12010

71/61

Rogeta so
no allg fin
delosmo. se
levo en mala
y Sebado en
de jembre y
tu. B guide
desfuy dex.
sale famoja

4 8
2 8
0 2
1 0
8 8
6

DE RATIOCINIIS ADMINISTRATORVM ET ALIIS VARIIS COMPVTATIONIBVS TRACTATVS.

OMNIBVS QVIDEM IVRI OPERAM dãtibus, tam in Theorica, quàm in Praxi perutilis: & non minus Iudicibus, quàm Aduocatis valdè neceſſarius:

LICENTIATI FRANCISCI MVÑOZ de Eſcobar, in Regia Valliſoletana Cancellaria cauſarum Patroni,

EXCELLENTISSIMO DOMINO DVCI de Vzeda & Cea, Marchioni de Belmonte, Comiti de Ampudia, &c. dicatus.

CVM INDICE RERVM MAGIS NOTABILIVM, QVAE EX huiuſmodi opere colligi potuerunt. Præcipuas verò quæſtiones, & capitula totius operis quintum poſt hoc folium demonſtrat.

Anno 1619.

CVM PRIVILEGIO PERPETVO,

LERMAE,

APVD IOANNEM BAPTISTAM VARESIVM.

DE
NEGOTIORUM
ADMINISTRATORUM
ET ALIIS VARIIS COMPUTATIONIBUS TRACTATUS.

OMNIBUS QUIDEM IURI ORDINAM
dantibus, tam in Theorica quam in Praxi pertritis:
Non minus Iudicibus, quam Advocatis
valde necessarius:

LICENTIATI FRANCISCI MUNOZ
de Ecclam, in Regia Vallioletana Cancellaria
Cancellarium Fiscalem,

EXCELLENTISSIMO DOMINO DUCI
de Uzeda &c. Marchioni de Belmonte, Comiti
de Ampudia, &c. dicatus.

CUM INDICE RERUM MAXIMARUM, QUAE IN
singulorum capitum collegio continentur. Praeterea cum quadruplici appendice
aliquot quaestionum quae fere quotidie occurrunt.

ANNO 1619.

CUM PRIVILEGIO PERPETUO.

LUGDUNI,

APUD IOANNEM BAPTISTAM VARESIUM.

ERRATA.

PAG. 18. col. 3. lin. 28. legatur, vt ita dicam. ¶ pag. 34 col. 4. lin. 36. legatur anxius. ¶ pag. 52. col. 4. lin. 43. legatur præſtandam illius. ¶ pag. 86. col. 4. lin. 25 legatur tãti temporis. ¶ pag. 116. col. 4. lin. 23. legatur dummodo. ¶ pag. 324. col. 3. lin. 32. legatur mandare. ¶ pag. 386. col. 3. lin. 13. legatur verſuties. ¶ pag. 433. col. 1. legatur impetratum.

Liber hic de Ratiocinijs inſcriptus demptis his mendis correſpondet ſuo exemplari. Datum Matriti die decimatertia menſis Octobris, Anni 1619.

Licentiatus Franciſcus Murcia de la Llana.

TASSA.

YO Pedro Montemayor del Marmol eſcriuano de Camara de ſu Magestad, y vno de los que en ſu Real Conſejo reſiden, doy fè, que auiendoſe viſto por los ſeñores del dicho Real Conſejo vn libro, que con ſu licencia fue impreſſo, intitulado Eſcobar de Ratiocinijs, taſſaron cada pliego del dicho libro à cinco marauedis, el qual parece tiene ciento y veynte pliegos y medio ſin el principio y tabla del (*y de tablas y principios diez y ocho y medio, que hazen con la materia ciẽto y treynta y nueue*) que al dicho reſpeto monta ſeyſcientos y y dos marauedis y medio, que hazen diez y ſiete reales y doze marauedis y medio, y al dicho precio mandaron ſe vendieſſe cada cuerpo del dicho libro y no a mas, y que eſta fè de taſſa ſe ponga al principio del, para que ſe ſepa el precio porque ſe ha de vender Y para q̃ dello conſte de mandamiẽto de los dichos ſeñores del Conſejo, y de pedimiẽto del Cardenal Duque de Lerma di eſta fè. En la villa de Madrid à treynta dias del mes de Otubre de mil y ſeyſcientos y diez y nueue años.

Pedro Montemayor del Marmol.

PRIVILEGIO PERPETVO.

SEPAN quantos eſta carta de priuilegio y confirmacion vieren, como nos don Felipe Tercero deſte nombre, por la gracia de Dios, Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ieruſalen, de Portugal, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, y de las Islas, Indias, y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Auſtria, Duque de Borgoña, de Brauante, y Milan, Conde de Aſpurg, de Flandes, de Tirol y Barcelona, ſeñor de Vizcaya, y de Molina, &c. Vimos vna nueſtra carta, y prouiſion, firmada de mi mano, y ſellada con mi ſello, y refrendada de Tomas de Angulo nueſtro Secretario, librada por el Preſidente, y los del nueſtro Conſejo de la Camara, dada en Madrid à nueue de Hebrero, deſte preſente año de mil y ſeyſcientos y diez y ocho: el tenor de la qual es como ſe ſigue. Don Felipe por la gracia de Dios Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ieruſalen, de Portugal, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarbes, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Islas, Indias, y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Auſtria, Duque de Borgoña, de Brauante, y Milan, Conde de Aſpurg, de Flandes, de Tirol, de Barcelona, ſeñor de Vizcaya y de Molina, &c. Por quanto vos don Frãciſco Gomez de Sandoual y Rojas duque de Lerma, Marques de Denia, Conde de Ampudia, Comendador mayor de Caſtilla, del nueſtro Conſejo de Eſtado, nueſtro ſumiller de corps, y Cauallerizo mayor, Ayo y Mayordomo mayor del ſereniſsimo Principe don Felipe, mi muy caro y muy amado hijo, nos aueys hecho relacion, que en la dicha villa de Lerma teneys Imprẽtas para imprimir libros de todas ſuertes de letra, Latina, Romance, Griega, y Hebrea, en las quales ſe podrian imprimir muchos libros de Autores deſtos Reynos, y otros, que por no auer priuilegio de tales libros, ſe imprimen fuera deſtos nueſtros Reynos de Caſtilla, como en Francia, Flandes, y Alemania, y en otras partes, de que ſe ſigue mucho daño a eſtos nueſtros Reynos, y naturales dellos, por quanto el interes y dinero que procede de la venta de los dichos libros, ſe ſaca y lleua deſtos dichos nueſtros Reynos, lo qual ceſſaria imprimiendoſe en ellos, pues el interes de los tales libros ſe quedaria en los naturales. Suplicandonos, que teniendo conſideracion à lo ſuſo dicho, fueſſemos ſeruido de daros priuilegio nueſtro, para que podays imprimir los libros de Leyes ſiguiẽtes: *La Nueua Recopilacion, Ayora de partitionibus, Mexia opera omnia. Obras de Antonio Gomez. Scobar de Ratiociniis. Iuan Garcia opera omnia. Auendaño opera omnia. Spino de teſtamentis. Practica de Monterroſo. Molina de primogenijs. Couarruuias opera. Practica de Salzedo. Quæſtiones de Flores. Baeça.* Y de los de Grammatica. *El Concilio Tridentino. Cateciſmo de Pio Quinto. Coloquia Viuis. Virgilio. Valerius Maximus. Ciceronis Epiſtolas familiares. Idem Cicero de Officijs. Vocabulario Eccleſiaſtico. Suetonius. Fabulæ Æſopi. Theſaurus verborum de Brauo. Libro quarto de Brauo.* Y de los de Romance. *El Cateciſmo de fray Luys de Granada, y obras del meſmo. Oraciones y exercicios del dicho fray Luys. Flos Sanctorum ſeys cuerpos de Villegas, Epiſtolas y Euangelios en Romance. Hiſtoria de Carlos Quinto. Hiſtoria de Eſpaña de Gariuay, Hiſtoria de Morales, con Florian de Ocampo. Hiſtoria del Rey don Iuan el Segundo. Hiſtoria del Rey don Pedro. Hiſtoria de la India Oriental. Hiſtoria General de Eſpaña de vocablos antiguos.* De todos los quales al preſente no ay Autor, ni otra perſona alguna que tenga priuilegio ni licencia nueſtra para imprimirlos: y que vos, o quien vueſtro poder, derecho, titulo, o cauſa yuiere, y no otra perſona alguna perpetuamente para ſiempre los podays imprimir, y impriman, pues dello no reſultarà agrauio a tercero alguno, y ceſſarà el daño que a eſtos nueſtros Reynos reſulta de imprimirſe los dichos libros fuera dellos, y ſu aprouechamiẽto è interes quedarà entre los naturales: ò como la nueſtra merced fueſſe. Y NOS ACATANDO TODO LO SVSODICHO, Y LOS MVCHOS, BVENOS, GRANDES Y AGRADABLES SERVICIOS QVE NOS AVEYS HECHO, Y CONTINVAMENTE HAZEYS CERCA DE MI REAL PERSONA, EN EL MANEJO DE LAS COSAS TOCANTES AL GOVIERNO DE NVESTROS REYNOS, ESTADOS, Y SENORIOS CON TAN GRANDE ASSISTENCIA DE LA VVESTRA, ZELO, PVNTVALIDAD, Y CVYDADO, Y ENTERA SATIS-

FA-

FACCION MIA Y EN ALGVNA ENMIENDA Y REMVNERACION DELLOS LO AVEMOSTENIDO POR BIEN. Y por la preſente hazemos merced a vos el dicho Duque de Lerma, q̃ aora y de aqui adelante perpetuamente para ſiempre jamas, vos, ò la perſona, ò perſonas que vueſtro poder, licencia y conſentimiento tuuieren, podays hazer imprimir y que ſe impriman en la dicha villa de Lerma todos los libros de Leyes, Latin y Romance arriba dichos y declarados, o qualquiera dellos: y prohibimos, defendemos y mandamos, que aora y de aqui adelante perpetuamente, como dicho es, ninguna perſona de qualquier eſtado, calidad y condicion que ſea, ſino fueren los que, como dicho es, tuuieren poder, licencia y conſentimiẽto vueſtro, ò de quien conforme a vueſtra diſpoſicion ſucediere en eſta merced, y priuilegio, ſeã oſados a imprimir ni impriman los dichos libros, ni ninguno dellos, ſopena que ſi lo hizieren, pierdan por el miſmo caſo la impreſsion que hizieren con los metales y aparejos della, y mas incurran en pena de cincuenta mil marauedis cada vez que lo contrario hiziere, aplicados en eſta manera, la tercera parte para la nueſtra Camara, y la otra tercia parte para el juez que lo ſentenciare, y la otra tercia parte para el denunciador. Y la miſma prohibicion hazemos para que ninguna perſona, o perſonas nueſtros ſubditos y naturales de qualquier eſtado y calidad que ſean puedan ſalir, ni embiar fuera deſtos nueſtros Reynos a hazer la dicha impreſsiõ, porque nueſtra voluntad es, que ſolamente ſe pueda hazer y haga en la dicha villa de Lerma, y por las perſonas que, como dicho es, tuuieren vueſtra licencia y conſentimiento: y deſpues de vos de la perſona à quien dexaredes poder para ello, o que conforme a vueſtra diſpoſiciõ ſucediere en eſte priuilegio y merced, y qualquiera de los dichos libros que de otra manera, y en otra qualquier parte ſe imprimieren, no ſe han de poder tener ni vender publica, ni ſecretamente en eſtos nueſtros Reynos, ni en ningunas ciudades, villas y lugares dellos, ſo las penas que eſtan pueſtas y eſtablecidas contra las perſonas que tienen, encubren, meten, y venden coſas prohibidas en eſtos nueſtros Reynos, las quales mãdamos a qualeſquier nueſtros juezes, y juſticias, Alcaldes de ſacas dellos, las executen inuiolablemente en los tranſgreſſores, y en ſus bienes, con apercibimiẽto que ſi las dichas juſticias no lo cumplieren y executaren, ſe les hara cargo en ſus reſidencias y viſitas. Y anſi miſmo os damos poder y facultad para que podays diſponer deſte priuilegio y merced en la perſona, o perſonas que quiſieredes perpetuamente, o por tiempo limitado, y darles licencia para que puedan hazer y hagan las dichas impreſsiones, las quales y cada vna dellas las han de poder hazer y hagan en virtud de la licencia, conſentimiento, y nombramiento vueſtro, con tanto que todas las vezes que ſe vuieren de imprimir los dichos libros, los ayan de traer al nueſtro Cõſejo, para que ſe hagan las diligencias que por leyes, y prematicas eſtà diſpueſto. Y encargamos al ſereniſsimo Principe don Felipe, mi muy caro, y muy amado hijo, y mãdamos a los Infantes, Prelados, Duques, Marqueſes, Condes, ricos hombres, Priores de las Ordenes, Comendadores, y Subcomendadores, Alcaydes de los caſtillos, y caſas fuertes y llanas, y a los del nueſtro Conſejo Preſidente y Oydores de las nueſtras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nueſtra Caſa, Corte, y Chancillerias, y á todos los Corregidores, Aſsiſtente, Gouernadores, Alcaldes, Alguaziles, Merinos, Preboſtes, y otras juſticias y juezes qualeſquier deſtos nueſtros Reynos y Señorios, que guarden y cumplan, y hagan guardar y cumplir eſta nueſtra carta, y lo en ella contenido, ſin que contra ella, ni parte alguna della vayan ni paſſen, ni conſientan yr ni paſſar en tiempo alguno, ni por alguna manera: y ſi della vos el dicho Duque, o la perſona que conforme vueſtra diſpoſicion ſucediere en eſta merced, quiſieredes, o quiſieren nueſtra carta de priuilegio y cõfirmacion, mandamos a los nueſtros concertadores, y eſcriuanos mayores de los priuilegios y confirmacion, y al nueſtro Mayordomo, Chãciller y Notarios mayores, y a los otros oficiales que eſtan a la tabla de los nueſtros ſellos, que os la den, libren y paſſen, y ſellen la mas fuerte, firme y baſtante que les pidieredes, y meneſter vuieredes, y al Preſidente, y los del nueſtro Conſejo de Hazienda, y Contaduria mayor della, que aſsiſten en los nueſtros libros de lo ſaluado, que ellos tienen el traslado deſta nueſtra carta, y del priuilegio que della ſe os diere, y ſobreſcrita, ſe os buelua originalmente para que le tengays por titulo de la dicha merced, ſin que os deſcuente el diezmo, que pertenece a la Chancilleria, que yo auia de auer deſta merced, ſegun la ordenança, ni pediros, ni lleuaros derechos de Contadores mayores, ni otros algunos a nos pertenecientes, porque tambien os la hazemos de lo que en ella ſe monta. Y anſi miſmo mandamos que tome la razon deſta nueſtra carta Iuan Ruyz de Velaſco nueſtro Secretario. Dada en Madrid a nueue de Hebrero, de mil y ſeyſcientos y diez y ocho años. YO EL REY. El Arçobiſpo de Burgos. El Licenciado Gil Ramirez de Arellano. Yo Tomas de Angulo Secretario del Rey nueſtro Señor la hize eſcriuir por ſu mandado. Tomò la razon. Iuan Ruyz de Velaſco.

E agora por parte de vos el dicho don Franciſco Gomez de Sandoual y Rojas, Duque de

Lerma, Marques de Denia, Conde de Ampudia, Comendador mayor de Caſtilla, de nueſtro Conſejo de Eſtado, nueſtro Sumiller de Corps, Cauallerizo mayor, Ayo y Mayordomo mayor del ſereniſsimo Principe don Felipe, mi muy amado hijo, nos fue ſuplicado y pedido por merced que os confirmaſſemos y aprobaſſemos la dicha nueſtra carta y prouiſion de ſuſo incorporada, y la merced en ella contenida, y os la mandaſſemos guardar y cumplir en todo y por todo, como en ella ſe contiene, o como la nueſtra merced fueſſe. Y nos el ſobredicho Rey don Felipe tercero deſte nombre, por hazer bien y merced a vos el dicho Duque de Lerma, tuuimos lo por bien: y por la preſente os confirmamos y aprobamos la dicha nueſtra carta y prouiſion de ſuſo incorporada, y la merced en ella contenida, y mandamos que os valga y ſea guardada y cumplida en todo y por todo, ſegun y como en ella ſe contiene. Y defendemos firmemente q̃ ninguno, ni algunos ſean oſados de os yr, ni paſſar contra la dicha nueſtra carta y prouiſion de ſuſo incorporada, ni contra eſta nueſtra carta de priuilegio, y confirmacion que aſsi nos os hazemos, ni contra lo en ella contenido, ni contra parte della por os la quebrantar, o menguar en todo, ni en parte della en ningun tiempo, ni por alguna manera, cauſa, o razon que ſea, o ſer pueda, que qualquier, o qualeſquier que lo hizieren, o contra ella, o contra alguna coſa, o parte della fueren, o paſſaren, auran la nueſtra ira, y demas pecharnos hã la pena que nueſtra merced fuere, y a vos el dicho Duque de Lerma, o a quien vueſtra voz tuuiere todas las coſtas, daños y menoſcabos que en razon dello hizieredes, y ſe os recrecieren, doblados. Y mãdamos a todas las juſticias, y oficiales de la nueſtra caſa, Corte, y Chancillerias, y de todas las ciudades, villas y lugares de los nueſtros Reynos y ſeñorios donde eſto acaeciere, aſsi a los que aora ſon, como a los que ſeràn de aqui adelante, y a cada vno y qualquier dellos en ſu juriſdicciõ, que ſobre ello fueren requeridos, que no ſe lo conſientan, mas que os defiendan y amparen cõ eſta dicha merced, y confirmacion que nos aſsi os hazemos en la manera que dicha es, y que executen en los bienes de aquel, o de aquellos que contra ello fueren, o paſſaren por la dicha pena, y la guarden para hazer della lo que la nueſtra merced fuere, y que paguen y hagan pagar a vos el dicho Duque de Lerma, o a quien la dicha vueſtra voz tuuiere, todas las dichas coſtas, daños y menoſcabos que en razon dello hizieredes, y ſe os recrecieren, doblados, como dicho es: è demas por qualquier, o qualeſquier por quien fincare de lo aſsi hazer, y cumplir, mãdamos al hombre que les eſta nueſtra carta de priuilegio y confirmacion moſtrare, o el traslado della autorizado en manera que haga fè, que les emplaze que parezcan ante nos en la nueſtra Corte, do quier que nos ſeamos del dia que los emplazare haſta quinze dias primeros ſiguientes, ſo la dicha pena, cada vno a dezir por qual razon no cumple nueſtro mandado, ſo la qual mandamos a qualquier Eſcriuano publico que para eſto fuere llamado, que dè al que ſe la moſtrare teſtimonio ſignado, porque nos ſepamos en como ſe cumple nueſtro mandado. E deſto os mandamos dar y dimos eſta nueſtra carta de priuilegio y confirmacion, eſcrita en pergamino, y ſellada con nueſtro ſello de plomo, pendiente en filos de ſeda de colores, y librada de los nueſtros concertadores y eſcriuanos mayores de los nueſtros priuilegios y cõfirmaciones, y de otros oficiales de nueſtra caſa. Dada en la villa de Madrid a catorze dias del mes de Mayo, año del Nacimiento de nueſtro Saluador Ieſu Chriſto de mil y ſeyſcientos y diez y ocho años, y en el veynteno de nueſtro Reynado. Yo Pedro de Contreras Secretario del Rey nueſtro Señor, Regente la eſcriuania mayor de los priuilegios, y confirmaciones de ſu Mageſtad la fize eſcriuir por ſu mandado. Pedro de Contreras. Yo don Pedro Velez de Gueuara Regente la eſcriuania mayor de los priuilegios y confirmaciones de ſu Mageſtad la fize eſcriuir por ſu mandado. Don Pedro Velez de Gueuara. El Licenciado Diego Lopez de Ayala. El Licẽciado Melchor de Molina. Don Pedro Mexia de Touar. Tomas de Angulo. Concertado. Aſſentoſe la carta de priuilegio y cõfirmacion antes deſto eſcrita en los libros de confirmaciones, que los tienen los ſeñores Preſidente y del Conſejo y Contaduria mayor de Hazienda de ſu Mageſtad, en Madrid a ocho dias del mes de Iunio, de mil y ſeyſcientos y diez y ocho años. El Conde de Salazar. Iuan de Gamboa. Iuan de la Serna. Miguel de Ipenarrieta. Por Chanciller, Alonſo Fernandez. Aſſentada.

A L

AL EXCELENTISSIMO SEÑOR DVQVE DE VZEDA Y CEA, MARQVES DE Belmonte, Conde de Ampudia, Sumiller de Corps, Cauallerizo mayor de ſu Mageſtad, y Mayordomo mayor del Principe nueſtro Señor.

EL PRIMER *fruto, que dio la Emprenta Ducal de Lerma, ſe dedicò al Cardenal Duque mi ſeñor, como Autor deſte biẽ publico: el ſegũdo ſe deue à V. Ex.ª como à ſucceſſor de la felicidad de ſu prudencia y Eſtados, y no menos deſſeoſo del bien publico deſtas Coronas y Reynos, como V. Ex.ª lo va manifeſtando con los ſeñalados ſeruicios que haze à ſu Mageſtad, à imitacion de ſu gran padre, que ſe ocupò muchos años en beneficio dellos, haſta que llegò la hora de ſuceder V. Ex.ª en los miſmos grados de ocupacion y gracia. El Autor es vno de los mas celebres que ha tenido nueſtra Eſpaña, que eſcriuiò con gran prudencia en materia tan importante, que todos los hombres doctos le juzgan por el mejor y le ſiguen. Suplico à V. Ex.ª le ampare como efecto de mi ſolicitud y cuydado, para q̃ conozca el Reyno el fauor que V. Ex.ª dà à las letras, y el amor q̃ tiene à los que verdaderamente le deſſeamos ſeruir, cumpliendo de mi parte con lo que deuo, como leal y verdadero ſieruo, que pide à Dios guarde à V. Ex.ª muchos años con aumento de mayor eſtado y nueuas felicidades.*

Iuan Ladron de Gueuara.

Ad Lectorem.

MAGNOPERE Vnuſquiſq; mirari poterit, Lector candidiſsime, nullum ex tot doctiſsimis & Iuriſconſultiſsimis, quos adhuc noſtra ætas tulerit hãc rationis reddendæ materiam ſedulò elaboraſſe, cùm admodum tam difficilem & inextricabilem, quàm etiam quotidianam & vtilem eam reputauerint. Quod cùm ego nonnunquam animaduerterem, & eius rei non in alieno (vt aiunt) capite latiſsimum experimentum feciſſem, admodum quidem, vt non immeritò cum Didone dicere poſsim:

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Operæpretium putaui, vt quemadmodum aliarum materiarum duplicata fortè volumina paſsim habentur, ita etiam circa huius rei cognitionem aliqua in lucem prodirent. Nec me deterruit, quòd me minimum inter Iuriſperitos hũius noſtræ Pincianæ Cancellariæ agnoſcerem; quominùs concluſiones quaſdam in aulis paſsim agitatas, ac poſtmodum inter priuatos (vt aiunt) parietes, ſummis lucubrationibus ruminatas, in lucem edere proponerem, vt ſaltem alijs Doctoribus plenius atque vberius, circa ratiocinia adminiſtratorũ enucleanda aditũ pręberem. At non me latet multos ſtatim affuturos, qui ingenioli noſtri laborẽ atque induſtriã improbabunt, & forte meritò virulentis, vt aiunt, linguis carpent. Sæpè enim ita factum eſt, vt multa ſcripta, dùm adhuc in mentibus authorum recluſa tenerentur, magnas ſui ſpectationes concitarent, ſed perfecta tandem, & in publicum edita, longè tenuiorem, quàm pro concepta ſpe gloriã à lectoribus conſequuta ſint: eò magis, ſi in detractorum linguas inciderint. Verùm cùm de his diuus Hieronymus dixerit, *quod in publico rodentes detrahunt, in Angulo libenter legũt*: non potui me continere, quin meorum hac in re ſtudiorum

rationem redderem. Ecce ergo, chariſsime Lector, ſuſcepti inſtituti, aduerſaria, codices, ac tabulas accepti, atque expenſi tibi profero: tu tamen nimis durè illas nõ recognoſcas. Sed pro tua ſingulare virtute, prudentia, & æquitate, lucubrationum noſtrarum rationes diſpunge: & ſi quid egerim, quídve in præſenti libro rationum ſcribere prætermiſerim, temerè non iudices: ſcio namque nullum admodum ſanæ mentis & ſingularis eruditionis reperiri poſſe, quin præclaro iudicio cenſuratus, rectam verámque ſuorum ſtudiorum rationem inire valeat. A te igitur precibus peto pijs, vt ſi aliqua inculta, parúmve compta repereris, & denique non omnia, vt decet digeſta videris, æqui boníque conſulas, amicorum enim impulſu admodum intempeſtiuè partum edidi, vt legitimum tempus non habuerit, iuxta illud Horatij. *Nonum prematur in annum.* Vale,

IOANNIS ANTONII de Herrera, iuris vtriusque professoris, in libri Licentiati Francisci Munosij de Escobar laudem, Epigramma.

SI pius heredem (vitam cùm fata lacessunt)
ex toto natum scripserit, esse, pater.
Et morientis, adhuc animum timor anxius vrget,
ne miserè infantis dilacerentur opes.
Dehinc securus eat, bona crescent, annua census,
Uberiora pecus vellera, lacq; dabit.
Semina reddet ager cum fœnore, tecta colonus
emphyteota colet iugera, vterque iuuans.
Puberis & pueri custos, carásque tuensq;
muneris explebunt nomina stricta sui.
Hoc reserante viam, rationes reddet ad vnguem,
siue dabit pœnas, fœneras siue dabit.
Neclogiste rapax, tenebras fuge: sœua Charybdis,
quæ male sorbisti, nunc male cuncta vomes.
Si tutor tueare vigil, sic tutus abibis,
& tua Francisci cura liquebit ope,
Computat, & verum semper putat, eminet ore,
delicias pandit iuris, & arte parat.
Ingenij talem rationem reddere doctus,
reddere quod doceat, cum ratione facit.

INDEX

INDEX OMNIVM CAPITVLORVM, QVÆ IN HOC OPERE DE Ratiocinijs adminiſtratorum continentur.

1 *Caput primum ſiue operis præfatio, pag. 1.*

2 *Ratio quid ſit, quid ve continere debeat, pag. 2.*

3 *De his qui rationem reddere aſtringuntur, pag. 4.*

4 *De fauore & odio adminiſtratoris reddentis, vel non reddentis rationem, pag. 9.*

5 *Adminiſtratores an aliquo modo vel pacto à reddendis rationibus liberari poſsint, p. 18.*

6 *Rationes quo tempore ab adminiſtratoribus exigi poſsint, pag. 29.*

7 *Vbi & apud quem iudicem pro ratione adminiſtrationis reddenda agendum ſit, pag. 54.*

8 *De perſonis calculatorum, ac de eorum iuriſdictione & poteſtate, pag. 68.*

9 *De inuentario à reddentibus rationem exhibendo, pag. 75.*

10 *De exhibitione libri rationis, quâ ve forma confectus eſſe debeat, pag. 93.*

11 *De fide quæ adhiberi debet in rationibus libris campſorum, vanqueriorum, vel mercatorum, pag. 110.*

12 *De fide libro ſocietatis in rationibus adhibenda, pag. 116.*

13 *De parcellis connexis vel ſeparatis in libro rationum deſcriptis, ac de fide libri rationum, pro & contra illum producentem, pag. 118.*

14 *Qualiter de pecunijs receptis ſint adminiſtratores onerandi, pag. 126.*

15 *Lucri ceſſantis, & damni emergentis ratio, qualiter diſpungi debeat, pag. 140.*

16 *Adminiſtrator qualiter de fructibus prædiorum ſit onerandus, pag. 151.*

17 *De frumento, vino, aut oleo, adminiſtratoribus onerando, pag. 164.*

18 *De fœtibus pecorum, qualiter onerandus ſit adminiſtrator, condemnatus ad reſtitutionem pecorum, con partos y poſt partos, pag. 173.*

19 *De damnis ex malitia vel negligentia adminiſtratoribus onerandis, pag. 185.*

20 *Doloſus adminiſtrator, qui aut rationes non reddit, aut eas doloſe intricauit & conturbauit, ita vt veritas nequaquam apparere valeat, an pro eruenda veritate torqueri poſsit, pag. 198.*

21 *Liquidatione acceptifacta, an pro acceptis executari poſsit adminiſtrator, antequam dati ratio diſpungatur, pag. 201.*

22 *De alimentis ab adminiſtratore datis in calculo recipiendis, pag. 212.*

23 *De ſolutionibus ab adminiſtratoribus factis ab illiſque receptis, in calculo recipiendis, pag. 224.*

24 *De donationibus ab adminiſtratoribus factis in calculo recipiendis, pag. 236.*

25 *De expenſis ab adminiſtratoribus factis, in calculo recipiendis, pag. 245.*

26 *De ſumptibus (vulgò gaſtos de juſticia) in calculo recipiendis, pag. 263.*

27 *De ſalarijs ab adminiſtratoribus datis, ab ipſiſque recipiendis, pag. 272.*

28 *Decima fructuum quibus adminiſtratoribus in præmium laboris præſtari ſoleat, pag. 293.*

29 *Decima tutori vel curatori præſtanda, de quibus fructibus præſtari debeat, pag. 307.*

30 *Decima tutori præſtanda, qualiter ex fructibus ſit deducenda, pag. 314.*

31 *Rationes legitimè diſpunctæ, quando executioni mandari valeant, pag. 322.*

32 *De tertio nominando, calculatoribus partium diſcordantibus, pag. 329.*

33 *Calculator à iudice nominatus, ob contumaciam partis nominare nolentis, vel tertius in ca-*

ſu diſ

ſu diſcordiæ nominatus, ſi diſſentiat ab alijs calculatoribus, vel ab altero illorum, an ſecuta iudicis confirmatione calculatio executioni mandari valeat, pag. 336.

34 *De executione reliquorum aduerſus fideiuſſorem tutoris vel curatoris facienda, pag. 345.*

35 *De captura adminiſtratorum in executione reliquorum, pag. 351.*

36 *De exceptione compenſationis aduerſus executionem reliquorum oppoſita, pag. 356.*

37 *De exceptione ſolutionis, in executione reliquorum appoſita, pag. 358.*

38 *De exceptione erroris calculi in executione pro reliquis opponenda, pag. 362.*

39 *De his qui tacitam hypothecam habent in bonis ſuorum adminiſtratorum, pag. 364.*

40 *De liberatione ſiue quitatione adminiſtratori concedenda & quibus clauſulis formari debeat, pag. 372.*

41 *Rationes ſemel diſpunctæ quibus ex cauſis iterum roſſint fieri, reuideri & retractari, pag. 379.*

42 *Quorum expenſis publicæ priuatæque rationes ſint reuidendæ, quibuſue ex cauſis doloſi adminiſtratores puniendi.*

IN-

INDEX COMPVTATIONVM
quæ in hoc ſecundo Tomo continentur.

1 COMPVTATIO Qualiter ſit facienda in deductione tertij & quinti.

2 Computatio qualiter ſit facienda, quo ad deductionem arrarum, quas promiſit ille qui bona maioratus tantum poſsidebat.

3 Computatio quinti qualiter ſit facienda, vbi pater filio illegitimo quintum reliquit, cum pluſquam quinque filios haberet.

4 Computatio alimentorum qualiter ſit facienda, vbi alimenta ſunt relicta impuberibus, vſque ad pubertatem.

5 Computatio fructuum dotis, ad collationem adductæ per ſororem, qualiter ſit facienda.

6 Computatio qualiter ſit facienda, ad videndum, an quis enormiter, aut enormiſsime fuerit læſus.

7 Computatio terminorũ qualiter ſit facienda, vbi plures populi qui non ſunt æquales in vicinia communitatem diuidunt, & ignoratur quantam quiſque partẽ in communitate contulerit.

8 Computatio qualiter ſit facienda vbi agitur de diuidendis dotibus primæ & ſecundę vxoris, ſi in primo matrimonio nihil lucri reperitur, in ſecundo vero ſic.

9 Computatio qualiter ſit facienda inter filios primi, & vxorem ſecundi matrimonij, vbi conſtat patrem ſiue maritum multam pecuniam lucraſſe, non tamen patet in quo ex illis matrimonijs lucrauerit.

10 Computatio qualiter ſit facienda pro ſatisfaciendis legatarijs, quando legata vires patrimonij defuncti excedunt.

11 Computatio qualiter ſit facienda, vbi teſtator alicui mulieri prægnanti legatum reliquit, ita, vt ſi filius naſceretur haberet octo partes fructuum hereditatis, & mater quatuor, ſi filia quatuor & mater octo, & tandem filius & filia ſimul nati fuerunt.

12 Computatio dietarum (quas nos jornadas appellamus) qualiter ſit facienda.

13 Computatio fructuum cum meliorationibus, qualiter ſit facienda.

14 Computatio fructuum bonorum debitoris, qualiter ſit faciẽda, cum intereſſe pecuniæ creditori debitæ, vbi creditor poſsidens bona debitoris ex cauſa iudicati, condemnatur vt tradita ſibi pecunia cum intereſſe ad rationem quatuordecim, reddat debitori bona a ſe poſſeſſa cum fructibus.

15 Creditor cenſuarius ſi aliquid à cenſualiſta accepit, vt aliquam ex hypothecis liberaret, an quod ita recepit, tempore redemptionis teneatur in ſortem computare.

16 Fideiuſſor qui aliquid recepit pro actu fideiuuendi, ſi virtute laſtri (vt ita dicam) accepit poſſeſsionem bonorum principalis debitoris, an quod recepit pro actu fideiuuendi, debeat computare cum pecunijs à ſe ſolutis pro principali.

17 Fideiuſſor cẽſualis, ſi cẽſum à creditore emit, vel redemit, & creditor illi tradidit bona principalis quę poſsidebat, iudicis authoritate, pro pẽſionibus ſiue redditibus decurſis, an fructus ex illis à ſe collectos, in ſortem principalem computare debeat.

18 Filia à patre dotata, ad collationem bonorum patris veniens, an imputare teneatur in ſuam legitimam, dotem à ſe receptam, etiam vbi dos fuit per maritum amiſſa, ita vt à marito recuperari non poſsit tempore collationis.

19 Com-

19 Computatio fructuum inter maritum & vxorem qualiter ſit facienda ſoluto matrimonio, quando altera ex coniugibus adduxit ad matrimonium fundum fructibus plenum.

20 Fructus bonorum maioratus, quomodo ſint diuidendi inter ſucceſſorem, heredem prædeceſſoris, vel inter maritum & vxorem ſi alteri eorum durante matrimonio maioratus fuit acquiſitus.

21 Anni vel eræ computatio qualiter ſit facienda, vbi de fructibus lucrandis, vel hiſtorijs intelligendis agitur.

22 Computatio damni qualiter ſit facienda inter ſocios quando vnus poſuit pecuniam & alter operam & induſtriam, & nihil reperitur lucratum in calce ſocietatis.

23 Computatio graduum tam quo ad matrimonia, quam quo ad contractus, qualiter ſit facienda.

24 Computatio qualiter ſit facienda quãdo ex aliquibus diſparibus ſpeciebus, vel ſummis, aliquæ præſtari debent, quæ non ſint ex maioribus, vel minoribus ſpeciebus aut ſummis.

25 Computatio qualiter ſit facienda, ad cognoſcendum, an donatio quæ indiget inſinuatione quingentos ſolidos excedat.

26 Computatio fructuum pendentium in fundo vendito, cum pacto de retrouendendo, qualiter fieri debeat inter emptorem & venditorem, quando venditor rem venditam ex pacto reemit.

TRA-

TRACTATVS DE RATIOCINIIS ADMINISTRATORVM, ET ALIIS COMPVTATIONIBVS.

SVMMARIVM.

1 *Omne agens ſecundum rationem, agit propter finem.*
2 *Humanorum actuum laus non tam ex principio, quàm ex fine comprobatur.*
3 *Exitus acta probat.*
4 *Finem nobiliorem eſſe, his quæ ſunt ad finẽ, Philoſophus firmauit.*
5 *Qui aliena negotia gerunt, vel quoquo modo adminiſtrant, non ſolum humano, verum & diuino iure, in calce ſuæ adminiſtrationis, rationem reddere aſtringuntur.*
6 *Rationem non ſufficit qualem qualem reddere, ſed talis eſſe oportet, quæ rectitudinem, & veritatem contineat.*
7 *Adminiſtrator, qui veram & rectam rationem non reddit, vt falſus puniri poteſt.*
8 *Adminiſtrator, qui veram & rectam rationem non reddit, infamia notatur.*

CAPVT PRIMVM, ſiue Præfatio.

1 ETSI in omnibus rebus agendis, potiſsima pars dicatur eſſe principium, vt aduertit Conſultus in l. 2. ff. de origine iuris; (itavt dimidiũ facti, qui benè cœpit, habeat) tamen negari non poteſt, quòd omne agens ſecundum rationem agat propter finem, quo 2 fit, vt omnis humanorum actuum laus, 3 non tàm ex principio, quàm ex fine cõprobetur, iuxta illud Virgilianum.

Exitus acta probat;

Cuius ſententiæ meminerat Claudianus in l aut facta. §. euentus. ff. de pœnis; & tex. l. 19. tit. 13. part. 2. ad cuius cõcluſionis comprobationẽ Philoſophus 4 inquit, finem nobiliorem eſſe his, quæ ſunt ad finem, & iuxta illud Eccleſ. cap. 5 7. *Melior eſt finis, quàm principium*. Vnde cùm ille, qui aliena negotia gerit, non

ſolùm humano, verumetiã diuino iure in calce ſuæ adminiſtrationis rationem reddere teneatur; nam & itavillico iuſsit Saluator; Lucæ c. 16. & refert Summus Pontifex in c. qualiter & quãdo, el. 2. de accuſation. tenẽtque plures Doctores relati à Baëça in tract. de decim. tutor. c. 1. n. 154. plures etiam relati à Roldand. cõſil. 49. n. 1. Menoch. lib. 2. de arbit. cẽt. 2. caſu. 209. n. 1. Tũc demũ benè, rectèq; aliquẽ in adminiſtratione verſatus fuiſſe arbitrabimur, ſi peracta, finitaque adminiſtratione introitus & exitus legitimè cõfectos, domino ſiue principali ſuo reddiderit, & reliqua ſimul ſoluerit: non enim ſat eſt, vt qualẽ qualem rationem reddat, ſed talem eſſe oportet, quæ & veritatẽ & rectitudinem contineat, & ita partito iure conſtitutũ fuit, in l. 26. tit. 12 par. 5. ibi: *Dandoles cuenta verdadera y derecha*; aliàs autem ſi ratio vera, & recta nõ fuerit, adminiſtrator, vt falſus à lege punitur, vt in l. 1. §. *Tutores*. ff. de falſis, ibi, *Perinde puniantur, ac ſi falſum commiſiſſent*, vbi hoc tenet Bar. Greg. Lupus in l. 6. verbo, *cuenta*, tit. 11. part. 6. ac itidẽ perpetua infamia notãtur, vt in l. 1. ff. de his qui notantur infamia, neq; ab Imperiali beneficio vlla abſolutione huiuſmodi notæ fruuntur, vt in l. fin. C. arbit. tutelæ. Damauderius de tutore. c. 3. n. 4.

SVMMARIVM.

1 *Rationis materiam dicit Bar. vtilem & quotidianam.*

2 *Ratio vera quid ſit, quidve continere debeat?*

3 *Rationem illam eſſe veram Bal. exiſtimat, quæ dati & accepti commemorationẽ cõprehẽdit.*

4 *Rationem illam veram eſſe, Socinus oſtendit, quæ hincinde crediti, & debiti commemorationem continet, quâ mediante quid reliquatum fuerit, oſtenditur.*

5 *Rationem veram illam eſſe (Molineus teſtatur) in qua volumina, cautiones, actuſque ſui adminiſtrator exhibet, & tradit legẽdas, percontandas, diſpũgendas, atque excutiẽdas offert, & quod reliquatum fuerit, exoluit.*

6 *Rationem qui reddere tenetur, quid facere debeat.*

7 *Rationem reddere, vel rationem edere in quo differant.*

8 *Rationum reddendarum conditio omne quod quoquo genere ſerui, actum fidemque reſpiceret, continet.*

9 *Ratio arbitrio boni viri fieri, & reddi debet.*

10 *Ratio reddi debet ſecundum loci conſuetudinẽ.*

11 *Ratio debet cum legitimo contradictore regulariter diſpungi.*

CAPVT II.

Ratio quid ſit, quídve continere debeat?

1 HANC rationis materiam dicit multum vtilem & quotidianã Bart. in l. inſtar. n. 10. C. de Iure fiſci. lib. 10. & ideò ad huius noſtri tractatus cognitionẽ ſpectat, ipſius rationis veram diffinitionẽ prius indagare, vel ſi congruenter diffiniri nõ poſsit, quid ſit ratio, quidve cõtinere debeat oſtendere. Et in primis Lucas de Penna, in l. percipit. §. *Quadrimeſtris*, verbo, *Ratiocinijs*. C. de cano. largi. lib. 10. dicit; quòd ratiocinare nihil aliud eſt, quàm rationabiliter, ſubtiliterque diſputare, & à certis ad incertorum 2 indagationẽ niti: idque confirmat Nicolaus Boërius deciſion. 395. n. 3. Vlpianus tamẽ in l. ſi quis. §. *Rationẽ*. ff. de eden do, illam veram reputat eſſe rationem, quæ vltrò, citroque dandi, accipiendi, obligandi, ſoluendique negotiationem continet, & cum hac diffinitione tranſit Porcelinus in tract. de inuentario. c. 6. n. 14. volum. 6. tractatorum. Hæc tamen rationis diffinitio non placuit Baldo. in Rubrîca. C. de fide inſtrum. 3 n. 31. vtpotè quia vnius tantùm actus mentionem faciat, & ideò ipſe aliter diffiniendam reputat, & illam veram eſſe rationem profitetur, quæ dati & accepti commemorationem comprehendit, & hæc videtur approbari de iure Regio in l. 3. tit. 5. lib. 9. in noua legum

Regni

Regni Collectione, ibi, *Que las cuentas ſe hagan por cargo y deſcargo.*

VERVM cùm ex ſupra dictis vera diffinitio (quæ conuertatur cum ſuo diffinito) haberi non poſsit, melius erit vt ſcias, quæ debeant in rationis calculatione interuenire: & in propoſito Socinus conſil. 149. verſ. *Ex quibus*, illam rectam, veramque rationem eſſe profitetur, quæ hincinde crediti, & debiti commemorationem continet, qua mediante, quid reliquatum ſit oſtenditur: cuius ſententiam ſequitur Baëça de decima tutor. præſt. c. 2. n. 176. Molineus in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 6. gl. 6. n. 14. Melius omnibus, & vberius hunc actum reddendæ rationis explicat, dicens, illũ adminiſtratorem bonam, rectamque rationem præſtitiſſe, qui volumina, cautiones, inſtrumenta, actuſque ſui exhibet, & tradit, rationeſque legendas, percontandas, diſpungendas, atque exhibendas offert, & quidquid reliquatum fuerit, exoluit, cuius deſcriptionis indagatio euidenter fuit collecta ex text. in l. cùm ſeruus. ff. de cond. & demonſt. ibi *Incipit quidem à facto, peruenit autem ad pecunias.* Et rurſus ibi: *Itaque cũ ſeruo ſub hac conditione teſtamento libertas datur, ſi rationes reddiderit, non hanc ſolam habet ſignificationem, ſi cautiones, inſtrumentaque omnia actus ſui exhibuerit hæredi, ſed & ſi reliqua ſoluerit.* Ex cuius tx. deciſ. dicit Afflictis deciſ. 157 in Neapolitano Conſilio decretum fuiſſe, vt condemnatus ad reddendam rationem, pro reliquis (abſque noua ſententia) executari poſsit. Et hæc ſententia comprobatur ex tx. in l. quãuis. ff. de condit. & demonſt. ibi: *Quamuis rationem reddere nihil aliud ſit, quàm reliqua ſoluere.* Et hanc ſententiam tenuit etiam Senatus Genu. deciſ. Genuen. 81. n. 7. ſecùs tñ eſſet, ſi quis cõdẽnatus eſſet ad exhibendum rationem, quia nõ eſt idem rationes exhibere, quod rationes reddere, ita Rebuf. in l. boues. §. hoc ſermone, verſic. inter edere. pag. 41.

VERVM licèt ſub conditione reddendarum rationum, omne quod quoquo genere ſerui actum, fidemque reſpicit, comprehendatur, vt in l. Tais. §. Stichus. ff. de fideicommiſ. liber. Tamen rationem arbitrio boni viri præſtandã fore, voluit Bald. in l. voluntatis, n. 2. C. de fideicõ. Menoch. de arbit. caſu. 209. n. 12. Maſc. de probat. concluſ. 253. n. 9. deciſi. Genuẽ. 163. n. 14. Et in materia reddendæ rationis conſuetudo loci, vbi adminiſtratio geſta fuit, eſt ſeruãda; vt voluit Rota Genuẽſis deciſio. 141. n. 1. & vt hoc vnico verbo reſoluã, qui rationem veram & rectã reddere tenetur, ſex præciſè adimplere debet, ſcilicet, libros rationum legitimè, & ſecundum conſuetudinem patriæ confectos edere: calculum ponere: reliqua ſoluere: morã purgare: & hæc quatuor cumulauit Eſtraca in tract. de mercatura. 2. p. n. 67. deciſio. Genuen. 164. n. 21. quibus ego alia duo addẽda fore exiſtimo, ſcilicet, quod ei, cuius intereſt, ſit præſtãda. Debet enim ratio cum legitimo cõtradictore calculari, cũ res inter alios acta, neque obeſſe, neque prodeſſe poſsit: ex rubr. C. res inter alios acta; ac rurſus, vt coram competenti iudice præſtetur: vt patet ex ſacro Cõcil. Trid. ſeſsio. 22. c. 9. vbi dicit, quod aliàs non dicitur reddita ratio.

SVMMARIVM.

1 *Rationem adminiſtrationis reddere tenetur tutor vel curator; & diſpoſitum in vno cenſetur diſpoſitum in alio, & ſimilibus.*

2 *Tutor honorarius, qui ſuperintendit adminiſtrationi, rationem reddere debet, & qualiter.*

3 *Negotiorum geſtor rationem geſti negotij reddere eſt obnoxius.*

4 *Factores qui de tutoris vel curatoris mandato adminiſtrauerunt, rationem reddere debent.*

5 *Seruus, qui domini negotia adminiſtrauit, ſi vendatur, ante quam rationẽ reddiderit, poterit compilli emptor, vt illum domino reuẽdat, ad hoc vt ſibi rationem præſtet.*

6 *Socius adminiſtrans ſocio non adminiſtranti rationem reddit.*

7 *Hoſpitalarius ſiue Orphanotrophus, vel executor teſtamenti, rationem reddere debet.*

8 *Frater qui bona patris pro indiuiſo exiſtentia adminiſtrauit, fratribus alijs rationem reddit.*

9 *Capitulum gerens negotia Epiſcopatus ſede vacante, rationem reddere tenetur.*

10 *Conſules & Rectores ciuitatum & villarum, de bonis Reipublicæ rationem præſtare debent.*

11 *Minor qui alicuius bona adminiſtrauit (etiam non habitâ ratione ætatis) rationem reddere cõpellitur.*

12 *Creditor qui bona ſui debitoris ex cauſa iudicati poſſedit, quando de fructibus à ſe perceptis rationem reddere teneatur debitori?*

13 *Vſufructuarius proprietario rationem reddit.*

14 *Hæres fideicommiſſarijs, legatarijs, & creditoribus defuncti an rationem reddere debeat de bonis hæreditarijs?*

15 *Vxor qui mortuo marito in bonorum retentione (pro dote) remanſit, an creditoribus alijs rationem bonorum & fructuum reddere debeat?*

16 *Procurator ad lites conſtitutus an aliquo caſu rationem reddat?*

17 *Filius, qui viuente patre adminiſtrauit bona parentis, an patre mortuo alijs fratribus rationem reddat?*

18 *Executor teſtamenti an rationem reddere debeat, & quibus?*

19 *Epiſcopus, qui bona relicta pauperibus diſtribuit, an de diſtributione rationem reddere debeat?*

20 *Actor Vniuerſitatis rationem reddere debet.*

1 *Sequeſter ſiue publicus, ſiue priuatus rationem reddere debet.*

22 *Mater tutrix filiorum rationẽ reddere debet, & idem in auia.*

23 *Pater de caſtrenſibus, vel quaſi caſtrenſibus filio rationem reddit, & quid de alijs.*

24 *Maritus, qui hæreditatem conſtante matrimonio vxori aduenientem adminiſtrauit, an de illa rationem reddere debeat ſoluto matrimonio.*

25 *Mercatores, & omnes alij, qui gabellam ſoluũt, an rationem de emptionibus, vel venditionibus reddere debeant fiſco, vel publicano gabellam conducenti, & qualiter?*

26 *Promittens tenere rationem de aliqua re, omninò rationem reddere debet de illa, etiam ſi alias à reddenda ratione immunis ſit.*

27 *Patruus tenetur de tutela rationem reddere nepoti.*

28 *Filius curator patris furioſi rationem curæ reddere eſt obnoxius.*

29 *Tutor, vel curator rationem reddere debet, etiã ſi non ſit in vſura rationem reddere.*

30 *Tutores, ſi plures fuerunt conſtituti, ſimul rationem reddere debent.*

31 *Iudex non ſolùm pro ſe, verùm pro ſuis officialibus rationem officij adminiſtrati reddere debet.*

32 *Adminiſtrator quilibet, ſiue neceſſarius, ſiue voluntarius, ſiue à lege, iudice, vel parte fuerit conſtitutus, vel etiam ſi ſine mandato adminiſtrauit, illis quibus intereſt, rationem reddere tenetur; etiam ſi ſit Sũmus Pontifex; ad idque eorum hæredes aſtringuntur.*

CAPVT III.

De his, qui rationem reddere aſtringuntur.

1 ROHVIVS noſtri tractatus euidentia, in primis præmittẽdũ erit, quod tutor, vel curator rationẽ reddere debet: & regulariter diſpoſita, & deciſa circa turores, locum etiam habebũt in curatore, Decurionibus Reipublicæ, Hoſpitalarijs, Prælatis, Magiſtris fabricæ, Prouiſoribus, ſiue adminiſtratoribus bonorum pauperũ, & alijs piorum locorum adminiſtratoribus; vt latè probauit Barth. Socinus conſi. 66. n. 2. volum. 3. Iodocus Damauderius in tractatu de tutore, cap. 7. num. 55. & 56. & idem in Inchiridione parium aut ſimilium iuris, inter communes Doctorum opiniones, fol. 673. verbo, *tutoribus*. Quinimo & in cæteris priuatis adminiſtratoribus hoc voluit Petr. de Vvald. in tract. de duobus fratribus, part. 12. n. 1. cui ego non aſſentio. Quibus ſic pro cõſtanti habitis dicẽdũ erit, tutores, vel curatores rationẽ reddere eſſe obnoxios lege 1. §. officio. ff. de tutel. & rat. diſtract. l. rationes & l. aduerſus, C. de adminiſtr. tut.

tut. Rebufus in lege Bobes. §. hoc ſermone, verſ. *Ad primum igitur*. ff. de verb. ſignific. Et quod etiam tutor honorarius, qui ſuperintendit aliorum adminiſtrationi, rationem reddere, vel aliorum rationi aſsiſtere debeat, tenet Procelinus in tractatu de inuentario, c. 1. n. 5. Iodocus Damauderius in d. tractatu de tutore, fol. 60. num. 32. vbi honorarium etiam de mala adminiſtratione aliorum teneri firmauit. Quod autem huic reddition rationis negotiorũ geſtor tenea tur firmat. 1. C. in l. 2. ff. de negot. geſt. & probatur in l. 26. tit. 12. par. 5. Rebuf. in d. §. hoc ſermone, verſ. *Vndecimo extende*, de ciſ. Genuen. *126*. num. 9. & 163. num. 1. Et quod factores de aliorum adminiſtratorum mandato adminiſtrantes, domino etiam rationem reddere teneantur, tenuit Barbati. conſ. vlt. dub. 4. vol. 3. Rebufus vbi ſupra, verſ. *Decimo proceditur*, & huius redditionis rationis fauor tantopere iure iuuatur, vt ſi quis vendiderit ſeruum, qui ſua negotia adminiſtrauit, ſi nondum rationem adminiſtrationis præſtiterit, poterit illum ab emptore euincere pro eodem pretio, donec ſibi rationem reddat, l. interdum, ff. de public. & vectig. quod eſt notandum, & digito ligandum pro limitatione regulæ, l. nec emere. C. de iur. delibe. Præterea & ſocius adminiſtrans ſocio non adminiſtranti, & verſa vice vnus alteri, rationem reddere tenetur, vt reſpondit Socinus conſil. 37. per tot. Iaſ. conſ. 4. n. 1. Menoc. lib. 2. de arbitr. caſu 209. deciſio. Genuen. 39. num. 3. & *173*. num. 5. Quam concluſionem extendit Rebufus vbi ſup. ad illum, qui particeps eſſet adminiſtrationis ſocietatis; in verſiculo *Decimoquinto*. Rurſus & Hoſpitalarius, ſiue Orphanotrophus, ac itidem exequutor teſtamenti rationem reddit, vt voluit Molineus in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 6. gloſſa. 6. num. 5. Rebufus loco ſupradicto, verſic. *Decimo ſexto*. Itidem & frater, qui communia bona pro indiuiſo exiſtentia adminiſtrauit, alijs fratribus illam reddere erit obnoxius, vt firmauit Abbas conſil. 12. num. 5. Socin. ſenior conſil. 231. col. 1. Decius conſil. 255. Aimon. conſil. 159. num. 6. Ioan. Garcia de expenſis, cap. 20. num. 22. Rebuf. vbi ſupra, verſic. *Sexto in fratre*. Et quod Capitulum gerens negotia Epiſcopatus ſede vacante ad reddendum rationẽ poſſit aſtringi, firmat Rubeus cõſil. 131. n. 13. & eum refert & ſequitur Menochius de arbitr. vbi ſup. num 8. Item Archidiaconus, & quilibet alius Prælatus inferior, qui Eccleſias ſibi ſubditas viſitauit, rationem viſitationis Ordinario reddit, & integra viſitationis acta illi exhibet, vt in ſancto Conc. Trident. ſeſ. 24. c. 3. verſ. *Viſitatores etiã*. Et an Parochus, ſiue Vicarius Eccleſiæ patrono rationem reddere debeat, ponit late Rebuf. in tract. cõgruæ portionis, n. 40. cum ſex ſeqq. Cõſules itidem & Rectores ciuitatum & villarum rationibus bonorũ Reipublicæ ſunt obnoxij, ita Soc. conſ. 73. Rebuf. vbi ſup. verſ. 17. Minor itidem, qui aliena negotia adminiſtrauit (etiam nõ habita ratione ætatis) rationem præſtat, vt in facto conſultus reſpõdit Ruin. cõſ. 94 n. 4. & 6. vol. 5. Menoc. d. caſu. 209. n. 9. Quin imò & creditor, qui bona debitoris ex cauſa iudicati poſſedit, aliquando rationem reddere tenetur debitori, vt in lege Prætor ait, ff. de bonis authorit. iudic. poſſiden. quem textum ad hoc refert Molineus in conſuetudin. Pariſienſ. tit. 1. gloſſ. 7. n. 12. deciſio. Genuen. 4. num. 1. & 2. Hoc tamen verum intelligit Molineus, ibi. *Quando creditor ſuâ propriâ authoritate bona ſui debitoris occupauit & intrauit, ſecus autẽ vbi bona authoritate iudicis poſſediſſet, quia eo caſu rationem præſtare nõ compelleretur. Verum hodie in Hiſpaniæ tribunalibus, in vtroque caſu rationem fructuum haberi præcipitur, & vbi debitor debitum cũ intereſſe offert, cõdemnatur creditor ad bonorũ reſtitutionem cũ fructibus; præcipiẽdo, quod creditor rationẽ fructuum reddat*. Quæ praxis magis humanitate, & æquitate, quàm iure fundatur. Itẽ & vſufructuarius proprietario rationem reddit. l. 1. §. rectè, ff. de vſufruct. & hæres fidei commiſſa-

rijs legatarijs, ſiue creditoribus defuncti, cui ſucceſsit; ita Bart. in l. cum tale. §. Titius, num. 2. ff. de condit. & demonſtr. Rolan. conſ. 49. num. 9. Molin. de Hiſpa. primog. lib. 1. cap. 28. verſ. *In ſecunda ſpecie*. Et quod vxor, quæ mortuo marito in retētione bonorū permanſit, creditoribus & alijs intereſſe putātibus, rationē reddere ſit obnoxia, tenet Aiota de partitio. c. 2. n. 8. & 9. Ac rurſus procurator ad lites cōſtitutus, aliquādo domino litis rationē reddit. l. qui proprio. §. procurator. ff. de procur. l. 25. tit. 5. part. 3. deciſio. Genuē. 53. n. 2. & 191. n. 2. Rebufus. in. d. §. hoc ſermone, pag. 545. verſ. *Decimo quarto*. Filius etiam, qui viuente patre eius bona adminiſtrauit, eo mortuo alijs fratribus rationem reddit. l. cùm oportet. §. ſed in hac ſpecie. C. de bonis qui liber. Caſtellus in. l. 27. Taur. n. 18. Grego. Lupus, in. l. 26. tit. 12. part. 5. glo. verbo. *Cuenta verdadera*. Pinelus in l. 1. 2. C. num. 39. C. de bonis mater. Rebufus vbi ſupra, verſ. *Sexto, in fratre*. Parlador. aliquos ex ſupra dictis referens lib. 1. rerum quotidianarum. c. 19. num. 3. Itidem executor teſtamenti ordinario ſeculari, vel Eccleſiaſtico (ad petitionem hæredis vel aliorum, cui intereſt) rationem Reddit, vt in Authent. de Eccleſiaſticis titul. §. Pauperibus, & in authent. de Sanct. Epiſcop. §. *œconomos*; ita Bald. in. l. id quod pauperibus, num. 38. C. de Epiſc. & Cleri. vbi dicit, quod executores teſtamenti poſſunt compelli, vt reddant rationem Epiſcopo vſque ad quatuor annos, idq; tenet Rebuf. vbi ſupra, verſic. *Nono etiam*. Matiençus in. l. 14. tit. 4 glo. 1. num. 2. lib. 5. in noua legum Regni Collectione. Quinimo & ſi ab alio executore petatur, vt ratio ſibi reddatur ab eo ſocio executore, qui ſolus adminiſtrauit, ipſi ſocio ratio præſtari debet, vt tenet Bertachinus in tract. de Epiſcopo. 6. part. quæſt. 29. verſ. *Prædictis*, n. 64. & iam hoc ita fuiſſe iudicatū multoties vidi. Quinimo & ſi Epiſcopus diſtribuerit inter pauperes aliquam quantitatem pecuniæ à teſtatore relictam, iudici Ordinario rationem reddere compellitur, vt in l. nulli. C. de Epiſcopis & Cleric. & in. l. 5. tit. 10 part. 6. Licèt ibi Gregorius intelligat (& benè) pro Ordinario Metropolitanū. Itē iudex nō ſolùm pro ſe, verùm pro ſuis officialibus rationem officij, quod geſsit, & adminiſtrauit, reddere erit obnoxius, ita Auend. alios referens in 1. parte de exequen. mand. cap. 3. num. 5. & idem de actore Vniuerſitatis eſſe dicendum. Itidē & ſequeſter, ſiue depoſitarius rei depoſitæ, rationē præſtat, ita Caſtellus in. d. l. 27. Taur. num. 9. Rebufus vbi ſup. verſic. *Decimonono*, & eſt text. de iure Regio in. l. 23. tit. 2. lib. 3. Recopil. Mater itidem tutrix filiorum rationem reddit, ita Decius conſilio 349. num. 6. Boërius deciſ. 61. hos, & alios refert & ſequitur Menoch. de arbitra. lib. 2. caſu. 209. num. 6. Rebufus vbi ſupra, verſ. *Septimo extendit*. Gutierrez de iuram. confirm. 1. p. c. 4. num. 19. & 22. & c. 41. num. 2. & in auia notat Socin. conſ. 2. lib. 1. Quinimò & pater, qui habuit bona aduentitia, vel perfectitia filij tanquam legitimus adminiſtrator ipſi filio rationem præſtare non compellatur; ſed tantum, vt ipſi filio bona tradat, aſtringatur, vt in. l. 2. tit. 2. p. 3. ibi, *Que le entregue de aquellos bienes*. Tamen, ſi adminiſtrauit vt tutor, vel curator, vel ſi caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia adminiſtrauit, proculdubio rationem ipſi reddere debet: ita Bart. in. l. litis. §. fi. ff. de ne got. geſt. eò, quia fructus ex peculio caſtrēſi, vel quaſi illi nō acquiruntur, vt tenet Lara de alimē. in princ. n. 68. Palac. Rub. in repet. rubr. de donat. §. 42. n. 9. Caualc. de tuto. n. 291. licèt ſimpliciter eā reddere ſufficiat, vt voluit Caſtellus vbi ſup. & videtur probari ex tx. in. l. cum multa. C. de bon. qui lib. Caſtel. in tract. breuiſsimo rationū vulgari ſermone cōpoſito. 2. p. fol. 5. verſ. *De aqui ſe infiere*. Rebufus vbi ſup. Aim. cōſ. 218. Rolā. cōſ. 49 n. 13. Rod. Suar. in q. maior. n. fin. Abb. conſ. 63. in fin. lib. 2. Menoch. d. caſu. 209. num. 7. vel etiam ſi adminiſtrauit bona

bona filij emancipati. l. litis. §. pater. ff. de negot. geſt. Aimon. conſil. ſupra re-
24 lat. num. 2. & 3. Et ex ſupradictis deduci poterit intellectus ad tx. in l. cum oportet. verſ. *neque rationem*. C. de bonis qui liber. Et ſi maritus conſtante matrimonio bona, quæ extra dotē vxori obuenerunt, adminiſtrauit, ſoluto matrimonio de illis rationē præſtare debet: ita Bald. Nouellus in tract. de dote, pri-
25 uil. 14. num. 2. in fin. Et quod mercatores & omnes alij, qui gabellam ſoluere tenentur, rationem emptionum, & venditionum fiſco, vel publicano, ſiue gabellario reddere teneātur, probat Bald. in l. diſſolute. C. de condition. inſert. Martinus Lauden. in tractatu de fiſco, quæſt. 208. volum. 3. & hodie hoc iure Regio conſtitutum eſt in l. 23. tit. 19 lib. 9. Recopil. vbi ponit formam huius rationis, & libri, in quo continetur, quod præfati Doctores intelligunt, vt ſaltim librum emptionum, & venditionum fiſco, vel gabellario exhibēre te-
26 neantur. Itidem & qui promiſit rationem tenere de aliqua re, vti adminiſtrator, rationi obnoxius manet, vt voluit Senatus Genuenſis, deciſ. 58. num.
27 2. Itidem patruus rationem tutellæ tenetur reddere nepoti, vt per Rebuf. vbi
28 ſupra verſic. *octauo*, pag 544. Quinimò & filius curator patris furioſi, vel mentecapti, non minus rationi reddendæ obligatur, vt per Bertachinum in tractatu. de Epiſcopo. 6. par. num. 64. verſic. *Quinto idem*, volum. 4. Baëça de de-
29 cima tut. cap. 4. num. 32. Et hic actus reddendi rationem admodum neceſſarius eſt pro bona Reipublicæ politica; vt etiam ſi non ſit in vſu redditio rationum quilibet adminiſtrator rationem redde re compelli poſſit; vt voluit Afflictis in conſtitut. Siciliæ, quæ incipit: *Minoribus*, in fine; Caſſaneus in conſuetudinibus Burgundiæ, rubr. 6. §. 6. verſ. *Reddere*. num. 20. quos refert & ſequitur Baëça in tractatu de decima tut. cap. 2. num. 159. & licèt præfati Doctores hanc concluſionem veram eſſe in tutore, vel curatore tantùm exiſtiment, tamen & in quolibet alio adminiſtratore locum habebit; vt voluit Guido Papa deciſ. 631. in princ. verſ. *Quarto, an prætextu*, & in reſponſione ad quartum dubium, num. 9. Cuius ſententia comprobatur; quia cùm redditio rationis ſit de iure diuino, vt ſupra. c. 1. probauimus, nulla conſuetudine contraria poterit abrogari, vt in 6. diſt. in princ. & in §. *his ita*. Anton. de Roſſellis in tractatu de Concilijs. cap.
30 *Poſtquam retulimus*, num. 10. Quod ſi plures dati fuerint tutores, vel curatores minori, omnes ſimul rationem reddere debent, ita Bald. in l. ſi plures. C. de conditionib. inſertis. Caſſaneus in Conſuetudin. Burgundiæ, rubrîca. 6. §. 6. verbo *Reddere*. Quod tamen intellige verum, niſi vni eorum tantùm fuiſſet commiſſa adminiſtratio, vt voluit Baëça de de-
31 cim. cap. 2. num. 66. Iudex etiam non ſolùm pro ſe, verùm pro ipſius officialibus rationem in ſyndicatu præſtare debet, vt voluit Auend. de exequendis mandatis. 1. part. cap. 3. num. 5. Et vt vno verbo omnia abſoluamus, quilibet adminiſtrator, ſiue neceſſarius, ſiue voluntarius, à lege, iudice, vel homine conſtitutus (etiam ſi ſine mandato adminiſtrauit) rationem ſuæ villicationis, ſiue geſtionis ei cuia intereſt reddere erit obnoxius, vt voluit Damauderius in tractatu de tutore, & curatore, fol. 66. num. 17. Quod verum intellige, etiamſi Summus Pontifex fuerit adminiſtrator, vt per Beroium quæſt. familiari. 15. Ioſephum Ludouicum deciſ. 4. num. 4. ad idque eorum hæredes aſtringuntur, vt tenet Romanus cōſ. 414. in princ. Decius conſ. 90. verſ. *Circa ſecundum*.

(?)

SVMMARIVM:

1 Adminiſtrator interim, quod rationem non reddit, ad ſacros ordines promoueri non poteſt.

2 Beneficia eccleſiaſtica non debent conferri ei, qui aliena negotia adminiſtrauit, donec rationem adminiſtrationis ſuſceptæ præſtiterit.

3 Adminiſtrator bonorum Reipublicæ, vel etiam priuati non debet recipi ad religionem, donec ratiocinia præſtiterit.

4 Epiſcopus & etiam Papa diſpenſare non ſolent, vt quis ad ſacros ordines promoueatur, vel in religionẽ recipiatur, interim quod ſuſceptæ adminiſtrationis rationem non præſtiterit.

5 Appellari non poteſt ab interlocutoria, qua iudex præcipit, vt rationes reddantur, & ſi appellatum fuerit, non obſtante appellatione iudex abſque metu attentati procedere poteſt, dummodò adminiſtraſſe conſtiterit appellantem.

6 Rationem reddere obligatus, ſi ad eccleſiam confugiat, pro non reddenda ratione, an ab ea impunè extrahi poſsit?

7 Debitores, qui ſublatis bonis cum eis ad Eccleſias confegiunt, an impunè ab illis extrahi poſsint?

8 Debitor publicarum functionum, ſi ad Eccleſiam confugiat, ab ea extrahi non debet, ſi pecuniam à ſe collectam ſecum non aſportauit.

9 Adminiſtratores, ſi bona ſua ſecum ad Eccleſias aſportauerint, & rationes reddere detrectent, in Regio Conſilio præſtatur ſchedula ad hoc, vt tanquam publici latrones ab Eccleſia extrahantur.

10 Iudex Eccleſiaſticus vim facit, ſi iudicem excõmunicet, qui adminiſtratorem nondum reddentem rationem, & bona aſportantem ab Eccleſia extraxit, ſi clericum adminiſtratorem capiat.

11 Factores & Regis adminiſtratores ad Regnum Portugaliæ fugientes ante redditam rationem, ab eo extrahi poſſunt.

12 Hæres adminiſtratoris, ſi ad Eccleſiam confugiat, ante redditam rationem adminiſtratoris defuncti, vel reliquorum ſolutione nõdum facta, an ab Eccleſia extrahi poſsit?

13 Adminiſtratores duo ſi vnius patrimonij fuerunt conſtituti, & vnus adminiſtrauit ſolus, an alter qui nõ adminiſtrauit pro reddenda ratione poſsit conueniri, antequam cõueniatur, qui adminiſtrauit.

14 Adminiſtrans an prius quàm ſocius, qui non adminiſtrauit, conueniri debeat pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione?

15 Differentia quæ ſit inter publicos, & priuatos adminiſtratores.

16 Hæres illius, qui adminiſtrauit, an exequi debeat, antequam ad conſocium, qui non adminiſtrauit, perueniatur.

17 Factores ab adminiſtratore principali conſtituti, an à domino pro reddenda ratione conueniri poſsint?

18 Aduerſus illum, qui rationem reddere tenetur, duplici remedio domino ſuccurritur, & an libellus generalis procedat?

19 Adminiſtratori vltimo ſupplitio damnatus ſuccurritur, ſi dominus petat, vt antequam ſuſpendatur, vel decapitetur, rationem reddat, & interim ſuperſederi debet in executione mortis.

20 Condemnatus ad reddendum rationem, poteſt compelli ad præſtandum fideiuſſorem, interim quod eam reddit, & quando.

21 Adminiſtrator ſi vti ſuſpectus de fuga captus ſit, & facta computatione calculatores partium, vel vnus eorum cum tertio declarentur eum in nullo eſſe debitorem, an ſtatim debeat liber relaxari, appellatione ad uerſarij non obſtante.

22 Obligatus ad reddendum rationem certo die vel tempore, non reddendo illam tempore deſignato dicitur eſſe in mora, & an teneatur ad intereſſe ex illo die.

23 Ratio an reddi poſsit per procuratorem?

24 Petens rationem ſibi præſtari à negotiorum geſtore, videtur ſuam geſtionem approbare.

25 Adminiſtrator an poſsit compellere dominũ, vt ſecũ ad ineundam rationem ſedeat.

26 Tutor vel curator an teneatur ſumptus & alimenta præſtare minori petenti rationem interim, quod ratio calculatur.

27 Tutores, interim, quod rationem non præſtiterint, gabellas non conducunt.

CAP.

CAPVT IIII.

De odio & fauore adminiſtratoris, reddentis, vel non reddentis rationem.

QVI rationem reddere ſunt obnoxij, ſi illam ſuo tempore non præſtiterint, multis quidem afficiuntur incommodis, & admodum hæc rationis diſpunctio lege diuina humanaque, & canonicis inſtitutis fauetur, vt iure conſtitutum ſit, quòd interim quòd adminiſtrator rationem non reddiderit, ad ſacros ordines promoueri non poſsit. l. 2. C. de Epiſc. & Cleri. cap. ſi quis obligatus. 54. diſtinct. l. 23. tit. 6. partit. 1.

2 Quod ſi tempore, quo ſuſcepit adminiſtrationem aliquibus ſacris ordinibus erat iam initiatus, minimè beneficia Eccleſiaſtica illi conferri poterunt, donec prius rationem villicationis reddiderit. cap. non confidat. 50. diſtinct. cap. vnic. de oblig. ad ratiocinia.

RVRSVS & ſi religionem talis adminiſtrator ante redditam rationem ingrediaffectauerit, minimè ante redditam rationem ad illam debet admitti. cap. legem. 53. diſt. ibi; *Quod ſi etiam talis quique Monaſterium petunt, ſuſcipiendi nullo modo ſunt, niſi prius ratiocinijs publicis fuerint abſoluti.* Et per iſtum tex. ita tenet Brigienſis in ſuis quæſtion. dominicalibus. quæſt. 21. vbi dicit, quod ſi talis adminiſtrator de facto fuerit ad religionem admiſſus, ad priſtinum ſtatum eſt reuocandus; ex text. in l. officiales. C. de Epiſc. & cleric. Quod ſi a Monachis non reuocetur, manu militari reuocari poterit per iudicem, ex text. in. l. ſi quis curialis. C. de Epiſcop. & Cleric. Quæ

4 ſententia in tantum vera eſt, vt neque Epiſcopus, neque etiam Summus Pontifex in ſimili caſu diſpenſare debeat cũ tali adminiſtratore, vt in dicto cap. vnic. de obligatis ad ratiocinia, & in. l. 64. tit. 1. partita 5. ibi. *Nin cõ aquellos que han de dar cuenta al Rey, ò à otro ſeglar.* Quod procul dubio ego verum intelligo, quando talis adminiſtrator adminiſtraſſet bona alicuius ſecularis perſonæ, quæ non eſſet de miſerabilibus, ſed Regis, Reipublicæ, vel alicuius Magnatis, ſiue oppulenti hominis, ſecùs tamen ſi adminiſtraſſet bona alicuius miſerabilis, vel Eccleſiaſticæ perſonæ, cap. peruenit. 86. diſtinct. tenet Abbas in d. cap. vnic. n. 3. Qui optima in propoſito congeſsit: & ratio illa eſſe poterit, quia cùm iudex Eccleſiaſticus ſit iudex cõpetens in cauſis miſerabilium perſonarum, cap. ſuper quibuſdam, de verb. ſignific. Bertachinus de gabellis, quæſt. 23. num. 50. per ingreſſum religionis non præiudicatur, quominus omnibus iuris remedijs contra ipſum in religione exiſtentem procedatur, & ita diſponit text. in l. 23. tit. 6. partita 1. qui eſt notandus.

5 PRAETEREA in tantum iura odio habent iſtos adminiſtratores non reddentes rationes, quod ſi ab eis appelletur ab interlocutoria de reddendo rationem, adhuc iudex appellatione remota aduerſus illos procedere poteſt abſq; metu attentati, dummodò conſtiterit adminiſtraſſe. Pro qua ſentẽtia eſt text. + Cap. in authent. de ſanct. Epiſc. §. Æconomos, collat. 9. ibi. *Si verò putauerit ſe grauari, poſt repetitionem (hoc eſt redditionem) Metropolitanus cauſam examinet; non enim conceditur eiſdem ante exactionem debiti proprios Epiſcopos declinare.* Quem textum ita intelligunt ibi gloſſ. & Ange. verbo *repetitionem*, Maranta de ordin. iudic. cap. de appellationib. num. 187. Lancelotus de attentatis 2. p. cap. 12. limitat. 19. Gutierrez in practicis qq. q. 37. Caualcanus in tract. de tutore à num. 222.

6 SED rurſus in tantum ius huic redditioni rationum fauetur, vt ſi obligatus ad reddendum rationem, ante illam redditam, ad Eccleſiam confugiat, adhuc ab ea extrahi poſsit, & prætextu immunitatis defendi nequeat: quod maximè verum eſt, vbi talis adminiſtraſ-

ſet patrimonium Regale, ex text. in authent. de manda. princip. §. publicorum, ibi. *Quoniam fiſcalium ratio, & militibus & priuatis, ipſiſque templis, & cunctæ Reipublicæ vtilis & neceſſaria eſt*: & in l. 5. tit. 11. partit. 1. ibi. *E por eſto mandò el Derecho de las leyes antiguas, que los ſaquen dellas, ſin caluña ninguna*: & ibi; *E los que tienen de dar cuenta à los Emperadores y à los Reyes de ſus tributos, ò de ſus pechos.* Et hæc ſentētia nō ſolùm locū habet in adminiſtratoribus Regijs, ſed etiam in iudicibus, qui finito officio rationem ſuæ villicationis præſtare, & ſyndicatui aſsiſtere ſunt obnoxij; text. in l. vnica verſ. *vltra ſacros terminos.* C. vt omnes iudices tam ciuiles, quàm crimin. Paris de Puteo. in tractatu de ſyndicatu, verb. *officialis*, cap. 8. num. 6. Abiles in c. Prætorum, cap. 1. num. 25. Caſtellus à Bobadilla in ſua politica Prætorum. lib. 5. cap. 1. num. 120. & non ſolùm in regalibus vel publicis adminiſtratoribus prædicta ſententia locum habebit, ſed etiam in quibuſcunque alijs adminiſtratoribus (ante redditam rationem) ad Eccleſiam confugientibus, vt voluit Boërius deciſ. 215. num. 7. & hanc ſententiam tenent plures relati à Remigio de Gon. in tractatu de immunitate Eccleſ. fallent. 37. & 38. Pacificus in ſua praxi. fol. 150. c. 3. num.
7 158. Et confirmatur, quia ſimiles fraudatores ab Eccleſia ſubueniri non debēt, vt ind. l. 5. part. ibi, *Ca no ſeria coſa razonable, que à tales malfechores como eſtos amparaſſe la Igleſia, que es la caſa de Dios, donde ſe deue la juſticia guardar mas cumplidamente que en otro lugar; è porque ſeria contra lo que dixo nueſtro Señor Ieſu Chriſto por ella, que ſu caſa era llamada caſa de oracion, è non deue ſer fecha caſa de ladrones.* Latronibus enim aſsimilantur, qui cùm rationem reddere teneantur, perſonas, libros, & chirographa contrectant, occultant, & retinent, in d. l. 5. ibi, *E los que tienen de dar cuēta*; iunct. verſ. præced. & in tutore hoc ipſum ſentit Baëça vbi ſup. c. 13. n. 17.

ADVERSVS tamen prædictam concluſionem vrget text. in lege tres tutores, ff. de adminiſtrat. vbi tutores qui perfidè peregerunt adminiſtrationem, non dicuntur contrectare res pupillorū; igitur ſi furtum eſt contrectatio rei alienæ inuito domino, tutores etiam ſi perfidi dicantur propter iniquam adminiſtrationem, non tamen latrones & fures dici poterunt, ad hoc vt ab Eccleſia extrahi poſsint. Rurſus pro hac ſententia facit; quia & ſi fures dicerētur iſti tutores, & adminiſtratores, adhuc tamen immunitate Eccleſiæ gaudêre debêrēt, cū nō poſsint dici fures manifeſti, quib⁹ ſolis Eccleſiæ immunitas denegatur, vt in capite ſicut antiquitus. 17. quæſt. 4. c. inter alia de immun. Eccleſiar. l. 4. tit. 11. part. 1. ibi. *Aſsi como à los ladrones manifieſtos, que tienē los caminos è las carreras.* Ideò iſti adminiſtratores ad Eccleſias confugientes ante redditam rationem, vel reliquorum ſolutionem, tanquam ſimplices debitores reputari debent, quibus proculdubio immunitatis Eccleſiæ priuilegium competit.

PRO ſedanda tamen hac difficultate dicendum erit, quod diſpoſitio dict. l. 5. tit. 11. p. 1. (pro affirmatiua ſententia ſuperius relata) locum habeat, quando tales adminiſtratores, tutores, collectores, ſiue exactores tributorum, vel alij ſimiles adminiſtratores, vel eorum factores ante redditam rationem ſecum bona, pecunias, vel libros rationum in Eccleſias conferunt, vt colligitur ex deciſ. text. in l. 13. tit. 2. lib. 1. & in l. 2. ti. 19. lib. 5. in noua legum Regni Collectione. Hi enim, tanquam publici & manifeſti latrones, ab Eccleſia extrahuntur, præſtita tamen cautione, quòd in corpore
8 non punientur, vt in. d. l. 13. Secunda tamen concluſio, ſcilicet quod immunitate gaudêre debet, locum habet quando bona, pecunias, vel libros ſecum in Eccleſias non contulerunt: tali enim caſu tanquam ſimplices debitores reputantur, & immunitate Eccleſiæ ſicut cæteri gaudêre debent. Quam ſententiam tenet Roder. Suar. in l. 2. tit. *de los gouiernos.* q. 5. n. 1. lib. 2. Fori. Couar. lib. 2.

variar

variar. c. 20. n. 14 Sed adhuc contra iſtos perfidos adminiſtratores ad Eccleſias confugientes, medela non deficit; quia creditores poterunt adire conſiliũ Regium, & dabitur illis ſchedula regia ad hoc, vt iudices & alguacelli illos impunè ab Eccleſia extrahant, ac ſi publici latrones eſſent, vt tenet Olanus in ſuis communibus opinion. litera. F. n. 113. Valdeſ. in addit. ad Roder. Suar. vbi ſup. Gutier. in practic. qq. lib. 1. q. 1. n. 19. vbi dicit, quod ſi hoc caſu iudex Ec-
10 cleſiaſticus miniſtros iuſtitiæ (tales adminiſtratores ab Eccleſia extrahentes) cenſuris Eccleſiaſticis grauaret, eósve pro publicis excommunicatis declararet, vim illis manifeſtam inferret, & Curia Regia pro illa ſubleuanda adiri poſſet. Et hanc ſententiam ſequitur Valdeſius primariæ Iuris Pontificij Cathedræ profeſſor, & in noſtra Regali Cancellaria Aduocatus, & acerrimo præditus ingenio, modò verò Granatenſis Prætorij Senator meritiſsimus in additionibus ad Rodericum in loco ſup. cit. Quod extende etiam vbi talis adminiſtrator clericus eſſet, & à ſeculari iudice caperetur, vt voluit Bobadi-
11 lla in politica, lib. 2. c. 18. n. 138. Poterit etiam extrahi à regno Portugaliæ adminiſtrator Regius, vel factor mercatoris, qui non reddita ratione illuc confugit, vt in l. 6. tit. 16. lib. 8. Recop. verſ. 2. incipienti *Otroſi en quanto toca à las perſonas.*

12 Et prædicta ſententia non ſolũ locũ haberet in ipſis adminiſtratoribus (modo ſupradicto) ad Eccleſiã confugientibus, ſed etiam contra eorum hæredes bona, ſiue rationes, & libros, ad Eccleſiam aſportantes: quia in materia rationum, dicta in adminiſtratore, regulariter locum habent in eius hærede, quando reperitur eſſe in dolo. l. 3. §. hæc actio. ff de nego. geſt. l. tutelæ, & in l. omnes tutores, C. arbitrium tutelæ; text. elegans in l. alio. C. de in litem iurand. ibi. *At enim hæres eius it ademum, ſi reperta in hæreditate dolo malo non exhibeat*, & in l. 6. tit. 11. par. 3. Romanus. conſ. 413. num. 2. Aimon. conſ. 218. num. 3.

13 Praeterea ſi duo fuiſſent vnius patrimonij adminiſtratores conſtituti, non ſolùm qui adminiſtrauit, verumetiam qui nihil adminiſtrauit, pro reddenda ratione conuenitur, in tantum, vt neque beneficio ordinis ſe tueri poſſit. Ita Bart. in l. cum aliqui, n. 3. & 4 ff. negot. geſt. Molineus alios referens in conſuetudinibus Pariſien. tit. 1. §. 6. gloſ. 6. n. 33. idque tenet Iodocus Damauderius in quæſt. parium, aut ſimilium iuris, quæ eſt inter communes opiniones plurimorum, fol. 673. col. 2. Baëça in tractatu de decimà tut. cap. 15. num. 2.

Adversvs tamen prædictam concluſionem videtur text. formalis & expreſſus in l. 2. C. ſi tutor vel curator non geſſerit; vbi cauetur, quod ſi duo tutores dati ſunt pupillo, & vnus gerat, alius verò geſtioni vel adminiſtrationi non ſe intromittat, ille qui non geſſit, non tenetur rationem reddere, niſi pro ab vtroque neglectis, & non adminiſtratis. Igitur prædicta ſententia non eſt tenenda. In qua difficultate Molineus vbi ſup. §. 6. gloſ. 7. num. 23. diſtinguendum fore exiſtimat, publica an priuata fuerit adminiſtratio: primo enim caſu, procul dubio adminiſtratores publica authoritate deputatos ſingulos, tam ſcilicet qui non geſſit, quàm ille qui geſſit, ad reddendum publicas rationes compelli poſſe affirmat; licèt adminiſtratio fuerit authoritate publica, vtilitate verò priuata. Ex textu in l. 2. §. fin. vbi gloſ. veb. *Veriorem*, cum. l. ſequenti. ff. de curat. bonis dando; quod ipſe verum intelligit, præterquam ſi in ipſa commiſſione & adminiſtratorũ conſtitutione diuiſa fuiſſet adminiſtratio, ex text. in d. l. 2. §. ſi plures. Dicit ergo, quod ſiue fœudo prehenſo, ſiue pignoribus pro executione rei iudicatæ, ſiue alijs bonis (quacunque ex cauſa) de manu iuſtitiæ depoſitis deputati ſint, in electione eſſet illius, cui ratio præſtari debet, quẽ mauis voluerit, pro tali ratione redden

da

da conuenire, etiam ſi penitùs nihil geſſit, & quod ſic electus, beneficium diuiſionis, ſiue ordinis minime opponere poterit; licet habeat facultatem conueniendi, ſiue capiendi conſortes: quod ſi ſolus ſoluerit, beneficium cedē darum habebit, ex text. in l. in creditore. ff. de euict io. quem pro hac ſentētia citauit ipſe Molin. d. gloſ. 6. n. 33. In ſecundo verò caſu ſcilicet quando authoritate priuata tales adminiſtratores electi ſunt, contrarium ſit dicendum, ſcilicet, quod prius ille, qui geſſit; deinde, qui non geſſit pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione debeat conueniri: per text. in l. tutores, qui poſt finem. §. in eum. ff. de adminiſtrat. tutor. ex eo, quia ille nullum publicum gerit officium, quod ipſe limitat & intelligit, niſi ex qualitate adminiſtrationis vel rei, vel ex alijs circunſtantijs cōſtare poſſit, quod vtrique data fuit poteſtas in ſolidum adminiſtrandi, quod in dubio eſt præſumendum: vt voluit deciſ. Genēſ. 59. n. 4. Tali enim caſu tàm qui non geſſit, quàm qui geſſit, poterit ſimul pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione conueniri; & ita voluit Bart. in l. 1. §. ſed ſi duo. ff. de poſit. & in l. ſi plures, n. 1. ff. de curat. bonis dando.

PRAEDICTA tamen Molinei diſtinctio aduerſatur Accurſij ſententiæ, in L. 1. §. *Nunc tractemus*; verbo, *alterius*. ff. de tutel. & ratio diſtrahen. iuncto text. ibi; vbi cauetur, quod ideo tutor, qui non geſſit, ibi ſimul cum eo, qui geſſit, conuentus fuit, ſcilicet, quia cum de facto conuentus fuiſſet, non oppoſuit beneficium ordinis, (quod ſubintellige, niſi conſtaret, quod gerens non erat ſoluendo) in prædictis enim caſibus indubitāter, ſimul poſſe conueniri, reputat Barbatius conſi. l. 91. col. 6. in princ. Quod autem oppoſita exceptione diuiſionis vel ordinis non gerens audiri debeat, do nec gerens excutiatur, firmauit gloſſ. in l. creditor, §. duobus, verbo; *Pro ſolido*. C. de tranſact. & facit text. in l. 2. C. ſi tutor non geſſit, vbi tutor non gerens tene-

14 tur pro male geſtis à contutore in ſubſidium, non vero principaliter & in ſolidum poteſt conueniri: & hanc ſentētiam ſeruatam fuiſſe in Curia Parlamēti teſtatur Nicolaus Boërius deciſ. 60. n. 1. & 2. Maranta de ordine iud. in proœmio, num. 18. deciſ. Genuen. 176. num. 7. Roch. Gallus, qui ſubtiliter hanc materiam tractat. in l. eandem. num. 218. ff. de duob. reis. Ioſephus Ludou. deciſ. 4. n. 5. & quod idem ſit in adminiſtratoribus Reipublicæ, aduerſus Molinei diſtinctionem probat tx. formalis in l. quid ergo. ff. de admunicipal. vbi duobus adminiſtratoribus ad regimen ciuitatis electis, ſi alter non adminiſtrauit, prius qui adminiſtrauit, & qui pro eo interceſſit; deinde qui illum adminiſtratorē nominauit; poſtremo vero, qui non geſſit, conuenitur. Rurſus Molinei diſtinctio diluitur ex text. non minus elegan-

15 ti in l. 1. C. quo quiſque ordine conueniatur, lib. 11. vbi loquendo in adminiſtratoribus bonorum publicorum Iuſtinianus dicit. *Si verò ſeparatis portionibus ad munus nominati ſunt, prius pro portione cō uenitātur, qui id munus adminiſtrauerunt.* Ex quorum iurium diuiſione manifeſte cō funditur diſtinctio Molinei ex Bartolo ſupra relata, quatenus inter publicam & priuatam rationem diſtingunt, in omnibus namque ſiue publicis, ſiue priuatis adminiſtratoribus (vbi adminiſtratio ab initio per dominum diuiſa non fuit) prius qui geſſit, quàm qui nō geſſit, conueniri debet, pro ratione reddēda, & reliquis ſoluēdis. Quod maxime locum habet, ſi à non adminiſtrante beneficium ordinis opponatur; & ita iudicauit Genuenſis Senatus deciſ. 64. ex ſententia Barbat. in. d. conſ. 91. & in duobus ſocijs, quorum alter adminiſtrauit, alter vero deſidioſus ſtetit, idem iudicauit Rota Genuenſis deciſ. 176. num. 7. & ideo cauendum eſt in hoc à Molinei ſententia, quatenus vbi ſup. firmauit, quod publicus adminiſtrator, qui non adminiſtrauit, tàm ad exhibendum & præſtandum rationes, & reliquorum

ſolu-

ſolutionem, vel ò leuato, nedum pignoribus captis, ſed etiam ſtatim, & ſine vlla bonorum mobilium diſcuſsione, per capturam & incarcerationem perſonæ compelli poſsit, tanquam qui geſsit; ſecùs autem eſſe in priuato adminiſtratore: quia illum via ordinaria, & iure actionis conueniendum reputat; quamuis propter ſubiectam materiam aduerſus eum ſummatim procedendum ſit. Dico ergo in propoſito, quod licèt verum ſit, quod ſi duo adminiſtratores conſtituti ſint bonorum publicorum, tàm vnus, quàm alter in ſolidum pro reddenda ratione adminiſtrationis obligatus ſit, tamen ſi vnus tantùm adminiſtrauit, prius ille, qui adminiſtrauit, quàm qui non adminiſtrauit, pro reddendis rationibus, & reliquis ſoluendis debeat cõueniri: & ita colligitur manifeſtè ex deciſ. d. l. 1. C. quoquis ord. conuenia tur. Cautela tamen erit, vt ſemper, qui non geſsit, citetur, & vocetur ad aſsiſtẽdum ratione illius qui geſsit; quia hoc caſu ſtatim facta excuſsione abſque nouo proceſſu pro reliquorum ſolutione poterit conueniri: argumento eorum, quæ notantur infra. c. 34. fere per totũ.

16 Sed modò dubitatur, an ſi ille, qui adminiſtrauit, mortuus ſit tempore reddendæ rationis, an etiam prius hæres eius, qui adminiſtrauit, quàm qui non adminiſtrauit pro ratione reddenda conueniri debeat: & hanc quæſtionem tangit Petrus de Antiboli in ſuo tractatu de muneribus. §. 1. verſ. *Quid ſi ruſticus*: vbi reſoluit, quod hoc caſu prius adminiſtrator, qui non geſsit, quàm hæres gerentis debeat conueniri, ex eo, quia hæres ſocij ſocius dici non poſsit, eius qui non geſsit, ex tx. in l. hæres ſocij. ff. pro ſocio. & in ſimili caſu ità obtinuiſſe teſtatur. Dicit tamen, quod ſi computatis rationibus pecunia deficit, ab vtroque pro æquis portionibus exigi debeant, ex tx. in l. ſi vnus, ff. pro ſocio.

17 Sed modò pone, quod quidam fuit conſtitutus adminiſtrator bonorũ publicorum, vel priuati, & ipſe alium factorẽ (pro ſe ſubleuãdo) ad adminiſtrandum conſtituit, dubitatur modò; an ad miniſtrator principalis, an verò dominus rei adminiſtratæ, exigere poſsit rationem ab illo factore? Et videtur dicendum, quòd cùm bona adminiſtrata non pertineant tali principali adminiſtratori, ſed domino qui illum conſtituit, nullo modo ipſe ab illo abſque domini mandato & poteſtate rationẽ exigere poſsit: ex regula quod noſtrum, ff. de reg. iur. Sed prædictis non obſtantibus eſt dicendũ, quòd procul dubio ius petendæ rationis competat ipſi principali adminiſtratori; cùm ipſe virtute mãdati ſibi conceſsi ad adminiſtrandum illum factorem conſtituerit, & ita in terminis reſoluit Barbatius conſ. 91. vol. 3. verſ. *Circa ſecundum*.

18 Qvaliter autem agendum ſit aduerſus adminiſtratorem, ad hoc, vt rationem reddat, ponit Bart. in l. 1. C. ſi aduerſus rem iud. vbi concludit, quòd cõtra illum, qui rationẽ reddere tenetur, dupliciter agi poſsit, hoc eſt, vt reddat rationẽ & reliqua ſoluat, quod vulgariter dicimus, *Dar cuenta con pago*: & etiam vt condemnetur ad ſolutionem certæ quantitatis, ad quam reſtituẽdam declaretur reũm teneri occaſione adminiſtrationis ſibi commiſſæ; & ita ex Bart. vbi ſup. tenuit Genuenſis Senatus deciſ. 202. num. 1. dicens, quod in hoc ſecundo caſu debitum petitum venit in proceſſu liquidandum per computa & libros rationum: quinimò ſi quis ſolum dicat, peto rationem à Petro mihi reddi, & hic generalis libellus ſufficit, ad hoc vt condemnetur ad reddendum rationem & reliquorum ſolutionem, quia nihil aliud eſt petere rationẽ, quàm dicere, vt ſibi reliqua reſtituãtur, ex text. in l. quamuis, ff. de cond. & demonſt. & in terminis ita tenet Soc. conſil. 24. col. 11. in princ. quod ipſe verum intelligit, dũmodò in proſequutione cauſæ actor deducat certas res, vel quantitates, de quibus ratio præſtari debeat.

19 Nonnvnqvam etiam vtile eſſet admi-

adminiſtratori, rationes nondum domino reddidiſſe; nam ſi adminiſtrator vltimo ſupplicio eſſet damnatus, & petatur à domino, vt interim quod ſibi rationes ab illo damnato præſtantur, iudex ſuperſedeat in executione vltimi ſupplicij, aut dubiè iudex hoc facere tenetur, donec ita damnatus rationē reddat, ex doctrina Angeli in l. 1. C. de bonis proſcript. quē ibi ſequitur Bal. Bart. in l. 2. §. 2. ff. de cuſt. reorū. Greg. Lupus in l. 11. tit. 31. part. 7. gloſſ. verb. *Prēnada*. Anto. Gomecius in 3. tom. variar. c. 3. n. 3. verſic. *Secundus caſus*. Et hanc dicit ſingularem cautelam pro amico capitaliter damnato, aduerſus quem remota appellatione proceditur, Cepola caut. 224. & eum ſequitur Celſus in eius additione, dicens quod tali caſu iudex pro cul dubio tenebitur differre executionem, niſi qui petit rationem, ſit in mora præſtandi informationem, qualiter ille damnatus ſua bona aliquo modo adminiſtrauit, Ioſeph. Ludouic. deciſ. 70. n. 1. Peguera quæſt. crim. 22.

20 VLTERIVS dubitatur. An ſi quis fuerit condemnatus ad reddendum alicui rationem, ſtatim compelli poſsit ad præſtandum fideiuſſorem pro reliquorum ſolutione: in qua difficultate dicendum erit, quod quamuis talis teneatur, & compelli poſsit ad præſtandum fideiuſſorem de iudicio ſiſtendo, minimè tamē illud dare tenetur de iudicato ſoluendo ſimul. Quam ſententiam tenuit Catialupus in tractatu de debitore ſuſpecto fugitiuo, ex n. 9. vſq; ad 13. & eius ſententiam firmauit Palatius Rub. in l. 66. Taur. num. 36. Rodericus Suarez in tit. *de los emplaçamientos*, verſic. *Vlterius nota*. num. 4. & in hunc modum & ſub hac diſtinctione eſt intelligēda deciſio Genuenſis. 164. num. 22. & 23. quatenus ibi dicitur, quod obligatus ad reddendum rationem, tenetur partem liquidā realiter offerre, & pro reſiduo liquidando debeat dare fideiuſſorem: nam debet intelligi de fideiuſſore de iudicio ſiſtendo, non verò de iudicato ſoluēdo: & hæc interpretatio eſt nimis vtilis ad euitandum vexationes adminiſtratorum, & ideò illam digito ligabis; quia hic caſus quotidie contingit in praxi.

21 QVAERO itidem, an ſi adminiſtrator vti ſuſpectus de fuga captus fuit, ad inſtantiam petentis rationem, & calculatoribus nominatis, ambo, vel vnus cū tertio, in hoc concordant, quod adminiſtrator nihil debet, an eo ipſo talis adminiſtrator, appellatione vel reclamatione non obſtante, debeat à carcere relaxari, liberè & ſine cautione? an verò ſub fideiuſſore? Et hanc quæſtionem dum hæc ſcriberem, habui de facto: & videtur dicendum, quod ſi quis fugiat eo tempore, quo debet reddere rationem, eius quod adminiſtrauit, eo ipſo aduerſus eum ſit præſumendum, quod dolum in adminiſtratione commiſerit; vt in Auth. de collatoribus. § *Si verò contingerit*, collat. 9. l. 3. C. de exact. tribut. Et ita tenet in terminis adminiſtratoris fugientis, vel fugam præparantis Paulus Guillandrus in tract. de relaxatione carceratorū, in q. de fuga incarcerati. verſ. *Quæro primo*. n. 5. vbi dicit, quod ſi miniſtri iuſtitiæ, vel alij, qui alicui adminiſtrationi præſunt, tempore ſyndicatus, vel quo reddere debent rationem adminiſtrationis ſuæ, fugerint, de loco in quo adminiſtrationem peregerunt, & vbi rationem villicationis reddere debuerūt, regulariter talis fuga facit ſemiplenam probationem contra illos, quod in dolo fuerint in tali adminiſtratione: igitur interim quod cauſa diffinitiuè fuerit terminata, relaxari non debet adminiſtrator, niſi præſtitis fideiuſſoribus.

SED prædictis non obſtantibus, in propoſito dicendum erit, quod licèt verum ſit, quòd adminiſtrator ex cauſa ſuſpitionis interim, quòd rationes reddit, reliqua reſtituit, capi poſsit, vt voluit Palac. Rube. in l. 66. Tauri. num. 36. vbi Gomecius. n. 2. (quod maximè procedit, præcedēte informatione de præparatorijs fugæ) tamē ſi durante liquidatione rationum, actor non iuſtificauerit

rit capturam, & illum debitorem eſſe non demonſtrauerit, captura dicitur iniuſta, & tanquam contra iuſtitiam, & exprobatione priuilegiata facta, debet reuocari, & adminiſtrator abſque fide iuſsione relaxari: arg. tx. in l. hæc ſtipulatio. §. *Diuus*, vt legatorum nomi. cauea. ibi: *Iniquum eſſe, ſuperuacua cautione hæredes onerari, quoties res euidens eſt, nullo modo fideicommiſſum deberi.* Et in terminis hoc voluit ita Angel. in l. Nemo carcerem C. de exact. tribut. lib. 10. Cacealupus vbi ſup. membr. 6. n. 20. Imola in l. 2. circa gloſ. verbo; *Suſpectum.* ff. ſolut. matrim. Et pro hac ſententia eſt tx. elegans in l. 1. §. *Hæc verba.* ff. ne vis fiat, ibi. *Proinde ſi ob falſum creditum, vel ob falſam petitionem miſſus eſt in poſſeſsionem, vel ſi exceptione ſubmoueri potuit, nihil ei debet prodeſſe hoc edictum, quia propter nullam cauſam in poſſeſsionē miſſus ſit.* Et facit optim. tx. in d. l. 66. Tauri, quatenus probat, quod non præcedēte ſaltim ſummaria debiti informatione, non poteſt quis pro debito in carcerē retineri: crederem tamen, quòd ſi iudici aliquo pacto liqueret, quod adhuc iſte adminiſtrator pro aliqua quātitate poſſet debitor reperiri, ſaltim ſub dicto fideiuſſore de iudicio ſiſtendo tantum, vel ſub iuratoria cautione illum à carcere poſsit relaxare; & ita vidi iudicatum in Cancellaria in fauorem Petri Palomini mei clientuli.

22 PRAETEREA: ſi quis certo tempore reddere rationem obligatus eſt, ex pacto vel legis diſpoſitione, ſi aduenien te eo tempore rationem reddere recuſauerit, vel illam vltrò non præſtiterit, dicitur eſſe in mora, & ad intereſſe damnum paſsi poterit cōdemnari: quā ſententiam tenet Affict. deciſ. 150. n. 3. vbi dicit, quòd ille qui tenetur reddere rationem, & reliqua reſtituere, non reddendo rationem ſtatuto tempore, eſt in mora, & quando tempus non eſt in obligatione, interpellatio facit obligatum moroſum; ex tx. in l. mora. ff. de vſur. & in l. quod te mihi. ff. ſi cert. pet. deciſ. Genuc. 164. n. 17. Cautela tamen erit pro adminiſtratore, vel alio obligato ad reddendum rationem ad euitandam morā ex interpellatione reſultantem, vt ſi creditor illum interpellet, ipſe reſpōdeat; *Amice calculemus rationem: quia ſi in aliquo fuerim debitor, ſum paratus ſoluere.* Et hoc caſu nō conſtituetur in mora, quod intelligē, niſi dolo id faciat debitor; quam cautelam ſignauit laſ. in l. quod te mihi, n. 8. ff. ſi cert. pet. vbi refert aliam cautelam, quando rationes ſunt intricatæ, & quis pro illis reddēdis interpellatur, ſcilicet, quod ad hoc vt euitet pœnā, offerat fideiuſſorem, de eo quod apparebit debitor: quam ſententiam probat ex tx. in l. ſtatu. liber. rationē, & in l. ſeruus qui hæredi. ff. de ſtatu liber. Angel. in l. ſi reſiduum. C. diſtractio. pigno. Et ratio eſt, quia mora in non liquidis nunquam committitur, niſi per iudicem declaretur quid ſit debitum: ita Bald. in l. accep tam. C. de vſuris, quod autem liquidum eſt, ſtatim tenetur ſoluere per iura ſup. dicta.

23 DEINDE dubitari poterit; an ratio poſsit reddi per procuratorem? & dicendum eſt, quod ſic, ex tx. in Auth. de collatoribus. §. fin. collat. 9. & ita tenet Abiles in capitulis Prætorū c. 27. gloſ. *Entre guen.* 22. & quia text. in d. §. fin. loquitur de ratione reddenda in ſyndicatu. Tu vltra omnes vide tx. loquentem in ratione adminiſtrationis pecuniæ, vel patrimonij in l. 5. tit. 10. p. 6. ibi, *Tenudo es el Obiſpo de dar cuenta por ſi, o por otro al juez ordinario, &c.*

24 RVRSVS dubitatur; an eo ipſo quod quis petit rationē ſibi reddi, ab illo qui ſua negotia geſsit, vel adminiſtrauit, eius geſtionem vel adminiſtrationem & contractus circa illam per ipſum factos approbare videatur? Et in hac difficultate dicendum videtur, quod iſta informis patientia domini habetur pro conſenſu & ratificatione: arg. tx. in l. quam tuberonis. ff. de peculio. Sed prædicto iure non obſtante contrariam ſententiam tenuit in terminis Socin. conſ. 24. col. pen. verſ. *Vltimo; neque obſtat*: vbi expreſſe

preſſe tenet, quod non benè ſequitur, Titius petit rationem à Sempronio ſibi reddi bonorum ſocietatis; ergo ratificat ſocietatē, cùm talem rationem petere potuerit abſque aliqua ratificatione; ideò quia ille actus petendi rationem indifferēs eſt, & poteſt ſe habêre ad eſſe, & nō eſſe: & quando actus habêre ſe poteſt ad eſſe & non eſſe, nunquā reſultat præſumptio tacitæ voluntatis: ex tx. in l. pro hærede. §. *Papini*. ff. de acquir. hæredit. non enim probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit ab eſſe. l. nō hoc. C. vnde cognati, cum complicibus.

25 VLTERIVS dubitatur; an adminiſtrator, vel qui aliena negotia geſſit, poſſit compellere dominum, vt rationem adminiſtrationis vel geſtionis à ſe factæ recipiat? Et videtur dicendum, quòd cùm obligatio ſit reciproca inter dominum & adminiſtratorem, quemadmodum adminiſtrator poteſt compelli à domino ad reddendum rationem, eodem modo adminiſtrator compellere poſſit dominum ad illam recipiendam: quod probatur ex. tx. in l. 1. §. fin. ff. de contraria. & vtili actio. tute. & in terminis Paul. Caſtrenſ. in l. vix certis, num. 4. ff. de iudic. firmauit, quod illi, qui aliena negotia geſſerūt, poſſunt petere fieri calculationem, vel remiſsionem rationum, ad hoc vt abſoluantur ab adminiſtrationis vinculo, ac poſt domini mortem ab hæredibus illius, cui ratio reddi debet, non molēſtentur, & hoc dicit ſanum eſſe conſilium pro adminiſtratoribus, ne bona ſemper maneant obligata & obnoxia pro adminitratione, & reliqua, vt in l. pro offic. C. de adminiſt. tutor. & hanc eandem ſententiam refert & ſequitur Abiles in cap. Prætor. c. 30. num. 4. Iodocus Damauderius in tractatu de tutor. & curat. fol. 99. num. 2. & 3. quod ſi dominus rationem recipere detrectet, tūc iudex calculatorem pro domino nominabit, & conſtituo, quod nihilo debitor eſt, iudex illum quitabit & liberabit à nexu obligationis, & perinde liber erit, ac ſi dominus ipſum liberaſſet & quitaſſet, argum. tx. in l. ſi ob cauſam. C. de euictio. vbi factū iudicis æquiparatur facto partis, ipſa parte contumace exiſtente, de quo latius dicemus infra. c 6. num. fin.

VLTIMO & finaliter pro complemento huius capitis dubitatur, an eo ipſo, quod tutela, vel cura finitur, etiam ante redditam vel acceptam rationem adminiſtrationis, bona immobilia adminiſtrata ipſo iure & abſque vllo actu traditionis ad dominum peruenisſe dicantur? an verò illa retinere poſsit adminiſtrator, interim quod rationes & computa calculantur? Et in primis dicēdum videtur, quod poſſeſsio, ſiue nuda bonorum detentio, ſemper penes ipſum adminiſtratorem maneat, interim quod ipſe rationem reddit, & talia bona reſtituit, cùm ipſi liceat retinere illa, propter compenſationem, vel pro ſibi ſatisfaciēdo, de eo, in quo minorem reliquauerit, quod probari videtur ex tx. in l. 1. §. *Præterea*. ff. de contra. & vtili. actio. ibi. *Sic erit arbitrij eius, vtrùm compenſare, an petere velit ſumptus*, & ita tenent Dinus & Alber. ibi, Petrus Iacobinus in ſua praxi. in rubr. de actione & rationibus diſtrahen. prope finem, verſ. *Tutor enim*: idque tenet Alberi. in l. pro officio, n. 6. col. fin. ff. de admin. tuto. & in l. alimenta, C. de neg. geſt. Aimo. conſ. 175. n. 13. Molinatus nouiſsime in tract de retentione num. 41. Cùm igitur tutor vel curator vti poſsit prædicta retentione bonorum, quæ adminiſtrauit, nullo modo dicendum videtur, quod bona immobilia ipſo iure finita adminiſtratione dominum, vel minorem perueniant, abſque facto & voluntate ipſius adminiſtratoris, pignoris enim interim inſtar habent, dum rationes calculātur, & ſufficit, quod dum de reliquis apparet, alimenta prout antea, minori docenti inſtrumentum tutelæ & inuentarium, ab ipſo tutore factum, à tutore vel curatore miniſtrentur, vt ſenſit Couar. pract. quæſt. c. 6. n. 6. Licèt nō teneretur tutor minori alimenta miniſtrare, ſi iam reſti-

tuta

tuta tutela adulto ipſe tali tutori quæſtionem moueret, circa hoc amplius ſibi reſtitui debuiſſet, vt in l. Imperatores ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. quam ita intelligit Viuianus ibi in caſus poſitione. Cæterum aduerſus prædicta facit text. in l. vnic. §. *Exactio*. C. de rei vxoriæ actione: vbi licèt maritus ſit legitimus adminiſtrator dotis, & aliorum bonorum paraphernalium vxoris, tamē vxore mortua vel diſſoluto matrimonio, ſtatim ipſa bona dotalia in hęredes vxoris tranſeunt, vt patet manifeſtè ex d. §. *Exactio*, ibi. *Cæteris videlicet rebus, quæ ſolo continentur, illicò reſtituendis.* Præterea facit gloſ. in l. fin. verb. *Translationem*. C. de peti. tuto. vbi tenet, quòd eo ipſo, quòd quis deſinit eſſe tutor, ſtatim tranſeunt in minorem omnia quæ contracta erāt ratione adminiſtrationis tutelæ, quinimò & ſi ſtatim illa bona non reſtituit, dicitur eſſe in mora & ex mora ad intereſſe tenetur: vt in l. ſi poſtea quam, ff. rem pupil. ſaluam fore, ibi. *Si poſtea quam pupillus ad pubertatem peruenerit, tutor in reſtituenda tutela aliquamdiù moram fecerit, certum eſt, & fructuum nomine, & vſurarum medij temporis, tam fideiuſſores, quàm ipſum teneri.*

RVRSVS, pro hac ſentētia facit, quia acceſſorium ſequitur naturam principalis, igitur ſi minor aduenientē pubertate, vel adducta ætate, ſtatim & ipſo iure exit à poteſtate tutoris, & efficitur ſui iuris, vt in l. 2. tit. 7. lib. 3. Fori, & in l. 12. tit. 16. p. 6. eodem modo bona (ſaltim immobilia) quæ de ſe ſunt nota & manifeſta, ſtatim à ſua poteſtate exire debēt, ſiquidem reſpectu proprietatis nulla compēſatio expectari debet, cùm de quātitate ad ſpeciē nō fiat compēſatio.

NEQVE huic ſententiæ obſtat text. in d. §. *Præterea*, quatenus loquitur de compenſatione per tutorem facienda: quia cùm minor nō poſsit reliquari niſi pro pecunia, illa pecunia non poterit cō penſari cum ſpeciebus, quia de quantitate ad ſpecies non admittitur compenſatio, vt tenet gloſ. fin. in l. fin. C. de compen. Gregor. in l. 21. gloſ. verbo, *Eſtonce*, tit. 14. p. 5. Neguſan. de pignor. 5. p. princip. memb. 5. n. 11. Ioan. Boſchius in tractat. de leg. nupt. lib. 3. n. 5. Igitur ſi in his ceſſat compenſationis ratio, & per conſequens ceſſare debet ipſa compēſatio; & ſic dicendum erit, quod ipſo iure minori reſtitutio facta cenſetur, quod maximè procederet quando tutor fuiſſet à patre minoris liberatus ab actione tutelæ. Quam ſententiam probat Petr. Surdus deciſ. 184. n. 9. & 10. ex text. in l. Aurelius, §. *Mœnia*, vbi notant gloſ. & Bart. §. *De libe. lega.* Alex. conſil. 47. n. 12. & ad ibi adducta in oppoſitum ſatisfacit.

NEQVE etiam oberit, quod text. in d. l. ſi poſtea quam, loquitur per verbum reſtituere, quod factum hominis requirit, vt in l. qui reſtituere, ff. de rei vend. quia reſpondetur, quod ibi illa verba, *Reſtituenda tutela*, intelliguntur de ratione reddenda, & ſic interpretatur Accurſius ibi.

26 AN autem tutores nondum reddentes rationem, ad conductionem gabellarum admittantur, vide quod non per Azeued. in l. 5. tit. 10. lib. 9. Recop. n. 14.

SVMMARIVM.

1 *Rei ſuæ quilibet eſt moderator & arbiter.*

2 *Neceſsitas reddendæ rationis poteſt in teſtamento remitti.*

3 *Rationis remiſsione non obſtante, adminiſtrator pro ratione reddenda, & reliquis reſtituendis poteſt conueniri.*

4 *Rationis redditio fauore publico fuit introducta.*

5 *Liberatio à reddendis rationibus, quid operetur, etiam vbi verbis quantumcumque ampliſsimis & generalibus efficitur.*

6 *Tutor vel curator, qui à reddendis rationibus teſtamento vel pacto fuit liberatus, & ſi pupillaris pecunias otioſas habuerit, nō poteſt de vſuris, vel intereſſe earum onerari.*

7 *Obligatio reddendi rationes, licèt teſtamento directo remitti non poſsit, poteſt tamen per obliquum remitti, legando adminiſtratori quidquid ipſum debēre conſtiterit, ex ipſa adminiſtratione.*

8 Reliquis legatis administratori, cẽsentur ei remissa quæ ratione doli præsumpti, & culpæ etiã latæ omissionis cõmissæ, ab eo exigi poterant, modo factus non fuerit locupletior.

9 Iuramentum non auget obligationem extrinsecus, sed ei intra suos limites manenti religionis vinculum addit.

10 Minor etiam sine cum authoritate curatoris, & decreto iudicis intercedente, sub iureiurando confiteatur, rationem à tutore sibi redditam fuisse, & ob id ei quitationem fecerit, adhuc iuramento non obstante, tutor pro reddendis rationibus potest conueniri, nisi illas verè redditas fuisse ostenderit.

11 Administrator nullo modo, vel pacto à reddẽdis rationibus futuræ administrationis potest liberari.

12 Si minor liberauerit suum tutorem ab administratione tutelæ præteritæ dicens, quod à suo tutore non petatur ratio tutelæ, eò quia eũ vult ab omni cura liberare, adhuc prædicta liberatione nõ obstante pro ratione reddẽda & reliquis restituẽdis potest cõueniri.

13 Testator si simpliciter legauit liberationem tutori, ne teneatur reddere rationes futuræ administrationis, tutor dum taxat liberatus præsumitur, ab exacta, diligenti, ac (vt ita cam) rigorosa & anxia redditione rationis.

14 Liberatio si sit relicta matri tutrici, an ad reliqua eà non obstante teneatur.

15 Liberatio etiam si verbis multum amplis & generalibus facta sit à reddẽdis rationibus, adhuc administrator non censetur liberatus à reliquis dolosæ administrationis futuræ.

16 Culpa lata dolo æquiparatur.

17 Testator etiam si legauerit administratori, quidquid apparuerit eum debêre ratione tutelæ, quam administrauit, non censetur legatum quidquid ratione dolosæ administrationis debêre constiterit.

18 Redditio rationis administrationis præteritæ remitti potest.

19 Reliqua vbi non censentur remissa, etiam si quis sit liberatus à reddenda ratione, rationem reddere tenetur, cùm ex redditione rationis necessariò ad reliqua perueniamus.

20 Liberatus ab actione tutelæ vel depositi, nõ cẽsetur liberatus à reliquis, nisi iusserit testator, quod hæres talẽ administratorẽ liberet.

21 Liberatione ab actione tutelæ legata, iudex potent arbitrare, an à reliquis etiam liberetur.

22 Remissio actionis tutelæ, à patre in testamento facta tutori, non extenditur ad bona legitimæ filij.

23 Reliqua & dolum remissa cẽsentur, si testator legauerit administratori id, in quo fuerit reliquatus.

24 Tutor, cui facta fuit liberatio à reddendis rationibus, si ipse nihilominus ad reddendum rationes se pacto astrinxit, tenetur reddere rationem, vt quilibet administrator.

25 Administrator an prætextu præscriptionis, à reddendis rationibus liberetur.

26 In præscribendis actionibus, quæ præscribuntur propter non petentis negligentiam, neque requiritur titulus, neque bona fides.

27 Hæres administratoris, an ex sua propria persona, actioni de rationibus distrahẽdis præscribere possit.

28 Pater an excusari possit, quin filio rationem tutelæ reddat.

CAPVT V.

An aliquo modo, vel aliqua ex causa administratores à reddendis rationibus liberentur?

ADMINISTRAtores pro reddenda ratione conuenti, nonnunquam à redditione rationum se excusare nituntur, sub prætextu, quod testator, vel dominus, qui in vita, vel in morte illos in administratores elegit, necessitatem reddendæ rationis eis remisit, & ideò videre libet, an ex tali remissione, à reddenda ratione, seu reliquorum solutione liberentur. In qua difficultate dicendum videtur, quod ab vtroque liberati censeantur; in re enim sua quilibet est moderator & arbiter, l. in re mãdata, C. mãdati, & etiã in abutẽdo, l. sed si lege,

ſi lege, §. *Conſuluit*, ff. de pet. hæred. Bobadilla pluta referens in Politica, lib. 5. cap 4. num 3. gloſ. litera. G. & quod neceſsitas reddēdi rationem remitti poſſit, probat text. in l. cum neceſsitatem, 2 C. de fideicommiſſ. vbi neceſsitas reddendæ rationis poteſt in teſtamento remitti, text. etiam in l. quidam decedens ff. de adminiſtrat. tuto. vbi pater, qui filijs teſtamento tutorem dedit, poteſt illis redditionem rationum remittere.

Sed prædictis nō obſtantibus cōtraria ſententia tenenda erit; imò, quòd neceſsitas reddēdi rationem adminiſtra- 3 tori, minimè poſsit remitti, & remiſsione non obſtāte, ad redditionē rationū, & reliquorū reſtitutionē teneri, idque elegāter voluit Ruinus, conſ. 54. n. 12. Damauderius de tutore, cap. 3. ex n. 27. 4 Couar. lib. 2. variar. c. 14. Et ratio eſt, quia cùm hoc ius reddēdi rationem, fauore publico ſit introductum, priuatorū pactionibus remitti nō poteſt, vt in termi nis probat Iulian. I. C. in d. l. quidam decedens, ibi. *Nemo enim ius publicū remittere poteſt huiuſmodi cautionibus, aut mutare formam antiquitus conſtitutam.* Hoc autē operabitur prędicta remiſsio, vt licèt ab actione in rem, & reliquorū reſtitutione, do 5 lo, vel lata culpa, tutor vel alius adminiſtrator non liberetur, ſi quid tamen negligēter geſsit ſcrupuloſa, nimiſque curioſa inquiſitio non fiat, vt declarauit Marcianus I. C. in l. ſi ſeruus vetitus, ff. delega. 1. ibi. *Si ſeruus* (inquit) *vetitus eſt à teſtatore rationes reddere, non hoc conſequitur, vt quod apud ipſum eſt, reliquum omninò non reddat, ſibique lucrifaciat, ſed tantum hoc cōſequitur, vt ſcrupuloſa nimiſque curioſa inquiſitio non fiat, hoc eſt, vt culpæ leuis, vel leuiſsimæ ſiue negligentiæ ratio nō habeatur.* Et per iſtum text. ita conſuluit Salicet. vt ipſe refert in d. l. cùm neceſsitatē, & tenet Decius conſ. 192. verſ. *Secundo principaliter.* Et hæc eſt ferè omnium Scribentium communis ſententia, vt refert Couar. in d. c. 14. n. 1. Quæ ſententia in tantū vera eſt, & procedit, vt etiam ſi teſtator remittat adminiſtratori, per hęc verba prægnantia. *Volo adminiſtratorem non poſſe cogi ad rationes, nec quouis modo vexari, vel inquietari.* Adhuc illa verba tantum referri debeant ad vexationē, & inquietationem iniuſtam, & malitioſam, non verò ad iuſtam & legitimam vexationē pro reliquis in poteſtate adminiſtratoris exiſtentibus, & ita formaliter tenet Bald. in l. 1. C. de his quæ pœnæ nomin. Andr. Barbatia. conſ. 4. Damauder. vbi ſup. n. 41. Baëç. de decima, c. 2. n. 160. Anton. Gomez, lib. 1. variar. c. 12. n. 82. Craſſus de ſucceſsionibus, §. *Legatum*, nu. 5. 6 Couar. lib. 2. variar. c. 14. n. 1. Ex quibus infertur, quod ſi tutor vel curator negligens fuit, eò quòd pecunias pupillares otioſas habuit, & eas in emptionem annuorum reddituum, vel in cōparationem prædiorum non collocauit, per ſimilem remiſsionem à patre minoris factam (eò quòd hoc in negligentia cōſiſtit) non poſsit ad intereſſe pecuniarum pupillarum condemnari; ex quo per talem remiſsionem negligentia remiſſa videtur, vt in d. l. ſi ſeruus vetitus. Quod maximè procederet, vbi pater in teſtamento tali tutori legaſſet liberationem, & omne illud, in quo condemnari contingeret; quia tunc de neglectis & omiſsis minimè tenetur, vt tenuit Dinus in d. l. cùm neceſsitatem. Roman. ſingul. 179. Rolandus à Valle, conſil. 49. num. 34. volum. 1. & in tractatu de lucro dotis, quæſt. 64. n. 20. Franciſcus Marcus, deciſ. 167. num. 9. 2. part. Caualcan. de tutor. num. 125. Plotus de in lit. iur. num. 217. in maiori impreſsione, vbi dicit, quòd tali caſu iuramentum in litem aduerſus adminiſtratorem non eſt 7 deferendum. Et ratio eſt; quia licèt in teſtamento directo remitti non poſsit obligatio reddendæ rationis futuræ, & conſignationis reliquorum, iuxta communem intellectum text. in dict. l. cùm neceſsitatem. Tamen hoc fieri poſſet per indirectum, legādo tutori quidquid apparuerit illum debēre ex ipſa adminiſtratione, ex text. in l. ſi quis rationis ſecundum vnum intellectū, ff. de lib. lega.

Quo dintellige, dummodò absit dolus,
8 vt voluit Couar. vbi sup. n. fin. vers. *Septimo erit*, vbi dicit, quod virtute talis legati reliquorum, censentur remissa, eaque à tutore ratione doli præsumpti, & culpæ etiam latæ, omissionis causa cõmissæ, exigi poterat, modò factus non fuerit locupletior. Quam sententiã probãt ex Fulgo. cons. 25. cui omnes alios à se relatos assentire affirmat, reprobata opinione Corneï, cons. 113. lib. 1. Quatenus existimat prædictum legatum, quo ad expressam, vel tacitam reliquorum remissionem omninò valere, etiamsi ex reliquis tutor locupletior fiat: minimè enim eius sententia probãda foret, etiã si talis remissio iuramenti religione esset confirmata; quia nihilominùs actio in rem ad reliqua competit, nec iuramento, vel vllo pacto sublata videtur; quia iuramentum non auget obligationem extrinsecus, sed ei intra suos limites manenti iuris vinculum addit: argumento l. Titius, in fin. ff. ad Trebellian. notat Bald. in l. si procurator. col. 3. ff. de condit. indebit. text. celebris, in l. vlt. C. de non numerat. pecun. per quæ iura ita tenet Couar. lib. 2. variar. cap. 14. n. 1. vers. *Quinto idem*: & ita in terminis liberationis legatæ tradit Baëça vbi sup. n. 162. ex Ancharran. consil. 330. tenetque hanc sententiam Plotus de in litem iur. n. 749. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præ
10 sumpt. 163. n. 13. Quam sententiam in tantum veram esse existimat Ancharra. vbi sup. vt dicat, quod etiam si minor cum authoritate curatoris, & decreto iudicis interueniente, vel iureiurando confiteatur, rationem à tutore sibi redditam fuisse, & ob id ei quitationem & liberationem generalẽ faciat, adhuc tali iuramento non obstante, tutor pro reddendis rationibus poterit conueniri, nisi eas verè redditas fuisse ostẽderit: & eum sequitur Baëça vbi supra, n. 163.
11 Admodum enim hæc rationis futuræ calculatio iure diuino & humano iuuatur, vt nullo modo, nullóve pacto administrator à reddendis rationibus futuræ administrationis possit liberari. Neque obstat text. in d. l. cùm necessitatẽ; quia ibi nõ remittebatur necessitas reddendi rationem administrationis futuræ, sed administrationis iam peractæ tempore legatæ liberationis, & illum text. ita intellexit Accur. ibi, verbo *Rationis*; quem ibidem sequitur Baëça, Salic. & Ias. & communiter Scribentes.

12 QVINIMÒ, & si minor liberauerit suũ tutorem ab administratione tutelæ præteritæ, dicens, quod à suo tutore nõ petatur ratio tutelæ; quia eum vult omni cura liberare: adhuc tamen prædicta generali remissione nõ obstante, pro reddẽda ratione & reliquorum restitutione (modo supra relato) poterit cõueniri, idque manifestè probat text. in l. Aurelius. §. *Mæuia*, ff. de lib. leg. vbi I. C. in hæc verba cauit. *Mæuia testamento suo alterum ex tutoribus suis actione tutelæ voluit liberari, his verbis. Rationem tutelæ, quam egit Iulius Paulus cum Antistio Cicerone, posci ab eo nolo, eoque nomine omni cura liberatum esse volo. Quæro, an si qua pecunia ex tutela apud eum remansit, peti ab eo possit? Respondi, nihil proponi cur pecunia, quæ pupillæ esset, & apud tutorem posita remaneret, legata videretur.*

VERVM huic Scebolæ responso, obstat fortiter eiusdem Scebolę decisio in l. creditor, §. *Titia*, ff. de lib. lega. vbi ferè ex diametro sibi ipsi repugnare videtur; in proposita enim facti specie, pecuniã reliquam penes tutorem existentem, legatam tutori videri respondit: inquit enim. *Titia, quæ duos tutores habebat, ita cauit. Rationem tutelæ meæ, quam egit Publius Mæuius cum Lucio Titio ab eo reposci nolo. Quæritur, an si qua pecunia apud eum ex tutela remansit, peti ab eo possit? Respondi nihil proponi, cur non pecunia, quæ pupillæ esset, & apud eum tutorem maneret, legata videretur.* Quis, vnquam duo responsa ab vno eodemque I. C. dimanata, in eodẽ iudiciduo admodũ sibi aduersantia reperijt; certè vix inueniri in iure poterunt, & magis obliuioni, quàm varietati & incõstãtiæ I. C. tribui debet, Accursius tamẽ

in

in d. §. *Titia*, verbo; *Cur non*, pro ſaluanda Scebolæ authoritate dixit, quod illa dictio (*Non*) abūdat, eamque Typographi incuria poſitam fuiſſe ſentit, & ita prędicta iura idē in eodem indiuiduo dicere voluiſſe arbitratur. Sed certè hic gloſſæ intellectus minimè ſuſtineri poteſt; ſiquidem iuris emendatio, & correctio vitari debet, quoties ſalua ratione recti ſermonis iura ad concordiam redigi poſſunt, prout in præſenti concordare non difficile erit; ideò pro ſedanda prædictorum iurium difficultate dicēdum erit, quod in d. §. *Mœuia*, ideò reliqua non præſumuntur remiſſa; quia nondum fuerāt à debitore pecunia relinquata petita, & ideò licèt teſtatrix dixit (*Ab eo poſci nolo*) non ob id pecuniam debitam ipſi tutori remiſit: atverò in d. §. *Titia*, iam fuerat per teſtatricem petita pecunia reliqua, nondum tamen ei ſoluta, & ideò dixit; (*Ab eo repoſci nolo*) quaſi dicto tutori illam pecuniam reliquam legaſſet fortè quia non erat ſoluēdo: propoſitio enim illa, *re*, dicit actus reiterationem, quaſi dicere voluiſſet, quod iterum à tutore non poſceretur: argum. text. in l. 2. C. de conuenien. fiſci. debito. in fin. Sed quia materia hæc liberationis de reddendis rationibus nimis intricata eſt in iure, ideò quibuſdam regulis propoſitis, illam breui compendio annectam.

13 PRIMA igitur regula ſit, quòd quādo teſtator ſimpliciter legauit liberationē tutori, teneatur reddere rationes futurę adminiſtrationis, hoc caſu, tantùm liberatus præſumitur ab exacta & diligenti ac (vt ita dicam) rigoroſa redditione rationis, quam reddere tenetur quilibet rerum adminiſtrator, non autem videatur liberatus ab omnimoda redditione rationum: ea enim non obſtāte, rationē reddere tenetur, & ſi quid dolo geſsit, quídve apud eum maneat, quod vindicari poſsit, id reſtituere debeat, vt in d. l. ſi ſeruus vetitus, ita Bart. in l. Aurelius, §. *Caius*, n. 8. de lib. lega. Couar. lib. 2. var. c. 14. n. 3. Padilla in l. cum neceſsitatem, n. 7. C. de fideicommiſ. Menoch. de præſump. lib. 4. præſump. 164. n. 1. Craſſus de ſucceſsionibus, §. *Legatum*, q. 40. n. 1. 2. & 3. Damauderius loco ſupra citato.

14 SECVNDO ſupra dictam regulam extende, etiam ſi liberatio ſit relicta matri tutrici filiorum, & ita reſpondit Caſtrenſ. conſ. 445. num. 3. in fin. lib. 2. licèt ab eo videatur diſſentire Crotus in l. nemo poteſt, num. 55. ff. de leg.

15 TERTIO extēde, etiam ſi verbis multum amplis & generalibus legata ſit liberatio; nam adhuc liberatus nō præſumitur à futura & doloſa adminiſtratione, etiam ſi expreſsè legaſſet liberationē ab adminiſtratione doloſa, vt ſentit Bart. in l. Aurelius, §. *Caius*, d. n. 8. quem ſequūtur Crotus vbi ſup. n. 54. Alex. conſil. 62. lib. 4. Couar. d. cap. 14. n. 3. in fine & n. 4. verſ. *Quantum licet*, & in verſ. *Octauo deduci*
16 *tur*. Quod extende nedum in doloſa, verum & culpoſa adminiſtratione; culpa enim ſaltim lata cum dolo ęquiparatur, vt in l. quod Nerua. ff. depoſiti. ex prædicta liberatione remiſſa non videtur, vt voluit Bologninus, conſ. 13. col 2. verſ. *Et idem dico*, vbi ſolùm à culpa leui, & leuiſſima liberatum cenſeri affirmat.

17 QVARTO extende, etiam ſi teſtator legaſſet tutori, vel adminiſtratori, quidquid apparebit eum debêre, ob tutelam quam adminiſtrauit, quia adhuc non præſumitur legatum, id quod conſtiterit eum debêre ex doloſa adminiſtratione; vt voluit gloſſ. in d. l. quidam decedens, verſ. *Senſerit*, Salic. in d. l. cùm neceſsitatem, & ibi Padilla, n. 2. & 3. Couar. d. c. 14. n. 2. Menoch. vbi ſup. n. 17. vbi plures alios pro hac ſentētia refert Damauderius vbi ſup. n. 33. qui eâ fundantur ratione, ne præſtetur anſa, vel occaſio delinquendi tali adminiſtratori; & hanc ſententiam alijs rationibus comprobauit Signorolus conſ. 110. n. 7. & 8.

18 SECVNDA regula: redditio rationū remitti poteſt ab adminiſtratione prætērita; tex gloſ. & Doctores communiter in d. l. cùm neceſsitatem, C. de fideicommiſsis; ſed quāuis hæc remiſsio à reddēdis rationibus liberet adminiſtratorem;

tamen à ſolutione reliquorum minimè eũ liberet; vt in d.l.ſi quis rationis, gloſ. communiter recepta in d. §. Caius, text. etiam in l. creditor, §. inter cætera, ff. de lib. lega. l. ſi ſeruus vetitus, & ibi Bart. de
19 leg. 1. Couar. vbi ſup. n. 2. verſ. *Prima cõcluſio*; licèt neque à reddendis rationibus ex dicta remiſsione non cenſeri liberatum, voluit Ruinus, d. conſil. 53. n. 12. eò quòd ſi reliqua non cenſentur remiſſa, neque etiam rationis redditio; cùm ex rationis redditione ad reliqua peruenire debeamus, & ita etiam tenet Craſſus de ſucceſsio. §. legatum, n. 7. facit quia qui vult conſequens, neceſſariò debet velle antecedens, l. ad legatum, l. ad rem mobilem, ff. de procurat.

20 Et prædictam concluſionem veram intellige, etiam ſi teſtator liberet tutorẽ, vel alium adminiſtratorem ab actione tutelę, vel depoſiti; quia neque hoc caſu reliqua cenſentur remiſſa, niſi iuſerit teſtator, quòd hæres talem adminiſtratorem liberet; quia tunc à reliquis facta cẽſetur liberatio, vt voluit Bart. in l. Aurel. §. Caius, ff. de lib. lega. n. 7. Et hanc diſtinctionem communiter eſſe receptam teſtatur Gozadinus, conſ. 94. n. 17. Socin. conſ. 101. lib. 2. verſ. *Aliquando*; licèt eam falſam eſſe dicat Angel. conſ. 185. & eam reprobat Ioannes Crotus, in l. nemo poteſt, de leg. 1. Bartholomæus Soci. conſ. 73. lib. 3. Curtius Iunior, in l. actione, C. de tranſaction. & eam latè diſputat Co-
21 uar. d. c. 14. n. 2. verſ. *Hoc ipſum*. Vbi poſtquam multa hinc inde cõtra Bartoli ſententiam adducit, tandem in ea eſt ſentẽtia, vt liberatione legata ab actione tutelæ iudex varijs ex cauſis ex qualitate diſceptationis, ac perſonarum, ex præſumpta mente teſtatoris, rem iſtam ęſtimare debeat; vt licèt in dubio reliqua non iudicentur remiſſa, quandoque tamen ab eis debitorem liberatum fuiſſe diffiniatur; ex text. iuncta gloſ. in l. Aurelius, §. filias, ff. de lib. lega. Quod itidem (vt ipſe dicit) apparebit, ex verbis ipſius liberationis, quæ ita ampla & expreſſa eſſe poſ-
ſunt, vt reliqua videantur remiſſa. Vnde ſi teſtator grauauerit hæredem, vt ratione tutelæ aduerſus tutorem non agat, reliquorum liberatio legata videatur; ex d.l ſi quis rationes, licèt Bart. cõtrarium opinetur in d.l. ſi quis, §. Caius, n. 7. motus I.C. reſp. in l. non ſolum. *la* 2. §. penult. de lib. lega. Vbi non agitur de reliquorum ſolutione, ſed de dolo per tutorem commiſſo, qui minimè (legata liberatione) dictis verbis cenſetur remiſſus: huic etiam ſententiæ aſſentit Craſſus vbi ſup. num. 6. & cum eo tranſit Menoch. vbi ſup. num. 21.

22 Tertia cõcluſio. Remiſsio actionis tutelæ, à patre in teſtamẽto facta tutori ſui filij, non debet extẽdi ad bona legitimæ filij, ſed tantùm ad bona, quæ filius extra legitimam habuit, vt ſentit Accurſius in l. Aurel. §. Mæuia; quatenus diſtinguit inter pecuniam, quæ ipſius Mæuiæ eſſet, & apud tutores manſiſſet, & pecunia, qua Mæuiæ ratione adminiſtratæ tutelæ deberetur à tutoribus, quaſi prior non obſtante liberatione peti poſſet, poſterior verò in liberationem nõ veniſſet, & ita etiã ſentit Couar. vbi ſup. in princ. Pro qua ſententia facit doctrina Ferdinandi à Loaces in repetitione, l. filius familias, §. Diui, n. 7. ff. de leg. 1. vbi tenet, quòd remiſsio conficiendi inuẽtarium à patre tutori facta in teſtamento non extenditur quoad bona legitimæ filij, nec quoad eam tenet, quam ſententiam refert & ſequitur Couar. vbi ſup. num. 4. in fin. Et ratio eſt vrgentiſsima; quia aliàs pater per indirectum poſſet grauare legitimam filij, contra diſpoſitionem tex. in l. quoniam in prioribus, C. de inofficioſo teſtamento.

23 Quarta concluſio. Reliqua & dolum remiſſa cenſentur, ſi teſtator tutori legauerit omne id, in quo damnatus fuerit, ratione adminiſtrationis præteritæ, vt tenet Cinus in d.l. ſi quis rationes, vt declarat Couar. vbi ſup. num. 4. verſ. *Cæterum*, Craſſus loco citato, num. 8. Damanderius vbi ſup. num. 41.

24 Quinta concluſio. Si tutori facta ſit liberatio à reddendis rationibus, & ipſe nihi-

nihilominus ad reddendum rationes ſe aſtringit, videtur liberationi renunciaſſe, & vt quilibet alius adminiſtrator rationem reddere tenetur, vt voluit Alexand. conſil. 102. num. 9. volu. 1. ex text. in l. 4. §. fin. verſic. *Item quæritur*, ff. ſi quis cautio, ibi. *Cùm quis iudicio ſiſtendi cauſa ſatisdare non deberet, ſatisdato promiſit, fideiuſſor eius, ſi non pro errore ſatisdedit, ſed ex conuentione teneri.*

25 An autem adminiſtrator prætextu præſcriptionis à reddenda ratione liberetur, aliquando in magna controuerſia fuit, in qua difficultate gloſ. in l. ſi pupillus, verbo, tempore liberatus, ff. de adminiſtra. tuto. huic actioni præſcribi poſſe exiſtimat; ex tex. in l. 1. §. ad hæc. C. de annali except. Vbi tempore triginta annorum cuilibet perſonali actioni præſcribitur, & ita tenendum dicit Caſtellus in l. 27. Tauri, verſ. *Intellige etiam*, & in tract. de ratione, p. 4. verſ. *y el que por tiempo*, deciſ. Genuen. 20. n. 4. & licet hoc ſit generale in quolibet adminiſtratore, tamen in executore teſtamẽti ſecùs erit, is enim adhuc intra quadraginta annos rationẽ reddere aſtringitur, maximè quando fuit conſtitutus ad diſtribuendum bona pauperibus, vel in pias alias cauſas, vt voluit Bald. in l. id quod pauperibus, n. 83. C. de Epiſcop. & Cleric. Et in tantum eſt verum, quod hæ actiones perſonales prædicto tempore præſcribi poſsint, vt dicat Bart. in l. ſequitur. §. ſi viam, n. 2. ff. de vſucapio. quod in illis præſcribendis non ſit neceſſaria bona fides; eò quia in actionibus, quæ præſcribitur propter non petentis negligentiam, neque requi-
26 ritur poſſeſsio, neque bona fides. Cuius ſententiam dicit Paulus ibi ſeruatam fuiſſe in conſulendo, per plures ſolemnes Doctores, qui eam tenuerunt pro Euangelio; tenentque eam plures relati ab Alex. conſ. 99. n. 1. & 2. volum. 4. plures que alios pro ea adducit Menchaca, de ſucceſ. creatione, §. 10. n. 34.

Verum aduerſus prædictam Bartoli doctrinã facit, quod præſcriptio nullo modo abſque bona fide procedit, vt in cap. finali, de præſcript. & ideò eam improbat Decius, in conſ. 267. n. 5. Alexan. conſ. 51. n. 2. & 5. vbi cõtra eam dicit eſſe cõmunem ſententiam, idque probauit Balbus de præſcript. 2. p. 3. part. princip. q. 13. Couar. in regula poſſeſſor. §. 8. ſub n. 4. vbi diſcuſſo hoc articulo, finaliter contra Bartoli ſententiã tenet, & cõtra eum eſſe communẽ ſententiã affirmat; & hac opinione retenta, contra Bartolũ iudicauit Senatus Genuenſis, deciſ. 20. n. 12. & 13. vbi dicit, quòd cũ adminiſtrator ſit in mala fide non reddendo rationem, nec etiam per triginta annos, nec in perpetuum huic actioni præſcribere
27 poteſt. Quinimò & idem Senatus deciſ. 203. n. 4. & 5. idem in hærede adminiſtratoris, qui malam fidem habuit, iudicauit; quia etiam hæres ex ſua propria perſona huic actioni præſcribere non poteſt, eò quòd ſit ſucceſſor vitiorum defuncti; ex text. in l. vitia. C. de adquiren. poſſeſſ. & teneatur conſcientiam defuncti exonerare, & ita in ſpecie conſuluit Alexand. conſ. 99. n. 5. volum. 4. & conſ. 51. n. 7. volum. 5. & conſ. 4. n. 21. volum. 2. vbi hãc dicit communem opinionem.

Inter has tamen Doctorũ varietates, quadam vtitur diſtinctione Mẽchaca, in qq. illuſtr. cap. 76. n. 8. inquit enim, conſiderandos eſſe quatuor caſus; nam aut tã creditor, quàm debitor erãt ſocij illius debiti, de cuius præſcriptione agitur, aut vterque ignorabat, aut creditor ſolus ſciebat, aut debitor ſolus. Primo etenim caſu imputandum eſſe creditori teſtatur, ex eo quòd tam lõgo tempore tacuit, eiuſque ſegnitiẽ damno amiſſionis puniendam reputat, aut quod ſaltem laudetur eius benignitas, interpretando illum habuiſſe animum remittendi debitum ſuo debitori. Secundo autem caſu, ſcilicet, quando vterque ignorauit, omnes tenere, tale debitum iure eſſe præſcriptum profitetur; quia in debitore ignorante ceſſat malæ fidei ſuſpicio, & peccatũ, in quo omnis Doctorũ caterua fundatur. Tertio tamẽ caſu, ſcilicet cũ ſolꝰ creditor ſcit, debitor autẽ ig-

norat, tunc præſcriptione creditorem ſubmoueri firmauit, cùm in hoc debitore ignorante non poſsit cadere mala fides, & in creditore ſciente virtute admodum longiſsimæ taciturnitatis præſumptio remittendi debiti adeſt. Quarto verò & vltimo caſu, ſcilicet cùm ſolus debitor ſcit, creditor autē ignorat, præſumptionem donationis, ſiue remiſsionis ceſſare firmat: & ideò præſcriptioni rationum locum non eſſe defendit, ne homines iſtius lucri turpiter faciendi gratia, ad differendam rationem & reliquorum ſolutionem inuitentur, fidemque violanda m exiſtiment: & hoc quarto caſu opinionem magis communem contra Bartolum procedere firmauit, in reliquis verò tribus caſibus veriſsimam eſſe Bartoli opinionem profitetur.

PRÆDICTA tamen Menchacæ diſtinctio minimè Senatui Genuenſi placuit in deciſ. 20. n. 13. ex eo, quia nullo iure fundatur, & quod leges & iura cōtraria non conciliauerit: benè tamen eā ſubtilem confitetur, ſed ratione ſubtilitatis ab opinione communi minimè eſſe recedendum affirmat, ibique eum vt immemorem contrariæ opinionis reprehendit, vtpotè, quia in tract. de ſucceſ. creat. §. 10. n. 34. & 35. verſ. *Sed contrarium*: opinionem Bartoli pro viribus ſuſtinuerit, quam tenendam eſſe nemo dubitare poterit, & tenendo illam, diſtinctioni Menchacæ reſpōdetur, quod non eſt dare medium, aut enim debitor ſciebat ſe debitorem, aut ignorauit. Primo enim caſu cùm ipſe malam fidē habeat, proculdubio vllo tēpore non præſcribat, vt in regula poſſeſſor. de reg. iuris. in 6. & in c. fin. de præſcript. Quæ iura nō ſolùm in realibus, verùmetiam in perſonalibus iuribus procedūt, vt poſt alios tradit Balbus de præſcript. 2. p. 3. partis princ. q. 13. per tot. Anton. Gabr. in communibus opin. tit. de præſcript. concl. 3. Néque obſtat, ſi dicatur, quòd prædicta ſcientia tutoris purgatur, ex patientia, & tolerantia, ſeu ex præſumpta creditoris donatione, quia donatio nunquam præſumitur, vt in l. cùm de indebito. ff. de probationibus.

NEQVE eius diſtinctio defendi poteſt in ſecundo & tertio caſu diſtinctionis, vbi loquitur de ignorantia debitoris, quia non eſt dare medium: nam ſi debitor ignorat, quod præſcribit, non poteſt habēre ciuilem poſſeſsionem, vt in l. 1. §. *Per ſeruum, qui in fuga*. ff. de acquir. poſſ. Ergo nullo modo habet poſſeſsionē, ſine qua præſcriptio non procedit: c. ſine poſſeſsione. de reg. iu. in 6. Si verò habeat animū præſcribendi, & ſic debiti nō ſoluendi, ſed animū vſurpādi, tunc iā eſt in peccato & mala fide, eò quòd habet conſcientiam læſam, & ſic ſtamus in caſu d. reg. poſſeſſor; & ideò in propoſita ſpecie redditionis rationis, de qua agimus, Rota Genuenſ. in d. deciſ. 20. rectè iudicauit, recedendo à Bartoli opinione, rectèque diſtinctionem ſubtilem Menchacæ improbauit. Ex quibus etiam cauendū eſt à ſententia Pauli Caſtrenſis conſil. 126. quatenus ibi tenet, quòd per trāſcurſum viginti annorum præſumitur remiſsio à reddendis rationibus inter ſocios, vbi ſocij tanto tempore tacuerunt, nec rationem ſibi reddi poſtulauerunt: quia cùm ſemper ſocius ille, qui rationē reddere debuit, ſit in perfidia, ſiue mala fide, interim quòd rationes non reddit, minimè huic actioni præſcribere poterit. Et hanc ſententiam tenet contra Paul. Maſcard. de probat. concl. 1257. n. 9. & 12. & ideò in terminis concludit Aiora de part. 3. p. cap. 30. per tot. quod attenta l. 63. Tauri hodie in noſtro Regno (ſtante bona fide) non minus quàm triginta annorum ſpatium ſit neceſſarium pro præſcribēda redditione rationum.

ADVERSVS tamen hæredem illius, cui ratio reddenda erat, & eam ſibi reddi non poſtulauit, etiam ſi per tranſcurſum tanti temporis præſcriptio fuerit cauſata & completa, attamen illi remedio reſtitutionis in integrum ſuccurritur, ex clauſula generali: Si qua mihi

iuſta

iuſta cauſa videbitur; & reſtitutio omninò cõcedẽda erit, propter bonam fidem, in qua omnes adminiſtratores verſari debent, vt tradit Bart. in l. 1. §. *Si quis propter*. num. 1. ff. de itinere, actúque priua. Cuius opinionem communiter approbatam fuiſſe teſtatur Deci. conſ. 29. n. 1. deciſ. Genuen. 203. n. 5. & 6.

28 VLTIMÒ & finaliter dubitatur. An pater ſe excuſare poſsit quominùs filio rationem reddat eorũ bonorum, quæ ex ſuo peculio, vel aliàs adminiſtrauit. In qua difficultate dicendum erit, quòd hæc rationis redditio admodum vtroq; iure iuuatur, ac iure diuino fulcitur, vt neque pater à reddenda ratione tutelæ filio excuſari poſsit, idque probat tx. in l. licet. C. ad legem Falcid. Bart. Paul. & Corneus, in l. cum oportet. §. *Sed cùm tacitas*. C de bonis, quæ libe. Bald. in l. Orphanotrophos. n. 7. C. de Epiſc. & Cler. Montal. in l. 3. verb. *El padre*. tit. 7. lib. 3. Fori Baëç. de deci. tut. præſt. n. 155. Pinelus latiſsimè in l. 1. 2. part. ex n. 27. C. de bon. mater. Roderic. Suarez in q. maioratu. num. fin.

CONTRARIAM tamen ſententiã, imò quòd pater filio rationem adminiſtrationis reddere non teneatur, probat tex. in l. cùm oportet. §. *Non autem*. C. de bon. quæ lib. ibi. *Neque ratiocinia ei ſuper adminiſtratione inferre*: per quem tex. pluribus in locis Doctores dixerunt, quòd filius non poteſt petere à patre rationẽ adminiſtrationis ſuorum bonorum, licèt benè pater teneatur de adminiſtratione culpoſa & doloſa, & præcipuè loãnes Faber in d. l. cùm oportet. §. fin. quẽ refert, & ſequitur Montal. in l. 3. tit. 7. li. 3. Fori. gl. verb. *El padre*. glo. etiam in d. §. *Non autem*. vbi Corne. n. 3. & in propoſito plures alios cumulauit Pinel. in d. l. 1. n. 33. C. de bonis mat. vbi ipſe dicit, quòd non ſufficit, quod adminiſtratio paterna ſit culpoſa ad hoc, vt de ipſa rationẽ reddat, ſed neceſſariò debeat eſſe doloſa: idque tenuit Neguſant. in tract. de pignor. 4. memb. 2. par. num. 13. & 16. Aretin. in conſ. 27. n. 7. verſ. *Ad ſextum*.

PRO vera tamen huius articuli reſolutione diſtinguendum erit: an pater adminiſtrauerit bona filij tanquam legitimus eius adminiſtrator, an tanquam tutor, vel curator. Primo enim caſu procul dubio locum habet prior ſententia, ſcilicet quod rationem filio reddere nõ teneatur, & ita eſt intelligendus tex. in d. §. *Non autem*, & ſententia Doctorum, quæ in eius deciſione fundatur. Aut verò adminiſtrauit tanquam tutor, vel curator, & eo caſu habet locum opinio illorum, qui tenent à redditione rationis non excuſari, & ita debet intelligi tex. in d. §. *Non autẽ*. & d. §. *Sed cùm tacitas*. vbi hoc tenent Bald. Paul. & Corneus: laſ. in l. Præſes. num. 3. C. de tranſ. Roderic. Suar. vbi ſup. d. n. fin. Montal. vbi ſup. Et rationem differentiæ conſtituit Pinel. vbi ſup. n. 27. quia pater legitimus adminiſtrator, totum commodum habet in bonis filij, nudamque dumtaxat proprietatem filijs tradere tenetur; cũ verò tutor, vel curator eſt, cùm ſuorum bonorum vſumfructũ non habeat, procul dubio de fructibus rationem reddere filijs tenetur, vt tenet Bartol. in l. litis. §. *Pater*. per tex. ibi. ff. de negor. geſt. Vbi illum ſequitur Bald. Ang. & Paul. ita diſtinguit Barbat. in rubr. de pecul. Cleric. Bald. in l. ſi quis minor. 2. lectura. ff. de minorib. vbi tenet quod illud quod filius cõſequitur, & ex fructibus ſuæ præbendæ, non quæritur patri. Et hanc ſententiam tenet Palac. Rub. in repetit. rubric. §. 24. num. 9. Aretin. in l. fin. §. 1. ff. de verbor. Aimo. conſil. 218. num. 3. d. n. fin. & plures alij, quos congeſsit Valdeſ. in Addit. ad Roderic. in l. 9. tit. *De los emplaçamientos*. num. 21. & ipſe Roderic. vbi ſup. d. num. fin. expreſsè tenet, quòd ſi pater adminiſtrat bona præbendæ filij Clerici, tenetur ei reddere rationem adminiſtrationis, actione negotiorum geſtorum, quia præbendæ habẽtur loco caſtrenſis peculij, ex tex. in l. ſacroſanctæ, C. de Epiſcop. & Cleric. vbi refert Angelum dicentem ſe multoties vidiſſe, patres emãcipatis filijs multa donaſſe,

ſe, & nihilominus, ipſos patres in poſſeſsione donationum manſiſſe, & talia bona adminiſtraſſe, & quod filius, cui ita donatum fuit, in diuiſione, quam fecit cum alijs fratribus, de bonis patris defuncti, poterit deducere tanquam debitum omnia bona ſibi donata, cũ fructibus, qui ad manus patris ex illis peruenisſe conſtiterit. Idque tenet Rodericus in loco ſuperius citato, & Rodericum ſequitur Pinelus vbi ſup. n. 32.

Ego tamen ſemper de hac rigidiſsima ſententia dubitaui, caſu quo pater, licèt douauit filio emancipato, re vera ſemper in poſſeſsione donatarum rerũ remanſit, quia eo caſu etiam ſi vſumfructum illorum ſibi nõ reſeruaſſet, donatio facta filio, ficta & ſimulata ac in fraudem gabellarum facta cenſetur, vt tenet Bartol. in l. poſt contractum, num. 4. ff. de donatio. vbi dicit arbitrio iudicis relinqui an donator diù ſteterit, & remanſerit in poſſeſsione, & eandem Bartol. ſententiam tenet Bald. in l. illud num. 11. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Cepola de ſimula. contract. preſumptio. 24. Anton. Gom. in l. 45. Taur. n. 85. Tu cogita.

Aduertendum tamen erit, quod vbi pater adminiſtrauit bona filij à ſe emancipati, non omnium fructuum perceptorum rationem filio reddere tenetur, ſed de medietate illorum tantùm, alteram enim dimidiam partem fructuum, ex legis diſpoſitione in præmium emancipationis eſt illi reſeruata, vt in Auth. idem eſt, §. cum autem, C. de bonis quæ libe. & in l. 15. tit. 18. p. 4. vbi Greg. verbo *tener para ſi*. Si tamen filius fuit emancipatus à lege, vt quia fuit creatus Epiſcopus, electus in magiſtrum militum, vel in quæſtorem, vel adeptus fuit aliã ſimilem dignitatem, vel matrimonium contraxit (quo caſu filius ſtatim habetur pro emancipato) vt in l. 47. Tauri, quæ eſt hodie l. 8. tit. 1. lib. 5. Recopilat. pater omnium fructuum à ſe collectorum ex præbẽda, militia, vel donatione propter nuptias filio facta perceptorũ rationem reddere erit obnoxius, neque prædictam medietatem illorum habere debet, vt aduertit Gregor. vbi ſupra.

SVMMARIVM.

1 *Quo tempore, quo caſu, quáve ex cauſa, ante tempus à lege vel ab homine pro reddenda ratione præfinitum ratio exigi poſsit?*

2 *Mater tutrix filiorum, ſi ad ſecundas conuolauerit nuptias, ſtatim adminiſtrationem tutelæ amittit, & ab ea ratio adminiſtrationis exigi poteſt, & quid in patre?*

3 *Ratio, an à matre tutrice filiorum ſtatim contractis ſecundis ſponſalibus exigi poſsit? an verò debeat eſſe ad domum mariti traducta?*

4 *Differentia, quæ ſit, inter doloſam, & culpoſam adminiſtrationem?*

5 *Pater ob dolum commiſſum amittit adminiſtrationem bonorum filij.*

6 *Pater ſi diſsipet bona filij, etiam ceſſante dolo, rationem adminiſtrationis tutelæ filij reddere compellitur.*

7 *Culpa patris, ad hoc vt remoueatur ab adminiſtratione bonorum filij, talis eſſe debet, vt liberis aliàs non poſsit eſſe conſultum.*

8 *Pater ſi ſemel ob dolum, vel culpam remotus fuit ab adminiſtratione bonorum filij, amplius ad adminiſtrationem talem non admittitur, etiam ſi cauere velit.*

9 *Pater non ſolum ab adminiſtratione bonorum filij remouetur ob dolum vel diſsipationem, verumetiam vbi admodum tenax eſt, vt in expenſis neceſſarijs (pro rerum conſeruatione) deficiatur.*

10 *Tutor, vel curator in neceſſarijs rebus remiſsus, remouetur.*

11 *Mutus ſi quis non erat tempore quo tutelam acceptauit, anſi poſtea obmutueſcat, priuetur adminiſtratione.*

12 *Multa impediunt facienda, quæ non dirimunt iam facta.*

13 *Vitium tutori ſuperueniens, an extinguat tutelæ adminiſtrationem.*

14 *Regula iuris, quâ cauetur, quod aliquando ea quæ non poſſunt fieri, facta tenent, qualiter procedat?*

15 *Tutor, ſi durante tutela ſit banitus, & bona ipſius ſint publicata, an ſtatim adminiſtra-*

tione

tione priuetur; & ab eo ratio exigi posit.

16 Curator subrogari debet in locum tutoris relegati; & idem in banito.

17 Minor per contractum matrimonij, an sui iuris efficiatur, & an ratio tutelæ statim ei à curatore præstari debeatur.

18 Minores ideo tutores & curatores accipiunt; quia rebus suis superesse non valent.

19 Curator si minori suo ante vigesimum quintũ annum vltrò rationem curæ reddat, non prius veniâ ætatis impetratâ, nihilominus curatoris oneribus & periculis manet obnoxius.

20 Post remotionem tutoris, vel curatoris iudicis decreto factam, periculum tutelæ, vel curæ, ad tutorem vel curatorem nõ spectat.

21 Voluntarium ab initio ex post facto efficitur necessarium.

22 Verbum (debet) importat necessitatem præcisam aliquando.

23 Administrare res suas an quis possit ante vigesimum quintum annum.

24 Imbecillitas intellectus semper in minore præsumitur, nisi aliter probetur.

25 Patria potestas, an per matrimonium filij minoris dissoluatur?

26 Diuites (vt in plurimum) propter eorum diuitias omnium vitiorum expertes esse solent.

27 Diuitiæ aliquando faciunt homines contumelioſos & fastidioſos.

28 Milites contra inimicos, & audaces & feroces esse debent.

29 Diuitiæ iuueniles in magnatibus iniustitias & contumelias nutrire solent.

30 Frustra precibus impetratur, quod iam est à lege prouisum.

31 Præsumptio vincitur à probatione.

32 Minor an possit accipere curatorem, interim quod matrimonium contraxerit, vel vsque ad certum tempus, & non plus?

33 Curatoris electio & petitio in mera minoris facultate consistit.

34 Liberum arbitrium disponendi de rebus suis habens, an habeat etiam in abutendo?

35 Facultas disponendi de rebus suis liberis hominibus esse debet.

36 Actio iniuriarum nascitur contra illum, qui turbat aliquem in vsu rei suæ.

37 Priuatio liberæ facultatis est cõtra bonos mores

38 Fieri multa prohibentur, quæ facta tenent.

39 Forma dat esse rei.

40 Pupillaris substitutio spirat aduenientequarto decimo anno.

41 Tutor, & curator, æquiparantur.

42 Curatoris officium vsque ad vigesimum quintum minoris annum durare debet.

43 Pactum contra substantiam contractus est nullum.

44 Voluntarium ab initio, ex post facto efficitur necessarium.

45 Verbum (debet) non semper importat necessitatem.

46 Tutor testamentarius non cessat in administratione, quantumcumque legitimo tutelam petente.

47 Absentia longa iuncta cum publica mortis fama, an mortem absentis probet?

48 Si de vita alicuius iam diu absentis dubitetur, de consuetudine Hispaniæ dantur bona illius propinquioribus, cum fideiussione.

49 Absens vbi aliquis est per tempus viginti annorum, ita vt de eius vita ignoretur, venientes abintestato diuidunt administrationem suorum bonorum, sub fideiussione tamen, quod illo aduenientequilibet pro toto insolidum rationem reddet.

50 Curator, ad hoc vt bonis absentis dari possit, oportet vt ipse abesse cœperit, nullo relicto, nec postea dato procuratore, tàm quo ad iudicialia, quàm quo ad extraiudicialia.

51 Feminæ vel minores, an possint creari administratores bonorum absentis, si sint propinquiores, & tales qui abintestato succedere eo tempore deberent.

52 Cura bonorum filij si penes matrem sit, non potest illorum administratio per agnatos eiusdem gradus ab illa abdicari & remoueri.

53 Maioratus possessor si per tempus viginti annorum vagauerit, ita vt de eius vita ignoretur, sequens in gradu in maioratu succedit, sub fideiussione tamen de restituendo maioratum cum fructibus, illo reuertente.

54 Mors ex quibus præsumptionibus probetur?

55 Probationem liquidam vbi lex requirit, sufficit probatio per verisimiles coniecturas.

56 Constare illud palàm dicitur, quod ex coniecturis apparet.

57 Societas per mortem ciuilem, vel naturalem vnius

vnius ex ſocijs finitur.

58 Societas ſi ita contracta ſit, vt capitale ſocietatis intra triennium repeti non poſsit, intelligitur, niſi interim mors alicuius ex ſocijs interuenerit.

59 Societas ſui naturâ non tranſit ad hæredes ſociorum, etiamſi id à principio agatur.

60 Inuitus nullus compellitur eſſe in communione.

61 Societas cum patre inita, morteque patris finita, ad hæredem, vel filium ſuperſtitem extenditur, ſi illo mortuo, hæredes eiſdem inſtitutoribus vtantur.

62 Societas ex eo renouata videtur, quòd quis per magnum tempus, poſt finitam ſocietatem, capitale in ſocietate habuit, & ſocietatis rationem non poſtulauit.

63 Societas præſumitur renouata, ex præfatione ſiue titulo codicis rationum.

64 Coniux ſuperſtes, dùm in viduitate permanet, & ad ſecundas non tranſit nuptias, cenſetur eſſe ſub præcedenti matrimonio.

65 Societas præſumitur continuata ex patientia, & perſeuerantia vtriuſque ſocij.

66 Societas iurata pro ſe & hæredibus, an morte vnius ex ſocijs finiatur?

67 Societas inter plures gabellarios contracta tranſit ad hæredes, donec tempus conductionis ſit finitum.

68 Societas multis ex cauſis ante præfinitum tempus finitur.

69 Vbi præſens rei ſtatus in futurum indicat dãnum attendi & inſpici debet, quod accidere poteſt.

70 Executor teſtamenti an à ſuo conſocio executore rationem adminiſtrationis exigere poſſit?

71 Collega datus tutori, vel curatori aduerſus tutorem, vel curatorem durante tutelâ, vel curâ agere non poteſt.

72 Tutela, vel executio teſtamenti, ſi pluribus ſit commiſſa, & aliquis eorum interim malè in adminiſtratione verſetur, poterit à conſocio compelli, vt ſibi ſaltem extraiudicialiter relationem rerum adminiſtratarum faciat, quod vulgò dicitur: relacion de cuentas.

73 Socius non adminiſtrans an de malè à conſocio adminiſtratis teneatur, & reliqua ſoluere ſit obnoxius?

74 Tutor datus cauſa notitiæ petere poteſt vt tutor verus, qui adminiſtrat minoris patrimonium, ſibi rationem, vel ſaltim relationẽ rationis reddat, vt innoteſcat benè, vel malè in adminiſtratione verſetur, & illius negligentiæ damnum adſcribatur.

75 Tutor datus cauſa notitiæ in omnibus ad adminiſtrationem concernentibus tenetur, ſicut quilibet alius tutor.

76 Verſuram illum facere præſumitur, qui dilatata ſolutione ad diem merces emit, eaſque viliori pretio præſente pecuniâ reuendit, quod vulgò dicitur, hazer mohatras.

77 Suſpitio defractura eſt contra illum factorem, vel mercatorem, qui ære alieno grauatus, ſarcinulas componere cœpit.

78 Adminiſtrator, ſi pro aliquo fideiubet, ſtatim compelli poteſt, vt ante tempus rationẽ adminiſtrationis præſtet.

79 Fideiuſsionis contractus eſt nimis oneroſus & damnificatiuus.

80 Maritus ſi conſtante matrimonio fideiuſsionibus ſe implicauerit, an ſtatim ab eo vxor dotem repetere poſsit.

81 Iurans ſe non fideiuſſurum pro aliquo, an iuramentum ſeruare teneatur?

82 Tutor à tutela remouetur, eò quòd Regia vecti galia conducit.

83 Pecuniam tradens mercatori, ad dimidium lucri & damni, an ante annum rationem capitalis & lucrorum exigere poſsit ab eo?

84 Societas etiam ſi per plures annos ſit contracta, adhuc tamen à conſocij, peti poterit, vt quolibet anno rationes reuideantur.

85 Caſus quos annectit identitas rationis, & paritas æquitatis, non ſunt quoad iuris diſpoſitionem ſeparandi.

86 Rationem qui certo tempore reddere tenetur, ſi illam ſtatuto tempore non reddit, dicitur eſſe in mora, & ſi tempus rationi non eſt præfinitum, interpellatio facit illum moroſum.

87 Tempus vbi à lege, vel ab homine pro reddenda ratione eſt præfinitum, dies interpellat pro homine.

88 Tutor etiam non requiſitus, tenetur rationem reddere tutelâ finitâ.

89 Quantitas liquida (vbi rationes ſunt intricatæ) deponi vel offerri debet creditori, pro parte

verò

verò illiquida ſufficit offerre fideiuſſorem, ad euitandum curſum vſurarum.

90 *Oblatio realis ſola ad impediendum curſum vſurarum, quæ cœperunt currere, non ſufficit.*

91 *Vbi agitur de reſolutione contractus, non ſufficit oblatio realis ſola.*

92 *Oblatio debiti verbalis, non liberat debitorem ab intereſſe, maximè quando creditor non reſpondit, ſe nolle accipere.*

93 *Tutor tenetur minori admonêre, vt ſibi curatorem petat, ſaltim ad litem, pro recipienda ratione adminiſtrationis tutelæ, aliàs multis periculis ſe exponit.*

94 *Quod per me non ſtat, mihi non eſt imputandum.*

95 *Quid facere debeant obligati ad reddendum rationes, quando domini ab illis rationem recipere nolunt, officio finito.*

CAPVT VI.

Quo tempore rationes ab adminiſtratoribus exigi poſsint?

ADMINISTRAtorum omnium, vna eſt honeſtatis regula, vt de alienis rebus rationes fideliter conſcribant, eaſdem exhibituri, quoties opus erit, vel ſaltim ſemel in anno; aliàs vt ſuſpecti ab adminiſtratione remoueri poſſunt, vt tenent Cauale. & alij relati à Gutierrez de tutelis, lib. 3. cap. 1. num. 31. quod ego de relatione rationum facienda intelligerem, omnes tamen admonitos eſſe volo, ne temerè, ſine delectu, & abſque prudentum, circunſpectorumque conſilio, ſuos quondam tutores, curatores
1 vel adminiſtratores moleſtēt. Sed quia dubitari quotidie contingit, quo tempore, quo caſu, quáve ex cauſa, ante tēpus à lege diffinitum rationes ab adminiſtratoribus exigi poſsint, ideò hac in re animaduertendum erit, quòd aliquā do adminiſtrationes cum temporis præfinitione, aliquando verò in diffinitè cō ſtituuntur. Cum tēporis autem præfinitione leges tutelam & curam conſtituunt, vt in l. 1. §. *Hæc actio*, & in l. ſi finita, ff. de tutel. & ratio. diſtra. l. 12. tit. 16. p. 6. Hæc autem regula procedit, niſi de nouo aliquod emergat inconueniens, propter quod rationem petere domino expediat, vt in toto titulo quibus mod. tutel. finitur, aduerſus in titulo de ſuſpectis tutoribus; verùm vltra caſus ibi expreſſos plures alios tibi referam, in quibus licitum eſt ante tempus rationem exigere ab adminiſtratoribus.

2 ET in primis ſciendum eſt, quod ſi mater tutrix filiorum ad ſecundas conuolauerit nuptias, ſtatim & ipſo iure tutelæ adminiſtrationem amittit, & ab ea ratio adminiſtrationis exigi poteſt, vt in l. omnem, vbi glo. C. ad Tertullianū, ſecundum opinionem Ioannis, quam ſequitur Tellus Ferdinandin l. 6. Taur.
3 n. 30. Non tamen ad petendum rationem à matre ſufficiet, ſi ipſa ſponſalia etiam de præſenti contraxit, ſed opus eſt, vt nuptiæ ſequantur, & ad domum mariti ſit traducta, vt tenuit Neuizanus in Sylua nuptiali, Gregor. Lupus in l. 5. tit. 16. part. 6. & alij, quos refert Menochius, lib. 2. de arbitrarijs, caſu. 151. num. 8. vbi dicit, quòd matet, interim quòd nuptiæ ſequuntur, poſſet impetrare reſcriptum à Rege, vel Principe, vt ſecundis nuptijs non obſtantibus, tutelam filiorum adminiſtrare poſſet. Cōtrariam tamen ſententiam tutatur Gutierrez de tutel. lib. 1. cap 9. num. 4. verſ. *Contraria tamen*, cum aliquibus num. ſequent. & in patre, qui ſecundas contrahit nuptias, idem firmauit Mōtaluus, in l. 3. tit. 7. lib. 3. Fori, gloſſa, verbo, *el padre*, vbi dicit, quòd eo ipſo quòd ſecundas contrahit nuptias, efficitur ſuſpectus in adminiſtratione bonorum filij eius: quæ ſentētia probatur in authentico, de nuptijs, §. *Placet quoque*, collat. 4. Licèt enim verum ſit, quòd perſona patris, cuiuſcunque

que conditionis & qualitatis ſit, filio ſemper debeat ſancta & honeſta apparere, ſicut perſona patroni liberto, & perſona magiſtri diſcipulo, vt in l. liberto. ff. de obſequijs patrono præſtand. Hoc tamẽ verũ eſt, quoad obſequium, quod illis debetur, minimè verò quoad adminiſtrationem illi concedendam de bonis filij, ſi aliqua ex cauſa ſuſpectus efficiatur, l. in quæſtione, C. de ſententiam paſsis, vbi Cinus notat. Ego tamen mihi ſatis perſuaſum habeo, quòd prædicta ſententia cum grano ſalis ſit intelligenda, & ſic quòd licèt pater aliquantulum per ſecunda vota ſuſpectus efficiatur, attamen adminiſtratio non ſit ei interdicenda, cùm ſemper præſumatur optimum conſilium capere pro
4 filio, vt in l. neque in ea, C. de adult. niſi doloſè, vel culpoſè ſaltim adminiſtrare cœpiſſet, inter doloſam tamẽ & culpoſam adminiſtrationẽ Neguſantius differentiam conſtituit, in tractatu de pigno. membr. 4. 2. part. n. 13. & 16. Aretin.
5 conſ. 72. n. 7. verſ. *Ad ſextum*. Quorum ſententiam eleganter explicauit Pinel. in lib. 1. 2. part. n. 33. C. de bonis matern. dicens, quòd licèt pater ob dolum commiſſum in adminiſtratione bonorum filij, adminiſtratione priuetur, quod latè proſequitur Baëça de decim. tut. c. 4. n. 8. & cap. 13. n. 8. ſi tamen pater diſsipet, vel aliter noceat filijs, ſuccurritur eis, priuando illum adminiſtratione, ex traditis latè per Alexand. in l. Imperator, n. 6. ff. ad Trebel. & per Molinam, lib. 1. de Hiſpan. primogen. cap. 16. per totum. Ex quibus cauendum erit à ſententia Paul. Caſtrenſis in d. l. cùm oportet. §. *Sub hac*, verſic. *Et pro mala*; quatenus dicit, quòd pro mala adminiſtratione patris culpabiliter facta non obligatur pater, nec eius bona, nec tenetur rationem reddere, nec debet ab adminiſtratione repel-
6 li. Sufficit namque ad repellendum eũ, negligenter, vel culpabiliter in adminiſtratione bonorum filij verſari ſecundũ magis communem opinionem Bartoli, & aliorum, & maximè Alex. in d. l. Imperator, col. 2. & ibidem Paulus ſibi cõtrarius, & hoc ipſum ſentit gloſſ. in l. ſi quis prioris, §. fin. C. de ſecundis nupt.

Cauendumque erit à ſententia Bartoli, in d. l. cùm oportet. §. *Non autem*, vbi ad remouẽdum patrem ab adminiſtratione bonorum filij, exigebat alia, ſcilicet, quòd pater non ſit ſoluẽdo, & quod bona ſint mobilia; ſufficit enim, quòd
7 culpa patris ſit talis, quòd ſine patris remotione filijs non poſsit eſſe cõſultum, vt melius tenuerunt Bar. Imola, & Segura in d. l. Imperator. num. 108. vbi prefati Doctores ponunt exemplum: veluti quando pater conſumeret, vel diſtraheret pecuniã, aut bona filij mobilia; quaſi ſecùs ſit in immobilibus; quam ſententiam dicit magis communem Aretin. conſil. 172. num. 5. verſic. *Ad quartum*, & plures relati & ſequuti à Iaſone in l. ſi conſtante, num 96. & ibi Crotus 2. lectura, num. 120. Boërius deceſ. 61. Gomez Arias in l. 4. Tauri, num. 48. & melius omnibus reſoluit Aretinus in loco ſup. citato, quatenus contra Bartolum in d. §. *Non autem*, dicit, vt non attendatur, an pater ſit ſoluendo, nec ne.

ALEXANDER etiam in d. l. Imperator, in ea eſt ſententia, vt non ſufficiat lata culpa tantùm, ad hoc, vt pater ab adminiſtratione remoueatur, & ab eo ratio adminiſtrationis exigatur, ſed quòd notabilis culpa debeat interuenire, veluti ſi abſque cauſa diſtraheret immobilia, vel negligens eſſet, fundos & vineas non colendo, vel ſartas tecta domorum non habendo. Eſſet enim his caſibus iniquum expectare, quòd pater efficeretur non ſoluendo, prout Bartol. volebat vbi ſupra. Melius enim eſt ante tempus occurrere, quàm poſt vulneratam cauſam medellam quærere, l. finali C. in quibus cauſis in integrũ reſtitut. non eſt neceſſaria. Et hanc ſententiam dicit æquiorem Boërius vbi ſup. n. 15. & eos ſequitur Pinelus vbi ſup. n. 35. & ita erit intelligenda ſententia Bald. in d. l. cùm oportet. §. *Non autem*, quatenus hac in re diſtinguebat inter dolum & negli-

negligentiam. Quia licèt hæc diſtinctio regulariter vera ſit, in alijs tamen in adminiſtratione bonorũ filij ſecus erit. Sufficit enim, quod quis circa eorum adminiſtrationem notabilem negligentiam cõmittat, quia illa maxima culpa dicitur, vt tradit Ioan. de Platea in l. penult. col. 1. C. de annonis & tribut. Doloſus enim dicitur, qui negligit facere, quod facere tenetur, vt in l. dolus, ff. mãdat. tenet Patiſius, conſil. 74. num. 29. Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſu 208. n. 35. Baëça de decima. cap. 2. num. 138. Neque etiam obſtat text. in l. 1. C. de bonis maternis, quam adducit Bartol. pro ſua opinione, & qui eum ſequuntur, quatenus in ea ſi ijs (patre bona eorum alienante) ius reſeruatur, ad tempus quo fuerint ſui iuris, ex quo ipſi arguunt, nõ ob alienationem rerum immobilium filij, patrem ab adminiſtratione eſſe remouendum. Quia reſpondetur, quòd hæc reſeruatio aduerſus emptores bonorum in liberorum vtilitatem cõceſſa, non priuat eos à remotione patris propter malam & nimis culpoſam adminiſtrationem; quia cùm diuerſa remedia diuerſis reſpectibus competunt, licèt tendant ad eundem finem, non impeditur vnum propter aliud, vt elegãter aduertit Paul. in Authent. qui rem, n. 3. C. de ſacroſanct. Eccleſ. vbi dicit, quòd licèt aduerſus vſufructuarium deteriorantem rem, in qua vſumfructum habet, agatur ad intereſſe deterioration is, non propterea proprietarius prohibebitur agere ad expulſionem & priuationem rei, in qua habet vſumfructũ, ſi illã arbitrio boni viri non vtatur, & ita reſpondit Pinelus, vbi ſupra, n. 36. Benè tamen vſumfructum percipiet vſufructuarius dè manu depoſitarij, vel adminiſtratoris, cui res vel fundus ad adminiſtrandum committitur, deductis expenſis factis in arando, colendo, laborandóve vineas vel hortos.

8 ADVERTENDVM tamen eſt, quòd ſi pater ſemel ob dolum, vel magnam negligentiam in adminiſtrando bona filij cõmiſſam remotus fuerit, amplius ad illa adminiſtranda admitti non debet, etiam ſi cauêre velit, vt elegãter aduertit Alexand. in d. l. Imperator. n. 7. Ripa. in l. ſi conſtante, n. fin. ff. ſolut. matrim. Pinelus, vbi ſupra, num. 38. Molina de Hiſpanorũ primog. lib. 1. c. 16. n. 24. & 25. quia ſatiſdatio non prorſus reddit tutum ius liberorum, ex text. in §. *Notiſſimè*, inſt. de ſuſpectis tutor. l. ſuſpect⁹, l. quia ſatiſdatio. ff. eodem. Franquis deciſ. 10. num. 13. p. 1. lib. 1. tit. 18. p. 6. Quam ſententiam extende, vt locum habeat etiã in caſu quo pater, vel quilibet alius 9 ſimilis adminiſtrator fuit remotus; quia ita tenax erat, vt etiam in expenſis neceſſarijs pro rerum conſeruatione deficeret, ita Bald. in l. fin. n. 6. C. de ſententiam paſsis. Segura in repetit. d. l. Imperator, num. 117. pro qua ſententia facit text. in l. 1. §. *Sed nonnullus*, ff. de tutel. & ratio diſtra. & in l. 1. ff. vbi pupil. educari 10 debeat. Ex quorum iurium deciſ. tutor, vel quiuis alius adminiſtrator remiſſus in neceſſarijs remouetur, & ad reddendum rationem aſtringitur, & in terminis dicit Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 3. n. 48. quod ſi tutor neglexit præſtari alimenta minori, putà recedendo à domo ſua, nulla relicta proniſione, prout ſuſpectus remoueri, & ab illo ratio tutelæ poſtulari: argum. text. in l. fin. §. *Vbi pupil. æducari debet*, & in l. 3. §. *Tutor qui ad alimenta*: §. *De ſuſpectis tutor*. per quæ iura ita tenet Bart. in tract. de aliment. n. 46. Surdus, in eodem tract. tit. 8. priuil. 86. Pro qua ſententia faciũt plura, quæ circa negligentes adminiſtratores cumulat Aimon. conſ. 132. num. 4. paria enim ſunt rem diſsipare, vel perdere, aut neceſſaria pro rei conſeruatione non adhibere: argum. l. necare, de liber. agnoſcend. & in propoſito plura etiam dixit Damauder. de tutor. c. 7. num. 34. Vbi dicit, quòd qui negligenter ſe gerit in officio, debet & honore & adminiſtra- 11 tione priuari. Sed modò dubitatur. An ſi quis mutus non erat tempore quo tutelã acceptauit, & poſtea obmuteſcat,

pri-

priuetur adminiſtratione, & ab eo tutelæ ratio exigi poſsit? In qua difficultate dicendum videtur, quòd licèt verum ſit, quod mutus, vel ſurdus tutor eſſe nō poſsit, vt in l. 1. §. *Mutus*, ff. de tutelis, ſi tamen tempore quo ei tutela fuit decreta, non erat mutus, ſed ex accidenti effectus fuit mutus, nō propter hoc tutelā finiri debeat, nec ab eo ratio exigi poſsit, & ratio illa eſt, quia vbi res eſt in eſſe perfecto, ea deficiente, non deficit effectus, l. patre furioſo, ff. de his qui
12 ſunt ſui vel alien. iur. Rurſus, quia multa impediunt facienda, quæ non diriment iam facta, gloſ. in l. vbi non voce, ff. de regul. iur. l. 1. §. *Quamuis autem*, ff. de poſtul. facit, cap. cum dilectus de ſponſal. & quod notatur per Dinum, in cap. factum legitimè, de regul. iur. in 6. & in propoſito plura cumulat Albericus in d. l. patre furioſo, pulchraque congerūt Bart. & Imol. in l. pluribus, §. *Si placeat*, ff. de verbor. obligat.

13 VERVM aduerſus prædicta facit gloſ. in d. l. 1. §. *Mutus*, verbo; *Surdum*, vbi tenet, quòd vitium tutori ſuperueniēs extinguit adminiſtrationem tutelæ ipſo iure, & eam ſequitur Bartol. ibi, licèt Salicet. diſpliceat, & eam diſplicet Angelo, Aretino, in §. *Item propter aduerſam valetudinem*, inſtituta de excuſat. tutor. dicunt enim, quod licèt adueniente infirmitate admittatur tutoris excuſatio, non tamen ipſo iure tutela ſtatim finitur, niſi tutor illam deponere velit.

SED prædictis nō obſtantibus prior ſententia gloſſæ, & Bartoli tenēda erit, imò quod per loquelæ priuationem tutela finiatur, & de eius adminiſtratione ratio exigi poſsit. Quæ ſententia comprobatur ex text. in l. complura, ff. de tutel. vbi cauetur, quòd in locum furioſi, muti, vel ſurdi tutoris alij dentur, & ratio eſt, quia cùm tutor debeat autorari contractibus ſui minoris, quemadmodum ad tutelam loquela deficiente non admittitur, vt in §. *Mutus*, ſuperius relato, eodem modo & eo effecto muto, à tutelæ adminiſtratione ſubmouebitur, quæ enim de nouo emergūt, nouo indigent legis auxilio, l. arbitror, ff. qui ſatisdare cogantur.

14 NEQVE obſtat, quòd ea, quæ non poſſunt fieri, facta tenēt, quia illud procedit, vbi non eſt eadem ratio impedimenti vtroque tempore, prout in caſu de quo agimus, & ita declarant Bart. & Doctores communiter in d. §. *Et ſi placeat*. Alberic. in d. l. patre furioſo, & in l. cæcus, ff. de iudicijs. Et hanc ſententiam tenet Mainerius in l. vbi non voce, n. 7. de reg. iur. vbi idem firmauit in ſurdo, licèt ſecùs dicat in eo, qui parum audit.

NEQVE etiam obſtat, quòd quando cauſa eſt in eſſe perfecto, eā deficiente non deficit effectus, quia reſpōdetur, quòd cùm adminiſtratio tutelæ habeat tractum ſucceſsiuum, quocumque tēpore ſuperueniat cauſa remotionis vitiatur actus, ad hoc ſaltim, vt non poſsit adminiſtrator vltra procedere in adminiſtratione: argum. text. in l. ſi ſub vna, §. *Si quis viam*, ff. de verbor. obligat. licèt enim actus, in quo tutela diſcernitur, ſit perfectus eo inſtanti quo tutela diſcernitur à iudice, non tamen actus adminiſtrationis dicitur in eſſe perfecto, donec durat tempus à lege, vel ab homine ad adminiſtrandum cōſtitutum, & ideò quocumque tempore actus adminiſtratorij defectus ſuperueniat adminiſtratori, quo mediante adminiſtrare impediatur, proculdubio remoueri debet. Pro qua ſententia eſt text. in l. ſi pupillus, §. *Si tutor*, ff. de tutel. & ratio. diſtra. Vbi ſi tutor captus ſit ab hoſtibus, ſtatim poteſt peti ratio adminiſtrationis à fideiuſſoribus tutelæ vel curæ.

15 EX quibus infertur manifeſtè quod ſi tutor durāte tutela ſit banitus, & bona ipſius ſint publicata ſtatim tutela cēſeatur finita, & ratio adminiſtrationis exigi poſsit: argument. text. in l. ſi tutor Reipublicæ cauſa, §. fin. ff. de tutel. & ratio. diſtra. & hanc ſententiam tenet Bartol. in l. ſi ſine hærede, §. fin. n. 1 ff. de adminiſtr. tutor. vbi Bald. diſtinguit an bona fuerint publicata, nec ne.

Quin-

16 QVINIMÒ & ſi tutor, vel curator non ſit banitus, ſed relegatus tantùm, ſtatim curator ad adminiſtrandum dari debet. Tenet idem Bald. in cap. inquirendum, de peculio Clericorum; & idē in banito dicendum exiſtimat, & pro hac ſententia adducit Iacobum de Arenis & Angel. Peruſinum ita tenentes in d. l. ſi tutor Reipublicæ cauſa. §. fin. Pro qua ſententia eſt text. in l. non ſolum, §. *Si libertus*, ff. de excuſat. tut. & idem voluit Angel. Aretin. in §. *Actionum*, verbo, *Tutelæ*, q. 26. inſt. de actio. Mainerius, in l. quo tutela, n. 95. ff. de reg. iur. debet tamen ſemper interuenire publicatio bonorum ex Bald. vbi ſupra.

17 AN autem eo ipſo, quod minor ſub poteſtate tutoris, vel curatoris conſtitutus, nuptias ſiue matrimonium contraxit à poteſtate curatoris cenſeatur liberatus, & rationem adminiſtrationis acuratè exigere poſsit, nimis cōtrouerſum eſt. Et in hac difficultate diuerſi diuerſa ſenſerunt. Paulus namque in l. 2. num. 2. C. ſi ſæpius in integrum reſtitut. fuer. poſtul. in eam inclinat ſententiam, quòd ſi minor femina matrimonium contraxerit, minimè à curatore rationem curæ exigere poſsit, donec vigeſimum impleuerit annum. Pro cuius ſententia facit text. in l. maritus, C. qui tuto. dari poſſunt, & in l. non ideò minus, C. de procurato. & hanc innuit ſententiam text. in l. 3. tit. 17. p. 6. quatenus ibi probatur maritum vxoris ſuæ curatorem eſſe non poſſe.

18 PRÆTEREA pro hac ſententia facit, quia minores ideò tutores & curatores accipiunt, quia rebus ſuis ſufficere non valent, l. 1. ff. de minor. §. 1. inſtit. de curato. Igitur ſi verum eſt (prout ſatis experientia docet) quod matrimonio à minore contracto, non ſolum nō efficitur magis expeditus, verùm duplicatis onetibus, multo plus curis & ſolicitudinibus matrimonio annexis anxius efficitur, non ſolum dici non debet, quod ipſius cura contracto matrimonio finiatur, verum (ſi effici poſſet) ſecundus illi curator eſſet adhibendus: vbi enim maius periculum ineſt, ibi cautius agendum eſt. 19 Quinimò ſi minori ſuo cōiugato, curator ante vigeſimum quintum annum, vel veniæ impetrationem, vltrò rationes redderet, nihilominus curatoris oneribus & periculis obnoxius maneret; argum. text. in l. 2. C. quando tutor, vel curator eſſe deſinat. Et pro hac ſententia eſt text. à contrario ſenſu in l. decreto, ff. de ſuſpect. tuto. vbi cauetur, quòd poſt remotionem tutoris, vel curatoris iudicis decreto factam, 20 periculum tutelæ ad tutorem nō ſpectat: ergo ſi deficiente authoritate iudicis, minori vltrò rationem reddiderit, bonaque illi cum reliquis tradiderit, ſi minor interim, quòd vigeſimū quintum annū adimplet, bona ſua perdiderit, cōſumpſerit, vel dilapidauerit, periculum hoc ad ipſum curatorē ſpectabit, ac ſi ipſe dilapidaſſet, & perdidiſſet, ac poſtmodum adueniente legitima ætate denuo ab eo bona exigi poterit, ac ſi nihil minori tradidiſſet. Et quod per cōtractum matrimonij minor à poteſtate curatoris non liberetur, neque adminiſtrationis rationem exigere poſſit, tenet expreſſè Gregor. in l. 3. tit. 15. p. 2. verbo, *Fasta que ſea caſada*. Roder. Suarez, in l. 9. tit. 11. lib. 1. Fori, vbi dicit, vſque ad ſua tempora non vidiſſe obtentum, quòd minores per matrimonium maiores efficiantur, & eum refert & ſequitur Parladorius, lib. 2. rerum quotidianarum, c. 12. per totum. Pro qua ſententia pondero text. egregium in l. 1. & in l. neque per liberos, ff. de minoribus, ibi: *Apparet minoribus 25. annis eum opem polliceri; nam poſt hoc tempus compleri virilē vigorem conſtat, & ideò hodie in hanc vſque ætatem adoleſcentes curatorum auxilio regūtur: nec antè rei ſuæ adminiſtratio eis committi debet, quamuis benè rem ſuam gerentibus:* & ibi *Neque per liberos ſuos rem ſuam maturius à curatoribus recipiant.*

RVRSVS hæc ſententia ex eo iuuatur, quia licèt liberum ſit minoribus curatores accipere, vel non accipere,

vt in l. si impuberi, vers. sed si puella, ibi: *Minoribus desiderantibus*, ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & in §. *Item minuiti.* instit. de curator. & in l. 13. tit. 16. part. 6. tamen postquam sub potestate curatorum se posuerint, non possunt ab eorum cura liberari, nisi legitima ætate, aut venia adueniente, quia quod à principio est
21 voluntarium, ex post facto efficitur necessarium, l. sicut ab initio, C. de actio. & obligatio. Et in terminis hanc sententiam tenet Abbas conf. 91. num. fin. volum. 1. & eum refert & sequitur Gregor. in d. l. 13. glos. verbo, *A premiados*, & pro hac sententia videtur text. apertus, & qui cauilari non potest, in l. 12. tit. 16. p. 6. ibi: *E este atal deuele auer en guarda hasta*
22 *los veynte y cinco años*: verbum enim illud, *Debet*, præcisam necessitatem importat, cap. oblatæ, in fine de appel. cap. vt famæ de sententia excommunic. Et
23 ratio est in promptu, quia nemo dicitur posse administrare res suas, quousque ad vigesimum annum perueniat, l. fin.
24 ff. de condit. & demonstrat. Interimque dum ad hanc ætatem minores perueniunt, imbecillitas intellectus in eis præsumitur, vt in d. §. 1. instit. de curator. Ex quibus manifestè colligi posse, quòd licèt minor, qui est sub potestate curatoris, matrimonium contrahat, nullatenus curatorem astringere possit, vt sibi curæ rationes reddat, idque nouissimè tenet Gutier. post hęc scripta visus vers. 1. de tutel. c. 21. n. 34.

25 Adversus autem superius relata multa vrgent fundamenta, si enim verũ & indubitabile est, quod filius sub patria potestate constitutus, per matrimonium sui iuris efficitur, & à patria potestate liberatur, vt in l. 47. Tauri; multo magis vis ac potestas curatori in minorem à lege concessa finiri debet: valet enim argumentum de maiori ad minus in materia quantumcumque odiosa, vt in l. nec in ea, ff. de adulter. Rursus; quia tutor & curator, loco patris habetur, l. interdum, §. *Qui tutelam* ff. de furtis, tenet Specul. in tit. de satisdatione, §. 2. vers. *Argumentum contra.* n. 3. Marian. Socin. conf. 61. vers. *Circa finem*, col. 5. Igitur si patria potestas per matrimonium filij finitur, quanto magis cura finietur: æquiparatorum enim eadem est ratio, & per consequens eadem esse debet dispositio, l. illud, ff. ad legem Aquiliam. Quinimò & si benè aduertatur, pro hac opinione est text. apertus, in l. 6. tit. 17. part. 6. ibi: *Porque el huerfano despues que es casado, trae à su muger à su casa, è non recibe ende embargo en demandar cuenta à su guardador*: & ex decisione huius tex. hanc sententiam firmauit Didacus Perez, in l. 3. tit. 11. lib. 4. Ordin. veter. vbi expresse tenet, quod quantum ad ius Regium attinet proculdubio officium curatoris per matrimoniũ minoris finitur. Pro qua sentẽtia facit text. in l. 207. styli ibi: *Ca el casamiento, è la malicia suplen la edad*, & in muliere minore matrimonium contrahente expressè probari videtur in l. 3 tit. 5. p. 2. vbi cauetur, quòd filia Regis, quæ sub curatoris est potestate, in ea esse debet, nisi matrimonium contraxerit: igitur manifestè ex ea probatur, quòd per matrimonium cura finitur, & praxi hanc opinionem receptã fuisse testatur Didac. Perez vbi sup. idque testatur Monterrosus, seu quisquis ille sit, qui Cancellariæ arcana non ignorauit, in 6. tract. de scriptur. col. 1. ad finem. Molina de iustitia & iure tractat. 2. disputat. 221. col. 368. vers. *Hæc tamen hodie*. Baëç. de inope debitore, c. 14. n. 4.

Hac igitur anxus difficultate Parladorus, in loco supra citato, negatiuam sententiam secutus, dicit, rectè mederi posse talibus minoribus vxoratis, feminisve viro copulatis, si curatores iuxta vires patrimonij illis alimenta necessaria impartiantur, iuxta dispositionem text. in l. curator. ff. de administrat. tutor. & in l. ius alimentorum, ff. de aliment. pupil. præst. & in l. 20. tit. 16. part. 6. vel etiam minores sibi rectè consulere posse, veniam ætatis impetrãdo, iuxta l. 2. C. de his qui veniã æta. impetr. Et certè hæc sententia frequẽter in hac

Pin-

Pinciana Cancellaria prævaluit, licèt aliquando ex circunſtantijs aliter iudicatum videmus.

Ego tamen inter has legum varietates, & Iuriſconſultorum controuerſias, totum hoc iudicium, ex iudicis arbitrio pendere exiſtimo. Ipſe namque pro rei & viciſsitudinis qualitate perpendet, rectè, an non rectè ratio à ſimilibus exigatur. Si enim fœmina minor copulata eſſet viro diligẽti & induſtrio, ac circa rem familiarem ſolicito, non deberet dubitare, quin ratio curæ propriæ & vxoris illi reddi præciperet, maximè vbi patrimonium eſſet ita tenue, quod ex redditu illius, & induſtria ac labore mariti vix familia alimentari poſſet: multas enim ex hoc vexationes & incommoda poſſent euitari, vt eſt decimæ ſolutio & lites, quæ ſuper alimẽtis à curatoribus excitari ſolent, ac rurſus vemæ difficultatẽ & expenſam euitarẽt. In regno autem Portugaliæ conſtitutum eſt, in ordinationibus, tit. 67. §. 64. vt minori qui cum licentia iudicis orphanorum matrimonium contraxerit, iudex illi rationem ſuorum bonorũ à curatore præſtari præcipiat, ac ſi vigeſimum quintum ætatis annum impleuiſſet, dummodo talis decimum octauum annum completum habeat, validáque ſunt ex illo die, quæ gerit & adminiſtrat, vt refert Molina nouiſsimè in tractat. de iuſtit. & iur. tractat. 2. diſput. 224. verſ. *Quo loco obſeruat.* pag. 1390. vbi dicit, quòd veniæ ætatis in illo regno, non ab alio quàm à iudicibus, qui dicũtur, *deſembargadores do paço*, cõcedi poſſunt, quòd & in noſtre Caſtellæ regno hoc ipſum ſtatuendum foret, maximè circa minores, qui exiguum patrimonium habẽt, vt ſupra dicta euitarẽt diſpendia. Quinimò & apud Cantabrẽſes, minore decimum octauum annum implente ſtatim illi cura reſtituitur, vt habes in foro Vizcaiæ in l. 2. tit 22.

In alijs autem minoribus diuitibus, & qui opulentum patrimonium habẽt, opinionem negatiuam æquiſsimam & rationi & bonæ politiæ conſentaneam cenſeo, ipſis enim cõgruentius per impetrationem veniæ, vel alimentorum aſsignationem erit conſultum, ne fortè 26 dum diuitijs affluunt, iuuenili leuitate ducti, vitiorum expertes efficiantur. Iuuenes enim vt in plurimum propter diuitiarum affluentiam, omnium vitiorum expertes eſſe ſolent, teſte Philoſopho. 2. Eticorum, vbi dicit, diuites per ſuas diuitias elatos & ſuperuos eſſe, eò quòd credunt per ſuas diuitias omnia poſsidere, quo fit, vt ſint longè plus cõ- 27 tumelioſi quàm alij. Diuitiæ itidem iuueniles faciunt homines odioſos, contumelioſos, & faſtidioſos, neque ex eis fortiores & robuſtiores iuuenes fiunt (prout nobiles eſſe deberent, ad expugnationem inimicorum) vt in l. in nomine Domini. C. de officio Præfecti Prætor. ibi: *Nobiles & milites, contra inimicos, & feroces & audaces eſſe debent.* Sed 28 potiùs per eorum luxuriam imbecilles animo, & corpore exiſtunt, & ideò in propoſito contra tales iuuenes inuehit Iuuenalis ſatyra. 1. dicens, *Luxu fugerunt crura diuitiæ moles.*

Et deteſtando diuitias iuueniles, Scepola in tractat. de Imperatore mili. eligen. volum. 6. num. 34. dicit, quòd diuitiæ iuueniles in magnatibus præcipuè & potentioribus, iniuſtitias & contumelias nutriuntur, & aliqua alia vitia praua & execrabilia animi & corpori coaceruare ſolent. Vnde cùm libera bonorum adminiſtratio his iuuenibus admodum periculoſa eſſe poſſet cum illis cautius agẽdum eſſet, vbi enim maius periculum ineſt, ibi cautius agẽdum eſt, vt tradit Ioannes de Licier in tract. de primogenitura. § *Quia ſupra*, num. 14. volum. 12.

Si tamen opinionem Didaci Perez indiſtinctè tenere velis, per iura & fundamẽta ſuperius relata, intellige quod tunc demum cura per patrimonium finitur, ſi minores maſculi ſaltim viginti, fœminæ verò decem & octo annos impleuerint, ante tẽpus enim illud neque

lex, neque Rex, veniam ætatis concedit, vt in l. omnes. C. de his qui veniam ætat. impetra. Hac tamen ætate cõſummata, matrimonium, & malitia ætatem reſiduam ſupplebunt, & in hunc ſenſum fortè locuta fuit d. l. 6. tit. 17. par. 7. quatenus dixit. *Que el huerfano deſpues que es caſado, trae à ſu muger à ſu caſa, è non recibe embargo ninguno, en demandar cuenta à ſu guardador de todos ſus bienes.* Debet enim intelligi, quando vxor, vel vir, erant doli capaces, & tales quibus prædicta ætas decem & octo & viginti annorum non deficiebat, prout prius locuta fuerat lex ſtyli. 207. ibi: *Ca el caſamiento, è la malicia ſuple la edad.* Hoc enim caſu neceſſarium non eſſet ſupplementum ætatis à Rege impetrare, ſiquidem ipſa illud
30 concedit: fruſtra enim precibus impetratur, quod eſt à lege prouiſum, l. vnica. C. de theſaur. lib. 10.

NEQVE prædictis obſtaret text. in d. §. 1. inſtit. de curatoribus, & in l. curatorem, ff. de adminiſtrat. tutor. & in d. l. 1. & 2. §. *De min.* & in d. l. 12. tit. 16. p. 6. ibi: *Y eſte atal deuele auer en guarda, haſta que el huerfano ſea de veynte y cinco años.* Quia prædicta iura fundãtur in præſumptione, quod minores (regulariter) fragilis ſint conſilij, donec prædictam perficiãt ætatem: vnde ſi probatum eſſet, quod tales minores vxorati erãt doli capaces, induſtrioſi, & admodum cauti, ac circa rem familiarem ſoliciti, vt reddita ſibi ſubſtantiæ ſuæ ratione, prout maiores cæteri gubernationem facerent, procul
31 dubio æquum eſſet, vt illis bona traderentur cum reliquis. præſumptio namque vincitur à vera probatione, vt voluit Aimon. conſ. 6. num. 7. & conſil. 35. num. 5. & 146. num. 7. ex text. in l. fin. in fin. ff. quod metus cauſa, & in l. nuptura, in fin. ff. de iure dotium: & hæc concluſio iuuatur ex doctrina Bart. in l. 15. cui bonis, n. 5. ff. de verbor. obligat. vbi dicit, quòd ſi prodigus cui bonis interdictum eſt ad ſanos reuertatur mores, & hoc manifeſtũ ſit iudici, eo ipſo ceſſare debet in adminiſtratione curator illi datus per iudicem, & illi bona liberè ſunt tradenda, vt liberam illorum adminiſtrationem habeat. Quam ſentẽtiam ſequitur ibi Iaſ. num. 16. vbi addit, quòd huiuſmodi prodigus poteſt petere à iudice, vt pronunciet illum ad ſanos mores reddidiſſe. Quinimò iuxta prædictã Bartoli doctrinam dixit Bald. conſ. 128. lib. 1. quod talis prodigus, ſiue furioſus eo ipſo, quòd ad ſanam mentem & bonos mores reddit, ſtatim ſuorũ bonorũ adminiſtrationem recuperat, ex regula ceſſante cauſa: & faciunt in propoſito notata per Caualinum de vſuris, n. 299. quem omnino videas. Praxi tamẽ receptum video in hac Pinciana Cãcellaria, vt ſi minor pauper, agricola, ſiue alius qui dietim laborat, vel trafficat, petat, vt ſi bona ſua à curatore tradantur, vt ipſe illa adminiſtrare, colere & beneficiare poſsit, Senatores noſtri prouidere ſoleant, vt illis tradantur præſtita prius fideiuſsione, quòd ea integra & illiuata conſeruabit, donec ad vigeſimum quintum peruenerit annum, & quidem hoc ſatis congruum & iuri conſentaneum apparet, cùm ex hoc, idem prorſus effectus conſequatur, ac ſi ſub curatore eſſent, multáque minorum incommoda obientur, & forſitan hoc lege ſtatuendum foret, qui pecuniam alias ad veniã conſequendã huiuſmodi minores plurimum expendere ſoleant. Neque obſtant verba d. l. 1. ibi: *Quamuis benè rem ſuam gerentibus*; quia ille text. loquitur quando curator voluiſſet dimittere curam ante vigeſimum quintum annum, etiam nolente & reluctante minore induſtrio, cum enim fauore minorum introductũ ſit, vt vſque ad 25. annum curatores illos tenere, & adminiſtrare debeant, vt conſtat ex d. l. 1. ibi: *Apparet minoribus. 25. annis eum opẽ polliceri*, ceſſante cauſa bene poterit minor ſuorum bonorum adminiſtrationẽ eo valente ſuſcipere, & iuri ſuo renunciare, vt in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pactis cum rebus ſuis ſupereſſe poſsit & non ſecus quam curator adminiſtrare valent.

Vlte-

32 VLTERIVS in propoſito ſeſe nobis offert noua, pulchra, & ſubtilis dubitatio, ſcilicet an ad euitādam veniam & prædictarum opinionum cōflictum, minor poſsit accipere curatorem cum temporis præfinitione, veluti vſque ad vigeſimum annum, vel interim quòd matrimonium non contraxerit. Et in propoſita ſpecie dicendum videtur, id facere poſſe, cum nullâ lege hoc fieri prohibeatur; illud enim permiſſum cēſetur, quod iure prohibitum non inuenitur, ex vulgata regula iuris, l. 1. ff. de procurat. Aimon. conſ. 174. num. 5. Se-
33 cundò pro hac ſententia facit, quia indubitati iuris eſt, quod inuiti adoleſcētes curatores non accipiunt, vt in l. ſi impuberi, verſ. *Sed ſi puella, §. De tutoribus & curatoribus datis ab his, §. Item inuiti*, inſtituta de curatoribus & in l. 13. tit. 16. part. 6. Igitur ſi curatorem accipere nō compelluntur, multo maiori ratione illum ad tempus accipere poterunt: in
34 re enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l. in rem mandata. C. mandati,
35 quod in tantum verum exiſtit, vt ſi quis habeat liberum arbitrium diſponendi de rebus ſuis, illud etiam habeat in abutendo. l. ſed ſi lege, ff. de petitio. hæreditat hoc quippe, cum iniquum foret liberis hominibus non eſſe facultatem diſponendi de rebus ſuis, vt in l. 2. §. *Si*
36 *quis à parent. fuerit manumiſ.* quod in tantum verum videtur, vt ſi iudex curatorem taliter prouiſum & acceptum per minorem decernere recuſaſſet, minor aduerſus illum actione iniuriarum agere poſſet, veluti agi poſſet contra illum, qui alterum turbat in vſu rei ſuæ: argument. l. iniuriarum, § *Si quis me prohibeat*,
37 verſic. *At ſi quis*, ff. de iniurijs. Priuatio namque meræ facultatis eſt contra bonos mores, l. penult. & ibi communiter Scribentes, ff. de pactis; hoc enim eſt, quod iure cauetur licere vnicuique legem rei ſuæ dicere quam velit, vt aduertit Aimon. conſil. 217. n. 2. per totum. Ex quibus dicendum videtur, quod ſi huiuſmodi cura ſub præcitata forma à iudice decreta eſſet adueniente præfinito tempore finiretur, ita vt ratio adminiſtrationis non ſecùs exigi poſſet, quàm ſi minor vigintiquinque annorum metam adimpleuiſſet, idque ſentit gloſſ. in l. muto, §. *Sub conditione*, verb.
38 *Donationem*, ff. de tutelis; quatenus dicit, quod licèt tutor ſub conditione dari non poſsit, tamen ſi de facto à iudice datus fuiſſet, proculdubio datio teneret & valeret; quia multa non poſſunt fieri, quæ facta tenent, quod præcipuè locum habet, quando lex quæ prohibet aliquid fieri. niſi ſub tali vel tali forma, non habet clauſulam irritantem, aliàs autem, ſi clauſulam irritantem habuiſſet, à forma recedendum non eſſet, cùm forma det eſſe rei, vt notat Philoſophus c. 7. & 8. Meraphyſicæ, & Summus Pontifex in cap. ſi motum, de conſecrat. diſtinct. 1. l. Iulianus in quantum, ff. ad exhibend. Forma namque dat eſſe rei, ita, vt ea deficiente corruat actus & diſpoſitio Clem. 1. §. *De rebus Eccleſ.*

39 PRÆTEREA pro hac ſententia facit, quia ſi licet patri, filio tutorem ſub conditione vel in diem dare, vt in §. 2. inſt. de Atiliano tutore, & in l. ſi tutor. §. *teſtamento*, ff. de tutel. & ratio diſtrahen. quanto magis licebit ipſi filio maiori quatuordecim annorum in diem etiam accipere curatorem. Facit etiam pro hac ſententia text. in l. 1. C. quando tutores vel curatores eſſe deſinant, vbi curatores adiuncti tutoribus deſinunt curam adminiſtrare pubertate adueniente: ergo cura pro minori tempore quam 25. annorum rectè datur, & in l. potuit. C. in quibus cauſis tutorem habenti, tutor vel cura. dari poſsit.

40 RVRSVS & alia ratio vrget; quia licèt ex legis diſpoſitione ſit cōſtitutum, vt pupillaris ſubſtitutio vſque ad quatuordecimum annum duret, vt in l. in pupillari ff. de vulgari, tamen pater minori tempore poterit taxare metam pupillaris ſubſtitutionis, vt in l. ſi ita quis, ff. eodem tit. Gregor. in l. 10. tit. 5. part. 6. gloſſ. verbo, *Viene a edad*, ergo multo

magis in noſtro caſu, minor ipſe poſſet reſtringere tempus curæ, cùm ex eo nullum præiudicium alicui fiat.

41 VERVM aduerſus prædicta faciũt, quia tutor & curator æquiparantur, l. qui neque, ff. de reb. eorum, ita Bald. per text. ibi in l. in bonorum, ff. de adminiſtrat. tutor. igitur ſi tutor non poteſt dari ad tempus vel ſub conditione, vt in l. actus legitimi, ff. de reg. iur. & in l. muto, ff. de tutel. ibi: *Sub conditione à Præſidibus Prouinciarum non poſſe dari tutorem placet.* Idem à paritate rationis dicẽdum erit in cura. Caſus enim quos annectit paritas æquitatis; & identitatis rationis non ſunt quo ad iuris diſpoſitionem ſeparandi, ita Bart. per tex. ibi in l. illud, ff. ad legem Aquiliam.

42 PRÆTEREA, quia adminiſtratiõ curatoris, ex legis diſpoſitione, vſque ad vigeſimum quintum minoris annũ durare debet, vt in d. §. 1. inſtit. de curator. & in d. l. 12. tit. 16. part. 6. Igitur cùm prædicta lex Partitæ per verbum, *Debet*, loquatur, quod neceſsitatem importat, vt in c. oblatæ, in fin. de appellat. gloſ. in Clement. attendentes, verbo, *Debet*, de ſtatu Monachorum, Greg. Lup. in l. 13. tit. 16. p. 6. gloſ. verbo. *Deuelo confirmar*, prædictarum legum diſpoſitio, quæ iure publico eſt introducta, priuatorum pactis derogari, & cauilari non poterit: priuatorum namque pactis iure publico non derogatur, l. pacta quæ contra. C. de pactis, l. quidam decedens, ff. de ad miniſt. tut. l. 33. tit. 11. p. 5. Rurſus quia de

43 ſubſtantia curæ eſt, vt duret, vſque ad 25. annum, ex iuribus ſupra citatis, ſed pactum contra ſubſtantiam contractus eſt nullum, l. cum manu lata, ff. de contrah. emptio. vt in l. cum præcario. ff. de præcario, & ibi Bart. n. 1. ergo ſi curator acciperetur pro minori tempore, tale pactum reijci deberet, & adminiſtratio facienda foret pro tempore à lege deſtinato, & ita in terminis noſtris videtur ſentire Abbas, conſil. 91. n. 6. lib. 1. Greg.

44 Lup. in l. 13. tit. 16. p. 6. gloſ. verbo, *A premiados*. Quod enim ab initio eſt voluntarium, ex poſt facto efficitur neceſſarium, l. ſicut ab initio, ff. de action. & obligat. & in l. 10. tit. 22. p. 1.

SED prædictis nõ obſtantibus, prior ſententia tenẽda erit, ſcilicet, quod curator accipi ac diſcerni per iudicem valeat pro tempore vel in diem quo illũ minor petierit, & quod non duret vltra adminiſtratio, ſed ſtatim prefinito tempore lapſo à tali curatore rationes exigi poſsint, & ad illas præſtandas per iudicẽ compelli debeat: & ſuperius pro hac ſententia adducta corroborãtur ex eo, quia omne illud cenſetur permiſſum, quod lege non reperitur prohibitum, cap. inter corporalia, de translat. Epiſc. Anchar. conſ. 243. num. 2. Aimon. conſil. 203. num. 23. vbi dicit, quod vbi non agitur de vitio, ſiue delicto, omnia cenſentur permiſſa, quæ ſpecialiter prohibita non reperiuntur: ergo cùm talis nominatio curatoris, nec prohibita reperiatur, nec aliquam ſpeciem delicti admixtam habeat, proculdubio talis curator, ad tempus, in diem vel ſub cõditione & peti & decerni poterit, & contractus circa hoc geſtus valebit.

NEQVE prædictis obſtant fundamenta pro aduerſa ſententia adducta. Et in primis non obſtat primum fundamentum, quod cùm tutor & curator æquiparentur, & tutor ad diem decerni non poſsit, nec per conſequens curator, quia reſpondetur, quòd licèt tutor & curator æquiparentur in iure; tamen hoc debet intelligi in concernentibus adminiſtrationem, non verò in alijs, vt aduertit Bald. in l. qui neque, ff. de rebus eorum. Quod confirmatur, quia iſti tutores & curatores in multis diſſimilantur, & nouem caſus, in quibus differunt, congeſsit gloſſ. in l. ventri. verbo, *Regula*. ff. de tutor & curator. datis ab his; quem ſequitur Baëça de decima cap. 3. num. 24. Neque obſtat ſecunda obiectio ex tx. in d. l. actus legitimi, quo cauetur, quod tutor dari non poteſt in diẽ, vel ſub cõditione, & per cõſequens neq; poterit eo modo accipi nec dari curator,

rator, quia text. in dict. l. actus legitimi, quantum ad prædicta iura Partitarum, eſt hodie correctus, ex text. in l. fin. tit. 16. part. 6. ibi: *E aun dezimos, que ſi alguno fueſſe dado por guardador à tiempo cierto, ò ſo condicion que ſe acaba la tal guarda, cumpliendoſe el tiempo, ò falleciendo la condicion.* Ecce igitur qualiter, nec tutoris datio ad tempus iure Regio prohibetur.

46

NEQVE etiam obſtat text. in d. §. 1. inſtit. de curat. & in d. l. 12. d. tit. 16. part. 6. ibi: *Deuele tener en guarda haſta los veynte y cinco años*, quia illud debet intelligi, quando curator fuit ſimpliciter acceptus; ſecùs verò ſi ad diem vel ſub conditione, & in hoc caſu loquitur Abbas, d. conſil. 91. num. 9. Gregor. in dict. l. 13. Rurſus reſponderi poterit, quod illum verbum *Debet*, de quo in d. l. 12. Part. nō ſemper in iure importat neceſsitatem. Sed tunc demum, quando ei additur verbum, *Omnino*, vel *præciſe*, aliàs autem quando ſimpliciter profertur, vel in diſpoſitione ponitur, ſolum honeſtatem quandam inducit, gloſſ. fin. verbo, *Omnino*, in cap. 1. de ſponſatione impuber. gloſſ. etiam in Clementina attendentes, verbo, *debent*, de ſtatu Monachor. Iaſon. in l. 1. num. 10. ff. de iuſtitia & iure, vel ſivelis reſpondere ſecundum opinionem Didaci Perez in quæſtione præcedenti: vbi tenet, quòd de iure Regio per matrimonium cura finitur, dicere poteris, quod illud verbum, *Deueles tener*, de quo in d. l. Par. debeat referri ad curatorem, quia ſi minor velit vſque ad vigeſimum quintum annum ſub illius cura eſſe, curator non poterit compellere minorem, vt alterum curatorem accipiat, vel vt à ſe rationes recipiat, licèt ſi vellet minor ſtatim contracto matrimonio recipere poſſet, ex text. in dict. l. 6. tit. 17. part. 7. & hæc ſententia & iure verior, & humanior videtur.

45

47

SED modò dubitatur, ſi duo fratres habeant, vnus, tutorem, alter, curatorem, & qui curatorem habet efficiatur maior viginti quinque annorum, an poterit petere tutelam fratris, qui eſt ſub alterius tutela, & à tutore fratris rationem exigere. In qua difficultate breuiter eſt diſtinguendum; nam aut tutor datus fuit fratri minori in teſtamento patris, vel aui, aut fuit datus à iudice. Primo caſu dicendum erit fratrem maiorem effectum, non poſſe petere tutelam nec ei diſcernēdam fore, quia tutor teſtamentarius non ceſſat in adminiſtratione, quantumcumque legitimo tutelam petente, ſecùs tamen ſi tutor à iudice datus fuiſſet. Pro qua ſententia eſt textus apertus in l. ſi tutor. §. *Si duobus impuberibus*, ff. de tute. & ratio. diſtra. ibi. *Si duobus impuberibus fratribus tutor datus ſit, & alter eorum in legitimam tutelam fratris ſui perfectæ ætatis conſtituti rediderit, eum cui datus ſit tutorem eſſe deſiſſe Neratius ait: quia igitur deſinit eſſe tutor, tutelæ actio erit, etiam ex perſona impuberis, quamuis ſi teſtamento datus fuiſſet, non deſineret eſſe tutor, eius qui adhuc erat impubes; quia ſemper legitima tutela teſtamentariæ cedit.* Et ita reſoluerint plures relati à Baëça de decima tuto. c. 5. n. 15.

48

CONTINGIT etiam, quòd minor curatorem habens, per varias mundi partes diuagando diſcurrit, ita, vt lōgo iam tempore elapſo, de eius vita ignoretur. Dubitatur modò, an ſtante longa abſentia cum publica mortis fama, mors illius ſit ſufficienter probata, ad hoc vt hæredes ab inteſtato, vel ex teſtamento ante abſentiam facto, poſsint rationem adminiſtrationis, vel curæ, à tali curatore exigere. Et certè huius dubitationis veritas, ex illa pendet quæſtione, an quemadmodum per veram minoris mortem tutela, vel cura finitur, vt in §. *Similiqué modo*, inſtit. quibus mod. tutel. fini. & in l. fin. tit. 16. part. 6. eodem modo per mortem præſumptam ex longa abſentia, cum fama mortis coniuncta finiatur. Et in hac difficultate Odofredus Guido de Suca, & Alberic. in Authentic. hodie. C. de repud. in ea ſunt ſententia, vt ex illis duobus ſimul coniunctis, mors

Lara de Capel Cap 22 n 16 Valdes Dom 17 Salgado lab Cap 8 n 49 Cap 13 per tot Dueñas de Cens Iur ſit 3 quest 2 n 16 Vela dicit 49 n 68

abſentis rectè probari valeat. Quorum opinionem partito iure canonizauit, text.in l.14.tit.14.p.3.ibi: *E dezimos, que ſi aquel de cuya muerte dudã, dizen, que en eſtraña, è luẽga tierra es muerto, è grã tiẽpo es paſſado, aſsi como diez años, que abonda que prueuen que eſto es fama entre los de aquel lugar, è que publicamente dizen que es muerto.* Vbi
48 Gregor.verbo, *abonda que prueuen*, dicit, quòd ſi neſcitur devita alicuius iam diù abſentis, etiam ſi eius mors non probetur per famam, ſed ex diuturna abſentia dumtaxat de conſuetudine dantur bona propinquioribus cum fideiuſsione, & tales propinquiores debent illa accipere tãquam curatores bonorum. Quinimò in propoſito dicit Bald.conſil.90.num.2.volum.2. Quod ſi aliquis
49 eſt abſens per tempus viginti annorum, ita quod de eo neſcitur, præſumitur mortuus, & ſic bona talis abſentis debent diuidi inter venientes ab inteſtato prẽſtita cautione, quod illa reſtituẽt, illo abſente redeunte. Et hãc ſentẽtiam tenet Aimon.conſil.127.num.fin.quod ego verum intelligerem, dummodò tales venientes ab inteſtato inſolidũ obligarentur ad adminiſtrationem, & reſtitutionem dictorum bonorum quãdocumque dominum venire contigiſſet, ex text.in l.tres tutores, ff.de adminiſtr. tutor. aliàs enim ſi diuiſio bonorum á iudice fieret, talis abſens grauaretur onere exigendi à quolibet eorum partem ſuam, quod ſatis iniquum eſſet. Et ideò iudicem moneo, vt ſit cautus in adiudicando talia bona propinquioribus ſub dicta cautione, ne aliquo eorũ exiſtente non ſoluendo ipſe de ſuo ſoluat, vt in l.Lucius, §. *Sempronij*, ff.de adminiſtrat.tutor. Quinimò & in propoſito dixit Bart.in tract.de teſtibus, num. 37. quod ſi quis ſit vagabundus ex alia cauſa, quam timore ſuorum inimicorum, & elapſum ſit quinquennium, quo ignoretur an viuat necne, ex eo ſatis mortuum eſſe probetur: & eum ſequitur Socin.conſil.26.num.5.lib.2. & plures alios modos probandi mortem cõgerit Maranta, in l.15.patet, ex n.156. vſque ad n.179.ff.de adquir.hæredit. Maſcard.concl.174.cum tribus ſequent.

Quod autem, vbi abſens curatorẽ, adminiſtratorem, vel procuratorem reliquit, bona non poſsint dari per iudicẽ venientibus ab inteſtato, etiam præſtita fideiuſsione, niſi in caſu quo verè mor-
50 tem probauerint, tenẽt Socin. conſ.26. lib. 2. Menoch. lib.2. de arbitrar. caſu 150.num.16. vbi dicit, quod ad hoc, vt curator, ſiue adminiſtrator detur bonis vagabundi longo tempore abſentis, oportet vt ipſe abeſſe & vagare cœperit, nullo relicto curatore, vel adminiſtratore, vel etiam procuratore ad omnia eius negotia, tàm iudicialia, quàm etiam extraiudicialia. Nam vbi procuratorem, ſiue adminiſtratorem reliquiſſet, fruſtra de curatore bonis ipſius dando ageretur, quia prædictus procurator efficit, vt ſuccedentes ab inteſtato reijciantur, & ſi quid ex bonis abſentis cõſequi velint, eius mortem realem & veram probare debeant. Quam ſententiã tenet etiam Caualcanus in tract. de tutor.num.331.

Pro concordia tamen ſupradictorum dicendum erit, quod prima opinio procedat, quando minor ſe abſentauit nullo relicto tutore, curatore, procuratore, vel adminiſtratore, quia tali caſu, bona deberent dari propinquioribus, vt voluit Gregor.vbi ſup. Secunda verò procedit, quando aliquem reliquit, qui ea bona adminiſtraſſet, periniquum enim eſſet bonis abſentis procuratorẽ & adminiſtratorem habentis alium curatorem vel adminiſtratorem dari, cõtra volũtatem ſiue propter opinionem ipſius, qui illum conſtituit. Siquidem hominibus ex eo libera ſuorum bonorum adminiſtratio tolleretur, contra text.in l.2.in fin.ff.ſi quis à parent.fuerit manumi.ibi. *Quia iniquum eſt, ingenuis hominibus non eſſe liberam rerum ſuorum alienationem.* Et ita erit intelligenda ſententia Socin. & Menochij, vbi ſup. ideoque in hoc ſecundo caſu neceſſarium eſſet pro-

probare mortem veram talis abſentis aliàs ratio bonorum, à tali adminiſtratore ab ipſo domino relicto & nominato, exigi non deberet, nec adminiſtratio venientibus ab inteſtato eſſet diſcernenda.

CREDEREM tamen, quod ſi talis abſens curatorem bonorum non reliquiſſet, adueniente vigeſimo quinto ſuæ ætatis anno, etiam ſi nondum decẽ anni abſentiæ lapſi eſſent, ſtatim ratio ab illo curatore exigi poſſet, & bona eſſent tradenda proximioribus in adminiſtratione cum fideiuſſoribus, prout voluit Gregor. in d.l.14. & in terminis Boërius, deciſ.88. num.1. quia cum eo caſu cura de iure ſit finita, vt in §.1. inſtit. de cura. & in l.12. tit. 16. part. 6. quibus pertinet hæreditas, pertinet etiam bonorum adminiſtratio, vt in auth. ſicut hæreditas, C. de legit. tut. Decius, conſil. 575. num. 4.

SED in propoſito regulariter dubitatur, an ſi propinquior ipſius abſentis ſit femina, vel minor ſub poteſtate tutoris, vel curatoris cõſtitutus, an iſti feminæ, vel iſti minori, vel ſaltim eius tutori vel curatori, ſit præſtanda talium bonorum abſentis adminiſtratio, an verò propinquis maſculis & maioribus (etiam
51 remotioribus) ſit diſcernenda. Et videtur dicendum, quod ſimilis adminiſtratio non ſit tali feminæ diſcernẽda: quia feminæ vel minores non ſunt capaces huius adminiſtrationis, vt reſpondit Alexand. conſ. 221. num. 7. lib. 6. num. 6. Decius optimè. 575. n. 4. ex l. cum bonis ibi. *Vel propter ſexus, vel ætatis infirmitatem*, ff. de curat. furio. neque etiam eius adminiſtrationis minor eſt capax, ex gloſ. in l.2. in princip. verbo, *Curatorem*, ff. de curatore bonis dan. Alex. & Decius in conſilijs proximè relatis, quos refert & ſequitur Menoch. de arbitra. lib. 2. caſu 150. num. 21. & 23. niſi talis femina eſſet mater vel auia, his enim talis adminiſtratio non interdicitur, iuxta text. in Authẽtica matri & auiæ. C. quãdo mulier offic. tute. fungi. poſ. vbi gloſ. verbo, *Tutelam*, extendit diſpoſitionem illius text. etiam ad curam, Bald. conſil. 90. lib. 2. Baëça de decima, c. 4. num. 73.
52 quare Alexand. in d. conſ. 221. n. 7. reſpondit, quod ſi penes matrem bona filij extarent, nõ poſſent per agnatos reuocari, etiam ſi ſint in eodem gradu, quo eſt mater. His accedit Boërij ſententia, in d. deciſ. 88. n. 1 quatenus tenet ſubſtitutum abſentis, matrem impedire non poſſe, cùm adhuc de illius abſentis morte non conſtet: & ita tenendum cenſet Menoch. vbi ſup. n. 22.

EGO tamen hac in re ſæpiſsimè vidi Auditores huius Cancellariæ iudicantes ſtante fama de morte, cum viginti annorum abſentia, & alijs concurrentibus præſumptionibus, & adminiculis, quod bona dẽtur indiſtinctè proximioribus ab inteſtato, ſiue maſculis, ſiue feminis, ſiue maioribus, ſiue minoribus, etiam in poteſtate ſuorum tutorum, vel curatorum exiſtentibus, vel etiam dentur bona ſcripto hæredi ſub dicta fideiuſsione, vbi teſtamẽto cõdito, & hærede inſtituto, vagare cępit, ex his quæ ex Bald. & Aimone retulimus, & tenet Caualcanus de tutore, d. num. 334. & ita interpretandam reputo ſententiã Gregorij, in d.l.14. tit.14. p.3. verbo, *Almas propinquo pariente*, & idem exiſtimatem faciendum fore, vbi mortis fama non eſſet probata, ſtante tamen longa abſentia, vt tenet Greg. vbi ſup.

NEQVE obſtat ſententia gloſſæ in d.l.2. quia ſine lege loquitur; quinimò & ſine ratione, quippè cùm æquitati magis & rationi conueniat, vt ſucceſſores ab inteſtato talia abſentis bona per ſe, vel per ſuos curatores colant, & adminiſtrent: & ſic euitetur circuitus abſente mortuo apparente. Neque minus oberit text. in l. fin. C. de legit. tutori. ab Accurſio prò dicta opinione adductus; quia ille loquitur in tutela, quæ & perſonæ, & rebus ſimul datur, & non eſt æquum, vt minor hoc onere grauetur, ſcilicet, vt cùm ſuis rebus ſupereſſe non valeat, alienarum rerum adminiſtratio.

ni ſe ingerat, vt ſentit text. & gloſſ. ibi.

53 Ex quibus infero, quod ſi poſſeſſor maioratus per tempus viginti annorum vagauerit, ita vt de ipſius vita ignoretur, & de eius morte ſit fama, immediatus ſucceſſor mittendus ſit in poſſeſsionem bonorum maioratus, ſub prædicta fideiuſsione, & fructus interim percepti venientibus ab inteſtato ſint adiudicandi, itidem ſub prædicta fideiuſsione & in beneficiato vagabundo, hanc ſententiam tenent Rebufus tit. de collatoribus, fol. 612. verſ. *Si tamen tandiù*; & ita faciendum erit, quotieſcumque Epiſcopus contulerit beneficium abſentis, qui ignoratur, viuus ſit, an mortuus, ex gloſ. in cap. non oportet, *el* 1. de conſecr. diſt. 5. Corſetus ſingulari incipienti, vagabũdus, & ita habebit effectum, quod dicit idem Rebuf. in praxi. tit. de reprobat. beneficij viuen. impetra. num. 21. vbi dicit, quòd excuſatur Epiſcopus ſi contulerit beneficium abſentis, qui lõga fuit abſentia detentus, ſi ignoraret, viuus eſſet an mortuus; fortè enim non excuſaretur, niſi prouiſionem ſub prædicta fideiuſsione faceret de reſtituendis fructibus quãdocumque beneficiatus veniſſet, quod maximè verum intelligo, vbi ageretur de prouidendo ſimplici beneficio: licèt enim mors præſumptionibus probetur, vt retuli ſup. n. 52. adhuc cùm verè de morte nõ probatur, bona prædicta fideiuſsione interueniente præſtari debent.

Neque oberit ſupradictis, quod per centum annos quis viuere præſumitur, vt in l. fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ. quę ab hoc per vulgares allegatur, quia adhuc ſi ex aduerſo per liquidas iuris præſumptiones de morte cõſtaret, ſufficeret ad hoc, vt vocatis ad maioratum, vel præſentatis ad beneficium iam diù vagantis, poſſeſsio præſtari poſſet: vbi enim lex probationem liquidam requirit, præſumptiones etiã ſufficiunt, gloſ. fin. in fin. in l. ſi tutor petitus. C. de periculoſ. tutor. Decius eam non allegans, conſ. 54. num. 3. l. diuortio. §. *Si fundus*, verbo, *Palàm*, ff. ſolut. matrim. vbi illud palàm conſtare dicit, quòd ex coniecturis comprehenditur. Et hanc ſentẽtiam tenet Molina de Hiſpanor. primog. cap. 4. lib. 3. num. 40. quod maximè procedit in his, quæ ſunt difficillimæ probationis, vt tenet Aimon. conſil. 73. n. 19. Quinimò præſumptiones legales dicũtur liquidiſsimæ probationes, l. ſi quis locupletes, ff. de manum. teſtam. Maſc. concl. 212. num. 2. Petrus Surdus, conſ. 1. n. 42. & conſ. 132. n. 7.

56 57 58 59 60

Vlterius dubitatur; quo tempore ſocius, à ſocio adminiſtrante, rationem exigere poſsit, & multis ex cauſis hanc adminiſtrationis rationem à ſocio exigi poſſe, probatur ex l. ſi conuenerit, in princ. ff pro ſocio. §. *Soluitur*, inſtitut. de ſociet. l. 10. tit. 20. part. 5. Et quia huic noſtro inſtituto conuenit videre caſus, ex quibus ſimilis ratio exigi valet, eos ſigillatim dinumerabo. Primus igitur caſus erit, ſi vnus ex ſocijs naturaliter, vel etiam ciuiliter mortuus fuerit; quia eo caſu non ſolùm quo ad mortuũ ſocietas finitur, verum quo ad omnes alios ſocios finita erit, & ab eis rationes exigi poterunt, niſi aliter in ſocietatis initio actum fuerit, l. Actione. §. *Soluitur*, inſtit. eod. tit. Matienço, in l. 2. tit. 9. gloſ. 1. num. 17. lib. 5. Recopil. & Greg. in d. l. 10. Partitæ, verbo. *Por la muerte*, dicit, quòd ſi inter ſocios ſit conuentum, quòd capitale ſocietatis repeti nõ poſſit, intra triennium intelligitur, niſi interim aliquis ex ſocijs mortuus fuerit, & ita conſuluit Alexand. conſil. 34. volum. 2. Anchar. conſ. 394. Et ratio huius concluſionis eſt, quia ſocietas ſui natura non tranſit ad hæredes, etiam ſi id à principio agatur, vt in l. verũ, §. *In hæredem*, & in l. adeò, ff pro ſocio, & in l. furti, §. fin. ff. de his qui notan. infamia. Quibus conſonat l. 1. tit. 10. p. 5. & ita tenet Gutierrez de iuram. confirm. 1. p. c. 48. n. 1. Matienço in l. 2. tit. 9. lib. 5. Recopilat. gloſ. 1. num 15. Pro qua ſententia facit, quia nemo inuitus compellitur eſſe in communione, cùm ex ea diſcordiæ excitari

citari ſoleant, vt in l. cùm pater, §. *Dulciſſimis* ff. delegat. 2. Rurſus, & hoc in hærede illius, qui ſocietatem contraxit, maximè locum habet, quia eſt perſona incerta tempore contractæ ſocietatis, & cum incerta perſona ſocietas contrahi nõ poteſt, vt in d. l. adeò. Quod in tantum verum eſſe dicit Greg. Lup. in d. l. 1. gloſ. verbo, *Herederos*, vt hoc verum eſſe, & procedere profiteatur, etiã ſi ad certum hæredem contrahentes ſe referrent, cùm ex hæredis aſsignatione, libera teſtandi volũtas tolleretur, quod eſt cõtra bonos mores, vt in l. cum duobus, §. *Idem reſpondi*, ff. pro ſocio, Gregor. in d. l. 10. Part. gloſ. verbo, *Por la muerte*; idque tenet Molina de iuſt. diſput. 414. Supradicta tamen ſententia ſequentibus modis limitatur Primo, vbi poſt mortem ſocij defuncti eius hæredes, cũ alijs ſocijs ſuperexiſtentibus continuarent ſocietatem, quia eo caſu, defuncti ſocietas inter eos prorogata, vel renouata videtur, vt tradit Bal. in l. mandatum, num. 3. C. de mandat. Vbi dicit, 61 quòd ſocietas, quæ eſt cum patre, morte finitur, niſi eiſdem iſtoribus filius hæres cum ſocijs patris vteretur: quia hoc caſu nec etiam cum hærede pupillo ſocietas renouata videtur, vt eleganter tradit Gutierrez d. c. 28. n. 2. Neque his obſtat quod tutor authoritati non poteſt contractibus pupilli, niſi loquatur, vt in l. vbi non voce, ff. de reg. iur. & in l. 1. in fin. ff. de authori. tutor. quia illud habet locum in actionibus expreſsis, ſecùs autem in tacitis, vt reſoluit Guillerm. Mainer. in d. l. vbi non voce, n. 4.

62 SECVNDÒ etiam cenſetur renouata ſocietas, ex eo quòd poſt tempus ſocietati præfinitum, quis per longum tẽpus ſuum capitale non deduxerit, vt tenet Alexand. conſil. 132. num. 2. vol. 5. Petrus de Vvald. in tract. de duobus fratri. 3. p. princ. num. 6. vbi hoc verum intelligit, quando pater defunctus negotiabatur cum pecunia; ſecùs verò ſi tantùm ponebat operam, ex qua percipiebat emolumentum; quia tũc circa perficienda iam incepta, continuatur ſocietas; ſecùs verò, ſi de nouo incipit, quia alia eſt opera patris, alia opera filij, l. ſi non ſortem, §. *Libertus*, ff. de condictione indebi. & hanc ſententiam refert & ſequitur Palac. Rubeus in repetitione rubric. de donat. §. 61. num. 1. & §. 62. num. 28. Matienç. in l. 2. tit. 9. lib. 5. Recopil. gloſ. 12. num. 16. Gutierrez vbi ſupra, num. 2. in fin.

63 TERTIÒ. Societas præſumitur renouata & proſecuta, ex titulo, ſiue præfatione libri rationum, vt voluit Bartol. in l. Titium, & Mæuium, §. *Altero*, ff. de adminiſtrat. tutor. quem refert & ſequitur Straca in tractatu de mercatura, 2. part. num. 54. facit deciſ. Genuenſ. 31. n. 8. Gutier. vbi ſup. num. 3. vbi idem eſſe inter coniuges infert, dicens, quòd altero eorum mortuo, videatur contracta ſocietas per ſuperſtitem & hæredem defuncti, interim quod bona non fuerint inter eos diuiſa, & ita damna & lucra interim ſuperuenientia ſint vtrique 64 communia. Et ratio illa eſt, quia coniux in viduitate permanens, dum ad ſecundas non conuolat nuptias, cenſetur eſſe ſub præcedenti matrimonio, ex text. in l. vltim. C. de bonis matern. ibi: *Siue in priori matrimonio pater ex quo filios habuit permanére voluerit, ſiue nouercam filijs ſuperinduxerit*: Et hanc ſententiam ibi tenent Cin. Bart. Alberic. & Aretin. Pinel. ibi, num. 4. Tiraquel. de nobilit. c. 18. num. 9. Matienç. plures alios pro hac ſententia adducens in l. 2. tit. 9. lib. 5. Recopil. gloſ. 1. num. 9. Palac. Rub. Gregor. & alij, quos etiam refert Gutier. d. cap. 48. n. 4.

65 ex patiẽtia enim & perſeuerantia vtriuſque partis præſumitur inter eos continuata ſocietas, argum. text. in l. quæritur, §. *Qui impleto*, ff. locati, l. legem, C. eod. l. in rebus, §. *Vltimo*, ff. de precario. l. 20. tit. 8. part. 5. latè per Ioan. Garcia de coniug. aqueſt. n. 55. & 169.

66 QVARTÒ limita, niſi ſocietas pro ſe & hæredibus ſuis cõtracta fuiſſet iureiurando confirmata; non enim eo caſu per mortem alterius ex ſocijs diſſoluere-

ueretur ſocietas, nec ratio peti poſſet ante tempus præfinitum, & ſocietati deſtinatum. Quia iuramento hincinde appoſitum facit tenere ſocietatem in perſona hæredum, vt expreſsè reſoluit Faber. in §. *Soluitur*, num. 3. inſtit. de ſocietate, Gregor. in d. l. 10. gloſ. verbo, *Por la muerte*, & hanc ſententiam dicit notandam, & menti tenendam Gutier. vbi ſup. n. 5. & 6.

67 QVINTO limita, niſi ſocietas contracta fuiſſet inter plures gabellarios, qui vectigalia Regia, vel Reipublicæ conduxerant. Eo enim caſu, ſocietas (vno ex ſocijs mortuo) protinus in hæredes ſuos continuatur, donec locatio fuerit finita, vt in l. adeò & in l. verum, §. *In hæredem*, ff. pro ſocio, & in l. 1. tit. 10. part. 5. ibi: *Fueras ende, ſi la compañia fueſſe hecha ſobre arrendamiento de algunas coſas del Rey, ò del comun de algun Concejo*. An autem etiam ad ſecundos (hoc eſt hæredes hæredum conductorum) ſocietas horum vectigalium tranſeat, tangit Gutier. & accuratè ſuo more reſoluit, d. cap. 48. num. 7. cum ſeqq.

68 PRÆTEREA multis etiam ex cauſis ſocius à ſocio ante præfinitum tempus ſocietati rationem exigere poterit. Primo, ſi ſocius eſſet rixoſus & malè morigeratus, vt in l. ſi conuenerit, & ibi tenent communiter Scribentes, ff. pro ſocio; & in l. 41. tit. 10. part. 5. vbi cauetur, quòd ſi ſocius ſit in legatione Regia, vel communis alicuius ciuitatis, vel villæ, vel ſi ad aliquod regium, vel ciuitatis officium fuerit electus: vel ſi pacta in ſocietate contenta non ſeruauerit: vel ſi non poſsit vtire communi (prout erat inter ſocios conuentum) protinus ſocietas diſſoluitur.

ITIDEM & finitur adminiſtratoris officium, eo ipſo quòd quis eſt decoctus, vt reſoluit deciſio de Franquis. 55. num. 2. & 3. & ideò ſtatim ratio adminiſtrationis (etiam ad multum tempus conſtitutæ) exigi poteſt, quinimò ſufficit, quòd veriſimilis, vehemensve præſumptio ſit, quod adminiſtrator in locis non tutis merces domini, vel etiam ſocietatis habet reconditas, veluti iuxta flumen, quod ſic paſsim terram inundat, vt impleat omnem vicinum locũ, quia licèt verum ſit, quòd caſum, aduerſámve fortunam expectare non ſit ciuile, vt in l. inter ſtipulãtem, §. *Sacram*, ff. de verbor. obligat. tamen vbi præſens rei ſtatus in futurum indicat damnum, inſpici ac conſiderari debet, quod accidere ſolet, ita Bart. in d. §. *Sacram*, & in l. ſi idẽ cum eodem, §. fin. ff. de iuriſ. omn. iud. & in marito de cuius inopia timetur, ita tenet gloſ. in l. 2. verb. *Suſpectum*, ff. ſoluto matrimon. vbi Bart. num. 9. Alexand. num. 20. & idem Alexand. in l. ſciẽdum in princip. ff. qui ſatisdare cogan. Quod tamen verum intelligo, niſi talis adminiſtrator domino fideiuſſoribus præſtitis cauiſſet, tunc enim, ex quo dominus eſt aſſecuratus, minimè ante præfinitum tempus rationem exigere poſſet. Sed 69 dubium erit in propoſito, an quemadmodum ſocius à ſocio, qui ſolus adminiſtrauit, rationem exigit, vt ſupra proximè retulimus, eodem etiam modo teſtamentarius à ſuo conteſtamentario rationem exigere valeat? Et dicendum videtur, quòd ſi ſocius videat ſocium bona adminiſtrationis dilapidare, vel in periculo illa aliquãdo ponere, ſtatim ab ipſo rationẽ exigere poſsit, & quod hoc caſu tutor à contutore rationem exigere poſsit (durante etiam tutela) videtur probari manifeſtè ex text. in l. ſi plures, §. 1. ff. de admin. tut. Vbi tutor, qui non adminiſtrat, ante finitam tutelam à contutore poteſt eam exigere: & hanc ſententiam etiam in executoribus teſtamenti veram eſſe teſtatur Ioãnes Andr. in addition ad Speculatorem, §. *Nunc vero aliqua*, verſ. *Sed in ſimpliciter* ex text. in l. cum curatore, ff. de adminiſt. tutor.

71 ADVERSVS autem prædictam ſententiam facit text. in l. actus, ff. eo. vbi durante adminiſtratione non tenetur quis reddere rationem collegæ, ſed ſufficit, quod illum ad adminiſtrandum admit-

admittat, & in l. aduerſus, C. eo. & ibi Salicet. num. 1. In hac tamen difficultate gloſ. in d. l. aduerſus, plures cumulat ſolutiones: verum tamen Accurſius in 74
d. l. ſi plures, verbo, *Exigere*, huius difficultatis veram & genuinam rationem attingit, & ita prædicta iura intelligenda reputat, ſcilicet, quod text. in d. l. ſi plures, loquatur de ratione extraiudiciali, quam nos vulgò, *Relacion de cuentas*, appellamus, text. verò in d. l. actus, & in d. l. aduerſus loquatur de ratione iudiciali & finali. Et hanc eſſe gloſſæ interpretationem amplectitur poſt Iacob. de Rabena, Ioan. Andr. in loco ſuperius citato, quem ſequitur Bertachin. in tractatu de Epiſcop. 6. part. num. 64. vbi dicit, quod executores teſtamentorum debent ſibi inuicem actus communicare, quos faciunt, aliàs, qui non facit, vel qui non communicat ſocio adminiſtrationem, poteſt vt ſuſpectus deferri, & hæc accuſatio eſt publica & cuilibet de populo competit fauore piæ cauſæ; videlicet quando executor vnus non admitteret ſocium ad exequendum piam cauſam, & maximè ſi ipſe non fideliter exequeretur, idēque eſſe fatetur quoad alia relicta non pia, ratione piorum. Et
72 quod tutor honorarius rationem à tutore gerente dūrāte tutela exigere poſſit, probat expreſsè text. in d. l. ſi plures. Ex quibus notabilem elicio concluſionem, ſcilicet, quòd contutor durante tutela, executor à collega, durante executione teſtamenti, ſocius à conſocio durante ſocietate, ex cauſa relationem rationum extraiudicialem exigere poſſint, vt videre & colligere poſsint, an in eo, quod adminiſtrant, ſint fideles & recti, prout adminiſtratores eſſe debent, vt tenet Greg. in l. 26. tit. 12. p. 5. ibi: *Cuenta verdadera* Et hæc ſententia ſumma nititur æquitate, ſiquidem collega de male adminiſtratis per conſocium rationem reddere tenetur, vt in d. l. ſi plures, §. 1. ibi: *Cōſtat enim hos quoque excuſsis prius facultatibus eius, qui geſsit, conuenire oportere.* Et ita explicauit Bart. in l. 1. §. *Vſque adeò*, ff. de tutel. & ratio. diſtra. & hāc relationem non ſolum poterunt petere ſupradicti, verum etiam & tutor datus cauſa notitiæ tantùm, cùm etiam illi interſit, ne in ſubſidium pro mala adminiſtratione veri tutoris conueniātur, vt in l. quæro. §. *Idem Paulus*, ff. de teſtam. tutel. vbi cauetur, quod tutor datur cauſa
75 notitiæ in omnibus adminiſtrationem tutelæ concernentibus, tenetur ſicut quilibet alius tutor.

76 Ex quibus autem indicijs & coniecturis aliquem malè adminiſtrare colligi poſsit, videre nunc libet: & in primis verſuram adminiſtratorem facturum præſumi poteſt, qui dilata ſolutione ad diem, merces emit, eaſque vilioti pretio præſente pecunia reuendit (quod nos vulgò dicimus, *Hazer mohatras*) hūc enim malè vti ſubſtantia ſua, non eſt colligendum, quinimò breui tempore ad inopiam peruenturum facilè perpēditur, vt voluit Ias. in l. ſi conſtāte, num. 138. ff. ſolut. matrim. Straca in tractat. de mercatura. 2. part. num. 28. vbi dicit, ſimile damnum per argumentum à ſolitis timeri poſſe: ſiquidem & in iure validiſsimum eſt: argument. text. in l. quod ſi nolit. §. *Quaſi dua*, ff. de quæſt. edicto. & in l. certi conditio. §. *Si numos*, ff. ſi cert. petat. l. fideicommiſſi, poſt princip. ff. de vſur. Decius conſ. 59. n. 31.

77 Secvndo itidem ſuſpicio facturæ erit contra illum adminiſtratorem, qui cum ære alieno grauatus eſſet, ſarcinulas cōponere cœpit, vt in l. ab hoſtibus, §. fin. ff. ex quibus cauſis maio. Ex cuius fundamento Cicero dixit, *Maximè de ſtatu illius dubitatum arbitror, qui ære alieno grauatus, iam ſarcinulas componere cœpit.* Idémque erit ſi alia receſſus indicia apparuerint, de quibus per gloſ. in l. quæſitum, iuncto text. ibi, ff. de pignor. quam ſequitur Paulus in l. ſi longius, §. *Si filius*, num. 3. & 4. ff. de iudi. & ex text. in l. 17. tit. 13 part. 5. In prædictis enim & ſimilibus caſibus coniectura proprius accedit, mercatores & factores, & alios adminiſtratores, qui hoc faciunt, citius

ratio

rationes conturbaturos, vt voluit Straca vbi ſup. num. 31. vbi dicit, quod bonus iudex variè in prædictis omnibus conſtituet, dolus an fraus præſumi poſſit, vt in l. in fundo. ff. de rei vend. & in l. fin. ff. de action. & obligat. Habenda enim erit ratio temporum, locorum, periculorum, ſuſpitionum ſummarum, & qualitatum perſonarum, iuxta gloſſ. in l. in omnibus, ff. de iudi. quod totum arbitrio ipſius relinquitur, vt tradit Menoch. de arbitrar. lib. 2. q. 87. per totam, quem omninò videas in propoſito.

78 VLTRA ea tamen, quæ ibi cumulauit Menoch. dubium erit, an ſi adminiſtrator durante adminiſtratione pro aliquo fideiubeat, ſtatim compelli poſſit, vt adminiſtrationis rationem (ante tempus adminiſtrationi præfinitum) domino reddat. Et dicendum videtur in propoſito, quod ſtatim & ante tempus ab eo rationem exigere liceat, quia cõ-
79 tractus fideiuſsionis eſt nimis oneroſus & damnificatiuus, vt voluit Angelus in l. in perſonam, §. 1. ff. de pactis, vbi dicit,
80 quòd ſi maritus conſtante matrimonio fideiuſsionibus ſe implicauerit, ſtatim ab eo mulier dotem repetere poterit, quemadmodũ ſi iam ad inopiam peruenisſet, & eum ibi ſequitur Iaſ. num. 3. Alexand. in l. ſi conſtante, col. 7. & eos refert & ſequitur Maranta diſputat. 6. num. 13. Baëç. de decim. tutor. c. 2. num. 82. vbi dicit, quòd ille, qui pro multis fideiubet, videtur malè agere negotia ſua, & vxor poteſt petere, vt dos ponatur in loco tuto; & idem tenet Palac. Rub. in cap. per veſtras, §. 18. n. 9. Barboſa, in l. 1. 3. part. n. 58. ff. ſolut. matrimon. Petr. Surdus conſ. 114. num. 15. Quorum ſententia comprobatur Sapientiæ, cap. 20. ibi: *Tolle veſtimentum eius, qui fideiuſſor extitit alieni, & pro extraneis aufert pignus ab eo.* Et rurſus, cap. 22. dicit. *Noli eſſe cum his, qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis*, vbi noua editio habet. *Ne ſis inter eos qui ſtipulata manu fideiubent, & pro debito obſtringunt.* Ac rurſus Sapiẽs ibidem, cap. 17. dixit. *Stultus homo plaudet manibus, cùm ſpopondit pro amico ſuo.* Et in propoſito hunc actum fideiubendi plus omnibus exaggerauit Conradus Pelican. relatus à Cauallino in tract de vſur. §. 32. num. 253. Vbi hunc actum fideiubẽdi ne dum rei familiari periculoſum eſſe dicit, ſed etiam contra rationem & conſcientiam, & etiam cõtra Dei præceptum, eò quòd fideiubens confidit in hominem, carnem, & ſanguinem inſtabilem; & maledicit hominem, qui confidit in homine. Cuius maledictionis ego (& ſi nõ fideiuſſerim, ſed patri meo fideiubenti ſucceſſerim) tormentoſum, & detrimentoſum experimentum feci: dum enim pro quodam ſatis ingrato amico fidemiuſsiſſet, multaſque annui redditus ſolutiones (vt fideiuſſor) pro eo feciſſet, virtute ceſsionum à creditore (pro annuis redditibus) ſibi factarum, poſſeſsionem bonorum principalis fuit cõſecutus; ac paulò poſt diem vltimum clauſit; cùm ergo ego dicto patri meo ſucceſsiſſem, & tãquam vniuerſalis hæres me hereditati immiſcuiſſem, & quatuor deinde annis illam pacificè poſſediſſem, barbarus ille principalis, virtute cuiuſdam publici aſſerti inſtrumenti, mihi litem mouit patremque meũ, integram annui redditus ſortem (pro principali redimẽdo) à ſe recepiſſe profitebatur, ac proinde omnes redditus à die receptionis decurſos mihi adſcribi poſtulabat, eiuſque bona cum redditibus me reſtituturum inſtabat, & poſtquam fui condemnatus, vt ad ratiocinandum cum ipſo ſederem, mihi plures redditus ac fructus fuerunt onerati, & ſic in quadam magna ſumma fui reliquatus, & pro reliquorũ ſolutione omnia bona, in quibus dicto meo patri ſucceſſeram, mihi fuerunt ablata: poſtmodum verò per appellationem (ad hanc Cancellariam) cauſa deducta, DEVS OPT. MAX. inſtrumentum, quo pars aduerſa nitebatur falſo fabricatũ fuiſſe (ferè miraculosè) detexit, ac proinde bona fuerunt mihi cum redditibus reſtituta; verùm & ſi victoriam litis reportaui,

taui, plus mille quingẽtorum ſcutorum ſummam (in litigando) iacturam feci. Glorifico tamen Deum, ſiquidem cum Zacharia dicere poſſum. *Salutem ex inimicis noſtris, & de manu eorum, qui oderunt nos.* Ex iſtis enim admodum ingentibus calamitatibus, & lite ratiociniorum, quam cum prædicto ingrato principali peregi, animum meum ad huius tractatus perfectionem appuli, ac deinde in perſcrutandis ratiociniorum difficultatibus ſummis lucubrationibus inſudaui. En igitur cãdide Lector, quam calamitoſus & damnificatiuus ſit actus ille fideiubendi, de quo ſuperius agebamus, de quo etiam Salomon Prouerb. cap. 6 dicit. *ſponde noxa præſto eſt.* Crederem tamen, quod etſi hic actus fideiubendi ſit nimis oneroſus, & damnificatiuus, non tamen contra conſcientiam, & rationem dici poſsit prout Cõradus aſſeruit, dum enim quis ſe vt fideiuſſor obligat, pro culdubio opus charitatis exercet, proximi neceſsitati ſubueniendo. Et hinc eſt, quòd iurans ſe nõ fideiuſſurum pro aliquo de mundo, iuramentum hoc minimè ſeruare tenetur, ſiquidem contrà charitatem fuerit factum: Oldrald. conſ. 90. Maranta de ordin. iudic. 6. part. actu. 9. num. 39. vbi hanc cõcluſionem veriſsimam reputat proximo in diſcrimine conſtituto, idque latè explicat Gutier. de iuramẽt. confirm. 1 part. cap. 72. n. 5. vbi quæſtionem hanc problematicè defendit. Quinimò prædictas Salomonis ſententias ad terrendum homines prolatas fuiſſe arbitror, vt quantum poſſent, animis frequenti & inconſulta fideiuſsione abſtinerent, ne fortè ex illis contingat nimis debitis illaqueari, & ideò Conradus illa præcepta moralia, & politica non debuit protinus ad obſeruantiam legis diuinæ trahere, & ita eum reprehendit Cauallinus vbi ſup. n. 254. fortè tamen cauſa exaggerationis illud aſſeruit. 81

82 PRÆTEREA & tutor à tutela remoueri, & ratiocinijs aſtringi poterit, eò quòd vectigalia Regia conducit, vel illa conducenti fideiuſſor exiſtit, vt tradit Alberic. in l. 1. C. ne tutor. vel curat. vectig. conducat. Quam ſententiam ſequitur vnico verbo Baëça in tractat. de decima tutoris, c. 2. n. 19.

83 VLTERIVS pone, quòd quis dedit pecuniam mercatori, vel campſori, ad dimidiam lucri, vel damni. Dubitatur modò, an hoc caſu, quandocunque velit ab tali mercatore, vel campſore rationem principalis cum intereſſe exigere poſsit. In qua difficultate Bart. in l. neminem, C. de ſuſcept. & archiarijs, lib. 10. dixit, quod ante finem vnius anni talis ratio minimè exigi poſsit, & textum ipſum ad hoc ibi dicit mirabilem, & in l. ſi quis, num. 8. C. de naufrag. & eum ſequitur Capela Toloſana deciſ. 447. Caſtellus in l. 27. Tauri, verſ. *Quo ad quintũ.* Et in verſ. *Sed quia dixi*, Iaſ. in §. *Sequens*, num. 43. inſtitut. de actio. vbi refert Romanum in quodã ſingulari ſuo ita ſenſiſſe, idque tenet Corſetus, in ſingularibus ſuis, verbo, *Mercator*, Pet. de Vvald. in tract. de duobus fratr. in fin. 12. part. vbi text. ind. l. neminem ad hoc ſingulare eſſe profitetur.

CONTRARIAM tamen ſententiam tenet Bartol. ſibi contrarius, in l. Lucius libro, &c. in princip. ff. pro ſocio, vbi tenet, talem rationem quocumque tempore peti poſſe, niſi aliter ſit actum inter partes; & eius ſententiam veracem affirmat Bald. in rubric. C. pro ſocio, n. 5. Iaſ. in l. 1. num. 1. C. de errore calculi. Quorum ſententia comprobari videtur de iure Regio, ex text. in l. 11. tit. 10. p. 5. vbi cauetur ſocium à ſocietate quocumque tempore diſcedere poſſe, niſi aliter actum ſit. Pro qua ſententia facit ſententia Ruin. conſ. 54. num. 12. verſic. *Tertio principaliter*, volum. 1. & Bart. in l. cum precario. ff. de præcario, vbi dicũt, quod etiã ſi in mandato ad adminiſtrandum cõceſſo, dictum fuerit à domino, quod tribuit adminiſtratori facultatem adminiſtrandi, continuo & perpetuo, etiam ſi adiecta ſit clauſula de non petendo rationem adminiſtrationis, &

cum

cum promissione de stando simplici dicto administratoris, adhuc (etiam si fratri sit tale mandatum constitutum) talis facultas administrandi potest reuocari, & quandocumque ab eo ratio exigi poterit, eò quòd non possit constitui procurator irreuocabilis, & eorum sententiam sequitur Plotus in l. si quando, C. vndevi, num. 747. pag. 358. in magna impressione. Vbi hanc conclusionem extendit etiam stante iuramento, de nõ reuocando, vel rationem non petendo, per text. iuncta gloss. in cap. fin. §. final. de procurat. in 6. & Alexand. consil. 18. volum. 2. vbi dicunt, quod ex pactis de non petendo rationem, & stando iuramento administratoris solum censetur remissa scrupulosa rationum redditio, & culpa leuissima, vel etiam leuis in administratione commissa, non verò lata culpa vel dolus, nec reliquorum restitutio, & ideò si hoc casu rationis librum non exhibeat de more confectum, & reliqua non restituat, contra eum in litẽ iurari posse, etiam si pœna fuerit imposita contra petentem talem rationẽ; quia hoc casu pœna apponi non potest.

84

In hac tamen difficultate distinguẽdum erit, an calculus cũ capitali lucris & interesse simul ante annum petatur, & hoc minimè locum habeat, vt sentit Bart. in d. l. neminem, argum. illius text. secundum facti speciẽ, de qua ibi, quod etiam sensit idem Bart. in l. non solum, §. *Liberationis verba.* num. 7. ff. de lib. legat. periniquum enim esset, vt postquã mercator pecunias ad traficandum recepit, & in emptionem merciũ eas erogauit, ante annum & pecuniam & lucrum reddere compelleretur. Quo facto fides ipsius frangi posset, vel non sine magno damno remaneret, cùm fortè merces congruo tempore comparatas ad lucri faciendum incongruo tempore distrahere compelleretur. Quod quidem ab omni humana & politica ratione satis est alienum. Aut verò calculus & ratio tantùm petitur, hoc est, *Relacion de cuentas*, sine reliquis: & hoc casu rectè ante annum ad relationem rationis agitur, neque hoc negasse Bart. existimo, dum dixit, intra annum rationẽ peti posse, de hac enim relatione rationum sensit: ferendus enim erit, qui rationes ad se pertinentes inspicere desideraret, prout in socijs firmat Socin. cõ sil. 213. col. 3. vers. *Prima conclusio*, vbi tenet, quòd non obstante, quòd societas ad longum tempus fuerit cõtracta, adhuc à socijs peti poterit, vt quolibet anno ratio reuideatur, quod vulgò etiam dicitur, *Hazer habanzo*. Et hanc distinctionem probauit Straca in tractat. de mercatura. C. de contractibus mercatorum: ex qua deduci poterit interpretatio ad text. in d. l. 1. Partiæ, quatenus dicit, quod socius quandocumque velit, rationem à socio exigere possit; quia hoc intelligendum erit, dummodo si intra annum à societate discedat relationem rationum tantum exigat, anno verò finito rectè rationem cum capitali & reliquorum restitutione petat. Et facit pro ea text. in l. cum plures, §. 1. ff. de administrat. tutor.

Et hæc distinctio optimè poterit adaptari in locis vbi viget Forus de Sepulueda, quo cauetur, vt quolibet anno tutores proximioribus minorum rationem reddant: debet enim intelligi de relatione rationum, vt notat Montal. in l. 2. tit. 7. lib. 3. Fori, verbo, *Dele cuenta*, vel etiam in omnibus alijs, qui de iure quolibet anno rationem reddere tenẽtur, vt in cap. quia contingit, §. *Vt autem præmissa*, de religio. domibus, & in Cõcil. Trident. sess. 10. 22. cap. 9. & in casu l. 25. tit. 9. par. 2. & in receptoribus pœnarum Cameralium, vt in l. 23. tit. 2. lib. 3. Recopilat. Vel etiam in omnibus alijs, quibus commissa est administratio, cũ temporis præfinitione à lege, vel ab homine, quia casus, quos annectit idẽtitas rationis & paritas æquitatis, non sunt quo ad iuris dispositionem separandi, §. *Pari ratione*, instit. quibus modis ius patriæ potest solui. l. illud, ff. ad legem Aquiliam.

85

Ab

Ab alijs autem adminiſtratoribus, qui ſine temporis præfinitione ſunt cõſtituti, veluti in ſequeſtris, æconomis & ſimilibus, quandocũque iudici videbitur ad petitionem partium, vel etiã ex officio, ratio exigi poterit, & maximè ſi cauſa, propter quam fuit conſtitutus, ceſſauerit, vt tenet Bald. in l. fin. ff. de bonis author. iudi. poſi. Abb. in c. 1. n. 1. de depoſito. Franciſc. Curt. in tract. de ſequeſtris, q. 26. n. 81. vol. 4. Quinimò ſi iſti adminiſtratores, eo ipſo quod remotio ſequeſtri per iudicẽ facta fuerit illis intimata, celeriter ſequeſtrum non reſtituant, in mora eſſe dicentur, & non reddendo rationem ad intereſſe partis leſæ tenetur: arg. tx. in l. 1. & ibi tenent cõmuniter Scribentes, C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt, tenet Bald. conſ. 62. & eandem ſententiam firmauit Senatus
86 Neapolitan. vt refert Matth. de Affl. ct. deciſ 150. n. 3. vbi expreſſe tenet, quòd ille qui tenetur reddere rationem, & reliqua reſtituere, ſi ſtatuto tempore illã non reddiderit, ſtatim eſt in mora, vel ſi tempus ab initio huic rationi non ſit cõſtitutum, interpellatio faciteum moroſum. Et hanc ſententiã tenẽt Doctores cõmuniter in l. ſi mora, ff. ſolut. matrim. & in l. mora. ff. de vſur. & in l. quod te mihi, ff. ſi cert. petat. & eam tenet Senatus Genuenſ. deciſ. Genuenſ. 164. n. 17. Et lo
87 quendo in executoribus vltimarum voluntatum, hoc ipſum tenet nouiſsimè Molin. de iuſt. & iur. 1. p. c. fin. quem omnino vide. Si verò tempus à lege, vel ab homine fuit huic redditioni rationum conſtitutũ, tali caſu dies interpellat pro
88 homine, & ſi adueniente die rationem non offerat, ſtatim in mora cõſtituitur, vt voluit gloſ. in d. c. quia contingit, verbo, *Singulis annis*, vbi tenet, quòd tutor etiam non requiſitus rationem tutelæ, vel curæ reddere debet, quod ſi illã non reddiderit, vel obtulerit, ad intereſſe tenetur, vſque in diem quo tutelam reſtituit. Quæ ſentẽtia probari videtur in l. tutor, qui repertorium, §. 1. cũ l. ſequenti; & in l. Lucius, §. *Quæſitum*, ff. de adminiſt. tutor. & per prædicta iura ita tenet Baëç. de decima tutor. c. 2. n. 94. vbi tenet, quod ſi tutor non habeat vnde ſoluat tale intereſſe, extra ordinẽ coërceri debet, vt in l. ob fœnus, ff. de adminiſt. tut. Et prædictã ſententiã tenet Greg. in l. 8. tit. 14. p. 5. gloſſ. verbo, *Ciertos*, deciſ. Genuenſ. 164. n. 17. qualiter autẽ prædictum intereſſe cõſiderari & computari debeat, eleganter oſtendit Couar. lib. 3. variar. c. 4. à n. 1. Gutier. de iuram. confirmat. 1. p. c. 2. n. 4. & 5. & de hac computatione latius ſuo loco dicemus.

Quid autem agẽdum erit, vbi quis à lege, vel ab homine fuit interpellatus, ſi pars debiti liquida, pars verò illiquida ſit, qualiterve huic adminiſtratori conſulatur, vt curſum vſurarum euitare valeat interim quòd rationes calculantur, & reliqua reſtituuntur. In qua difficultate Angelus & Imol. in d. l. ſi mora, ff. ſolut. matrim. & in l. ſtatu liber rationẽ, ff. de ſtatu liber. dicendũ exiſtimant, quòd huic adminiſtratori ſatis cõſultum erit, ſi partẽ liquidã ſtatim realiter offerat, & pro reſiduo quod liquabitur, fideiuſſorem præſtet; quam cautelam firmauit etiam Cepola, caut. 27. Alexand. conſil. 102. volum. 1. & conſ. 24. n. 4. vol. 4. Soc. & Iaſ. in l. 1. ff. qui ſatiſd. cogantur, deciſ. Genuenſ. 164. num. 23. Surdus, conſil. 248. n. 5. volum. 2. Tiraquel. de retract. Linag. §. 1. gloſſ. 19. per totam, & ob id detentus in carceribus, vt reddat rationem relaxabitur ſeruando deciſionem text. in d. l. ſtatu liber. ex quo dixit Bald. in addit. ad Speculat. verſ. *An excommunicatus*, quod detẽtus in carceribus pro expenſis, ſi ſoluat liquidas, & pro illiquidis caueat, relaxari debet. Prædictam tamen determinationem Angeli. Imol. & ſequacium ego veram intelligo, in eo qui ab initio ſatiſdationem pro adminiſtratione peragenda non præſtiterat: is enim neceſsitari non debet, ad hoc vt de nouo fideiuſſorem quærat, ſi quidem per primam fideiuſsionem ſatis eſt minori conſultum.

Oblatio autem, de qua ſupra, de

bet esse realis, consignando illã pecuniã liquidam corã iudice, vel sequestro publico, non enim solùm illam verbaliter offerre sufficeret, nisi realiter illam cõsignet, vt in l. si creditor. l. acceptam. C. de vsur. vbi Bart. Salicet. & Paul. & hãc sententiam ante omnes tenuit Accurs. in l. fin. verbo, *Volũtatis*, C. de arbit. tute. Cuman. & communiter Scribẽtes in l. qui Romæ, §. *Sua*, ff. de verb. oblig. vbi omnes concord. iudic. in hoc consentiunt, scilicet, quòd oblatio realis sola, ad impediendum cursum vsurarum, quæ cœperunt currere, non sufficiat. Pro quorũ sentent. ex text. in l. tutor pro pupillo, §. 1. ff. de admin. tutor. ibi: *Non sufficit obtulisse, nisi & posuerit designatam tuto in loco.* Vbi hoc tenet Accurs. glos. verbo, *Notat.* Negus. de pigno. 3. p. memb. 30. 5. partis, & ratio est, quia vbi agitur de resolutione cõtractus, non sufficit oblatio realis sola, sed requiritur realis pecuniæ cõsignatio, & depositio, vt in l. si à te, & ibi Paul. C. de pact. inter empto. Bald. in l. acceptam, vbi latè de hoc materia disputauit Boër. decis. 124. n. 25. & in proposito dixit Alex. in d. l. qui Romæ, in princip. quod oblatio crediti verbaliter facta, non liberat debitorem ab interesse, quãdo creditor non respondit se nolle recipere, & eius sententiam sequitur Rota Genuens. decis. 24. num. 12. & nouẽ qualitates, quæ in hac depositione necessariò ad liberandum debitorem debent interuenire cumulauit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 232. per totum.

In prædicta tamẽ difficultate, veritatis scopum melius omnibus tetigit Caualin. in tract. de vsur. n. 299. vbi dicit, quòd ad hoc vt tutor cõsulat securitati suæ, aduersus periculũ, & damnũ vsurarium in futurum, donec redditæ sint rationes, & reliqua soluta, non sufficit nuda oblatio, vt in d. l. fin. C. arbit. tutor. Sed necessariò requiritur, quod sit taliter facta, vt appareat nõ esse fictã seu nugatoriam, sed ita realem, vt non stet per tutorem, sed per adultũ, vel curatorẽ ipsius in mora constitutum. Quia cùm de negotio bonæ fidei agatur, à circunstantijs negotij, & personarum, & totius rei qualitate pendebit, vt in l. bona fides, ff. de depos. Quid enim (dicit ipse) si pubes est in primo, secundo, vel tertio pubertatis anno, & bis aut ter à tutore denũciatur, & interpellatur, vel etiã in ius vocatur, ad hoc vt curatorẽ sibi petat, qui rationes audiat, protestãdo se ad rationes præstandũ, & reliqua (si qua sint) soluendũ paratũ esse, si tamẽ nihil aliud actum sit, non putauerim hoc sufficere; ea enim quindecim, vel decẽ & sex annorum ætas, harum functionũ inexperta, nimis imbecillis est, & circunuẽtionibus obnoxia, his qui iuri dicũdo præsunt. Quare in proposita specie dicendũ existimat, tutorẽ hoc casu bona fide nõ esse perfunctum, nec menti. d. l. fin satisfeciisse, vt cumq; verba obseruasse videatur, & ob id neq; vsuris interim exonerari nisi ipse tutor tali minori curatorẽ, saltim ad litẽ, & rationẽ recipiẽdam petierit, vel dari fecerit cũ effectu, vt in l. admone. C. qui petãt tut. vel nisi proximiores agnatos, vel cognatos etiã, in i°, si opus fuerit, interpellauerit, ad hoc vt talẽ curatorẽ eligãt, & dari faciãt per iudicẽ. Et hunc reputat verũ esse intellectũ ad tx. in d. l. fin. C. arbitriũ tutelæ, debet enim intelligi, de adulto & capaci taliũ denunciationũ, seu interpellationũ, vt putà si iam ætatẽ saltim viginti annorũ impleuisset, vel ita industrius esset, vt idoneũ se ostenderet ad rationem similem recipiendã, alioquin nõ solùm mora non purgatur, verũ etiam cõduplicatur mora, & cura tutoris, qui adulti sui imbecillitatem, imperitiam, vel mentis alienationẽ notã habuit, vel habẽre debuit, si cũ eo solo prædictas interpellationes faceret, debet enim hoc casu imbecillitas, vel imperitia, & ignorantia adulti propinquorum conuocatione suppleri, quod enim fit à tutore, cum propinquorum minoris assensu, & authoritate præsumitur dolo carere, vt tradit Aimon. consil. 319. num. 54. alioquin nõ bona, sed mala fide, & animo defrau-

frandandi tutorē verſatum fuiſſe, eſt dicēdum. Ex quibus infert intellectum ad tex. in l. ita autem, §. *Si tutor*. ff. de admin.
93 tutor. quatenus dicit, quod tutor tenetur pupillum maiorē factum admonêre, vt ſibi curatorem petat: quia nō ſufficeret ſolùm puberem admonêre, vt ſibi curatorem petat, niſi eius ætatis induſtriæ & peritiæ ſit, vt ſciat quid faciat, & poſſit ſibi curatores idoneos petere, ſibique per ſe ſuper hoc conſulere, alioquin niſi etiam minoris propinquos ſeriò & prudenter moneat, perinde erit, ac ſi adminiſtrationem vltrò deſereret, ſolo pubere admonito.

Si verò iam curatorē habeat minor, ſufficit quod tutor illum vel eo authore puberem (etiam ſemel extra iudicium) debitè interpelletur, dicēs illi ſe paratū eſſe rationes reddere & reliqua ſoluere (quod nos vulgò dicimus, *Ofrecer cuenta con pago*) quia hoc facto proculdubio ceſſaret curſus vſurarum in futurū, etiā ſi iā tutore ſilente & ceſſante cœperunt currere. Neq; hoc caſu neceſſaria eſſet conſignatio de qua ſupra, ex quo iā non tutor, ſed curator eſt in mora recipiēdi
94 rationē, quod enim per me non ſtat (dicere poſſet) mihi imputari nō debet, ex vulgata regula iuris, in l. ſi ex ſtipulatu, ff. de verbor. Ex qua reſolutione infertur verus intellectus ad tex. in d. l. tutor pupillo, dum loquitur de tutore offerēte pecuniam pupillarem, & tamen non vult ſoluere, niſi tuto, & pleniſsimè liberatus, quia tali caſu nihilominus currerent vſuræ pupillares, niſi legitimè deponat & conſignet. Rurſus ex ſupradictis infertur intellectus ad tx. in l. ait Prętor. §. *Cæterū*, ff. de minor. quatenus in emptionibus rerum minorum bonā exigit fidem: ſemper enim in contractibus cū illis geſtis debet eſſe bona fides; cæterū ſi circunuētum eum in aliquo inuenerit, iudex contractum reſcindet, & omnia in integrum ſtatum reponet, vt in l. ſi iudex circunuento. ff. de minor.

Vt autem nihil ſub cōtrouerſia hoc in capite relinquamus, illud quod ſupra ex Angelo, & Imola retulimus quod propter illiquida debeat pręſtari fideiuſſor, videamus an poſsit habere inſtantiam, vel an ita ſimpliciter ſit intelligendum. In qua difficultate quānis Fanus de pign. 5. p. 3. memb. n. 102. & Alciat. in l. quod te mihi, ff. ſi cert. petat. & Alex. in l. 4. §. *Ait Prætor*, ff. de re iud. inſtantiā dare intendat, dicens, quod prædicta neceſsitas fideiubendi in obligatis ad ratiocinia, ſolum locum habeat, quando adminiſtrator eſt pauper, vt in l. ſtatu liberi. rationem, ff. de fideicom. liber. non verò quando eſt diues & opulentus. Et tamen ſupra dicta ſententia indiffinitiuè magis communiter tenetur, ſcilicet, vt obligatus ad ratiocinia quantumcūque ſit diues, & opulētus fideiuſſorem præſtare debeat pro reliquis, vt in termi nis tenuit Tiraquel. in tract. de retract. Linag. §. 1. gloſ. 19. & eum refert & ſequitur deciſio. Genuenſ. 164. n. 23. Gregor. in l. 8. tit. 14. part. 5. gloſ. verbo, *Afruenta*. Ego tamen totum hoc ex iudicis prudentis arbitrio pendere arbitror, ipſe nāque ex circunſtantijs perpendet, neceſſaria ſit fideiuſsio, nec ne.

95 Vltimò & finaliter dubitatur, obligatus ad reddendam rationem quid facere debeat, ſi dominus ab eo rationes accipere detractat? Et breuiter in propoſito eſt dicendū, quòd domino nolente agere ad petitionem rationum adeuitādam futuram calumniā, & curſum vſurarum, adminiſtrator debet denūciare domino, qualiter ipſe eſt paratus illi rationē reddere, quod ſi adhuc pertinaciter diſpungere rationē detractet, ad hoc vt eius probationes nō pereant, poterit à iudice petere, vt ad perpetuam rei memoriam teſtes, quos habet circa parcellas ſuæ adminiſtrationis recipiat, citato illo domino, de cuius prędiudicio agitur, ac deinde ex ſua parte calculatorem nominet, & alterum in cōtumacia domini à iudice nominari faciet, & corā ei ſuos inuentarios & libros rationū exhibeat, quibus inſpectis, & cognitis, calculatores, quis eorum, & in quanto fuerit reli-

quatus oſtendent. Ac demum ſi iſte adminiſtrator in aliquo fuerit reliquatus, ad euitandum curſum vſurarum tenebitur iterum dominum requirere, vt prædicta reliqua recipiat: quod ſi recipere noluerit, penes ſequeſtrum publicum, vel in æde ſacra deponere tenebitur. Et hæc praxis manifeſtè deducitur ex tx. in l. fin. C. de vſur. pup. & ex tex. in l. tutor, qui repertoriũ, §. fin. ff. de admi niſt. tutor. & dicemus latius, c. 15. n. fin.

SVMMARIVM.

1 *Actor forum rei ſequi debet.*

2 *Adminiſtrationẽ ſi quis extra locũ ſui domicilij de bonis alterius fecerit, nõ apud iudicẽ domiciliariũ ſed apud iudicẽ loci adminiſtrati negotij pro ratione reddẽda cõueniri debet.*

3 *Rationem præſtare potenti vel magnati habitanti in fortalicio quis non compellitur, ſed demum adminiſtratore petente, domus concilij debet pro ratione reddenda aſſignari.*

4 *Blãditiæ & orationes dominorum in ſubditos inſtar oppreſsionis & coactionis habentur.*

5 *Adminiſtratoris bona (pro negotiatione adminiſtrata in loco domicilij) ſi ita quæ ibi habet, non ſufficiant, pro reliquorum ſolutione, an debeat remitti ad locum geſtæ adminiſtrationis.*

6 *Si ille cui ratio redditur, locum domicilij adminiſtratoris pro reddenda ſibi ratione elegit, non debet pro ſolutione reliquorum facienda perſona adminiſtratoris ad locum adminiſtrati negotij remitti.*

7 *Taciti & expreſsi idem eſt iudicium.*

8 *Clericus qui aliquam adminiſtrationem coram ſeculari iudice acceptauit, an pro ratione adminiſtrationis reddenda poſsit coram tali ſeculari iudice conueniri.*

9 *Clericus, qui acceptauit tutelam coram ſeculari, coram ipſo pro reddenda tutelæ ratione conuenitur.*

10 *Familiares & miniſtri ſanctæ Inquiſitionis, licèt regulariter non poſsint pro ſuis delictis corã iudice ſeculari conueniri, ab ipſoque puniri, tamẽ ſi aliquã geſſerint adminiſtrationẽ, & in ea peragẽda delinquerint, à iudicibus ſecularibus & capi & puniri poterunt.*

11 *Clericus ſi doloſam rationem reddat, an poſsit per ſeculare iudicẽ pro reliquis incarcerari?*

12 *Deciſio text. in c. ſi quis ſuadente 17. quæſt. 4. non habet locum, niſi in caſu quo per violentiam & temerariam manus iniectionem contra clericum procedatur.*

13 *Epiſcopus ſi adminiſtrauit bona Principis laici, & ante quam rationem reddat & reliqua ſoluat, eſt in fuga, vel de illa timetur, poteſt ab ipſo Principe ſeculari incarcerari.*

14 *Iudex laicus eſt incapax iuriſdictionis eccleſiaſticæ.*

15 *Clericus neque pacto, nec etiam iuramento interpoſito iuriſdictionem laico iudici prorogare poteſt.*

16 *Clericus ſi aliquo pacto vel modo iuriſdictionem iudici ſeculari prorogauerit, vel illi ſe ſubmittat, grauiter venit puniendus.*

17 *Epiſcopus, qui bona Principis adminiſtrauit, debet coram Metropolitano pro ratione reddenda conueniri.*

18 *Iudex aliàs incompetens, ratione incidentiæ efficitur competens.*

19 *Incidẽtia, licèt ſit modus tollẽdæ incõpetẽtiæ, nõ tamẽ eſt modus tollendæ incapacitatis.*

20 *Incapacitas ab illo dumtaxat tolli poteſt, qui poteſt efficere capacem.*

21 *Clericus, qui eſt obligatus ratiocinijs ſecularibus, poteſt capi & incarcerari pro reliquis, dummodò capiatur & incarceretur per iudicem Eccleſiaſticum.*

22 *Clerici ex conſuetudine Gallorum, in actionibus realibus coram iudicibus ſecularibus conueniuntur.*

23 *Conſuetudine an introduci poſsit, vt clericus coram iudice ſeculari conueniatur.*

24 *Clericus nullatenus Fori priuilegium amittit, quando ex permiſsione iuris Canonici tutelam, vel curam legitimam, vel miſerabiliũ perſonarum acceptat.*

25 *Clericus ſi tutelam datiuam, vel teſtamentariã affectauit, cùm legitimè poſsit illam recuſare, omninò fori priuilegium perdit, quo ad rationem ellius præſtandam.*

26 *Epiſcopus ſecularis adminiſtrationis vltrò ſuſcipiens, quodammodo ab Eccleſiæ gremio deijcitur, & ſubmouetur.*

27 *Clericus licèt per pactum ſeculari iudici iuriſdictionem prorogare non poſsit, tamen delinquendo coram eo, contra Canonum ſta-*

tuta

tuta, multis ex cauſis, cõtra ipſius bona poſſet prorogare.

28 Clericus, qui falſum coram iudice ſeculari depoſuit, qualiter poſsit ab eo puniri?

29 Iuriſdictio quando reſpectu certæ cauſæ per legem ciuilem alicui vniuerſaliter attribuitur, ſub illa diſpoſitione comprehenduntur clerici actiuè & paſsiuè, in quibus viget illa qualitas, in qua fundatur iuriſdictio.

30 Bobadilla in ſua Politica cumulat. 131. caſus, in quibus clericus coram iudice laico poteſt conueniri.

31 Propter defectum, vel negligentiam iudicis Eccleſiaſtici, clericus trahi poteſt coram iudice ſeculari, pro reddenda ratione.

32 Poteſtas Eccleſiaſtica ſi deficiat in corrigendis clericis, poteſt poteſtas ſecularis illos corrigere.

33 Exemptio clericorum à poteſtate ſeculari an ſit de iure diuino?

34 Clerici ratione temporalium rerũ an ſint Regiæ iuriſdictioni ſubiecti.

35 Iudex Eccleſiaſticus, ſi per cenſuras procedat aduerſus iudicem ſecularem, qui clerici bona temporalia pro reliquis tutelæ, curæ, vel depoſiti ſecularis executauit, vim illi facit.

36 Clericus, qui à iudice Eccleſiaſtico, vel eius Prælato, fuit ter monitus, vt à negotijs ſecularibus ſe abſtineret, & hoc nõ obſtãte negotijs ſecularibus ſe immiſcuit, non gaudet priuilegio Fori, circa illa negotia ſecularia, quæ tractauit.

37 Clericus ſi ſit pilliparius, occaſione artis poteſt ſub Camarlengo conueniri.

38 Clerici, qui aduerſus canonum ſtatuta mercimonijs ſe immiſcent, quantum attinet ad illa mercimonia, proſecularibus iudicantur.

39 Clerici negotiatores non conueniuntur coram iudice laico, vt clerici, ſed vt clerici mercatores, & vt meri laici.

40 Iuriſdictio Priori, & Conſulibus data priuatiuè, an verò accumulatiuè cenſeatur illis conceſſa.

41 Iuriſdictio quoties alicui conceditur, cenſetur conceſſa accumulatiuè, non verò priuatiuè.

42 Iuriſdictio data iudici mercatorum per ſtatutum Florentiæ circa cauſas mercatorum, accumulatiuè, non verò priuatiuè conceſſa cenſetur.

43 Iuriſdictio ſi alicui competat in certis generibus cauſarum, ſemper competit priuatiuè ad aliam iuriſdictionem vniuerſalem.

44 Dictiones, tantùm, ſolummodò & dumtaxat, faciunt implicitam negatiuam.

45 Statutum ſi dicat, de adulterio ſolus capitaneus cognoſcat, videtur alijs adẽpta iuriſdictio.

46 Iuriſdictio maioris Magiſtratus ad hoc vt excluſa cenſeatur, non ſufficit alicui conceſſam fuiſſe iuriſdictionẽ per dictiones taxatiuas.

47 Qui totum dicit, nihil excludit.

48 Priuatiuè tunc cenſetur conceſſa iuriſdictio, quando in commiſsione dicitur expreſsè, vel ex verbis commiſsionis tacitè colligitur, quòd ille ſolus cognoſcere debeat, & nõ alius.

49 Prior & Conſules mercatorum an pro reddenda ratione contra hæredes factorum, vel mercatorum cognoſcere poſsint.

50 Laicus ſi alicuius loci pij fuerit conſtitutus adminiſtrator, an coram iudice Eccleſiaſtico tantùm poſsit conueniri pro reddenda ratione.

51 Adminiſtratores tâm clerici, quàm laici fabricæ, vel alterius loci pij, coram quo iudice rationem reddere debeant.

52 Vbi litigatur an laicus fuerit adminiſtrator loci pij, proculdubio coram iudice ſeculari conuenitur.

53 Epiſcopus, vel eius Vicarius an poſsit ratione horreorum, ſiue poſitorum publicorum à laicis adminiſtratoribus exigere, & illos cenſuris ad illam reddendam aſtringere.

54 Mons pietatis, qualiter apud Italos conſtitui ſoleat.

55 Poſitum ſi à Conſulibus & Proceribus ciuitatis ſit de pecunia publica conſtitutũ, Epiſcopus illum viſitare, rationemque illius petere non poteſt.

56 Miſerabiles perſonæ, quæ alias caſum curiæ habent, an iuſtè petere poſsint, vt ratiocinia ſuarum tutelarum, vel aliarum adminiſtrationum in Curia Regis calculentur.

57 Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.

58 Reipublicæ expedit, ne illicitæ extorſiones fiãt.

59 Rationes vbi reddere debent, minor, vel vidua, vel ſimilis, alicui magnati, vel potenti, etiam nondum conſtito de aliqua oppreſsione, quã eis intulerint, ad hoc vt rationes in Curia calculari faciant, ſufficit allegare timorẽ præſumptum

ſumptum oppreſsionis, ratione potentiæ.

60 *Allegare timorem ſufficit, vbi litigandum eſt cum potenti, ad hoc vt cauſa in Curia Regis retineatur.*

61 *Regium officium eſt facere iudicium atque iuſtitiã, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, peregrinis, pupilliſque & viduis; & his, qui facilius opprimuntur præbere auxilium.*

62 *Rationes bonorum publicorum, domino loci, vel eius iudici, in domo concilij præſtari debent, & non alibi.*

63 *Rationes publicas reddi, quilibet de populo petere poteſt in iudicio, etiam ſine mandato.*

CAPVT VII.

Vbi, & apud quem iudicẽ pro ratione adminiſtrationis reddenda agendum ſit.

VM non rarò controuerti ſoleat, vbi & apud quem iudicem pro ratione adminiſtrationis agẽdum ſit, non abs re erit, ſi hoc in loco circa huius rei diſceptationem aliqua addamus. Et in primis dicendum videtur, quodquilibet adminiſtrator pro ratione adminiſtrationis reddẽda coram

1 ſuo iudici cõueniri debeat. Actor enim forum rei ſequi debet, l. actor. C. vbi in rem actio. c. ſi clericus laicum, de foro

2 compet. l. 57. tit. 6. p. 1. Verùm licèt ex regula iuris actor forum rei ſequi debeat; tamen eam patitur limitationẽ, ſcilicet, vt ſi quis extra locum ſui domicilij adminiſtrationem fecerit, non apud iudicem domiciliarum, ſed apud iudicẽ loci adminiſtrationis cõueniri debeat, vt voluit Iuſtinianus in auth. de collatoribus, §. *Super*, & §. *Si quis autẽ*, collat. 9. & in l. 1. & 2. C. vbi de ratiocinijs agi oport. in l. 32. tit. 2. p. 3. ibi: *La cator zena es, quando algun home ouieſſe tenido en guarda bienes de huerfano, ò de loco, ò de deſmemoriado, ò de ſeñor en razon de mayordomia, ò ouieße ſido maeſtro, ò guardador de moneda, ò de mineras, ò guardador de montes, ò de deheſſas, que en aquellos lugares es tenudo de reſpõder, è fazer cuenta ſobre qualquier deſtas coſas, ò de otras ſemejantes, do vſaua dellas por razõ del oficio que tenia.* Et ratio decidẽdi illa fuit, quia melius in loco adminiſtrationis probationes & inſtrumenta rationum inueniri poterunt, vt in d. l. 2. C. vbi de ratiocin. agi opor. ibi: *In militari oportet iudicio reſpondere, in quo & inſtructio ſufficiens, & nota teſtimonia, & veriſsima poſſunt documenta præſtari*, & in negotiorum geſtore hoc ipſum iudicauit Senatus Genuenſis deciſ. 161. num. 1.

CONSVLTVS tamẽ Pomponius, in l. talis, §. *Priſcus*, ff. de condit. & demõſt. totum hoc arbitrio iudicis reliquiſſe videtur, ibi: *Veriſsimum eſt autẽ, vt aliàs aliud ex perſona, locoq; ſit æſtimandum.* Et quòd hoc arbitrio iudicis ſit relinquẽdum, tenet gloſ. ibi verbo, *Æſtimandum*, quã ſequitur Paul. ibi. Sed hoc erit intelligendũ, in rationibus à liberto patrono præſtandis, de quibus text. in d. §. *Priſcus*, loquitur, ibi enim loquitur vbi patronus, vel qui Reipublicæ cauſa abeſt rationes reddi debet, quia reddere tenetur libertus patrono operas obſequiales, vel ei qui Reipublicæ cauſa abeſt, fauore publico, ne dominus qui in Reipublicæ negotijs eſt intricatus, compellatur ad locum adminiſtrationis peractæ accedere, pro ratione recipiẽda, ex quo publica vtilitas lædi poſſet (quæ nõ ſolum priuatę, verùm Regiæ commoditati eſt præferenda) vt in authent. res quæ, C. cõmun. delegat. & in l. fin. §. fin. C. de cadu. tollend. & ideò arbitrio iudicis hoc relinquitur, vt videat congruum an incongruum ſit, adminiſtratorem ad domum talium dominorum pro reddẽda ratione accedere. In alijs autem, regula riter rationes in loco adminiſtrationis ſunt præſtãdæ, ac diſpungẽdæ, vt in iuribus ſupra relatis, & in l. fin. tit. 14. lib. 9. Recop. vbi loquendo in his, qui dicuntur,

tur, *Fideles cogedores*, vt in loco adminiſtrationis rationes reddant collectionis, cauetur. Et ita intelligendũ cenſeo, quod notat Viuianus in d. §. *Priſcus*, quatenus dicit, quòd ſi rationes alicui magnati præſtari debeãt, adminiſtrator illas reddere tenetur in domo ipſius magnatis. Et ita tenuit Otalora de nobilit. 5. part. 3 cap. vltim. num. 16. non tamen rationes præſtare deberet magnati, ſtante & habitante in fortalitio. Sed demum, adminiſtratore petente, domus concilij ciuitatis, vel villæ, vbi dominus eſſet, pro ratione reddenda ſignari deberet, vt voluit Bald. in l. cum ſententiam, C. de ſentent. & inter. omni. iudi. Abiles in cap. Prætor. cap. 30. num. 2. verſic. *Y acaben*, & ita deciſum fuiſſe per dominos Supremi Conſilij teſtatur Auend. 1. par. de exequend. mand. cap. 9. num. 4. & licèt ibi loquatur, quando dominus rationem bonorum Reipublicæ à Syndicis & Rectoribus villæ, vel ciuitatis exigit, idem dicendum erit (& maiori ratione) quando dominus peteret rationem ſibi reddi de adminiſtratione ſuarum rerum, vt in d. §. *Priſcus* Nam ſi adminiſtrator in domo ipſius domini rationem reddere compelleretur, fortè ob ipſius magnatis potentiam, oppreſſionem, vel reuerentiam, compelleretur ſignare partitas, quæ aliàs iure ſignandæ non erant, quod ſi non oppreſſione, fortè blãditijs id fieri poſſet. Quæ 4 quidem blanditiæ dominorum in ſubditos, inſtar oppreſsionis & coactionis reputantur, iuxta illud:

Eſt orare ducum, ſpecies violenta iubendi:
Et quaſi nudato ſupplicat enſe potens.

Maſcard. de probat. conc. 193. His enim violentijs iudici obuiare congruit, ne illicitę extorſiones fiant, vt in l. illicitas, §. fin. ff. de offic. Præſidis, & ideò in d. §. *Priſcus* totum hoc iudicis arbitrio committitur, ipſe namque videre poterit, expediat, vel non, in domo magnatis, vel potentis rationes calculari.

CAVEAT tamen adminiſtrator ne libros rationum extra locum adminiſtrationis habeat, tempore reddẽdæ rationis: nam proprijs expẽſis illos ad locum illum, vbi ratio calculatur, adducere debet, vt probat text. in l. Prætor ait, §. *Sed & hoc*, & ibi notat Paul. ff. de edẽdo, diuerſum tamen eſſet, ſi conueniretur pro reddẽda ratione in loco domicilij, & libri ſint in loco geſtæ adminiſtrationis, tunc enim afferri deberẽt ad locum vbi ratio calculatur, expenſis & periculo, rationem extra locum adminiſtrationis petentis, quod intelligit verum Petr. Surd. in tract. de alimen. lib. 1. q. 47. num. 9. niſi adminiſtrator cõgruo loco & tempore iã domino obtuliſſet rationẽ in loco adminiſtrationis, & ipſe fuiſſet in mora recipiendi, & ex tũc adminiſtrator alterius loci incolatum cõtraxiſſet, vel ſi de reuidẽda ratione ageretur, & eum refert & ſequitur Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 1. num. 126. Quinimò & in propoſito dixit Cephal. conſ. 8. per totum, quod ſi tutor obtulit rationes, & conſtituit minorem in mora, & ipſa recipere noluit, à reddendis rationibus liberatur, quod neutiquam probare æquum eſſet, prout, neque Gutier. pro- 5 bauit, tamen Paul. in d. §. *Sed & hoc*, n. 2. tenet, quòd ſi pro negotiatione geſta in vno loco, adminiſtrator conueniretur in loco domicilij, & bona, quæ ibi haberet, non ſufficerent pro reliquorum ſolutione, debet remitti ad locum geſtæ adminiſtrationis: quam ſententiam probare intendit ex text. in l. Procuratores, §. *Si plures*, ff. de tabul. exhiben. Prædicta tamen Paul. ſententia, tam ſine textu (vt pote, quia nõ ſit in rerum natura, quem ipſe allegat) quàm etiam ſine ratione 6 morali fundatur. Quia cùm ille, cui ratio redditur, iam locum domicilij pro reddenda ratione elegerit, nõ debet pro ſolutione facienda perſona adminiſtratoris ad locũ geſtæ adminiſtrationis remitti. Cũ reſpectu ſolutionis reliquorũ nihil in d. l. 1. & 2. C. vbi de ratiocinijs, agi oport. & in alijs iuribus ſuperius relatis dictum fuerit, & ſic videtur relictũ

diſpoſitioni iuris communis, de qua per text.in l.hæres abſens.§. *Si quis tutelam*, ff.de iudi. vbi Vlpianus in hæc verba reſpondit. *Si quis tutelam, vel curam, vel negotia, vel argentariam, vel quid aliud, vnde obligatio oritur, certo loco adminiſtrauit, & ſi ibi domicilium non habuit, ibi ſe debebit defendere, & ſi non defendatur, neque ibi domicilium habeat, bona poſſideri patietur*, vbi gloſ. verbo, *Ibi debebit*, dicit, quod ſi ibi non habeat bona, & latitat alibi, debet iudex pronũciare de ibi mittendo, & ſi ibi nõ inueniatur, mandabitur executioni per iudicẽ, ad cuius curã pertinet, nihil tamen ibi de perſona remittenda ad locũ contractus, vel geſtionis diſponit. Rurſus, quia remiſsio non habet locũ in cõtractibus, quãdo actor renũciauit foro, in quo aliàs de iure poterat reum cõuenire, vt tenet gloſſ. in l.1.ff. Si quis in ius voca. non ierit, quam defendit Bart. ibi Paul. in d.§. *Si quis tutelã*, & ratio ea eſt potiſsima, quia ex quo creditor illũ iudicẽ elegit, non poteſt poſtea ad aliũ pro cõplemento iuſtitiæ recurrere, adducendo reum ad alium locum, extra quem fuit conuentus. Sed per requiſitoriam bona erunt capienda, quocumque loco ſita fuerint: argumento eorum, quæ notat Bald. in authentic. habita, num.35.C. Ne filius pro patre, vbi tenet. *Quod eo ipſo, quod quis elegit vnum ex pluribus iudicibus, manet abſortũ ius alterius*. Neque oberit, ſi quis dicat, quod gloſſa ſuperius relata loquitur quando expreſſe renunciauit, quia idem erit & ſi tacitè renunciauerit: taciti enim & expreſsi idem
7 eſt iudicium, l. Cum quid, ff.ſi certum petatur.

Sed modò de ardua, ſubtili, ac ni-
8 mis agitata (nondum tamen bene digeſta) quæſtione dubitatur, ſcilicet; an clericus, qui aliquam publicã adminiſtrationem ſecularem coram iudice ſeculari ſponte acceptauit, poſſit ab ipſo ſeculari iudice (pro ratione talis adminiſtrationis reddenda) adſtringi: & dicendum videtur, quòd eo ipſo, quòd Clericus de manu iudicis ſecularis adminiſtrationem rerum profanarũ acceptauit, ab ipſo iudice pro reddenda ratione illius poſsit conueniri, quia Clerici officia publica exercentes clericalibus priuilegijs gaudere non debent, ita Aufrer. de poteſt. ſeculari ſuper Eccleſ. regul.1.num.17. Et loquendo in clerico, qui depoſitum de manu iudicis ſecularis acceptauit, hanc ſententiam tenuit Bald. in l. acceptam, num.4.C. de vſur. vbi dicit, quòd talis clericus ſine libello, ſtrepitu, vel figura iudicij, pro tali ratione reddenda debet conueniri. Et ratio eſt, quia tunc non proceditur per modum iudicij, ſed executiuè & conſequentia ratione officij ſuſcepti: & Baldi ſententiam ſequitur Laſo. in l.ſi fideiuſſor, §. vlt. ff. qui ſatiſd. cogan. Maranta de ordine iudic.4.part.diſtinct.11.num.37. Afflict. deciſ.24.num.3. Franciſc. Marc. deciſ. Delfinali.1057. 1.part. And. Gail, lib.1.obſeruat. c.37. num.6. vbi pro hac ſententia refert Innocent. in rubric. de foro compet. idem tenentem, Rebuf. in l. ſequeſter, num.109. ff. de verb. ſignificat. Tiraquel. de retract. tit.2. §.4. gloſ. 7.num.9. Mexia in pragm. panis, concl. 5.num.33. Bobadilla in Politic. lib.2. cap.
9 18.num.130. Et quod clericus, qui coram iudice ſeculari adminiſtrationem tutelæ, vel curæ acceptauit, coram ipſo iudice ſeculari pro reddenda ratione tutelæ poſsit conueniri, tenet Guillerm. Bened. in repet. cap. Rainuntius, verbo, *Et vxorem nomine Adelaſiam*, num. 128. folio 78. & eandem ſententiam tenet Mãſuerius in ſua praxi. cap. de iudicibus, n. 23. vbi teſtatur, ita ſeruari in Curia Parlamenti, & in eo qui habet priuilegium ne pro ſuis delictis coram iudice ſeculari poſsit conueniri, idem tenet cõcordia Inquiſitorum cum iudicibus Cancellarię facta, verſ. *Que los que tuuieren*, vbi
10 dicit, quòd licet Familiares, & miniſtri Sanctæ Inquiſitionis habeant priuilegium, vt non poſsint coram iudicibus laicis pro ſuis delictis conueniri, tamen ſi adminiſtrationem aliquam ſecularem acceptauerint, perdunt Fori priuilegiũ,

& à

& à ſecularibus iudicibus pro delictis in adminiſtratione commiſsis poterũt conueniri, ac coërceri. Vt igitur à noſtro inſtituto non diſcedamus, Guillel. Benedicti & Mãſuerij ſententiam ſupra relatam, ex ratione Baldi, ſequitur Gregor. Lup. in l. 5. tit. 10. part 6. gloſ. verbo, *Al juez ordinario*, Menoch. de recuper. poſſeſſ. remed. 15. num. 214. & nouiſsime Bobadilla in ſua eleganti Politica Prætorum, lib. 2. cap. 18. num. 130. & 138. vbi etiam à iudice ſeculari capi poſſe (quando timeretur de fuga) firmauit, & hæc
11 ſententia in tantum vera viſa fuit Archidiacono, in cap. 1. de depoſito, vt dicere audeat, quod ſi clericus malè reddat rationem ſecularis adminiſtrationis, poterit pro reliquis à iudice laico in carcerem detrudi, neque ob id incurret pœnam Canonis, ſi quis ſuadente. 17. quæſt. 4. & eum ſequitur Abbas, ibi, n. 7. vbi
12 declarat deciſ. text. in d. cap. ſi quis ſuadente, nõ habêre locum, niſi in caſu quo per violẽtam & temerariam manus iniectionem cõtra clericum proceditur, neque eius deciſionem extendendam eſſe ad caſum, in quo iudex laicus aliqua iuſta ac peculiari ratione cõtra clericum procedit. Veluti quando agitur pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione, quod maximè verum eſſe profitetur, vbi clericus, qui ſecularia adminiſtrauit, diues eſſet, & aliquibus friuolis & malitioſis excuſationibus ſe defendere vellet, & in hunc modum intelligenda erit ſententia Bertachin. in tractat. de Epiſcop. lib. 4. part. 1. q. 14. num. 21. vbi dicit, quòd quãdo Epiſcopus adminiſtrauit bona Principis laici, & ante
13 quam rationem reddat, eſt in fuga, vel de illa timetur, poteſt per ipſum Principem incarcerari, pro ratione reddenda, quod ego verum intelligo, quando repetitur doloſe adminiſtraſſe, vt in l. 118. ſtyli, ibi: *Otroſi, el que es clerigo, ſi recaudò los pechos, è las rentas del Rey, è faze alguna falta en ellas, que le puedan los Alcaldes del Rey mãdar prender, è ſer preſo en la priſion del Rey.* Neque mirum cùm hoc caſu quando clericus ſimile officium ſeculare acceptat, ſtatim efficiatur de foro ſeculari, vt in l. 5. tit. 10. part. 6. ibi: *Tenudo es el Obiſpo de dar cuenta por ſi, ò por otro al Iuez ordinario*, & ibi Gregor. verbo, *El Iuez ordinario*, dicit, habes hîc caſum in quo Epiſcopus efficitur de foro iudicis ſecularis; & nimirùm, quia ex quo lex ciuilis ei dat diſtributionem, ipſe ſimiliter teneatur reddere rationem coram iudice ſeculari, ipſe tamen dicendum exiſtimat, quòd in ſimili caſu, debeat aditi Regium Conſilium, & ab eo & Rege ſchedula impetretur, vt Epiſcopus talem rationem ſeculari iudici reddat: igitur ſi hæc fiunt in viridi, quid in arido (hoc eſt in alijs clericis, & prælatis inferioribus) fiet.

14 SED aduerſus prædicta faciũt, quod cùm iudex laicus ſit incapax iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, vt in cap. 1. & per totũ 11. quæſt. 1. & in cap. quæ in Eccleſiarũ, & cap. ſanctæ Mariæ, de conſtit. minimè clericus per acceptationem talium adminiſtrationum, iudici ſeculari iuriſdi-
15 ctionem poterit prorogare, quod in tãtum verum eſt, vt clericus, neque pacto, neque etiam iuramento interpoſito, iuriſdictionẽ laico iudici prorogare poſſit, vt in cap. ſignificaſti, cap. ſi diligenti, de foro compet. & in terminis clerici, qui coram ſeculari iudice ſe obligauit rationem tutelæ reddere, ita tenet Bo-
16 badilla d. cap. 18. num. 184. Quinimò, ſi clericus aliquo pacto, vel modo iuriſdictioni ſeculari ſe ſubmittat, grauiter eſt puniendus, vt in Concilijs Mileuitano & Carthaginenſi continetur, & in cap. inolita, & cap. placuit. 11. quæſt. 1. Quorum iurium ſententia ab Innocent. III. fuit confirmata, in d. cap. ſi diligenti, & ex prædictis fundamentis contra Bald. & Guillelmum tenendum putant, præcipuè Bernard. Diez, in regul. 92. Mexia in loco ſuperius citato, num 33. Gutier. lib. 1. practic. quæſt. 24. & nouiſsimè Safagundus affinis noſter, in repetitione
17 cap. fin. de ſequeſtratione poſſeſsio. & fruct. ex num. 47. vſque ad num. 52. &

loquendo in Epiſcopo, qui bonorum alicuius Principis adminiſtrationē exercuit, expreſſe tenet Salicet. in authent. licet, C. de ſacroſanct. Eccleſ. quod coram Metropolitano, & non coram ſeculari rationē reddere debeat, Gutier. nouiſsimè, de tutel. lib. 3. cap. 1. n. 9. vbi dicit, quòd ſaltim perſona clerici per iudicem competentem Eccleſiaſticū capi poterit, vel excommunicari ad requiſitionem iudicis ſecularis.

NEQVE huic ſententiæ obſtare videntur pro cōtraria opinione ſuperius adducta, & in primis ratio Bald. & ſequatium, quatenus dicunt, quod iudex ſecularis in caſu, de quo agimus, non cognoſcit, per modum iudicij, ſed executiuè, & ex quadam conſequentia rationē officij ſuſcepti; quia eorum ratio penitus iuris diſpoſitionibus aduerſatur, aut enim contra clericum iudicialiter via ordinaria, aut executiua eſt procedendum, & in quocumque euentu, debet dari libellus, & formari iudicium, quia aliàs iudex parte non petente de his intromittere ſe non poteſt, vt in l. 4. *§. Hoc autem iudicium*, ff. de damno infecto. Si ergo debet formari iudicium ſaltim ſummarium & executiuum, & iudex habet cauſæ cognitionem ſaltim ſummariam; ergo formato iudicio contra clericum procederet, quod manifeſtè iuribus in contrarium adductis aduerſatur, igitur ratio Bald. & ſequatiū ſubſiſtere minimè poteſt.

NEQVE etiā obſtat, ſi dicatur, quòd
18 iudex aliàs incompetens ratione incidentiæ efficitur competens, vt in l. quoties, C. de iudic. & in l. 2. C. ad exhibend. quia iudex ſecularis reſpectu clericorū, non ſolùm eſt incompetens, ſed etiam incapax, vt in cap. 1. & per totum. 11. q. 1. Couarru. practic. qq. cap. 31. num. 1. & 2. Ioan. Garcia de nobilit. gloſſ. 9. per tot. Et ſic illa incidentia, licèt ſit modus tol-
19 lendæ incompetentiæ, non tamen eſt modus tollēdæ incapacitatis, iuxta textum in cap. tuam, de ordin. cognit. cap. lator, qui filij ſint legit. cap. vt quæſtionis, *§. Prohibemus*, de hæred. in 6. Quod
20 eſt verum & procedit, etiam ſi ab immemoriali tempore iudex aliquis laicus aduerſus clericos cognoſceret, quia adhuc hoc incapacitatis vitium etiam ex lapſu temporis, cuius initij memoria non extat, non purgatur, ita Aimon. cōſil. 82. num. 7. facit: quia incapacitas ab illo dumtaxat tolli poteſt, qui poteſt facere capacem: cùm ergo ſolus ſummus Pontifex vtriuſque iuriſdictionis (lege Euangelica) poteſtatem & exercitium habeat, iuxta illud Matth. cap. 16. & 18. *Ecce duo gladij hic*, & in cap. in nouo. 21. diſt. cap. quodcumque. 24. q. 1. quod noniſsimè confirmatum eſt in ſacro Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 15. & ſeſſ. 25. cap. 3. incapax iuriſdictionis eccleſiaſticæ à ſolo ſummo Pontifice capax effici poterit, Aufrer. de poteſtate ſecul. ſuper Eccleſiaſticos, reg. 1. num. 1. & 2. neque aliter principaliter, vel incidēter aduerſus clericos iuriſdictionem ſuam extendere poterit, imputet enim ſibi iudex ſecularis, qui tutelam tali diſcernere decreuit, vel depoſitum clerico tradidit.

NEQVE etiam obſtat alia ſecunda ratio, quam Doctores adducūt pro ſaluanda Baldi ſententia; dicendo, quòd in propoſita ſpecie iudex non de iure, ſed de ſolo facto cognoſcit, quod illi lege Canonica permittitur, vt tenet Bart. in d. l. quoties, vbi laſ num. 6. idem in l. Titia. num. 6. & 7. & ibi Alexand. ff. ſolut. matrim. Aimon. conſil. 253. num. 2. Rebuf. in tract. de decim. q. 10. num. 2. & 3. Couarru. in 4. 2. part. cap. 8. §. 12. num. 3. Gutier. in quæſt. Canonic. 34. num. 17. vbi pro hac concluſione plures alios refert; hoc enim intelligendum erit, quādo res illa, de qua agitur, eſt tantùm re ipſa ſpiritualis; & talis, in qua de mero facto à iure ſeparato dumtaxat cognoſcitur, veluti quando iudex ſecularis cognoſcit, an quis ſit excommunicatus, ſi patronus alicuius Eccleſiæ decimas prę teritas ſoluerit, quem inte lectum tenet gloſ. fin. in l. 1. C. de iur. & facti ignor. ex text. in cap. decernimus, de ſentent. ex.

com.

com. lib. 6. & in c. 2. de iureiurãdo, eodẽ lib. 6. & eã ſequitur Padilla, in d. l. 1. n. 54. Secùs tamen eſſet, ſi res vel perſona, de qua agitur, ſpiritualis ſit, & talis, in qua factum à iure inſeparabile, vel cõpulſio perſonę Eccleſiaſticę interuenerit; quia hoc caſu, iudex ſecularis etiã ad cauſam facti incapax eſt: tex. in c. ſi iudex laicus, de ſentent. excommunic. prout (aliud agens) docuit eleganter Ancharran. in regula ea quæ, n. 10. de regul. iur. in 6. Alex. an l. Titia, num. 6. ff. ſolut. matrim. Menoch. de recuper. poſſeſſ. remed. 15. num 234. & ideò, etſi clericus prorogaſſet iuriſdictionem ſeculari iudici, & iam per tres ſententias fuiſſet cõdemnatus, adhuc poſſet de vitio incapacitatis opponere, & audiendus eſſet, ita Decius conſ. 141. Gamma. q. 5. num. 25. verſ. *Et in primis*, quam ponit poſt deciſiones.

NEQVE etiã obſtat ſententia Guillelmi Benedicti, quatenus tenet, quod clericus, qui tutelam coram ſeculari iudice acceptauit, coram ipſo rationem illius reddere debet; quia illud poteſt intelligi, dummodò, clerico recuſante rationem reddere, non ab ipſo ſeculari, ſed à ſuo iudice Eccleſiaſtico illam reddere compellatur. Iudex namque Eccleſiaſticus debet recurrere ad auxilium iudicis ſecularis, quando opus eſt, vt in cap. cùm ad verum. 96. diſt. c. Principes. 23 quæſt. 5. cap. 1. de officio Ordinarij, & è cõuerſo ſecularis Eccleſiaſtico auxilium præſtat: nam vna poteſtas per aliam iuuatur, c. quoniam, diſt. 10. l. 59. tit. 6. part. 1. ad quod etiam faciunt notata per Innocent. in cap. licèt ex ſuſcepto, de foro compet. & in cap. 1. de offic. Ordin. & in terminis noſtris hanc ſententiam tenet Gregor. Lup. in l. 23. 21 tit. 6. part. 1. vbi dicit, quod clericus, qui eſt obligatus ratiocinijs ſecularibus, poteſt capi & incarcerari, quod ipſe intelligit, dummodò capiatur & incarceretur per iudicem Eccleſiaſticum, nõ per ſecularem: quod tamen eſſet ſubintelligendum, dummodò talis clericus non eſſet ſuſpectus de fuga; quia tali caſu capi etiam poſſet per iudicem ſecularem, vt ducatur ad ſuum Epiſcopum, ita Innocent. in c. vt famæ, num. 3. de ſentent. excommunic. Ioan. Andr. in cap. 2. de pignor. Felin. in cap. cùm non ab homine, col. 1. de iudic. Franc. in cap dilectis, de appellat. Vel ſecundo poſſet reſponderi, quòd ſententia Guillelmi intelligatur, vbi eſt conſuetudo, quòd clericus tutor, vel adminiſtrator laici, conueniatur coram iudice laico, pro red- 22 denda ratione, prout in Regno Franciæ fieri conſueuit, vt ipſe Guillelmus appenſatè animaduertit, dicens, quòd ex conſuetudine Gallorum clerici in actionibus realibus coram iudicibus ſecularibus cõueniuntur, idque ex Fabro colligitur in §. fin. inſtit. de ſatiſdat. Boërio deciſ. 69. num. 20. Tiraquel. lib. 1. de retract. §. 32. glo. 1. num. 81. quam conſuetudinem non fuit auſus approbare Couar. in pract. c. 31. num. 5. Ex quibus 23 manifeſtè patet, conſuetudine introduci poſſe, vt clericus coram iudice ſeculari conueniatur.

CVM tamen in hac regali Cancellaria cauſa quorundam Abulenſium, in propoſita ſpecie de clerico laici tutore agitaretur, adhodum difficilis fuit omnibus iudicibus viſa fuit, vt ad quattam vſque aulam illam cauſam remiſerint, & adhuc ſub iudice lis eſt.

HÆ tamen Doctorum varietates, & Iuriſconſultorum controuerſiæ, fortè fœdere diſtinctionis conciliari poſſent, aut enim clericus tutelam, vel curã alicuius miſerabilis perſonę (miſericordiâ motus) acceptauit, aut alteri adminiſtrationi (ratione lucri faciendi) ſe immiſcuit, quod vtique facere poſſet, ſecundum Innocent. in d. cap. 1. num. fin. de 24 obligat. ad ratiocinia. Primo enim caſu, clericus nullatenus priuilegium fori amitteret, cùm ex permiſſione iuris Canonici tutelam legitimam, vel miſerabilium perſonarum accipere licitè poſſit, vt in cap. peruenit 87. diſt. & in cap. 25 & 2. 88. diſt. & in l. Orphanotrophos, C. de Epiſcop. & cleric. quibus cõlonar

tex-

text.in l.45.& 48.tit.6. part.1. Secundo verò caſu, ſcilicet, quando ipſe clericus talem tutelam affectauit, cùm legitimè poſſet illam renuere, omnino fori priuilegium perdat, ſaltim quoad hoc, vt ſeculari iudici (de cuius manu adminiſtrationem accepit) rationem reddat: 26 & ratio illa erit potiſſima; quia clericus, vel etiam Epiſcopus ſecularem adminiſtrationem vltrò recipiens, quodammodo ab Eccleſiæ gremio deijcitur, vt in auth. de ſanctiſſimis Epiſcopis, §. *Deo amabilis*, collat.9.& in l.14. tit.16. part.6. & loquendo generaliter in Epiſcopis, & Clericis, hanc ſententiam probat text. in cap. Epiſcop.88.diſt. ibi: *Epiſcopus, aut Sacerdos, aut Diaconus, nequaquam ſeculares curas aſſumant, ſin aliter, deijciantur.* Quod præcipuè locum haberet, ſi in talibus adminiſtrationibus dolo verſatos fuiſſe reperiantur; quia hoc caſu, nullatenus ab Eccleſia illis foret ſubueniendum, vt in c.2.ne Clerici, vel Monachi, ibi: *Quod ſi poſtmodum facere præſumpſerint, & occaſione ipſius adminiſtrationis propter pecuniariam cauſam deprehendantur in fraudem, indignum eſt ab Eccleſia ſubueniri, per quos conſtat in Eccleſia ſcandalum generari.* 27 Licèt enim Clericus expreſſè & per pactum iuriſdictionem iudici ſeculari prorogare non poſsit, aduerſus eius perſonam, vt in d. cap.ſi diligenti, & in l.45.tit.6.par.1. ibi: 28 *Mas no en ſus perſonas*: tamen delinquendo coram eo contra Canonum ſtatuta, multis ex cauſis, iudici ſeculari iuriſdictionē (ſaltim quo ad bona) poſſet prorogare, vt per Paul.Caſtr.in l.addictos, num.6.C.de Epiſcop.audi. Et videmus in clerico, qui falſum coram iudice ſeculari depoſuit, qui (vt ſupra retulimus) ab eodem ſeculari iudice poteſt puniri, vel ſaltim captis pignoribus in bonis mulctari, & ita eſt intelligenda gloſſ.in d.l.nullū, C.de teſtibus: ſicque temperanda erit prædicta communis ſententia contra gloſſ. Innocent. Hoſtienſ. Ioan. And. Panormit. & alios in c. verum, de foro compet. vt voluerunt Archidiac.in d.c.verum, de foro compet. Bertachin. de Epiſcop. 5. part. lib. 4. num.65. volum. 4. Ioan. Gutier. in pract. qq. cap. 24. num. 1. Bobadilla, lib. 2. Polit. c. 18. num. 21. quem omnino vide, quia innumeros refert caſus. Pro cuius ſententiæ confirmatione adduco dictum Abbatis in cap. cæterum, num. 6. de iudicijs, vbi notanter dicit, quòd quando reſpectu certæ cauſę per legem ciuilem alicui vniuerſaliter attribuitur iuriſdictio, ſub illa diſpoſitione comprehenduntur Clerici actiuè, & paſsiuè, in quibus viget illa qualitas, in qua fundatur iuriſdictio, etiam in præiudicium ordinariæ iuriſdictionis, quam ſententiam firmauit Iaſ. in l. de quibus, num. 39. ff. de legib. idem Iaſ. in præludijs fœudorum, 1. quæſt. princip. & eius ſententia comprobari videtur ex deciſ. text. in l. 57. & 59. tit. 6. part. 1. Quibus in locis plures dinumerātur caſus, in quibus iudex ſecularis non ſolùm Clericos coram ſe trahere, verum & illos mulctare ac punire poterit, ibique plura in confirmationem huius ſententiæ cumulat Gregor. Lup. & plures alios caſus, in quibus iudex ſecularis Clericos coram ſe trahere poteſt, enumerat Bertachin. d.n. 95. & 96. viginti etiam caſus cumulat Aufrer. in Clement. 1. de oficio Ordinarij, in additione ad ipſos ibi ſē facta: ac rurſus alios triginta & quatuor caſus ipſe refert ibi in regula 2. melius tamen & accuratius rem hanc ſcrutauit Bobadilla nuper cauſarum Fiſcalium in patronum creatus, omnium bonarum litterarū accerrimus ſcrutator, in ſua 30 Politica Prætorum, vbi in l.2. cap.18. centū ac triginta & vnum caſus aggregauit, in quibus iudex ſecularis de cauſa Clericī cognoſcere & iudicare poteſt, inter quos caſum, de quo agimus, annectit. n. 130. & 227. Tu tamen amantiſsime Lector, ſupradicta digito ligabis, quia fortè nullibi ita latè & diffuſe ſcripta reperies, & vide de hoc Azeued. in l.7. tit.18. lib.9. Recopilat. num.14. Vnum tamen in propoſito omittendū non erit, quòd ſi talis depoſitarius, tutor, vel curator

Clericus, pro reddenda prædictæ adminiſtrationis ratione corã iudice Eccleſiaſtico fuerit conuentus, & ipſe Eccleſiaſticus iudex in adminiſtratione iuſtitiæ negligens ſit, à tali grauamine poterit appellari (ratione illatæ violentiæ) ad Curiam, ſiue Cãcellariam, & ibidem peti poterit, vt cauſa retineatur, & proculdubio retinenda erit: quia ratione
31 negligentiæ iudicis Eccleſiaſtici, Clericus poteſt trahi coram iudice ſeculari, vt in cap. Princeps ſeculi 23. quæſt. 5. vbi gloſſ. dicit, quòd vbi poteſtas Eccleſia-
32 ſtica deficit in adminiſtratione iuſtitiæ, laicus poteſt corrigere Clericos, idque manifeſtè ſuadetur ex text. in cap. ſunt quædam enormia, eâdem cauſa & quæſtione, idque tenet Abbas, in c. at ſi clerici, de iudicijs, Greg. Lup. in l. 59. tit. 6. p. 1. Mexia in pragmatic. panis, concl. 5. n. 66. Bobadilla vbi ſup. n. 93.

33 Ex quibus ſingulariter infertur exẽptionem Clericorum à iuriſdictione ſeculari nõ eſſe de iure diuino, prout hoc latè defendit Couar. d. c. 31. num. 2. verſ. *Contraria opinio*, quod ego proculdubio veriſimum reputo, maximè quo ad bona temporalia ipſorum clericorum. Ratione namque temporalium bonorũ,
34 Clerici Regibus ſuis ſubditi exiſtunt, vt eleganter tenet Petrus à Monte in ſua Monarchia cõciliorum, quæſt. 4. num. 2. Et rationem huius concluſionis ponit eleganter gloſ. in l. munerum, §. *Patrimoniorum*, verbo, *Pontifex*, ff. de mune. & honoribus, ibi: *Quia vt prædia poſſideãt à lege humana eſt.* & rurſus ibi, *& ideò proprio Principi pro ſuo Epiſcopo ſubſunt.* Et hãc ſententiam tenet Innocent. in cap. poſtulanti, de foro competent. quatenus ibi dicit, quòd conſtitutio Imperatoris ligat poſſeſsiones Clericorum in ſuo territorio.

Ex quibus elicio concluſionem in
35 praxi notabilem, ſcilicet, quòd ſi iudex Eccleſiaſticus procedat per cenſuras aduerſus iudicem ſecularem, eò quòd aduerſus clericum tutorem, vel depoſitarium reliquatum procedit via executiua, capiendo eius bona temporalia vim illi inferre dicatur, cùm ex ſupra relatis (pro concordia opinionum ſibi aduerſantium) capax ſit iudex ſecularis huius iuriſdictionis aduerſus tales clericos, vltrò ſe ſecularibus adminiſtrationibus immiſcentes. Quam concluſionem veriſsimam & indubitabilẽ reputo, quando prædictus clericus ante ſuſceptam adminiſtrationem ſecularem, fuit per iudicem Eccleſiaſticum ter admonitus,
36 ne ſe tali adminiſtrationi immiſceret, & ſpreta hac admonitione, de facto adminiſtrationem illam ſecularem acceptauit. Ex tali enim inobedientia Fori priuilegium amiſit, vt ſentit Abbas in cap. 2. n. 6. ne Clerici, vel Monachi; idque tenet Bonicontus in tractat. de priuilegijs credit. num. 12. volum. 4. Bertachinus in dicto tractatu de Epiſcop. loco ſuperius citato. num. 26. Straca de mercatu. 3. part. num. 9. Securius tamen erit, vt iudex ſecularis requirat iudicem Eccleſiaſticum pro hac executione facienda, vel pignoribus Clerici capiendis pro reliquis, vt euitetur cõflictus opinionum ſibi aduerſantium, vt ſentit Gutier. dict. cap. 1. num. 9.

Inferꝛvr etiam ampliatio ad tx. in l. vnic. §. 3. tit. 13. lib. 3. Recopilat. quatenus dicit, quòd factores mercatorum comparere debent coram Priore & Cõſulibus pro reddenda ratione ſuarum adminiſtrationum: debet enim intelligi & ampliari, etiam vbi talis factor ſiue inſtitutor, vel aliàs negotiationi propoſitus, eſſet alterius iuriſdictionis, etiam Eccleſiaſticæ. Quam ſententiam tenuit
37 Bald. in additionibus ad Speculatorem, in tit. de reo, in rubrica, quatenus dicit, quod ſi clericus eſt pilliparius, occaſione artis, poteſt conueniri ſub Camarlengo, & ante eum ita tenuit Petrus de Vellopertica in l. final. de iuriſdictio. omni. iudic. quem & alios (contra Albericum contrarium tenentem) refert Gregor. Lup. in l. 1. verbo, *Meneſterales*, tit 4. par. 3. & præcedentis concluſionis ratio ea eſt præcipua, quia clerici aduerſus

ſus canonum ſtatuta mercimonijs ſiue
38 ſecularibus adminiſtrationibus ſeſe immiſcentes, quod attinet ad talem negotiationem, pro ſecularibus iudicantur, vt in l. 2. C. de Epiſcopis & Clericis, & quo ad ſimilem negotiationem non ſecùs ac alij ſeculares reputantur, neque priuilegio & immunitate clericorũ potiuntur, vt in Clement. fin. de cenſibus, vbi Cardin. num. 2. Alberic. in l. vniuerſi. C. de vectigal. & commiſ. Speculat. in tit. de immunit. Eccleſiaſt. in fin. Geminian. in cap. quamquam, de cenſib. & ibi Philip. Franc. Petr. de Antib. in tractatu de muneribus, 6. p. num. 21. & 41. Greg. Lup. in l. 49. tit. 6. part. 1. verbo, *Las franquezas*, & in terminis dixit Cardinalis in Clement. 1. num. 16. de vita & honeſtat. Cler. Clericos negotiatores Fori priuilegium amittere, & poſſe conueniri corã iudicibus laicis, & Conſulibus mercatorum, idque optimè ſuadetur, ex tx. in l. final. C. de iurisdict. omnium iudic. & ita tenet Benuenutus Straça, in tract. de mercatur. 3. part. n. 9. vbi dicit, quòd
39 tales Clerici mercatores & negotiatores non conueniuntur vt Clerici, ſed vt meri laici mercatores, & ideò non iure petũt ad Epiſcopos ſuos remitti, & multa ibi in propoſito congerit, eum ſequitur Azeued. in d. l. vnic. §. 3. n. 8.

40 SED obiter (pro explicatione prædictæ legis Regiæ) dubitatur, an iuriſdictio conceſſa dictis Priori & cõſulibus, cenſeatur conceſſa priuatiuè, an verò accumulatiuè, & in propoſita ſpecie re-
41 gula eſt, quod quoties alicui tribuitur iuriſdictio, accumulatiuè, non verò priuatiuè cenſeatur cõceſſa, ita tenet Bald. in l. 1. C. de officio Præfecti Vrbis. Romanus, conſ. 393. num. 3. vſque ad 11. De
42 cius, conſ. 13. num. 3. Quibus in locis tradunt, quòd iuriſdictio conceſſa iudicibus mercatorum per ſtatutum Florentiæ, circa cauſas mercatorum accumulatiuè, non verò priuatiuè cenſetur conceſſa: & eorum ſententiã ſequitur Aretin. conſ. 59. col. 3. volum. 3. Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 40. num. 4. vbi teſtatur, quod ita obſeruatur Papiæ, vbi etſi mercatores habeant ſpeciale tribunal, tamen Prætor non impeditur, quo minus de cauſis eorum cognoſcere poſsit, eoſque ſequitur Benuenutus Straca in tract. de mercatur. cap. quomodo procedendum ſit in cauſis mercatorum, 2. partic. part. fin. num. 6. cum ſequent. Et ex noſtris hanc ſententiam tenuit Auẽdañus de exequend. manda. 1. par. cap. 1. num. 29. Ioan. Garc. de nobilitat. gloſ. 1. n. 5. Ioan. Gutier. lib. 3. practic. qq. q. 42. num. 5. in fin.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam in propoſito tenuerunt Abbas & Felin. in c. cæterum, de iudic. quos ſequitur Auend. ſibi contrarius, 1. p. de exequẽd. mand. cap. 5. num. 1. verſ. *Quod limito.*
43 Vbi tenet, quòd ſi in certis generibus cauſarum competat alicui iuriſdictio, ſemper competit priuatiuè ad aliam iuriſdictionem vniuerſalem, & ponit exẽplum in cauſis meſsium damnorum, vel aquarum diuidendarum, ſiue panis, aut carnis, quæ venditur in aliquo quarterio ciuitatis, & ante eũ ita tenet Afflict. deciſ. 41. in fin. eoſque refert & ſequitur Azeued. in d. l vnica per tex. ibi, vbi cauetur, quòd de cauſis & contractibus, rationibus, datis & acceptis mercatorũ Burgenſium, vel etiam Vniuerſitatis, capitaneorum, mercatorum, ſiue magiſtrorum nauium de Bilbao, Prior & Cõſules Burgenſes, priuatiuam iuriſdictionem habeant, ibique non ſolùm Ordinarij iudices, verum etiam Regij Senatores, ac Supremi Senatus iudices inhibentur, ne de cauſis eorum cognoſcãt, ſeque intromittere valeant, etiam vbi aliàs iure ſpeciali per caſum Curiæ cognoſcere poſsẽt, vt patet ex verbis eiuſdem legis ibi: *O que ſean contra Regidor, ni por otro ningun caſo de Corte*, & ibi, *que ſolamente conozcan dellos, el dicho Prior y Cõſules*, dictio enim illa, *que ſolamente*, cùm ſit dictio taxatiua prorſus aliorum omnium iudicum iuriſdictionẽ excludit, & eneruat, vt tenet Iacob. de Arenis in tract. poſitionum, §. 4. num. 12. volum. 1.

vbi

vbi dicit, quòd hæ dictiones tantùm, ſolummodò, & dumtaxat, faciunt implicitam negatiuam & eius ſententiam ſequitur Angel. in l. 1. per text. ibi, C. vbi & apud quem, dum dicit, quòd ſi ſtatutum dicat, de adulterijs ſolus capitaneus cognoſcat, videtur alijs iudicibus adempta iuriſdictio: & hanc eandem ſententiam tenuit Bart. circa interpretationem dictionis, tantum, in l. viros, C. de diuerſ. officijs: pulchra etiã in propoſito prædictarum dictionum dixit Corraſius in tit. C. de impuber. n. 14.

46 DECIVS tamen conſil. 3. num. 4. in tertia militat opinione, dicens, quòd ad hoc vt iuriſdictio maioris Magiſtratus cenſeatur excluſa, non ſufficit conceſſam fuiſſe iuriſdictionem per aliquam ex dictis dictionibus taxatiuis, niſi expreſſè dictum ſit in commiſsione, quòd ſolus ille, cui commiſsio dirigitur, & nõ alius, cognoſcat. Et hanc ſententiam ante eum tenuit Angelus in d. l. 1. C. vbi & apud quem, & eum refert & ſequitur Thomas Grammaticus conſ. 2. num. 8. Ripa. in tractat. de peſte, tit. de remedijs præſeruatiuis, num. 62. Menoch. d. caſu 40. num. 8. Ioan. Garc. vbi ſupra, & hæc quidem ſententia in noſtræ Hiſpaniæ tribunalibus frequenter recepta fuit, & me patrocinante in hac Regali Cancellaria praxi approbatam vidi, ex diſpoſitione dictæ legis Regiæ, vbi poſt quam dictis Priori & Conſulibus concedit iuriſdictionem per dictionem taxatiuam, adhuc iudices ſupremos inhibet, ne de prædictis cauſis mercatorum, & de illorum rationibus acceptis, & datis ſe intromittant, neque ad petitionem partis cognoſcant, idque his verbis cauetur. *A los quales mandamos no conozcan dellos, y los remitan à los dichos Prior y Conſules*, & turſus ſtatim dicit, *que de la ſentencia, ò ſentencias que dieren los dichos Prior y Conſules entre las partes, ſi alguna dellas apelare, que lo pueda hazer para ante el Corregidor de la dicha ciudad de Burgos, y no para otra parte.* Hoc enim conſtitutum fuit, ad faciliorem exitum, & expeditionem cauſarum mercatorum, & in fauorem commerciorum, & ideò in eadem lege Regia ſtatim ſubdit. *Y ſi los dichos Corregidores, y dos mercaderes confirmaren la dicha ſentencia que aſsi fue dada por los dichos Prior y Conſules, mandamos, que dello no aya apelacion, ni otro recurſo alguno. Saluo que ſe execute realmente, y con efeto.* Ex quibus verbis ibi, *ni otro recurſo alguno*, deduci poteſt, quòd etiam ſi talis ſentẽtia manifeſtam iniuſtitiam contineat, adhuc neque in Cancellaria, neque etiam in Supremo Regis Senatu, de manifeſta eius iniuſtitia per viam ſimplicis querelæ tractari

47 poſsit. Lex enim, quæ totum dicit, omnibus iuris remedijs viam præcludit, l. Julia. ff. de leg. 3. tamẽ in hoc vltimo cogitabis. In alijs verò Regnis & Prouincijs, vbi lex noſtra Regia nõ obſeruatur, ſi alicui priuatiuè fuerit conceſſa iuriſdictio maior iudex circa eius cognitionem minimè ſe intromittere poterit.

48 Quod maximè locum habebit, quando per dictionẽ taxatiuam iuriſdictio fuerit commiſſa, tunc enim priuatiuè conceſſa cenſetur, quando dicitur expreſſè, vel ex verbis cõmiſsionis tacitè colligitur, quod ille, cui commiſsio dirigitur, ſolus, & non alius, de cauſa cognoſcere poſsit; etiam ſi alij iudices non inhibeantur; & ita reſoluit Menochius, plures pro hac ſententia referens, d. n. 8.

49 Gutier. d. quæſt. 24. lib. 3. Ioan. Garc. in loco ſuperius citato. An autem Prior & Conſules cognoſcere poſsint de ratiocinijs, quæ ab hæredibus factorũ, vel mercatorum redduntur, lato ſermone diſputat Straca loco ſuperius relato, n. 44. tu illum videas, quia optimè loquitur.

50 VLTERIVS dubitatur, an ſi laicus fuerit cõſtitutus adminiſtrator alicuius loci pij, coram iudice Eccleſiaſtico rationem reddere ſit aſtringendus, an verò coram ſeculari conueniri poſsit, & dicẽdum videtur, quòd cùm prædictus adminiſtrator ſit de foro ſeculari, apud ſecularem iudicem tantum pro ratiocinijs talis adminiſtrationis poſsit conueniri, ex tex. in cap. ſi Clericus laicum, de

foro

foro competent.idque partito iure expreſſum videtur in l.61. tit.5. part. 1.ibi: *Y non deuen hi poner legos, por dos razones,* & inferius dicit, *y la otra razones, porque ſi los Clerigos fiziesen en ello algun engaño, poderlesian apremiar por derecho de ſanta Igleſia, è fazerſelo enmendar mucho ayna, lo qual no podrian fazer â los legos, porque los aurian de lleuar ante los juezes ſeglares.* Vbi Greg. verbo, *Ante los juezes ſeglares,* notabilē dicit prædictam legem ad limitationem tx.in l.1,& 2.C.vbi de ratioci.agi.opor. idque probatur in l.32.tit.2. part.3. licet Octauian. Oſaſc. deciſ 31.n.6.huius rei cognitionē mixti fori eſſe profiteatur.

CONTRARIAM tamen ſententiã, imò quod apud iudicem Eccleſiaſticũ talis adminiſtrator pro reddenda ſimili ratione debeat conueniri,probat text. in Clement.quia contingit. §. *Vt autem,* de religio. domi. idque expreſsius hodie conſtitutum extat in ſancto Concil. 51 Trident. ſeſsio. 22. cap.9. vbi cauetur, quòd adminiſtratores tàm clerici, quã laici pro reddenda ratione adminiſtrationis rei Eccleſiaſticæ ab Ordinario Eccleſiaſtico poſsint compelli, idque his verbis cauetur. *Adminiſtratores tàm Eccleſiaſtici, quàm laici, fabricæ cuiuſcumque Eccleſiæ, etiam Cathedralis, hoſpitalis, confraternitatis, eleemoſynæ Montis Pietatis, & quorumcumque locorum ſingulis annis teneantur reddere rationem adminiſtrotionis Ordinario conſuetudinibus & priuilegijs quibuſcumque in contrarium ſublatis, niſi ſecùs fortè in inſtitutione, & ordinatione talis Eccleſiæ, ſeu febricæ expreſſe cautum eſſet, quod ſi ex conſuetudine, aut priuilegio, aut ex conſtitutione aliqua loci, alijs ad id deputatis ratio reddenda eſſet, tunc cum his adhibeatur etiam Ordinarius, & aliter factæ liberationes, dictis adminiſtratoribus minimè ſuffragentur.* Et licèt ibi non declaretur quis ex Ordinarijs aſsiſtere debeat, ſecularis ſcilicet, aut Eccleſiaſticus, tamen de Ordinario Eccleſiaſtico intelligi debet, cuius petēdi rationem rerum Eccleſiaſticarum tribuitur. Et ita fuit declaratum per dominos Cardinales, declarat. 159. quam refert Bobadilla in ſua Politica Prætorum,lib.2.cap.17.num.138.& ita tenendum reputat Molina de iuſtit. 1.p. c.fin. in fin.verſ. *Illud poſtremo.*

NEQVE huic ſententiæ obſtant iura Canonica & Regia pro contraria opinione adducta:quia text.in d.c.ſi Clericus laicum, debet intelligi, vbi dubitaretur,an laicus Eccleſiaſtica bona admi 52 niſtraſſet, in caſu enim dubij,deberet coram ſuo iudice conueniri,neque poſſet trahi pro reddenda ratione coram Eccleſiaſtico iudice,antea quam declaratum eſſet per ſecularem,quòd adminiſtraſſet bona Eccleſiæ,& ideò ſi iudex Eccleſiaſticus antea cognoſceret,an adminiſtraſſet,vel nõ vim inferre diceretur,& ratione violentiæ ad Curiam Regiam poſſet appellari, & ibi quotidie huiuſmodi cauſæ nullæ pronuntiari,& ad ſeculare iudicem remitti ſolent,& in decreto dicitur, *Por ninguno, y al ſeglar.* Et ita intelligi debet ſententia Octauiani ſupra relata.

NEQVE obſtant leges Partitę ſupra relatæ;quia ille leges loquuntur de adminiſtratione bonorum Epiſcopatus ad Epiſcopum pertinentium,non verò de bonis Eccleſię,& eius patrimonij,nõ enim habet adminiſtrator bonorũ Epiſcopi idem priuilegium quod habet adminiſtrator bonorum Eccleſiæ, cùm à 53 ſeparatis non fiat illatio. Vlterius in propoſito dubitatur,an Epiſcopus,vel eius Vicarius poſsit adminiſtratores publicorum horreorum,vel poſitorum compellere,ac cenſuris Eccleſiaſticis aſtringere, vt ſibi talium adminiſtrationum rationes reddant:& videtur quod ex tali compulſione,vim illis inferre dici nõ poſsit,cum publicorum horreorum viſitatio Epiſcopis lege ciuili ſit conceſſa, in authentico de collatoribus, §. *Ciuitatum,* ibi:*Et frumentis ciuitatum.* Ac rurſus, ibi: *Singulis autem annis impletis ſanctiſsimũ Epiſcopum cum quinque primatibus ciuitatis rationes exigere eos, qui ab ipſis ordinati ſunt,* & in l.fin. §. *Irenarchæ,* ibi. *Item Epiſcopi qui præſunt pani.* Licèt hic Epiſcopi non

aeci-

accipiantūr pro Prælatis, ſeu Antiſtite, ſed pro inſpectore, & cenſore annonæ, ſecundum Budeum in pandectis Florentinis in explicatione huius loci. Et hanc concluſionem quamuis ſub dubio tenet Ioan. Gutier. in q. canonic. 35. n. 28. & alij relati à Bobadilla, lib. 2. c. 17. n. 138. lit. F.

SED prædictis non obſtantibus, in propoſita ſpecie breuiter diſtinguendum erit, aut enim Epiſcopus agit pro extorquendis rationibus poſitorū, qui teſtamento vel alia vltima voluntate fuerunt conſtituti pro ſubueniendis pauperum neceſsitatibus, tempore cariſtiæ in grano, ſiue pane cocto (prout hoc inſtituit in patria mea Benauentana Licentiatus à Cartagena, ſingulari virtute ac ſanctitate pollens, non minus quàm diuitijs affluens) tali enim caſu proculdubio poterit Epiſcopus laicos adminiſtratores eorū ad rationem reddendam compellere, & in hoc caſu videtur text. apertus in d. c. 9. Concil. Trident. ſeſſ. 22. Verè enim ſimile poſitum inſtar Mōtis Pietatis haberi debet, quo-
54 rum Montium Pietatis, in Italia ingens eſt numerus. Dicitur inquam Mons Pietatis, ſumma quædam pecuniæ ad perpetuum vſum & commodum pauperum deputata ſeu coaceruata, hoc modo, quod pro ſubuentione pauperum qui tempore careſtiæ ab Hebræis excoriantur, Chriſtiani omnes pro libito voluntatis certam eleemoſynam contribuunt, quatenus ex illis quæ offerūtur & promittuntur, quædam fieret numerum ſufficiens ſumma, conſeruanda incolumis, ad hoc vt egēti cuilibet mutuari poſſet, vt in neceſsitatibus ſubueniretur, cumque ſummam pecuniæ cōgruam coaceruatam habent, ſtatim Rectores ciuitatis pro eorum cōſeruatione ſequentia capitula conſtituunt, ſcilicet, vt adminiſtratores eorum, cuſto-
55 diant dictam pecuniarum ſummam, & ſint ſemper parati ad mutuandum illam egentibus ciuibus, vſque ad certam & determinatam quantitatem, & non plus. Secundò conſtitur, vt pecunia ſic mutuata pignoribus idoneis prius acceptis præſtetur, eaque ſuo periculo depoſitarius, ſiue adminiſtrator cuſtodiat, in domo ad hoc conſtituta, & reſtituentibus mutuum intrà annum reddat, non reſtituentium verò pignora publicè vendantur ad hoc vt Monti Pietatis ſatisfiat, reſiduum verò debitori reſtituatur, & horum omnium, & totalis ſuæ adminiſtrationis rationes ſcribat, & reddat. Tertiò, quod vltra pecuniam mutuatam, exigant tot denarios pro qualibet libra mutuata, ab illis quibus mutuatum fuit, & hoc, non vt vltra ſortem aliquid monti accedat; ſed pro ſatisfaciendis adminiſtratoribus, qui publico pauperum bono, in ſupradictis ſuo cum periculo & labore deſeruiunt, & pro expenſis conductionis domus, & emptione librorum rationum, & aliarum rerum huic operi inſtituto incumbentium, & hoc inſtitutum licitum, pium ac ſanctum dicitur. Vt affirmat Thomas de Vio. in tractat. Montis Pietatis, cap. 1. per totum, volum. 11. tractat. Molina de iuſtitia diſputat. 325. tractat. 2. litera B. col. 3. Quod maximè verum eſſet, niſi illud quod vltra ſortem accipitur, ad augendum Montem Pietatis acciperetur, tali enim caſu fœneratitius hic contractus mutui habereturr, vt ipſe eodem loco, colum. 5. ſub litera B. profitetur; idque lege ciuili permiſſum extat, in l. Sancimus, §. *Interdicimus*, ibi: *Egentium pabula & alias pias cauſas*, C. de ſacroſan. Eccleſ. Traditque Tiraquel. de priuileg. piæ cauſæ, in præfat. pag. 10. & 11. quapropter iure optimo talem Pietatis montē viſitare, eiuſque rationes diſpungere poterit Epiſcopus, vel eius Vicarius, & ita tenuit etiam Paul. Caſtrenſ. conſil. 23. viſo punct. col. pen. Tiraq. vbi ſup. pag. 14. Gutier. d. q. 35. n. 28.

55 SI verò tale poſitum conſtitutum fuiſſet ex pecunia publica, per Conſules & proceres ciuitatis, minimè poſſet Epiſcopus illud viſitare, neque eorum adminiſtratores, & depoſitarios ad

reddẽdum ſibi rationes aſtringere, cùm hoc caſu viſitatio & rationum diſpunctio, iudicibus Ordinarijs loci, & eius Decurionibus, in ſuis oppidis competat, vt in l.1.& 2.C.de conditis in publi. horreis, vbi gloſ.& communiter Scribentes, lib.10.& in toto titulo, C.de frumentis Vrbis Conſtantinopolit. & hodie hoc manifeſtè conſtitutum eſt in pragmatica poſitorum, quæ hodie eſt, l.8.tit.5.lib.7.in noua legum Regni collectione, ibi: *Que cada año ſe tome cuenta del dicho depoſito, diſtincta de la que ſe toma de los propios: y que para ello ſe diputen dos Regidores con la Iuſticia, los quales la tomen, hallandoſe preſentes el Regidor, Diputado paſſado, y el preſente*, & hanc diſtinctionem
56 firmauit Bobadilla in ſua Politica, lib.2. c.17.n.134.& lib.3.c.3.n.9.

VLTIMÒ, & finaliter dubitatur, an miſerabiles perſonæ (quæ aliàs caſum Curiæ habent, vt in l.1.C.quando Imperator inter pupil.& viduam) poſsint petere, vt ratiocinia ſuarum tutelarum, vel aliarum adminiſtrationum propriæ ſubſtantiæ, in Regia Curia calculentur. In qua difficultate breuiter eſt tenendum, quòd licèt petere poſsint in Curia, vt adminiſtratores ſui ad præſtandum & diſpungendum rationes condemnentur, minimè tamen audiri debeant, ſi adminiſtratorem ad reddendum ſibi rationes in Curia poſtulauerint. Cùm de natura ratiociniorum ſit, vt eodem loco, quo facta fuit adminiſtratio, ibi eorum calculatio fiat, ex ratione legis 1.& 2.vbi gloſſ.& Doctores,
57 C.vbi de ratiocin.agi oportet. Quæ eſt, quia ibi habilius inſtructio ſufficiens habetur, & veriſsima poſſunt teſtimonia monſtrari. Rurſus, quia ſi adminiſtrator extra locum adminiſtrationis rationem reddere compelleretur, officium adminiſtratoris illi foret damnoſum, cùm aliquas & fortè magnas & extraordinarias expenſas pro illuc eundo faceret, contra text.in cap.2.de fideiuſſorib. Crederem tamen, quòd ſi huiuſmodi miſerabiles perſonæ, dùm in loco geſtæ adminiſtrationis rationes calculantur, vexarentur per iudicem, vt calculatores poſſent appellare ad Curiam,
58 & ibi petere, vt rationum cauſa retineretur, ibique terminarentur rationes, & iure retineri poſſent, cum ad officiũ iudicis pertineat, ne illicitæ extorſiones fiant, vt in l.illicitas, §. *Ne potẽtiores*, ff.de
59 officio Præſi.& cauſa retinendi rationes in Curia erit arbitraria, ex ratione text. in l.penult.§. *Priſcus*, ff.de condit.& demonſtrat.ibi: *Veriſsimum eſt autem, vt alias aliud ex perſona loco q; ſit æſtimandũ*. Quinimò & Supremi iudices procliues eſſe debent ad retinendum ſimiles rationes in Curia, conſtito de aliquo grauamine iſtis miſerabilibus illato interim quod rationes in loco geſtæ adminiſtrationis diſpunguntur, ex ratione text. in l.41. tit.18.part.3.ibi: *Porque ſeñaladamente los Emperadores, y los Reyes ſon juezes deſtos tales, mayormente que de los otros è à ellos pertenece de les fazer alcançar derecho, è de los mantener en juſticia, demanera que no reciban tuerto, ni fuerça de los otros que ſon mas poderoſos que non ellos*. Quinimò, & ſi rationes diſpungerentur inter aliquem magnatem, vel aliam perſonam diuitem & opulentam, & minorem, vel ſimilem aliam miſerabilem perſonam, ſufficeret allegare aduerſarij potentiam & præ
60 ſumptam tyrannidem, ad hoc vt nullo alio apparente grauamine, rationes in Curia retineantur, quia ſufficit allegare timorem vbi litigandum eſt cum potenti, ad hoc vt cauſa pro caſu Curiæ recipiatur, vt in dict.l. vnica, C.quando Imperator inter pupil. & viduam, ibi: *Cùm alicuius potentiam perhorreſcunt*, & miſerabili perſona dicitur, orphanus, etiam ſi maior ſit quatuordecim annorum, vt tenet Gregor. Lup. in d.l. 41. verbo, *Los huerfanos*, quando talis eſt patre orbatus, contra ſententiam Pauli, in rubrica, C. quando Imperator, huiuſque praxis teſtis eſt Couar. pract. quæſt.cap.6.num.2. Quinimò, & ſi non eſſet miſerabilis perſona, quę de oppreſſione timetur, adhuc ſi iuſta timoris cauſa-

cauſa interuenit, poterit petere, vt ra-
61 tiones in Curia calculentur, & retineã-
tur, quia proprium Regum officium
eſt facere iudicium, atque iuſtitiam, &
liberare de manu calumniãtium vi op-
preſſos, & peregrinis, pupilliſque & vi-
duis, qui facilius opprimuntur à pote-
ſtatibus, præſtare auxiliũ, cap. 1. 87. diſt.
62 Martin. Laudenſis in tractat. de Princi-
pibus, quæſt. 116. vol. 10. Rationes au-
tem bonorum publicorum in domo
publica (quam dicimus, *De Ayuntamien-
to*) diſpungi debent, vt in l. fin. in fin. C.
de debitoribus ciuita. lib. 10. facit text.
in l. fin. in fin. ff. de adminiſtrat. rerum ad
ciuita. pertinen. & ita tenet Guido Pap.
deciſ. 361. num. 9. Auend. de exequend.
mand. 1. part. cap. 10. num. 38. verſic. *Item
nota*, Bobadilla in Politica, lib. 5. cap. 4.
num. 5. vbi plus dicit, quòd prædictæ ra-
tiones publicæ non debent priuatim
diſpũgi in domo alicuius officialis pu-
blici, ſed palàm in domo concilij aper-
tis ianuis & coram procuratore com-
munis, quartos, & ſeſmeros ciuitatis,
& aliorum vicorum ciuitatis, quinimò
& quod quilibet ex vicinis, ſeu popula-
ribus, qui talibus rationibus aſsiſtere
velit, non eſt reijciendus, cùm poſsit ani
maduertere de aliquo errore, dolo, vel
fraude, ab officialibus commiſſo, & ra-
tionem ex eo reddit, quia ſi diſpungun
tur publicæ rationes, publicè & ab om-
nibus popularibus debent examinari.
Quod ego verum intelligo, ſi veniret
ad domum concilij, & ibi in tali parcel-
la, vel tali, errorem, dolum, vel fraudem
interueniſſe explicitè, & in ſpecie ex-
preſsiſſet, aliàs magnum eſſet inconue-
niens, quòd omnes populares vellent
rationibus aſsiſtere, vel poſſet dici,
quòd quodlibet priuato de populo vo-
lenti copia talium rationum præſtanda
foret ei, vt de erroribus & fraudibus in
illis contentis animaduerteret. Siqui-
63 dem illam reddi rationem, quilibet de
populo petere poteſt in iudicio, etiam
ſine mandato, vt tenet Bart. in l. vbi pa-
ctum, num. 11. C. de tranſact. Innocent.
Hoſtienſ. & Felin. in c. dilecti de maiori-
tat. & obedient. Curia Piſana, lib. 2. cap.
18. lib. 15. & ibi Azeued. lit. CC fol. 75. n.
44. vbi nonnullos alios pro hac ſenten-
tia refert.

SVMMARIVM.

1 *Perſonæ calculatorum, quales eſſe debeant.*
2 *Infamis an ad diſpungendum rationes eligi poſsit.*
3 *Calculator nominatus à parte, vel iudice, an acceptare calculatoris officiũ compellatur.*
4 *Æſtimatores, quando ad æſtimandum compelli poſsint.*
5 *Calculatores, ſi à Republica non ſint deputati, minimè ad calculandum rationes aſtringi debent.*
6 *Calculatores, qui ſteterunt in mora calculandi, an teneantur parti læſæ ad intereſſe, quod ex tali mora reſultauit.*
7 *Arbiter nominatus, qui arbitrium non acceptat, an peccet?*
8 *Calculatores vel arbitri, poſtquam officium calculandi, vel arbitrandi acceptauerunt, per iudicem poſsunt aſtringi ad calculandum, vel arbitrandum.*
9 *Officium ſuum parte non petente iudex interponere non debet.*
10 *Calculatores ſi non calculentur rationes, quas diſpungendas aſsumpſerũt, poſsunt adſtringi per iudicẽ, donec eas diſpungant, & interim in domo alicuius priuati recludi debẽt.*
11 *Calculatores vota ſua pronuntiare recuſantes, poſsunt in carcerem detrudi donec eorum vota proferant.*
12 *Calculatores, ſi adhuc pertinaciter vota ſua exprimere detrectent, non ſolùm incarcerãtur, verùm & illis alimenta denegantur, donec officium ſuum impleant.*
13 *Recuſari an calculatores à partibus, vel iudice nominati poſsint.*
14 *Iudex ab aliquo electus, minimè ab eo recuſari poteſt.*
15 *Teſtis communis, à nullo ex partibus poteſt repulſari.*
16 *Quæ de nouo emergunt, nouo indigent legis auxilio.*
17 *Iudice exiſtente ſuſpecto, periculoſum eſt coram ipſo litigare.*

18 *Iudice ſuſpecto exiſtente, diuina, naturalis, ac moralis ratio dictat, ne coram eo cauſa agitetur.*

19 *Recuſare nudum miniſtrum, quis minimè poteſt.*

20 *Sententia lata à iudice recuſato eſt nulla.*

21 *Calculatores, ante quam calculare incipiant, quid iurare debeant.*

22 *Calculatores inter mercatores ad diſpungendum rationes priuatim electi, an iurare debeant, & quid.*

23 *Partium conſenſus tollit ſuſpitionem, quam aliàs tollere deberet iuramentum.*

24 *Calculatores à partibus, vel iudice nominati, an aliquam cauſæ cognitionem habeant.*

25 *Calculatores ex legis diſpoſitione ſolum habẽt facultatem calculandi & diſpungendi rationes, illasque iudici præſentandi.*

26 *Lex, ſi actus faciendo reſiſtat, ſubmouet potentiam ab actu.*

27 *Calculatores, non ſecùs ac arbitri reputantur.*

28 *Arbitri, pro diſpungendis rationibus nominari poſſunt.*

29 *Calculatores ſi iuxta iuris diſpoſitionem condemnauerunt tutores, vel curatores, in vſuris, vel redditibus pecuniæ pupillaris, an eorum votum debeat per iudicem confirmari, an verò commiſſionem excedere dicantur.*

CAPVT VIII.

De perſonis calculatorũ, ac de eorum iuriſdictione, & poteſtate.

1 IAM nunc opportunè videre libet, de perſonis calculatorum, ac de eorum iuriſdictione & poteſtate, & in primis videndum erit, quæ perſonæ ad calculandum eligi & nominari poſſint. Et quidem ad huiuſmodi calculandi ac diſpungendi rationes miniſterium, qui libet de mundo eligi poteſt, etiam ſi in minori ætate vigeat, vt in l. 5. tit. 4. part. 3. & in l 3. tit.
2 9. lib. 3. Recopil. Quam ſententiam extende, vt etiam ſi infamis ſit, ad id nomi nari rectè poſsit, vt voluit Accurſ. in l. Pedius, verbo, *Ignominioſus*, per text. ibi, ff. de arbitr. & ita tenet in diuiſoribus hæreditatum Aiora de partit. 1. p. cap. 4. num. 2. & 3.

3 SED modò in propoſito dubitatur, an calculator à parte, vel iudice nominatus, poſsit officium calculatoris renuêre, ánve inuitus ad acceptandum compelli poſsit. In qua difficultate breuiter diſtinguendum erit, an talis calculator ad id de publico ſit deputatus, an verò priuatim ſit nominatus per partes ad calculandum. Primo enim caſu eo etiã inuito, & reluctante, omnibus iuris remedijs ad acceptandũ & calculãdum compelli poterit; quòd ſi adhuc calculare nolit, iudex illum capere, & carceribus mancipare poterit, vt voluit Molineus in conſuetud. Pariſ. tit. 1. gloſſ. 3.
4 num. 8. Vbi loquendo in æſtimatoribus dicit, quòd licèt æſtimatores non poſſint cogi præciſè ad æſtimandum, vbi non ſunt ad id de publico deputati: tamen ſi ad id de publico fuerint conſtituti (eò quòd publicæ perſonæ reputantur) omnibus qui illos nominauerint, officium ſuum impertire debent: quod ſi id facere detrectauerint, iuris remedijs ad id adſtringi poterunt, idque ſentit Bart. in l. 1. §. *Cura carnis*, ff. de officio Præfecti Vrbi, & in l. 1. ff. naute caupo. & ſta. Ioan. Garcia, in tractat. de ex-
5 penſis, cap. 24. num. 26. Si verò à publico deputati non fuerint, minimè ad calculandum compelli debent, niſi vbi iam calculandi miniſterium in ſe aſſumpſerunt; eo enim caſu minimè illis renuêre licet, vt notat gloſſ. Bart. & Albericus, in l. 3. §. penult. ff. de recept. arbitr. l. 29. tit. 4. part. 3. Aiora de partit. 1.
6 part. cap. 4. num. 4. Quinimò, ſi poſtquam calculandi officium aſſumpſerũt, per illos ſtet, quo minus rationes calculentur, ac diſpungãtur, & interim aliquid damni partibus emerſerit, parti læ-

ſæ

ſæ ad intereſſe tenebũtur, niſi ex aliqua iuſta cauſa in mora calculãdi ſteterint: vt in terminis teſtatur Molin. vbi ſupra,
7 Ioan. Garc. loco ſup. cit. n. 25. Quinimò & peccati mortalis (calculator qui fuit in mora) reus eſſe dicitur, ſi ex eo partẽ damnificauit. Vt ſentit Baptiſta de S. Blaſio in tract. de arbit. q. 77. vol. 8. & ante eum ita ſentit gloſ. in cap. ſi cut 11, q. 1. verb. *Sicut*, vbi dicit, quòd ille qui non aſſumit arbitri officium, peccat contra charitatem, cum ex eo poſsit componere inter partes, & in propoſito dixit Curtius Iun. in l. penul. n. 13. C. de pact. quòd arbiter, qui negligit cauſam terminare, litem ſuam facit, & eandem ſententiam tenet Rom. ſingul. 700. & eos refert & ſequitur Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu 341. num. 8.

8 ADVERTENDVM tamen eſt, quòd licèt prædicti arbitri, qui officium calculandi aſſumpſerunt, ad illud agendum compelli poſsint, tamen eos iudex ex officio compellere non debet, ſed demum vbi à parte aliqua petitum fuerit,
9 vt tenet Greg. in l. 26. tit. 4. p. 3. eo quod iudex non poteſt interponere officium ſuum, parte non petente, vt in l. 4. §. *Hoc autem iudicium*, ff. de damno infecto: partibus tamen petentibus, iudex deberet hos calculatores in domũ alicuius priuati recludere, donec integram rationem, vel ſaltim vtriuſq; vota ſaltim ſeorſum & ſeparata (in caſu diſcordiæ) corã iudice producãt: ita Bal. in l. 1. per tx. ibi, ff. vbi pupil. educ. debeat, idque probatur manifeſtè in l. 29. tit. 4. part. 3. ibi: *Y ſi ellos fueſſen tan porfiados, que no lo quiſieſſen hazer, deueles deſpues apremiar teniendolos encerrados*, quam ſententiam tenet in cal
11 culatoribus Auend. de exequend. mãd. 1. p. c. 20. n. 7. Quinimò & ſi adhuc pertinaciter vota ſua proferre nolint, in car-
12 cerem detrudi poſſent, quinimò & illis poſſunt alimenta denegari, vt tenet Bald. in c. cum ſpeciali de appellatio.

13 DVBITARE tamen inter calculatores aſſiduè cõtingit, an iſti calculatores ab aliqua ex partibus recuſari poſsint. In qua difficultate breuiter ſunt tres caſus conſiderandi, aut enim ambo calculatores fuerunt ab vtraque parte concordi iudicio electi, aut quilibet ſuum nominauit, aut aliquem ex illis (ob partis cõtumaciã) nominauit iudex. Primo enim caſu recuſationi locus non erit, ex vulgata regula, quod ſemel placuit, de reg. iur. in 6. & in eo qui iudicem elegit probat noſtram concl. text. in c. ſi autem, iuncta gloſ. verb. *Si quis tertio*, 2. q. 3. vbi
14 cauetur: quòd ille qui iudicem elegit, minimè illum recuſare poteſt, quod etiã probatur ex text. in cap. cùm olim, de cauſa poſſeſsio. & proprietat. & ita tenet Anchar. conſil. 158. num. 19. Marant. de ordin. iudic. 6. part. num. 76. facit tx. in l. generaliter, §. *Sed iuramento*, C. de rebus creditis, ibi: *Quis enim ferendus eſt ad appellationis veniens auxilium, in his quæ ipſe facienda procurauit*. Rectè etenim illi conuenit illud; *Semel loquutus eſt Deus*: & illud, *Quidquid procedit ex ore meo, non faciam irritum*.
15 Rurſus facit; quia communis teſtis repulſari non poteſt ab aliquo eorum, qui illum produxit, l. ſi quis teſtibus, C. de teſtib. cap. ſi teſtes, §. fin. 4. quæſt. 3. l. 31. tit. 16. part. 3. vbi Gregor. verbo, *Deſechar*, hoc in praxi communiter ſeruari teſtatur, quod tamen debet intelligi, rebus in eodem ſtatu manentibus, ſecùs tamen, ſi aliqua noua recuſandi cauſa ſuperueniſſet: quia eo caſu proculdubio a qualibet ex partibus recuſari poſſet, cap. inſinuante, & ibi Abbas, num. fin. de officio delegat. vbi dicit, quòd ille, qui aliquem in iudicem elegit, ex noua & iuſta cauſa ſuperueniente, quæ reddit iudicem ſibi ſuſpectum, poterit illum recuſare. Vtpotè, ſi poſtquam fuit electus, affinitatem, vel magnam amicitiam cum parte aduerſa contraxit, & plures alias recuſationis cauſas cumulat Maranta de ordin. iudic. 6. part. ex num. 27. vſque ad 77. Et ratio ea eſt potiſsima; quia nouis morbis, noua conuenit antidota præ-
16 parari. Vt in cap. cæterum, de iurament. calumn. quæ enim de nouo emergunt,

nouo indigent legis auxilio, vt in l. ab arbitro. ff. qui ſatisdat. cogant. Marant. vbi ſupra, num. 76. & hoc quidem rationi eſt ſatis conſentaneum, cùm valdè ſit periculoſum ſub iudice ſuſpecto litigare, vt in auth. de triente & ſemiſſe. §.
17 *Hæc omnia*, quinimò, vt inquit Summus Pontifex in cap. quod ſuſpecti 3. quæſt.
18 5. Diuina, moralis, & naturalis ratio dictat, non eſſe coram iudice ſuſpecto litigandum; idque comprobat Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 2. caſu. 152. num. 1. & in propoſito plura cumulat Ioan. Garc. in d. cap. fin. Aiora, d. cap. 4 num. 10. & 11. vbi in additione adiecta ſecundæ impreſsioni, hanc concluſionem & veram, & indubitabilem reputat. Maximè, vbi talis calculator eſſet electus vt arbiter, ita vt ſuper dubijs in rationibus incidentibus non ſolum calculare, verum & pronuntiare poſſe. Quam licentiam pronuntiandi ſuper calculis & articulis rationum, calculatores noſtri temporis paſsim vſurpant, tam in vno, quàm in altero pronuntiando, quod quidem aduerſatur legis Regiæ diſpoſitione, in l. 50. tit. 5. lib. 2. in noua legũ Regni Collectione, ibi: *No los nombren para ningun articulo que conſiſta en derecho.* Dictio enim illa negatiua, *No los nombren*, ſubmouet potentiam ab actu nominandi tales calculatores, ad declarãdum ſuper iuris articulis in rationibus incidentibus, vt tenet Bald. in l. non dubium, num. 10. vbi dicit, quòd prohibitum à lege non debet ſub aliquo colore attentari. Secùs tamen eſſet, vbi quis nominatus eſſet ad calculandum tantùm: quia hoc caſu, minimè poſſet recuſari, cùm ſit nudus miniſter, qui de iure recuſari non poteſt, vt in cap. ſuper eo, & in cap. nouit de appellat. gloſſ. in
19 cap. fin. de præſcript. Secundo verò & tertio caſu, ſcilicet, quando calculatores fuerunt ſeparatim à partibus, vel iudice electi, tu meum, & ego tuum poſſumus recuſare, non ſolum ratione ſuſpitionis, verum & ratione imperitiæ: calculatio enim, vel æſtimatio rerum debet fieri à peritis & expertis, vt te-
20 nuit Ioan. Garc. vbi ſupra, & ſi talis recuſatus recuſatione non obſtante in cauſa procedat, quod per ipſum factum fuerit, nullum erit, vt in d. l. 31. Partitæ. Quod intellige, vbi de facto nominati eſſent calculatores ad declarandum in iure & in facto, eo enim caſu, qui recuſauit, non tenebitur ſtare calculationi, non minus ac ſi recuſatus tempore quo pronunciauit, mortuus fuiſſet, vt voluit Ioan. de Platea, in l. 1. in fin. C. de his qui non implent. lib. 10. Quæ ſententia non ſolùm locum haberet, vbi iſti calculatores nominati eſſent, vt arbitri, verumetiam vbi vt arbitratores electi fuiſſent, vt voluit Ioan. Garc. vbi ſupra, num 27. licèt in hoc contrarium teneat Guillerm. de Cuno, in l. ſi quis ex conſenſu, C. de Epiſcop. & Cleric. relatus & ſecutus ab Auend. 2. part. de exequend. mand. c. 32. n. 10.

21 PRIVS tamen, quàm iſti calculatores calculare incipiant, iurare debent ſecundum formam traditam in l. 51. tit. 5. lib. 2. Recopilat. ibi: *Y que al tiempo que fueren nombrados juren, que ni antes, ni deſpues de hechas las cuentas, no recibiran dineros, ni otra coſa de las partes, ni de alguna dellas, haſta que les ſea taſſado el dicho ſalario, y que anſi miſmo juren, que fielmente haran las dichas cuentas, y daran ſus pareceres ſin aficion alguna.* Licet vnius legis forma paſsim per ignaros iudices, & inexpertos omitti ſoleat, non recipiendo hoc iuramentum, vſque in fine rationum, & quando rationes coram eis producuntur, neque in hoc calculatores ſcrupulantur; quinimò à partibus recipiunt ſtipendij partem ſtatim quòd rationes diſpungere incipiunt; melius tamen & conuenientius lex Regia ſupra relata ſeruanda foret, cùm ex eo ſequeretur facilior rationum exitus.

22 QVOD autem de iuramento calculatorum dictum eſt, non ſolùm vbi rationes iudicialiter diſpunguntur, ſeruandum erit; verumetiam vbi priuatim inter mercatores calculatores ſunt nominati;

minati; hoc enim etiam caſu, in initio rationum priuatarum iurare debent calculatores, ſecundum formam traditam in d.l.51. ex his quæ notat Bald. in l. hac edictali, §. *His illud*, C. de ſecund. nupt. Quod ego verum intelligo, ſub ſequenti diſtinctione, an de iudicis mãdato calculentur, vel non: primo enim caſu, concluſio Bald. indubitabilis erit: ſecundo verò caſu minimè; niſi de hoc inter partes conuentum eſſet. Tunc enim conuentio pro lege haberetur, vt in l. contractus, de regul. iur. Lucas de Penna in l. 1. C. de nauicularijs, lib. 11. Carol. Molin. in cõſuet. Pariſ. tit. 1. §. 3. gloſ. 33. num. 7. & hanc diſtinctionem probauit Ioan. Garc. d. cap. 24. num. 18. loquendo in æſtimatoribus à partibus no
23 minatis. Et ratio ea eſt potiſsima, quia conſensus partium ſupplet vim iuramẽti & ſuſpitionem, quam ipſimet partes de iſtis æſtimatoribus & calculatoribus habêre poſſent.

24 VLTERIVS videndum erit, quam poteſtatem, quámve iuriſdictionem calculatores noſtri habeant. Et dicendum videtur, quòd calculatores quodammodo iuriſdictionem, vel ſaltim notionem quandam habeant; maximè vbi præcedẽte iudicio à partibus, vel etiam à iudice in partium defectu nominantur, vt ſentit Conſultus in l. cui libertas, ff. de condit. & demonſt. ibi: *Ampliſsimi Conſules arbitrum dabant, qui excuſsis rationibus, non tantum quæ reliqua ſunt Ephraphroditi conſtituent, verum etiam quas rationes, quæque inſtrumenta reddere aut exhibêre dominus ſuis debeat*, vbi Paul. Caſtr. notionẽ quandam prædictos calculatores habere aſſirmat, dicens, quod ex ſimplici facultate illis conceſſa, poteſtatem habeant pronuntiandi ſententiam, alterum alteri condemnãdo; idque memoriæ tenẽdum reputat, licèt poſtmodum aliter obſeruari teſtet. Et ingenuè fateatur prædictos calculatores facultatem habere dumtaxat videndi & referendi rationes, & producendi illas in ſcriptis coram iudice, eaſque poſtmodum iudicem rectè, an non rectè factas iudicare; & ex hac Pauli ſententia videtur hodie condita, l. 50. tit. 5. lib. 2. Recopil. quatenus dicit: *Mandamos, que de aqui adelante, quando los jueces mandaren nombrar contadores, ò otras perſonas, no los nombren para ningun articulo, que conſiſta en derecho, ni para otras coſas que ellos puedan determinar por el proceſſo, ſino que vsen ſolamente los nombren para coſa que conſiſta en cuenta, ò taſſacion, ò pericia de perſona, ò arte.* Ex quibus verbis manifeſtè apparet, calculatores omnes,
25 ſolùm habere à lege facultatẽ calculandi, ac diſpungendi rationes, illaſque coram iudice producendi, vt ſuper dubijs iuris quæſtionibus, ipſe ſentẽtiam ſuam proferat. Et hanc ſentẽtiam tenet etiam Caſtel. in l. 27. Tauri, verſic. *Quæro an iſti*: vbi teſtatur ſe vidiſſe hoc ſæpiſsimè iudicatũ, multaſque calculatorum rationes, eò quòd alterum alteri condemnabant, ſubuerſas, & irritas pronuntiatas fuiſſe: & hanc ſentẽtiam tenet Aiora de partit. c. 4. n. 24. quod ſecùs ipſe exiſtimat, ſi per iudicem aliquis ex articulis iuris calculatoribus fuiſſet commiſſus, vt ſuper eo pronuntiarent.

HVIC tamen Aioræ limitationi, me ſubſcribere non audeo, cùm ex verbis prædictæ legis Regiæ manifeſtè conſtet calculatores eligi, & nominari non poſſe, ad pronunciandum ſuper aliquo iuris articulo: quando enim lex diſponit negatiuè, actum fieri prohibendo, ſubmouet potentiam ab actu, ita vt fa-
26 ctum cõtra prohibitionem ſit nullum, ita notat Bartol. in l. cùm lex, num. 3. ff. de fideiuſſor. Bald. in l. non dubium, nume. 20. & 21. C. de legit. Ex quibus manifeſtè patet, quòd neque iudex, prout neque partes, calculatoribus committere poterunt, vt ſecundum ius in dubijs rationum quæſtionibus pronuntiare poſsint. Iudicis enim & partis factũ, pari paſſu ambulat, vt in l. ſi ob cauſam, C. de euictio. Crederem tamen, quòd ipſemet partes, poſſent calculatores tanquam arbitros iuris nominare, commitendo illis, vt circa iuris articulos in ra-

nomibus incidentes iurisperitos consulant, & secundum illorum sententiam rationum dubia declarent, minimè tamen alterum alteri condemnare debet, vt notat Alexand. cons. 21. num. 11. & 12. volum. 7. Cui assentit Benuenut. Straca de mercatura 2. part. num. 67. vbi dicit,
27 calculatores ad dispungendas rationes electos, arbitros dici posse: quod ego verum intelligo, vbi non simpliciter,
28 sed cum potestate arbitrandi electi fuissent; super reddendis namque rationibus arbitri nominari possunt; vt voluit Catialupus in tractat. de arbitris, lib. 3. cap. 8. & hoc casu veram intelligo sententiam Aioræ supra relatam, quate-
29 nus dicit, quòd si calculatores condemnauerint tutores ad solutionem interesse pecuniarum minoris, vel ad restitutionem fructuum prædiorum, si talis condemnatio sit iusta, debet per iudicem confirmari, aliàs non debet dicere, quòd confirmat sententiam calculatorum, sed simpliciter confirmare debet vota calculatorum; quia cùm sententiam ferre aliàs non possint, super dubijs in iure consistentibus, inutilis esset confirmatio sententiæ nullæ, ex defectu iurisdictionis, & in hunc modum intelligi debet sententia Pauli supra relata, & prædicta lex Regia, & Aioræ cõclusio quatenus simpliciter tenet, calculatores à partibus nominatos iurisdictionem habere delegatam, cùm aliàs nisi à partibus tacitè, vel expressè illis fuisset delegata, loqueretur contra mẽtẽ & verba prædictæ legis Regiæ, quod non est tanto viro dignum, iudices tamen nostræ Cancellariæ cum attenta veritate, non tamen iuris subtilitate iudicare debeant, vt in l. 10. tit. 17. lib. 4. Recopilat. nunquam in prædicta difficultate insistunt, sed in eo solo, an calculatorum vota sint iuri & rationi coadæquata, & quidem hoc per omnes iudices fieri deberet. Cum non sit imponenda lex verbis, sed rebus, vt in l. fin. C. communia delega.

SVMMARIVM.

1 *Inuentarij confectio legitima administrationis nomine continetur.*

2 *Inuentarium est caput rationis.*

3 *Administratores, & maximè tutores & curatores ante inuentarij confectionem administrare non possunt, nisi tempore peritura.*

4 *Rationem, qui veram, rectamque, & in nullo suspectam reddere cupit, in initio rationum inuentarium legitimè confectum calculatoribus exhibêre debet.*

5 *Tutor honorarius an inuentarium à seipso confectum in rationibus exhibêre debeat.*

6 *Hæres an inuentarium exhibêre teneatur in ratione, quam fideicommissario reddit.*

7 *Orphanotrophus, siue hospitalarius, an inuentarium exhibêre debeat, in ratione quam reddit rerum hospitalis.*

8 *Fiscus an inuentarium in ratione bonorum proscriptorum exhibêre debeat.*

9 *Parochus qui rerum Ecclesiæ rationem reddit, inuentarium in primis exhibêre debet.*

10 *Inuentarium tutoris, an fieri debeat coram iudice & tabellione.*

11 *Vsufructuarius an inuentarium conficere teneatur.*

12 *Frater, qui filij tutelam suscepit, an inuentariũ conficere teneatur.*

13 *Pater, qui habet vsufructum in rebus aduentitijs filij, an rationem reddere teneatur.*

14 *Administrator omnis, qui rationi reddendæ lege, consuetudine, vel pacto est obligatus, inuentarium exhibêre debet.*

15 *Inuentarium ab alio, quàm tutore, vel curatore confectum, an ipsis, dum rationem reddunt, prosit.*

16 *Hæres, qui inuentarium non confecit, neque Falcidiam, neque Trebellianicam deduxit.*

17 *Iuramentum in litem deferri potest, contra eos qui cum inuentarium conficere tenerentur, eius confectionem omiserunt.*

18 *Iudex, an necessariò inuentarij confectioni assistere debeat.*

19 *Inuentarium, an illud exhibêre sufficiat, quod testator paulò ante mortem de suis bonis confecerat.*

20 *Inuentarium ab vno ex hæredibus confectum, an alijs prosit hæredibus.*

Inuen-

21 *Inuentarium factum à marito, vel vxore, ſufficit produci in partitione bonorum per hæredem.*

22 *Inuentarium factum à iudice, ex officio, de bonis teſtatoris minoris, Eccleſiæ, vel hoſpitalis, an adminiſtratori proſit, vel hæredi.*

23 *Tutor, vel curator, non poteſt ſe iuuare ex inuentario à ſe non confecto.*

24 *Tutores, curatores, Prælati, vel Parochi Eccleſiarum, Orphanotrophi, & his ſimiles, an ſolemne inuentarium conficere teneantur.*

25 *Ob non confectum inuentarium, ille adminiſtrator ſuſpectus dumtaxat habetur, qui publicam adminiſtrationem ſuſcepit.*

26 *Conſequentia hæc, aliquis tenetur conficere inuentarium: ergo propter eiuſdem omiſſionẽ, aduerſus eum iuramentum in litem deferri poteſt, non recte procedit.*

27 *Iuramentum in litem, licèt aduerſus hæredem adminiſtratoris (ratione omiſſi inuentarij) præſtari nõ debeat, vbi lis non fuit cum defuncto contestata, ipſo tamen hærede in dolo exiſtente, aduerſus illum deferri poterit.*

28 *Adminiſtratores, qui peculiarem & non publicam adminiſtrationem habent, ſufficit quod ſolam bonorum deſcriptionem faciãt, niſi ab illo cuia intereſt, vt inuentarium ſolemne fiat, petitum fuerit, quia eo caſu ſola bonorum deſcriptio non ſufficiet ad hoc, ne iuramentum in litem deferatur.*

29 *Fraus, vt non fiat in confectione inuentarij, quælibet res debet inuentarizari æſtimata, ne tempore reſtitutionis alia non æquè bona reſtituatur.*

30 *Iuramentum in litem, an aduerſus Epiſcopum, vel Parochum Eccleſiæ ob non confectum inuentarium deferri valeat.*

31 *Pœnales diſpoſitiones minimè extra caſum, in quo loquuntur extendi debent.*

32 *Epiſcopo, vel Parocho Eccleſiæ, inuentarium bonorum non conficiente, cui aduerſus eum iuramentum in litem deferri debeat.*

33 *Iuramentum in litem, ipſi damnum paſſo, non verò eius hæredi deferri debet.*

34 *Hæredi, vel ſucceſſori damnum paſſi etiam ſi dicat quod per famam habet damni notitiã, & æſtimationem rei amiſſæ, vel non traditæ, iuramentum in litem deferri non debet.*

35 *Iuramentum in litem, ei ſoli deferri debet, qui veriſimiliter poteſt ſcire rei veritatem.*

36 *Probationis omne genus tranſit ad hæredem, præter priuilegium probandi per iuramentum in litem.*

37 *Habilitas perſonæ debet concurrere in eo, cui iuramentum in litem defertur.*

38 *Iuramentum in litem vbi eſt deferendum, quantitas ſuper qua eſt iurandum, prius eſt arbitranda & aſſignanda per iudicem.*

39 *Adminiſtrator à confectione inuentarij excuſatur, ſi conſuetudine regionis vſurpatum erat, ne conficeretur inuentarium.*

40 *In confectione inuentarij, qui cadit à ſyllaba, cadit à toto, niſi aliter ſe habeat loci conſuetudo.*

41 *Conſuetudinis intuitu factum, iure factum eſſe cenſetur.*

42 *Hæres, tutor, vel alius adminiſtrator, qui inuentarium confecit ſecundum loci conſuetudinem, etiamſi iuris formam in eo non ſeruauit, non poteſt capi pro debitis defuncti, neque in litem aduerſus eum iuratur.*

43 *Conſuetudine ſi ſit introductum, vt inuentariũ ab hæredibus, vel adminiſtratoribus non fiat, non delinquet ille, qui ſecutus fuerit conſuetudinem.*

44 *Conſuetudinem ſecutus, in nullo peccat.*

45 *Tutor, vel curator inuentariũ facere non aſtringitur, quando pater minoris propter bonam fidem, quam de ipſo habuit, confectionem inuentarij illi remiſit, tenetur tamen aliqualem deſcriptionem facere.*

46 *Remiſsione inuentarij à patre tutori factâ non obſtante, iudex ex officio bona pupilli, vel adulti inuentarizare poterit, ne forte in aliquo defraudetur.*

47 *Pater in conſtitutione vſusfructus de bonis filij in tertio, vel quinto meliorati, an inuentarij confectionem remittere poſsit.*

48 *Vſufructuario, etiamſi inuentarij confectio remittatur, adhuc illud facere aſtringitur.*

49 *Succeſſori maioratus, ſiue fideicommiſſario, an confectio inuentarij remitti valeat.*

50 *Rei ſuæ quilibet eſt moderator & arbiter.*

51 *Poſſeſſor maioratus, licèt quo ad fruitionem fructuum, tanquam vſufructuarius habeatur, attamen in rei veritate, dominium bonorum maioratus (ſaltim reuocabile) habet.*

52 *Confectio inuentarij quantumcumque à patre*

minoris, tutori remissa sit, non debet extendi ad bona legitimæ filij.

53 Pater directè, vel indirectè filij in legitima gravare non potest.

54 Pietas paterna, semper pro filio optimum consilium capit.

55 Inventum in litem, an aduersus tutorem rusticum inuentarium non conficientem deferri possit.

56 Rustici aliquando sunt sagaces.

57 Tutor an à confectione inuentarij liberetur, si tempore quo illi fuit decreta tutela, morbo sontico, vel alia perpetua infirmitate laborabat.

58 Administrator à confectione inuentarij excusatur, quando res minoris sunt ita longè, vel in abscoso, vt sine magna & probabili difficultate inuentarizari non possint.

59 Quando quis tenetur ad factum, difficultas faciendi excusat à mora.

60 Tutor excusatur à confectione inuentarij, quãdo in illo faciendo verisimiliter tantum expenderet quantum ascendunt bona minoris inuentarizanda.

61 Expensa in re faciendâ, rei valorem adæquare non debet, & ideò si verisimile sit, quòd illum adæquauit, euitandus est circuitus.

62 Tutor à confectione inuentarij excusatur, vt vtilitati & authoritati minoris expedit, illud non fieri, & quam cautelam hoc casu adhibêre debeat.

63 Administrator non tenetur exhibêre inuentarium, quando rationes post triginta annorũ discursum (post finitam administrationem) calculari petuntur.

64 Inuentarij, & descriptionis bonorum dictionibus iura promiscuè vti solent.

65 In materia inuentarij, quando lex loquitur de hærede, tutore, curatore, Episcopo, Paracho, hospitalario, vel alia persona publica, per verbum inuentarium, semper intelligitur de inuentario solemni, & secundum ius, vel consuetudine conficiendo.

66 Inuentarij dictio, quando profertur à lege, loquendo de fisco, depositario, œconomo, procuratore, negotiorum gestore, vxore quo ad bona mariti, patre quo ad bona filij, debet intelligi de simplici bonorum descriptione.

67 Inuentarij & descriptionis bonorum finis vnus & idem est.

68 Descriptio, siue inuentarizatio bonorum, si obscurè, in folle, & sub inuolucro verborum fiat, iuramentum in litem in dubijs parcellis deferri poterit, aduersus illum conficientem.

69 Hæres, si quid dolo inuentario scribere prætermiserit, dupli pœna punitur, & tripli, si sit Regius administrator, & creditoribus patris pupilli in solidum tenetur.

70 Instrumenta, appochæ, & priuilegia minoris, vel Ecclesiæ, siue aliarum similium personarum, qualiter in inuentario sit describẽda.

71 Administratores cauêre debent, ne de mendacio conuincantur, circa inuentarij confectionem, vel rerum administrationem, dum rationes præstant; quia ex hoc in dubijs parcellis contra eos iuramentum in litem deferri poterit.

72 Tutor, vel alius administrator, si in relatione rationis, quam durãte administratione præstat, de mendacio in aliquo conuincatur, absque alia causa, ab administratione remouetur, & ab illo ratio administrationis exigitur.

73 Mendaces, leges odio habent.

74 Iuramentum in litem, vbi contra administratorem defertur, deferri nõ debet, et qui aliàs de periurio fuit conuictus, vel infamia iuris, vel facti fuit notatus.

75 Iuramentum in litem deferri debet damnum passo, dummodò non sit minor, & habilitas personæ adsit.

76 Hæres, an inuẽtarizare teneatur fructus, quos colligit, vt de illis creditoribus defuncti (sicut de bonis hæreditarijs) satisfaciat.

77 Inuentarij confectio reponit hæredem in pristinum statum.

78 Fructus hæreditati obuenientes, mortuo defuncto, ante vel post aditam hæreditatem, eam & augent & vberiorem reddunt.

79 Hæreditas statim quod est adita, iam non dicitur amplius hæreditas, sed proprium hæredis patrimonium.

80 Commoda & damna hæreditati superuenientia, hæredi ascribuntur, etiam si ante, vel post aditam hæreditatem contingant.

81 Hæreditas si augeatur à luuione, fœtu pecorum, vel partu ancillarum augmentum cædit

dit hæredi, qui inuentarium confecit.

82 *Hæres hæreditatem adeundo, quaſi contrahit cum creditoribus & legatarijs.*

83 *Hæres, à die quo inſtant creditores hæreditarij, fructuum hæreditatis rationem habêre debet, eos in libro rationum deſcribendo, prout quilibet alius adminiſtrator.*

CAPVT IX.

De inuentario ab adminiſtratore calcularoribus exhibendo.

1 CVM confectio inuẽtarij legitimè adminiſtrationis nomine continetur, ex gloſ. in l. 2. §. *Si pater*, verbo, *Neque legitimè*, ff. ad Tertulian.

2 Quinimò & inuentarium caput ſit rationis, vt voluerunt Bart. & Imol. in l. cum tale, §. 1. ff. de condit. & demonſtr. Curtius in tract. de ſequeſtris, num. 17. Gregor. Lup. in l. 5. verbo *Las deudas*, tit. 6. part. 6. Baëça de decim. tutor. cap. 2. num. 169. Aiora de partit. c. 2. num. 10. ex eo fit, quòd ſi aliquis ex adminiſtratoribus ante inuentarij cõfectionem, alia,

3 quam tempore peritura adminiſtrauerit, ex eo ſolo efficiatur infamis, & ſuſpectus de mala in futurum adminiſtratione, ita vt ab illa ſtatim remoueri poſſit, vt in l. fin. §. *Illo*, C. arbitri. tutel. & in l. Tutor qui repertorium, in princip. ff. de adminiſtrat. tutor. Baëça d. c. 2. n. 64. & 66. Ideò qui rectam, veramque rationem, &

4 in nihilo ſuſpectam præſtare cupit, in introitu adminiſtrationis inuentarium conficere debet, illudque poſtea in rationibus coram calculatores exhibêre tenetur, vt in l. fin. C. Arbitr. tutel. & in l. 6. tit. 11. part. 6. Baëça d. c. 2. n. 62. in fin. Conſtantinus ad leges Regias, artic.

5 131. Cuius etiam inuentarij conficiendi cura, ad tutorem etiam honorarium incumbit, vt tenuit Accur. in d. l. tutor, qui repertorium, verb. *Feciſſe*, quem ibi ſequitur Bart. relatus & ſequutus à Saliceto ibi, Guillelmus Mainer. in l. Quo tutela, num. 70. ff. de regul. iur. Gutier.

6 de tutel. 2. part. c. 1. num. 53. Hæres etiam inuentarium tenetur exhibere in rationibus, quas fideicommiſſario reddit, vt appareat aliqua bona ſint deteriorata, ſua culpa, vel dolo, vt tenuit Bald. in l. filium quem habentem, n. fin. C. famil. herciſcund. Molin. de Hiſpan. primog. lib. 1. c. 28. n. 3. Ioſeph. Ludouic. deciſ. 66. 2. part. ex n. 1. Vbi de hoc nonnullas fallentias congerit.

7 ITEM & Orphanotrophus, ſiue Hoſpitalarius, inuentarium ſuarum rationũ exhibere debet, vt in l. Orphanotrophos, & ibi Paul. num. 4. C. de Epiſcop.

8 & Cleric. Quinimò, & etiam Fiſcus de bonis proſcriptorum rationem præſtans, ab onere conficiendi inuẽtarium non liberatur, vt in l. ſi quis intra, C. de

9 bonis proſcript. Neque Parochus, qui bonorum ſuæ Eccleſiæ rationẽ diſpungit, ab hac cura exhibendi inuentarium excuſatur, c. de Siracuſanæ, & ibi gloſſ. 12. quæſt. 2. licèt Bald. hoc in Beneficiatis cautum non reperire fateatur. Hiſpani tamen in hoc Regiam Gotthorum conſtitutionem habent, in l. 2. tit. 1. lib. 5. in Forojuzgo, vbi peculiaris forma fuit tradita in confectione inuentarij bonorum Eccleſiæ, in hæc verba. *Nos treemos, que bon conſelho ſerà de noſtro Regno, ſe nos mandarmos, por noſtra ley, que has coſas de ſanta Igleſia ſean guardadas, è por ende eſtablecemos en eſta ley, que mantenente quel Obiſpo for ordenado, que faga eſcrito de las coſas de la Igleſia, preſentes cinco homes buenos, y aquellos ante quien fue hecho el eſcrito, prueuen eſte eſcrito con ſus manos. E deſpues de la morte de aquel Obiſpo, el otro Obiſpo que fuere en ſu lugar, ſegundo aquel eſcrito demande las coſas de la Igleſia, y ſi alguna coſa hallare iniquada la demande a los herederos del primer Obiſpo, ò à aquellos à quien pertenecen ſua bona del Obiſpo*, & rurſus inferius dicit. *Otroſi mandamos eſto guardar de los otros Sacerdotes, è de los Diaganos, è de todos los*

otros

otros clerigos. Quinimò & prædicta forma quaſi in nihilo mutata, hoc ipſum conſtitutum fuit ab Henrico II. in l. 2. & 3. tit. 5. lib. 1. Fori, quod hodie eſt confirmatum per l. 6. tit. 2. lib. 1. in noua legum Regni Collectione. Et licèt prædicta iura non aperiant, an tale inuentarium coram tabellione fieri debeat, tamen tutoris inuentarium (cui prædictę perſonæ aſsimilantur) coram tabellione fieri debet, vt in dict. l. Orphanotrophos, & l. non aliter, ff. de adopt. quatenus ibi cautum reperitur, vt coram publicis perſonis fiat, & ita tenet Guillermus Mainetius, in d. l. Quo tutel. num. 54. vbi inter perſonas publicas enumerat tabelliones. 10

ITIDEM & vſufructuarius inuentarium facere debet, rerum ſibi in vſumfructum conceſſarum, cum de illis rationem proprietario reddere debeat, vt in l. 1. §. *Rectè*, ff. vſusfructus quemadmodum caueat, licet gloſ. ibi, verbo, *Facient*, hoc magis de conſilio, quàm de præcepto eſſe exiſtimet. Communiter tamen eius ſentētia à Doctoribus reprobatur, & eam præcipuè impugnat Angel. in §. *Conſtituitur*, inſtit. de vſufruct. Rebuf. in conſtitut. Gallicis, 1. tom. tit. de ſentent. prouiſio. art. 13. gloſ. 3. n. 18. Iacob. de Sancto Georg. in l. fin. §. 1. C. de iure delibe. Afflict. deciſ. 342. n. 3. 11

PATER itidem, qui filij tutelam ſuſcepit, ad inuentarij confectionem tenetur, vt tenuit Speculator, in tit. de inſtrument. editione, §. fin. verſ. *Quid in patre*; vbi dicit: quod licèt pater habens vſumfructum in bonis filij aduentitijs, non teneatur reddere rationem adminiſtrationis, tamen quia poſſet alienare bona ipſius filij, inuentarium de illis facere debet, vt ſciri poſsit tempore reſtitutionis, an aliqua bona deficiant, ex his quæ in inuentario deſcripta fuerūt, & vt recurſum habeat filius contra emptores talium bonorum. Et hanc ſententiam tenet etiam Ioan. de Gradibus in addit. ad Guidon. Pap. deciſ. 351. verbo, *Rationem*, Pinel. in l. 1. 2. p. num. 23. C. de bonis mater. Gutier. de tutel. part. 3 cap. 4. num. 2. & hanc rationem formalem adhibuit text. in l. 6. tit. 2. lib. 1. in noua legum Regni Collect. ibi: *Y por el dicho inuentario, ſi alguna coſa de las que anſi hallaren eſcritas fuere vendida, ò enagenada ſin derecho, la pueda demandar, y tornar à la Igleſia:* & vt hoc vnico verbo concludamus regula generalis cōſtitui debet, vt omnis adminiſtrator qui rationi reddendæ, lege, pacto, vel conſuetudine, eſt adſtrictus, inuentarium rerum à ſe receptarum facere, & calculatoribus exhibere debeat, aliàs pœnis legalibus ſubdatur: quod extende, etiam ad maritum ſuperſtitem, vel vxorem in retentione bonorum manentem, vt tenet Aiora de partit. c. 2. n. 8. 14

SED dubium erit in propoſito, an adminiſtrator obligationi inuentarij conficiendi ſatis feciſſe dicatur, ſi exhibeat inuentarium bonorum adminiſtratorum ab alio tertio confectum; an verò præciſè ab ipſo factum, vel ad eius inſtantiam conſcriptum eſſe debeat, vt pœnas non conficientis inuentarium euadat, quæ in hærede eſt, vt vltra vires hęreditarias creditoribus & legatarijs teneatur, vt in l. fin. §. *Sin vero poſtquam*, C. de iure deliber. & in l. 5. & 10. tit. 6. part. 6. Quinimò in pœnam nō confecti inuentarij, hæres, neque Falcidiam, neque Trebellianicam deducit, vt tradit latè Roland. conſil. 27. n. 13. & plures cumulat Oſaſcus, qui idem tenet deciſione Pedemontana 147. num. 8. & 148. per totam, vbi varias in hoc Doctorum ſententias fœdere diſtinctionis ad concordiam redigit. Aduerſus verò tutores & curatores & his ſimiles, pœna non conficientis inuentariū ea eſt, vt iuramentū in litem particula, intererat, fieri deferatur, vt tenet Accurſius in l. officio, verbo, *Tenebitur*, ff. de tutel. & ratio. diſtra. & in l. tutor. qui repertorium, ff. de adminiſtrat. tutor. & ibi cōmuniter Scribentes, & in l. 6. tit. 11. part. 6. quibus ſic præhabitis, in propoſita ſpecie dicendum videtur. Quod non aliter tutores, 15 16 17

& ſi-

& ſimiles obligationi conficiendi inuẽtarium ſatisfaciant, quam ſi inuẽtarium ſolemniter confectum coram iudice & tabellione, & ad eorum inſtãciam producant, aliàs aduerſus eos iuramentum in litem deferri poſsit; licèt hoc de præſentia iudicis de conſuetudine non obſeruetur, vt ex alijs refert Gutier. de tutel. part. 2. n. 81. verſic. *Sed non eſſe.* Idque in ſubſtituto, qui ſucceſsit pupillo, tenet Bart. in l. in ratione, *la* 1. §. *Quod vulgò*, ff. ad legem Falcidiã, vbi tenet, quod ſi ſubſtitutus tempore quo fideicommiſſum reſtituit rationem reddat, exhibito inuentario à tutore pupilli facto, non debet gaudere beneficio inuentarij, & eius ſententiam ſequitur Imol. ibi in fine, Roland. à Valle in tractat. de inuentario, fol. 116. num. 3. Et ratio ea eſt potiſsima, quia vbi à lege confectio inuentarij exigitur, eiusdem cõfectio perſonaliſsima eſt, ita vt ab alio confectum non releuet adminiſtratorem ab eius confectione, ita Bald. & Doctores communiter in d. l. fin. §. *Cùm igitur*, num. 18. Caualcan. in tract. de tutore, num. 108.

19 Inuentarium namque debet incipi per hæredem ipſum, quod in tantum verum eſt, vt dicat Bald. in d. num. 18. quod etiã ſi ipſemet teſtator paulò ante eius mortem ſuorum bonorum inuentariũ feciſſet, adhuc eius hæres non poſſet ſe tueri aduerſus creditores, & legatarios prætextu talis inuentarij. Neque illi etiã prodeſſet, quod aliqui ex creditoribus, vel legatarijs confiterentur, quod nulla alia bona erant in bonis defuncti tẽpore mortis, quam ea quæ inuentario defuncti continebãtur, quia adhuc alijs hoc non confitentibus vltra vires teneretur, & hanc ſententiam refert & ſequitur Gregor. Lup. in l. 10. tit. 6. part. 6. verbo, *las mandas*.

20 CONTRARIAM tamen ſentẽtiam videtur tenere Imol. in l. cum hæreditate, ff. de acquir. hæredit. quatenus ibi dicit, quod per inuẽtarium ab vno ex hæredibus cõfectum, probari poteſt, quod bona defunctus reliquerit, & eum ſequitur Monticulus *in tract.* de inuentar. cap. 10. num. 462. vbi dicit, quòd in partitionibus bonorum, ſufficit exhiberi inuentarium, ſiue deſcriptio bonorum à marito, vel vxore confectum, licèt ipſi filij & hæredes, nullum aliud inuentarium confecerint. Quam ſententiam nouiſsimè tenet Gutier. de tutel. 2. part. c. 1. n. 51. quem in propoſito videas à num 49. vſque ad 53. Et hanc ſententiam videtur tenuiſſe Bald. in d. §. *Eum igitur*, num. 15. quatenus dicit, quòd inuentarium pupilli prodeſt ſubſtituto pupillari, maximè quando conuenitur ex facto patris pupilli, vel reſpectu paternæ hæreditatis; & ratio eſt ſecũdum eum, quia beneficium inuentarij tranſmittitur ab hærede in eius ſucceſſores, cùm ſit in rẽ ſcriptum, dicens, quòd in hoc nulla alia ratio poteſt aſsignari, licèt (vt ipſe dicit) ſecùs eſſet, quãdo ſubſtitutus conueniretur tanquam nouus hæres pupilli, fortè pro legatis, vel fideicommiſsis in ſecundis tabulis relictis, vel à creditoribus ipſius pupilli: non verò quando à creditoribus paternis conuentus eſſet: quia hoc caſu inuentarium prædicti pupilli ſubſtituto non prodeſſet, ac ſi pupillus maior factus teſtamentum ſuum condidiſſet, de noua enim hæreditate tractatur. Et breuiter idem ſenſit Bald. ipſe in d. l. filium, quem habentem num. 40. ex cuius ſententia reſultat limitatio ad propoſitionem Bartoli pro contraria ſententia adductam, & eam exornat multis argumentis & iuribus Aior. cap. 2. num. 22. per totum, quem omnino vide.

21

22 QVID autem dicẽdum erit, ſi mortuo adminiſtratore, vel mercatore, iudex ex officio inuentarium ſuorum bonorum fecit, abſente, vel ignorante ſcripto hærede, vel ſucceſſore abinteſtato, an hæres poſtea veniens ſe iuuare poſsit prætextu dicti inuentarij, an verò inuentarium à ſe confectum neceſſariò exhibere debeat; aliàs, vltra vires hæreditarias teneatur, in qua difficultate reſolutiuè dicendum erit, quòd ad hoc, vt talis

lis hæres ex tali inuẽtario se iuuare possit, necessariò tenebitur illum coram iudice ratificare intra tempus conficiendi inuentarium, iurans se nulla alia bona reperisse in bonis defuncti, & protestando quòd si aliqua alia bona inuenerit, illa in inuentario describere faciet. Idque voluit Damaud. in tract. de tutore ex text. in l. bonorum, ff. rem ratam haberi, fol. 19. col. 4. à num. 19.

23 TVTORES tamen, vel curatores, & eis similes, non poterũt se iuuare ex inuentario ab alio quàm à se confecto, tempore tutelæ, vel curæ sibi delatæ, etiam si producant inuentarium bonorum patris pupilli: tempore eius mortis confectum, periudicem, vel hæredem, siue per creditores paternos: aliud enim est inuentarium hæreditatis adeundæ, & aliud inuentarium per tutores, vel curatores faciendum, ad legitimandum eorum personam; vt notat Bart. in d. l. tutor, qui repertorium, Caualcan. de tutore, loco superius citato, vbi affirmat, quòd tutor necessariò tenetur aliud inuentarium, quàm hæredis, conficere: quam sententiam tenet Cepola cautel. 229. vbi dicit, quòd ad hoc vt tutor simile dispendium euitare valeat, poterit facere vnum inuentarium cum solemnitate vtriusque, & de hoc vide Gutier. vbi sup. d. num. 49.

24 ADVERTENDVM tamẽ erit, quòd licèt hæredes, tutores, curatores, Episcopi, siue Ecclesiarum rectores, Orphanotrophi & similes, solemne inuentariũ conficere teneantur, vt supra proximè adnotauimus, tamen cæteri administratores, & si prædictam solemnitatem nõ adhibuerint, non debent in aliquo calumniari, si saltim simplicem bonorum descriptionem cõfecerint. Vt tenet Raphaël Cuman. in d. §. *Quod vulgò*, quem ibîdem sequũtur Alexand. n. 4. Vincentius de Herculanis, num. 1. idque tenet Molina de Hispanor. primog. lib. 10. c.
25 28. num. 9. Aiora de partition. cap. 2. n. 13. illenamque (ob non confectionem solemnis inuentarij) censetur esse in dolo, qui publicam administrationem quodammodo habet, non verò qui priuatim administrat, aliàs sequeretur, quòd contra procuratorem ad negotia, negotiorum gestorem, & similes, qui priuatas administrationes suscipiunt, & rationem administrationis reddere astringuntur; propter solemnitatem inuẽtarij omissam, in litem iurari posset. Quod
26 minimè est dicendum; quia non benè sequitur, aliquis tenetur rationem reddere, & inuentarium conficere: ergo propter inuentarij omissionem, aduersus illum in litem iurari potest, vt notãter anima duertit Molina loco sup. citato. d. num. 9. Corneus, cons. 8 lib. 4. Gutier. de tutel. 2. par. cap. 2. num. 15. & 16.

27 Quod ego verum intelligo, nisi talem in administratione dolosè versatũ fuisse constiterit, argument. text. in l. alio, C. de in litem iurand. vbi licèt aduersus hæredem tutoris, qui inuentarium non confecit, iuramentum in litem deferri nequeat, vbi lis cum defuncto nondum fuerat cõtestata, vt explicat Couar. lib. 2. variar. cap. 14. num. fin. vers. *Vltimo, in fine*. Attamen ipso hærede in dolo reperto & de eo conuicto, iuramentum in litem contra eum deferri poterit, vt
28 in l. 6. tit. 11. part. 3. vbi Gregor. gloss. fin. istius legis decisionem ad cæteros administratores extendit.

HOC tamen in propósito non est omittendum, quod licet isti administratores, qui priuatam administrationem susceperunt, simplicem tantùm bonorum descriptionem facere, & in rationibus producere teneantur. Hoc tamẽ intelligi debet, nisi ab eo, cuia interfuit, non fuit petitum, vt solemne inuentarium conficeretur, ipso tamen hoc petente, proculdubio solemne inuentarium & fieri & produci deberet, quod si neque fecerit, neque produxerit administrator, aduersus eum iuramentũ in litem defertur, vt ex multis resoluit Molin. d. cap. 28. n. 10. vel saltim descriptionem bonorũ facere deberet, duobus, vel tribus testibus adhibitis, ex cognatis

gnatis illius cuia interest. Et in vsufructuario, qui instante proprietario inuētarium solemne fieri, illud non confecit. & saltim hanc solemnem bonorum descriptionem facere recusauit, ita tenet Bertrand. consil. 243. n. 6. & 7. lib. 2. & hanc limitationem summè notandā, & menti tenendam dixit Molina, d. n. 10. in fine.

EGO tamen supradictæ sententiæ subscribere me non audeo, quia esset extēdere iura pœnalia ad casum in quo de iure pœna nondum est imposita, cōtra l. odia, ff. de regul. iur. Et ideò dicendum censeo, quòd si is, qui descriptionem tantùm bonorum de iure facere tenetur, ad instantiam illius, cuia interest, solemne inuentarium conficere detrectet, ipse, qui inuentarium fieri postulat, coram iudice & tabellione, adhibitâ omni iuris solemnitate, illud inuētarium conficere possit; eo modo, quo in posterum sibi magis sit consultum, magisque via fraudibus precludatur, & ita senserunt Alexand. & Cuman. relati & secuti à Gregor. Lup. in l. 5. tit. 6. part. 6. glos. verb. *Las deudas*, idque tenet Mōticulus de inuentario. cap. 6. num. 8. Ruinus consil. 19. lib. 2. & hæc erit optima cautela pro interessatis; ne quid per gratiam, vel colludium fortè subducatur, vt in l. si quis intra. C. de bonis præscrip. & vt melius & securius sciri possit, quæ, quales, quantæve fuerint res, quæ traduntur vsufructuario potiēda, & vt apparere possit tēpore finiti vsusfructus, an aliquid ex inuentario fuerit alienatum, quidve tempore perierit, vt tenet Bart. in l. 1. §. *Seruus*, ff. de ventre in possessio. mitten. & facit optimè ratio text.
29 in l. 6. tit. 2. lib. 1. Recopilat. Quinimò, & in proposito dixit Salic. in l. forma. ff. de cēsibus, quòd ad hoc ne fraus fiat in rebus inuentarizatis; quælibet res debet scribi æstimata, ne tempore restitutionis alia similis forma, dissimilis pretio restituatur, & eum sequitur Guillerm. Mainer. in l. quo tutela, num. 59. ff. de regul. iur. & quod ita in Francia obseruetur, testatur Cassan. in consuetud. Burg. Rubr. 6. §. 6. verb. *Par inuentaire*, num. 5. vers. *Curia autem Parlamēti*, Matth. de Afflict. decis. 342. n. 3.

30 VLTERIVS in proposito dubitatur, an supposito, quod in d. l. 6. tit. 2. lib. 1. Recopilat. non imponitur pœna contra Episcopum, vel Parochum inuentarium non conficientem de rebus Ecclesiæ, aduersus eos adhuc iuramentum in litem deferri possit, & videtur dicendum, quod cùm in casu prædicto, lex illis pœnam non irrogauerit, iuramen-
31 túmve in litem deferri iubeat, minimè contra ipsos sit deferendum: odiosæ nāque & pœnales dispositiones minimè extra casum, in quo locuntur, extendi debent, vt in d. l. odia, & in l. commodissimè, ff. de liber. & posthum. & ita in terminis tenet Felin. in cap. cum deputati, de iudic. Barbat. in cap. cùm in officijs, num. 10. de testament. moti ex sententia glos. in c. fin. 5. quæst. 3. Quæ nullo modo permittit, vt Episcopi & rectores Ecclesiarum tutoribus, vel curatoribus assimilentur, ibique plures differentiæ rationes cumulant, & eandem sententiam tenet Abb. in c. auditis, de in integrum resti. tenentque plures alij relati à Couar. in c. 1. de testament. n. 10.

CONTRARIAM tamen sentētiam, imò, quod aduersus Episcopum, vel rectorem Ecclesiæ inuentarium non conficientem de rebus Ecclesiæ, in litem iurari debeat, eò quòd similes sint tutoribus & curatoribus, tenet Socin. cons. 46. 1. part. Afflict. decis. 169. num. 5. Plotus de in litem iurando, §. 4. num. 85. in parua impressione, & hæc sentētia probabilior apparet ex eo, quia eadē æquitas, siue ciuilis ratio militat in clerico, quod in laico inuentarium non conficiente: hoc enim ipsum vtrobique agitur, scilicet, ne bona minorum, vel Ecclesiarum propter negligentiam, vel malam tutorum, vel rectorum administrationem, vel dolum, auaritiam, siue fatuitatem depereant, & vsurpentur, occultentur, vel dilapidentur, quod in

maxi-

maximum Reipublicæ detrimentum reſultaret.

32 Et hac vltima opinione retenta, dubium non leue reſultat, cui ſit deferendum iuramentum in litem, vbi Epiſcopus, ſiue Rector Eccleſiæ inuentarium modo ſupra relato non fecit. Et videtur dicendum, quòd ſit deferendum ſucceſſori in Epiſcopatu, vel Rectoria, quia hæc delatio iuramẽti, ex parte damnum paſsi fauorabilis eſt, vt in l. ſi quando, C. vnde vi; & ita tenet Caſtrenſis, poſt Angelum, in l. fin. §. *Hoc iudicium*, ff. ne quis eum qui in ius: vbi Alexand. affirmat, quòd ideò hæredi, ſiue ſucceſſori damnum paſsi, iuramentum in litem præſtari debet, quia hoc iuramentum datur authoritate legis, & eius ſententia ſuffragatur ex deciſ. text. in cap. 1. in princ. Si de inueſtitura inter dominum, & vaſſallum lis oriatur, in vſibus fœudorum, ibi: *Si teſtibus res probari non poterit, poſſeſſoris ſacramento decidatur, idemque in eorum ſucceſſoribus obſeruetur*, per quem text. prædictam ſententiam & veram, & cõmunem teſtatur Couar. in cap. quamuis pactum 1. part. §. 5. num. 7. Idque iudicatum fuiſſe in Neapolitano Senatu teſtatur Afflict. deciſ. 169. per tot. vbi ingenuè fatetur, quòd de hoc nulla potuit particularis deciſio per Senatores reperiri.

33 Adversvs tamen prædictam ſententiam tenet Bald. in l. ait Prætor, in princip. ff. de iure iurando, vbi tenet, iuramentum in litem ipſi damnum paſſo, non verò eius hæredi, deferendum fore, ſecutus gloſ. in l. in bonæ fidei, C. de rebus credi. Idque apertè probatur in l. generaliter, eod. tit. ibi: *Cum multum diſcrepet iuramentum hæreditarium, à principali ſacramento*. Et ratio eſt ſecũdum eos potiſsima, quia cùm hoc iuramentum in litem ſit affectionis, malè poterit deferri hæredi, qui fortè rei veritatem non nouit, & hoc in tantum verum eſſe reputat Accurſius, in d. l. in bonæ fidei, vt affirmet, quòd etiam ſi hæres dicat, quòd per famam ſcit rei æſtimationẽ, adhuc illi non eſt tale iuramentum deferendũ, ne fortè aperiatur via periurijs, & eum ibi ſequitur Bald. eique aſſentit Bart. in l. 1. §. *Pœna*, ff. de lib. agnoſcen. quatenus tenet, quòd iuramentum ei ſolum deferri debet, qui veriſimiliter præſumitur ſcire rei veritatẽ, & ideò dixit Bald. in l. 2. C. de condict. indebiti, quòd omne genus probationis tranſit ad hæredem, niſi priuilegium probandi per iuramentum, quia in iuramenti in litem delatione ſemper debet cõcurrere habilitas perſonæ, ex Bart. in l. in actionibus, num. 17. verſic. *Quarto & vltimo*, ff. de in litem iurand.

Inter has tamen Doctorum varietates, dicendum cenſeo, quòd prior ſententia regulariter locũ habeat, quando veriſimiliter ſucceſſor, vel hæres potuit habere notitiam damni defuncto illati. Secunda verò intelligatur, quando rei notitiam minimè habere præſumitur, & ita ſentit Iaſ. in d. l. ſi quando, num. 51. C. vnde vi, Plotus ibi num. 619. in magna impreſsione. Idem Iaſ. in repetit. l. admonendi, num. fin. Caſſan. conſ. 7. col. penult. & eum refert & ſequitur Couar. vbi ſup. Roland. à Valle, conſil. 52. lib. 1. Tiraquel. plures ſuo more referens de retractu conſang. §. 2. gloſ. 2. n. 3. Afflict. vbi ſup. num. 8. & 9. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu 208. num. 12. & caſu 109. n. 11. & 12. & plures caſus in quibus iuramentum tranſit ad hæredem, cumulat Philip. Port. concluſ. 3. lib. 1.

38 Est tamen in propoſito aduertendum, quòd prius quàm iuramentum deferatur, debet iudex aſsignare iuranti certam quantitatem, pro ſuo arbitrio vſque ad quam affectionem ſuam extẽdat, ex text. in l. in actionibus, §. 1. ff. ad exhibendum, ibi: *Iudice quantitatem taxante*, & in l. 6. tit. 11. part. 3. ibi: *Apreciando toda via el juzgador è aſmando haſta que quantia manda al huerfano que jure*, & ita tenet Bart. in d. l. in actionibus, n. 17. Afflict. deciſ. 169. n. 9, vbi dicit, quòd iſta fuit noua deciſio Conſilij Neapolitani, quę habet vim legis, & facit ius, quod perpetuò eſt menti tenendum.

Vt

VT autem conflictus prædictarum opinionum euitetur, melius conſilium erit, vt mortuo Epiſcopo, ad petitionē Eccleſiæ obtineatur ſchedula in Regio Conſilio, ad hoc, vt corrector proximior, ſeu dignior ciuitatis eiuſdē Epiſcopatus faciat, vt hæredes Epiſcopi defuncti nominent æſtimatores damnorum contingentium in rebus Epiſcopatus, durante adminiſtratione ſui Epiſcopi defuncti, & illud quod hi æſtimatores cum nominatis ab alio, vel ab vno cum tertio taxauerint, ſoluatur. Et ita practicatum fuiſſe multoties in Regio Conſilio teſtatur Molin. lib. 1. de Hiſpa. primog. cap. 27. num. 3. quod etiam vtiliſsimum conſilium viſum fuit Ioan. Garc. in tract. de expēſis, c. 11. n. 68. idem per ſucceſſores maioratuum faciēdum fore arbitratur Molina, vbi ſupra, licèt fateatur nunquam hoc in Regio Conſilio petitum fuiſſe, vſque ad ſua tempora, iudicibus tamē Ordinarijs locorum admonet, vt ſi ab illis hoc petatur, ſuum officiū interponere non recuſent, cùm ex ſimili cautela omnis percludatur via fraudibus.

ADVERTENDVM tamē erit, quod licèt regula ſit, quòd contra tutores & curatores & ſimiles adminiſtratores, inuentarium non conficientes, iuramentum in litem vſque ad quantitatem per iudicem aſsignatam deferatur, tamen multi ſunt caſus in quibus talis iuramenti delatio locum non habet, de quibus ſigillatim agendum duxi.

39 ET primus erit, ſi ex conſuetudine regionis vſurpatum, & conſuetudine introductum eſt, vt tales adminiſtratores inuentarium non conficiant, quia hæc conſuetudo à confectione inuentarij adminiſtratorem immunem reddit, vt notat Bartol. in l. tutor qui repertorium, num. 18 ff. de adminiſtrat. tuto. Speculat. in titulo de inſtrumento editione circa finem, verſic. *Sed quid ſi hæres.* Vbi dicit, quòd in confectione inuen-
40 tarij, qui cadit à ſyllaba, cadit à toto, niſi aliter ſe habeat conſuetudo loci, in confectione inuentarij, Petrus Surdus, de-
41 ciſ. 222. num. 6. quod enim ſit ſecundum conſuetudinem, iure factum eſſe dicimus, cum ipſa conſuetudo ex iuris authoritate vigorem ſumat, vt in *§. Ex non ſcripto*, inſtitut. de iure natur. & hanc ſententiam tenet Aimo. Craueta de antiquitat. 1. part. limitat. 4. num. 28. Porcelinus de inuentario. cap. 1. num. 6. vol. 6. tractat. Roman. ſingul. 19. deciſ. Genuēſ. 35. num. 1. Quinimò & ſi conſuetudo eſſet iniqua, qui eam ſeruaret, excuſaretur à dolo, vt notatur in tractat. de mercat. pag. 689. num. 54. & in hærede, qui intuitu cōſuetudinis inuentarium non confecit, hanc eandem ſententiam tenent Bald. Paul. & Iaſ. in l. fin. *§. Etſi præfatam*, C. de iure deliber. Guid. Pap. in tractatu de inuentario, num. 9. Plotus, in l. ſi quando, num. 56. in magna im-
42 preſsione, C. vnde vi, quo fit, vt ſi hæres conficiat inuentarium bonorum defuncti, ſecundum loci conſuetudinem, etiam ſi formam iuris prætermiſerit, non poſsit capi pro debitis defuncti. Et hanc ſententiam tenet Ioſeph. Ludou. in ſuis communibus opinio. fol. 525. illatione 91. Azeued. in l. fin. tit. 21. lib. 4. Recopilat. num. 88. deciſ. Genuenſ. 35. num.
43 3. & in terminis dixit Porcellinus vbi ſupra, quòd ſi conſuetudine fuiſſet vſurpatum, vt hæredes non facerent inuentarium bonorum defuncti, non delinqueret hæres, qui talem ſequeretur cōſuetudinem, neque ob id creditoribus & legatarijs vltra vires hæreditarias teneretur, Gutier. de tutel. d. cap. 1. num. 32. Quia qui ſequitur conſuetudinem,
44 non peccat, neque in legem committit, l. fin. ff. de pignor. actio. l. tutor, qui repertorium, ff. de adminiſtrat. tutor. Porcellinus, d. num. 6. deciſ. Genuenſ. 56. n. 7. Ad probationem tamen talis conſuetudinis non ſufficiunt teſtes tantùm, qui de illa conſuetudine deponant, niſi & in ſimul producantur ſententiæ aliquæ, ex quibus conſtet in cōtradictorio iudicio fuiſſe pro conſuetudine iudicatum, & ita noſtra Cancellaria quoti-

die obſeruatur ex doctrina gloſ. in cap. quoniam contra, de probat. vbi cauetur, quòd actum in iudicio, non aliter quam ex ipſis actis iudicialibus probari poteſt, & ita tenet Crotus, conſil. 131. n. 51. Maſcard. concl. 1392. num. 5. & ad minus deberent produci duæ ſententiæ, quia conſuetudo iudicialis ex bino actu introducitur, ex gloſſ. communiter recepta, in rubrîca, C. quæ ſit longa cõſuetu. & ita tenet Vinius, lib. commun. opinio. verſ. *Conſuetudo*, num. 2. & 3. licet cõtrarium videatur teneri per Ioſeph. Ludouic. deciſ. 1. 2. par. ex n. 18. cum aliquibus ſeqq. vſque ad 24. In cauſa tamen propria aliquando vidi noſtros iudices in fauorem meum ſententiam protuliſſe, & ſi acta iudicialia non produxi, ſed eo quòd teſtes à me producti erant tabelliones numeri, qui de ſimilibus ſentētijs coram ipſis prolatis teſtimonium perhibuerunt, & de hoc fuit mihi executoria liberata, etſi aduerſariũ fortem, & pluribus fauoribus munitum habui. Et hanc ſententiam firmauit Gutier. nouiſsime de tutel. 2. p. c. 1. n. 33.

45 SECVNDO limita, niſi pater qui teſtamentarium, tutorem, vel curatorem filio dedit, propter bonam fidem, quam de ipſo habuit, illi inuentarij confectionem remiſit, vt in l. fin. C. arbitr. tutel. ibi: *Niſi expreſſè teſtatores inuentarium conſcribi vetuerunt.* Et hanc ſententiam tenet Porcellinus loco ſupra citato, Montal. in l. 2. tit. 7. lib. 3. Fori. Menoch. de arbitrarijs, lib. 2. caſu 208. num. 24. & hæc remiſsio inuentarij à patre facta admodum excludit doli præſumptionem, vt propter inuentarij omiſsionem, vel dolum præſumptum, aduerſus talem tutorem vel curatorem in litem iurari non poſsit, vt ex Fulgoſ. Alexand. & Afflicto firmauit Molina, lib. 1. de primo-
46 gen. cap. 28. num. 17. Crederem tamen, quod non obſtante remiſsione inuentarij à patre facta, ſi tamen vt inuentarium ſolemne fiat, iudici viſum fuerit, adhuc ipſe ex officio illud conficere poterit: argumento text. in l. vtilitatem, de confirmando tutor. ibi: *Vtilitatem pupillorum Rector ſequetur, non ſcripturam teſtamenti, vel codicillorum,* & in l. ſi plures verſic. *Si parens*, ff. de adminiſtrat. tutor. ibi: *Quia parentis ſtatur voluntati, qui vtique filio rectè proſpexit.* Et hanc ſententiam tenet Baëça de decima tutor. cap. 2. num. 49.

47 ADVERTENDVM tamen erit, quòd licèt pater dum tutorem, vel curatorem filio conſtituit, illi remittere poſsit cõfectionem inuentarij, tamen hoc locum non habebit in conſtitutione vſusfructus, quia eodem modo, quo cautio remitti non poteſt, neque etiam remitti poteſt inuentarij confectio, vt voluit Alex. in l. nemo poteſt, num. 18. ff. deleg. 1. Iaſ. conſil. 40. num. 2. Boërius deciſ. 61. num. 12. vbi tenet, quòd etiam ſi per teſtatorem eſſet inhibitum vſufructuario, ſub pœna, ne inuentarium de bonis vtendis & fruendis conficeret, nihilominus inuentarium conficere teneretur. Et hanc ſententiam ſequitur Pinel. in l. 1. 2. part. num. 76. C. de bonis matern. Menchaca de ſucceſſ. creat. §. 10.
48 n. 668. Et hanc ſententiam dixit communem Iulius Clarus, lib. 3. recept. ſentent. §. *Teſtamentum*, quæſt. 66. Socin. Iunior conſil. 115. lib. 1. Bellonus, conſil. 14. num. 3. vel ſaltim hoc operabitur, vt ſufficiat deſcriptionem bonorum tantùm facere, ita Ioſeph. Ludouic. deciſ. 66. n. 37. p. 2. Aduerſus tamen prædictam ſententiam tenet Paul. in l. cum tale, §. *Titius*, num. 2. ff. de condit. & demonſtrat. quatenus affirmat, quòd ſucceſſori maioratus poteſt remitti inuentarij confectio, & idem in fideicommiſſario abſq;
49 dubio dicendum reputat. Cuius ſententiam dicit communem Pariſ conſ. 68. n. 57. Aimo. conſ. 174. n. 11. Couar. in c. 1. n. 17. de teſtam. Iulius Clarus vbi ſup. verſ. *Quoad primum*, num. 14.

SED pro concordia prædictarum opinionum dicendum erit, quòd ideò vſufructuario vera confectio inuentarij remitti non poteſt, & quòd quacumque pœna à teſtatore impoſita propter inuen-

inuentarij confectionem adhuc illud facere debeat, quia ſi inuentarium rerum fruendarum non efficeretur, & bonitas ſiue ſtatus rerum non deſcriberetur, ſpecificando quæ, qualia, quantáve eſſent bona, quæ vti frui deberent, tempore finiti vſusfructus, minimè ſciri poſſet, an talis vſusfructuarius ſalua rerum ſubſtantia bonorum illorum fructus potitus fuiſſet, quod eſſet cõtra ſubſtantiam vſusfructus, vt in l. 1. ff. vſusfructuarius quemadmodum caueat. Pro qua ſententia facit, quia non valet pactum contra ſubſtantiam actus, vel contractus, l. cum manu ſata ff. de contrah. emptio. Pauli tamen & ſequatium ſententia intelligi debet, quando per teſtatorem maioratum, vel fideicommiſſum inſtituentem, vocatis ad ſucceſsionem inuentarij confectio inhiberetur: quia ei à lege non denegatur, vt confidere
50 poſsit de bona conſcientia vocatorum ad maioratum vel fideicommiſſum: nã in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. Sed prædicta ratio animum non acquieſcit: quippè cùm eadem ratio militet in vſufructuario, quæ militat in fideicommiſſario, vtroque enim caſu à domino rei, vel rerum fruendarũ vſusfructus rerum potiendarum conſtituitur, quo fit vt quilibet ſuæ rei legem, quam voluerit, dicere poſsit.

QVARE ſecundò dicendum erit, quòd is, cui vſusfructus relinquitur, ſolam naturalem poſſeſsionem quodammodo habet, vt in l. naturaliter, ff. de acquirend. poſſeſsio. Poſſeſſor tamen maioratus, vel fideicommiſsi non ſolum veram poſſeſsionem, ciuilem, & naturalem habet, vt in l. 40. Tauri, ſed verum dominium (licèt reuocabile) habet interim, quod bona maioratus retinet. Ex text. in l. Titia cum teſtamento, §. *Titiæ cùm nuberet*, ff. de leg. 2. & ibi notant Bartol. Paul. Angel. & Cuman. & plures alios referens. Hanc ſententiam ſequitur Ludouicus à Molina de Hiſpan. primog. lib. 1. cap. 19. num. 5. Et idem quod in maioratus poſſeſſore dicendum erit, quando teſtator legaſſet alicui fundum ad vitam; ita vt poſt eius mortem ad hæredem reuertatur, ſiue ad alium ſubſtitutum: is enim, cui prædicto modo fundus fuit legatus, procul dubio pro tempore vitæ ſuæ verum dominium habet, & cenſetur illi legata proprietas pro eius vita reſtricta & coarctata. Neque aliquod eſſet inconueniens, quòd dominium alicuius rei, modo ſupra relato, alicui relinqueretur, vt in l. Sempronius Atalus, ff. de vſufructu lega. idque voluit Molina, lib. 1. de Hiſpan. primog. cap. 1. num. 19. Guiller. Benedictus, in ſua quæſtione theſauraria, quam ponit poſt repetitionem c. Rainuntius, num. 10. Præcedens tamen cõcluſio limitanda erit, vbi fundator ſeu inſtitutor maioriæ in eius inſtitutione expreſſè cauiſſet, ſe velle eiuſdem maioratus poſſeſſores tantummodo vſufructuarios, non verò proprietarios eſſe, prout in conſtitutione multorum maioratuum apponi ſolet, vt refert Molin. d. cap. 19. num. 35. tali enim caſu cùm inſtar ſimplicis vſufructuarij habeatur, ſequens in gradu iure petere poterit, vt inuentarium rerum maioratus ſolemniter conficiatur, etiam ſi inſtitutor maioriæ eiuſdem confectionem illi remiſerit, ne violetur eiuſdem vſufructus natura: nemo enim poteſt facere, quin leges in ſuo teſtamento vigorem habeãt, vulgata l. nemo poteſt, ff. de leg. 1.

RVRSVS in propoſito eſt aduertendum, quòd licèt pater tutori filij ſui remittere poſsit confectionem inuentarij, tamen prædicta concluſio locum nõ habebit, quo ad partem tangentem legitimam ipſius filij, ne ex hoc filius in legitima grauari contingat. Et hanc ſententiam in terminis tenuit Loaces, in l.
52 filius familias, §. *Diui*, n. 71. ff. de leg. 2. & eum refert & ſequitur Couar. lib. 2. var. c. 14. n. 4. vbi concludit, quòd quantumcunque confectio inuentarij ſit tutori à patre remiſſa, non tamen illa remiſsio extẽdi debet ad bona legitimæ filij, quæ ſibi ex legis diſpoſitione debetur. Et

eius ſententia confirmatur ex eo, quia ſi patri permitteretur, quo ad bona legitimæ remiſsionem inuentarij facere, quis dubitat quin per indirectum pater filium in legitima grauare poſſet, gratificando amico, vel cognato in tutorem electo, contra text. in l. quoniam in prioribus, C. de inoffic. teſtament. vbi directè vel indirectè inhibitur patri ne filium in legitima grauare poſsit. 53

QVOD ſi dixerit, non eſt præſumendum, quòd pater filio damnificare velit, cùm ſemper pietas paterna optimũ conſilium pro filio capiat, vt in l. neque in ea, ff. de adulter. & quia hoc præſumitur propter enixum & ardẽtiſsimum deſiderium parentũ in liberos, ex gloſſ. in l. Paulo Calimacho, §. *Pomponius*, ff. de leg. 3. & circa amorem parentum erga liberos pulchra cumulat Aimo. conſil. 1. num. 2. reſponderi poteris, quòd &ſi verum ſit (ex ſupradictis) quòd lex multum de patre erga filium confidat, circa eius prouiſionem: tamen ſi aliter iudici viſum fuerit expedire, adhuc talem tutorem vel curatorem ad inuentarij confectionem adſtringere poterit: quod ſi adhuc ipſe conficere illum recuſauerit, iudex ex ſuo officio prædictũ inuentarium facere poterit ex iuribus ſuperius relatis; ipſi namque iudici expedit iudicare & arbitrare, rectè, an nõ rectè pater filio ſuo minori proſpexerit, vt in d. l. vtilitatem, ff. de confirman. tut. ibi: *Nam patris volũtatem Prætor ita accipere debet, ſi non fuerit ignarus, ſcilicet eorũ, quæ ipſe Prætor de tutore comperta habet.* 54

RVRSVS iuramentũ in litem contra non conficientem inuentarium locum non habet, vbi talis adminiſtrator ruſticus vel ſimplex eſſet, ita Calcaneus, cõſil. 93 col. 2. verſ. *Tertio adduco.* Socin. Senior conſil. 39. lib. 1. & plures alios pro hac concluſione refert Plotus, in d. l. ſi quando, num. 251. C. vnde vi, & loquendo in eo adminiſtratore, qui neque inuentarium, neque librum rationum exhibet, hanc ſententiam tenet Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 194. num. 63. Caualcanus de tutorẽ, num. 59. verſ. *Et eſt contra.* Et quod idem ſit dicendum in ruſtico, vel ſimplici hærede, qui inuentarium bonorum defuncti non confecit, tenet idem Menoch. vbi ſupra, num. 67. quod intelligas cum diſtinctione de qua ibi. In his tamen ruſticis priuilegiandis, nimis cautus debet eſſe iudex, quoniam aliquando ruſtici ſunt ſagaces, vt voluit Accurſius, in l. Athlete. §. *De ruſticis*, verb. *Interdum*, ff. de excuſat. tutor. Decius in l. ſi quis id quod, num. 34. ff. de iuriſd. omnium iudicum, & in cap. ſuper literis, num. 7. in fin. de reſcriptis, & ibi Boërius, num. 66. Ripa in tractatu de peſte, num. 249. & hoc ex prudentis iudicis arbitrio pendere tenet Menochius d. caſu 194. num. 1. & 2. quatenus dicit, quòd iudex pro ſua diligentia arbitrabitur, ruſticum excuſatione dignum, aut in dignum eſſe, idque loquendo circa exhibitionem libri rationis tenet caſu 208. num. 23. 56

PRÆTEREA excuſaretur tutor à confectione, & exhibitione inuentarij ſi tempore quo tutela fuit illi decreta, & ea durante morbo ſontico, vel alio perpetuo impedimento laborauit, vt voluit Bartol. in l. tutor. qui reperto-rium, num. 17 ff. de adminiſtrat. tutor. Porcel. in d. tractatu de inuentario, cap. 1. num. 13. Iaſ. conſil. 111. verſic. *Quinto moueor*, volum. 1. Hæc tamen Bartoli & ſequatium ſententia maximè minorum commodis aduerſatur, licèt enim iuris inſtitutis ſit conſtitutum, vt tutor ratione perpetui morbi ab alijs perſonalibus munetibus liberetur, vt in rubro & nigro, C. de his qui morbo ſe excuſant, lib. 10. vbi prædicta ſententia fundatur: tamen titulus ille nihil ad fundamentum dictæ opinionis adſtringit, quippè cùm manifeſtè loquatur de muneribus admodum perſonaliſsimis, vt per alium ſubſtitutum expediri non poſsint, cùm propriam electi induſtriam & capacitatem requirant, quo caſu cũ illud miniſteriũ per procuratorẽ minimè expediri poſsit, vt in l. in 57

ter

ter artifices, ff. de ſolutio. Greg. Lup. in l. 9. tit. 8. p. 5. verb. *Meneſterales*, non obligat quemquam morbo impeditum, ad eius adminiſtrationem; at verò in caſu de quo agimus, non tàm iuduſtria tutoris vel curatoris attenditur in eius electione, quàm vt ſit vir bonus, fidelis, & diligens paterfamilias, vt in l. ſuſpectũ, ff. de ſuſpectis tut. & in l. 1. tit. 18. p. 6. Igitur cùm quilibet diligẽs paterfamilias vtiliter per procuratorem negotia ſua gerat, qualiter excuſabitur tũtor, qui ſaltim per procuratorem inuentarium bonorum minoris facere neglexit. Licèt enim ille, qui morbo ſontico laborat, excuſationem legitimã habeat, ad hoc, ne compellatur coram iudice comparere, tamen non excuſaretur, ſi ſuum procuratorem non mitteret, vt in l. quæſitum, § . *De re iudicat.* quem Bart. pro ſua ſententia adducit, idque tenuit Specul. in tit. de procuratore, §. 2. in fin. Gregor. Lup. in l. 2. verb. *Fueren enfermos*, tit. 7. p. 3. Quinimò & vbi induſtria perſonæ fuiſſet electa, adhuc negotium per aliũ expediri poſſet, vt in eo artifice, qui alij domum ædificare promiſit, animaduertit Paul. Caſtrenſ. in l. Continuus, *§. Item, qui inſulam*, num. 2. ff. de verbor. vbi dicit, quòd ille artifex, qui promiſit per ſeipſum aliquod ædificium conficere, non ideò minus dicitur per ſeipſum facere, ſi dum adhibet operarios illis dictat, quid facere debeant: licèt ipſe manum nõ applicauerit materialibus, vel inſtrumentis. Ex quibus tenendum cenſeo, quòd ſi adminiſtrator morbo ſontico, vel alia perpetua infirmitate laborauerit, ſaltim per procuratorem debeat cõficere inuẽtarium, vbi à lege requiritur eius confectio, quod ſi id non faciat, aduerſus illum in litem iurari poterit.

58 VLTERIVS & à confectione inuentarij adminiſtrator excuſatur, quando res inuentarizãdæ ita in occulto eſſent, vt ſine magna & probabili difficultate, & pecuniarum diſpendio inueniri, ſeu ad manus peruenire non poſſent, vt tenet Bart. in d. l. tutor, qui repertorium, num. 15. pro cuius ſententia facit, quod ipſe Bart. notat in l. quod te mihi, n. 14.

59 ff. ſi cert. petat. vbi dicit, quòd quando aliquis tenetur ad factum, difficultas faciendi excuſat à mora.

60 RVRSVS & excuſaretur adminiſtrator ab inuentarij confectione, ſi veriſimile eſſet, quod in confectione talis inuentarij, vel deſcriptionis bonorũ tantùm, vel paulò minus expenderetur, quantum res inuentarizandæ valerent, ita Bart. in l. Mediterraneæ, C. de annonis & tribut. & eum ſequuntur ibi Angel. & Bald. n. 3. dicens, quòd expenſa in re facienda, rei valorem adæquare non

61 debet, & ſi ſit veriſimile, quod illum adęquauit, vel ſuperauit, euitari debet circuitus, vt in l. dominus teſtamento, C. de condit. inſtit. & eandem ſententiam tenet Plotus, in d. l. ſi quando, §. 9. num. 19. in parua impreſsione, C. vnde vi, vbi dicit, quòd in ſimili caſu tutores & curatores à tali inuentarij confectione immunes eſſent, & ita etiam tenet Ioan. Garc. de expenſis, c. 20. num. fin.

62 PRÆTEREA, etiam excuſaretur tutor, qui inuentarium bonorum minoris non confeciſſet, ſi probaret, quod vtilitati ipſius minoris illud non facere expediuit, ea quippè ratione, ne exiguitas ſui patrimonij detegeretur, ita Bartol. in d. l. tutor, qui repertorium, num. 16. argument. text. in l. 2. *§. Tractari*, ff. ad Tertulia. Et hanc ſententiam ſequitur Hyppolit. de Marſil. ſingul. 502. Plotus vbi ſup. num. 20. Guillerm. Mainer. in l. quo tutela, num. 64. ff. de regul. iur. Iacob. à Canibus in tract. de execut. vltim. volũtat. *§. Repetitis*, n. 13. vbi dicit, quòd hoc caſu iudex poteſt remittere inuentarij cõfectionem, Ioannes Garcia vbi ſupra, num. 22. & ratio prædictæ concluſionis eſt illa, quam refert Imperator, in l. 2. C. quando & quibus quarta pars debeatur, lib. 10. ibi: *Quid enim tam durum, tamque inhumanum eſt, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ exponere diuitias.* Pro qua ſententia

facit etiam ratio text. in l. 20. tit. 16 par. 6, vbi licèt pro conſtituendis alimentis pupillo, tutor teneatur adire iudicem, vt in l. ius alimentorum, ff. de aliment. pupil. præſt. tamen ſi ipſe tutor intelligat, quòd ex tali iudicis aditione, coram iudice, tabellione, & teſtibus paupertas patrimonij pupilli manifeſtabitur, ipſe tutor abſque iudicis decreto, poterit ipſi minori, arbitrio tamen boni viri, ac recti patrisfamilias alimenta præſtare, & quidquid in illis præſtiterit, erit illi in calculo recipiendum, & in alijs ſimilibus caſibus hanc ſententiam indubitabilem reputat Caualcanus de tutore, num. 63.

LICET autem ex ſupradictis vtilitati minorum videatur prouiſum, tamen præfati Doctores non aperiunt, quid hoc caſu ſit tutoribus, vel curatoribus (ea de cauſa inuentarium non facientibus) conſulendum, vt omnino iuramẽti in litem delationem aduerſus ipſos euitare valeant, nullâve illis culpa imputari poſsit, Baldus tamen hac aſtrictus difficultate, in l. cum ſolito, num. 4. C. qui bonis cedere poſsint, in propoſito illis conſulit, vt prædicto caſu occurrente, tutor vel curator adito Præſide, ſub iureiurando præſtetur, nihil, vel parum eſſe in patrimonio minoris ſui, quia hæc proteſtatio loco inuentarij habetur, & eum ſequitur Montaluus, in l. 2. tit. 7. lib. 3. Fori, gloſ. verbo, *Por eſcrito*, Greg. Lup. in l. 99. tit. 18. verb. *Tantas coſas*, ad medium part. 3.

HÆC tamen Baldi cautela non placuit Ioan. Andreæ in additionibus ad Speculat. tit. de actore ab Vniuerſitate, velſ. *Plures*, verb. *Inuentarium*, quatenus tenet, inuentarium faciendum fore per tutorem, etiam ſi viliſsima ſint, quæ minor habet: & eius ſententiam ſequitur Bertachinus in tract. de Epiſcop. lib. 4. part. 4. num. 34. 64

EGO tamen prædictas Doctorum ſententias in hunc modum conciliari poſſe arbitror, ſcilicet, vt ſententia Baldi relata locum habeat, quando, veriſimiliter ex confectione inuentarij viliſsimarum rerum (cum alia bona non haberet) detegeretur minoris paupertas, maximè vbi antea diuitijs affluens communiter reputabatur, magis enim conueniret, vt hæc opinio diuitiarum conſeruaretur, quàm vt inuentarium exigui admodum patrimonij fieret. Cùm ex hoc inuentario felices ipſius minoris exitus (forte) impediri poſſent, eius paupertatem detegendo. Opinio verò Ioãnis Andreæ intelligatur, quando minor habuiſſet bona, tàm optima, quàm viliſsima, quia hoc caſu omnium bonorum & etiam viliſsimarum rerum inuentarium fieri deberet. Cùm magis importet bonorum ſcire qualitatem, & valorem, neque ex deſcriptione viliſsimarũ quæque rerum opinio diuitiarum lædetur.

VLTIMÒ & finaliter, à talis inuentarij confectione tutor liber erit (vel ſaltim ab eius exhibitione) quando rationes elapſis triginta annis peterẽtur: quia ſi ex tranſcurſu tanti temporis rationi reddendæ eſt præſcriptum, vt in l. aduerſus, C. de negot. geſt. & in l. 1. C. de annali except. quanto magis huic actui confectionis inuentarij præſcriptum erit. Idem enim dicendum eſt de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum, vt in l. quæ de tota. ff. de rei vendicat. Et hanc ſententiam veram reputat Bald. in d. l. aduerſus Caſtellus in l. 27. Tauri, ver ſic. *Intellige etiam*, & inferius ſuo loco latius examinabitur. 63

IN hac tamen inuentarij materia, hoc vnum ſcire operæpretium erit, ſcilicet, quod iura tàm Ciuilia, quàm Canonica, his duobus vocabulis inuentarij ſcilicet, & deſcriptionis bonorum, paſsim promiſcuè vtuntur, vnumque pro alio multoties vſurpant. Idque fecit Imperator Iuſtinian. in authentico, vt nulli iudicum, §. *Et hoc*, verb. *Deſcriptionem*, vbi gl. de præſcriptione pro inuentario ſolẽni intelligendam reputat; & licèt quoad effectus inter vtrunq; nullũ diſcrimẽ cõſtituatur, vt teſtatur Franc. Curt. in tract.

de

de ſequeſtris, n. 17. Pinel. in l. 1. 2. part. num. 23. & 24. C. de bonis maternis, Ioan. Garc. de expenſis, cap. 11. num. 65. cùm tàm ex vno, quàm ex alio, quid, quale, quantúmve, ad adminiſtratorem peruenerit, facilè dignoſci poſsit, quod eſt præcipuus inuentarij ac deſcriptionis finis & ſcopus, tamen quoad ipſorum formam, & ſolemnitatem maximè differunt, vt aduertit Ludouicus à Molina, lib. 1. de Hiſpanor. primogen. cap. 65 15. num. 33. & vt in eorum cognitione errare non poſsit, animaduertere debes, quòd quandocunque lex loquitur de hærede, tutore, curatore, Epiſcopo, Parocho Eccleſiæ, hoſpitalario, & alijs, qui publicam quodammodo adminiſtrationem habent, etiam ſi loquatur de deſcriptione, ſemper debet intelligi de ſolemni inuentario, coram tabellione ſaltim & teſtibus conſcripto, ſecundum formam traditam à lege, vel conſuetudine patriæ, in qua confici debet, cùm præcitatæ perſonæ ad ſolemnem inuentarij confectionem teneantur ex 66 legis diſpoſitione. Si verò lex loquatur de fiſco, œconomo, depoſitario, procuratore, negotiorum geſtore, vxore in bonis mariti retentionem habente, patre filij tutore, & ſimilibus, qui priuatam quodammodo adminiſtrationem exercerent; etiam ſi vtatur verbo, *Inuentarij*, intelligi debet de ſimplici bonorum deſcriptione, de cuius forma inferius dicemus.

67 ADVERTENDVM tamē erit, quòd cùm inuentarij & deſcriptionis bonorum vnus & idem ſit finis, nempè vt dignoſci poſsit, quæ bona, cuiúſque qualitatis ponderis, vel menſuræ ſint, quæ adminiſtrantur, licèt in ſolemnitate differant, eodem tamen tenore & forma conſcribi debent. In vtroque enim bona ſunt ſcribenda candidè, clarè, liquidò, & ſigillatim, & denique ita diſtinctè, vt abſque alia probatione euidenter, manifeſtéve appareat, quæ, qualia, & quanta bona receperit, ita vt ſine vllo dubio, de illis poſsit onerari, & eorum valor dignoſci, alioquin ſi inuentarizatio, vel deſcriptio obſcurè, confuſè & ſub folle (vt aiunt) fieret, proculdubio 68 aduerſus publicos, & priuatos adminiſtratores iuramentum in litem deferri poſſet, prout ſi inuentarium, vel deſcriptionem omiſiſſent: cùm idem ſit quid non fieri, vel omiſſa forma & ſolemnitate fieri, vt in l. qui Romæ, §. *Flauius*, ff. de verb. obligat. de quo multa per Troilum Maluitij, in tractat. de canonizatione Sanctorum, dub. 3. num. 39. Et prædictam ſententiam tenet Salicet. per text. ibi, in l. fin. C. arbit. tut. Bart. in d. l. tutor qui repertorium, num. 21. verſ. *Venio*, Socin. conſil. 59. Bart. conſil. 150. Et pro hac ſententia plures alios refert Plotus in d. l. ſi quādo, §. 5. num. 28. in parua impreſſione, Aior. de partit. cap. 2. n. 18. Caualc. de tutore, num. 58. & 59. vbi dicit, quòd inuentarium debet fieri coram iudice, & cum eius decreto, & debet eſſe purum, liquidum, & clarum, & omnia bona præſentia, & in futurum aduenientia in eo contineri debēt; confinia itidem, & bonorum æſtimatio, & eandem ſententiam tenet Dueñas in regul. 187. incipienti, *Decretum*, num. 15. Monticulus in tractat. de inuent. c. 12. num. 56. Roland. in eodem tract. quæſt. 73. num. 43. Petr. de Rauen. ſingul. 90. Et hanc dicit communem ſententiam Caualc. de vſufruct. mulier. relict. n. 145. & ita practicatum fuiſſe in Granatenſi Senatu teſtatur Aiora vbi ſupra dicens, quòd aduerſus quēdam adminiſtratorem ſancti Ioannis de Tarifa, iuramentum in litem fuit delatum, eo quòd dum inuentarium bonorum dicti hoſpitalis oſtenderet, deſcripſit quandam petiam argenteam, non expreſſo eius valore, vel pōdere, & quidem iuſtiſsimè delatum fuit, cùm aliàs facilè daretur occaſio defraudandi & damnificandi Eccleſiam, minorem, vel dominum, de cuius patrimonij adminiſtratione agitur, dando aliam petiā minoris pōderis, minoris itidemque valoris. Ex quibus dicendum erit, quòd ad rectam inuentarij deſcriptionē, neceſſa

riò debent conscribi omnia bona, mobilia, immobilia, & semouentia, cum signis, ponderibus & expressione valoris, & alijs qualitatibus suis, ex quibus rerum valor facilè dignosci possit, quod si id non fiat, iure optimo iudex poterit iuramentum in litem deferre aduersus talem administratorem, vt iudicauit Senatus Genuensis decis. 173. num. 14. in fin. Plotus vbi supra, num. 604. in magna impressione.

69 HÆRES tamen, vel etiam tutor si aliqua bona in inuentario ponere & describere neglexit, vel consultò omisit: licèt tali inuentario legitimè conscripto fides adhibeatur, adhuc propter dolum & fraudem in eo admissum dupli pœna punitur, vt in l. fin. C. de iure deliber. vbi in §. *Licentia*, ita Imperator statuit. *Illo videlicet obseruando, vt si ex hæreditate aliquid hæredes surripuerint, vel celauerint, vel amouendum curauerint, postquam fuerint conuicti in duplum hoc restituere, vel in hæreditatis quantitatem computare compellantur.* Et ita in facti contingentia iudicatum fuisse testatur Salicet. in d. §. *Licentia*, vbi eam dicunt communem Alexand. & Iason, quos refert & sequitur decis. Genuens. 25. num. 1 in fin. Caualc. de tutore d. num. 59. Mascard. de probat. conclus. 1392. num. 4. loquendo in tutore & curatore. Administratores tamen Regij patrimonij (hoc casu) tripli pœna plectuntur, vt in l. 18. tit. 5. lib. 9. Recopilat. Bobadilla lib. 5. Politic. cap. 6. num. 28. vbi aliorum administratorũ, vsurpatores bonorum, pœnas refert. Quinimò, & tutores minorum qui aliquid in inuentario dolosè scribere omiserunt, in solidum tenentur creditoribus & legatarijs patris pupilli, Damaud. de tutor. cap. 3. num. 16. quod & in tantum procedit, vt si hæres ipse, etiam si minor sit, non describat in inuentario, quod ipse debebat testatori, in dolo etiam dicitur, ex Alexand. de Neuo, cõsil. 38. num. 19. Petr. Surd decis. 216. n. 5.

70 DEBENT itidem inuentarizari ac describi instrumenta, appochæ & priuilegia, quæ in bonis administrandis reperiuntur, ac describi debent expressis nominibus debitorum, & quantitatum debitarum numero, neque (vt nonnulli voluerunt) opus erit, de verbo ad verbum omnia hæc instrumenta annotari, sed sufficiet summatim seriem & substantiam in illis contentam referre, vt aduertit Gregor. Lup. in l. 15. tit. 16. part. 6. glos. verbo, *traslados*.

71 CAVERE etiam debent administratores, ne de mendacio, vel periurio in rationibus conuincantur, quia ex eo solo, absque alia probatione, dolo in administratione versatos fuisse præsumitur, & in casu dubij aduersus eos iuramẽtum in litem deferri poterit, ex Alexand. cons. 74. num. 1. volum. 7. Quam sentẽtiam in tantum veram reputat Socin. consil. 213. col. 1. versic. *Conuincitur*, vt

72 constanter affirmet, quod si tutor in relatione rationis, quam durante tutela præstiterit in aliquo mendacio, vel periurio reperiatur, respectu administrationis, quam gerit, ex eo solo ab administratione, vt suspectus, possit remoueri, quia leges odio habent mendaces, & eum sequitur Plotus in loco supra citato, num. 13.

73 HOC tamen iuramentum in litem de quo agimus, non cuilibet damnum

74 passo deferri poterit, sed ei dumtaxat, qui bonæ opinionis, bonæque indolis & famæ fuerit, vt in tractat. de mercat. fol. 709 n. 178. & fol. 784 num. 10. Neque etiam deferendus erit minori, quia rei veritatem ignorare præsumitur, ex Bart. in l. in actionibus, num. 17. ff. de in litem iur. vbi dicit, quod iuramentum in litem damnum passo deferri debet, dummodo non sit minor, & habilitas

75 personæ adsit. Et hæc sententia manifestè colligitur ex text. in l. 6. tit. 11. p. 3. ibi: *Despues que fuesse de edad.*

76 SED pro complemento huius capitis dubitatur modo; an hæres qui cum beneficio inuentarij hæreditate adiuit, instantibus creditoribus defuncti, non solùm de bonis in inuẽtario descriptis,

sed

ſed etiam de fructibus, redditibus, & emolumentis ex illis perceptis, rationem reddere teneatur, quãdo dicit hæreditatem ſoluendo non eſſe. Et in primis dicendum videtur, quòd etiam de fructibus, redditibus, & emolumentis ex hæreditate perceptis, rationem reddere teneatur, quod ex ſequentibus ſua
77 detur. Primò, quia hic eſt beneficij inuentarij finis & ſcopus, vt hæres ratione aditionis hæreditatis, in damno non remaneat, ſed in priſtino ſtatu reponatur; ita vt faciat cenſeri hæreditatem non aditam. Ita Monticulus in tract. de inuentario, cap. 1. num. 56. Igitur cum verum ſit, quòd fructus augent hæreditatem, vt in l. item veniunt, ff. de petit. hæreditat. Angel. in l. 1. §. *Hæc ſtipulatio*, col. penult. verſic. *Et ſi hæreditas*, ff. ſi cui pluſquam per leg. Falcid. Rolandus de inuentario, fol. 61. verſic. *An ſi hæreditas pro non adita habeatur*, & vt hæreditas iacens iudicetur, dubium non erit, quin fructus redditus, & emolumenta de bonis hæreditarijs percepta, ita ipſi hæreditati accedant & cohæreant, vt tanquam ipſamet hæreditas reputentur & reſtituantur. Quod extende non ſolùm ad fructus ante aditionem hæreditatis perceptos, verum ad eos, qui poſt adi-
78 tam hæreditatem fuerunt collecti, vt in d. l. item veniunt, §. *Item non ſolum*, ff. de petit. hæred. licèt enim hæreditas nõ recipiat augmentum per quæſita aliunde per hæredem, recipit tamen augmẽtum & incrementum ex fructibus ex ipſa perceptis, vt notat Bart. in l. ſi creditores, num. 2. ff. de ſeparat. bonor. & in terminis noſtræ quæſtionis hanc partem (licèt perfunctoriè) tenet Guido Pap. in tract. de inuentario, cap. 1. num. 17. vbi dicit, quòd credit hæredem poſſe conueniri à creditoribus pro fructibus perceptis ex hæreditate à morte teſtatoris, vſque ad redditionem rationis bonorum hæreditariorum.

79 PRO parte tamẽ negatiua imò quòd hæres prædictos fructus, redditũs ve, & emolumenta ab hæreditate procedentia, præcipuos habeat, & de illis creditoribus hæreditarijs rationem non reddat, ex eo probari videtur. Primò, quia poſtquam hæreditas eſt adita, iam non dicitur amplius hæreditas, ſed propriũ hæredis patrimonium, ita gloſſ. in l. 1. §. *Veteres*, verbo, *Per vnum reliquorum*, ff. de acquirend. poſſeſſ. Bart. in d. l. ſi creditores, num. fin. & hanc dicit communem ſententiam Gutier. in repetit. cap. quamuis pactum, verſic. *Omnino ſeruari debet*, num. 8. de pactis, in 6. & lib. 1. practic. qq. quæſt. 49. n. 2. Igitur ratione dominij, fructus ex hæreditate perceptos ſuos faciet, propter poſſeſſionem & bonam fidem, titulo pro hærede adiunctam, vt in §. *Si quis à non domino*, inſtit. de rerum diuiſione. Secundò, quia fructus paternæ ſucceſsionis non dicuntur paterna ſubſtãtia, neque paterna ſucceſsio, ex l. in fideicommiſſariam, ff. ad Trebel. Vincent. de Franq. deciſ. 18. num. 3. vbi dicit, fructus non eſſe partem hæreditatis, ſed ex ipſis rebus hæreditarijs accepto ferri, & in terminis dixit Petrus Surdus, de
80 ciſ 15. n. 3. quòd fructus, qui percipiuntur ex rebus hæreditarijs, non dicuntur hæreditarij, ſed cedunt lucro hæredis, & quod pro eis non teneatur creditoribus & legatarijs, tenet idem Surd. conſ. 128. num. 27. Rurſus, quia ſi omnia damna hæreditati obuenientia, hæreditatem adeunti adſcribuntur, vt in l. in ratione, *la* 2 & ibi communiter Scribentes, ff. ad legem Falcidiam, & melius in l. 3. tit. 11. p. 6. eadem etiam ratione omnia commoda, fructus, & emolumenta percipere debebit, ex text. in l. ſecundum naturam, ff. de reg. iuris, & in propoſito dixit Rip. in l. ſi is qui quadringenta, *la* 1. col. fin. ff. ad Trebel. quòd ſi
81 poſt aditam hæreditatem augeatur hæreditas, fœtu peccorum, partu ancillarum, alluuione, vel ſeruorum inſtitutione, hæres, qui inuentarium legitimè confecit, ſentit commodum huius augmenti, & pro eo non tenetur, & eum refert & ſequitur Roland. à Valle in tractat. de inuentar. fol. 84. verſic. *Sexta eſt*

vtilitas. Et pro hac ſententia pondero text. in l. fin. §. *Et ſi præfatam*, C. de iure de liber. ibi: *In tantum creditoribus & legatarijs teneatur, quantum valent res ad eos deuolutæ*, ponderando illa verba, *Valent res ad eos deuolutæ*, quam debent intelligi, tempore confecti inuentarij; quia qualitas iuncta verbo debet intelligi ſecundum
82 tempus verbi, l. ſi extraneus, §. *In delictis*, ff. de noxalibus, quaſi cõtrahit namque hæres adeundo hæreditatem cum creditoribus & legatarijs, pro rebus tempore aditionis in bonis defuncti exiſtentibus, & non alijs, & ſic actus agentium non debent operari vltra eorum intentionem, vt in l. non omnis, ff. ſi certum petatur.

Certe quæſtio noſtra eſt anceps, ſubtilis, & valdè difficilis, eò magis, quia eam adhuc à nullo viderim agitatam. Quare licèt in hac Regali Cancellaria ſecundum negatiuam opinionem aliquando fuerit iudicatum, vt à quibuſdam peritiſsimis Aduocatis accepi: tamen hac in re diſtinguendum cenſeo in hunc ſanè modum, an fructus fuerint per hæredem collecti, antequam inſtarent creditores, vel poſt. Primo enim caſu ratione tituli poſſeſsionis, & bonæ fidei, quam hæres habet, fructus ſuos faciet maximè conſumptos, quatenus nõ fuerit factus locupletior. Quinimò, & ſi bona fides non adeſſet, dummodò mala abeſſet, ad acquiſitionem fructuum ſufficeret, Couar. lib. 1. variar. cap 3. num. 8. Menoch. de recuper. poſſeſſ. remed. 15. num. 628. Petr. Surd. concl. 115. num. 7.
83 Secundo vero caſu, omnes fructus à die quo inſtarunt creditores perceptos, in libro rationum deſcribere debebit, pro ſatisfaciendis creditoribus, veluti quilibet alius adminiſtrator; & pro cultura, cura & adminiſtratione congruum illi ſalarium erit præſtandum, cùm aliàs diceretur eſſe in damno, neque in eo præſtando iudex deberet eſſe tenax & parcus, ſed magnificus & ſplendidus. Et prædictam diſtinctionem colligo ex 1x. in l. 1. C. de peti. hæredita. ibi: *Vſuras verò pecuniarum ante litis conteſtationem ex die venditionis hæreditariarum rerum ab eo factæ, qui antea poſſidebat, collatas; necnõ etiam fructus bonæ fidei poſſeſſores reddere cogendi non ſunt, niſi ex his locupletiores extiterint. Poſt litem autem conteſtatam, non vẽditarum rerum, non ſolum quos perceperunt, ſed etiam quos percipere poterant.* Et hæc diſtinctio meo æquilibrio ſatis æquitati & rationi conſonat; tu tamen cũ caſus occurrerit, maturo perpenſoq; conſilio cogita.

Vltimò & finaliter aduertendum erit, quòd licèt iuramentum in litem aduerſus adminiſtratores in prædictis caſibus deferri poſsit, parti læſæ, vel damnum paſſo, attamen aduerſus hæredes adminiſtratorum rationem reddentes, pro dolo, vel culpa defuncti deferri non debebit, vt in l. fin. C. de in litem iuran. & in l. 6. tit. 11. part. 3. Si tamen ipſi hæredes in dolo extiterint, poſtquam adminiſtrator deceſsit, & ipſi bona hæreditaria cum alijs adminiſtrandis occupauerunt, pro cuius dubio iuramentum in litem aduerſus illos deferri poterit, vt in d. l. 6. part. ibi: *Pero dezimos, que ſi los herederos del guardador fizieſſen engaño en los bienes del huerfano, ò ſe menoſcabaſſen por culpa dellos, que entonce bien puede el juzgador fazer jurar à los demandadores, en aquella miſma manera que jurarian contra el guardador ſi fueſſe viuo, è ouieſſe hecho en los bienes del huerfano tal engaño, ò tal menoſcabo como eſte.* Et ex his hoc caput maneat expeditum.

SVMMARIVM.

1 *Adminiſtrator rationem redditurus, librum ſiue codicem rationum, vbi accepta & data, introitus & exitus contineatur, calculatoribus exhibere debet.*

2 *Adminiſtratori dicenti ſe librum rationum non confeciſſe, an ſit credendum.*

3 *Adminiſtrator ſi confiteatur librum rationũ feciſſe, attamen illum perdidiſſe, an illi ſit credendum.*

4 *Quando aliquis ad cuſtodiam alicuius rei tenetur, non creditur illi, etiam ſi iuret illam amiſ-*

amiſiſſe, ni caſum amiſsionis probetur.

5 Liber rationum vbi ab adminiſtratore, vel etiam eius hærede non exhibetur in rationibus, non ſolùm adminiſtrator ipſe, verùm & hæres eius in dolo eſſe præſumitur.

6 Liber rationis non ſolum edi & exhiberi debet, verum etiam calculatoribus eſt tradendus, pro rationibus diſpungendis.

7 Adminiſtratori ſi à domino fuit promiſſum, quod in rationibus eius ſimplici dicto fidem adhibebit, an etiam hoc caſu librum rationum exhibere debeat, & eo illum non exhibente, iuramentum in litem ipſi domino deferatur.

8 Vnico teſti an partes, vt credatur, paſciſci poſſint.

9 Partes facere poſſunt per pactum, vt copiæ credatur.

10 Partes facere poſſunt, vt probationes inualidæ valeant inter eos.

11 Si ille, cuius iuramento ſtandum erat ex pacto, antequam iuret, conditionem ſuam deteriorem fecerit, culpatæve, aut infamatæ vitæ fuerit effectus, an is qui eius iuramento ſtare promiſit, reuocare illam facultatem iurandi poſsit.

12 Pactum, ſiue conuentio de ſtando iuramento alicuius, cenſetur habêre illam clauſulam, ſcilicet rebus ſic ſtantibus.

13 Confectio libri rationis eſt de ſubſtantia actus adminiſtratorij.

14 Subſtantialia contractus pacto contrahentium remitti an poſsint.

15 Legatum liberationis à reddenda ratione non facit quem deſinere teneri, ad reddendum libros rationum.

16 Conuentio de ſtando ſimplici dicto fratris, intelligitur, dummodò dolus abſit.

17 Iuramentum de ſtando ſimplici dicto adminiſtratoris in rationibus, non excuſat adminiſtratorem ab exhibitione libri rationis.

18 Iuramentum debet intelligi, ſecundum naturam actus ſuper quo interponitur.

19 Iuramentum habet in ſe illam tacitam conditionem, ſcilicet, ſi dolus abſit.

20 Actus iure prohibitus non firmatur iuramento.

21 Pactum de ſtando ſimplici adminiſtratoris dicto ſolum liberat adminiſtratorem ab ſcrupuloſa inquiſitione, & à culpa leuiſsima, vel leui, in adminiſtratione commiſſa.

22 Iudices qualiter ſe habêre debeant cum partibus, circa exhibitionem librorum rationalium.

23 Adminiſtratores non poſſunt in carcere detineri pro expenſis ratione defectuum, ſiue contumaciæ in non exhibendo librum rationus cauſatis.

24 Adminiſtrator non tenetur exhibêre librum rationum extra locum adminiſtrati negotij.

25 Scripturæ communes debent à partibus in rationibus exhibêri.

26 Tutores plures ſi ſimul tutelam adminiſtrauerunt, omnes librum rationis edere debent, quod ſi vnus ſolus edatur, alij ſe ſubſcribere debent editioni.

27 Petens librum rationis, vel vilantium exhiberi & produci ab altero ſocio, vel adminiſtratore an talem librum, vel vilantium approbare videatur.

28 Petens terminum ad ſoluendum iudicatum, videtur iudicium approbare.

29 Producens inſtrumentum minus ſolemne, videtur illud approbare.

30 Inſtrumentum videtur ille producere, qui illum ab altera parte exhiberi poſtulat.

31 Data & accepta libro rationum ſcripta, dicuntur indiuidua & connexa, maximè vbi omnia ex vnica adminiſtratione procedunt.

32 Habens rationes, & inſtrumenta communia, illa exhibêre & manifeſtare tenetur, ad inſtantiam & petitionem illius, cui etiam communia ſunt.

33 Producens inſtrumentum, non omnia videtur ſimpliciter confiteri, ſed eatenùs, quatenùs inſtrumentum probat.

34 Liber rationum ad hoc vt probet, quâ formâ debeat eſſe ſcriptus.

35 Mercatores duos libros habêre debent, aduerſaria ſcilicet, & codicem rationum.

36 Libro magiſtrali, ſiue de caxa, non habenti omnes partitas iornalis, ſiue manualis, an fides aliqua ſit adhibenda.

37 Vbi ex ratione librorum non reperiuntur omnia ſcripta fuiſſe, ſed aliqua omiſſa, præſumitur contra adminiſtratorem, factorem, mercatorem, vel campſorem, quod

ratio-

rationem non legitimè, ſed dolosè confecerit.

38 *Manuale habetur loco originalis, reſpectu libri de caxa, ſiue magiſtralis.*

39 *Si vnus ex Socijs fuit caxa ſocietatis, alter verò factor, qui emebat & vendebat, qualibet hebdomada in Sabbato emptionis & venditionis in apapyrijs ſiue manualibus ſcripta ad librum de caxa, vel magiſtrali transferebat, manualibus apud caxam manentibus, an alijs ſocijs rationem petentibus, ipſe caxa non ſolùm librum magiſtrale, verùm etiam manualia teneatur exhibêre.*

40 *Rationes ſocietatis reddi debent alijs ſocijs manualibus ſimul cum libro magiſtrali, ſiue de caxa productis.*

41 *Liber tutoris, vel curatoris nihil intereſt, an tutoris manu, vel alterius ſit ſcriptus.*

42 *Liber rationum cuiuslibet adminiſtratoris inſcriptionem, ſiue præfationem habêre debet.*

43 *Rationum conficiendarum modus ab officialibus, qui multa recipiunt, qualis eſſe debeat.*

44 *Ratio, quæ non poteſt legi, non videtur reddita.*

45 *Ratio intricata non eſt ratio.*

46 *Rationum intricatio fraudem & dolum inducit.*

47 *Expenſæ minutæ, etiam ſi intricatè ſcriptæ ſint, iuramẽto adminiſtratoris ſtandum erit.*

48 *Adminiſtratores omnia ſingulariter, explicitè, & particulatim in libro rationum ſcribere debent.*

49 *Rationes in folle exhibêre, quid ſit.*

50 *Liber rationum ſi in folle ſine diſtinctione, & expreſsione cauſa dati & accepti ſcriptus ſit, circa parcellas intricatas vel difficillimæ ſpeculationis, aduerſus adminiſtratorem iuramentum in litem deferri poterit.*

51 *Cauſam non adijcere accepti, vel expenſi, vel talem adijcere, quæ intelligi nequeat, æquiparatur.*

52 *Cauſam aptam, potentem & cohærentem eſſe oportere dicit Baldus.*

53 *Libri rationis parcellæ, an debeant ſcribi cum die, & Conſule.*

54 *Diei omiſsio, an noceat adminiſtratori in parcellis datis.*

55 *Obligatus ad rationem reddendam, an ſatisfaciat huic obligationi, ſi codicem rationum, vel membranas legendas tradat.*

56 *Modicus defectus non vitiat rationem.*

57 *In reddendis rationibus, cum adminiſtratoribus, vel alijs eas reddentibus durè nimis agendum non eſt.*

58 *Rationalis iudex ſcrupuloſus eſſe non debet.*

59 *Adminiſtrator, qui librum rationis exhibet, quas parcellas in eo ſcriptas veras eſſe probare debeat.*

60 *Expenſæ minutæ probantur per iuramentum illius, qui expendit.*

61 *Mors non parum fidei addit ſcripturis mortuorum, & liber mortui maiorem fidem facit.*

62 *Mors vim obtinet iuramenti.*

63 *Quando frater minoris bona eius adminiſtrauit, eo ſolum quod affectio ſanguinis, & pietatis ratio interuenit, credendum eſt libro expendentis.*

64 *Rationes ſi veriſimilia contineant, in his quæ ſunt difficilis probationis, iuramento adminiſtratorum ſtatur.*

65 *Liber rationis, cancellationibus, inductionibus, & ſuperinductionibus, & omni denique ſuſpitione carere debet.*

66 *Rationes non inualidantur, eò quòd ab alio, quàm adminiſtratore in libro ſcriptæ ſint.*

67 *Scriptum in libro mercatoris penes ipſum exiſtente de ipſius conſenſu ſcriptum cenſetur.*

68 *Ordinis peruerſio, an vitiet rationem?*

69 *Liber rationum, ad hoc vt benè dicatur ſcriptus & confectus, quid continere debeat.*

70 *Si difficultas, vel impoſsibilitas ſit in exhibitione libri rationum, an ratio aliter fieri poſſit, hoc eſt inſpecto vilantio quod vulgò dicit,* carta cuenta, *vel inſpecto manuali.*

71 *Manuale, vel liber rationis, cum breuiaturis ſcriptus eſſe non debet, quia aliter facillimè fraus committi poſſet.*

72 *Qui aliquid dicit nomine, quo nuncupari ſolet, vti debet.*

73 *Vox & eius ſignificatum, habent ſe tanquam materia & forma.*

74 *Mannalibus, apapyrijs, vel foglacijs, qualiter, & quando credendum ſit in rationibus diſpungendis.*

75 *Tutores, & curatores caueant, ne rationes ſuas cum rationibus pupillorum, vel minorum promiſcuè deſcribant, quia ex eo ſolo indo-*

lo eſſe præſumuntur.

76 *Tutor ſi res proprias, vel etiam alienas in inuẽtario, vel libro rationis ſui minoris deſcribat, eo ipſo res tutoris in illo ſcriptæ cenſentur eſſe ipſius minoris, in tantùm, vt nec ipſe tutor debeat ad probandum admitti, quod tales res erant ſui ipſius, vel alienæ.*

77 *Apochæ tutoris creditur de ſolutione crediti minoris, ſibi ipſi facta.*

78 *Publicanus ſiue gabellarius, poteſt petere à mercatore, vt ſibi librum emptionum & venditionum exhibeat, vt ex eo ratio gabellæ cum ipſo calculetur.*

CAPVT X.

De exhibitione libri rationum, & de parcellis in illo deſcriptis, quáve forma cõfectus eſſe debeat, vt fides illi adhibeatur.

IMPOSSIBILE quidem eſt, rectè, iuridiceque ratio nẽ ab adminiſtratore reddi, niſi librũ iuridico modo cõfectum, pro rationibus diſpungendis, ratiocinatoribus exhibeat, ex eo namque introitus & exitus patefiunt, vt in l. fin. §. *Inter cæteras*, & ibi notat Bart. ff de lib. lega. & in l. ſi ita fuerit. l. 2. §. *Quæſtio*, ff. de manumiſſ. teſta. Caſtellus, in l. 27. Tauri, verſ. *Ad quartum*, vbi dicit, quòd adminiſtrator rationem redditurus, librum, ſiue codicem rationum, vbi accepta & data, introitus, & exitus contineantur, calculatoribus exhibere debet, quod ſi illud non exhibeat, malitioſè occultaſſe præſumitur, & ideò aduerſus eum iuraturin litem, argum. text. & quæ ibi notat Bart. in l. tutor, qui repertorium, ff. de adminiſtrat. tutor. & in l. fin. §. *Inter cæteras*, ff. de liber. legat. & in l. ſi cui libertas, & in l. cum ſeruus, ff. de condit. & demonſtrat. Bart. in l. 1. §. *Officio*, ff. de tutel. & ratio diſtra Socin. in conſil. 46. col. 2. circa finem, verſ. *Secunda pars*, Ruinus, conſ. 54. num. 14. volum. 1. Anchar. conſ. 316. num. 4. Et licèt prædicta iura & Doctores in locis ſupra citatis de tutore dumtaxat & curatore rationem reddente loquantur, tamẽ idem eſt quo ad alios quoſcumque adminiſtratores, vt voluit Aretin. in d. §. *Officio*. Benuenutus Straca in tract. de mercat. 2. p. num. 68. Baëça de decim. tutor. cap. 2. n. 179. Petrus de Vvald. in tractat. de duobus fratr. part. 12. num. 7. Socin. loco ſupra citato, Ioan. Garc. de expenſis, cap. 20. n. 22. Rebuf. in l. bobes, §. *Interedere*, ff. de verbor. ſignificat. Bobadilla multa vnico verbo annectens in propoſito, lib. 5. Politic. cap. 4. num. 71. Et in tantum vera eſt prædicta concluſio, quòd etiam ſi adminiſtratores negarent librum non confeciſſe, adhuc illis credendum non eſſet, eò quòd propter conſuetudinem illis mandatum cenſetur, argum. l. vel vniuerſorum, ff. de pignor. action. & in l. fin. in fin. C. de fideiuſſor. Anchar. conſil. 316. num. 4. Straca. d. num. 68. Quinimo in propoſito dixit Rebuf. vbi ſupra, quòd ſi adminiſtrator confiteatur librũ feciſſe rationum, illum tamen perdidiſſe, adhuc illi non ſit credendum, niſi caſu fortuito illum amiſiſſe probet: & ratio eſt, quia cùm ad officium adminiſtratoris ex officij natura pertineat, rationis librum conficere, & illum diligenter cuſtodire, ſemper præſumitur illum ſupprimere & occultare, non verò illum perdidiſſe, ita Anchar. conſil. 316. num. 4. Socin. conſ. 159. col. 3. Quod ego verum intelligo, etiam ſi adminiſtrator iuraſſet illum librum perdidiſſe;

1 2 3

quia quando aliquis rem aliquam tenetur cuſtodire, non ſtatur eius iuramento, quando dicit ſe illam perdidiſſe, ſed neceſſariò caſum probare debet, vt tenuit Felin. in cap. accepit, de fid. inſtrument. Gratus, conſ. 23. num. 10. Socin. d. conſ.

4 conſ.159.verſ.*Primò quia*,& eos refert & ſequitur Baëça de decim. tutor.cap.3. num.180.& 181. Vbi plus dicit,quod vbi
5 liber rationum non exhibetur ab adminiſtratore, vel eius hærede, non ſolùm adminiſtrator, verùm & eius hæres,vel ſucceſſor in dolo eſſe præſumitur: ſi ipſe hæres rationem prædeceſſoris reddat, & ob id contra eos omnes in litem iurari poſsit,quam ſentẽtiam ante eum tenuit Alexand.conſil.74.num.2.lib.7. & conſ.65.lib.1.& conſ.62.lib.4.& conſil.164.lib.5. Franciſc. Marc. deciſ.145. per tot. Molineus in conſuet.Pariſ. §.6.
6 gloſ.6.Alberic.in d.§. *Officio*,vbi dicit, quòd non ſufficit librum rationum ab adminiſtratore edi, vel exhiberi, ſed quod realiter illum tradere tenetur pro rationibus diſcutiendis; aliquando tamen libro rationum non exhito, & tradito, ſerui gerentes res pupillares poſſunt in tormẽta de illo,ac de ſtatu rerum adminiſtratarum interrogari, & maximè quando in ſcribendis rationibus fraus ab adminiſtratoribus imputatur, vt in l.1.§.*De ſeruis*,ff.de tut.& rat.diſtra. & ibi Bart.num.1. & communiter Scribentes.

7 Sed modò de pulchra &ſubtili quęſtione quæritur, ſcilicet ſi promiſſum fuerit per dominum adminiſtratori, quod in rationibus ſimplici eius dicto fidem præſtabit, an ſi hoc caſu librum rationis non exhibeat,adhuc cõtra adminiſtratorem iuramẽtum in litem deferri poſsit,an verò libri confectio ex dictis verbis illi remiſſa videatur. In qua difficultate Bart.& Doctores communiter in l.fin. ff.de Prætor. ſtipula.num. 6.dicendum putat,prædictam conuentionem valere,ita vt abſque alia probatione, ſimplici dicto adminiſtratoris credatur; quẽ ſententiam ſequitur Alexand.conſ.130.in fin.vol.1. Cagnol.in l. vnic.C.de ſententijs, quæ pro eo,num. 124.faciunt notata ab Afflict. deciſ.91. num.10.Socin.conſ.90.vol.4. deciſ.Genuenſ.78.num.7.vbi hanc reputat communem ſententiam,& ſecundum eam ſemel atque iterum iudicatum vidiſſe, Straca in tractat.mercat.C.de contract. mercat.fol.132.num.6.Et prædicta com
8 munis ſententia ex eo confirmari videtur,quia ſi partes poſſunt facere, vt credatur vnico teſti in cauſa propria,vt voluit Bartol.in l.fin.C.de fideiuſſo. quantò magis poterunt capitulare, vt vni ex
9 partibus credatur. Secundo facit,quia partes poſſunt facere, vt copiæ credatur, cui aliàs non crederetur,vt in authent.ſi quis in aliquo documẽto. Item
10 & partes facere poſſunt,vt probationes inualidæ valeant inter eos, vt notat Innocent.in cap. cùm cauſam,de teſtibus, Bald.in l.fin.C.de teſtibus;eodem modo ſimplici adminiſtratoris dicto ex cõuentione partium fides adhiberi poterit:quod maximè verum reputo,vbi declaratio facienda eſſet per iuramẽtum, vt tenet Plotus in l.ſi quando, C. vnde vi,num.748.vbi refert & ſequitur Iaſ.in l.iusiurandum, quod ex conuentione, ff.de iur.iur. dicentem, quòd aliàs prædicta conuentio,de qua agimus,non ſit valida:quinimò & dixit Bart.in d.l.fin. huiuſmodi conuentionem poſſe creditorem, vel dominum reuocare, antequam adminiſtrator,vel debitor iuret, eius tamen ſententiam reprehẽdit Alexand.d.conſ.130.Afflict.deciſ.91. num.
11 10. Verum prædictam Bart. ſententiam cum grano ſalis admittendam reputo, ſcilicet vbi ille, cuius iuramento erat ſtandum, antequam iuraſſet,conditionem ſuam deteriorem feciſſet,culpatæque,vel infamatæ vitæ fuiſſet effectus, tũc enim,eò quod iuſta ſuperuenit cauſa illi non credendi, rectè reuocari poſſet illa facultas à creditore, vel domino ſibi conceſſa,vt tenuit Angel.in d.l.fin. per text.in l.cùm quis,& in l.ſi cùm Cornelius, ff. de ſolutio. cuius ſententiam ibi probarunt Cuman. & Imol. Placuitque Socin.d.conſ.90.& eos refert & ſequitur Straca vbi ſupra,vbi refert Iaſ.loco ſupra relato dicẽtem,ipſum de facto propoſitæ quæſtionis vix fuiſſe conſultum,& modo ſupradicto reſpondiſſe;&

eius

eius ſententiam ſequitur Plotus vbi ſupra, num. 743. & ſanè eius conſilium iuri conſentaneum eſt, ex l. ſi cùm Cornelius, ff. de ſolutio. Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent legis auxilio, l. ab arbit. ff. qui ſatisdar. cog. & ideò ſupradictam limitationem eo etiam caſu veram eſſe reor, vbi talis conuentio de ſtando ſimplici dicto iurata fuiſſet, quia
12 pactum, ſiue conuentio de ſtando iuramento, cenſetur habere illam clauſulam ſcilicet rebus ſic ſtantibus, vt in c. quemadmodum, de iureiuran. & ita tenet Maſcard. de probat. concl. 1157. n. 31.

TAMEN aduerſus prædictam ſententiam ſequentia vrgent fundamenta.
13 Primò, quia confectio libri rationum eſt de ſubſtantia actus adminiſtratorij, vt in d. l. 1. §. *Officio*, ibi: *Officio tutoris incumbit rationes, actuſque ſui conficere.* Sed ea, quæ ſunt ſubſtantialia cõtractus, pacto contrahentium remitti nõ poſſunt, vt in l. pacta conuent. ff. de contrah. em-
14 ptio. l. cum manu ſata, ff. de contrah. emptio. tenet Alciat. in titulo de eo quod intereſt, cap. 1. num. 15. Ergo ex prædictis verbis, à domino in contractu appoſitis, non cenſetur liberatus adminiſtrator à confectione libri rationum, & in terminis noſtris dixit Bart. in l. fin. §. *Inter cæte-*
15 *ra*, ff. de liber. lega. Quod legatum liberationis à reddenda ratione non facit, quem deſinere teneri ad reddendum libros rationum, & quod conuentio &
16 promiſsio de ſtando ſimplici dicto fratris, intelligitur dummodo dolus abſit, tenet Bart. in l. fin. ff. de Prætorijs ſtipulat. iuxta finem, per text. in l. creditor, §. *Lucius*, ff. de mandat. vnde quod per dicta verba non intelligitur remiſſa libri confectio, cuius amiſsio inducit præſumptionem doli, tenet Ruinus conſil. 54. num. 14. vol. 1. vbi dicit, quòd illa verba habent eandem interpretationem, quam habet ſimplex liberatio à reddenda ratione adminiſtrationis, hoc eſt, vt non oneretur ratione negligentiæ in rebus adminiſtrandis contingentis: eandem ſententiam tenet Plotus in tractat. de in lit. iurand. num. 194. in maiori impreſsione. Quod in tantum verum eſſe voluit, vt etiam ſi interponatur iuramẽ
17 tum de ſtando ſimplici dicto adminiſtratoris, adhuc non excuſabitur ab exhibitione libri rationum, quia iuramentum debet intelligi ſecundum naturam actus, ſuper quo interponitur, vt in l. fin.
18 C. de non numerat. pecun. Ioan. Gutier. de iuram ent. confirmat. 1. part. cap. 37. num. 2. & 3. Quæ ſententia cõfirmatur, quia iuramentum habet in ſe hanc tacitam conditionem; ſi dolus abſit: vt in l.
19 ſi libertus, ff. de oper. liber. Pro qua ſententia facit, quia actus iure prohibitus, non firmatur iuramento, vt in terminis tenet Gutier. vbi ſupra, cap. 43. num. 2.
20 Quod autem remiſsio libri rationis ſit actus iure prohibitus, patet, cùm ex eo daretur adminiſtratori occaſio fraudandi, & doli committendi in futura adminiſtratione. Vnde cùm dolus futurus remitti non poſsit, etiam iuramento interpoſito, pactum quo remittitur, infirmatur, vt voluit Ruin. vbi ſupra, num. 14. & ita concludit Plotus in loco ſupra proximè citato, num. 749. vbi plus dicit, quòd ſub hoc pacto de ſtando ſimplici dicto adminiſtratoris, ſolum cen-
21 ſetur adminiſtrator liberatus ab ſcrupuloſa inquiſitione, & à culpa leuiſsima, ſiue leui, ſed non cenſetur liberatus à culpa lata, nec à dolo vero, vel etiam præſumpto; & ideò ſi librum rationum legitimè, vel de more confectum non exhibeat, aduerſus illum in litem iurari poſsit, non obſtante dicta promiſsione iurata, & pœna, ſi fuerit appoſita. Ego tamen intelligo, quòd etſi legitima libri confectio remiſſa non videatur, ex dicta promiſsione, tamen virtute prædictæ clauſulæ cenſentur remiſſæ ſolemnitates, & forma, quibus liber rationis de iure confici debet; dummodò apertè conſtare poſsit de veritate adminiſtratarum rerum emptionum, vel vẽditionum, vel aliorum actuum adminiſtrationis, & ita ſentit Molineus in conſuetud. Pariſ. glo. 6. §. 6. num. 21. & quòd te-

le

le pactum non proſit adminiſtratori, tenet Bart. conſ. 168. n. 4. & quod etiam ſi ſimplici dicto quis ſtare promittat, debet intelligi de dicto iurato, tenet Maſcard. de probat. concluſ. 1214. n. 13.

ET tenendo prædictam ſententiam non obſtant fundamenta pro aduerſa opinione in contrarium adducta, & in primis non obſtat ſententia Bartol. in d. l. fin. ff. de Prætor. ſtipulat. num. 6. vbi tenet, quòd valet pactum, quod ſtetur ſimplici dicto creditoris circa damna & intereſſe, quod contingerit dolo, vel mora & imperitia debitoris; quia prædicta ſententia Bartol. vera eſt, ſi ille creditor, cuius dicto erat ſtandum, benè arbitratus eſſet; ſi autem malè reducitur ad arbitrium boni viri, argum. text. in l. hæc venditio. ff. de contrah. emptio. & in l. imperium, §. *Generaliter*, ff. de regul. iur. & in l. 6 tit. 16 part. 7. idque tenet Socin. vbi ſupra, Afflict. deciſ. 91. num. 10. Plotus d. num. 742. quod quidem remediũ cùm in noſtro caſu adhiberi nõ poſsit, facilè poſſet dominos, ſiue principales, minorésve damnificare, quod non eſt ferendum; vel poſsit illi aliter reſponderi, quòd licèt pactum, de quo ibi, valeat; non tamẽ prohibetur creditor probare aliter rem ſe habere, quia illa facultas declarandi damna & intereſſe operatur, vt ex declaratione inducatur quę dam iuris præſumptio, quod in declarando nõ fuerit immemor ſalutis æternæ, neque nomen Dei ſub mendacio deierauerit, & ita reſpondet Plotus vbi ſupra, num. 740. & ſeq.

QVALITER autem iudices debeãt ſe habere cum partibus, circa exhibitio
22 nem librorum, eleganter deſcribit Molineus in conſuet. Pariſ. tit. 6. §. 6. num. 34. dicens, quòd adminiſtratores debẽt coram iudice citari ad offerendum cõputum, ſiue librum rationum, quod ſi hi non compareant in termino à iudice aſsignato, accuſetur eorum contumacia, ſemel atque iterum; quod ſi adhuc contumaces exiſtant, datur ſecundus defectus, & virtute horum duorum defectuum debitè obtentorum, datur eis aliud certum pro fori cõſuetudine moderatum, etſi interim non compareant ad rationem reddendam, & librum rationis exhibendum; vt rebelles ad id per capturam attinguntur, ac in expenſis illorum defectuum condemnantur: quod ſi adhuc in ſua pertinacia perſtant, & librum rationis non offerant, & exhibeãt, alij duo defectus accuſari debeant, ad hoc vt ad ſolutionem ſummę actori debitam, vel in id quod actori intereſt (præmiſſa iudicis taxatione) condemnẽtur, & etiã vſque ad realẽ debiti ſatisfactionẽ in carcere detineãtur, licèt in carcere detineri non poſsint adminiſtrarores pro expenſis litis ratione defe-
23 ctuũ in nõ exhibendo librũ rationis cau ſatis, ſed ſolũ pro principali, vel pro ſumma, quã per iuramẽtum in litem actor ſibi deberi declarauerit. Nullo tamen modo ab incarceratione perſonæ eſſe incipiendum, quod ego intelligo verũ, niſi de fuga talis adminiſtratoris timeatur. Si verò ab initio, vel ex poſt facto refuſis expenſis defectuum adminiſtrator comparuerit, & confiteatur, ſe adminiſtrationem, ſuper qua conuenitur, peregiſſe, vel hoc conſtet ex actis, dantur ei (ad ſummum) duo dilationes, ad producendum librum rationum, quibus elapſis per incarcerationem ad illum exhibendum compellitur, & ſimiliter ad reliquorum ſolutionem condemnatur; ſi de reliquis virtute iuramenti in litem iam conſtiterit. Si autem à principio neget ſe talem adminiſtrationem peregiſſe, vel ſuccepiſſe, tunc partes ſuper allegationibus contrarijs ad probãdum admittũtur, & cauſa vſque ad tres ſententias ſuper illo facto via ordinaria proſequitur. Hæc ille.

24 ADVERTENDVM tamen eſt, quòd etſi adminiſtrator pro reddendis rationibus librum edere, ſiue producere teneatur, vt ſupra retulimus, attamen librum edere, vel exhibere non teneatur extra locum geſtę adminiſtrationis, & ita in terminis reddendæ rationis tenet

net Paulus in l. Prætor ait, in fin. ff. de edend. decil. Genuenſ. 98. num. 4. Crederem tamen, quod ſi extra locum adminiſtrationis neceſſariò mittendus foret, vt puta de vna Prouincia ad aliam, iudex debeat addire viros idoneos, qui videant librum, vt ſciant, quæ folia habeat, quídve contineat, ſuiſque rubrîcis folia ſubſigillent, ne fraus fiat, ita Bartol. in l. Prætor ait, §. fin. ff. de edend. Azeued. in l. 9. tit. 6. lib. 4. Recopilat. num. 4. melius tamen eſſet, vt rubricarentur folia de manu alicuius notarij, qui in calce libri fidem faciat, qualiter tempore quo traditur petenti illum tranſmitti, tot folia continebat, non tamen mitti debent originales libri de vno Regno ad alium, vt inferius apparebit, & conſtat ex l. 10. tit. 18. lib. 5. Recopil.

25 DEBENT etiam à partibus ſcripturæ communes in rationibus exhiberi, ad meliorem rationum claritatem, & expeditionem, vt in l. ſi quis ex argentarijs, §. *Cogentur*, ff. de edendo, & melius & expreſsius in l. 17. tit. 2. part. 3. ibi: *Eſſo miſmo ſeria, quando los compañeros tuuieſſen cartas de las cuentas que fueſſen comunales, ò el perſonero que tuuieſſe las cartas, ò las razones que perteneciеſſen à las coſas del huerfano, ò mayordomo de ſeñor, ò maeſtro de moneda, ò de otras obras de que tuuieſſe eſcrito de las cuentas, ò el recado dellas. Ca en qualquier deſtas razones que auemos dicho, ò en otras ſemejantes dellas, tenudo es el que tuuiere las cartas, ò los eſcritos, de los moſtrar en juyzio ſi ge lo mandaren los ſeñores dellos, ò otros que huuieren derecha razon para demandallos.* Vbi Gregor. verb. *Compañeros*, dicit quod deciſio prædictæ legis Partitæ ad mercatores etiam extendi poſſet; & quod ipſi ad exhibendos libros rationum poſſunt compelli, ad intentionem actoris fundandam, & eum ſequitur Baëç. de decima tutoris, cap. 3. num. 183.

26 RVRSVS in propoſito eſt aduertendum, quòd ſi plures tutores tutelam adminiſtrauerunt ſimul, omnes edere debent libros rationum, aut ſi vnus edat ſolus, editioni ſe ſubſcribere debẽt alij, vt in l. ſi quis ex argentarijs, §. 1. verſic. *Nam etſi plures.* de edendo fol. 174

27 SED modò in propoſito dubitatur, an is qui librum rationis, vel vilantium petit ab altero exhiberi, vel produci, talem librum, vel vilantium productum, & exhibitum approbare videatur, & dicendum videtur, quòd ex eo, quòd quis librum vel vilantium exhiberi poſtulat, eo ipſo in eo contenta & ſcripta approbare videatur: argumento l. ad ſolutionem, C. de re iudicat. vbi petens terminum ad ſoluendum 28 iudicatum, videtur iudicium approbare, quod ita tenent Roman. conſil. 9. in fin. Gratus, conſil. 47. num. 22. volum. 2. Nata conſil. 242. num. 23. Cephal. conſil. 3. num. 45. Menoch. de recuperand. poſſeſsio. remed. 15. num. 122. quos refert & ſequitur nouiſsimè Petrus Surdus conſil. 43. num. 7. item ſi quis producat inſtrumentum minus ſolemne, cenſetur illud approbare, ita Bald. in l. alia, colum 2. verſ. *Sed pone quod quis confitetur*, C. de his quibus, vt indig. Alexand. conſil. 184. colum. 2. lib. 7. Felin. in cap. cum venerabilis, colum. 7. limitat. 2. & ibi Decius, colum. 16. verſic. *Quinta concluſio*, de exceptio. Iaſ. conſil. 161. col. 30 3. poſt medium lib. 2. Sed eadem ratio approbationis videtur in petente ſcripturam, vel librum exhiberi, quæ in illam producente, ſatis enim producit inſtrumentum, qui illud produci poſtulat, quia actus productionis non attribuitur producenti, ſed petenti & mandanti exhibitionem & productionem fieri, l. item eorum, §. *Si Decuriones*, ff. quod cuiuſque vniuerſi nomin. facit doctrina Bartol. in l. vnum ex familia, §. *Si de Falcidia*, num. 1. ff. de leg. 1. vbi ſi conſilium generale dat poteſtatem Prioribus nominandi Prætorem, videtur Prætor nominatus, à conſilio mandante, & 31 hanc ſententiam his & alijs argumentis defendit Aimo. conſil. 275. ex num. 2. vſque ad 4. Simon de Prætis de interpret. vltimar. volunt. lib. 5. dubit. 4. num. 66.

fol. mihi 141. Petr. Surd. deciſ. 199. num. 6. comprobatam ex ſententia, ex eo, quia data & accepta in libro rationum conſcripta, dicuntur indiuidua & connexa, maximè ſi omnia proficiſcuntur ex eodem negotio, & adminiſtratione, vt tradit Ripa, in l. ad monēdi, num. 124. ff. de iur. iuran. (& latiùs ſuo loco dicemus) ex gloſſ. ſingulari, in l etiam, §. *Ex cauſa*, ff. de minor. Curtius Senior, conſ. 20. ergo petens productionem libri, ſiue vilancij indiuidui propter vnitatem officij, vt voluit Angel. in l. ſumptus, C. de adminiſtrat. tutor. Corneus, conſ. 81. lib. 4. verſic. *Saltem per talem productionem, & exhibitionem, omnia in libro rationum contenta approbare videtur.* Hæc ille.

33 EGO tamen prædictam Aimonis ſententiam, neque veram, neque iuri, vel rationi conſentaneam eſſe arbitror, in caſu, quo librum rationis, vel aliquod aliud inſtrumentum commune exhiberi petatur: qui enim rationum exhibitionem petit, non vtique veram, vel falſam eam eſſe profitetur, neque in illam aliquo pacto conſentit, ſed illud dumtaxat intendit, vt inſtrumentum rationum, quod ſibi & adminiſtratori commune eſt, exhibeatur, ad videndum an ex eo experiundi ſit cauſa, vt in l. exhibere, ff. ad exhibendum, & in l. locum habet, §. *Hoc interdictum*, ff. de tabel. exhiben. vnde cùm quilibet habens rationes vel inſtrumenta communia, illa manifeſtare & exhibere teneatur, ad inſtantiam illius, cui communia etiam ſunt, vt tenent Bartol. Bald. & Salicet. in l. fin. C. de edendo, & de iure Regio in terminis eſt text. elegans in d. l. 17. tit. 2. part. 3. ibi: *Quando alguno de los compañeros tuuieſſe cartas de las cuentas que fueſſen comunales de todos, &c.* & ibi: *Ca en qualquier deſtas razones que auemos dicho, ò en otras ſemejantes dellas, tenudo es el que tuuiere las cartas, ò los eſcritos de los mostrar en juyzio, ſi ge lo demandaren en juyzio los ſeñores dellas.* Non enim ex eo, quòd vnus ex ſocijs, vel alter cuia interſit, rationes, quas non recognouerat, exhiberi petit, illis aſſentire videtur, ac veras illas eſſe confitetur, niſi expreſſè peteret, vt pars, in cuius poteſtate ſunt, illas rationes coram iudice producat, quia hoc caſu fortè haberet locum doctrina & ſententia Aimonis; ex eo enim, quòd productionem rationum per alium facit, per ſeipſum facere videtur, ex vulgata regula iuris. Intelligo tamen, quòd non omnia in libro rationum contenta ſimpliciter confiteri, & approbare videatur, ſed eatenus quatenus inſtrumentum, vel librum rationis probat, vt voluit Bartol. in l. poſt legatum, num. 2. in fin. ff. de his quibus, vt indig. Alexand. conſ. 124. num. 4. vol. 7. vbi dicunt, quod producens inſtrumentum, non omnia videtur ſimpliciter cõfiteri, ſed eatenus quatenus inſtrumentum probat, ſequitur Roman. conſ. 234. Oſaſc. deciſ. Pedem. 38. num. 10. quem refert & ſequitur Maſcard. de probation. concl 919. num. 7. quid autem dicendũ ſit vbi parcellæ eſſent connexæ, inferius cap 13. dicemus.

34 AD hoc autem, vt liber rationum probet, videndum erit, qua forma ſcriptus eſſe debeat, & mercatoribus, & alijs hominibus negotiorum, formam ſcribendi librum tradit text. in l. 10. tit. 18. lib. 5. Recopilationis, & de iure com-
35 muni Bald. in rubrica. C. de conſtitutio. pecun. vbi dicit, quòd mercatores duos libros habere debent, aduerſaria ſcilicet, & codicem rationum. Aduerſaria autem ita dicta ſunt, quaſi ſemper præ manibus verſentur, in quibus mercatores, campſores & ſimiles, primum rationem accepti & expenſi, negligenter & ſine ordine (memoriæ dumtaxat gratia) conſcribunt, & hic liber idiomate noſtro *Borrador*, ò *manual* appellatur, alter verò liber (qui dicitur codex rationum, in quo libro diligentiſsimè, & ſingulari ordine parcellæ manualis referuntur) Hiſpano ſermone *Libro de caxa*, appellatur, & hanc ſententiam tenet Straca, de mercatur. 2. part. num. 51. & de prædictis libris & forma ſcribendi illos expreſſam mentionem facit text.

32 in

in d.l.10. Recopilatio. cuius verba hæc ſunt. *Mandamos, que de aqui adelante todos los bancos, y cambios publicos, y los mercaderes, y otras qualeſquier perſonas, aſsi naturales, como eſtrangeros, que trataren, aſsi fuera deſtos Reynos, como en eſtos, ſean obligados à tener, y aſſentar la cuenta en lengua Caſtellana en ſus libros de caxa, y manual, por deue, y ha de auer, por la orden que tienen los naturales deſtos Reynos, aſſentando el dinero que recibieren y pagaren, y à que perſonas, y de donde ſon vezinos, para que por los dichos libros puedan dar cuenta, de como, y en que han pagado las mercaderias que traxeren de Reynos eſtraños, y à como han proueydo el valor de los cambios que huuieren hecho para fuera deſtos Reynos, y que los tales libros no ſe puedan entregar, ni embiar originalmente à ſus compañeros, ni mayores, ſino el traslado dellos, para que quando les fuere pedida cuenta, la puedan dar, y que los dichos mercaderes eſtrangeros tengan libros todos, que ſean de ſus cuentas, aſsi de memorias, como de ferias, como de otra qualquier condicion que ſean, que tocaren à negocios en lengua Caſtellana, y que entre la hoja del deue, y ha de auer, no dexen hojas en blanco, y que las letras de cambio que dieren en los caſos, y para las partes, y lugares donde ſe pueda cambiar para ganar en eſtos Reynos, las den en lengua Caſtellana, y las que dieren para fuera dellos, en lengua Caſtellana, ò Toſcana, ſopena, que los vnos, y los otros que no cumplieren lo ſuſodicho, pierdan todo lo que dexaren de aſſentar, y por la ſegunda vez el doble, y por la tercera la mitad de ſus bienes, y ſean deſterrados perpetuamente deſtos, y ſe reparta deſta manera. La vna tercia parte para nueſtra Camara, la otra para el juez que lo ſentenciare, y la otra para el que lo denunciare, y los que no tuuieren la dicha cuenta de ſus libros en lengua Caſtellana, ſean condenados en pena de mil ducados, los quales ſe repartan en la forma ſuſodicha.*

36 SED modò in propoſito dubitatur, an libro magiſtrali, ſiue de caxa, non habenti omnes partitas iornalis, ſiue manualis, fides aliqua ſit adhibenda: & dicendum videtur, quod ſi partitæ in manuali deſcriptæ, in libro de caxa, ſiue magiſtrali ſcripta non inueniantur, rationes non ſint perfectè conſcriptæ, ac per conſequens nulla fides tali libro rationum ſit adhibenda, quia vbi ex ratione librorum reperitur, non omnia 37 ſcripta fuiſſe, ſed aliqua omiſſa, præſumitur contra adminiſtratorem, factorem, mercatorem, vel campſorem, quod rationem non legitimè, ſed doloſe confecerit, ita Socin. conſil. 190. verſ. *Confirmat*, colum. 2. lib. 1. Pariſius, conſ. 90. num. 29. lib. 1. Alciatus reſponſo. 46. tom. 2. lib. 6. num. 6. deciſio Genuenſ. 173. num. 12. & ratio eſt ſecundum Alciat. quia iornale, vel manuale habetur locum protocoli, ſiue originalis, ex quo formatur liber magiſtralis, vnde cum ambo non concordent in facto, ſerie, & ſubſtantia formali partitarum tali libro magiſtrali minimè eſt ſtandum. Quinimò dicendum cenſeo, 38 quòd vbi vterque liber (ſcilicet manuale & de caxa) ab vno ſolo ex ſocijs eſt confectum, nec vno, nec alteri præſcribenti credatur, quia mendax in vno in reliquis etiam mendax præſumitur: argument. text. in l. fin. ff. de rei vendicat. authentic. contra qui propriam, C. de non numerat. pecun. & in regula ſemel malus, & in terminis ita tenet Pariſius, conſ. 90. volum. 1.

39 Sed in præſenti non abs re erit de alia quærere quæſtione, quid ſi vnus ex ſocijs fuit caxa ſocietatis, alter verò factor, qui emebat, & vendebat, & qualibet hebdomada, in Sabbato, emptiones & venditiones in ſuis apapyris ſiue manualibus ſcriptas ad librum magiſtrale, ſiue de caxa transferebat, manualibus illis retentis, dubitatur modò an ſi ratio ab alijs ſocijs exigatur, ab iſta caxa, ipſe tam manualia illa, quam librum de caxa exhibere teneatur, etiam ſi illa manualia rupiſſe ſtatim quo ad librũ magiſtrale fuerũt translata, profiteatur & probet. Et cũ hæc quæſtio iã mihi patroci-

nanti contigeret, cõtra talem caxa iura
mentum in litem esse meæ parti defe-
40 rendum propugnaui, & hoc ex sequen-
tibus fundamentis obtinui. Primo, quia
ex d.l. Regia, rationes societatis reddi
debent alijs socijs, manualibus & *Libro de caxa*, productis, & exhibitis, vt patet ex text. ibi: *Y tengan manual, y libro de caxa*, & rursus ibi: *Para que por los dichos libros puedan dar cuenta.* Igitur illis non exhibitis ratio minimè reddi potest. Rursus, quia illa aduersaria, siue manualia instrumenta communia societatis dicũtur. Vnde cùm socius teneatur communia omnia instrumenta in rationibus exhibere, vt in l. 17. tit. 2. part. 3. ibi: *Esso mismo seria quando alguno de los compañeros tuuiesse cartas de las cuentas que fuessen comunales de todos*, & rursus in eadem lege. *Ca en qualquier destas razones que auemos dicho, ò en otras semejantes dellas, tenudo es el que tuuiere las cartas, ò los escritos, de los mostrar en juyzio: si ge lo mandaren los señores dellas, ò otros que huuiessen derecha razon para demandallas*, vbi Gregor. tenet, quòd vsurarius non solum tenetur edere libros, sed etiam manualia proculdubio tam vnum quàm alteri librum exhibere tenebitur.

Et prædicta sententia eo maximè casu procedit, scilicet quando pro parte rationem sibi reddi postulantis, liber magistralis de falso redarguitur, tali enim casu proculdubio ille, à quo ratio petitur, manualia exhibere debet, simul cum libro magistrali, quia ille liber habetur instar instrumenti, quod 41
de falso ciuiliter redarguitur, cuius fides nullo modo probatur, nisi & originale exhibeatur, vt in authentico de tabellionibus. §. fin. & ita tenet Bald. in l. Cassius, col. 2. ff. de Senator. Octauianus Chaquera. decis. 117. num. 12. cum ergo iornale siue manuale dicatur protocolum, ex quo formatur liber magistralis, siue de caxa, vt voluit Alciatus respons. 64. tom. 2. lib. 6. num. 6. decis. Genuens. 173. num. 6. manifestè cõuincitur, quòd liber magistralis, dolum & malam fidem contineat, si manualia etiam simul cum illo non exhibeantur. Nec obstaret quod reus diceret, prædicta manualia perdidisse, rupisse, & dilacerasse, & quod d.l. Partitæ dicit, *El que los tuuiere*, quod verbum dicit existentiam, habilitatem, & possibilitatem exhibendi, quia cùm rationes etiam cancellatæ communes sint, quia per eas probatur debitum, hinc inde præcessisse, & vtrique parti interest eas apparere, ex text. in l. fulo, §. *Qui ancillam*, ff. de furtis, ibi: *Nec refert cancellatæ, necne sint, quia ex his debitum magis solutum comprobari potest*, & in l. dissolutæ, C. de fide instrument. & in Authentic. de mandatis Princip. §. *Publicorum*, & in l. 1. C. de apochis public. & in l. nec in ea, C. de discussoribus, lib. 10. & hanc sententiam tenet Straca de contract. mercator. pag. 441. num. 30. nullo alio modo veritas apparere poterit, per naturales illius actus probationes, & ideò aduersus illa manualia non exhibentem iustissimè iuramentum in litem defertur vsque ad quantitatem per iudicem taxatam, vt in l. in hac actione, §. *Præterea*, ff. ad exhibendum, & in l. 19. tit. 2. part. 3 & ita iudicatum fuit in hac regali Cancellaria semel atque iterum, visa ac reuisa causa in lite vertenti inter Antonium Monterum, & Andream Monterum ciuitatis Toletanæ conciues, me pro dicto Antonio actore patrocinante. Hactenus de forma libri rationum mercatorum, campsorum & sociorum.

Nvnc verò videndum restat, qua 41
forma liber tutoris, vel curatoris, alterius ve administratoris confici debeat, & in primis sciendum est, quòd nihil interest, quòd liber rationis sua propria tutoris, an alterius manu sit conscriptus, ita Abbas in cap. 2. num. 12. de fide instrument. Ioan. Andr. in additi. ad Specul. tit. de instrument. editio. §. *Nunc dicendum*, in additione magna, & eos refert Straca, vbi supra, num. 65. quod ego verum intelligo in libris tutorum & curatorum, secùs tamen esset, si esset liber

socie-

ſocietatis; quia licèt probaret contra ſocium ſcribere mandantem, non tamen probaret contra alios ſocios, qui non mandauerunt, niſi in partitis omnino connexis, vt voluit Pariſius, conſil. 47. Aimo. de antiquitate 6. particula primę partis princip. num. 56. Menoch. de arbitra. caſu 92. num. 8. vbi diuerſitatem conſtituit inter librum conſcriptum de mandato vnius ſocij, & eum qui ſcriptus fuit ab inſtitore ab omnibus ſocijs approbato.

VT igitur à capite huius libri rationis formam deſcribamus, in primis ſciẽdum erit, quòd liber rationum cuiuſcumque adminiſtrationis inſcriptionẽ ſeu præfationem habere debet, in hunc modum: *Hic eſt liber rationis tutelæ Titij, mei minoris, vel talis ſocietatis*, eo modo, quo realiter veram & cognoſcibilem talis libri confectionem & intentionem oſtendat, ita vt dubitari non poſsit, librum illud ad rationes, de quibus agitur, conueniens eſſe, & quod prædicta inſcriptio, præſertim in libris mercatorum fieri debeat, tenuit Decius, conſ. 211. n. 1. Socin. conſ. 87. col. 3. & 4. verſ. *Circa ſecundam*, Straca vbi ſup. n. 53.

PRÆTEREA, vt talis liber rationũ legitimè confectus dici poſsit, taliter debet eſſe ordinatus, vt ex eo computationes, probè, an improbè ſint relatæ, explorari poſsit, tunc autem computationes rectè explorãtur, cùm acceptum benè latum eſt, & expenſum ſimiliter probè eſt expenſum, ad hoc ergo accepta & data probe poſita eſſe debent, vt docet Conſultus in l. cùm ſeruus, ff. de condit. & demonſt. Bart. in l. 2. C. de nauicularijs, vbi dicit. Nota ex hac lege, cõficiendarum rationum modum ab officialibus, qui multa recipiunt, & multa ad alios transferunt, debent enim quæ receperunt ſcribere, & quidem nominatim à quo receperint, & ex qua cauſa, vt in l. aparitores, C. de exact. tribut. Itẽ cui dederint nominatim, vt in l. neminem, C. de ſuſcept. & arquia. Item & diẽ receptarum rerum ſpeciatim ſcribere, ſi enim prędicta ſpeciatim & ſigillatim nõ ſcripſerint, non videtur reddita ratio, cùm ille, cui eſt reddenda, non poſsit ex libro intelligere & agnoſcere ſi quid machinationis in ipſius rationibus ſit admiſſum, vt in d. l. neminem: ratio enim quæ nõ poteſt intelligi non videtur reddi. l. 23. tit. 19. lib. 9. Recop. ibi. *Y dar cuenta clara y cierta al arrendador.* Quinimmo & intricata ratio non eſt ratio, vt in l. argentarius, §. *Edi*, ff. de edendo, ſed magis ex intricatione rationũ fraus & dolus præſumitur, & aduerſus illam intricantem iuramentum in litem deferri poteſt, l. ſumma. 22. ff. de peculio, & ibi Bart. tenet Bobadilla in ſua Politica Prętorum, lib. 5. c. 4. n. 71. Licèt prædicta ſententia locum non habeat circa minutas expenſas, quia etſi intricatæ eſſent ſcriptæ, iuramento tamen adminiſtratoris ſtandũ eſſet, vt in l. fin. §. *In computatione*, & ibi notant cõmuniter Scribentes, C. de iure delib. & in l. ſiquid pro redemptione, ff. de donatio. & in l. diuus, ff. ſi cui plus quam per legem Falcidiã, & tenet Molin. in cõſuetud. Pariſ. gloſ. 6. §. 6. n. 25. & ita explicat Bobadilla vbi ſup. n. 73. & ſic erit intelligendus text. in l. 112. ſtyli, quatenus dicitur, quod adminiſtratoris iuramẽto ſtatur, quando dubitatur, an aliquid receperit necne. Quæ autem dicãtur expenſæ minutæ inferiùs dicemus.

DEBENT igitur adminiſtratores omnia ſingulariter, explicitè, & particulatim in libro rationum deſcribere, vt poſt Bart. vbi ſup. voluit Bald. conſ. 150. deciſio Genuenſ. 164. n. 22. & deciſ. 137. Maſcard. de probat. 2. par. caſu 976. n. 7. Straca in loco proximè citato, n. 58. Baëça de decim. cap. 3. n. 282. ex ſimili namque deſcriptione adminiſtrator ſuam diligentiam & bonam fidem demonſtrat, vt in l. 1. §. *Officio*, ff. de tutel. & ratio diſtra. ibi: *Sic enim actus ſui fides & diligentia demonſtratur*, & è conuerſo, ſi id non faciat, dolus, remiſsio, & negligẽtia manifeſtè arguitur, vt tenet Aimo. de antiquitat. limitatione 4. num. 44. & conſil 225. num. 4. Molineus d. §. 6. num. 14.

Ludouic. Damaud. in tractat. de tutore, cap. vnico de tutorum & curatorum iuſtificat. num. 10. Gregor. Lup. in l. 25. tit. 9. part. 2. verbo, *Dar cuenta*: ad hoc ergo vt tutoris, vel alterius adminiſtratoris dolus, culpa, vel negligentia circa libri confectionem argui non poſsit, debet eſſe cautus omnia ſcribendo ſigillatim, ſingulariter, & de die in diem, tam reſ-
48 pectu eius, quod recepit, quàm illius, quòd expendit, dicens ſic tali anno collegi ex tali fundo tot modias tritici, vel hordei, & expendi in collectione tantum, tali die, in tot operarijs, &c. vel ſi voluerit aliquid pro minore, dicat cauſam ex qua ſoluit, vel recepit, quia rationes etiam cauſam habere debent, ex qua acceptum, datúmve ſit: hoc enim ſonant illa verba, quæ noſtro vulgari ſermone dici ſolent, *Dar cuenta, y razon*, & ita tenet Bart. in l. 2. C. de nauicula. lib. 11. Abba. in c. 2. n. 12. de fide inſtrum. Gutier. de iuram. confirmat. 1. p. c. 40. n. 18. Bobadilla, lib. 5. Politic. c. 4. num. 71. Menoch. de arbitrarijs, lib. 2. caſu 209. n. 14. vbi dicit, quod ille, qui aliena negotia tractauit, præſtare debet rationes legẽ-
49 das in ſuis codicibus, non autem in folle exhibere, ab illis ſumptum, qui pecunias in Marſupio oſtentant, nec qualis, quantáve ſit oſtẽdunt, quemadmodum eleganter explicat Alciat. lib. 4. de verb. ſignificat. n. 4. Eraſmus centuria 9. qui trad. 4. Prouerb. 37. quod ſi liber in fol-
50 le, & ſine diſtinctione, & expreſsione cauſæ dati, & accepti ſcriptus ſit, procul dubio circa parcellas intricatas, vel difficillimæ ſpeculationis, aduerſus talẽ adminiſtratorem iuramẽtum in litem locum habebit, vt aduertũt Plotus & Gutier. in locis ſupra proximè citatis, vbi dicunt, quod hoc caſu, ex ſolo domini iuramento, res & rerum qualitas, æſtimatio, fructus, redditus & prouẽtus probãtur, ita ac ſi nullum librum rationum exhibuiſſet adminiſtrator, & idem dicẽdũ erit, vbi cauſa expenſi eſſet obſcura
51 & intricata; æquiparantur enim hæc, vel cauſam non adijcere, vel talẽ adhibere, quæ intelligi nequeat, & ita in facto conſultus reſpondit Alexand. conſ. 172. n. 6. vol. 2. Bart. in l. quidquid aſtringẽdæ n. 1. ff. de verb. obligat. quinimò & in propoſito dicit Bald. in l. generaliter, q. 4. C. de non num. pecun. n. 9. cauſam hanc
52 apram, potentem, & cohærentem eſſe oportere, & idem tenuit Anani. conſil. 129. licèt Bald. in rubr. C. de fide inſtrument. n. 33. dicit, coniecturalem cauſam probare, & ad confirmationẽ ſcripturæ ſufficere, vbi aliàs cauſam probare oportet, ſi ſcriptura non eſſet. Et hanc ſententiam refert & ſequitur Additi. ad Abbatem in c. 2. de fide inſtrum. Iaſ. in repetit. legis admonendi, ſub n. 96. eamque probat Felin. in d. c. 2. n. 29. Straca de mercatur. loco ſupra citato, num. 60.

53 Quod autem Bart. in loco ſupra citato firmauit, ſcilicet, partitas ſcribendas fore cum die & Conſule ex text. in d. l. comperimus, C. de nauicula. lib. 10. probari etiam videtur manifeſtè in l. 1. §. *Editiones*, ff. de edendo, ibi: *Rationes cum die & Conſule edi debent.* & rurſus ibi rationem reddit dicens. *Quoniam accepta & data non aliàs poſſunt apparere, niſi dies & Conſul fuerit editus.* Quinimò & in propoſita ſpecie dixit Bald. in d. rubr. C. de fide inſtrumentor. num. 30. rationes neceſſariò ſub certo die eſſe conſcribendas, & plerique Conſulem addi ſolere, & hodie Principis, ſiue Imperatoris nomen; idque ante eum tenuit Ioan. And. in loco ſupra proximè citato, vbi diem, & Conſulem expreſsim apponere neceſſarium eſſe dixit, idque probat Maſteſel. ſingula. 429. Iaſ. plures referens, in d. l. admonendi, n. 96. Straca vbi ſup. n. 61. deciſ. Genuenſ. 126. n. 4. & 173. n. 13.

54 Contrariam tamen ſententiã, imò quod omiſsio diei non noceat adminiſtratori, quominus ſuo libro rationum fides adhibeatur (dummodo rationes ex tali libro rectè cõferri poſsint & ex illis de reliquis cõſtet) videtur probari in l. cũ tauernam, §. *Idemque ſit*, ff. de pign. vbi inſtrumentũ priuatũ fidẽ facit, & debitũ probat, etiam ſi in eo dies, quo

fuit

fuit confectum, appoſitus non ſit, quæ ſententia comprobatur ex his, quæ in propoſito rationum tradit Abb. conſil.
55 28. vol. 1. num. 1. vbi dixit, quod obligatus ad rationem reddendam, ſatisfacit obligationi, ſi codicem rationum vel membranas legendas tradat, & eius ſententia comprobatur ex text. in l. argentarijs, §. *Edi*, ff. de edendo, ibi: *Sed vt ea ſola pars rationum, quæ ad inſtruendum aliquem pertineat, inſpiciatur & deſcribatur*, per quē text. prædictam ſentētiam tenuit Octauia. Oſaſc. deciſ. 128. num. 5. Ioan. Garc. de expenſis, cap. 20. num. 22. verſ. *Vnde ſi liber*. & quidem eorum opinio magis ac magis æquitati & bonæ fidei congruit, nō enim æquum eſſet, vt propter admodum leuem omiſsionem iuramētum in litem aduerſus adminiſtratorē
56 præſtaretur. Modicus namque defectus non vitiat rationem, vt voluit Bald. in l. 1. num. 2. C. ſi aduerſus ſolu. Plotus in loco ſup. citat. §. 5. n. 9. in paruis, Molineus d. gloſ. 6. n. 16. Rurſus pro hac ſententia
57 facit, quia in reddenda ratione durè nimis cum adminiſtratore vel alio illam reddente agendum non eſt, nec rationis receptio ſcrupuloſa eſſe debet, l. ſi ſer-
58 uus, ff. deleg. 1. Menoch. de arbitrar. libr. 2. caſu 209. n. 34. Bobadilla in ſua Politica Prætorum, lib. 5. c. 4. n. 72.

PRÆDICTAM tamen dieī omiſsionem rationem non vitiare intellige, vbi ex eius omiſsione non reſultaret incertitudo, vt tenuit Baëça de decim. c. 3. n. 182. qui refert Anchar. conſil. 316. qui mihi tale nō probat, nec etiam probat Socin. ab ipſo relatus conſ. 46. Sed nihilominus eius ſentētia veriſsima eſt, & eam probat & firmat Molineus vbi ſup. n. 21. vbi dicit, quòd vbi ex omiſsione dieī nō emerſerit ambiguitas, ſiue incertitudo, tunc ſufficit deſignaſſe annum, menſem, vel aliud tempus, acceptæ vel expō ſæ pecuniæ, vt puta tempus vindimiarum, vel meſsiū, quia ſufficit ratio, quæ diſpungi poſsit. Et eius ſententiam firmat Couar. practic. q. c. 20. n. 2. in fin. & Ioſeph. Ludouic. deciſ. 56. num. 14.

NEC prædictis obſtat, quod pro cōtraria ſententia ſuperiùs retulimus: & in primis non obſtat text. in d. l. comperimus, quia in caſu illius text. ideò dies de neceſsitate eſt adhibendus, in receptione ſpecierum, quia ſpecies, quæ in naui includuntur, intra annum ſunt reſtituendæ, & ſic appoſitio dieī neceſſariò requiritur, vt ſciri poſsit, quādo ſint reſtituendæ, quóue tempore earum ratio eſſet reddenda, & ita ex contextura prædictæ legis colligitur.

NEC etiam obſtat text. in d. l. 1. §. *Editiones*, quia tex. ille loquitur in numulariis, ſiue campſoribus, qui lucrum ex pecunia ſibi tradita reddere tenentur, non enim quantum fuiſſet lucrum, conſtare poſſet, niſi dies acceptæ pecuniæ ex eorum libris manifeſtè conſtaret, & ita illum text. intellexit Bald. in rubric. C. de fid. inſtrum. num. 31. verſ. *Reuertar*, ſentitque Greg. Lup. in l. 112. gloſ. verb. *Traslado*, tit. 18. part. 6. ex qua ſolutione infero, quod ſi tutor ſcripſit in libro rationum minoris, quod dedit pecuniam mercatori ad lucrum, & diem nō appoſuerit, aduerſus eum iuramentum in litem deferri poſsit minori, ſi aliàs non cōſtaret, ex qua die lucra computari deberent.

59 ADVERTENDVM etiam erit in propoſito, quòd licèt ille, qui librum rationum exhibet, probare debeat omnia eius capita vera eſſe, vt in l. quæ ſub conditione, & ibi notat Bart. ff. de condit. & demonſtrat. Molineus vbi ſupra, d. n. 21. Hæc tamen probatio aliquando fieri poterit per priuata ſingrapha, nec ſemper authentica inſtrumenta, aut teſtes omni exceptione maiores expoſcit, imò admittuntur probationes per coniecturas arbitrio iudicis æſtimandas; is enim ex fide & integritate, eius qui expendit, & qualitate expenſarum arbitrare poterit, admitti, an reiici debeant expēſæ, ita Corneus in l. fin. §. *In computatione*, C. de iure deliber. Molineus d. n. 21. vbi dicit,
60 quòd quando expenſæ minutæ & modicę ſunt, veluti quinque ſolidorū ſufficit iuramentum eius qui expendit, conſi-

derata eius qualitate, idque ante eum voluit Speculat.in tit. de inſtru.editio. §.*Nunc vero aliqua*,verſic. *Vigeſimo,quid ſi executor*. Plotus in d.tract.de in litem iurando,in parua impreſsione,§.12.num. 8.Baëça de decim.tutor.cap.21.num.28. Ioan.Garc.de expenſis, cap.20.num.23. Bobadilla nouiſsimè in ſua Politica Prętor.lib.5.c.4.num.35.vbi tenet hoc ſeruandum fore in libris maſſarij,de conſilio hæredis, executoris teſtamenti, tutoris,& aliorum adminiſtratorum, nec in his diem apponi neceſſarium eſſe reor,ſed ſaltim debebit apponere cauſam expenſi;quia aliàs expendenti non creditur niſi cauſam expenſarum etiam minutarum adijciat,non enim debent tales expenſæ approbari,in quibus non apparet cauſa,ſed quædam profuſio,vt in l.cum plures, §.*In primis*, ff.de adminiſtr.tutor.& in d.§.*Officio*. Tenet Bald. in rubric.C.de fid.inſtrument. num.34. vbi concludit dicens,quòd in redditione rationum oportet,quod adminiſtratores aſsignent cauſas expenſarum,&ſi ſint veriſimiles probantur expenſæ per libros ſuos, adiuncto iuramento ſi viuunt,vt in l.ſi quis pro redemptione,C. de donatio.

ADVERTENDVM tamen eſt,quòd licèt Bald.loquatur conditionaliter, ſcilicet quando adminiſtrator, qui reddit rationem,viuit:tempore quo redditur ratio (quaſi dicere velit) quod adminiſtratore defuncto & non iurante, hæredi incumberet onus probandi,adminiſtratorem mortuum partitas in libro deſcriptas(etiam cum cauſa) expendiſſe,cum ipſi hęredi, qui non expendit,iuramentum deferri non poſſet,vt potè, quia non eſſet benè inſtructus ſuper illis expenſis. Tamen in propoſito dicendum erit, quod etiam ſi adminiſtrator mortuus fuerit, libro ſuo(legitimo modo confecto)fides ſit adhibenda,in par
61 titis veriſimilibus,quia mors nõ parum fidei addit ſcripturis mortuorum,vt voluit Bart.in l.admonendi,num.27.ff. de iureiurando,& quod liber mortui maiorem fidem faciat,tradit Bald.in l.comparationes,num.14.verſic.*Sed iſta*,C.de fide inſtrument. & in l.inter chartulas, C. de conueni. fiſci debitoribus, lib.10. Socin.conſ.161.col.2.verſ.*Neque obſtat ſi dicatur*,& conſ.295.col.2. poſt medium verſ.*Tertio principaliter*,lib.2. & in terminis ita tenet Paul.Caſtr.conſil.131.quem ſequuntur Ruinus, conſ.18. num.2.lib. 4.Brigianus de finibus regundis,c.62.n. fin.Aimo.conſ.265.num.5. dicẽs, quod vbi ad ſupplendam fidem libri rationis requiritur iuramentum ſcribẽtis, illud iuramentum neceſſarium non eſſet,vbi ſcribens mortuus iam fuiſſet, eò quia
62 mors vim obtinet iuramenti. Et hanc ſententiam ſequitur Decius in l.1. notab 2.C.de edendo,idem conſil.151. vbi dicit, quod mors illius, qui ſcripſit, æquipollet ac ſi viuus iuraſſet, & eos omnes ſequitur Anchar.quæſt.55.num. 7.part.1. Aimo. de antiquitat.1.part.§. *Nono vidimus*,num.36. Damauder.de tutore,fol.84.num.40 plures pro hac ſententia adducit Maſcard.de probatio. 2. part.concl.669.num.55. Petr. Surd.deciſ.num.7 & per totam, & eorum ſententia ex hoc comprobari videtur,quia non eſt præſumendum, quod tempore mortis mendacium in libro rationum à ſe ſcriptum non declaraſſet,cum quilibet moriens, &ſi non præſumatur S. Ioannes Baptiſta,vt dicit Aimo. conſ.6. num.5. tamen præſumendum ſit,quod non fuerit immemor ſalutis æternæ, vt in l.fin. C. ad legem Iuliam repetunda. & hoc à communiter accidentibus præſumi debet,vt dixit Aimo. loco ſupra citato.Socin.conſ.161.verſ. *Nec obſtat ſi dicatur*,1.part.

CREDEREM tamen,quod ſententia Pauli & ſequatium non ſit ſimpliciter vera,ſed tali libro credendum ſit,cõ currentibus aliquibus alijs adminiculis, & ideò dixit Riminald.conſil.358. num. 14.quod licèt parcellis à mortuo in libro rationum deſcriptis magis credatur,tamen non plenè,ſed ſemiplenè probet ipſius liber,& eum ſequitur Pariſius conſ.

conſ. 7. num. 15. & 16. & idem Patiſius in propoſito dixit conſ. 87. n. 6. lib. 1. quod prædicta ſententia locum habeat, vbi ſumma eſſet modica, & eum ſequitur Gratus reſp. 81. num. 6. lib. 1. Benintendis deciſ. 47. num. 12. Quinimò & Boërius deciſ. 105. num. 5. & 6. adhuc requirit, quod talis mortuus fuerit homo bonæ vitæ & famæ, & quod fuerit ſolitus ſcribere veritatem, quod in ſcriptura ſit cauſa debiti, & quod in libro ſit ſcriptum aliquid contra ſcribentem, idque tenet Guid. Pap. deciſ. 441. Anchar. loco ſupra citato, num. 6. & 7. & ibi, n. 9. tenet, quod etiam requiritur, quod conſiderentur & attendantur facultates ſcribentis, puta quod creditor ſit ditior debitore, Crauet. conſ. 73. num. 41. Ioſeph. Ludouic. deciſ. 88. à num. 3. vſque ad 12.

RVRSVS credendum eſt libro rationum, quando ex operis euidentia conſtat, & apparet, tantum quantum in libro dicitur, veriſimiliter expendi potuiſſe, quia tunc etiam ſi expenſa in parcella contenta ſit magna, libro rationis creditur, abſque alia probatione, modò aliæ coniecturæ adſint, vt voluit Bald. in rubr. C. de fide inſtrument. num. 34. verſic. *Interdum*, & in l. quæ ſub conditione, ff. de condit. & demonſtrat. Molineus vbi ſupra, num. 19. Bart. & communiter Scribentes in d. §. *In computatione*, Angel. in §. fin. inſtitut. de verbor. Ioan. Garcia de expenſis d. cap. 20. num. 23. vbi dicit, quod ſi appareat opus confectum, licèt qui expendit & fabricari fecit, non ſcripſerit in libro rationum, quantum expenderit in materialibus, adhuc ex eo ſolo, quod ad oculum & ad ſenſum patet de opere confecto, illi eſt in calculo recipiẽdum, quod per peritos fabros expendi poſſe declaratũ fuerit, & quod ſufficit hoc caſu, quod tutor vel alius adminiſtrator in libro rationum contulerit, quod tale ædificium fabricauit, in cuius conſtructione centum vel mille expendit; quia ſufficit, quod de opere confecto conſtet per operis euidẽtiam, ita Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 1. num. 147. Et idem dicendum erit, vbi Capitaneus generalis, Cuſtos caſtri, vel alia ſimilis egregia perſona expendiſſet in cuſtodia caſtri, vel in expugnatione alicuius ciuitatis vel regni, quia ſi diceret in libro rationum, expendi tot millia ducatorum, videlicet in ingenijs igneis, in exploratoribus, in Miſsis & ſacrificijs pro bono euentu belli, adhuc ſine alia probatione illi eſſet talis parcella in calculo recipienda, ſi ex operis magnitudine, difficultate & temporum opportunitate tot millia ducatorum expedi potuiſſet. Idque retro ante temporibus Magno Duci Gundiſaluo Fernandez à Corduba cõtigiſſe refert eius Chronica, lib. 3. cap. 3. Illeſcas in ſua hiſtoria Pontificali, ſub vita Iulij II. §. 1. vbi refert, quod cùm Catholicus Rex Ferdinandus adminiſtrationem Regnorum Hiſpaniæ legitimè adeptus eſſet, tanquam auus inuictiſsimi Caroli V. ſui nepotis, ad inſtantiam quorundam æmulorum dicti Gundiſalui rationem ab eo exigit de pecunijs ab ipſo receptis, & expenſis in debaſtatione Regni Neapolitani, & tandem cùm de magna ducatorum ſumma oneratus fuiſſet per Comites ſacrarum largitionum; prędictus Gundiſaluus domi ſuæ rediit, & libellum quendam rationis produxit, pro ſe exonerando, in quo in hunc modum ſcriptum erat. In primis dico, quod in debaſtatione Regni Neapolitani in orationibus, Miſsis & ſacrificijs (pro gratia & fauore Dei & Sanctorum conſequẽdo) expendi ſummam ducentorum mille, ſexcentorum & triginta & ſex ducatorum, & nouem argẽteos, quæ omnia inter Monachos, Manuales, Clericos, pauperes, & viduas diſtribui: & ſtatim in alia parcella dicebat. Item quod expendi exploratoribus & curſoribus, pro penetrandis & cognoſcendis arcanis & conſilijs inimicorum, ſummam ſexcentorum mille, quatuorcentorum & nonaginta & quatuor ducatorum, cum dimidio. Cùm autem dictus Catholicus Rex Ferdinandus

prædictas parcellas (ex operis magnitudine,& expendentis nobilitate & fide) certas reputaſſet,nulla alia expectata ratione, prædictis parcellis acquieuit, ac nullam aliam deinceps rationem ab illo exigi permiſit; & quidem licèt nonnulli ſenſerint,quod hoc gratia factum fuit, adhuc & re in iudicio ventilata, prædictus Magnus Dux iuſtam cauſam foueret,ex doctrina Bald.in loco citato, Molineusin d.§.6.num.25.& in terminis ita tenet Barbacia,conſ.46.colum.8. verſic.*Capio nunc*,vbi eleganter (ſuo more) loquitur conſulendo in cauſa Gregorij & Franciſci de Gonçaga,& ita tenet Molineus d.gloſſ.6.§.6.n.25.Bald. conſ.418.num.6.lib.3.Gutier.vbi ſupra, num.162.

63 Et prædicta ſententia nedum, vbi perſona expendentis nobilis & egregia eſſet,locum habet,verum etiamvbi fuiſſet frater & tutor alicuius minoris, vel abſentis maioris,cuius bona adminiſtrabat:nam ex eo ſolo, quod affectio ſanguinis,& pietatis ratio interuenit, credendum eſſet libro rationis,maximè ſi ex operis euidentia tantum expendere potuiſſe conſtitiſſet,& in fratre eo maximè locum habet,quia ratio,quæ exigitur à fratre,tutore,vel curatore,non debet eſſe ſcrupuloſa, partialis, vel rigida, præſertim inter nobiles vel honeſtas perſonas,vt voluit Abbas, conſ.12.dub. 6.lib.1.& Socin. conſ.73.lib.1.& conſil. 40.lib.4.Molineus in conſuetud. Pariſienſib.tit.1.§.6.num.18.Gregor.Lup.in l.26.tit.12.part.5.gloſ.verb.*Cuenta*, Ioan. Garc.de expenſis,cap.20.num.23.Ioan. Gutier.de tutelib.3.c.1.num.66.quod intelligo verum, dummodò parcella ſit veriſimilis ex operis euidentia,licèt núquam ſit præſumendum, quod frater fratrem ſuum fraudare, & deprædare velit,vt tenet Socin.conſ.160.col.3. in antiquis,quem refert Ioan.de Licerier in tract.de primogenitur.lib.2.quæſt. 3.num.8.neque præſumitur odium inter fratres,imò eſt veriſimile,quod alter alterum diligat,cap.literas de præſumptio.ibi: *Quem tanquam chariſſimum,&c.* & multa de fraternali amore refert Afflict.deciſ.129.num.3.vbi refert illud Geneſ.cap.3.*Commota ſunt viſcera eius in fratrem ſuum*.Secus tamen eſſet,vbi ex operis euidentia expenſarum ratio non appareret,ſed ſimpliciter per fratrem in libro rationis ſcriptum eſſet,expendi tantum in tali vel tali re:inter conſanguineos enim,& etiam fratres cautius fortè agendum foret,ex illo Ouidij Naſonis,lib.1.Metamorphoſ.fab.4.

Viuitur ex rapto,non hoſpes ab hoſpite tutus,
Nec ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt.

Et rurſus idem Ouidius, ibid. fab. 2. in propoſito dixit.

Quin lanient mundum:tanta eſt diſcordia fratrum.

Et ponderando fratrum auaritiam,Accurſius in l.fin.ff.de rerum diuiſione,refert illud Lucani in Pharſalia.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Quinimò & rarò fratres ſe amaſſe teſtatur Tiraq.de temperan.pœnis, cauſa 22.num.3.vbi multa refert exẽpla,quæ per te videri poterunt. Ideoque etiam vbi rationes à fratre fratri præſtantur, iudex nimis cautè rationes proſpicere debet,ac circa illas prudenter arbitrari, an libro,vel partitis in eo deſcriptis cum aliqua obſcuritate, & in volucro fides ſit præſtanda.Quod quidem ex affectione, fide, qualitate, & integritate illius, qui rationem reddit,facilè perpendi poterit,vt voluit Menoch.lib.2.de arbitrar. caſu 93.num.3.Ioan.Garc.in tract.de expenſis,d.num.23.

Ex quibus adminiſtratoribus conſultum eſſe velim, vt codex ſuarum rationum bonam fidem contineat, non verò repugnātiam, aut non veriſimilia, ſolertiamque, & diligentiam indicent,quam natura actus requirit,vt cõſoluit Iaſ.conſ.4.vol.3.Quod autem dicimus,veriſimilia cõtinere debere,magni refert.Nam quando rationes veriſi- 64

milia

milia continent, in his, quæ ſunt difficilis probationis, ſtatur iuramento ipſorum adminiſtratorum, aliàs autem ſecùs, vt voluerunt Bart. & Alexand. in l. 1. in fin. C. de edendo. Iaſ. in repetit. l. admonendi, num. 102. Decius conſil. 596. ſub num. 9. Guido. Pap. deciſ. 441. Molin. vbi ſup. num. 24.

65 CAREAT etiam liber rationis cancellationibus, inductionibus, & ſuperinductionibus, & omni denique ſuſpitione, quod maximè dicendum eſt in libris mercatorum, campſorum, & ſociorum, quorum ſcripturæ loco ſententiæ habentur, ſola enim ſua fide tranſeunt in rem iudicatam, hoc eſt in ſoliditatem firmitatis, & irreuocabilitatis, vt in authent. de fideiuſ. §. *Argentariorum*, & ita ex hoc text. tenet Straca de mercatur. 2. part. num. 64.

66 AD huius autem libri rationis formã & fidem præciſè non requiritur, quòd de manu ipſius adminiſtratoris ſit ſcriptum, quinimò ſufficit, etſi ab alio quodam tertio rationes deſcriptæ fuerint, vt voluit Abb. in d. cap. 2. de fide inſtrument. num. 12. ille enim ſcribere videtur, cuius nomine ſcriptum eſt, ex vulg. regul. iuris, qui per alium; & in terminis ita tenet Bald. in d. rubr. de fide inſtrum. 67 ſub num. 33. verſ. *Sed hîc quæro*, vbi dicit, quòd quicquid in libro mercatoris penes ſe exiſtentem ſcriptum reperitur, omne id eius conſenſu, & volũtate ſcriptum cenſetur, niſi contrarium probetur, ex text. in l. Celſus, ff. de probatio. & in l. auth. C. de fid. inſtrum. & ita tenet Straca vbi ſupra, num. 65.

68 NEQVE etiam adminiſtratori nocebit, ſi rationes malè fuerint ordinatæ, eò quòd peruerſo ordine prius data, quã accepta ſint in libro rationum deſcripta, cùm prius de acceptis, quàm datis conſtare debeat, quia ordinis peruerſio non vitiat rationem, cùm facilè reduci poſsit ad ordinem intellectus, vt notat Aluer. in l. quamuis, ff. de condit. & demonſtrat.

69 FORMAM autem ſingularẽ ad hoc, vt liber rationum benè dicatur compoſitus, poſuit Molin. in d. §. 6. num. 17. dicens, quod adminiſtrator ſub capite acceptorum ponat vnum capitulum de rebus acceptis ab initio in inuentario contentis. Item aliud capitulum de rebus nouiter additis, & inuentis. item aliud de fructibus aridis, aliud verò de fructibus liquidis, aliud de canone emphyteoſeos, vel annuis redditibus, aliud de redditu inueſtiturarum, & quod ſub capite expenſarum ponenda ſint capitula de expenſis horum, & aliorum fructuum, aut de reparatione rerum, & ſartis rectis aliud de ſolutis, & traditis domino, vel alijs de eius mandato, & voluntate, aliud de expenſis extraordinarijs, & aliud fortè de his, quæ ex inuentario debuerat recipere tamen abſque adminiſtratoris culpa, recepta non ſunt, quod ſi ita faciat, ipſius ſolertiam, curã, & nimiam diligentiam demonſtrat, ac per conſequens præſumendum erit, ipſum ſine dolo adminiſtraſſe, & eius ſententiam eò non relato tranſcripſit. Damauder. de tutore, c. 3. n. 46.

70 SED pone, quod difficultas, vel impoſsibilitas eſt in exhibitione librorum, dubitatur modò, an ratio fieri poſsit aſſiter, hoc eſt, inſpecto vilantio, quod vulgò dicitur, *Carta cuenta*, vel mantali, & dicendum videtur, quod non. Quia qui tenetur reddere rationem, neceſſariò librum rationum oſtendere debet, vt ex illo rectè perpendi poſsint partitæ acceptorum, & datorum, vt ſæpiſsimè dictum eſt ſupra: nec ſufficit oſtendere liſtam, ſiue vilantium, vel alios libros perfunctoriè ſcriptos, vt notanter tenuit Socin. conſil. 24. vol. 1. & in terminis ita placuit Rotæ Genuenſi, deciſ. 187. ex Bald. conſil. 353. lib. 1. & ita tenet Straca de mercat. 2. part. num. 59. quod eo maximè caſu locum haberet, vbi manuale ſcriptũ eſſet cum breuiaturis, eò quòd 71 hoc caſu facillimè dolus & fraus committi poſſet: argum. l. 1. C. de formul. fubla. ibi: *Aucupationes ſyllabarum inſidian-*
72 *tes*. Qui enim aliquid dicit, nomine, quo

nun-

nũcupari ſolet, vti debet, vt in l. Labeo, §. *Idem Tubero*, ff. de ſuppellect. lega. Vox
73 enim, & eius ſignificatum habent ſe tanquam materia, & forma, & cùm oporteat in vnaquaque re materiam & formam conuenire, ita & in vocibus debet ſignificatum, tanquam forma, congruere voci, tanquam materiæ, vt eleganter voluit Bald. in l. ius ciuile, col. 2. ff. de iuſtit. & iur. & ita tenet Brunus in tractat. de forma. tit. de conuent. matri. Prædicta tamen ſententia fortè limitanda foret, vbi in initio adminiſtrationis, ſocietatis, vel alterius negotiationis, actum eſſet per ſcripturam, vt contrahentium ſcriptis, ſchedulis, epiſtolis, vel calculis priuatis fides adhibenda foret, vel quod vim habeant ſcripturæ, vt voluit Velaſcus de iure emphyteo. quæſt. 7. num. 15. Quod ſi id ab initio factum non fuiſſet, rectè diſtinxit Rota Genuenſ. in propoſito deciſ. 96. num. 5. quatenus cõſtituit differẽtiam inter adminiſtrationem ſo-
74 cietatis, vel alterius priuatæ adminiſtrationis. Quia primo caſu illis manualibus, floglacijs ſeu apapyris, vel, vt materno ſermone loquar, *Manuales, ò borradores*, credendũ fore iudicauit, eò quòd inter mercatores, ſocios, vel alios homines negotiorum ex bono, & æquo agitur, non verò de apicibus iuris diſputatur. Et hanc ſententiam tenent Angel. conſ. 79. Fulgoſ. conſ. 7. col. 15. in princ. Ripa in rubr. ff. de verborum, num. 4. Pariſ. conſ. 88. num. 3. & 4. lib. 1. Marant. de ordine iudi. 4. part. n. 84. Straca de mercat. titulo: Quomodo in cauſis mercatorum procedendum ſit, num. 6. & in terminis idem iudicauit Senatus ipſe Genuenſis, deciſ. 2. num. 29. Quod ſi adminiſtratio ſit alicuius rei particularis, adminiſtrator audiri non debet, niſi librum rationis iuridicè, vel de more confectum exhibuerit; imò aduerſus eum iuratur in litem, vtpote quia in officio ſuo negligens fuerit, in his, in quibus ex natura officij debuit eſſe diligens, vt patet ex ſuperius relatis, & ita Senatus Genuenſis iudicauit, vbi ſupra.

75 CAVEANT etiam adminiſtratores, tutores maximè, & curatores, ne rationes ſuas cum rationibus pupillaribus promiſcuè deſcribant, quia ex eo ſolo in dolo præſumuntur, & minoribus (in dubijs) iuramentum in litem deferri poteſt, vt voluit Socin. conſ. 159. vol. 2. col. 2. verſ. *Secundo probatur*. Quinimò & ſi tu-
76 tor res proprias, vel etiam alienas in inuentario, vel libris rationum minoris deſcribat, eo ipſo res illæ præſumuntur eſſe minoris, in tantum, vt nec ipſe tutor admittatur ad probãdum, quod res erat propria ipſius, & illam in inuentario ſcripſit, vt opinionem diuitiarũ minoris conſeruaret, vt voluit Imperator in l. fin. verſ. *Sin autem*, C. arbit. tutellæ, & manifeſtè hoc probatur in l. 120. tit. 18. p. 3. Et ratio eſt, quia lex non præſumit, quod quis ſe obligare velit ad reſtitutionem earum rerum, quæ non recepit, vt in d. l. Partit. ibi: *Mandamos, que tal contradecimiento no ſea cabido, ni vala, maguer quiſieſſe prouar lo que dize, ca non deue home ſoſpechar, que fizieſſe eſcritura ſobre ſi de coſas que no huuieſſe recibido*: idque nouiſsimè tradit Ioan. Gutier. de tutel. lib. 1. cap. 11. num. 100. Caueat itidem tutor, ne in ſuo libro rationum ſcribat ſe aliquid pro minore recepiſſe, quod nõ recepit, quia ex eo ſolo ad probandum, quod non recepit, admitti non deberet, vt in d. l. fin. & in d. l. Partit. eò quòd ex ſuo proprio adminiſtrationis libro accepiſſe cõuincitur. Pro qua ſententia eſt mihi text. in
77 l. Lucius, §. *Tutelæ*, ff. de adminiſt. tutor. vbi apochæ tutores creditur de ſolutione ſibi facta, & ita voluit Cuman. conſ. 24. col. 2. Baëça alios referens in tractatu de decim. tutoris, d. cap. 2. n. 110. & hanc ſententiam tenet Ripa de peſte, n. 248. Salic. in l. in contractibus, §. *Quoniam*, C. de non numer. pecun. Si ergo apochæ creditur, multo maiori ratione credendum erit libro ab ipſo tutore in rationibus exhibito, ſiquidem in inuentario, & in libro rationis eadem militat ratio, & fortè maior in libro rationum, quàm in inuentario; cùm inuentarium ſcribatur

tur à tabellione, vt in d.l.fin. liber autē rationis ab ipſo adminiſtratore, vel ab alio ipſo mandante ſit ſcriptum, facit in argument. l. non putauit, §. *Si quis ſua manu*, ff. de bonor. poſſeſ. contr. tabul.

78 FINALITER etiam publicanus, ſiue gabellarius poteſt petere à mercatoribus, vt ſibi libros emptionum, & venditionum exhibeat, vt ex illis ratio gabellæ calculetur, & vt liquidò conſtare poſsit, quātum redactum fuerit ex pretio venditionum, quantumque fiſcus habere debeat, vt in l. 25. tit. 19. lib. 9. Recopil. Qua autem forma talis liber ſcriptus eſſe debeat, ponit text. in l. 23. eod. tit. & lib. Tu illas legito.

SVMMARIVM.

1 *Libri campſorum, bancheriorum, & mercatorum, an tàm pro ſe, quàm contra ſe fidem faciant.*

2 *Cæſari à Marco Antonio obiectum fuit, quod auum argentarium habuiſſet.*

3 *Argentarios, & denſarios idem eſſe probatur.*

4 *Argentariorum munus, quod fuerit.*

5 *Argentariorum cauſa publica eſt, & quod eorum inſtitutum fuerit.*

6 *Mercatores noſtri temporis, publicum miniſterium angerant.*

7 *Libris bancheriorum, etiam in partitis pro ſe ſcriptis, fides adhibetur.*

8 *Libro mercatoris pro ſe non eſt credendum, niſi ſaltem pro ſe habeat adminiculum vnius teſtis, & ipſe partitam pro ſe ſcriptam veram eſſe iurauerit.*

9 *Libri campſorum, & mercatorum, qui habent fidem de publico, pro ſententia haberi debent, & ſola ſua fide tranſeunt in rem iudicatam.*

10 *Mercatores ne vtique de publico ſunt approbati.*

11 *Libro officialis de publico deputati an fides ſit adhibenda.*

12 *Libris campſorum, & bancheriorum (in his, quæ pro ſe ſcribunt) an fides adhiberi debeat.*

13 *Libris campſorum, & bancheriorum, tàm pro ſe, quàm contra ſe, & in fauorem tertij creditur.*

14 *Libris mercatorum (quibus ex ſtatuti diſpoſitione, vel conſuetudine fides adhiberi debet) tàm pro mercatoribus, quàm contra ipſos creditur.*

15 *Libro campſoris, ſiue bancharij (etiam ſi non ſit à publico putatus) ex aliquibus veriſimilibus circunſtantijs, iudex poterit fides adhiberi, dummodò talis campſoris iuramentum præcedat.*

16 *Libris campſorum, & bancheriorum, ſiue mercatorum, quando fides debet adhiberi, non ſolum in ſumma parua, verum etiam in magna.*

17 *Libro campſoris, bancharij, vel mercatoris creditur, ſi ſit ſcriptus in forma contenta in lege, ſtatuto, vel conſuetudine.*

18 *Forma dat eſſe rei.*

19 *Forma non ſeruata vitiatur actus.*

20 *Campſoribus, & bancharijs, qui non ſcribunt libros ſui officij in forma conſtituta in l. 10. tit. 18. lib. 5. Recopilat. pœna mille ducatorum imponitur.*

21 *Liber ſi ſcriptus ſit extra territorium, vbi forma ſcribendi illum data fuit, an fidem faciat in ipſo territorio, vbi talis forma ſeruatur.*

22 *In foro mercatorum cauſæ de bono, & æquo iudicantur, nec de apicibus iuris diſputatur.*

23 *Libro mercatoris, campſoris, vel bancharij, qui aliqua falſitatis ſuſpitione laborat, an credendum ſit.*

24 *Libro campſoris, bancharij, vel mercatoris, in caſu quo fides adhiberi debeat, non creditur, ſi veroſimilia non contineat.*

25 *Adminicula plura, ex quibus libris campſorij, vel mercatorum creditur, cumulat Guido Pap. deciſ. 441.*

26 *Libris campſorum, vel mercatorum non eſt credendum, quando aliquid à ſuo miniſterio alienum continent.*

27 *Libris campſorum, vel mercatorum, quibus eſt credendum, non creditur contra tertium abſentem, cum quo actus geſtus non fuit.*

28 *Libro æſtimi an ſit credendum.*

29 *Libro campſoris, vel mercatoris ſi credendum eſſet, adhibito ipſius iuramento, ſi talis campſor mortuus fuerit, antequam iuramentum ei delatum eſſet, creditur, ac ſi realiter*

liter iuraſſet, quia tali caſu mors habet vim iuramenti.

30 *Moriens nunquam præſumitur immemor ſalutis æternæ.*

31 *Priuilegia conceſſa libris campſorum, vel mercatorum non ſolum locum habent in his, qui actu cambia, vel mercaturam exercent, ſed etiam vbi cambia aliquando exercuerunt, & ab illis ſe abſtinuerunt, dummodò ſcripti ſint in matricula mercatorum, vel campſorum.*

32 *Libri mercatorum, campſorum vel bancheriorum, ſi ſcripti ſint in forma conſueta, vel lege approbata, non ſolum fidem faciunt, in loco vbi viget lex vel conſuetudo, ſed etiam alibi.*

33 *Statutum ſimpliciter loquens, trahi debet ad actus geſtos extra territorium inter ſubditos, quo ad deciſionem cauſæ inter eos ventilandæ.*

34 *Campſor, vel mercator ſi trãſmiſit litteram de receptis ad alium correſpõſalem, dicens. Dabis Titio mille pro eadem quantitate à me recepta, de manu Sempronij pro illo, an dato, quod talis partita Sempronij non ſit in libro campſoris ſcripta, prædicta litera probet contra talem Titium.*

35 *Literæ tranſmiſſæ à mercatoribus ſuis correſponſalibus, habent vim publicorum inſtrumentorum.*

36 *Vilantium an fidem faciat in rationibus, cum libri haberi non poſſunt.*

CAPVT XI.

De fide, quæ adhiberi debet in rationibus, libris campſorum, bancherio rum, & mercatorum.

NVNC videndum erit de fide, quam in rationibus reddendis libris campſorum, bancheriorum, & mercatorum adhiberi debet, & in primis dubitari contingit, an tales libri mercatorum campſorum, & bancheriorum tam pro ſe, quàm contra ſe, & in fauorem tertij fidem faciant. Quo circa ſciendum erit, quod retroactis temporibus libris argentariorum maxima fides abhiberi ſolebat, vt conſtat ex text. in l. 4. 6. & 8. ff. de edendo. Erant enim hi argentarij priuati fœneratores, qui priuatam negotiationem exercebant, & mercatorum loco habebantur: quæſtum namque, aut in permutandis, aut fœnerandis pecunijs faciebant, licèt ars hæc parum honeſta Romæ fuit, vt ſcripſit Caius Suetonius in Octauiani Cæſaris vita, cap. 23. vbi refert Cęſari à Marco Antonio obiectũ fuiſſe, quod auum argentarium habuiſſet. Argentarios verò, & dẽſarios idem eſſe, ſcripſit Budeus in annotationibus ad pandectas, in l. ſi hominem, §. *Quoties*, ff. de poſit. idque etiam docuit Bartol. in l. 5. ff. de edendo, Othomanus de verbis iur. verb. *Argentarius*, Corraſius in l. 1. §. *Præterea*, ff. de officio Præfecti Vrbis, licèt ab his omnibus diſſentiat Signorolus de Homodeis in tractatu de antiquo iure Romanorum, cap. 11. de argentarijs, & fœneratoribus.

ARGENTARII ergo iſti ſui fœnoris, ac negotiationis librum rationis cõficiebant, quod quidem exhibere, ſiue edere tenebantur, erat etenim eorum munus publicum, quia notarijs noſtri temporis adæquabantur, ſecundum Laſ. Zaſ. & Oroſ. in l. Prætor ait, ff. de edendo, & Mariençum, in l. 1 gloſſ. 7. tit. 18. lib. 5. Recopil. num. 4. Et argentarij iſti multorum pecunias argenteas apud ſe habebant, & mutuatitias ſub fœnore dabant. Quamobrem Caius I. C. in l. argentarius, in princ. ff. de edendo, argentariorum cauſam publicam eſſe firmauit, & eius ſententiam rectè interpretauit Alciat. in l. 1. num. 14. C. de edendo, dicens, quòd principalis eorum opera erat, in pecunijs his ſuſcipiendis, & mutuandis, rationes de hoc diligenter conficiendo, vt cognoſcerent quantum lucri, ij, qui cum alijs negotia tractabant, habe-

habere deberent. Quos hodie in Italia, & Venetia *Bancos*, in Hiſpania verò *Cambios* appellamus, vt ſcripſit Corraſ. in d. §. *Præterea*, licèt contrarium ſentiat Matiēçus, vbi ſupra, quatenus numularios tantum his cambijs, num. 5. aſsimilatur; quod ego & de argentario dicendum cenſeo, ex text. iuncta gloſ. verb. *Argentariorum*, in authent. de fideiuſſor. §. *Quid autem*. Credo tamē, quod numularij maiorem, & ampliorem negotiandi facultatem habebant, quam argentarij, quod ſolum argenti negotiationem importat; teſte Seneca, lib. 1. declamationum; & Cicerone in oratione pro Cecina. Et his mercatores noſtri temporis comparari non debent, vt ſcripſit Alciatus in l. 6 1. num. 14. C. de edendo. Eguinarius Varo. in l. argentarius, ff. eodem titulo. Et ratio eſt, quia mercatores noſtri tempo ris, publicam cauſam, vel miniſterium non gerunt, ſed ſolùm ad ſui commodum ſcribunt, nec in ſcribendo eorum principale munus eſt, vt argētariorum, & numulariorum munus erat.

QVIBVS in iure pro euidentia præſuppoſitis, dicendum erit, codicibus rationum prædictorum campſorum tàm pro ſe, quàm etiam contra ſe, ac etiam contra tertium, cum quo geſtum eſt negotium, credendum eſſe; vt voluit Conſultus in l. argentarius, in princip. ff. de edendo, ibi: *Nec intereſt cum ipſo argentario controuerſia ſit, an cum alio, fruſtra enim cogeret Prætor argentarium edere etiam contra ſe, niſi illi tertio fides libri nocēre poſſet.* Idque in bancheriorum Neapolitanorum 7 libris ſeruari teſtatur deciſ. Genuenſis 38. num. 2. Vbi libris bancheriorum etiā in his parcellis, quæ ſcriptæ ſunt in eorum fauorem, fides adhibetur, neque mirum, cùm eorum fides de publico fuiſſet approbata, ex text. in l. quædam, §. *Numularios*, ff. de edendo, vbi Bart. Menoch. lib. 2. de arbitrar. caſu 91. num. 8. Et hanc dicit communem ſententiam Maſcard. de probat. 2. part. caſu 971. n. 9. Vbi ſecùs eſſe in libris mercatorum exi 8 ſtimat. Dicit inquam mercatoris libro pro ſe credendum non eſſe, niſi ſaltem pro ſe habeat adminiculum vnius teſtis, & iuramentum mercatoris ipſius interueniat, ac tandem arbitrio iudicis hoc iudicandum relinqui. Quinimò & aliquando plenè probat, quando concurrunt multæ coniecturæ & adminicula, vt plura referendo tenet Petrus Surdus deciſ. 199. num. 11. Ex quibus comproba tur differentia, quam ſupra intra mercatores, & banchatios, ſiue campſores retulimus. Prædictus namque bancharij, ſeu cambij liber ad commodum illius, cuius nomine rationes conſcribuntur, fidem facit, vt in d. §. *Numularios*, ibi: *Quarum probatio, ſcripturâ, codicibuſque eorum maximè continetur, & frequentiſsimè ad fidem eorum recurritur*; idque voluit gloſſ. ibi. Salic. in d. l. 1. num. 10. quam ſententiam malè ad libros mercatorum extendit Straca in tract. de mercat. 2. p. num. 9 64. Quatenus dicit, quod libri campſorum, & mercatorum, qui habent fidem de publico, pro ſententia haberi debēt, quia ſola ſua fide tranſeunt in rem iudicatam, & in ſoliditatem firmitatis, ex text. in auth. de fideiuſſor. §. *Quod autē*, verſic. *Argentariorum*. Textus enim iſte nullatenus ad mercatorum libros ſuam deciſionem extendit, vt patet ex d. verſ. ibi: *Argentariorum quippè ſponſalibus, propter vtilitatem contrahentium, in ordine moderno durantibus*. Vbi gloſ. verb. *Argentariorum*, fidem tantùm argentariorum, & numulariorum, qui alienam pecuniam publica authoritate adminiſtrabant, æquiparat fidei tabellionis, nihil tamen 10 de fide mercatorum recēſet, vnde cùm mercatores ne vtique de publico ſint reputati, vt voluit Menoch. de arbitrar. caſu 91. num. 9. lib. 2. ſed quilibet ſui priuati commodi cauſa mercaturam faciat, nullo modo ipſius libris (etiam magiſtralibus) fides eſt adhibēda, niſi ſimul cum ſcriptura librorum concurrat aliqua probabilis præſumptio, vel coniectura, quæ iudicem mouere poſsit, ad credendum talibus libris, & ſic erit eorum fides iudici arbitraria, & ita in ter-

minis

minis tenet Iaſ.in l.decem,num.35.& 36. ff.de verbor.Crauet.de antiquit.6. part. 11 1.part.princip.n.68. Quo in loco libro officialis de publico deputati credendum reputat aduerſus plures alios, qui contrariam tenuerunt ſententiam, & ita erit intelligenda ſententia Salicet.in l.1.col.3.verſ.*Quæro*,2.C.de edendo, & Barbatiæ conſ.53. lib.3. quatenus tenẽt, ex iudicis arbitrio pẽdere,an libris mercatorum fides adhiberi debeat,nõ enim arbitrari poterunt ſuper fide eorum,niſi alijs adminiculis, vel præſumptionibus ſimul concurrentibus, de quibus Guid.Pap.deciſ.44.

12 ADVERTENDVM tamen erit,quod licèt libris campſorum, & bancheriorum,qui à publico ſunt deputati, fides debeat adhiberi,vt ſupra adnotauimus, hoc tamen intelligendum eſt,cùm ſcribit pro tertio in partitis dati & accepti, ſecùs ſi pro ſe ſcribat,& ideò dixit Bart. in d.§.*Numularios*,libris argentariorum ad eorum commodum olim fidem datam non fuiſſe,niſi in caſu,quo liber rationis, ita connexas parcellas haberet, quarum pars acceptari,& pars repudiari non poſſet, quæ ſententia manifeſtè probatur ex fide tabellionis, qui etiam ſi de publico ſit deputatus,inſtrumentis ab ipſo in eius fauorem confectis nevtique fides adhibetur;eò quòd in eius fauorem ipſe facere non poſsit inſtrumenta,in quibus caueatur, alterum ſibi debitorem exiſtere,vel eum alteri ſoluiſſe, vt in l.de eo,& in l.Diuus,ff.de falſis, & ita defendit Craueta vbi ſupra,num.66. & 67.ex Bart.& Bald.in l.ſi Conſul,ff.de adoptio.

13 CONTRARIAM tamen ſentẽtiam aduerſus Bart.imò quòd libris campſorum,& bancheriorum tam pro ſe,quàm contra ſe, & in fauorem tertij credatur, tenent Aimo.vbi ſupra,num.62.Molin. in conſuet. Pariſ.tit.1. §.5.num.23. Menoch.vbi ſupra,num.22.& ratio,qua ipſi nituntur,eſt efficax,& multum vrgẽs, videlicet; quia cùm munus eorum circa pecuniariam mutuationem,& cætera ſuperius relata verſetur in eis, pariter eorum fidei probatur, vt in l.ſi quis ex argentarijs,§.*Rationem*,ff. de edẽdo,quo iure etiam probatur nullam eorum eſſe fidem, ſi quid præter eorum officium geſtum foret, in tabellionibus verò ſecùs eſt, ij enim aliorum contractus, & geſta tãrum in ſcriptis redigere poſſunt, atque in hoc ſolum eorum officiũ verſatur,& in hoc fides eorum tantum probatur,non autem eis permittitur vt propria negotia gerãt,eaque in ſcriptis pro ſe redigant,& in hunc modum hãc difficultatem reſoluit idem Bart. in d.§ *Numularios*,loquendo in his argentarijs, ſiue numularijs,qui fidem à publico ha- 14 bent. Quinimò & libris mercatorum, quibus ex ſtatuti diſpoſitione fides adhiberi debet,tàm pro mercatore,quàm contra eum fides erit præſtanda, vt voluit Straca de mercatura,loco ſupra citato,num.64. Quinimò & ſi conſuetudine ſit introductum, vt æqualis fides adhibeatur libro mercatoris, quàm cãpſoris, conſuetudini erit inhærendum propter vtilitatem commerciorum, vt poſt Bald.& Salicetum in l.exemplo,C. de probatio.tenent Couar.pract.quæſt. cap.22.num.8. Menoch. vbi ſup. num. 19.hæc tamen conſuetudo (ſecundum Couarruuiam)non eſſet temerè admittenda,ſed tunc demum cum aliquod ex cauſis, & circunſtantijs iuſtificaretur. Quinimò & hoc caſu adhuc manebit iudicis arbitrio,vt poſsit talem controuerſiam diſcernere,iure,& æquitate perpenſis, & loquendo in cambijs & bancharijs,qui non ſunt de publico approbati,hanc ſententiam tenuerunt Salice. & Barbatia vbi ſupra,Iaſ. in repetitione l.admonendi,num.121.in fin.reiecta opinione gloſſæ,in d.§. *Numularios*,vbi dicunt, quòd iuxta perſonæ qualitatem, & rei quantitatem, ex aliquibus verosimilibus circunſtantijs libro bancharij, 15 ſiue campſoris,qui non eſt à publico approbatus iudex fidem adhiberi poterit, circa ea, quæ in eius fauorem ſcripta ſunt,dummodo ipſius campſoris, ſiue mer-

mercatoris iuramentum interueniat. Et hanc ſententiam tenet Viuius in ſuis communibus opinio. c. 309. Rolandus, conſil. 92. quæ omnia ſunt intelligenda dummodò libri talium campſorum, bancheriorum, & mercatorum, quibus ex ſtatuto, vel conſuetudine fi-
16 des adhiberi debet, ſcripti ſint in forma contenta in l. 10. tit. 18. lib. 5. Recopilat. quam ſupra, cap. præcedenti retulimus.

ET tenendo prædictam ſententiam, eam amplia, vt non ſolum in paruis ſummis locum habeat, verum etiam in magnis, vt voluit Abb. in cap. bonæ, *el* 2. num. 30. de poſtulat. Prælatorum, Iaſ. vbi ſupra, num. 119. & licèt in hoc contrariam ſententiam teneat Decius in l. 1. num. 4. C. de edendo; tamen eorum ſententia fœdere diſtinctionis ad concordiam redigetur duplici modo. Primo, vt intelligas Iaſonem, & Abbatem locutos fuiſſe in eo, qui à publico eſt approbatus: Decius verò in eo, qui publicam approbationem non habet. Secundo, & melius ſi intelligas Iaſonem, & Abbatem locutos fuiſſe in ſumma magna, veroſimili tamen, idque ſi probabiliter conueniat qualitati negotiationis, & perſonarum: Decium verò locutum fuiſſe in ſumma indiſcreta, & non veroſimili, & ita prædictas Doctorum ſententias fœdere diſtinctionis conciliandas fore profitetur Menoch. d. caſu 91. n. 18. vbi finaliter concludit, totum hoc ex iudicis arbitrio pendere.

17 PRÆDICTAM tamen principalem concluſionem limita, ſi liber nõ eſſet ſcriptus in forma contenta in lege vel ſtatuto, quia forma legis non ſeruata, minimè talibus libris fides adhiben-
18 da foret; forma namque dat eſſe rei, cap. detrahen. 1. quæſt. 1. cap. debitum, de baptiſmo, l. ſi is, qui quadraginta, §. *Quæ-*
19 *dam*, ff. ad legem Falcidiam, & ea non ſeruata actus vitiatur, vt in l. non dubiũ, C. de leg. l. 1. C. vt in poſſeſſ. legat. Bertach. de gabel. n. 39. memb. 2. Quinimò & in
20 d. l. 10. Regia non conficientibus libros ſecundum formam ab ipſa lege traditã, mille ſcutorum pœna eſt appoſita, vt cõ ſtat ex ipſamet lege, ibi: *Y los que no tuuieren la dicha cuenta de ſus libros en lengua Caſtellana, ſean condenados en pena de mil ducados, los quales ſe repartan, &c.*

21 SECVNDÒ limita, ſi talis liber ſcriptus eſſet extra territorium, vbi viget tale ſtatutum, vel conſuetudo, vt talibus libris fides non adhibeatur, vt poſt Iaſ. in l. cunctos populos, n. 23. C. de ſum. Trin. tenet Maſcard. conc. 976. n. 17. quod fortè ſubintelligendum eſſet, niſi quæſtio eſſet inter mercatores, veluti coram Priore, & Conſulibus, ibi enim cùm cauſæ de bono, & æquo iudicari debeant, aliquo veritatis adminiculo concurrente,
22 fides eſſet tali libro adhibenda: quia inter mercatores de apicibus iuris nõ diſputatur, vt in l. ſi fideiuſſor, §. *Quædam*, ff. mandat. ibi: *De bona enim fide agitur. Cui non congruit de apicibus iuris diſputare, ſed de hoc tantum debitor fuerit, nec ne.* Et in terminis noſtris ita tenuit Zaſius, conſil. 115. num. 35. vbi dicit, ſe numquam vidiſſe hoc contra dictum Bald. conſ. 198. num. 5. volum. 1. deciſ. Genuenſ. 195. num. 12.

23 TERTIÒ limita, niſi tales libri campſorum, vel mercatorum aliqua falſitatis ſuſpitione laborarent, tunc enim in nihilo illis eſſet credẽdum, vt in l. ſi quis ex argentarijs, § 1. ff. de edendo. Tenet Salicet. vbi ſup. Iaſ. in d. l. admonendi, num. 127. Straca de mercat. tit. quomodo in cauſis mercatorum procedẽdum ſit, num. 39. Menoch. vbi ſupra, num. 20. deciſ. Genuẽſ. 2. num. 32. vbi dicit, quòd non creditur libro ſuſpecto, ſtante ſtatuto, quòd libro credatur.

24 QVARTÒ. Neque libro etiam campſoris, vel bancharij publicam fidem habentis credendum eſſet, ſi veriſimilia nõ contineret, vt tenuit Decius in l. 1. n. 3. C. de edendo, Aimo. vbi ſup. 6. p. num. 24. plura verò adminicula, ex quibus libris
25 mercatoris creditur, cumulauit Guid. Pap. deciſ. 441. vbi ad approbationem librorum, ita articulandũ fore firmauit, ſcilicet quod talis mercator eſt bonus,

& probus vir. Item quod talis mercator, cuius eſt liber, ſua propria manu partitam in libro deſcripſit. Item quod tali ſcripturæ ſubiũgatur cauſa debiti. Item quod in tali libro ſcripta ſint aliqua debita contra ſe, & iſtis probatis ſequetur ſententia pro debito in tali libro rationum deſcripto. Pluraque alia circa librorum comprobationem tradit Aim. conſ. 275. n. 9. verſ. *Coniecturæ autem.*

26 QVINTÒ. Talibus libris credendum non eſſet, quando libri quid diuerſum à ſuo miniſterio continerent, vt voluit Decius in cap. poſt ceſsionem, num. 5. de probat. Aim. d. 6. p. num. 72. Straca vbi ſup. n. 4. Alciat. de præſumpt. reg. 3. præſumpt. 9. num. 12. Menoch. caſu 91. lib. 2. num. 22. & 23. Maſcard. de probatio. caſu 976. num. 35.

VLTIMÒ. Prædicti libri fidem non facerent contra tertium abſentem, cum
27 quo actus geſtus non fuit. Nam res inter alios acta alijs nocere non poteſt, vt in rubro, & nigro, C. res inter alios acta: & in terminis id tenet Alexand. conſ. 63. lib. 5. Imola, conſ. 96. in fin. & eos refert, & ſequitur Aimo. d. 6. part. num. 71. & eandem tenet ſententiam Tiraquel. in tractat. res inter alios acta. Menoch. vbi
28 ſup. num. 25. & 26. Vbi idem in libro æſtimi dicendum arbitratur, eò quòd non probet contra tertium, Alexand. vbi ſupra, Iaſ. in l. decem, n. 36. de verborum. Decius in c. cum cauſam, de probat. Molineus in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 5. num. 18. Afflictis, deciſ. 303. benè tamen verum eſt, quòd talis liber etiam cõtra tertium qualem qualẽ faceret præſumptionem, vt voluit Iaſ. loco ſupra citato.

29 ILLVD tamen in propoſito omittẽdum non eſt, quod caſu, quo tales mercatores, vel campſores (pro adhibenda fide ſuis libris rationum) iurare deberent, vt ſupra retulimus, mortuo tali mercatore, vel campſore, antequam ei iuramentum delatum eſſet, eius libro abſque iuramento ſtandum foret, ac ſi realiter iuraſſet, quia vbi ad ſupplẽdam fidem libri rationis requiritur iuramentum ſcribentis, illud nõ eſt neceſſarium mortuo tali ſcribente, ante delationem iuramenti, vt voluit Paulus conſ. 301 lib. 1. quem ſequitur Decius, in l. 1. 2. notab. C. de edendo, & in cap. 2. col. 5. circa medium, verſ. *Eo modo*, de fide inſtrument. Et ratio huius concluſionis ea eſt potiſſima, quia non eſt veriſimile, quod talis campſor, ſiue mercator moriens, tales libros falſo fabricatos voluiſſet dimittere, ſi ſciret aliquid falſi continere, cùm moriens non præſumatur immemor ſalutis æternæ, vt in cap. literas, de præſumptio. & in l. fin. C. ad legem Iuliam repetund. & hoc motus fundamento hanc eandem ſententiam firmauit Aimo. conſil. 275. num. 5. & 6. alijs fundamentis adductis. 30

31 ET ſupradictam concluſionem extẽde, vt non ſolum locum habeat in mercatoribus, ſiue campſoribus actu cambia, vel mercaturam exercentibus, verumetiam & in his, qui ante mortem cambiare, vel mercare deſierunt, dummodò ſcripti ſint in matricula mercatorum, vel à publico, conſuetudine, vel ſtatuto approbati eſſent, ita Maſcard. vbi ſup. n. 25. Straca vbi ſup. num. 34. Menoch. loco etiam ſuperius citato. n. 20.

32 PRÆTEREA, & illud obliuioni tradendum non erit, quod ſi liber mercatoris, vel campſoris ſcriptus ſit circa formam à lege, vel ſtatuto, ſiue conſuetudine patriæ, vbi deſcribitur data, non ſolum probationem faciet in ipſo Regno, Ciuitate, vel Villa, verum etiam in quibuſcumque alijs Regnis, vbi diſpungun tur rationes, ita Ioan. Andr. in Addit. ad Speculator. §. *Nunc dicendum*, in additione magna, quæ incipit, *Priuatorum*, Iaſ. in l. cunctos populos, n. 13. C. de ſum. Trinit. Straca pro hac ſententia plures referens loco ſuperius relato, n. 31. Maſc. d. caſu 976. num. 20. & 21. vbi dicit, quòd ſi mercator codicem ſuarum rationum conſcripſit in illa Ciuitate, vbi pro ſe plenam fidem faceret, & producat illum in alia Ciuitate, vbi nõ vigeret ſimilis conſuetudo ſcribendi librum in illa forma,

forma, tamen virtute conſuetudinis loci, vbi liber ſcriptus fuit, plenam faceret probationem, vbicumque ratio libri diſpungeretur.

SED modò dubitatur, quid è cõtrario, ſi Hiſpalenſis mercator, Vlyſsipone, vel Neapoli moram traxit, ibique in ſuo libro rationum adnotauit, ſe Titio mercatori (itidem Hiſpalenſi) centum, quæ ei debebat, ſoluiſſe; an virtute legis, vel ſtatuti, vel etiam conſuetudinis, quæ Hiſpali vigebat, in qua libro mercatoris, vel campſoris certa forma conſcripto fides erat adhibenda, tali partitæ Vlyſsipone, vel Neapoli conſcriptæ, fides ſit adhibenda, ac ſi Hiſpali ſcripta fuiſſet. In qua difficultate Bald. in cap. cùm dilectus, de fide inſtrument. tenet prædicto libro ſtandum non eſſe in fauorem ſcribentis, quia vbi lege, vel ſtatuto cauetur, quod credatur libris, vel ſcripturis mercatorum, debet intelligi de ſcripturis factis per mercatores, in loco, vbi viget ſimile ſtatutum, & non alibi: & eius ſententiam refert, & ſequitur Iaſ. in d. l. cunctos populos, num. 23. verſ. *Intelligo ſanè.*

VERVM aduerſus Baldi, & ſequatium ſententiam vrget ſenrentia eiuſdem Baldi, quam refert Anchar. in cap. canonum ſtatuta, de conſtitut. q. 13. col. 190. & 191. vbi in terminis noſtræ quæ-
33 ſtionis affirmat, quòd ſtatutum ſimpliciter loquens, trahi debet ad actus geſtos extra territorium inter ſubditos, quoad deciſionem cauſæ poſtea inter eoſdem ſubditos ventilandæ, & hanc ſentẽtiam videtur tenuiſſe Corne. conſ. 319. num. fin. verſ. *Et alias habemus*, licèt tandẽ quæſtionem hanc inſolutam relinquat. Tamen Straca vbi ſup. n. 32. primam Bald. ſententiam veriorem reputat. Ego tamẽ huic Baldi ſententiæ minimè aſſentire audeo, quinimò à veritatis limitibus, & tramite rationis aberraſſe arbitror, cùm vt ſupra ex Couarru. retulimus, mercatoribus maximè ſit fauendum propter publicam vtilitatem commerciorum, vt in cap. fin. de tregua, & pace, & cùm eorum officium licitum ſit, in ſcribendis libris ad eorum officium pertinentibus non vtique attendi debet conſuetudo loci, vbi liber ſcriptus ſit, ſed ſufficit, quod conſtet de veritate ſolutionis per partitas veriſimiles ſcriptas in libro rationum, ſecundum formam, vel conſuetudinem loci, vbi partita deſcripta fuit; quia, vt ſuperius retulimus, cùm inter mercatores de bona fide agatur, 33
non eſt de apicibus iuris diſputandũ, ſed vtique de bono, & æquo cauſæ debent iudicari, & ideò in propoſito dicendum arbitror, quod quãdo liber ſcriptus fuerit ſecundum formam à iure, ſtatuto, vel conſuetudine traditam in loco domicilij, ſi rationes inter eoſdem conciues ex- 35
tra regnum, vbi talis forma, à lege, vel conſuetudine non fuit præſtita, calculentur, talis partita ad formam ſui loci deſcripta in calculo recipi debeat, etiã ſine alia probatione, dummodò ſcribẽs, ſiue librum producens, ſupradictis potiatur qualitatibus: ac rurſus, dummodò fori conſuetudine aliter non fuerit obſeruatum, quia tali caſu à conſuetudine foro probata diſcedere nõ vtique liceret, vt latè probauit Senatus Genuenſis, deciſ. 84. num. 3. & 4.

34 PONE etiam, quòd quidã campſor, vel mercator trãſmiſit litteram ad alium correſponſalem, de receptis pecunijs, dicens. *Dabis Titio mille pro eadem quantitate, quam à Sempronio pro eo recepi.* An dato, quod dicta partita Sempronij non ſit in talis mercatoris libro ſcripta, prædicta littera probet contra illum Titium in fauorem Sempronij. In qua difficultate Cardinalis Zabarela conſ. 153. poſt principium, dicendum exiſtimat, quod tales litteræ ſaltem faciunt fidem, quo ad illos, quibus miſſæ ſunt, & eandem ſententiam tenet Nicolaus Boërius deciſio. 333. num. 8. dicens prædictam ſententiam veram eſſe maximè inter priuatos, ac magis contra illos, qui publicas tenent ſtationes, ſeu banchas; quia tunc faciunt plenam fidem, ſicut enim ſtatur eorũ libris quoad omnes: argum.

corum, vt notat Bartol. in l. 2. §. *Diuus*, ff. de iure fiſci. Sic & ſtandum erit eorum epiſtolis, quæ habentur loco librorum, eò quòd de conſuetudine ipſorum regiſtrantur in libris magiſtralibus, & eorum ſententiam refert, & ſequitur Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſu 94. num. fin. & loquendo in epiſtola prædicto modo tranſmiſſa eandem ſententiam tenet Se
35 natus Genuenſis deciſ. 2. num. 9. & 142. num. 1. vbi tenet, quod litteræ, quæ mittuntur inter mercatores, habent vim publicorum documentorum, de conſuetudine locorum, in quibus maximè vigent mercimonia, ex his quæ notat Straca de mercat. 2. p. n. 64.

36 AN autem vilantium fidem faciat in redditione rationis, cum libri haberi nõ poſſunt; dic, quod ſic: & ita obtentum fuiſſe refert deciſ. Genuenſ. 176. num. 22. Quinimò dicendum erit, quod ſi vilantium fuerit ad petentem rationem trãſmiſſum, eò quòd non apparet ab eo fuiſſe contradictum, tacitè illum acceptaſſe videtur, & ratio ex illo præſumitur reddita, vt tenet Nata conſil. 40. per notata in l. ſi filius familias, & ibi Salicet. ff. ad Maced. Alexand. in l. non ſolum, §. *Morte*, num. 27. de nou. oper. nuntia. deciſ. Genuenſ. ſup. relata, n. 4. & alij quos refert. Petr. Surd. deciſ. 199. num. 9. Maſcard. concl. 480. num. 1.

SVMMARIVM.

1 *Liber rationis ſocietatis an plenè inter ſocios probetur.*

2 *Pecuniam ſi quis dedit mercatori, ad honeſtam partem lucri, & talis mercator dicat in ſuo libro ſuſtinuiſſe damnum furti, ruinæ, vel naufragij, & ſimilium ea intra annum probare debet, aliàs eius libro non creditur.*

3 *Parcellæ ſcriptæ in libro ſocietatis de manu alterius, quàm ſociorum, vel altero ex illis, non probant.*

4 *Parcella ſcripta in libro ſocietatis de manu inſtitoris, vel factoris communis integram fidem facit inter ſocios.*

5 *Liber rationis ſi ex aliquibus parcellis conſtet veritate conſcriptus, creditur ei etiã in alijs.*

CAPVT XII.

De fide libri rationis ſocietatis.

1 ESTAT nunc aliqua circa fidem libri ſocietatis breuiter animaduertere. Et illud in primis ſciendum eſt, quòd liber rationis ſocietatis plenè inter ipſos ſocios probat, vt voluit Bald. in rub. C. de fide inſtrumen. num. 35. & non ſolum contra ſcribentem, verum etiam pro ſcribente fidem facit, vt per Socin. Seniorem, conſ. 240. col. penult. verſ. *Quarto, & vltimo reſpondeo*. Purpura. in l. admonendi, num. 207. licèt tandem hoc arbitrio iudicis terminandum relinquant. Ego tamen nõ hoc ex arbitrio pendere, ſed librum ſocietatis inter ipſos ſocios plenè probare, tam pro ſcribente, quàm contrà ſcribẽtem, exiſtimo, dummodò hæc duo concurrant, nempè, quòd veriſimilia cõtineat: ac rurſus, quod connexæ ſint parcellæ, hoc eſt, quòd contineant data, & accepta in eadem ſocietate, & hanc ſententiam tenuit Alex. conſ. 186. n. 1. per notata in l. inter chartulas, C. de conuenient. fiſci debito. & eum refert, & ſequitur Menoch. de arbitr. lib. 2. c. 92. n. 3.

CONTRARIAM tamen ſententiam videtur tenuiſſe Bart. & Plat. in l. 2. C. de naufragio, dum ex illo textu deducunt,
2 quod ſi quis dedit pecuniam ſuam mercatori ad honeſtam partẽ lucri, & mercator in libro ſcribat, ſe damnum furti, rapinæ, incendij, vel naufragij paſſũ fuiſſe, talis mercator intra annum de tali damno fidem facere debeat, aliàs eius libro non credatur. Igitur ex ſupradictis benè deducitur, quòd libro ſimplici ſocietatis non ſit credendum, abſque alia probatione.

SED prædictis non obſtantibus, opinio prior eſt tenenda, ſcilicet quod libro ſocietatis omninò ſit credendum,

in

in his, quæ ſunt veriſimilia connexa, & ſubordinata, vt notat Bald. vbi ſup. quẽ ſequitur Greg. Lup. in l. 7. tit. 20. part. 5. glo. 1. verb. *O por engaño*, Maſcard. d. n. 38. Menoch. d. n. 5. & non obſtat text. in d. l. 2. quia habet peculiarem rationem.

PRÆDICTAM tamen principalem concluſionem limita, quando parcellæ
3 non eſſent ſcriptæ de manu alterius ex ſocijs, ſed ab alio tertio, quia tali caſu liber ſocietatis circa illas parcellas fidem non faceret contra ſocium, qui illũ ſcribere non mandauit, vt voluit Alex. conſil. 186. num. 1. Bald. conſ. 247. Menoch. vbi ſup. num. 7. & ratio eſt ſecundum illos, quia ad hoc, vt partitæ ſcriptæ in libro rationis ſocietatis fidem faciant, cõ ſtare debet, fuiſſe ſcriptas ab altero ex ſocijs, quia dum ab altero tertio ſcribitur, non dicitur, ſocium tali ſcripturæ conſenſiſſe, & ita ſcribentis perſonã approbaſſe; & ideò quamuis plenè probet contra mandantem, vt voluit Iaſ. in d. l. admonendi, n. 110. Pariſ. conſ. 47. n. 4. deciſ. Genuenſ. 31. num. 7. non tamen probat contra illum ſocium, qui tali ſcriptu
4 ræ non conſenſit. & idcò ſi parcella fuiſſet ſcripta à communi ſociorum factore, vel inſtitore, etiam ſi ſit ſcripta cõtra aliquem ex ſocijs, ex quo ab omnibus eius perſona ſuper illo ſcribendi miniſterio fuit approbata, integram fidem faceret, tàm pro ſocio, quàm contra ſocium, vt voluerunt Maſcard. vbi ſup. n. 48. Menoch. d. c. 92. n. 9.

5 SVPRADICTA tamen vera eſſe intelligas, vbi talis liber ſocietatis ſcriptus eſſet ſecundum formam traditam in l. 10. tit. 18. lib. 5. Recopil. hoc eſt, vt data & accepta continetet contra illum tantũ, qui librum ſcripſit, fidem faceret, non verò aduerſus alios ſocios, & ita explicauit Menoch. vbi ſup. n. 6. Maſcard. loco ſupra citato, num. 86.

ILLVD tamen obliuioni tradendum non eſt, quòd ſi liber rationis ſocietatis in aliquibus probaretur veritate ſcriptus, tunc etiam in alijs illi eſſet credendum, propter præſumptionem bonæ fidei, vt voluit Paul. conſ. 301. Aimo. conſ. 198. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Rationis in libro ſi quis ita ſcripſit*; Accepi à Titio centum mutuo; *deinde in alia parcella dixit.* Titio triginta perſolui, *an parcella accepti acceptata per Titium debeat etiam parcellam dati acceptare, vel an poſsit illam reſpuere.*

2 *Libro rationum, licèt credatur contra ſcribentem, minimè tamen pro ſcribente creditur.*

3 *Libro rationum an tam pro ſcribente, quàm cõtra ſcribentem credatur, iudicis arbitrio relinquitur.*

4 *Liber rationis de diuerſis negotijs, & inter diuerſas perſonas ſcriptus ſi ab vno in vna parte probetur, nõ ceſſetur probatus quoad alios.*

5 *Vbi agitur de toto libro rationum inter multas perſonas, de vno tamen negotio ad eos ſimul pertinente, ſi vnus ex ſocijs illum probet, an alijs præiudicetur.*

6 *Socij, qui factorem ſocietatis non conſtituerũt, an eius libro ſtare teneantur.*

7 *Vbi agitur de integro libro rationum, ex diuerſis negotijs, & cauſis inter eaſdem perſonas, qui aliqua libri capitula approbauit, pro ſe non tenetur approbare alia capitula diuerſa contra ſe.*

8 *Cauſæ vbi diuerſæ ſunt, variatio non improbatur.*

9 *Liber ſi contineat diuerſa facta nõ connexa, & correſpectiua, non ſtatur illi pro ſcribente.*

10 *Quando agimus de integro libro rationũ tutoris, & curatoris, depoſitarij, œconomi, & ſimilium, ſi ille in aliquibus paginis ſcribat accepta ad vtilitatem ſui minoris, vel domini, in alijs verò ſcribat data, vel impenſa diuerſis modis, temporibus, vel cauſis, ſi minor, vel dominus acceptat, quæ ad ſui commodum ſcripta ſunt, tenetur etiam acceptare, quæ dicuntur à tutore data.*

11 *Connexorum idem eſt iudicium, nec poteſt fieri de vno, quin fiat de reliquo.*

12 *Subſtitutiones in teſtamento factas nõ videtur approbare, qui iam legata approbauit, quia licèt ſub vna ſcriptura teſtamenti contineantur, tamen connexa non ſunt.*

13 *Quando agitur de vna parcella in libro ratio-*

num scripta inter easdem partes, & eodem tempore, qui vult iuuari probatione talis libri pro se, an teneatur eiusdem libri scripturam acceptare ad sui detrimentum, & quid in hoc possit iudicis arbitrium.

14 *Scripturæ fidem, qui in vna parte probauit, in altera illi annexa, vel connexa, an possit illam improbare.*

15 *Librum producens, pro se, si paratus sit probare parcellam aliquam in eo contra se scriptam falsam esse, an ad probandum debeat admitti, etiam si sit partita connexa.*

16 *Connexum quid dicatur.*

17 *Liber rationis dicitur esse connexus, quando continet accepta, & data.*

18 *Capitula separata quando dicantur.*

19 *Plures causæ, quando genere differunt, licèt in eadem charta scribantur; tamen si quælibet pro se discernitur, non possunt esse cõnexæ.*

20 *Connexum, & cohærens vnicæ administrationi, illud etiam dicitur, sine quo administratio benè perfici non potest, siue illud antecedat administrationem, siue subsequatur.*

21 *Liber rationum quando continet plura facta, quæ ab eadem causa, negotio, vel administratione descendunt, illa facta censentur esse connexa.*

22 *Capitula non ex eo solo connexa dicũtur quod sub vno generali iure possint comprehendi, sed quando talem connexitatem habent, vt nõ possit benè vnius ratio, sine alio discerni.*

CAPVT XIII.

De partitis connexis, vel separatis in libro rationũ scriptis, ac de fide libri rationis, pro, & contra illum producentem.

1 RESTAT nunc, vt iam de partitis connexis & separatis, quæ in libris rationum describi solent, nonnulla tam vtilia, quàm difficilia tractemus. Pone ergo, quòd Sẽpronius in suo libro rationum ita scripsit. *Accepi à Titio mutuò centum*, deinde in alia parcella dixit. *Sempronio triginta persolui.* Dubitatur modo, an Titius, qui vult se iuuare dicto libro rationum contra Sempronium pro receptione dictorum centum, eidem etiam libro teneatur stare, circa parcellam de triginta sibi solutis, in eodem libro rationum scriptam. Et quidem quæstio nostra admodum dubia antiquioribus visa fuit, vt in tres diuersas opiniones se diuiserint. Et prima sententia fuit Bartoli, in l. quædam, §. *Numularios*, num. 2. ff. de edendo, vbi tenet, quod talis Titius, qui ex dicto libro iuuari desiderat, circa parcellam de centum, ab ipso Sẽpronio mutuo receptis, omninò dicto libro stare teneatur, circa parcellam de triginta sibi solutis, in eodem libro descripram. Et eum sequitur Bald. in l. rationes, num. 1. C. de probatio. Et hanc sententiam dixit communem Ias. in repetit. l. admonendi, num. 125. ff. de iur. iuran. qui plures alios pro hac communi sententia refert, & eos sequitur Aimo. cons. 275. num. 4. & in tract. de antiquitat. part. 4. 1. part. princ. num. 68. Moline. in cõsuet. Paris. tit. 1. §. 5. num. 19. Paris. consil. 90. num. 2. lib. 1. quorum opinio si ita absolutè intelligeretur, minimè probanda foret, vt infra dicetur.

SECVNDA opinio fuit Abbatis in cap. 2. num. 10. in fine de fide instrum. & in cap. bonæ, *el* 2. col. vlt. de postula. Prælator. vbi tenet, quod licèt libro rationum credatur contra scribentem, minimè tamen pro ipso scribente credatur, & eius sententiam firmauit Paris. cons. 47. num. 10. lib. 1. & plures alij, quos consulto omitto, quia eorum etiam opinio, ita indistinctè intellecta minimè sustineri posset. 2

3 BALDVS tamen in rubric. C. de fide instrum. n. 35. hanc quæstionem, an libro rationum tam pro scribente, quàm contra scribẽtem credatur, iudicis arbitrio terminandam fore putauit. Cuius sententiam sequitur Curtius Iun. in d. l. admonendi, n. 125. Decius in l. 1. n. 5. in fin. & ibi Bolognetus, num. 26. C. de edẽdo.

Idem

Idem Decius in d. cap. 2. num. 21. in fin. de fide inſtrument. Molineus vbi ſupra, num. 19. & plures alij, quos refert Menoch de arbitr. cap. 93. lib. 2. num. 2. vbi hãc opinionem proculdubio veriorem exiſtimat, & pro ea eſt text. elegans in l. Publia Mæuia, §. *Vltimo*, ff. de poſiti. ibi: *Iudicem æſtimaturum*, quo iure adductus Baldus, conſ. 156. verſ. *Sed ego non credo*, volum. 3. in facti ſpecie conſultus reſpõdit, iudicem hoc caſu conſiderare debere diligenter, an rei veritas inueniri poſſit, cauſa veriſimili ratione perpenſa, quæ ſanè veritas, vbi iudici aliàs, quàm per coniecturas, liquere non poſſet, iudex debet conſiderare ſcribẽtis qualitatem, ſi ſit vir bonus, & bonæ famæ, ſi quantitas parua ſit, vel magna: in dubio tamen Doctorum ſententiam ſequendam fore arbitratur, ſcilicet an connexa, vel ſeparata ſint capitula, licèt ipſe Menoch. etiam in caſibus à Doctoribus diſtinctis, iudicis arbitrium hac in re verſari exiſtimet, quamobrem plures caſus diſtinguendos fore in propoſito arbitratur.

PRIMVS, quando agitur de libro rationum integro, inter diuerſas perſonas, & de diuerſis negotijs, & hoc caſu dicendum exiſtimat, quod ſi vnus libri partem pro ſe probet, probatus erit etiam quo ad alios: eius tamen ſententia maximè iuris inſtitutis in hoc aduerſatur, niſi confiteamur, quod culpa Typographorum hic locus corruptus ſit. Cùm enim ſcribere deberent, liber probatus non ſit, in mea impreſsione habeo, liber probatus ſit, quæ quidem dictio (*Non*) prorſus rei veritatem mutat, quod autem in ſcriptoribus error verſetur, probatur euidenter ex iuribus, quæ pro ſe adducit; dicit inquam. *Nam & res inter alios acta alteri non nocet*, & rurſus. *Quia hic ceſſat omnis connexitatis ratio, & cauſa.*

4 SIT ergo prima concluſio, quod ſi quis librum rationis de diuerſis negotijs, & inter diuerſas perſonas ſcriptum, in vna parte probet, non cenſeatur probatus quoad alias, & ita concludit Bolognetus in l. 1. num. 23. C. de edendo.

5 SECVNDA concluſio. Quando agitur de toto ipſo libro rationum inter multas perſonas, de vno tamen negotio ad omnes ſimul pertinente, vt puta, quando plures ſocij habent vnum factorem, ſeu negotiorum geſtorem, vel inſtitorem ad negotium vnum, veluti ad artem lanæ, vel coriorum. Si is factor librum conficiat, ſuper actis, & traficatis in illo negotio, ſi vnus ex ſocijs illum factorem fecit, & librum approbauit, ipſi ſocio ſcripta per ipſum factorem præiudicant, non verò alijs, qui eum non elegerunt, vel approbauerunt. Quam ſententiam tenet Alexand. conſ. 186. num. 2. & 3. vbi concludit, quòd non compelluntur alij ſocij fidem præſtare libro illius inſtitoris, qui ab altero ſociorum (cæteris non mandantibus) ad ſcribẽdum adhibitus fuit.

6 Quod ſi omnes talem factorem elegerunt, & vnus ex ſocijs librum probet, in fauorem alicuius tertij, omnibus alijs ſocijs præiudicabit.

7 TERTIA concluſio, vbi agitur de libro rationum integro, ex diuerſis negotijs & cauſis (inter eaſdem tamen perſonas) qui aliqua libri capitula approbauit pro ſe, non tenetur approbare alia capitula diuerſa contra ſe, vt ex ſequenti exemplo patebit. Pone enim, quod in pagina centeſima libri ſcriptum eſt. *Ego Titius debeo Sempronio centum ex cauſa mutui*, & poſtea in pagina ducenteſima dicit. *Sempronius debet mihi Titio quinquaginta ex pretio talis venditionis.* Si prædictus Sempronius ad ſui vtilitatem acceptet parcellam de centum ſibi à Titio debitis, non tamen cogitur acceptare aliam de quinquaginta, in quibus ipſi ex libro factus eſt debitor Titij: & ratio eſt, quia ſeparatæ ſunt parcellæ, & cauſæ, & quando parcellæ, & cauſæ ſunt ſeparatæ, partem acceptare, & partem repudiare quilibet poteſt, vt in l. etiã, §. 1. ff. de minor.

8 vbi enim diuerſę ſunt cauſæ, variatio nõ improbatur, l. in cauſæ, §. 1. ff. de procur.

Et hanc ſententiam tenet Bart. in l. quædam, §. *Numularios*, ff. de edendo, Abb. in d. cap. 2. num. 10. de fide inſtrumento. & conſil. 36. in fin. lib. 2. & plures, quos refert, & ſequitur Aim. de antiquitat. 4. p. num. 68. Iaſ. & Ripa in d. l. admonendi hic num. 225. ille 124. deciſ. Genuenſ. 16. num. 4. Vbi dicit, quod quando liber continet diuerſa facta non connexa, & correſpectiua, non ſtatur illi pro ſcribente. Idque voluit Bald. conſ. 136. in fin. lib. 3. quod intelligit Aimo. vbi ſupra, num. 70. niſi aliæ parcellæ diuerſæ cauſæ veræ iudici viderentur, inſpecta perſonæ ſcribentis qualitate, & quòd ſcribens ſit probus vir, & partitæ ſint veriſimiles, & non magnæ, & eum ſequitur Menoch. d. caſu 93. num. 9.

QVARTA concluſio, vbi agitur de libro rationum integro inter eaſdem perſonas ex eodem negotio ab ſcribente tractato, nomine ſui aduerſarij, vt pote quando agimus de libro rationũ tutoris, curatoris, depoſitarij, vel œconomi, & ſimilium, ſi ille in aliquibus paginis ſcribat accepta ad vtilitatem ſui minoris, vel domini: in alijs verò ſcribat data, & impenſa diuerſis modis, temporibus, vel cauſis, hoc caſu ſi minor, vel dominus acceptat, quæ ad ſui vtilitatem recepta fuiſſe ſcripta ſunt, tenetur etiam acceptare, quæ ſunt tutore data. Quam ſententiam tenet gloſ. in l. Publius, §. fin. ff. de poſiti. Ang. in l. ſumptus, C. de adminiſtrat. tutor. Cuman. conſ. 136. Corneus, conſ. 81. col. penult. lib. 4. Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 1. part. §. 6. n. 20. Greg. Lup. in l. fin. tit. 18. part. 3. gloſſ. verb. *Dezimos*, deciſ. Genuenſ. 16. num. 7. vbi omnes vnanimiter fatentur, quod quando liber eſt confectus ex neceſſitate officij, ſeu miniſterij, accepta & data in libro contenta, quaſi connexa, & inſeparabilia iudicantur, propter vnitatem officij, idque eleganter probauit Conſultus in l. ſi quis ex argentarijs, §. *Si initium*, ff. de edendo, ibi: *Cum communis omnis libri poſitio ſit*. Aim. conſ. 275. num. 3. & 4. Confirmatur, quia connexorum idem eſt iudicium, nec poteſt fieri de vno, quin fiat de reliquo, cap. ſi quis obiecerit, cap. ſi quis probandas 1. quæſt. 3. cap. quando, vbi Decius notab. 3. de iudi. connexa namque pro vno reputantur, l. quod conclaue, ff. de damno infecto. Aim. d. num. 4. Menoch. tamen vbi ſupra, num. 10. hanc ſententiam firmauit duobus additis, vnum ſcilicèt quòd fides talis adminiſtratoris ſit approbata: text. in l. cum quæretur, ff. de adminiſtr. tutor. & loquendo in adminiſtratore Reipublicæ idem probat text. in l. Caius, ff. de vſuris; alterum, quod vnitatẽ, ſeu connexitatem negotij contineat, vt in l. eum actum, §. *Planè ſi quid*, ff. de neg. geſt. & inferius hoc latè declarabimus.

QVINTA concluſio, quando agitur de ſola vna parcella in libro rationum ſcripta inter eaſdem partes, quæ continet acceptum ab ſcribente, & pro eo datum, & impẽſum, quod quidem datum eſt ex vna cauſa, acceptum verò ex alia, diuerſis temporibus. Hoc caſu ſi Sempronius acceptet librum ad ſui commodum, vt probet, ſe centum mutuo dediſſe, non tamen cogitur acceptare partem alteram, vt teneatur de commodato: & ratio eſt, quia hæ ſunt ſeparatæ, & penitus diuerſæ ob cauſarum diuerſitatem, vt tenuit Sanatus Genuenſ. deciſ. 16. num. 4. quod hoc exemplo facilè demonſtratur; ſi ſit ſcriptum in libro. *Ego Titius à Sempronio Kalendis Februarijs huius anni 1599. centum mutuo accepi*, & ibi alia in proxima parcella ſit ſcriptum. *Ego Titius torqueum aureum commodato dedi Sẽpronio Idibus Februarij dicti anni*: Nam, qui acceptat illa centum mutuo dediſſe, nõ cogitur acceptare, quod in alia parcella dicitur commodato recepiſſe, & ratio eſt in promptu, cum prædictæ parcellæ ſint ſeparatæ, ac penitus diuerſæ ob cauſarum, & temporum diuerſitatem. Neque obſtaret, quod in eadẽ pagina vtraque parcella ſcripta eſſet, quia non ex hoc connexæ dici poſſunt, vt in d. l. etiã §. 1. & in l. ampliorem, C. de appellatio. & ita declarat Menoch. d. caſu 93. num.

12.

13 12. vbi cum Alexand. Bellono, & alijs tenet, quod non cogitur approbare ſubſtitutiones in teſtamento factas, qui iā legata probauit, quia licèt ſub vna ſcriptura cōtineantur, tamē connexæ nō ſunt.

SEXTA concluſio. Quando agitur de vna parcella in libro rationum deſcripta, inter eaſdem partes, & eodem tempore hoc caſu. Si Sempronius vult iuuari probatione dicti libri, vt ex illa cē tum petat. Et dubitatur, an teneatur reſiduum ſcripturæ acceptare ad ſui detrimentum, in hoc maximè verſatur iudicis arbitrium, vt voluit Bald. in rubr. C. de fide inſtrument. num. 35. & conſ. 156. in fin. lib. 3. Pono exemplum in libro rationum Titij reperitur ſcriptum in hūe modum. Ego Titius centum habui mutuo à Sēpronio, donec Rex noſter Philippus in Pinciam veniat, certè in hoc iudex poterit arbitrari, an eidem Titio ſit credendum circa illam qualitatem temporis, quam ipſi commodato adiecit. Quam ſententiam probat ex d. l. Publia, §. vlt. in fin. ff. depoſit. ibi: *An autem is quoque, qui deberi ſibi cauit, in eadem epiſtola decem probari poſsit hoc, quod ſcripſit, iudicem æſtimaturum.* Neque refert, quòd ibi in epiſtola loquatur, quia inter librū, & epiſtolam in hoc nulla eſt differentia, vt voluit Abb. conſ. 36. in fine, lib. 2. licèt Matheſela. notab. 79. inter librum rationum. & epiſtolam differentiam malè cō ſtituat. Quare non immeritò à Ioanne Baptiſta à S. Seuerino reprehenditur in l. admonendi, num. 76.

NEC prædictæ Matheſelani ſententiæ obſtat, ſi dicatur, quod epiſtola eſt vnum corpus, plura diuerſa capitula cōtinens, & ideò idem circa ipſam, quam circa ſententiam eſſe cenſendum, ſcilicet vt qui vnum capitulum ſententiæ acceptauit, non teneatur acceptare alia, vt in d. l. etiam. §. 1. & in d. l. ampliorem, & ideò aliter eſſe dicēdum circa librum rationum, cùm plures contineat partitas, quarum vna cum altera rationem quandam indiuiſibilem continet, vt voluit Bolognetus in d. l. 1. num. 23. C. de edendo; quia prædicta conſideratio vera non eſt, cùm idem penitus ſit in epiſtola iuxta caſum à Iureconſulto deciſum in d. l. Plubia. §. vlt. vbi epiſtola factum vnum dati ſcilicet, & accepti continebat, & tamen iudicis arbitrio relinquitur. Nam ibi Titius depoſitarius per epiſtolam Sempronijs, qui depoſuerāt, ſignificauit, ſe ab ijs indepoſitum recepiſſe auri pondo decem, diſcos duos, & ſaccum deſignatum, & poſtmodū ſubijcit data ab eo, eiſdem ſummis, dicens: ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium depoſuiſtis. Item quos trophimati decem. Item ex rationibus patris veſtri decem, & quod excurrit depoſitarum: ergo rerum rationem hoc in loco reddebat Titius, atque ita cōtinet epiſtola parcellas plures, quarum vna ad alteram ſubordinatur, vt ad cauſam indiuiſibilem, prout libro rationum continere videbatur. Et ita eleganter hanc ſententiam defendit Menoch. omnino videndus vbi ſup. ex num. 15. cum ſeqq. dicens, quòd ſi epiſtola illa ſeparata capitula continuiſſet, non dixiſſet ibi, iudicem æſtimaturum: ſed fidem ei minimè adhibendam, vtpote quia ſimus in ſeparatis, ex d. l. etiam. ff. de minor. & fir aliter cum Baldo vbi ſup. in puncto cō cludit, hunc caſum iudicis arbitrio relinqui. Ipſe enim ex coniecturis perpendet, quæ fides hoc caſu ſit tali partitæ adhibenda; ſi verò nullum inueniat impedimentum, rectè iudicabit, ſi librum eandem fidem pro ſcribente, quàm contra ſcribentem facere pronunciauerit; idque ille, qui libro iuuatur, non ægrè ferret: inconſtantis enim viri eſt ſine cauſa iuſta partem approbare, & partem impugnare in eadem, indiuiduaque fide: argument. l. in cauſa, §. 1. ff. de procurat. Bald. conſ. 156. ſupra relato. Bolog. conſ. 49. num. 9.

14 SECVNDÒ; quia qui ſcripturæ fidem in vna parte probauit, in altera illi annexa, vel connexa non debet improbare, vt in d. l. Caius, de vſur. & ex hac ratione prædictam tenet ſententiam De-

cius in d.l.1.num.5.C.de edendo, Iaſ. in d.l.admonendi, num.125. Prædictam tamen ſententiam limita, quando is, qui
15 librum producit pro ſe, paratus eſſet probare partitam contra ſe in illo ſcriptam, falſam eſſe; quia hoc caſu, etiam ſi quantumcumque ſit partita connexa, adhuc tamen non tenebitur illi in totum aſſentiri. Quæ ſententia comprobatur ex text. in l. Aurelius, §. *Idem quæſit*, ff. de lib. lega. vbi probatur, quē poſſe verbis teſtamenti in aliquibus credere, quantum in fideicommiſſo impenſum ſit, & aliquibus de eiſdem impenſis non credere, ſi modò illa, quæ negat, probare paratus ſit, non ita ſe habere, & ita Bartol. & alij ibi ſentire videntur, Menoch. vbi ſup. num. 19.

QVONIAM autem materia hæc de partitis connexis, & ſeparatis difficilior reddi poſſet, eò quòd nondum habeamus regulas ad cognoſcendum, quæ ſit connexa, quæve fuerit ſeparata. Ideò pro vera earum cognitione dicendum erit, ex eo connexum quid dici, quaſi ex
16 duobus ſit compoſitum. Eſt enim connectere, quaſi duo ſimul coniungere, vt reperitur apud Marc. Tullium, lib. 1. de finibus, ibi: *Amicitia cum voluptate connectitur.* Et rurſus in oratione in Piſonem dixit. *Cōnectere aliquid alicui rei.* Hinc quo que Virgil. 4. Georg. dixit.

Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent.

Idque docuit Bald. in c. cùm omnes, num. 3. de conſtit. Felin. in cap. translato, num. 6. eod. tit. vbi aliqua in propoſito adnotauit. Mihi autem ſatis perſuaſum erit, connexum illud dici, quod ſeparari non poteſt, eò quòd vna partita ad alterius perfectionem tendit: ex text. in l. eum actum, §. *Planè*, de neg. geſt. ibi: *Planè ſiquid connexum fuit, vt ſeparari ratio eius, quod in ſeruitute geſtum eſt, ab eo, quod in libertate geſsit, non poſsit: conſtat non venire in iudicium, vel mandati, vel negotiorum geſtorum, quod in ſeruitute geſtum eſt.* Quod ex ſequentibus elucidabitur concluſionibus.

17 PRIMA ſit; quòd liber rationis dicitur eſſe connexus, quando continet recepta, & data inter eaſdem perſonas, vel etiam continet plura facta, quæ ab eodē negotio, ſiue ab eadem cauſa dependēt, vt voluit Bald. in l. 1. num. 6. verſic. *Quid ergo*, C. de confeſſ. Iaſ. in l. admonendi, num. 109. verſic. *Quid tenendum.* Gregor. Lup. in l. fin. tit. 18. part. 3. gloſ. 1. vbi connexam libri ſcripturam appellant, quæ ſub eodem contextu circa idem factum verſatur: veluti quando mercator ſcripſit in ſuo libro, ſe vēdiſſe talem petiam panni Sempronio, pro decem ſibi ſoluendis. Nam talis ſcriptura ab illo, qui emit, diuidi non poteſt; tùm, quia eius extrema copulata procedūt; tùm etiam, quia non poteſt intellectus intelligere hunc contractum venditionis, niſi prius capiat rem venditam, & pretium pro ea determinatum: minimè enim perfecta eſt venditio, niſi ſimul atque de pretio conuenerit, §. 1. inſtitut. de emption. & vendit. Aliud exemplum Gregorij eſt in mercatore, qui in libro ſuo ſcripſit, quod Titius depoſuit centum penes eū, & in eodem libro ſcripſit, quod tradidit Titio dicta cētum, nam ſi Titius vult iuuari dicto libro pro ſe, tenetur etiam ei ſtare contra ſe, quia obligationes connexæ dicuntur, quæ ſe inuicem reſpiciunt, vnaque facta eſt contemplatione alterius, vt tenet Petrus Surdus deciſio. 258. num. 12.

18 ET è contrario cenſeri debent capitula ſeparata, quando mercator ſcripſiſſet, ſe debere cētum Sempronio ex cauſa depoſiti, & rurſus in alia parcella ſcripſiſſet; Sempronium ſibi centum debere ex cauſa mutui; dicuntur enim diuerſa capitula, & parcellæ, quando liber cō tinet partitas ex diuerſis cauſis proficiſcentes, vt voluit Bald. d. num. 6. Quinimò voluit Abbas in cap. 2. num. 10. de fide inſtrument. ea dici capitula ſeparata, quando mercator vna die ſcripſit, ſe recepiſſe depoſitum de centum à Sempronio, & poſtea in alia parcella ſcripſit, quòd ex illis quinquaginta dicto Sem-

pro-

pronio reſtituit. Quam ſententiam tenuit etiam Lanfrancus, in cap. quoniam cõtra, de probat. verb. *Confeſsiones*, num. 28. verſic. *Diuerſa autem*, vbi dicit, quod ſi quis confiteatur ſibi depoſitum eſſe factum, ipſumque eum reſtituiſſe, hæc capitulæ diuerſæ, & ſeparatæ reputantur, eò quòd diuerſis temporibus factæ videantur, idque voluit Iaſ. in l. manifeſtè col. penult. verſic. *Circa iſta*, num. 8. ff. de iur. iurand. & ibi Curtius Iunior, num. 10. verſ. *Sed hic cadit*. Patianus nouiſsimè in tractat. de probat. 1. part. cap. 25. num. 27. verſ. *Sexto, limitatione*, & cap. 28. num. 26. & in propoſito Bald. in lectura legis edita, num. 94. verſ. *Decimo quinto quæri-*
19 *tur*, C. de edendo: eleganter regulam hanc de partitis ſeparatis exemplificat, dicens, quòd quando plures cauſæ genere differũt, licèt in eadem charta ſcribantur, tamen ſi quælibet per ſe diſcernitur, non poſſunt dici connexæ; & inferendo ad vnitatem, & diuerſitatem libellorum dicit, quòd quãdo plura vno, & eodem iure petuntur; vt quia emi plures ſeruos vno pretio, quos peto, hoc caſu, vna eſt cauſa, & vna eſt actio, itidem, & vnus eſt libellus. Si autem petuntur diuerſo iure, aut plures cauſæ ſupponuntur vni actioni in genere, vt plures actiones, plures ſocietates, pluréſve hæreditates, tunc ſi genus inſpicia tur, vnus eſt libellus, quia vna eſt cõcluſio. Si autem ſpeciem quamlibet inſpicias, plures ſunt, quia concluſio eſt vna æquiuocè, non verò vniuocè; cùm verò plures cauſæ genere differunt, tunc plu res libelli ſunt omni conſideratione, & tanquam pro pluribus ſportulæ debentur; licèt ſecùs ſit in connexis, & hãc Baldi ſententiam ſequitur Curt. Sen. conſ. 20. num. 23. Patian. vbi ſup. n. 27.

20 SECVNDA concluſio. Connexum, & cohærens vnicæ adminiſtrationi illud etiam dicitur, ſine quo adminiſtratio benè perfici non poſſet, ſiue illud antecedat adminiſtrationem, ſiue ſubſequatur, vt ſi tutor in ſuo libro rationum ſequentes parcellas poſuit: Anno 1599. collegi ex vineis mei minoris centum amphoras vini. Et poſtmodũ in parcellis dati ponat: Anno 1599. in laborando vineas, & colligendo vindemiam, & doliorum reparatione expendi triginta, proculdubio hoc caſu, minor, qui tutorem vult onerari de centum amphoris
21 vini à ſe collectis illo anno, ex quadam neceſſaria conſequentia videtur confiteri partitam expenſi, quia quando liber rationum continet plura facta, quæ ab eadem cauſa, vel negotio, ſiue adminiſtratione dependent, licèt tempore differant, illa cenſentur eſſe connexa, quia ſiue vno, ſiue alio tempore factum fuerit, ſatis eſt, quòd eadem ſit cauſa, & vnica verborum conceptio, vt tenet Caual. can. deciſ. 16 num. 19. 2. p. quem & alios pro hac ſententia adducit Petrus Surd. deciſ. 259. num. 10. idque voluit Accurſ. in l. tres tutores, §. *Inde*, verb. *Separari*, ff. de adminiſtrat. tutor. vbi dicit, laborem colligendi ſegetes, & triturandi frumentum eſſe adeò coniunctum ipſi ſegeti, vt minimè ſeparari poſsint. Quam ſententiam confirmat Aretinus, conſil. 26. verſ. *His breuiter*, quibus adſtipulatur doctrina Curtij Iun. conſ. 20. num. 23. dicẽtis, quod illa connexa dicuntur, quæ ab eodem negotio procedunt.

ADVERTENDVM tamen eſt, quòd vnitas adminiſtrationis non eſt impedimento, quo minus ſeparata poſsint eſſe capitula, quòd manifeſtè probatur, ex text. in l. etiam, §. *Ex cauſa*, ff. de minor. vbi ſatis liquidè apparet, quòd adminiſtratio tutelæ, vel curæ erat vnica, & tamen in illa adminiſtratione alia capitula erant connexa, & alia ſeparata. Quapropter ibi cautum fuit, vt reſtitutio impetrata, quoad certa capitula aduerſus ſententiam vniuerſaliter latam in cauſa tutelæ non reſcindat ſententiam in certis capitulis ſeparatis, ad ipſam adminiſtrationem pertinentibus, nec hoc mirum erit. Nam ſicut in vnica adminiſtratione tutelæ, vel alterius adminiſtrationis, plures & diuerſi actus ex diuerſis cauſis contingere ſolent, vt emendo, vel mutuando,

tuando,& cætera id genus faciendo, ita etiam valdè absurdū esset dicere, quod capitula facta de emptione fundi, essent connexa capitulis factis de mutuo frumenti, sub prætextu, quod omnia hæc ad vnicam administrationem pertinent.

22 Non ergo ex eo solo capitula connexa dicuntur, quod sub vno generali iure possunt comprehendi. Sed quando talem connexitatem habent, vt non possit benè vnius ratio sine alio discerni, vt superius ex Imola retulimus. Ex quibus patet benè sensisse Accurs. in d.§. *Ex eam fa*, quatenus voluit, quòd in administratione curæ, quæ vnica est, possunt esse capitula separata, quando in vno ageretur de administratione vini; facit glos. in l. sed & cum aliquis, ff. de negot. gest. vbi cauetur, quod licèt dicatur vnica administratio, quando vnus accidit tāquam omnia mea negotia gesturus, tamē quia plures actus in hac administratione concurrunt, non esset bona consequentia: hæc est vnica administratio: ergo omnia capitula talis administrationis adeò sunt connexa, vt inseparabilia censeri debeant, & ita consuluit Romanus, consil. 346. num. 5. vers. *Nec præmissis refragatur*, & prædictam glossæ sententiam refert, & sequitur Iabin d. l. admonendi, n. 106. vers. *Qualiter autem intelligatur.*

SIT igitur in proposita specie vnicæ administrationis indubitata conclusio, quòd si agitur de cōnexibne in genere, tunc omnia capitula possunt dici vnicæ administrationi connexa, vt in exemplo de collectione fructuum, & expesarum in cultutis factarum. Si verò agatur de connexione in specie, tunc habeat locū opinio glossæ, & Romani, vt capitula cēseantur separata, vt in exemplo de administratione salis, & vini, per tutorem facta, quia eo casu nō obstat, quod ab vnica administratione procedant, vt resolvit Patianus d. c. 28. quem in materia vnicæ administrationis nullum adæquasse profiteor, & ideò casu occurrente ad eū recurras, quia optimè loquitur.

RECOLLIGO etiam ex prædictis, quod & separata facta esse possunt, & tamen connexa dici, vt in exemplo de pluribus negotijs eiusdem rei, & personæ causa tractatis, vt in d. §. *Plane*, & è contra eodem tempore, & simul facta, & tamen diuersa, & separata censeri. Idem in libro rationum partitas conscriptas, connexas dici non posse, cùm diuersas personas, & diuersa negotia respiciant, quantumcumque sub vno codice rationum contineantur, & è conuerso aliquas parcellas posse dici connexas, etsi diuersis tēporibus causatæ sint, & in codice rationum diuerso tempore sint descriptæ, ex Caualcano & Surdo vbi supra, & hæc pro enucleatione huius difficillimæ materiæ de parcellis cōnexis, & separatis sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Peruersio ordinis non vitiat rationem, dummodò quid reliquatum sit, pateſiat.*

2 *Introitus prius quàm exitus (in benè ordinata ratione) dispungi debent.*

3 *Tutor, vel curator, siue Ecclesiæ administrator, quando teneatur pecuniam sui minoris in emptionem prædiorum, vel annuorum redditnum collocare, & an pecunia non collocata ad interesse teneatur.*

4 *Tutor vel similis administrator intra sex menses à tempore tutelæ sibi delatæ, tenetur pecunias pupillares collocare, alias ad interesse tenetur.*

5 *Pecuniæ minorum à duobus mensibus tutelæ elapsis, tutoribus onerantur cum redditibus, & quando.*

6 *Tutor, vt in morā collocandi pecunias pupillares fuisse dicatur, non sufficit quod pecunia nō appareat collocata in emptiones prædiorum, vel annuorum redditnum, sed opus est, vt pro parte pupilli probetur, quod eo tempore, quo pecuniam tutor otiosam habuit, annui redditus, vel prædia fuerunt venalia, quæ emi potuissent.*

7 *Vbi frequens esse solet annuorum redditnum venditio, maxima culpa dignus est tutor, qui pupillarem pecuniam otiosam habuit.*

8 *Tutor ad emendum prædia, vel annuos reddi-*

tus,

tus, vel ad dandum pecuniam fido mercatori, ad honeſtam partem lucri tenetur, quoties ex tali minoris pecunia lucrari poſſet aliqua annua quantitas pro deſpenſatione familiæ pupillaris ſufficiens.

9 Pecunia minoris ſi tita ſit parua, vt pro alimentis pupilli, & eius familiæ redditus illius non ſufficiat, tutor illam cautè recondere debet pro neceſsitatibus minoris.

10 Neceſsitas caret lege.

11 Neceſsitas legem non habet, ſed ipſa ſibi legem facit.

12 Dauid licitum fuit comedere panes propoſitionis vrgente neceſsitate.

13 Neceſsitas facit licitum, quod aliàs erat illicitum.

14 Tutor an pecuniam pupillarem cambio dare poſsit.

15 Tutor caſu quo olim pecuniam pupillarem fœnerari tenebatur, hodie tenebitur minori ad intereſſe, ſi ipſius pecuniam idoneis nõ tradiderit mercatoribus, ad honeſtam partem lucri.

16 Tutor vbi non inuenerit annuos redditus, vel fundos venales, in quibus pecuniam pupillarem collocare poſsit, poterit tradere pecuniam cambio publico, iudice prius pro licentia accerſito, ad hoc, vt illi pecuniam tradere poſsit, aliàs ſi campſor, cui data eſſet pecunia decoxiſſet (etiam ſi quilibet paterfamilias ibi ſuas pecunias depoſuiſſet) teneretur tutor ad damnum, maximè ſi per minorem probaretur, quòd in alio tutiori loco eas potuit ponere ad lucrandum.

17 Tutor non vtique totam pupillarem pecuniam cambio tradere debet, ſed illam tantùm, cuius redditus ſufficiat ad diſpenſationem minoris, & eius familiæ, & ad conſeruationem aliarum rerum ſuarum.

18 Aioræ ſententia improbatur, circa intellectum Authent. nouiſsimè, C. de adminiſt. tutor.

19 Pecunia parua pupilli, an abſque vſuræ crimine mercatori artis negotiatoriæ tradi poſsit per tutorem, eo pacto adiecto, vt quolibet anno, ratione lucri (ſalua ſemper ſorte) certam pecuniæ quantitatem, vel certa alimenta præſtet.

20 Tutor ſi comparauit annuũ redditum de pecunia minoris, & hypothecæ deperditæ fuerunt, an teneatur ad intereſſe pecuniæ, vel redditus tempore perditionis decurſos.

21 Tutor, vel curator, qui pecuniam pupillarem non collocauit, qualiter de intereſſe illius pecuniæ debeat onerari, & quid de hærede tutoris.

22 Tutor qui pecunias pupillares in proprios vſus conuerſit, magis iudicatur prædo, ſiue deſtructor, quàm tutor.

23 Tutor qui pecunias pupillares in proprios vſus conuertit, minori in duplum tenetur, & extraordinarie ad petitionem fiſci punitur ratione doli, & fraudis.

24 Maſſarius reipublicæ, qui pecunias publicas in proprios vſus conuertit, non ſolum in exilium mitti poterit, verum & in duplo condemnari, & in reſtitutione totius emolumenti, quod ex tali publica pecunia percepit, percipereque potuit.

25 Maſſarius communis, qui cum pecunia publica traficauit, vel aliàs eam in proprios vſus conuerſit, in conſcientia tenetur ad reſtitutionem eius, quòd cum ea lucratus eſt.

26 Tutor licitè poterit pecunias pupillares palàm, & bona fide in proprios vſus conuertere, dummodò in ſuo libro rationum deſcribat, qualiter illas pro traficando ſibi ipſi credidit, & hoc caſu non tenebitur ad maiores vſuras, ſed ad leuiores, arbitrio iudicis.

27 Vſuræ centeſimæ, in quibus differant à legitimis.

28 Pœna ſeptupli mulctantur Decuriones, vel iudices, qui pecunias publicas in proprios vſus conuertunt.

29 Pecunias regias, vel publicas ſi quis ad expendendum in certis rebus accipiat, & in proprios vſus conuertat, quâ pœnâ iure Partitarum puniatur.

30 Receptor pecuniarum, ſi eas ſuo periculo recipiat, an eas licitè in proprios vſus conuertat.

31 Depoſitarij annonæ frumentariæ, qualiter puniantur, ſi poſiti pecuniam in proprios vſus conuertant.

32 Tutor, curator, vel regius theſaurarius, vel poſiti adminiſtrator, qui cum pecunia ſui domini fundum comparauit, an lucrum inde factum amittat, & an re ipſa empta ſuo domino applicet, ſi hoc eligat dominus.

Res

33 *Res comparata ex aliena pecunia, ſi non conſtet, cui comparata ſit, nunquam præſumitur empta pro eo, cuius eſt pecunia.*

34 *Pecunia ſoluta, in dubio præſumitur eſſe ſoluentis.*

35 *Rem emptam per adminiſtratorem ex pecunia domini, an quilibet, cuius erat pecunia, etiam ſi ſit maior, cum redditibus petere poſsit.*

36 *Adminiſtratores ad emendum conſtituti, tenentur emere pro ſuis dominis.*

37 *Adminiſtrator ſi traficauit cum pecunia minoris, vel Reipublicæ, an Reſpublica, vel minor poſsit petere, & eligere ſibi reſtitui pecuniam cum lucro, etiam vbi tutor nomine proprio traficauit.*

38 *Pecunia quando alicui vſui eſt deſtinata per dominum ſemper debet eſſe parata ad illum vſum.*

39 *Habens dilationem à lege, non dicitur eſſe in mora, ante dilationis terminum.*

40 *Tutor ſi cum pecunia pupilli annuum reditum (quem ipſe ſoluebat) redemit, an minor poſſit petere illum annuum redditum, ac ſi ſibi ipſi fuiſſet comparatum.*

41 *Debitor quodammodo eſt ſeruus creditoris.*

42 *Cõtractus & diſtractus an ſint eiuſdẽ naturæ.*

43 *Mercator ſi deceſit filio ſub tutela fratris, vel ſocij ſui etiam mercatoris relicto, & ipſe tutor non collocauit pecuniam pupillarem, an debeat onerari de lucris ipſius pecuniæ, ac ſi ſocietas fuiſſet cum minore continuata, hoc minore eligente, an verò de redditibus communibus, onerandus ſit tantùm.*

44 *Tutor quando facit illud, quòd ex neceſsitate officij tenetur, licèt faciat nomine proprio, videtur facere pro pupillo.*

45 *Tutori, qui in ſolita negotia aggreditur, damnum, quod ex tali negotiatione reſultat, eſt adſcribendum.*

CAPVT XIIII.

Qualiter de pecunijs minorũ & aliorum dominorũ ſint adminiſtratores onerandi.

HACTENVS præfationes quædam (ad meliorem rationum diſpunctionem) attingimus; modò verò opus eſt, vt iam ad partitas accepti, & dati perueniamus & deſpiciamus, quę iure, quæ ve iniuria adminiſtratoribus onerẽtur; & licèt peruerſio ordinis non vitiet rationem, dummodò quid reliquatum fuerit, pateſiat: tamen ad rectam rationis ordinationem, prius introitus, deinde exitus, ſiue prius accepta, deinde data diſpungi debent, vt voluit Nicolaus de Neapolis, in l. ſpadonem, §. *Ratiocinatio*, ff. de excuſa. tutor. Rebuf. in l. boues. §. *Hoc ſermone*, verſ. *Decimo, quod oſtendatur*, ff. de verbor. ſignificat. Baëç. de decima tutor. cap. 2. num. 169. Idque ab ordine litteræ probatur ex text. in l. 3. tit. 5. lib. 9. Recopilat. ibi: *Los dichos contadores tomen cuenta por cargo y data.* Et quia pecuniarum parcellæ nobiliores ſunt cæteris parcellis, cùm pecuniæ parcella regina omnium parcellarum cenſeri debeat, iuxta illud.

Nam genus & formam pecunia regina donat.

Ideò qualiter de pecunijs minorum, & aliorum dominorum receptis debeat adminiſtrator onerari, prius videndum eſt.

3 ET in primis ſciendum eſt, quòd tutor, vel curator, tàm Eccleſiæ, quàm minoris, quando pecuniam ſuorum principalium accipit, vel recipere debet, illam præciſe in emptionem prædiorum, vel annuorum reddituum comparationem collocare debet, quòd ſi id non faciat, eò quòd vel in ſuos vſus conuertat, vel eam otioſam habeat, in vſuras, vel vt melius loquar, in redditibus, & intereſſe talis pecuniæ condemnatur, vt in l. ſi tutor conſtitutus, ff. de adminiſtr. tutor.

4 vbi cauetur, quod ſi tutor pecuniam pupillarem intra ſex proximos menſes à die ſibi delatæ adminiſtrationis non collocauerit, ipſe in debitam pecuniam, & in vſuras eius, quam non fœnerauit, condemnetur; licèt in hoc, quod de ſex mẽſibus dicit, contrarium deciſum ſit in

5 l. tutor, qui repertorium, §. *Vſuræ*, ff. co. l. vbi vſuræ pecuniarum pupilli à duobus menſibus tutelæ delatæ tutoribus onerantur.

rantur. Sed pro concordia prædictorum iurium Accurſ. in d. l. ſi tutor conſtitutus, in ea eſt ſententia, vt textus in d. l. ſi tutor, quæ de ſex menſibus loquitur, intelligatur, quando tutor nouiter ad adminiſtrandum bona minoris peruenit: textus verò in d. §. *Vſuræ*, loquatur, quãdo tutor durante tutela, aliquam pecuniam ex redditibus bonorum minoris, vel aliunde recuperauit, non verò & de his, quæ recuperare debuit, vt voluit Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 9. num. 27. dũ prædictam ſequitur diſtinctionem; dum modò non fuerit in dolo, vel negligentia magna recuperandi, quo caſu eius ſententia poterit ſuſtineri: debuit enim (vt quilibet diligẽs paterfamilias) illam in emptionem prædiorum, vel annuorum reddituum comparationem collocare, & intra hoc tempus emptiones præuenire. Ex quibus patet falſam eſſe doctrinam Damauderij in tractat. de tutore, cap. vnico de pupillorum intereſſe, n. 66. fol. 97. Quatenus dicit, quòd tutor tenetur ſtatim, quòd recipit pecuniam pupillarem, illam in emptiones prædictas collocare, niſi eum intelligas ſtante re, vel fundo, aut cenſu venali; quia hoc caſu nõ debet differri prædiorum comparationem, & ij duo menſes aſsiduè ijs, qui annuos redditus comparare ſolent, præſtantur per eos, qui annuos redditus vendunt, vt interim prouidere poſsint, quo in loco pecunia redimenda ſit iterum collocanda, idque iure conſtitutũ videtur in proprio motu Pij Quinti, ſuper formam creandi cenſus, ibi: *Cùm verò traditione pretij reddituſ extinguendus erit, volumus per vimeſtre ante id denuntiari ei, cui pretium dãdum erit.* Quod ſi tutor dum pecuniam pupillarem in emptionem annuorum reddituum collocauit, hoc pactum non adiecit, ob idque redempto principali, pecunia per illos duos menſes fuerit otioſa, in minoribus vſuris, ſiue intereſſe iure condemnabitur, cùm rem pupilli prout diligens paterfamilias non geſſerit; quare autem hoc caſu de minoribus vſuris, non verò de maioribus oneretur, ſtatim ſubijciam.

Et hæc neceſsitas collocandi pecunias pupillares in emptionem prædiorum, vel annuorum reddituum, non ſolum iure ciuili fuit introducta per leges Iuriconſultorum, & Romanorum Imperatorum, verum & Athenienſium legibus conſtitutam fuiſſe, patet ex oratione Lyſiæ apud Halicarnaſium, & Lyſiam, & Demoſthenem, cõtra Apobum eius tutorem, idque communiter legũ Interpretes defendunt in d. l. tutor, qui repertorium, §. *Si poſt depoſitionem*, Bart. Paul. & Alexand. in l. Diuus Seuerus, ff. ad legem Falcidiam, Salicet. in authent. nouiſsimè C. de adminiſtrat. tutor. plures relati à Couar. lib. 3. variarum. cap. 2. num. 1. Et plures etiam pro hac ſententia refert Baëça in tractatu de decim. tutor. cap. 2. num. 92. Plotus in repetit. l. ſi quando, num. 217. C. vndevi. Damauderius vbi ſup. num. 42. cum ſeqq. Aiora de partit. cap. 4. num. 28. vbi vnanimiter omnes tenent, tutores non collocantes pecuniam minorum, ad intereſſe, ſiue vſuras pupillares teneri. Quod maximè locum haberet, vbi talis tutor, vel curator, erga ſuam pecuniam diligens fuiſſet in his lucris acquirendis, vt in l. quic quid, C. arbitr. tutel. & ita tenet Couar. 6 in loco ſupra citato. Ad hoc autem, vt tutor in moram collocandi pecunias pupillares fuiſſe dicatur, non ſufficit, quòd pecunia non appareat collocata in emptiones ſupradictas, ſed opus eſt, vt pro parte minorum probetur, quod tempore, quo pecuniam tutor otioſam habuit, ſciuit, quòd prædia fuerunt venalia, quæ emi potuiſſent; aliàs enim negligentia tutoris, vel curatoris non probatur, vt notat Bart. in d. §. *Si poſt depoſitionem*, num. 3. ex textu in authent. vt hi, qui obligatas ſe perhibent habere res minorum, §. penult. & idem dicendum erit, vbi minor dicit tutorem non vendidiſſe fructus ſuorum prædiorum debito tẽpore; debet enim probare, quod tunc inueniebatur emptor, vt tenet Petrus Surdus deciſ. 318. n. 7. & 8. & hæc eſt 8

veri-

veritas, quidquid in hoc aliter sentiat Gutier. vbi supra, num. 29. licèt num. 37. hanc nostram tueatur sententiam: & idē dicendum censeo, vbi pecuniæ minoris in annuorum reddituum comparationem collocari solebant, quia etiam hoc casu, minor probare debet annuos redditus fuisse venales, & ob negligentiam, & desidiam tutoris emptos non fuisse; licèt in hoc de redditibus annuis senserit Couar. loco supra citato, quòd
7 vbi frequens est annuorum reddituum venditio, maxima culpa dignus est tutor, qui pupillarem pecuniam otiosam habuit, & nouissimè Gutier. de tutel. c. 9. num. 23. vbi alios refert. Crederem tamen, quòd in locis vbi frequens esset annuorum reddituum venditio, minor probatio ex parte minoris sufficeret ad probandam negligentiam tutoris, vel curatoris. Et hanc Couarruuiæ sententiam sequitur nouissimè Molina Lusitanus in tractat. de iustit. & iur. 2. part. quæst. 224. versic. *Quando ergo*, pag. 1386. Vbi iure optimo, tutorem damnādum fore (in id, quod pupillo interest) arbitratur, quando in loco, vbi frequens est annuorum reddituum venditio, pecunias non collocauit, & idem dicendum fore arbitror, vbi tutor, vel negotiorum gestor, qui viget in loco, vbi mercatura exercetur, veluti Hispali, Vlyssipone, Matriti, & in hac Pinciana ciuitate, pecuniam pupillarem, vel domini, quæ collocari solebat, ad honestam partem lucri mercatori non tradidisset, ex textu in l. qui semiss. §. *Quæsitum*, de vsur. Et hanc sententiam tenet Cauallcan. de tutor. & curator. num. 115. vbi alios pro hac sententia refert.

ADVERTENDVM tamē erit, quòd non semper, nec qualemcumque pecuniarum summam tutor in prędictis emptionibus collocare tenetur, aliquando namque comparare, aliquando verò pecuniam retinere, & cautè recondere tenetur, ad instar cauti, & diligentis patris-
8 familias. Ad emendum autem prædia, & annuos redditus, vel tradendum pecuniam fido mercatori tenetur, quò tiescumque ex tali pecunia minoris lucrari posset aliqua annua quantitas, prò dispensatione, & alimentis pupillaris familiæ sufficiens, vt in authent. vti, qui obligatas se per. habe. res minor. §. *Si verò*, ibi: *Si verò tamen solummodo sit minoris aurum, cuius vsuræ vix eum, & qui eius sunt, pascere, & aliquam aliam præbere vitæ dispensationem sufficiant. Tunc necessitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, vt curatores respicientes ad eum ita faciant gubernationem tanquam*
9 *in suis rebus*. Itaque si pecunia minoris ita sit patua, vt pro alimentis pupilli, & eius familiæ redditus non sufficiat, eo casu illam cautè recondere pro necessitatibus minoris debet. Et ita in terminis voluit Alberic. in l. scio, ff. de in integr. restitut. & in dictionario, verb. *Tutor*, vbi dicit, quòd omninò tenetur tutor dare ad lucrum pecuniam minoris, nisi sit modica. Et ita etiam tenuit Laurentius de Rodulphis in tractat. de vsur. 2. part. quæst. 66. Baëça de decim. tutor. cap. 2. num. 92. Aiora de partit. cap. 4. num. 32. ex doctrina glossæ, in l. nisi verbo prædiorum, C. de administr. tutor. & ita notant communiter Doctores in l. ita autem, in princip. ff. eod. & ita in regno Lusitano quotidie fieri testatur Molina in tractatu de iustit. & iur. 2. p. quæst. 224. vers. *Quando ergo*, pag. 1387. Cautius enim eo casu faciet tutor, si pecuniam prò subleuandis pupilli necessitatibus retineat, quàm si eam collocet, vbi ex reditu ipsius minor alimentari nō posset, neque ex hoc legi contrauenire (quę de emptionibus prædiorum, & annuorum reddituum loquitur) dicendum erit. Necessitas enim alimentandi minorem facit cessare emendi redditus necessitatem, vt voluit glos. in d. §. *Si verò*, verb.
10 *Necessitatis*. Necessitas namque caret lege, vt in l. 1. ff. de offic. Consul. cap. breui & ibi gloss. de iur. iurand. Ex quibus iuribus dixit Ioan. Lup. in tract. de confœderatione Principum, §. *Magister*, n. 3. quod necessitas legem non habet, seu
11 ipsa sibi legem facit, & ideò licitum fuit

Dauid

Dauid vrgente neceſsitate comedere
12 panes propoſitionis, licèt aliàs lege diuina id facere prohibitum fuiſſet. Ac rurſus licitum fuit Apoſtolis ex meſſe aliena in Sabbato ſpicas colligere, manibuſque fricare, & comedere, vt probatur in cap. Diſcipulos, de conſecrat. diſtinct. 5. & in cap. ideò, §. *Ita*, 25. quæſt. 1. & in cap. remiſsionem, §. *Sed notandum*, 1. quæſt. 1. Facit enim neceſsitas licitum,
13 quod aliàs erat illicitum, vt in l. qui potuerunt, ff. de manumiſ. vindict. c. 3. extra, de regul. Paul. Caſtrēſ. in l. ſicut, §. *In Decurionibus*, num. 6. quod cuiuſque vniuerſ. nomin. Quinimò vt refert Mexia in pragmat. panis, concluſ. 5. neceſsitas non habet legem prohibitiuam, permiſsiuam neque conſideratoriam, vbi plura cumulat in propoſito: pluta etiam vide, quæ adducit ad hoc Petrus Surdus de alimentis, priuilegio 39. per totum, fol. 296. An autem tutor pecu-
14 niam pupillarem cambio dari poſsit, maior dubitatio eſt, & dicendum videtur, quod minimè id facere poſsit, ex text. in authent. nouiſsimè, C. de adminiſtrat. tutor. *Nouiſsimè cautum eſt à curatore pecuniam pupillarem non eſſe fœnerandam, quod ſi fecerit, mutui ſubiacet periculo.* Et in terminis hanc ſententiam tenet Palat. Rub. in repetione, cap. per veſtras,
15 §. 7. num. 2. vbi dicit, quòd in caſu, quo olim tutor pecuniam pupillarem fœnerari tenebatur, hodie tenebitur pupillo, vel aliàs minori ad intereſſe, ſi ipſius pecuniam idoneis non tradiderit mercatoribus, ad honeſtam partem lucri; quia quando cum pecunia non poteſt aliter negotiari commodè, mercatori ad licitam partem lucri poteſt præſtari; ex text. in d. cap. per veſtras, ibi: *Vel ſaltem alicui mercatori committi, vt de parte honeſti lucri dictus vir onera poſsit matrimonij ſuſtinere.*

PETRVS tamen de Vvaldis in tract. de duobus fratribus, fol. 43. num. 4. in ea eſt ſententia, vt ſi tutor det pecuniam minoris campſori de publico approbato, & ad quem omnes cum ſuis pecunijs confluebant, periculum non pertineat ad tutorem, Beronenſis tamen in propoſito in l. quis ſit fugitiuus, §. *Apud Labeonem*, ſub num. 2. ff. de Edil. edict. Aliud pulchrum verbum addit,
16 dicens, quòd vbi tutor non inuenit annuos redditus, vel fundos venales, in quibus pecuniam pupilli collocare poſsit, poterit tradere pecuniam cambio publico (iudice prius pro licentia accerſito) ad hoc, vt illi pecuniam tradere poſsit, aliàs ſi prædictus campſor decoxiſſet (prout hoc Anno 1601. omnes ferè mundi campſores decocti ſunt in perniciem vniuerſalis Reipublicæ) etiam ſi quilibet diligens paterfamilias ibi ſuas pecunias cambio tradere non dubitaſſet, tutor ad damnum teneretur, maximè ſi probaretur, quòd in alio tutiori loco deponi potuiſſent, & eum refert, & ſequitur nouiſsimè Vincentius Carrotius in tractatu de locato, fol. 167. num. 49. Quæ ſententia quatenus loquitur de iudicis licentia, quæ præcedere debet, comprobatur ex ſingulari dicto Bald. in l. acceptam, num. 20. C. de vſur. vbi dicit, quod quidquid non legitimè fit, non dicitur fieri, niſi iuſſu Prætoris fiat: & ideò bonum conſilium eſt facere non ſolum de iudicis permiſ-
17 ſu, ſed & de eius mandato. Nevtique tamen tutor totam pupillarem pecuniam cambio, ſiue fœnori dare debet, ſed eam tantùm, cuius redditus ſufficiat ad diſpenſationem adoleſcentis, & eius familiæ, & ad conſeruationem aliarum rerum ſuarum: quod autem ſupererit, cautè recondere debet pro emptionibus prædiorum, & annuorum reddituum; vt manifeſtè colligitur ex d. authent. nouiſsimè, quæ meo iudicio ita eſt intelligenda. Neque obſtat, quod in d. auth. nouiſsimè dicatur, quòd aliam pecuniam, quæ ſupereſt, cautè recondat, quia hæc reconditio debet fieri ad hoc, vt ex illa pecunia recondita opportuno tempore, vel prædia, vel annui redditus cōparentur, vt in d. l. ſi tutor conſtitutus, & in l. tutor, qui repertorium, §. *Deponi*, de admniſt. tut. & in d. auth. vt ij, qui obligatas,

& ita quotidiè in noſtra Hiſpania practicatur, & tutores onerantur de intereſſe, ſi pecuniam pupillarem non collocauerunt, etiam ſi pupillus, vel adultus opulentos redditus haberet, ex quibus alimentari poſſet.

18 Ex quibus deducitur malè ſenſiſſe Aioram de partitio. cap. 4. num. 33. quatenus tenet, quòd quando pupillus, vel minor habet prædia, ex quorum fructibus poſsit commodè alimentari, tutor non tenetur præcisè expendere pecuniam pupillarem in emptionem prædiorum, vel eam in annuorum reddituum emptionem collocare, ſed ſit arbitrio eius, eam conſeruare pupillo, vel eam in prædictis expendere; ex text. in d. authentic. nouiſsimè, & quod hoc caſu ſi prædia, vel annuos redditus non emat, nõ tenebitur ad vſuras, vel intereſſe illarum pecuniarum, quas recondidit, quia text. in d. authentic. nouiſsimè, debet intelligi ſecundum leges ſupra relatas, quibus cauetur, vt pecunia omninò in prædictis emptionibus collocetur, vbi collocare potuerit: & ita pluries vidi iudicatum in hac Pintiana Cancellaria, quod tu nota in praxi, ne decipiaris ex doctrina Aioræ.

Neqve obſtant verba dictæ authẽticæ, ibi: *Quod verò plus eſt, cautè recondat.* Ex quibus ſententia Aioræ fundatur. Debent enim intelligi in hũc modum, ſcilicet, vt poſtquam fœnerauerit, vel ad cambium dederit tãtam pecuniam, ex cuius redditu minor poſsit alimentari, reſiduam cautè recondat, interim, quòd prædia fuerint venalia, vel annui redditus venditioni exponantur, in quibus reſiduum pecuniæ minoris collocare poſsit. Quod quidem quilibet diligens paterfamilias faceret, nec vtique pecuniam otioſam & inutilem retineret, & periculo perditionis exponeret: arg. text. in l. ſi eorum, §. 1. ff. de leg. 3. ibi: *Et ſæpè audiuiſſe ruſticos ſenes ita dicentes: Pecuniam ſine peculio fragilem eſſe.* Debet enim tutor, vel curator inſtar diligentiſsimi patrisfamilias circa patrimoniũ pupilli, ſeu adulti ſe habêre, vt in l. à tutoribus, ff. de adminiſtr. tutor. & in l. 1. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend.

19 An autem pecunia parua pupilli abſque vſuræ crimine mercatori artis negotiatoriæ tradi poſsit per tutorem, eo pacto adiecto, vt quolibet anno ratione lucri (ſalua ſemper ſorte principali) certam pecuniæ quantitatem, vel certa alimenta pupillo præſtet. Et in propoſito dixit Damauderius in tractatu de tutore, cap. 10. num. 42. quod tutor, inſtante neceſsitate pupilli poteſt illius pecuniam dare ſub vſuris, vt ex eius reditu alimentari valeat. Sed contrarium in propoſito reſoluit Couarru. lib. 3. variarum. cap. 2. num. 20. & eum refert, & ſequitur Baëça de decim. tutor. cap. 2. num. 93. Quinimò ſi ita paſciſcatur tutor, & ratione talis contractus fœneratitij condemnatus ſit, talis condemnatio non minori, ſed ipſi tutori, vel curatori erit adſcribenda, & in calculo illi recipienda non erit.

20 Qvid tamen dicendum erit, ſi tutor, vel Reipublicæ adminiſtrator pecuniam pupilli, vel Reipublicæ in comparationem annuorum reddituum collocauit, & tandem aliquibus annis elapſis, annuus redditus deperditus ſit. An tales adminiſtratores non ſolum ad capitale, verum ad redditus temporis, quo ceſſatum fuit in ſolutione, teneatur. Vide de hoc text. & gloſſ. in l. vnic. C. de his, qui ex offic. quod adminiſtrauerunt, conſueni. lib. 11. vbi diſtinguit, an ab initio in quiſierit diligenter de ſecuritate hypothecarum, nec ne; vt primo caſu neque de ſorte teneatur, ſecundo verò de principali, & intereſſe ſimul oneretur; pro qua diſtinctione eſt text. in l. quæ ſub cõditione, ff. de condit. & demonſtrat.

21 Sed continuando ſupradicta, pone, quod tutor, vel curator pecuniam pupillarem nullo modo in vtilitatem minoris collocauit. Dubitatur modò qualiter de redditibus eius debeat onerari ipſe, vel eius hæres. In qua difficultate breuiter, & reſolutiuè eſt diſtinguẽdum, an eã otio-

otioſam in arca ſeruauerit, an verò illam in ſuos vſus conuerſerit. Primo enim caſu de minoribus vſuris, ſiue minori intereſſe onerabitur. Hoc eſt ad rationem viginti pro milliario, nec in hoc regula certa conſtituta eſt. Secundo verò caſu, ſcilicet, quando pecuniã pupillarem in ſuos vſus conuerſit, traficando, emendo, & vendendo, vel aliter ſuis commodis inſeruiendo, tunc in maioribus vſuris, & intereſſe condemnabitur, quod in noſtro Hiſpaniorum Regno regulantur ad rationem vnius pro quatuordecim. arg. text. in l. 6. tit. 16. lib. 5. Recopil. licèt hoc caſu etiã arbitrio iudicis vſuras præſtandas fore dicat Caual. de vſur. quæſt. 78. num. 88. dicens, quod in hoc ſummo æquilibrio opus eſt: habebit tamen locum eius ſententia, vbi de hoc non eſſet regula certa. Ratio autẽ differentiæ eſt; quia qui pecuni ãotioſam habet, non tàm ex dolo, quàm ex pigritia, deſidia, vel negligentia conuenitur, vt in d. l. tutor, qui repertorium, §. *Si poſt depoſitionem*, verſic. *Si deponi*: qui enim in omittendo delinquit, regulariter mitius punitur, vt voluit Accurt. in l. ſi mora, verb. *Ne facto*, ad fin. & ibi Iaſ. num. 22. ff. ſolut. matrimon. Amodeus de Caſtello in tractatu de ſyndicatu. cap. an & quando officiales teneantur ex negligentia, fol. 17. volum. 6. Maſcard. de probation. concluſ. 93. num. 14. Et in terminis tutoris, & adminiſtratoris negligentis in collocando pecuniam pupillarem, hanc rationem differentiæ conſtituit Baëça de decim.. cap. 2. num. 94. Aiora de partitionib. cap. 4. num. 30. Secundo verò caſu ideò de maioribus vſuris, & intereſſe oneratur, quia præſumitur dolo verſatus, eò quod pecuniam pupillarem in proprios vſus conuerſit, vt in d. §. *Si poſt depoſitionem*, verſic. *Sed quas vſuras*, & in l. 1. C. de vſur. pupilla. Secùs tamen erit in hærede tutoris, quia iſte non condemnatur pro dicto intereſſe ſoluendo, niſi lis eſſet conteſtata cum defuncto, & ita eſt intelligenda ſententia Aiotæ de partition. 1. part. cap. 4. num. 34. ex Gregor. in l. 6. tit. 11. part. 6. At verò tutor, qui pecunias pupillares in proprios vſus conuertit, magis 22 iudicatur prædo, quàm tutor. Et hanc rationem reddit Angel. & ibi eum ſequitur Imola in l. Pomponius, §. *Ex facto*, ff. de acquirend. poſſeſ. Alexand. in l. ex ſtipulatione, ff. eod. Socinus, conſil. 159. num. 10. Iaſ. 219. colum. 2. lib. 2. Et ideò poſſet furti accuſari, vt tenuit Petrus Iacobinus in ſua praxi, tit. de actio. & ratio. diſtra. Aimo. conſil. 286. num. 1. verſic. *Secundo reſpondeo*, in fine, vbi dicit, quòd tutor, qui in proprios vſus pecunias pupillares conuerſit, tenetur minori ad duplum, quinimò & extraordinariè (ad petitionem fiſci) debet puniri, ratione doli, & fraudis hac in re commiſſi, & loquendo in maſſario, ſiue maiordomo Reipublicæ, eandem ſententiam 23 tenet nouiſsimè Caſtellus à Bobadilla in ſua Politica Prætorum, lib. 5. cap. 4. num. 81. vbi dicit, quod maſſarius Reipublicæ, non ſolum in exilium mitti poterit, verum etiam in duplum debet condemnari, & in reſtitutionem totius emolumenti, quod ex tali publica pecunia percepit, quod eidem Reipublicæ debet applicari. Quinimò & in propoſito dixit Platea in l. 1. C. de auro publico per 24 ſe; quod iſti maſſarij, in conſcientia ad reſtitutionẽ eius, quod acquiſierint cum tali pecunia, tenentur. Et eum ſequitur Auenda. de exequend. manda. 2. par. cap. 14. num. 3.

26 INTELLIGE tamen, quod ſi iſte tutor pecunias pupillares palàm, & bona fide in ſuos vſus conuerteret, ponendo in ſuo libro rationum qualiter ipſe ex pecunia pupillari tantùm accepit pro traficando, quod vtique facere poteſt, vt in l. pupillus, §. *Sanè*, ff. de author. tutor. & in l. tutor. rerum, ff. de adminiſtr. tutor. Corneus conſ. 199. num. 10. lib. 11. non deberet condemnari in iſtis maioribus vſuris, ſiue in intereſſe maiori, ſed in leuioribus arbitrio iudicis: arg. tex. in l. quoties, §. *Tantumdem*, ff. de adminiſtra. tut. Et hanc ſententiam tenet Baëça, de

decim.cap.18.num.22.Caualin. de vſur. quæſt.76. quod ſi contutorem habeat tutor, opus erit, vt author ante alio tutore, pecuniam pupillarem ſibi creditam in libro rationum adſcribat, quia hoc caſu omnis ſuſpitio doli & fraudis purgatur; & ex hoc non de maioribus, ſed de minoribus, ſiue legalibus vſuris onerabitur, ſecundum Regionis conſuetudinem, vt in d.l.tutor, §. *Ex cæteris*, licèt Accurſ.ibi, & in l.ſi curator. C. arbitrium tutelæ, malè confundat cẽteſimas, ſiue grauiſsimas vſuras, cum legitimis; quando enim lex loquitur de maximis centeſimis, vel grauiſsimis vſuris, ſpecialis eſt diſpoſitio in pœnam doloſi; cùm autem de legitimis intelligitur de minoribus vſuris, quæ in regione frequentantur, quæ debentur ob negligentiam adminiſtratoris, vt optimè aduertit Caualin. vbi ſupra, n.589. Damauder. de tutel. cap.1.num.46.fol.95.

27

Et quod ſupradictum eſt de tutoribus & curatoribus, ſiue maſſarijs Reipublicæ, qui pecuniam pupillarem, ſiue publicam in proprios vſus conuertunt, locum etiam habebit in alijs adminiſtratoribus, vt in l.atqui natura, §. *Non tantum*, ff.de neg.geſt. & in Decurionibus, & in-

28 dicibus pœna ſeptupli locum habebit, ex text.in l.22.tit.6. lib.3.Recop.ibi: *So pena que tornen lo que lleuaren, con las ſetenas*, coſque tanquam periuros puniri poſſe, teſtatur Cepola, conſ.criminal. 39.num. 61. & 62. vbi alijs etiam tẽporalibus pœnis plectendos fore arbitratur, inſtar ſuſceptarum publicarum pecuniarum, qui pecunias vſui publico deſtinatas in vſus ſuos conuertunt, quibus vltra pœnam deportationis, totius ſubſtantiæ iactura ſolet imponi, quinimò & pœnis corporalibus afficiuntur, vt notat Aimo.conſ. 286.num.1.verſ. *Secundò reſpondeo*. Socin. conſil.213. lib.1. vbi pœnam amputationis manus tali adminiſtratori imponendam fore firmauit, ex textu in auth. de manda.Principum, §. *Coges*, & ita tenet Octauianus Oſaſcus, deciſ.70. num.9. vbi alia ſcitu digna in propoſito refert, & ita etiam dicendum putat Bobadilla in ſua Politica Prætorum, lib.5. cap.4. num.86.

29 Hodie verò, his, qui pecunias Regias, vel publicas recipiunt ad expendendum in certis rebus, ſi eas in proprios vſus conuertant, pœna tertiæ partis pecuniæ, quam in ſuis vſibus conuerterunt, partito iure, eſt impoſita in l.14. tit.14.part. 6. ibi: *Marauedis del Rey teniendo algun ſu deſpenſero de que huuieſſe à pagar quitacion à Caualleros, ò à otros homes, ò de que huuieſſe à fazer algunas labores, ò otras coſas ſemejantes deſtas por ſu mandado, ſi aquel que los tuuieſſe, ni los deſpendieſſe, ò no los pagaſſe alli do el Rey le mandaſſe, mas compraſſe dellos alguna coſa à ſu pro, ſi eſto hizieſſe por ſi ſin mandado del Rey, como quier que eſte atal non faze furto, pero faze muy gran yerro, poſponiendo la pro de ſu ſeñor, por la ſuya miſma. E porende mandamos, que qualquier que eſto fiziere, que ſea tenudo à tornar à la Camara del Rey, todos los marauedis de que vsò aſsi malicioſamente. E que pechc demas deſso por el yerro que fizo, tanto quanto valia la tercia parte de aquellos marauedis de que vsò para ſu pro, contra la voluntad del Rey. Eſſo miſmo dezimos, que ha lugar en todos, quantos han marauedis, que ſean de alguna Ciudad, ò Villa, ſi vſaren malicioſamente dellos, aſsi como ſobredicho es.* Prædicta tamen vera intelligo, niſi

30 talis receptor pecuniarum eas ſuo periculo recepiſſet, & hoc expreſſo pacto illi traditæ fuiſſent, vt ſuo periculo cuſtodiret, quia tali caſu eis vtendo, & in proprios vſus conuertendo prædictam pœnam non incurriſſet, vt tenet Ioan. Faber in §. *Item lege Iulia*, inſt.de public. iudi. & tenet Greg.Lop. in d.l.14. verb. *Mientra eſtuuieſſe*. Decius conſ.6. vbi trimembri vtitur diſtinctione.

31 Hi autem, qui ex publicis annonis, ſiue poſitis frumentarijs aliquid accipiunt, & in proprios vſus conuertunt in re communi publicationis bonorũ pœna plectuntur, ex text.in l.fin.C.de cõditis in publicis horreis, & vltra criminales

pœnas,

pœnas, etiam in quadruplum Reipublicæ tenentur, vt in l. 1. & 2. & ibi Bart. C. de his, qui ex publicis ratio. pecun. mutuo accipi. Ripa in tractatu de peſte, tit. de remedijs ad conſeruandam vbertatem, num. 252. & 253. & in tract. de mercatur. pag. 412. num. 41. Angel. conſ. 90. num. 2. Hodie tamen iure Regio alijs pœnis ſubduntur, contentis in l. 9. tit. 7. lib. 5. Recopilat. §. 12. vbi cauetur in hæc verba. *Que las perſonas à quien ſe entregare el dinero para el empleo, y compra del dicho trigo, den cuenta con pago dello dentro de treynta dias deſpues que lo emplearen, y no lo entregando, que ſean obligados à boluello paſſados treynta dias, deſpues del termino que ſe les huuiere dado para empleallo, ſopena, que no lo haziendo aſsi, en el vn caſo, y en el otro, ſean obligados, y compelidos à boluer el dinero, con que aſsi ſe huuieren quedado, con el quatro tanto, y à pagar los daños, è intereſſes al dicho poſito, y demas dello incurran en priuacion de ſus oficios, ſiendo oficiales del Concejo, y no lo ſiendo, ſean grauemente caſtigados.* Quod autem in prædicta lege Regia de intereſſe cautum eſt, intelligo cum diſtinctione, de qua ſupra, ſcilicet an pecuniam otioſam habuerit, vel in ſuos vſus conuerterit, vtitur enim Reſpublica iure minoris, vt in l. Rempublicam, C. de iure Rei public. lib. 10.

32 SED opportunè ex ſupradictis poterit dubitari, an ſi tutor, vel curator, theſaurarius Regis, vel eius ſuſceptores, vel etiam poſiti, annonæve adminiſtratores, ex pecunia ſuorum principaliũ domum, fundum, vel vineam emant, an lucrum inde factum ab eis auferri debeat, eorumque principalibus debeat applicari. In qua difficultate dicendum videtur, multum intereſſe, an talis pecunia deſtinata eſſet alicui vſui, & vtilitati minoris, vel non. Primo enim caſu minor, ſeu quæuis alia ſimilis perſona, rem ex ſua pecunia emptam cum fructibus petere poterit. Secundo verò caſu non, ſed tantùm pecuniam ſuam, cum legitimo intereſſe exigere valet. Quæ ſententia probari videtur ex text. in l. ſi curator, C. arbitr. tutel. ibi: *Si curator poſt decretũ Præſidis, ſublatâ pecuniâ, quæ ad comparationem poſſeſſionis fuerat depoſita, ſibi prædium comparauit, elige, vtrùm malis in emptione negotium tibi eũ geſſiſſe, an quia in vſus ſuos pecuniæ conuerſæ ſunt, legitimas vſuras ab eo accipere, &c.* Ad hoc ergo, vt electio minori detur, opus eſt, vt ipſius pecunia in vſus curatoris conuerſa, ad emptionem fundorum, vel annuorum reddituum deſtinata fuerit per iudicẽ. Aliàs enim quantumcunque quis fundum ex aliena pecunia, nomine tamen proprio, emerit, procul dubio res efficitur eius, qui emit, & emptor ſolùm ad pecuniam tradendam cum intereſſe compellitur, ex text. in l. ſi ea pecunia, C. de rei vendi. & in l. 1. C. ſi quis alteri, vel ſibi, & in l. ſi patruus, C. communia vtriuſque iudicij. Quod ſi 33 non cõſtet, cui res comparata ſit ex aliena pecunia, nunquam præſumitur empta pro eo, cuius eſt pecunia, l. ad probationem, *la* 1. & ibi notat Bald. in fin. C. de probatio. Quod intellige verũ, niſi probetur interpoſitum fuiſſe ad emendum ab eo, cuius eſt pecunia, etiam ſi interpoſitus fuiſſet pupillus, vel Abbas alicuius Monaſterij, vt notat Bald. in l. 1. col. pe- 34 nult. C. ſi ſeruus extero. Quinimò & in dubio ſemper pecunia præſumitur eſſe ſoluentis, vt in l. ſi ventri, §. fin. ff. de priuil. credit. Bald. in l. 2. C. pro ſocio. Bart. etiam notat in l. Titium, & Mæuium, §. *Altero*, per text. ibi, ff. de adminiſtrat. tutor. & tradit Petrus Surdus deciſ. 15. num. 1. & 2.

IN prædicta tamen difficultate Cauallinus in tract. de vſuris, num. 590. aliter ſentit, dicens, quòd quando ſupereſt certa res acquiſita, vel ius formatum immediatè pecunia pupilli nomine proprio adminiſtratoris acquiſitum, ex quo tunc eſt, quod eligi poſsit pupillus, vel adultus eligere poterit, & ita intelligendum reputat textum in d. l. ſi curator, & l. ſi tutor. C. quando ex facto tutor. & text. in l. ſi vt proponis, C. de rei vendi. & eandem ſententiam tenet Greg. Lup. in l. 30. verb. *Huerfano*, tit. 13. p. 5. & tunc ſi-

quidem elegerit rem adquisitam ex sua pecunia, non poterit petere pecuniam, neque ipsius legitimas vsuras, sed tantùm ipsam rem cũ fructibus, si qui sint, vel nomen, siue annuum redditum acquisitum, cum redditibus, vel vsuris; perinde ac si acquisitum fuisset nomine proprio ipsius minoris. Quod si plures res (ex pecunia minoris) per tutorẽ fuissent nomine proprio comparatæ, non posset minor bonas acquisitiones, siue rerum, siue nominum acceptare, malas autem, vel non æquè bonas respuere, vel in aliquibus rem emptam à tutore cum fructibus, vel nomen cum redditibus, vel vsuris cõuentis in alijs verò pretium cum grauioribus vsuris, vel interesse exigere, sed demum, vel omnia ex sua pecunia, nonime tamen administratoris empta, acceptare, vel omnia dimittere, & respuere, & in totum cum omni commodo, vel incommodo tutori, vel curatori relinquere; vt in l. tutor, qui repertorium, §. *Si tutor pecuniam*, ff. de administra. tutor. Et ratio ea potissima est, quia cùm istæ plures emptiones sint connexæ, vtpote, quia ex vnica administratione proueniant, vt in l. cùm quæritur, ff. eod. tit. idem de vna emptione, quod de alia dicendum erit, vt latè cap. præced. adnotauimus. Si tamen patefieret, quod talis tutor aliquas emptiones malitiosè fecit, dando pro rebus emptis plus iusto pretio, vel aliquo alio dolo interueniente, eo animo, vt visa mala emptione vnius fundi, minor alterum bono & iusto pretio emptum respueret, non esset ipsius malitiæ indulgendum, vt in l. in fundo, ff. de rei vendic. Quinimò posset minor, vel adultus bonas emptiones eligere, & in alijs dolo factis pecuniam cum legitimis redditibus, vel interesse legitimo petere, & ita in terminis tenet Baëça de decima tutor. cap. 19. num. 23. & 24. & Cauallinus loco superius citato, vbi dicunt, quod cùm æquitate sit introductum, ne tutor damno ex sua administratione afficiatur, hac æquitate indignus efficitur propter dolũ, & latã cul pã: arg. l. si plures, in fi. ff. de administ. tut.

35 Et prædictam electionem non solum leges minoribus præstant, verum & aliquando matoribus, vt in l. 49. tit. 5. part. 5. ibi: *E dezimos, que deue de ser de aquel que fizo la compra en su nome, fueras ende si tales dineros fuessen de caualleros que estouiesse en la Corte del Rey, ò en otro lugar en su seruicio, ò si fuessen de menor de veynte y cinco años, è el que fiziesse la compra, le touiesse en guarda, ò si fuessen los dineros de alguna Iglesia, è el Prelado, ò el que fuesse guardador à la sazon, fiziessen la compra, ò si diessen los dineros de la dote de alguna muger, è su marido, cõ voluntad della fiziesse la compra, cà en tales cosas maguer el comprador compre la cosa en su nome, gana el señorio della aquel, cuyos eran los dineros que fueron pagados por el precio della, pero en su escogencia es de cada vno dellos, tomar la cosa comprada, ò los dineros, qual mas quisiere.* Cuius textus decisio intelligi poterit ex supradictis, & ex his, quæ notat latè Gregor. ibi verbo, *Enguarda*, vbi ea ratione hoc constitutum fuisse in prædictis affirmat. Quia tales administratores ad emendum constituti tenentur emere pro ipsis dominis, & ita 36 ante eum tenuit Bald. in l. 1. C. si quis alteri, vel sibi. Decius d. cons. 6. Ripa loco supra citato. Ex quibus apparet secùs esse in alijs, qui ex aliena pecunia nomine proprio, prædia, vel alias res emunt, vt aduertit Anton. Gomez in l. 50. Taur. num. 36. Gregor. loco supra citato. Ij enim etsi ex aliena pecunia quid emerint nomine suo, sibi ipsis acquirunt, nec ab illis extorqueri potest per dominum pecuniæ, cum qua emerunt, nisi in subsidium, scilicet illis effectis non soluendo; eo enim casu, res empta succedit loco pecuniæ, & ipso iure quæritur dominium minori, Ecclesiæ, vel alijs ex cuius pecunia comparatum fuit, vt aduertunt Iacobus de Rauena, & Alueric. in l. 2. C. de curat. fur. ex text. in l. filiæ, ff. de solution. licèt ibi non probetur eorum in concussio, quia ibi tantum agebatur de liberatione argentariorum, & ideò cõcludit Greg. vbi supra, quod extraneo

traneo emente rem ex pecunia minoris, vel ſimilium perſonarum, de quibus in d.l. Partitæ, res empta in ſubſidium non ſit minoris, prout præfati Doctores aſſerebant, ſed quod minor aget hypothecaria, & ſic habebit pecuniam. Quæ ſententia vera eſt procul dubio, ex eo, quia res empta ex pecunia minoris eſt tacitè illi obligata pro ipſa pecunia, vt in l. 3. in princip. ff. de rebus eorum, & eſt textus elegans in l. 25. tit. 13. p. 5. Cuius non meminit Gregor. in loco ſupra citato, & eandem ſententiam tenuit Caual. vbi ſup. d. num. 590. verſ. *Sed caſu*, & vide Surd. vbi ſupra per totum.

37 SED prædicta locum habent, vbi ſupereſt ſpecies empta ex pecunia minorum, vel ſimilium. Quid tamen dicendum erit, ſi talis adminiſtrator traficauit cum pecunia minoris, vel ſimilium, & cum illa multas ſuperlucrauit pecunias, an eo etiam caſu ſit in electione minoris, & ſimilium petere, vel pecuniam ſuam cum legitimo intereſſe, vel & pecuniam, & lucra ex illa prouenientia: & hic caſus eſt valde difficilis. In hac tamẽ difficultate Decius conſ. 6. trimembri vtitur diſtinctione, dicens, quòd aut loquimur in eo adminiſtratore, qui recipit pecuniam pro Rege, vel Republica, quam ſtatim, ſiue quandocumque dominus velit, debet reſtituere, & iſte talis nihil poſſit cum ea lucrari, qui ſtatim, quod non reſtituit, eſt in mora irregulari, quæ re ipſa cum fiſco contrahitur, vt notat gloſ. in l. cum quædam, §. *Si fiſcus*, verb. *Inferunt*, ff. de vſuris, aut recipit pecuniam à Rege, vel Republica, quam licèt non habeat incontinenti reſtituere, tamen illam expendere tenetur in rebus occurrentibus pro neceſsitate Reipublicę, & iſte theſaurarius minimè etiam poſsit his vti pecunijs, eas in ſuos vſus conuertendo, & iſto, & præcedenti caſu totum lucrum ex tali pecunia factum, ipſi Reipublicæ, vel Regi debeat applicari. Et hanc ſententiam ſequitur Ripa in tractat. de peſte, num. 254. Et ratio eſt, quia quando pecunia alicui vſui eſt deſtinata, ſemper debet eſſe parata
38 ad illum vſum. Et hanc eandem ſententiam tenet nouiſsimè Caſtellus à Bobadilla in ſua Polit. Præt. lib. 5. cap. 4. num. 81. vbi dicit, quòd ſi maiordomus Concilij annonæ frumentariæ, vel poſiti pecuniam illorum in ſuos vſus conuerſit, & cum ea aliquid acquiſiuit, poteſt reuocari lucrum ab illo: quinimò & in conſcientia ipſe illud lucrum ſuis principalibus reſtituere tenetur. Tertio verò caſu, ſcilicet vbi quis eſſet conſtitutus theſaurarius, ſiue exactor gabellarum, vel aliorum tributorum res emptas ex tali pecunia recuperata minimè dominus gabellarum, vel tributorum collectorum poteſt exigere, quando iſte exactor certo, & deſtinato tempore reſpondere tenetur, cum illa pecunia; quia interim quod tempus reſpondendi, & tradendi illas pecunias non venit, cum propria pecunia traficare, & comparare videtur, & ideò interim non poteſt dici moroſus, vt in l. Item ſi cum exceptione, §. *Quatenus*, verb. *Quia tripli-ci*, ff. quod metus cauſa, vbi dicit, quod
39 ille qui habet dilationem à lege, non dicitur eſſe in mora: quinimò, & contra tutorem, qui ex pecunia pupillari traficauit, & merces comparauit, ſolum ſupereſt actio ad pecuniam, cum debito, & legali intereſſe, & licèt cum ea ſuperlucratus ſit, non tenetur ad reſtitutionem illius, quod lucratus eſt, ſed ſolùm ad vſuras legitimas, quæ in regione frequẽtantur, & ita expreſsè tenet Cauallinus vbi ſupra, num. 590. in fine, quæ omnia ſunt menti tenenda contra iſtos theſaurarios Regios, qui habent pecuniam ad certum vſum deſtinatam, & illam in emptionem villarum, annuorum reddituum, & alios proprios vſus conuertũt. Poterit enim Fiſcus Regius rem emptã ex tali pecunia cum lucris ex illa re prouenientibus vendicare, & iam hoc multoties vidimus in praxi receptum, contra aliquos Regios adminiſtratores, quorum nomina reticere libet.

VLTERIVS in propoſito dubitatur;

quid ſi tutor, vel curator, vel alius ſimi-
lis adminiſtrator, annuum cenſum ſol-
40 uebat ad rationem quatuordecim, & il-
lum ex pupillari pecunia redemit: dubi-
tatur, an minor in rationibus petere
poſsit illum annuum redditū cum red-
ditibus decurſis à tempore redemptio-
nis, ac ſi ſibi ipſi ex ſua pecunia fuiſſet
comparatum. Et quòd minor iure hoc
petere poſsit, ex ſequentibus ſuadetur.
Primò, quia poteſt petere pretium cum
intereſſe; ergo poterit petere illud inter
eſſe, quod ratione annui redditus tutor
ante redemptionē ſoluebat, à quo (me-
diante pecunia pupilli) fuit liberatus;
aliàs tutor lucraretur ex illa redemptio-
ne cum pecunia minoris illud, quod ex-
currit, & reſtat de vſuris maioribus ad
minores, cùm tempore redemptionis
non eſſet, quid comparari poſſet pro mi
nore, & ſibi ipſi pecuniam commodan-
do bona fide, ad minores dumtaxat te-
neretur, vt ſupra retulimus. Et cùm lex
non permittat, quòd tutor cum pecu-
nia pupillari lucretur, quinimò & tale
lucrum iure ipſi applicetur minori, pro-
culdubio tutor debet onerari de dicta
pecunia cum maioribus redditibus, ad
rationem ſcilicet quatuordecim, prout
ipſe antea ſoluebat; & ſatis erit, ſi cum
dicta pecunia minoris redemit vexatio-
nem annuam, & curam alteri ſoluendi
dictum annuum redditum: quinimò ſe
quodāmodo à ſeruitute liberabit, quia
41 debitor quodammodò eſt ſeruus credi-
toris, vt in l. 3. C. de nouatio. Seruitus
enim mortalitati comparatur, l. ſeruitu-
tem, ff. de reg. iur. Secundò: quia qui ab
obligatione liberatur, videtur accipere,
l. ſi quis obligatione, ff. de reg. iur. l. quin
etiam, ff. de calumniat. l. ſi mulier, ff. de
condi. cauſa dat. quinimò & liberari,
& acquirere paria ſunt, etiam ſi de im-
plemento conditionis agatur, l. ſi fun-
dum, §. *Titio fundum*, ff. de leg. 1. l. Iulian.
ff. de condit. & demonſtrat. ſi ergo redi-
mere, & acquirere paria ſunt, procul-
dubio idem erit dicendum, ac ſi cum
pecunia pupillari illum annuum reddi-
42 tum comparaſſet. Tertiò: quia contra-
ctus & diſtractus eiuſdem ſunt naturæ,
l. de tutel. C. de in integr. reſt. Bart. in l. ſi
quidem, ff. de condit. furtiua. Ergo hu-
iuſmodi annui redditus redēptio eiuſ-
dem iuris & rationis eſt, ſicut emptio; &
ideò perinde haberi debet iſta redem-
ptio, ac ſi tutor cum pupillari pecunia
ſibi ipſi illum annuum redditum com-
paraſſet, & per conſequens ipſe minor
eligere poterit vel pecuniam cum inter-
eſſe communi, vel annuum redditum
cum redditibus, qui ratione cenſus re-
dempti currebant, ex ſuperius relatis.

VERVM prædictis argumentationi-
bus non obſtantibus, in propoſito di-
ſtinguendum erit, aut enim tempore
quo tutor illum annuum redditum ad
rationem quatuordecim à ſe venditum
redemit, potuit pecuniam pupillarem
in emptione alterius cenſus collocare
pro eodē pretio; aut pecunia erat otio-
ſa. Primo caſu proculdubio eſſet in ele-
ctione minoris, petere annuum redditū
redemptum ex ſua pecunia, cum redd-
itibus ad rationem quatuordecim; quia
tutor dicitur fuiſſe in dolo, ex d. l. ſi cu-
rator, C. arbitrium tutel. & ex iuribus ſu
perius relatis. Secundo verò caſu mini-
mè id petere poterit; quia licèt redem-
ptio, & emptio aliquatenus aſsimilen-
tur, tamen quod eſt ſimile, nō eſt idem,
l. ſi idem, de codicil. Quinimò illa re-
demptio propriè dicitur quædam reſo-
lutio, extinctio, & ſuppreſsio hypothe-
cæ, ideò ex ea vectigal non debetur, li-
cèt exemptionibus omnibus debeatur,
vt reſoluunt Bart. Alberic. & Bald. in l.
ab emption. ff. de pactis, & idem Bald. in
l. 1. C. quando licet ab emptione diſce-
dere, & notat Parlador. lib. 1. rerum quo
tidianarum, cap. 3. §. 4. num. 37. & in ter-
minis noſtræ quæſtionis ita reſoluit Ca-
ualin. de vſuris, quæſt. 76. num. 595.

43 VLTERIVS in propoſito dubita-
tur, quid ſi mercator deceſit, filio ſub tu
tela ſocij ſui mercatoris relicto: dubita-
tur modò, an tutor iſte de pecunia à pa-
tre minoris relicta cum intereſſe com-
muni

muni (ſecundum diſtinctionem ſupradictam) debeat onerari, an verò de lucris ab ipſo tutore factis in mercantijs ſit onerandus, ac ſi diſſoluta ſocietas, vel mercatura non eſſet. In qua difficultate dicendum videtur, quòd lucra veriſimiliter à tutore facta etiam cum pecunia minoris reddere non teneatur: & ratio eſt, quia cum ſuo minore nunquam tacitè, vel expreſſe ſocietatem contraxit, nec tutor communi nomine negotiauit, nec quid tale præſumitur, vt in l. & magis, ff. de ſolut. l. Titium, & Mæuium, §. *Altero*, vbi Bart. ff. de adminiſt. tutor. Et hanc ſententiam tenet Decius conſ. 28. col. fin. verſ. *Vltimo relinquitur*, vbi dicit, quòd cùm præſumatur nomine proprio lucrum feciſſe, nullatenus tenetur illud ſuo minori communicare: quod maximè locum habebit, ſi in præfatione, vel corpore libri ſocietatis nihil de minore ſcriptum ſit, ſed de ipſo ſolo tutore mentio fiat, & idem tenet Alex. in conſ. 132. col. 3. num. 8. volum. 5. vbi dicit expreſsè, quòd etiam ſi tutor negotietur cũ pecunijs pupilli, non videtur geſſiſſe nomine ſuo, & pupilli, ſed proprio nomine tantùm. Et pro eius ſententia eſt text. elegans in d. l. Titium, & Mæuium, §. *Præfectus*, vbi cauetur, quòd ea, quæ tutor poteſt facere pro pupillo, & pro ſe, faciendo ſimpliciter, videtur pro ſe facere. Rurſus; quia etſi talis tutor cõmuni nomine negotiaſſet, adhuc ſolum teneretur ad intereſſe pecuniæ, minimè tamen lucra ex illa prouenientia communicare, quia non videtur adhuc contracta ſocietas inter eum, & eius pupillum, eò quòd pupillus ſocietatem expreſsè, vel tacitè contrahere non poteſt, ſine authoritate tutoris, vt in l. vt conductionibus, ff. pro ſocio, l. qui ad certũ, ff. locati: Bart. in d. §. *Altero*, Alex. conſil. 149. num. 1. lib. 1. Neque ipſe tutor huic ſocietati authoritatem præſtare, & adhibere potuit, quia non poteſt authorare in facto proprio, l. 1. in princip. ff. de author. tutor. Et hanc quæſtionem in terminis ita reſoluit Petrus de Vvaldis, in tractat. de duob. fratri. 3. part. num. 36. & eum refert, & ſequitur Decius conſil. 441. num. 6.

CONTRARIAM tamen ſententiã, imò quod tutor hoc caſu præciſè teneatur communicare lucra facta cum pecunia communi, nec ſufficiat, ſi ſuo minori intereſſe ſuæ pecuniæ, etiam ad rationem quatuordecim, tradat; tenet Caualinus de vſur. quæſt. 76. num. 596. vbi dicit, quòd hoc caſu præciſè tenetur lucra cum minore communicare, ſi ipſe minor hoc eligat, quia tutor iſte potuit de pecunia pupilli ad mercantiam deſtinatam prædictam negotiationem paternam continuare; tùm ex qualitate tutoris; tùm etiam, quia ex deſtinatione pecuniæ, rerumque hæreditariarum tenebatur exercitium illud mercantiæ non abrumpere, ſed continuare per ſe, & per inſtitores, ſecundum conſuetudinem talium mercatorum, quod omittendo ipſo facto morã incurrit, & in vſus ſuos conuertendo, dolum, & fraudem commiſit, vnde tenetur ad id, quod intereſt pupillo talem ſocietatem, & traficũ continuaſſe, & ideò non ſolùm tenetur ad intereſſe maius, ſed etiam ad intereſſe eius, quod caſualiter minori interfuit: & eandem ſententiam tenuit Aim. conſil. 286. num. 1. ex text. in l. 2. ff. quando ex facto tutor. & in l. curator. ſupra relata, Decius d. conſ. 225. per totum, Corneus conſ. 1. num. 1. volum. 1.

IN hac tamen difficultate Bart. in d. l. Titium, & Mæuium, §. *Altero*, num. 2. trimembri vtitur diſtinctione, dicens, quòd aut tutor negotiauit nomine cõmuni, aut nomine proprio, aut dubitatur, quo nomine negotiauerit, quod ſi communi nomine negotiauerit, dubiũ non ſit, quin compendium ſit commune, ex text. in l. qui negotiationem, ff. de adminiſtrat. tutor. Secundo verò caſu, quando negotiauit nomine proprio, iterum diſtinguit, an negotiauerit de pecunia propria, an verò de pecunia communi, vel an de hoc dubitetur. Primo caſu ſi de communi, quia res empta ex pecu-

nia communi efficitur communis, communicabitur lucrum, vt in l. hac, §. *Compendium*, & ibi notant communiter Scribentes, ff. pro ſocio; ſi verò de pecunia propria, etiam de rebus communibus redacta, quia pecunia propria eſt lucrũ, etiam ſi proprium, ſed pupillo teneatur ad commune intereſſe, vt in d. §. *Altero*. Si verò dubitetur, cum qua pecunia traficauerit, in dubio cum propria pecunia negotiaſſe ſit præſumendum, ex text. in l. ſi defunctus, C. arbitrium tutelæ. Neque in caſu dubij recurrendum fore ad coniecturas, de quibus per gloſ. in l. cũ oportet, in princip. C. de bonis, quæ liber. quia coniecturæ illæ non habent locum, niſi in filio familias, vt ibi, & in vxore, vt in l. quintus, ff. de donotio. Vel in Prælato Eccleſiæ, vt in authentica licentiam, C. de Epiſcop. & Cleric. Tertio verò caſu principali, quando dubitatur, an nomine proprio, vel cõmuni traficauerit, & negotiauerit, in dubio ſit præſumendũ, quod proprio nomine negotiauerit, ne perſona ſubintelligatur extrinſecus, vt in l. ſi ita ſtipulatus, §. *Chryſogonus*, ff. de verbor. obligat. Et tandem concludit, dicens, quod quando tutor facit illud, ad quod ex officij neceſsitate
44 tenetur, licèt faciat nomine proprio, videtur facere pro pupillo, vt in l. Lucius, §. *Tutorem*, ff. de adminiſtrat. tutor. Petr. Surd. conſ. 9. num. 4. Ioan. Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 10. num. 2. Vnde cùm non teneatur facere negotiationem cum pecunia pupilli, niſi hæc iuſſerit pater, qui eum in tutorem nominauit, ſolùm tenebitur pecuniam in emptionem prædiorum collocare, vt in iuribus ſuperius relatis, & eam non collocando, ſolùm tenebitur ad intereſſe cum diſtinctione de maioribus, vel minoribus vſuris, vel intereſſe. Quam diſtinctionem ego veriſſimam reputo, niſi ex coniecturis, vel aliquo alio modo apparuerit, patrem pupilli ad hoc illum in tutorem filio nominaſſe, vt continuaretur ſocietas, vel traficus in forma, quam ipſe pater illum habebat, vel etiam eam fuiſſe mentem tutoris apparuerit, vt traficus communi compendio, & diſpendio continuaretur, vel de nouo initiaretur, vt tenuit Petrus de Valdis d. num. 36.

Quod autem ſuperius dictum eſt, tutorem poſſe continuare negotiationem, ſiue traficum, quod pater pupilli exercebat, & in eo pecuniam pupillarẽ collocare, intellige, quando ipſe tutor erat æquè vt pater induſtrius in illa negotiatione, ſiue traficu, & non aliàs, vt in terminis notauit Marian. Socin. conſ. 24. num. 24. lib. 1. Culpa enim aliàs eſſet immiſceri ſecum pecunia pupilli, rebus ad ſe non pertinentibus, ſiue de quibus capax non erat, ita Bartholom. Socin. d. conſil. 25. n. 44. lib. 1. ex text. in c. non eſt ſine culpa, de regul. iur. in 6. & in l. ſi fundum, §. *Celſus*, ff. locati, & in l. Item quæritur, §. *Si gemma*, eodem titulo.

45 Rvrsvs & adminiſtrator in culpa eſſet, & de dãno onerari deberet, quinimò & de lucro amiſſo, ſi negotia inſolita aggrederetur cum pecunia domini, l. ſi negotia, ff. de negot. geſt. l. 33. tit. 12. p. 5. ibi: *Guardandoſe de no comprar, ni de fazer otras coſas, que no huuieſſe vſado à comprar, ò fazer aquel, cuyo es, lo que recauda, cà ſi contra eſto hizieße, è de aquello que compraſſe, ò hizieße, vinieſſe algun daño, ò menoſcabo, quier vinieſſe por ocaſion, ò en otra manera qualquier, à el pertenece todo el daño, è no al ſeñor de las coſas.* Vbi Gregor. ponit exemplum in eo adminiſtratore, qui vaſa vitria emit, cùm hæc faciliter effringi poſſent. Et aliud exemplum ponit Angel. ab ipſo relatus in d. l. ſi negotia, in adminiſtratore, qui vinum emit de pecunia ſui domini, cauſa mercantiæ, quia cùm vinum faciliter alteretur, & acetum fiat, nõ debet abſque domini mandato emi, niſi & ipſe dominus etiam emere illud conſueuiſſet. Rurſus ponit exemplum in eo adminiſtratore, qui equos emit cauſa mercantiæ de pecunia domini, eò quòd equi faciliter ægrotantur, & alia praua vitia ſumunt, ita vt poſtea reuendi non poſsint, & ſi equẽter in eorum emptionibus perdatur. Et hanc ſententiam tenuit

nuit etiam Aimo. conſ. 132. num. 8. Corneus conſil. 1. num. 3. volum. 1. vbi dicit, quod quando tutor aggreditur negotia inſolita, non cenſetur illud agere nomine pupilli, Baëça de decim. tutor. cap. 2. num. 103. & ex prædictis exemplis iudex facillimè poterit arbitrari, an adminiſtrator pro mala, vel culpabili adminiſtratione de damnis, ſiue intereſſe pecuniæ debeat onerari.

SVMMARIVM.

1 *Damnum verè ſentire dicitur, qui patitur diminutionem patrimonij.*

2 *Dictiones*, daños, intereſſes, y menoſcabos, *in ſententijs reſtitutorijs appoſitæ, quæ interpretationem habere debeant in liquidatione rationum.*

3 *Intereſſe lucri ceſſantis in aliquo caſu ſolito negotiari non præſtetur.*

4 *Conſuetum quem eſſe negotiari, & lucrari non ſufficit, ad hoc vt ſua pecunia illi debito tempore non tradita intereſſe lucri ceſſantis debeatur.*

5 *Argumentatio hæc non benè procedit.* Conſuetus quis fuit aliquando lucrum conſequi: ergo etiam cõſecutus fuiſſet lucrum ſi tempore debito pecunia ſibi debita reſtituta fuiſſet.

6 *Intereſſe lucri ceſſantis, quando non ſolito negotiari, & lucrari debeatur.*

7 *Qui dolo, iniuriâ, ſiue maleficio, damnum dedit, an de intereſſe lucrum ceſſantis poſsit onerari.*

8 *Occidens ſeruum alterius hæredem inſtitutum, antequam hæreditatem ſibi relictam adeat, non ſolum de ſerui, ſed de hæreditatis æſtimatione tenetur.*

9 *In maleficijs, ſiue dolo rei conuenti, habetur ratio intereſſe extrinſeci, etiam pro frumento, vino, oleo, tigno, veſtibus, & ſimilia, vbi damnum paſſus erat ſolitus negotiari.*

10 *Hodie in materia intereſſe, ſublata eſt antiqua differentia, an agatur actione bonæ fidei, an arbitraria.*

11 *Amicus ſi promiſit mutuare ſuo amico mille, vſque ad annum, ſi non mutuauit, an poſſit onerari de intereſſe damni emergentis.*

12 *Intereſſe taxare iuſtiſsimum eſſet, ne aliàs debitores ſpolientur.*

13 *Intereſſe propinquum à remoto, extrinſecum ab intrinſeco, lucrum ceſſans à damno emergenti, qualiter ſecerni poſsit.*

14 *Intereſſe intrinſecum, ſiue damnum emergens dicitur, quando quis damnum ſentit immediatè.*

15 *Lucra remota, & ab alijs ſimul cauſis dependentia, non veniunt in ratione intereſſe æſtimanda, ſed ea tantum quæ iam erant certa, & euentura, vel in ſuo curſu, quorum ſpes deficit immediatè.*

16 *Debitor ad hoc, vt de lucro ceſſante creditori oneretur, non ſufficit lucrum fuiſſe in potentia incerta, vel remota, ſed debet probari lucrum fuiſſe in actu, vel potentia certa, vel propinquâ.*

17 *Non entis, nullæ ſunt qualitates.*

18 *Intereſſe arbitrio iudicis taxandũ, & quando.*

19 *Arbitrio iudicis vbi aliquid committitur, iudex debet ſe conformare cum iuris diſpoſitionibus.*

20 *Licèt ad probationem intereſſe lucri ceſſantis coniecturæ etiam ſufficiant hoc locum habet, dummodò iudex ex coniecturis ſit quaſi certus, quod creditor, vel damnum paſſus, tantum potuiſſet lucrari, ſi pecuniam ſuam debito tempore recepiſſet.*

21 *Intereſſe lucri ceſſantis probari poterit per locum à ſolitis, & per alias coniecturas.*

22 *Intereſſe lucri ceſſantis ſufficit, quod ſit certũ certitudine præſumptiuâ, quæ habetur ex eo, quod quis ſit ſolitus negotiari, & ſit mercator, qui communiter ſolet lucrari.*

23 *In dubio ſemper eſt præſumendum quod ſi mercator, vel negotiator ſuam pecuniam habuiſſet, cum ea lucratus eſſet.*

24 *In materia lucri ceſſantis, valet argumentum à ſolitis & communiter accidentibus.*

25 *Creditor ſi probauerit, quod ſolebat ponere ſuas pecunias cambio, vbi communiter lucratur ad rationem decem pro cento, & aliquando plus, onerari debet debitor, ſecundum quod intereſſe currerit inferia cõmuniter, toto tempore moræ, & ita practicatur.*

26 *Articuli qualiter ſint formandi ad probationem intereſſe lucri ceſſantis.*

27 *Moroſus debitor (ſolito negotiari) non ſolum tenetur de intereſſe ſimpliciter, ſed etiam de intereſſe cuiuslibet feriæ, & ad intereſſe alterius intereſſe, quod vulgò dicitur*, cambios, y recambios.

28 *Intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quando eſt debitum ex contractibus innominatis, poteſt probari per iuramentum in litem damnum paſsi, non ſolum in contractibus innominatis, verum etiam in alijs actionibus bonæ fidei, & ſtricti iuris, & arbitrarijs.*

29 *Intereſſe, quod eſt probandum per iuramentum damnum paſsi, debet prius taxari per iudicem.*

30 *Minori ipſo iure debetur intereſſe reliquorum à tempore, quo tutor, vel curator fuit in mora reddendi rationem, vel reſtituendi reliquatum, ſpeciali minorum fauore.*

31 *Vſuræ pupillares ceſſant, ſtatim quod minor efficitur viginti quinque annorum, niſi tutor interpellatus eſſet pro reliquis ſoluendis, & non ſoluiſſet.*

32 *Detinens pecuniam minoris & ſimilium ſemper eſt in mora irregulari, & qualiter ſit hoc intelligendum.*

33 *Fiſcus, Eccleſia, & Reſpublica minoribus æqui parantur.*

34 *Eccleſiæ debitor ſemper eſt in mora irregulari.*

35 *Priuilegia Eccleſiæ conceſſa an habeant etiam alia loca pia, & hoſpitalia.*

36 *Mora irregularis non contrahitur, quando minor, vel ſimilis non habet, cui ſoluatur.*

37 *Tutor reliquatus, an teneatur facere, vt minori prouideatur de curatore, ſaltem ad litem, vt eidem minori reliqua ſoluantur, & an idem dicendum ſit de hæredibus tutoris; quidve facere debeant tutores, vt interim euitent curſum vſurarum, vel intereſſe.*

38 *Mora quando non purgetur per tutorem, etiam ſi minorem admonuit, & interpellauit frequenter, vt curatorem ad recipienda reliqua nominaret.*

39 *Tutor finitâ tutelâ tenetur monere puberem, vt ſibi curatorem petat.*

40 *Hæres tutoris, qui in aliquo fuit reliquatus, an debeat reliqua realiter deponere, an verò ſufficiat minorem frequenter requirere, vt illa recipiat, authoritate curatoris, ſaltem ad litem, ad euitandum curſum vſurarum.*

41 *Tutor finitâ tutelâ, & interim quòd tutelam reſtituit, & reliqua realiter ſoluit ad vſuras pupillares tenetur, & quid in eius hærede.*

42 *Hæres ſocij, qui pecuniam ſocietatis adminiſtrauit, non tenetur ad intereſſe ex mora reſtituendi, licèt lucrum poſt mortem ſocij quæſitum reſtituere teneatur.*

43 *Oblatio verbalis reliquorum, an ſufficiat ad euitandum vſuras, vel intereſſe pecuniæ pupillaris.*

44 *Verba non ſufficiunt, vbi opus eſt facto.*

45 *Fideicommiſſum ſi pupillo ſolui non potuit, eò quòd tutorem non habebat, mora per hæredem facta non videtur.*

46 *Lex ait Prætor, ff. de minoribus cum l. cum quidam, §. Si pupillo, ff. de vſuris, ad concordiam redigitur.*

CAPVT XV.

Lucri ceſſantis, & damni emergentis ratio, qualiter diſpungenda ſit.

ANTEQVAM ad eſſentialia huius capitis perueniamus, pro euidentia vidēdum erit; quid importent illa verba communiter in ſententijs reſtitutorijs appoſita, ſcilicet. *Con mas los daños, intereſſes, y menoſcabos que el dicho fulano liquidare auer recibido, &c.* Multoties namque inter iudices, calculatores, & partium aduocatos, de natura harum dictionum, ac de earum ſenſu, ſerie, & ſubſtantia diſceptatur. Et dicendum videtur, quod hæ dictiones *Daño, y menoſcabo*, idem penitùs importēt; idque manifeſtè probatur ex text. in l. 1. tit. 15. part. 7. ibi: *Daño, es empeoramiento, ò menoſcabo, ò deſtruymiento*, &c. Quæ quidem verba omnia ad maiorem explicationem damni emergentis appoſita cenſeri debent, omniaque patrimonij amiſsionē ſignificant,

ficant, non tamen lucri ceſſantis ex illis ratio habetur, vt animaduertit Gregor. Lup. ibi verbo, *Daño*. Quia nõ quidquid in iure huius Regni dicitur, *Menoſcabo*, lucrum ceſſans comprehendit. Sed hoc tantùm, quod iniuria alicuius ex patrimonio amittitur, vt in l. 3. tit. 6. p. 5. Vbi
1 damnum verè ille ſentire dicitur, qui patitur diminutionem patrimonij, non verò qui lucrum non radicatum amittit, vt tenet Gregor. vbi ſupra. Aduerſus tamen Gregorij ſententiam vrget text. in d. l. 3. Partitæ, quâ cauetur, quod ſi vnus ex contrahentibus adimpleat contractum permutationis, petere poterit, vt alius contrahens ad implementum ex ſua parte compellatur, vel ad ſatisfactionem damni condemnetur, quod damnum ibi tanquam intereſſe lucri ceſſantis etiam conſideratur, vt patet ex text. ibi: *Puede pedir al juez que le mande pagar los daños, è los menoſcabos que le vinièren por aquellos que no le quiſo cumplir.* Et ſtatim ſubdit. *E eſtos menoſcabos atales llaman en Latin, intereſſe.* Quinimò & iure ciuili idẽ conſtitutum videtur, ex text. in l. ſi commiſſa, ff. rem ratam habeti, ibi: *Quantum mea interfuit, ideſt, quantum mihi abeſt, quantumcũque lucrari potui*: gloſ. in l. vnic. verb. *Veteres*, C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt. Igitur ſi hæc dictio *Intereſſe*, lucrum ceſſans, & damnum emergens cõprehendit, & verbum, *Daño*, vel *Menoſcabo*, ſignificat intereſſe, dictio *Daño*, *intereſſe*, vel *menoſcabo*; tàm de lucro ceſſante; quàm de damno emergenti prædicari debet. Et ita videtur tenuiſſe Caualinum de vſuris, num. 28. & Dinus in l. mora ſua, de reg. iur. in 6. & ibi Molin. verb. *Subiungo*.

2 IN hac tamen difficultate dicendum exiſtimo, quòd illa verba, *Daños*, *intereſſes*, *y menoſcabos*, in ſentẽtia appoſita debeant conſiderari dupliciter, aut enim poſita fuerunt in ſententia in fauorem eius, qui negotiari & lucrari ſolebat, & tali caſu prædicta verba non ſolùm intereſſe damni emergentis, ſed etiam lucri ceſſantis amplectuntur, & ita eſt intelligendus text. in d. l. ſi commiſſa. Secùs tamen ſi apponantur in fauorem illius, qui non erat ſolitus negotiari, vt in l. ſi ſterilis, §. *Si per venditorem*, ff. de actio. empti. Et hanc diſtinctionem colligo ex doctrina Bartol. in l. vnic. n. 25. C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt. Vbi dicit diſtinguendum fore, an ille, cuius intereſt, fuerit ſolitus negotiari, necne. Cuius ſententiam receptam teſtatur Curtius Iunior, Berengar. & Rebuf. ibi, & eos refert, & ſequitur Couar. lib. 3. variarum, cap. 1. num. 2 & lib. 3. cap. 4. num. 2. Riminald. in l. 3. C. qui admitti. Straca de mercatur. tit. de contractibus mercatorum, num. 23. Roland. conſ. 35. num. 4. deciſ. Genuenſ. 177. num. 7.

VERVM prædicta Bartol. ſententia confundi videtur, ex text. in l. fin. ff. de peric. & com. rei vendi. vbi etiam ſoli-
3 to negotiari intereſſe lucri ceſſantis nõ præſtatur, vt patet ex text. ibi: *Non omne omninò quod venditor mora non facta conſequi potuit, veluti ſi negotiator fuit, & pretio ſoluto ex mercibus plus quam ex vſuris percipi potuit.* Ex quibus verbis manifeſtè probatur, etiam ſolito negotiari, ob retardatam pecuniarum ſolutionem damni dumtaxat emergentis, non verò lucri ceſſantis, intereſſe præſtãdum fore. Quâ anxius difficultate Fulgoſius in l. 3. §. fin. ff. de eo, quod certo loco, aliter diſtinguendum forè exiſtimat, ſcilicet, an lucrum fuerit certum, an incertum, reſpectu illius, qui ſolitus erat negotiari. Et hanc ſententiam ſequuntur ibi Coſtalius, & Corraſ. lib. 3. Miſcellan. cap. 13. n.
4 8. Caualin. de vſur. d. num. 28. vbi expreſſe tenet, quòd non ſufficit, quem eſſe cõſuetum negotiari, & lucrari ad hoc, vt ratione moræ, vel retardatæ ſolutionis intereſſe lucri ceſſantis debeatur; ſed quòd omnino lucrum debeat eſſe certum, hoc modo, ſcilicet, quod certum ſit, quod lucratus eſſet cum pecunia retardata, ſi debito tempore fuiſſet ſibi ſoluta: & hæc ſententia veriſima videtur,
5 quia argumentatio hæc non benè procedit. *Conſuetus eſt quis aliquando lucrari*

cum

cum sua pecunia; ergo etiam consecutus fuisset lucrum, si tempore debito pecunia sua illi fuisset soluta. Multa enim accidere possent, propter quæ lucrum non feciſſet: arg. text. in l. quemadmodum, §. *Si nauis*, in fin. ff. ad legem Aquiliam, l. naturalem, §. fin. ff. de acquirend. rerum dom. Et hanc ſententiam tenuit etiam Hier. Gabr. conſ. 147. num. 3. & 4.

SED adhuc prædictæ interpretationes ex eo diuinatoriæ videtur, quia neutrum ex prædictis iuribus certi, aut incerti lucri mentionem facit. Quo fit, vt nonnulli exiſtimauerint, non eſſe habendam rationem, eius quod intereſt ratione lucri ceſſantis, ſed damni emergentis tantùm, & ita videtur ſenſiſſe Accurſ. in d. §. *Cùm per venditorem*, ex text. in d. l. 3. ff. de eo, quod certo loco, Burg. de Paz cõſil. 49. num. 12. cum ſequent. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu 119. num. fin. vbi ad iura in contrarium adducta reſpondẽt, loqui in actionibus, in quibus æquitas poſtulat, vt omnia damna, ſiue lucri ceſſantis, ſiue damni emergentis creditori reſarciantur. Et hanc ſententiam tenuit Caualin. vbi ſup. deciſ. Genuenſ. 16. n. 19.

SED prædicta Doctorũ ſentẽtia euidenter confunditur ex text. in d. l. vnic. C. de ſentent. quæ pro eo, cum multis alijs iuribus, qui licèt non loquantur in actionibus arbitrarijs, ſed generaliter, & in omnibus caſibus, in quibus ſuccedit obligatio ad intereſſe lucri ceſſantis, rationem habendam fore ſecurè prædicant. Rurſus ex eo cõfunditur, quia eadem ratio militat in omnibus contractibus bonæ fidei, in quibus iudex ex bono, & æquo arbitrari poteſt, quemadmodum ſatisfieri debeat creditoribus, vt animaduertũt Moderniores in §. *Actiones*, inſtit. de actio. Pro quorum ſententia eſt text. in l. quia tantumdem, iuncto fine legis præcedentis, ff. de negot. geſt. Quem textum pro hac ſententia expendit Plotus in tractat. de in lit. iurand. §. 10. num. 3. in parua impreſsione.

IN hac igitur Doctorum varietate, & Iuriſconſultorum controuerſia, pro ſedanda prædicta difficultate dicẽdum erit, quod aut reus fuit conuentus à ſolito negotiari, vel ab eo, qui ex dolo, vel 6 facto hominis delinquentis damnum paſſus fuit; aut ab illo, qui non eſt ſolitus negotiari, ſed cuia intereſt, ratione contractus non adimpleti ex parte rei conuenti, cum ipſe ex ſua adimpleniſſet. Et primo caſu non ſolum onerandus eſt debitor, vel delinquẽs de damno emergenti, ſed etiam de lucro ceſſante, ex veris probationibus liquidato. Et in ſolito negotiari expreſsè hoc decidunt, text. in d. l. ſi commiſſa. ibi: *Quantumque lucrari potui*, & in d. l. 3. §. fin. ibi: *Quid ſi merces ſolebat comparare; & an lucri ratio habeatur, non ſolius damni puto, ſed & lucri habendam rationem.* Et pro hac ſententia faciunt notata per Bart. ibi. num. 15. & 16. & notata per Roland. conſ. 34. n. 4. Plotum, d. §. 10. num. 30. & §. 11. num. 21. Burgos de Paz, conſ. 49. Nauar. in repetit. cap. 1. 14. quæſt. 3. num. 6. Et hæc ſententia non ſolum locum habet iure Ciuili, verum & Canonico, vt aduertit Caſtrenſis in l. cẽtum, ff. de eo, quod certo loco, Burg. de Paz, vbi ſupra, deciſ. Genuenſ. 78. n. 11. & 12. vbi expreſſe tenent, quod ſi creditor probauerit ſe eſſe mercatorem, vel ſolitum dare pecunias cambio, & quod realiter damnum ſenſit, cò quòd pecunia fuit retardata, & quòd tantum lucrum potuiſſet percipere, ſi in tempore debito ſuam pecuniam recepiſſet, vtroque iure de intereſſe, tam lucri ceſſantis, quàm damni emergentis, debitorem eſſe onerandum. Et hanc ſententiã fuiſſe ſæpius per Rotam canonizatam tenet Moëdan. deciſ. 72. & 73. Pute. deciſ. 239. lib. 1. Hier. Gabr. in conſ. 147. n. 3. & 4. Et idem iudicauit Senat. Genuẽſ. deciſ. 68. num. 6. & deciſ. 134. num. 3.

7 ET quod ille, qui ex dolo, & iniuria, ſiue maleficio damnum dedit, intereſſe lucri ceſſantis debebat onerari, etiam vbi damnum paſſus mercator non fuiſſet. notat deciſ. Gennenſ. 84. num. 4. ad fin. ex text. in l. inde Neratius in princip. ff. ad legem Aquiliam, §. *Illud*; inſt. eod. tit.

tit. & ex text. in l. 19. tit. 15 part. 7. vbi ca-
8 uetur, quod occidens ſeruum alterius hæredem inſtitutum, antequam hæreditatem adiret, non ſolùm de ſerui, ſed de hæreditatis æſtimatione tenetur, & ibi alia etiam ſimilia cumulantur exempla, & in eo, qui ex dolo ad intereſſe extrinſecum conuenitur, ex text. in l. Iulian. ff. de actio. emptio. ibi: *Quod interfuit, idoneè veniſſe, erit præſtandum.* Quem ita intelligendum reputat Plot. vbi ſup. num. 425. cum ſequent. in magna im-
9 preſsione. Vbi expreſſe tenet, quòd in maleficijs, ſiue dolo rei conuenti, habetur ratio intereſſe extrinſeci, etiam pro frumento, vino, oleo, tigno, veſtibus, & ſimilia vbi damnum paſſus erat ſolitus negotiari. Et hanc dicit communem ex Camillo Plautio. in d. l. vnic. gloſſ. verb. *Ex lucro*, num. 50. Ferreto. num. 31. Decio, num. 62. & plures alios refert, quos conſulto omittere libet. Et hanc eandem ſententiam tenet nouiſsimè (pluribus pro ea adductis) Vincent. Carrot. in tract. de depoſito, fol. 79. num. 60.

SECVNDO verò caſu, quando damnum emergens, vel lucrum ceſſans patitur ab eo, qui non eſt ſolitus negotiari, & nullus interuenit dolus, vel delictum ex parte moroſi debitoris, ſolum de dãno emergenti, & intereſſe, quod eſt intra rem ſiue intrinſecum debet onerari, qui contractum ex ſua parte non adimpleuit, vt in d. §. *Cùm per venditorem*, & in d. l. 3. & fin. tit. 6. part. 5. per quæ iura hoio die in materia intereſſe ſublata eſt illa antiqua differentia, an ageretur actione bonæ fidei, vel arbitraria. Et ita debet intelligi ſententia Iaſonis in l. ſi pœnam, num. 4. ff. de verborum: quatenus dicit, quòd ſi amicus promiſit mutuare mille
11 ſuo amico gratis per annum, ſi non mutuauerit, poteſt condemnari ad intereſſe damni emergentis, non verò lucri ceſſantis, cùm ibi non dolus, ſed perfidia, & mutuatio voluntatis interuenerit in dicto promiſſore. Quod autem de lucro ceſſante dicimus, verum intelligas, niſi fortè ex legis, vel ſtatuti natura vſura, vel intereſſe deberentur, quia tali caſu cùm à lege fuerint permiſſæ, & taxatæ (& quidem intereſſe taxare iuſtiſsimum eſſet, ne aliàs debitores ſpolientur) noluit lex vltra, id quod à lege eſt taxatum, rationem haberi, ne ex taxatione intereſſe legi fraus fieret, quod nõ obſcurè probat Conſultus in d. l. Iulian. §. *Ibidem*, ibi: *Si conuenerit, vt ad diem pretio non ſoluto, venditori duplum præſtetur, in fraudem conſtitutionum videri adiectum, quod vſuram legitimam excedit.* Et idem expreſſè cauetur in l. ſi ponamus, ff. de vſuris. Et ita eſt intelligendus text. in l. fin. ff. de peric. & cõm. rei vend. vbi cùm pecunia deberetur, & vſuræ eius pecuniæ præſtari deberent, nulla ratio lucri ceſſantis habita fuit.

QVOD autem de ſolitò negotiari diximus, intelligas, ſi aſsiduè negotiatur, non enim ſufficeret, ſi probaſſet aliquando negotiaſſe, & lucraſſe, & ita in termi nis tenet Straca in tractat. de mercatur. 1. part. num. 8. & 9. Et alia pulchra circa interpretationẽ huius articuli pulchrè cumulat Barboſa in l. de diuiſa, num. 32. cum pluribus ſequentibus, ff. ſoluto matrimonio.

VT autem hæc difficilis materia intrinſeci, & extrinſeci intereſſe melius
13 calculatoribus liquere poſsit, videdum erit, qualiter intereſſe propinquum à remoto, extrinſecum ab intrinſeco, lucrum ceſſans à damno emergenti ſecerni poſsit. In qua difficultate dicendum erit, illud reputari intereſſe intrinſecũ,
14 ſiue damnum emergens, quando damnum quis ſentit immediatè, vt quando aliquis in rebus tuis damnum intulit, vel contractum non adimpleuit, vel (fide rupta) aliquid aduerſus te patrauit, vt declarat Moline. in cõſuet. Pariſienſ. §. 1. gloſ. 7. num. 18. vbi loquendo in fundo prehenſo dicit, quod in hoc ſolum debet conſiderari intereſſe emergens immediatè propter prehenſionem, ſiue ſit commune, ſiue ſingulare ipſius damnum paſsi, ſiue conſiſtat in damno incurſo, ſiue lucro ceſſante, dummodò

ceſſa-

Carlebal de iudi. tit. 3. diſp. 8. qu. 9.

ceſſatio lucri aliàs certi immediatè cauſetur à prehenſione. Vnde ſi dominus colonis ſuis propter huiuſmodi fundi prehenſionem expulſis, vel impeditis, damnum dederit, vel ſi prædia fœudalia deteriorata ſint, vel ſi in illis ablegabat greges, & partim perierint, vel partim ad aliena paſcua conducenda forent, hæc, & alia huius generis reſarcienda ſunt à patrono, cùm ſint cauſata immediatè propter prehenſionem incurſam. Idemque dicendum reputat de fructibus percipiendis, ideſt de illis, qui vltra perceptos percipi potuiſſent, accuratiſsima, vel ſingulari induſtria clientis, hoc enim cũ futuri fuiſſent pars rei damno emergenti magis, quàm ceſſanti lucro adſcribendos fore exiſtimat. Pro qua ſententia adducit notata per Deciũ in rubric. C. de ſentent. quæ pro eo.

16

Si autem vaſſallus fortè mercator pecorum erat, vltra intereſſe damni incurſi in grege ſuo ablengando, & aliena paſcua conducendo interim propter hanc cauſam grege diminuto, petere velit intereſſe lucri ceſſantis, eò quòd non potuit tam numeroſum & ſuculentum gregem ducere ad forum, & mercatum ſolitum, non deberet audiri, quia ceſſatio talis lucri non prouenit præciſè, & immediatè propter ſolam prehenſionem, ſed habet admixtas alias cauſas cum inſidijs, vel incertitudine fortunæ, & ſic non poteſt dici intereſſe propinquum, ſed remotum, & idem dicẽdum eſſe firmauit, ſi vaſſallus quereretur ex eo, quod ex redditibus fœudi prehenſi (ſi illos medio tempore percepiſſet) potuiſſet plurima in negotiationibus, vel emptionibus prædiorum ſuperlucrari, & ipſum amiſiſſe occaſionem illorum lucrorum, & commidi, vel ſi fortè diceret, ſe amiſiſſe opportunitatem, ſiue facultatem redimendi prædium à ſe prius ſub pacto de retrouendendo vẽditum, interim quod fundus prehenſus fuit, vel pecunia non fuit ſibi tradita, vel retrahendi prædium à conſanguineo, fortè vili pretio venditum. Hæc enim lucra remota, & ab alijs ſimul cauſis dependentia non veniunt æſtimanda in ratione intereſſe; ſecùs verò eſt in lucris, quæ aliàs erant certa, & euentura, & iam erãt in ſuo curſu, quorum ſpes deficit immediatè propter ſolam prehenſionem. Et rurſus in propoſito dixit Canalin. vbi ſupra, quòd ad hoc, vt debitor de lucro ceſſante debeat onerari, non ſufficit lucrũ fuiſſe in potentia incerta, vel remota, ſed oportet probare fuiſſe in actu, vel ſaltim in potentia certa, & propinqua, ex Paulo in l. 3. §. fin. ff. de eo quod certo loco, Decio conſil. 32. num. 5. vt ſupra retulimus.

17 18 19 20

In contrarium tamen dicendum videtur, quod intereſſe extrinſecum, de quo loquimur, nullo modo probari poſſit, cùm non ſit ens formatum: non entis namque nullæ ſunt qualitates, l. nã etſi ſub conditione, ff. de iniuſto rupt. l. acto ri. ff. de probatio. Si ergo non eſt ens reale, & formatum, nullatenus aliquo ſenſu corporeo probari poterit, prout probari debet; ex gloſ. in l. 3. §. fin. verb. *Solebat*, ff. de eo, quod certo loco, quam ibi ſequuntur Angel. & Iaſ. & ideò hoc caſu intereſſe arbitrio iudicis taxandum eſſe teſtatur Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 116. num. 6. tamen quia vbicumque iudicis arbitrio aliquid committitur, iudex debet ſe conformare cum iuris diſpoſitionibus, vt in l. ſocietatẽ, §. *Arbitrorum*, & ibi Doctores, ff. pro ſocio. Ideò dicendum erit, quòd licèt ad probationem intereſſe lucri ceſſantis coniecturæ ſufficiant, vtporè quia coniecturæ dicantur liquidiſsimæ probationis, ex gloſ. verbo *Legitimis*, in l. 2. ff. de excuſa. tutor. hoc locum habet, dummodò iudex admodum veriſimiles coniecturas habeat, vt ſit quaſi certus, quod tantum creditor potuiſſet lucrari, ſi pecuniam debito tempore recepiſſet, vt notat Paul. in loco ſupra citato, Bart. in d. num. 25. Hieron. Gabr. d. conſ. 147. n. 3. & 4. Et hanc ſententiam magis probauit Alexand. conſ. 141. num. 2 decif. Genuenſ. 16. num. 28. vbi dicit, quod hoc

inter-

intereſſe lucri ceſſantis probari poterit per locum à ſolitis, & per alias coniecturas. Et idem tenuit Burg. de Paz dict. conſ. 49. num. 15. Quod in tantum
22 verum eſſe reputat Senatus Genuenſ. vt dicat, quod hoc caſu ſufficiat ſi intereſſe ſit certum certitudine præſumptiua, quæ habetur ex eo, quod quis ſit ſolitus negotiari, & ſit mercator, qui communiter ſolet lucrari, & ita deciſum fuiſſe teſtatur deciſ. Genuenſ. 1. num. 45.
23 Quinimo & in dubio ſemper præſumendum eſt, quod ſi mercator, vel negotiator ſuam pecuniam debito tempore habuiſſet, cum ea lucratus eſſet, vt in l. ſi defunctus. C. arbitr. tutel. nec debet præſumi amiſsio, vel triſtis euentus: l. inter ſtipulantem. §. *Sacram.* ff. de verbo
24 rum. Et quod in ſimili caſu valeat argumẽtum à communiter accidentibus, tenet Bald. in l. neque natales. C. de probatio.
25 Quinimo & ſi probetur, quod talis creditor ſemper ſolebat ponere ſuas pecunias cambio, vbi communiter lucratur ad rationem decem pro cento, & aliquando plus onerari debet debitor ſecundũ quod intereſſe cucurrerit in feria communiter toto tempore moræ, & ita practicari teſtatur Cagnolus in l. curabit. num. 67. C. de actio. empt. Angel. Aretin. in l. cõtinuus. §. *Cum ita.* col. 2. de verb. obligat. Caſtrenſ. in l. cunctos populos. num. 15. C. de Sum. Trinit. & Fide Catho. deciſ. Genuenſ. 1. num. 45. & deciſ. 68. num. 6. & deciſ. 134. num. 3. Burg.
26 de Paz vbi ſupra, num. 7. Debet ergo articulari pro parte actoris, quod creditor conſueuit mercari, & quod tempore retardatæ pecuniæ habuit præ manibus merces, quibus emptis tantum veriſimiliter lucratus fuiſſet, & quod emere non potuit, eò quòd pecuniam ſuam debito tempore à debitore non fuit cõſecutus, & debitor fuit in mora illam tradendi. Quam praxim ponit Iaſ. in dict. l. 3. §. fin. ff. de eo, quod certo loco. Ruinus, conſil. 103. num. 4. Straca. de mercatura, cap. de contractib. mercat. num. 3. fol. mihi. 151. Menoch. qui eam laudat lib. 2. de arbitra. caſu. 119. num. 2.
27 Quinimò & in ſpecie dixit Cagnol. loco ſupra citato, num. 46. quod moroſus debitor ſolito negotiari, non ſolùm tenetur de intereſſe ſimpliciter, ſed etiam de intereſſe cuiuslibet feriæ, & ad intereſſe etiam alterius intereſſe, quod vulgò dicimus, *cambios, y recambios*. Et hanc eandem ſententiam tenuit idem Cagnolus in dict. l. curabit. C. de actio. empt. Cuius opinionem ſequitur Rota Genuen. deciſ. 134. num. fin. licèt in hoc contrarium teneat, & melius Straca, vbi ſup. num. 14. vbi dicit in hoc caſu primum lucrum tantum peti poſſe. Crederem tamen, quòd ſi fieret proteſtatio de intereſſe cuiuslibet feriæ, opinio Cagnoli veriſsima eſſet, hoc autem melius norint verſati campſores, & mercatores.
28 POSSET etiam probari prædictum intereſſe (quando eſſet debitum ex contractibus innominatis) per iuramentum in litem damnum paſsi, & non ſolum in contractibus innominatis, verum etiam in alijs actionibus bonæ fidei, ſtricti iuris, & arbitrarijs, vt probat text. in l. numis. vbi gloſſ. Bart. & communiter Scribentes. ff. de in litem iuran. & in l. 3.
29 tit. 6. part. 5. facta prius taxatione per iudicem, vt in dict. l. Partitæ. ibi: *E eſtos menoſcabos atales ſe deuen juzgar, è pechar por jura de aquel, que los deue recebir eſtimandolos primeramente el juzgador.* Et hanc ſententiam verã reputat Gregor. ibi, gloſ. fin. verb. *por jura*, vbi dicit in contractibus innominatis, & etiam alijs extra per mutuationem iuramentum in litem locum habere, & hoc etiam expreſsius tenuit in l. fin. eiuſdem tituli gloſſ. verb. *de engaño*.
30 ADVERTENDVM tamen erit, quod licèt minori ipſo iure debeatur intereſſe reliquorum, à tempore quo tutor, vel curator fuit in mora reſtituendi reliquatum, vt in l. tutor, qui repertorium. §. *Sciendum.* ff. de adminiſtra. tuto. & in l. 11. §. *Nemo enim.* ff. de vſu-
31 ris, quod quidem ſpeciali minorum fauore conſtitutum eſt, vt voluit Paul.

Castr. in l. si postea. ff. rem pupil. saluam facere. Tamen prædictæ vsuræ cessarent, statim quod minor effectus esset maior vigintiquinque annorum, nisi tutor interpellatus esset ad hoc, vt solueret reliquatum, quia mora regularis ex interpellatione committitur, & non aliàs, vt in l. Titia Seio. §. *Vsuras*. ff. de leg. 2. quam sententiam ibi tenuerunt glos. & Bart. Vincentius de Franchis decis. 16. num. 4. Ex qua limitatione venit intelligendus textus in l. minorũ. C. in quibus casi. ininteg. restitutio non est necessaria: quatenus dicit, quod qui detinet
32 pecuniam minoris, semper est in mora irregulari: quia hoc debet intelligi durante minori ætate, maiore ante facto, non currunt vsuræ absque interpellatione: ita Abb. in cap. nauiganti, de vsur. decis. Genuen. 151. num. fin. & decis. 163. num. 5. & 6.

QVID autem si maiordomus Ciuitatis, vel Ecclesiæ, siue positi, aut Fisci, fuit in mille reliquatus ratione suæ administrationis, & ipse in mora restituendi reliqua sit. Dubitatur, an interim, quod reliquatum non soluerit, dicatur in mora irregulari & ad interesse teneatur. Et dicendum videtur, quod cùm Fiscus, Ecclesia, Respublica minoribus æquiparentur, vt in minore, & Ecclesia
33 probat text. in cap. 1. de ininteg. resti. gloss. in l. libertos, verb. *Administrauerunt*. C. de excusa. tuto. Et in Republica probat Imperator in l. Respublica. C. quibus ex cau. maio. & in Fisco, ita etiã firmauit Accurs. in §. *Ex maleficijs*. verb. *Iudicium*. inst. de actio. in ipsis locum habere debeat dispositio dict. l. in minorum: & ibi hoc tenet gloss. verb. *Re ipsa*; quatenus dicit, quòd dispositio illius textus locum habeat in similibus. Et hanc sententiam tenuit Nicolaus de Neapol. in §. *Ex maleficijs*, quæst. 17. inst. de actio. & decis. dict. l. in minorum locum habere in administratore Ecclesię, tenuit Bald. in authen. hoc amplius,
43 num. 16. C. de fideicom. vbi dicit, quod in his, quæ debentur Ecclesiæ, contrahitur mora irregularis, & quod idem sit dicendum in administratore Reipublicæ firmauit Accurs. in l. cum quidam. §. *Fiscus*. verb. *Inferunt*. ff. de vsur. quem sequitur Roma. in l. si ex legati causa. ff. de verb. oblig. Ias. in §. *Ex maleficij*. num.
35 33. & ibi vsque ad num. 45. concludit, quod omnia priuilegia concessa Ecclesijs, habent etiam pauperes, & quilibet pius locus, & cum hac decisione omnes simpliciter transire, & quod in hoc nullus discrepat. Ex quibus in proposito dicendum erit, prædictum §. *Sciendum*, non solùm in minore locum habere, sed in his omnibus, qui instar minorum in iure reputantur; quod tamen ego verum intelligo in casibus à iure expressis, quia aliàs non debet fieri extensio de vna persona ad aliam, ex glos. in l. 2. verb. *Vendiderit*. C. de patri. qui filios distraxerunt.

LIMITA tamen prædicta, nisi isti
36 minores, vel personæ priuilegiatæ, non haberent personam legitimam, cui reliquorum solutio fieret, quia hoc casu, debitor non teneretur ad interesse lucri cessantis, etiam si interim euenisset opportunitas lucrandi cum pecunia reliquata, ex tex. in l. cum quidam. §. *Si pupillo*, & ibi glos. Bartol. & communiter omnes. Paul. in d. l. in minorum, vers. *Et intelligo*. num. 3. Et hanc limitationem dixit notandam Iacobinus in sua praxi loco supra citato, & in mora irregulari idem dicendum fore firmauit Valerius in tract. de mora. 3. part. col. ante pen. versic. *Vltimo subde vnum*, cuius sententia probatur ex eo, quia nihil potest imputari debitori, qui & si soluere vellet, non potuisset legitimè personæ soluere, vt in dict. §. *Pupillo*, & facit elegans text. in l. pecuniæ. §. fin. ff. de vsur. dum dicit, quod si post mortem creditoris nullus fuit, cui pecunia legitimè solueretur, ex eo tempore dicitur mora inculpata, & ita tenuit Vincentius de Franchis vbi supra, n. 1. Ex quibus fundamẽtis, & alijs concludit ibi num. 5. & 6. 1. part. quod si tutela finita tutor in aliqua quantitate

fuit

fuit reliquatus, ne vtique ad reliquorum intereſſe tenebitur, niſi ſaltem minor curatorem ad litem accipiat, cuius authoritate reliqua minori ſoluantur; cùm aliàs ipſi minori malè ſolutum eſſet, ex text. in l. ait Prætor. §. *Quid tamen.* ff. de minor. & quod eſt ab omni æquitate alienum, quod debitores minorum non habentes cui ſoluant reliquatum (vel aliàs quomodolibet debitum) propter carẽtiam curatoris, vſuras incurrerant, & pœnis non ſoluentium tempore debito ſubdantur. Dicit tamen, quod
37 ſi talis tutor eſſet de agnatis, vel cognatis pupilli, vel minoris, quibus legitima tutela de iure competebat, tali caſu non excuſaretur, ſi minorem de curatore ad litem, cui ſolueretur, prouidere non faceret, quod iſte talis agnatus vel cognatus negligens in prouidendo minorem de curatore ad litem, etiam hereditate minoris abinteſtato morientis priuatur, & pœnis debito tempore non ſoluentis ſubiacet: & ratio eſt, quia qui non facit, quod debet, nõ aſſequit quod oportet.

EGO tamen in propoſita ſpecie dicendum cenſeo, quod hæc neceſſitas petendi curatorem ad litem (cui reliqua minori debita ſoluantur) nedum agnatis, & cognatis, verum etiam quibuslibet alijs tutoribus incumbat, ſi intereſſe reliquorum euitare velint: ex text. in l. ita autẽ. §. *Si tutor.* ff. de adminiſt. tutor. qui ſic debet intelligi. Quinimò, & hæc neceſsitas petendi curatorem ad litem, cui reliqua ſoluãtur, ad euitandum curſum vſurarum, non ſolum incumbit ipſi tutori, verum & eius hæredibus, vt in dict. l. tutor, qui repertoriũ. §. pecuniæ, ibi: *Pecuniæ quæ in arca fuit, etiam hæredes tutoris tamdiu vſuras præſtabunt, quandiu non impleuerint, vt loco defuncti curator conſtituatur.* Et ita prædicta iura intelligit Accurſius in l. cum quidam. §. *Si pupillo.* verb. *Non potuit.* ff. de vſuris. Cauali. de vſur. num. 298. ad medium, vbi dicit, quod tutor finita tutela non ſolum debet puberem admonere, vt ſibi curatorem petat, ſed ſi vſuras vitare velit, debet offerre non ſolum ſe paratum rationes reddere, & reliqua ſoluere, ſed etiam (denunciationibus frequenter interpoſitis) puberem ad iudicium prouocare tenetur. Quod ſi pubes id contemnat, debet tutor apud acta in iudicio proteſtare, per ſe videlicet non ſtare, quominùs tutelam reſtituat. Qua ſolemni ſeria, & iudiciali oblatione, interpellatione, ac proteſtatione facta, ſecutus erit tutor, ne deinceps vſuras ſoluat. Et ita intelligendum reputat tex. in l. fin. C. de vſur. pupil. Et hanc eſſe optimã praxim, & ſecuriſsimam nemo ambigit, vt tutor ſuæ ſecuritati melius conſulere poſsit, aduerſus periculum, & damnum vſurarum, vel futuri intereſſe, quod aliàs ex prædictis iuribus currere rationibus reddit is, & reliquis non ſolutis.

QVOD autem proximè dictum eſt, debet intelligi, quando minor eſſet decem & octo, vel viginti annorum, vel induſtrius ad gubernationem ſui
38 patrimonij. Alioquin ſi minor inexpers, & craſſæ Minervæ eſſet, ex talibus interpellationibus non ſolum mora non purgaretur, verum & conduplicaretur mora, & culpa tutoris, quia præſumitur in dolo, niſi ei realiter curatorem ad litem, vel ad bona dari faceret, vt in l. admonẽdi. C. qui peta. tuto. cum licèt ipſe tutor adulti, vel minoris, ad hæc negotia imperitiam, & imbecilliratem notam haberet, cum eo ſolo ignaro, & in experto, prædictas denunciationes, & interpellationes faceret: deberet ergo hoc caſu imbecillitas, & ignorantia, imperitiaque minoris propinquorum ſaltem conuocatione ſuppleri, alioquin ſatis clarum eſt, tutorem non ſerio nec ex bona fide, ſed cum ludificationis fraude verſari, & ideò neque in aliquo releuabitur, vt voluit Cauali. loco ſup. citato, vbi ita intelligendum reputat textum in dict. l. ita autem. §. *Si tutor.* ff. de adminiſt.
39 tuto. Quatenus dicit, quòd tutor tenetur monere puberem, vt ſibi curatores

petat. Non enim (secundum ipsum) sufficeret solum puberem monere, nisi eius ætatis industriæ, & peritiæ sit, vt sciat, vel scire possit, quem sibi curatorem assumere magis interesit, sibique super hoc consule reposit, alioquin si ignarus, & in expers esset, non diceremus tutorem bona fide versatum fuisse, nisi etiam propinquos minoris (pro prestando curatore minori) admoneret, vt dixi latè supra cap. 6. num. 92.

SED in proposito dubitatur, casu quo rationes iam redditæ tempore mortis tutoris, & reliqua restent soluenda, an tutoris hæredes debeant reliqua realiter deponere penes depositarium generalem, an verò sufficiat minorem frequenter requirere, vt illa recipiat authoritate curatoris saltim ad litem interueniente, ad hoc, vt cursum vsurarum, & interesse euitare valeant.

40 IN qua difficultate prius sciendum erit, quòd hæres tutoris finita tutela (interim quo tutelam restituit, & reliqua realiter soluit) ad vsuras pupillares teneatur, vt in l. tutor, qui repertorium. §. fin. Idem in eius hæredibus fuit constitutum in l. cum ostendimus §. *vsuras quoque*. ff. de fideiussor. tuto. ibi: *Vsuras quoque eius pecuniæ, quàm pupillarem agitauit, præstare debet hæres tutoris*. licèt secùs sit in hærede socij, qui pecuniam societatis administrauit: gloss. in l. socium qui, vers. *Sed si aut vsus*. verb. *Nullam talem*, vbi dicit, quòd hæres socij non tenebitur ad
41 interesse pecuniæ, à tempore mortis socij morosi, licèt facti sui rationem reddere debeat, & lucrum post mortem quæsitum restituere teneatur. Quibus præhabitis dicendum erit, quod tàm hæredes tutoris, quàm ipse tutor, debent requirere minori, vt reliqua recipiat frequentibus denunciationibus,
42 vt in l. fin. C. de vsur. pupil. neque sufficeret verbalis oblatio, sed ad hoc, vt minor, vel creditor alius constituatur in mora, præcisè requiritur realis, & actualis oblatio reliquorum, cum pecunia in manu, vt in l. seruus si hæredi. ff. de statu. libe. & aliàs realiter sint deponenda apud ædem Sacram, vt in l. ait Prætor, versic. *Sed & si*. ff. de minoribus. Quia si realis oblatio non fiat, creditor non constituitur in mora recipiendi, etiam si notificationi respondeat, se nolle accipere reliqua, vel aliàs debitum, vt voluit Aretin. in l. qui Romæ. colum. 1. ff. de verborum. Quem refert, & sequitur Philip. Portius lib. 4. cõclus. cap. 3. versic. *Contrarium*. Curtius in Apostilla ad Alexand. in dict. l. qui Ro-
43 mæ, Claudius de Saiselto in l. si mora. colum. 4. ff. de vsur. & ratio ea est potissima, quia vbi opus est facto, verba non sufficiunt; l. fin. in fin. ff. ad Silania. glos. fin. in cap. Pastoralis de offic. Ordin. gloss. etiam, verb. *Præstito*, in capit. vt circa, el 1. de electio. Et ita iudicatum fuisse in Genuens. Senatu. Patet ex decisio. Genuens. 204. num. 5. ex gloss. in dict. l. fin. C. de vsur. ibi depositis solemniter.

CONTRARIAM tamen sententiam, imò quòd non sit necessaria realis oblatio, & consignatio ad euitandum cursum vsurarum, sed satis verbalis sufficiat, probari videtur ex textu in l. cum quidam. §. *Si pupillo*. ff. de vsur. vbi cauetur, quod si pupillo eò quòd
44 non habuit tutorem, fideicommissum solui non potuit, mora per hæredem facta non videtur. Et hanc sententiam tutatur Caualc. de vsur. §. 39. num. 298. in fine. vbi fallo existimasse glossam in d. l. fin. reputat, quatenus dicit solemni consignatione opus esse. Et tandem prædicta iura ad concordiam redigit, dicens, quod textus in d. l. ait Prætor, loquitur in debitore, qui minori (præsente tutore recipere parato) soluere noluit, metu restitutionis in integrum. Et
45 ideo non excusaretur à mora nisi realiter penes sequestrum publicum reliqua deponeret, quinimò hoc casu, vsuræ, vel interesse ex mora irregulari currerent, etiam si millies realiter tutor soluere offerret. Et ita intelligendum existimat textum in dict. §. *Tutor, pro pupillo*. §. 1.

qua-

quatenus dicit non ſufficere tutorem pro reliquis conuentum obtuliſſe reliqua, niſi illis non receptis, in loco tuto depoſuerit: textus autem in dict. §. *Si pupillo*, loquatur in parato ſoluere tutori ipſi, qui vel non eſt, vel abeſt, cui neque dolus, neque mora hoc caſu imputari poſſet, vt patet ex dict. §. ibi: *Quid enim poteſt imputari, ei qui ſoluere etiam ſi vellet, non potuit.* Et pro hac ſententia eſt textus apertus in l. pecuniæ. §. fin. ff. de vſur. ibi: *Si tamen poſt mortem nemo fuit, cui pecunia ſolueretur, eius temporis inculpatam eſſe moram conſtitit.*

SVMMARIVM.

1 *Adminiſtrator quilibet fructuum per negligẽtiam non perceptorum onerari debet.*

2 *Solemnitates de iure in venditionibus requiſitæ, etiam locationibus faciendis ab adminiſtratore, cui libera interuenire debent.*

3 *Argumentum de venditionibus ad locationes, an valeat, & è contra.*

4 *Subhaſtationum ſolemnitas non ſolum in perpetuis, verum & in temporalibus locationibus interuenire debet, & pro forma ſubſtantiali requiritur.*

5 *Neceſſariorum omiſſio vitiat diſpoſitionem.*

6 *Iuramentum in litem deferri poteſt contra Rectores, & Prælatos Eccleſiarum, & aliorum piorum locorum minus ſolemniter locãtes bona ſuarum Eccleſiarum.*

7 *Adminiſtratores, qui licitare volunt bona ſuorum principalium, debent prius facere, vt periti illa æſtiment.*

8 *Subhaſtationes bonorum minorum, Eccleſiarum, vel ſimilium perſonarum, quanto tempore durare debeant.*

9 *Præconia per tempus ad minus viginti dierum præcedere debent venditionibus, vel locationibus rerum Eccleſiæ, & aliorum piorum locorum.*

10 *Solemnitas ſubhaſtationum an eadem præcedere debeat in venditione, vel locatione rerum hoſpitalis, quæ præcedere debet in venditionibus, vel locationibus rerum Eccleſiæ.*

11 *Licentiam datam per Epiſcopum, ad vendendum bona temporalia hoſpitalis, non refertur ad bona dotalia ipſius hoſpitalis.*

12 *Bona hoſpitalis non dotalia, ſed aliunde quæſita, arbitrio iudicis ſunt præconizanda, vbi de illis vendendis agitur.*

13 *Locationibus rerum publicarum ſubhaſtationes ad minus viginti dierum præcedere debent.*

14 *Vẽditioni rerum Eccleſiæ, fiſci, & Reipublicæ viginti dierum præconia præcedere neceſſe eſt, niſi ſtatuto, vel conſuetudine aliud minus tempus ſit conſtitutum.*

15 *Iudex poteſt tempus ſubhaſtationum vſque ad annum prorogare.*

16 *Locationibus regalium reddituum ſubhaſtationis tempus non eſt aſſignatum, ſed arbitrio Comitum ſacrarum largitionum relinquitur.*

17 *Partito iure bona minorum, quæ venduntur per tempus triginta dierum debent præconizari, & an hoc habeat locum, vbi venduntur bona immobilia alicuius defuncti ad diſtribuendum inter pauperes.*

18 *Subhaſtationum ſolemnitas non cenſetur ſublata, ex poteſtate vendendi data executori teſtamenti per teſtatorem.*

19 *Leges de ſubhaſtationibus mentionem facientes, eas non requirunt in locis, vel oppidis, vbi non ſolent eſſe præcones, & tunc ſufficit ſi locationes appoſitis ſchedulis in locibus publicis fiant.*

20 *Solemnitas ſchedulæ, vel edicti æquiualet voci præconis, in locationibus faciendis.*

21 *Locationes ſi ad ſonum tubæ, vel campanæ fieri ſit conſuetum, ſufficeret conſuetudinem ſeruare.*

22 *Formam ſeruare conſuetam, vtile, & ſufficiẽs eſſet adminiſtratori.*

23 *Conſuetudo, vſus, & ſtylus conſuetus ſi non ſeruetur in locationibus, contractus eſt nullus, & locatores, vel conductores ad reſtitutionem rei locatæ, vel venditæ cum fructibus perceptis, & percipiendis condemnantur.*

24 *Iuramentum in litem deferri poteſt contra emẽ*

res, vel vendentes res minorum, debetis solẽnitatibus non præcedentibus.

25 Bona fides nullatenus adesse potest, vbi solemnitas iuris, vel consuetudinis non fuit seruata.

26 Iura punientia venditores iniquos, emptores etiam dolosos comprehendunt.

27 Vbi contra venditorem, & emptorem ex mala venditione regressus manet, prius sunt executanda bona venditoris, quàm emptoris.

28 Præconia non sunt necessaria in venditionibus rerum mobilium, quæ tempore perire possunt.

29 Præconia præcedere debent venditioni rerum mobilium, in quibus cadit affectio.

30 Requisita necessaria in venditione rei mobilis minoris quæ sint.

31 Tutor an possit alienare molendina, & alia bona minoris, quæ sita sunt iuxta flumẽ, decreto iudicis non præcedente.

32 Tutor vel Prælatus Ecclesiæ, an sine iudicis decreto possint dimittere rem censualem minori vel Ecclesiæ inutilem, vtpote, quia tantum propẽsione soluebat, quantum quotannis percipiebat ex ea.

33 Emptor condemnatus ad rei emptæ, & â se meliorat æ restitutionem, an teneatur compensare fructus cum melioration ibus.

34 Computatio fructuum annuorum, in quibus locationes factæ fuerunt absque subhastationibus, qualiter fieri debeat, si appareant arrendamenta diuersimode facta de alijs annis ante administrationem constitutam.

35 Subhastationes non probãtur, eò quòd instrumento locationis fiat mentio earundem, nisi tabellio in eo præstet fidem omnium subhastationum.

36 Scriptura si cãtet, qualiter subhastationes præcesserunt, ei stare debemus, donec contrariũ probetur.

37 Locationes si forma iuridica, vel consueta non interueniente factæ sint, an debeat onerari administrator secundum locationes præteritorum annorum iuridicè factas.

38 Valor pensionis annuæ fundi an possit probari attentis redditibus vicinorum prædiorum, eiusdem qualitatis.

39 Fructificatio agri non est vniformis.

40 Administrator si dum rationes reddit, exhibet arrendamenta aliquorum annorum non vniformia, & aliquorum annorum non exhibet, qualiter sit onerandus de fructibus illorum annorum, de quibus arrendamenta non apparent.

41 Iustum pretium non offerre, perinde est, ac si licitator non appareret.

42 Cautela pro administratore, qui prædia subhastauit, & conductores non inuenit.

43 Comites sacrarum largitionum an per testes probare possint, qualiter in locandis regalibus redditibus diligentiam debitam adhibuerunt.

44 Probationis formam specificam si lex requirat, nulla alia præter illam fidem facit.

45 Probationis forma per legem requisita non excludit æquipollentem probationem.

46 Probationis species nulla excluſa à lege censetur, nisi quæ nuncupatim excluditur.

47 Tutor si habitauit simul cum minore in domo minoris, an pro rata suæ habitationis de pẽsione, quam valebat domus, si locaretur, sit onerandus.

48 Tutor habetur loco patris, & domini pupilli.

49 Creditor, qui pecuniam amico mutuauit, si domum pignori datam habitauit, an teneatur in rationibus principalis mutuati excõputare valore pensionis, quam redderet domus, si aly locata fuisset.

50 Habitatio domus pignoratæ est licita creditori.

51 Creditor tenetur computare in sortem fructus rei pignoratæ.

52 Pensiones prædiorum, quarum nondum dies venit, fructus ciuiles reputantur.

53 Fructus rei fœudalis frequentissimè sunt eiusdem æstimationis, cuius sunt ipsa seruitia (à fœudatario domino fœudi) debita.

54 Fructus rei fœudalis domino pignoratæ, si excedunt seruitij debiti metam, excessus est excomputandus ex sorte mutuata.

CA-

CAPVT XVI.
De fructibus prędiorum, qualiter ſit onerandus adminiſtrator.

NOTISSIMVM eſt iuris inſtitutum, q̃ quilibet adminiſtrator fructuũ per negligentiam nõ perceptorum in rationibus onerari debet, in l. ſi ſine hærede. §. *Modeſtinus.* ff. de adminiſt. tut. tenetq̃ue Socinus Senior conſ. 29. num. 7. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu. 209. num. 32. & 33. & ideo operæpretiũ erit, ſi hoc in loco qualiter adminiſtrator in locationibus, ſiuevẽditionibus faciendis de rebus ſuorum principalium ſe habere debeat, aliqua non ſpernenda collegerimus. Et in primis dicendum erit, quòd ad hoc, vt adminiſtrator rectè, & ſub bona fide adminiſtraſſe dicatur, dupliciter circa prædia arbitrari poterit; poteſt namque vel prædia ipſa minoris colere adminiſtrator, vt in l. 15. tit. 16. part. 6. vel ea debitis ſubhaſtationibus (congruo loco, & tempore factis) alijs locare, & ideo prius deſpiciendum erit, quæ dicantur legitimæ ſolemnitates in locationibus adhibendæ.

2 ET in primis præſumendum erit, quod ſolemnitates de iure in venditionibus requiſitæ, regulariter in locationibus faciendis etiam ſi ab adminiſtratore cui libera fiant, interuenire debent, quia neque his iuris ſolemnitates remiſſæ cenſentur, vt notat Burgos de Paz in l. 3. Tauri, num. 303. Va-
3 let namque argumentum de venditionibus ad loca, vt in l. fin. in fine. C. de contrahend. emptione. Et ita tenet Fabianus de Monte in tractat. de emptione & venditione, 2. quæſt. principali 30. volumine. 1. Ripa de peſte, num. 34. Auiles in cap. Prætor. capit. 33. verſic. *A menos coſta.* num. 5. & in propoſito dixit Plotus in tractat. de in litem iuran. §. 4. num. 82. in parua impreſſione, & in magna, num. 203. quod ſtatutum in venditione habeat locum in locatione, & è contra, etiam ſi eſſemus in exorbitantibus, & correctorijs; & licet gloſſ. in l. loca omnia. C. de locatio. præd. ciuil. hoc locum habere dicat in locationibus perpetuis, quę verè alienationis inſtar habent, idq̃ue voluerit Bald. in cap. 1. §. *Donare*, de alienatione fœudi. Bertachi. in tract. de Epiſcopis. 4. part. num. 181. volum. 4. Iodocus Demaud. in tract. de ſubhaſtatio. cap. 3. num. 33. tamen ſubhaſtationum ſolemnitas non ſolum in perpetuis, verum & in temporalibus locationibus (ab adminiſtratore faciendis) interuenire debet, quinimò & pro forma neceſſaria, & ſubſtantiali requiritur, ſubhaſtationibus namque interuenientibus omnis conquerendi cauſa tollitur, vt in l. 1. C. de prædijs Decurio. lib. 10. Angel. in repet. l. ſciendum. colum. 2. ff. de verbor. Auend. de exequend. mand. 2. par. capit. 12. num. 1. Octauianus Oſaſ. deciſ. 109. num. 3. Ideoq̃ue in caſu, quo tutor, vel alius adminiſtrator plus velit prædia locare, quam colere, non aliter, quàm præcedẽtibus ſubhaſtationibus locationes facere debet, aliàs de eo, quod percipi potuit, oneratur, vt in d. §. *Modeſtinus*, & ita intelligenda eſt ſententia Gregorij in l. 2. tit. 13. par. 5. gloſ. verb. *Eſquilme*. Quatẽnus dicit, quod creditor, qui nõ locauit fundum pignoratum, cùm potuit, tenetur de percipiendis; debet enim lo-
5 cationem facere cum debitis ſubhaſtationibus, aliàs locatio fortè nulla eſſet iudicanda: quia neceſſariorũ omiſſio vitiat diſpoſitionem, ex tex. in l. teſtamentũ. C. de teſta. & ibi Alex. Plotus vbi ſupra. §. 5. ſub num. 3. vbi dicit, quod cõtra
6 Rectores, & Prẽlatos Eccleſiarũ, & aliorum piorum locorum, minus ſolemniter locantes bona ſuarum Eccleſiarũ iuramẽtũ in litem deferri debet, & hãc ſententiã eſſe regulariter verã, firmauit

Vincentius Carro. in tract. de locato. tit. de admiſtrat. tutor. quæſt.3. fol.14. col.3.

7 Quinimo, & prædicti adminiſtratores(ad hoc vt res vendendæ iuſto pretio licitentur)priùs eas æſtimare faciẽt, per peritos,& expertos, ſcilicet domos per carpentarios, ſiue fabros lignarios, veſtimenta per ſartores, vaſa argentea, & aurea per aurifices, & ſic de ſingulis. Ex doctrina Paul. in l. ſi quis, C. de reſcind. vendit. quem refert & ſequitur Damauder. in tract. de ſubhaſtationibus cap.3.num.11.cum tribus ſeqq. Exhac namque taxatione omnis ſuſpitionis,& fraudis via percluditur, rectéque adminiſtraſſe præſumitur,cùm non ex ſuo capite,ſed ex peritorum taxatione,vel vẽdiderit,vel locauerit; aliàs enim facillimè colludi poſſet cum emptoribus, & locatoribus in maximum damnum, & detrimentum dominorum:& hanc praxim (ad obuiandum omni malitiæ, & ſuſpitioni fraudis)ſeruatam vidi per peritos Aduocatos,qui ita conſulerunt.

8 Sed modò poterit dubitari, per quod temporis ſpatium, iſta bona vendenda, vel locanda (per adminiſtratores)debeant ſubhaſtari,& præconizari: & habito pro conſtanti, quod diſpoſita in venditionibus, habent etiam locum in locationibus,(vt ſupra proximè retulimus)dicendum erit,quòd licèt in vendendis, vel locandis rebus priuatorum nullibi ſit data forma præconiorum,nec aſsignatum tempus ad licitandum, tamen hoc arbitrio iudicis eſt faciendum, vt tenuit Bart.in l.licitatio, num.1.ff. de publi.& vectigal. Platea in l.ſi tempora, num.1.C.de fide inſtru.& iure haſtæ Fiſca.lib.10.Capitius,deciſ.36.quos & alios refert Menoch.n.2.loco ſupra citato.

9 In venditionibus tamen prædiorum Eccleſiæ, vel in ipſorum locationibus, per tempus viginti dierum (ad minus) præconia ſunt præſtanda, vt in authenti ca hoc ius porrectum.C. de Sacroſanct. Eccleſ.Auenda.de exequend. manda. 2. 10 parte,cap.12.nu. 2. Et quod eadem ſubhaſtationum ſolẽnitas debeat ſeruari in locationibus rerum hoſpitalis, vel alterius loci pij, quæ ſeruatur in locatione rerũ Eccleſiæ, tradit Bald.in d.Authenti ca hoc ius porrectum,num.2.Anchar.in Clement. quia contingit, col. 5. de religio.domi.verſ.*Colligi & aliud*, Corneus conſi.206. quod tamen ſecundum illos intelligendum erit, in bonis hoſpitalis actu hoſpitalitatem exercentis,non verò in bonis priuati hoſpitalis alicuius confraternitatis, vt tenuit Philippus Portius lib.5.concl.c.9.vbi refert Ruin. conſ.126.col.4. vol. 1. dicentem, quod fauorabilior ſit cauſa hoſpitalis, quàm cauſa Eccleſiarum, quod an ſit verum, noſtri inſtituti non eſt.

Contrariam tamen ſententiã, quod idem ſit dicẽdum in locatione, & venditione bonorum cuiuſcunque hoſpitalis priuati, tenuit Abb.conſ. 104. n. fin.volum.1. dum æquiparat hæc hoſpitalia priuata pupillis & Eccleſijs,in verſ. *Venio ad tertium.* Et idem voluit Anchar. conſ.274.num.1.Socin.conſ.181. col. 1. verſ.*Circa primam*,Angel.in Authent. de aliena. emphyteuſim, §. *Si verò quælibet.* Et magis in terminis Barbati. in cap.nulli.n.5. de rebus Eccleſiæ. Et hæc opinio magis arridet,eò quòd bona cuiuſcumque hoſpitalis(etiam ſi actu hoſpitalitatem non exerceat)deſtinata ſunt ad hoſpitium pauperũ,ſiue miſerabilium perſonarum. Hoc tamen verum intelligo, quando ageretur de alienãdis bonis dotalibus hoſpitalis,non verò quando vẽderentur bona aliunde quæſita,vel ex legatis pijs obuenientia,vel vbi hoſpitale ſucceſſit in bonis alicuius in eo abinteſtato morientis.Quo caſu hoſpitale pauperi ſuccedit,vt voluit Bald.in l.ſi quail luſtris. C. ad Orphitianum. Vincen. de Franch.deciſ.198.num.1.Et hanc limitationem ſignauit Laurent. de Rodul. in cap.ſine exceptione.19. quæſt. 12. Felin. 11 in cap.de quarta,col.3.de præſcript. vbi tenent, quod licentia data per Epiſcopum, ad vendendum bona temporalia 12 hoſpitalis, non refertur ad dotem, ſeu

bona dotalia ipſius hoſpitalis. Ego tamen in propoſito dicendum cenſeo, quòd vbi videretur bona hoſpitali aliũde quæſita terminus præconiorum, & ſubhaſtationum ſit iudici arbitrarium, cùm in hoc non habeamus peculiarem diſpoſitionem, quæ aliter ſtatuat. Et ita renet Philippus Portius, lib. 5. concl. c. 8. verſ. *Tenendo illam.*

LIMITA tamen prædicta, quando hoſpitale haberet clauſulam fundationis, quâ cautum eſſet, vt nihil proprij poſſidere poſſet, ſed liceret omnia vendere, quia hoc caſu ſolemnitates ſupradictæ non requiruntur, vt in terminis tenet Laurẽt. de Rodulph. vbi ſupra, quæſt. 2 & eum ſequitur Portius loco ſupra citato, verſ. *Limita etiam.*

33 IN locationibus verò rerum publicarum, ſubhaſtationes ſunt ad minus faciẽdæ per tempus viginti dierum, vt voluit gloſ. in d. l. loca omnia, gloſ. etiam in l. 1. verb. *Præſtita à lege.* C. de vend. reb. ciui. Menoch. lib. 2. de arbitra. cap. 129. num. 3

34 vbi in diſtractione bonorum Eccleſiæ, Fiſci, & Reipublicæ licitationẽ per ſpatium viginti dierum faciendam eſſe profitetur. Quod tamen intelligo verum, niſi conſuetudine, vel ſtatùto aliud minus tempus his ſubhaſtationibus eſſet conſtitutum. Et ita voluit Fabian. de Monte in loco ſupra citato, num. 89. Iodocus Damauderius; in tracta. de ſubhaſtatio. cap. 3. num. 3. & in propoſito reſolutiuè dico, quòd in venditionibus, & locationibus bonorum Eccleſiæ, Fiſci, vel Reipublicæ ad minus debeat fieri ſubhaſtatio per tempus viginti dierum,

35 & quòd ex cauſa poſsit iudex ſubhaſtationes prorogare vſque ad annum, ſi ei viſum fuerit expedire, voluit Bartol. in l. ſi tempora, C. de fid. inſtrum. Bald. in l. ordo. C. de executio. rei. iudi. & eos refert, & ſequitur Fabia. de Monte vbi ſupra, & quòd ex iudicis pendeat arbitrio, tenet Auend. d. c. 12. n. 2. vbi alios plures pro hac ſententia refert.

36 RVRSVS in locationibus regalium reddituum ſubhaſtationibus tempus nõdum eſt aſsignatum, ſed hoc arbitrio Comitum ſacrarum largitionum, vulgò (*Contadores mayores*) relinquitur, vt eui denter patet ex text. in l. 2. tit. 11. lib. 9 recop. ibi: *Que ſean arrendadas por granado, ò por menudo en aquella manera que entendieren nueſtros Contadores, que mas puedan valer, y rendir.* Ecce igitur qualiter modus locandi arbitrio calculatorum relinquitur, & rurſus hoc ex l. ſequenti manifeſtius apparet, quatenus dicit, *que dentro de quarenta dias primeros ſiguientes deſpues de que fueren puestas en precio, las tengan rematadas*, nulla facta mentione ſubhaſtationum.

37 ADVERTENDVM tamen eſt, quòd licèt de iure communi ſubhaſtationes (quæ venditioni rerum immobilium minorum præcedere debebãt) faciendæ erant per tempus viginti dierum, vt tradit Roland. conſ. 33. num. 4. Damaude. de ſubhaſtationibus. cap. 2. num. 2. Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu. 129. num. 3. partito tamen iure aliter eſt cõſtitutum in l. 60. tit. 18. part. 3 ibi. *Andando la coſa en almoneda publicamente treinta dias.* Cuius legis concluſionem etiam ad venditiones immobilium, quæ fiunt pro adimplenda teſtatoris voluntate, ad diſtribuendũ pretium inter pauperes, extendere poterimus, cum bona pauperum, & minorum æquiparẽtur, in l. Orphanotrophos. C. de Epiſcop. & Cleric. & in auth. hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct. Eccleſi.

38 tenet Bart. in l. alio. num. 21. ff. de alimẽt. & cibar. lega. Vbi pulchrũ verbum adiecit, dicens, quod ex poteſtate vendendi data executori per teſtatorem, nũquam cenſetur ſublata ſubhaſtationum ſolemnitas: argum. tex. in l. ſi quando. C. de inofficio. teſtam. vbi cauetur, quod ſi Imperator conceſſit militi licentiam, vt liberè poſſet teſtari, intelligitur iuris ſolẽnitate ſeruata. Quam ſententiam firmauit Damaud. vbi ſup. cap. 3. num. 30. Et hæc ſententia veriſſima eſt, quidquid in contrarium voluerit Bal. conſ. 287. n. 4. dicens, quòd quando executor habuit commiſſionem à teſtatore ad vendendum

dum ſua bona, non ſit neceſſaria ſubhaſtatio. Hoc enim falſum reputo, niſi adij ceret, quod vẽdere poſſet cum baſtimẽto, vel ſine, vt aduertit Bart. loco proximè citato, & ita tenet Petrus Surdus, deciſ. 77. num. 4. Secundò hanc Baldi ſententiam veram intelligo, vbi tutor, vel curator condemnatus eſſet ad tradẽdum rem minoris, quia hoc caſu non eſſet neceſſaria ſubhaſtatio, & aliæ ſolemnitates, de quibus ſupra ex Surd. conſil. 30. num. 1. per text. in l. 3. §. *Item quæri.* & §. ſequenti. ff. de rebus eorum, vbi optima in propoſito adducit. Intellige etiã, quod licèt leges ſupradictæ de ſubhaſta
19 tionibus voce præconia faciendis loquantur, tamen in locis, & oppidis, in quibus non eſt præco, ſufficeret quod venditiones, vel locationes præcedentibus ſchedulis in locis publicis appoſi-
20 tis fierent. Iſta nãque ſolemnitas edicti, vel ſchedulę æquipollet voci præconis, vbi aliàs res erat præconizanda, vt refert Platea in l. loca omnia. C. de locan. prædijs Fiſcal. lib. 11. quem refert & ſequitur Auenda. de exequend. mandat. cap. 12. num. 2. in fine. Plotus in l. ſi quando. §. 5.
21 num. 3. C. vnde vi, in parua impreſsione. Quinimo ſi conſuetum eſſet, vt ad ſonũ tubæ, vel campanarum venditiones, vel locationes publicarentur, hanc obſeruare conſuetudinem ſufficeret, vt voluit Bart. in l. 1. C. de paſcuis publi. lib. 10. Bal. in Rub. de reſcind. vendit. Auenda. vbi
22 ſupra, num. 3 Damaude. d. cap. 3. num. 2. Sufficit namque, ſi forma conſueta ſeruetur, quinimo vſum, ſtylum, & conſuetudinem in ſimilibus venditionibus, & locationibus conſuetam ſeruandam fore teſtatur Damaude. vbi ſup. c. 2. num. 3. & 6. vbi dicit, quòd ſi vſus, ſtylus, vel cõſuetudo communis non ſeruaretur, cõtractus eſſet nullus, & locatores, vel cõductores ad reſtitutionem rei locatæ cũ fructibus perceptis, & etiam percipiendis poſſent condemnari; argument. tex. in l. 1. C. de fide inſtrument. & iure haſtæ Fiſcal. lib. 10. & ita tenet Damaud. vbi ſup. Plotus in d. l. ſi quando, num. 220. in magna impreſsione, vbi dicit, quod aduerſus vendentes, & ementes res mi-
24 norum abſque debitis ſolemnitatibus iuramentum in litem deferri poteſt. Neque mirùm, quod etiam aduerſus emptores & locatores prædictum affectionis iuramẽtum præſtetur, quia tam emptores, quàm locatores in mala fide eſſe cenſentur, vt in l. quemadmodum. C. de agric. & cenſi. lib. 10. ibi. *Malæ fidei namque poſſeſſorẽ eſſe nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Et ita eſt intelligenda ſententia Socin. conſ. 22. in fin. volumin. 1. Couar. lib. 1. Variar. cap. 3. num. 6. in fin. quatenus dicit, quod reciſſo contractu alienationis rei minoris, eò quòd fuerit facta abſque iuris ſolemnitate, fructus vniuerſi minori debent reſtitui; ſi non conſtiterit emptorem bo-
25 na fide emiſſe. Quæ bona fides nullatenus adeſſe poteſt, vbi ſolemnitas iuris aliàs conſueta non fuit ſeruata, vt in l. iubemus. §. *Sanè.* C. de ſacroſanct. Eccleſ. & ibi notant Bart. & Bald. Alueric. Balb. etiam in authen. res quę. C. eodem
26 tit. Et pro ſupradicta ſentẽtia facit, quia omnia iura venditores iniquos punientia contra emptores etiam locum habent, vbi in vtroque adfuit dolus, vel fraus, vel militaret eadem ratio, vt tenent Bart. & Ioan. de Platea in l. 1. C. de cupreſsis. Et hæc ſententia communis locum habet, etiam vbi â lege de emptore, vel conductore nulla mentio facta fuiſſet, vt tenet Euerar. loco 76. & facit tex. in extrauag. ambitioſe, verſ. *Et tam qui alienat*, ſub tit. & rubr. de rebus Eccleſ. non alienand. Vbi Paulus Venetus non ſolum excommunicat adminiſtratorem, qui locauit res Eccleſię vltra triẽnium, ſed etiam conductorem. Concludo ergo, quòd aduerſus tales emptores, & conductores, qui forma â lege, vel ſtatuto, ſiue conſuetudine conſtituta non ſeruatâ emerunt, vel eodem modo conduxerunt, ac contra venditores, & locatores per minores, adultos, Eccleſias, vel Reſpublicas, vel ſimiles, poterit in litem iurari, & ex eorum iuramento

pro-

probabuntur fructus, damna & intereſſe, vbi aliàs probatio eorum difficilis eſſet. Quod tamen limitat Plotus vbi ſupra, num. 204. niſi emptor, vel locator eſſet miles, ruſticus, vel alia ſimilis perſona, in qua iuris ignorantia toleratur; aliàs minoris bona empta ſine ſolẽnitati bus reſtituũtur cum fructibus, nõ ſolũ à primo, ſed etiam à ſecundo emptore, vt tenet Petrus Surd. conſil. 115. num. fin.

27 quem vide per totum. Aduertendum tamen erit, quòd licèt aduerſus tales emptores, vel cõductores agi poſsit pro fructibus, damnis, vel intereſſe, tamen prius erunt diſcutienda bona venditorum, vel locatorum, qui abſque debita ſolemnitate alienauerũt, vel locauerunt, vt in terminis tenuit Paul. Caſtrenſ. in l. ſi prædium. C. de procurat. loquendo in executore teſtamenti, qui omiſſa iuris ſolemnitate bona defuncti alienauit. Deinde perueniendum erit ad bona emptorum, vel conductorum.

28 QVÆ autẽ dicta ſunt de ſubhaſtationibus in venditionibus faciendis per adminiſtratores, intellige vera eſſe, vbi immobilia venduntur, ſi verò quæ tempore conſumuntur, vendantur, veluti, triticum, oleum, caſeum, & ſimilia, tali caſu ſubhaſtationes neceſſariæ nõ eſſent, Bal. in l. 1. num. 5. C. ſi propter publi. penſita. Greg. in l. 60. verb. *En almoneda.* tit. 18. part. 3. & in l. 52. tit. 5. part. 5. verb. *En almoneda.* Iodocus Damaud. in d. tractat. de ſubhaſtat. cap. 2. num. 7. quorum ſententiam ego veram intelligo, quando certum pretium talibus victualibus vẽditis eſſet conſtitutum, vt voluit gloſſ. in l. 2. verb. *Iudicis,* in fin. C. de reſcind. vẽ

29 dit. Cæterum ſi venderentur res mobiles, in quibus conſiſteret affectio, veluti ſi venderentur vaſa aurea, vel argentea, veſtes ſericæ, vel deauratæ, vel aliæ res, quibus pretium certum conſtitutum non eſſet, tali caſu ſubhaſtationes & præconia neceſſariò præcedere deberent; aliàs aduerſus adminiſtratorem in litem iurari poſſet, vt voluit Damaud. d. c. 2. num. 8.

CVM autem ad venditiones rerum immobilium minorum, & ſimilium acceſſerimus, breuiter videamus, quid facere debeat adminiſtrator, vt de damno ex venditionibus reſultante non arguatur. Et in propoſito Matth. de Afflictis

30 deciſ. 249. tenet, quod ad hoc, vt rei immobilis alienatio valeat, & iuridicè facta dicatur, neceſſariò octo requiſita præcedere debent. Primum, quod exiſtat cauſa vrgens alienandi, vt in l. ob æs alienum, C. de præd. mino. & in l. magis puto. §. *Non paſſim.* ff. de rebus eorum. Secũdum, quod debitum pupilli, vel minoris non valeat ex pretio rerum mobiliũ ſolui, vt in d. §. *Non paſſim.* & §. *In primis,* eiuſdem legis. Tertium, quod ſiqueat iudici nõ eſſe bona mobilia per diſcuſsionem bonorum, prout in dictis iuribus cauetur. Quartum, vt pro paruulo debito non vendatur res magni valoris, vt in d. §. *Non paſſim.* Quintum, quod vendatur res minus damnoſa. Sextum, quod interueniat authoritas tutoris, vel curatoris, vt in l. neque, & in l. eum qui. C. de author. tutor. Et adde, quod ad hoc, vt eius authoritas proſit, debet conſtare de tutela, vt voluit Bart. in l. legitimos. C. de legit. tuto. Cuius ſententia hodie eſt canonizata per text. in l. 60. tit. 18. part. 3. ibi: *E ſobre todo deue dezir en fin de la carta. Como el juzgador viſta la carta en que fuera eſte atal dado por guardador del huerfano, &c.* Alienatio enim aliter facta non ſuſtinetur, etiam ſi decretum & curſus tẽporis interueneri, Anton. Gabriel conſil. 36. num. 27. quem refert & ſequitur Petrus Surdus deciſ. 231. num. 10. omnino in propoſito videndus. Et in hoc addit Afflictis, quod etiam tutor debet ſimul cum tutela, vel cura exhibere iudici inuentarium, quod credo verum, ad hoc, vt pateat, an ſint bona mobilia, vel immobilia, quæ cum minori incommodo vendi poſsint. Septimum, quod poſt ſupradicta decretum iudicis ſubſequatur. Octauum, & vltimum requiſitum formale arbitratur, quod poſt interpoſitionem decreti ſequantur ſubhaſtationes,

nes, quæ hodie debent dari per tempus triginta dierum ad minus, vt in d.l. Partitæ, ibi; *Andando la coſa en almoneda publicamente treinta dias*, & (Affliſto nō relato) eadem octo requiſita in prædictis venditionibus præcedere debere firmauit Damaud. in tract. de tutor. cap. 2. num. 10 quinimò & ibi num. 11. alia tria addit requiſita de ſubſtantia venditionis, ſcilicet quod interueniat iudicis ſubſcriptio, vt in l. 2. C. de aſſeſſor. & ꝙ iudicis interlocutoria præcedat, per quę mobilia nō ſtare declaretur, ex doctrina Angeli in auth. de Eccleſiaſticarum rerū alie. ac rurſus præſentiam tutoris vel curatoris expoſcit. Quibus ego addo alia, quæ ex d.l. Partitæ colliguntur, ſcilicet, quod ad hoc, vt ſimilis venditio ritè, & rectè, & ſine colluſionis, vel ludificationis fraude fiat, ſi res vendatur pro ſoluēdis debitis pupilli, vel patris eius, coram iudice debeat legitimè conſtare de debito per publicum inſtrumentum, vt in d. l. Part. ibi: *Delante de tal juzgador moſtrò, como eſte huerfano deuia tantos marauedis ā fulano, aſsi como parecio por vna carta publica fecha por mano de tal eſcriuano.* Præterea requiritur quod vrgeat creditor, qui debitum petat, vt in d. §. *Non paſsim*, & ibi: *Modò ſi creditor vrgeat*, & in d.l. Partitæ, *à porque ge la demandaua mui affincadamente*. Et licèt in d.l. Partitæ pro forma huius venditionis prædicta non videantur appoſita; tamen ad hoc, vt tàm emptores, quàm venditores ſecuri eſſe poſſint, & venditio nō reſcindatur quocūque tempore, id facere debent, vt ſint ſecuri, & de dolo non arguantur, ex verbis d.l. ibi: *Porque el comprador pueda ſer ſeguro de lo que comprare, y el guardador del huerfano ſe guarde de yerro*. Et ex defectu prædictorum ego multoties impugnaui venditiones de rebus minorum factas, & in hac regali Cancellaria obtinui.

ADVERTENDVM tamē eſt in propoſito, quòd vbi decretū iudicis cōſtat interueniſſe in vēditione rei minoris, omnem ſolemnitatem præceſsiſſe eſt præſumendum, niſi pupillus, vel etiam minor maior factus oſtendat iudici fuiſſe obreptum, vel falſis ex cauſis, & allegationibus fuiſſe circunuentum, vt in l. 1. ff. de rebus eorum, ibi: *Manente pupillo actione, ſi poſtea potuerit probare, obreptum eſſe Prætori.* Quam ſententiam tenent plures relati à Gregorio Lupo in dict. l. Partitæ, verbo, *Dio ſu otorgamiento*, quod tu intellige verum, quando decretum fuit iuridica forma interpoſitum, vtpote, quia de hoc ſolum tabellio in inſtrumento fidem facit, dicens, quod iudex vidit inſtrumentum debiti, & tutelæ, vt in d.l. 60. ibi: *E ſobre todo deue dezir en fin de la carta, como el juez viſta la carta, en que fuera eſte atal dado por guardador del huerfano, è otroſi la del deudo que deuia, à todas eſtas coſas dio ſu otorgamiento*. Et ideo cautus debet eſſe Aduocatus ſuper ſimilibus emptionibus, & venditionibus conſultus, vt clientulo conſulat, ne aliàs res minorū immobiles cōparetur, quàm præcedentibus prędictis requiſitis, qui aliâs facillimè venditio impugnari poſsit.

Ex quibus apparet, opinionem Fulgoſij, & Angeli in l. non ſolum. ff. de petitio. hæredi. & Ripę in l. quominus, num. 126. ff. de flumi. tanquam nimis periculoſam poſt terga reijciendam fore, quatenus exiſtimāt, quod tutor poteſt alienare ſine decreto molendina, & alia bona minoris, quæ ſita ſunt iuxta flumen, quæ ob aquarum impetum ſunt in periculo totalis deſtructionis, quam etiam tenuit Tiraquel. de retractu Lineagier. §. 1. gloſſ. 7. Palat. Rub. in rub. cap. per veſtras. §. 16. num. 4. minimè enim talis vēditio ſuſtineri poſſet, abſque iudicis decreto, ex d.l. Partitæ; & ideo illam elegāter ſuo more impugnauit ſubtilis Pinelus in l. 1. 3. part. num. 28. C. de reſcindēd. vendit. tu illum vide, quia argutè, & eruditè loquitur. Si tamen videre volueris formam alienationis rei Eccleſiæ, conſule Rebuffum in ſuo tractatu de alienat. rerum Eccleſ. vbi latè; & Ioſeph. Ludou. deciſ. 93. à num. 15. Petrū Surdum in tract. de aliment. 8. priuil. 45. n. 4. fol. 292.

vbi

vbi elegãter diſtinguit ſit periculum in mora, vel non ſit.

32 AN autem tutor, vel Prælatus Eccleſiæ poſsint ſine decreto dimittere rem cenſualem minori, vel Eccleſiæ inutilem, vtpote, quia tantum quantum ex ea percipiebat quotannis, tantum in cẽſu pro ea ſoluebat. Vide Afflict. deciſ. 87. num. 3. & Vincen. de Franchis, qui hoc latè diſputauit deciſ. 35. num. 8. vbi concludit alienationem hanc etiã quantumcumque rei inutilis minoris non aliter quàm decreto Prætoris interueniente per adminiſtratores alienari poſſe, aliàs qui eam comparauit, cum fructibus reſtituere teneatur.

SED in propoſito pone, quod adminiſtrator alienauit fundum minoris abſque debita ſolemnitate, & emptor qui in eo meliorationes fecit (vt quia erat vinea, & illam renouauit, hortus, & illum
33 ſupplantauit, ſiue domus, & illam melius fabricauit) cõdemnatus eſt ad ipſius rei reſtitutionem cum fructibus, dubitatur modò, an iſte emptor meliorationes cum fructibus perceptis ex ipſa re compenſare, & computare debeat. In qua difficultate diſtinguendum videtur inter emptorem bonæ vel malæ fidei, & primo caſu, fructus ex melierationibus à bonæ fidei emptore percepti non debeant cum meliorationibus compenſari: & ratio eſt, quia iniquum eſt, vt quis fructus ex proprijs melioramentis, & ſic ex propria induſtria quæſitos, in eo, q̃ ſibi pro melioramẽtis eſt ſoluendum, cõputet, & compẽſet, cùm meliorationes iure proprio, & fructus iure dominij (nõ ſolius poſſeſsionis) ad meliorantem pertineant, vt tenuit Afflictis deciſ. 87. n. 7. & ſecundum hanc opinionem pluries iudicatum vidiſſe in Luſitano Senatu, tenet Aluarus Baëz de iure emphyteq. quæſt. 25. num. 26. ſemelque in hoc Pintiano Senatu pro hac ſententia iudicatum teſtatur etiam Ioannes Garſ. de expenſis. cap. 22. num. 54. circa fin. Et hanc ſententiam tenuit etiam Capitius deciſ. 93. num. 10. Couar. lib. 1. variar. cap. 8. n. 4 Moline in conſuetud. Pariſien. §. 22. n. 49. licèt obſcurè loquatur.

SECVNDO verò caſu, ſcilicet quando fuit in mala fide emendo, vel meliorando, à tempore quo fuit in mala fide, quod eſt à tempore litis conteſtatæ, vel interpellationis iudicialis, vt per gloſ. in l. quæſitum. §. *Cum homo*. ff. de leg. 1. fructos à ſe perceptos ſuos non faciat, & ſic cum melioratione debeant computari, & compenſari. Quam ſententiã tenuit Accurſ. in l. certum, verb. *Potuerunt*. ff. de rei vendicat. Et eum ibi ſequũtur Angel. & Fulgoſ. Romanus ſingul. 333. gloſ. etiam in l. quod ſi artificem, verb. *Compenſari*. ff. eodem. & ita diſtinguendum putat Aluarus Baëz vbi ſup. num. 26.

IN hac tamen difficultate Ioan. Garcia vbi ſup. num. 54. in finalibus verbis ab opinione Didaci de Couar. & Aluari Velaſ. diſcedit, & aliter horum fructuũ computationem faciendam exiſtimat, dicens, duplex tempus conſiderandum eſſe, ſcilicet bonæ, & malæ fidei, hoc eſt, ante, & poſt litis conteſtationẽ, & quod vtriuſque temporis tàm bonæ, quàm malæ fidei emptor fructus ſuarum melioratiõnum præcipuos habeat, ac itidẽ fructus ipſius rei ante litem cõteſtatam, & eos tantum reſtituere debere, quos poſt litem conteſtatam ex re empta percepit, & ita compenſationem meliorationum ſolum cum fructibus rei ipſius (ſecundum antiquum ſtatum) faciendam fore, quos etiam aliàs lite non conteſtata faciebat ſuos, & hoc putat notabile quotidianum, & vtile; & certè eius opinio videtur æquiſsima, iuriſque, & rationi conſentanea, cùm non ſit æquum, alterum cum alterius iactura locupletari, vt in l. nam hoc natura. ff. de cõdictio. indebiti.

34 RVRSVS in propoſito dubitatur, qualiter ſit facienda computatio, vbi adminiſtrator, qui reddit rationem fructuum, habet ſcriptum in libro rationum. Tali anno collegi tantum, ex tali locatione, & ex tali tantum, &c. non ta-

men

men apparet, quod ad locãdum, vel præconia, vel ſchedulas in locis publicis dedit, vel appoſuit, provt ex pacto, vel ex lege tenebatur, apparet tamen, quod præteritis annis multo plus prædia ſupradicta (licèt diuerſimodè) fuerunt locata, præcedentibus ſubhaſtationibus. Et dicendum videtur, quod libro talis adminiſtratoris (etiam vbi dicit, quod præceſſerunt ſubhaſtationes, & locatio facta fuit pro tanto) credendum non ſit, niſi aliter de dictis ſubhaſtationibus conſtet, quia cùm ſubhaſtationes in facto conſiſtant, non præſumuntur, niſi ciuiliter probentur, arg. textus in l. in bello. §. *Factæ*. ff. de capti. & poſtlimin. reuer. cùm liber rationis pro ipſo adminiſtratore non probet, niſi præcedentibus alijs adminiculis, vt tenet Abb. in cap. 2. num. 10. de fide inſtrum. & plures relati à Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 92. n. 1. Et in propoſito dixit Damaud. in tract. de ſubhaſt. cap. 5. num. 19. ſubhaſtationem non probari, etiam ſi inſtrumento venditionis, vel locationis fiat mentio ſubhaſtationum, cùm non poſſint omnes ſubhaſtationes neceſſariæ fieri tempore confectionis inſtrumenti, & pro hac ſententia adducit gloſ. in l. 1. C. de fide inſtrum. & iure haſtæ Fiſcal. lib. 10. qui meo iudicio contrarium dicit, Accurſ. inquam (quem ſequitur Bart. ibi) ſolũ hoc profitetur, videlicet, quod quando ſcriptura dicit, ſolemnitates interueniſſe, ei ſtare debemus, donec contrarium probetur, quod etiam poteſt probari per obliquum, ego tamen intelligo, quod ad probationem talium ſubhaſtationum neceſſe requiratur probatio, per teſtes de viſu, & auditu ſimul, vel ſi hoc deficiat, tabellio debeat facere fidem, qualiter coram ipſo præconia præceperunt diuerſis diebus, & temporibus & tandem plus offerenti fuit pro tanta quantitate fundus addictus, quod ſi hoc non fieret, maxima pateſieret via fraudibus.

Quod ſi non conſtiterit, factas fuiſſe locationes forma ſupradicta, de valore fructuum adminiſtrator onerabitur, habito reſpectu ad locationes proximorũ annorum (legitimè, & cum ſolemnitate conſueta) factas, ita Bald. in l. 1. num. 16. C. de fructi. & litium expenſ. Bart. in l. contemſero. §. *Qui maximos*. n. 9. ff. de publi. & victigal. Maſcard. concl. 817. & loquendo in Rectoribus ciuitatum, qui vectigalia non propoſuerunt in ſequeſtro (quod vulgò dicitur en fieldad) eſt textus optimus in l. 1. tit. 14. lib. 9. Recopil. ibi: *Otra tanta quantia de maruedis, como valio el año proximo de antes, y la mitad mas*. Neque adminiſtratori iuuaret, ſi locationes antiquitus factas exhiberet, quibus conſtaret minori pretio fundum fuiſſe locatum, vt voluit Bald. in l. vnica. n. 64. C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt, & in d. l. 1. num. 16. C. de fruct. & litium expenſ. Crederem tamen, quod ſi tanti locatus fuiſſet fundus in anno, quo ſubhaſtationes non fuerunt factæ, quãti ſolebat locari in alijs annis; in quibus factæ fuerunt, nihil amplius ſit adminiſtratori onerandum: arg. text. in l. Prætor ait. §. *Et præterea*. verſ. *Cæterum*. ff. de bonis auctori. iudi. poſſiden. ibi. *Cæterum ſi tantum perceptum eſt, quantum percipereturſi locatus, vel diſtractus fructus eſſet, nihil ei imputabitur*.

Posset etiam valor penſionis annuæ fundi probari, attentis redentibus vicinorum prædiorum eiuſdem qualitatis, vt voluit Maſcard. loco ſupra proxime citato, Ioſeph. Ludou. deciſ. 87. licèt hæc probatio non concludat per neceſſe, quia non bene ſequitur tantum fructificauit fundus alijs annis; ergo idem in hoc anno fructificaſſet, ſi cultus, vel locatus eſſet, cùm fructificatio agri non ſit vniformis, & hoc argumento vtitur Iacobus de Aren. in l. 2. C. de reſcinden. vendit. faciet tamen qualemqualẽ probationem, vt voluit Iacobus vbi ſupra, & eum ſequitur Bald. ibi. num. 29. & melius in l. ſi fundum. num. 3. C. de rei vendi. Roderi. Xuarez. tit. *De las juras*. n. 19. & 21. vnde ſi iudex habeat probabiles cõiecturas, ex quibus dignoſci poſſit, quãtum

tum fundus reddere poſſet, attenta terræ craſſitiæ, vel ſterilitate, quantumque ſimilia prędia rediderint, poterit parti iuramentum in litem deferri, vſque ad certam quãtitatem ſuo arbitrio taxandam, vt voluit Bald. d. n. 29.

40 VLTERIVS dubitatur in propoſito, quid ſi aliquis adminiſtrator longo tempore prædia ruſtica, & vrbana domini ſui adminiſtrauit, & dum domino vilicationis rationem reddit, inſtrumenta locationum non omnium, ſed aliquorum diuerſorum annorum exhibet, forte quia diligentiam ad locandum non adhibuit, ſed deſidioſus, & tædioſus domi ſtetit, videndum nunc erit, qualiter debeat onerari de fructibus illorum annorum, de quibus inſtrumenta locationum non apparent. Et breuiter, & reſolutiuè in propoſita ſpecie eſt dicẽdum, quod ſi extent inſtrumenta locationum quatuor, vel ſex annorum, ſummæ in dictis inſtrumentis contentæ debeant in ſimul coaceruari, & ſi ſint quatuor inſtru- 41 menta, quarta pars illarum ſummarum coaceruatarum erit iuſtus valor penſionis pro quolibet anno, in quo deficiunt locationes, & hoc adminiſtratori onerabitur, vel ſi inſtrumenta ſint ſex annorum, coaceruabis omnes ſummas in illis contentas, & ſexta pars erit verus valor reddituum cuiuslibet anni, & ſic de ſingulis. Quæ ſententia eleganter deducitur ex textu ſingulari, & Phœnix in iure in l. ſi fundum, cum lege ſequenti. ff. mandati, quo cauetur, quod ſi quis alicui mandauit, vt fundi partes quas alij ſocij cum eo communes habebãt, emeret, & quod tantum illi dabitur pro ſua parte, quantum quælibet ex alijs partibus empta eſſet, ſi iſte diformibus pretijs partes cæterorum emit, ad hoc, vt appareat, quantum ille venditor pro ſua parte habere debeat, omnes ſummę maiores & minores debeant coaceruari, ac demum ſi pars iſtius ſit quarta, quarta 43 pars pretij ſimul coaceruati illi debeat pro ſua parte præſtari, ita vt ipſa ſit inter eas media, & in tribus arbitris, ſiue æſtimatoribus diſcordantibus, hanc ſententiam tenuit Aiora de partitio. cap. 3. n. 5. idque ſenſit Ioan. Garſ. de nobilitate gloſſ. 18. num. 14. & in hũc ſane modum debet intelligi ſententia Pineli, in l. 2. 3. part. cap. 4. n. 30. C. de reſcinden. venditio. Et ea quæ notat Padilla in l. ſi probaueris, num. 24. C. de fideicomm. Et hæc erit optima computatio ad exprimendum verum valorem beneficij pro conſtituenda penſione, & ita etiam eſt intelligendum, quod notauit in probatione huius valoris Gomezius in reg. Cancellar. de vero valore exprimen. quæſt. 12. ibi: *Anno fertili cum ſterili cõputato.* Quod tu nota, quia fortè alibi hæc non admodum digeſta reperies.

VT tamen prædicta iurgia adminiſtrator fugiat, cautius faciet, ſi alia bona locanda per tempus viginti dierum (ad minus) ſubhaſtare faciat, vt in dict. auth. hoc ius porrectum. Quod ſi hoc facto nullus licitationẽ fecerit, vel ita faciat, quod iuſtum fructuum pretium nõ præſtet (quod idem eſt, vt in l. non dubium. §. fin. ff. deleg. 3. notat Bald. in l. 2. per textum ibi. C. ſi in cauſ. iudi. & in l. ſi deſerta. ff. ſi propter publi. penſita. Afflict. deciſ. 358. num. 6.) Vincentius de Franchis, deciſ. 81. num. 1. part. 1. eo caſu cautiſsimè faciet adminiſtrator, ſi in calce præconiorum inſeri facit per tabellionẽ, qualiter talia bona, tanto tempore fuerunt ſubhaſtata, & pro illis, vel nihil, vel minus iuſto fuit inuẽtum, quia ex hoc omnis ſuſpitio fraudis ſubmouetur, vt in terminis voluit Damaud. in tract. de ſubhaſtatio. n. 33. Et hodie iure Regio ita ordinatum eſt Comitibus ſacrarum largitionum (quos vulgò *Cõradores mayores dicimus*) in l. 24. tit. 11. lib. 9. Recop. ibi: *Y ſi vuiere algunas rentas que no ſe arrendaren en el dicho termino, que ſe ponga en la dicha copia como fueron pregonadas, y no ſe hallò quien las arrendaſſe.*

SED modò in ſpecie præd. l. Regiæ dubitatur, an ſi in dicta copia fides præconiorum appoſita non fuerit, iſti calculatores, ſeu Regij adminiſtratores per teſtes

ſtes probare poſsint, qualiter res geſta fuerit illo modo. Et dicendum videtur, quod prædicta forma non ſeruata, aliter probari non poſſit, & incidant adminiſtratores in pœnis, de quibus ibi. Quod probatur, quia quando lex aliquam ſpecialem formam probationis requirit,
44 nulla alia præter illam fidem facit. Gloſ. communiter recepta in cap. 1. §. *Poſtquã*, verb. *Inſcriptã*, de cenſibus. lib. 6. & ita tenet Bald. cõſ. 220. Hippolyt. de Marſil. in rubr. de probatio. num. 23. Bald. in l. contrahitur. ff. de pignor. & plures pro hac ſententia adducit Maſcard. de probat. concl. 1394. num. 2. quod maximè locum haberet, ſi actum eſſet inter partes, vt de omnibus à ſe geſtis, per veram teſtimonia tabellionis probaretur, vt voluit Matthæ. de Afflictis in præludijs cõſtitutionum Siciliæ, quæſt. 9. ad finem. 46
Auenda. de exequend. manda. 2. p. cap. 29. num. 6. Maſcard. concl. 1329. num. 14. ſequend. Bald. in l. teſtium. num. 2. C. de teſtibus, vbi dicit, quod licèt duo teſtes regulariter in quolibet negotio ſufficiant ad faciendam plenam probationem, vt in l. vbi numerus. ff. de teſtibus: tamen ſi conuentum ſit inter partes, vt non poſſit aliquid probari, niſi ex depoſitionibus quinque teſtiũ, vel alio quouis genere probationis, probatio aliter facta non releuat probantem, quia contractus ex conuentione partium legem accipiunt, vt in l. cõtractus. ff. de reg. iur. Et hanc ſententiam tenet etiam Petrus Surdus conſ. 54. n. 14.

CONTRARIA tamen ſentẽtia, imò quod etiam ſi lex iudicat certam formã probatoriam in aliquo actu, adhuc aliter probari poſſit, manifeſtè probari vi-
45 detur in Clem. exiui de Paradiſo, de verbor. ſignific. qua cauetur, quod licèt lex inducat certam formam probatoriã in aliquo actu, non videatur excludere æquipollentem formam probationis. Et ratio huius concluſionis eſt, quia ille modus probationis magis cenſetur aſsignatus à lege gratia exempli, quàm adhoc, vt alia genera probationum excludat. Ita Bald. in l. 1. ff. de liber. & poſth. Bart. in l. Gallus. §. *Et quid ſi tantum*, eod. tit. & in d. l. 1. Facit pro hac concluſione text. in l. 1. C. quorum bonorum, vbi licet illa lex inducat certam formam probatoriã filiationis, tamen non excludit aliam æquipollentem, quam ſubiecta materia admittere poteſt: ita Decius conſ. 11. n. 19. & eum refert & ſequitur pro hac opinione Ioan. Garcia de nobilitate, gloſ. 8 num. 35. Boërius quæſt. 37. num. 5. vbi dicit, quod ſi lex, vel ſtatutum faciat mentionem alicuius probationis, vtpote per inſtrumẽtum, ex quo lequitur permiſsiuè, non excludit probationem per teſtes, & eum refert, & ſequitur Aluar. Velaſc. de iure emphyt. quæſt. 7. num. 18. vbi dicit, quòd ad hoc, vt alia probatio non admittatur, debet lex loqui negatiuè, dicendo, quod alia probatio nõ valeat, quia aliàs nulla probationum ſpecies ſimilis excluſa cenſetur, niſi quæ à lege reperitur nuncupatim excluſa, idque notat Veroius, quæſt. 37. num. 6. & ratio eſt, quia iudex non debet applicare animum ſuum ad vnam tãtum ſpeciem probationis, vt in l. 3. §. *Eiuſdem*. & in l. ob carmen. ff. de teſtibus, idem Boërius. q 90. n. 2. Auend. vbi ſupra.

EGO tamen in tanta Doctorum varietate, prædictas opiniones fœdere diſtinctionis cõciliari poſſe exiſtimo; hoc videlicet modo, vt prima opinio negatiua locum habeat, vbi inter partes hoc actum eſſet, vt tali forma actus adminiſtrationis probari deberent, quia hoc caſu cẽſetur data forma probatoria, à qua non erit recedendum, maximè vbi tale pactum eſſet iuratũ, vt tenet Petr. Surd. conſ. 134. num. 1. quia forte aliàs partes contractum non celebrarent & quia inter partes ita conuentum habet vim legis, & formę ſubſtantialis, vt in l. contractus, de regul. iur. Secunda verò affirmatiua locum habeat, vbi modus probationis adiectus fuiſſet à lege, quo caſu, niſi per dictionem taxatiuam loquatur, non cenſetur alia probationum genera æquipollentia excludere, & ita in caſu dictæ

legis

legis Regiæ dicendum cenſeo, quòd ſi adminiſtrator aliter prædictas diligentias probaſſet, omnino & à pœna, & à doli ſuſpitione excuſaretur.

PONE etiam, quod minor habebat domum, & tutor cum eo ſimul eam habitauit. Dubitatur modò, an iſte tutor 47 debeat onerari de pēſione illius domus, ſaltim pro rata partis, quam ipſe cum ſua familia habitauit. In qua difficultate Bald. in l. 1. §. *Sed ſi minus*, in fine. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. dicit, quòd talis tutor, vel curator non debeat onerari de aliquo pro tali habitatione, eò quòd lex præſumit tutorem ideo ſimul cum minore habitaſſe, vt melius illum bonis moribus inſtrueret, & veluti pater, & Pædagogus, vt perſonam, & bona ipſius melius adminiſtraſſet. Ita tenet Beroius in conſuetudin. Vituricen. tit. de iure perſonarum. §. 11. verſic. *Quam obrem.* 48 Quinimo & tutor loco patris, vel domini habetur. l. interdum. §. *Qui tutelam*, ibi: *Quia tutor loco domini habetur.* §. de furtis, & in l. 5. tit. 14. part. 7. Specul. in tit. de ſatisdatione, verſ. *Actutor*, n. 4. Marian. Socin. conſ. 61. verſ. *Circa.* col. 5. & eandem ſententiam tenuit Vincent. Carrotius in tract. de locato. tit. de admiſt. tutor. quæſt. 3. n. 47. Sed in propoſito Baëç. de decima tutor. præſtan. cap. 18. num. 25. quadam eleganti vtitur diſtinctione, dicens, quod ſi minor dites ſit, & nobilis, habitatio non computetur in decimam ipſi tutori, ex lege fori illi præſtandam. Secùs tamen eſſe, vbi aliàs minor eſſet mediocris fortunæ. Ego tamen hoc de diuitijs, vel paupertate arbitrio iudicis relinquendum fore arbitror, cùm paupertas, vel diuitiæ nō conſiſtant in puncto indiuiſibili.

49 SED modò dubitatur. Pone, quòd Sempronius mutuauit Titio mille gratis propter amorem, & affectionem, quam ad ipſum habebat, deinde ex poſt facto iſte Sempronius habitauit domum eiuſdem Titij ex permiſſione, voluntate ſiue affectione, quæ inter illos erat, & donec pecunia commodata ipſi redderetur. Dubitatur modò, an ſic inter eos ad rationes deueniatur, & Titius deſiderat, vt illi excomputentur ex ſorte penſiones domus. Dubitatur modò, an prædictæ habitationis penſio ex ſorte illorum mille ducatorum illi excomputari debeat. Et dicendum videtur, quod non: quia creditori licet morari in domo debitoris. l. ſi ex pactione. C. de vſuris, vbi habitatio domus pignoratæ dicitur creditori licita, & non excedere legitimum modum vſurarum. Facit pro hac ſententia: quia habitatio nō habet certam quantitatem deſignatam per naturam, ſed per induſtriam locatoris. Vnde quantitas incerta non poterit cum ſorte certa compenſari, quia certi ad incertum nulla eſt proportio, & hoc argumento vtitur Vincentius Carrot. in tract. de locato. tit. de creditore, quæſt. 2. & n. 2.

RVRSVS pro hac ſententia facit, quia non videtur iniquum, quòd ſi debitor vtatur pecunia ſibi commodata, traficando, & lucrando, eodem modo, (& quaſi ad antidota) creditor potiatur habitatione domus illius: pro qua ſententia eſt text. in cap. 1. de fœud. & in cap. conqueſtus, de vſur. quibus ſatutum eſt dominium directum rei fœudalis, qui eam à vaſſallo in pignus accepit, iuſtè poſſe fructus pignoris præcipuos habere.

51 CONTRARIA tamen ſententia verior, & ſecurior ac itidem probabilior eſt, ſcilicet vt ex ſorte illorum mille ducatorum pēſiones domus excomputare debeat Sempronius. Primò, ex regula l. 1. & 2. C. de pignora. actio. vbi creditor tenetur computare in ſortem fructus, quos ex re debitoris percepit. Cùm habitans domum alterius, fructus ciuiles ex ea percipere dicatur, vt in l. ſi is, qui bona. §. *Si Antiphona.* ff. de pignor. & in l. apud Iulian. §. 1. ff. de legat. 1. & in l. prædiorum. ff. de vſur. Caſtanetus in conſuetudin. Burgund. rubric. 4. §. 17. verb. *Eſt ure.* num. 14. Baëç. loco ſupra proximè citato, num. 29.

Bald. in cap. 1. in fine principij, de pace tenenda. Vbi dicit, quòd penſiones præ
52 diorum, quarum nõdum dies venit, fructus ciuiles reputantur, minimè ergo illos præcipuos habebit creditor, qui pecuniam debitori commodauit, & ideo tenebitur excomputare tantam pecuniam, quantam expenſurus eſſet in conductione alterius domus, ſuo ſtatui conuenientis, ſi domum debitoris non habitaſſet, & ita tenet Speculat. in tit. de pignor. verſic *Quid ſi obligaſti*. Alexander, conſ. 141. num. 7. lib. 5. Neguſantius de pignor. 6. part. Membro 3. Palacius Rubius, in cap. nauiganti. §. 6. num. 135. & hanc ſententiam reputat valde ſingularem Crotus in memorabilibus, verb. *Creditor*. Vbi animaduertit, in propoſito cautos debere eſſe Aduocatos in articulando, quantum creditor expenſurus eſſet in conducendo aliam domum. Burſatus tamen in capit. cum contra, prope fin. de pignor. hac in re diſtinguendum exiſtimat, an domus pignorata fuerit ſimpliciter, an ſub pacto, quòd ibi creditor habitaret. Et primo caſu creditorem ad penſionem iuſtam teneri affirmat. Secundo verò caſu teneri ad penſionem, quam ſi alij debitor locaſſet, percepiſſet. Sed certè hæc vltima pars diſtinctionis duriuſcula videtur; vbi contractus de habitando domum eſſet celebratus gratia vtriuſque, vtpote ſi debitori incumberet, vt domus habitaretur per creditorem, qui forte eſſet vir diligens in cuſtodiendo, reparando, & reficiendo, & ita ab ea diſſentit Vincen. Carro. vbi ſup. num. 6.

PAVLVS tamen Caſtrenſis in d. l. ſi ea pactione, num. fin. aliter, & bene diſtinguit, dicens, quod ſi creditor non fuiſſet conducturus aliam domum, eo quòd habebat proptiam, ſed delectationis gratia domum debitoris habitauit, eò quòd erat nobilior, pulchrior, & delectabilior, ad nihilum ratione penſionis teneatur; nihilve ex pecunia commodata excomputari debeat. Secùs tamen ſi aliam domum eſſet conducturus; & hæc videtur optima diſtinctio, idque optimè declarat Petrus Surdus deciſ. 270. num. 2. & 3. Neque etiam excõputatione creditor erit obnoxius, quoties gratia vtriuſque de habitando domum pignoratam actum fuit.

ET tenendo hanc ſententiam non obſtant fundamenta pro contraria parte ſuperius adducta, ex tex. in dict. l. ſi ea pactione, quia ille textus locum habet de iure Ciuili, quo iure vſuræ erant permiſſæ. Secùs tamen eſſet Canonico, & Regio, quibus iuribus non ſolum vſuræ, verum & pacta in fraudem vſurarum ſunt prohibita, & damnata, vt in toto tit. de vſur. in Decretal. & in l. 4. & 5. tit. 6. lib. 8. Recopil. Quo iure multis pœnis ſubduntur, qui in fraudem vſurarum contrahunt.

NEQVE etiam obſtat ſecundum fundamentum, quod dicebatur, habitationem non habere certam partem per naturam, ſed per induſtriam locatoris; quia & ſi hoc ſit verum, negari non poteſt, quod creditor recipit aliquid vltra ſortem, maximè ſi hoc ſimpliciter ab initio in fauorem creditoris actum fuit, vt domum poſſet habitare. Nihil enim intereſt, pecuniam vel aliam ſimilem rem pecuniam valentem ratione mutui præſtari.

NEQVE etiam obſtat, quòd debitor vtitur pecunia creditoris, & cum ea lucratur, quia ſi ab initio mutuum fuit factum, nulla expectata recompenſa propter talem mutuationem, ſecũdum veram, & iuridicam naturam mutui, de qua in l. Rogaſti. §. 1. ff. ſi certum petatur, iuxta illud Paul. *Mutuum dantes, & nihil inde ſperantes*; minimè poſſet creditor, nec ex poſtfacto, nec ab initio habitationem gratis accipere, vt voluit Paulus in dict. l. ſic à pactione. Vincen. Carro. in loco ſupra citato. num. 12.

NEQVE vltimò, & finaliter obſtat textus in dict. cap. 1. de fœud. & in dict. cap.

cap. conquæſtus, quia reſpõdetur, quòd illorum iurium diſpoſitio ex eo procedit, quia fructus rei fœudalis, de qua ibi, 53 frequentiſſimè ſunt eiuſdem eſtimationis, & valoris, cuius ſunt ipſa ſeruitia à fœudatario domino fœudi debita, à quibus ipſe vaſſallus interim liberatur, dũ res apud dominum manet iure pignoris, & tamen illa iura intelligenda ſunt, quando fructus ſeruitijs debitis æquiualent, vt manifeſtè deducitur ex dict. cap. 1. & ita declarat Couar. lib. 3. variarum, cap. 1. num. 4. & plures alij, quos refert, & ſequitur Vincent. Carrot. vbi 54 ſup. num. 13. & ideo, ſi fructus excederent ſeruitia, proculdubio exceſſus (ab ipſo etiam domino fœudi) excomputãdus, vel reddendus eſſet vaſſallo.

SVMMARIVM.

1 *Aliud prõ alio inuito creditore regulariter ſolui non poteſt.*

2 *Debitor fructuum non poteſt compellere creditorem, vt eorum æſtimationem recipiat.*

3 *Frumentum, vinum, vel oleum debitum, ſi eiuſdem bonitatis, quâ fuit traditum, reperiri nõ poteſt in eâdem prouincia, in qua ſolui debet, creditor cogitur recipere æſtimationẽ, & ex eius reali ſolutione debitor liberatur.*

4 *Frumentum ſi debeatur, & reperiri non poteſt, vel reperitur, ſed ita lõgè, vt ſine magno debitoris diſpendio portari non poſsit, an liberetur debitor præſtando intereſſe.*

5 *Æſtimatio ſuccedit loco rei, quando res non poteſt reperiri eiuſdem bonitatis.*

6 *Condemnatus ad reſtitutionem tritici in genere, non expreſſa eius bonitate, niſi creditor probauerit bonitatem tritici ſibi debiti, ſatisfaciet creditori debitor, etiamſi ei viliſsimum triticum tradiderit.*

7 *Adminiſtrator ad reſtitutionem tritici, vini, aut olei condemnatus, ex mora de æſtimatione quãti plurimi oneratur, & in hoc quatuor caſus ſunt diſtinguendi.*

8 *Adminiſtrator in culpa dicitur, ſi triticũ abſque domini mandato, vel non inſtante præciſa neceſsitate diſtraxit, ante tempus vendi tioni deſtinatum etiamſi ex pretio fundum pro domino emiſſet.*

9 *Fructus ſi fuerunt, vel præſumantur conſumpti, vt poſt triennium non tenetur amplius debitor ad æſtimationem quanti plurimi à triennio vltra.*

10 *Fructibus conſumptis æſtimatio eorum nõ creſcit amplius.*

11 *Fructus conſumpti nõ dicuntur magis fructus, ſicut nec homo mortuus dicitur amplus homo.*

12 *Æſtimatio quãti plurimi nõ creſcit, niſi vſq; ad tempus, quod quis viuere præſumitur.*

13 *Intereſſe ex mora creſcit, vſque ad executionem ſententiæ.*

14 *Æſtimatio fructuum poſt triennium non recipit incrementum.*

15 *Fructus rei pignoratæ à tempore quo ſunt conſumpti, computantur in ſorte.*

16 *Fructus ſi non eſſent conſumpti, vel ſtare præſumuntur, non computãtur in ſortem, neque eam extenuant, ſed vt ſpecies certa reputantur, & reſtituendi debent.*

17 *Regulam ponit author in æſtimatione fructuũ, ex mora debitorum.*

18 *Fructus quando licitè percipiuntur ex re aliena, vt ſi eos colligat maritus, creditor, tutor, vel adminiſtrator, conſumptis fructibus, non tenetur ad tantumdem in genere, ſed ad æſtimationem tantùm.*

19 *Æſtimatio fructuum per adminiſtratorem conſumptorum debet regulari ſecundum æſtimationem, quæ fuit tempore, quo fuerunt conſumpti.*

20 *In æſtimatione quanti plurimi an debeat attendi tempus qualiſcumque maioris æſtimationis, etiam ſi momento tantùm æſtimatio duraſſet.*

21 *Æſtimatio alicuius rei, non ſufficit probari, ex eo quod tali die ſimilis mercantia fuit empta, & vendita pro tanto, quia nõ debet haberi conſideratio tàm breuis temporis.*

22 *Aduocatus cautus eſſe debet, in articulando æſtimationem quanti plurimi, & qualiter fieri debeant articuli.*

23 *Valor frumenti, vel alterius rei venalis, non debet attendi, niſi loci publici fori, & quantũ ibi vendi potuiſſet.*

24 *Maritus qualiter debeat reſtituere triticum,*

vinum, vel oleum, quod in dotem recepit ſoluto matrimonio.

25 Adminiſtrator etiam ſi triticum, vel quid ſimile minoris carius vendere potuit, mittendo illud extra locum, vbi recollectum fuit, & non fecit, non ex hoc ad æſtimationem quanti plurimi tenetur.

26 Frumentum, vinum, vel oleum, vbi ſoluendum eſt extra domicilium, vel habitationem creditoris, debitor non dicitur in mora, niſi probauerit creditor, quod ipſe paratus fuit recipere in loco deſtinatæ ſolutionis, tempore quo ſolui debuit.

27 Vbi requirebatur labor, in portando ſpeciem ſoluendam ad locum deſtinatæ ſolutionis, nõ ſufficeret, quod creditor probaſſet, ſe interpellaſſe debitorem, vt ſolueret, ſed ad æſtimationem quanti plurimi neceſſariò probare debet, quod ibit ad locum deſtinatæ ſolutionis, ad recipiendum quantitatem ſoluendam, & ſibi non fuit tradita.

28 Æſtimatio quanti plurimi non conſideratur, vbi debitor fuit interpellatus per procuratorem creditoris, non exhibito mandato, ad exigendum, & recipiendum, & quietandũ debitorem, etiam ſi debitor non petijſſet, vt tale mandatum exhiberet procurator.

29 Dies ſolutionis quando in inſtrumento debiti non eſt aſſignatus, vel etiã non eſt appoſitus locus, vbi ſolui debet, ſi in ipſamet interpellatione, quam facit creditor debitori, nõ exprimat diem, & locum ſolutionis, non habebitur ratio æſtimationis quanti plurimi.

30 Debitor ſi quis ſit æſtimationis, vel pretij tritici cuiuſdam diei præciſi, ſi non probauerit creditor, quantum in illa die ſimile triticum communiter valuit, in publico foro loci, vbi erat ſoluendũ, minime de æſtimatione quãti plurimi oneratur.

31 Debitor tritici, vini, aut olei, non oneratur de æſtimatione quãti plurimi, ſi careſtia euenit inſolita.

32 Creditor ſi accepit â debitore triticũ, vel quid ſimile abſque proteſtatione intereſſe quanti plurimi, vel etiam cum proteſtatione, cui tamen debitor contradixit, non oneratur de iſta æſtimatione quanti plurimi.

33 Debitor non oneratur de æſtimatione quãti plurimi, vbi creditor petiuit plus debito.

34 Debitor ſi habeat iuſtam cauſam ignorandi, an ſit debitor eius, quod à ſe fuit petitum, an ex interpellatione teneatur ad æſtimationem quanti plurimi.

35 Debitor interpellatus, vbi contractus eſt reciprocus, non conſtituitur in mora, niſi creditor oſtendat ſe ex ſua parte contractum ad impleniſſe.

36 Interpellatus, vt ſoluat, tẽpore quo ducit vxorem, vel ſuum defunctum funeratur, non cõſtituitur in mora nec tenetur ad æſtimationem quanti plurimi.

37 Debitor interpellatus, vt ſoluat, non conſtituitur in mora, ſi ſtatim ſuperuenit careſtia rei ſoluendæ.

38 Ciuitatis Rectores an oneretur de damno tritici, vel intereſſe, ſi triticum annonæ fuit corruptum aquis, vel à vermibus demollitum, & illud non tradiderint vicinis ad renouandum, nouo pro veteri dato.

39 Triticum corruptum, qualiter, & inter quos vicinos debeat diſtribui, per adminiſtratores ciuitatis ſi in annona ſuperſit caro pretio emptum, & an clerici, & vicini vicorum, compelli poſſint illud accipere pro tanto.

CAPVT XVII.

De frumento, vino, aut oleo, adminiſtratoribus onerando.

SOLENT nonnũquam adminiſtratores de tritico, vino, oleo, & ſimilibus onerari, & ideo operæpretiũ erit, vt videamus qualiter in hoc ſe habere debeãt calculatores, & iudices. Et in primis ſciẽdũ eſt, quòd ſi prædicti fructus penes adminiſtratorẽ extent, præciſe illos reſtituere debet in ſpecie, nec aliter domino ſatisfacit: l. mala fide. C. de condictio. ex lege. Sed ſi eos conſumptos fuiſſe dicat, vel extent (corrupti tamẽ) eò, quòd debito tempore non fuerunt vẽditi, hîc opus,

hic

hic labor eſt, videtur enim dicẽdũ, quòd etiam ſi triticũ, vinum, aut oleum non
1 extent, adhuc ad reſtitutionẽ tantundẽ in ſpecie debeat adminiſtrator præciſe onerari, quia aliud pro alio inuito creditore regulariter ſolui non poteſt. l. 2. §. *Mutui datio*. Et ibi notant communiter Scribẽtes. ff. ſi certũ petatur. l. ſi ſe. §. *Ait Prætor*. ff. de re iudica. l. ſi promiſſor. §. fi. ff. de conſti. pecu. l. Item liberatur. §. *Qui paratus*. ff. quib. mod. pig. vel hypo. ſol.
2 Quo fit, vt qui fructus debet, non poſsit cõpellere creditorẽ, vt eorũ æſtimationem recipiat. Gloſ. Cinus, & Bald. in l. neque. C. de cõpenſa. Imol. & Innocen. in c. ad noſtrã de iure iurand. Baëça de decima tutor. c. 32. n. 3. & in terminis tradit Mexia in pragmat. panis, concl. 7. n. 11. Aiora de parti. 1. part. cap. 7. num. 9. & 10. & facit optim. text. in l. 21. tit. 11. Part. 4. ibi: *Mas con todo eſſo tenudo es de tornar à la muger otro tanto, è tal como aquello que dio en dote*. Prout neque creditor tritici, poteſt compellere debitorem illud ſoluere volentem, vt pecuniam pro tritico ſoluat, vt in l. domini prædiorum. C. de agric. & cenſi. Bertrand. conſi. 81. num. 5. vbi dicit, quòd quemadmodum debitor non poteſt compellere creditorem, vt aliud pro alio recipiat, eodem pacto creditor non poteſt compellere debitorem, vt pecuniam pro ſpecie ſoluat.

SVPRADICTAM tamen concluſionem veriſsimam reputo, vbi frumen
3 tum, vinum, vel oleum, & quid ſimile eiuſdem bonitatis reperiri poſſit in eadem Prouincia, in qua ſoluendum eſſet: ſecùs tamen ſi reperiri non poſſet, quia tali caſu ſoluendo æſtimationem tritici illius loci, in quo recipit, debitor liberatur, vt voluit gloſſ. in dict. §. *Mutui datio*, & in l. vinum, vbi Bart. num. 21. & ibi communiter Scribentes, vbi Paulus, num. 6. dicit, quod ſi quis recepit frumentum mutuo, & tempore ſolutionis non reperitur, vel non poteſt illud reddere, creditor cogitur recipere æſtimationem, quæ currit in loco, vbi ſolui debuit. Ex text. in l. res furtiua. ff. de condict. furtiua, & idem dicendum
4 erit. vbi frumentum ſolui poſſet, ſi portaretur à longe (prout contingit in iſto anno 1598.) non tamen haberi, & portari poſſet, niſi cum maximo incommodo, & exceſsiuo ſumptu debitoris, vt eleganter voluit Purpuratus in dict. §. *Mutui datio*, num. 97. idem enim eſt haberi non poſſe, vel haberi poſſe pro immodetato tamen & exceſsiuo pretio, argum. text. in l. non dubium in fin. ff. de leg. 3. ibi: *Quod dominus non vendat, vel in modico pretio vendat, iuſtam æſtimationem inferat*. Vbi gloſſ. communiter recepta hoc notat, pro grauato de re aliena reſtituenda, gloſſ. etiam in §. *Non ſolum*, inſtit. de legatis, & in l. qui concubinam. §. fin. ff. delegat. 3. & in hunc modum eſt intelligenda ſententia Pauli in l. ſi ita fideiuſſorem. §. 1. de fideiuſſor. quatenus dicit, quod ſi quis eſt obligatus ad dandum frumentum, obligationi ſatisfacit, ſi æſtimationem eius præſtiterit, ex ſententia Matth. de Affictis, deciſ. 58.
5 num. 6. Quatenus dicit, quod æſtimatio ſuccedit loco rei, vt in l. ſi ſeruum. §. *Si cum*, & ibi notat gloſſa. ff. de verbo. deciſ. Genuenſ. 77. in fin. n. 7. quod intelligitur quando res nõ poteſt reperiri eiuſdem bonitatis, & eam notãdam reputo pro ampliatione tex. in l. fundi Trebatiani. ff. de vſufruct. lega. eamque mirabilem dicit in praxi Mexia vbi ſupra. n. 14. loquẽdo in adminiſtratoribus annonæ frumentariæ, dicens, quod ita fuit pronuntiatum, & quod fuit condemnatus quidam poſiti adminiſtrator ad intereſſe, inſpecto valore panis, qui ex poſito vendebatur. Caueãt tamen adminiſtratores, Rectores, & iudices locorum ne forte triticum de publico poſito ſuſcipiãt, quia vltra pœnas talibus impoſitas in l. 8. tit. 5. lib. 7. Recop. ſi triticum eſſet portandum à longinquo, eò quòd ipſi illud ex horreo perceperũt, & deficit pro victu pauperum, & vicinorum, ratione damni emergentis tenerentur ad totale intereſſe, & ad illud plus, quod expen-

ditur in eundo,& redundo(etiam extra regnum)pro illo cõparando& ſumptus in iumentis,vel curris,factis,vt tenet Bobadilla in politi.lib.3.c.3.n. 73.vbi idem dicendum reputat inter priuatos , vbi creditori intereſſe,magis triticum recipere,pro diſpenſatione ſuæ familiæ, vide illum, quia optimè loquitur in propoſito.

6 VNVM tamen in propoſito aduertẽ dum eſt,quod condemnatus ad redendum certos modios tritici,non expreſſa bonitate tritici,ille cui reſtitui debet, probare tenetur bonitatem tritici mutuati, vel cõſumpti,aliàs ſi eã non probauerit, etiam ſi debitor viliſsimum triticum tradiderit obligationi,& ſententiç iudicis ſatisfacit, ex textu eleganti in l. ſi fideiuſſorem,ff.mandati,ibi: *Quodlibet triticum dando, reum liberari poſſe exiſtimo*; licèt aliter dicendum eſſet, vbi quis ex legati cauſa triticum deberet præſtare, quia tali caſu,forte voluntati teſtatoris non ſatisfaceret niſi ſaltim ex mediocri tritico ſolutionem faceret,arg.tex.iuncta gloſ.in l.legato generaliter.ff.de leg. 1.& in l.23.tit.9.par.6.vbi Greg.verb.*ſemejantes*,diſtinguit inter rem,quæ habet terminos à natura,vt in equo,vel homine,& eamque facto hominis finẽ habere conſueuit,vt veſtimentum, ſcultela, vas,vel aliud ſimile legatum.

7 VBI autem adminiſtrator ad æſtimationem tritici,vini,olei,& ſimilium condemnatur, quatuor caſus ſunt diſtinguendi,aut enim fructus extant,aut preſumuntur ſtare, veluti quando fuerunt ab adminiſtratore collecti intra triennium,vel ſi fuerunt poma intra annum, aut non extant,quia fuerunt ab adminiſtratore cõſumpti extra triennium, vel extra annum, aut præſumuntur à lege conſumpti poſt triennium,cum vltra illud tempus regulariter durare non præſumantur,veluti in frumento,vino, aut oleo,de quibus agimus. In primis enim duobus caſibus,ſcilicet,quando, extãt, vel extare præſumuntur, proculdubio ad tantumdem in ſpecie adminiſtrator debet condemnari;aliàs ſi illos fructus, vel tantumdem ex illis non reſtituat,cõdemnari debet ad æſtimationem quanti plurimi vendi potuerunt intra triennium,niſi pro parte adminiſtratoris probaretur,conſumptos fuiſſe abſque eius 8 culpa. Et quidem in culpa adminiſtrator diceretur,ſi triticum, quod conſeruatur in horreo per triennium,& in palleis,ſiue ſpicis ipſis per ſeptẽnium(vt refert Franciſcus Patritius lib.3.de repub. tit.1.ad finem.Bobadilla in Politica.c.3. num.47.) vendidiſſet abſque domini mandato, vel præciſa neceſſitate non vrgente, ante tempus à lege, homine vel conſuetudine ad vendendum deſtinatum,veluti ſi iam ad pretium lege taxatum aſcenderet, etiã ſi ex pretio fundũ domino emiſſet,vt tenet Bald.in l.ſi pretium.C.de procur. licèt hoc dictũ Bald. mihi parum vrgeat, cùm iudex poſſit arbitrare,an benè vel malè fecerit.

9 TERTIO verò,& quarto caſu , ſcilicet quando fructus vel fuerunt, vel præſumuntur conſumpti, vt triticum poſt trienniũ,non teneretur ad æſtimationẽ quanti plurimi,à triennio vltra,quia tribus annis elapſis,quibus triticum incorruptum durat,vel elapſo tempore, quo alij fructus ſtare & durare præſumũtur, licet adminiſtratori fructus alienare, quod ſi nec eos conſumpſerit, nec alienauerit,ſed dicat conſumptos eſſe præſumptione legis, tali caſu ſolum tenetur adminiſtrator ad æſtimationem illorum,inſpecto tempore, quo conſumpti præſumuntur,& ſic ad valorẽ currentẽ 10 in fine dictorum triũ annorum. Et ratio ea eſt potiſſima,quia conſumptis fructibus,æſtimatio eorum non creſcit, nec eorum vita agumentum, vel diminutionem poteſt recipere,fructus namque mortui,vel conſumpti,non dicũtur am 11 plius fructus,ſicut nec homo mortuus dicitur amplius homo. Quã ſentẽtiã tenet gloſ.in l.vnica. C. ſi aduerſus vſucapio.Fanus de pignori.5.p.memb.5.n.12. 12 Pluresetiam,quos refert,& ſequitur Caualca.de tutore,a num. 236. cum tribus

ſeqq.

ſeqq. Deciſ. Genuenſ. 144. num. 18. Petr. Surd. deciſ. 81. reprobando opinionem illorum, qui affirmant, eſtimationem frumenti debiti in genere à die more perpetuò creſcere, etiam vltra triennium: nõ enim creſcit æſtimatio, niſi vſque ad tempus, quo quis viuere præſumitur, vt in l. hæreditatum. ff. ad leg. Falcid. Roland. conſ. 39. num. 10. Aiora de partitio. 3. par. cap. 39. num. 105. Barboſa in l. diuortio. §. *Interdum*, num. 43. ff. ſoluto matrimon.

SED in contrarium vrget textus in l. in fideicommiſsis, in princ. ff. de vſur. & in l. ratio. §. *Cùm per venditorem.* ff. de actio. empti. vbi cauetur, quod intereſſe ex mora creſcit vſque ad executionem ſententiæ. Nam in caſu, quo habetur ratio intereſſe, ſeu æſtimationis iudicis officio, tunc poteſt creſcere, quouſque iudicis officium durat, quod eſt non ſolũ vſque ad ſententiam, ſed etiam vſque ad executionem ſententiæ, & hanc ſententiam tenet Bartol. in l. 3. §. in hac. num. 2. ff. commod. Iaſ. in l. vinum, num. 22. ff. ſi cert. petatur. Bolognetus in additione ad conſ. 5. Ananiæ, Roder. Suar. dicens ita practicari in hoc Regno, in l. poſt rem iudicatam, verſ. *Quæritur vlterius*, num. 2 ad finem.

SED pro concordia dicendum erit, quod opinio Bart. & ſequatium, debet intelligi vera, caſu quo fructus extant, vel extare præſumuntur: hoc eſt intra triennium, vel intra annum, ſi eſſent poma (vt ſupra retulimus) non verò quando ſunt conſumpti facto hominis, vel legis præſumptione, vt poſt triennium in vino, tritico & oleo, & in pomis poſt annum, & ita reſpondit Roland. conſ. 99. num. 10. nullo enim modo poſt triennium fructus iſti incrementum recipere poſſunt, & pro hac ſententia eſt text. in l. 1. C. de diſtractio. pigno. Vbi fructus rei pignoratæ, eo ipſo, quod ſunt conſumpti, computantur in ſortem, neque eorum creſcit æſtimatio, quia poſt conſumptionem non dicuntur amplius fructus, ſed quantitas, & pars ſortis principalis. Secùs autem ſi fructus non eſſent conſumpti, vel extare præſumerentur, quia tunc non cõputarentur in ſortem, neque eam extenuarent, quia vt ſpecies certa reputantur, & de ſpecie ad quantitatem non efficitur cõpenſatio, ex Bart. in l. 1. C. de pignor. actio. Fanus de pignor. 5. p. 5. memb. num. 11. & 12. verſ. *Limita autem.* Idem Bart. in l. neque ſcriptura, n. 6. C. de compenſa.

EX quibus in propoſito regula erit, quod poſt triennium, vel fructus conſumptos, adminiſtrator vel debitor non tenebitur ad æſtimationem quanti plurimi, quia poſt conſumptionem eorum, veram, vel fictam non creſcit æſtimatio, quam ſententiam notabilem dicunt Bart. & Paul. in l. diuortio. §. *Ob donationes.* ff. ſoluto matrimo. vbi dicunt, diligẽter eſſe notandum, quod quando licitè percipio fructus ex re aliena, vt maritus, creditor, tutor, vel procurator, conſumptis fructibus, non teneor ad fructus, nec ad tantundem in genere, ſed tantum teneor ad æſtimationem, quia de cætero non poteſt creſcere, vel decreſcere æſtimatio, & eos ſequitur Boërius deciſ. 68. & Aretinus dicit notabilem in §. *Si quis à non domino.* num. 4. inſt. de rerum diuiſione. Pariſius conſ. 18. verſ. *In aliam cauſam*, volum. 4. & eos refert & ſequitur Caualca. de tutore, num. 232. vbi procul dubio tenendum reputat, quod æſtimatio talium fructuum onerari debet tutori, ſecundum æſtimationem, quæ fuit tempore, quo fuerunt conſumpti, & ſic à die moræ vſque ad triennium. Et hanc ſententiam refert tenuiſſe Bald. in l. 2. in fine, num. 8 verſic. *Quæro hæres.* C. de fructi. & litium expenſis. Menoch. de recuper. poſſeſ. rem. 15. quæſt. 40. num. 596. verſ. *Declarat quarto.* fol. 172. Deciſ. Genuenſ. 177. num. 7. & 8.

VLTERIVS in propoſito dicendum videtur, quod in hac æſtimatione quanti plurimi debet haberi reſpectus ad qualemcumque maiorem æſtimationem, etiam ſi momento tantum duraſſet, vt tenet Cagnolus in dict. l. vinum,

num. 36. ff. ſi cert. petat. licèt hæc opinio mihi parum vrgeat, ad probandum
21 enim rei pretium, & communem æſtimationem non ſufficeret, etiam ſi probaretur, quod tali die talis mercantia fuit empta & vendita pro tanto, quia nō debet fieri conſideratio tàm breuis temporis, & hanc ſententiam notabilem dicit Angelus poſt Barto. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid. Boërius vbi ſupra num. 6. Afflict. deciſ. 316. num. 5. vbi dicit, cautum debere eſſe Aduocatum in articulando
22 hanc æſtimationem, quia non debet ſe reſtringere in articulo ad tempus inſtãtaneum, ſed facere debet articulum, quod tali tempore communiter tãtum valuit ſimilis mercantia in foro publico, non enim ſufficeret probare quod Titius, vel Sempronius tali die, vel tempore pro tali pretio vendiderunt triticum, inter priuatos, vt aiunt, parietes. Et hanc ſententiam refert tenuiſſe Florianum de ſancto Petro in l. ſi ſeruum. ff. ad leg. Aquil. Bart. in l. ſeptem. C. de erogatio.
23 mili. anno. lib. 10. vbi dicit. Nota hic caſum ex preſſum, quod quantum frumẽtum valuit, valueruntque aliæ res venales, nunquam debet inſpici, niſi in loco publici fori, & quantum ibi vendi potuiſſet, vnde ſi triticum, vel alia res, poſſet multo plus vendi extra forum, non debemus illud attendere, ſed ęſtimationem tantum fori publici: argum. text. in cap. 1. de emptione, & venditione, ibi: *Quantum in mercato vendere poſſunt*. Et hãc ſententiam ſequitur Butrius in. c. cùm cauſam, verſ. *Ad ſecundum*, eod. tit. Bart. in dict. l. pretia rerum. Plotus in l. ſi quando. C. vnde vi, num. 182. in magna impreſſione, verſ. *Quinto non tenetur*. Maſcard. de probatio. concl. 1399. num. 35. & prædicta maximè conducunt ad intelligentiam eorum, quæ notat Aiora de partitio. 1. part. cap. 7. ex num. 10. cum tribus ſeqq. & 3. part. cap. 29. num. 105. quate-
24 nus tractat, qualiter maritus debeat reſtituere vxori triticum, vinum, vel oleũ, quod in dote recepit, vbi dicit, quod ſufficit, ſi totidem reddat. Non enim hoc ſufficit, ſed pretiũ temporis cõſumptionis præſtari debebit, ex ſupra relatis.

25 Ex quibus infertur, quod etiam ſi adminiſtrator potuit triticum, vel quid ſimile carius vendere, mittendo illud ad forum vicini loci, & non miſit, ſed domi illud viliori pretio vendidit, ex hoc non poterit de æſtimatione quanti plurimi onerari. Et hanc ſententiam in terminis tenent Bald. & Salicet. in l. fin. C. de adminiſt. tuto. & alios refert Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 1. num. 120. facit quod dixit Afflictis deciſ. 316. in fine, quod ſi quis ſit debitor tritici, quod ſolui debebat in tali loco, & probatum ſit, quod alibi, quam in loco deſtinatę ſolutionis, carius in foro publico vendebatur, tempore quo ſolui debuit, non debet attendi talis probatio ad æſtimationem quanti plurimi, ſed probari debet præciſè, quod in ipſo loco ſolutionis deſtinatæ, tali tempore pro tanto valebat communiter. Quod nota, *Para los que ſe obligan à las valias de Mayo*.

Hæc tamen æſtimatio quanti plurimi, aliquibus ex cauſis ceſſare poſſet, etiam vbi quis eſſet interpellatus congruo loco, & tempore à lege, vel ab ho-
26 mine. Primum enim locum non haberet, vbi frumentum, vinum, vel oleum, ſiue quælibet alia ſimilia ſpecies, præſtanda eſſet, extra domicilium vel habitationem creditoris, vel debitoris. Hoc enim caſu debitor non diceretur in mora, niſi creditor probaſſet, quod ipſe paratus fuit recipere rem, vel ſpeciem debitam, in die ad ſolutionem deſignato, in loco deſtinatæ ſolutionis. Ita Bart. in l. item illa, num. 9. & ibi communiter Scribentes, ff. de conſti. pecunia. Afflictis deciſ. 316. num. 2. ex text. in l. arbiter calendis. ff. de arbitris, ibi: *Si per ſtipulatorẽ ſtet, quominus accipiat, non committi pœnam*. Et in terminis ita tenet Decius conſ. 566. num. 4.

27 Secvndo: de æſtimatione quanti plurimi debitor non onerabitur, vbi ſpecies ſoluenda requirebat laborem in portãdo ad locum deſtinatæ ſolutionis,

eo enim caſu non ſufficeret, quod creditor probaſſet, ſe interpellaſſe debitorẽ, vt ſolueret, ſed neceſſe probare debet, quod ibit ad locum deſtinatæ ſolutionis, ad recipiendum illam quantitatem, quod eſt intelligendum, vbi ex natura contractus, vel ex pacto debitor non eſſet obligatus ad portandum illam ad domum creditoris, vt voluerunt Bart. & Paulus in dict. l. Item illa. Marian. Socin. conſ. 136. num. 1. Plotus in l. ſi quãdo. C. vnde vi, num. 182. verſ. *Secundo debitor.*

28 TERTIO, de prædicta æſtimatione non oneratur debitor, vbi non ipſe creditor, ſed eius procurator illum interpellaſſet, vt ſolueret, non docto de mandato creditoris ad recipiendum, exigendum, & quietandum creditorem, etiam ſi creditor non petijſſet, vt mandatũ prædictum exhiberet. Et ratio huius concluſionis eſt, quia reus in extraiudicialibus non tenetur excipere de mandato, ſed illud creditor, vel eius procurator exhibere debet, ad conſtituendum debitorem in mora, vt eleganter notauit Bald. in Rubr. C. de poſiti. num. 4. & vbi ſup. num. 4. Bart. in l. ſi quis inficiatus, num. 3. ff. de poſiti. & in l. non ſolum. §. *Morte.* n. 37. ff. de nou. oper. nuntia. Et in l. nomen. C. quæ res pig. oblig. poſſunt.

29 QVARTO de æſtimatione ſupra relata debitor nõ onerabitur, quãdo in obligatione non erat ſpecificatus dies ſolutionis, neque locus in quo ſolutio faciẽda erat, præterquam ſi in ipſamet interpellatione creditor exprimeret diem, & locum præciſum, in quibus proteſtetur ſe recipere paratum eſſe, & proteſtationem probauerit, vt voluit Bart. in d. §. *Morte.* n. 57. & in l. aut qui aliter. §. 1. per textum ibi. ff. quod vi, aut clàm, & in l. cùm filius, per textũ ibi. ff. de verborũ, Afflict. vbi ſup. d. num. 4. verſic. *Præterea, & ſecundo*, Plotus loco ſupra citato, num. 132.

30 QVINTO de æſtimatione quãti plurimi non onerabitur, quando fuit debitor pretij cuiuſdam diei præciſi, vt puta, in die Paſchatis Natiuitatis, vel die Diui Ioannis, quia ſi non probaret creditor, ſaltem per vera tabellionis teſtimonia, quantum valuerit triticum illa die communiter in publico foro loci, vbi erat ſoluendum, minimè de eſtimatione quanti plurimi onerandus eſt debitor, etiam ſi probaſſet, quod illa die aliqui pro tanto emerunt, vel vẽdiderunt, quia ex hoc non concluditur communis valor, & æſtimatio, quam præciſe tenetur creditor probare, vt voluit Bart. in l. pretia rerum, in princ. per tex. ibi. ff. ad l. Falcid. Afflict. vbi ſup. n. 7. Plotus. d. n. 182. verſ. *Quinto non tenetur.* Maſcard. de probatio. concl. 1398. num. 35. cum ſeqq. Prædicta tamen ſententia ceſſaret, vbi eſſemus in loco, vbi ſingulis hebdomadis ab aliqua perſona publica deſcribitur, quanti res fuerint venditæ communiter, tali enim caſu huic publico libro credendum, & ſtandum erit, vt voluit Maſcard. vbi ſupra num. 45. vbi in Francia ita ſeruari inter mercatores teſtatur.

31 SEXTO non onerabitur debitor de hac æſtimatione quanti plurimi, ſi caſtia ſuperueniſſet inſolita, vt tradit Laſo. in l. ſed ſi quis. §. *Quæſitum*, num. 33. ff. ſi quis cautio. Imola in l. pretia rerum, ff. ad leg. Falcid. Plotus, d. num. 182. verſ. *Septimo non tenetur.* Vbi dicit, quòd ſi euenit penuria inſolita, & quæ non durauit niſi per modicum tempus, non debet debitor onerari de æſtimatione quanti plurimi, reſpectu illius modici temporis, etiam ſi eſſet tempus vnius anni, niſi probaretur, quod ante, & poſt pro illo pretio ſimile triticum, vinum, vel oleũ vendebatur communiter, quod ipſe verum intelligit, dummodò debitor non fuerit in mora conſtitutus, vel eſſet fur, quia in quolibet ex prædictis caſibus, etiam de æſtimatione quantumcumque momentanea onerandus eſſet, ita Couar. in reg. peccatum. 8. part. §. 6. num. 2. quem refert & ſequitur Caualc. de tutore, num. 237. in fin. & 238. Neque mirũ, quod diſpoſitum in fure, etiã in moroſo locum habeat, quia fur, & moroſus in iure æquiparantur, vt in l. inter ſtipulan-

tem. §. *Stichum.* & ibi Bartol. ff. de verborum, & in l. quod te mihi, num. 11. ff. ſi cert. petatur.

32 SEPTIMO, non oneraretur debitor de iſta æſtimatione quanti plurimi, vbi creditor recepiſſet triticum, vinum, vel oleum ſibi debitum ſimpliciter, & abſque proteſtatione æſtimationis quanti plurimi, vel etiam cum proteſtatione, ſed illi debitor contradixiſſe, dicens, quod per illam ſolutionem volebat ſe amplius ab hac æſtimatione quanti plurimi liberare; ita Decius in l. vinum, ſupra relata, limit. 2. & in d. l. 3. C. de poſiti. vbi Bald. & communiter Scribentes, & in l. fin. in fine. ff. de eo, quod certo loco, Paul. Caſtrenſ. in l. 3. §. *Item Iulianus.* ff. eod.

33 OCTAVÒ, de prædicta æſtimatione quanti plurimi non onerabitur debitor, vel adminiſtrator, quandocumque à debitore petiſſet creditor plus debito, abſque proteſtatione, quod eſt paratus recipere in calculo, quicquid conſtiterit debitorem illi ſoluiſſe, ita Crotus in l. v. §. *Si ſtipulanti,* num. 6. & Alex. ibi col. 2. & ibi Galiaula in fine, verſ. *Vltimo, in quantum.* ff. de verborum, vbi Alciatus hanc dicit communem ſententiam, & eã magis communem dixit Plotus d. num. 181. verſ. *Decimo non tenetur.*

34 NONÒ; non teneretur debitor ad hanc æſtimationem quanti plurimi, vbi debitor non ſciret, vel ſcire deberet, vel ex aliqua iuſta cauſa ignoraſſet, ſe eſſe debitorem tritici, vel alterius mercis, vel rei, vt puta, ſi eſſet alterius hæres, vel aliquam aliam iuſtam cauſam litigandi haberet, vt reſoluit Octauia. deciſ. 48. n. 1. & plures, quos refert, & ſequitur Caualca. de tutore, num. 237. vel vbi debitum non eſſet liquidum, vel rationes eſſent intricatæ, vt reſoluit ex Baldo Iaſo. in l. quod te mihi, num. 8. & 9. ff. ſi certum petatur. vbi refert Bald. in l. acceptum, num. 11. in fin. de vſur. dicentem, quod mora in non liquidis numquam committitur, niſi per iudicem ſit declaratũ, quanta ſint reliqua, & ſic à die notificationis ſententiæ reliquatus incipit conſiderari æſtimatio quanti plurimi, quia ex tunc debitor eſt in mora regulari, vel ſi datus ſit certus terminus ad ſoluendũ, quia lapſo termino, & non antea, mora cõtrahitur, Alex. in l. quod te mihi, col. 5. ff. ſi cert. petat. Oſaſ. vbi ſup. num. 4. ſi verò ſit tutor, vel curator, qui frumentum ex bonis & redditibus minoris colligit, æſtimationem ſoluere debet illius temporis, quo triticum vendidit, vel conſumpſit, ſi triticum non extat, vt patet ex ſupra relatis, quia ex tunc æſtimatio ſuccedit loco rei, & non ſatisfacit ſi triticum inuito minore reddat. Et ratio prædictorum eſt, quia iuſta cauſa litigãdi excuſat debitorem à mora, & per cõſequens ab intereſſe, etiam ſi eſſet debitor ex cauſa depoſiti, quinimo facit, vt de interitu rei (etiamſi res non fuiſſet peritura penes actorem) non teneatur, ex text. in l. ſi longis. C. de executio. rei iud. Accurſ. in l. in hac, ff. de condi. triticaria, Plotus vbi ſupra, verſ. *Vndecimo non tenetur,* Ioſephus Ludoui. diciſ. 51. n. 8. Maſcard. concl. 1388. n. 32.

35 DECIMÒ, non onerabitur de dicta æſtimatione quanti plurimi, vbi contractus fuiſſet reciprocus, & tã vnus, quàm alter aliquid adimplere teneretur, quia ſi creditor, vel petitor ex ſua parte prius non adimpleuiſſet, debitor non diceretur conſtitutus in mora, ex text. in l. Iulianus. §. *Offerri.* ff. de actio. empti. tenet Petrus Surdus deciſ. 179. num. 26. & latè Maſcard. de probatio. concl. 1388. per tot. vbi pulchra cumulat circa contractus correſpectiuos, & in l. 27. tit. 5. par. 5 vbi Greg. verb. *Ex pretio,* Plotus loco ſupra citato, vbi idem dicẽdum exiſtimat in caſu quo contractus eſſet vſurarius, quia tali caſu non tenetur debitor illud adimplere ex parte ſua.

36 VNDECIMÒ prædictam concluſionem limitat Bart. in l. non ſolum. §. *Morte,* n. 59. vbi quis eſſet interpellatus, & requiſitus, vt ſolueret tẽpore, quo quis ducebat vxorem, vel ſepeliebat ſuum defunctum. Quam ſententiam extẽdit

Ripa

Ripa in tract. de peſte, part. vlt. num. 93. etiam vbi interpellatio facta fuiſſet durã te nouenario, & in cap. cum M. Ferrarienſis, de conſtit. ex text. in authen. vt cum, de appellatio. cognoſci. §. *Sancimus*: cui reſonat l. fin. tit. 13. part. 1. & ibi Gregor.

37 DVODECIMÒ, & vltimò, debitor ab hac æſtimatione quanti plurimi liberatur, vbi debitore interpellato, ſtatim (ideſt, antequam ſoluere poſſet) ſuperueniſſet difficultas ſoluendi, quia difficultas ſoluendi, mora non cauſata, excuſat debitorem à mora, & per conſequens ab æſtimatione iſta, vt in l. diuortio in princ. ff. de neg. geſt. & in l. ratio, aliàs datio. §. *Si per venditorem*. ibi: *Cùm nulla difficultas, &c.* ff. de actio. empt. & in l. Thais. §. 1. ff. de fideicommiſſ. libert. & hanc dicit communem ſententiam Belonus, lib. 1. ſupputationum, cap. 13. licèt contrariam ſententiam tenuerint plures relati à Butigela in d. l. quod te mihi. col. 19. verſ. *Tertia concluſio*. qui fortiter affirmant, quòd difficultas ſuperueniens, non excuſat debitorem â mora quando debetur pecunia, triticum, vinum, aut oleum, vel quid aliud in genere, ita Bobadilla in Politica, lib. 3. c. 3. num. 73.

PRÆDICTAS tamen Doctorum ſententias fœdere diſtinctionis concordabis, & conciliabis, ſi diſtinguas in hũe modum, aut enim difficultas ſoluendi ſuperuenit aliquo caſu fortuito, vel facto alicuius tertij, aduerſus quẽ regreſſus haberi non poteſt, & in his caſibus difficultas ſoluendi excuſaret debitorem etiam quantitatis, aut generis, ab hac æſtimatione quãti plurimi, ex text. in l. quod te mihi, quem ibi ita intelligunt Socinus, Aret. & alij. Butigela vbi ſupra, num. 41. Belonus. d. cap. 13. Socinus conſ. 288. num. 31. Pro qua ſententia eſt text. in l. ſi vehenda. §. *Idem iuris*. ff. ad l. Rodiam. de iactu. aut difficultas inerat à principio, & hoc caſu ab hac æſtimatione quanti plurimi non excuſatur: imputandum enim eſt debitori, qui & ſi cognouit difficultatem ſoluendi, adhuc ad ſoluendum ſe adſtrinxit; non enim lex fauet ei, qui ſe vltrò neceſſitati ſuppoſuit, vt in l. ſi fideiuſſor. §. penul. ff. qui ſatiſdare cogantur. Dicit tamen Belonus loco ſupra citato, quòd debitori ſoluere impedito abſque eius culpa (etiam ſi rigore iuris ad æſtimationem quanti plurimi teneatur) ei tamen per ininteg rum reſtitutionem ſuccurritur, vt ad talem æſtimationem non teneatur. Et hanc ſententiam dicunt notabilem Canoniſtæ in cap. cùm quis in iud. de reg. iur. in 6. & eam refert, & ſequitur Plotus d. n. 182. in fine.

38 VLTIMÒ, & finaliter dubitatur, an Rectores ciuitatis debeant in rationibus onerari de tritico publicæ annonæ, quod vel corruptus aquis, vel à vermibus (quos vulgò dicimus *Gorgojo*) fuit demolitum, eò quòd cùm poſſent illud inter vicinos diſtribuere, pro renouando illud, hoc non fecerunt. In qua difficultate prius ſciendum eſt, quòd in hoc multorum culpa conſiderari debet. Nam in primis de iſta corruptione triti ci, & damno ex ea reſultanti poteſt onerari depoſitarius ipſius tritici. Ad curam enim ipſius ſpectat proſpicere, ne frumentum debaſtetur, vel ſtilicidijs, ſeu pluuijs cadentibus corrumpatur, vt in l. 2. C. de condi. in publi. horreis. Vbi dicit Bart. quòd adminiſtrator, ſiue ſuſceptor, & depoſitarius eſt in magna culpa, & negligentia, ſi domos, & horrea non inſpexerit, & ſarta tecta domus frumentariæ non habuerit in tantum, vt neque excuſari poſſit, ſi dicat, quod habuit factorem idoneum pro dicto poſito adminiſtrãdo. Sarta enim tecta eſſent, necne, per ſeipſum inſpicere debuit, nec alij hoc committere licuit, vt & in tutore minoris cauetur in l. ſi procuratorem. §. *Si tutores*. ff manda. l. lex quæ tutores. §. *Ergo & domus*, & ita tenet Mexia in ſua pragmat. panis, concl. 1. num. 72. Poteſt etiam de hac negligentia Rector Prouinciæ onerari, quia ad ipſum etiam ſpectat viſitare horrea publica, vt videat,

deatur, an opus ſit triticum vetus prius vendere, quàm nouum, vel an opus ſit triticum nouum cum veteri immiſceri, vt ſub velamento noui vendatur & vetus, vt in d.l.2. vbi Platea, Bobadilla in Politica.lib.3.c.3.num.47. Quinimo & ſemper ſumma cum diligentia curare debet, vt prius vẽdatur vetus, quàm nouum, vt tenet Bartol.in l.1. C. de cond. in public.horr.lib.10.Franciſc.Marc.de ciſ.541. n. 3. Mexia in loco ſupra citato. num.73.in fin.vbi ſupradicta ad tutores etiam extẽdit, & ad quoſcũque adminiſtratores extendi poſſe arbitror, ſiquidẽ omnes tenentur adminiſtrare cautè, & ſumma cum diligentia, ad inſtar diligentiſsimi patrisfamilias, vt in alegata l.à tutoribus de adminiſt. tuto. & in l.1.ff. de tute.& ratio.diſtra.l.1.ff.de contr.actio. tutel.

39 QVOD ſi triticum aliquod, fortuito caſu corrumpatur, vel ſuperabundet, eò quòd annus fertilis ſuperueniat, adminiſtratores Reipublicæ debent illud inter incolas (ſecundum ratam patrimoniorum) diuidere, eo adiecto, vt tantũdem ex nouo reddãt, ex textu in l. quod ſæpè. §. *Veneni*. ff. de contrahend. emptione; Bart. in l. vnica. C. vt nemini liceat in emptione ſpecierum ſe excuſare, vbi dicit ſe ita practicaſſe in ciuitate Peruſij, pro ſale Reipublicæ vendendo, & in ſpecie, in tritico loquendo, ita tenendum reputat Franciſcus Marcus deciſ. 542. 1. part. poſt Lucam de Pena in d.l.1. Bobadilla plures referẽs in lib.3. Politicę. cap. 3 n. 40. cum duobus ſeqq. Et ita Vtrariæ practicatum fuiſſe teſtatur Mexia vbi ſupra, num. 74. vbi dicit, quod hoc caſu tàm clerici, quàm laici compelli poſſunt, vt triticum nouum pro veteri reddant, & quidem hoc æquitati, & rationi naturali congruit, & in conſcientia licet, vt tradit Hoſtienſ. in ſumma de vſur. verſ. *In alijs autem caſibus*, ibi: *Si tamen pœnas*, & Merca. in tract. *de tratos y contratos*. cap. *De preſtamos*: verſ. *Mas no es justo*. Cùm ex prouidentia Reipublicæ tempore neceſsitatis omnibus tam clericis, quàm laicis ſubueniatur. l. ſecũdum naturam. ff. de reg. iur. quinimò & ipſe hoc caſu inter vicinos vicorum, qui ciuitati ſubdũtur, diſtribuere triticum poſſe reſoluit, num. 75. tu illum videas, quia latè & eruditè loquitur. Minimè tamẽ cõpelli poſſunt Decuriones (hac non vrgẽte neceſsitate) vt triticũ publici horrei ciuibus vilius vendant, vel tradant, quã comparatum eſt, ex text. in l. non debere. ff. ad municipalem.

SVMMARIVM.

1 *Verba indefinita æquipollent vniuerſali.*

2 *Dictio, aliæ, eſt indefinita.*

3 *Totum qui dicit, nihil excludit.*

4 *Infinitas prohibita eſt in iure.*

5 *Partuum & poſt partuum computatio, quando arbitrio iudicis ſit faciẽda, quid veri hoc tenuerit Senatus Neapolitanus.*

6 *Partuum, & poſt partuum computatio qualiter fuerit in conſilio de la Meſta facta per peritos & expertos caprarios.*

7 *Partuum, & poſt partuum computatio tunc demum arbitrio iudicis relinquitur, quando verè non conſtat, quod partus ex ouibus, vel alijs animantibus feminis proceſſerint.*

8 *Arbitrium boni viri non debet eſſe abſolutũ, nec in eo iudex debet excedere metas iuris, rationis naturalis, & æquitatis.*

9 *Iudex arbitrari debet ſecundum mentem legis, iuris, & rationis.*

10 *Oues quo tempore parere incipiant, quóve tempore parere deſinant.*

11 *Vaccæ à quo tempore partui ſunt aptæ, quóve tempore deſinant parere.*

12 *Equa à quo tempore parere ſit apta, quóve tempore inutilis efficiatur.*

13 *Iumenta, ſiue aſinæ à quo tempore parere incipiant, quóve tempore partus inutiles efficiantur.*

14 *Capræ quo tempore fœtus procreare incipiant, quóve tempore deſinant.*

15 *Puerperæ, ſiue ſues feminæ, à quo tempore incipiant parere, quóve tempore inutiles efficiantur ad procreandum.*

16 *Sues feminæ, ſiue puerperæ, quot vicibus in an-*

no parere quóſ ve fœtus procreare regulari ter ſoleant.

17 *Condemnatus ad fructus alicuius aſini, equi, vel porci admiſſarij (quos vulgò dicimus, De ſimiente, ò garañones,) quid reſtituere debeat & qualiter ſit facienda computatio fructuum ipſorum animalium.*

18 *Equus à quo tempore generare incipiat, quo tẽpore inutilis fiat ſobolis procreationi.*

19 *Aſinus admiſſarius à quo tempore generare incipiat, quóve tempore deſinat.*

20 *Hircus à ſeptimo ſuæ ætatis menſe ſatis eſt habilis, & potens generationi, & aliquando admodum aptus eſt libidini, vt adhuc dum vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperueniat.*

21 *Hircus ante ſex annos ſeneſcit.*

22 *Condemnatus ad reſtitutionem partuum, & poſt partuum, an matres tantùm cum ſuis fœtibus præſtare debeat, an verò partus quoſcunque fœtuum etiam reddere teneatur, etiam in infinitum.*

23 *Sententia cenſetur lata ſecundum petitionem, & libellum agentis.*

24 *Verba ſententiæ debent intelligi: prout ſonant ſtrictè, neque extendi debent ad intellectum, quem ex lata ſignificatione habere poſſunt.*

25 *Omiſſum cenſetur, quod in condẽnatione nõ eſt expreſſum.*

26 *Sententia debet interpretari in fauorem condemnati.*

27 *Quando in libello, in quo partus, & poſt partus petuntur, additur vlterius, cum omni ſua cauſa, veniũt etiam partus partuum, & fructus fructuum.*

28 *Quando fit computatio de partubus, poſt litem conteſtatam procreatis, omnes, & quicũque partus, & partuũ partus comprehẽdũtur.*

29 *Sententia intelligenda eſt, ita vt iudex cenſeatur pronunciaſſe ſecundum ius.*

30 *Tutor, vel maritus ſi accepit centum oues & illas vendidit, ante tempus reſolutionis tutelæ, vel matrimonij an teneatur ad pretiũ tẽporis venditionis, an temporis reſtitutionis, vel an totidem oues reſtituere debeat.*

31 *Maritus ſi oues præguãtes, & iam prope partum, item & proximas tõſuræ accepit, poſt partum verò & tonſas oues diſſoluatur matrimonium, qualiter prædictorum partuum, & lanæ ratio haberi debeat.*

32 *Paſtore conuento ad reſtitutionem ouium, non ſufficit probare oues mortuas fuiſſe (etiam caſualiter) niſi probet caſum abſque eius culpa contigiſſe.*

33 *Paſtor, vel caprarius, & ſi pelles mortuorum capitum ad dominũ reducat, adhuc ex hoc mortem non probat, niſi probet mortẽ abſque eius culpa contigiſſe.*

34 *Paſtor qualiter mortem ouiũ probare debeat.*

35 *Mortem ouium paſtor probare poteſt, per ſigna, & coniecturas veriſimiles.*

36 *Paſtor ſi in libro ſuo rationum ſcriptum habet, qualiter tot oues, capræ, vel armẽta in itinere ribus caſu perierunt, an huic libro credatur.*

37 *Duci creditur de morte militis.*

38 *Caſum non probat per iuramentum ſolum, qui tenetur ex contractu.*

39 *Vxor ſi dedit marito in dotem vnam vel duas equas inæſtimatas, & ex eis alienatæ ſunt, & tandem tempore diſſoluti matrimonij, illæ equæ dotales mortuæ reperiũtur, an maritus teneatur loco mortuæ, aliam ex filiabus ſubrogare, & reſtituere.*

40 *Fructus rei dotalis competunt marito pro ſuſtinendis oneribus matrimonij.*

41 *Grex ſi detur marito in dotem, & oues aliquæ ex grege mortuæ ſint, tenetur ex filiabus aliàs loco mortuarum ſubrogare.*

42 *Lex ſi non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus.*

43 *Pluralis numerus duobus contentus eſt.*

CAPVT. XVIII.

Qualiter de fœtibus pecorum ſit onerãdus adminiſtrator, cõdẽnatus ad reſtitutionem ouiũ, cõ partos y poſt partos.

ASSIDVE in forenſibus tribunalibus, tutores, cohæredes, & alij adminiſtratores condemnãtur ad reſtitutionem ouium, vaccarum, & ſuum, equarũ iti-

itidem,& hircarum cum fœtibus,ac fœtuũ fœtibus(quod noſtro vulgari idiomate dicimus*Con partos y poſt partos*). Et cùm circa horũ fructuum computationem nihil in iure adhuc ſolidè teneatur, calculatores,aduocati,& etiam iudices in huiuſmodi liquidationibus,& computationibus nimis anxiè torqueri ſolent,& ideo hoc in capite,quid iure verius teneri poſſit,videndum erit.

ET in primis dicẽdum videtur,quod ex dicta clauſula cõdemnatoria omnes partus pecorum indiffinitè comprehendantur, vt expreſſe probari videtur in l. equis.39.ff.de vſuris,ibi:*Equis per fideicommiſſum legatis poſt moram hæredis, fœtus quoque debentur*. Textus etiam in l. equis. 8.ff.eod.ibi. *Equis per fideicommiſſum relictis poſt moram fœtus quoque præſtabitur.* 1 Verba enim illa (*fœtus*) in dictis iuribus indiffinitè appoſita, æquipollent vniuerſali, vt in l. ſi pluribus, & ibi Bart.& communiter Scribentes, ff. de legat.1.& ſic ad omnes,& quoſcumque fœtus ex talibus ouibus natos extendi debent. Quæ ſententia locum habet, maximè quando ouium ſub vniuerſali propoſitione comprehenſarum, eadem eſt æqua ratio, qualitas,& conditio,vt tenet Couarr.lib.1.variar. cap.13. num.9. Et ſic cùm eadem ratio, qualitas, & conditio militet in hoc caſu, reſpectu quorumcumque partuum, illa dictio *fœtus*, vel *partus* ad omnes indiffinitè extendi debet, & ita in ſimili voluit Conſultus in l.placet. ff. de liber. & poſth.vbi clauſula hæc, *Inſtituo poſthumum hæredem*; non tantùm ad præſentem fœtum in vtero exiſtentem extenditur, ſed ad eum, qui ex quacumque vxore naſceretur poſt mortem teſtatoris, & ferè in terminis videtur textus apertus in l. quod ſi oues.ff. de peti. 2 hæredi.ibi: *Quod ſi oues natæ ſunt, & ex his aliæ, hæ quoque quaſi augmentum reſtitui debent*. Dictio enim illa, *aliæ*, eſt indiffinita, & ſic omnes fœtus vniuerſaliter comprehendit, vt tenet gloſſ. in l. ſi fugitiui. C. de ſeruis fugitiu. verb. *Aliam*, Baldus in l.cõuenticulam. num. 3.verſic. *Item eſt*. C. de Epiſcop. & Cleri. Et pro hac ſententia facit optimè text.in l.5.tit.14.part.6.ibi:*Si contra alguno que fueſſe tenedor de la herencia que pertenecieſſe à otro, fueſſe dada ſentencia que la tornaſſe, deuela entregar à aquel que le vencio con todas las otras coſas, que vuo por razon della*. 3 Dictio enim illa,*todas*: omnes fructus vniuerſaliter comprehendit, quia qui totum dicit,nihil excludit. l. Iulianus ff.deleg.3. Et ſi dictio prædicta,*todas*,ſit iuncta cum dictione,*cauſa*, vel *partus*,extenditur ad omne illud,quod habiturus eſſet creditor, vel dominus, cuius grex fuit retentus, vel adminiſtratus,vt in l.ſed & partus. ff. quod metus cauſa.ibi:*Sed & partus ancillarum, & fœtus pecorum, & omnem cauſam*. Vbi gloſ. verb. *Cauſam*, exponit, vt partuum partus,& fructuum fructus. Rurſus pro hac ſententia facit textus in l.23. tit. 31. part.3. ibi: *Que todos los fructos que nacen de las beſtias, y de los ganados, deuen ſer de aquellos, à quien es otorgado el vſufructo*. Si enim hoc in vſufructuario cautum extat, quanto magis in reſtitutione fructuum proprietario faciendа dicendum erit. Ex quibus dicendum videtur, quòd condemnatus ad reſtitutionem fructuum, & pecorum *con partos y poſt partos*, reſtituere debeat vſque in infinitum omnes, & quoſcumque partus, qui ex primis, ſecundis & tertijs ouibus in infinitum natos fuiſſe conſtiterit.Multi autem Aduocati& Iudices horum partuum, & poſt partuum reſtitutionem ad primos, & ſecundos fœtus tantùm extendunt, vbi ſimpliciter ſententia lata fuit, condemnando reum ad reſtitutionem ouium, vel pecorum,*con partos y poſt partos*. Et hanc ſententiam fundare nituntur ex textu in d.l.quod ſi oues,de peti.hęredi. dicunt inquam, quod, ibi Iuriſconſul- 4 tus, vt euitaret infinitatem, quia infinitas prohibita eſt in iure, vt in l.fideicommiſſa.§. *Si quis decem*. ff. delegat.3.l. qui bona, in fine. ff. de damno infecto.

Cor-

Corneus conſ. 290. num. 7. volum. 1.) voluit ſe reſtringere ad illos primos, & ſecundos partus dum taxat, ne deinceps daretur proceſſus in infinitum; & ad dictionem *alij*, reſpondent, quod non eſt indefinita, ſed debet intelligi de alijs ſecundis fœtibus, quia expreſſe ſenſit de primis, & ſecundis fœtibus tantùm, dicens. *Quod ſi oues nati ſunt, deinde aliæ*, quaſi ad primos, & ſecũdos fœtus ſe reſtrinxerit, & iam pluries ſecundum hanc interpretationem noſter Senatus iudicauit, & ad iura pro cõtraria opinione adducta reſpondebant, quod debent intelligi ſecũdum textum in dicta lege quod ſi oues, hoc eſt de primis, & ſecundis fœtibus.

5 SENATVS tamen Neapolitanus cauſam hanc partuum, & poſt partuum arbitrio iudicis terminandam reputauit, vt tradit Afflict. deciſ. 58. num. 9. vbi refert quod cùm centum oues petitæ fuiſſent cum partubus, & poſt partubus, reus fuit condemnatus ad reſtitutionem prędictarum centum ouium, & vt pro partubus decem & ſeptem annorum centum ducatorum ſummã creditori præſtaret, & ibi ipſe ſentit hanc materiam eſſe arbitrariam in iure, ipſeque in hacre gali Cancellaria ſecundũ hanc opinionẽ iudicatum vidi, vbi quæſtio hæc accerimè fuit ventilata inter Dominam Violantem Oſorio, & Lupum Florem Oſorio eius fratrem, in cauſa petitionis hæreditatis, ac demum reuiſa cauſa prima ſententia in reuiſione fuit confirmata.

TAMEN caſu ſimili in concilio de la Meſta ventilata, aliter iudicatum fuiſſe cognoui, quia cùm quidam paſtor cõ
6 demnatus fuiſſet ad reſtitutionem centum ouium, *Con partos, y poſt partos*, media quædam via fuit electa, arbitrando, quoad oues, quę reſtituende veniebant, cuius ætatis ad paſtorem perueniſſe intelligerentur, ſcilicet quando ter dumtaxat eſſent pariturę, eaſque maſculos, & feminas promiſcuè peperiſſe, ſingulis tribus annis, & prædictis fœtibus coacerbatis, decimã Deo ſolutum præſupponendo, alios in tres diuiſerũt partes, quarum vna maſculorum, & feminarũ ſimul pro mortua fuit reputata, reliquas verò duas partes reſtitui à debitore iuſſum fuit, hoc addito, vt neque pelles illarum demortuarum reſtitueret, ex text. in l. mortuo boue. ff. deleg. 3. & ita iudicatum fuiſſe per iudices Meſteños teſtatur Oñez, lib. obſeruationum iuris, cap. 63. verſ. *Primum quoniam*, fol. 289. vbi dicit, quod & ſi lac, caſeum, & lana etiam nomine fœtuum comprehẽdantur, vt in. §. *In pecudum*, inſtituta de rerum diuiſione, & in l. 22. & 23. tit. 31. p. 3. (Eumque extraordinarium pecudum fructum appellauerit Marcus Varro. lib. 2. cap. 11.) hi fœtus relinqui debent cõdemnato pro pecorum cuſtodia, præbito ſale, cęteriſque impenſis in ipſo grege ablegando factis.

7 CERTE in tanta Doctorum varietate, & Iuriſconſultorum perplexitate, iudicis arbitrio totum hoc erit remittendum, vbi manifeſtè non conſtaret, quod fœtus ex talibus ouibus, equis, ſuibus, & armentis procreati fuiſſent, quo caſu proculdubio ipſi partu, deductis expẽſis reſtituendi forent. Re tamen in anciti pi exiſtente, non me latet, quin regiones, quin tempora, quin morbi, & pecorum ſcabies, ſiue peſtilentię, modo hoc, modo illud ſuadere poſſint, vt ex illis in aliquo iudici variare liceat.

8 VERVM cùm hoc arbitrium boni viri, & non abſolutum debeat eſſe, proculdubio in eo præſtando, iudex metas iuris, rationis naturalis, & æquitatis excedere non debet, vt notat Baldus in. c. 1. §. *Iudices*, de pace iuramen. firman. quem ſequitur Cepola in lege ſi fugitiui, num. 33. C. de ſeruis fugitiuis, Menochius de arbitrar. lib. 1. quæſt. 13. num. 15. Vbi refert Curtium, in tractatu Monet. 9 quæſt. 7. dicentem iudicem arbitrari debere ſecundum mentem legis, iuris, & rationis, ac demum ſecundum æquitatem, nec immeritò, cùm illud viri boni arbitrio fieri non dicatur, quod ſine

ratio

ratione fit, vt egregiè respondit Socinus cons. 91. num. 13. à quo non dissentit Rubeus cons. 156. num. 12. & in his arbitrijs, tãta in viro bono debet esse æquitas, & iustitia, vt in re aliena id agat, quod in propria præstaret, vt volunt Decius in l. personam. §. 1. in fin. ff. de regul. iuris, & ita tenet Menoch. vbi sup. Cùm igitur hoc iudicium, de quo agimus, à naturali ratione multum dependeat, ideo naturalis historiæ Scriptores consulere, (vt à veritatis scopo multum non discedatur, circa prædictorum partuum computationem) iudici necessum erit, quo fit, vt sequentia ad huius rei cognitionem maximè animaduertant.

10 Et pro maiori euidentia sciendum erit, quod oues duorum annorũ maiores, statim pro creationi sobolis sunt aptissimæ, minimè autem ante id tempus parere vtiliter possunt, vt colligitur ex Marco Varrone, lib. 2. de re rustica, cap. 2. vbi dicit. *Neque pati oportet minores, quã bimas fãlri, neque nõ ipsæ fiunt deteriores, & non meliores, quam trimæ admissæ.* Columella quoque lib. 7. cap. 3. loquendo de ouibus, dicit: *Femina post bimatum maritari debet, iuuenisque habetur quinquennijs, fatisci post annum septimum.* Plinius etiam lib. 8. naturalis historiæ, cap. 47. loquendo de ouibus, dixit: *Generatio bimis vtrinque ad nouenos quibusdam.* Ex quibus manifestè deducitur à tertio demũ ouium anno, partus, & filios in lucem edere, proctare autem præsumũtur vsque ad nouem annos, & hanc sententiam sequitur Palladius lib. 3. cap. 4. Quo fit, vt quinque fœtus ad minus cuilibet oui attribuantur. Quo ad vaccas etiã Marcus Varro. lib. 2. de re rustica, cap. 5. ita scriptum reliquit. *Non minores oportet inire bimas, vt trimæ pariant eo melius, si quadrimæ, plerumque pariunt in decem annos, quædam etiam in plures.* Et eodem libro, cap. 1. inquit. *Itaque in bubulo pecore, quod à bima, aut trima fructum ferre incipit, neque longius post decimum annum procedit, quia prima ætas omnis pecoris, & extrema sterilis.* Virgilius quoque lib. 3. Georg. (loquendo in vaccis) inquit.

Et tu Lucinam, iustosque pati Hymenæos.
Desmit ante decem, post quatuor incipit annos.

Plinius quoque de naturali historia, lib. 8. cap. 55. dixit: *Aut nunc anicula ad fœcunditatem poscuntur, toleratius tamè bimæ, gignunt raro geminos, vitæ feminis quindecim annis longissimæ, maribus viginti, robur in quinquatu.* Paladius quoque lib. 4. cap. 11. dicit: *Neque ante ætatem trimã, tauros his oportet admitti.* Ex quibus manifestè deducitur, quoad partus vaccarum, hãc esse habendam rationem, scilicet, vt tertio anno concepisse credantur, & in quadrimatu peperisse præsumantur, ac deniq; ad decennium vsque (ipso quoque incluso decennio) peperisse ad minus vnum quolibet anno intelligantur, & sic sex partus erunt administratori onerandi, nisi minus peperisse probetur, & ita resoluit Oñez vbi supra, d. c. 36.

12 Quo ad equas autem dicit Collumela lib. 6. cap 28. *Feminam binam rectè concipere, vt post tertium annum emixa fœtum educat, eamque post decennium non esse vtilem eò quod ex annosa matre, tarda sit, atque inter proles.*

Quod autem ad iumenta attinet, eodem tempore, hoc est à triennio vl-
13 tra parere incipere, & per totam vitam, (quæ solet esse triginta annorum) parere, testatur Plinius lib. 8. cap. 43. vbi loquendo in asinabus inquit. *Partus à trimatu legimus, totidemque equæ, & eisdem mensibus, & simili modo.* Et rursus paulo post dicit: *Raro geminos parit, & rursus gignit tota vita, quæ est ei ad trigesimum annum.*

14 Quo ad partus verò caprarum Plinius d. lib. 8. cap. 50. in hæc verba scribit. *Capræ concipiunt aliquando anniculæ, semper bimæ, intrimatu inutiles pariunt octo annis, pariunt & quaternos, sed raro admodum.* Et rursus alibi dixit. *Trimæ minus vtiliter generant, & insenectæ, nec vltra quadriennium.* Et licèt ex dictis duobus locis Oñez vbi sup. vers. *De capris*, Plinium in hoc sibi contrarium animaduertat, quatenus semel dixit, parere capras octonis, & rursus

ſus non generale vltra quadriennium, tamen minimè in hoc ſibi ipſi aduerſatur. Quod enim inquit, quod pariunt octonis annis, hoc intelligi debet vbi incipiunt parere anniculæ, vel bimæ, & vbi quolibet anno pariunt vnum hircum, vel duos ad plus. Quod autem dicit nõ generare vltra quadriennium intelligi debet, quando admodum ſunt fœcundę, vt quolibet anno, tres, vel etiam quatuor hedos pariant, quia hoc caſu citius ſeneſcũt, citiuſque inutiles efficiuntur, ac eorum matrices citius (ob immodicam libidinem) deſiccantur, vt in propoſito declarauit Collumela, lib. 7. de re ruſtica, cap. 9 dicens, quod femina quãto fœcundior eſt, tãto celerius ſeneſcit.

18 ET loquendo in equo admiſſario, qui vulgò dicitur, *Garañon, ò ſemental*, dixit Collumela lib. 6. capit. 27. *Iſque admiſſuræ poteſt trimus adhiberi, & vſque ad annos viginti plerumque idoneus eſt*. Ac

19 QVOAD puerperas autem, Collumela lib. 7. in dict. cap. 9. in propoſito dicit: *Femina, ſus, habetur ad partus edendos idonea, fere vſque ad annos ſeptem, quæ quanto fœcundior eſt, tanto celerius feneſcit, anicula improbè incipit, ſed inire debet menſe Februario quatuor quoque menſibus fœta quinto parere*. Ac rurſus paulò

16 plus inquit. *Idque bis anno facit*. Neque in ſupradictis Collumela ſibi contrarius exiſtit, dum dicit; quarto quoque menſe parere; ac rurſus, quod bis in anno parit, quia prædicta debent intelligi ex alio loco Marci Varronis, lib. 2. capit. 4. quatenus loquendo in porcis dicit: *Quatuor menſes adfert ventrem binis mutricat*. Et ex alio loco Plinij, lib. 8. capit. 51. dicentis: *Quibuſdam in locis etiam à quarto vſque ad ſeptimum annum, pariunt bis anno, tempus verò quatuor menſium, numerus fœcunditatis ad bicennos, ſed educare tam multos nequeunt*. Et rurſus loquendo de earum vita, inquit, *vita ad quindecim annos, quibuſdam ad bicennos*. Et hactenus de feminis.

17 VERVM quoniam etiam aliquando iſti adminiſtratores, & malæ fidei poſſeſſores, ſolent condemnari ad reſtitutionem equi, vel aſini admiſſarij. Quod vulgò dicimus. *Cauallo garañon, ò de ſimiente*, vel etiam ad reſtitutionem porci ſemẽtalis, cum fructibus, ideò videndum erit opportunè, qualiter de fructibus horũ ſementalium condemnatus debeat onerari. Et breuiter in propoſito eſt dicendum, quod in primis petitor debet probare, quantas equas talis equus quolibet anno prægnantes efficeret, quantumque pro qualibet in prægnanda dominus communiter in illa regione recipiat; ac demum ad probationem annorum, quos vixerit talis ſementalis (vbi eius vita, per veras probationes non cõſtat) conſulendi ſunt naturales.

Et rurſus, cap. 28. putat, matrem minorem trimo non eſſe idoneum admiſſuræ, poſſe verò vſque ad vigeſimum annum generare. Palad. verò hos equos admiſſarios, ſiue *garañones* à quinto ætatis ſuæ anno generare incipere profitetur, dicens; *Ætas incipientis admiſſarij, quinti anni initio eſſe debet*. Et loquendo de lucris, quę ipſi facere poſſent quolibet anno, dixit Collumela in d. cap. 27. *Verùntamen, nec minus quàm quindecim, nec rurſus pluſquam viginti vnus debet implere*. De admiſſario autem aſino Collumela lib. 6 cap. 37. ita inquit. *Sed non oportet minorem, quàm trimum admitti*. Paladius verò lib. 4. cap. 14. dicit. *Minor trimo, maior decennij, non debet admitti, quo fit, vt ſeptennij fructus tantùm reddat*.

DE hirco verò Collumela dict. capit. 6. dixit: *A ſeptimo ſuæ ætatis menſe ſatis eſſe habilem ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperuenit, & ideo celeriter & ante ſex annos conſeneſcit, quod in matre veneris cupiditate primis eius pueritiæ temporibus exauctus eſt. Itaque quinquennio parum idoneus habetur feminis implendis*. Paladius etiam lib. 12. ſub capit. 13. inquit. *Ad ineundas feminas ante anniculum congruus, non autem durat vltra ſexennium*. Et prædicta (vbi nihil de vita horum animalium in contrarium

probatum fuerit) locum habebunt; poterunt tamen variari pro ſolo, ac cœlo, pro tempore, ac regione, vel ex aliquibus alijs circunſtantijs, quibus (maturè perpenſis) iudex poterit arbitrari.

VLTERIVS in propoſito pone, quod quis fuit condẽnatus ad reſtitutionem centum ouium, quas in adminiſtratione accepit, vel itidem mala fide ſubſtraxit, cum partubus, & poſt partubus, dubitatur modò, an in hac condemnatione, matres tantùm cùm ipſorum fœtibus comprehendantur, an verò etiam omnes fœtus, quos ex iſtis filiabus, & neptibus procreatos fuiſſe, probatum fuerit, verè & realiter veniant.

ET dicendum videtur, quod cùm ſententia ipſa condemnet reum ad re-
22 ſtitutionem ouium petitarum cùm partubus, ac poſt partubus, calculatores nõ poſſint eum onerare de fœtibus, qui nõ
23 fuerunt petiti: ſententia namque præſumitur lata ſecundum petitionem, & libellum agentis. l. vt fundus. ff. communi diuidundo, cap. licèt, el 1. de ſimonia. RURSUS, quia verba ſententię debent
24 intelligi, prout ſonant, & ſtrictè, neque extendi oportet ad intellectum, quem ex lata ſignificatione habere poſſunt, l. 1. C. ſi plures vna ſententia fuerint condemnati, Abbas, in capit. dilectus, num. 2. de officio Ordinar. Cepola in Rubrica. ff. de verbor. ſignificat. num. 151. Iaſo. in l. centeſimis. §. fin. col. penult. eodem tit. Ripa in l. 2. num. 26. C. de edendo. Socin. conſil. 74. col. fin. Curtius Iun. conſil. 153. num. 19.
25 Cenſetur enim omiſſum, quod in condemnatione non eſt expreſſum. Decius conſ. 442. num. 8. & conſil. 607. num. 7. Octauian. Oſaſc. deciſ. 63. num. 2. Tiraq. de retract. Linagier. §. 1. gloſ. 9. num. 182. VLTIMÒ & finaliter, quia cùm hîc agendum ſit de interpretatione ſententiæ,
26 in qua reus eſt condemnatus, in dubio interpretari debet in fauorem condemnati, ex textu in l. hæc enim cauſæ. ff. de ſuſpect. tutor. Alexander, conſil. 43. col. 1. num. 2. volum. 5. Socin. conſil. 134. col. 2. lib. 1. Decius conſil. 43. col. 1. ad fin. Aimon conſil. 74. num. 10. & conſ. 188. num. 2.

IN propoſita tamen quæſtione duorum temporum partus, & poſt partus conſiderandos fore arbitror; ſcilicet, ante litis conteſtationem, & poſt litem conteſtatam: ſi enim ante litem conteſtatam bonæ fidei poſſeſſor pluresagnos ex talibus ouibus habuit, proculdubio ſub hac condemnatione, de qua agimus, partus primi, & ſecundi, vel ſaltim omnes, quos in quinquennio ouis parere ſolet (ſecundum computationem conſilij de la Meſta, quam ſuperius retulimus, vel ſecundum naturales hiſtorias, & dicta paſtorum) comprehendi debent: quia tantum comprehenduntur in condemnatione partus, ex illis ouibus petitis procreati, niſi in petitione petiti fuiſſent partus, & poſt partus, cum omnibus ſuis cauſis: quia ta-
27 li caſu, veniunt & partus partuum, & fructus fructuum, argument. tex. in l. ſed & partus, & ibi gloſ. verb. *Cauſam*. ff. quod metus cauſa, quam ad hoc commendat Angel. ibi, Iaſ. in l. cum fundus, num. fin. ff. ſi certũ petatur. Veniunt enim primi fœtus vt partus, ſecundi verò, & reliqui, vt cauſa, gloſ. in Rub. ff. de vſur. & ibi expoſitor titulorum, Molineus in tract. de eo, q̃ intereſt, n. 11. vbi dicit, quòd omne illud, quod ex re ipſa cauſatur quodam modo eſt pars, vel ſaltim naturalis ſequela ipſius rei, cuius etiam appellatione venit, ex tex. in l. rei appellatione, de verb. ſignific. & hãc opinionem licèt obſcurè videtur tenuiſſe Oñez loco ſupra citato, verſi. *Et ſi quidem*, & verſic. *Atque hæc, de partubus*. Secundo verò caſu, quãdo lo-
28 quimur de partubus poſt litẽ cõteſtatã ex alijs partubus procreatis, omnes & quoſcunque partus ſub dicta condẽnatione comprehenſos reputabimus, ex tex. in l. præterea. ff. de rei vendica. ibi: *Nec enim ſufficit corpus ipſum reſtitui, ſed opus eſt, vt & cauſa reſtituatur, id eſt, vt omne habeat petitor, quod habiturus foret, ſi eo tẽpore, quo iudicium acciperetur, reſtitutus ille homo*

mo

mo fuiſſet. Et hæc ſententia probatur Clarius in l. qui reſtituere. ff. eod. & melius quàm alibi in l. cùm fundus. in princ. ff. ſi certum petatur, ibi: *Puto nos hoc iure vti, vt poſt iudicium acceptum, cauſa omnis reſtituenda ſit, id eſt, omne, quod habiturus eſſet actor, ſi litis conteſtatæ tempore ſolutus fuiſſet.* 29 Sententia namque intelligenda eſt ita, vt iudex cenſeatur pronunciaſſe, prout ius diſponit, vt voluit Aimon. cõſil. 188. num. 8.

30 RVRSVS dubitatur ſi tutor, maritus vel alius ſimilis adminiſtrator, inter bona ſui minoris, vxoris, vel domini accepit centum oues, vel capras, & eas durãte adminiſtratione, vel matrimonio vendidit, in reſtitutione talium ouium, vel caprarum, cuius temporis valor ſit attẽdendus, vẽditionis, an reſtitutionis? Multum enim intereſt huius, vel illius temporis æſtimatio ſit reddenda, an verò totidem oues, vel capræ eiuſdem bonitatis ſint reſtituẽdæ. Et videtur dicẽdum, quod totidem oues, vel capras reſtituere debeat, eiuſdem æſtimationis & valoris, neque iuri ſatisfaciat, ſi æſtimationẽ ſoluat, quia vnum pro alio inuito creditore ſolui non poteſt, vt in l. 2. §. *Mutui datio.* ff. ſi cert. pet. & ibi notant Bart. & cõmuniter Scribẽtes. Sed reſolutiuè eſt tenẽdum, quod tutor, & ſimilis, qui bona fide oues minoris diſtraxit, vel maritus, qui pecora dotalia, vel paraphernalia vendidit, ſolum ad pretium, quo vendita fuerunt, tenetur: non verò totidẽ oues, vel capras reſtituere debeat, vt reſoluit Aiora de partition. lib. 3. quæſt. 93 num. 105 vbi dicit, quod ſi maritus, vel alius adminiſtrator bona fide oues vxoris ex neceſſitate præciſa vendidit, nõ tenetur aliud pretium reſtituere, niſi illud pro quo realiter & verè venditæ fuerũt, quod & in tutore, & quolibet ſimili adminiſtratore dicendum arbitror, cũ ipſe loco patris, & ſic legitimi adminiſtratoris, vel etiã loco domini habeatur, vt in l. 5. tit. 14. p. 7. ibi: *Porq̃ ſon como ſeñores, è tienẽ en lugar à los huerfanos como de padres.* Tũ etiam vide Barboſam in l. diuortio. §. *Ob donationes.* ff. ſolut. matr. qui aliqua vtilia in propoſito congeſſit.

31 PRÆTEREA dubitari poſſet in materia partitionum, & diuiſionum, ſi maritus oues prægnantes, & iam prope partum, item & proximas tonſuræ accepit in dotem, poſt partum verò, & tonſas oues, protinus diuortium contigit, qualiter prædictorum partuum, hæc lanæ ratio haberi debeat. Et breuiter eſt dicendum, quod ſi oues fuerunt datæ æſtimatæ, maritus ad æſtimationem tantum teneatur, vt in l. cum dotem. C. ſolut. matr. & in l. 26. tit. 11. Partit. 4. ſi verò inæſtimatæ, fructos illos ouium, & lanæ pro rata temporis, quo duranit matrimonium, habebit maritus, cæteri verò ad mulierem, vel eius hæredes pertinẽt, vt in l. diuortio. §. *Non ſolum.* ff. ſolut. matrim. ibi: *Nõ ſolum autem de fundo ſed etiam de pecore idem dicemus, vt lana ouium, fœtuſque pecorum præſtentur. Quare enim ſi maritus prope partum oues dotis acceperit, item proximas tonſuræ, poſt partum, & tonſas oues protinus diuortio facto, nihil reddat: nam & hic fructuum toto tempore quo curantur, & non quo percipiuntur, rationem accipere debemus.* Quem textum ita intelligunt ibi Bart. & Paul. Ioan. Garſia de expenſis. c. 8. n. 31. Barboſa itidem, in d. §. *Non ſolum*, in princ.

32 SED pone, quod tutor caprarius, ſiue alius adminiſtrator, qui ad reſtitutionem ouium fuit cõdẽnatus, dicit, quod ex eis excõputari debeat tertia, vel quarta pars ouium, eò quòd naturaliter perierunt, an talis condẽnatus audiri debeat. Et certum eſt, quod ſi loquamur de ſimplici debitore cõdẽnato, audiri debeat, etiã ſi ſimpliciter mortem probauerit, licèt abſque eius culpa mortuas fuiſſe nõ probet, vt tenet Iaſo in l. quod te mihi, n. 11. ff. ſi cert. pet. In paſtore autẽ condẽnato non ſic, quia non ſufficit probare oues mortuas fuiſſe, eò quòd priuatim mercedem accepit pro cuſtodia, qui enim officiũ priuatum exercet, mercedẽ ſui laboris accipiendo, tenetur etiam de leuiſſima culpa, vt in l. 3. tit. 3. part. 5. verſ.

El tercero caſo. Nec ſufficit illi probare mortem, vel caſum, niſi ſimul probet ip 34 ſum in culpa mortis non fuiſſe, vel interitum, ſiue caſum, abſque eius culpa cõtigiſſe, ex text. in l. qui mercedem, vbi gloſ. quam Paul. & alij ſecuntur ibi. ff. locati, gloſ. etiam in l. cum ita legatur. §. *Species.* ff. deleg. 2. nec excuſaretur paſtor, ſi diceret, q̃ lupus comedit oues. c. quamuis, de reg. iur. in 6. Alex. conſ. 158. vol. 2. Barbatia conſ. 91. vol. 3. verſ. *Capio quintam.* Iaſo, Decius, & alij, in l. ſi paſcenda, hic num. 4. ille. n. 19. C. de pact. Anto. Gom. 2. tom. variarũ. c. 30. n. 20. Crotus qui hanc ſententiã dixit nimis vtilem in praxi, in tract. de teſtibus, part. 9. n. 402. Sebaſtian. de Medicis, in tract. de caſu & periculo. 2. par. queſt. 10. n. 3. Burſatus, conſ. 53. num. 32. vol. 1. Boërius deciſ. 16. & licèt ab hac opinione diſcedat Corneus conſil. 136. volum. 1. illam tamen communem concluſionem dicit nouiſſimè Vincẽtius Carrotius, in tract. de locato. C. de imperitia caprarij, n. 3 Ambro. de Vignate, in tract. de vſur. n. 179.

33 Et hanc concluſionem in tãtum veram eſſe reputant præfati Doctores, vt dicant, quod etiam ſi caprarius, vel paſtor, pelles mortuorum capitum ad dominum reducat, adhuc ex hoc mortem fortuitam non probet, niſi & probet caſum, mortem, vel interitum ipſarum ouium, vel caprarum, abſque eius culpa contigiſſe: & quidẽ hæc ſententia nimis iuri, & rationi conſona videtur: quia ſi reductio pellis ſufficiens probatio mortis ouis reputaretur, maxima aperiretur via fraudibus, & malitijs paſtorum, hi enim ſæpè interficient oues & capras pro ipſorum victu, & de delicto, & perfidia ſua, afferendo pelles ad dominũ, excuſarentur, quod vtique Doctores non probant, maximè Bald. in l. cùm ita. §. *Species.* ff. de leg. 2. Alexand. conſ. 158. lib. 2. num. 3. Iaſ. in l. quod te mihi. num. 11. ff. ſi cert. petat. Gregor. Lup. in l. 15. tit. 8. part. 5. verb. *Pechar.* Vincent. Carrot. vbi ſup. num. 5. optimè Rebufus in l. Sylua. cedua. 30. §. *Paſcua.* verſic. *Et quis non debet*, de verbo ſignifi. pag. 264.

Sed dubium erit, qualiter paſtor ouium mortem probare debeat: & dicendum videtur, quod clarè, & euidenter illam probare teneatur. argum. text. in l. ſi creditor. C. de pignorib. acto. ibi. *Vel non probat manifeſtis rationibus.* Facit, quia in his, quæ non ſolẽt euenire de facili, ſine culpa, dolo, furto, vel fuga eorum, qui tenentur rem cuſtodire, nõ ſufficit probare caſum, niſi & probetur, quod ſine culpa cuſtodis caſus euenit. Bart. in l. ſi quis ex argentarijs. §. *An verò.* ff. de pact. Salicet. in d. l. ſi creditor. Greg. Lup. in l. 10. tit. 14. part. 3. gloſ. verb. *Por otra ocaſion.* Anto. Gom. loco ſuperius citato. Vincen. Carro. vbi ſupra num. 6. idem Gregor. Lup. in l. 2. tit. 8. Partit. 5. gloſ. verb. *Eſi probare.*

35 Sed prædictis non obſtantibus in propoſita quæſtione tenendum ſentio, quod ſufficiat probare mortem ouium, vel caprarum, ſeu aliorum pecudum per ſigna, & coniecturas veriſimiles, idque manifeſtè probari videtur in d. l. 15. Partitæ. ibi: *Si probare por ſeñales ciertas, ò en otra manera, è iurare, que aſsi acaecio, non lo deue pechar.* Et ibi Greg. verb. *Señales ciertas*, dicit, quod debet probare, quod in regione illa, vbi oues paſcebant, & mortuæ dicuntur, illo anno communiter mortua fuit tertia, vel quarta pars gregum, vel aliorum pecorum, quæ gregatim paſcebant. Pro qua ſententia Gregorius adducit textum in l. quod ad præſens. ff. de muri. legu. lib. 11. vel ſi conſtaret de ſignis ſcabiei, vel rõnæ, vel aliarum infirmitatum, quibus mediantibus mortuas oues fuiſſe profitetur. Quod tamen Gregor. intelligit verum, dum modò cõſtet, quod talis paſtor non fuit in culpa, illas non curando, vel non ſeparando ſcabioſam ab alijs beneualentibus: argument. text. in cap. reſecãdæ. 24. q. 3. hoc enim ex officio facere neceſſe habet, quia aliàs totus grex periret, vt inquit Iuuenal ſatyra 1.

Moruida facta pecus, totum corrumpit ouile,
Ne maculet ſocias, eſt ſeparanda grege.

Et

Et plura in propoſito tradit Cepola de ſerui. ruſtic. cap. 9. num. 20. Ripa de peſte. 3. part. in prin. verſ. *Primum remedium*, vel ſi doceret de vi hoſtium, vel impetu
36 aquarum. Et hanc ſententiam ante eum tenuit Bartol. in l. pretia. §. *Nonnumquam*. ff. ad l. Falcid. & alij relati à Nicolao Boë rio in tract. de cuſtodia clauium, num. 13. verſ. 10. & in l. ſi quis ex argentarijs. §. *An nec hæredi*. de edendo. num. 33. vbi dicit, quod ſi in libro rationum paſtoris ſcriptum eſſet, quod tot oues, vel capræ, ſeu armenta in itineribus vel paſcuis perierunt, tali libro ſit fides adhibẽda, ſi cum hoc cõcurrat probatio, quod eodem tempore etiam ſimilis numerus ouium (ſine paſtorum culpa) in regione illa periuit, & hoc iuſtiſsimum reputat, quia ſicut creditur duci de morte militis, eodem modo credendum eſt paſtori
37 de morte ouium. Aduerte tamẽ, quod non ſufficeret ſolum paſtoris iuramentum ad probandam mortem ouium ſine eius culpa interueniſſe; quia cùm paſtor conueniatur iure actionis, & non officio iudicis, non ſufficit probatio per iuramentum dumtaxat, vt voluit Bal. in d. §. *An nec hæredi*, & videtur tex. in d. l. ſi creditor, & in d. l. 15. part. ibi. *Señales ciertas, ò en otra manera è jurare*. Et prædictam
38 ſententiam intelligit veram Gregor. ibi, verb. *Acaecio*, vbi ex Rainerio, & Bart. tenet, quod vbi quis tenetur ex cõtractu, non poteſt probare caſum fortuitũ per ſolum iuramentum. Maſcard. de probation. concl. 273. num. 17. quod intelligit Gregor. vbi ſup. niſi damnum eſſet minimũ, & paſtor eſſet homo bonæ vitæ, opinionis, & famæ, tali enim caſu, ex ſuo ſolo iuramẽto mors ouis probatur, quod tamen eſt intelligendum, niſi dominus contrarium probauerit, & ita quotidie practicari tenet Palac. Rub. in repetitione. c. per veſtras. §. 11. n. 12. idque probari videtur, arg. tex. in l. 46. tit. 9. lib. 5. Ordinamenti. quæ hodie eſt l. 21. tit. 18. lib. 6. Recopilat. vbi loquendo in eo paſtore, qui paucas oues ex grege amiſit, dicit: *Pero ſi dixere que ſe le perdio, ò murio, ſin auer en dllo encubierta alguna, ſea creido por ſu juramẽto*. Et quidem iuſtiſsimè hoc cõſtitutum fuit, quia durum fuiſſet nimis, ſi paſtor de qualibet oue ex grege mortua teſtes teneretur adhibere.

ALIJ tamen in caſu, de quo agimus, diſtinguendum reputant, an oues, vel capræ, vel aliud ex animantibus, qui non gregatim paſcuntur, fuerit emiſſum. Et primo caſu locum habet ſententia ſuperius relata, circa probationem amiſsionis, mortis, & interitus, talium capitum, ex doctrinis ſupra proximè citatis. Secundo verò caſu, quãdo amiſſa, vel mortua eſſet vacca, vel equa, vel ſimile animal, ex his, quæ gregatim non paſcuntur, tunc eius mors probari debeat plenè, vt in terminis notauit Bart. in dict. l. 1. & in tract. de teſtibus, num. 33. Vbi dicit hanc quæſtionem habuiſſe in facti cõtingentia Peruſi, vbi præfecti annonæ adduxerũt de ciuitate Apuliæ magnam quantitatem ouium ad Macellum, & paſtores in rationibus ſe exonerabant, dicendo, plures boues in itineribus mortuos fuiſſe, & coria ad probationẽ mortis exhibebant, & tamen reuiſores rationum ciuitatis noluerunt adhibere fidẽ huic probationi, niſi morte in ſpecie probata, & ita in ſpecie propoſita diſtinguit Sebaſt. de Medic. in tract. mors omnia ſoluit. Vincent. Carrot. vbi ſup. num. 21. vbi dicit, quod non ex eo, quòd viginti, vel triginta oues, equæ, vel vaccæ in ſimul paſculentur, dicendum eſt, paſcere gregatim, quod nos dicimus, *En Rebaño*. Ego verò diſtinctionem ſupra dictam (vbi mors in ſiluis, ſaltibuſve, & locis campeſtribus cõtigiſſet) probare nõ auderẽ, etiam vbi ageretur de morte bouis, vaccæ, vel equæ, quæ gregatim nõ paſcebat, ſed totũ hoc ex iudicis arbitrio pendere exiſtimo. Is enim ſi probatum ſit, vi tempeſtatis, impetu aquarũ, abundantia niuium, vel alia ex cauſa aliorum etiam paſtorum, vaccas, vel boues, ſiue equas perijſſe (ſine culpa paſtorum) eodẽ tẽpore ex adductione coriũ ad dominũ & iuramento paſtoris, ipſum paſtorem

liberum pronuntiabit, eiq́ue exonerandum fore tale caput mortuum iudicare debet, ex dict. l. 21. Recopil. quam supra retulimus. Qualiter autem pastores fratrum de la Mesta probare debeant ouiũ amissionem, vel mortem, vide in l. 2. tit. 11. *De las fuerças, y daños*, in legibus de la Mesta, quæ est mirabilis in proposito.

39 VLTIMÒ in proposito dubitatur, si mulier dedit marito in dotem vnam, vel duas equas, aut vaccas, vulgò dictas *De cria*, inęstimatas, ex quibus alienatę sunt, an equa, vel vacca mortua, durante matrimonio (si tempore dissoluti matrimonij filiæ ex eis supersunt) ista mulier loco equæ, vel vaccę præmortuæ debeat habere aliam ex filiabus, quæ ex mortua matre natæ superexistunt, & procreatæ fuerunt; an verò eò quòd inæstimatæ cõcessæ fuerunt in dotem, periculo mulieris perisse debeant. In qua difficultate dicendum videtur, quod talis equa, vel vacca mortua periculo vxoris perierit, eò quòd inæstimata data fuit; vt in l. plerumque ff. de iure dotium, & per consequens maritus aliam ex filiabus suo in loco submittere & restituere non tenea
40 tur, sed filias ex ea natas tanquam fructus earum pro sustinendis oneribus matrimonij ex legis dispositione suos facit, vt in l. pro oneribus. C. de iure dotium: & in l. 7. & 25. tit. 11. part. 4. vnde cùm pecorum partus loco fructuum habeãtur, vt in §. *In pecudum*. inst. de rerum diuisio. & in l. 23. tit. 31. part. 3. dicendum videtur, quòd nullo modo teneatur filiam ex ea equa, vel vacca præmortua vxori restituere.

41 EX aduerso tamen dicendum appareret, quod maritus ex fœtibus demortuarum vaccarum, vel equarum, aliam supponere, & restituere debeat vxori loco matris præmortuæ, vt in l. vetus. §. *Fœtus*. ff. de vsufruct. & in l. quid ergo. eo. tit. & in l. 22. tit. 31. part. 3. & in l. 21. tit. 11. part. 4. quibus in locis cauetur, quod si grex detur marito in dotem, licèt fructus gregis dotalis cedat viri lucro, tenetur tamen vir, loco capitum demortuorum, de fœtibus supplere defectum.

IN hac tamen difficultate distinguẽdum videtur inter gregem datum in dotem, vel pecora ita pauca, quæ gregem non conficiunt, & primo casu alias supponere tenebitur, ex iuribus supra relatis: secundo verò casu, quando duo, vel tres vaccæ, vel equę, quę non faciũt gregem, datę fuerũt in dotẽ, secùs esset, ex textu, quẽ Doctores dicunt multũ notabilem in d. l. quid ergo. ff. de vsufruct. ibi. *Cæterum si singulorum capitum, nihil supplenit.* Ego tamen, & si iure communi iurisconsultorum attento, difiteri nõ possim, quin prædicta distinctio in vsufructuario locũ habeat, tamẽ respectu pecorũ dotaliũ aliter legislatorem sensisse existimo, in l. 21. Partit. supra relata, ipsa enim lex in indiuiduo casu loquẽdo dicit; *Ganados dã las mugeres en dote à las vegadas â sus maridos, y si por ventura quãdo establecen la dote en ellos, no los aprecian, el peligro que ya viniere, serà de la muger, y lleuarà el marido los frutos dellos, para sostener el matrimonio, miẽtra que durare: pero si acaeciesse que de los ganados q̃ diere la muger à su marido mueră algunos, tenudo es el marido de tornar otros tantos en lugar de aquellos q̃ murierõ, de aquellos fijos mismos, que nacierõ dellos.* En igitur qualiter prædicta l. Partitæ simpliciter, & indiffinitè loquitur per verbum, *ganados*, non distinguendo de grege ad non gregem in dotẽ datum: vnde cùm ipsa
42 nõ distinguat, nec nos distinguere debemus, l. non distinguemus. ff. de arbit. l. prospexit. ff. qui, & à quibus. Rursus facit, quia si quocũque casu non supponeretur filia in locũ matris præmortuæ, sequeretor vnum intolerabile absurdum, q̃ si vxor traderet marito duas, vel tres equas, vel vaccas tãtũ, vel totidẽ pecora quę gregẽ nõ faciunt, secundũ cõputationẽ l. oues, & ibi glos. ff. de auigeis. & in l. 9. tit. 14. p. 7. & ipsa relictis multis filiabus perisset, maritus lucraretur filias pro oneribus: vxor autẽ indotata remaneret, quod quid absurdius dici posset in societate ista: & in hanc partem expres-

se in-

ſe inclinat Grego. Lup. in dict. l. 21. verb. *De los ganados*, licèt tandem cogitãdum relinquat. Aiora tamen de partitio. 3. p. quæſt. 36. num. 104. proculdubio d. l. 21. Iocum habere reputat, etiam vbi grex in dotem datus non fuiſſet, ſed duo, vel tres equæ, vel vaccæ, & ſimilia, reijciendamque putat diſtinctionem Iuriſconſulti, in dict. l. quid ergo, maximè in hoc Regno, vbi indefinitè lex Regia loquitur, quinimò & in vſufructuario etiam d. l. quid ergo. correctam fuiſſe patet ex textu in l. 22. tit. 31. part. 3. ibi loquendo in vſufructuario dicit indiffinitè *E ſi fueren ganados y ſe murieren algunos, que de los hijos ponga e crie otros en ſu lugar de aquellos,*
43 *que anſi murieren.* Numerus namque pluralis duobus contentus eſt. l. vbi numerus. ff. de teſtibus. Quinimo & ſi benè attenduntur verba d. l. quid ergo, loquitur ille textus quando vna tãtum equa, vel vacca vſufructuario vti frui conceſſa eſſet, vt patet ex eo, ibi. *Singulorum capitum.* Appellatione namque ſingulorum non venit vniuerſitas, vt voluit Ioannes de Graſis in tract de ſubſtantialibus procuratorij, verb. *Vniuerſitatem*, & facit textus in l. ſi municipes. ff. quod cuiuſque vniuer. nomine.

SVMMARIVM.

1 *Adminiſtrator, vel tutor ſi domum minoris non fulxit, agros, vel vineas non coluit, & ex hoc patrimonium minoris, vel ſubſtantia adminiſtrata deterior facta fuit, de damnis erit onerandus.*

2 *Adminiſtrator Reipublicæ ſi ſartatecta non habuit, & ob id triticum in publico horreo reconditum putrefactũ, vel aliter deterioratum fuit, Reipublicæ ad damnum tenetur.*

3 *Adminiſtrator, qui ædificia ſui domini deteriorata, vel collapſa reficere noluit, tenetur ad damnum ex hac negligentia contingens.*

4 *Creditor qui rem pignori accepit, de damno, ex dolo, vel negligentia in re pignorata contingenti oneratur.*

5 *Creditor poſſidens bona debitoris ex cauſa iudicati, an teneatur ad damnum in rebus poſſeſſis ſuo dolo, culpa, vel negligentia contingẽtibus.*

6 *Emptor an teneatur de dãno in re empta contingẽte, interim quod euinci vel retrahi potuit, ſi ſuo dolo, culpa, vel negligentia contingit.*

7 *Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, non tenetur de damnis in re poſſeſſa contingentibus, interim quod cautio damni infecti non fuit præſtita.*

8 *Vſufructuarius poſſeſſor maioratus, emphyteota, vel conductor, qui bona, quibus vti frui debuit, non ſulxit, non coluit, vel nõ reparauit, de damno ex tali negligentia prouenienti oneratur, quinimò & ex hoc ante tempus ab illis bona poſſunt auocari.*

9 *Abuti rebus, in quibus quis habet vſumfructum, quando dicatur.*

10 *Colonus ſi faciat cultiuare arbores, vineas, vel terras arare per inexpertos, & ineruditos in cultura, & ex hoc deteriores efficiantur, tenetur domino ad damnum, & deteriorationem.*

11 *Adminiſtrator, conductor, vel ſimilis, ſi in locum arborum, vel ciparũ deſiccatarũ, alias ſubſtituere prætermittat, de huiuſmodi damno oneratur.*

12 *Vineam ſi quis (etiam modico tempore) incultã relinquat, ex eo ſolo præſumitur deſiccata, & deteriorata.*

13 *Moderator, & arbiter quilibet in re ſua dicitur.*

14 *Poſſeſſor bonorum debitoris ex cauſa iudicati, ſi vineam parum reddentem, & fere inutilem, ad aramum reducat, an ex eo, damno dominum affeciſſe dicatur, & de tali damno poſſit onerari.*

15 *Tutor interdicitur, ne rem ſterilem ſui minoris vendat, etiam ſi ex pretio fundum aliũ vtiliorem minori emere poſſit.*

16 *Poſſeſſor maioratus an poſſit mutare formam antiquam rerum maioratus, & penitus diuerſam tribuere.*

17 *Vſufructuarius poteſt mutare in melius fundũ vſumfructum ſibi conceſſum.*

18 *Mutatio fundi, quando facta fuit in vtilitatem contrahentium, non dicitur forma mutata.*

19 *Dictio forſitan in iure, an iudicat dubitationem.*

nem, an verò affirmatiuam decisionem constituat.

20 Mandatum generale cum libera habens, an rei statum, & formam mutare possit.

21 Administrator oneratur de creditis suo minori, vel principali debitis, si fuerit negligens in illis recuperandis, & interim debitores efficiantur non soluendo.

22 Tutor vel similis administrator, si fuit oneratus de chirographis, cedulis, vel alijs instrumentis fauorem sui minoris, vel domini facti, an eo ipso, quòd non apparet, eum diligentiam adhibuisse in creditis recuperãdis, de quantitatibus in illis contentis possit onerari, donec diligentias produxerit.

23 Administratores in dubio diligentes præsumuntur.

24 Negligentia administratoris qualiter probari possit, per eos, quorum bona administrãtur.

25 Testes deponentes simpliciter aliquem fuisse ne
26 gligentem, potius iudicare, quàm deponere sunt censendi.

Non entis nullæ sunt qualitates.

27 Negligentiam qui probare intendit, illam per indirectum probare debet.

Qualis debuerit esse administratoris diligentia in recuperandis debitis, ad hoc, vt possit illi negligentia imputari, vbi debitor effectus est non soluendo.

29 Debitores benignè, & salua congrua honestate sunt compellendi, vt soluant.

30 Mandatum ad exigendum, & recuperandum debita, est stricti iuris.

31 Administrator tenetur præuenire, quæ accidere possunt.

32 Intellectus ad l. quidam Iberus ff. de serui. vrbanorum; & quod ibi de consilio, & non de præcepto, & necessitate præcisa loquatur.

33 Clausula cum libera, & generali administratione, in mandato ad recuperandum apposita, quid operetur.

34 Clausula cum libera, & generali administratione, omnem potestatem domini in procuratorem transmittit.

35 Clausula. Concedo tibi potestatem administrandi meum patrimonium, & vt in ipsa administratione facere possis, quod ego facerem: quid comprehendat.

36 Clausula cum libera, & generali administratione non extenditur ad ea, quæ sunt domino valdè præindicialia propter abusum Notariorum, qui passim absque contrahentium volumate illa in mandatis inserere solent.

37 Clausula cum libera & generali administratione habet vim specialis mandati.

38 Clausula cum libera, & generali adminstratione in mandato procuratoris ad lites apposita, quid operetur.

39 Procurator, cui libera, si videns debitorem domini fallitum, vel difficilem in exigendo, ei aliquid remisit, non ex eo præiudicat domino, quominus debitorem ad pinguiorem fortunam deuentum, pro parte ab administratore remissa, agere possit, cõdictione ob turpem causam.

40 Liberationes per creditores factæ, pauperibus debitoribus, de aliqua parte debiti, non debent seruari, debitore ad pinguiorem fortunam deuemente, sed adhuc, quod remissum fuit, repeti poterit, non obstante lege, statuto, vel decreto, quibus cautum sit, vt ita remissum, iterum non exigatur.

41 Intellectus, & limitatio ad text. in l. iuris gentium. §. ad eo. ff. de pact.

42 Negligentia imputabitur administratari, qui dum pecuniam domini mercatori ad partem honesti lucri tradidit, non examinauit eius mores, patrimonium, ac fidelitatem.

43 Contrahens cum aliquo, prius eius conditionẽ inquirere debet.

44 Mercator, apud quem tutor pecuniam pupillarem deposuit, si decoxit, nõ imputatur tutori eius decoctio, & fractura, si erat talis, apud quem pater pupilli, in vita sua tales depositiones facere consueuit.

45 Intellectus ad textum in l. cum ostendimus. §. fin. ff. de fideius. tuto.

46 Institutor maioratus, si iussit, quod successor in illo non possit cum Iudæa, Sarracena, vel descendentibus ex illis matrimonium cõtrahere, sub pœna priuationis maioratus, quam diligentiam feciſſe sufficiat, circa vxoris genealogiam inquirendam.

47 Communis error in delictis excusat à pœna.

48 Fornicans cum vxorata, quæ communi reputatione meretrix reputatur, an de adulterio possit puniri.

49 Debitor si soluat illi factori, qui communiter reputa-

putabatur factor, ſiue procurator creditoris, cum mandato ad recuperandum & debita recipiendum: & ſi re vera non habuiſſet mandatum, non tenebitur de negligentia, eò quòd non examinauit, mandatum haberet, nec ne.

50 Tutor, qui de iure potuit eligere factorem pro expediendis negotijs adminiſtrationum rerum pupillarium concernentibus ſi elegit illum, cuius opera pater vtiſolebat, & decoxit talis factor, an de damno teneatur, quod ex decoctione illius prouenit.

51 Deputans adminiſtratorem, qui aliàs fideliter bona pupillorum ſolebat adminiſtrare, non tenetur ex dolo, vel perfidia talis adminiſtratoris.

52 Vtens opera alicuius qui à fidedignis fuit approbatus ab eiuſdem negligentia excuſatur.

53 Tutori, qui aliquid geſsit de conſilio cõiunctorum pupilli, nihil poteſt imputari, quia nũquam præſumitur dolo verſatus.

54 Adminiſtrator horret publici, ſi elegit alium coadiutorem ſibi communi reputatione fidelem, & iſte electus fuit in dolo, vel negligẽtia in adminiſtrando, de tali dolo, vel negligentia onerabitur.

55 Tutor, vel curator, habetur loco domini.

56 Tutori an imputari poſsit dolus, vel perfidia, ſi dum teſtator ſuum pupillum inſtituebat, vel inſtituere volebat hæredem, ipſe illum blanditijs perſuaſit, vt ſibi (non verò minori ſuo) hæreditatem relinqueret.

57 Tutor an teneatur pupilli commodum proprio commodo anteponere.

58 Tutorem, curatorem, Epiſcopum, & ſimilem adminiſtratorem, ad intereſſe teneri, ſi dum ſuo minori, vel Eccleſiæ, quis inſtituere hæredem volebat, ipſe, vt ſibi relinqueret, ſolicitauit, & ita factum fuit per teſtatorem.

59 Vi, vel blanditijs aliquid alicui perſuadere, à pari procedunt.

60 Virginem blanditijs, & amatorijs verbis ſtuprans, perinde punitur, ac ſi illam per vim cognouiſſet.

61 Perſuaſio aduerſarij eſt iuſta cauſa reſtitutionis concedendæ.

62 Preces importunæ, æquiparantur metui.

63 Tutor minoris commodum proprio commodo anteponere debet.

64 Tutor poteſt onerari in rationibus, de damno minori reſultanti, eò quòd minorem finitâ tutelâ curatorem eligere non monuit, & minor reliqua ab ipſo tutore recepta perdiderit, vel delapidauerit.

65 Negligens in vno, præiudicat ſibi in alio.

66 Diligens paterfamilias ex quibus quis eſſe probetur.

CAPVT. XIX.

De damnis ex malitia, vel negligentia adminiſtratoribus onerandis.

DE damnis ex malitia, vel negligentia in adminiſtratione contingentibus poſſunt etiam adminiſtratores onerari. Et ideò videndum erit, quando adminiſtrator de culpa, & negligentia ſit onerandus. Et in primis dicendum eſt, quod ſi tutor, curator, vel alius ſimilis adminiſtrator, domum minoris, vel domini nõ fulxit, agrum, vel vineas non coluit; & ex hoc patrimonium minoris, vel ſubſtantia adminiſtrata deterior facta fuit, proculdubio ab adminiſtratione remoueri poſsit ante tempus à lege, vel ab homine præfinitum, ex notatis latè per Aimon. conſ. 132. num. 3. & in rationibus de damnis ex negligentia contingentibus debet onerari, l. lex quæ tutores. C. de adminiſt. tutor. l. 15. tit. 16. part. 6. & loquendo in adminiſtratoribus Reipublicæ, eſt text. in l. Magiſtratus, & in l. Imperatores. §. *Item reſcripſerunt*. ff. de adminiſt. rerum ad ciuita. pertinen. l. 2. C. ſi tutor, vel curator non geſsit. Soc. Sen. cõſ. 92. num. 7. lib. 4. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu. 309. num. 32. Auiles in cap. Prẽto. c. 30. gloſ. 1. n. 2. Caſtellus à Bobad. in ſua vtiliſſima Politic. Prætorum, lib. 5. cap. 4 num. 86. Platea in l. 2. C. de condi. in publi. horreis. Vbi dicit, quòd ſi adminiſtra-

ſtrator Reipublicæ ſartatecta non habuit, & ideò triticum in publico horreo reconditum putrefactum, vel aliter deterioratum fuit, tenetur Reipublicæ ad damnum. Quinimo & ſi ædificia erant iam colapſa tempore quo tutor acceptauit tutelam, ea reformare debet ex pecunia pupilli, quod ſi id facere detracta-uerit, ad damnum, & intereſſe tenebitur, vt in dict. l. lex quæ tutores. §. *Sed ſi parens.* Bäeça de decima tuto. cap. 2. n. 90 Et prædicta ſententia non ſolum locum habet in ſimplici, & puro adminiſtratore, quia etiam creditor, qui rem debitoris pignori accepit, de prædicto damno ex eius remiſſione, dolo, vel negligentia contingenti onerabitur, l. ſi neceſſarias, & in l. ſi ſeruos pignoratos. ff. de pigno. actio. & in eo, qui bona debitoris autho ritate iudicis poſsidebat, eſt textus elegans in l. Prætor. §. *Ex his verbis.* §. *Præterea*, &. §. *In eum.* ff. de bon. auct. iudi. poſsiden. & quod etiam emptor interim, quod res ab eo euinci poteſt, teneatur de damno ex ſua culpa, vel negligentia in re contingente, eſt textus apertus in l. quod ſi nolit. §. *Mancipium*, verſ. *Culpã*, textus, & gloſ. in l. cùm autem redhibe tur. ff. de ædil. edict. Latè Tiraquel. de retract. Lineagier in fine. num. 68. & 70. quam ſententiam in emptore veriſsimã reputat, vbi ipſe emiſſet cum pacto de retrovendẽdo, vel ſi aliqua ex cauſa ſuſpicari poſſet, rem emptam ab ipſo euinci poſſe; tunc enim malignandi animo, rem nõ fulxiſſe, vel agrum, ſiue vineam non coluiſſe præſumendum erit, ex tex tu in l. & hæc diſtinctio. §. *Cum fundum.* ff. locati. Ex quibus infertur, quod ſi credi tor ex cauſa iudicati miſſus fuit in poſſeſſionẽ bonorum immobilium ſui debitoris, & ipſa bona intra quatuor annos debitori conceſſos ad ea vindicanda (ex tex. in l. 2. C. de reſcind. vendi. & in l. 1. tit. 11. lib. 5. Recopil.) rectè non fulxit, & curauit, proculdubio in rationibus de damnis ex ſua inedia, malitia, vel negligentia contingentibus debeat onerari, & in ſimili caſu quotidie hoc ſeruat Senatus noſter, eò quòd intrà tempus ad redimendum bona datum venditori, emptor cenſetur adminiſtrator, quando autem quis in leui culpa dicatur, ponit l. 3. tit. 3. part. 5. in fine.

VERVM aduerſus hanc vltimam ſententiam obſtat fortiter textus in l. ſi finita. §. *Si quis damni.* ff. de damno infect. vbi miſſus in poſſeſsionem domus ex primo decreto, licèt habeat pignus prætorium, non tenetur illam reficere, & ſi domus ei pignori data tuat, eò quòd ſartatecta non habuit, vel collapſa non reparauit, adhuc de ſimili dãno non oneratur, & ita tenet gloſ. ibi. verb. *Si non fecerit*, & ibi eam ſequitur Albericus: ſed in hac difficultate dicendum erit, quod ideò in caſu illius textus iſte creditor miſſus in poſſeſsionem bonorum debitoris, (eò quòd non comparuit) ad prædicta damna non tenetur, quia quando iuſſus fuit rem poſsidere ex cauſa damni infecti, nullum negotium geſsit cum debitore non comparente, vel cautionem de damno infecto non præſtante, ſed malitioſe latitante, ideòque etiã ſi domum, in qua miſſus fuit collaui pateretur, domino contumaci in nihilo teneretur, licèt ipſe ius ſuum amittat, & ita prædictum textum intelligendũ exiſtimo ex textu ſingulari in l. ſi in area. ff. de condictio. indebi. ibi. *Quia nullum negotium inter nos contraheretur.* Vel aliter dici poſſet, quod ideò iſte miſſus in poſſeſsionem, ad refactionem non teneatur, quia ad hoc tantum actor in poſſeſſionem mittitur, vt vice cautionis domum habeat cum domino quandocunque voluerit, licitum ſit, præſtita cautione damni infecti, domum ſuam intrare, & occupare, eamque ſuis ſumptibus reparare, vt patet ex ea ratione Conſulti. ibi, *Cùm enim ob hoc tantùm miſſus ſit, vt vice cautionis, in poſſeſsione ſit, nihil ei imputari, ſi non fecerit.* Vel fortè ibi ita conſtitutum eſt, vt metu damni imminentis ob contumaciam, & moram, dominus cautionem interponere feſtinet, vel citiùs eam præſtet, & ſic quaſi in odium latitantis,

&

& contumacis in poſſeſsionem miſſus, nec adminiſtraſſe videatur, ſed magis cenſetur miſſus, vt in ſimul poſſeſsionē habeat. Miſſus namque in poſſeſsionē ex primo decreto nō poſsidet, ſed ſimul cum poſſeſſore poſſeſsionem detinet, vt
8 in l. Prætor ait. §. *Deeo opere*, in fine, & ibi Caſtren. ff. de damno infecto. Vſufructuarius etiam & poſſeſſor maioratus, itidem & emphyteota, vel conductor, vel Rector Eccleſiæ, qui bona, qua vti frui debet, non fulxit, non coluit, vel nō reparauit, expendendo ſaltim vſque ad quartam partem fructuum, vel quod ſupereſt deductis alimentis, ex text. in cap. de his, de Eccleſijs ædificand. vbi Abb. dicit illum ad hoc perpetuò notādum, quia neſcit alibi ſtare text. qui dicat Rectorem Eccleſiæ vſque ad quartam partem fructuum expendere in reparatione Eccleſiæ obnoxium eſſe, & prædicta refert Petrus Surdus conſ. 62. num. 11. & 20. de damno ex tali negligentia proueuienti eſt onerandus. Quinimò & ab eis ante tempus bona poſſunt auocari, & amoueri, quaſi dum reficere negligunt, illis abutantur: poſſetque eos proprietarius, ſeu ille, cuia intereſt, ad interponendam cautionem aſtringere, vt in l. ſi is cuius. §. *De præteritis*. ff. de vſufruct. Marcus Mantua. ſing. 221. Iaſ. in auth. qui rem. num. 4. C. de ſacroſ. Eccleſ. Ruinus conſil. 57. num. 7. vol. 4. Pinelus in l. 1. 2. part. num. 59. & 79. in fin. C. de bonis mater. Caualcan. de vſufruct. mulier. relict. num. 156.

9 TVNC autem bonis abuti immobilibus dicerentur, ſi vineam, vel hortum cipis, vel arboribus orbaret, vel eas non congruo tempore laboraſſet, vel putaſſet, cùm enim hoc damnum ſit notabile, & ad perpetuam rei deteriorationem tendat, vt poſt Bald. tradit Iaſ. in l. 2. n. 28. C. de iure emphyteo. quos refert, & ſequitur Ioſeph. Ludo. deciſ. 22. num. 23 proculdubio erit ſufficiens cauſa priuādi tales vſufructuarios, ſaltem donec ſufficientē præſtiterint cautionem de reparando, & vtendo bonis viri arbitrio, vt in terminis tenet Alexand. conſ. 139. num. 3. vol. 2. ex text. in l. ſi is cuius. §. *De præteritis*. ff. de vſufruct. Caual. vbi ſup. Camperius de dote, quæſt. 69. num. 2, & ita eſt intelligendum, quod notat Bart. in l. 1. C. de mancip. & colo. patri. num. 2. quatenus dicit, quod ſi aliquis colonus faciat cultiuare arbores, vel vineas, vel terras arare per inexpertos, & ineruditos in cultura, ſi ex hoc prædia ſint deteriorata, tenetur domino ad damnum, & deteriorationem, quia imputatur ei, cur ineruditos ad ſimile miniſterū admiſerit, & eum ſequitur Iaſo. in. §. *Fuerat*, num. 8. inſt. de action.

11 RVRSVS poſſet onerari adminiſtrator, conductor, vel ſimilis, ſi in locum arborum, vel ciparum deſiccatarum alias non ſubſtitueret, ex text. in l. agri vſumfructum. ff. de vſufruct. & in arg. eſt textus, in. §. *In pecudum*, inſt. de rerum diuiſio. & in l. 22. tit. 31. p. 3. & in vſufructuario ita tenet Caualc. de vſufruct. muli. relict. num. 157.

12 QVINIMO & ſi modico tempore vineam quis incultam relinqueret, ex eo ſolo præſumitur deſiccata, & deteriorata, & ita ad damnum, & intereſſe tale agi poterit, vt voluit Bald. in authen. qui rem. num. 2. C. de ſacroſ. Eccleſ. Petrus de Vval. in tract. de collectis, conſ. 1. num. 3. vol. 6. tradit Iaſ. in l. 2. num. 98. C. de iure emph. Ioſephus Ludou. deciſ. 13 Peruſi. 22. num. 23. Secùs tamen eſſet, ſi damnum tātùm reſultaret reſpectu fructuum colligendorum, quia cùm ipſi fructus ad vſufructuarium ſpectent, ipſe in re ſua poterit eſſe moderator, & arbiter, vt in leg. in re mandata. C. mandati. Rolandus conſ. 49. num. 13. Nata conſ. 447. num. 7. quod verum eſt, etiam vbi peccaret in abutendo. l. ſed ſi lege. §. *Conſuluit*. ff. de peti. hæredi. Valaſcus de iure emphyteo. quæſt. 23. n. 1.

14 VLTERIVS in propoſito dubitatur, quid ſi adminiſtrator, creditor, ve pignoratitius, vel alius per iudicē ex cauſa iudicati in poſſeſſionem bonorū debitoris miſſus, interim quod rem ſui domi-

ni,

ni, vel debitoris possidet & administrat vineam (vtpote, quia sibi visa fuit parum fructifera, vel quia erat multis vitibus, & cipis depopulata) oliuetum, aut pomarium in ea plantauit, an ratione prædictę metamorphosis, & eo quod vineam sic depopulatã vitibus non populauit, possit de aliquo dãno onerari. Et hanc quęstionẽ habui de facto in causa propria, & ideo illam pro ingenioli mei facultate discutiam.

Et in primis dicẽdum videtur, quod isti administratores formã rei nullo mo
15 do mutare possint, etiam si parum fructificet. l. si fundus sterilis. ff. de rebus eorum, vbi tutori interdicitur, ne fundum sterilem minoris vendat, etiam si ex pretium alium fructiferum emere possit. Et in emphyteota eandem sententiam tenuerunt Bald. in l. 1. num. 11. C. de iure emphyte. vbi Ias. num. 99. Cepola de seruit. rusti. tit. de montibus, num 10. Caualc. de vsufruct. mulie. relict. num. 158. vbi hoc dicit menti tenẽdum, quia quilibet diceret contrarium. Pinel. in l. 1. 2. part. num. 52. C. de bon. mater. vers. *Ex eadem prærogatiua*. Et hanc sententiam in possessoribus etiã rerum maioratus locum habere, tenet Molin. de Hisp. pri-
16 moge. cap. 22. num. 7. Vbi dicit, quod licèt possessor maioratus dominus sit, dominium quę saltim reuocabile, & temporale habeat, non est admodum amplianda eius facultas, vt etiam rem meliorem redendo, possit ei antiquam formam auferre, nouamque, ac penitus diuersam tribuere, ea nimirum ratione, quia fortè successores maioratus aliquo respectu rem illam potiùs in sua priſtina forma, quàm in ea, quæ de nouo ei data fuit, permanere voluissent, licèt tandem hanc quęstionem arbitrio iudicis terminandam relinquat.

17 Contrariam tamen sententiã, imò quod vsufructuarius, vel quilibet alius similis administrator formam rei in vsumfructum concessæ in melius cõ mutare possit, tenuit Tiraquel. de retract. 2. part. §. 7. glos. 4. num. 16. ex textu elegantii in l. colonus. ff. locati. Vbi cùm non esset comprehensum in lege locationis, vt conductor in terris conductis vineas plantaret, nihilominus colonus vineas in eis plãtauit, quibus multo plutis valoris proprietas facta fuit, demum conductore, siue colono, à domino è 18 fundo ejecto, ab eo pensiones pręteritas postulabat, ipse verò colonus ex aduerso de melioramentis, ratione plantationis vinearũ factis excipiebat, & compensationem in concurrenti quantitate petebat. Et tandem Scęuola ibi respondit expensas consecuturum, vel nihil amplius præstaturum. Et ratio est, quia quãdo mutatio facta est in contrahentium vtilitatem, non dicitur forma mutata, ex text. in l. diligenter, vers. *Melior*. ff mãdati. Et ita tenet Valascus de iur. emphyteo. q. 25. n. 32. Prętereа & pro hac sentẽtia est textus elegans in l. si cuius. §. *Et si forte*. ff. de vsufructu, vbi loquendo in mutatione ab vsufructuario facta, in re, ex qua percipit vsumfructum, dicit: *Et si forte in id, quod instituit, plus redditus sit, quàm in vinctis, arbustis, vel oliuetis, quæ fuerunt forsitan hæc deijcere oportet, si quidem ei permittitur meliorare proprietatem.* Nec deterreat, quod ibi Iurisconsultus loquitur per dictionem *forsitan*, quæ dubitationem inducit, quia ille dicẽdi modus magis est quoddam philosophicum tẽperamentum, quàm dubitatio assertionis. Viri namque prudẽtes, etiam vbi affirmatiuè, & resolutiuè loquuntur, vt in plurimum quasi dubitando quæstiones decidunt, dicendo, fortè sic, vel fortè, q
non ne præsumptuosi, & multum de se confidentes appareant, vt loquendo de 19 interpretatione huius dictionis, *forsitan*, tellatur Paul. Castrẽsis in lege mutus, in prin. ff. de procurator. Cassiodorus decis. 3. in tit. de præbend. num. 30. vbi resolutiuè tenent, quod dictio, *forsitan*, de qua in illa lege, non inducit dubitationem, sed temperamentum quoddam loquendi, idque voluit Alexander cõs. 19. num. 11. lib. 5. Bantius de nullitatibus processus, num. 92. vers. *Vel dicuntur*, quę

studio-

ſtudioſe nota, ad intelligentiam multarum legum, ex quibus hæc ſententia mihi magis arridet, eamque vt veriorem tenendã cenſeo, quia melioribus iuris fundamentis nititur.

20 Et hanc metamorphoſin â quolibet habente mandatum generale cum libera fieri poſſe, non innoteſcit, cùm talis poſsit facere, quod quilibet paterfamilias in rebus ſuis facere conuenit; l. vel vniuerſorum. ff. de pignor. actio. Quam ſentẽtiam etiam quoad iudicialia extendit Romanus ſingul. 10. ex diſpoſitione text. in l. qui ſemiſſes. §. *Quæſitum*. ff. de vſur. Caueant tamen prædicti adminiſtratores, ne faciant multas expẽſas in demontuando agrum domini, & reducẽdo illum ad culturam, vinetum, vel oliuetũ, qui futurus eſſet infructuoſus, vel talis, qui tantùm in eo colendo, quantum in fructu redderet expendatur, vel ſi minus redderet in plãta, quàm in monte redebat, néve agrum excolat, quem (vt inutilem) dominus pro derelicto habebat, quia ſi talis eſſet, vel parum fructuare poſſet, expenſas in ſimilibus factas, ſibi non conſeruaret, vt tenet Vincen. Carro. de locato. C. de mercede negotiatoris, num. 33. fol. 117. col. 2. & licèt ipſe pro hac ſententia nihil alleget, tamen eandem ſententiam tenuit Aluarus Valaſcus, d. quæſt. 25. num. 16. quod maximè locum haberet, ſi tantùm in expẽſis fructuum expenderetur, quantum fundus in fructibus redderet. Leges nãque laborem abſque commodo recuſare intendunt, vt tenet Bart. in l. Mediterraneę. C. de anno. & tribut. & ibi Angel. & Baldus, num. 3. Baëça de decima tuto. cap. 2. num. 111.

Neqve obſtat textus in dict. l. ſi fundus ſterilis, quia ille textus non loquitur de fundo omnino infructifero, ſed de eo, qui parum, aliquid tamen in fructu reddit, & cùm iam mihi hęc queſtio in facto contigiſſet, & condemnatus eſſem ad reſtitutionem certarum vinearum cum damnis, quæ præſupponebantur, eò quòd me mutaſſe illas in terras, ex aramium probatum fuerat, adhuc tamen ex mea parte fuit probatum, illas tempore acceptæ poſſeſsionis iudicialis inculias à tribus annis retrò extitiſſe, & ideò executione hac ad curiam deuoluta, ad redditum tantum me teneri, quod in terra reddiderunt, fui condemnatus.

21 Rvrsvs onerabitur adminiſtrator de omnibus crediris ſuo minori, vel principali debitis, ſi ipſe negligens fuerit in eis recuperandis, & interim debitores effecti fuerunt, non ſoluendo, talis enim debiti amiſsio ipſius periculo adſcribitur, vt in lege ſi tutor conſtitutus. ff. de adminiſtratio. tuto. lege fin. §. *Item reſcripſerunt nominum*. ff. de adminiſtratio. rerum ad ciui. perti. & in l. nomina. C. arbitrium tute. ibi: *Si idonea fuerunt tempore ſuſceptæ tutelæ, & per latam culpam tutoris minus idonea tempore tutelæ eſſe cœperunt, iudex qui ſuper ea re datus fuerit, deſpiciet, & ſi palàm dolo tutoris, vel manifeſta negligentia ceſſatum eſt tutelæ iudicio, damnum, quod ex ceſſatione accidiſſet, pupillo præſtandum eſſe ſtatuere curabit*. Et hanc ſententiã tenet Damaud. de tutore cap. 7. num. 38. fol. 29. Socin. conſ. 2. col. 2. lib. 1. vbi in fine tenet, quòd non ſolum tenebitur de pecunia, ſua negligentia non recuperata, & amiſſa, verum & de eius legitimo intereſſe. Et licèt prædicta iura loquantur de nominibus debitorum, quæ idonea erant tempore ſuſceptæ tutelæ, idem eſt, quando dies ſolutionis ceſſit, & venit tempore, quo tutela durabat, & negligens fuit in illis recuperandis. Et rurſus, licèt in tutore loquatur: tamẽ idem erit in quolibet alio adminiſtratore, cui incumbebat onus, debita ſui principalis recuperandi, quia iura, quæ in tutore loquuntur, ad alios etiam adminiſtratores ſimiles extẽdi poſſunt, ex text. ſingulari in l. 1. ff. de contra. & vtil. actio. tutel. idque tenet Bernard. Diaz in regul. 219. verb. *Eccleſia*, vbi dicit, quod ſi prælatus paſſus eſt debita Eccleſiæ præſcribi, ipſe, & eius hæredes ad reſartionẽ damni tenebuntur, & eum ſequitur Caual-

malca. de tutore, num. 118. Gregor. Lup. in l. 15. tit. 8. Parti. 5. verb. *Pechar*. Aiora de partitio. cap. 4. num. 31. part. 1. Et loquendo in marito, qui negligens fuit in recuperandis creditis vxoris, probat textus in l. 15. tit. 11. part. 4. Et generaliter, & in omni administratore loquendo, idem tenet Cumanus conſ. 24. col. 2. Plotus in l. ſi quando, num. 217. in maiori impreſſione. C. vnde vi. Baëça de decima tuto. cap. 2. num. 110. cum ſeqq. Ioan. Garſia de expenſis, cap. 20. num. 16. & loquendo in Maiordomo vel Maſſario Reipublicæ, qui non recuperauit reliquatum ſuorum prædeceſſorum, idem tenet Bobadilla, lib. 5. Politicæ, cap. 4. n. 79.

22 ADVERTENDVM tamen eſt, quod ſi tutor, vel adminiſtrator oneratus de chirographis, cedulis, vel obligationibus ſibi traditis, illas tempore diſpunctę rationis reddiderit, dicendo ſummas in illis contentas recuperare non potuiſſe, nō ex hoc ſtatim de talibus ſummis erit onerandus, quia ſuæ obligationi ſatisfacit, reddendo inſtrumenta, & nomina debitorum minori, vel eius curatori, vt in d. l. ſi tutor conſtitutus, quia ipſe adminiſtrator habet intentionem ſuam fundatam in hoc, quod fuerit diligens, vt tenet Bartol. in l. tutor, qui repertorium. §. *Si poſt depoſitionem*, & in l. cùm plures. §. final. ff. de adminiſtr. tutor. & ideo minor, vel dominus adminiſtratoris negligentiam probare tenebitur, vt tenet
23 Bart. vbi ſupra. Socin. conſ. 149. num. 1. lib. 1. vbi dicit, quod in dubio iſti adminiſtratores præſumūtur diligentes, non verò negligentes, ſaltim tali negligentia, quæ caderet in leuem culpā, & eius ſentētiam ſequitur Baëça, vbi ſup. n. 148. Aiora loco ſupra citato, Deciſ. Genuen. 76. n. 8. & 9.

24 SED modò videre libet, qualiter minor, Eccleſia, vel dominus ſui tutoris, Epiſcopi, ſiue factoris negligētiam probare debeat. Et dicēdum videtur, quod negligentia probari non poſſit directè per teſtes: negligentia namque non eſt aliquod ens formatum, quod ſenſu corporeo percipi poſsit, vt tenet Angel. in l. teſtium. C. de teſtibus. Menochius plures referens de adipiſcen. poſſ. rem. 7. q.
25 5. vbi dicit, teſtes ſimpliciter aſſerentes aliquem negligentem fuiſſe, in aliquo actu peragendo, potiùs iudicare, quàm teſtificare dicendos fore, ex eoque eorū dicta inualidari poſſe, & eandem ſententiam tenet Maſcard. concl. 1093. num. 7 facit, quia non entis nullæ ſunt qualitates, l. nam & ſi ſub conditio. ff. de iniuſt. rupt. ergo cùm iſta negligentia ſit qualitas, nō poteſt ſtare ſine ſubiecto, hoc eſt
26 ſine ente. l. eius, qui in Prouincia. ff. ſi cert. petat. l. in teſtamento. ff. de conditio. & demonſtratio. Ideoque qui negligentiam probare intendit, eam per indirectum probare debet, articulādo illos actus, ex quibus in negligētia fuiſſe, quilibet arbitrabitur, vt putà, quod cùm debitores ſoluēdo eſſent, tempore, quo venit ſolutionis dies, & multo poſt, & cùm poſſet ab illis debitum recuperari tempore congruo, id facere omiſit, debitoreſque interim effectos fuiſſe non ſoluēdo, ex text. in l. chirographis. ff. de adminiſtrat. tuto. ibi: *Si probatum fuerit eos tutores hoc per dolum, vel culpam prætermiſiſſe, præſtare ab eis hoc deberi*. Vbi Bart. tunc adminiſtratorem in dolo, vel culpa fuiſſe reputat, quando cùm poſſet debitores conuenire, illud facere neglexit, per
27 text. iuncta gloſſ. in l. 2. C. arbitrum tutelæ. Damaud. de tutore, cap. 7. num. 38. idque tenet Baëça, vbi ſup. num. 111. & loquendo in negligentia probanda, quā habuit tutor in non collocandis pecuniis pupillaribus, idem tenet Bartolus conſ. 102. num. 1. Angel. conſ. 70. circa finem. Maſcardus vbi ſupra, n. 8. & ideo pro articulanda negligentia adminiſtratoris ſemper eſt recurrendum ad doctrinam Bart. d. conſ. 102.

28 QVALIS autē debuerit eſſe adminiſtratoris diligentia, ad hoc, vt ſuſpitionē negligentię excludere, & elidere poſsit, à paucis vlq; adhuc diſcuſſum fuit, euenit namque aſſiduè, quod interim quod adminiſtratores cum debitoribus vrbanè

nè rem gerunt, ipſi, vel decoquant, vel aliàs non ſoluendo efficiantur, & ideo videndum erit, an debitore decocto, vel non ſoluendo effecto, interim quod ex vrbanitate adminiſtrator aliquantulum executionem retardauit, tale damnum adminiſtratori ſit adſcribendum. In qua difficultate dicendum videtur, quod interim, quod adminiſtrator cum debitore vrbanè rem gerit, non poſſe dici eſſe in negligentia culpoſa, & ſic aliquid (ratione negligentię) ei onerari nō debeat, pro debito interim amiſſo: eſt enim iure cōſtitutum, quod antequam creditor debitorem pro debito in iudicio conueniat, prius extraiudicialiter eum interpellare debeat. l. quidam Iberus. ff. de ſeruit. vrbanor. & in l. debitores. C. de pignor. benignè namque, & ſalua congrua honeſtate ſunt compellendi debitores ad ſoluendum, vt in adminiſtratore fiſci ſtatuit Iuſtinianus in l. 1.
29 C. de cōmerc. mercator. & in l. 8. tit. 7. part. 5. ibi: *E por ende mandamos, que los que vuieren de mandar è recaudar eſte derecho por nos, que lo demanden de buena manera.* Prædicta tamen iura non aperiunt, quando, vel quomodo ſalua congrua honeſtate exigatur: id tamen eleganter dixit Vlpianus in l. ſi benè. ff. de vſur. ibi: *Dummodo non acerbum ſi exactorem, neque contumeliosum præbeat, ſed moderatum & cum efficacia benignum, & cum inſtantia humanum.* Quod totum ex prudentis iudicis pendebit arbitrio, vt voluit Maſcard. de probatio. caſu. 625. n. fin. & Bobadilla lib. 2. Politi. c. 3. num. 19.

Ego tamen in propoſita ſpecie diſtinguendum eſſe arbitror, inter adminiſtratorem, qui chirographa guarētigia, vel ſchedulam priuatam habebat, & eū, qui tantùm actione perſonali ordinaria teſtibus probanda agere intendebat. In primis enim duobus caſibus ad executionem, & recognitionem ſecundum domini madatum celeriter percurrere debuit, vt quanto citius poſſet, debiti ſolutio aſſecurare tur, ex Damaud. loco
30 ſupra citato. Cùm enim mandatum ad recuperandum ſit ſtricti iuris, vt in l. ſi procurator. C. de procurat. fines mandati minimè excedere debet. l. diligenter. ff. mandati, tenetur namque adminiſtra
31 tor præuenire, quod accidere poteſt, argumento text. in l. illicitas. §. *Sicuti.* ff. de offic. Præſi. l. 2. verſ. *Seruius autem Sulpitius.* ff. de origi. iur. ibi: *Turpe eſſe Patritio & nobili viro cauſas exoranti, ius, in quo verſatur, ignorare*: & in propoſito Valerius Maximus lib. 7. cap. 2. exemplo 2. dixit. *Turpe eſſe in re militari dicere non putarâm.* Quæ omnia loquendo in adminiſtratoribus refert Bobadilla in lib. 3. Politicæ c. 3. num 42. in fine: quod maximè procedit, vbi præſumi poſſet, quod erat periculum in mora, hoc enim quilibet diligens paterfamilias feciſſet, nè debitor fugeret, vel decoqueret. Secundo verò caſu licitum eſt adminiſtratori vrbanè rem gerere, vt in dict. l. quidam Iberus, & in dict. l. debitores; nec intelligas hoc eſſe pręciſe neceſſarium, vbi adeſt inſtrumentum guarētigium, vt priùs cum debitore creditor, vel adminiſtrator creditoris loquatur, prout aliqui dicere vo-
32 luerunt, ex verbis dict. l. quidam Iberus, ibi: *Qua de re volo cum Ibero loquaris.* Quia hoc non fuit de mente Iuriſconſulti Proculi, ſed magis de conſilio fuit locutus, vt voluit Accur. in d. l. debitoribus, & in §. *Appellamus*, verb. *Denuntiare*, inſt. de actio. Albericus in l. creditor. de diſtractio. pigno. Lara de alimentis. §. *Si quis ex his*, num. 216. vel poteſt reſponderi ad textum, in d. l. quidā Iberus, quod ibi non Proculus Iuriſconſultus, ſed ille qui Proculum per epiſtolam conſuluit, prędicta verba protulit, vt eleganter animaduertit Duarenus lib. 2. diſputat. c. 8. dicens. Perquam ridiculum eſſe dicere, quod prædicta verba fuerint à Iureconſulto reſponſa. Vnde cùm procurator ad recuperandum debitum, diligenter, & ſine cunctatione debeat procedere, vt in dict. l. diligenter. ff. mandati, neque tacitè, vel expreſſè poſsit ſolutionem prorogare in domini præiudicium (vt in l. à Diuo Pio. §. *Sed ſi emptor.* ff. de re

iudi.

iudi. & in l. ſi procurator. §. 1. ff. de iure fiſci. Deciſ. Genuen. 202. num. 3.) dici nõ poterit, quin adminiſtrator in culpa lata fuerit, non conueniendo debitorem ſtatim quod potuit, maximè vbi aliqua 37 ſuſpitio fugæ, vel fracturæ timeretur: aliàs autem & ſi expectaſſet per ſpatium decem dierum, non diceretur malè adminiſtraſſe, ſi interim decoctus eſſet, quia nõ debuit venire debitor cum ſacco paratus, ex glo. in verb. *Conſeſtim*, in §. *Omnis*, inſti. de verborum.

33 SECÙS tamen dicendum cenſeo in procuratore, vel adminiſtratore, cui libera à lege, vel ab homine conceſſa fuit, virtute enim huius clauſulæ, *Cum libera, & generali adminiſtratione*, omnia illa fa 38 cere poſſet, quæ dominus, ſi præſens fuiſſet, veriſimiliter ageret. Ita Bart. in l. creditor. §. *Lucius*. ff. mandati, & in l. procurator cui libera. ff. de procura. Grego. 34 Lup. in l. 19. tit. 5. part. 3. gloſ. verb. *Quando tales palabras*, & per conſequens facere poſſet, quæ dominus ipſe, vel quilibet diligens paterfamilias feciſſet, vel facere non recuſaret. Per ſimilem enim clauſulam omnis poteſtas videtur in ipſum procuratorem translata, vt voluit Angel. in Authen. de collator. §. *Ad hoc prohibemus*. quod maximè locum haberet, 35 ſi in mandato diceretur, concedo tibi poteſtatem adminiſtrandi meum patrimonium, & vt in ipſa adminiſtratione facere poſſis, quæ ego facio, ex text. in l. 7. tit. 14. part. 5. ibi: *Pero ſi en la carta de la perſoneria le fueſſe otorgado libre y llenero poder en demandar y recaudar la deuda, è fazer todas las otras coſas que el ſeñor podria fazer ſi fueſſe preſente; entonces bien podria recibir la paga, ò quitar el deudo tambien como el ſeñor que le hizo ſu perſonero.* Tenetque hãc 36 ſententiam Gutierr. de iuram. confir. 1. part. cap. 50. num 13. Vbi refert Monterroſum in ſua praxi dicentem, quod clauſula hæc, *Cum libera, & generali adminiſtratione*, habet vim ſpecialis mandati de per ſe, & etiam clauſula dict. l. Partitæ ſupra proximè relata, & ibi admonit, vt in mãdatis ad exigendum prædictæ clauſulæ non apponantur, quia illis appoſitis, poterit procurator paciſci cum debitoribus, & facere quitationes, & fidem habere de debitis contra voluntatem dominis licèt Gregor. in d. l. Partitæ, verb. *Quando tales palabras*, dicat, quod prædicta verba non præiudicant dominis, quoad valdè præiudicialia, propter abuſum Notariorum, qui paſſim abſque eõ trahentium voluntate, (eiſque prorſus ignorantibus iuxta proprium ſtylum) dicta verba in inſtrumentis procuratorijs inſerunt. Ego tamen hac in re â cõmuni ſenſu verborum d. l. Partitæ diſcedere non auderem, quia licèt dura, ita ſcripta eſt, ex iuribus vulgatiſsimis.

LIMITA tamen prædictam l. Partitæ, vbi illa clauſula, *Cùm libera & generali adminiſtratione*, appoſita fuiſſet in procuratorio ad lites dato. Nam & ſi dicatur in eo, *Facio te procuratorem ad agendum, defendendum, & litem conteſtandum cum libera, &c.* Vt quotidie in procuratorijs ad lites per ineruditos tabelliones dici ſolet: illa clauſula, *Cum libera*, debet referri ad præcedentia tantùm, nec virtute talis mandati poterit procurator debitorem liberare, & cum eo tranſigere, vel obligationem nouare, neque terminũ ſolutionis prorogare, habet enim ex ea adminiſtrationem litis, & inſtantiæ, & non cauſę, vt voluit Bart. in l. qui Romę. §. *Chalimacus*, num. 2. ff. de verborum. Rodericus Suarez in l. poſt rem iudicatam, verſ. *Quia ſupra*, n. 20. Gutierr. loco ſupra citato, n. 15.

39 ADVERTENDVM tamen eſt, quod etiam ſi procurator, cui libera (eò quòd vidit debitorem fallitum) partem debiti illi remiſerit, eo tamẽ debitore ad pinguiorem fortunam veniente, dominus poterit ab illo recuperare, quod virtute talis mandati, procurator cum libera illi remiſit condictione ob turpẽ cauſam. Quam ſententiam firmauit Hippolyt. de Marſilis, ſingul. 432. Iacobus de Arenis, & Roma. Iaſ. & alij in l. fin. ff. de condictio. ob turpem cauſam, quorum ſententiam ſequitur, & perpetuò mentì te-

nen-

nendam dicit Plotus in l. ſi quando, n.
40 179. C. vnde vi; vbi dicit, quòd tales libe rationes factæ per creditores pauperibus debitoribus de maiori ſumma pro minori non debent ſeruari, ſed adhuc illis ad pinguiorem fortunam venientibus, integra ſumma peti poteſt, non ob ſtante lege, ſtatuto, vel decreto, quibus cautum eſſet, quod tales conuentiones ſeruarentur, & ante eum hanc ſententiam tenuit Angel. conſ. 53. incipienti, *Inquæſtione propoſita*, ex quibus deducitur ſingularis intellectus, & limitatio ad textum in cap. 1. & 3. extra de pact.
41 vbi pacta ſeruanda fore ſuadetur, & ad textum in l. iuris gentium. §. *Adeo*. ff. eod. Quatenus dicit, quod ſi maior pars creditorum debitum in parte remittant fallito debitori, alijs præiudicant creditoribus, ad hoc, vt ad remittẽdum pro rata compelli poſsint, quia illud præiudicium ſolũ durabit, interim quod debitor in paupertate permanſerit, reuiuiſcit tamẽ obligatio, vel, vt melius dicam, conualeſcit actio, debitore ad pinguiorem fortunam adueniente, quod nota, quia quotidianum.

42 POSSET etiam negligentia adminiſtrátori imputari, ſi cùm pecuniam pupilli, vel domini penes aliquẽ mercatorem depoſuit ad partem honeſti lucri, virtute mãdati cum libera, non examinauit eiuſdẽ mercatoris mores, patrimoniũ, & fidelitatem, ſi poſtea reperiatur nõ ſoluẽdo, debet enim de damnis ex tali negligẽtia cõtingentibus onerari, tenebatur nãque examinare, an cum tali mercatore ſolitum fuiſſet cõtrahere, etiã ſine fideiuſſoribus, & an conſueuerit eſſe fidelis in ſuis contractationibus, & in totũ perquirere ipſius mercatoris cõditionem. Qui enim cum alio
43 cõtrahit, ipſius conditionẽ prius inquirere debet. l. qui cum alio, & ibi Decius & Cagnol. ff. de reg. iur. Caſtrenſis in l. 1. §. *Non autẽ*. ff. de exerci. Deciſ. Genuenſ. 172. num. 7. & in propoſito eſt textus elegans in l. quæ ſub conditione, verſic. *Cæterum*. ff. de conditio. & demonſtrat. ibi: *Cæterum debitores cum quibus ipſe cõtraxit, nõ vtique in diem mortis domini ſui fuiſſe idoneos præſtare cogendus eſt, ſed eo tempore, quo his creditum eſt, vius conditionis fuiſſe, vt diligens paterfamilias eis creditum fuiſſet.* Hanc tamen ſententiam temperat Palat. Rub. in repetitione cap. per veſtras. §. 7. num. 3. & 12. dicens, quòd quando mercator, apud quem pecunia deponi-
44 tur, eſſet de illis, cum quibus pater pupilli, ſiue dominus, ſolitus erat trafica-re, vel apud quem tales depoſitiones facere ſolebat, non ſit neceſſariũ amplius perquirere, & examinare illius cõditionẽ. Quinimo & ego dicendũ cenſeo, q̃ ſi talis mercator communi reputatione eſſet idoneus, & fidelis, etiam ſi de hoc inquiſitionem non feciſſet per teſtes, quos dicimus, *de abono*, adhuc culpa, vel negligentia illi adminiſtratori imputari
45 nõ deberet: quia propter bonitatem, & probitatem perſonæ à regulis iuris cõmunis receditur, vt ex multis probauit Iaſo. in Authent. iubemus, à num. 8. ff. de iudi. nihil enim amplius quilibet diligens paterfamilias requireret, vt in d. l. q̃ ſub conditione. Ex cuius deciſ. infertur intellectus ad textum in l. cum oſtẽdimus. §. fin. ff. de fideiuſſor. tutor. Vbi cauetur, quod ſi tempore, quo quis in fideiuſſorẽ accipitur, aliũs eum idoneum facultatibus eſſe affirmauerit, ipſo poſtea reperto non ſoluendo, tenebitur iſte aſſecurator, ſiue abonator de ſuis proprijs facultatibus ſoluere, quod ex bonis talis fideiuſſoris ſolui non potuit, textus enim ille debet intelligi, & limitari, niſi taliter abonatus effectus eſſet non ſoluendo, poſtquam ipſum idoneum eſſe fideiuſſorem quis affirmauit. Sufficit namque, quod communi reputatione idoneus reputatus eſſet pro illa quantitate, pro qua intercedebat, tempore fideiuſsionis, vt in d. l. q̃ ſub conditione.

46 PRO qua ſententia facit, quod eleganter aduertit Molina, licet non ſine ſpiritu contradictionis, de Hiſpan. primogen. lib. 2. cap. 13. num. 28. & 29. di-

cēs, quòd ſi inſtitutor maioratus iuſsit, vt ſucceſſores in ſuo maioratu, matrimonium contrahere debeāt cū vxoribus claro genere natis, vel talibus, quæ ſint ſine macula, vel labe Iudæorū, Sarracenorū, vel Hæreticorum, ſiue nouiter cōuerſorum, ſub pœna priuationis maioratus, ſi tamē ſucceſſor in tali maioratu, cum tali muliere matrimoniū contraxit, quæ tempore contractus matrimonij in ciuitate communi reputatione nobilis, vel Chriſtiana vetula reputabatur, & ſi poſtea accerrimè genealogia examinata, de genere Iudæorum deſcendere decooperiatur, nō ex eo talis poſſeſſor maioratus veniet priuandus; neque negligentia ei imputabitur, circa inquiſitionem, quam facere de-
47 buit. Facit etiam, quia in delictis commiſsis, error excuſat à pœna, vt pluribus pro hac ſententia adductis refert Philip. Portius, lib. 2. concluſ. c. 11. verſ. *Octauo limita.* & facit tex. in broca. in l. 5. tit. 17. part. 7. vbi cauetur, quod ſi quis
48 fornicetur cū vxorata, quæ tamen cōmuniter meretrix reputatur, nō poteſt de adulterio accuſari. Rurſus facit, q̄ dixit Socin. conſ. 72. verſ. *Et facit*, quod ſi adminiſtrator qui habebat mādatum ad ſoluēdum, ſoluat illi, qui communiter reputatur factor creditoris ad recipiendum, & debita recuperandum, & quietandum, etiam ſi re vera mandatū ad recipiendum reuocatum habuiſſet à domino, adhuc ratione communis erroris de negligentia non eſſet onerandus, quia ſufficit, quod illi ſolutio facta fuerit, qui communi reputatione procurator ad recipiendum reputabatur. Quam ſententiam probant, ex tex. in l. eius, qui in prouincia. ff. ſi certū petatur. ibi: *Placebat, debitores quidem, qui ei ſoluiſſent, liberatos eſſe, ſi modo ipſi quoq; ignoraſſent dominum deceſsiſſe*, & in l. ſi quis ſeruo. ff. de ſolutio.

49 Et ex ſupradictis in materia inferri poterit, quòd ſi tutor, vel curator ſiue adminiſtrator generalis cum libera, ab homine, deputauit factorem, qui illum iuuaret in adminiſtratione alicuius magni patrimonij (q̄ vtique iudice prius accerſito facere poſſet, ex tex. in l. decreto, & ibi glo. ff. de adminiſt. tutor. Damaud. de tutore. c. 1. de tutorum & curato. mercede. n. 49. fol. 90. maximè ratione infirmitatis, abſentiæ, ſiue alicuius imminentis cauſæ, vt tenet Ioſeph. Ludo. deciſ. 4. n. 1. Bart. in l. 2. C. de condit. in publicis horreis) etiam ſi teneatur eligere hominem induſtrium, & ſufficientem, & cui veriſimiliter credi poſſet, vt in l. cum qui. §. fin. & in l. argentū. ff. commodati, tenet Beronenſis cautela. 57. Barba. in c. 2. col. 18. num. 81. vt lite non cōteſtata. Felin. in c. teſtimonium, col. 5. de teſtibus, Alexan. in l. 2. col. 2. ff. quod quiſque iur. Iaſ. in l. 1. n. 22. ff. de eo, per quem factum erit. Decius in c. ſignificante, de appellatio. Si tamen tu-
50 tor, vel generalis adminiſtrator elegit in factorem illum, cuius opera pater pupilli vti ſolebat, vel qui communi reputatione fidelis reputabatur, & ille cum pecunijs recuperatis aufugiat, proculdubio nulla negligentia adminiſtratori imputari poſſet, prout in terminis tenet Fulgoſ. in d. l. cum qui. §. fin. ff. commoda. ex text. in l. 1. ff. quod cum eo. & in d. l. ſi quis ſeruo. & in l. fugitiuus. ff.
51 de ſolutio. vbi deputans adminiſtratorem ſolitū aliàs bona pupillorū adminiſtrare, excuſatur, ſi talis adminiſtrator aliquātulū in adminiſtratione defecit.
52 Facit, quia vtens opera alicuius, qui a ſi dedignis fuit approbatus, à negligentia talis electi excuſabitur, gloſ. in l. Titio fundus. verb. *Actiones*, circa mediū. ff. de condit. & demonſtrat. Barba. conſ. 1. n. 25. lib. 3. Alcia. regul. 3. prę ſump. 2. Neuizanus in ſua Sylua nuptia. lib. 4. n. 55. Tiraq. de tēpe. pœn. cauſa. 51. n. 26. & 35. Aimo. cōſ. 319. n. 4. Menoc. de recuper. poſſe. remed. 7. n. 17. Vincen. Carrotius in tract. de locato, fol. 15. n. 44. Vbi in praxi ita receptum fuiſſe teſtatur. Et ratio eſt, quia vbi aliquis communiter reputatur diligens, & poſtea negligens reperitur, adſcribitur caſu fortuito,

vt

vt tenet Barbatia, vbi ſup. num. 80. Vnde cùm nemo teneatur de caſu fortuito, vbi culpa non præceſſit caſum, vt in l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. l. 22. & 23. tit. 8. part. 5. minimè de negligentia huius factoris tenebitur. Ego tamen tali adminiſtratori ſemper conſulendũ reputo, non vt vel cõſtituat iſtum ſecũdum adminiſtratorem ſine cautione, vel ſi hoc non faciat, ſaltim eum eligat de conſenſu, ſiue conſilio propinquorũ minoris, quia quando tutor aliquid geſſit ex conſilio cõiunctorum pupilli, vel prouidentia iudicis, nũquam præſumitur doloſus, vel negligẽs, vt tenet Bald. 53 in l. 2. C. de his, quibus vt indig. Aimo. d. num. 14. Damaud. vbi ſupra num. 14. & ſumptus in tali receptore facti in calculo erunt hoc caſu recipiendi, aliàs verò ſecùs, vt tenet ibi num. 44.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd tutor, vel adminiſtrator à dolo, vel etiam negligentia culpoſa nõ excuſetur, probat textus in l. ſi procurator, §. *Si tutores*. ff. mandati. Platea in l. 54 2. C. de cõditis in publi. horr. Vbi dicit, quod ſi adminiſtrator publici horrei conſtituit adminiſtratorem communi reputatione fidelem, adhuc non excuſabitur ab emendatione dãni ipſius factoris culpa, dolo, vel negligentia illati, & pro hac ſententia eſt textus in l. decreto. ff. de adminiſt. tuto. vbi dicitur, q̃ actor, ſiue factor debet nominari periculo tutoris, & in l. ita autem. §. *Geßiſſe*. eod. tit. Greg. Lup. ſequendo ſententiã Plateę, in l. 15. tit. 16. par. 6. gloſ. verb. *Endereçar*, Baëça de decima tutor. cap. 2. n. 117. Damaud. vbi ſup. num. 40. Et facit pro hac ſententia text. elegans in ratione ſui, in l. cum mandato. ff. de minor. ibi. *Imputari debet hoc domino, qui tali commiſit ſua negotia*. Idque tenet Fulgoſ. in l. Polla. col. 2. C. de his, quibus vt indig. vbi Alex. col. 2. Felin. in c. cũ contingat. limit. 2. de reſcriptis, Claudius de Saiſſelo, in l. non ſolum. §. *Morte*, col. 15. verſ. *Vltra eos*. ff. de noui oper. nũtia. Et huic opinioni magis inhærẽdum reputo, ex tex. in d. l. cum mandato, quia tutor bo-
55 nus habetur loco domini, vt in l. 5. tit. 14. part. 7. ibi: *Porque ſon como ſeñores*. Et in hanc ſententiam inclinat Vincẽtius Carro. vbi ſup. n. 45. quatenus dubitat, quòd credulitas à fidedignis dicẽtibus, aliquem eſſe fidelem, & diligentem pro adminiſtrando, nõ ſufficiat ad excuſandum tutorem, qui eum elegit & nominauit in adminiſtratorem, cùm & ipſi tutores, & ſimiles adminiſtratores teneantur de leui culpa, ex text. in l. tutori. C. de neg. geſt. Damaud. de tut. c. 7. n. 18. fol. 28. & certè hæc ſententia in puncto iuris eſt verior, licèt in praxi æquior, & humanior videatur pars affirmatiua. Multum tamen in hoc poterit prudentis iudicis arbitrium, ipſe enim cautè ſcrutabit, an in dolo vero, vel præſumpto, vel in culpoſa negligẽtia talis tutor fuerit, ex diſtinction. d. §. *Si tutores*.

56 VLTERIVS in propoſito dubitatur, an dolus, vel perfidia imputari poſſit tutori, qui dum teſtator ſuũ pupillũ hæredem inſtitutũ haberet, vel illum inſtituere decreuiſſet; ipſe, vt ſibi hæreditatem relinqueret, procurauit, & eã (in dãnum minoris) ſibi acquiſiuit. In qua difficultate dicendũ videtur, quòd tali caſu dolus imputari nõ poſſit tali tutori, neq; de talis hæreditatis emolumẽto debeat onerari. Quod ex ſequentibus
57 ſuadetur. Primò, quia tutor nõ tenetur pupilli vtilitatem proprio commodo anteponere, l. videamus. §. *Sed neque tutoris*. ff. de in litẽ iuran. gloſ. in l. quidquid. C. arbitriũ tute. Facit, quia charitas benè ordinata incipit à ſe ipſo: l. Prẽſes. C. de ſeruitu. & aqua. Et in terminis hanc ſententiam tenet Accur. in l. in pupillorum. C. de adminiſtrat. tutor. Igneus in l. quatenus, n. 55. ff. de regul. iur. Quibus in locis, & præcipuè in d. l. quidquid, Cinus, Salic. & Alberic. affirmant immobiliter, q̃ ſi tutor blãdo ſermone teſtatorem perſuaſit, & induxit ad hoc, vt ſibi relinqueret hæreditatẽ, quã ſuo pupillo relinquere prius decreuerat, nihil illicitum facit. Et pro eorum ſen-

tentia facit illud notabile Comici dictum. *Proximus sum egomet mihi.* Et prædictam sententiam eo maximè casu verissimam reputant prædicti Doctores, scilicet quando cōstaret, quòd si tutor faceret commodum pupilli, non posset facere suum. Quam sententiam tenet Baëça de decima. tutor. cap. 2. n. 129. vers. *Reperio tamen.*

CONTRARIAM tamen sententiā, imò & in hoc casu tutor de tali interesse (ratione doli) debeat onerari, tenet glo. in c. quęcumque, verb. *Aut neglecti.* 12. q. 4. Bart. in l. Titio, n. fin. ff. ad muni
58 cipal. vbi refert Dinum tenentem, tutorem, curatorem, Episcopum, vel similes administratores, ad interesse saltim teneri, si dum testator suo minori, suæve Ecclesiæ aliquid relinquere volebat, illum blanditijs persuasit, vt sibi ipsi relinqueret: & eorum sententiam sequitur Bernar. Diaz de Lugo, regul. 198. vers. *Secundo limita:* vbi dicit, quòd licèt testamentum blanditijs confectum valeat, tamen primo institutus reuocauit à secundo, per actionem de dolo. Pro qua sentētia adducit Angelū in l. 1. ff. de ijs, quibus vt indignis, quam etiā refert & sequitur Iaso. in l. dedi. §. *Quamquam,* num. 6. ff. de cōdict. causa data, per text. in l. non enim. ff. de inoffic. testam. dicē tem, semel obtinuisse quandā opulentā hæreditatem, in fauorem quorundā fratrum pauperum, quos testator quidam hæredes instituerat, & cùm hoc agnati intelligerent, in tantum persuasionibus, & blanditijs astrinxerunt, & molestauerunt eum, asseuerādo simul, quod malè faceret instituendo dictos fratres hæredes, quod testatorem à prædicta voluntate discedere fecerūt, eosque hæredes instituit, quâ de causa à dictis cognatis, siue agnatis hæreditas in contradictorio iudicio fuit auocata, idque etiam Perusij iudicatum fuisse testatur. Pro qua sententia facit text. in Clemēt. 1. §. *A quibus,* de priuileg. Vbi à Summo Pontifice excommunicantur Prælati, qui testatorem volentem vni Ecclesiæ relinquere legatum, induxerunt, vt illū alteri relinqueret.

NEQVE obstat, si dicatur, quòd blādo sermone licitum est aliquem persuadere in sui vtilitatem, licèt redundet in alterius prędiudicium, quia respōdetur,
59 quòd à pari procedunt, vi, vel blanditijs testatorem persuadere: l. eum qui. C. de apostatis, vbi æqualiter punitur, qui vi, vel blanditijs seruū persuasit ad irreligiosam sectā apostasię. Quinimò & ali quādo persuasio plùs dāmi, quàm coactio adferre solet, vt in l. 1. §. *Quod autem.* ff. de seruo corrupto. ibi: *Persuadere est*
60 *plusquàm compelli, aut cogi sibi parere.* Quo fit, vt qui virginē blanditijs, & amatorijs verbis ad stuprū persuasit, non minus, quàm si violēter eā stuprasset, puniatur, l. vnica. C. de raptu virgin. facit singulare dictum Bart. in l. 1. in princip. vers. *Et*
61 *per hoc dico.* ff. de eo, per quē. fact. erit; vbi dicit, quod persuasio aduersarij est iusta causa restitutionis in integrū concedendę. Rursus facit sententia Innocen.
62 in c. petitio. de iure iuran. dicētis, quòd preces importunæ æquiparātur metui, quoad actus rescissionem, & eum sequitur Socinus cons. 263. vers. *Confirmatur præmissa.* Aflict. decis. 69. n. 6. Aimon. cōs. 192. num. 12. vbi ex persuasionibus dolum re ipsa interuenisse profitetur. Ex quibus destructa videtur sententia Bart. & sequatiū, quatenus in proposita quæstione distinguunt inter persuasionem testatori blanditijs, vel coactionibus factā. Vtroque enim casū minoris, vel Ecclesię vtilitati aduersaretur administrator, & contra iuramentum in instrumēto tutelæ præstitum iret tutor, qui vtilitatem minoris aggregare, & dānis obsistere, & resistere iurauit, vt in l. fin. §. *Omnem.* C. de administ. tut. Barba. in tract. de præstan. Cardinal. 1. par. q. 30. num. 26. volum. 10. Iodocus Damaud. in tractat. de tutor. cap. 2. num. 8. & 10. & 7. num. 5. ex text. in authen. vt ij, qui oblig. semper habe. res mino. §. fin. & in l. decreatio. C. de Episcop. audien. & loquendo in Regio tutore,

hoc

hoc expreſſè cauetur in l. 3. tit. 15. part. 2.

63 Quinimò & minoris commodum propriæ vtilitati anteponere debere probat tex. in l. 12. tit. 16. part. 6. ibi *E que entienda que le recibe mas por pro del moço, q̃ de ſimiſmo.* Et ideò dixit Roma. ſingul. 705 quòd ſi tutor inſtante periculo non poteſt ſimul, & ſemel cuſtodire res proprias, & pupilli, debet præferre bona pupilli, niſi res ipſius tutoris ſit pretioſior.

INTER has tamen Doctorum varietates, & Iuriſconſultorũ controuerſias diſtinguendum putauit Baëça vbi ſup. d. cap. 2. n. 129. dicẽs, quòd ſi tutor perſuaſit teſtatori, vt ſibi relinqueret legatum, dum cõficeret teſtamentũ, in quo ipſum ſimul tutorẽ nominabat, tali caſu eũ nondũ iurauerit, neq; tutor ſit viuo teſtatore, non ſit ab eo auocandũ legatum, quia non dicitur dolo verſatus: ſecùs tamen ſi iam erat tutor, & teſtatori volenti minori legare perſuaſit, vt ſibi rem legatam relinqueret. Quam diſtinctionẽ ante eum probarunt Cinus, Salicetus, & Albericus in d. l. quidquid, Ioan. And. in additi. ad Specul. tit. de iudi. §. *Generalia*, verſ. *Sed opponitur*. Ex quibus in puncto concludo, quod ſi tutor durante tutela aliquid minori acquirere prętermiſit, quod iam erat in potentia propinqua, etiam ſi ſibi ipſi acquiſierit, de eo in rationibus ſit onerãdus tãquam de dãno ſua culpa minori obueniente, ac itidẽ periurus ſit cenſendus, vtpote quia directo contra ſuum proprium iuramentũ venerit, quo in tutela aſtrictus erat promittẽdo ſe fidelem in aggregando commodo ſui minoris.

64 POSSET etiam onerari adminiſtrator de damno ſui minoris, ſi eò quòd illum finita tutela non monuit, vt curatorem acciperet (hocque omnibus modis non procurauit) minor bona diſſipauit, & diſperdit, vt latè dixi ſupra c. 6. n. 92. & cap. 15. n. 38. & 39. Et in terminis ita tenet Faber. in l. 1. C. vt cauſæ, poſt puber. adſit tutor. Angel. in §. fin. inſt. quibus modis tutel. fini. Alberic. in Rub. ff. de adminiſt. tutor. Boërius in cõſue. Viturí. tit. de inre perſonarum. §. 8. col. 2. Caſſaneus in cõſuetud. Burg. Rub. 6. §. 4. verb. *Enaxe*. n. 2. Greg. Lup. in l. 12. tit. 16. Partit. 6. gloſ. verb. *Deue durar*.

ET finaliter, vt hanc doli, & negligẽtię materiam vnico verbo annectam, dicendum erit, quòd quilibet adminiſtrator ſiue voluntarius, ſiue neceſſarius, ſiue à lege, ſiue ab homine datus, non ſolùm de damnis ſuo dolo, verùm de dãnis ſua negligentia cõtingentibus onerari debeat, vt reſoluit Senatus Genuẽſ. deciſ. 80. n. 4. Soci. conſ. 2. n. 10. lib. 1. vbi dicit, quòd adminiſtrator negligens, eſt peccati mortalis reus, idque firmauit Aimo. conſ. 132. n. 4. Quod ego maximè in tutore, & curatore verum intelligo ratione iuramenti in tutela præſtiti, quo ſummã diligentiam promiſit. Caueant ergo adminiſtratores, ne in negligentia reperiantur, quia adminiſtrator

65 negligẽs in vno, præiudicat ſibi in alio, vt tenet Bald. in l. ſi à non dominis, n. 2. C. de his qui à non dom. manu. Bart. in l. item ſi res. ff. de aliena. iudi. mut. cau. fact. & inſt. 3. ff. de vi bonorũ rapto. Damaude. de tutore, c. 4. num. 38. diligens

66 autem paterfamilias, ex quibus quis eſſe probetur, eleganter tradit Bart. in tract. de teſti. num. 83. & 84. vide illum, quia eſt melior remiſsio de mundo.

SVMMARIVM.

1 *Actione ciuili intentata pro reddendis rationibus ſi adminiſtratores eas reddere detrectant, vel ita illas intricauerunt, vt intelligi, & diſpungi nõ poſſint, an aduerſus eos tortura & peti, & adhiberi poſſit.*

2 *Depoſitarius qui depoſitum negat & reſtituere, vel rationem depoſiti reddere detrectat, inſtar furis habetur.*

3 *Tortura locus non eſt, vbi adminiſtrator rationes conturbauit, & intricauit, ſi pro ratione reddenda ciuiliter, & non criminaliter actum ſit.*

4 *Tortura locum nõ habet, vbi cauſa criminalis ciuiliter fuit intentata.*

5 *Per electionem actionis ciuilis intentatæ à parte, non percluditur iudici via criminaliter procedendi, & veritatem ex officio inuestigandi.*

6 *Actione ciuili per partem intentata, licet possit ad criminalem reddere, nõ tamen reddere poterit pendente actione ciuili.*

7 *Qui non potest intentare actionẽ criminaliter, neque etiam torturam petere potest.*

8 *Tortura ad hoc, vt in causa ciuili locum habeat, duo simul concurrere debent, & quod agatur criminaliter ratione admixti delicti, & quod crimen admixtum, siue annexum sit tale, vt in eo de sui natura reus torqueri possit.*

9 *Depositarius negans depositum, eò quòd fur dicitur, ex ipsa negatione torquetur.*

10 *Mercatores, siue eorum factores decocti, vel falliti, possunt torqueri, vt indicent pecunias, vel merces ipsis datas, quas negant habere, & dicunt perdidisse.*

11 *Coniectura omnis crescit contra fallitos, & decoctos.*

CAP. XX.

Dolosus administrator, qui aut dolo rationes non reddit, vel illas dolose intricauit, & conturbauit, ita vt veritas apparere non valeat, an pro eruẽda veritate torqueri possit.

1 NONNVMQVAM contingere solet, quòd isti administratores, dolo, vel rationes negẽt, vel detrectent, vel eas ita intricauerint, vt penitùs veritas earum inuestigari non possit, prout in decoctoribus notat Straca in tractatu de decoctoribus, par. 3. num. 42. & ideò videndum erit, an actione ciuili intentata, aduersus eos tortura peti & adhiberi possit. Et dicẽdum videtur, quòd licèt hęc actio de rationibus distrahendis ciuilis & pecuniaria sit, tamen si habeat admixtum delictũ, torturæ locus sit, vt notant Doctores per tex. in cap. 1. de deposito. Vbi Summus Pontifex loquendo de quodam Veliali, qui pecuniam sibi depositam ab Episcopo Lodonensi denegabat, illum furem appellans, subdit deinceps per hæc verba. *Nam & iudicibus dedimus in mandatis, vt illum iniquum sub quæstionibus ad rationẽ ponant, etiam si oportuerit vinculis alligatũ, vt dictam pecuniam re-*
2 *dere compellatur.* Et quidem non immeritò ita constitutum est, cùm depositarius, qui depositũ negat, vel reddere rationem illius detrectat, fur omni iure habeatur, vt in d. c. 1. ibi: *Quo circa suademus, vt in illum furem dirigas actionem.* Et in tutore, qui pecunias pupilli in vsus suos cõuersit, quòd fur dici, & nominari possit, voluit Socin. consil. 159. num. 10. vers. *Quarto deprehenditur.* Iaſ. consil. 219. col. 2. lib. 2. & ex hoc potest furti accusari. Roma. consil. 118. Baëça de decima, cap. 2. num. 56. & notat Iacobinus in sua praxi tit. de actio. & latè diximus supra, cap. 14. num. 21. & ex auctoritate d. c. 1. de deposito, hanc sententiam tenuerũt Paris de Puteo, in tract. synd. verb. *Torrus.* cap. 5. an in causa pecuniaria, n. 1. ver sic. *Quæ limita.* Alex. consil. 77. n. 8. lib. 1. Franciscus Cason. in tract. de tormẽtis, cap. 8. §. *De non torquendis in causis ciuilibus*, num. 1. Paulus Guillan. in tract. de quæstio. quæst. 7. n. 2. in princ. & in vers. *Fallit ista regula*, Franciscus Bechius cõs. 67. num. 23. lib. 1. Bosius in tract. de indicijs, & considerationibus ante torturã, num. 97. & prædicta conclusio fundari videtur, ex l. falsi, & l. damus. ff. ad l. Corneliam de fal. & in terminis dixit Cataldinus de bon. compagnis, in tract. de syndicatu, num. 183. versic. 6. quod vbi res fuit alicui ad custodiẽdum tradita, si constat eam perditam, potest ad custodis torturam deueniri, ex tex. singu-

lari,

lari, iuncta gloſ. verb. *Seruis*, in l. 3. §. 1. ff. de officio Præfecti vigilum.

3 CONTRARIA tamen ſententia, imò quod actione pro ratione reddenda ciuiliter intentata, torturæ locus non ſit, ſuaderur ex tex. in l. ex libero, & in l. Diuus, ff. de quæſtionibus: vbi in actionibus ciuilibus non habet locum tortura Guido de Suzaya in tract. de iudicijs, n. 27. ex tex. l. maritus. ff. de quæſtio. voluit Bald. conſ. 6. in fin. lib. 5. Aimo. cõſ. 4 137. num. 12. Rurſus, quia adhuc cauſa criminali ciuiliter intentata, torturæ locus non eſt: idque voluit Boſius in pract. crimin. tit. de indicijs, num. 98. verſ. *Arbitror tamẽ ſuperiorem*, vbi dicit, quod etſi facilè eſſet apud Regios Iudices cõcluſionem in practica ſeruari, tamen cũ de iure vera non ſit, nunquam vidit illam in praxi receptam, ſatiſque abſurdum eſſe, vt poſtquam pars elegit viam procedendi ciuiliter, poſsit ad criminalem conuolare, & petere reum torqueri. 5 Inquit enim Boſius, quod licet per electionem actionis ciuilis intentatæ à parte, non ſit percluſa iudici via, criminaliter procedendi, & veritatem inueſtigandi ex officio (nec iſto caſu iudex procedendo criminaliter, pendente iudicio ciuili à parte introducto, dicatur attentare, ex Alciato conſ. 48. n. 3. lib. 6. & per Ægydium Boſium deciſ. 400. incipienti. *Ciuilis & criminalis eſt*) benè tamen percluditur via ipſi parti per electionem actionis ciuilis criminaliter agendi, præſertim quando vtraque actio tendit ad eundem finem, ex Iulio Claro in pract. §. fin. q. 2. verſ. fin. incipienti: *Vlterius quæro*. Rurſus in propoſito dixit Bald. in l. 1. C. de appellatio. quòd dato, 6 quòd eadem pars (intentata actione ciuili) poſsit ad criminalem reddere, non tamen reddere poterit pendente iudicio ciuili, quia vna electa & propoſita in iudicio, ſeipſum excludit ab altera; idque expreſsè tenuit Bart. in l. 1. C. quãdo ciuil. actio. crimin. præiud. & in l. interdum. ff. de publ. iudic. Nata conſi. 138 n. 6. lib. 1. Proſperus Farinatius de indicijs, & tortura, q. 32. n. 32. Lanceiot. de attent. 2. par. c. 4. limitat. 32. n. 24. vbi teſtatur ita in Rota fuiſſe reſolutum in vna Cæſarauguſtana iuris eligendi cõtra dominum Sarmiento, 27. Maij. 1566. vtique res eſt expedita, quod ſi non poteſt intentare actionem criminalem iuxta 7 doctrinam Iulij Clari, nec poterit petere reum torqueri iuxta opinionem Boſij, qui & ad hoc allegat Bald. conſ. 171. col. 2. vol. 2. Et ſi dicas, quòd id fieri poteſt, minimè tamen poterit pendente iudicio ciuili, ex Nata loco ſup. citato, ſed neceſſe erit, quòd expectet, donec illud expediatur, vel quod iudici interim (ex officio procedenti) adhæreat, iuxta tradita per Alciat. & Ægyd. locis ſupra citatis, & ſic in omni caſu torturæ locus erit, non in actione ciuili, ſed in criminali: & hæc eſt veritas, ſecundum Proſperum vbi ſup. vbi teſtatur nunquã penes ſuos Romanos contrariũ fuiſſe practicatũ. Et quod ſi actione ciuili intẽtata peteret pars deueniri ad torturã per iudicem ciuilem, ex eo quòd de crimine agitur, & iudex reũ torqueret, vtiq; non ſine maximo hominum deriſu, & forſan etiam ſuo damno hoc faceret, & hoc in praxi nullam habere difficultatem; idq; expreſsè tenet Aimo. loco ſup. citato, Flamin. Cartar. in ſua praxi interrogatorij reorum, lib. 4. cap. 1. n. 22.

8 EGO tamen in propoſito dicendum arbitror, quòd ad hoc vt in cauſa ciuili tortura locum habeat, duo ſimul cõcurrere debeant, videlicet quòd agatur criminaliter ratione admixti delicti, vt tenet Abb. in c. 1. de depoſito, Ant. Gom. 3. tom. varia. c. 13. num. 29. in fin. Paris de Puteo de ſyndica. capit. *An in cauſa pœcuniaria*, in princip. Vincent. de Franquis deciſ. 276. n. 12. Secundò, quòd crimen 9 admixtum, ſiue annexum ſit tale, vt in eo de ſui natura poſsit reus torqueri. Et ita colligitur ex dict. cap. 1. de depoſito: vbi ideo negans depoſitum, torqueri iubetur, quia negando committit furtum, & ſic delictum graue, & ita declarat Franciſ. Bechius cõſ. 67. n. 31. lib. 1. &

& eius declaratio eſt vera, quia ſi in delicto non graui, de ſe conſiderato, tortura non infertur, multo minus inferri debet, quando eſt annexum cum cauſa ciuili, in qua regulariter reus non torquetur, & illum ſequitur Farinatius v biſup. num. 34.

10 Ex quibus ipſe infert num. 35. mercatores, ſiue mercatorum factores, cãpſores, & adminiſtratores fallitos, & decoctos poſſe torqueri, vt indicẽt libros ratio nũ & pecunias ipſis traditas, quas denegant habere, & dicunt perdidiſſe. Idque ante eum tenuit Pariſius de Puteo in tract. Syndicat. verb. *Tortus eſt, incipienti, An in cauſa pecuniaria.* Hippoly. de Marſil. in l. Diuus, n um. 7. ff. de quæſtio. Et in praxi. §. *Expedita.* num. 62. fol. 62. in meo, vbi dixit hoc eſſe ſingulariter notandum, cùm ſæpiſsimè eueniat in facto. Purpura. in l. ſingularia, n. 94. ff. ſi certum petat. Boërius deciſ. 215. n. 5. Carrerius in practi. crimin. 2. tract. de inditijs & tortura. §. *Circa ſecũdum, in quibus caſibus habet locum tortura*, poſt num. 24. verſ. *Et ideo ex hoc*, dixit Maſcard. de probat. lib. 2. concl. 819. n. 38. Franciſc. Becius conſ. 67. n. 25. Et ratio eſt, quia res iſta habuerit originem à cõtractu, quia
11 tamẽ, vt inquit Boërius loco ſupra proximè citato, omnis coniectura creſcit contra fallitos, qui ad mentiendum faciles ſunt, & infamiſsimi. Idcircò ex iſta mala præſumptione poſſunt torqueri, quod tamen ſecundum Farinatium, d. num. 35. verum erit, ſi criminaliter agatur, ſecùs ſi ciuiliter, ex ſupra relatis.

SVMMARIVM.

1 *Liquidatione accepti facta, vel ex inſtrumentis guarentigijs, vel ex adminiſtratoris confeſsione, an antequam dati ratio diſpungatur, poſsit pro partitis accepti fieri executio.*

2 *Liquidi ad non liquidum non habet locum cõpenſatio.*

3 *Ratione incerti executio certi non retardatur.*

4 *Executio certi propter incertum non retardatur contra tutorem.*

5 *Socius qui poſuit capitale in ſocietate illud (ſocietate finitâ) ſtatim à ſocio qui eſt Caxa, repetere poterit, etiam ſi nondum ſit liquidatum an amiſerit, vel lucrauerit ſocietas.*

6 *Illiquidum executioni mandari poteſt ſi in eadem inſtantia executionis ius certum liquidari poſsit.*

7 *Capitale ſemper ſaluum præſumitur niſi damnum ſecutum, vel amiſsio probetur.*

8 *Adminiſtrator ſi tempore ſuſceptæ adminiſtrationis iurauit, finitâ adminiſtratione, accepta reſtituere, non poterit opponere cõpenſationem, antequam illa reſtituat.*

9 *Iuramentum obligat præciſe ad factum.*

10 *Obligatus ad factum, licèt non teneatur præciſe facere, ſed ſoluendo intereſſe liberetur, nõ liberabitur à facto præſtando, ſi in tali promiſsione iuramentum interuenit.*

11 *Iuramentum licèt regulariter non obliget animam ſucceſſoris, quo ad periurium, tamen quoad obligationes, & contractus illam ligat.*

12 *Interim quod expenſi ratio non recipitur, non poſſunt capitula accepti, quantumcumque clara, liquida, & guarentigia executioni mandari.*

13 *Conuentus pro reddenda ratione non dicitur in mora, nõ offerendo, quod debet ante factam liquidationem reliquorum.*

14 *Introitus, & exitus, accepta & data ſunt admodum in ratione connexa, vt nunquã præiudicet confeſsio accepti, niſi videatur & examinetur expenſum.*

15 *Adminiſtrator non tenetur aliquid reddere, niſi conſtituto prius de omnibus acceptis & datis, quod maximè procedit, vbi petitum eſſet, vt quis ad reddendum rationem ſederet.*

16 *Ratio eſt quædam accepti, & dati commemoratio.*

17 *Dati reputatio & compenſatio, tutori, vel alteri adminiſtratori per iudicẽ denegata videtur ex eo, quod viſis & examinatis partitis accepti, illas executioni mandat, non liquidatis partitis dati, quas adminiſtrator in continenti exhibere proteſtaret.*

Iudi-

18 *Iudicare, niſi tota lege perſpecta, incinile eſt.*

19 *Adminiſtrator etiã ſi in inſtrumẽto ſuſceptæ adminiſtrationis ſe obliget, quod finito officio rationem reddet, & reliqua ſoluet, illa verba nõ ſortiuntur talem effectum, vt principaliter, & de per ſe aliquid reſtituere teneatur, donec ſimul accepta, & data fuerint computata.*

20 *Actus reddendi rationem, ſimultatem, & concurſum accepti, & expenſi (ſui naturâ) continet.*

21 *Antequam expenſi ratio videatur, in ſuſpenſo eſt, quanta ſint reliqua.*

22 *Conſequentia hæc non valet:* aliquid peruenit ad manus tutoris, vel ſocij, ergò conſequens eſt, vt ſtatim illud reddere compellatur, finitâ tutelâ, vel ſocietate, ante redditam rationem.

23 *Verbum* requirere rationem, *quid importet in iure.*

24 *Quando tutor, vel adminiſtrator in inſtrumẽto tutelæ vel ſimili promiſit finitâ tutelâ accepta reddere, non facta mentione rationis reddendæ, viâ executiuâ compelli poterit pro acceptis, antequam data videatur, & examinetur.*

25 *Socius ſi recognouit à ſocio aliquid recepiſſe, & finitâ ſocietate non exhibet librum ſocietatis, poteſt ſtatim pro illo, quod accepit, executari, & vt bonorum vſurpator habetur.*

26 *Adminiſtrator, qui finitâ adminiſtratione, librum rationum, & inuentarium non exhibet, ſtatim pro quantitate, quam dominus in litem iuraverit, executari poteſt, quinimo & tutor de periurio punitur, eò quòd inuẽtarium facere prætermiſit.*

27 *Mater ſi à ſuis filijs, quos mortuo marito in tutelam accepit, dotem exigere velit, an ceſſauit exactio, ſi de non redditâ filijs rationẽ tutelæ illi opponatur.*

28 *Retentio fauorabilior eſt quàm actio.*

29 *Vxori dotem repetenti, nullatenus retentio opponi poteſt.*

30 *Matri, quæ renuntiauit omni legum auxilio, an retentio dotis pro filijs obijci poſſit.*

31 *Vitricus ſi conueniatur executiuè à priuigno pro dote materna, & ipſe dicat, quod cùm eſſet eiuſdem priuigni tutor, ſtatim mortuâ matre, dotem in ratione tutelæ reputauit, & à ſeipſo exegit, & quod ſic non poteſt pro dote, ſed pro tutelæ ratione dumtaxat conueniri, an ſit audiendus.*

32 *Legatum factum pupillæ pro dote, ſi recuperetur à curatore ipſius, an poſſit ab eo exigi via executiua ſtatim quo nupta eſt, etiam ſi nondum fuerit cura finita, an verò debeat ſpectari quo vſque cura finiatur & ratio diſpungatur.*

CAPVT. XXI.

An facta liquidatione accepti, vulgò, el cargo, confeſtim & antequã capitula dati examinẽtur; pro partitis liquidis, executari poſsit adminiſtrator.

HACTENVS nõnulla circa capitula accepti, vulgò, *el cargo*, egimus, & antequam ad capitula dati, vulgò, *el deſsargo*, perueniamus, operæpretium eſt, difficilem illam quæſtionem examinare, quæ in hoc ſtatu rationum frequenter incidere, & controuerti ſolet, ſcilicet, an facta liquidatione accepti, vel ex inſtrumentis guarentigijs, vel reddentis rationem confeſsione, antequam ad dati partitas perueniatur, pro partitis accepti liquidis, vel confeſſatis adminiſtrator executari poſsit. Et pro parte affirmatiua ſequentia vrgent fundamẽta. Primò, quòd cùm partitæ accepti ſint liquidæ, earum executio non debet retardari, exceptione de non liquidis oppoſita. Liquidi enim ad non liquidum non habet locum compenſatio l fin. C. de compenſatio. l. 20. tit. 14. part. 5. Facit ſecundò, quia vbi quis reddendo rationem ſe debitorem eſſe confitetur; &ſi

ab executione debiti confessati appellauerit, non auditur, vt in l. abstinendum ff. quorum appella. non recipi. Tertiò:
3 quia administrator, qui opponit de expensis, vel alijs partitis illiquidis, quid incertum proponit, sed ratione incerti executio eius, quod est certum, non retardatur, lege statu liber rationem. ff. de statu liber. l. residuum, & ibi notant cõmuniter Scribentes. C. de distrac. pignor. Igitur statim quòd de acceptis per administratorem constiterit, nullo alio expectato, pro illis partitis liquidis executari poterit. Et in terminis hanc sententiam tenuit Socin. consil. 24. col. 11. vers. *Et primo*, volum. 1. & cons. 256. col. 3 vers. *Aliquãdo*, volum. 2. vbi dicit, quod
4 executio liquidi contra tutorem, non retardatur propter illiquidum ab eodẽ oppositum. Quinimo & loquẽdo in rationibus societatis ibi col. 10. vers. *Et ex*
5 *prædictis*, expresse tenet, quòd socius qui posuit capitale in societate, illud (societate finita) statim à socio, hoc est ab eo, qui est *caxa*, executiuè repetere poterit, non obstante, quòd nondum sit liquidum, amissum, an lucratum, aliquid fuerit in tali societate, & eius sentẽtiam refert, & sequitur Gregor. Lup. in l. 10. tit. 10. Part. 5. glos. verb. *Perdiendose*. Vbi tenet, quòd sententia Socini locum habet, etiam si non positus sit calculus, vel rationes nedum fuerint reuisæ, cùm socius intra decem dies de amissione, vel compẽsatione possit opponere, & probare. Et hanc sententiam Socini firmauit Benintendis in decis. Rotæ Veronẽ
t fis. 90. num. 3. vers. *Contrarium tenet*, & eã refert, & sequitur Caualc. de tutore, & curatore, num. 214. versic. *Tamen magis*, Corneus cons. 223. 2. part. Alexan. cons. 99. volum. 3. Decis. Genuen. 191. num. 6. Anton. Gallesius in tract. de instrumentis ad formam Cameræ, num. 11. Vbi af-
6 firmat illiquidum executioni mandari posse, si in eadem instantia executionis ius incertum liquidari possit. Et pro sentẽtia Socini facit, quia capitale semper saluum præsumitur, nisi damnum se
7 cutum, vel amissio probetur, idque tenet Alexan. cons. 170. num. 3. volum. 2. Ruinus, cons. 140. col. penult. & eos refert & sequitur Rota Genuen. decis. 71. num. 3. & 124. num. 6. & 173. n. 8. Quam sententiam eo maximè casu veram re-
8 putat Caualcan. vbi supra, quando administrator tempore susceptæ administrationis iurauit, finita administratione accepta restituere. Hoc enim casu
9 minimè posset opponi cõpensatio; quia iuramentum obligat præcisè ad factum. Ita Abbas, & Canonistæ communiter in cap. veniens, de iure iurand. Fanus de pignor. 5. part. membr. 5. num. 15. & hanc sententiam dicit communem Ias. in l. si pecuniam, num. 23. in princ. ff. de condi
10 ctio. cau. data, vbi dicit, quòd licèt obligatus ad factum non teneatur præcisè facere, sed soluendo interesse liberetur, hoc fallit, quando iurasset illud facere, quia iuramentum obligat præcise ad factum, & eum sequitur Rolandus, cons. 6. num. 32. Iosephus Ludoui. decis. Perusina. 15. num. 8. & prædicta sententia (ex Caualcan. vbi sup.) non solùm locum habet aduersus iurantem, verum & aduersus eius hæredes. Et hanc sentẽtiam ante omnes tenuit Ang. cons. 326. col. 1.
11 Socin. cons. 38. n. 2. lib. 3. Vbi dicit, quòd iuramentũ licèt regulariter nõ obliget quoad periurium animam successoris, tamen quoad obligationes, & contractus eum ligat, & eius sentẽtiam veram esse testatur Baberius de viribus, & virtu. iura. vers. 45. Iosephus Ludoui. vbi supra num. 12. Capitius decis. 174. n. 11. Afflict. plures pro ea referens decis. 381. num. 2. vbi hanc sententiam à sacro Senatu approbatam fuisse testatur, dicens, quod opinio contraria Bartoli in hoc est damnata, & prædictam sententiam affirmatiuam eo maximè casu sustineri posse arbitror, scilicet quando administrator recognouisset, confiteretur, vel firmaret partitas acceptas absque protestatione, quòd intendit se exonerare de prædictis partitis in rationibus quę dis-
punguntur, statim, & incontinenti: quã

sen-

ſententiam ſignauit nouiſsimè vltra omnes Caſtellus à Bobadilla in ſua eleganti Politica Prætorum, lib. 5. cap. 4. num. 78. & quidem ſub hac proteſtatione executionis periculũ procul dubio poſſet euitari.

12 CONTRARIAM tamen ſententiã, imò quod interim, quòd expenſi ratio non recipitur, non poſsint capitula accepti, quantumcumque clara, liquida, & guarentigia executioni mandari, tenuit Alex. in d. cõſ. 192. per tot. volum. 7. Iaſ. conſ. 100. volum. 4. Aimo. conſ. 231. num. 16. verſ. *Vndecimo conſidero*, iuncto num. 17. Ancharran. conſ. 235. num. 1. Vbi dicit, quòd conuentus pro reddẽ
13 da ratione, non dicitur in mora, nõ offerendo, quòd debet, ante factam liquidationem, & declarationem reliquorũ; idque tenet Fanus de pignor. mẽbr. 1. 5. partis. Auenda. de exequend. mãda. 2. par. cap. 10. num. 31. Baëça de decima tutor. preſt. cap. 2. num. 168. Vbi expreſsè tenet, quòd introitus, & exitus, ac-
14 cepta, & data, ſunt admodum in ratione connexa, vt nunquam præiudicet confeſsio accepti, niſi videatur expenſum, idque ratione tutoris tenet Aimo. conſ. 275. num. 13. verſ. *Tertio principaliter*. Vbi dicit, quòd adminiſtrator nõ te-
15 netur aliquid reddere, niſi prius conſtiterit de omnibus acceptis & datis, ſoluto ſibi debito ſuo. Quę ſententia eo maximè caſu locum haberet, quando in libello petitum fuiſſet, quod quis ad præſtandum rationem ſederet; cùm enim
16 ratio ſit quædam dati, & accepti commemoratio, vt in l. ſi quis ex argẽtarijs. §. *Rationem*. ff. de edendo: ante liquidatas hinc inde rationes, minimè executio locum haberet. l. 1. §. *Præterea*. ff. de
17 contra. & vtil. actio. tute. ibi: *Præterea, ſi tutelæ iudicio quis conueniatur, reputare poteſt, id quod in rem pupilli impẽdit, & ſic erit arbitrij eius, vtrum compenſare, an petere velit*. Hæc enim dati reputatio, & compẽſatio, ex eo tutori, vel alij adminiſtratori denegata per iudicem videretur, ſi ſtatim viſis, & examinatis parcelhs accepti, illas executioni mandaret, maximè vbi inſtaret adminiſtrator, quod dati ratio reciperetur, & ſic iniquè, & iniuſtè grauaretur in hoc, vt illud, quod retinere, & compenſare iure poſſet, repetere à minore (noua actione) deberet, quo quid abſurdius, quidve rationi, & equitati magis contrarium; ex hoc enim tutori officium eſſet damnoſum; contra textum in l. ſi quis ex aſsignatoribus. ff. quemadmod. teſtam. aper. & in l. poſt legatum. §. *Aduocatum*, & in l. tutorem. ff. de his, quib. vt indig. Sat enim eſt, quòd tutores, & curatores, quàmplurima alia damna, & incommoda ex tali adminiſtratione recipiant, quæ recenſet Baëça vbi ſupra, cap. 2. à num. 37. cũ pluribus ſeqq. Et hanc ſententiam tenet nouiſsimè Faquineus lib. 8. controuerſiarum Iuriſconſ. 58. verſ. *Sed hoc*.

18 PRÆTEREA, & pro hac ſententia facit, quia quemadmodũ inciuile eſt iudicem, niſi tota lege perſpecta, iudicare, vt in l. inciuile. ff. de legi. Sic inciuile eſſet adminiſtratorem executare, niſi tota ratione perſpecta, hoc eſt datis, & acceptis examinatis: finis nãque rationis forſitan à proœmio abhorreret, & loquendo in depoſitario hanc ſententiam tenet nouiſsimè Vincentius Carrotius in tract. de depoſito, forma. 5. n. 5. fol. 15. exitus enim acta probat, lege, vt facta. §. *Euentus*. ff de pœnis.

RVRSVS in tantum vera fuit viſa hæc ſententia Alexand. conſil. 192. n. 1. 19 & 2. volum. 7. vt dicat, quod etiam ſi in inſtrumento adminiſtrator ſe obligauerit, quod finito officio reddet rationẽ, & reliqua ſoluet, quod vulgò dicitur, *Dar cuenta con pago*, adhuc prædicta verba non ſortiuntur talem effectum, vt principaliter, & de per ſe teneatur aliquid reſtituere, donec & accepta, & data ſimul fuerint computata, idque tenet Alexand. dict. conſ. 90. num. 1. & 2. eo quia rationes ſunt indiuiduæ, vt voluit Bal. in l. ſi plures, num. 17. C. de cõd. inſertis. Menoch lib. 2. de arbitra. caſu. 209. num. 31. Bobadilla in ſua Polit. lib. 5. cap. 4.

c. 4. num. 72. & 78. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 1. num. 53. Et ratio ea est, quia cum hic actus reddendi rationem simultatem, & concursum accepti, & expensi (sui natura) contineat, vt voluit Bald. in Rubric. C. de fide instrum. num. 31. cuius sententia hodie iure Regio videtur approbata, ex textu in l. 3. tit. 5. lib. 9. Recopil. ibi: *Por cargo y descargo*, antequam expensi ratio habeatur, in suspenso erit, quanta sint reliqua, vt voluit Aimo. cons. 131. num. 5. versic. *Tertio quando*. Et hanc rationem reddit Consultus in l. mutuis. ff. pro socio, vbi dicit, quòd nisi societate finita, & computis factis, non posset cognosci, an societas damnum, vel commodum senserit; & per istum textum prædictam sententiam canonizauit Paris. cons. 90. n. 43. lib. 1. Petrus de Valdis in tract. de duobus fratribus, p. 12. num. 1. Salicetus in l. tandiu. C. pro socio. Non enim benè sequitur tale quid peruenit ad manus Titij, tutoris, siue socij, aut alterius administratoris; ergo condemnari debet, vt statim illud restituat, sed omnino spectandus est exitus redditæ rationis, vt voluit Benintẽdis loco supra citato, num. 3. Ex quibus manifestè concluditur, quod cõfessio de receptis facta ab administratore, ipsi non nocet interim, quod de datis nõ fuerit recepta ratio, vt resoluit Platea in l. 1. in fine. num. 9. C. de apochis publi. id etiam voluit glo. in l. Tais. § *Libertatem*, verb. *Fuerunt*. ff. de fideicom. liber. Cassaneus in consuetud. Burgun. Rubric. 6. §. 6. verb. *Rendre*. num. 19. & eos refert, & sequitur Baëça de decima tutor. cap. 2. num. 170. Caualcan. de tutore, n. 214. & nouissimè Molinatus in tract. de retentione, num. 323. Bobadilla vbi supra dict. num. 78. Et hæc sententia à nostris Pintianis Senatoribus frequentissimè fuit obseruata, & secundum eam ab ipsis fuit multoties iudicatum.

Et tenendo istam negatiuam sentẽtiam, vtpote, quia magis rationi, & æquitati sit consentanea, melioribusque, ac fortioribus iuris fundamentis fulcîta, non obstant iura, & rationes pro affirmatiua sententia superius coaceruata. Et in primis non obstat text. in l. fin. C. de compensa. quia ille text. debet intelligi, quando creditum, & debitum descendunt ex diuersis, & separatis stationibus; secùs tamen esset, si ex eodem contractu, & qui indiuiduam, connexam, & correspectiuam causam habet, descenderet, prout est societas, tutela, & simile administrationis genus, ex qua potest dari actio & directa, & contraria correspectiuè.

Neque etiã obstat secundò tex. in d. l. statu liber. rationẽ, quia in decisione illius tex. nõ probatur quòd nõ retardatur executio debiti certi, ratione debiti incerti, sed fauore libertatis cauetur, q̃ si statu liber rationẽ reddere, & reliqua soluere debeat, vt ita consequatur libertatẽ, soluendo q̃ est liquidũ, & cauendo pro illiquido, fauorabilis libertas non retardetur. Et hæc est mirabilis cautela ad euitandum viam executiuam in re liquida & illiquida executiuè petita, scilicet, quod executatus soluat liquida, & offerat quod facto calculo & liquidatione, debere constiterit, ad cuius liquidationem se paratum offerat, & ita tenet Aflict. decis. 157. Iaso. in l. quod te mihi, n. 5. ff. si cert. petat. Cephalus cons. 195. Cepol. cautel. 27. & alios refert noster Baldesius in addit. ad Roderic. Suar. in l. post rem iudicatam, limita. 5. post n. 2. pag. 126.

Neque tertio obstat sententia Socini, & sequatium, quatenus probare intendunt, quod socius statim finita societate potest executare socium, (qui vulgò dicitur, *caxa*) pro suo capitali, quia eorum sententia nullum habet iuris fundamentum, simpliciter, & absolutè intellecta, & ideo eam impugnauit iustissimè Negusanus, in tract. de pignor. 5. part. princip. membr. 1. num. 17. vbi refert se contra illam iudicasse, & iudicare vidisse, & in quolibet administratore idem decisum fuit in Rota Genuensi decis. 191. num. 5. licèt enim in du-

dubio ſit præſumendum ſocietatem lucratam fuiſſe, & non capitalia perdidiſſe, nõ tamen ex hoc ſequitur, ergo, quilibet ſocius finita ſocietate (etiam nondum ratione lucri, & damni calculata) poterit ſuum capitale deducere, cùm
23 hic actus reddendi rationem, ſimultatem, & connexitatem contineat. Secũdò reſpondetur, quòd ſi benè ad Socini mẽtem attendatur, minimè ipſe ſenſit illud, ad quod à prædictis Doctoribus allegatur, quinimò hoc tantùm dicere voluit, quod finita ſocietate, & etiam ante liquidatã rationem, ſocius qui capitale poſuit, poteſt requirere, id eſt, indagare, & ſcrutari, capitale ſuum extet, nec ne, & ita illud verbum, *Requirere*, interpretauit Rota Genuẽſis deciſ. 24. num. 5. & 6. Quod nos dicimus, *pedir relacion de cuentas*.

Ego tamen inter has Doctorum varietates, & Iuriſconſultorum controuerſias, mediam quandam viam, per minores, adultos, vel ſocios, & ſimiles hac in re eligi poſſe arbitror, eaque in praxi reſpuendam non eſſe exiſtimo, ſcilicèt, quòd quando adultus, vel ſocius habet inſtrumentum guarentigium tutelæ, vel ſocietatis, ex quibus aliquid liquidũ reſultet, benè poſsit petere via executiua, vt illud ſibi tradatur, quia cùm inſtrumentum habeat clauſulas guarẽtigias, nulli dubium eſt, quin executioni mandari poſsit, ex l. 1. tit. 21. lib. 4. Recopil. Ac rurſus, vt ratio tutelæ, vel ſocietatis non liquidæ reddatur, poterit tamen iudex oppoſita per tutorem exceptione rationis reddendę, vel compẽ
25 ſationis, (quæ etiam in via executiua locum habet, ex his quæ notat latè Gutier. de iuram. confirm. 2. part. c. 6. per totum) partes ad ratiocinãdum admittere, ac demum calculatoribus a partibus nominatis in eandem ſententiam venientibus, rationes confirmare, & in hac executione pro reliquis vſque ad addictionis ſentẽtiam procedere, iubẽdo vt pro reliquis dumtaxat addictio fiat & ex hoc magnum minoris diſpendium euitabitur. Et hanc ſententiam, licèt non ita clarè, & dilucidè explanatam, tenuit Parladorius lib. 2. rerũ quotid. cap fin. 1. part. §. 12. limitat. 4. n. 34. Vbi addit, quòd cùm quidam minor virtute cuiuſdam inſtrumenti tutelæ via ordinaria ad rationem reddendam aduerſus tutorem ſuum egiſſet, conceſſa fuit illi reſtitutio, ad hoc, vt via executiua pro acceptis rationem peteret: & ita intelligendam reputo ſentẽtiam Socini, in dict. cõſ. 24. quem Parladorius, pro. 26. allegauit. Secùs tamen eſſet, vbi non produceretur inſtrumentum liquidum, & guarẽtigium, quia hoc caſu via ordinaria agendum eſſet, ex his, quæ notat Aimo. conſil. 231. num. 6. & hæc eſt vera & iuridica prædictarũ opinionum conciliatio.

24 Et prædictam ſententiam amplia, primò, quando in initio tutelæ, vel ſocietatis, adminiſtrator promiſiſſet ſtatim, finita adminiſtratione, quòd accepit reſtituere, omittẽdo clauſulam, qua promittunt tutores finita tutela rationem præſtare, quia ſi intra decem dies de amiſſione, vel expenſis per tutorem, vel ſocium probatum non eſſet, procul dubio (via executiua) capitale, vel q̃ aliter reddere promiſit, adminiſtrator reſtituere tenetur, ex his quæ voluit Alex. conſ. 192. num. 3. quem refert & ſequitur Petrus Surd. deciſ. 184. num. 9. Auend. de exequend. mand. 2. part. cap. 29. num. 5. verſ. *Ex hoc infertur*. Credo tamen, quòd iudex poſſet dare maius terminum ad ſe exonerandum.

25 Prædictam ſententiam amplia ſecundò; vbi tutor, vel ſocius recognouiſſet ſe aliquam ſummam liquidam accepiſſe, librum tamen rationis non exhibuiſſet, quia hoc caſu procul dubio pro partitis ex confeſsione ſua liquidatis, executari poſſet, non expectata amplius dati ratione, vt voluit Caualc. de tutore, dict. num. 214. & eum refert & ſequitur Molinatus in tract. de retẽt. d. num. 323. verſ. *Sed quid dicẽdum*, vbi dicit, quòd ſi adminiſtrator librum ratio

nis

nis non exhibeat, vti bonorum vſurpator, via executiua ad reſtitutionem eorum, quæ ad ipium peruenſſe conſtiterit reliqua reddere compellitur. Et ratio huius concluſionis eſt ſecundum præfatos Doctores, quia cùm in inſtrumento tutelæ promiſiſſet inuentariũ conficere, librum rationis exhibere, & alia ſolemnia facere, & illud non adimpleuerit, optimo iure minor pro liquidis, vel etiam pro his quãtitatibus, quas ſibi deberi in litem iurauerit, via executiua agere poterit, cùm iam ipſe nõ poſſit exonerari ex inuentario, vel libro rationum, quem non habet, vel malitioſe occultat, & in rationibus non exhibet: & hanc ſententiam ex Matheſela ſingu. 50. tenet Plotus in tract. de in litem iuran. n. 543. in maiori impreſ. Roland. conſ. 31. vol. 2.

26 AMPLIA tertiò; quando talis adminiſtrator promiſit ſub iure iurando, rationem ex inuentario, & libro rationũ reddere, quia ſi dolo vel malitia illa inſtrumenta non exhiberet, poſſet adulto, vel ſocio, iuramẽtum in litem deferri, & pro eo, quòd iuratum fuerit executari. Quinimò & de periurio poſſet criminaliter puniri, neque vllum commodum ex tali adminiſtratione habere deberet; argument. text. in l. ſi quis maior. C. de tranſactio. cuius deciſio etiam ſi in tranſactione loquatur, in quolibet alio contractu locum habet, vt tenent Bart. & Iaſ. ibi n. 11. Matheſela vbi ſupra, verſ. *Nota magnum*, Plotus loco ſupra proximè citato Phili. Portius lib. 2. concluſ. cap. 10. verſ. *Quartò amplia*. Molinatus vbi ſup. n. 315.

27 SED obiter ſeſe nobis offert elegãs, ſubtilis, & parũ agitata quæſtio in propoſito ratiociniorum. Pone, quod mater, quæ filios habebat mariti ſui hæredes, ad ſecundas nuptias migrauit, & ab ipſis tanquam patris hæredibus via executiua dotem poſtulauit producendo inſtrumenta dotalia; ipſi verò filij ſe opponunt dicentes, quòd cùm eorum tutelã ipſa mater adminiſtrauerit, & nondum illis rationem reddiderit (quã reddere petunt) non habet locum via executiua, donec inter eos, & matrem prædictæ rationes calculentur. Dubitatur modò, an iudex ſuperſedere debeat in exactione dotis, interim quòd prædictę rationes tutelæ calculantur; & quia viã ferro aperit qui per cõtraria tranſit, quę ſtionem hanc ad partes more ſolito cõtrouertere libet. Et in primis dicẽdum videtur, quòd filij ſecuram iuſtitiam tucantur. Primò, quia bona materna tã dotalia, quàm paraſernalia, ſunt filijs pro tutione tutelæ tacite hypothecata, vt in l. pro officio. ff. de adminiſtrat. tutor. l. ſatis notum. C. in quibus cauſis pignus, vel hypoth. taci. contra. & in l. 16. tit. 9. part. 2. Ergo cùm prædicti filij habeant ius in re, hoc eſt in bonis dotalibus matris, reſpectu prædictæ hypothecæ, iure optimo maternam dotem, & quælibet alia bona ſua, pro pignore retinere poterunt, interim, quod tutelarum ratio illis reddatur: hoc namque ius retinendi ab hypotheca naſcitur, vt tenet Alex. conſ. 156. n. 16. lib. 2. Soci. cõſil. 99. n. 9. nouiſsimè Molinatus de retent. quæſt. 41. n. 2.

28 SECVNDÒ: quia ſi filijs, tempore quo mater dotem petit, competit actio pro rationibus diſtrahendis aduerſus matrem, & ſic multò melius illis dabitur bonorum retentio, quæ fauorabilior eſt, quàm actio: l. per retẽtionem. C. de vſur. Cephalus conſil. 229. n. 5. Roland. conſ. 17. n. 8. Bart. & Doctores communiter in l. ſi filio. §. *Si vir in quinquennium*. ff. ſoluto matrim. & in l. emptorem. C. de locato, Gutier. de tutel. part. 2. cap. 3. num. 17. & 18.

TERTIÒ: quia eo quo mater nondum reddita ratione tutelæ ad ſecundas pertrãſit nuptias, illam lex odio habet, & punit, vt in l. omnem. C. ad Tertil. ergo multo melius filijs retentionem pro reliquis concedere debet, etiã ſi nondum ſint liquidati, dummodò de proximo poſſint liquidari. & hoc argumento vtitur Beroius conſ. 37. num. 8.

volum.

volum. 2. Soci. conſ. 126. & 180. Decius conſ. 349. num. 10. Roland. conſ. 17. n. 5. lib. 4. Apoſtil. ad Salicetum in l. ſi mater. C. qui in cauſis pign. vel hypo. Et pro hac ſentẽtia vltimò facit, quia vbicumque circuitus poteſt euitari, nõ eſt ambagibus vtendum. l. cùm fundus. §. *Seruum tuum imprudens*. ff. ſi certum petatur. Vbi ex æquitate cauſa euitandi circuitus datur condictio, ei cum quo negotium non eſt geſtum, quanto ergo maiori ratione dabitur hoc caſu retentio, ne partes litibus lacerentur & vexentur.

PRO cõtraria verò parte; imò quod via executiua à matre pro dote intẽtata, aduerſus filios nõ poſsit prædicta exceptione retentionis, & rationis reddẽdæ impediri, ex ſequentibus ſuadetur. Primò, ex text. in l. vnica. §. *Taceat*. ff. de
29 rei vxoriæ actione. Vbi vxori dotem repetenti nullatenus retentio dotis obijci poteſt, maximè vbi alia actio competere poteſt, vnde cùm in caſu propoſito filijs actio tutelæ competat, ex toto tit. ff. de contra & vtili. actione tutel. minimè prædicta retentionis exceptio obijci poterit, vel ſi obijciatur, viam executiuam non impediat.

SECVNDÒ: quia (vt ſupra retulimus) de liquido ad non liquidum non habet locum compẽſatio. ex d. l. fin. C. de compen. ſed retentio eſt compenſatio, vt tenent Bart. & Moderni in l. diuortio. §. *Ob donationes*. ff. ſolut. matr. im. ergo filiorum compẽſatio matri oppoſita de non liquido, & ſic de rationibus nõdum calculatis (licèt neceſſariò calculandis) locum non habebit. Et hanc ſententiam in terminis tenuit Neguſa. de pignor. 1. membr. 5. partis, num. 36. vbi reprehendit Socin. loco ſupra citato, dicens, quod non bene reſpondit, d. §. *Taceat*, dum intelligit, illum non procedere, quando dos reperitur obligata, vel hypothecata à lege, prout in caſu, de quo agimus, & fortiùs ſi eſſet expreſsè à matre obligata, quia iſta reſponſio eſt contra dictum. §. *Taceat*, ibi: *Sed nec retentio detur in dote*. Et ſecundùm hãc opinionem pluries ſe iudicaſſe, & iudicatum vidiſſe, contra Socini ſententiam, teſtatur Neguſanus ibi; quod maximè locum habere ſubdit, quando inſtrumentum eſſet guarentigiatum, confeſſionatũ, vel tale, quod ex forma ſtatutorum haberet paratam executionem, reiecta omni exceptione, excepta ſolutionis. Et hanc ſententiam tenuit etiam Alexand. conſ. 94. volum. 4. Caualcan. de tutore, num. 219. vbi teſtatur ita iudicatum fuiſſe per Rotam Florentinã, & nouiſsimè ſe ita iudicaſſe contra ſententiam Socin. tenet Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 9. num. 52. & ratio ſupradictæ concluſionis eſt, quia mater petit dotẽ ſicut creditrix, ſiue vt quidam Sempronius creditor, & filij petunt bonorum ſuorum rationem à ſua matre tãquam tutrice. Vnde cùm quilibet vno nomine ſit creditor, & alio nomine ſit debitor, & non repreſentent eandem perſonam in credito, & debito, non habet locum compenſatio, ac per conſequens retentio, quæ idem eſt.

CÙM tamen rem hanc controuerſam, ac difficilem conſideraſſet Molinatus dict. tract. de retent. quæſt. 41. has
30 Doctorum controuerſias cõciliare hac diſtinctione intendit, ſcilicet, quòd ſi mater renuntiauit omni legum auxilio, interim quòd rationem cum reliquis præſtaret, quantũcumque inſtrumenti dotalis virtute dotem repetat, non debet audiri, niſi ratione reddita, & reliquis ſolutis, vel cum filiorum debito compenſatis, quia ex vi prædictæ clauſulæ videtur renuntiaſſe auxilio d. §. *Taceat*, quatenus dicit, quòd aduerſus repetitionem dotis non poſsit opponi compenſatio; ſi tamen neque tacitè, neque expreſsè omni legum auxilio renũtiaſſet, via executiua virtute exceptionis compenſationis rei non liquidæ, nõ debeat retardari. Credit tamen, quòd hoc ſecundo caſu, & ſic vbi retentioni locus non eſſet, bona dotalia matri tradenda ſint ſub cautione, maximè in caſu,

casu quo ista mater esset iuuenis, & talis conditionis, cuius honor, & fama ex necessitate, & egestate posset maculari, seu in aliquo periclitari, ipsumque (hac habita consideratione) ita iudicasse in ciuitate Vercellarum testatur, eò quòd esset nimis cõsonum æquitati. Cui ego addendum puto, iudicem hoc casu rectè facturum, si filijs compensationem prædictam opponentibus, saltim, ad liquidandum rationes duorum mẽsium tempus constituatur, interimque (vt supradicta inconuenientia euitentur) rationes calculari præcipiat, argum. text. in l. aufertur. §. *Qui compensationem*. ff. de iure fisci. ibi: *Qui compensationem opponit fisco, intra duos mẽses debitum sibi docere debet*. Pari enim passu mulier, & fiscus ambulant. l. 2. & ibi notat Bart. C. de priuil. fisci, & in l. 33. tit. 13. part. 5. & quod vbi tempus assignatur ad liquidãdum aduersus fiscum, debeat esse duorum mensium: tenet Ias. in §. *In bonæ fidei*. num. 7. instit. de actio. licèt contrarium teneat Menoch. lib. 2. de arbitra. casu 14. vbi hoc tempus iudici arbitrarium esse firmauit. Credo tamen, quod ad minus debeat esse duorum mensium cùm satis incontinenti fieri dicatur, quod fit intra spacium duorum mensium, vt notat Iaso. in l. si arrogator, n. 10. ff. de adoptio. sit tamen iudici arbitrarium, si expedierit maius tẽpus assignare pro expeditione rationum.

31 VLTIMÒ in proposito alia non minus elegans, & subtilis quæstio sese nobis offert, quam ego in praxi agitaui, & fuit difficillima reputata. Pone, quod Vitricus fuit tutor priuigni, & tutela, vel cura finita, iste priuignus via executiua petit à Vitrico, vt sibi maternam dotem restituat, per textum, in l. vnica. §. *Illo*. C. de rei vxoriæ actione. Vitricus autem se opponit executioni dicens, quòd statim mortua matre priuigni, dotem sibi à matrem traditam in ratione tutelæ, vel curæ adscripsit, & per consequens actio illa, quæ ipsi priuigno pro repetitione dotis competebat, fuit statim in actionem tutelæ deuoluta, quo fit, vt non via executiua pro exactione dotis, sed ordinaria pro reddenda ratione tutelæ, vel curæ debeat conueniri. Dubitatur modò, an prædicta Vitrici tutoris exceptio viam impediat executiuam, & ordinario iudicio (actione directa tutelæ) debeat conueniri. Et dicẽdum videtur, quòd via executiua cessare debeat, ex sequentibus. Primò; quia cùm mater istius minoris mortua fuerit durante prædicta tutela, vel cura, ac statim Vitricus effectus fuerit debitor pupilli, siue adulti pro illa dote; statim deuoluta sit actio de dote in actionem tutelæ, quia si tutor est debitor pupilli ex vna causa, statim accepta tutela debitum illud deuoluitur in actionem tutelæ. l. ita autem. §. *Debitor*. ff. de admin. tutor. Quemadmodum enim tutor à debitoribus minoris exigere debita tenetur, & eodem modo a seipso exigere debet, & à se exigisse præsumitur, l. quoties. §. *Item si tempore*, & ibi Bart. & communiter Scribentes, & in l. generaliter. ff. de administr. tutor. Quinimò & in exigẽdo à seipso nulla datur dilatio, vt post Azonem in dict. l. quoties. §. *Nequaquam*, tenuit ibi glos. verb. *Fortassis*, glos. etiam elegans in l. diuortio, verb. *Diuersum*. ff. de negot. gest. vbi ex decisione prædictorum iurium tenet, quòd si pater pupilli pro tutore fideiusit, & facta fuit executio in bonis pupilli, & ex eis debitum solutum fuit ab ipso tutore, actio illa mandati, quam pater in vita aduersus talem tutorem habebat, ratione fideiusionis statim & ipso iure in actionem tutelæ deuoluitur, & duobus mensibus elapsis statim tutor ad pupillare interesse ratione illius pecuniæ tenebitur, vt latè diximus supra, cap. 14. num. 5. ergo cùm debitum minori actione dotali ipso iure deuolutũ fuerit in actionem tutelæ, consequens est, vt peti à minore non possit via executiua, neque etiam ordinaria interim, quòd tutela, vel cura nondum fuerit finita. Actio enim semel extincta non po-

test

teſt amplius reuiuiſcere. l. qui res. §. *Aream*. ff. de ſolutio. Quod præcipuè locum haberet, ſi ſtatim quo mater pupilli mortua fuit, tutor in libro rationum deſcripſiſſet qualiter ipſe ſe debitorem ex illa die conſtituebat pupillo, pro quantitate illa dotali, argum. eorum, quæ notat Ioſephus Ludoui. deciſ. 61. n. 3. part. 2. vbi dicit, quòd vxor poteſt mortuo viro dicere, quòd vult mutare cauſam poſſeſsionis bonorum viri, retinendo illa pro retentione dotis, & non iure familiaritatis, prout antea poſsidebat.

SECVNDÒ pro hac ſententia facit, quia ex ſupradicta Metamorphoſi, de actione de dote, in actionem tutelæ, non ſolùm non efficitur deterior conditio iſtius minoris, ſed longè melior, cùm ſuæ indemnitati melius ſit prouiſum, cùm enim dotis fideiuſſor eſſe non poſſit, vt in rubro, & nigro, C. ne fideiuſſores dotium dentur, pecunia illa dotalis ſub fideiuſſoribus tutelaribus aſſecuratur, vt in dict. §. *Nequaquam*, in fine, & tenuit gloſ. in dict. l. diuortio. 32

SED prædictis non obſtantibus in propoſito dicendum erit, quòd interim quod tutor eſt ſoluendo, & facultatibus non labitur, minori non expedit, vt actio de dote, ex ſtipulatu, in actionem tutelæ conuertatur, cùm ſit præuilegiatior, quàm actio tutelæ, ex l. 1. ff. ſolut. matrim. ibi: *Dotis cauſa ſemper, & vbique præcipua eſt.* Cæterum tutore ad inopiam veniente minori intereſt, vt in actionem tutelæ conuertatur. Quam ſententiam probat eleganter text. in l. quoties. §. *Nequaquam*, ſupra relata. ibi: *Et ego hoc, & ſuperius ita verum puto, ſi facultatibus labi tutor cœperit, cæterum ſi idoneus tutor fuerit, nihil venire in tutela iudicium.* Vbi gloſ. verb. *Et ego*, eo ſolum caſu prædictam Metamorphoſin fieri concedit, ſcilicet quando tutor facultatibus labi cœpit, ita vt iam minoris vtilitati (aliter quam per prædictam transformationem) conſultum eſſe non poſſit, & ita etiam colligitur ex text. in dict. l. diuortio, vbi non aliter transformatio vnius actionis in alteram admittitur, quàm ſi duo ſimul concurrant, ſcilicet vt debitor à ſe exigere poſſit, & vt inde aliqua domini vtilitas reſultet, & ita latè, & eruditè declarat Albericus in dict. l. diuortio per tot. & in l. qui eo quod. ff. de donatio. vbi circa transformationis vtilitatem multa tradit exempla pro vera noſtræ quæſtionis cognitione. Tu illū videas, quia non tranſcripſi, ne faſtidioſus videar.

FINALITER in propoſito dubitatur de quadam eleganti, necnon difficili quęſtione, de qua tempore, quo hęc ſcribo, fui cōſultus. Pone, quòd aliquis extraneus, puellæ ſub tutore vel curatore conſtitutæ, mille pro dote, vel augmento dotis legauit, & hanc parcellam curator recuperauit, & in libro rationū adſcripſit, deinde puella nupta fuit. Dubitatur modò, an maritus via executiua petere poſſit, vt dos illa, quam curator virtute legati recuperauit, ſtatim ſibi tradatur, an verò curator iuſtitiam foueat, ſi velit, vt nō antea tradatur, quàm cura finiatur, & ratio bonorum puellæ diſpungatur. Et dicendū videtur, quòd prius debeat ratio curæ diſpungi, & reliquatum examinari, quàm curator ad illam dotem præſtandam compellatur, quia quidquid tutor, vel curator, pro pupilla recuperat, ſtatim deuoluitur in actionem tutelæ, & tempore, quod redditur ratio (& non antea) tenetur ratione eius, quod pro pupilla recuperauit, reddere, ex tex. elegāti in l. ſi tutor, verſ. *Et generaliter*. ff. de tutel. & ratio. diſtrahen. ibi: *Abſurdum enim erat à tutore adminiſtrationis rationem negotiorum pupilli expoſci, in qua adhuc perſeueraret.* l. rationes. C. eo. Cùm igitur ratione officij adminiſtratorij recuperauerit, dubium non videtur, quin donec tutela vel cura finiatur, ratio, reſtitutióve talis legati differatur & ſuſpendatur.

SED prędictis non obſtantibus, con-

traria ſententia tenenda erit, vbi conſtaſſet, quod tutor, vel curator tale legatum ad dotem adultæ conſtituendam recuperaſſet. Si enim verum eſt, quod curator poteſt compelli, vt conſtituat dotem ſuæ adultæ, vt in l. ſi curatores. C. de adminiſtr. tutor. l. 9. tit. 11. part. 4. Caualcan. de tutor. num. 276. & iam dos ab aliquo extraneo fuit conſtituta, & curator confitetur, eam ad hunc effectum relictam fuiſſe: ſolùm reſtat, vt ſummariè tradatur adultæ, vel eius marito, cùm dos habeatur loco alimentorum, vt ex pluribus probat Abbas in c. cùm haberet; de eo, qui duxit in matrimon. num. 5. Bart. in l. fin. de his, quibus vt indig. num. 7. Xuarez in repetition. l. quoniam in prioribus, limita. 2. & ad leg. fori, num. 3. Tiraquel. de primogen. quæſt. 62. num. 4. Euerard. centuria ſua cap. 29. Molin. de Hiſpan. primogen. lib. 2. cap. 11. num. 8. quia alimenta breui, & ſummario iudicio ſunt præſtanda, vt in l. ſi quis à liberis. §. *Si vel parens.* ff. de liber. agnoſcend. Quinimò & hoc caſu, tutor velut depoſitarius quidam cenſetur, cùm pecunia illa per teſtatorem fuerit conſignata, ad dotem tali adultæ conſtituendam pro ſubleuandis oneribus matrimonij. Crederem tamen, quod ſi talis curator in executione oppoſuiſſet, quod minor ſibi debitor eſt, eò quòd plus pro illa expendit, quàm ex ſuo patrimonio recepiſſet, facienda foret relatio rationum, quæ breui, & ſummario iudicio fit, & ſi conſtitiſſet aliquid ex pecunia pro dote relicta conſumptum fuiſſe pro neceſsitatibus minoris, pro tanto minus addictio facienda foret, aliàs abſurdum eſſet, quod illa puella tamdiu indotata eſſet, quãdiù lis ſuper rationibus agitaretur, & ita in fauorem meæ clientulæ fuit in hac Pintiana Cancellaria pronunciatum, ex doctrina Socini in d. conſ. 24. & ita obtinui viſa cauſa, licèt adhuc in inſtãtia ſupplicationis pendeat. Vel ſaltim poſſet legatũ illud reſtitui, ante rationem redditam, ſub quadam fideiuſſione depoſitaria. Ne interim ſtatus matrimonij contrahendi periclitetur.

SVMMARIVM.

1 *Pupillus, vel adultus ſemper à ſuo tutore, vel curatore alimentatus præſumitur.*

2 *Viuere de vento, quis non præſumitur.*

3 *Alitus præſumitur quis à domino domus, in qua moratus vel hoſpitatus fuit.*

4 *Minor, qui dicit, ſe à tutore non fuiſſe alimẽtatum, hoc probare debet.*

5 *Tutores, & curatores, qualiter minoribus ſuis alimenta miniſtrare debeant.*

6 *Tutor etiam ſine iudicis decreto aliquãdo pro ſuo arbitrio minori alimenta miniſtrat.*

7 *Tutor ſi in libro rationis ſcripſit, quantum aliquibus annis in alimentando ſuum minorem expẽdit, & ſcribere omiſit aliquorum annorum alimenta, qualiter ſit facienda cõputatio illorum annorum, in quibus alimẽta minori data non retulit in libro rationũ.*

8 *Creditor ſi probet mutuum frumenti, & quantitatem mutuatam non probet, debet quantitas probari per iuramentum ipſius creditoris.*

9 *Tutor ſi minorem (qui non habebat in redditu pro ſe alimentando) ad ſeruiendum non poſuit, ſed eius operibus vſus fuit, an operæ cum alimentis compenſari debeant.*

10 *Operæ minorum, à quo tempore æſtimationẽ, ſeu compenſationem cum alimentis recipiant.*

11 *Pueri operæ an à quinquennio vltra compenſationem cum alimentis recipiant.*

12 *Operæ pueriles, an alimentis æquiualeant, iudicis arbitrio æſtimatur.*

13 *Pupillus ſi ille ſit, de cuius operibus tractatur, operæ non æſtimantur, quantum locari potuiſſent, ſed pro emolumento, quod ex talis minoris operibus tutor cõſecutus fuiſſet.*

14 *Æſtimatio operarum arbitratur penſatis robore, ætate, induſtria, & alijs circunſtantijs eius qui operas præſtitit.*

15 *Pater qui filium expoſitũ ab alitore reuocat, non poteſt compenſare operas illius cum alimentis, niſi à tempore quo expoſitus de-*

cen-

cemium impleuit.

16 Compensationem lex non admittit, vbi quis infantem egenum, vel expositum amore Dei, & charitate motus enutriuit.

17 Soluens naturaliter tantùm debitum, repetere nequit, quod soluit.

18 Alimenta an causa pietatis fuerit alicui concessa ex coniecturis iudicatur.

19 Si ex coniecturis apparere non possit, an alimenta ex charitate præstita fuerint, nunquam est præsumenda donatio alimentorum.

20 Donare nemo præsumitur in dubio.

21 Expensæ pietatis intuitu factæ repeti non possunt.

22 Nobilis semper donare præsumitur, nisi contrarium profiteatur, vel profitetur.

23 Mater vel auia tutrix filij, vel nepotis an petere possit in rationibus tutelæ, vt sibi recipiantur in calculo alimenta tali filio, vel nepoti à se præstita.

24 Vbi inter expendentem, & ei cui expenditur affectio aliqua sanguinis, vel charitatis interuenit, nulla competit repetitio.

25 Matri, & auiæ tutrici excomputantur alimenta filio vel nepoti porrecta, & qualiter & quando.

26 Matres, & auiæ non dicuntur habere filios, vel nepotes in potestate.

27 Pater si erat tutor, vel curator filij, & interim illum alimentauit, an talia alimenta illi sint in calculo tutelæ, vel curæ excomputanda.

28 Filius si ex opere vrbano, vel rustico potest alimentari, pater illum alere non tenetur.

29 Labor patris in administranda tutela filij adhibitus, an compensetur cum operibus à filio sibi præstitis.

30 Mater si dum non administrabat bona filij, illi alimenta porrexit, an hæc alimenta repetere possit.

31 Alimenta modica à patre filio præstita, ex affectu, & charitate paterna concessa censentur, secùs si magna, vbi filius haberet bona, ex quibus se alere posset.

32 Donationem alimentorum non præsumimus faciliter in his, qui præcisè ad alimenta non tenentur.

33 Pater si scribat in libro rationum, quod filio præstat, non præsumitur illi donare.

34 Pater, qui fructus beneficij sui filij clerici colligit, quod in filio expendit, de fructibus illis expendere præsumitur.

35 Dos, & alimenta, q. aliquādo à pari procedāt.

36 Dos data à patre filiæ (cuius bona ipse administrabat) ad hoc ne de bonis patris cōcessa intelligatur, pater debet declarare animū suū tempore, quo illam præstat, qualiter ex bonis filiæ illam concedit.

37 Bartoli doctrina in l. 1. §. neque eā Irense. ff. de collati. bonorum, num. 8. & eorum, qui illam sequuntur, refellitur.

38 Hæreditas est quoddam ius vniuersale, comprehendens mobilia, immobilia, & semouentia, iura & actiones.

39 Pater administrator bonorum filij, quidquid in expendio pro filio in eum alendo, disciplinis addiscendis, militiam emendo, & donationem propter nuptias, de eisdem bonis filij expendisse præsumitur, & in calculo fructum illi est recipiendum.

40 Groti opinio in l. frater à fratre, num. 124. refellitur.

41 Alimenta à tutore pupillo, vel adulto data nō solùm in calculo recipiuntur, verum etiam data cæteris personis, quibus de iure minor alimenta tenetur ministrare.

42 Tutor in necessarias personas expendens de bonis pupilli, non dicitur facere liberalitatem.

43 Auo, & proauo ex vtroque latere pupilli, potest tutor pupilli alimenta ministrare.

44 Fratri, & sorori pupilli indigentibus, potest tutor alimēta de bonis pupilli præstare, & quid de naturali fratre.

45 Fratri spurio pupilli, tutor de bonis pupilli alimenta præstari non debet.

46 Expensum à tutore in hospitandis propinquis, vel amicis pupilli, quos aliàs pater pupilli hospitabat, in calculo recipitur.

47 Tutor in hospitibus nec magnas, nec minimas expensas facere debet, sed pro facultate patrimonij, & pupilli dignitate.

48 Tutor pro alimentando minore, an possit vendere proprietatem bonorum pupilli.

49 Alimentarius si secūdum ordinis sui gradum possit domino seruire alimentator ab onere

illum alendi liberatur.

50 *Minor ſi talis eſſet, cui mendicare fas eſſet, prius illum ad mendicandum tutor mittere debet, quàm manus ad radicem ponat.*

51 *Minori nobili (etiam vẽ ditâ proprietate ſuorum bonorum) dantur alimenta à tutore.*

52 *Nobili alimentario an præſtari poſſint gallinæ, perdices, & alia delicata cibaria, & quid de ruſtico.*

53 *Minori pauperi ſufficit ſingulis diebus dare duas, vel tres libras panis.*

54 *Tutor an poſſit pauperi minori delicata alimẽta præſtare. & num. 55.*

56 *Tutor alere & dotare debet ſororẽ pauperem pupilli eodem patre natam, & quid de vterina, & an illam bonis artibus inſtruere poſſit.*

57 *Curator clerici de fructibus beneficiorũ (vbi alij non ſuperſunt) poteſt ſorores minoris eodem patre natas dotare.*

58 *Diues an pauper ſit minor ad ſorores ſuas dotandas non conſiſtit in puncto indiuiſibili, ſed habet quandam reſtrictionem, vel latitudinem arbitrio iudicis penſandam.*

59 *Iudex quem modum ſeruare debeat in alimentis, & dotibus conſtituendis de bonis pupilli, vel adulti.*

60 *Iudicis arbitrium, quod circa dotis vel alimentorum conſtitutionem verſari debet, latiſſimũ, nõ vero ſtrictum, & tenax eſſe debet.*

61 *Iudex dum alimenta de bonis pupilli cõſtituit, attendere debet, vt non vniuerſum redditũ conſumat in illis, ſed ſemper ita decernet, vt aliquid ex redditu pupilli ſuperſit.*

62 *Tutor circa alimenta familiarium pupilli non debet eſſe nimis lautus & ſplendidus, ſufficit nãque ſi illis mediocria alimẽta præſtet.*

63 *Tutor ſi famulis ſui pupilli vinum vetus cario ri pretio emptum miniſtrauerit, cùm nouũ abſque ſalutis diſpendio viliori pretio emptum præſtare poſſet, ei in calculo nõ recipitur exceſſus.*

64 *Pupillus ſi ſit de magnatibus nobilis, vel diuitibus benè poterit tutor vinũ vetus ipſius familiæ præbere, etiamſi viliori pretio nouum dare poſſet.*

65 *Vinum à tutore pupillo præſtitum, an in calculo recipi debeat.*

CAPVT XXII.

De alimentis tutori, vel ſimili adminiſtratori in calculo recipiendis.

QVONIAM ſuperiori capite adnotauimus, qualiter ratio reddita dici non poſſit, donec datis (vulgò, *El deſcargo*) conſtiterit, quæve fuerint reliqua demonſtretur. Ideò operæpretium erit, vt iam ad partitas expenſi in libro rationum vel in alijs inſtrumentis contentas perueniamus; rectèque, aut non rectè expenderit adminiſtrator, arbitremur. Videndum igitur erit, quid, quantum, qualiterve tutor, ſiue alius adminiſtrator in alimentis minoris, ſiue domini ſui expenderit. Et in primis præſupponendum erit in propoſito, quòd pupillus, vel adultus ſemper à ſuo tutore alimentatus præſumitur, niſi contrarium probetur. Ita Alciatus de præſumptio. reg. 1 1 præſumptio. 50. Non enim præſumitur vixiſſe de vento, vt in propoſito dixit Corneus conſ. 120. num. 8. lib. 1. & conſ. 45. num. 2. lib. 4. Ioan. Garcia de expen. cap. 20. num. 23. verſ. *Adde, quod iſti.* Ex 2 eo namque quòd quis ſtetit in domo alterius, ab ipſo domino domus præſumitur alimentatus, ita Lara de alimen. §. *Item reſcripſerunt*, num. 69. Ex quibus clarè deducitur, quòd cum tutores & curatores pro ſe hanc præſumptionem habeant, minor, vel adultus, qui contrarium dicere, ſeu obijcere voluerit, 3 onere contrarium probandi aſtringatur, & circa alimenta quotidiana à tutore minori præſtita interim libro tutoris creditur, vt notat Bart. conſ. 62. incipienti lib. 2. & tenẽt alij relati à Menoch. de arbit. caſu 173. num. 3.

5 QVO autem modo prædicti tutores alimenta pupillis, vel adultis præſtare,

ſtare, & exhibere debeant, optimè animaduertit Conſultus in l. ius alimentorum. ff. vbi pupill. educar. debeat. & in l. cùm plures. §. *Cùm tutor.* ff. de adminiſtr. tutor. & in l. 20. tit. 16. par. 6. vbi inquit. *Gouernados deuen ſer los huerfanos de ſus bienes en eſta manera, cà deue el juez del lugar eſtablecer ſegun ſu aluedrio, y la riqueza del moço cierta quantia de pan, de vino, y de dinero, que le den cada año para ſu gouierno, y para ſu veſtir del, è ſu compañia, catando toda via, que de la renta è de los eſquilmos del huerfano ſalgan eſtas deſpenſas,* & ita tenet Menochius de arbitra. caſu. 273. n. 1.

6 ALIQVANDO etiam tutores, vel curatores ſine iudicis licentia alimenta ſuis minoribus præſtare poſſent, veluti quando minori damnoſum eſſet exiguitatem ſui patrimonij detegere, vt in ipſamet l. Partir. ibi: *Pero ſi el guardador entendiere, q̃ ſeria daño del moço en deſcubrir la riqueza, ò la pobreza del, è por eſta razon le gouernaſſe de lo ſuyo, expendiendo tanto por el, quanto fueſſe guiſado, ò poco mas, por eſta razon: eſtonce dezimos que lo puede hazer, è deuelo deſpues el moço quando fuere de edad pagar todo lo que deſta manera vuieſſe deſpendido por el.*

7 PONE tamen, quando tutor exhibet librum rationis, in quo ſcriptum habet, quantum in duobus vel tribus annis cum minore in alimentis expendit, non tamen patet, quantum alijs annis expendetit. Dubitatur modò, qualia præſumantur fuiſſe alimenta illorum annorum de quibus ratio non pareret, quídve pro quolibet ex his annis illi excomputari debeat. Et dicendum videtur, quod in hoc caſu debeant coaceruari ſummæ alimentorum illorum trium annorum, de quorum alimentis conſtat in libro, & facta computatione de tribus annis, in quibus alimenta fuerunt ſcripta in libro rationis, tertia pars illarum trium ſummarum pro quolibet anno, in quo de alimentis prę ſtitis non conſtiterit, præſtanda, vel ex computanda erit, argument. text. in l. ſi fundum, cum l. ſequenti. ff. mandati, & in eo iudicio hæc erit bona cõputatio, ſi toto illo tempore æqualibus alimentis minor indigebat. Verum Caſtrenſis in conſi. 301. lib. 2. quem refert, & ſequitur Corneus conſi. 81. lib. 4. Iaſ. in l. admonendi, num. 58. de iure iuran. Lara in tractat. de aliment. §. *Item reſcriptum.* num. 70. fol. 240. dicunt, quod in hoc caſu tutor per iuramẽtum probare poterit, quantum alimentorum nomine in cæteris annis expenderit, pro qua ſententia adducit Bart. in l. admonendi, num. 40. idem tenentem, ex text. in cap. ex litteris, de iure iuran. Cepola cautela 273. & hanc ſentẽtiam dicit communiter receptam teſte Ripa in dict. l. admonendi, num. 118. Boërius deciſ. 243. num. 14. Vbi dicit, quòd ſi creditor probet mutuum frumenti, ſed non quantitatem, debet quantitas probari per creditoris iuramentum, & eandem ſententiam tenet Alciat. conſil. 422. num. 3. Petr. Surd. conſi. 24. num. 1. vbi dicit, quòd ſi ſubſtantia debiti eſt probata, ſtatur iuramento partis quo ad quantitatem, vbi plures alios allegat Cephalus conſ 297. num. 12. Octauianus Otaſcus deciſ. 96. num. 3.

8

9 ADVERTENDVM tamẽ eſt, quòd ſi tutor minorem, qui nõ habebat in redditu ſuorum bonorum quantitatem ſufficientem ad eius alimenta, non poſuit ad ſeruiendum, ſed eius operibus vſus fuit, operæ cum alimentis compẽſati debent. Idque videtur tenuiſſe Accurſ. in l. quod ſi artificem, gloſ. fi. ff. de rei vendi. & eius ſententia partito iure comprobata eſt in l. fin. tit. 12. par. 5. ibi: *Caguiſada coſa es, que el ſeruicio del moço ſe deſcuente en las deſpenſas, que ſon hechas en razon de ſu perſona.* Et eandem ſententiam tenuerunt Scribentes communiter in l. ſi paterno affectu. C. de neg. geſt. Cumanus conſ. 265. n. 18. lib. 1. latè Lara de alim. §. *Si mater*, ex num. 69. & ibi n. 60. & hanc concluſionem ad tutores, & curatores fore extendendam probatur ex

ipſamet lege Partitæ, ibi: *E lo que deximos en eſta ley del padraſtro, entiendeſe tambien de todos los otros homes que gouernaren, ò que penſaren de los moços eſtraños, è que recauda renſus coſas*: & quidem hoc naturali ratione congruit ex tex. in l. in rebus. §. *Poſſunt*. ff. commod. ibi: *Nam cibariorum impenſæ (naturali ſcilicet ratione) ad eum pertinent, qui vtendum accepiſſet*, & ibi glo. verb. *Ad eum pertinent*, dicit, quod impenſæ alimentorum cum ſeruitio debent compẽſari, Tho. Gram. deciſ. 103. num. 27.

10 SED modò videre opus erit, à qua ætate iſtorum minorum operæ compenſationẽ cum alimẽtis recipiãt. Et in primis ſciendũ eſt, quòd infantis operæ nullã recipiunt cõpenſationẽ, eò quòd eius opera nulla ſit, vt in l. arboribus §. *De illo*. ff. de vſufruct. ibi. *vel infantẽ, cuius operæ nullæ ſunt*. Cùm ergo infans de iure quis reputetur interim, quod ſeptimũ ætatis annum non adimplet, vt in l. infanti. C. de iure deliber. à ſeptennio vltra compenſationi locus erit, vt in l. ſi infantis. ff. de vſufruct. ibi: *Poteſt tamen impubes operas dare*, & hanc ſententiam tenet Accurſ. in d. l. arboribus. §. *De illo*, verb. *Infante*. glo. etiam iuncto text. in l. 11 certum. ff. de rei vendi. Quinimò & à quinquennio pueri operam compenſationem cum alimentis recipere clarè deducitur ex text. in l. fin. ff. de oper. ſeruo. ibi: *Si minor annis quinque, vel debilis ſeruus ſit, vel quis alius, cuius nulla opera eſſe apud dominum potuit, nulla æſtimatio fiet*. Ergo à contrario ſenſu, in maiori quinquennio alimenta cum operibus compenſantur. Idque tenet Ambroſius de Vignate à contrario ſenſu in tract. de vſufruct. num. 190. volum. 9. Cuma. conſ. 87. in fin. quorum ſententia hodie confirmata videtur iure Regio, argum. text. in l. 11. tit. 12. lib. 2. in noua legum regni collectio. ibi: *Ni trayan conſigo hijo ſuyo de mas edad de cinco años, y ſiendo deſta edad, y antes ſi ſer pudiere, les pongan con perſonas à quien ſiruan*. Ecce igitur, qualiter operæ infantiles, & pueriles à quinquennio vltra æſtimationem recipiunt. Quo fit, vt tutor à quinquennio ætatis pueri illud præconizare teneatur, vt ſciat, an aliquis eius operibus vti velit, alias ex tempore 12 teneatur alimenta cum operibus compenſare, vt tenet Gama deciſ. 361. quem videas, quia benè loquitur, Surdum de alimentis, fol. 11. num. 31. col. 3. An autem hæ operę pueriles alimẽtis æquiualeant, necne, viri boni arbitrio æſtimandum erit, vt voluit gloſſa. l. in dict. l. fin. Corneus conſ. 265. lib. 1. Lara vbi ſup. num. 81. vbi dicit, quod ſi is, de cuius opera tractatur, pupillus ſit, operæ non æſtimabuntur, quantum locari po 13 tuiſſent, ſed pro emolumento, quod ex operis illius tutor habuiſſet, æſtimatio fiet, argum. text. in l. ſi non ſortem. §. *Libertus*. ff. de condit. indebi. vbi æſti- 14 matio operarum fit, penſatis robore, ætate, induſtria, ac alijs circunſtantijs, & ita tenet Petrus Surdus de alimentis tit. 6. quæſt. 14. num. 21. & eum refert & ſequitur Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 3. num. 46.

15 NEQVE prædictis obſtaret l. 2. tit. 23 lib. 4. fori: vbi cauetur, patrem qui filiũ expoſitum ab alitore reuocat, non poſſe compenſare operas illius filij cum alimẽtis, niſi a tempore, quo filius decennium impleuit. Ex quo nõnulli moderni, ab eo tantùm tempore operas puerum compenſationem recipere exiſtimant, quia prædicto textui dupliciter reſpondetur. Primò, quòd cũ illud lege fori deciſum ſit, quę nondum fuit cõpilata, ex ea argumentũ ad decidendum deduci non poteſt, vt poſt Roder. Suarez in procœmio leg. Fori. tradit Oroſcius in l. de quibus, num. 40. & 97. ff. de legibus, Auiles in cap. Prętorum, verb. *Guardar*, num. 1. & 2. Didacus Perez in l. 4. tit. 4. lib. 1. Ordinam. Vel ſecundò poteris reſpondere, & melius, quòd prædicta lex Fori conſtituta fuit in illo caſu particulari, & ſpeciali fauorem illius, qui expoſitum pietate & miſericordia motus educauit, & enutriuit,

triuit, & in odium parentis, qui tanto tempore filium arbitrio fortunæ reliquit, & ita in terminis reſpondit Lara d. num. 81.

16 PRÆDICTAM tamen compenſationem lex non admittit, vbi conſtaret, quod aliquis infantem expoſitum, (vel aliàs egenum) amore Dei, & charitate motus enutriuit, eò quòd ille, qui aliquid facit amore Dei, retributione Dei contentus eſſe debet, vt manifeſtè probatur in l. 35. tit. 12. part. 5. ibi: *Capues el ſe mouio à criar el moço por razon de piedad, y de miſericordia: entiendeſe, que lo fizo por auer galardon de Dios, è por ende no es tenudo el moço de darle ninguna coſa por el bien fecho que fizo.* Crederem tamen, quod & ſi nihil pro bono alendi opere, iſte pauper, ſiue expoſitus, alitori præſtare teneatur, quando amore Dei fuit ad alendum motus, tamen operarum ſuarum ſtipendia minimè repetere poſſit, cùm quilibet naturali, ac diuina lege bene facienti bene facere teneatur. 17 Qui enim naturale debitum ſoluit, illud minimè repetere poteſt, l. ſi non ſortem. §. *Libertus.* ff. de condictio. indebi. Ex quibus prædictam legem Partitæ intelligendam reputo, ita vt & ſi quis in alimentando talem expoſitum, vel pauperem, poſtea diuitem effectum plus aliquid expenderit, quàm eius operæ æſtimentur, talis alitor hoc plus repetere non poſſit, cùm iam charitate motus alimenta illa præſtiterit, retributionemque à Deo optimo capiat, ex illo Pſalmi. 40. *Beatus, qui intendit ſuper egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.* An autem cauſa pietatis talia alimenta fuerint præſtita, nec ne, ex coniecturis apparere 18 poterit, vt poſt Azonem in Summa. C. de negot. geſt. tradit Gregor. Lup. in dict. l. 35. gloſ. verb. *Por razon de piedad.* vbi dicit, quod ſi ex coniecturis ap 19 parere non poſſit, nunquam eſt præſumendum animo exercendæ charitatis præſtita fuiſſe alimenta. Cùm nemo do 20 nare præſumatur, ex l. cùm de indebito. ff. de probatio. & eandem ſententiam tenet Tiraquel. in l. ſi vnquam, verb. *Donatione largitus.* num. 206. Maſcard. de probatio. caſu 982. num. 1. 2. 21 part. Crederem tamen prædictam Gregorij ſententiam limitandam fore, vbi iſte alitor eſſet perſona nobilis; is enim animo donandi alimenta expoſitum aluiſſe eſt præſumendum. Quia nobilis ſemper donare præſumitur, vt in cap. 1. de donatio. ibi: *Eam ſibi quodammodo legem nobilitas imponit, vt debêre ſe exiſtimet, quod ſponte tribuit.* Facit quod notat Oralora de nobilit. 5. part. princip. num. 20. verſic. *Præterea veri*; vbi dicit, quòd veri nobiles inter alias, quas fulgent virtutes, ſunt charitatiui, ſinceri, & ſimplices, ſicut columbæ. Et ideo teneo, quod niſi iſte nobilis proteſtauerit ſe animo repetendi talia velle miniſtrare alimenta expoſito, nō poſſit illa nec à patre expoſiti, nec ab ipſo expoſito (quantumcunque diuite effecto) repetere. Idque voluit Paul. Caſtr. in l. is, qui à malitia. ff. de neg. geſt. vbi dicit, expenſas pietatis intuitu factas repeti non poſſe. Baëça de decima tutor. cap. 4. n. 14. 22 Quis autem expoſitos alere teneatur 23 vide c. 25. n. 44.

SED modò dubitatur, an mater, vel auia tutrix filij, vel nepotis poſſit petere in rationibus, vt ſibi excomputentur alimenta filio ſuo, vel nepoti præſtita: & dicendum videtur, quod nō; quia hæc alimenta præſtita videntur ex affectione, & pietate materna: vbi autem 24 inter expendentem & eum, cui expenditur, affectio aliqua ſanguinis, vel charitatis interuenit, nulla alimētorum cōpetit repetitio, l. ſi paterno affectu, & in l. quod in vxorem. C. de negot. geſt. ibi: *Sed affectioni tuæ debes expendere:* quibus iuribus priuigno, & vxori præſtita alimēta, atque expenſæ in eam rem factæ non repetuntur. Et loquendo in matre expendēte pro filiorum alimētis, eſt tx. apertus in l. alimēta. C. eo, ibi: *Quæ filijs tuis præſtitiſti, non iuſta ratione reddi tibi*

poſtulas, cùm id exigente materna pietate feceris, quod maximè locum haberet, vbi mater, vel auia non proteſtaſſet, quod animo repetendi illa alimenta præſtabat, vt in l. Nenſenius. ff. de neg. geſt. & in l. 1. C. eod.

25 Sed prædictis non obſtantibus in caſu propoſito contrarium eſt dicendum, imò quod matri, & auiæ tutrici prædicta alimenta ſuo filio, vel nepoti præſtita ſint in calculo recipienda, etiã ſi non proteſtauerint animo repetẽdi illa præſtare, nec donaſſe aliquo modo præſumendum ſit, quia licèt regulariter mater, & auia alimenta filio, vel nepoti præſtita donaſſe præſumãtur, vt in dictis iuribus, ſecùs tamen erit, vbi talis filius, vel nepos ſub tutela, vel cura matris, vel auiæ eſſet interim, quod alebatur. Quia eo caſu de bonis ipſius minoris hæc alimenta præſtita reputantur, ex tex. in dict. l. Nenſenius, ibi: *At in proposito auiam, quæ negotia administrabat; veriſimile eſſe de re ipſius nepotis eum aluiſſe.* Et licèt hic textus in auia loquatur, idẽ partito iure in matre conſtitutum eſt in l. 26. tit. 12. part. 5. ibi: *Madre è abuela teniendo ſus hijos, ò ſus nietos en ſu poder, deſpues de la muerte de ſu padre de los moços, è teniendo otroſi en ſu poder los bienes dellos, è dandoles à comer, à beber, à veſtir, è à calçar, è à las otras coſas que les fueſſen meneſter, y auiendo ellos tanto de lo ſuyo, que podrian bien guarecer las deſpenſas que la madre è abuela fiziеſſen en tales hijos, ò nietos, bien las pueden cobrar de ſus bienes dellos.* Ibi enim manifeſtè videtur loqui de matre, vel auia tu-
26 trice; cùm dicat, *Teniendoles en ſu poder*: mater enim, vel auia non dicuntur habere filios, vel nepotes in poteſtate, niſi ratione acceptæ tutelæ, gloſ. in l. ſi mater. ff. de vulg. verb. *In pupillaribus.*
27 Angel. Agambel. in tractat. de teſtament. gloſ. 85. num. 4. ad fin. Anton. Gom. 1. tom. variar. cap. 4. num. 2. Quinimò dicendum videtur, quòd ſi pater tutor filij illum alimentaſſet, durante tutela, vel cura, illa alimenta ſibi in calculo eſſent recipienda; maximè vbi filius habe-
28 ret bona, vel eſſet opifex, & ex ſuo labore tam in agro, quàm in vrbe poſſet alimentari, quia vbi filius opere vrbano, vel ruſtico victum ſibi quærit, vel quærere poteſt, non tenetur pater de ſuo illi alimenta præſtare, ex Bart. & Angel. in l. 1. C. de mendicant. Bal. lib. 11. Lara de aliment. §. *Sed ſi filius*, num. 123. cum tribus ſeqq. vel ſaltim præſumendum erit talia alimenta filio præſtitiſſe, animo computandi in rationibus, ex his quæ notat Baëça de decima tutor. c. 4. num. 58. & 60. ex text. in dict. l. Nenſenius, cùm lex non obliget illum ad præſtandum alimenta filio habenti aliàs bona, vel opificium, ex quibus ſe alere poſſit, vt in dict. §. *Sed ſi filius*, & in l. 6. tit. 19. Partit. 4. ibi: *Otroſi, quando el fijo ouieſſe de lo ſuyo, en que pudieſſe viuir, ò ouieſſe tal meneſter, porque pudieſſe guarecer vſando del ſin maleſtança de ſi, eſtonce no es tenudo el padre de penſar del*, & in dict. l. 26. part. ſup. relata; quæ licèt in matre, & auia loquatur, ampliari poteſt ad patrem ex diſpoſitione prædictæ legis 6. ibi: *No es tenudo el padre de penſar del*. Quod tamen limitandum videtur, vbi filius ſeruiret patri; quia eo caſu alimenta cum operibus eſſent compenſanda, ex text. in l. in rebus. §. *Poſſunt*. ff. commoda. ibi: *Nam cibariorum impenſæ naturali etiam ratione ad eum pertinent, qui vtendum accepiſſet.*

Sed in caſu propoſito aliter dicendum cenſeo, ſcilicet, quòd cùm pater pro adminiſtranda tutela, vel cura bonorum filij non poſsit decimam capere, ex his, quæ latè tradit Baëça de decima tutor. cap. 4. num. 10. cum pluribus ſeqq. labor ipſius in adminiſtranda tutela bonorum filij, cum operibus ab ipſo filio illi præſtitis, compẽſari debeat, & alimenta rurſus à patre repeti, vel in compẽſationem rationum adduci debeant. Quæ ſententia probari videtur ex ſententia Laræ, in dict. §. *Si mater*. num. 73. quatenus tenet, quòd in Prouincia, in qua pro tutelæ miniſterio ſalarium conſtitutum non eſt tutori, operæ, quas tutori pupillus præſtat, cum la-

bore

bore ipſius tutoris compenſantur, & ita pupillus in rationibus nō poteſt petere ſalarium pro illis. Quod verum intelligo, quando pater eſſet tutor, vel curator bonorum aduentitiorum filij, ex quibus ipſe vſumfructum habet, ex textu in lege cùm oportet, in princip. C. de bonis, quæ liber. & in l. 5. cum 2. ſeqq. tit. 17. part. 4. Non enim æquum eſſet, vt pater & vſumfructum bonorum filij, & eius operas abſque alimentorum pręſtatione perciperet; vbi autem curator eſſet pater bonorum caſtrenſium, vel quaſi caſtrenſium filij procul dubio prædicta ſententia locum haberet, ſcilicet quòd ſi pater operibus filij potiretur, hæ operę cum labore adminiſtrationis patris, decimam ex tali cura non recipientis, compenſari deberent, & ita alimenta filio præſtita à patre in calculum recipi patri deberēt, cùm ex ſupra relatis pater tutor non teneatur alere filium, qui aliunde habet, vnde ſe alere poſsit.

30 VBI autem mater non adminiſtraſſet vt tutrix, & filio alimenta exhiberet, etiam ſi filius haberet redditus ex bonis caſtrenſibus, vel quaſi, ex quibus ſe alere poſſet, ad hoc vt alimenta ab ipſo filio pręſtita in calculo recipiātur, opus erit, vt proteſtetur ſe velle alimenta prę ſtare, animo repetendi, vel in fructibus computandi: aliàs autem ex affectione naturali præſtita intelligantur, vt in d. l. 36. tit. 12. part. 5. ibi: *Pero ſi los moços fueſſen tan ricos, que ouieſſen bien de que viuir de lo ſuyo, è los bienes dellos no eſtuieſſen en poder de la madre, ò de la abuela, è teniendo ellas en ſu poder algunos dellos, les dieſſen todo lo que les fueſſe meneſter, faziendo afruentas, que las deſpenſas que fazian en ellos, querian que ſalieſſen de ſus bienes dellos: en tal manera bien pueden cobrar lo que deſpendieron, è auer lo de los bienes de los moços. Mas ſi la afruenta nō fizieſſen, aſsi como es ſobredicho, entonce non podrian cobrar las deſpenſas que hizieſſen deſta manera.* Quod ego verum intelligo in expenſis factis in alendo filium, ſi tamen mater expendiſſet in alijs rebus concernentibus cōſeruationem bonorum filij, ſemper (licèt non proteſtetur) præſumitur velle hanc expēſam commodare, & non donare; quia nullus eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat. l. fundus qui. ff. famil. herciſcun. In patre autem legitimo adminiſtratore bonorum filij maior dubitatio eſt, an ſi habeat penes ſe bona filij, videatur illum alere de illius bonis, an verò de paternis. Et ſuppoſito, quòd pater, quando filius habet vnde ſe alat, nō tenetur ei alimenta pręſtare, vt ſupra retulimus, idem dicēdum videtur, quòd 31 in matre, vel auia, vel alio agnato, vel cognato, qui alimenta pręſtare tenetur filio, vel nepoti, vel alteri ex ſua progenie. Et ideo dicendum videtur, quòd ſi modica fuerint alimenta à patre filio præſtita, tali caſu ex naturali affectu, & pietate paterna conceſſa videantur: ſecùs autem ſi immodica, & magna. Et hanc differentiam modici, & immodici colligunt Barto. Paul. & Bald. in l. ex diebus. §. fin. iuncta gloſ. ibi, verb. *Habere, ſupra.* ff. de neg. geſt. quam refert, & ſequitur Ioann. Garſ. de expenſ. cap. 4. n. 32 24. vbi dicit, quòd in his, qui præciſe ad alimenta non tenentur, non facilè præſumimus donationem, ex text. in l. cum de indebito. ff. de probat. Vnde quia quando magnus fuit ſumptus in alimē tando, concurrunt duæ præſumptiones contrariæ, ſcilicet affectio paterna, ex qua præſumimus donationem, & magnitudo expenſarum, quæ tollit donationis præſumptionem. Hæ duę præ ſumptiones mutuo cōcurſu ſe elidūt, ex l. Diuus. ff. de in integ. reſtit. tamen quando modica fuerunt alimenta, præ ualet affectio paterna, & ex charitate, & affectione donata cenſentur. Petrus Surdus latè in tractat. de alimentis, q. 12 per tot. fol. 212. Et ita intelligenda reputat prædicta iura Ioann. Garſ. quatenus ex charitate, affectione, amicitia, ſiue affinitate donationem alimentorum præ ſumunt, ſecùs autem dicit, ſi fuerunt magna. Quinimò & quod de parua ex-

penſa dicit, dupliciter limitat, ſcilicet niſi pater, dum iſta modica alimẽta prę-
ſtat, proteſtetur expreſſè, ſe has expenſas in alimentis factas à tali alimentato
velle repetere. Vel adde, quòd idem eſ-
33 ſet, ſi ex coniecturis appareret, vt putà
quia pater eas ſcribebat in libro ratio-
num, quia ex hac annotatione in libro
facta, præſumitur non habuiſſe animũ
donandi, vt voluit Anton. Gomez in l.
29. Tauri, num. 16. verſic. *Secundo limitat.*
vel ſi pater, vel mater habeat bona filij,
vel propinqui, cui alimenta prę ſtantur,
ex text. in l. 36. tit. 12. part. 5. & in termi-
nis filij, qui habebat beneficia Eccleſia-
34 ſtica, pater qui fructus ex illis colligebat, non prę ſumatur in rebus, vel alimẽ 37
tis filij de proprijs bonis expendiſſe, te-
net Pau. Caſtren. conſ. 412. verſ. *Super ſe-*
35 *cundo*, in antiqua impreſſione. Quæ ſen
tentia confirmatur, quia cùm pater ſit
adminiſtrator bonorum filij, in dubio
præſumitur adminiſtratorio nomine fi
lio alimenta exhibere, l. cùm poſt. §. 1. ff.
de adminiſtr. tut. & in l. poſt mortem. ff.
quando ex facto tutor.

NEQVE prædictis obſtat, quod dos,
& alimenta à pari procedunt, l. ſi cum
dotem. §. *Sin autem.* ff. ſolut. matrim. l.
vbi adhuc. C. de iure dotium. Lara de
alimentis. §. *Si vel parens*, n. 10. vbi quan-
do pater dat, vel promittit dotem filiæ,
cuius bona habet in poteſtate, intelligi-
tur promittere de bonis proprijs, non
verò de bonis aduentitijs filiæ, quæ pe-
nes ſe habet, ex text. in l. fin. C. de do-
tis promiſ. Quia hoc ex eo procedit,
quia pater præciſè ad dotem filiæ tene-
tur, & ideò quando pater eſt curator fi
liæ, eidem dotem ſimpliciter conſtituẽ
do, magis vt pater, quàm adminiſtrator
& curator conſtituiſſe præſumitur, ex
tex. in l. cùm pater. ff. de iure dotium, &
ita illum textũ intelligit Anton. Gom.
d. num. 16. Et ideò ad hoc, vt ex propria
patris ſubſtantia dos filię (cuius bona ip
36 ſe adminiſtrat) cõſtituta non videatur,
ſed magis ex bonis adminiſtratis filiæ,
neceſſè erit, vt pater dum dotem conſti
tuit, proteſtetur ſe de bonis ipſius filiæ
conſtituere velle. Nam hæc proteſtatio
donationis præſumptionem excludit,
vbi pater de ſuo filiam vel alimentare,
vel dotare non tenetur, prout eſt, quan
do de ſuo dotari, vel alimentari poteſt,
vt voluit Ioan. Boſquius in tract. de le-
gitim. nuptia. lib. 5. n. 26. licèt contrariũ
velit Aiora de parti. 3. p. q. 14. n. 48.

NEQVE intelligas, quòd eo tantùm
caſu pater filium alere velit de bonis
proprijs filij, quando habebat admini-
ſtrationem ſui peculij caſtrenſis, vel qua
ſi, & cõſiſtebat in pecunia, prout aliqui
ſenſerunt (& malè) cum Bart. in l. 1. §.
Neque caſtrenſe, num. 8. ff. de colla. bono.
Greg. dicens eius ſententiam notabi-
lem in l. 5. tit. 15. part. 6. verb. *Las expenſas.*
Quia etiam ſi pater non haberet pecu-
lium caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe, ſiue
bona aduentitia filij in pecunia, ſemper
ex eiusmet filij bonis alere illum, vel in
ſtudijs conſeruare eſt præſumendum,
vt voluit Paul. Caſtren. vbi ſup. Anton.
Gom. dict. num. 16. verſ. *Aduertendum.*
Ioan. Garſ. d. cap. 4. num. 2. Et ratio eſt,
quia ſi animus patris de iure cenſetur
fuiſſe non donandi de ſuo, ſed de bo-
nis, quæ adminiſtrabat ipſius filij, nihil
intereſt, fuerint illa bona in pecunia nu
merata, an in bonis aliàs immobilibus,
mobilibus, vel ſemouentibus. Rurſus
hæc ſententia confirmatur manifeſtè
ex text. in l. fin. ff. de petitio. hæredi. ibi:
Filius (inquit Scæuola) *à patre emancipa-
tus, ſecundum conditionem teſtamenti matris
adijt hæreditatem, quam pater, antequam fi-
lium emanciparet, poſſedit, fructuſque ex ea
percepit. Sed erogationes in honorem filij, cùm
eſſet Senator, fecit, quæſitum eſt, cùm paratus
ſit pater reſtituere hæreditatem, habita ratio-
ne eorum, quæ in eum erogauit, an filius nihilo
minus perſeuerãs petere hæreditatem, doli ma-
li exceptione ſubmoueri poſſit. Reſpondi, & ſi
non excipiatur, ſatis per officium iudicis con-
ſuli.* Ex quo textu manifeſtè colligitur,
quòd expenſæ factæ à patre pro filio vi
deantur factæ de hæreditate filij, quam
pater poſsidebat, & adminiſtrabat; non

verò

verò de bonis ipſius patris; quinimò & patrem cum his expenſis fructus poſſet
38 compenſare. Igitur ſi hoc fit patre poſſidente hæreditatem filij, & hæc hæreditas eſt quoddam ius vniuerſale, comprehendens bona mobilia, & immobilia, iura, & actiones, vt in l. nihil aliud. ff. de verb. ſignif. non eſt admittenda reſtrictio, de qua per Bartol. in dict. §. *Neque caſtrenſe*.
39 Sed indiſtinctè eſt tenendum, quòd quidquid pater adminiſtrator bonorum filij, pro ipſo filio alēdo, diſciplinas addiceſcendo, militiam emendo, & donationem propter nuptias præſtiterit, de eiſdem bonis filij cōceſsiſſe videatur, & in calculo ipſi patri ſit recipiendum.

40 NEQVE etiam eſt admittenda diſtinctio Croti in l. frater à fratre, num. 124. ff. de condict. indebit. quatenus diſtinguit, an pater ſit diues, an plures habeat filios, vel an ſumptuum rationem ſcripſerit, nec ne: quia adhuc indiſtinctè eſt intelligendum in vtilitatem filij (cuius bonorum adminiſtrationem habet) de bonis ipſius filij, non verò de paternis expendiſſe, & ita aduerſus Crotū tenet Pinel. in l. 1. num. 69. in fin. C. de bon. mater.

41 PRÆTEREA non ſolùm alimenta pupillo, vel adulto data à tutore, vel curatore in calculo tutori erunt recipienda, verùm etiam alimēta data patri, matri, ſorori, & cæteris alijs perſonis, quas de iure minor alere tenebatur, ex text. in l. 1. §. *Sed nonnullos*: ff. de tutel. & ratio. diſt. vbi glo. verb. *Præſtiterit*: dicit, quòd
42 tutor in neceſſarias perſonas expendens, non dicitur liberalitatem exercere, ſed magis debitum ſoluere. Debet enim tutor bonam fidem agnoſcere, vt in l. quoties. §. *Sicut*. ff. de adminiſt. tutor. Et hæc ſententia non ſolum locum habet in alimentis patri, & matri
43 pupilli præſtitis, verùm in alimentis auo, & proauo ex vtroque latere minoris à tutore conceſsis, vt in l. 5. tit. 29. part. 4. Molina de primogen. lib. 2. c. 15. num. 66. Neque iſtis nimia egeſtate laborantibus alimenta præciſè per iudicem eſſent decernenda. Sed tutor, vel curator ipſe illos alere, boni tamen viri arbitrio poſſet; ex tex. in l. qui filiū. ff. vbi pupill. educa. debeat; & in fratre, & ſorore, etiam naturali indigentibus,
44 hoc ipſum probauit Molin. dict. cap. 15. num. 64. de quo latè per Petrum Surdum, de aliment. quæſt. 25. fol. 21. per tot. Ioan. Garſ. de expenſ. cap. 3. num. 34 hoc tamen quod de fratre dictum eſt, limitat Aretinus conſ. 48. n. 3. Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 173. num. 8. dicēs,
45 quod ſi frater eſſet ſpurius, alimenta à tutore illi præſtita non eſſent in calculo recipienda per iudicem, Molina vbi ſup. num. 95. alios etiam caſus, in quibus tutor de bonis pupilli, vel adulti, aliquibus alimenta miniſtrare poteſt, congerit Ioann. Garſ. vbi ſup. & Petr. Surd. latiſsimè vbi ſup. per 129. quęſtiones tractat. quibus alimenta ſint præſtanda, quam in propoſito videre, vtiliſſimum erit.

46 QVINIMÒ ſi quid expendiſſet tutor in hoſpitandis propinquis, vel amicis minoris, quibus eius pater hoſpitare, & paſcere ſolebat, illi in calculo recipiendum eſſet, maximè ſi hoc auctoritati & dignitati minoris decens eſſet, vt
47 in l. cùm plures. §. *Cùm tutor*. ibi: *Nonnunquam etiam exteris ſi hoc pupilli expedierit, præſtabit*. ff. de adminiſtr. tutor. Non tamen tutor nec minimas, nec magnas expenſas in his hoſpitibus facere debet, ſed pro facultate patrimonij, & pupilli dignitate, vt in dict. §. *Cùm tutor*. ibi: *Pro dignitate natalium conſtituet*. Et in l. 16. tit. 16. par. 6. in fin. Nec opus erit, vt pro his expenſis faciendis iudex adeatur, ſed ſufficit, vt boni viri arbitrio illas faciat, maximè quando extraordinariè, & inopinatè fiunt.

48 ADVERTENDVM tamen eſt tutori, quod ad præſtandum prædicta alimenta, nullo modo poteſt vēdere proprietatem rerum pupilli, ſed potiùs debeat minorem ſuum ad ſeruiendum ponere, prout in eo, qui ex vſufructu ſuo-

ſuorum bonorum aliquem alere tenetur, tenuit Menchaca lib. 2. de ſucceſ. creation. §. 20. num. 311. vbi dicit, quòd ſi alimentarius ſecundum ordinis ſui gradum poſsit domino ſeruire, alimentator ab hoc onere alendi liberabitur, & eum refert, & ſequitur Lara, de aliment. in §. *Sed ſi filius*, n. 128. Quinimò ſi talis eſſet minor, cui mendicare fas eſſet, tutor prius illum ad mendicandum mittere poterit, quàm vt manus ad radicem pro alendo illum ponat, vt voluit Alber. in l. ius alimentorũ. ff. de alimen. pupil. præſtan. vbi teſtatur hoc etiam multos, & magnos viros ſenſiſſe, vbi minor non eſſet nobilis: quia hoc caſu etiam vendita proprietate à tutore ipſo ali deberet. Et eum refert, & ſequitur Gregor. Lup. in l. 20. tit. 16. part. 6. gloſ. verb. *Del moço*, & in l. 24. tit. 9. part. 6. verb. *los bienes*. Et pro prædicta ſententia pondero textum ſingularem in l. 2. tit. 7. lib. 3. Fori. ibi: *Mantengalos de los frutos*, per quem ita tenet Baëça de decima c. 10. n. 16. & in l. 20. tit. 16. part. 6. ibi: *Catando toda via que de la renta, è de los eſquilmos ſalgan eſtas deſpenſas, &c.*

Si tamen fructus, & redditus ad illum pupillum nobilem alendum non ſufficerent, procul dubio illum in ſeruitio alicuius ex ſupradictis dominis tutor ponere illum deberet. Eſt enim intelligenda prædicta ſententia ſecũdum doctrinam Menchacæ ſupra relatam, qui nobiles etiã minores, Regi, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, quinimò & alijs nobilibus ſibi præcellentibus ſeruire dedecus non eſſet. Neque ijs obſtaret, quod quæſtus mercenarij ſordidus eſt, vt docet Cicero lib. 2. Officiorum, quia ibi loquitur de mercenario, qui dietim in opificio, ſiue vrbano, ſiue ruſtico laborat. Non verò noſtris temporibus alicui ſordidum eſſet, ſi ſecundum ſui ſtatus indigentiam, ſiue in bello, ſiue in pace, Regi, vel alteri nobili, vel etiam magno diuiti ſeruiret; quia in re tutori conſulendum erit, vt iudicem de ſtatu rerum pupilli, vel adulti certioretur, vt cognita eius indigentia, quid in hoc faciendum ſit, prudenter ſtatuat.

Sed modò dubitatur, an ſi tutor, vel curator ſuo minori gallinas, capones, ſiue perdices, & alia delicatiſsima cibaria præſtitiſſe profiteatur, idque in libro rationum ſcripſerit, hoc illi ſit in calculo recipiendum. In qua difficultate diſtinguendum cenſeo, an iſte minor ſit nobili genere natus, & in ſimul diues; an verò ſit pleuicius, vel agricola, licèt diues. Primo enim caſu, ſcilicet quando nobilis erat & diues, cibaria illi præſtita quãtumcumque delicata in calculo eſſent recipienda: ſecùs verò ſi ruſticus eſſet, hic enim ali debuit in pane, cepa, & allio, & non in delicatis cibarijs, vt voluit Accurſ. in l. ſeruis vrbanis. ff. de leg. 3. & in l. idem quæ. §. *Idem Labeo*. ff. mandat. vbi dicit, quòd nobili alimentario præſtari debeant in alimenta gallinæ, perdices, & arietina caro: ruſtico verò, allia, cepæ, caſeum, & legumina, gloſ. etiam in cap. Epiſcopus. 10. quæſt. 2. & in cap. nobis, de iure patronatus, & huic opinioni accerſere Tiraquel. de nobilit. q. 10. num. 187. Crotus in l. ſi conſtante, num. 15. Abbas in cap. cum omnes, n. 9. de conſtit. & loquendo in his, quibus minor tenetur ex ſuo alimentare, tenet Lara vbi ſup. num. 40. vbi dicit, quòd homini ſiue minori pauperi ſufficit præſtare ſingulis diebus, duas vel tres libellas panis: argum. l. iudices. C. de Epiſcopa. audient. Quam legem dicit menti tenendam Sebaſtia. Sapia. in additio. ad Abbatẽ, in d. c. cùm omnes. Quinimò & ſi tutor minori ſuo ruſtico, & pauperi delicatos cibos porrigeret, venialiter ſaltim peccaret, cap. vnum oratorium. §. *Criminis*. 25. diſtinct. quem textum ſingularem, & penitiſsimis memoriæ arcanis tradendum dicit Tiraquel. vbi ſup. Petr. Surd. de alimentis, quæſt. 18. num. 13. fol. 161.

Sed vlterius dubitatur, an ſi tutor de bonis pupilli, vel curator de bonis adulti, vel alius adminiſtrator ſoroti mi-

minoris, vel ſui domini alimenta vel do
rem conſtituit, eámve bonis artibus in-
ſtituerit, an quod ita illi pręſtiterit, ſit in
calculo recipiendum In qua difficulta-
56 te reſolutiuè dicendum erit, quòd tu-
tor alere & dotare tenetur ſororẽ pau-
perẽ pupilli, eodem patre natam, vt vo
luit Accur. in l. non omni. C. de admini
ſtrat. tutor. gloſ. fin. in l. cùm plures. §.
Cùm tutor, verb. *Alio patre*. ff. eod. & hæc
Accurſij ſententia communis eſt, teſte
Guiller. Bened. in repeti. cap. Rainun-
tius, verb. *Dotem*, num. 71. Iacobinus de
Sancto Georgio in l. profectitia. §. *Si fi-
lius*. ff. de iure dotium, & eos ſequuntur
Corraſius in l. qui liberos, ff. de ritu nup
tia. num. 63. Paulus de Montepico in re
petit. l. in quartam. num. 66. ff. ad l. Falc.
Tiraquel. in l. boues. §. *Hoc ſermone*, limi
tat. 9. num. 14. ff. de verbor. ſignifi. Pine-
lus in l. 1. 3. par. num. 101. C. de bonis ma
ter. Padilla in authen. vſque, num. 82. C.
communia delega. Xuarez in l. quoniã
in prioribus, limitat. 2. num. 10. verſic.
Vbi autem; Bald. Nouel. de dote. 6. part.
priuil. 16. Anton. Gomez in l. 40. Taur.
num. 75. Damaud. de tutore cap. 5. n. 51.
cum ſeqq. Molin. de primoge. lib. 4. c. 6
& 7. Mieres de maiorat. 4. part. quæſt. 1.
limit. 2. & quæſt. 27. & 28. Couarru. lib. 2
variar. cap. 16. & lib. 3. cap. 6. ad fin. Segu-
ra in l. cohæredi. §. *Cùm filiæ*, de vulgar.
Lara de aliment. in §. *Idem ſcripſit*, num.
92. Baëça de non meliorand. filia. cap. 8.
Gregor. in l. 6. verb. *Que la non pudieſſe vẽ
der*. col. 5. verſ. *Quãdo verò*, tit. 6. p. 6. & in
l. 18. tit. 16. part. 6 gloſ. verb. *Caſar alguna*.
Quæ ſententia manifeſtè de iure Re-
gio probatur in dict. l. 18. ibi: *Non deuẽ los
guardadores dar ni vender, ni enagenar ninguna de las coſas del huerfano, que ſea raiz; ſi fueras
ende ſi lo fiziere alguno por pagar deudas, que
vuieſſe dexado el padre del huerfano, ò por ca-
ſar algunas de las hermanas del moço*. Et licèt
hic textus indefinitè de fororibus pu-
pilli loquatur, tamen non debet exten-
di ad alias ſorores, quàm eodem patre
natas. Vbi licèt tandem cogitandum
relinquat, elegantius huic obiectioni
reſpondit Lara vbi ſup. num. 94. dicẽs,
quòd virtute huius indefinitę propoſi-
tionis diſpoſitio prædictæ legis Partitæ
nõ debeat ad vterinam etiam ſororem
extendi, cùm leges Partitæ trahi debeãt
ad ius commune, à quo effluxerunt, vt
noſtrates affirmant, vnde cùm de iure
communi poſteriores leges per priores
intelligi debeant, ex text. in l. non eſt
nouum. ff. de legibus, non eſt credendũ
prædictam legem Partitarum ius com-
mune primæuum ampliare voluiſſe in
perniciem minorum, & ſic prædictam
legem Partitæ de ſorore conſanguinea,
non verò de vterina locutã fuiſſe repu-
tat. Et eandem ſententiam tenuit ante
eos Ioan. Lupus de Pala. Rub. in repet.
cap. per veſtras. §. 20. num. 6. verſ. *Item
frater*, vbi expreſſè tenet, quòd frater nõ
tenetur ſororem vterinam dotare, li-
cèt eam alere teneatur, & nouiſsimè
eam tenet Ioan. Gutier. de tutel. part. 2.
cap. 3. num. 34. & quod illi ſit in calculo
recipiendum quidquid expenderit in-
ſtruendo ſororem pupilli bonis mori-
bus, probat text. in l. qui filium, vbi pu-
pillus educari debeat, quem ita intelli-
git Gutier. d. c. 3. n. 17.

57 QVINIMÒ & ſi quis eſſet curator
clerici, & clericus non haberet alia bo-
na quàm fructus beneficiorum, poſſet
ex illis prædictæ ſorori conſanguineæ
dotem cõſtituere, vt voluit Lara in d. §.
Idem reſcripſit, n. 95. ad med. vbi dicit, q̃
cùm clericus magis aſtrictus ſit pietatis
oneribus, quàm laicus, vt tradunt Do-
ctores in cap. 1. de emptio. & venditio. ſi
clericus patrimonium non haberet, de
redditibus beneficij illi dotem conſti-
tuere eſſet compellendus, Gutierrez de
tutel. lib. 2. cap. 3. num. 39. & quia ipſe la
tè dè hoc agit ad eum conuenit caſu
occurrenti recurrere. Caueat tamẽ ad-
miniſtrator, nec prædictam dotem ex
ſuo capite conſtituat, quia cum hoc an
aliquis ſit diues, vel pauper ad conſtitu-
tionem dotis, non conſiſtat in puncto
58 indiuiſibili, ſed habeat quandam reſtri-
ctionem, vel latitudinem arbitrio iudi-

cis

cis pensandam, vt voluit Palat. Rub. in repet. rubric. de cognatio. §. 11. num. 11. Couarru. lib. 2. variar. cap. 6. n. 6 Ioann. Garc. de expens. cap. 3. num. 48. versic. *Existimo ergo.* Menoch. lib. 2. de arbitra. cap. 65. num. 2. tam dotes, quàm alimenta à iudice sunt taxanda, vt in l. 1. §. *Sed nonnullos.* ff. de tutel. & ratio. distra. Bart. in l. si quis à liberis in princ. 1. Lara de alimen. §. *Sed si filius.* num. 5. & 6. vbi ponit modum, quem iudex seruare debet in istis alimentis constituendis, & quod
59 alimentorum & dotium constitutio à tutore facienda arbitrio iudici fieri debeat, congruaque & competentia alimenta & dotes esse debeant, considerata dotãtis facultate, ac dignitate, atque etiam patriæ consuetudine, voluit Cõsultus in l. quæro. ff. de iure dotium, & per illum textum ita tenuit Bart. in l. si constante, num. 48. ff. solut. matrim. & in authent. quod locum. num. 2. C. de collat. Molin. plures alios referens lib. 2 de primog. cap. 15. num. 39. & 40. vbi di
60 cit, quod hoc iudicis arbitrium, quod circa dotis, seu alimentorum constitutionem, & assignationem versatur, latissimum, non verò strictum, & tenax esse debet, & idem tenuit in lib. 1. capit. 18. n. 6. vers. *Aut agimus.* Quod tamen non intelligo absolutè esse tenendum, sed cum grano salis sit intelligendum, scilicet quòd licèt iudex tali alimentario præstare teneatur alimenta, secundum formam traditam in l. 5. tit. 23. partit. 7. versic. *E aun dezimos*, ibi. *Que se entiende, que le deuen dar lo que vuiere menester tambiẽ para comer, como para beber, como para vestir, è para calçar, è aun quando enfermare las cosas que vuiere menester para recobrar su salud, cà todas estas cosas son menester para la*
61 *vida del home.* Semper tamen iudex attendere debeat, vt non vniuersum redditum patrimonij in hæc alimenta pupilli, vel alterius alimentarij consumat, sed alimenta ita decernat, vt aliquid ex reddito patrimonij superfit pupillo, ita text. iunct. glos. verb. *Redditum*, in l. ius alimentorum, ff. vbi pupil. educa. debeat. Lara dict. §. *Sed si filius*, num. 7.

62 NEQVE etiam iste tutor, vel administrator circa alimẽta familiarium pupilli debet esse nimis lautus & splendidus; sufficit enim, si illis alimenta me-
63 diocris pretij subministret. Vnde si tutor famulis pupilli vinum vetus præstaret, cùm nouum absque salutis dispendio illis posset ministrare, illi in calculo non esset recipiendum, illud quod plus in veteri, quàm in nouo expendit, vt tenent Bart. & Platea in l. iubemus. la 1. C. de eroga. mili. anno. Romanus singul.
64 375. Iodocus Damaud. in tract. de tutore, cap. 7. num. 65. quod tamen verum intelligas, vbi pupillus non est de magnatibus, vel titulis, aut multum diuitibus, huiusmodi enim famulis iure optimo vinum veterum ministrare poterit, vt in terminis tenet Decius in l. 3. col. 1. ff. si certum petatur, quem sequitur Purpuratus ibi num. 15. & eos refert & sequitur Padilla in l. Præses, num. 17. C. de
65 serui. & aqua. Vinum autem à tutore pupillo præstitum neutiquè erit in calculo recipiẽdum, quia puer nutritus vino numquam peruenit ad bonum finem, ita glossa illa marginalis in l. qui filium. ff. de aliment. pupil. præst. nisi aliqua iusta causa, vt infirmitatis, vel conualescentiæ adesset.

SVMMARIVM.

1 *Tutor tenetur bonam fidem agnoscere, & debita minoris soluere.*

2 *Tutor si aduersus chirographarios, & veros minoris creditores temerè litiget nomine sui pupilli, vel adulti, nomine proprio in expensis condemnatur.*

3 *Administrationem cum libera habentes, non solum ciuiliter, verum & naturaliter (tantùm) debita aliquando soluere possunt.*

4 *Executor testamenti, an debita per defunctum præscripta soluere possit.*

5 *In foro Ecclesiastico non curatur de iure ciuili, in rebus tangentibus ad exonerationem animæ defuncti.*

Admi-

6 *Adminiſtratores regulariter etiam ſi liberam habeant, naturaliter tantùm debita ſoluere non poſſunt.*

7 *Adminiſtrator fiſci ex ſuo capite nedum denarium ſoluere poteſt.*

8 *Adminiſtrator & ſi generalem cum libera habeat, illa generalis poteſtas intelligitur reſtricta ad cauſas tantùm, quæ iuris neceſſitatem habent.*

9 *Mandătem ad id mandatum extendere non eſt veriſimile, ad quod ipſe cōpelli non poteſt.*

10 *Teſtator ſi iubeat executori teſtamenti, vt omnibus ſuis creditoribus ſoluat, non tenetur illi ſoluere, qui inſtrumentum elidibile habet.*

11 *Adminiſtrator ſoluere poteſt debitum domini, de quo conſtat per vnum teſtem, & creditoris iuramentum.*

12 *Iudex, qui arbitrium in cognoſcendo habet, an bonam fidem in iudicando agnoſcere poſſit.*

13 *Arbiter ſolam æquitatem præoculis habere debet.*

14 *Conſcientia impellit homines ad ſoluendum, quod debent.*

15 *Teſtator ſi iubeat, vt debita ſua ſoluantur, credere debet iudex, quod voluit, vt etiam naturaliter tantum debita ſoluerentur.*

16 *Vbi æquitas ſolùm eſt attendenda, ſolui debet, quod ex ſola naturali obligatione debetur.*

17 *Lis ſi cum minore, vel domino ſit agitata, & videtur aduocato dubia, metu futurarum expenſarum, non debet adminiſtrator cedere liti, & negotium indefenſum relinquere, aliàs de damno ob eius negligentiă euenienti oneratur.*

18 *Adminiſtratori ſi conſtet, quòd pater pupilli aliquibus annis aliquam quantitatem annui redditus ſoluiſſet, an ex hoc ſolo bonam fidem agnoſcere debeat, & ſoluere teneatur, antequam fiant expenſæ litigando.*

19 *Stare poteſt ſimul, quod quis ſit in quaſi poſſeſſione aliquid recipiendi, vel ſoluendi, & tamen debitum non ſit.*

20 *Syndicus Vniuerſitatis, qui videt ſuam ciuitatem inquietari pro cenſu, vel tributo, vel aliqua alia præſtatione, cuius debitum ignoratur, in lata culpa dicitur, ſi antequam tale debitum ſoluat, nō inquirat, debitum fuerit necne.*

21 *Maſſarius, ſiue maiordomus ciuitatis, non debet eiuſdem ciuitatis debita ſoluere, niſi de mandato iudicis, & Decurionum.*

22 *Syndici Vniuerſitatis licèt habeăt mandatum cum libera à lege, adhuc ſine iudicis mandato, bonam fidem, ſoluendo, agnoſcere non poſſunt.*

23 *Officialis publicus non poteſt ſoluere vnum numum ex æquitate ſui capitis.*

24 *Officialis publicus nihil ſoluere debet de ærario, niſi de mandato iudicis, & Decurionum.*

25 *Quantitas duorum ſcutorum reputatur parua, & modica.*

26 *Officialis, ſiue maiordomus Reipublicæ, etſi eò quòd ſoluit ſine liberatione à Decurionibus, & iudice lata compenſare non poſſit in rationibus, quod ita ſolutum eſt, poterit tamen actione negotiorum geſtorum, vel de in rem verſo, illud à communitate repetere.*

27 *Maiordomus Concilij non poteſt ſoluere correctori vltimum tertium ſalarij, niſi ſimul cum liberatione ei tradiderit teſtimoniũ, qualiter ſeruauerit pragmaticam circa plătationem, & conſeruationem montium.*

28 *Syndicus Vniuerſitatis ſolutionem liberationum recuſare non debet.*

29 *Cōcilium ciuitatis & iudex, qui malè aliquid liberauerunt de bonis Reipublicæ, an debeant pro rata conueniri pro mala liberatione.*

30 *Adminiſtrator ſi in ratione dati producat inſtrumentum debiti ſui domini cācellatum, an etiă ſi non producat apocham de recepto à creditore ſibi datam, quantitas in tali inſtrumento contenta ſit illi in calculo recipienda.*

31 *Debitor cum quo ratio calculatur, ſi producat inſtrumentum, quo factor, vel procurator ad exigendum confitetur certam quantitatem debiti ab ipſo recepiſſe, an talis quantitas ſit à domino in calculo recipienda.*

32 *Cōfeſſio procuratoris, vel factoris de recepto, an domino præiudicet.*

33 *Confeſſio de recepto à tutore, vel alio ſimili adminiſtratore facta, an minori præiudicet.*

Debi-

34 Debitor virtute alicuius inſtrumenti publici non poteſt probare ſolutionẽ, niſi per aliud ſimile inſtrumẽtum, vel per quinque teſtes, qui ad id fuerint rogati.

35 Mandatum eſt ſtricti iuris.

36 Procurator ſi ſit conſtitutus ad recipiendam pecuniam mutuo, debet intelligi de mutuo naturali, & reali, nõ verò de mutuo ciuili.

37 Mandatum ſi habeat clauſulam, qualiter quis conſtituit procuratorem ad exigendum, & recipiendum, & ad confitendum ſe habuiſſe & recepiſſe, adhuc confeßio ſimplex de recepto ab eo facta, domino non præiudicat.

38 Cõfeßio de recepto à procuratore, vel factore facta, etiam ſi ſit iurata, domino non præiudicat, niſi de vera numeratione, & receptione conſtiterit.

39 Confeßio tutoris de receptis à debitoribus pupilli, an & qualiter pupillo præiudicet.

40 Apocha de recepto à fiſci adminiſtratore data, fiſco præiudicat.

41 Confeßio procuratoris in iudicio facta domino præiudicat.

42 Seruo ſi legata ſit libertas, ſi rationem tutori hæredis reddidiſſet, & reliqua ſoluiſſet, non ſufficit, quod tutor ſcribat in libro rationum, qualiter ille ſeruus rationem reddidit, & reliqua ſoluit, niſi hoc ex veris probationibus conſtiterit.

43 Adminiſtrator habens mandatum generale cum libera à lege, licèt per ſuam confeßionẽ de recepto non poßit domino ſeu principali ſuo præiudicare, ſecùs tamen erit, ſi habeat mandatum generale cum libera ab homine.

44 Intellectus ad textum in l. fin. C. de apochis publi. lib. 10.

45 Confeßio debiti à ſe recepti facta ab inſtitore, & generali adminiſtratore, an domino præiudicet.

46 Dominus non tenetur recipere in calculo, quod ex apochæ, vel teſtium fide ſolutum non apparet.

47 Confeßio procuratoris non voluntaria, ſed ex neceßitate facta domino præiudicat.

48 Dicto vnius teſtis deponentis de facto proprio in cauſa tertij cum alijs adminiculis an credatur.

49 Officiali creditur in ſpectantibus ad eius officium.

50 Solutum anticipatè adminiſtratori creditoris an eo effecto non ſoluendo in calculo recipiatur, illi qui ſoluit.

51 Mandatum ſi ſit datum adminiſtratori ad exigendum à debitoribus, an virtualiter debitoribus videatur mandatũ, vt ſoluant tali mandatario eas quantitates, quarum & ſi dies ceßit, non tamen venit.

52 Debitor ille propriè dicitur, à quo inuito extorqueri poteſt.

53 Obligatus ſoluere quis non dicitur, interim quod ad ſoluendum aſtringi non poteſt.

54 Fiſci adminiſtrator ante diem ſolutioni præſtitũ poteſt cogere debitores ad ſoluẽdum.

55 Quod in diem, vel ſub conditione debetur, die nondum adueniente, & ſolui, & accepto ferri poteſt.

56 Pactum nõ valet, vt debitor ſoluere non poßit, quandocumque velit, etiam ante diem ſolutioni deſtinatum.

57 Procurator habens mandatum generale cum libera, omnia illa poteſt facere, quæ dominus veriſimiliter feciſſet, ſi præſens fuiſſet.

58 Solutum procuratori, qui habebat mandatum (ad recuperandum debita domini ſui) reuocatum, antequam reuocatio debitori intimata eſſet, an ſit in calculo recipiendum.

59 Tutor ſi velit reputare in rationibus, ceßionem ſibi factam aduerſus minorem, an quantitas ſibi ceſſa ſit illi in calculo recipienda.

CAPVT XXIII.

De ſolutionibus ab adminiſtratoribus factis, ab illiſque receptis, in calculo recipiendis.

IVRE conſtitutum eſt, vt tutores, & ſimiles adminiſtratores, non ſolùm credita ſuorum minorum, vel principalium recuperent, verum etiam quod ſi minores aliquid debeant congruo loco, & tempore inter-

terpellati, ſoluant. Quod ſi id non fecerint, & cùm poſsint de bonis, & pecunijs minorum ſoluere, bonam fidem non agnouerint; expenſæ, vſuræ, ſiue in tereſſe non minoribus, ſed eiſdem tutoribus, & adminiſtratoribus adſcribi de-
1 beat. Tenetur enim tutor bonam fidem agnoſcere, l. quoties. §. *Sicut*. ff. de
2 adminiſt. tut. Quo fit, vt ſi tutor aduerſus chirographarios, & veros creditores temerè litigare, & defendere pupillum, vel adultum velit, nomine proprio poſsit, ac debeat in expenſis condemnari. l. non eſt ignotum. C. de adminiſtrat. tutor. l. 25. tit. 5. part. 3. Bart. in l. qui ſolidum. §. *Etiam*. ff. de leg. 2. Bald. in l. Polla. col. 2. verſic. *Adde tutor*. C. de his, quib. vt indig. Mainer. in l. quo tutela, num. 172. ff. de reg. iur. Aim. conſ. 232. num. 2.
3 Caualcan. de tutor. num. 49. & 50. Qui enim habent adminiſtrationem cum libera, non ſolum ciuiliter, ſed naturaliter tantùm debitum ſoluere poſſunt, maximè vbi ageretur de exoneranda conſcientia alicuius defuncti, prout in executore teſtaméti tradit Bald. in l. id, quòd pauperibus, num. 22. C. de Epiſc. & Cleric. vbi addit aliud pulchrum ver
4 bum, ſcilicet quòd executor teſtamenti debita etiam præſcripta ſoluere poteſt, ſaltim quando præſcriptio non fo-
5 uetur de iure canonico. Et ratio eſt, quia in foro Eccleſiaſtico non curatur de iure ciuili in rebus tangentibus ad exonerationem animæ defuncti, quòd ſecùs eſſet in cęteris adminiſtratoribus,
6 quia quãtumcumque liberam habeãt, naturaliter tantùm debitum abſq; ſpeciali mandato ſoluere non poſſunt. Ita Bart. in l. legaui. ff. de libe. lega. per textũ in l. ſi is cui. §. *Flauius*. ff. de ſolutio. ibi: *Non eam pecuniam, quæ petitionem quidem non habet*. Et ita in adminiſtratore fiſci voluit Bald. in Rub. C. de conſti. pecun. Paris de Puteo in tract. Syndicatus, tit. de arbitra. eorum, num. 19. quo in loco ſubdit, fiſci adminiſtratorem ex ſuo ca-
7 pite, nedum denarũ ſoluere poſſe. Ita tenet etam Bart. in l. 1. §. *Hæc verba*, in
8 fin. ff. ne vis fiat. Quod ea ratione fulcitur, quia & ſi adminiſtrator quantumcumque generalem cum libera habeat, illa generalis poteſtas intelligitur reſtricta ad cauſas tantùm, quæ iuris neceſsitatem habent, vt voluit Bald. loco ſupra citato.
9 Neque veriſimile videtur, mandantem ad id extendere mandatum, ad id quod cauſam efficacem non habet, vt in dict. §. *Flauius*. Ex quibus in propoſito dixit Bald. in dict. l. legaui. Quod & ſi teſtator iubeat hæredi, vt omnibus qui à ſe recipere debent, ſatisfaciat, ei non ſit ſoluendum,
10 qui inſtrumentum elidibile produxit. Et eandem ſententiam tenuit Bartol. in l. quibus diebus. §. *Dominus*. ff. de condition. & demonſtration. Aretin. conſil. 93. num. 3. Balbus de præſcription. 1. part. princ. quæſt. 5. verſic. *Tertio infer-*
11 *tur*. Crederem tamen, quòd ſi de debito conſtaſſet per vnum teſtem, & partis iuramentum, vtique adminiſtrator illud ſoluere (ſemota lite) teneretur, prout in executore teſtamenti tenuit Ioan. Andr. in cap. cùm pro cauſa, de procura. Et eũ refert, & ſequitur Bald. in l. id, quod pauperibus, num. 24. C. de Epiſcop. & Cleric. vbi dicit, quòd etiam ſufficit executori teſtamenti coniecturalis probatio.

12 Et quod iudex, qui arbitriũ in procedendo obtinuit, bonam fidẽ in iudicando agnoſcere poſsit, condemnãdo reum ad ſoluendum his creditoribus, qui efficacem obligationẽ non habent, tenet Menoch. lib. 1. de arbit. c. 57. n. 3. verſ. *Cõtrarium*: vbi dicit, quod cùm prædictus arbiter ſolam æquitatem præoculis habere debeat, ea poteſt facere,
13 quę hominis eõſcientiam impellit. Vnde cũ conſcientia impellat nos ad ſoluẽ
4 dum, vt in l. & ſi inutiliter. C. de fideicõmiſ. ſi teſtator mandet debita ſua ſolui, intelligere debet iudex etiam de naturalibus; cùm id ipſum teſtatorem arbitremur voluiſſe, cogitans, ſe morituru. Idque tenet Bald. ibi. num. 4. verſ. *Quæro quid ſi faciunt*, text. in cap. 1. & 3.

de pact.& ita tenet etiam Bald. in dict. l.id quod pauperibus, num. 22. verſic. *Nono quæritur.*

16 RVRSVS prædicta Menochij ſententia confirmatur ex eo, quod dicit Bart.in l Quintus Mutius. ff. mandati. Vbi dicit, quod vbi ſola æquitas eſt attendenda, ſolui debet, quod ex ſola naturali obligatione debetur, & quod ita in curia mercatorum ſolet ſeruari. Et eandem ſententiam tenuit Decius in l. legem, num.8. C. de pactis. Pariſ. conſ. 82.num.18.& 19.lib.1. Afflict. deciſ. 399. num.3. Iaſo.in l.iuris gẽtium. §. *Sed cum nulla*.num.11.ff.de pactis. Galiaula in Rubric.de verb.oblig.num.205. Tiraquel. de pœnis legal.cauſa 51. n. 140. Straca de mercatura. C. de contractibus mercatorum, num.1.& 2.

IN alijs autem adminiſtratoribus, qui admodum latam hauenam à lege, vel ab homine non habent, ad hoc, vt ſoluere poſſint pro dominis, ita clarè illis de debito liquere debet, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari. Aliàs autem ſi aliqua iuſta cauſa dubitandi ſubſiſtat, minimè propria authoritate, ſed potiùs ſaltim prima iudicis ſententia præcedẽte ſoluere debent, aliàs autem nõ dicerentur bonam, ſed malam fidem agnouiſſe, & pecuniam domini iactare voluiſſe præſumitur, vt reſoluit Aim. cõſ. 132. num. 14. vbi loquendo in debito vniuerſitatis dicit, quòd quando res eſt
17 dubia, metu futurarum expenſarum, non debet adminiſtrator vniuerſitatis indefenſum relinquere negotium, vel debitum ſoluere.

18 SED modò, quod adminiſtratori cõſtat, quòd pater pupilli tali Eccleſiæ, vel priuato per plures annos annuum cenſum ſoluit, an hac ſola quaſipoſſeſſione probata bonam fidem agnoſcere, & ſoluere poſſit, & quod ex hac cauſa ſoluit pro minore, illi ſit recipiendum in calculis. In qua difficultate dicẽdum erit, quod neque in hoc caſu bonam fidem ei agnoſcere licet, niſi prius inueſtigauerit an illa quaſipoſſeſſio fuerit iuſta, an vitioſa: cùm ſi vitioſa reperta fuiſſet, nullum commodum quaſipoſſidenti afferre poſſet, ex text. in l.ſi duo, vbi Bart.ff.vti.poſſi.l.communi diuidũdo. §. *Inter prædones*, & in l.æquiſsimum. 19 ff.de vſufr. Poteſt enim ſtare ſimul, q̃ quis ſit in poſſeſsione, vel quaſi, percipiendi aliquem annuum redditum, & tamen is debitus verè non ſit, vt quando non oſtenditur titulus validus, vel cauſa quare huiuſmodi redditus annuus debeatur. Rurſus, quia ex poſſeſsione, vel quaſi nõ ſequitur, quod verè debeatur. Poſſet enim ex aduerſo probari, præſcriptionem interruptam fuiſſe, vel iuſtam reſtitutionis cauſam habuiſſe, vel ad vitam tantùm ſoluẽtis deberi, vt vo-
20 luit Aimo.d.conſ.132.num.13.vbi concludit, quod Syndicus vniuerſitatis, qui videt ſuam ciuitatem inquietari pro cenſis, tributo, vel alia annua penſione, cuius debitum ignoratur, in lata culpa eſſet, ſi ante quam ſolueret, nõ inquireret diligenter, an vniuerſitas ad illud ſoluendum aliquo pacto eſſet aſtricta, & ex qua cauſa, & an benè probata ſit præſcriptio, necne. Quod maximè locum haberet, vbi iuſſus iudicis, & Decurionum nõ præceſsiſſet, vt tenet Abiles in cap. Prætor. c.30.gloſ.verb. *Libramiento*. ex doctrina Bart.in l.quoties, notab.3.
21 ff.ad municip. vbi dicit, q̃ maſſarius cõmunis non debet ſoluere debita ciuitatis, niſi de mandato ptioris, & procerũ: & in propoſito dixit Bald.de Vvald. in tract.de conſtitutio.n.5. vol.1. quod
22 licèt Syndici vniuerſitatis habeant mandatum generale cum libera à lege circa negotia vniuerſitatis, adhuc ſine iudicis mandato, bonam fidem (ſoluendo) agnoſcere non poſſunt, argum. text. in l.ſi is cui. §. *Flauius*.ff.de ſolutio. ibi: *Quia non eſt veriſimile dominum ad eam ſpeciem ſoluendis pecunijs ſeruum præpoſuiſſe, quæ ſolui non debuerint*: & in terminis dixit
23 Bald.in rubr.C.de conſti.pecu. Quod officialis publicus non poteſt ſoluere vnum numũ ex æquitate ſui capitis. Et ideò Caſtellus in l.29. Taur.8.particula, verſ.

24 verſic. *Et percipias*, admonet iſtis Syndicis, ne aliàs de publico ærario ſoluant, quàm de mandato Decurionum, & iudicis, quia aliàs in calculo non erit recipiendum. Quod tamen ego limitarem, vbi quantitas ſoluta eſſet parua, ſcilicet vſque ad quantitatem ſex regalium, & ita tenuit Abiles in loco ſupra citato, num. 7. verſ. *Sed conſuetudo*. Quinimò & ſi ſoluiſſet vſque ad quantitatem duorum ſcutorum, & expenſa rectè facta fuiſſet, hoc eſt in re ciuitati vtili, ſolutio illa abſque liberatione facta eſſet in calculo recipienda, quia quantitas duo-
25 rum ſcutorum reputatur parua, & modica, vt tenet gloſſ. in l. hactenus, gloſſ. verb. *Pertinet*. ff. de vſufructu. Et in hoc, an ſit quantitas parua, vel magna, multum relinquitur arbitrio iudicis, vt tenuit Accurſ. ibi. Menoch. & alij ab eo relati lib. 2. de arbitra. caſu. 52.
26 num. 11. Dico tamen, quod licèt iſte maiordomus, *De proprios*, qui dicitur Syndicus vniuerſitatis, non poſſet compenſare in rationibus, quod ſine liberatione Decurionum, & iudicis ſoluit, tamen actione negotiorum geſtorum repetere poterit, quòd in vtilitate Reipublicæ expendit, ex toto tit. ff. & C. de negot. geſt. & de in rem verſo.

27 Quinimò & aliquando etiam liberatione tradita, de mandato Iudicis & Decurionum, iſti Syndici Vniuerſitatum ſoluere non poſſunt, prout in ſolutione ſalarij Correctoris expreſſè cauetur in l. 15. in fin. tit. 7. lib. 7. Recopil. vbi prohibetur maſſario, ſiue maiordomo communis, ne ſoluat vltimum tertium ſalarij Correctori, niſi ſimul cum liberatione ſibi à Concilio data exhibuerit teſtimonium, qualiter ſeruauerit pragmaticam, ſuper plantatione montium in dict. l. contentam, quod ſi ſpreta dict. l. iuſſione ſoluerit, illi in calculo non erit recipiendum, quod ità ſolutum fuit, vt patet ex dict. l. 15. ibi: *Mandamos à los concejos, juſticias, y Regidores de las dichas ciudades villas y lugares, que no libren à los dichas juſticias, ni acudan con el tercio poſtrero del ſalario, que por los dichos officios vuieren de auer, y ſi les fuere librado, y pagado, mandamos, que no ſe reciba en cuenta al mayordomo del tal concejo, y perſona, ò perſonas, que lo dieren, y pagaren*. In alijs
28 autem liberationibus à conſilio procerum dimanatis nulli dubium eſt quin Syndicus vniuerſitatis ſolutionē liberationū recuſare nō debeat, vt tenet Abiles in c. Prætor, c. 31. verb. *ò libraren*.

Credere m tamen, quòd etſi tex. in d. l. 15. dicit, quòd liberatio tali Correctori ſoluta, maſſario, ſiue Syndico non recipiatur in calculo, tamē cùm ipſe de mādato Decurionum & Iudicis ſoluiſſet, haberet recurſo contra illos, qui liberationem ſignauerunt. Et ita ſentit Bobad. in ſua Polit. lib. 3. c. 4. num. 67.
29 Quinimò, & à Correctore, de cuius manu firmata fuit liberatio, partem conſequi poſſe (de his ſolutionibus, quę malè liberatæ fuerunt) tenet idem Bobad. vbi ſup. n. 68. aduerſus Azeued. in l. 14. tit. 6. lib. 3. Recopil.

Rvrsvs dubitatur, an ſi adminiſtra-
30 tor non exhibeat in rationibus apochā de recepto, ſed inſtrumentum debiti cancelatum, quod dominus ad aliquid ſoluendum erat obligatus, quantitas in illo contenta ſit illi in calculo recipienda: in qua difficultate dicendum videtur, quòd recipi non debeat, eò quòd & ſi inſtrumentum debiti reperiatur penes debitorem cancellatum, adhuc ex eo non probatur debitum in eo contētum ſolutum fuiſſe, ex text. in l. Labeo. ff. de pact. Specula. in tit. de inſt. editione. §. *Poſt quam*. n. 8. verſ. *Quid ſi debitor*. Bart. in l. qui tabulas, num. 5. ff. de furt. Paul. in l. ſi de poſſ. n. 2. C. de prob. Alex. conſ. 59. vol. 2. n. 11. Capell. Tolof. q. 229. Maſcard. plures referens de prob. con-
31 cluſ. 436. & de iure Regio eſt tex. apertus in l. 11. tit. 19. part. 3. in fin. ibi: *E ſi por auentura no lo pudieſſen prouar, è la carta rota, ò cancelada ſe hallaſſe en poder de aquella otra parte, contra quien fue hecha, en-tonces no la deuan mandar refazer: porque*

ſoſpecharon los Sabios antiguos en tal razon, como eſta, que el deudor era quito de la deuda. Et idem diſponit l. 81. tit. 18. part. 3. verb. *Tornò*, vnde cùm ex eo, quòd inſtrumẽtum penes adminiſtratorem reperiatur non vera ſed magis quædã præſumptio ſolutionis debiti inducatur, non illi erit in calculo talis partita recipienda, niſi verè ſoluiſſe per inſtrumentum cõſtiterit, cùm ex eo magis cautum ſit domino, ex tex. in l. pecuniæ. C. de ſolutio. ibi: *Pecuniæ ſolutæ profeßio collata inſtrumento maiorem geſtæ rei probationem continet, quàm ſi chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuiſſe redditum.* Ideo hîc dicendum cenſeo, quòd ad hoc, vt quantitas in tali inſtrumento contenta adminiſtratori in calculo recipiatur, opus erit, vt probetur traditum fuiſſe inſtrumentum tali adminiſtratori per creditorem, quod manifeſtè probatur in l. ſi chirographum. ff. de probat. & in l. 9. tit. 14. part. 5. ibi. *Eſſo miſmo ſeria ſi vn hombre dieſſe à otro la carta, que auia ſobre èl del deudo, que le debieſſe, ò la rompieſſe à ſabiendas, con intencion de quitarle el deudo, que tambien ſeria quito por ende, como ſi le vuieſſe pagado.* Et idem dicendum exiſtimo, ſi cum inſtrumento cancellato in poteſtate adminiſtratoris reperto, aliqua alia ſimilis coniectura, ſiue adminiculum aliud concurrat, vt tenet Maſcard. vbi ſup. num. fin. Non enim cum adminiſtratoribus nimis ſtrictè eſt agendum, quia vbi de bona fide agitur, non licet de apicibus iuris diſputare, & ita erit intelligendus Damauderius de tutore. C. de tutorum, & curatorum iuſtificatione, num. 10. quatenus dicit, quòd adminiſtrator, ad probandum quod pro domino ſoluit, debet retinere inſtrumentum debiti cancellatum.

31 QVID tamen dicendum erit, ſi debitor, cum quo ratio calculatur, producat inſtrumentum, quo factor, vel tutor creditoris, cui ratio redditur, confitetur certam ſummam ab illo debitore recepiſſe, an talis ſumma in calculo ſit recipienda. In qua difficultate dicendum videtur, quòd talis quantitas non ſit in calculo debitori recipienda, eò quòd confeſsio procuratoris, & factoris (habentis mandatum ad recuperandum, vel generale cum libera) de recepto facta, domino non præiudicat, niſi per inſtrumentum tabellionis, vel per teſtium depoſitionem de naturali & reali ſolutione conſtiterit, & hæc ſententia probari videtur, ex text. in l. certum. §. *Sed an ipſos.* ff. de confeſſ. l. Lucius. §. *Tutelæ.* ff. de adminiſtra. tutor. l. non abſtulit. C. de nouat. ibi: *Neque in eo quod non ſoluebatur, eos liberare poterat.* Per quem textum hanc ſententiam tenet Bart. & Bald. ibi, & eos refert, & ſequitur Rodericus Suarez in repetitione legis poſt rem iudicatam, verſic. *Quia ſupra viſum eſt*, num. 15. cum tribus ſeqq. Tiraquel. de retract. conuentio. §. 4. glo. 6. num. 12. 33 verſic. *Sicuti nec tutor.* chart. 919. vbi tenet, quòd non valet confeſsio de recepto à tutore, vel quolibet alio adminiſtratore facta, in præiudicium pupilli vel domini, & ibi hanc dicit communem ſententiam, & eum refert, & ſequitur Maſcard. de probatio. concl. 361 num. 54. & 55. & rurſus concl. 369. n. 6. Straca de mercatura tit. mandati, num. 4. & tit. de adiecto. num. 125. Parlad. plures referens lib. 2. cap. fin. 5. part. §. 17. num. 11. Quorum ſententia vera eſt, etiam ſi talis factor, vel adminiſtrator haberet mandatum generale cum libera, vt tenet ex Iaſone, & alijs multis Caualcan. de tutore. num. 324. & ex eo cõprobari videtur, quia aliàs multæ colluſiones, & fraudes aduerſus dominos fieri poſſent, & ideo in quocunque actu, vbi ſuſpitio fraudis, vel colluſionis ſubeſſe poteſt, non ſufficit confeſsio, ſed vera, & realis numeratio, & traditio requiritur, ex text. in l. per diuerſas. C. mandati, per quem ita tenet Anto. Gom. in l. 9 Taur. num. 36. ſed in caſu, de quo agimus, ſi ſola debiti recepti confeſsio ſufficeret, dominus facillime per confeſsionem procuratoris, vel factoris defrau-

fraudari poſſet, vt in exemplo de villico refertur Lucæ cap. 16. qui amicos ſibi fecit de mammona iniquitatis. Igitur ne ſimilis anſa, & occaſio calumniandi adminiſtratoribus detur, néve tam ampla aperiatur via fraudibus & malitijs adminiſtratorum, non aliàs talis debitor liberabitur, quàm ſi inſtrumento publico, vel teſtibus (& fortè quinque) probauerit, ſed debitum tali adminiſtratori realiter ſoluiſſe, ex text. in l. teſtium. C. de teſtibus, vbi cauetur quod vbi quis eſt debitor virtute alicuius inſtrumenti publici, non poteſt probare ſolutionem, vel remiſsionem illius debiti, niſi ex alio ſimili inſtrumẽto publico, vel ſaltim ex dictis quinque teſtium ad id rogatorum; idque iure Regio probatur in l. 32. tit. 16. par. 3. quæ eſt cordi tenenda. Verbum enim illud *ſoluebatur*, de quo in dict. l. non abſtulit, debet intelligi de reali, & naturali ſolutione, vt in l. ſolutam. ff. de ſolutio. ibi: *Solutam pecuniam intelligimus vtique naturaliter, ſi numerata ſit creditori.*

34

Secvndò, prædicta ſententia iuuatur ex tex. in l. 1. *§. Si mutuam.* ff. ſi quis in fraudem patroni, vbi non obſtat patrono confeſſio liberti, qua confitetur mutuum pro domino recepiſſe, ſi realiter accepiſſe non conſtet, quominus Fauiana dominus agere poſſit, vt patet ex tex. ibi: *Planè ſi non accepit, ſed reſpondit ſtipulanti, erit Fauianæ locus*, & hanc ſententiam in procuratore ad recipiendum conſtituto, tenet Bart. in l. 2. §. fin. n. 6. ff. ſi cert. petat. cuius ſentẽtiam ibi ſequũtur Socin. n. 16. Iaſ. num. 20. Decius n. 26. Purpuratus num. 87. Curtius Iun. num. 24 Alciat. n. 16. vbi eam frequẽtiori Doctorum conſenſu receptam fuiſſe teſtatur, & in l. ſolutionis. ff. de verbor. ſignific. n. 22. cum ſeqq.

Tertiò prædicta ſententia confir-
35 matur ex eo, quia mandatum eſt ſtricti iuris, vt in l. ſi procurator. C. de procurator. & in cap. cùm olim. verſ. *Cùm procurator.* de offic. delega. ergo non debet extendi ad confitendum ſolutionem, niſi in mandato facultas confitendi à domino fuerit data, & ex hoc textu hanc ſententiam tenet Didacus Perez in l. 1. tit. 4. lib. 3. Ordi. vete. & hinc dixit Tiraquel. vbi ſup. gloſſ. 6. §. 4. verb.
36 *Conſignier.* num. 10. Quod ſi quis faciat, & conſtituat procuratorem ad recipiendum pecuniam mutuam, debet intelligi ſtrictè, & ſic de mutuo naturali & reali, non verò de mutuo ciuili; cùm aliud ſit quidpiam recepiſſe confiteri, aliud id ipſum re vera recipere. Quinimò & in propoſito dixit Bart. vbi ſup.
37 quod ſi in mandato contineatur, quod Titius conſtituit procuratorem ad exigendum, & recipiendum, & ad confitendum ſe habuiſſe, & recepiſſe, adhuc confeſſio de recepto à tali procuratore facta, domino non præiudicat, niſi verè, & realiter pecuniam numeratam fuiſſe conſtiterit, & illum ſequitur Caſtren. conſ. 337. n. 11. vol. 1. incipien. *Quæritur*, Anto. de Buttrio & moderni in c. ſi cautio, de fide inſtr. Faquin. nouiſſimè lib. 2. controu. iuris. c. 56. verſ. *Alteraeſt*
38 *ſententia.* Vltimò & finaliter hæc ſententia in tantum iuridica viſa fuit Scribentibus, vt dicant, quòd etiam ſi illa confeſſio de recepto à procuratore, vel adminiſtratore facta, ſit iurata, adhuc domino minimè præiudicet. Idque in terminis firmauit Bald. in authent. ſi qua mulier, col. 2. num. 1. C. ad Beleianum. Viuius dicens communem, verb. *Iuramento neceſſario non ſtatur*, Octauianus Chaqueranus deciſ. 172. num. 9. licèt ſecùs eſſet, ſi dominus iuraſſet ſe ratum habiturum, quidquid per procuratorẽ factum fuiſſet. Paul. conſ. 409. incipien. *Conſideranda ſunt verba inſtrumenti*, vol. 1. quem refert, & ſequitur Iaſ. in d. l. 2. §. fin. num. 22. Maſcard. concl. 369. n. 12. (licèt contrarium tenuerit Auiles in c. Prætor. cap. 1. verb. *Salario.* num. 8.) idq; locum habere dicit Gutier. de iuram. confirm. 1. part. cap. 50. n. 21. vbi ſuper tali confeſsione iudicis decretum fuiſſet interpoſitum.

Contrariam tamen ſentẽtiam

tenet Accurſ. in l. Lucius. §. *Tutelæ.*
39 verb. *Apochæ.* per text. ibi. ff. de admini ſtra. tuto. vbi tenet, quòd confeſsio facta à tutore de recepto à debitoribus pupilli durante tutela, præiudicat pupillo, & hanc ſententiam ſequuntur plures relati à Tiraquel. loco ſupra citato, & eam multis rationibus exornat Sarmient. lib. 3. ſelectarum, cap. 11. ex n. 4. Capitius deciſ. 16. num. 8. Et pro hac ſententia eſt text. ſingularis in l. 2. §. fin.
40 C. de quadri. præſcrip. vbi apocha de recepto à fiſci procuratore debitori data fiſco præiudicat, & loquendo in adminiſtratore, ſiue Syndico Reipublicę, eãdem ſententiam veram eſſe profitetur Romanus conſ. 352. n. 4. Maſcar. de probat. cõcl. 369. n. 10. Octaui. Oſaſc. deciſ. 38 num. 36. qui plures pro hac ſententia adducit. Facit etiam tex. in l. certum. §. *Sed an ipſos.* ff. de confeſsis. Vbi confeſ-
41 ſio procuratoris in contentioſo iudicio facta domino litis prę iudicat, facit tex. in l. cùm precum. C. de liberal. cauſa: & idem in confeſſione tutoris facta in contentioſo iudicio tenet Roman. conſ. 389. num. 3. Maſcard. concluſ. 370. num. 2. Et in confeſſione Rectoris Eccleſiæ, quod Eccleſiæ præiudicet, firmat Abbas in cap. dilectus, n. 4. de Capel. Monacho. Præterea pro hac ſententia facit; quia ſi verum eſt, quòd apocha ſimplex inſtitoris, quia dominum debere aliquid confitetur, domino præiudicat, vt in l. fin. ff. de inſtit. Iaſ. in §. *Actiones*, num. 51. inſtit. de action. quanto magis (ex ſua confeſſione) adminiſtrator, cui libera, præiudicabit domino, ſi confeſſus fuerit à debitoribus recepiſſe aliquam debitam quantitatem: cùm promptiores debeamus eſſe ad liberandum, quàm ad condemnandum, ex l. Arrianus. ff. de action. & obligation. Cùm igitur hæc noſtra quæſtio difficillima viſa fuerit Folerio in tracta. de cenſi. fol. 226. n. 51. illam cogitandam relinquit.

SED prædictis non obſtantibus, prior ſententia verior, communior, & receptior eſt, ex fundamentis ſuperius pro ea adductis. Et tenendo illam, non obſtant fundamenta pro affirmatiua opinione adducta. Et in primis non obſtat textus ab Accurſ. & Sarmiento, & alijs pro ea adductus, in dict. §. *Tutelæ*: quia tantum abeſt, vt ibi affirmatiua ſententia probetur, quòd penitùs negatiua probata videatur, quia ſi benè ad verba illius text. attendamus, conditionaliter loquitur Iuriſconſultus, vt colligitur ex verbis illius. §. ibi: *Reſpondi, ſi tempore adminiſtratæ tutelæ, tutori tutelam gerenti, debitores ſoluiſſent, liberatos eſſe ipſo iure à pupillo.* Coniungẽdo namque dictionem illam. *ſi*, cum verbo, *ſoluiſſent*, efficitur conditionalis deciſio; & perinde eſt, ac ſi dixiſſet: Si probauerint ſoluiſſe, verè, & realiter, à pupillo liberatos eſſe. Quod manifeſtè colligitur ex text. in d. l. ſolutam. ff. de ſolutio. vbi nõ dicitur ſoluta pecunia, de cuius vera, & reali ſolutione non conſtat. Et certè hic eſt verus, & genuinus ſenſus illius. §. teſtelaſone in dict. l. 2. §. fin. num. 20. vbi dicit in d. §. *Tutelæ*, plura concurrere, quæ in fauorem communis opinionis aſtringunt, ſcilicet illa conditio, *Si ſoluiſſent.* Item quòd erat tutor, qui à lege habet mandatum cum libera. Item quòd prædictus tutor cenſetur quaſi dominus rerum pupilli, vt pluries iure Ciuili, & Regio probauimus. Item quòd agebatur de actu fauorabiliori, ſcilicet liberationis, ex l. Arrianus. ff. de action. & obligation. Et tamen his quatuor concurrentibus non præiudicat minori ſola apocha de recepto a tutore data; quãto ergo minus prę iudicaret confeſſio cuiuslibet ſimplicis procuratoris, ſeu factoris ad recipiendã ſolutionem conſtituti. Et pro hac negatiua ſententia facit text. elegans in l. qui filium.
42 ff. de manumiſ. teſtament. Vbi ſeruo relicta libertate, ſi rationem tutori hæredis reddidiſſet, & reliqua ſoluiſſet, non ſufficit ad hoc vt libertatẽ cõſequatur, quòd tutor in libro rationũ ſcripſerit, ſibi reliqua à ſeruo fuiſſe ſoluta, niſi de vera,

vera, & reali numeratione fuiſſet probatum, & ex hoc textu cõmunem ſententiam veram eſſe profitetur nouiſsimè Ioan. Gutier. d. c. 50. n. 7. Parlador. tamen lib. 2. rerum quotidia. cap. fin. 5. p. §. 17. num. 12. aliter intelligit tex. in d. §. *Tutelæ*, dicit inquam, quòd in caſu illius tex. debitor exhibuit apocham de recepto à tutore factam, & quod Conſultus ideo illam ſolutam fuiſſe iudicauit: quia apocha non dicitur, niſi quando fidem facit tabellio, quòd pecunia re vera eſt ſoluta, vt in l. ſi accepto latũ. ff. de accepti latio. ibi: *Apoca non aliàs, quàm ſi pecunia ſoluta ſit.* Sed contrarium reperio tenuiſſe Accurſ. in l. plures apochis, verb. *Apochis.* C. de fide inſtrum. vbi dicit, quòd apocha eſt de receptis, quando confiteor me recepiſſe tãtum, ex tex. in l. fin. §. *Titius.* ff. de cõdictio. indebit. & l. qui tabulas. ff. de furtis.

NEQVE obſtat fundamentum Alexan. pro cõtraria ſententia adductum, quatenus dicit, quòd eò quòd tutor cẽſetur habere generalem adminiſtrationem cum libera à lege, eius apocha de recepto ſufficiat ad liberandum debitorem. Quia reſpondetur, quòd licèt adminiſtrator habens generale mandatum cum libera ab homine, poſsit domino per ſuam confeſsionem de recepto præiudicare, vt in l. 7. tit. 14. part. 5. tamen ſecùs eſt in tutore, vel alijs, qui habent liberam à lege, & ita diſtinguit Lanfrancus ab Adriano in tract. de arbit. ſection. principali, n. 9. notat Bartol. per tex. ibi in l. 1. ff. de officio procurat. ceſſa. Bald. in c. cùm contingit, col. vlt. de tranſact. Iaſo. in d. §. fin. & ibi Alciat. num. 16. Caualcan. de tutore, num. 324. Ioan. Gutier. vbi ſup. n. 7. Et ratio differentiæ inter adminiſtratores à lege, vel ab homine conſtitutos, ea eſt; quia lex fauet illi, cui ex eius diſpoſitione tutor, vel adminiſtrator datus fuit: nõ tamen illis, qui cùm poſſent in mãdato legem apertius dicere, & ſibi (pro ſuo arbitrio) prẽcaueri, latas habenas ſuo adminiſtratori dederunt, ex text. in l. cum mandato. ff. de minor. Ex qua diſtinctione, & reſolutione deducit falſam eſſe Bartoli ſententiam ſuperius relatam, quatenus communem ſetentiam in tantum extendit, vt locum habere dicat, etiam ſi in mandato dictum fuiſſet, quod dominus dabat poteſtatem procuratori ad recipiendum, & recepiſſe confitendum, quia eius dictum communiter reprobatum; teſte Maſcardo de probation. concluſ. 379. num. 9. Gutier. vbi ſup. num. 8. Quia prædicta clauſula aliàs redderetur inanis, & ſuperuacua, & eſſet debitoribus nimis captioſa, & deceptiua. Et eum reprobat Straca de mercatura, tit. mandati, n. 4. Parlad. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. part. 5. §. 17. num. 14. & pro hac ſentẽtia contra Bart. eſt tex. in l. 61. tit. 18. part. 3. vbi Gregor. verb. *Por pagado.*

43 NEQVE etiam obſtat text. in dict. l. 2. §. fin. C. de quadrie. præſcript. quia ibi fiſco nocuit confeſsio procuratoris fiſcalis, ad hoc ſcilicet, ne poſſet ſoluenti opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quia cùm fiſcus ſit potens, & facilem habeat exactionem, non præſumitur, neque veriſimiliter ſuaderi poteſt, quòd ſpe futurę numerationis apocham de accepto fiſci debitori præſtiterit. Quem intellectum adduxit Salicetus in l. in contractibus. §. *Sed quoniam*, verſ. *Ex his ſume cautelam.* C. de non numer. pecu. Et ita venit intelligẽdus tex. in l. fin. C. de apochis publi. lib. 10. Vel 44 aliter poſſet dicto. §. finali reſponderi, ſcilicet, quòd ibi ex cõfeſsione de recepto à fiſci procuratore facta, talis reſultat prẽſumptio, vt neque actio, neq; exceptio nõ numeratæ pecuniæ aduerſus debitorem, qui talem apochã de recepto habet à fiſco, vel moueri, vel obijci poſsit, donec prius excutiatur procurator fiſci, qui talem apochã debitori dedit. At verò eo excuſſo, & non ſoluẽdo exiſtente, proculdubio poſſet debitor iterũ pro tali credito cõueniri. Qui intellectus deduci videtur ex tx. in l. 2. C. de cõueniẽ. fiſci debito. vbi cautio, quę

non probat contra fiscum, sed contra eius officiales, operatur, vt prius officialis, qui illam dedit, quàm debitor conueniatur. Idque manifestè colligitur ex text. ibi: *Fisco quidem contra te manet actio, quod argẽtũ, quod inferri debebas, rationibus fuerit relatum; si cautionem, quæ tibi super eo exposita est, tabularius non subnotauit. Æquum tamen est, vt prius de bonis eius, qui exactor fuit (si soluendo est & conueniendi eum facultas datur) indemnitati fisci satisfiat, tunc à te (si seruari hic modus non possit) reposcatur.*

NEQVE vltimò, & finaliter obstat text in dict. l. fin. ff. de institoria. contra prædictam communem sententiam superius adductus: quia in illo sententia Accursij, & Sarmienti in contrarium relata minimè probatur, solùm enim dicit, quòd si institor alicuius campsoris misit alicui cautionem huiusmodi, scilicet: habes penes mensam numulariam patroni mei mille aureos, quos tibi red 46 dere debeo in Kalendis Maij proximè futuris. Per talia verba institor non manet obligatus ad solutionem illorum mille aureorum, nec pro illis aliquo modo potest conueniri: non verò confitetur Consultus, quod ex dicta cautione patronis ad illam mille teneatur, vt perperam dictus Sarmient. existimauit, sequendo Ias. in dict. §. *Actionum*, num. 51. instit. de actionibus. Ex quibus communis sententia remanet defensata, & eam sequitur Gregor. Lup. in l. 61. tit. 16. Partit. 3. glos. verb. *Por pagado*, vbi dicit, tutius esse, vt in praxi Bart. sententia sequatur, super qua communis fundatur, vtpotè quia maiori ratione, & æquitate nitatur.

POSSET tamen Accursij, & sequatium sententia in puncto iuris in scholis optimè sustineri, cùm fortissimis sit fulcita fundamentis; idque firmauit Decius in l. 2. §. fin. num. 5. & 6. ff. si certum petatur. Tiraq. vbi sup. num. 78. verb. 45 *Lepres que lachoses*, §. 1. glos. 18. Alexand. consil. 90. num. 3. vol. 30. maximè vbi apocha, vel confessio de recepto facta fuisset à procuratore, cui omnium negotiorum administratio cum libera ab homine, concessa fuit, quia cùm procuratoris persona fuerit à domino valdè approbata, eius apochę stare tenebitur. In procuratore verò vel administratore à lege constituto secùs omninò dicẽdum erit; licèt multum in hoc commissum fuerit iudicis arbitrio; ipse enim ex circunstantijs numeratum, an innumeratum fuerit debitum, æstimare, & arbitrari poterit, l. 1. in princ. vbi Bald. ff. de offic. procur. Cæsa. idque tenet Ias. & Alciatus in d. l. 2. §. fin. C. de quadri. præstatio. quem refert, & sequitur Mascar. concl. 361. num. 3. Tiraquel. d. §. 4. glos. 6. num. 13. in fin. Petrus Surd. decis. 129. num. 25. & loquẽdo in confessione Prælati, qui administrabat res Ecclesiæ, idẽ tenet Mascard. concl. 367. num. 22. & 346. num. 28.

VNVM tamen singulare (retenta communi sententia) menti tenendum 46 erit, scilicet, quòd & si dominus non teneatur recipere in calculo, quod ex apocha, vel testium depositione numeratum non apparet, tamen iste procurator, vel factor, qui apocham de recepto debitori præstauit, benè poterit esse testis pro debitore, ad probandum veram & realem numerationem: hic enim per modum contentiosæ iurisdictionis interrogatus simul cum alio teste de visu, plenam efficiet probationem; idque probari videtur ex text. in l. non solùm in fin. ff. de procurat. per quem text. ita tenet Mascard. concl. 370. num. 2. Ioan. Gutier. vbi sup. num. 5. vbi dicit, quòd si iste procurator, qui per instrumentum de recepto recognouit sibi à debitore fuisse solutum, tanquam testis sub iuramento interrogetur, & sic non per modum voluntariæ, sed contentiosæ iurisdictionis, & ex necessitate, benè fa- 47 cit fidem: quia confessio procuratoris non volũtaria, sed ex necessitate facta, præiudicat domino, & hæc tanquam quotidie in foro versentur, menti tenẽda, & digito liganda reputauit, & ita tenet

net Corneus conſ. 168. num. 2. lib. 1. Surdus loco ſup. citato, n. 24.

Dico etiam, quòd &ſi cum dicto procuratoris prædicti non concurrat alius teſtis de viſu, ſed aliquæ aliæ aſſiſtant coniecturæ, ſufficiens probatio
48 erit, ad hoc, vt tali apochę ſtetur, & credatur; quia dicto vnius teſtis deponentis in facto proprio, in cauſa tertij eſt ſtādum; maximè concurrentibus alijs adminiculis, ex text. in l. quæro. §. fin. ff. de ædili. edict. Ita Paulus Caſtr. in l. quicunque. C. de ſeruis fugitiu. Philip. Portius lib. 1. concl. cap. 5. verſic. *Limita, quando vnus*; & melius omnibus Iaſ. in l. nec is, ex num. 6. vſque ad fin. ff. de adquiren. hæred. Et ad prædicta facit ſententia
49 Ruini, conſ. 56. col. 4. volum. 1. dicentis, quòd in ſpectantibus ad eius officium creditur officiali deputato, & idem tenuit conſ. 32. col. fin. eod. vol.

Vltimò pone, quòd quidam dedit ſuo factori, vel procuratori mandatum ad recuperandum quidquid ſibi deberetur; & talis factor recuperauit realiter & verè redditum, cuius dies licet ceſſerat, nondum tamen venerat dies ſolutioni deſtinatus: deinde iſte factor decoctus fuit, veniente tamen die ſolutioni deſtinato, dominus petit à debitore, vt annuum redditū ſoluat de illo (vt aiunt) tertio, cuius dies venerat poſt decoctionem ſui factoris: ipſe verò cēſualiſta dicit in rationibus, quod anticipata ſolutione factori ſuo tertium illius diei perſoluit, & de hoc inſtrumē
50 tum publicum exhibet. Dubitatur modò, an quod debitor iſte cenſualiſta anticipatè adminiſtratori creditoris perſoluit, in calculo ſit recipiendum debitori, ſi antequam veniret dies ſolutioni deſtinatus, vel reuocauit dominus mādatum factori, vel interim decoctus fuit factor.

51 Et in primis dicendum videtur, q̄ cùm mandatum ſit præſtitum adminiſtratori ad exigēdum à debitoribus; ipſiſq́ue debitoribus (virtute talis mandati) vt ſoluerent adminiſtratori pet creditorem iubetur, non aliter ſoluere poſsint, quàm ſi iam venerit dies ſolutioni deſtinatus, ex textu in l. qui hominem. §. *Si Titium*. ff. de ſolutionibus, ibi: *Nam is, qui omnibus negotijs ſuis aliquem præponit, intelligitur etiam debitoribus mandare, vt procuratori ſoluant.* Ergo ſecūs erit, ſi non ſint debitores, cùm propriè debitor ille dicatur, à quo inuito poteſt extorqueri, vt in l. debitor. ff. de verborum ſignificat. & in l. 10. verſ. *E debitor*. tit. 33. part. 7. Bartol. in l. fideiuſſor obligari. §. 1. ff. de fideiuſſor. vbi dicit,
52 quòd propriè dicitur debitor ille, à quo inuito poteſt extorqueri, aliàs dicitur
53 debitor abuſiuè; neque interim quis dicitur obligatus ſoluere, niſi poſtquam ad ſoluendum aſtringi poteſt, vt in princip. inſt. de obligatio. ibi: *Quo neceſsitate aſtringimur alicuius rei ſoluendæ.* Idque tenet Petrus de Vnzola in tractatu artis Notaria. cap. de obligatio. num. 1. & 2. & pro hac ſententia eſt tex. apertus, qui non videtur poſſe cauillari, in l. ſi ita ſcriptum. §. *Si ſub conditione*. ff. deleg. 2. ibi: *Nam neque pertinet ad nos, antequam dies veniat, vel conditio exiſtat*: & text. melior in l. ſi ſcripſiſſet. 46. ff. delegat. 2. vbi verba præſentis temporis non porrigūtur ad debita in diem vel ſub conditione. Igitur ante diem debitor ſoluere non potuit adminiſtratori habenti mādatum ad debita recuperandum, cùm propriè ante diem debitor dici nō poſſit, ſaltim quo ad exactionem, vt in l. is qui ſub conditione. ff. de actio. & obligatio. Anton. Theſau. deciſio. 235. n. 3. & tenet Bart. in l. 1. num. 32. ff. ſi certum petatur. Rurſus, quia licèt virtualiter debitori videatur creditor mandare, vt ſoluat, vt ſupra retulimus, interim tamen quòd non eſt debitor propriè ſoluendo excedit mandatum, cuius fines excedere non debet, ex vulgata l. diligenter. ff. mandati. Cùm non videatur mandare, vt ſoluat, niſi pecuniam effectualiter debitā: iuxta text. in l. ſi is cui. §. *Flauius*, ibi: *Non eam pecuniam, quæ petitionem quidem non habet.* Ergo ſolutio facta

cta præter formam mandati, eſt ipſo iure nulla, & inualida, vt notat Bart. in l. item eorum. §. *Sed ſi ita.* ff. quod cuiuſq; vniuer. nomine, facit Deciſio Genuenſ. 210. n. 7. vbi commiſsio data cum termino non poteſt exequi ante, nec poſt terminum.

ADVERSVS tamen prædicta facit
54 text. in l. 1. C. de cõditio. ex lege, vbi adminiſtrator fiſci ante diem ſolutioni cõſtitutum poteſt à debitoribus recipere, & remanent plenè liberati. Et pro hac ſententia eſt textus apertus in l. quod in diem. ff. de ſolution. vbi quod in diem quis debet, poteſt ſoluere, die nondum adueniente, vt patet ex verbis Iuriſconſulti, ibi: *Quod in diem certum promiſſum eſt, vel ſtatim dari poteſt, totum enim medium tempus ad ſoluendum promiſſori liberum re-*
55 *linquitur*. Facit etiam text. in l. quod in diem. ff. de accepti latio. Vbi quod in diem certam, vel ſub conditione debetur, die nondum adueniente, accepti latione remitti poteſt. Et ita notat Anto. Gomez de qualita. contractuum. num. 22. verſ. *Ex quibus infero.* 2. tom. variar. c. 11. Et pro hac ſententia facit etiam elegans ratio; nam cùm debitores ſint quodammodo ſerui, & clientes ſuorũ creditorum, vt in l. fideicommiſſum. §. *Si rem*, & ibi notat gloſ. verb. *Accipere.* ff. deleg. 3. & in l. 3. C. de nouatio. & quilibet poſsit ſe à tali ſeruitute quandocumque liberare, vt in l. 2. ff. de libero homi. exhiben. & in l. ſi homo. §. fin. ff. deleg. 1. poterit debitor etiam ante diẽ ſoluere creditori, vel illi, qui mãdatum ad recuperandum ab ipſo habet. Quin-
56 imò non valet pactum, vt debitor quandocumque, & etiam ante diem ſolutioni deſtinatum ſoluere non poſsit, vt ſubtiliter defendit Paul. Caſtrenſis cõſ. 145. incipien. *Pactum iſtud*, in mea impreſsione; quia in alijs nouioribus impreſsionibus fortè numero diſtat. Et videtur idem teneri per Bart. in l. qui Romæ, in princ. num. 4. ff. de verb. Certè articulus eſt anceps, & parum adhuc à Doctoribus agitatus. Rurſus, quia obligatus ad ſoluendum certum quid quolibet anno, in quacumque die anni ſoluere poterit. l. quod quis. ff. de actio. & oblig. & ita ſoluendo liberatur, vt in l. poſt mortem. C. de fideicommiſsis, Petrus Surd. de aliment. priuileg. 34. n. 1. fol. 292.

SED prædictis non obſtantibus in caſu propoſito diſtinguendum erit, an mandatum fuerit datum ad recuperandum, quod alicui deberetur, an verò ſimpliciter, & indefinitè ad recuperandum cum libera, & generali adminiſtratione. Et primo caſu dicendum puto, quòd illud quòd anticipata ſolutione factori ſolutum fuit, non tenebitur in noſtro caſu dominus recipere in calculo; cùm limitatum fuerit mandatum ad recuperandum, quod domino deberetur: limitata enim cauſa limitatos producit effectus. l. in agris, de acquir. rer. domi. nõ enim debuit ſoluere debitor, quod nondum debebatur. Et ſi dicas, quòd ex deciſione dict. §. *Si Titium*, eò quòd illum fecit procuratorem ad recuperandum debita, videtur mandari debitoribus vt ſoluãt, intellige, & ſubaudi, quod verè debitum extat; minimè tamen videtur mandare, vt debitũ, cuius nondum venit dies ſolutioni deſtinatus, ſoluatur, vt in l. ſi procurator. §. *Quod.* ff. de cond. indebiti. & ſic debitor antea ſoluendo excedit fines mandati contra l. diligenter. ff. mandati. & ideo ſibi imputari, & iterum ſoluere debet. Vt innuit Petrus Surdus deciſ. 320. num. 78.

SECVNDO verò caſu, ſcilicet, quan
57 do adminiſtrator haberet mandatum generale cum libera ad recuperandum debita, ſecùs erit; quia habens ſimile mandatum, omnia illa facere poteſt, quæ dominus veriſimiliter feciſſet: ex text. in l. 19. tit. 5. part. 3. verſic. *O ſi en la carta.* & verſic. *Mas los otros.* Cùm ergo quilibet in re ſua ſit moderator, & arbiter, vt in l. in re mandata. C. mandati, nõ eſt dubium, quòd quilibet ſibi debita recepiſſet ante diem, ſi ſibi ſolueretur. Vel

idem

idem eſſet dicendum, vbi dies ſolutioni deſtinatus appoſitus fuiſſet in fauorem debitoris, quia hoc caſu ſoluendo habenti mandatum generale cum libera, & etiam habenti mandatum ſimplex ad recuperandum, quod debitum eſſet, benè ſolutum fuiſſet: quia quod in diem debetur ab initio contracti debiti, afficit debitorem ad ſoluendum, vt in l. cedere diem. ff. de verb. ſignific. Tu tamen caſu eueniente cogitabis.

58 VLTERIVS dubitatur, ſi adminiſtrator ſoluit aliquid factori domini, qui ſolebat habere mandatum ad recipiendum pecunias, erat tamen tempore ſolutionis reuocatum, an illud quod ſoluit, in calculo recipi debeat. Vide. l. vero procuratori. ff. de ſolutio. & l. 5. tit. 14. part. 5. & diſtingue, prout in l. qui hominem. §. *Si Titium*. ff. de ſolution.

59 AN autem tutor poſsit reputare in rationibus debitam quantitatem ſibi ceſſam aduerſus ſuum minorem, vide quod non; Angel. in authent. minoris debitor. §. *Item ſi debitor*. C. qui dare tutor. poſſ. Damauder. de tutore cap. 9. num. 137. cum. ſeqq. Salicet. in dict. §. *Item ſi debitor*; Quinimò ius ipſum ceſſum minori ipſo iure acquiritur, & à debito liberatur, vt in authentico, vt ij qui oblig. ſe per. habe. res minorum. §. *Quod ſi quis*, qui eſt mirabilis in propoſito.

SVMMARIVM.

1 *Adminiſtrator an donationem, largitionem, vel liberalitatem facere poſsit de bonis ſui principalis.*

2 *Tutor, vel curator minori donare volenti, authorare non poteſt.*

3 *Tutor ſi de facto authoritatem ſuam interpoſuerit ſuo minori donationem ſimplicem facienti, iudicio tutelæ tenebitur.*

4 *Syndicus Reipublicæ, an aliquid de bonis publicis donare poſsit.*

5 *Adminiſtrator cui libera conceſſa eſt, nõ poteſt debitum liquidum remittere.*

6 *Procurator cui libera accepto ferre non poteſt.*

7 *Procurator, cui libera, appellationi interpoſitæ renuntiare non poteſt.*

8 *Donare an modica poſsit adminiſtrator.*

9 *Libera ſi adminiſtratori concedatur, cenſetur illi conceſſa facultas donandi, quæ donari conſueuerant.*

10 *Adminiſtrator poteſt remittere creditum debitori, extrema egeſtate laborante.*

11 *Iudicibus permiſſum eſt pauperibus (in pœna pecuniaria cõdemnatis) mulctam ſiue pœnã remittere.*

12 *Tutor excuſatur, ſi à pauperrimo debitore debitum non exegit.*

13 *Tutores, vel adminiſtratores nobilis an donare aliquid poſsint.*

14 *Tutores regij donare qualiter poſsint.*

15 *Tutoribus, & curatoribus illuſtrium, qualiter donare ſit permiſſum.*

16 *Cardinales conſiderata eorum dignitate, donationes facere poſſunt de bonis intuitu Cardinalatus quæſitis.*

17 *Tutor regius, licèt liberalitates exercere poſsit, quando Princeps in Regem accipitur, tamen ea donare non poteſt, quæ Reges prædeceſſores rarò donare ſolebant.*

18 *Rex ſi eſt ſolitus aliqua magna facere propter honorem ſuæ Regiæ Maieſtatis, & regalis coronæ, idem eius Vice-Regi permittitur, dummodò non donentur ciuitates, vel oppida in regali corona incorporata; quia eas neque Rex ipſe minor, vel etiam maior donare non poſſet.*

19 *Tutor toties de rebus pupilli donare poteſt, quoties ſine dedecore pupilli id recuſare non liceret.*

20 *Vbi ſine dedecore pupilli abſtinere à donando non poſſet, poteſt tutor pecuniam cambio, vel ſub annuo redditu accipere, vt donetur, vt euitet decoctionem honoris, quam aliàs pupillus facturus eſſet.*

21 *Donationes modicæ factæ ab adminiſtratoribus Regni, vel Reipublicæ, nuntijs bonum nuntium ferentibus, ſunt in calculo recipiendæ.*

22 *Nuntijs in remunerationem publicæ lætæ lætitiæ aliquid pro ſuo arbitrio reſpublica do-*

donare poteſt.

23 Modicè, an immodicè donatum ſit, iudicis arbitrio relinquitur.

24 Donata ab adminiſtratore alicui in remunerationem ſeruitiorum ſuo principali factorũ, an ſint in calculo recipienda.

25 Tutor remuneratoriè donando, nõ dicitur ſimpliciter donare.

26 Primates populi, cauſa beneficij gratificandi, an donare poſſint.

27 Donator licèt non teneatur de euictione, quando donatio incepit à traditione, tamen ſi remunerando donauit, tenetur.

28 Donatio remuneratoria non eſt propriè donatio, ſed compenſatio & ſatisfactio, quæ accedit naturæ contractus oneroſi.

29 Diſpoſita in donatione ſimplici, & mera, non habent locum in donatione remuneratoria.

30 Adminiſtrator, quando remunerando de bonis ſui principalis donat, debet exprimere in ſpecie, quibus motus beneficij donauerit.

31 Donatio liberalis grauata appellatur illa, quæ ſit cauſa remunerationis, quando ſeruitia, & benemerita non præſtabant ius aliquod agendi ad recompenſam.

32 Donatio propter benemerita à Rege facta non indiget meritorum probatione.

33 Princeps vbi in ſuis conceſſionibus cauſam in genere exprimit, contrariam probari non poteſt.

34 Decuriones, an pauperi Decurioni dare poſſint.

35 Diſcipuli Magiſtro pauperi donare ad alimẽta tenentur.

36 Paupertas Decurionis ad hoc, vt ei licitè de publico donari poſſit, qualis eſſe debeat.

37 Alimenta Decurioni pauperi de publico donata, an debeant conſtitui in proprietate.

38 Adminiſtratores ad vendẽdum vel locãdum conſtituti, an poſſint allicere emptores, & conductores, dando illis promiſſum, vulgò prometidos.

39 Adminiſtratores rerum publicarum, qualiter in locationibus promiſſum donare poſſint.

40 Cauſa quælibet iuſta, & honeſta iuſtificat donationem promiſſi.

41 Comites ſacrarum largitionum, nunquid promiſſa dare poſſint, in locationibus regaliũ reddituum.

32 Executor teſtamenti, dum vendit pro adimplẽda voluntate defuncti, an poſſit donare promiſſum.

43 Iudices, & alguaceli vendentes bona debitorum, pro creditoribus ſatisfaciendis, an poſſint donare promiſſum.

CAPVT XXIIII.

De donationibus ab adminiſtratoribus factis, in calculo recipiendis.

QVONIAM nonnunquam aliqua donaſſe adminiſtratores (in rationibus) profitẽtur, modò opportunè videre libet, quæ donationes ſint illis in calculo recipiẽdæ. Et in primis dicendum videtur, quòd donationes ab adminiſtratoribus factæ, in calculo recipi non debeant.

1 Cùm vulgare ſit iuris axioma, quod tutor, vel adminiſtrator donationem, largitionem, vel liberalitatem exercere non valeat de rebus ſui principalis, ex text. in l. vltima. ff. de curatore furioſ. l. tutor ad vtilitatem. l. Lucius. §. vlt. ff. de adminiſtr. tutor. l. pactum curatoris. C. de pactis. Et ratio eſt, quia donare eſt perdere. l. filius familias. ff. de donatio. Et in procuratore Cæſaris eſt textus apertus in l. r. §. 1. ff. de offic. procura. Cæſa. ibi: *Si venditionis, tranſactionis, vel donationis cauſa quid agit, nihil agit.* Et in tutore id ipſum probatur in l. tutor ad vtilitatem, & in l. Lucius. §. fin. ff. de adminiſtrat. tutor. Quod in tantum verum eſt,

2 vt neque tutor, vel curator minori donare volenti authorare poſsit, vt in l. 1. in princ. ff. de tutel. & ratio. diſtra. Vbi cauetur, quòd ſi de facto tutor tali donationi authoritatem ſuam interpoſuerit,

tit, tutelæ iudicio teneatur: quaſi dicere velit, quòd illud, quòd ita donatum eſt, ei in calculo non recipiatur, vt elegan-
ter intelligit Caualcan. de tutore, num. 121. Caldas in l. ſi curatorem habens, verb. *Sine curatore*, num. 120. C. de in in-
4 tegr. reſtitu. & in Syndico Reipublicæ prædicta ſententia probatur in l. prohibere. §. *Planè*. ff. quod vi, aut clàm, ibi: *Quia & ſi locorum publicorum procuratio data eſt, conceßio tamen data non eſt.* Et generaliter in quolibet adminiſtratore, vi detur text. in l. ſecùs furioſi. ff. de manu miſſionibus, ibi: *Quia in adminiſtratione patrimonij, manumißio non eſt.* Et hanc ſententiam, & concluſionem extendit Pa-
5 dilla in l. Præſes, num. 11. C. de trãſactio. dicens, quòd adminiſtrator ciuitatis cũ libera, minimè debitum ciuitatis remittere poteſt; eò quòd remittere, & donare idem eſt, vt in l. Nenſenius Apollinar. ff. ad l. Falci. §. *Si debitori.* ibi: *Capere enim videtur, eò quòd liberatur.* Facultas enim donandi in tali mandato non videtur conceſſa; idque probat text. in l. cõtra iuris ciuilis regulas. ff. de pactis. Tenet Abiles in cap. Prætor. cap. 30. gloſſ. verb. *Gracias.* Caldas loco ſupra citato, Ioan. Garſ. de expenſis, cap. 20. num. 9.
6 verſ. *Inde in Prælatis.* Quo fit, vt neque accepto ferre procuratori, cui libera licitum ſit. l. per procuratorem, & in l. ius iurandum. §. *Tutor.* ff. de accepti latio.
7 Iaſ. in dict. l. Præſes, num. 14. Alciatus, num. 23. Facit, quia neque appellationi in cauſa minoris interpoſitæ renuntiare poteſt, ex Bald. in l. fin. §. fin. num. 7. ff. de tempo. appel. Tiraquel. in l. ſi vnquam, verb. *Donatione largitus*, num. 143. Et in Prælato Eccleſiæ, quod etiam donare non poſsit de bonis Eccleſiæ probat manifeſtè text. in l. 4. tit. 14. par. 1. & in l. 8. tit. 21. eadem Partita, Bobadilla lib. 3. Politic. cap. 8. n. 80.

8 SVPRADICTAM autem concluſionem limita primò, niſi modicè pet adminiſtratorem donatum eſſet; idque ex conſuetudine terræ facere liceret, ex tex. in cap. cæterum, de donatio. ibi: *Datæ rei quantitas, & illius terræ cõſuetudo,*
9 *eſt diligentius attendenda.* Et hoc ipſum iure Regio cauetur in l. 5. tit. 14. part. 2. ibi: *Fueras ende ſi fueſſen fechas de pequeñas coſas, anſi q̃ no ſe menoſcabaſſen las coſas de la Igleſia por ellas.* Cui enim libera conceditur, cenſetur permiſſa donatio, quæ fieri conſueuit, vt tenet Ioan. Garſ. de expẽſis, cap. 20. n. 9.

10 SECVNDÒ limita, ſi adminiſtrator remitteret debitum ei, qui extrema egeſtate laboraſſet, vt in exactoribus tributorum probatur manifeſtè in l. omnes, la 1. & ibi gloſ. verb. *Compelletur.* C. de annonis, & tribu. nam hos adminiſtratores parentum perſonas inducere oportet, vt in Authent. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. *Eos.* collatio. 2. & prædictam gloſſæ ſententiam ſequitur Bart. in dict. l. omnes, num. 1. & eam ad hoc multum commendat Romanus conſ. 50. num. 3. & conſ. 369. n. 32. vbi eã ſingularem reputat, & in l. ſi verò. §. *De viro*, num. 48. ff. ſolut. matrim. Quin-
11 imò & iudicibus licitum eſſet pauperibus condemnatis mulctam remittere, vt in l. fin. C. de modo mulctarum, Padilla in dict. l. Præſes, num. 15. & loquendo in tutore dicit Bart. in l. omnes penſitare, C. de anno. & tribut. quod excuſatur tutor, qui propter nimiam debitoris paupertatem ab eo debitũ non exe-
12 git, & eum ſequitur Angel. in l. 1. C. de anno. & tribu. Iaſ. in l. pactum curatoris, num. 4. C. de pactis, Roman. dict. cõſ. 50. & quod poſsit pauperculę cognatæ pupilli dotem de bonis pupilli donare, tenet Bald. Nouellus de dote, priuileg. 63. num. 1. & 2. Bobadilla dict. num. 80.

13 TERTIÒ limita in adminiſtratore alicuius nobilis pupilli, vel magnatis, quia is donare poterit, quæ pater pupilli, vel dominus ipſe donare ſolebat, vt-
pote ſi in die Regum ſolemnia munera (quod vulgò dicitur *Aguinaldos*) præceptoribus filiorum, vel aduocatis, ſiue procuratoribus mittere ſolebat, vt in l. cùm plures. §. *Cùm tutor.* ff. de adminiſt-

tu

tutor.ibi:*In primis tutor mercedes præceptorum, non quas minimas potuerit, ſed pro facultate patrimonij, pro dignitate natalium conſtituet.* & ibi:*Solemnia munera parentibus, cognatiſque mittet.* Idque ita explicat Iaſo. 14
in l. pactum curatoris, num. 2. verſ. *Hinc eſt, quod tutor*, vbi dicit, quòd tutor Regis, vel illuſtrium minorum poteſt donare, eò quòd hoc conuenit perſonæ minoris. Caualcan. de tutor. num. 121. verſic. *Quod primo fallit*, idque firmauit Ioann. Garſ. de expenſ. cap. 20. num. 9. verſ. *Si verò pupillus*, vbi dicit, quòd ſi pupillus, vel furioſus, vel abſens, aut is, cuius bonis curator datus eſt, nobili genere natus ſit, & talis, qui dum ſanæ mentis erat, vel cuius pupilli parentes quot annis ſolebant ſolemnia munera, & genia mittere cõſanguineis, amicis, aduocatis, vel alijs; poterit tutor, curator, vel adminiſtrator bonorum filij, hoc genus liberalitatis exercere, nobileſq; illos mores retinere, quos non excogitauit primos, ſed in ratione rei familiaris inuenit acceptos, & hi ſumptus, ſiue donationes reputabuntur in ratione ſuæ adminiſtrationis. Et licèt ibi de Regio tutore nihil dicat, maiori ratione in eo locum habebit; quia cùm eius fortuna, & conditio ſupereminеat omnes, ita & eius donationes culmen habere debent, ex l. cùm multa. C. de bonis, quæ liber. Rebuf. in praxi beneficia. col. 3. quæſt. quid ſit, & quot modis dicatur beneficium. Riminald. in §. 1. inſt. 15
quibus aliæ licet, vel non. num. 122. vbi dicit, tutoribus, & curatoribus illuſtriũ perſonarum proprium eſſe donare. ex text. in dict. §. *Cùm tutor.* & ex text. in c. 1. de donatio. Barbatia. in tractat. de præſtand. Cardinal. 1. part. quæſt. 3. num. 16.
16 vbi tenet, Cardinales conſiderata eorũ dignitate, poſſe liberalitatem exercere, de bonis intuitu cardinalatus quæſitis, & pluribus pro hac ſententia adductis, hanc eandem ſententiam tenet Tiraquel. de nobil. cap. 37. num. 43. licèt ab eorum opinione diſſenſerit Caldas in l. ſi curatorem habens, verb. *Sine curatore*, num. 119. conſiderata opinione Nauarri, ſed ſuperior opinio verior eſt in caſu, quod ex tali donatione non minuatur patrimonium Eccleſiæ, vt in d. l. 5. tit. 14. part. 1.

ADVERTENDVM tamẽ erit, quòd licèt tutor Regius, dùm minor in Regẽ à Regno iuratur, donationes, & largitiones facere poſſit, vt tenet latè Caldas de in integr. reſtitut. verb. *Sine curatore*, num. 119. & 120. tamen ea donare non poteſt, quæ Reges prædeceſſores rarò donare ſolebant, vt voluit Ioan. Andr. in dict. cap. 1. de donatio. Cumanus in dict. §. *Cùm tutor.* Palac. Rubeus in rubrica de donatio. §. 9. & 45. n. 12. vbi di- 17 18
cit, quod ſi Rex eſt ſolitus aliqua magna facere propter honorem ſuæ maieſtatis, & Regalis coronæ, idem etiam eius Vice-Regi permittitur. Quod eſt intelligendũ, dummodò non donet ciuitates, vel oppida regalis coronæ; quia etiam ſi ipſe Rex minor illas feciſſet, & tutor illis authoraſſet, adhuc nullum roborem, & firmitatem haberent; idque voluit Matienç. in l. 1. tit. 10. lib. 5. Ordina. Intelligitur namque poſſe donare pecunias, & res mobiles liberas, quas ſolebant eius prædeceſſores donare, & nondum in regali patrimonio erant incorporatæ; non verò res eximij valoris, & quæ rariſſimè donari ſolebant: argument. text. in l. vel vniuerſorum. ff. de pignor. actio. & in l. qui ſemiſſes, ff. de vſur. & ita etiam intellexit Barba. in c. cùm ſit generale, de foro competent. Iaſo. in dict. §. *Pactum curatoris.* Palaci. dict. §. 9. num. 5. Didacus Perez, & Segura in l. 3. §. fin. num. 63. ff. de liber. & poſthum. Bernard. Diaz à Lugo in Apoſtilla ad dict. num. 63. Corſetus de poteſtate Regia 1. part. quæſt. 4. num. 20. quos refert, & ſequitur Matien. in l. 5. tit. 9. lib. 5. Recopilat. glo. 6. num. 17. Et loquendo in tutoribus, & curatoribus illuſtrium, & clariſſimarum perſonarum idem firmauit Roland. à Valle, conſ. 18. 19
num. 56. & 59. Caualca. de tutore, num. 121. verſic. *Quod primò fallit.* Menoch. de arbi-

arbitra. lib. 2. caſu. 173. num. 5. vbi noſtram principalem concluſionem veram reputat, niſi vbi tutor non poſſet abſtinere à donando ſine dedecore ipſius pupilli; & ante eum ita tenuit Bart. in l. tutor. §. vlt. ff. de adminiſtrat. tutor.

20 Ruinus conſ. 63. num. 6. lib. 5. Vbi ſingulariter dicit, quòd vbi tutor ſine dedecore pupilli deſinere donare non poſſet, licitum eſt ei ſumere pecunias mutuo, cambio, vel ſub annuo redditu, vt euitet decoctionem honoris, quã aliàs pupillus facturus eſſet; quam concluſionem veram reputo, quando minori expediret in his donationibus ſuam, ſuorumque prędeceſſorum maieſtatẽ, & authoritatem ſuæ familiæ conſeruare, vt ſentit Damaud. de tutore. cap. 5. num. 55. fol. 19.

21 PRÆTEREA & donationes modicè factæ ab adminiſtratoribus Regni, vel Reipublicæ nuntijs bonum nuntiũ afferentibus ſunt in calculo recipiendæ, veluti quando nuntiauerunt bonũ euentum belli, Principis primogeniti

22 natiuitatem, & ſimilia poteſt enim Reſpublica ſimilibus nuntijs in remunerationem publicæ lætitiæ allatæ aliquid arbitrio ſuo donare, vt in l. 1. C. publicæ lætitiæ, vel conſul. nuntia. ibi: *Quidquid noſtrorum vnquã nuntiari cœperit proſperarum ad bella, ſi deſinunt, ſi oriuntur victoriæ fructus, ſi honor datus fuit regalium, vel conſulum, vel trabearum, compoſitæve pacis erit offerenda tranquillitas, ſi ſacros vultus, inhiãtibus forte populis inferimus, hoc ſine modico pretio nuntiari, excipique ſancimus.* Per quẽ textum ita tenet Bartol. in l. ambitioſa, num. 2. ff. de decretis ab ordin. faci. Platea l. penult. C. de curſu. public. Auend. de exequendis manda. Regijs 2. part. c. 10. num. 11. Abiles in dict. cap. Prætor. c.

23 30. verſ. *Alegrias*, vbi n. 9. dicit. Quòd hoc an modicum, vel immodicum datum ſit, arbitrio iudicis ſit relinquendum; & idem voluit Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſu. 145. num. 4. Modica tamen ſumma dicitur vſque ad duos aureos. l. ſi quis affirmauerit. §. fin. cum l. ſequenti. ff. de dolo, ibi: *Id eſt vſque ad duos aureos*, gloſſ. in l. hactenus, ff. de vſufruct.

24 RVRSVS quidquid notandum fuerit per adminiſtratorem in remunerationem ſeruitiorum pupillo, vel aliàs ſuo domino factorum, in calculo erit recipiendum: quia licèt tutor donare ſimpliciter non poſſit (ex iuribus ſup. relatis) tamen remunerationis gratia rectè donare poterit, vt tenet glo. in dict. §. *Cùm tutor*; & eſt tex. pro hac ſententia in l. qui filium. ff. vbi pupil. educa. debeat. Et ita reſpondit in propoſita ſpecie Cumanus conſ. 101. Roman. conſ. 50. num. 3. Caldas vbi ſup. num. 119. &

25 120. Et ratio eſt, quia tutor remuneratoriè donando non dicitur ſimpliciter donare, ſed magis debitum ſoluere; l. filius, in princ. ff. de procurator. Barto. in

26 l. ambitioſa. ff. de decret. ab ordin. faci. vbi dicit, quod Primates populi cauſa beneficij gratificandi donare poſſunt. Et eius ſententiam communem dicit Franciſcus de Arecio conſ. 24. dub. 3. Tiraquel. in l. ſi vnquam. verb. *Donatione elargitus*. num. 32. C. de donatio. Quo

27 fit, vt licèt in donatione, quæ incipit à traditione, non teneatur donator de euictione, vt in l. Ariſt. §. fin. ff. de donatio. tamen ſi donatio eſſet alicuius ſeruitij remuneratoria, ſecùs eſſet; quia donator teneretur de euictione. Ita Bart. in l. Iulianus. §. *Qui fundum*. ff. de verbor. Alexand. conſ. 47. vol. 3. Ioan.

28 Garſ. in tract. de donation. remunera. num. 23. vbi num. 42. rationem reddit dicens, quod donatio remuneratoria non eſt propriè donatio, ſed compenſatio, ſolutio, & ſatisfactio, ac permutatio quædam, quæ accedit naturæ contractus oneroſi, nõ verò lucratiui. Quo

29 fit, vt diſpoſita in donatione liberali, ſimplici & mera non habet locum in donatione remuneratoria. Et eandem ſententiam tenet Loaces in conſilio de Mula. pro Marchione de los Velez, fol. 36. num. 27. Anton. Gom. in l. 29. Tauri, num. 23. vbi hanc donationem

remu-

remuneratoriam, magis debiti ſolutionem reputat.

30 AD hoc tamen, quod adminiſtrator remunerando donare poſsit, non ſufficit, quòd ipſe benemerita confitea tur, ſed in ſpecie de illis mentionem facere debet. Ita Roland. conſ. 5. num. 7. & 21. lib. 1. vbi dicit, quod ad hoc, vt valeat donatio reddituum, vel prædiorum Eccleſiæ alicui facta, propter benemerita, & grata ſeruitia, neceſſè eſt, vt de benemeritis in ſpecie cõſtet; idque tenet Nauar. in Manuali, cap. 17. num. 145. Gutier. de iuram. confirm. 1. part. c. 5. n. 17.

31 Quinimo & dicit Pinel. in l. 1. 3. part. num. 60. C. de bonis matern. illam donationem liberalem grauatam appellari, quæ fit cauſa remunerationis, quando ſeruitia, vel merita non præſtabant ius aliquod agendi. Quam ſententiam ego veram intelligerem, vbi talis donatio facta fuiſſet ab adminiſtratore. Et ratio eſt; quia hæc clauſula propter benemerita, & grata ſeruitia, regulariter de ſtylo tabellionum in quacunque donatione apponi ſolet, vt tenent Roma. in l. Atilius Regulus. ff. de donatio. Afflict. in cap. 1. §. *Poteſtas*, col. 2. quæ ſint regalia in vſibus fœudorum, Bertachin. de Epiſcop. 4. part. num. 207. vbi hoc veriſimum reputat in patre, & matre, vni ex filijs ob benemerita donante, non enim valet vltra id, quod merita exequatur, vt tenet Ioann. Garſ. vbi ſup. num. 50. & 51.

32 SI tamen donatio ob benemerita à Rege, vel alio magnate, ſeu quouis illuſtriſsimo facta fuiſſet, nulla alia meritorum probatio exigeretur, vt voluit Bart. in l. ſi fortè, num. 5. ff. de caſtren. pecul. Paulus in l. per diuerſas, num. 11. C. manda. Socin. conſ. 295. verſ. *Circa ſecundum*. Decius conſ. 20. verſ. *Tertiò non obſtat*, vol. 1. Guidon. Pap. quæſt. 95. & eſt cõmunis ſententia omnium ferè Scribentium in l. ſi donatione. C. de collatio. Tiraquel. latiſsimè (optima vtendo diſtinctione) vbi ſup. verb. *Donatione largitus*, num. 91. Ioan. Garſ. de nobilit. glo. 2. à num. 27. Loaces eleganter d. conſil. de Mula, dict. fol. 105. dubitat. 1. vbi adducit Baldum in conſil. 327. dicentem, 33 quod vbi Princeps in ſuis conceſsionibus, & beneficijs cauſam in genere exprimit, tantum ei creditur, quod contrarium probari non poteſt, maximè vbi ex tali donatione ſolus ipſe Princeps læderetur; idque verum eſſe profitentur Iſernia, & Afflict. in c. ſancimus, col. 5. tit. quo tempore miles in vſibus fœudorum.

34 AN autem Decuriones ciuitatis poſſint pauperi Decurioni aliquid pro ſuis alimentis (de bonis communibus) donare, non ſine controuerſia eſt. Reſolutiuè tamen tenendum eſt, quòd ſi talis Decurio, eò quòd in ſeruitio, & negotijs Reipublicæ laborauit, ad egeſtatem peruenit, omnino ei poſsint alimenta de publico ærario donari: ex text. in l. Decurio. ff. de Decurio. ibi: *Decurionibus, facultatibus lapſis, alimenta decerni permiſſum eſt, maximè ſi ob munificentiam in patriam patrimonium exhauſerint.* Et hãc ſententiam tenuit per iſtum textum Abiles in cap. Prætor. cap. 1. gloſ. verb. *Salario*. num. 8. Curia Piſana lib. 2. cap. 18. gloſ. littera. T. Menoch. lib. 1. de arbitra. cap. 46. num. 3. & licèt Auenda. de exequend. mandat. 2. part. cap. 10. num. 11. dixerit, ſe hoc nunquam in praxi receptum vidiſſe, tamen prædicta ſententia vtique iuri, & rationi conſentanea eſt. Sicut enim libertus, & Eccleſia, patronos ſuos egenos alere tenentur, ex text. in l. ſi quis à liberis. §. *Solent*, ff. de liber. agnoſcend. Cæſar Lambertinus de iure patronatus. 3. quæſt. princip. lib. 3. art. 2. eodem modo Reſpublica pauperem Decurionem propter eius ſeruitiũ exinanitum, & depauperatum alere tenebitur; & ita reſoluit Lara de alimen- 5 tis dict. §. *Solent*. per tot. Accedat etiam huic ſententiæ, quod diſcipuli Magiſtrum pauperem alere tenentur, vt de Sabino iure conſulto refert Pompon. in l. 2. col. fina. verſic. *Huic nec amplæ*. ff. de orig. iur. quòd latè tradit Petr. Surd. de

ali-

36 aliment. quæſt. 53. fol. 61. Qualis autem paupertas Decurionis, patroni, & Magiſtri eſſe debeat, ad hoc vt illi licitè alimenta donari, ac decerni poſſint, ponit optimè Lambertin. vbi ſup. & crederem abſque dubio, quod concurrentibus qualitatibus ab ipſo ibi relatis, quidquid pro alimentis tali Decurioni donatum fuiſſet, eſſet in calculo recipiendum.

37 ADVERTE tamen, quòd prædicta alimenta non debẽt illi conſtitui in proprietate, hoc eſt, dando ei pro ſua vita tantum de redditibus Reipublicæ, ſed conſiderando eius maiorem, vel minorem neceſſitatem, argum. text. in l. cum in annos ſingulos. ff. de aliment. & ciba. legat. vbi legatum alimentorum alicui factum debet ab hærede in initio cuiuslibet anni arbitrari ſecundum indigentiam, vel opulentiam legatarij. Poſſet enim illi obuenire aliqua hęreditas, vel alia proſpera fortuna, qua mediante ceſſaret alimentandi neceſſitas: & cùm dominus Lupus de Salazar huius inclytæ ciuitatis conciuis, tanquam patronus cuiuſdam piæ, ac opulentæ memorię ſuorum maiorum ſecundum eius conſtitutionem cuidam dominæ Eliſabet à Villegas alimenta conſtituiſſet in proprietate, eò quòd tempore conſtitutionis ſecundum eius qualitatem inops eſſet, poſtea ea diuite effecta, prædicta alimenta fuerunt à patrono reuocata, & lite ſuper hoc ventilata in hac Regali Cancellaria prædicta alimentorum conſtitutio fuit viſa, ac reuiſa cauſa (me patrocinante) reuocata, ex ratione text. in cap. cum ceſſante de appellat.

38 VLTIMÒ pro complemento huius capitis dubitatur: an tutores, vel cæteri adminiſtratores ad locandum vel vendendum conſtituti poſſint plurilicitantibus aliquid corollarij nomine promittere (quod vulgò dicimus, *Dar prometidos*) & an iſta promiſſa ab illis donata ſint in calculo recipienda: & in hac difficultate vſque adhuc nulla certa regula à Doctoribus tradita fuit, ſed quoidam ſpeciales tantummodo caſus hac in re proſequuntur: hæredibus namque bona defuncti ad æs alienum ſoluendum diſtrahentibus, hoc promiſſum dare licere ſcripſit Bart. in l. in computatione, num. 3. C. de iur. delib. idque Rectoribus & Decurionibus ciuitatũ, & villarum permittitur, dum bona publica ad locandum ſub haſta ponunt, vt ſcripſit Auend. de exequend. mandat. 2. part. cap. 12. num. 12. & ibid. Abil. cap. 32. num. 16. vbi dicit, quòd adminiſtratores rerum publicarum poſſunt allicere conductores dando, vel promittendo illis aliquam pecuniæ quantitatem, vel aliam quamlibet rem, vt gabellas, vel redditus ciuitatis pro certa quantitate licitentur. Et ratio huius concluſionis eſt; quia quòd ita donatur non tam ſimplicem donationem, quàm ob cauſam, & remuneratoriæ naturam ſapit: laboris enim, & periculi pretium magis cenſetur, quod ſuis humeris iſti locatores imponunt, vt docuit Conſultus in l. 1. §. 39 *Ideo.* ff. ſi menſor falſum mod. dixerit, ibi: *Sed magis operam beneficij.* Idque ſentit Auend. vbi ſup. Azeuetus in l. 22. tit. 6. lib. 3. Recopil. num. 6. Bobadilla lib. 5. Politi. cap. 4. num. 60. & quælibet cauſa honeſta iuſtificat huius promiſsi donationem. l. à Titio, & ibi notat Bart. ff. de verbor. ſatis enim vt prudens, & induſtrius paterfamilias facit, ſi parua pecunia promiſſa, vel data in tuto & ſecurè bona domini ſui locet: ſed ne modus in donando hæc promiſſa excedatur, aduertẽdum erit, quod iuſta, & moderata promiſsio erit, ſi dederit, vel promiſerit quinque pro centenario, vt aduertit Auend. vbi ſup. & quòd comites 41 ſacrarum largitionum, quos vulgò, *Contadores mayores*, appellamus, hæc promiſſa in locationibus regalium reddituum donare poſsint, cauetur in l. 22. tit. 13. lib. 9. Recopilat. & ita erit intelligenda ſententia Alberti Bruni in tractat. de augmento, & diminutione, concluſ. 6. num. 20. vol. 11. quatenus tenet

adminiſtratores Regni, vel rerum minorum & ciuitatum, non poſſe minuere ſuorum principaliũm patrimoniũ, ſed illud augere debere, quia etſi promiſſum ob ſimiles venditiones, vel locationes faciendas præſtiterint, non ex hoc dicentur minuere patrimonium, ſed magis illud augere, vel ſaltim rectè adminiſtrare; dummodo in hoc dolus malus abſit, vt in terminis firmauit Decius conſil. 115. num. 2. & eum refert, & ſequitur Parlad. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 5. part. §. 13. num. 7. & per tot. licèt ipſe hanc concluſionem num. 8. limitet in executoribus teſtamenti, vbi non fuit anima hæres inſtituta, cùm aliàs executor ad funus tantùm conſtitutus ſimplicis adminiſtratoris inſtar habeatur, ex text. in l. procurator tutorum. ff. de procuratoribus, & in l. iuſiurandum, quod ex conuentione. ff. de iure iurand.

Ego tamen, & in quolibet executore teſtamenti prædictam ſententiam
42 locum habere arbitror, dummodò ſit conſtitutus cum clauſula, de qua in l. 7. tit. 14. Partit. 5. cùm enim procurator cui libera perderé, donare, & iactare res ſui domini non poſsit, vt tenet Bald. in l. fin. col. penult. C. de contrahend. Alexand. conſ. 41. vol. 3. Gregor. Lup. in l. 19. tit. 5. part. 3. gloſ. verb. *Quando tales palabras*; minimè promiſſum donare poſſet; ſecùs tamen eſſet, ſi in mandato tali executori dato adijceret verba, de qua in l. 7. tit. 14. part. 5. ibi: *Que podais fazer todas las otras coſas que yo pudiera fazer preſente ſiendo*. Ex vi namque prædictorum verborum poſſet remittere debitum, ex text. ibi: *O quitar el debdo*, ſatis enim, qui remittit debitum, donat.

43 An autem iudices, & alguaceli promiſſum donare poſſint, dum bona debitorum ex cauſa iudicati pro ſatisfaciendis creditoribus diſtrahunt, aliquando ſtetit dubitatum; & videtur dicendum, quod ſic, eò quòd factum iudicis, & partis in iure æquiparentur, ex l. ſi ob cauſam, C. de euictio. maximè ſi adito iudice, & de eius mandato hoc faciant alguaceli: quidquid enim iudex fecerit, aut decreuerit, ritè, rectèque factum præſumitur, ex l. 2. C. de offic. ciuili iudicum, Damaud. de tutore. cap. 5. num. 60. cum ſeqq. quod maximè verum erit, cum ex hoc nullũ damnum, ſed veroſimiliter commodum domino rei ſequatur, vt ſupra dictum eſt: contrariam tamen ſententiam tenet Parlad. vbi ſup. num. 8. nullo addu cto fundamento: tu cogita.

SVMMARIVM.

1 *Tutor omnes expenſas, quas iure facit cum ſuo pupillo dum alit, educat, & his ſimilia, ſibi in rationibus conſeruat, dummodò in illis faciendis non exceſſerit modum.*

2 *Tutores, & curatores, non eò quòd generalem cum libera à lege habeant, vbi res non exigit, prodigaliter expendere debent.*

3 *Tutor qualem in ſuis expenſam feciſſet, eandem in ſuo minore, rebuſque ſuis facere debet.*

4 *Modicè, an immodicè tutor expenderit in rebus pupilli, iudicis arbitrio relinquitur.*

5 *Quæ pendent à voluntate Principis, cenſentur impoßibilia.*

6 *Rationes conſanguineorum non exigunt tam exactam probationem expenſarum, ſed ſufficit præſumptiua, & coniecturalis.*

7 *Iuramento expendentis, etiam in non modicis expenſis ſtatur, ſi perſonæ qualitas, veriſimilitudo, & motus iudicis concurrat.*

8 *Expreſſa & ſolemnis colligatio, forma & vis publici officij, magis obligat tutores, vel quoslibet alios publicos adminiſtratores, quàm priuatim ſuſcepta negotiorum adminiſtratio.*

9 *Propinquus, vel conſanguineus, cui ex diſpoſitione legali tutela ſui propinqui pertinebat, ſi non accepta eius tutela, vt negotiorum*

tiorum geſtor, vel aliàs ſui patrimonij negotia adminiſtranit, non eo minus, quàm ſi tutor eſſet, rationem reddere debet.

10 Expenſum per Decuriones in carceris publici reparatione, an in calculo recipi debeat, & quid ſi ſit expenſum in cateuis, cipis, & cõpedibus, ibidem.

11 Volens conſequens, neceſſariò debet velle antecedens.

12 Expenſum de publico, pro capiendis, malefactoribus, an in calculo ſit recipiendum?

13 Rex ideo habet redditus Regni, vt in eo faciat iuſtitiam miniſtrari.

14 Decuriones, an aliquid donare poſſint de publico capienti, vel reuelanti malefactorem.

15 Menochij ſententia, lib. 1. de arbitr. iud. caſu. 46. num. 2. declaratur, circa expenſam pro capiendis malefactoribus faciendam.

16 Expenſa pro remittendo malefactore, ex quibus bonis fieri debeat.

17 L. 3. tit. 16. lib. 8. Recop. explicatur.

18 Sententia Ioannis Fabri in l. neminem. C. de appellat. quatenus dicit, quòd remiſſio delinquentis debet fieri expenſis iudicis, explicatur.

19 Remiſſio delinquentis cuius expenſis fieri debeat.

20 Cuſtodes adhibiti pro cuſtodiendo carcerato, vel in Eccleſia ob delictum recluſo, ex quibus bonis ſalarium ſiue præmium ſui laboris percipere debeant.

21 Captura facienda de pluribus ribaldis, vel famoſis latronibus, quibus expenſis fieri debeat.

22 Piratæ, ſiue curſarij ad portus Regni deuenientes, quibus expenſis ſint fugandi.

23 Patrimonium Regis, ſi pro ciuitatum, vel Regni defenſione non ſufficeret, poterit imponi collecta ciuibus, & communitatibus terrarum.

24 Princeps, vel Rex non debet imponere noua vectigalia pro adminiſtranda iuſtitia, ſed eam debet ſeruare ex redditibus Regni, & qualiter hoc ſit intelligendum.

25 Piratæ portus derrobantes, quibus expenſis ſint fugandi vel capiendi.

26 Tributorum perceptio obligat Regem ad defenſionem portorum, cum pro hac defenſione recipiat ea à nauigantibus, & qualiter hoc modificari debeat.

27 Vaſſallus non tenetur ſequi Principem, vel dominum, à quo fœudum habet in bello, vbi redditus fœudi ad id non ſupperterent.

28 Redditus, ſi Rex non habeat idoneos, ad defenſionem portorum, ex ciuium collatione, quod defecit, iuſtè percipere poteſt.

29 Diuites quando compelli poſſint mutare Regi, pro Regni neceſſitatibus, & qualiter ab illis mutuum hoc extorqueri poſſit.

30 Ciuis qui mutuauit Regni pecunias, pro Regni neceſſitatibus, an poſſit iuſtè intereſſe illarum pecuniarum petere, & recipere.

31 Peſquiſitor iudex, quibus expenſis ſuam commiſſionem adimpleat, vbi ad alicuius populi inſtantiam fuit conceſſus.

32 Iudex ordinarius, ſi mittat aliquem delegatum iudicem, pro aliquid faciendo in ſuo diſtrictu cuius expenſis mitti debeat.

33 Peſquiſitor miſſus ex officio à Regio Conſilio, cuius expenſis militare debeat.

34 Decuriones (qua cautela præcedente) ſalaria iudicum peſquiſitorum de publicis bonis ſoluere debeant.

35 Clerici, & nobiles, quo caſu teneantur contribuere in ſolutione expenſarum à iudice peſquiſitore, ad inſtantiam populi impetrati, contribuere.

36 Expenſum in domibus de la carniceria, matadero, panaderia, ò peſcaderia, de bonis Reipublicæ, an ſit in calculo recipiendum adminiſtratoribus Reipublicæ.

37 Expenſa facta de bonis Reipublicæ in conſtructione, vel reparatione Eccleſiæ populi, quando ſit in calculo recipienda.

38 Expenſum in ludis publicis conſuetis quando ſit in calculo recipiendum.

39 Expenſum in ludis publicis, quando Decurionibus non ſit in calculo recipiendum.

40 *Veſtes ſericæ, & deauratæ Decurionibus datæ de publico, pro aliqua feſtiuitate publica celebranda, an finita feſtiuitate debeant reddi depoſitario camerali.*

41 *Eleemoſyna data de publicis pecunijs, quando ſit in calculo recipienda.*

42 *Eleemoſyna data de publico pauperibus carceratis, an ſit Decurionibus in calculo recipienda.*

43 *Expenſum de publico in enutriendis infantibus expoſitis, an ſit recipiendum Decurionibus in calculo.*

44 *Expenſum de publico in reparatione viarum, quando ſit in calculo recipiendum.*

45 *Matre nutrice filij ad mortem damnata filius de publicis pecunijs eſt enutriendus, & alendus, ſi patrem non habeat, qui eum alere poſſit.*

46 *Expoſiti quibus expenſis Romæ ſolerent enutriri.*

47 *Trajanus Imperator precibus ſancti Gregorij Magni ab inferorum faucibus fuit liberatus, propter eius inſignes virtutes morales.*

48 *Expenſum in cauſa nobilitatis cum aliquo ciue ventilata de bonis Reipublicæ, an ſit Decurionibus in calculo recipiendum.*

49 *Expenſum à Decurionibus pro acquiſitione, vel defenſione honoris ciuitatis, villæ, vel oppidi an ſit in calculo recipiendum.*

50 *Expenſum à Decurionibus ad hoc, vt vicus villa fiat, an ſit in calculo recipiendum.*

51 *Expenſum à Decurionibus de bonis Reipublicæ in hoc, vt ciues exempti fiant à contributionibus, & tributis, an in calculo ſit recipiendum.*

52 *Expenſum ab adminiſtratore in re, quæ nullum commodum domino attulit, cùm tamẽ ab initio commodum domino afferre poſſe videtur, an ſit in calculo recipiendum.*

53 *Expenſa facta à negotiorum geſtore in re, quæ domino commodum non attulit, an ſit ei in calculo recipienda, ſi bona fide facta ſit.*

54 *Expenſæ factæ per patrem adminiſtratorem caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculij filij, in acquirendo filio aliam maiorem militiã, vel præbendam, an ſit patri in calculo rationis talium bonorum recipiendæ, an verò animo, & pietate paterna hæ expenſæ factæ præſumantur.*

55 *Filius clericus ſi habeat beneficium, ex eius fructibus cenſetur expendi à patre ipſius, pro conſequenda, & impetranda ſibi maiora, & pinguiora beneficia, non verò præſumitur, quòd pater in eis acquirendis de ſuo expendat, ſed potius de bonis filij expendere voluiſſe, etiam ſi id non proteſtauerit.*

56 *Expenſæ factæ à patre, vel à matre tutelam filij adminiſtrante, an de bonis filij, an verò de bonis paternis factæ videantur.*

57 *Maritus ſi expendit in recuperandis creditis vxori debitis, an talem expenſam ſibi conſeruet.*

58 *Modica expenſa quæ dicatur.*

59 *Fratres ſi diù bona paterna in communi, & pro indiuiſo poſſederunt, & vnus plus altero expendit, an illud plus debeat imputare pro ſolutione partis ſibi debitæ.*

60 *Donatio præſumitur inter ſocios, ob rei modicitatem, maximè vbi donatum fuit pro victu.*

61 *Minor vigintiquinque annis, etiam minima donare non præſumitur, cùm etiam modicum donare non poſſit.*

62 *Mulier ſi ſocietatem cum alio habeat, nunquã ſocio donare præſumitur.*

63 *Tutor accuſatus de ſuſpecto, an conſeruet ſibi expenſas factas in hoc, vt ſuam bonam famam probaret, ne remoueretur ſi in cauſa obtinuerit.*

64 *Expenſas factas per tutorem, vel curatorem, in eundo de vno loco ad alium pro acceptanda tutela, an minor in tutelæ rationibus reputare debeat.*

65 *Facere qui aliquid tenetur, proprijs expenſis facere debet.*

66 *Tutor ſi expendat dum peregre proficiſcitur pro negotijs pupilli, an reputet in rationibus, quod expendit.*

CAPVT.

CAPVT XXV.

De expẽſis, & ſumptibus, ab adminiſtratoribus factis, in calculo recipiendis.

DE ſumptibus, & expenſis adminiſtratorum acturi, prius noſſe oportet, regulam eſſe in iure notiſſimam, quòd vbi quis aliquid pro rerũ acquiſitione, cõſeruatione, & adminiſtratione expendit, omnino talis expenſa ſit in calculo recipienda: nullus enim eſt caſus, qui
1 hoc genus deductionis impediat, vt in l. fundus qui. ff. familiæ herciſcun. ex quibus palàm eſt, quòd omnes illas expenſas, quas iure facit tutor, vel curator cum pupillo, vel adulto, dum eum alit, educat, inſtituit, & male valentem curat, & his ſimilia, ſibi in rationibus conſeruat, l. 1. §. *Æque*. ff. de muner. & honor. Quod tamen intellige, dummodo in illis faciendis nõ exceſſerit modum, l. 1. cum plures. §. *Nimium*. ff. de adminiſt.
2 tutor. l. 16. & 20. tit. 16. part. 6. Nõ enim eò quòd tutores, & curatores generalem cum libera à lege habent (vt latè duobus in capitulis præcedentibus adnotauimus) vbi res non exigit, prodigaliter expendere debent, l. 1. §. 1. ff. de offic. procurat. Cæſar. Et huius rei exemplum poſuit Ioan. Garſ. in tract. de expenſ. cap. 20. num. 9. in fin. dicens, hinc demum tutorem modum in expendẽdo de pecunia pupilli exceſſiſſe cenſendum eſſe, ſi medicum, quem ſibi accer-
3 ſiſſet ſeſtertio ſuo pupillo accerſeret talento: qualem enim tutor in ſuis rebus expenſam faceret, eandem in rebus pupilli, vel adulti facere debuit, l. à tutoribus. ff. de adminiſtrat. tutor. &
4 in l. 1. C. de tutel. & ratio. diſtra. Hoc tamen an modicè, vel immodicè expenderit, iudicis arbitrio relictum eſt. Ipſe namque conſiderata perſonæ, & rei familiaris qualitate, benè, an malè, plùs, vel minùs expenſum ſit, arbitrabitur, vt voluerunt Angel. & Corneus in l. fin. §. *In cõputatione*, col. 1. C. de iure deliber. Corſetus in tractatu de minimis, in princ. col. 3. verſic. *Decimoſexto*. Damaud. de tutore, fol. 82. num. 20. vbi dicit, quòd circa has expenſas iudex æſtimare debet qualitatẽ rei; nempè an fuerit magna, an exigua, pretioſa, an vilis, actuſque qualitatem videbit, hoc eſt, factum impenſarum an fuerit veriſimile, & fidedignum, & an probationes faciliter, an cum difficultate parari poſſent. Perſonam autẽ obſeruabit, ſcilicet an fuerit ſpectatæ, & probatę fidei; nobilis, an ignobilis: & cùm iam iſte caſus de facto in hac Cancellaria agitaretur, dum rationes expenſi in litibus curia agitatis redderentur, hanc ſententiam in praxi receptam (me patrocinante) expertus ſum. Cùm enim quidam nobilis litteratus, & bene morigeratus frater, pro ſe, & alijs ſuis fratribus in Curia Regia lites communes hæreditatis iacentis proſecutus fuiſſet, quaſdam parcellas inuiſibiles in calculo recipiendas ſibi curabat, ſcilicet, vnam catenam auri, quam dedit certæ mulieri pro conſequenda bona negotij expeditione. Item cuidam officiali, ex cuius diligentia bonus, breuiſque negotij exitus pendebat, vas argenteum auro conflatum pretij triginta quinque ſcutorum, & his ſimilia. Viſa namque negotiorum qualitate, & expeditionis negotij difficultate, ac probitate, & nobilitate expendentis prædictas expenſas Senatus in calculo recipiendas fore iudicauit. Et non immeritò, cùm ea, quæ pendent ab expeditione, & volun
5 tate Principis cenſeantur impoſſibilia, gloſ. in l. continuus. §. *Cùm quis*, verb. *Relictæ ſunt*. ff. de verbor. Bart. in l. Iulianus. §. *Conſtat*. n. 2. ff. deleg. 1. ob idque magna indigeant viſibili, & inuiſibili negotiatione, prout latè experientia Curia-

rialium negotiatorum demonſtrat. Pro qua ſententia facit, quòd Comicus inquit:

Facinus magnum, & memorabile non fit ſine periculo.

6 Facit & rurſus, quia in rationibus conſanguineorum non requiritur tam exacta expenſarum probatio, ſed ſufficit preſumptiua, & coniecturalis, vt voluit Abb. conſ. 12. num. 5. verſ. *Item pro Curia.* Damaud. in tract. de tutor. & curat. tit. de tut. & curat. rationis iuſtificatione, 7 n. 33. fol. 83. vbi dicit. Quod etiam in nõ modicis expenſis ſtatur expendentis iuramẽto, ſi cum illo perſonæ qualitas, veriſimilitudo, & motus iudicis cõcurrant. Socin. conſ. 46. lib. 1. col. 1. vbi dicit hoc veriſsimum eſſe, vbi frater adminiſtraſſet negotia communia ſua, & fratrum iure fraternitatis; prout in caſu ſupra relato contigit; ſecùs verò eſſet, ſi vt 8 tutor adminiſtraſſet. Requiritur enim eo caſu maior expẽſarum probatio pro reddenda tutelæ, vel curæ ratione: quia expreſſa, & ſolemnis obligatio forma, & vis publici officij magis obligat tutores, vel quoslibet alios publicos adminiſtratores, quàm priuatim ſuſcepta negotiorum adminiſtratio. Quinimò & 9 in propoſito dixit Damaud. vbi ſup. n. 35. quod ſi propinquus, cui legitima tutela ſuorum propinquorum, vel fratrũ pertinebat, nõn accepta eorum tutela, iure fraternitatis adminiſtraſſet fratrũ, vel propinquorum negotia, eodem modo, quo tutor rationem adminiſtrationis ſtrictè reddere teneretur; quia eo caſu nõ melioris, ſed multo peioris cõditionis efficitur, eò quòd neglecto officio tutoris à lege ſibi delato priuatim, & proprio motu fraternorum bonorũ adminiſtrationem in ſe ſuſcepit. Ego tamen in ſpecie ſupra relata multum iudicis arbitrio tribuendum puto, is namque conſiderabit geſti negotij qualitatem, peragendi difficultatem, loci grauitatem, expendentis, vel donantis fidelitatem. Multa namque prudẽti, & cauta negotiatione, & inuiſibilium donorum largitione, breui temporis compendio, & abſque multo pecuniarum diſpendio peraguntur, quæ aliàs etiam ſuperabundante iuſtitia difficillimum exitum haberent.

Sed modò videamus, quibus in re- 10 bus Decuriones, & ciuitatum Correctores de publica pecunia expendere poſsint, quæve expenſæ illis in calculo recipi debeant. Et in primis ſciendum erit, quòd expenſum in reparatione carceris, vel ſi quid in conſtruenda, vel reparanda domo Conſiſtorij expenderint, erit illis in data computandum; concilio namque ſimilis conſtructio, & reparatio competit, non verò Regi vel domino loci; licèt ipſi pœnas fiſcales percipiant. Sicut enim in punitione criminum publica interuenit vtilitas, vt in l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. ita quoque in conſtructione & reparatione carceris, pro detinendis, & cuſtodiẽdis malefactoribus publica vtilitas ver- 11 ſatur. Qui enim vult conſequens, neceſſariò debet velle antecedens, l. ad legatum, l. ad rem mobilem. ff. de procura. & ita tenet Abiles in cap. Prętor. cap. 18. verb. *Se hagan*, num. 1. & 2. Gutier. in pract. quæſtion. 1. part. quæſt. 36. num. 2. & Auend. qui hanc rem exactius perpendit, de exequend. mandat. 1. part. cap. 20. num. 4. & 5. & 2. part. cap. 10. num. 6. verſic. *Secundum exemplum*, & ex ſupradicta ratione in calculo recipiendum erit expenſum per Decuriones in compedibus, cipis, & catenis, in quibus ſcelerati cautius, & ſecuriùs detinẽtur, & cuſtodiũtur, idque tenet Paris de Puteo in tract. Syndicatus, part. an ſint plures carcerati, fol. mihi. 72. num. 6. & idem ſenſit Abiles loco ſuperius citato, quinimò & hodie hoc expreſſè cauetur in l. 15. tit. 6. lib. 3. Recopil. ibi: *Carcel qual conuenga, y priſiones*, & ibi hoc notãt communiter Moderni, Gutier. d. c. 36. num. 3.

Sed an expenſum pro capiendis 12 malefactoribus de bonis Reipublicę ſit in calculo recipiendum, maior dubi-

tatio

tatio eſt. Et videtur dicendum, quòd non, quia cui competunt pœnæ fiſcales, competit etiam expenſa facienda in capiendis, & etiam in remittendis malefactoribus, vt voluit Lucas de Pena in l. annonas. C. de annonis, & tributis, lib. 10. vbi dicit, quòd ideo Rex habet redditus Regni, vt ſuo ſumptu faciat
13 iuſtitiam miniſtrari. Idque voluit Greg. Lup. in l. 7. tit. 17. Part. 3. verb. *Deue dar*, Folerius in ſua praxi criminali, verb. *Notatos capiat*, num. 22. licèt ſecùs ſit, quando iudex peſquiſitor à Curia mittitur; quia tali caſu expenſis Reipublicæ commiſſionem expedire poterit, vt in dict. l. 7. ibi: *Eſi los peſquiſidores de los concejos la fizieren, deueles dar el concejo las deſpenſas.*
14 Quinimò, & ſi delinquentes nõ apparent, poſſent Decuriones ex bonis publicis aliquid dare, vel promittere reuelanti, vel capienti malefactores, & quantitas in hoc expenſa eſſet in calculo recipienda: ita Bart. in l. 1. num. 3. ff. de iuſtit. & iure, & ibi Iaſ. num. 11. Abiles in cap. Prætor. verb. *Salario*, num. 6. licèt in hoc Bart. fuerit ſibi contrarius, in l. 1. C. de præbend. ſalar. & eum refert & ſequitur Menoch. lib. 1. de arbitrar. caſu. 46.
15 num. 2. Vbi tenet, quòd ſi iudex faciat vanum, dicens, quòd quicumque incarcerauerit banitum centum habeat, illa centum non ſunt de publica pecunia præſtanda. Quorum ſententiam ego veram intelligo, vbi de bonis delinquẽtis exſolui poſſet; ſecùs tamẽ vbi bona non haberet, quia hoc caſu prior ſentẽtia & verior, & receptior eſt.
16 Sed quod ſupra diximus de remiſſione delinquentium, expenſis domini iuriſdictionis facienda, cui commoda fiſcalia competunt. Aliter hodie diſpoſitum videtur, in l. 3. tit. 16. lib. 8. Recop. ibi: *Que lo embien à coſta del malhechor, y ſi no tuuiere bienes, que lo embiẽ à coſta del querelloſo. Y ſi qualquiera deſtos no tuuiere de q̃ pagar, que lo paguen los officiales dela juſticia donde fuere hallado.* Et loquendo in remiſſione hæreticorũ hoc ipſum tenuit Vi-
17 lla-Diego in ſuo tracta. de hæret. queſt. 11. n. 7. & 11. Hanc tamen ſententiam nõ ita ſimpliciter, & prout ſonat intelligit Auend. d. c. 10. num. 16. Sed ita demum quando iudices, vel officiales, & miniſtri iuſtitiæ eſſent perpetui, ipſiq; emolumẽta iuriſdictionis pertinerẽt: prout pertinent dominis vaſſallorum, hi enim loco Correctorum regalium habentur, vt in gloſſa, verb. *Domini*, in Aut. de quæſtore, vt vide quæ dicam in cap. 27. n. 3.
18 Et ita erit intelligenda ſententia Ioan. Fabri in l. neminem. C. de appellatio. vbi dicit, quòd iudex tenetur facere remiſſionem delinquentis proprijs expẽſis, vbi priſionarius non habet bona, ex quibus fieri poſſit, pro qua ſententia adducit textum in l. 1. C. de cuſto. reorum: & hoc per arreſtum curiæ fuiſſe communi omnium voto receptum teſtatur deciſio Capellę Toloſanę 100. vbi ita fuit in craſtinum. Boërius deciſ. 11. n.
19 11. & 12. De conſuetudine tamen noſtri Regni, vbi reus captus nõ habet bona, remiſſio fieri conſueuit de pecunijs ſumptibus iuſtitiæ applicatis & deſtinatis, vt aduertit Abiles in cap. 27. num. 16 Caſtellus à Bobadilla in ſua eleganti Politica Præto. lib. 5. cap. 7. num. 7. & ita debet intelligi text. in Authent. ſi verò. C. ad l. Iuliam, de adult. ibi: *Illic verò, qui publicas ſuſceperit litteras periculo ſuo & officij ſui comprehendet eum, & ad iudicẽ Prouinciæ tranſmittet, in qua peccauit.* Vbi autẽ neque reus, neque actor, neque pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ ſufficerent, tali caſu locum haberet ſententia ſupra ex Villa-Diego relata, ſcilicet, quod remittatur expenſis officialium iuſtitiæ, hoc eſt domini iuriſdictionis; is enim tenetur penes ſe habere ſufficientem familiam pro capiendis & remittendis malefactoribus, & ita erit intelligendum, quod in propoſito dixit Folerius loco ſupra citato, quòd ſi officiales iuſtitiæ pro capiendo malefactore conuocauerint vicinos populi, vt ipſis auxilium præſtent, ſalaria horum conuocatorum expenſis ipſorum officialiũ ſolui debent: intelligitur namque, quan-

do ipſi officiales emolumenta iuriſdictionalia percipiunt, idque naturali rationi, & æquitati ſatis eſt conſentaneum, ex regula nihil tam naturale. ff. de reg. iur.

20 HINC eſt, quod ſimili malefactori vel recluſo in Eccleſia, vel in alio forti loco incaſtillato, cuſtodes apponantur, eo exiſtente non ſoluendo, ſalaria horum cuſtodum ſolui debent de burſa domini iuriſdictionis & pœnis camerá libus, ſi pecunię ſumptibus iuſtitiæ applicatæ ſufficiant, vt tenet Iſernia de fœudis, tit. de ſtatu & conſuetud. *§ Nauigia*, Lucas de Pena in l. 1. C. ne ruſtici ad vllum obſequium, col. 7. lib. 11. Abiles in cap. 20. Prętorum, gloſ. verb. *Vſurpan*, num. 18. ad medium, & illos refert & ſequitur Caſtellus à Bobadilla loco ſupra citato.

21 SI tamen captura eſſet facienda de pluribus riualdis, vel famoſis latronibus, qui apud itrata viatores derrobantur, & manu militari ſe defendebant, hoc caſu impenſa capturarum facienda foret de redditibus ciuitatis, in cuius diſtrictu, & iuriſdictione tales ſcelerati delinquebant, & ita tenet Foler. vbi ſup. Abiles loco ſuperius citato, c. 17. verb. *Las haran*: vbi dicit, quòd imminente alia publica neceſſitate pro capiendo malefactore poterit conſtitui ſalarium à Republica. Quod ego verum intelligerem, quando pecunia domini iuriſdictionis non ſufficeret, vel nimis ex tali expenſa læderetur. Pro qua ſententia adduco Bart. in l. Mæuio nepotem. §. *Vxore*, num. 5. ff. de annuis legat. vbi dicit, quod fidelis Imperij non tenetur ſe qui Imperatorem, ſi fructus fœudi ad eum ſequendum non ſufficerent, & ſic pertineret hæc expenſa ciuitati, vel villæ in cuius itineribus, vel montibus iſti famoſi latrones ſe fortificaſſent, & defenderent: cùm Reipublicæ conueniat, ne delicta maneant impunita, ex dict. l. ita vulneratus; & cùm hæc captura, & patriæ quietatio, & malefactorum extirpatio in omnium ciuium vtilitatem, & quietem tendat, l. prouincialium. C. de feris, eaque efficiatur, ne quiſquam temerè ad delicta committenda proſileat, vt in l. ſi operis. C. de pœnis.

22 EX quibus idem dicendum videtur vbi inimici, ſiue curſarij, & piratæ è longinquo ad port⁹ Regni capiēdos, & expugnandos perueniſſent, prout his noſtris tēporibus peruenit Frāciſcus Dracus Anglicus ſuper Corumniam, & cæteros Galliciæ portus. Eorum enim expulſio, & propugnatio expenſis ciuitatum maritimarum, vel totius illius Regni facienda foret, ex Folerio loco ſupra citato, & ita tenet Mencha. lib. 1. quæſt. illuſtrium, c. 1. num. 32. vbi dicit, quod publica vtilitas non eſt reparanda expenſis quorūdam, ſed vniuerſorum regnicolarum, vel ciuium. Et ratio eſt, quia ſi quidem omnis principatus creatus fuerit ad ciuium vtilitatem, & hæc defenſio ad vniuerſorum commodū pertineat, ſic vt vniuerſorum expenſis fiat, par tio eſt: & ita reſoluit Menchaca vbi ſup. cap. 6. num. 1. & pro eius ſententia eſt text. in l. 7. tit. 20. Partit. 2. vbi cauetur pro viribus, & poſſe populum debere tueri patriam ab hoſtibus.

CONTRARIA tamen ſententia, imò quod ſimilis defenſio Regijs, & nō Reipublicæ expenſis, ſiue Ciuitatum, & Villarum fieri debeat, videtur innuere text. in l. 2. tit. 10. Parti. 2. vbi loquendo de oneribus, quibus Reges ſunt aſtricti, dicit. *La tercera guarda es del daño, que les podria venir de los defuera, que ſe entiende por los enemigos, cà deſtos los deue el guardar.* Et quidem iuſtiſſima ratione Regibus hęc incumbit defenſio; cùm Regna, Imperia, & dictiones omnes, Reges & Imperatores creaſſe non innoteſcat, propter ciuium publicam, & priuatam vtilitatem, & vt ab eo defendantur, quem Regem, Ducem, vel Imperatorem elegerunt, cuique tributorum percipiendorum facultatem conceſſerunt, vt in l. 2. ff. de orig. & tradit Greg. in l. 5. verb. *Seguros*. tit. 7. Partit. 5. Matienç. in l. 10. gloſ. 1. tit. 10. lib. 5. Recopil. Et hac ratione

ne illis omnino incumbit, vt ſuâ ope, induſtria, diligentia & expenſa, tuta & ſecura Reſpublica quieſcat: quo fit, vt ſi opus ſit fortalitium hoc caſu reficere, licèt factum fuerit, vt tutius vaſſalli populi, vbi ſita eſt, defendantur tempore belli, domini expenſis, & non populi reſici debeat, vt tradit Iaſo. in l. diuortio. §. vlt. ff. ſolut. matrim. Catelia. Cota in memoriali, verb. *Fortalitium*, & verb. *Rex*.

TAMEN pro prædictarum legum concordia dicendum erit, quòd licèt verum ſit, quòd Reges ratione reddituum ſibi à Regni ciuitatibus conceſſorum, Regnum incolume ſeruare teneantur, vt in dict. l. 2. neque ad id ciui-
23 tates contribuere teneãtur: tamen vbi Regis patrimonium ad hoc non ſufficeret, poſſet imponi collecta communitatibus terrarum, vt poſt Guillermũ de Cuno tenuerunt Cynus, & Baldus in l. neminem, C. de ſacroſanct. Eccleſ. vaſſalli namque dominorum neceſſitati ſubuenire ſunt obnoxij, l. ſi libertus. ff. de operi. liberto. plura congerit Burgos de Paz in l. 3. Tauri, num. 443. & q̃ hoc caſu poſſit ſiſa imponi ſuper victualibus, latè tradit Caſtell. à Bobadilla, lib. 5. Politicæ. cap. 5. per tot. vbi num. 6. tradit, an clerici in hac ſiſa contribuere te-
27 neantur, & lib. 2. cap. 18. num. 297. cum
24 tribus ſeqq. Iſernia in tit. quæ ſint regalia ſuper parte vectigalia, vbi dicit, quod Princeps non debet imponere noua vectigalia pro miniſtrãda iuſtitia, ſed eam debeat miniſtrare ex redditibus Regni; quia qui eos percipit, tenetur ſubditos defendere ab incurſibus latronum & piratarum: licèt hoc debet intelligi, vbi redditus Regni ad hoc ſufficientes eſſent, illis tamen iam conſumptis & exhauſtis in ipſo bello, vel alijs Regni neceſſitatibus, tam exempti, quàm non exempti, pro modo facultatum huic defenſioni contribuere deberent, vt in l. 11. tit. 3. lib. 1. Recopil. & tenet latè Mõtal. in l. 1. tit. 5. lib. 1. Fori. gloſ. verb. *Siempre guardadas*, verſ. *Item facit ad quæſtionẽ*. Mexia in pragm. panis, concl. 5. num. 63. & 64. Gutier. in practicis quæſtio. lib. 1.
25 cap. 3. Greg. in dict. l. 7. gloſ. verb. *Las miſſiones*, verſ. *Quid tamen*: vbi in ea eſt ſentẽtia, quod ſi in mari circa Regni diſtrictũ piratę derrobarent tranſeuntes, regíſve ſubditos expilarent, & Rex non poſſet huic inimicorum oppreſsioni ſine magno diſpendio, & ſumptu reſiſtere cum redditibus, qui pro ſimili defenſione à nauigantibus præſtantur: quod nos Sarracino vocabulo dicimus, *Almojarifazgo*; non tenetur de ſuo prędictos portus defendere, niſi quatenus illi redditus ſuppetunt. Et hanc ſententiam ſequitur Ioan. Garſ. de expenſ. cap. 21. num. 35. & ità eſt intelligenda, & concilianda prædicta lex. 4. Partitæ, cum dict. l. 2. & doctrina Bart. in dict. l. Mæuio nepotem, §. *Vxore*. num. 5. de annuis legatis, & Plateæ in dict. l. 1. C. vt ruſtici ad nullum ob
26 ſequium. Quatenus tenet, quòd perceptio tributorum obligat Regem ad defenſionem portorum, cùm pro hac defenſione à nauigantibus prædicta tributa ſoluatur; licèt enim Rex aduerſus inimicos claſſem parare teneatur, vt in l. 1. C. de claſsicis, lib. 11. tamen hoc debet intelligi dummodò maritimi redditus, & prouentus ad hanc impẽſam ſuf-
27 ficiant. Quemadmodum ſubditus ſiue vaſſallus, qui non tenetur ſequi Principem, vel dominum ſuum ad bellum pergẽtem proprijs ſumptibus, vbi iam non haberet vnde poſſet ſtipendia militibus ſuppeditare de redditibus fœudi. cap. 1. & ibi gloſſ. de pace tenenda, &c. & notant Doctores in l. Mæuia. §. *Vxore*. ff. de annuis lega. Martinus Lauden. in tractat. de Principibus, quæſt. 183. idque voluit Iacobus de Arenis, in §. *Præiudiciales*. inſt. de actio. Bart. in dict. §. *Vxore*, num. 5. Oldrald. conſ. 234. num. 3 Iſernia in §. fin. de pace iuramẽt. firman. Loaces in conſilio de Mula pro Marchione de los Velez, fol. 166. Bald. in l. qui manumittuntur. C. de oper. libertor. & in cap. cùm ex officij, notabili 3. per text. ibi. extra de præſcrip. Mon-

chac. dict. cap. 6. num. 4. Eodem modo
28 si Princeps, vel Rex nō habeat idoneos redditus ad defensionem portorum, ex ciuium collatione perpendi debent. Credo tamen, quod si admodum immineret necessitas, non esset expectanda collecta, sed quod per manus iniectionem possent diuites compelli ad mutuandas pecunias Regi: quia instante necessitate vassalli iure optimo ad
29 id compelli possunt, vt tenuerunt Nicolaus de Neapol. & Guillerm. de Cuno. in l. Scriniarios. C. de numerarijs, lib. 11. Isernia in cap. 1. quis dicatur Dux: & in cap. 1. §. *Sed neque alia.* Quæ sit prima causa beneficij amittendi in vsibus fœudorum. Bald. in l. 1. C. de operis liberto. Loaces loco superius citato,
30 pag. 171. vbi dicit. Quòd hoc casu ciuis, qui mutuauit, poterit à Rege petere interesse illius pecuniæ, quam mutuauit; & ante eum ita tenuerūt Ioan. Grotus in l. nemo potest, num. 3. ff. deleg. 1. Ias. in l. si ex toto, col. penult. num. 16. ff. deleg. 1. Castaldus de optimo Imperatore, quæstio. 57. & eos refert & sequitur Menchaca de succesio. creat. §. 6. num. 22. & in dict. cap. 6. num. 7. & 8. vbi expressè dicit. Quod simili vrgente necessitate ciuitates, oppida & villæ, diuitésque & opulenti vassalli Regi mutuare compelluntur; ita tamen vt si postea Princeps idoneos redditus ex Regno habeat, reddat integram pecuniam mutuatam cum moderato interesse, quod si idoneos redditus non habeat, reddat integram pecuniam mutuatam, ac rursus interesse moderatum ex vniuersorum ciuium collatione, detracta ea particula, quę ad ciuem mutuantem (habita bonorū ratione) spectabat tāquā vni de populo, & ita in Hispaniarum Regnis sępissimè obseruatum fuisse testatur, cùm bellis sæuientibus ab Hispalēsibus ciuibus, & alijs ab Indorum Regnis venientibus, argētum, & aurum mutuo acciperetur, & quidem hoc arbitrium est iustissimè introductū ex his, quæ latè tradit Bobadilla in Politica, lib. 5. per tot. Molina de iustitia, tract. 2. disputat. 315. in princ.

Qvid autem dicendum esset, vbi
31 iudex pesquisitor à Curia missus fuisset ad instantiam alicuius vniuersitatis aduersus aliquem particularem delinquentem, dubitatum enim fuit aliquādo, cuius expensis salaria ipsius pesquisitoris solui debeant, Regis an loci, qui illum impetrauit, aut ipsius delinquentis. Et dicendum videtur, quod regijs expensis militare debeat, vt voluit Lucas de Pena in l. annonas. C. de annonis, & tributis. lib. 10. vbi dicit, quòd si Rex mittat Capitaneum ad aliquam terrā, debet illi statuere salarium de Camera sua; quia ideo habet redditus Regni, vt suo sumptu iustitiam ministrare faciat, vt in Aut. vt iudices sine quoquo, supra, in principio, & in Aut. de iudicibus. §. *Ne autem*, & in l. 2. §. *Hoc autem*. C. de offic. Præfect. Præto. Africæ, & ibi glos. verb. *Moderatores*, circa fin. cap. statutū. §. *Insuper*, de rescriptis. lib. 6. Specul. in tit. de salarijs, capit. 1. col. fin. vbi dicit. Quòd si iudex ordinarius mittat iudi-
32 cem delegatū pro aliquid in suo districtu faciendo, de suo debet illi salarium constituere, quòd si mittatur pesquisitor à Curia propter alicuius iudicis remissionem, ipsius iudicis expensis videtur prouisus, vt in l. 2. tit. 1. lib. 8. Recop. Azeuetus in l. 5. tit. 5. lib. 3. Recopilat.
33 Quod si missus non fuerit pesquisitor propter iudicis negligentiam, sed ex officio Regium Consilium illum miserit, hoc casu Regijs expensis, nō verò populi, vel eorum, qui damnificati sunt, nec etiam ipsius iudicis, qui Syndicatur, nec cōtra quem proceditur, militabit, vt in l. 7. tit. 17. part. 3. & ibi Greg. verb. *Deuedar*, & in dict. l. 2. sup. relata. licèt text. in dict. l. 5. tit. 5. lib. 3. Recopilat. aliter innuere videatur, dicens: *Ordenamos y mandamos, que las soldadas y salarios, que se hande dar, y auer los nuestros Corregidores, y otros oficiales, que nos embiaremos à las nuestras ciudades, villas, y lugares, que se paguen de los propios delos tales lugares, si los vuiere,*

y ſi propios no tuuiere, que los paguen los que ſuelen pagar en todas las coſas que ſon para pro del Cõcejo, ò del lugar: pero ſi hallare, que por culpa de algunos canalleros, ò de otras perſonas ſe mouieren eſcandalos, y ruydos, &c. & ibi: *Que haga pagar el dicho ſalario â los que anſi hallare culpados, y ſi el Concejo le vuiere pagado el ſalario, que lo haga tornar, y pagar à los dichos culpantes, ſopena que el dicho Corregidor le pague con el doblo.* Et hæc lex eſt declaratoria dictæ legis 7. tit. 17. part. 3. quatenus dicit, quòd iudex peſquiſitor ex officio miſſus, debet habere ſalariũ ex Regio patrimonio: debet enim intelligi, dummodò prius excutiantur bona delinquentium, & illis deficientibus recurratur ad bona ciuitatis, ſiue burſam communem populi, ac denique omnibus his deficientibus poterit imponi collecta inter vicinos, qui ex conſuetudine talia ſoluere conſueuerunt. Ideò 34 debent eſſe cauti Decuriones populorum, vt antequam prædicta ſalaria peſquiſitorum exſoluant, recipiant fidem à tabellione cauſæ, qua conſtet delinquentium bona excuſa, ſed non ſoluendo fuiſſe, quia aliàs in calculo non recipiẽtur, & vide Bobad. lib. 2. Politi. c. 21. num. 247. & 248.

35 ADVERTENDVM tamẽ erit, quòd licèt Azeuetus in dict. l. 5. num. 1. dicat, quòd in caſu dict. l. 5. nobiles & clerici debent contribuere pro ſalarijs peſquiſitorum, deficientibus bonis reorum & Reipublicæ; tamen eius ſententia erit intelligenda, quoties de quiete, & trãquillitate totius populi vniuerſaliter ageretur, & ipſe hoc melius declarauit in l. 11. tit. 3. lib. 1. Recop. n. 7.

36 RVRSVS & in calculo recipiendum erit, quidquid de bonis Reipublicæ expenſum fuerit in conſtructione domus, *Del matadero, ò carniceria, ò peſcaderia, ò panaderia.* Eò quòd in hoc communis totius populi vertitur vtilitas, vt notat Innocent. in cap. ſignificante, de appellatio. Auenda. 1. part. de exequen. mandat. cap. 10. num. 7. vbi idem dicendum 37 reputat in expenſa facta de bonis Reipublicę in conſtructione, vel reparatione Eccleſiæ: quæ in populo vnica eſt. Eius tamen ſentẽtia erit limitanda, vbi Eccleſia eſſet patronatus alicuius particularis, vel alicuius familiæ; vel ſi aliàs Eccleſia ipſa dotem, & redditus competentes haberet, ex quibus ſartatecta eſſe poſsint, & ita ſentit Paulus de Citadinis in tract. iuris patronatus, artic. 5. ex num. 3. vſque ad 7. vbi latè enumerat, qui ſint illi, qui ad refectionem Eccleſiæ diruptæ tenentur; cui adde Petrum Surdum conſ. 62. per tot. & præcipuè num. 14. vbi dicit, quòd ſi vniuerſitas vel populus aliquid erogauit in reparatione Eccleſiæ, poteſt à Rectore repete re actione negotiorum geſtorum, ſi animo repetendi illam expenſam fecit.

38 PRÆTEREA & illud Decurionibus in calculo recipietur, quòd expenſum fuerit in ludis publicis conſuetis, veluti in feſtiuitatibus Corporis Chriſti, & aliorum Sãctorum, quorum dies ab antiquo publicis expenſis fuerunt celebrati, ratione voti, vel laudabilis & deuotæ conſuetudinis; etiam ſi fieri conſueuit ratione publicæ lætitiæ tantùm: iuxta textum in l. 4. C. de Paganis, ibi: *Feſtos conuentos ciuium, & communem omnium lætitiam non patimur ſubmoueri.* Et ibi Salicet. Auenda. dict. cap. 10. num. 12. vbi dicit, quod expenſa facta in huiuſmodi ludis publicis, ex antiqua conſuetudine, dicitur facta in communem omnium vtilitatem: eſt enim illud ſanctiſsimè receptum, vt populus publica lætitia recreetur, nulla enim ætas, nulla inquam Reſpublica hoc genus expenſarum repulit. Habuit enim Græcia ſua Olympia ab Olympia vrbe nominata: qua vniuerſa iuuentus Græciæ ad illam ludorum celebritatem confluebat, vbi ſeſe cæſtibus, curſu, ſaltu, diſco, & palæſtra exercebat. Troiani quoque, nec nõminus Perſæ, Ægyptij, Galli, Hiſpanique; hos ludos publicos agnouerunt; ſi credimus Virgilio, Iuſtino, Trogo, Beroſo, Cæſarique. Huic etiam publicæ lætitiæ multum Hebræi tribuerunt & Ro-

mani in hoc tantum cæteras mundi Prouincias,& Regna exceſſerunt, vt in hac vna re cũ reliquis totius mũdi Regnis,nationibúſque contendiſſe meritò affirmari poſſit. Varia autem ludorum genera extant apud Plutarchum, plura etiam apud Tacitum, Ælium Lampridium, Iulium Capitolinum, Ælium Spartia.& alios illius temporis Scriptores. Omitto Liuium,qui non ſemel cauſas originéſque ludorũ exquirit. Hinc pilæ incenſæ in media arena, vt ardore pilarum feræ magis ſæuirent. Hinc luſtra inſtar Olympiorum, ſed religioſa magis,quàm Olympia: hinc decennia, quæ extant apud Pollionem in vita Gallieni:hinc etiam Ciclopeæ:hinc Ecatõmæ:hinc gladiatores theatra, carpenta Mimi, Hiſtriones, Pugilis, Arenarij, Cilocus,& beſtiarum celebertima(ſed beſtialia tandem)ſpectacula. Quorum veteribus ingens vſus, maximum ſumptum, & ſæpè admirabilem, ingentiſimamque expenſarũ ſummam exæquauit:hinc itidem Naumachia,ceteraque amphiteatralia exercitamenta, de quibus plura refert Martialis in amphiteatrum Cæſaris:hinc hominum cum feris prælia,eorum præcipuè, qui capitali pœna erant damnati:ſæpè enim deuicta fera capitis pœnam vitabant, atque ob eam ſolã cauſam,ex Prouincijs Romam afferebantur,hiſque (lege lata)ſi tales ac tanti artificij eſſent,vt ſæuiſsimas feras in conſpectu Principis, & Romani populi vincere,& ſubigere poſſent, à Præſidibus Prouinciarum interficiendi non erant,ſed ptius Princeps conſulebatur,vt adito eo mortem tales victores euaderent, vt manifeſtè colligunt Doctores in l.ad beſtias. ff. de ſtatu homin. Itaque Præſidibus Prouinciarum olim ea cura iniuncta fuit, vt omninò ludorum publicorum,quæ fieri conſueuerant,feſtiuitatem non omitterent,vt in l.1.§.*Quies*.ff.de officio. Præfect. Vrb. & in dict.l.4.ibi:*Secundum veterum conſuetudinem*. Idque & hodie leges Regiæ non contradicũt, ſed magis ſuſtinere, ac tolerare videntur,vt in l.22.tit.6. lib. 3.Recopil.

39 PRÆDICTAM tamen ſententiam limita,niſi tempore,quo hæc ludorum expenſa faciẽda foret, aliqua maior neceſsitas expendendi de publico immineret,veluti defenſio terminorum, reparatio murorum, vel peſtis præſeruatio,vel curatio; bellum enim diuinum à iuris profeſſoribus nuncupatur:cuius calamitatis totius ferè orbis Regna, & Prouinciæ hoc anno 1599. experimentum ſatis lugubre,& funeſtum fecerũt, & præcipuè noſtra Pinciana & Valliſoletana ciuitas,cuius hodiernæ diei mortalitas,dira lues, infelix calamitas tanta eſt,vt vix dici,vixque credi,& excogitari poſsit,cuius ego miſer,& infelix tantopere particeps fui, vt amantiſsimam coniugem meam dominam Ludouicam à Carauajal in huius amaræ mortis amiſerim conflictu, ipſamque ad Regna cœleſtia propter ipſius eximiam virtutem piè migraſſe creditur. Qua de cauſa taurorum agitationem, quam ab antiquiſsimis retro temporibus ciuitas noſtra in octaua diui Ioannis Baptiſtæ magnis expenſis facere ſolebat, meritò pætermiſit,& in medendis pauperibus, hoſpitalibus publicis conſtruendis,& alijs neceſſarijs ſubuentionibus expenſam illam multo alio additioni commutauit, ſequendo Auendañi ſententiam in loco ſupra citato, quam firmauit Ioannes Garſia in tract. de expenſis, cap.21.num.24.

40 ITIDEM in materia eſt aduertendum, quòd ſi ad prædictas feſtiuitates, vel ſimiles, veſtes ſericæ, vel deauratæ Decurionibus, vel officialibus publicis fuerint conceſſæ de pecunia Reipublicæ, etiam in calibus conſuetis, & ſolitis,tales veſtes ſunt cameræ publicæ finita feſtiuitate reſtituendæ, quod ſi redditæ non reperiantur, in calculo recipi non debet,quod in illis expenſum fuit; cenſentur namque commodatæ pro feſtiuitate,non verò donatæ,& ita tenet Auen.& Ioann. Garſ. locis ſupra citat.

hic

hic dict. cap. 10 ille. cap. 21. num. 26. Cõtrarium tamen tenet Bobadilla lib. 5. Polit. cap. 4. num. 29 obtentu cõſuetudinis, vbi cõſulit iudicibus Syndicatoribus, vt huius partellæ deciſionem Regio Senatui remittant.

41 An autem eleemoſyna à Decurionibus Monaſterijs Mendicantium, & alijs locis pijs conceſſa, ſit in calculo recipienda, ſæpè dubitatum eſt, & in propoſita quæſtione idem, quod in præterita dicendum erit, ſcilicet, quod eleemoſyna eo caſu fieri poſſit de bonis Reipublicæ, quando ab antiquo ita cõſuetum erat, vt tenet Auend. dict. ca. 10. num. 18. dicens, quod ſi concilium ciuitatis, oppidi, vel villæ ab antiquiſsimo tempore in eleemoſynas expendere cõſueuit de bonis Reipublicæ donando Monaſterijs, & Hoſpitalibus, vel in alterius Chriſtianæ pietatis ſplendorem, vt 42 putà in dando alimenta Clericis extra populum, proceſsiones votiuas populi facientes, huiuſmodi erogatio de bonis communibus iure fieri poſsit, ex notatis per Bartol. in l. priuilegia. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Felinus in cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtitut. pluraque in materia eleemoſynæ de publico facienda cũmulauit Mexia in pragmat. panis, concl. 1. à num. 5. cum pluribus ſeqq. ex cuius doctrina hæc ſentẽtia ſatis coadiuuari poſſet.

Sed cùm nunquam deficiat ſpiritus cõtradictionis, circa hoc, quod de proceſsionibus dictũ eſt, contrariam ſentẽtiam tenet Ioan. Garſ. in tract. de expenſis. cap. 21. num. 36. vbi dicit, quòd expẽſæ factæ in proceſsionibus publicis non debent publicis expenſis fieri, ſed potiùs de burſa priuatorum, eò quòd priuatum cuiuſcunque interuenit commodum in his Litanijs, vt in cap. Rogationes, de conſecrat. diſtinct. 3. Ipſe tamen poſtquam hinc inde plura aduerſus ſupradictam ſententiam impugnauit, tandem opinioni Auendañi accedit, dicens, idem prorſus in hoc, quod in feſtiuitatibus, & ludis dicendum fore, adhærendumque eſſe conſuetudini reputat, & idem tenet Boba dilla lib. 5. Polit. cap. 4. num. 14. Verum, quia in prædictis occaſionibus Decuriones populi regulariter opipare, lauteque epulare ſolent, eò quòd ipſi proceſsiones iſtas comitare conſueſcunt; hac in re iudices rationales monitos eſſe velim, vt expenſas deinceps faciẽdas in ſimilibus proceſsionibus taxent & limitent, ita vt ne quid nimis in illis conſumatur; ex nimia namque inurgitatione fœtet os, l. qui clauium. §. *Iscui*. ff. de ædilitio. edicto. glo. verb. *Sumptuoſas*, in cap. cum amplius, de cenſibus. Rurſus, quia populus pro viribus & poſſe à conuiuijs, & commenſationibus abſtinere debet, cap. nulli. 24. diſtin. Abiles in cap. Prætor. verb. *Comidas*, & ita debet intelligi tex. in l. 22. tit. 6. lib. 3. Recop.

43 Item & ſi quid in eleemoſynam pauperum conſueuit de publico erogari, quidquid in hoc vel alijs ſimilibus eleemoſynis expenſum apparuerit, in calculo recipiẽdum erit; vrgente namque neceſsitate de publico ærario debent pauperes ſubueniri, vt in l. 2. C. de Epiſcop. & Cleric. & in terminis ita tenet Paris de Puteo, de ſyndicatu, verb. *Expenſæ*, quem refert & ſequitur Auenda. de exequend. mand. dict. cap. 10. & ita in alijs eleemoſynis Hoſpitalium & Monaſteriorum, tenuit Alberic. in l. ſi pater. §. *Si quis*. ff. de donatio. Bart. in l. priuilegia, in fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Roma. ſingul. 433. Peregrin. Bonifacij, verb. *Eleemoſyna*. quæſt. 3. gloſ. fin. fol. 158. quorum ſententiam (licèt cum grano ſalis) ſequitur Gregor. Lup. in l. 10. tit. 28. Part. 3. vbi tenet; quòd ad hoc debet impetrari licentia Regia, & hanc praxim ſe ſequutum fuiſſe teſtatur Magnus practicus Bobad. in lib. 5. Polit. c. 4. num. 14.

43 Item in calculo recipiendum erit, quidquid expenſum apparuerit de publico in ornatu viarum & alijs præparamentis in feliciſsimo Regis aduentu, vel in ampliãdis ædificijs pro pulchrioriaſpe-

ri aſpectu ſatis, vt tenet Platea in l. nullus. C. de curſu publico. Auenda. dict. cap. 10. num. 17. verſic. *Decimumquartum*, & verſ. *Decimumquintum*, Ioan. Garſ. de expenſis, c. 21. num. 24. Bobadilla. d. c. 4 num. 6. & 17.

44 ILLVD tamen in propoſito controuerti ſolet aſſiduè, an expenſum per Decuriones in enutriẽdis infantibus expoſitis, ſit in calculo recipiendum; affirmatiua opinio ex eo ſuaderi poteſt, quia iſti vulgò quæſiti dicuntur filij populi illius, in quo exponuntur, iuxta illud:

Cui pater eſt populus,
Pater eſt ſibi nullus, & omnis.

45 IGITVR cùm pater naturali ratione & lege filium alere teneatur, iuxta text. vulgarem in l. ſi quis à liberis. ff. de liber. agnoſcend. & in l. 1. C. de alend. libe. & in l. 6. tit. 19. part. 4. dubium non erit, quin Reſpublica, quæ patris vice fungitur, citra voluntatem eos alere compelli debeat. Et hanc ſententiam tenuit Cepola, cautel. 2. loquendo in filijs earum, quæ ad mortem damnatæ ſunt, & eum contra Auendañum ſequitur Bobadilla, loco ſup. citato, n. 58. licèt Auend. magis loquutus videatur in pueris, *De la doctrina*, enutriendis, & diſciplinandis.

ALII autem ſenſerunt, quòd horum expoſitorum enutritio expenſis Eccleſiæ ſit facienda, & hanc ſententiã tenuit Iacobus de ſancto Georgio in l. hæres abſens. §. *Si quis tutelam*, num. 45. ff. de iudic. Abb. in cap. 1. num. 3. de infantibus expoſitis: eoſque refert & ſequitur Antonius Sola. in tract. de capiẽdis debitoribus pro cauſ. ciuili. 3. parte, gloſ. vnica, num. 8. vbi dicit in hoc obtinuiſſe cõtra Eccleſiam pro communitate iuueni, & eum refert & ſequitur Surdus de aliment. quæſt. 81. fol. 74. vbi ponit, quibus expenſis ſit alendus infans relictus à muliere vltimo ſupplicio damnata, & allegat ad hoc Bart. in l. Imperator, ff. de ſtatu homin. Boër. deciſ. 303. n. 6. Quam ſententiam veriſſimam reputat Georgius vbi ſup. niſi in ciuitate conſtructum eſſet aliquod hoſpitale pro horum puerorum ſiue infantium lactatione, & enutricatione, prout in hac inclyta Valliſoletana ciuitate habemus, ſub aduocatione beati Ioſephi, in quo comœdiæ recitantur; ex redditibus namque ſedilium & cameratum, ampliſſima pecuniarum copia colligitur, idque & Salmanticæ conſtitutum eſt.

NONNVLLI verò in tertia ſunt opinione, dicentes, quòd ſi Hoſpitale ad hoc deſtinatum in ciuitate deficiat, Regijs expenſis vel domini loci lactari expoſiti debeant; quam ſententiam tenet Bald. in l. ſi qua illuſtris. C. ad officia, motus ea ratione; quia ſicut illorum vulgò quæſitorum hæreditas Regi iure pertinet, ex l. 1. C. de bonis vacan. per conſequens Regijs etiam expenſis lactari debent, quando arbitrio fortunæ fuerunt expoſiti, argum. text. in l. quo tutela. ff. de regul. iur. & in Authent. ſicut hęreditas. C. de legit. tut. Secundum enim naturam eſt, vt quem ſequuntur commoda, ſequantur incommoda, ex vulgata iuris regula, & ita tenet Surdus vbi ſup. ex Antonio Sola, loco ſup. cit. In hac tamen Doctorum varietate & controuerſia, Antonius Theſaurus deciſ. 118. æqualiter Regi, Epiſcopo, & Reipublicæ horum infantium nutrimentum pertinere firmauit, motus ex eo, quia cùm hoc pietatis intuitu fieri debeat, Epiſcopus ipſe loci à ſeipſo, Rege, & Republica eleemoſynam extorquere tenebuntur, cùm ipſe piarum cauſarũ ſit executor, quam ſententiam probat ex text. in nouella Iuſtiniani. 153. de infantibus expoſitis, verſ. *Quin ſancimus*, quatenus dicit, huiuſmodi infantibus expoſitis, ab Archiepiſcopo ſubueniendum fore, & à tota illi ſuppoſita Eccleſia: dicit, in quã, Iuſtinianum per illa verba, tam laicorum, quàm clericorum poteſtates ad id aſtringere voluiſſe. Licèt aliter in Pedemontano Senatu iudicatum fuiſſe teſtatur, eò quòd Hoſpitale talium puerorum deficiente, Rector Eccleſię, in qua

expo-

expoſitus fuit infans, condemnatus extitit, vt expoſitum ſuis ſumptibus aleret, hoc tamen addito, vt ſi ipſius facultates ad id non ſufficerent, Epiſcopus, ciuitas, ac dominus loci, pro eius alimẽtis contribuerent, ipſe tamen vbi ſupra totum hoc arbitrio iudicum terminandum fore putauit. Quod ego veriſimũ exiſtimo, & ideo quotidie videmus, q̃ in noſtra Hiſpaniarum Republica ſolent iudices arbitrari, quod iſti expoſiti enutriantur & alimententur expenſis fraternitatum, quæ huic miniſterio fuerunt inſtitutæ, & his deficientibus eleemoſyna petatur (pro illis alendis) à populo, vel ex cõdemnationibus huic miniſterio applicatis, quibus etiam ſolent concilia locorum ſubuenire de burſa communi populi, & hoc caſu proculdubio debet Decurionibus in calculo recipi, quidquid hac in re expenderint, cùm (vt ſupra retulimus) Reſpublica loco patris (talibus expoſitis) habeatur, & ita in terminis tenet Bobadilla in loco ſup. citato. 47

VERVM, cùm onus quod à multis portatur, minus omnes grauet, fortè eſſet omnium melius, ac ſecurius arbitrium, ſcilicet, vt Epiſcopi concederent alicui licentiam ad id eleemoſynas toto anno exigẽdum, cùm minus ſit ciuibus graue & ponderoſum minutatim has eleemoſynas præſtare, quàm vno ictu tribuere, & ita olim Romæ factum fuiſſe legimus apud Feſtum, lib. 1. Alexander ab Alexandro, lib. 2. dierum Genialium, cap. 12. vbi etiam refert in foro Olitorio columnam Lactariam poſitam fuiſſe; ſic dicta, quia ibi infantes lacte alendi deferebãtur, Imperator quoque Trajanus, vt refert Sabelicus in eius vita, pium ac laudabile opus conſtituit, his enim expoſitis (charitate ac miſericordia motus) domum ampliſsimam in monte Cælio fabricauit, quam multis deinde poſſeſsionibus dotauit, ibiq́ue, vt expoſiti, & eorum nutrices alerentur per quadriennium cõſtituit: opus quidem tanto Imperatore dignũ. 46

Sed quid dicam de huius Imperatoris virtutibus? multa quidem referri poſſent; ſufficiat tamen dicere, & ex ſancti Ioannis Damaſceni legenda colligere, quod cùm dictus Trajanus Imperator, eò quòd ex Gentilibus eſſet, in inferno ſepultus fuiſſet, hocq́ue D. Gregorio Magno nõ innoteſceret, dolens, quod homo tanta pietate & iuſtitia decoratus, æterni Dei Regnum perdidiſſet, eidem Deo ſuppliciter exorauit, vt ipſum ab inferorum faucibus liberaret, Regniq́ue cœleſtis participem efficeret; idq́ue particulari priuilegio fuit conſequutus, vt refert Lucas de Pena, in l. 2. col. 3. C. de exactor. tributor. Sylueſter contra Luterum, charta 26. Sylua nuptialis, lib. 1. num. 160. Faber. in proœmio inſtitutionum, in princip. Guillermus Benedictus in cap. Reinuntius, verb. *Qui cum alia matrimonium contrahit*, num. 129. Caſſaneus in cathalogo gloriæ mundi. part. 5. conſiderat. 5. verſ. *Ex hac iuſtitia*, Bobadilla lib. 2. Politi. cap. 2. num. 84. 48

PRÆTEREA & in calculo recipiẽdum erit, quod expenſum fuerit de publico in lite cùm eo, qui ſe nobilem (in contradictorio iudicio) declarari prætendit, cùm ſimilis cauſa totius Reipublicæ membra attingat, vt tenuit Ancharran. conſ. 260. num. 2. Auenda. de exequend. mandat. 2. part. cap. 10. num. 19. Ioannes Garcia (qui plures alios pro hac ſententia refert) in tractatu de nobilita. gloſ. 1. §. 1. num. 41. verſ. *Decius*, & §. 22. num. 1. Bobadilla vbi ſup. num. 46. & quod ſimilis defenſio ad vtriuſque ſtatus mẽbra pertineat, patet; quia plebei grauarentur onere contribuendi pro parte tangente nobilitatem affectãti; & rurſus nobiles alium haberent ſocium, qui forte eos in adminiſtratione officiorum publicorũ impediret: cùm non tã aſsiduè ad ea nominari poſſent. Caueant tamen Decuriones, Syndici, & officiales publici locorum, ne notoriè nobiles taliare faciant, néve eos qui executoriam ſuorum maiorum produ-

xerunt

xerunt (filiatione probata) temerè ad iudicium prouocent; nam quod hac in re expenſum fuerit, (eo nobili declarato) in calculo recipiendum non erit: tenentur namque omnes adminiſtratores bonam fidem agnoſcere, vt in l. quoties. §. *Sicut*. ff. de adminiſtrat. tutor. Temerè autem litigarent Decuriones ſi probationibus in promptu exiſtentibus, quibus aliquem nobili genere natum conſtitiſſet, & nihil aduerſus eas machinari poſſet, illum appellationibus & ſupplicationibus vexarent: debet enim expẽdi pecunia communis in lite probabili, vt voluit Bartol. in l. 1. §. *Si pupillis*. ff. de tutel. & ratio. diſtra. 3. lectura: & contra eos, qui aduerſus notoriè nobiles pecunias publicas expendunt, inuehit Otalora de nobilitate. 3. parte princip. cap. 1 num. 5.

49 ITIDEM, & ſi quid expenſum eſſet per Decuriones in acquiſitione honoris certi & liquidi ſuæ Reipublicæ, vel in eius defenſione, in calculo recipiendum foret: honor namque Reipublicæ dicitur eius proprium patrimonium, vt in l. item ſi verberarum. §. 1. & ibi Angel. ff. de rei vend. & in Lob ſeruare. §. *Antequam*. ff. de offic. Proconſul. Quo
50 fit, vt ſi pecunia publica expenſa ſit in hoc vt vicus villa, vel villa ciuitas fiat, in calculo ſit recipienda: ſatis namque omnibus vicinis intereſt, ne extra villã pro conſequenda iuſtitia diuagentur, non enim ſine magno incommodo quis à domo ſua auocatur, vt in l. ſi quis ex aſſignatoribus. ff. quemadmod. teſtam. aperian. & in terminis ita tenet Auenda. d. c. 10. n. 20. verſ. *Tamen iſtud*. Bobadilla vbi ſup. n. 53. & 55.

51 HINC etiam infertur, quòd ſi quid expẽſum ſit de publico ærario, ad hoc, vt vicus à contributionibus liberetur, proculdubio ſit in calculo recipiendũ, quia libertatis cauſa eſt onerosa, ex Bald. in l. qui ſeparatis. C. vnde liber. quem refert Auend. vbi ſup. Ex quibus patet, quod ſi quid de bonis communibus detur Capitaneo, eo pacto ne militer in villa hoſpitare faciat, ſi quod ita donatur, non excedat rationis moderamen, ſit in calculo recipiendum, veluti ſi daretur militibus & Capitaneo aliquid oſculentum, vel poculentum, quod nos vulgò, *Refreſco*, dicimus, & ita tenet Bobadi. loco ſupra citato; num. 40. vbi ipſe ponit exemplum dicẽs: *Algun preſente de coſa de ſeys aues, dos carneros, pan, ò vino, ò coſa deſtas que montare poco, ò dinero equiualente, reſpeto de la vezindad del pueblo*, licèt totum hoc arbitrio iudicis ſit relinquendum.

QVOD autem de publico expenditur pro vani nominis acquiſitione, veluti vt eorum ciuitas prius in Curijs loquatur, vel vt ipſius Procurator honorabiliori & præſtãtiori loco ſedeat, hoc in calculo non eſſet recipiendum. Hæ enim præeminentiæ non peti, ſed à Regibus concedi ſolent propter benemerita populorũ ſeruitia, argum. l. 2. ff. de origine iuris, ibi: *Hæ non peti ſed præſtari ſolere*.

VT autem hac in re errare non poſſit, conſtituo regulam generalem, & infallibilem, quod in rationibus publici patrimonij illud in calculo recipi debet, quod expenſum apparuerit in vtilitatem vtriuſque ſtatus, nobilium ſcilicet, plebeiorum, & ſic totius populi in vniuerſum, vt in l. 7. tit. 7. Partit. 5. & in l. 20. tit. 6. lib. 3. Recopilat. quod ſi huiuſmodi neceſsitate exiſtente pecunia publica deficiat, poterit vniuerſis ciuibus (tam clericis quàm laicis) imponi collecta vſque ad quantitatem ter mille moropetinorum, abſque Regia licentia, & cum ea vſque ad metam in facultate Regia aſsignatam, ex doctrina Lucæ de Pena, in l. 2. C. quibus muneribus, col. 4. lib. 10. Auend. dict. cap. 10. num. 20. Bobadilla. dict. cap. 4. num. 40. & 63. & ibi in dict. cap. 4. recolligit quamplures caſus, in quibus expenſa facta de burſa communi Reipublicæ eſt in calculo recipienda, quos conſulto referre deſero; tu illum omnino videas.

52 PONE tamen, quòd Decuriones, tutor,

tor, vel quiuis alius alieni patrimonij administrator cum libera à lege, vel ab homine, aliquid de patrimonio ſui principalis expendit, in re quæ poſtea domino nullum commodum attulit, dubitatur modò, an quod ita expẽſum fuit, in calculo recipi debeat. In qua difficultate reſolutiuè tenendum erit, quòd ſi talis expẽſa ab initio ſpe boni, & probabilis finis fuit facta, licèt poſtea malũ ac ſiniſtrũ exitum habuerit, erit in calculo recipienda, ex text. in l. quid ergo. §. *Contrarium*, verſic. *Sufficit*. ff. de contraria & vtili actio. tutel. ibi: *Sufficit tutori benè & diligenter negotia geſſiſſe, & ſi euentum aduerſum habuerit, quod geſtum eſt*: text. etiam in l. qui mutuam, ff. mandat. ibi: *Sumptus bona fide neceſſariò factos, etiam ſi negotium bonum finem non habuerit, procuratorem repetere poſſe*. Et loquẽdo in creditore miſſo in poſſeſsionem bonorũ ſui debitoris ex cauſa iudicati, eãdem ſententiam probat text. in l. Prætor ait, §. *Quod de fructibus*, verſ. *Quod ait*. ff. de bonis authori. iudi. poſſid. ibi: *Sufficit igitur ſine dolo malo erogaſſe, etiam ſi nihil profuit eius rei erogatio debitori*. Secùs tamẽ eſſet ſi quis alterius negotia geſſit, talem expenſam feciſſet; quia ei in calculo non erit recipienda, ita gloſ. in l. ex parte, verb. *Obtinuit*. ff. mãdati. Et rationem differentiæ conſtituit Bald. in d. §. fi. dicẽs, quod in negotiatore & geſtore ideo hoc conſtitutum eſt, quia ex euentu rei geſtę iudicatur, vtiliter an inutiliter negotium gerere cœperit, vnde ſi bonũ exitum non habuit, ꝙ geſſit, expenſas nõ repetit, quia inutiliter & abſque fundamento expendere cœpiſſe præſumitur; ſecùs tamẽ eſſet in tutore, vel bonorũ curatore expendente; quia cùm iſti adminiſtratores ratione officij adminiſtrare teneantur; ſufficit, ꝙ ab initio rem vtiliter gerere ſibi ipſis viſum fuerit. Et hanc rationẽ differentiæ refert & ſequitur Vincet. Carrotius in tract. de locato. c. de mercede negotiatoris. q. 5. n. 15. fol. 16. Greg. Lupus in l. 25. tit. 5. part. 3. verb. *Que ſean*.

54 QVID tamen dicendum erit, ſi pater tutor filij, vel peculij caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis adminiſtrator, aliquid expendit pro conſequendo aliquam præbẽdam, aliámve dignitatem eidem filio; an quod ita expenſum fuit à patre, reputari debeat in ratione fructuum bonorum filij; an verò de ſuis proprijs bonis ex paterno affectu expendiſſe præſumatur. Et dicendum videtur, quòd in calculo non ſit recipienda talis expenſa, cùm de iure ſit veriſſimum, quòd expenſum à patre in vtilitatem filij, animo donandi expenſum videatur, vbi ex bonis & ſubſtantia filij ſe expẽdere voluiſſe non proteſtauerit, vt in l. ſi paterno affectu. C. de negot. geſtis, quæ in fortioribus terminis loquitur, ſcilicet quãdo vitricus in rem ſui priuigni expẽdit, & in l. Nenſenius. ff. eod. & in l. fin. tit. 12 part. 5.

55 VERVM prædictis non obſtantibus; contraria ſententia tenẽda erit, ſcilicet quod expenſum à patre filij tutore, vel bonorum caſtrenſium, vel quaſi caſtrenſium adminiſtratore, debet illi in calculo recipi; etiam ſi dum expendit, non proteſtetur de bonis filij ſe expendere voluiſſe. Et hanc ſententiã tenuit Paul. Caſtrenſ. conſil. 412. vbi tenet, quòd poſtquam filius habet fructus præbendæ, ex quibus comedere poſſit, & alia pinguiora beneficia acquirere, non præſumitur, quod pater de ſuis proprijs bonis in eo expenderit; ſed magis de fructi
56 bus beneficij; cùm hoc caſu affectus, & affectio paterni nominis ceſſet. Rurſus, quia quando pater, vel mater bonorũ filij adminiſtratores, tutoréſve exiſtunt, tunc non paterno affectu, ſed magis adminiſtratorio nomine in rebus filijs expendere præſumitur, & ceſſat omnino affectionis & charitatis præſumptio, vt notat Bartol. in dict. l. Nenſenius, Alberic. Aretinus, & alij in l. alimenta. C. de negot. geſt. Nouellus in tract. de dote. 6 part. priuil. 6. Palac. Rub. in repet. rubr. §. 66. num. 14. Corneus conſ. 285. num. 1 in fin. vol. 1. Baëça de decima tutor. c. 4. n. 5. Anton. Gomez in l. 51. Tauri. n. 23.

Et pro hac ſententia eſt text. apertus in l.36.tit.12.p.5. & hæc eſt veritas infallibilis; maximè ſi pater, vel mater ſcripſit in libro rationum, qualiter expendebat de bonis filij, vt voluit Anton. Gomez in l.29.Tauri, num.16. vel ſi ex alijs coniecturis apparuiſſet, quod de bonis filij expendere intendebat, quia quod coniecturis patet, habetur ac ſi legitimè probatũ eſſet, vt tenuit Aimo. conſ.156. num.15.

57 QVID autem dicendum erit, ſi maritus aliquid expendit in reeuperando debita vxoris, an quod in eis recuperandis expendit, reputare poſſit in rationè bonorum dotaliũ ſoluto matrimonio. Et dicendum videtur, quòd hęc expẽſa non ſit illi in calculo recipiẽda, ſi quidẽ ipſe intereſſe illius pecuniæ habuit pro ſuſtinẽdis oneribus matrimonij, ex glo. 58 in l.1.§.1.ff.de impenſis in rebus dotalibus fact. quã ſequitur Speculat. in tit. de donatio. inter virũ. §. fin. verſ. *Illud etiã*; quod in tantũ verum eſt, quòd etiam ſi maritus docuerit in rationibus bonorũ dotalium, ſe expendiſſe in refectione & conſeruatione alicuius rei dotalis, vel parafernalis, adhuc illi in calculo recipiẽdum non erit, ex tex. in l. fin. ff. eod. ibi: *Ideoque nõ ſolùm ad percipiẽdos fructus, ſed etiam ad conſeruandum ipſam rem, ſpeciemque eius neceſſariæ ſunt, eas vir de ſuo faciat, nec vllam habet eo nomine deductionem.* Et ratio eſt; quia expẽſæ cum fructibus cõputantur, qui percipiantur iure dominij, prout percipit maritus, ex tex. in l. doce ancillam. C. de rei vendi. tex. in l. emptor. iuncta gloſ. verb. *Superfluum.* §. *De rei vendi.* Et hanc ſententiam menti tenendam reputant Bald. & Angel. in l. domos. ff. deleg. 1. Bald. itidẽ, & Imola, quos refert & ſequitur Iaſ. in l. inſulam. §. *Fructus.* ff. ſoluto matri. Afflict. deciſ. 87. & ibi Vrſilis additio. n. 7. Greg. Lup. in l. 41. tit. 18. Part. glo. verb. *Que deſpues*, Couar. lib. 1. variar. c. 8. n. 4. Anto. Gom. in l. 46. Tauri, n. 3.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam tenuit idẽ Bald. in additionibus ad Speculam in tit. de expẽſis, & in l. nominibus. C. de actio. & obligat. Tamen hac in re diſtinctione vtendum erit, qua vtitur Bar. in l. 1. §. 1. n. 6. ff. de impen. in reb. dot. fact. vbi dicit, quòd ſi nomen debitoris, quod exactum & recuperatum fuit à marito, fuit illi datũ æſtimatum, expẽſa in tali recuperatione à marito facta cũ fructibus à ſe perceptis ex tali pecunia cõpenſetur. Secùs tamen ſi ſimpliciter, & nulla facta æſtimatione illi datum fuit; quia hoc caſu vtique de dote ipſa deducẽdam expenſam reputat, & eius ſententiam refert & ſequitur Salicet. in d.l. nominibus, ex tex. in l. ſi id quod. §. 1 ff. de donatio. inter vir. & eam ſequitur Greg. Lup. in l. 15. tit. 11. p. 4. glo. verb. *El marido negligente*, in fin. vbi dicit. Quòd quando expenſa non eſt modica, placet ſibi diſtinctio Bartoli. Modica autẽ expẽſa quæ ſit, ponit glo. in l. hacten°. ff. de vſufruct. vbi dicit, quòd modica expẽſa dicetur, quæ duos aureos non excedit; ego tamen in hoc ſequor ſententiã Ludouici à Molina, lib. 1. de primog. c. 27. n. 6. quatenus iudicis arbitrio (magna an parua fuerit expẽſa) relinquit, & eandem ſententiã tenuit Menoch. de arbitra. lib. 2. caſu 145. n. 4. Ioan. Garſ. de expenſis. c. 11. n. 16. Barboſa nouiſsimè in l. diuortio, §. fi. n. 36. ff. ſolut. matrim. vbi præſumẽdo tali arbitrio inter magnam & paruam expenſam, ita diſtinguẽdum reputat, ſcilicet, quod ſi iudex pronuntiauerit magnam eſſe expenſam ab aliquo factam, ac proinde illi eſſe ſoluendam, vel in rationibus excomputandã, adhuc tamen in computatione illius magnæ expenſæ deduci debeat valor illius modicæ impenſæ, ad quam expendens ex iuris diſpoſitione tenebatur; quam ſententiam deducit ex text. in l. penul. ff. de impenſis in reb. dota. fact. & in l. cùm ad quẽ. C. de vſufruct. Pro cuius ſentẽtia facit ſingularis doctrina Iaſonis in l. 2. n. 32. C. de iure emphyte. & in d.l. diuortio. §. fi. quib° in locis dixit, q̃ licèt emphyteota ex natura contractus ad modicam expẽſam teneatur, ex

Cu-

Cumano conſ. 75. num. fin. ac proinde finita emphyteoſi expenſum in meliorando rem emphyteoticam, ei ſit ſoluẽ dum, vt in c. 1. §. *Si vaſſallus*: hîc finitur lex Conrad. in vſib. fœudo. tamen ſemper ex illa ſumma magna in re expenſa, deduci debeat illa parua ſumma, quam ex natura contractus exphyteota facere tenebatur: & hanc ſentẽtiam tenuit etiam Zaſius in d. §. fin. idque lege lata in Luſitano Regno ſeruatum fuiſſe teſtatur Barboſa loco ſup. citato. n. 32. ex diſpoſitione tex. in cap. 1. tit. 77. lib. 4. & nouiſsimè Ioan. Gutier. de tutel lib. 3. c. 1. n. 135. & in hunc modum intelligendam reputat ſententiã Boërij deciſ. 44. n. 25. quatenus loquitur de expẽſa magna vel parua, cum fructibus perceptis computanda: fiet igitur in hunc modũ (hoc caſu) computatio; vt ſi de natura rei expendens tenebatur ad expenſam paruam de viginti, & ipſe expẽdit centum, octoginta tantùm recipiat pro expenſis, quod tu tene menti, quia quotidie contingit in facto.

VLTERIVS videamus de quadam frequenti & vſitata fratrum controuerſia; pone, quod plures fratres mortuo
59 patre diù bona hæreditaria pro indiuiſo habuerũt, quorum alter plus alijs de aceruo bonorum expendebat, dubium nũc erit, an quod iſte frater plus alijs expendebat, debeat illi in partem ſuam in rationibus imputari, an verò eo non obſtante integram ſuam legitimam habere debeat, & quidem hæc quæſtio, licèt videatur eſſe ſine controuerſia, ſatis tamen dubij continet: in qua difficultate Iaſo. in l. vltima, num. 4. in fin. C. de collatio. tenet, quòd ſi ſocietas ſit omnium bonorum, ita vt nullus partem ſuam, ſiue peculium ſeparatum habeat, nulla ſit habenda ratio illius, quod magis vel minus expẽdit, vel ſocietate laborauit; & eandem ſententiam tenet idem Iaſo. conſil. 5. col. 2. lib. 1. & conſil. 2. col. 7. verſ. *Octauo conſiderandũ*. lib. 3. Purpurat. in l. ſi paſcenda pecora. n. 38. C. de pactis. Aimo. conſ. 159. n. 10. ea moti ratione; quia cùm omnia illa bona paterna pro indiuiſo exiſtentia ſint communia interim quod non diuiduntur, tempore diuiſionis æqualiter ſunt diuidenda; nec eſt attendendum quis ex fratribus plus altero in eius adminiſtratione laborauerit, plúſve vel minus expẽderit, argu. text. in l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſocio, qua cauetur, inter ſocios non eſſe habẽdam rationem dotis, quam alter eius filiæ de communi aceruo ſocietatis conſtituit; & hanc ſententiam magis receptam dixit Iaſo. in authen. quod locum, n. 6. C. de collation. vbi Decius n. 6. Pariſius plures pro hac ſententia referens conſ. vlt. n. 21. & 22. Soc. cõſ. 4. n. 35. vol. 4. Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 127. n. 2 Greg. Lup. in l. 6. tit. 10. Part. 5. verb. *Cõmunales*, vbi dicit, quòd in ſocietate omnium bonorũ non attenditur, an vnus plus altero ſocio laborauerit, vel expẽderit, ſed quod omnia æqualiter tempore diſſolutæ ſocietatis diuiduntur.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam tenuit Specul. in tit. de iudicijs. §. *Sequitur*, verſic. *Quid ſi vnus*. vbi tenet, q̃ quidquid alter ex fratribus de aceruo bonorũ pro indiuiſo exiſtentium expẽderit plus alijs, debet in ſuam partẽ cõputari, tempore quo diuiſio bonorum fiat; & hanc ſentẽtiam tenuit etiam Bald. in *l.* ſi patruus. C. cõmunia vtriuſque iudi. Socin. qui hanc magis cõmunem ſentẽtiã dicit, conſ. 46. col. penul. verſ. *Circa alia*, & conſ. 291. & conſ. 4. vol. 4. vbi diffuſè hãc quæſtionẽ cõtrouertit, & eius ſententiã amplectitur Gregor. Lup. ſibi cõtrarius in loco ſupra citato, Roland. conſ. 91. n. 45. & 47. lib. 1. multis etiam argumentis & rationibus pro hac ſentẽtia adductis: latè etiam hanc partẽ proſequitur Ruinus conſ. 104. lib. 1. ſequendo gloſſam in dict. l. ſi ſocius pro filia, qua cauetur, ſocietatem non teneri dotare filiam alterius ex ſocijs, niſi de hoc peculiaris conuentio inter fratres ſiue ſocios præcederet. Et hanc ſententiam dicit magis communem Philip. Portius lib. 3. concluſ. c. 6. verſ. *Tenendum primum*;

vbi dicit hanc sententiam verisimam esse, nisi fratre sciente, & non contradicēte, alter frater de bonis societatis dotem filiæ suæ constituisset, quod etiam voluit Petrus Surd. de alimen. quæst. 13. num. 12. & 13. fol. 215.

CORNEVS tamen (pro concordia prædictarum opinionum) cōs. 485. vol. 1. n. 4. tenet, quòd licèt verū sit quòd pater qui bona omnia sua in cōmunione habet, possit de aceruo deducere bona sufficientia pro filia dotanda, tamen dissoluta societate, debet in partem suam imputare, quod ita filiæ in dotē dedit, & idem quo ad alias expēsas (de cōmuni aceruo factas) existimat: idq; voluit Menoch. loco sup. citato. Ex quibus patet malè sensisse Barbatiam cons. 75. lib. 2. quatenus indistinctè firmauit, quòd fructus consumpti ab altero ex fratribus, siue socijs, etiam si sint magni valoris, non debēt illi in suam partem imputari, etiam si longè plus alijs expēderit. Neque etiam veram reputo differentiam à Decio constitutam loco sup. citato, quatenus facit differentiā; an hoc quòd vltra alios vnus ex fratribus expendit, fuerit in alimentis suæ familiæ, aut in aliam causam; quod etiam tenuit Bald. in l. cuius. 3. notab. C. famil. hercis. Nulla enim in hoc differentia constitui potest; an quod excessiuè expensum fuit de aceruo bonorum, fuerit in hac, vel illa causa, vt eleganter defendit Ruinus consil. 101. num. 1. lib. 4. Menoch. d. casu. 127. num. 8. Benè tamen in hoc constitui potest differentia, an paulò plus vnus altero expenderit, quia hoc non deberet illi in partem suam imputari, eò quòd ob rei modicitatem inter so-
60 cios donatio præsumitur; maximè si expensum fuisset in ratione victus, quia hæc leuia communiter inter socios parui penduntur; quam sententiam his fundamentis tenet Petrus de Vvald. in tractat. de duobus fratri. 3. part. num. 11. vbi ita intelligendum reputat Bald. in dict. l. vlt. C. de colla. Parisius dict. cons. vlt. n. 23. lib. 2. Quid autem in proposito dicatur modicum, vel nimium iudicis arbitrio relinquitur, vt in quæst. præcedenti, & in proposito ita tenet Bald. cons. 260. col. 2. lib. 2. Arbitranda tamen erit parua vel magna expensa, attenta qualitate & quātitate sociorum, & bonorum societatis, vel fratrum, vt voluit Riminald. in d. l. vlt. Menoch. loco sup. citato, n. 11.

QVOD autem dicimus, quod modica & leuia censentur à fratre, vel socio donata fratri vel socio, intelligit verū Petrus de Vvaldis vbi sup. vbi socius,
61 qui aliquid vltra licitum expendit, non esset socius alicuius minoris, quia minor ne vtique etiam quid minimum donasse præsumitur, cùm modicum etiam donare non possit, vt in l. in causæ. §. *Item relatū*, ff. de minor. l. vlt. §. vlt. C. si maior factus ratum habuerit. Quæ sententia cōfirmatur ex doctrina Bart. in l. Titium, & Mæuium. §. *Alter*. ff. de admin. tut. quatenus ibi tenet; quòd inter duos fratres, qui in communi domo vixerunt, non potest dici contracta societas. Et hanc rationem adducit Ruinus cons. 29. num. 5. lib. 5. relatus à Menoch. vbi sup. licèt eius ratio parum mihi vrgeat.

62 SECVNDÒ posset prædicta sententia limitari, vbi socius, qui non expendit, erat mulier; quia non præsumitur donare velle alteri socio, quidquid plus se de bonis societatis expendit; quia genus mulierum auarissimum est: glos. in l. quæ dotis. ff. solut. matrim. Neuizanus in sua Sylua nuptiali, lib. 2. num. 65. vbi dicit, quòd mulieres propter earū pusilanimitatem semper trepidant, ne fortè terra illis deficiat, & ex hoc infert Palat. Rubeus in rubr. de donatio. §. 3. n. 1. quòd quando vxor donat viro suo, facit cōtra naturam sexus, & in proposito dixit Soc. consil. 20. col. fin. quod si mulier vtitur magnâ liberalitate, præsumitur decepta, eò quòd facit cōtra propriam naturam sexus.

63 VLTERIVS pone, quòd tutor fuit accusatus, vt suspect⁹, de mala administratio-

tio-

tione; & tandem bonam ſententiam in ſuum fauorem reportauit, dubitatur modò, an quod in tali lite expendit, ſit illi in calculo recipiendũ. Et hanc quæſtionem dixit mirabilem Nicolaus de Neapolis in l. 1. §. *Si pupillis.* ff. de tutel. & ratio. diſtra. vbi tenet omnes has expenſas à tutore in defenſione talis litis factas illi eſſe in calculo recipiendas, vel etiam tutorem actione contraria tutelæ aduerſus minorem agere poſſe; cuius ſententiam ſequitur Barbat. in additionibus ad Bart. in l. à tutoribus. §. *Principalibus*, verb. *Principalibus*, circa fin. ff. de adminiſt. tuto. eoſque ſequitur Bertachi. in tract. de Epiſcop. 3. p. quæſt. 39. n. 76. Vincentius Carrotius nouiſſimè in tract. de locato. tit. de adminiſt. tutor. quæſt. 3. n. 15. & 16.

64 VLTIMÒ, & finaliter dubitatur, an expenſas factas per tutorem vel curatorem in adeundo locum, qui eſt caput iuriſdictionis, pro diſcernenda ſibi tutela vel cura, ipſe reputet in rationibus. In qua difficultate Bart. in l. Nenſenius, n. 7. ff. de negot. geſt. in ea eſt ſententia, vt illas minor in calculo recipere non debeat, & eum ſecuntur ibi Bald. Alberic. & eos refert & ſequitur Baëça de decima tut. præſt. c. 21. n. 27. eâ motus ratione; quia cũ tutor nominatus à iudice, vel curator ab adulto electus, præciſè teneatur tutelam vel curam acceptare, nulla iuſta excuſationis cauſa exiſtẽte, vt in l. 1. ff. de excuſat. tut. talis acceſſus ad locum, vbi tutela vel cura eſt diſcernenda, proprijs expenſis tutoris fieri debet: quam ſententiam tenet idem Bart. in l. cùm ſeruus, n. 4. ff. de verb. obligat. Ripa in l. 1. n. 90. ff. ſolut. matrim. Campet. de dote. 1. part. priuileg. 16. Et ratio illa eſſe poteſt, quia qui aliquid inuitus facere tenetur, proprijs expenſis facere debet, ita latè Boërius deciſ. 303. num. 9. quæ ſententia in hoc noſtro Hiſpanorũ Regno maximè locũ habebit, eò quòd tutori vel curatori pro labore adminiſtrationis decima fructuũ fuit aſſignata, vt infra c. 28. dicemus. Poteſt enim illi reſponderi; *Tua res agebatur, dum ad acceptandum tutelam accedebas.* Ex quibus corollariè infertur, quod tutor vel alius ſimilis, qui ex neceſſitate officij rationẽ reddere aſtrictus eſt, non debeat habere ſalarium vel decimam fructuũ, donec rationes adminiſtrationis diſpungũtur, ſecùs verò erit in eo, qui adminiſtrauit ex pacto tacito vel expreſſo, non adhibita clauſula, quod reddet rationem; vt in creditore, qui bona, quæ ex cauſa iudicati capta habebat, pluries in hac Cancellaria fuit iudicatũ, & in propria cauſa me hoc petẽte ita fuit pronũtiatum, in lite cũ domina Maria de Carrança & viſa ac reuiſa cauſa fuit confirmatum.

65

66 MIHI tamen prædicta ſentẽtia ſeruulo non vacat, quippè cùm certum ſit de iure, quod nullus proprijs expenſis militare teneatur (vt pluribus hoc in tractatu retulimus) ex ſententia Bald. conſ. 256. lib. 3. vbi tenet, quod & ſi tutori de iure communi nullum ſalarium præſtari debeat, tamẽ ſi pro adminiſtrãdis negotijs pupilli peregrè profectus ſit, expenſæ itineris dubio procul ſunt illi in calculo recipiendæ; idque tenuit Baëça de decim tut. c. 1. n. 5. & 8. quatenus dicit, quòd ſi tutor peregrè proficiſcatur, procurandis negotijs pupilli, & vltra animi ſui intentionem pecuniam aliquam expendat, refundi ſibi debet à minore in rationibus, & eum ſequitur Mexia in pragmat. panis, concl. 1. n. 71. Damaud. de tutore. c. 1. de tutorũ mercede, num. 10. & 11. fol. 86. Gutier. de tutel. c. 2. n. per tot. lib. 3. Si ergo illi ſoluendum eſt, quod domi egreſſus expẽdit, etiam ſi decimam fructuũ habeat, quanto magis ſoluẽdum erit, vbi ex tali ciuitatis digreſſione ad alia negotia, velut ad lites pupilli, foras egreditur: & pro hac ſententia facit; quia aliàs tutor reperiretur in damno eũdo ad acceptãdum tutelam, quod eſt contra tex. in l. munerum, in princ. ff. de munc. & honori. ibi: *Quæ animi prouiſione, & corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento pertractantur, veluti tutela & cura.*

SVMMARIVM.

1 Rationes de pecunijs sumptibus iustitiæ applicatis, solo iudici, absque interuentione Decurionum præstari debent.

2 Iudex rationalis, si non innenerit, quod iudex, qui rationem reddit, de pecunijs sumptibus iustitiæ destinatis, aliquid in suos vsus cõuerserit, non se nimis molestum & scrupulosum exhibeat.

3 Peccare in nullo, magis diuinitatis, quàm humanitatis est.

4 Pecuniæ sumptibus iustitiæ destinatæ distributio prudẽtis iudicis arbitrio relinquitur.

5 Iudex non debet condemnari pro mala administratione, & distributione pecuniæ, quã lex eius arbitrio commisit.

6 Iudex si habuit animum vtiliter expendendi pecunias sumptibus iustitiæ destinatas, & tamen postea inutiliter expensæ reperiantur, non ex eo de mala administratione obnoxius est.

7 Credulitas, & quælibet alia iusta causa, excusat à pœna ordinaria.

8 Sumptus à procuratore, vel administratore facti in calculo recipi debent.

9 Pecuniæ sumptibus iustitiæ destinatæ iure expendi possunt pro exquirendis & persequendis malefactoribus.

10 Custodes per iudicem electi ad custodiendum malefactorem, qui se in Ecclesia tuetur, de pecunijs sumptibus iustitiæ destinatis gratificari debent.

11 Custodes in carcere appositis pro relaxando malefactore à compedibus & catenis, cuius expensis apponi debeant.

12 Iudex qualiter sibi præcaueri debeat, quãdo iubet, vt custodes apponãtur alicui carcerato.

13 Custodibus alicui appositis in carcere, vel Ecclesia, prius de bonis delinquentis satisfieri debet, deinde pecunijs sumptibus iustitiæ destinatis.

14 Vbi non apparent bona delinquentis, nec de his qui sumptibus iustitiæ sunt destinatæ, recurritur ad pœnas camerales, quod si neque camerales existant, ad bona Reipublicæ recurritur pro expendendo in rebus administrationem iustitiæ concernentibus, habito prius acordio cum Decurionibus ciuitatis.

15 Remissio malefactoris quibus expensis fieri debeat.

16 Iudex, qui ex officio contra delinquentem procedit, si delinquentem remitti ab alio petat, de sumptibus iustitiæ sui tribunalis remissio debet fieri, non verò iudicis reum capientis & remittentis.

17 Remissio delinquentis, quo casu expensis iudicis fiat.

18 Remissio facienda de Clerico, vel Monacho delinquenti cuius expensis fieri debeat.

19 Iurisdictionis competentia de pecunijs sumptibus iustitiæ destinatis defendi potest.

20 Iudex, qui procedit contra delinquentem in Ecclesia fortificatũ. si illum extrahere velit, qualiter circa expẽsas sibi præcaueri debeat

21 Alguaciles vagantium de pecunijs pro sumptibus iustitiæ destinatis salarium soluitur.

22 Salaria tabellionum syndicatus, an sint soluenda de pecunijs sumptibꝰ iustitiæ destinatis.

23 Intellectus ad tex. in l. 43. tit. 4. lib. 2. Recopilationis.

24 Res vna & eadem non debet diuerso iure censeri.

25 Residentia secreta cuius expensis sit ad Regiũ Consilium mittenda.

26 Voluntas Regia habetur pro causa.

27 Salarium nuntij, qui mittitur ad Consilium Regium cum aliqua consultatione, Regio mãdato facta, cuius expensis mittatur.

28 Condemnati ad triremes cuius expensis ad Curiarum carceres intentantur.

29 Prætor si remoueat eius locum tenentẽ, & super remotione factus processus ad Curiam Regiã mittatur, cuius expẽsis mitti debeat.

30 Processus facti contra Correctores & eorum locum tenentes, durante officio, cuius expẽsis mitti debeant ad Regium Consilium.

31 Expensa in sedilibus, steris, senestris, celosijs, & similibus rebus domus concilij, in qua iudex habitat, an de propryis ciuitatis, ánve de pecunijs sumptibus iustitiæ destinatis fieri debeat.

32 Alexander Magnus qualiter mittere consueuit iudices in Prouincias instructos.

33 Promissum per iudicem reuelanti aliquod secretum, vel coniurationem, vel quid simil

in perniciem Regis, vel ciuitatis patratum, an de pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolui poſsit.

34 *Iudex modicam pecuniam fiſcalem donare an poſsit, & quando.*

35 *Præmium non eſt præſtandum alguacelo, reuelanti vel capienti facinoroſum, quando voce præconia illum capienti præmium fuit promiſſum.*

36 *Faces cereæ, quæ conſumuntur per iudicem in noctibus, in quibus incendia contingunt, an de ſumptibus iuſtitiæ ſoluantur.*

37 *Salarium hoſtiarij Prætoris, an de ſumptibus iuſtitiæ ſoluatur.*

CAPVT XXVI.

De expenſis (vulgò *gaſtos de juſticia*) in calculo recipiendis.

1 QVI rationes diſpungere debet, circa adminiſtrationem pœnarũ (quę vulgò *gaſtos de juſticia* appellantur) per ſe ſolùm rationes recipiat à iudice ſyndicato; nec opus eſt, vt ſibi aſſocientur duo Decurio nes, prout in rationibus bonorum concilij facere debet, vt ſup. cap. precedenti adnotauimus. Quod maximè locum habet, vbi iudex mittitur à Regio Conſilio pro diſpungendis rationibus harũ pecuniarũ, quæ ſumptibus iuſtitiæ fuerunt applicatæ: indecorum namque eſſet in re, quę ſuę fidelitati committitur, teſtes ſibi aſſociare. Benè tamen faceret iudex hic rationalis, ſi admitteret libellos, ex quibus iudicis delicta, & exceſſus circa dictas pecunias commiſſa, cõperta eſſe poſſent; cùm expediat Reipublicæ, vt delicta nocentium nota ſint; ex l. eum qui nocentem, ff. de iniurijs, ibi: *Peccata enim nocentium nota eſſe expedire*: & vt impunita non maneant, vt in l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquiliam: & in terminis ita tenet Bobadilla in ſua Politi. lib. 5. c. 4. n. 5. & c. 7. n. 22. loquẽdo in rationibus harum pecuniarum, quæ ſumptibus iuſtitiæ ſunt deſtinatæ.

IVDICEM tamen hunc rationalem 2 monitum eſſe velim, vt ſi non inuenerit, quòd iudex prædictas pecunias in vſus ſuos conuerterit, non ſe moleſtum & ſcrupuloſum exhibeat; quia rationes non debẽt ſcrupuloſè recipi, vt in l. neque ſupina. ff. de iur. & fac. ingo. ibi: *Nec ſcrupuloſa inquiſitio exigenda*, ita Beluga in ſpeculo Principum. rubri. 17. §. *Videamus*, n. 17. ſed mediam quãdam viam iudex eligat, vt admonuit Sũmus Põtifex in c. 1. de officio cuſtodis, & in c. quęrẽti, de offi. delegati. vnde verſus dixit:

Maior enim medijs gratia rebus inest.

3 PENITVS namque in nullo peccare magis diuinitatis, quàm huminitatis eſt, vt voluit gloſ. in c. porrecta, de confirma. vtil. vel inuti. Bald. in l. 1. 2. lectu. n. 5. C. de iure emphyteo. & ſupradictæ rationes præcipuè locum habent in rationibus harum pecuniarum, in quibus expendendis nullus ordo iudicibus datus adhuc apparet, ſed magis earum diſtributio ipſorum arbitrio cõmiſſa videtur, ex tex. in l. diuus, ff. de bonis damnato. & in l. 35. tit. 7. lib. 3. Recopi. & in l. 2. tit. 26. lib. 8. Quo fit, vt mirum nõ ſit, ſi iudices in diſpenſatione harum pecuniarũ multoties ceciderint, & à tramite & ſcopo rationis aberrauerint, ſepties enim in die cadit iuſtus, vnde verſus:

Nemo ſine crimine viuit.

5 QVIBVS adſtipulatur ſentẽtia Pauli, conſil. 197. & 346. vbi dicit, quòd in his, quæ iudicis arbitrio ſunt commiſſa, iudex ſi non rectè adminiſtrauit, nõ debet pro mala adminiſtratione condemnari, & eum refert & ſequitur Caſtel. à Bobadilla lib. 5. Politi. cap. 7. num. 6 23. Quod maximè locum habebit, ſi iudex habuit animum vtiliter expendendi; quia hoc caſu etiam ſi malum exitũ habuerit res, in qua expenſum fuit, non eſt illius dolo tribuendum, quia credulitas iudicis, & alia quælibet colorata 7

cauſa excuſat eum à pœna, vt voluit Cepola conſil.13.num.17. Tiraquel.plura referens in tract.de temperandis pœnis,cauſa 43.num.2. Octauian.Chaqueran.deciſ.71.num.17. Et pro hac ſententia ſunt iura fortiſsima in l.qui mutuã. 8 §.fin.ff.mandati, vbi ſumptus à procuratore,vel adminiſtratore bona fide facti,etiam ſi res malum exitum habuerit, illi in calculo recipiuntur, & melior text.in l.Prætor ait. §. *Quod de fructibus*,de bonis autho.iudi. poſſi.& in l. 1.§.*Contrarium*, verſic. *Sufficit*. ff de contra.iud.tute.

QVIBVS præmiſſis dicendum erit, quibus in rebus hæ pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſignatæ expendi per iudices 9 poſsint. Et in primis dicẽdum eſt, quòd ſi in perquirendis malefactoribus expendantur, iure in calculo recipiendæ ſint, quod ſi ex officio contra illos procedatur,& ij capti ſint,& bona habeãt, ex quibus ſolui poſsit talis expenſa, ab illis repoſci ſiue recuperari debeat, vt in l. 113. ſtyli, tenet Putens de Syndica. verb.*Carcer*.cap. 4. num. 3. Boërius deciſ.303.num. 9. & 10. Bonifacius in Peregrina,verb. *Inquiſitio*. 1. part. fol. 245. col.1.littera A.Auend. in cap. Prætorũ. 2.part.n.14. & 15. Bobadilla loco ſupra citato.

10 ITEM ſtipendia ſoluenda cuſtodibus appoſitis alicui delinquenti, in Eccleſia ſe tuenti, de huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolui debent,ſi in arca ſuperſint;ſin minus de pecunijs cameralibus, vt tenet Iſernia de fœudis, tit. de ſtatu & conſuetudine. §. *Nauigia*, Lucas de Pena in l.1.C.ne ruſtici ad vllum obſequium.col.1.lib.11.Abiles in cap. Prætor.verb. *Vſurpar*, num.18. ad med.Bobadilla in Politica,lib.5. c.7. num.6.

11 SI tamen cuſtodes adijciantur alicui malefactori incarcerato, ratione infirmitatis à vinculis relaxando, ſalaria talium cuſtodum non ſunt de prædictis pecunijs ſoluenda, maximè quando ad inſtantiam eiuſdem carcerati apponuntur,ne fortè à ſuis aduerſarijs offendatur,vel ob aliam ſimilem cauſam, vt notat Iaſ.in l.ſi ſuper, num. 6. C. de 21 tranſactio. Boërius, deciſ. 85. num. 11. Gratianus regula 120. num. 9. & ideò cautus debet eſſe iudex, vt non aliter prædictos cuſtodes apponat, quàm ſi prius caueatur ab iſto incarcerato pro ſolutione ſalarij eiſdem præſtandi; & ita conſuluit Platea in l. fin. in fine. C. de erogatione milit.annon.lib.12. Puteus de Syndicatu,verb.*Carcer*, c. 4. num.3. Abiles in cap. Prætorum, cap. 6. glo.ff. verb.*Pobres*,num.22. in fin. Auenda. de exequendis manda.cap.20.1.part. n. 15. & 2.part.cap.10. num.14. Menoch. de arbitrar.centuria 3.caſu 228.num. 6. & 13 9. Ideoque antequam iudex prædicta ſalaria de pecunijs ſumptibus iuſtitiæ applicatis ſoluat, prius excutiat ipſorũ delinquentiũ bona. Quod ſi nec carceratus haberet bona,nec ſuperſint pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ, de pe 14 cunijs cameralibus ſolui debent: quod ſi neque camerales pecuniæ exiſtant,de bonis publicis & burſa communi populi cuſtodibus ſatisfiet, habito prius acordio cum Decurionibus: illis enim liquere debet,qualiter prædictæ excuſiones factæ fuerunt,& bona non extiterunt,& hoc debet ſcribi ſaltim ſumariè in libro rationum concilij, & per iudicem & Decuriones ſignari; aliàs autem in calculo recipi non debebit, vt tenet Bart.in l.1. ff. de iuſtitia & iure; Bald. in cap.1.col.1. hîc finitur lex Conradi,in vſibus fœudo. Platea in l. cũ Nauarcorum,ante num.1. C. de nauicul. lib.11. Marcus Mantua. ſingulari 141. Abiles in cap.Prætor.c.1.gloſ.verb.*Salario*, n.9 Caſtel.à Bobadilla in Politica lib.5.c.4. num.18.

15 QVINIMÒ & expenſæ in remiſsiónibus delinquentium factæ ex pecunijs,de quibus agimus, ſolui debent,& illis exiſtentibus non debent pecuniæ camerales in hoc expendi;& ita intelligas quæ ſupra cap. præcedẽti circa hoc diximus,ex text.in l.4.tit.16.lib.8. Recopi-

copilat. & ita tenet Auenda reſponſo.
16 40. num. 12. Si tamen iudex, qui remiſſionem petit, ex officio procedat contra delinquẽtem, de pecunijs ſuis ſumtibus iuſtitię deſtinatis expenſas talis remiſsionis facere debet; non verò iudex qui remittit, in hoc expẽdere debet; & ita eſt intelligendus text. in l. 3. verſic. *Y mandamos*, tit. 16. lib. 8. Recopil. quatenus dicit. Quod remiſsio delinquentis fieri
17 debet iudicis expenſis, vbi nec actor, nec reus habent vnde ſoluere poſsint, & ita eam intellexit Auenda. de exequend. mand. dict. cap. 10. num. 15. Abiles, cap. 20. Prætorum, gloſ. verb. *Entreguen*, num. 24. & 25. Couarr. practicar. quæſt. cap. 11. num. 11. & rurſus lib. 2. variar. cap. 20. num. 5. Bonifacius in Peregrina, verb. *Capio*. quæſt. 1. gloſ. verb. *Remittere*, col. 3. qui omnes mouentur ex doctrina Bald in cap. Federicus, verſic. *Si iudex*, de pace tenenda, & eius viola. & eandem ſententiam tenuit etiã Gregor. Lup. in l. 1. gloſ. verb. *Deuelo*, tit. 29. Parti. 7. circa fin. Didacus Perez in l. 1. tit. 17. lib. 8. Ordinam. verter pag. 338. & in l. 2. verb. *Que le embien*, eodem tit. idq; indiſtinctè tenuit Auend. reſponſo. 40. num. 12. Azeuetus in l. 16. in fin. tit. 23. lib. 4. Recopil. Menoch. de arbitra. caſu 228. lib. 2. Tiberius Decian. 1. tom. quæſtio. criminal. lib. 4. cap. 19. num. 19. quos omnes refert & ſequitur Bobadilla loco ſuperius citato. cap. 7. num. 8. vbi te-
18 net. Quòd ſi remiſsio facienda foret de aliquo Clerico, vel Monacho delinquẽte, fieri debet expenſis Prælati, Abbatis, vel Prioris requirentis. Quod tamen intelligas verum, niſi requiſitus fuiſſet iudex ſecularis ab aliquo Guardiano Franciſcano; quia cùm huiuſmodi religio nihil habeat proprij, vt in Clement. exiui de Paradiſo, expenſis ſumptuum iuſtitiæ eſſet Monachus remittẽdus, ne aliàs adminiſtratio iuſtitię deficeret: Ecclesiaſtica namque & ſecularis poteſtas ad vnum & idem tendit finem, ſcilicet ne delicta maneant impunita, vt in l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquiliam.

19 ITEM & in calculo recipiendum erit, quidquid iudex expenderit de huiuſmodi pecunijs ſuper competentia iuriſdictionis aduerſus iudices Eccleſiaſticos; veluti ſi cauſa ad Curiam ratione violentiæ ad Cancellariam afferatur; ex his enim pecunijs ſalaria nuntij, aduocati, & procuratoris ſolui debent, ſimul cum ſportulis tabellionis & relatoris, & aliorum officialium cauſæ aſsiſtentium, & quod expenſum fuerit in aſſecutione alicuius breuis, ſeu reſcripti
20 Apoſtolici, & ita tenet dict. Bobadilla, vbi ſup. num. 9. Quod intellige verum præterquam ſi iudex extraxit aliquem delinquentem ab Eccleſia; quia ſi iudex Eccleſiaſticus per cenſuras cõtra illum proceſsit, & nullam illi vim inferre declaretur in Cancellaria, talis expẽſa debet ſolui expenſis iudicis: & ideo illi cõſulo, vt ſemper ſibi præcaueri faciat ſupra huiuſmodi expenſis, ita vt pars, quę reum ab Eccleſia extrahi deſiderat, aſſecuretur iudicem ab omni dãno, eumq; indemnem futurum promittat.

ET rurſus hæ pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ expendi poſſunt per iudices ſuper competentia iuriſdictionis aduerſus iudicem alterius territorij: hoc enim caſu, his pecunijs deficientibus, ad pecunias etiam camerales recurritur, licèt hoc caſu Abiles cap. 20. Prætorum, iudicibus conſulit, vt non antea hac in re pecuniam cameralem cõſumat, quàm impetrata prius Regia licentia; quod ego rigidum cenſeo, cùm ſi hoc expectaretur, iuſtitia Regiæ iuriſdictionis interim detrimẽtum pateretur; ſufficiet ergo quòd iudex in his expenſis bona fide, & ex neceſsitate officij expenderit, deficiente pecunia huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ deſtinata, ad hoc vt talis expenſa illi in calculo recipiatur.

21 ITEM & Corrector conſtituere poterit ſalarium vni vel etiam duobus alguacelis vagantium ex prædictis pecunijs ſumptibus iuſtitię deſtinatis, etiam ſine licentia cõcilij, cùm & huiuſmodi

miniſtri neceſſarij ſint in republica, vt huiuſmodi hominum genus ab ea extir petur, & foras eijciatur, ne aliorum hominum bonos & probatos mores contaminet. Neque huic ſententiæ obſtabit text. in l. vnica, C. de præbendo ſalario, lib. 10. quia tex. ille loquitur de præbendo ſalario ex bonis Reipublicæ, ſiue Cameralibus, non verò de his quæ huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ ſunt deſtinata, idque tenet Bobadilla loco ſup. citato, n. 10.

22 SALARIA itidem tabellionũ Syndicatus de prædictis pecunijs ſunt ſoluenda, necnon etiam ſportulæ ſecretæ informationis, & rationis publicæ pecuniæ, defenſiones etiam ſyndicatorum, & aliarum connexarum rerum, & illis deficiẽtibus poterit excuti burſa pœnarum Cameralium, vt in l. 43. tit. 4. lib. 2. Recopil. quam ita interpretatur Bobadilla vbi ſup. num. 11. quod ſi bona vtriuſque ſtationis deficiant, de bonis publici ærarij ſoluendum erit, vt in d. l. 34. & ita recenſet Bobadilla lib. 5 Politicæ, cap. 1. num. 253. & cap. 7. n. 11.

23 QVOD autem conſtitutum extat in dict. l. 43. circa hoc, videlicet quod ſportulæ tabellionum ſoluantur de huiuſmodi pecunijs, de quibus agimus, malè aſsiduè ab ipſis tabellionibus obſeruatur: ipſi namque velo (vt aiunt) leuato, ab his, qui ſyndicantur, & innocentiam ſuam probare conãtur, (quod vulgò dicimus, *Hazer deſcargos*,) prædictas ſportulas accerrimè extorquentur, contra diſpoſitionem text. in l. 20. tit. 7. lib. 3. Recopil. & ea quæ aduertit Gregor. Lupus in l. 6. tit. 22. Partit. 3. gloſſa verb. *Dar cuenta*. Inquit enim prædicta l. 20. in hæc verba. *Y mandamos que el eſcriuano ante quien paſſare no lleue derechos algunos por ello, ſaluo q̃ en los proceſſos de la reſidencia publica paguen las partes ſus derechos*. Ex quibus vltimis verbis tabellio 25 nes ſuam deprauatam conſuetudinem fundare nituntur, dicentes, quod prædicta verba, ſcilicet, *De la reſidencia publica paguen las partes ſus derechos*, directo ſint in eorum fauorem appoſita eò quòd dicere velint, quòd ſi illis qui ſyndicantur ſe exonerare voluerint, probationes ad ſe exonerandum confectæ ſuis proprijs expenſis fiant, cum tali caſu iam capitula illis appoſita publicentur, & per conſequens reſidentia publica dicatur: tamen auaritia decipiuntur; quia iſtæ exoner ationes (vulgò *Deſcargos*) factæ à ſyndicatis, tanquam naturalis ſequela reſidentiæ ſecretæ pro ſecretè annexis & connexis reputantur. Quinimò vt connexa vnum ab altero ſeparari non po- 24 teſt; eo quia vna & eadem res non debet diuerſo iure cenſeri, vt in l. eum, qui ædes, ff. de vſucapio. Item, quia cõnexorum idem debet eſſe iudicium, cap. quanto, & ibi notat Abbas, num. 3. de iudi. & in cap. tranſlato, de conſtitu. & ita tenendum reputat Bobadilla in dict. Politica lib. 5. cap. 1. num. 253. cuius ſentẽtia manifeſtè probatur ex text. in dict. l. 43. ibi: *Que la ocupacion y eſcritura de la reſidencia ſe les pague â los eſcriuanos de gaſtos de juſticia, y no los auiendo, de penas de camara*; ideóque dixit Bobadilla vbi ſup. quod ex illis verbis, *Eſcritura de la reſidencia*: prædictæ ſportulæ cum bona conſcientia nõ poſſunt à ſyndicatis per tabelliones extorqueri; & quod ſi quis contra faciat, debet legalibus pœnis affici. Idq; voluit Amodeus de Caſtello in tract. ſyndicatus, n. 219. fol. 69. Abiles in cap. Prætorum. cap. 21. verb. *Derechos*, hocque teſtatur Bobadilla vbi ſup. ſeruatum fuiſſe per Viſitatores Curiarum: quia Auditores & cæteri officiales, qui viſitantur & ſyndicantur, nullas tabellioni ſportulas ſoluunt; quinimò illis de pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſatisfit: quo fit, vt in calculo recipi debeat ſimilis parcella à iudice liberata de pecunijs pro ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis.

AN autem reſidentia ſecreta mitti debeat ad Regium Conſilium expenſis pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatę, nõnunquam etiam fuit in Regio Cõſilio controuerſum. Et in propoſito vi-

de-

detur dicendum, quòd nulla dubitatio ſubeſſe poſſit, cùm habeamus textum in terminis dicentem, quòd reſidentia ſecreta, ſimul cum rationibus bonorum Reipublicæ mittatur ad Regium Conſilium expenſis iudicis ſyndicatoris, vt in dict. l. 20. ſuperius relata; ibi, *A ſu coſta*: & ita in Supremo Conſilio iudicatum fuiſſe teſtatur Bobadilla vbi ſup. cap. 7. num. 12. Et licèt dura illius legis deciſio appareat, eo quia durum ſit, vt iudex proprijs expenſis militet, tamen cùm voluntas Regia habeatur pro cauſa, vt in Clement. 2. in princ. de appellatio. dicẽdum erit cum Conſulto Vlpiano in l. proſpexit. ff. qui & à quibus, dura eſt, ſed ita ſcripta eſt. 26

Ego tamen hac in re diſtinguendũ arbitror, an à reſidentia ſecreta ſit appellatum per ſyndicatos officiales; an verò ex officio mitti debeat, & nullo caſu expenſis iudicis ſyndicatoris mittendã arbitror. Dicendum tamen intrepidè exiſtimo, quòd ſi appellatum ſit à ſentẽtia ſuper reſidentia ſecreta lata, debeat mitti expenſis appellantis; quia qui appellationem interpoſuit, proprijs expẽſis proceſſum mitti ad Senatum petiſſe videtur, ex Bald. & Salicet. in l. penult. §. *His præſentibus.* C. de rebus credi. & ita latè Menoch. dict. caſu. 218. Si tamẽ ex officio mittenda foret, expenſis huius burſæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ mitti debeat, non tamen iudicis ſyndicatoris. Neque oberit text. in dict l. 20. ibi: *A ſu coſta*; quia cùm huiuſmodi burſa, ſiue pecunia arbitrio iudicis iuriſdictionem exercentis ſit expendenda, ita vt in eam habeat liberam diſpoſitionem, vt ſup. iſto cap. adnotauimus, illa verba, *A ſu coſta*, debent intelligi, id eſt, expenſis pecuniæ ſuæ adminiſtrationi & diſpoſitioni ſuppoſitæ, pro huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ: aliàs ſequeretur abſurdum in iure, quod iudex proprijs expẽſis militaret, & eius cuius nullum commodum conſequeretur, patereretur diſpendium. Et hic videtur genuinus intellectus ad textum, in dict. l. 20. & fortè hac ratione Conſilium iudicauit, quod talis expenſa ſolueretur de huiuſmodi pecunijs, vt teſtatur Bobadilla, d. c. 7. n. 12. dicens, quod Senatus hac in re præcepit, vt de huiuſmodi pecunijs ſolueretur, & illis deficientibus, de pœnis cameralibus.

27 Item & de huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, ſoluendum erit ſalarium nuntij à Regio Conſilio miſſi, ad hoc, vt Corrector alicuius ciuitatis mittat votum ſuum ſiue conſultationem cum peritis factam ſuper ſtatu alicuius rei, Regi, Regno, ſiue Ciuitati pertinenti, vt notat Bobadilla vbi ſup. num. 13. vbi animaduertit Decurionibus, vt in dorſo epiſtolæ, ſiue prouiſionis à Regio Conſilio miſſæ, recipiant apocham de receptione talis ſalarij.

28 Item ſumptus facti in mittendo ad carceres curiarum condemnato ad triremes de huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolui debent, vt in l. 9. tit. 24. lib. 8. Recopil. & ita practicari tenet Bobadilla vbi ſup. n. 14.

29 Item & ſumptus facti per Correctorem in informationibus contra eorum locum tenentes faciendis, & ad Cõſilium mittendis, de huiuſmodi pecunijs extrahi debent, eò quòd Reipublicæ intereſt, iudices habere probos, idoneos, & tandem omni macula carẽtes, vt in Authen. de iudicibus, & in Authen. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. Aduertendum tamen erit, quòd licèt regulariter deficientibus huiuſmodi pecunijs ad pœnas camerales recurſum à lege ſit datum; tamen hoc caſu, non de pœnis cameralibus, ſed de pecunijs publicis, hoc eſt, *De propios del Concejo*, talis expenſa ſolui debet, vt aduertit Bobadilla, d. c. 7. n. 15.

30 An autem informationes factæ per Correctores, & eorum locum tenentes ſuper innocentia ſua reſpectu alicuius querelæ aduerſus eos in Supremo Cõſilio datæ, de huiuſmodi pecunijs & ſolui, & ad Regium Senatũ mitti debeãt,

ali-

aliquando controuersum fuit. In qua difficultate breuiter distinguendũ erit, an prædictæ querelæ fuerint latæ super rebus ad officium Correctoris, vel eius locum tenentis ratione officij attingẽtibus, vtpote, quia dicitur in eis, quòd pecunias publicas vsurpant, vel in proprios vsus conuertunt, &c. Hoc casu de pecunijs huiusmodi sumptibus iustitiæ destinatis poterit expendi; si tamen iustam foueãt causam, ex text. in l. Diuus. ff. de bonis damnato. ibi: *Et hanc rationem non compendio suo debent iudices vertere.* An verò querela fuerit supponendo, quòd alicui iudex vel eius locum tenẽs alapam dedit, vel ligno cæsit, vel aliquã aliam similem iniuriã intulit: eo enim casu minimè de huiusmodi pecunijs sumptibus iustitiæ destinatis expendi poterit, cùm nullum publicum negotium gerant: neque hæc in officij exercitium incidant; & sic iniquum & contra iuris regulas esset, vt respectu delicti particularis de publicis pecunijs expenderetur, ex regula notissima iuris in c. delictum, de regul. iuris, in Sexto, ibi: *Quia delictũ vnius personæ, non debet in alterius detrimentum redundare.* Quod autem in primo membro huius distinctionis firmauimus, intelligi debet, dummodo iudex ex dictis informationibus innocentiam suam probauerit, & ostenderit. Quam sententiam firmare audeo ex doctrina Nicolai de Neapolis in l. 1. §. *Si pupillus.* ff. de tutel. & ratio. distra. quatenus tenet, quod si tutor sit accusatus vt suspectus, & ob id ad eius remotionem agatur, & ipse in causa obtinuerit, expensę talis litis debent refundi ex pecunijs pupillaribus, & de hoc latè diximus sup. cap. præcedenti, num. 63. & in terminis ita tenet Bobadilla, vbi sup. num. 16. vbi multum in hoc tribuit iudicis arbitrio.

31 ITEM & si quid expẽsum fuerit per Correctorem de huiusmodi pecunijs, in sellis, steris, fenestris & celosijs, & similibus rebus necessarijs pro ornatu, & vtilitate domus concilij, in qua iudex ipse habitat, in calculo recipiendum erit, vt tenet Amodeus de Castello in tract. syndica. num. 150. in fi. Bobadilla loco sup. cit. & lib. 3. cap. 5. num. 38. Quam sententiam veram intelligo, quando prædictę res ad id comparatæ fuerunt, vt ibi perpetuò affixæ manerent, quoad consumerentur: secùs verò si voluntario magis quàm necessario vsui deseruirent, vt sentit Bartol. in l. Diuus, supra allegata, num. fin. & in l. præcipit. §. *Illud*, in fine. C. de Canone largi. libe. lib. 10. & ita tenet Amodeus vbi sup. Et in proposito Lampridius & Capitolinus in Alexandrum referunt, Magnum Alexandrum, ex more veterum, instruxisse magistratus, quos in Prouincijs à se subiectis mittebat, ita vt nullo penitus carerent; præstabat namque Præsidibus argenti pondi vicena, phialias senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, valneares singulas, aureos centenos, cocos singulos, & his qui vxores non habebant cõcubinas singulas; eò quòd sine his esse non possent: ne etiam prouincialibus mulieribus molesti essent: redditurі tamen post depositam administrationẽ, mulos, mulas, equos, muliones, & cocos: cætera tamen si benè administrassent habituri; si verò malè cum quadruplo reddituri, & hæc omnia ex huiusmodi pecunijs sumptibus iustitiæ desig natis deducebãtur; cuius etiam rei meminit Petr. Greg. in sua syntagmata iuris, 3. part. lib. 47. cap. 32. num. 28. Tiberius Decianus lib. 8. criminal. c. 36. n. 30. & apud Chinas hoc ipsum hodie obseruari (eisdem rationibus) in eorum historia me legisse recolo.

32

33 DVBIVM tamen erit, an stipẽdium datum alicui, qui facinorosum detexit, de huiusmodi pecunijs solui possit. In qua difficultate dicendum erit, quod sic: congruit namque bono & recto iudici purgare Rempublicam malis hominibus, eosque summa cum diligentia conquirere congruit. ff. de offi. Præsid. & in l. 1. tit. 17. Partit. 3. & ideo ex huiusmo-

iuſmodi pecunijs ſolucre poterit, quidquid in detegendis & perquirendis huiuſmodi homines opus fuerit, ex text. in dict. l. Diuus, ff. de cuſto. reo. ibi: *Vel ſi quid fortiter fecerint milites, inde eis donare*; idque tenet Bald. in l. 2. num. 3. C. de cõmu. rerum aliena. vbi tenet, quòd iudex etiam modica fiſcalia remunerando donare poterit: & eum refert & ſequitur Abiles in c. 3. Prætor. gloſ. verb. *Iuriſdiccion.* num. 34. & cap. 17. glo. verb. *Los haràn*, num. 10. Baëça de inope debito. cap. 18. num. 8. & 9. Quod maximè locum haberet, vbi iudex ipſe præconizare feciſſet, qualiter ipſe promittebat capienti, vel detegẽti talem malefactorem certum quid pro labore, vt notant Bart. & Platea in l. vnica. C. de præbendo ſala. idque tenet Puteus de ſyndicatu, fol. 296. Auenda. in cap. Prætor. 2. p. cap. 10. num. 14. vbi dicit, quod ſimilis captor vel detector malefactoris, prius debet præmium conſequi ex bonis ipſius delinquentis, quàm ex huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, eò quòd cauſam huic expenſę prębuit, & ita etiam tenet Abiles vbi ſup. cap. 1. gloſ. verb. *Salario*, num. 9. & cap. 17. n. 10. gloſ. verb. *Las haràn*, Gregorius in l. 10. tit. 28. Part. 3. verb. *Pro comunal.* Didacus Perez in l. 1. tit. 12. gloſ. 1. col. 514. lib. 2. Ordina. Clarus in praxi crimin. §. fin. quæſt. 27. num. 3. & 4. & hæc fuit originalis doctrina Baldi in l. ſi barbatoram. num. 1. C. de fideiuſſor. Et hæc quidem præmia, quæ à iudicibus pollicentur & præſtantur, iuſtiſſima ratione fuerunt introducta, vt ſpe præmij facilius homines applicentur ſeruire Reipublicæ, vt enim inquit Cicero lib. 1. Tuſculanarum quæſtionum. *Quis enim virtutem amplectitur ipſam, præmia ſi tollas*? quam ſententiam, licèt in alio propoſito, traduxit l. 30. tit. 26. part. 2. ibi: *Non recelaràn muerte ninferidas, nin otro peligro que les auinieſſe, ſabiendo que auràn emienda y galardon por ello*, & idem relatum eſt in l. 7. tit. 27. Part. 2.

34

35 ADVERTENDVM tamen eſt in propoſito, quòd licèt prædicta præmia à iudicibus & promitti & præſtari poſſint; non tamen debent præſtari alguacelis & alijs miniſtris iuſtitię; ipſi enim ratione officij ſuſcepti, & capere, & reuelare malefactores tenentur, & ideo turpiter tale præmium reciperent; quinimò & ab illis condictione ob turpem cauſam repeti poſſet, vt in l. final. ff. de condictione ob tur. cauſ. & in l. 1. C. ad legem Iuliam repet. & in Authent. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. 1. Abbas in c. in Eccleſijs, de cenſibus, Marianus Salomon in tract. de volũtarijs, & inuolũtarijs, pag. 38. Puteus de ſyndica. verb. *Præmiũ*, n. 1. cum ſeqq. idque ſenſit Bart. in l. vt vim, n. 8. ff. de iuſtitia & iure, Azeuetus in terminis in l. 1. num. 14. tit. lib 6. Recopi. & ad hoc alios refert Bobadilla d. c. 7. n. 18.

36 AN autem faces (vulgò *hachas*) quæ conſumuntur tempore alicuius incendij, noctu contingentis, ex huiuſmodi pecunijs locentur, & ſoluantur, non nunquam fuit controuerſum. Et indubitanter eſt tenendum, quòd ex pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis in eis expendi poteſt; cùm iudici ſit permiſſum de his pecunijs expendere in rebus concernentibus bonam politicam, & adminiſtrationem iuſtitiæ, quod ſi hæ pecuniæ deficerent, de bonis publicis ſoluendum eſſet, ſi quidem totius Reipublicæ commodum reſpicit, hoc ſcilicet, ne Reſpublica ruinis ſiue incendijs deformetur, argum. text. in l. mulier in opus ſalinarum. ff. de capti. & poſtliminio reuerſ. Iaſo in l. Barbatius num. 37. ff. de officio Præſi. Roland. conſil. 69. n. 22. Puteus vbi ſup. cap. 6. num. 7. Bobadilla, dict. cap. 7. num. 19. Si enim huiuſmodi ſumptus faciendi forent per iudices & alguacelos de bonis proprijs, fortè dum pro reparando huiuſmodi damnis vocarentur, ſe ipſos abnegarent, vt tam graue diſpendium euitarent: arg. eorum quæ notat Bald. in l. non dubiũ, num. 10. in fin. C. de legi. Quinimo vt iudices huiuſmodi ſumptibus timere nõ

poſ-

poſſint, in Curia Regia hoc eſt vſitatum, vt quilibet Magiſtratus vna hebdomada alternatim ciuitatem curialem vigilet, & illi de huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis dantur duo faſces cereę ad hoc vt melius poſsit ſubuenire neceſsitatibus Reipublicæ noctu occurrentibus; & ratio eſt, quam ex Catone refert gloſ. in Authent. de iudicibus. §. *Ne autem*, ibi:

Si labor in damno eſt,
Morialis creſcit egeſtas,

NON enim æquum eſſet, vt huiuſmodi ſumptus iudici incũberent, cùm non parum faciat, ſi Rempublicam (mediantibus ſuis laboribus ac lucubrationibus) incolumem atque indemnem conſeruet.

37 SALARIVM idem oſtiarij (vbi vſurpatum eſt, vt illum iudices habeant) de huiuſmodi pecunijs ſoluendum erit, vt notat Caſtellus à Bobadilla in dict. c. 7. num. 20. vbi dicit, quod iudicibus Viſitatoribus rationum bonorum publicorum à Curia miſsis ſolet in prouiſione concedi facultas creandi talem oſtiarium, & præcipi, vt eius ſalarium de huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſoluatur.

ET vt huius capitis materiam vnico verbo abſoluamus, dicẽdum erit, quod huiuſmodi pecuniæ pro ſumptibus iuſtitiæ applicatæ in rebus (directo) adminiſtrationem iuſtitiæ concernentibus, boni viri arbitrio expendi poſsint per iudices, & in eorum rationibus non debet eſſe nimis ſcrupuloſus iudex rationalis, vbi nõ inuenerit, quod Corrector in ſuos vſus talem pecuniam conuerterit, vel illam aliter vſurpauerit.

SVMMARIVM.

1 *Salarium an & quando de publicis pecunijs cõſtitui poſsit.*
2 *Salarium an conſtituere poſsit alicui habens liberum arbitrium ad adminiſtrandum.*
3 *Salarium Correctorum an & quando de publicis pecunijs ſit ſoluendum.*
4 *Salaria iudicum dominorum huius Regni, & aſſeſſorum eorum, de quibus pecunijs ſolui debeant.*
5 *Iudices ordinarij, qui à conciliis villarum & populorum eliguntur, ex quibus pecunijs ſportulas ſuorum aſſeſſorum ſoluere poſſint.*
6 *Conſuetudo ſi viget in aliquo loco, vt ſportulæ aſſeſſorum iudicis ſoluantur per ipſaſmet partes, inre hæc conſuetudo ſubſiſtit.*
7 *Iudices, ſiue aſſeſſores ignauos & inexpertos qui eligunt, mortaliter an peccent, & qui cenſeantur ignaui & inexperti.*
8 *Dominus populi an poſsit præſcribere contra populum, vt ſalaria iudicum populi ſoluat, vbi dominus iure ad id ſoluere erat obnoxius.*
9 *Violentia & impreſsio præſumitur interueniſſe in præſcriptione domini vaſſallorum contra eius ſubditos.*
10 *Immemoriali præſcriptione omnis violentiæ & oppreſsionis ſuſpicio purgatur.*
11 *Salarium Correctori qualiter ſit ſoluẽdum, vbi in Regia prouiſione cauetur, quod ſoluatur Correctori ſalarium conſuetũ, ſi retroactis temporibus ſalarium non vniformiter fuit ſolutum.*
12 *Salarium an debeatur Correctori eius temporis, quo fuit abſens à ciuitate, & quando illi debeatur, etiam ſi officium per ſeipſum non deſeruiat.*
13 *Duplæ Caſtellanæ valor qualis ſit.*
14 *Caſtellanus aureus, cuius valoris fuerit.*
15 *Duplæ Zaènes an æquiualuerint Caſtellano aureo.*
16 *Millæ & quingentæ dupla, quæ deponi debẽt à parte ſecundam ſupplicationem interponente, quam moropetinorum ſiue regalium Caſtellanorum ſummam faciant.*
17 *Duplæ de cabeça dictæ, quantam habuerint æſtimationem.*
18 *Corrector, qui officij adminiſtrationem deſeruit ſine iuſta & rationabili cauſa, nihil de ſalario totius anni habère debet.*
19 *Famulus, qui domino inuito à domo domini diſceſsit, totius temporis, quo ſeruiuit, ſalarium amittit.*

Domi-

20 *Dominus ſi calore iracundiæ, & famulum increpando, quod male fecit, dicat, vade è domo mea; an ex hoc videatur illi conceſſa licentia, vt cum alio domino commoretur; an verò expediat, quod dominus permaneat in eadem voluntate poſtquam ad ſanam, vt ita dicam, mentem redierit.*

21 *Correctores, vel alij ſeruientes ſalariati, an debeant habere ſalarium eius temporis, quo fuerint infirmi.*

22 *Tutor infirmus an decimam eius temporis, quo ægrotauit, conſequatur.*

23 *Famulo infirmo an excomputari debeat de ſalario pro rata temporis, quo fuit infirmus, & quid in curia mercatorum, vel quando proceditur ſolâ facti veritate inſpectâ.*

24 *Aſſeſſor ſalariatus, qui infirmauit, & eo tempore ſeruire non potuit, an audiri debeat, ſi dicat, quod paratus eſt ſeruire poſtquam ad valetudinem peruenerit, quod ratione infirmitatis defecit.*

25 *Famulus tempore quo infirmitate grauatur, poteſt ſubſtituere alium æquè idoneum in eodem miniſterio, quo ipſe ſeruiebat.*

26 *Infirmitas famuli ſi non fuit admodum grauis, vt ipſum penitùs à ſeruiendi munere impediret, non debet illi aliquid de ſalario excõputari, ratione infirmitatis.*

27 *Corrector de publico ſalariatus, ſi de permiſſu & acordio conſiſtorialium pro negotijs ad ciuitatem ſuam pertinentibus ad Curiam accedat, an aliud peculiare ſalarium illi poſſit præſtari, vltra illud, quod in Regia proui ſione continetur, illudque in calculo ſit Decurionibus recipiendum.*

28 *Ciuitas ſi habeat procuratorem generalem, ſiue Syndicum ſalariatum de publico, & ipſe ad Curiam, vel Cancellariam accedat, pro negotijs ciuitati attingentibus, an aliud extraordinarium ſalarium habere debeat de publico, & quid de ſalario alterius procuratoris.*

29 *Tutores, qui de iure communi ſalarium pro adminiſtratione rerum minorum ſuorum non habent, an illis iter agentibus extra vrbem, pro adminiſtrando minorum patrimonio, ſalarium per iudicem conſtitui debeat.*

30 *Tutor contutori an ſalarium ex cauſa conſtituere poſſit, vbi ciuitatem exierit pro adminiſtrandis negotijs pupilli.*

31 *Tutor in ratione rei pupillaris iuſtè reputat, quod contutori iuſta ex cauſa pro adminiſtratione conceſſit.*

32 *Tutor qui reperitur in dolo, vel lata culpa, vel in magna negligentia, potiùs dicitur ſtructor, quàm tutor, & potiùs deprædator quàm curator.*

33 *Tutor etiam ſi doceat qualiter in negotijs pupilli laborauit, & quod in ipſius minoris commodum ceſſit, ſi tamen inuẽtarium, vel librum rationum de more confectũ non exhibeat, neque ſalarium, neque decimam, neque etiam expenſas compenſare vel recuperare debet.*

34 *Tutor licèt finitâ tutelâ non poſſit petere, vt ratione adminiſtrationis ſibi aliquod ſalarium præſtetur, audiendus tamẽ erit, ſi tempore quo tutelam ſuſcipit, ſibi ſalarium cõſtitui petierit, & illi à iudice vel contutore aſſignari poteſt.*

35 *Tutor vel curator an poſſit creare factorẽ pro negotijs pupilli extra vrbem gerendis, adminiſtrandiſve; & an ſalarium illi aſſignare poſſit de bonis pupilli.*

36 *Tutori ſi ab initio ſuſceptæ tutelæ ſalarium non fuit cõſtitutum, ſumptuum, quos bona fide in tutelam fecit, non quos in ipſum conſumpſit, ratio habenda eſt.*

37 *Salarium datum à tutore præceptoribus, & magiſtris minorum, quando in calculo ſit recipiendum.*

38 *Salarium præſtitum per tutorem præceptori edocenti Grammaticam ſuæ pupillæ; an ſit in calculo recipiendum.*

39 *Mulieres ſub tutore conſtitutæ non debent in ſcholis virorum edoceri.*

40 *Puerum nouem annorum nutricem ſuam grauidam reddidiſſe ex Diuo Hieronymo refertur.*

41 *Salaria Aduocatorũ ciuitatis quâ formâ ſint præſtanda de pecunijs publicis.*

42 *Salaria Aduocatorum pauperum an de bonis Reipublicæ ſint conſtituenda & ſoluenda.*

43 *Salarium an conſtituere poſſit tutor Aduocatis, procuratoribus & ſolicitatoribus pupilli.*

De-

44 *Depositario publico an de bonis Reipublicæ præstetur salarium.*

45 *Executori testamenti an de bonis defuncti sit præstandum salarium.*

46 *Executor vniuersalis testamenti, si legata caduca efficiantur, loco hæredis vniuersalis habetur.*

47 *Executor testamenti an habeat decimam eorum fructuum, quos collegit, de bonis defuncti.*

48 *Iudex debet attendere consuetudinem patriæ in constituendo salarium alicui.*

49 *Vbi agitur de honorabili bono, qui tacet, consentire videtur.*

50 *OEconomus an salarium habere debeat ratione œconomatus.*

51 *Negotiorum gestori an salarium pro labore constitui & solui debeat.*

52 *Tutor si erat Aduocatus & in causa sui pupilli patrocinium præstitit, an aliquid vltra decimam iure constitutam pro tali patrocinio habêre debeat.*

53 *Labor loco pecuniæ habetur.*

54 *Tutor agricola, si fundum sui minoris proprijs manibus coluit, an vltra decimam pro labore aliquid percipiat de bonis minoris.*

55 *Filius, qui in vita patris negotia paterna administrauit, vtpote, traficando, eũdo & redeũdo à nundinis, vel alijs locis extra vrbem sui domicilij, an salarium vel aliquid aliud vltra legitimam pro tali labore habêre debeat.*

56 *Rex, Comes, vel Dux si filium suum misit cum exercitu ad expugnandam aliquam ciuitatem, vel villam, & filius eam expugnauit, & multa spolia percepit, an ratione huius laboris aliquod salarium, vel præmium vltra legitimam habêre debeat in partitionibus bonorum patris.*

57 *Filius, iure ciuili, operas patri non præstabat.*

58 *Pietas quid sit.*

59 *Pater in quibus operibus labore & industria suorum filiorum vti possit; & in quibus filij parentibus laborare teneantur.*

60 *Creditor habêre debet salariũ pro tempore quo administrauit bona debitoris.*

CAPVT XXVII.

De salarijs ab administratoribus datis, & ab illis recipiendis pro suo labore.

ADMINISTRATORES isti, de quibus agimus, aliquando & salaria alijs præstare potuisse, sibique dãda vel in calculo recipiẽda contendũt: ideo videre libet quibus salaria constituere possint, de bonis suorum principalium. Et in primis sciendũ erit, quòd ex bonis Reipublicæ regulariter salarium alicui præstari non potest, ex text. in l. 1. C. de præbendo salar. lib. 10. ibi: *Nulli salarium tribuatur, ex iuribus Reipublicæ, nisi ei, qui iubentibus nobis, specialiter fuit constitutum.* Ex cuius textus decisione deducit Bart. ibi, eum etiam, qui liberũ arbitrium habet, salarium de publico (sine regia licentia) alicui constituere non posse, & eum sequũtur ibi Bald. & Platea, Menoch. plures alios referens lib. 1. de arbitra. casu. 46. n. 1. Ex qua sententia deducitur etiam, quod salaria, quæ iure communi Partitarum de redditibus Regijs Correctoribus soluebatur, ex Luca de Pena in l. annonas. C. de erogatio. milita. anno. Puteo in tracta. syndicatus, charta. 96. col. 1. Gregor. in l. 2. verb. *Aestos tales*, tit. 4. Partit. 3. hodie tamen de redditibus Reipublicæ præstatur, vt in l. 5. tit. 5. lib. 3. Recopilat. ibi: *Que se paguen de los proprios de los concejos, si los vuiere.* Adhuc tamen concilium ipsum ciuitatis sine Regia licentia tale salarium de bonis Reipublicę Correctori constituere non poterit, etiam si liberam administrationem prædictorũ bonorum à lege habeat.

QVOD autem dictum est de salarijs Correctoribus constituendis, de proprijs

prijs bonis ciuitatum, & villarum huius Regni, intellige verum de ciuitatibus & villis regiæ coronæ; ſecùs tamen dicendum erit in ciuitatibus, & villis dominorum; in his enim ſalaria Correctorum ſolui non debent de burſa Reipublicæ, ſed demùm de burſa dominorũ, quibus emolumenta iuriſdictionalia competunt. Quæ ſententia probatur ex text. in dict. l. 5. ibi: *Los nueſtros Corregidores*; fortè enim lex ibi vtitur verbo illo *Nueſtros*, quaſi ſpeciale eſſe velit in regijs Correctoribus, in cæteris verò dominorum locis ius commune illæſum relinquat; vel eo, quia cùm iſti domini vaſſallorum, temporalem iuriſdictionem habentes, tempore quo ciuitates & villæ fuerunt illis à Regibus conceſſæ, ipſi tanquam earum perpetui Correctores fuerunt conſtituti, & ſibi pro adminiſtratione talium locorum pœnæ camerales fuerunt conceſſæ, vt ſentit gloſ. verb. *Domini*, in Authentico de quæſtore; quatenus ibi dicit, dominum vaſſallorum eſſe iudicem agricolarum; & plura in propoſito refert Bobadilla lib. 2. Politicę. cap. 16. n. 19. idque manifeſtè probari videtur in l. 12. tit. 1. part. 2. ibi: *E de quien ſe gouernaſſen las gentes*. 4 Et hanc ſententiam tenuit omnium primus Auenda. de exequend. mandat. 2 part. cap. 10. num. 5. Ioann. Garc. de expenſis, cap. 21. num. 20. vbi reſolutiuè tenet, quòd cùm iſti vaſſallorum domini iuriſdictionis commoda & emolumenta percipiant, ſuis ſumptibus & expenſis debent creare iudices literatos, & expertos, & ſi illiteratos elegerint, debent illis idoneos aſſeſſores conſtituere, qui cauſas dirimant, decidant, & arbitrentur, ex lege municipali, iure, vel patriæ conſuetudine, idque tenuit Burgos de Paz, conſil. 5 48. num. 12. Quo fit vt iſti iudices ordinarij (vulgò *alcaldes ordinarios*) qui ignari literarum à populis dominorum eliguntur, expenſis eiuſdem loci & bonorum communium aſſeſſores eligere & conſtituere teneantur, non tamen domini loci cùm illis confirmatio dumtaxat pertineat, nõ verò electio, vt voluit Burgos de Paz vbi ſup. Quod tamẽ indubitatum exiſtimo, vbi contraria non vigeret conſuetudo, vt tenet gloſſ. in Auth. offeratur. C. de litis conteſtatio. verb. *Præbitus*, Angel. in l. ſi non ſortem. §. *Libertus*. ff. de cõdictio. indebiti. verſ. *Si autem quis*. Corneus conſil. 201. col. 2. lib. 4. Purpuratus in rubric. ff. de officio aſſeſſorum. num. 165. 171. Quo fit, vt in 6 locis, in quibus viget cõſuetudo, quod hæc ſportulæ à partibus ipſis litigantibus ſoluantur, iure ab illis extorqueri poſſint, vt reſoluit Burgos de Paz vbi ſup. num. 1. cum duobus ſeqq. vbi teſtatur hanc eſſe huius Regni Hiſpani gene 7 ralem conſuetudinem. Iniquè tamen quinimo & mortaliter peccant, qui iudices vel aſſeſſores ignauos & imperitos eligũt, vt tenet Ioan. Garſia vbi ſup. vbi inexpertos & ignauos illos vocat, qui licèt ingenio polleant, & experimẽto docti eſſe videantur, attamen quoad deciſionem cauſarum, & iudicij ordinem, multa aduerſus leges, & iuris inſtitutiones faciunt, quę aliàs à iuris peritis minimè fierent, quæ omnia in maximum partium litigantium diſpendium & perniciem cedunt, quod nota contra tutores, vel curatores inexpertos Aduocatos cõſulentes, circa lites ſuorum minorum.

8 VBI autem de iure domini vaſſallorum tenerentur prædictas ſportulas ſiue ſalaria aſſeſſorum ſoluere, rectè hoc aduerſus populum, ſiue vaſſallos præſcribere poſsit, ſcilicet, vt populus ſiue vaſſalli de ſuo ea ſoluerent, licèt 9 non ordinaria, ſed immemorialis præſcriptio ad id opus eſſet, eò quia in his præſcriptionibus dominorum contra vaſſallos violẽtia & impreſſio præſumitur, & quod talis conſuetudo per tyrannidem fuerit introducta, vt in l. vlt. §. *Si iuſtè*. ff. quod metus cauſa, idque expreſſè voluit Innocentius in c. bone, el 2. de poſtula. Prælatorum, Canoniſtæ communiter in cap. ſi diligenti, de præſcrip-

tio. Boërius deciſ. 304. n. 4. Couarru. in Reg. poſſeſſor. 2. part. cap. 4. num. 5. & in terminis hanc ſententiã firmauit Auenda. d. cap. 10. Præto. num. 5. verſ. *Quod limitarẽ*; vbi tenet, quod concilia horum locorum temporalium dominorum, non debẽt ſoluere ſalaria iudicum electorum à domino loci, niſi à tempore immemoriali retro conſtiterit à populo fuiſſe ſoluta, eo enim immemoriali tempore omnis oppreſſionis & violentiæ ſuſpicio purgatur, vt notat Felin. in cap. à nobis, de præſcriptio. Item quia hoc ſalarium à populo tàm ab antiquo ſolutum, iuſtè debitum, & iure ſolutum præſumitur. Ideo iudices rationales à Regio Conſilio miſsi pro reuidendis populorum rationibus circa huiuſmodi ſportulas & ſalaria de bonis Reipublicę ſolutas, maximè cauti eſſe debent, liquidando & perquirendo à quo tempore retro concilium populorũ voluntariè, an inuoluntariè illa ſoluerit, quod ſi inuenerit adhuc memoriam hominum extare, non debet hanc parcellam in calculo recipere Decurionibus, vt hac de cauſa rem hãc citius in iudicium deducant, vt ita Reſpublica à tali grauamine liberetur, & incolumis efficiatur.

10

ILLVD etiam omitti non oportet,
11 quod ſi in prouiſione Correctoris dicatur, quod illi ſoluatur ſalarium conſuetum, & præteritis annis non fuerit vniformiter aſsignatum, debet illi illud ſolui, quod vltimo Correctori fuit ſolutum: ita Bald. in l. binos. C. de Aduocatis diuerſo. iud. Iaſ. in l. diẽ functo. n. 12. ff. de officio aſſeſſorum. Abiles in cap. Prætor. c. 1. n. 3. Et ratio ea potiſsima eſt, quia electus ad officium ſimpliciter, cẽſetur electus cum ſalario conſueto, & ita deciſum fuiſſe in Senatu Genuenſi patet ex deciſ. Genuenſ. 115. n. 3. Fortè tamen melius eſſet facere computationẽ huius ſalarij coaceruatis ſummis aliorũ annorum, in quibus ſalarium deformiter fuit aſsignatum ex deciſione text. in l. ſi fundum cum l. ſequen. ff. mandati, cuius legis veram computationem attingam inferius, comput. 24. per tot.

12 AN autem Correctori poſsit ſolui de bonis Reipublicæ, vel domini ſalariũ illius tẽporis, quo fuit abſens ab officio aliquando cõtrouerſum fuit in magno Cõſilio; & videtur dicendũ, ꝙ & ſi illud ſoluerint Decuriones, illis in calculo recipi debeat, dũmodò dicta abſentia tempus nonaginta dierum non exceſſerit, vt in l. 6. tit. 5. lib. 3. in noua legum Regni collectio. vbi deciſum extat, quod iudicibus etiã ſi ab officijs affuerint per tempus nonaginta dierum tantùm vel plus, licentia Regia, vel Decurionum præcedente, vel cauſa curandi infirmitatẽ, integrũ ſalarium illi præſtari poſsit. Si tamen debita licentia non præcedente, ſe ab adminiſtratione officij abſentauerit, illius temporis quo fuerit abſens, ſalarium non percipiat. Quinimò pro quolibet die abſentiæ vnius duplæ pœna mulctetur, vt in d. l. 6. in fine.

13 OBITER tamen videre opus erit, dupla, de qua hîc, quãti valoris exiſtat, vt redacta ad noſtri temporis monetã, ſciri poſsit quantum eius valor hac tempeſtate aſcendet, & Couarru. (qui horũ numiſmatũ melius omnibus valorem explorauit) in tractatu de collatione veterũ numiſmatum. c. 6. n. 3. dicit, quòd tẽpore Regis Ioannis Secũdi, qui huius legis ſextæ fuit conditor, admodum varius extitit harum duplarũ valor, vt vix certo inueſtigari poſsit, de quibus duplis in legibus à ſe cõditis loquutus fuerit, & tandem concludit, quod aliquando fuerunt æſtimatæ ad rationem ſeptuaginta moropetinorũ, & eodem tempore inter Sarracenos alias duplas currere affirmat; quæ pro ſeptuaginta & vno moropetinis æreis valebãt; & cùm prędicti valoris eo tempore curriſſe has duplas conſtet, & lex ſit pœnalis, non eſt opus vt hac in re amplius moram faciamus, ſic æquo animo dicamus, hodiernis tẽporibus prædicti Correctores pro quolibet abſentiæ die ſeptuaginta moropetinorũ pœna plectãtur, & mulctẽtur; & ratio ea eſt potiſsima, quia quã

do

do lege, ſtatuto, vel pacto, aliquis mulctatur, in hoc, vt certam pecuniam ſpecificam, certoque valore exiſtente perſoluat, vtpote ſi diceret ſoluat vnũ ſcutum, vel aliam ſimilem monetã, variatio pretij illius monetæ non auget vel minuit pœnam, ſed demum eadem æſtimatio ſoluendæ erit, quam illa moneta habebat tempore legis cõditæ, vt tenet Abbas in c. qualiter & quando. n. 12. de iure iuran. Couar. de colla. veter. numiſ. c. 7. §. vlt. Sotus de iuſt. & iure, lib. 6. q. 1. art. 2. & dicam latius in computatione 25. num 11.

14

Ex quibus deduco, quod iudices
15 ſyndicatores, qui huius duplæ valorem computant, ad rationem quatuor centorum moropetinorum, iniquè ab ſcopo veritatis aberrant: quia duplæ huius valoris non currebant tẽpore dicti Regis Ioannis Secũdi, ſed tẽpore Regũ Hẽrici Secũdi, & Ioannis Primi, & hæc duplæ (vt exiſtimat Couarr. vbi ſup.) dicebantur, *Doblas de cabeça*, eò quòd quilibet homo, id eſt, quodlibet caput, ſolue
16 bat vnam duplã valoris duodecim regalium, de quibus loquũtur l. 1. 7. & 9. tit. 20. lib. 4. Recopil. quatenus agũt de duplis deponendis à ſecundo ſupplicãte: dicit inquam Couar. d. c. 6. n. 3. verſic. *Lo primero*, quod quælibet ex huiuſmodi duplis aſcendebat ad valorem duode-
17 cim regaliũ Caſtellanorum, & ſequitur Paz in ſua praxi. 1. tom. 7. partis. c. vnico. n. 79. vbi dicit, quod hæc mille & quingẽtę duplę faciunt vigintiquatuor mille argentorũ ſummã, qui reducti ad ducatos communes vndecim regaliũ, faciunt ſummam duo millia centũ octuaginta ſex ducatorum, duobus regalibus demptis, & quod ita practicatum fuerit in regno affirmat.

Sed certè meo iudicio (ni fallor) & Couarruuias & itidem Pacificus longè à veritatis tramite deuiant, quia ſi computatio fiat ſecundum intellectum & ſententiam Didaci de Couarru. mille & quingentæ duplæ æſtimationis duodecim regaliũ, decem & octo mille argentorum tantùm ſummam continet, nõ autem ad ſummam vigintiquatuor mille regalium aſcendunt, prout Pacificus adnotauit.

Veritas ergo erit infallibilis, quã praxis noſtri Regni obſeruat, praxis inquam, quamlibet ex dictis duplis commemorat ad rationem. 485. moropetinorum, & ad rationem huius valoris taxantur in Regio Conſilio, in cuius prouiſionibus ego ipſe multoties vidi harum millequingentarum duplarum valorem reductum fuiſſe ad æſtimationẽ de 777500. moropetinorũ, & ſolet apponi in eis, quod in regalibus Caſtellanis facit & aſcendit ſummam 22862. regalium Caſtellanorũ. Cuius rei veritas magis ſuaderi poſterit ex fide tabellionũ Cameralium huius Cancellariæ, qui paſsim huius praxis ſunt expertes, & in harum duplarũ depoſitione verſuti.

Et vt à diuerticulo redeamus, vidẽ-
18 dum erit, an ſi Corrector deſerat officij adminiſtrationem ante tempus ſibi ad adminiſtrandum in regia prouiſione conſtitutum, ſalarium ſibi aſſignatum reportare debeat, & quod nihil penitus ſalarij talis Corrector petere, vel habere debeat, tenet Bald. in l. ſi hæres generaliter. §. *Etiam*. ff. deleg. 1. quem refert & ſequitur Abiles in cap. Prætor. cap. 1. num. 12. pro cuius ſententia facit tex. de iure regio in l. 8. tit. 4. lib. 4. Fori,
19 vbi cauetur; quòd ſi famulus ante tempus, pro quo fuit ſalariatus, à domo domini diſcedat, abſque domini licentia, vel culpa, totius temporis, pro quo
20 fuit ſalariatus, ſalarium amittat. Neque dominus in culpa dicetur, ſi calore iracundiæ incenſus, dum famulum increpat, vel punit, dicat, vt à domo ſua exeat, & amplius ad illam non reuertatur; quia ex huiuſmodi verbis calore iracundiæ prolatis, non videtur conceſſa licentia domum exeundi, & illum à ſeruitio promiſſo liberandi, niſi dominus ipſe euacuata iracundia in eadem opinione perſeuerauerit. Quam ſententiam ante omnes tenuit Bene-

dictus de Pluuino, relatus & sequutus à Ioanne de Neuizanis in sua Sylua nuptiali, lib. 6. n. 40. circa fin.

21 Ex qua sententia clarè deducitur, quòd si dominus loci constituat Correctorem pro administratione villæ vel ciuitatis, & dicat illi, vt tale quid faciat vel virgam iustitiæ deferat, non ex hoc videatur concessa sibi licentia abeūdi, & extra ciuitatem, vel villam (in consulto domino) migrandi, ante tempus pro quo fuit salariatus, quod si domino in tali voluntate non perseuerante, Corrector prætextu illius taciti consensus domini absque ipsius licentia discedat, & officij administrationem deserat, totius anni salarium integrum amittet.

Præterea ex eadem l. 8. (quatenus dicit, quod Corrector habere debeat salarium temporis quo durāte officio infirmauit) manifestè deducitur, q̄ idem sit dicendum de tutore & famulo qui durante tempore pro quo fuit ad administrandum conductus, aliqua infirmitate laborauit, prout antea de iure communi decisum erat per text. in l. cū hæres. §. *Nū est*, versic. *Stichus*. ff. de statu liber. ibi: *Sed si quibusdam diebus aut valetudo, aut aliqua iusta causa impedimento fuerit, quominus seruiat, & hi anno imputandi sunt.* Per quem text. hanc sententiam in famulo tenuit glos. in l. arboribus. §. *De illo*, verb. *Ægrotante*. ff. de vsufruct. Secùs tamen si steterit per famulum quominus seruiat, ex text. in l. qui operas. ff. locati. & eam sequitur Montal. in dict. l. 8. verb. *Sin su culpa*, Didacus Perez in l. 1. tit. 2. gloss. 1. versic. *Est tamen dubium*, lib. 1. Ordinam. vete. col. 63. & in clerico ægrotante hanc sententiam tenet Abb. in c. 1. de cleri. ægrot. & eius sententiam communem dicit Imola in c. propter sterilitatem. num. 8. de locato. Oroscius in l. diem functo, num. 16. & 17. col. 515. ff. de officio assessio. & hāc sententiā de æquitate veriorē dicit Siluanus cōs. 28. n. 2. & 3. Innocen. Ioan. Andr. & Imola in c. 3. de locato. Additio. Capellę Tolosanæ, quæst. 268. Bald. in l. fin. C. de conditio. inser. Abiles in cap. 1. Prætor. glos. verb. *Salario*, n. fin. Rebufus in concordata. 2. part. tit. de collatoribus. §. 1. verb. *Impedimento cessante*, vers. *Quæro an durante impedimento*. fol. 32. in mediocri impressione, Gregor. Lupus in l. 7. tit. 2.

22 Partit. 5. glos. verb. *El señor*. & in tutore infirmante, quod etiam salariū temporis infirmitatis habere debeat, tenuit Damauderius de tutorum & curatorū mercede, n. 26. & 27. fol. 88.

Contrariam tamen sentētiam, imò quòd pro rata temporis, quo famulus infirmauit, debeat etiam excomputari salarium domino, tenuit Accursius sibi contrarius in l. pen. C. de condi. ob cauſ. Bart. in l. si verò. §. *Item cum quidam*. ff. locati. & in l. operæ. ff. de vsufructu legato, Abb. in c. vnico, de clerico ægrotan. Ancharran. Butrius & Imol. in d. c. propter sterilitatem, de locato. Oldrad. Bart. & Alberic. in d. §. *Item cum quidam*, Anto. Gomez 2. tom. varia. c. 3. n. 3. Cagnol. in d. l. diem functo. num. 215. & ibi Bolognetus, num. 72. Iaso num. 47. Viuius, qui hanc dicit communem & de iure veriorem, lib. 2. communium opin. opinione 108. Suarez in thesauro, littera. I. num. 48. Couar. lib. 3. variar. c. 13 n. 8 Bonacosa in tract. de famulo. quęst. 103. ex Bald. in l. liberti. n. 15. C. de oper. liberto. & pro hac sententia facit text. in l. 6. tit. 8. par. 5. quaten° statim quòd officialibus pro tēpore tantùm quo deseruiūt salariū præstari debet, quod etiā tenuit Sylueſter in Summa, verb. *Familiæ*, n. 2. & pro hac sententia facit, quia labor & pecunia recipiunt diuisionem, vt in l. Seio amico. ff. de annuis legat.

Prædictas tamē contrarias opiniones aliquibus modis ad cōcordiam redigi posse arbitror. Oroscius namque in d. l. diem functo. d. n. 17. in ea est sentētia, vt prior opinio sit verior de æquitate, secunda verò de rigore locū habeat: cuius sententiā & distinctionē sequitur Vincent. Carrot. in tract. de locato nouissimè edito, c. de causa & culpa, fol. mihi. 35. à n. 25. Azeuetus in l. 9. tit. 15. lib. 4.

Re-

Recopil. n. 16. quibus in locis affirmat, quòd iudices latas habenas habẽtes, qui ſola facti veritate inſpecta procedũt, & cauſas dirimunt, prout in curia mercatorum, poterunt præcipere, vt famulo etiam pro tempore quo infirmauit, ſalariũ præſtetur, licèt huic diſtinctioni nõ aſſentiant Viuius vbi ſup. & Sebaſtianus de Medicis ſupra relatus, in tract. de caſu & periculo, 1. p. q. 6. n. 6.

SECVNDO prædictę ſententiæ conciliari & ad cõcordiam redigi poſſunt, ſi dicatur, quod affirmatiua ſentẽtia locũ habeat, & procedat ſtante conſuetudine, ſecunda verò ſemota conſuetudine, & ita diſtinguit Aufreri in additio. Capellæ Toloſanæ, quæſt. 268. verſic. *Sed quid ſi*, Summa Angelica, verb. *Familia*. n. 2. Carrotius vbi ſup. n. 26. qui ex eo mouentur, quia illud videtur actum tẽpore quo famulus fuit receptus, quod conſuetudine & moribus obtentum erat, ex tex. in l. quod ſi nolit. §. *Qui aßidua*. ff. de ædili. edict.

23 TERTIO prędictorũ Doctorum diſcordãtię conciliari poterũt, ſi dicamus, q̃ affirmatiua ſententia procedat, quando ſalariũ debetur, non ſolũ pro perſona infirmi, ſed etiam aliorũ ſociorum, quos ſecũ ad aliquod opus peragẽdum adducebat, veluti poteſtati ſeu Correctori ratione familiæ, quam ſecũ adfert pro adminiſtranda iuſtitia, vt ſup. ex d. l. 8. percepimus. Secunda verò negatiua locũ ſibi vendicet, quando ſoluendum erat ſalariũ habito reſpectu ad laborẽ, & induſtriã infirmantiũ, & ita etiã has opiniones conciliari poſſe tenet Aufreri. loco ſuperius citato. ex text. in l. ſi pecuniam, ff. de cõdictio. cauſa non ſecu. 24 & ita notant ſupra relati Doctores in d. l. diem functo: & pro hac diſtinct. videtur tex. elegans l. 9. tit. 8. p. 5. in princip. vbi loquẽdo de Correctore dicit, quòd ſi is infirmetur vel moriatur habere debeat ſalariũ totius anni, quod etiã probari videtur in l. 9. tit. 15. lib. 4. Recopil.

QVARTO fœdere diſtintionis concordari valent, ſi opinionem affirmatiuam intelligas veram, in infirmitate nõ culpoſa, quo caſu loquitur tex. in d. l. cũ hęres. §. *Stichus*, de ſtat. lib. & glo. in d. §. *De illo*, verb. *Ægrotante*; negatiuam verò de infirmitate culpoſa & prænenta ex delicto, ſponte, vel ignorantia ſupina famuli commiſſo, veluti ſi cùm alterũ prouocabit, fuit ab illo percuſſus, & ita diſtinguit etiã Florianus in d. §. *De illo*; & hãc dicit notabilem declarationem Vincentius Carrotius vbi ſup. num. 28. Pro qua vltima diſtinctionis parte facit, quia non eſt illi ſubueniendum, qui vltrò ſe neceſſitati ſuppoſuit, vt in l. ſi fideiuſſor, §. *Qui neceſſaria*. ff. qui ſatisdar. cogan. & ita tenet Aufrerius in additio. Capellæ Toloſanæ, q. 359. verſi. *Item quo ad iſtud*, loquendo in militibus ſtipẽdiarijs, qui ob illiorũ culpam & leuitatem in manus inimicorum incidunt, & ab illis capiuntur.

QVINTO prædictę opiniones conciliari poſſunt, ſi opinio affirmatiua intelligatur, vt famulus qui infirmauit, poſtea ad priſtinam valetudinem reuerſus, pro totidem temporis diſcurſu quo infirmitate detẽtus fuit, paratus fuit ſeruire, quod defecit: negatiua verò procedat, ſi illud temporis defectũ ſeruire noluit, quam diſtinctionem firmauit Bertachinus, verb. *Famulus*. verſ. 3. Bald. in l. fin. C. de conditio. inſert. vbi idem dicẽdũ exiſtimat in militibus ſtipendiarijs, q̃ more bellico dicimus, *Pagar las faltas*, idq; tenuit Rebuf. vbi ſup. Montal. in d. l. 8. gloſ. fin. Capella Toloſ. d. deciſ. 369. Carrotius vbi ſup. n. 29. Azeuetus in d. l. 9. num. 21. licèt huic diſtinctioni non aſſentiat Bart. in d. l. diem functo quatenus tenet. Quod aſſeſſor nõ poteſt ſupplere defectum temporis quo infirmitate fuit detẽtus, quominus ſeruire poſſet, ſeruiendo per aliud tanto temporis ſpatium: ſed hoc debet intelligi, quando talis aſſeſſor fuiſſet nominatus, & electus pro tempore, quo officium Correctoris duraſſet, vel famulus fuit cõductus ad colẽdum vineas, vel agros; nam præterito opportuno tempore colen-

di, non poterit compelli dominus ad recipiendum illius temporis ſupplemẽtum, prout neque dominus (verſa vice) poſſet compellere famulum, vt alio tempore, ſcilicet elapſo anno, vel opportunitate, defectus adimpleret, & ita tenet Tiraquel. reputans hoc mirabile dictum, in l. Boues. §. *Hoc ſermone.* num. 63. ff. de verbo. ſignif. idque videtur velle Azeuetus vbi ſup. dict. num. 21. Carrotius, n. 29. & 30.

25 SEXTÒ & vltimò ad concordiam rediguntur prædictæ communes contrariæ, ſi famulus, de quo loquimur, aliquem alium famulum (tempore infirmitatis) æquè idoneum ſubſtituiſſet, & à domino eius operæ fuiſſent receptæ; quia tali caſu totius anni ſtipendium ſiue ſalarium conſequi debebit, & ita diſtinguit Oroſcius vbi ſup. n. 17. quem ſequitur Azeuetus loco ſuperius citato, num. 19. & 20. ponderando ad hoc tex. in d. l. 6. ibi: *Peroſi toda el precio quiſieré demandar, deuen dar otros meneſterales, tan ſabi dores como aquellos que ſiruaron, que acabé las obras.* Secũda verò negatiua opinio procedat, ſi æquè idoneũ famulum, vel miniſtrum ſiue adminiſtratorem præſtare noluit, & loquendo in Correctore, qui locum tenentem tempore infirmitatis nõ adhibuiſſet, ita tenet Bobadilla lib. 2 Polit. c. 9. n. 22. littera. F.

26 SEPTIMÒ & finaliter prędictas opiniones conciliabis, ſi opinionem affirmatiuam veram reputaueris, vbi infirmitas fuit leuis, & talis quod famulus, de quo agimus, nõ omnino ſeruire prohibebatur, licèt non æquè in omnibus miniſterijs deſeruiret, prout ſeruiebat tempore ſalutis. Secũda verò opinio negatiua procedat, quando penitus in nullo ſeruire potuit, anxia infirmitate grauatus, & hanc vltimam addidit Vincentius Carrotius loco ſup. citato. n. 33. Caſu igitur occurrente, ſit cautus Aduocatus famuli, deducendo æquitatem, quã iudex præ oculis habere debet, vt in l. quod ſi Epheſi. ff. de eo quod certo loco, vel articulando cõſuetudinem, quæ eſt optima legum interpres, vt in l. ſi de conſuetudine. ff. de legi. vel itidem infirmitatem non culpoſam, inſiſtendo quod ſi famulus ægrotauit, euenit propter eius eximium laborem, & ſolicitudinem in rebus domini impenſam, vel cęteras defenſiones opponat, quę colligũtur ex ſupradictis diſtinctionibus.

27 QVID autem ſi Corrector de publico ſalariatus ex permiſſu Decurionũ, & procerum ciuitatis ad Curiam Regiam, vel alibi acceſſit pro expeditione negotij ad ipſam ciuitatem pertinẽtis, an pro hoc etiam tempore ſalarium habere debeat, etiam ſi pro itinere faciendo & negotio aſſiſtendo aliud ſalariũ ſibi fuerit conſtitutum. In qua difficultate Paris de Puteo in tract. ſyndicatus, part. ſalarium, n. 2. in ea eſt ſententia, quod cùm duplici fungatur officio, duplex etiam ſalarium habere poſſit, Bald. tamẽ in l. 1. queſt. 1. C. mandati, dicẽdum reputat, quòd aliud ſalarium extraordinariũ illi de publico pręſtari non debeat, licèt nõ defiteatur, quòd ipſe poterit repetere, q̃ in tali negotio expẽdit bona fide, idque probare intẽdit ex deciſione tex. in l. idẽque. ff. manda. Et ratio eſt, quia nullus eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat, vt in l. fundus qui. ff. familiæ herciſcund. Et eius ſentẽtiam ſequitur Guid. Pap. quæſt. 8. n. 2. vbi dicit, quòd

28 ſi communitas habeat Syndicum, vel procuratorem generalẽ cum certo ſalario, & his cogatur exire vrbem, & alibi proficiſci pro expediendo & ſolicitando aliquo negotio Reipublicæ, non debet habere aliud ſalarium ſeparatum ab illo, quod ſibi ratione officij ſuſcepti pręſtatur, licèt conſequi debeat expẽſas extraordinarias, quas in ſe, equo & famulo conſumpſit, & idem tenet Abiles c. 1. Prætor. verb. *Salario.* n. 12. Et eorum ſententia vſu frequenti ſeruata eſt in nõnullis ciuitatibus & villis huius Regni, idque in omnibus faciendum erit, vbi ſimilis neceſſitas ſuperuenerit, ne aliàs laxis habenis Decuriones (vt par pari cuilibet referatur) bona commu-

munitatum diſpẽſent, ſiue, vt melius loquar, diſſipent, & in Correctore loquendo ita tenet Bobadilla, lib. 2. Polit. cap. 9. num. 9. ex text. in l. 7. tit. 5. lib. 3. Recop. qua cauetur, ne hoc caſu aliud ſalarium Correctori de publico tribuatur, ipſe tamen eam limitat dict. num. 9. in caſu quo Corrector vltra negotia ciuitatis legationem faceret, pro Rege (aliqua in re Reipublicæ attingente) conſulẽdo, & ita tenuit Puteus vbi ſup. in Authent. procuratori, qui alterius negotiũ procurauit, ſalarium aliquo caſu præſtari debeat, quando ab initio de eo pręſtãdo conuentum non fuit, vide Philip. Portium lib. 1. concl. 31.

29 AN autem tutori ſalarium ſit pręſtãdum, iure communi etiam controuerſum fuit. Quod ſalarium habere non deberent, tenuit Conſultus in l. in eos, & in l. à tutoribus. §. *Principalibus*. ff. de adminiſt. tut. & in l. is qui. ff. de eo qui pro tutore geſsit, idque ex prędictis iuribus firmauit Guillermus Mainerius in l. quo tutela, n. 77. ff. de reg. iur. & rationẽ poſuit Vincent. de Franch. deciſ. 122. n. 1. & 2. Benè tamen ex cauſa ſalarium tutoribus per iudicem de bonis pupillorum præſtari poſſet, ex Iaſ. in l. litem, n. 2. C. de procura. Corneo cõſ. 63. vol. 4. Ioan. Garſ. de expenſ. c. 20. n. 13. Vincet. Carrotius de locato. c. de adminiſt. tut. fol. 14. quęſt. 3. num. 13. Vincent. de Franch. vbi ſupra num. 3. Caualca. de tutore. num. 310. vbi tenet, quod occurrente neceſſitate poterit compelli iudex ad conſtituendum ſalarium tutori. Quinimo &
30 tutor contutori conſtituere ſalarium poterit de bonis pupilli, pro peragendis negotijs pupillaribus extra vrbẽm, illudque officio iudicis petere poterit, vt notat Aretinus in tractat. de teſtament. gloſ. 96. num. 9. & in. §. *Sed vt propter*, inſtit. de excuſa. tutor. Et hanc ſententiam tenuit etiam Caualcan. vbi ſup. Damaud. de tutor. cap. 1. de tutorum & curator. mercede, num. 10. & in De-
31 curione extra vrbem pro negotijs Reipublicæ iter agente, idem tenet Mexia, in pragmat. panis, concl. 1. num. 69. & in propoſito dixit Baëça in tractat. de decima tutor. cap. 1. num. 9. quod tutor in ratione pupilli rectè reputat, quod contutori iuſta ex cauſa pro adminiſtrando patrimonio pupilli conceſsit, idque ante cum tenuit Bart. in dict. l. eos, num. 2. & 3. Vincent. Carrot. vbi ſup. num. 25. quod intelligo verum, vbi eſt tutor, qui tale ſalarium recepit, ſolemnia egiſſet, vtpote inuentarium & librum rationis de iure, vel more confectum, vel in nihilo defeciſſe, de his quæ ex neceſsitate officij facere tenetur, quod ſi in his defeciſſet, non vtique ſalarium habere de-
32 beret, & ita voluit Caualca. loco ſupra relato. Et ratio ea eſt potiſsima, quia propter dolum, negligẽtiam, vel latam culpam, tutor potius præſumitur ſtruc-
33 tor quàm tutor, & potius deprędator, quàm curator. Et præcedens ſententia in tantum vera eſt, quod & ſi tutor in re pupillari laborauerit, & labor illius in pupilli commodum ceſſerit, adhuc ex eo ſolo, quod ſolẽnia ex neceſsitate officij omiſit, neque ſalarium, neque etiã expenſas in rationibus reputabit, neque etiam decimam (à lege Fori Hiſpani conſtitutam) pro labore percipiet, cò quòd malo tutori præmium præſtari non debet, etiam eius, quod benè fecit, vt tenuit Caſtrenſis conſ. 374. num. 2. & in l. pupilli. §. *Sed & ſi quis*. n. 3. ff. de negot. geſtis, tenetque hanc ſententiam Baëça de decima. cap. 13. num. 5. cum ſeqq. & cap. 21. n. 30. vbi illum malum & perfidũ ſiue periurum tutorem reputat, qui inuentarium, vel librum rationis nõ confecit de rebus minoris, Gutier. de tutelis. c. 9. n. 51.

ADVERTENDVM tamẽ erit, quod
34 licèt tutor, vel curator finita tutela, vel cura non iuſtè ſalarium ſibi pro adminiſtratione præſtari in rationibus contendat, tamen tempore quo tutela, vel cura diſcernitur, illud ſibi conſtitui pro negotiorum & rerum adminiſtrandarum qualitate petere poterit, vt tenet Angel. in l. ſumptus. C. de adminiſt. tut.

& iudex poterit illi aſſignare certum quid pro quolibet die, quo peregrè profiſcatur, pro gerendis pupillaribus negotijs, veluti ſi extra locum adminiſtrationis exiret curiam vſque ad proſequẽdas lites, & iura minoris; hæc etenim extraordinariæ expenſæ omnino ſunt illi reficiendæ, quatenus plus expendit, quàm ſi domi aſſiſteret, expendiſſet, vt in l. 1. §. *Si pupillis*, verſic. *Item ſumptus litis.* ff. de tutel. & ratio. diſtra. & ita tenet Baëça dict. cap. 1. num. 3. cum ſex ſeqq. dicit tamẽ ibi num. 8. quod ſi tutor extra domum ſui domicilij diuagetur, pro colẽdo fundum, fulciendo domum, ſeminãdo, vel metendo ſegetes pupilli, ex quibus ipſe decimam fructuum percipit, ex l. Foti (vt latiſsimè ſuo loco dicetur) cùm hæc omnia ex neceſsitate officij faciat, & facere teneatur, neque expenſas huius laboris habere debeat, idque colligitur ex Alberic. in dict. l. à tutoribus. §. *Principalibus*. ff. de adminiſtra. tutor. & in l. 1. §. *Si pupillis*. ff. de tutel. & ratio. diſtra. Iaſo in l. litem, verſic. *& nota.* C. de procurato. Boërius in conſuetudini. Bituricenſibus, tit. de conſue. iuris ſtatus perſona. §. 11. col. 2. Paul. & Angel. in l. munitoribus. C. communia, de ſucceſſion. Caſſaneus in conſuetudi. Burgũd. rubrica. 6. §. 4. verb. *Efaila dite feme*, Rochus de Curte, in cap. fin. de conſuet. quæſt. 10. Oroſcius in l. ſumptus. ff. de pactis, Ioan. Garſia de expenſ. cap. 20. n. 11. Auenda. de exequend. manda. 1. part. cap. 4. num. 4. Mexia in pragmat. panis, concl. 1. num. 71. quam ſententiam ego veram intelligerem, vbi tutor exiret ciuitatem ad videndum operarios, qui laborant in vineis, vel meſsibus iuxta ciuitatem, hoc eſt intra terminos ciuitatis, ſi tamen extra terminos ciuitatis in aliquo vico, vel municipio ſe conferret, pro videndis dictis laboratoribus, non inficior quominus expenſa illa extraordinaria facta in equo & famulo (quem aliàs conducturus non eſt) illi ſit de pecunia pupillari ſoluenda, vt ſic euitet damnum, licèt non capiat luctum, vt ſentiunt ſupra relati Doctores; fortè tamen hac in re dici poſſet, quòd ſuppoſito, quòd ex tali labore tutor decimam fructus percipit in Hiſpania, pro decima etiam parte ſumptuum horum excomputationem faciat, ita vt minori nouem partes harum extraordinariarum expenſarum onerentur, tutori verò decima, quæ ſententia fundatur ex ratione text. in l. pro locis. C. de anno. & tribut. lib. 10. vbi qui plus colligit, plus ſoluit.

35 QVID autem ſi tutor, vel curator conſtituit aliquem procuratorem, factorem, vel ſolicitatorem pro adminiſtrandis & gerendis rebus & negotijs pupillaribus, & illi ſalarium ratione huius miniſterij cõſtituit, an quod datum eſt huic factori, vel ſolicitatori illi in calculo ſit recipiendum. Et pro huius articuli reſolutione prius videre opus eſt, an tutores, vel curatores, huiuſmodi actores ſiue factores & ſolicitatores eligere poſsint. Et in terminis dixit Bart. in l. actor, verſic. *Tertio quæro*. ff. rem ratam habe. quod tutoribus non eſt ſimpliciter permiſſum creare actores, ſed ob imminentes cauſas, puta infirmitatis, abſentiæ, nobilitatis, & alijs ſimilibus, idque probatur notiſsimè in §. fin. inſtit. de curator. vbi dicitur, quòd actor debet conſtitui decreto iudicis præcedenti, licèt Bart. in l. decreto. ff de adminiſtrat. tutor. affirmet poſſe conſtitui iſtum factorem ex mera voluntate tutoris, & abſque expreſsione cauſæ, & eum ſequuntur Vincentius Carrotius de locato, tit. de adminiſtr. tutor. quæſt. 5. num. 40. fol. 15. col. 3. Caualc. de tutore. num. 211. Damaud. de tutore, & curato. c. de mercede. §. 1. num. 44. & 49. fol. 89. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 2. num. 20. Conſultius tamen erit, vt ſi aliqua cauſa quantumcumque generalis ſubſiſtat, exprimatur; veluti, quod negotia pupilli ſunt diffuſa, vel ob impedimentum rei familiaris, abſentiam futuram, aliámve ſimilem cauſam, vt in l. Thais. §. 1. ff. de fideicommiſſa. liberta. &

in

in l. ſi longius. ff. de iudi. tradit Bantius de nullitatibus, tit. de nullitate ex defectu. num. 147. & proculdubio eius creationi præcedere debet iudicis decretum, vt in dict. l. decreto, & dict. §. fin. & ita tenet Ioſephus Ludouic. deciſ. 4. num. 1. Quibus ſuppoſitis dicendum cenſeo in propoſita quæſtione diſtinguendum eſſe, an fuerit iſte factor electus ad lites proſequendas, vel debita, quæ non reſultauerunt ex fructibus rerum pupillarium recuperanda, ſed ante acceptam tutelam minori debebãtur. Et hoc caſu, ex quo tutor, vel curator decimam illorum debitorum non percipit, ſalarium huic factori aſsignatum erit minori ipſi adſcribendum. Si verò fuit conſtitutus ad locandum prædia, vel domos pupillares, & huic rei tutor commodè & ſine minoris diſpendio aſſiſtere non potuit, ex quo fructus ex huiuſmodi locationibus colligũtur, & tutor decimam illorum percipit, decimã etiã ſalarij de ſuo ſoluere debebit, alias verò nouem partes ex pupilli patrimonio deducet, ex tex. in dict. l. pro locis. Quinimò & ſi tempore quo fuit conſtitutus, erat communi reputatione fidelis, & in calce adminiſtrationis decoquat, eum eligenti hoc damnum adſcribitur, vt per Gutier. de tutel. part. 2. c. 1. num. 118.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam tenet Baëça tractat. de decima, cap. 21. num. 26. vbi dicit indiſtinctè tenendum fore, quod ſi tutor, vel curator aliquid præſtiterit alicui factori, pro negotijs minoris conſtituto, veluti ad recuperãdum nomina debitorum, vel vt pecuniam pupilli collocaret, nullo modo reputabit in rationibus tutelæ, quod huic factori præſtauit; cùm ipſe ratione decimæ à lege ſibi delatæ ratione laboris in adminiſtrando ſuſcepti, ad exigendum debita & collocandum pecunias minoris teneatur. Hãc tamen Baëç. ſen 36
tentiam tũc demum proculdubio procedere arbitror, quando tutor, qui per ſe potuit adminiſtrare negotia, quæ in ciuitate, vel terminos eius poterant adminiſtrari, alium actorem ſiue factorem creauit: nam hoc caſu eius expenſis, non verò minoris, eligi poteſt; ſecùs tamen ſi negotia pupilli extra terminos ciuitatis erant adminiſtranda, veluti colligendo fructus, vel redditus annuos; quia hoc caſu diſtinctionem ſupra proximè relatam faciendam reputo, ſcilicet an tutor ex tali negotiatione decimã percipiat necne.

SI tamen quæſtio noſtra agitaretur in locis, vbi tutor nullum habet ſalarium, decimam, vel quotam fructuum rerum minoris, proculdubio expẽſum in tali factore imputandum & adſcribendum erit totum minori, cùm aliàs tutori officium ſuum eſſet damnoſum, & eius ex quo lucrum non caperet, dãnum ſentiret, contra text. in l. 1. §. *Si pupillus.* verſ. *Item.* ff. de tutel. & ratio diſtra. Et hãc ſententiam de æquitate ſequendam eſſe, ſuadet Damaud. vbi ſup. num. 46. dicens æquius futurum, ſi non ſtrictum rigorem, ſed potius quid res, occaſio, veritas & vtrinque vtilitas & cõmoditas ſuadet, ſequamur; & Gutier. de tutel. lib. 3. c. 2. n. 20. cum ſeqq.

ADVERTENDVM tamẽ erit quod caſu quo iſte tutor, vel curator ſalariũ huic factori conſtituere poſsit, non debet illi plus ſalarij conſtituere & præbere, quàm quod ipſe habiturus eſſet, ſi extra terminos ciuitatis pro negotijs pupilli proficiſceretur, quod rectè animaduertit Damad. de tutore, c. de tutorum & curatorum mercede. cap. 1. num. 44. & ibi, num. 49. dicit, quod licitum erit tutori ſeu curatori fideli & diligenti ſecum aſſumere receptorẽ vnũ aut plures, quos ſecundum rei, negotijque exigentiam & neceſsitatem conſtituat, cum honeſto ſalario, authoritate tamen iudicis conſtituto; quod tu nota perpetuò.

SI tamen ab initio ſalarium tutori non eſſet per iudicem conſtitutũ ſumptuum, qui bona fide in tutelam, tũ qui in ipſum tutorem fiunt, ratio habenda

erit, vt in dict. l. à tutoribus. §. *Quemadmodum*. Et ratio ea est potissima; quia qui aliquid ex necessitate legali facere tenetur, & ad id astringi potest per iudicem, suis sumptibus facere tenetur; quam sententiam tenet Baëça de decima, cap. 1. num. 16. vbi dicit, quod ille, qui non liberalitate animi, sed legis imperio laborem subit, eò quòd legis necessitate expendit, non repetit, idque firmauit Damaud. vbi sup. num. 25. secùs tamen esset in administratore, vel negotiorũ gestore alicuius maioris, quia sumptus in personam factos etiam reputat, vt in l. idẽque. §. *Idem Labeo*. ff. mandati; quòd intelligo, quando negotium vtiliter gestum fuit, & non aliàs.

37 PRÆTEREA & in calculo recipiendum erit tutori quidquid præceptoribus (pro minore artibus liberalibus edocendo) præstiterit, sub titulo salarij, quia hoc non solum facere potest, verùm ad hoc legis necessitate astringitur, & si illum liberalibus artibus edocere non faceret, in culpa diceretur, in tãtum, vt aduersus illum in litem iurari posset, tanquam non iure administrasset, vt voluit Plotus in l. si quando. num. 225. C. vnde vi. secundum antiquiorem impressionẽ, & in nouiori in §. 5. num. 24. & eum refert, & sequitur Caualc. de tutore sub num. 275. & ita consuluit Roma. cons. 225. & eorum sententia probatur ex text. in l. cum pluries. §. *Cum tutor*. ff. de administrat. tutor. ibi: *Mercedes præceptorum, non quãtas minimas poterit, sed pro quantitate patrimonij, & dignitate natalium constituet*. Et hanc eandem sententiam
38 tenuit Vincentius Carrotius de locato. fol. 15. quæst. 3. tit. de administrat. tutor. num. 48. vbi num. 51. plus dicit, quòd etiam si tutor expenderit in edocendo Grammaticam suis puellis, & propter hoc salarium præceptori præstiterit, hoc salarium etiam in calculo recipi debet, cùm mulieres non prohibeantur Grammaticam addiscere, vt in l. 1. §. *Postulare*. ff. de postula. Neque inhonestum esset assuescere pupillas in litteris addiscendis, vt notant Angel. & Bart. in dict. §. *Postulare*, Decius in l. feminæ. num. 9. de reg. iur. & ferè nostris temporibus Salmãticæ publicè in Scholis Grammaticam legisse filiam Magistri cæci, loco sui patris infirmi, à senioribus audiuisse profiteor. Quinimo & de filia Accursij, quod publicæ Bononiæ iura ciuilia interpretauerit, testatur Alberic. quem refert Gregor. Lupus in l. 16. tit. 16. Part. 6. glos. verb. *Leer y escriuir*, & de multis sapientissimis mulieribus, literisque eruditissimis plura tradit Ioan. de Neuizanis in sua Sylua nuptia. lib. 4. num. 28. licèt in proposito dicat quædam glossela marginalis in l. qui filium. ff. de aliment. tutor. præs. quod mulier addiscens Latinè loqui vix peruenit ad bonum finem.

NEQVE obest si dicatur, quod salaria Magistrorum Grammaticæ solent de bonis ciuitatum, vel villarum solui, vt in l. ambitiosa. ff. de decret. ab Ordi. 39 facien. & in l. 2. C. de Decurio. Auenda. de exequend. manda. 2. part. cap. 10. n. 8. quia & si in ciuitate esset Magistri Grammaticæ salariatus, non expediret, quod pupilla quæ Grammaticam addisceret (fortè animo ingrediendæ Religionis) in virorũ Scholis edoceretur: satis enim indecorum & inuerecũdum esset, pueros simul cum puellis immiscери, cùm & in minoribus duodecim & quatuordecim annorum pueris luxuria vigere 40 possit sufficiens ad generandum: & possibile sit, quod puella minor duodecim annorum grauida efficiatur, vt tenet Bald. Perusinus in tract. substitutio. in rubr. de pupillari. num. 40. vbi dicit, q̃ puella potest etiam impręgnari in vndecimo anno: quinimò & puerum nouem annorum nutricem suam grauidam effeciſſe, ex testimonio Diui Hieronymi legimus, vt refert glos. in c. in summa. 20. quæst. 1. idque etiam retulit Corrasius lib. 6. Miscellanearum. c. 23. num. 4. Tiraquel. ad leges connubiales lib. 6. num. 25. & ex pluribus hanc historiam refert Menoch. de arbitrarijs, lib. 2. centuria 1. c. 57. num. 33. licèt in hoc nimis

mis dubitauerit Petrus Surd. de alimentis, priuilegio. 58. fol. 313. num. 2. ideoq; rectè facturum tutorem exiſtimo, qui priuatim domicelas ſibi in tutelam datas (in locis vbi conſuetudo viget) Grãmaticam etiam addiſcere faciat, vel ſi monaſterium ingredi affectauerint, cũ ex hoc doctiores, & promptiores cultui diuino efficiantur: in Hiſpania tamen rarò linguam Latinam feminę addiſcunt.

PRÆTEREA dubitatur, an ſalariũ
41 præſtitum Aduocato Reipublicæ ſit Decurionibus in calculo recipiendum. Et Bart. in l. 1. C. de præbendo ſalario, lib. 10. tenet, quod ſic; etiam ſi abſque Regia licentia fuerit conſtitutum, ex Lucas de Pena ibi, quem refert & ſequitur Auend. de exequend. mand. 2. part. c. 10. n. 19. Carrotius de locato, fol. 15. col. 4. n. 16. vbi dicit, quòd ſoli Conſiliarij vel anciani ciuitatis potuerunt cõſtituere procuratorem, vel Aduocatum cum certa annua reſponſione.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd abſque facultate Regia tale ſalarium præberi non poſſit, tenet gloſ. in dict. l. 1. & in rubr. de decretis Decurio. Curia Piſana & ibi eius Additio. lib. 2. cap. 18. de poteſtate Concilij, num. 31. Azeuet. in l. 13. tit. 9. lib. 3. Recopilat. 43
num. 4. pro qua ſententia adducit text. in l. 15. tit. 7. lib. 7. Recopil. vbi tantum Decurionibus conceditur, vt cuſtodibus defenſarum ſalarium propria authoritate conſtituant, quaſi ſecùs de alijs ſalariandis diſponat, ex vulgata l. nam quod liquidè. ff. de penu. lega. quã de cauſa Azeuetus ibi dicit, ſaluberrimum fore Decurionibus, vt prius quã prædictum ſalarium conſtituant, Regium Conſilium adeant pro impetranda licentia ad illud aſsignandum de bonis Reipublicæ: idq; & in aliorum ſeruitorum Reipublicæ ſalarijs conſtituẽdum putat, ne fortè detur occaſio colludendi & defraudandi Rempublicam, præſtando ſalaria impertinentia cognatis, vel amicis ipſorum Decurionum.

Ego tamen priorem opinionem virtute conſuetudinis ſuſtineri poſſe certo ſcio, dummodo fraus, ſordes, vel gra-
42 tia non interuenerit, & ita in Regio Cõſilio practicari teſtatur Bobadilla in Politica. lib. 5. cap. 4. num. 64. vbi dicit, ꝙ aliquando cauti Decuriones hæc ſalaria officialibus publicis cõſtituunt ſub conditione, ſi à Rege confirmentur, vel licentia ad præbendum illa conſequatur, interimq; non aliàs illorum liberationes concedere, quàm dato fideiuſſore, quòd ſi à Rege non confirmentur, reddent, quod illorum ratione perceperint. Ceſſaret tamen prædicta difficultas, vbi ſemel à Rege alicui ſalariũ fuiſſet conſtitutum, vel ſi à tempore immemoriali, vel etiam decem annorum abſque Regia licentia fuiſſet aſsignatum, vt voluit Cephalus conſil. 615. num. 37. Azeuetus vbi ſup. Aduertendum tamẽ erit, quod Aduocatus pauperum non aliàs de publico ſalarium habet, quàm ſi Reſpublica pœnas habeat camerales, & ita eſt intelligenda gloſ. in l. magis puto. §. *In primis*, verb. *Si inops*. ff. de rebus eorum, & in l. 1. verb. *Non habebunt*. ff. de poſtulando; incumbit namque huiuſmodi onus ad pœnas camerales percipientes. Ex quibus dicendum videtur,
quòd tutor non poſſit conſtituere ſala-
rium Aduocato minoris ſine licentia & facultate iudicis; nõ enim maiorem habet poteſtatem tutor in bonis pupilli, quàm Decuriones in bonis ciuitatis; vnde cùm minores & Reſpublica æquiparentur, vt in l. Rempublicam. C. de iure Reipublicæ; par debet eſſe in hoc vtriuſque poteſtas, ita vt Reſpublica à Regio Senatu, tutor à iudice ordinario (ſaltim) licentiam conſtituendi ſalarium Aduocatis habeat: facit text. in l. illud. ff. ad leg. Aquiliam, & in §. *Pari ratione*, inſtitut. quibus modis ius patriæ poteſt ſolui: iudicis namque præſentia & authoritas facit ceſſare qualemcumque colluſionis, doli, vel fraudis præſumptionem: argum. l. decreto. ff. de adminiſtrat. tutor. fortè tamen ſi de facto à

tuto-

tutore cõſtitueretur ſine iudicis authoritate, ſalarij conſtitutio ſuſtineri poſſet, ſi eſſet modicum, & Aduocatus in litibus laboraſſet: poteſt enim facere tutor, quod in rebus ſuis feciſſet, vt in l. 1. ff. de tutelis & ratio. diſtra. Maximè, quia quod præſtatur Aduocato, datur in remunerationem laboris in rebus & negotijs minoris impenſi, quo caſu remunerando rectè tutor donare poteſt, vt in l. qui filium, ff. vbi pupil. educari debeat, & de hac quęſtione plura dixi ſup. cap. 24. n. 24. Et teſtis in hoc ſum oculatus, quod cùm quidam tutor cuidam ex ſenioribus & peritioribus Aduocatis ſalariũ pro ſuo patrocinio in litibus ſui minoris præſtando conſtituiſſet, & finita tutela illud ab eodem minore peteretur, minor fuit abſolutus, ex eo quia Aduocatus non docuit qualiter ipſe eidem minori in aliqua lite patrocinium prętitiſſet, & viſa & reuiſa cauſa minor obtinuit.

An autem ſalarium datum per Decuriones depoſitario generali de bonis 44
publicis ſit in calculo rationum publicarum recipiendum, ſæpè controuerſum eſt. Et in hac quæſt. Auendañus de exequend. mand. 2. par. cap. 10. num. 17. in ea eſt ſententia, vt moderatum ſalarium tali depoſitario de publico præberi poſſit.

Contrariam tamen ſentẽtiam, ſcilicet, quòd nec de publicis neq; priuatorum bonis ſalariũ habere debeat, mihi magis arridet ea motus ratione, quia cùm ſit nudus miniſter, neque cõmodum, neq; damnum ſentire debet, ex l. Lucius. §. 1. ff. deleg. 2. cuius ſententiam tenẽt Angel. Imola, Areti. & Romanus ſimul cum Alexãdro in l. interęſſe. ff. de acqui. poſ. Vincent. Carrot. in tract. de ſequeſtro. quæſt. 1. num. 3. fol. 125. vbi tunc demum hanc ſententiam indubitatam reputat, ſi ſequeſter fuit à iudice cõſtitutus, ſecùs verò exiſtimat, vbi à partibus fuiſſet electus, & nominatus in depoſitarium, abſque aliqua iudicis interuentione, qua tali depoſitario ſalarium præſtandum arbitratur, reſpectu laboris in adminiſtratione depoſitæ impenſi, iuxta notata per Bart. in l. ſi oleum. ff. de præſcrip. verbis, idque tenet Barbatia. conſil. 71. col. 1. volum. 4. Franciſ. Curtius in tract. de ſequeſtris. num. 78. vol. 4. Azeuetus nouiſſimè in l. 13. tit. 9. lib. 3. Recop. num. 4. vbi tenet, quod ſequeſtro rerum priuatarũ, etiam ſi à publico ſit deputatus, non debet ſalarium præberi de publico, ſed expenſis deponentium depoſitam rem cuſtodire debeat.

Ego autem hac in re diſtinctione vtendum exiſtimo; aut enim depoſitarius ratione cuſtodiendi depoſiti in aliquo labore vel incõmodo verſatur, & hoc caſu modò à iudice, modò à partibus ſit electus & nominatus in depoſitariũ, mercedẽ huius laboris habebit, de bonis ſaltim deponentiũ, ex tex. in l. 1. C. de præbendo ſalar. lib. 10. & in l. mulier in opus ſalinarũ. ff. de capti. & poſt lim. reuerſ. ita Bart. in l. à tutoribus. §. fi. ff. de admiſtr. tutor. Curtius loco ſuperius citato, Tiraquel. de retractu conuẽtionali. §. 4. gloſ. 7. num. 4. vbi hanc eſſe Galliæ conſuetudinem teſtatur; aut verò in nullo verſatur incommodo, ſed eſt purus & nudus miniſter, eò quòd pecunias in teca depoſitas cuſtodit, & hoc caſu modò à iudice, modò à partibus eligatur, nullum ſalariũ habere debet, ita iudicauit Rota Lucana, quæſt. 52. n. 14. & Franciſcus Marcus hanc veram & indubitabilem diſtinctionem reputat deciſ. 444. Vincent. Carrotius vbi ſup. n. 5. Gutierr. de tutel. lib. 3. c. 7. n. 7.

An autem executores teſtamenti ſa- 45
lariũ (pro tempore quo durauerit executio) habere debeant, adhuc eſt in controuerſia apud veteres, & nouos iuris vtriuſque Interpretes: & dicendum videtur, quod ſalariũ huius laboris habere non debeant, vt in l. ſi quis ad declinandam, verſ. *Si quidem*. C. de Epiſcop. & Cleric. ibi: *Nullo penitùs ex hoc lucro, vel œconomo, vel Epiſcopo, vel ſacroſanctæ Eccleſiæ relinquendo*, & ita firmauit Vincẽtius

de

de Franch. deciſ. 122. num. 6. dicens ita iudicatum fuiſſe. Quod in tantum verum apparet, vt ſi executor iſte aliquid pro huiuſmodi executione recepiſſet, peccati reus exiſteret, vt patet ex eodē text. ibi: *In omnibus autem huiuſmodi caſibus cœleſtes iracūdias ſacroſanctarum rerum adminiſtratores expectent, ſi qualecumque lucrum ex huiuſmodi gubernationibus, ſibimet acquiſierint*, idque partito iure cauetur in l. 5. tit. 10. part. 6. ibi: *Non deuen tomar para ſi por razon del trabajo que lleuan en eſto ninguna coſa*; & rurſus inferius ſubdit. *Y los Obiſpos ſi contra eſto fizieſſen errarian en quatro maneras, la primera contra Dios, &c.* Et in terminis hanc ſententiam tenuit Additio. ad Abba. in cap. cùm Ioannes, verb. *Ioannes*, verſic. *Item adde hîc, & in teſtamentis*, gloſ. etiā & in l. pecuniæ, verb. *Mandatur*. ff. de alimen. & cibarijs lega. Couar. in cap. cùm Ioannes, ſupra relato. num. fin. Et ratio eſt, quia executoris teſtamenti miniſterium ex ſola pietate fieri debet, vt in l. 7. tit. 10 part. 6. ibi: *Porque es obra de piedad*. Vnde cùm operæ charitatis ſemota omni ſpe temporalis lucri & præmij exerceri debeant, qui pro illis exercendis ſalarium, vel aliud quidpiam recipit, mortaliter peccat, vt voluit ſanctus Thom. 2. 2. quæſt. 100. art. 1. Nauar. in Manuali. c. 32. num. 99. Sotus de iuſtitia & iure, quæſt. 5. artic. 2. Quinimo & ſi de facto pro huiuſmodi operibus charitatis faciendis quis præmium vel ſtipendium aliquod reportaret, condictione ob turpem cauſam ab eo repeti poſſet, vt in l. fin. ff. de condictio. ob turpem cauſ. & hoc maximè in vniuerſali teſtamenti executore locum haberet, quia cùm hic loco hæredis habeatur, nihil aliud quàm illud, quod ex diſpoſitione legali habet, percipere
46 debet; hoc enim commodi habet vniuerſalis executor teſtamenti, vt deficiē tibus legatarijs, vel fideicommiſſarijs, vel repudiantibus hæredibus, totū hoc commodum huic vniuerſali executori acquiratur, vt notat Iacobus à Canibus in tract. de executore vltim. volunta. 3. part. num. 1. volum. 12. vbi dicit, quod deficiente, ſiue obeunte legatario, vel fideicommiſſario, cui neceſſe habet executor legatum fideicōmiſſum (conditione adueniente) reſtituere legatum, vel fideicommiſſum eius lucro cedit.

PRO contraria verò parte, imò quod hic executor teſtamenti ſalarium & præmium percipere & habere debeat, tenet Vincentius Carrotius de locato conc. 77. fol. 272. Auenda. de exequen. manda. lib. 1. cap. 2. num. 8. Ioannes Garcia de expenſ. cap. 20. num. 14. Baëça de
47 decima tutor. cap. 19. num. 20. vbi tenet non ſolum ſalarium huiuſmodi teſtamētarijs eſſe præſtandum arbitrio iudicis, verum & decimam fructuum habituros, inſtar tutorum & curatorum, idque pluribus iuribus & rationibus adductis ſuadere conantur, & eādem ſentētiam tenet Spinus in ſuo Speculo teſtamentorum, gloſ. 28. num. 78. verſic. *Sed his non obſtantibus*, vbi poſtquam plura hinc inde adducit, tandem in hoc inclinat, vt iudicis arbitrio terminetur, conſideratis defuncti facultatibus, qualitate executoris, & laboris in adminiſtratione impenſi: & pro prædicta ſentētia facit text. in l. 4. tit. 2. lib. 5. Ordinament. vete. vbi loquendo in teſtamentario (qui in teſtamenti publicationem vltra tempus à lege deſtinatum diſtulit) dicit *Y ſi no le fue mandada coſa alguna pierda el ſalario que deue auer por ſu trabajo*, ex cuius legis deciſione (licèt non fuerit in noua legum Collectione trāſcripta) facilè colligitur, quod iure antiquo Hiſpaniæ ſalarium huiuſmodi executores habebant ratione laboris.

PRO ſedanda tamen hac difficultate ita diſtinguendum erit, aut enim habet hic executor ſolum nudū factī miniſterium, tale quod breuiter expediri poteſt, vt ſepelire defunctum, elecmoſynas in teſtamento relictas præſtare, & quid ſimile; & hoc caſu nullum ſalariū habebit: & ſic intelligēda erit prior opinio, & iura pro ea adducta. Aut verò

hoc

hoc executoris miniſterium habet tractum ſucceſsiuum cum adminiſtrationis onere, & hoc caſu ſalarium tali executori præſtandum erit, ne dum in his exercendis negotijs laborat, patrimonij ſui iacturam faciat, illiúſve beneficium deſerat. Non tamen veram reputo ſententiam Baëç. quatenus decimam illi hoc caſu prę̃ſtãdam exiſtimat, ſed aliam Spini dicentis, quod arbitrio iudicis præſtari debeat; ita tamen vt non decimam fructuum excedat. Quinimò & in
48 prę̃ſtando ſalario ſemper iudex prę̃ oculis habere debet cõſuetudinem patriæ, in qua fit adminiſtratio, vt voluit Senatus Genuenſis deciſ. 115. num. 4. Cauti tamen debent eſſe huiuſmodi executores, quibus commiſſa fuit adminiſtratio patrimonij defuncti, vt in initio adminiſtrationis ſibi ſalarium conſtitui faciant per iudicem: quia cùm ipſi ad acceptandum tale miniſterium compelli non poſsint, vt tenet Salicet. in l. nulli. C. de Epiſcop. & Cleri. Iacobus à Canibus vbi ſup. partic. 1. num. 37. vol. 12. ſi ſimpliciter adminiſtrationem ſuſcepiſſent, præſumeretur Dei amore & charitatis exercendæ cauſa illam peregiſſe, eò quòd tale exercere miniſteriũ ſit animæ ſalutare, & illud refutare peccatum ſit contra charitatem; vt notat gloſ. in cap. ſicut. 11. quæſt. 1. Quinimò & naturali iure illud officium acceptare quemlibet eſſe obnoxium, probat text. in Authent. de hæte. & falci. §. *Si vero expreßim*. Item quia vbi agitur de
49 honorabili bono, prout eſt adimplere pias voluntates defunctorum, qui tacet & nihil petit pro tali labore tempore quo illum aggreditur, cenſetur abſque præmij temporalis ſuffragio illum exercere, ita Innocent. in cap. in Geneſi, de electione, Barbacia in dict. cap. Ioãnes, de teſta. & pro hac ſentẽtia facit text. & quæ ibi notant Doctores in l. Nenſenius. ff. de negot. geſtis, & in l. ſi paterno affectu. C. eodem; quatenus probant, quòd qui ex affectione alimenta præſumitur præſtitiſſe filio, vel nepoti, nõ poteſt repetere, quod dedit, niſi ab initio proteſtaſſet, quod animo repetendi id faceret. Quinimo & in propoſito dicendum cenſeo, quòd ſi iudex promiſiſſet huic teſtamentario ſalarium ſibi conſtituendum, ſi tamen ante adminiſtrationem peractam non fuit conſtitutũ, poſtea in rationibus illum non fore cõſtituendum, neque ab ipſo peti poſſe, vt tenet gloſ. in dict. l. à tutoribus. §. fin. verb. *Niſi ab eo*, verſ. *Item benè*. ff. de adminiſtratio. tutor.

50 An autem œconomus, qui alicuius eccleſiaſtici beneficij fructus percepit, ſalarium habere debeat, non ſine controuerſia eſt. Et in hac difficultate Nicolaus de Neapolis in l. in eos. ff. de tutelis, partem ſuſtinet negatiuam: & eius ſententia probari videtur ex l. ſi quis ad declinandam, in medio, & iuxta finem. C. de Epiſcop. & Cler. & in l. 5. tit. 10. part. 6. ibi: *Non deben tomar para ſi por razon del trabajo que lleuan coſa alguna*: & hanc ſententiam tenuit Barbatia in additionibus ad Bartolum, in l. à tutoribus. §. fin. de adminiſt. tutor. & eos refert & ſequitur Vincent. Carrotius, in tract. de locato, quæſt. 14. fol. 36. dicens, quod licèt verum ſit, quod œconomus poſſit recipere ſalarium, ſi ei ſponte donetur, tamen illud petere non poteſt. Et hæc ſententia probari videtur in c. charitatem. 12. quæſt. 2. vbi prohibetur œconomo rerum Eccleſiæ, ne pro labore ſalarium recipiat, licèt gloſ. ibi verum hoc intelligat, quando de publico eſt ſalariatus, aliàs ſecùs; quam gloſſæ ſententiam ego veriſſimam reputo, cùm ratio dictet naturalis & diuina, dignum eſſe operariũ mercede ſua: & ideo tenendum exiſtimo, quod ſi quis conſtituatur œconomus ad colligendum fructus alicuius beneficij, interim quod de poſſeſſione, vel proprietate eius diſceptatur in iudicio, vel alicuius clerici abſentis & vagãtis, omnino & ſalarium recipere, & petere iure actionis poſſit ratione laboris impenſi, cùm labor non debeat eſſe vacuus à mercede; & ſæpè ſecundum hãc

opi-

opinionem iudicatũ fuiſſe certo ſcio, quod intelligę niſi in caſibus à iure expreſſis.

51 INSVPER in propoſito dubitatur, an negotiorum geſtori ſalarium (pro tempore quo geſſit) præberi debeat. Et dicendum videtur quod ſic, eò quòd Reipublicæ intereſt vt homines inuitentur ad gerendum negotia abſentium, vel aliàs impeditorum, vt ſentit Bart. in l. 1. per text. ibi. ff. de negot. geſt. Decius in l. contractus, num. 38. ff. de regul. iur. Socin. conſ. 196. vbi dicit, quod ſi ciuitas erat infirma, & aliquis medicus eius vicinos curauit, poterit petere ſalariũ conſuetum actione negotiorum geſtorum.

CONTRARIA tamen ſentẽtia, imò quod talis geſtor negotiorum ſalarium habere non debeat, tenet Ioannes de Platea in l. demonſtratio falſa, ff. de condi. & demonſtra. & in l. in ſumma. §. 1. ff. de condictio. indebiti. Firmianus in reportorio, verb *Negotiorum geſtor.* verſic. *Septimo*, Guido Pap. quæſt. 68. n. 5. Baëça de decima, cap. 20. num. 20. Carrotius de locato, fol. 16. quæſt. de mercede negotiatoris, num. 9. cum ſeqq. vbi & expenſas neceſſariò factas illi denegandas reputat, ex text. in l. ex duobus. §. 1. & ibi Bart. notat. ff. de negot. geſtis: tamen extenſio iſta videtur aduerſus deciſionem text. in l. idem quę. §. *Idem Labeo.* ff. mandat.

PRO concordia tamen dictarum opinionum dicendum cenſeo, quòd ſi talis negotiorum geſtor erat ſolitus recipere ſalarium pro rebus à ſe geſtis, itidem & ille, cuius negotiũ geſtum fuit, ſalarium pro adminiſtratione ſuarum rerum concedere ſolebat, omninò ſalarium ſit præſtandum huic negotiorum geſtori, ex doctrina Bart. in l. ſi Mæuium & Titium. ff. ſi certum petat. Rom. ita diſtinguẽs in l. diem functo. ff. de offic. aſſeſſorum, Federi. de Senis conſil. 218. Socin. loco ſuperius citato, vbi ad confirmationem huius ſententiæ non ſolũ iura ciuilia, & canonica, verum & diuina & naturalia adducit, quæ ego conſulto omitto, cò quòd ibi ad ſaturitatem videri poterit: ſecùs tamen erit, vbi neque geſtor accipere, neque is cuius negotium geſtum eſt, ſalarium præſtare aſſueuerat.

52 PONE tamẽ, quod Aduocatus quidam fuit creatus tutor, vel curator alicuius minoris; & cùm hic minor plures lites haberet, ipſe pro eo patrocinium præſtitit, dubitatur modò, an huius laboris & patrocinij, prout quilibet alius Aduocatus ſalarium in rationibus reputare poſsit, an verò decimâ fructuum contentus eſſe debeat: & quod nullum aliud ſalarium præter decimam habere debeat, ex ſequentibus ſuaderi videtur.

PRIMÒ ex ratione text. in l. 2. tit. 7. *De la guarda delos huerfanos*, lib. 3. Fori, ibi: *Y quienquier que los tenga mantengalos de los frutos y tome el diezmo para ſi, por razon de ſu trabajo.* Si ergo fructus ſunt & tutori & minori communes, licèt ex diſparibus partibus, negari non poteſt, quin illud, quod adminiſtrat tutor, cedat in vtriuſque commodum; quia quod cõmune eſt, meum eſt; l. ſerui electione, §. *Labeo ait*, & §. ſeq. ff. delegat. 1. Boërius deciſio. 210. num. 4. Vnde cùm inter eos, qui communionem habent, non conſideretur, an vnus plus altero laborauerit in rebus ſocietatis, vt in l. cum duobus. §. *Si quis ex ſocijs.* ff. pro ſocio; ſocius qui plus laborauit, ſumptus tantùm reputabit, non autem plus præmij, quàm alij reportabit.

SECVNDÒ pro hac ſententia adduco mirabile dictum Guidonis de Suzaia, Alberici, & Iaſonis in l. properandum. §. *Sin autem alterutra.* C. de iudi. vbi dicunt, quod ſi Aduocatus pro ſe aduocauit in lite cum alio agitata, & obtinuit, & reus fuit in expenſis condemnatus, talis Aduocatus non reportabit ſportulas ſuorum libellorum: & hæc eſt cõmunis ſententia, vt teſtatur Emanuel Suarez in ſuo theſauro iuris ciuil. littera. S. num. 1. & à num. 109. Boërius in ſingularibus ſuis, verb. *Expenſæ*, n. 10.

Tira-

Tiraquel. de retractu. §. 23. glos. 4 num. 6. Gratus respons. 108. n. 7. Sebastian. de Medicis de regul. iur. reg. 7. num. 15. Baëça de decima tutor. cap. 21. num. 14. Vincent. Carrot. de locato, fol. 24. num. 23. Villalobos in suis communibus, littera. S. num. 6. & hanc sententiam à iuris Pontificij professoribus assiduè fuisse obseruatam testatur Boërius loco supra citato.

TERTIÒ fundatur negatiua sententia ex eo, quia eo ipso quòd quis in tutorem alicuius minoris eligitur, tenetur gratis pro eo patrocinari, vt tenet Gregor. Lupus in l. 16. tit. 9. Partit. 2. glos. verb. *Huerfanos*: igitur nihil pro patrocinio minori præstito consequi debet, vltra decimam ex dispositione legali sibi pro labore constitutam: & in terminis hanc sententiam tenuit Albericus in l. 1. ff. de postuland. & eum refert Baëça loco supra citato. num. 13. & 14.

ADVERSVS tamen prædictam sententiam facit, quia si vnus ex socijs pro se & alijs cõsocijs traficauit & plus alijs laborauit sui peculiaris laboris & industriæ præmium (vltra lucrum) consequitur, vt tenet Petrus de Vvald. in tract. de duobus fratri. 6. part. quæst. fin. num. 27. Corneus cons. 116. lib. 4. Baëça sibi contrarius vbi sup. c. 2. n. 16. versic. *Et sic cùm vnus*. Menoch. consil. 228. Vincent. Carrot. vbi sup. fol. 12. quæst. 2. in princip.

SECVNDÒ pro hac sententia facit, quia quando Aduocatus patrocinatur in causa sibi cum altero communi, pro parte consocij ignari litterarum sibi stipendium laboris solui debet, vt tenet Boër. loco superius relato, vbi ita pluries iudicatum vidisse testatur, ex decisione text. notabilis in proposito in l. 1. §. *In propria causa*. ff. quando appellandũ sit; facit etiam text. iuncta glos. in l. ex parte hæres. ff. familiæ herciscund. text. etiam in l. si in rem communem. C. si cert. petat. idque in terminis tenet Mansingerius obseruatione. 1. cent. 2. in fin. Vincentius Carrotius vbi supra.

TERTIO & pro hac sententia adduco text. in l. his scholaribus. C. de erogatione milita. anno. vbi si quis vice duorum fungatur vtriusque salarium habere debet; & ita tenet Platea ibi & in l. 3. n. 2. C. de dignita. Andreas Gail obseruat. 44. Petr. Surdus cons. 66. num. 6 Carrot. ibi sup. num. 56. fol. 25. col. 2. vbi dicit, quòd idiotæ soli dicunt, quod quis duplex salarium habere non debet: ex quibus hæc affirmatiua sententia magis mihi arridet, maximè vbi hoc salarium peteretur ratione dãni sibi illati, eò quòd à patrocinandi exercitio ratione litis minoris se subtraxit domi egressus; & hęc sententia placuit Iasoni in d. §. *Sin autem alterutra*. num. 4. & pro hac opinione est ratio vrgens & politica in promptu, quia si huic Litterato licuit alium addere Aduocatum pro patrocinio in lite communi consequendo, illique salarium fuit tribuendum communibus expensis, quanto maiori & fortiori ratione huic socio idoneo, & magis experto, maiorique affectione aduocante salariũ præstandum non foret? labor enim & pecunia æstimationẽ recipiunt. l. Seio amico. ff. de annuis lega. & ita fuisse iudicatum in casu proposito refert Vincent. de Franchis decis. 122. n. 4. part. 1.

53

Ex quibus Baëça in loco sup. citato num. 25. dixit, quod si tutor agricola fundum sui minoris proprijs manibus coluit, vel tutor sartor vestimenta sui minoris sartiatur, huius laboris præmium vltra decimã percipiet, & in rationibus imputabit, eò quòd hic sit labor extra administrationis officium cõtingens, in quo aliàs necessariò expendẽdum erat, & de huiusmodi laboribus siue operibus non loquitur text. in dict. l. Fori; ibi: *Por su trabajo*, sed de laboribus in administrando & fructus percipiendo impẽsis, aliàs officium tutoris esset ipsi tutori damnosum, & detrimentosum, quod non est dicendum; & Baëçam sequitur Ioan. Gutier. lib. 3. de tutel. c. 2. n. 19.

54

VL-

55 VLTERIVS dubitatur, an filio qui viuente patre negotia patris mercatoris, vel aliàs negotiatoris peregit, eo mortuo ſalarium huiuſmodi laboris, vltra legitimam, præſtati debeat. Et in hac difficultate Fulgoſius in l. illud. C. de collatio. in ea eſt ſententia, vt ſi pater multas habuiſſet poſſeſsiones, quas nõ poterat morbo, vel ſenectute, vel alia ratione ſolus gubernare, & filius maior ea fideliter & diligenter gubernauit, & cæteri filij in his nihil laborauerunt, eò quòd infantiles ætate, vel labori illo inutiles erant, talis filius maior in diuiſione & ratione paternorum bonorum ſalarium talis laboris condignè reportabit, & hanc ſententiam firmauit Anto. Gomez in l. 26. Tauri. num. 24. verſic. *Ex quo infertur*, Lara in tractat. de alimen. §. *Sed ſi filius*. num. 138. Oroſcius qui plures pro hac ſententia refert, in l. ſi tibi decem. §. *Si pactus*. num. 2. ff. de pactis, vbi hanc ſententiam crebrius receptam teſtatur, & eam etiam reputat veriorem Vincent. Carrot. de locato, fol. 12. num. 16. æquamque & iuſtam reputauit illam Gomez vbi ſupra.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd nihil præcipuum ratione huius laboris habere debeat frater, tenet Laſo. in dict. l. illud. & eam pluribus adductis rationibus exornat Tiraquel. de primogen. quæſt. 86. Baëça dict. cap. 2. num. 3. & 9. Caſtellus in l. 27. Tauri. n. 17. Gregor. Lupus in l. 3. tit. 20. Partit. 2. gloſſ. verb. *Que ſon ſuyos*, Nauarrus in manuali cap. 17. num. 148. & hanc ſequutum fuiſſe doctiſſimum Doctorem Muñoz dum Salmanticæ Cathedram Veſperarum Iuris Pontificij legeret, teſtatur Parlador. lib. 1. rerum quotidian. cap. 16. & Gutier. eam veriſſimam teſtatur, de iurament. confirmat. 1. part. c. 5. num. 7. attento iure Regio: & à Baëç. ſententia diſcedit, etiam in quantum exiſtimat, quòd iudex ſaltim parciſsimè huius laboris ſtipendium præſtabit, & in hanc etiam inclinat Lara vbi ſup. in fin. iure Regio inſpecto, num. fin. Et eorum opinio ſuaderi videtur, ex eo, quia filius patri omni iure ſeruire tenetur, vt in l. 3. tit. 20. part. 2. ibi: *Conuiene que ſe ſepan ſeruir de ellos, que aſsi como es razon y natura y derecho, que los hijos ſepan obedecer à ſus padres y ſeruirlos, &c.* & rurſus inferius dicit: *E mas de los hijos que ſon ſuyos quietamente, mas que otra coſa, para ſeruirſe dellos à ſu voluntad*: quinimò & filius non ſolùm tenetur ſeruire patri in rebus familiaribus, ſeu mercantilibus, & adminiſtrationem patrimonij concernentibus, verum etiam in bello parenti ſeruire eſt obnoxius, vt in l. fin. tit. 7. part. 2. ibi: *Otro ſi deuen ſeruirſe dellos en tiempo de paz y en tiempo de guerra.*

56 Ex quibus inferri videtur, quòd ſi Comes, vel Dux, quinimò & Rex ipſe mitteret filium cum exercitu pro expugnanda aliqua Ciuitate, vel Regno, filius iſte & ſi viciſſet & victoriam ſua induſtria & labore conſequutus fuiſſet, adhuc in partitionibus bonorum patris nihil pro huiuſmodi adminiſtratione & ſeruitio præcipuum habiturus eſſet: quia qui gratis aliquid facere tenetur, turpitet pro tali facto ſtipendium peteret, vt in l. fin. ff. de condictio. ob turp. cauſam.

INTER has tamen Doctorum varietates, & Iuriſcõſultorum controuerſias varij varia ſenſerunt: & in primis Bald. in l. certum. num. 11. C. famil. herciſcun. in ea eſt ſententia, vt ita demum prior opinio vera ſit, ſi operæ fuerunt magnæ, & nimis ponderoſæ; ſecunda verò quando fuerunt modicæ: & hanc ſententiam tenet Decius conſil. 21. ſub n. 7. Vincentius Carrotius de locato. dict. num. 16.

BAEÇ. autem aliter diſtinguendum exiſtimat, dict. cap. 2. num. 10. quatenus diſtinguit, an filius in rem patris laborando illam meliorauit, vtiliorem que & vberiorem reddidit, & hoc caſu ſalarium ſiue aliàs mercedem labori condignam illi præſtandam fore de bonis patris & aceruo bonorum exiſtimat; ſi verò non laborauit rem meliorando,

sed vites in vinea supplantando, terram ligone siue aratro vertendo, ex quibus rebus magis attenditur ad maiorem fructuum perceptionem, quàm ad rei melioration em, nihil pro hoc labore præcipuum filium habiturum reputat, & 58 eum sequitur Aiora de partitio. 3. part. quæst. 3. fol. 139.

GVTIERREZ tamen aliter hanc controuersiam resoluit, loco sup. citato, dicens, quòd prædictæ leges Partitarum loquantur in filio in potestate, qui vtique patri seruire tenetur, ex dictis iuribus affirmatiua verò locum habeat in filio emancipato, & ante eum ita distinxit Didacus Perez in l. 1. tit. 2. lib. 1. Ordinam. vbi tenet, quòd debitum filio à patre ratione præstiti seruitij non est filio in legitimam imputandum, quando tale seruitium erat æstimabile, & filius illud impendens erat emancipatus, quo casu has operas admodum æstimabiles patri præstare non tenebatur. Quinimò tanquam qui libet alius famulus illas censetur impendisse, quo casu salarium siue præmium huius laboris tanquam alij extraneo erit præstandum, eò quòd filius emancipatus non debet esse peioris conditionis, quàm extraneus; cùm hoc ab æquitate naturali deuiet; imò naturalis ratio suadeat filios magis laborantes in rebus patris maiori præmio esse afficiendos, & hac habita distinctione sententiam Fulgosij & Baëç. sustineri posse arbitratur.

EGO verò inter has Doctorum distinctiones & congruentias veriorem & iuri magis consetaneam reputo sententiam Baldi, sup. relatam, quatenus distinguit, inter operas magnas, & paruas à filio patri præstitas, etiam in casu quo adhuc sit in patria potestate constitutus: iure namque ciuili filius patri 57 operas non præstabat, ex text. in l. nullum. ff. de obsequijs à lib. & libert. patr. præst. ibi: *Nam pietatem liberi parentibus, non operas debent*: quæ verba indifinitè à lege prolata, non solùm filios emancipatos, verum & illos, qui sunt in patris potestate, comprehendit, vt sensit Corrasius in repetitione l. admonendi. n. 22. ff. de iureiurando. Item si ponderemus illud verbum *Pietatem*, non porrigitur ad operas magno filij labore impẽsas; pietas namque nihil aliud est, quàm quædam subiectorum erga maiores obseruatio, naturæ consentanea: ita enim definit Ioann. Oldendorphius in tractat. de iure naturali. cap. 1. de cultu Deorum, verfic. *Pietatem*: vnde si filius laborauit in artificio suo, vt pote quia erat artifex, & in eius officio patrem iuuauit, præmium harum operarum minimè consequi debet, si interim cum patre moretur; & ab ipso patre alatur, vt tenet Corras. vbi sup. Quod maximè locum haberet, si administrauit negotia paterna, eò quòd pater infirmitate laborabat, vt ex Fulgos. vbi sup. tenet Vincent. de Franchis decisio. 340. num. 2. part. 2. secùs autem si esset opifex, & aliquid extra domum patris & eius potestatem adquisiuit; quia quod acquisiuit ex tali artificio, sibi ipsi quærit, vt in l. cùm oportet. C. de bonis quæ libe. ibi: *Vel laboribus suis ad eum peruenerit*, & saltim si pater huius laboris emolumentum communicare valeat, iste filius habebit salarium præcipuum illius rei, in qua patri laborauit, ita Corras. vbi sup. Bald. in l. si tibi decem. §. *Si pactus*. num. 4. ff. de pactis. vbi Oroscius. num. 1. Bald. itidem in dict. l. cum oportet, in princip. num. 14. & in Authent. ex testamento, num. 8. C. de collatio. idemque Corras. in l. frater à fratre. n. 79. ff. de condictio. indebiti. Bertran. cons. 290. Pinelus in l. 1. 1. part. num. 55. C. de bonis mater. Cacialupus in dict. l. frater à fratre. §. *Quæsitum*, num. 60. & hæc sententia manifestè probatur in l. 5. tit. 17. part. 4. vbi filius ea quę ex suo artificio acquirit, sibi in proprietate, patri autem in vsu- 59 fructu tantùm acquirit. Ex quibus possunt intelligi leges Regiæ pro contraria opinione adductæ, vt intelligantur

de

de operibus minutis & obſequialibus ex pietate à filio patri præſtandis; ſecùs tamen ſi magnum contineāt laborem, quia hoc caſu & ſi cum pecunia patris trafiçauit, & patri ideo adquiſiuit, non prohibetur, quin huius exceſſiui laboris præmium vltra legitimam conſequatur.

60 VLTIMÒ & finaliter dubitatur, an ſi bona debitoris (ex cauſa iudicati) fuerint creditori addicta, & deinde creditor ea aliquot annis adminiſtrauit, fructus collegit, vineas coluit, & redditus annuos percipit, ſi poſtea debitor debitum offerat creditori, vel condemnatus ſit creditor ad reſtitutionem illorum bonorum, hoc adiecto, vt ſoluto debito cum legitimo intereſſe, ipſe bona debitori reſtituat cum fructibus, huius laboris colligendi fructus ſalarium creditor habere debeat. Et in primis ſciendum eſt, quòd ſi creditor bona debitoris intrauerit, & ex cauſa iudicati poſſederit, tenetur illa colere, locare, vel debito modo adminiſtrare, interim quod debitor habet locum illa recuperandi, ex legis humanitate, quod eſt intra quadriēnium, vt in l. vetuſtiſſimam. §. *Sin autem tempore*, verſic. *Et licèt*, iuncta gloſ. verb. *Recuperare*. C. de iure dominij impetrando. Quod ſi nō colat, fulciat, vel locauerit, ad id quod perciperetur ex fundo (ſi cultus vel locatus eſſet) tenebitur. l. Prætor ait, §. *Eſt præterea*, verſ. *In eum*. ff. de bonis authorita. iudi. poſſiden. Cùm ergo in hoc laborare debeat, & labor non debeat eſſe vacuus à mercede, vt in l. Seio amico. ff. de annuis legatis: conſequens eſt, vt illi, qui in adminiſtrandis bonis ſui debitoris laborauerit, premium ſiue ſalarium aliquod pro huiuſmodi adminiſtratione (ſuo periculo facienda) conſtituatur; & ad hoc videtur text. formalis in dict. §. *Sin autem tempore*, ibi: *Et liceat ei creditori, qui iam dominus factus eſt, offerre debitum cum vſuris, & damnis, vitio eius creditori illatis.* Damnum namque creditor pateretur, ſi laboris iſtius præmium nō acciperet: & per iſtum text. ita iudicatum vidi in hac Regali Cancellaria in propria cauſa: in rationibus namque cuiuſdam mei debitoris ſex millium moropetinorum ſumma mihi fuit in computis accepta pro labore cuiuslibet anni, in quo bona illius poſſedi, ex cauſaque iudicati addicta adminiſtraui; licèt in terminis nunquam potui inuenire deciſionem neque doctrinam magis expreſſam, & hanc reputo veriſsimam ſententiam, ſiquidem praxis eam cōfirmauit, & quotidie obſeruat.

SVMMARIVM.

1 *Tutores Galliæ, & Italicæ regionis omnes fructus rerum minorum pro labore adminiſtrandi patrimonij minorum percipiunt, neque quidquam aliud ex illis quàm alimenta neceſſaria minoribus ipſis reddere tenentur.*

2 *Tutores Luſitaniæ vigeſimam partem fructuum patrimonij minoris, cuius tutelam gerunt, pro ſalario habere debent. Tutores Cantabriæ arbitrio iudicis gratificantur de bonis minorum.*

3 *Tutores Hiſpaniæ ex l. Fori conſuetudine vallata decimam pro labore in adminiſtranda tutela impenſo conſequuntur, vbi aliter nō dictat conſuetudo.*

4 *Diſpoſitio legis Fori, quæ de decima tutori præſtanda loquitur, an ad curatores extendi valeat.*

5 *Tutor perſonæ & rebus ſimul datur, curator verò perſonæ dumtaxat.*

6 *Caſus omiſſus relinquitur ſub diſpoſitione iuris communis.*

7 *Verba legis cui non quadrant, nō quadrat eius diſpoſitio.*

8 *Tutores & curatores in quibus differant.*

9 *Decima an ſit præſtanda curatori furioſi.*

10 *Furioſus loco dormientis & quieſcentis habetur.*

11 *Curator furioſi, qui habet dilucida intervalla, an temporis internalli decimam etiam habere debeat.*

12 Beneficiatus qui de iure Canonico decimas sui beneficij percipere potest, an si absit à beneficio decimam temporis illius, quo fuit absens, amittat, & substituto sit præstanda.

13 Curator bonis dato, siue eorum defensori an decima fructuum sit præstanda pro labore.

14 Curatori ad litem an decima fructuum rei, quã defendit, sit præstanda.

15 Curator ventri datus, an decimam fructuũ habere debeat, ex bonis eius, qui in vtero est.

16 Posthumus dum in vtero matris est, captiuo assimilatur.

17 Posthumus perinde ac si in rebus humanis esset custoditur.

18 Honorarius tutor an partẽ decimæ habere debeat de fructibus minoris.

19 Honorarius tutor si simul alias duas tutelas habeat, an ab alia tutela excusetur.

20 Honorarius tutor non potest authorari contractibus pupilli sui.

21 Comitum Benauentanorum magnitudo & excellentia ex communi hominum loquẽdi modo demonstratur.

22 Honorarius tutor ad quid teneatur, quibúsve incommoditatibus anxietur.

23 Licentiatus Didacus à Salinis Pincianæ Cancellariæ egregius aduocatus, ex patria authoris Benauentana oriundus, laudatur.

24 Tutori adiuncto an decima sit præstanda.

25 Tutor adiunctus ad quæ teneatur, in quibúsve laborare debeat.

26 Coadiutori Episcopi, vel alterius Rectoris Ecclesiæ an decima fructuũ pro labore sit præstanda, & quid de coadiutore alicuius Principis secularis.

27 Verba legis, si non conueniunt, non conuenit legis dispositio.

28 Papa solus tribuit coadiutorem Episcopis, & Archiepiscopis, isque solus tali coadiutori salarium constituit.

29 Curatori absentis propinqui an decima sit præstanda.

30 Curatores bonorum absentium an æquiparentur tutoribus, vel curatoribus minorum.

31 Curatores bonorum absentium, an habeãt excusationem à quarta tutela, vel cura.

32 Curatores absentium bonis constituti an decimam habeant.

33 Curatores bonorum absentiũ quibus curis & solicitudinibus anxientur.

34 Leges odio habent homines desidiosos, & pigros, qui res suas parui pendunt, & quasi pro derelicto habent.

35 Patri vel matri curam bonorum filij habenti an decima sit præstanda.

36 Pater tutor potest imputare in rationibus quidquid pro filio expendit durante tutelâ vel curâ.

37 Regio tutori an decima fructuum Regni sit præstanda.

38 Magnatis vel alterius titulati tutori, an decima fructuum præstari debeat.

39 Stipendium à lege aliquid facienti statutum, an ex causa possit per iudicem modificari, vel minui.

40 Curatori mulieris luxuriosè viuentis an decima tribuatur.

41 Curatori certæ rei dato an decima danda sit.

42 Tutor si in instrumento tutelæ dicat, quod finita tutela restituet suo minori res suas, cum fructibus omnibus & redditib⁹, an ex hoc iuri percipiẽdi decimã renũciasse videatur.

43 Clausulæ de consuetudine notariorum contractibus adhibitæ, in tantum ipsis contrahentibus nocent, in quantum apparuerit, quod ipsi contrahentes illis assentire voluerunt, & non plus.

44 Tutor si virtute illius clausulæ, quod finita tutela bona omnia cũ omnibus redditibus restituet minori, decimã imputare vel deducere prætermisit, an illam à minore repetere possit.

45 Tutor, qui finita tutela cõnexa administrauit, an eius tẽporis decimã fructuum percipere possit.

46 Tempus prorogationis tempori commissionis æquiparatur.

47 Tutor, qui pecuniam otiosam habuit, an interesse, quod minori soluit ratione negligẽtiæ decimare possit.

48 Nõ faciens quod debet, nõ debet recipere, quod si feciisset, reportaret.

49 Debitor alternatiuè eligere potest quid amplius soluere velit.

50 Fructus qui non sufficiebant pro minore alendo,

do, an decimari poſſint.
Receptor pœnarum cameralium an debeat habere decimam mulctarum, & condemnationum, quas percepit.

CAPVT XXVIII.

Decima fructuũ, quibus adminiſtratoribus ſit pro labore præſtanda.

TSI iure ciuili tutoribus vel curatoribus nullum ſalarium cõſtitutum fuerit, vt probauimus ſupra capite præcedenti ex l. à tutoribus. §. *Principalibus*. ff. de adminiſtrat. tutor. in aliquibus tamen Regnis & Prouincijs illud iure Statuario, Regio, Foro, & conſuetudine immemoriali conſtitutum extat, vt ij tutores, & curatores certam partem fructuum rerum minoris conſequantur, pro labore in adminiſtrando impenſo. Et in primis refert Paul. Caſtr. in conſil. 1 371. quod in Cabodiſtria, quæ eſt quædam Italiæ prouincia, ea viget conſuetudo, vt tutor omnes & quoſcunque fructus ex patrimonio minoris reſultantes ſibi percipiat, dummodò credita pupillo ſoluat, eius creditoribus, illiſque & familiæ ſuæ congrua ſubminiſtret alimenta, & hanc conſuetudinem refert etiam Lara in tractat. de alimentis. §. *Si mater*, num. 46. in fin. eam tamen iniquam iudicat Padilla in l. 1. num. 13. C. de tranſact. & alij relati à Ioanne Gutierr. de tutel. lib. 3. cap. 2. num. 16. Et quod hæc eadem conſuetudo in Regno Franciæ vigeat, teſtatur Caſſaneus in conſuetudin. Burgund. rubr. 6. §. 4. verb. *Eſaila dite feme*, eamque refert Baëça de decima tutor. cap. 1. n. 33. & in minoribus Angliæ, quod omnes fructus Regi eorum vniuerſali tutori præſtent, tradit verſic. *Paulus Io-*
2 *uius*, Gutier. de tutel. vbi ſup. num. 14. In Regno tamen Luſitano tutor vigeſimam ſolùm partem fructuum rerum minoris lucratur pro dicta adminiſtratione, vt conſtat ex ordinationibus illius Regni, lib. 1. tit. 65. & 66. idque ita practicari teſtatur Barboſa egregius Iuriſconſultus in l. fructus, num. 21. ff. ſolut. matrim. Molin. relatus à Gutier. vbi ſup. num. 15. foro tamen Cantabrenſi arbitrio iudicis relinquitur, quantum talibus tutoribus pro huiuſmodi labore ſit præſtandum, vt conſtat ex l. 3. tit. 22.
3 in foro Vizcaiæ. Generaliter tamen in noſtro Hiſpaniæ Regno decima fructuum minoris talibus tutoribus aſſignatur, ex text. in l. 2. tit. 7. lib. 3. Fori, ibi: *Mantengalos de los fructos y tome para ſi el diezmo dellos por ſu trabajo*. Et huius legis deciſio ferè in omnibus huius Regni prouincijs vſu forenſi obſeruata eſt. Cũ autem huius legis interpretationem, (vnius integri libri diſpendio) Baëça pertractauerit, ideo in hoc noſtro tractello de ratiocinijs ea dumtaxat, quæ magis expediunt, magiſque noſtro tractatui conueniunt, tribus ſequentibus capitulis annectam.

VT igitur ad rem deueniamus, in
4 primis illud dubitari poterit, ſcilicet an diſpoſitio prædictæ legis Fori de tutore mentionem faciens, ad curatorem etiam extendi valeat. Et ad curatores extendi non poſſe, ex ſequentibus ſuadetur. Primò, quia & ſi in aliquibus curatores tutoribus aſſimilentur, non tamẽ prorſus idem ſunt, quinimo & in pluribus etiam differunt, vt notat gloſ. in l. ventri, verb. *Regula*. ff. de tuto. & curato. datis ab his. Idque aduertit Caualcan. de tutore, num. 328. Cùm ergo neque nomine, neque re prorſus conueniant, diſpoſitio de vno loquens, ad alterum extendi non poterit, maximè in caſu exorbitanti & correctorio iuris ciuilis, prout eſt text. in dict. l. 2. Fori. Quinimo maior & fortior ratio potuit mouere legiſlatorem ad præſtandum decimam tutori, quàm curatori, ſiqui-

5 dem tutor personæ & rebus simul datur, curator verò personæ, vt in l. certarum, & ibi Bart. num. 1. ff. de testament. tutel. & in l. 1. tit. 16. part. 6. Bald. in Authent. eisdem pœnis, col. fin. C. de secund. nuptijs, vbi dicit, quòd tutor non solùm datur rebus minoris, sed etiam vt minorem bonis moribus instituat, & faciat omnia alia eius commodum concernentia, & eum sequitur Gregor. Lup. vbi sup. verb. *La persona del moço*:

6 Cùm igitur iuxta præmium curatori præstandum nihil disposuerit, hunc casum iuris ciuilis dispositioni reliquisse est dicendum. Casus namque omissus relinquitur sub dispositione iuris ciuilis. l. si cum dotem. ff. soluto matrim. Considerauit namque Legislator imbecillitatem consilij impuberis, & ideo maioribus præmijs eius tutorem afficere voluit, vt tenet Faber in §. 1. institut. de cuator. Caualcan. loco supra citato, & sic pro constituendo salario curatoris recurrendum videtur ad dispositionem iuris ciuilis, de qua in d. §. *Principalibus*. Pro qua sententia facit, quia cui non quadrant verba legis, nec etiã quadrat eius dispositio. l. 4. §. *Toties*. ff. de dãno infecto.

7 Et pro hac opinione semel iudicatum fuisse in hoc Pinciano Senatu testatur Baëça de decima tutor. cap. 3. num. 9. in fin. ex relatione cuiusdam famosi Aduocati, licèt ipse à dicta opinione disentiat.

Contraria tamen sentẽtia, imò quod dispositum per legem Fori in tutore, ad curatorem etiam extendi debeat, ex sequẽtibus suadetur. Quia curator non minus & personæ & rebus datur, quàm tutor, licèt in hoc differant,

8 quod tutor datur principaliter personæ & secundariò rebus; curator verò principaliter rebus & secundariò personæ, vt voluit Bart. in d. l. certarum. n. 1. Baëça d. c. 3. num. 28. & sic cùm par labor in vno quàm in alio consideremus & decima ratione laboris præbeatur, arg. à paritate rationis, non minus vni quàm alteri præstanda erit; valet enim in iure argumentum à paritate rationis, vt in l. lud. ff. ad legem Aquiliam.

Item, quia quemadmodum tutor onere conficiendi inuentarium astringitur, eodẽ modo & curator illud sub eadem solemnitate conficere deberet, vt in l. tutor qui repertorium, & ibi cõmuniter Scribentes; aliaque multitudine laborum anxiatur, quos recenset Baëça vbi sup. c. 2. ex n. 37. pari igitur stipendio afficiendi erunt, & in hac opinione residet Baëça vbi sup. n. 10. & per totum.

Qvinimo & hæc sententia secun-
9 dum Baëçam dict. c. 3. num. 32. non solùm locum habebit in curatore adolescentis sanæ mentis, verum in curatore alicuius furiosi, prodigi, vel mentecapti: huic enim curatori fortè maiori ratione decima fructuum erit præstanda; pro labore enim dumtaxat lex Fori decimam tutori tribuit: si igitur labor curatoris est causa immediata huius decimæ percipiendæ, nulli maiori ratione, quàm curatori furiosi decima præstanda erit, siquidem is non solùm laborat incustodiendis furiosi bonis, sed & salutem & vitam, ex tex. in l. cons. in princ. ff. de cura. furio. vel rursus ex eo illi præstabitur, quia minor & furiosus eâdem lege iudicantur, l. pupillus. ff. de acquir. hæred. ibi: *Neque enim scire, neque discernere talis ætas potest, magis quàm furiosus*: quin-
10 imò & furiosus loco dormientis & quiescentis habetur. l. 2. §. *Furiosus*. ff. de iure codicil. Et Baëç. sententia euidenter probatur, ex text. in l. apud Celsum. ff. de doli exceptio. in §. *Quæ in tutore*. ibi: *Quæ in tutore dicimus, idem in tutore quoque furiosi dicenda erunt, sed & prodigi*; tex. etiam in l. tutor administrationem. ff. de furtis, ibi: *Quod in tutore scriptũ est, idem erit & in curatore adolescentis, ceteriscq; curatoribus*.

11 Sed fortè in proposito cõtinget dubitari, an si furiosus habeat dilucida interualla, curator decimam habere debeat, etiam illius interualli, in quo furiosus ad sanam mentem reddidit; & videtur

detur dicendum quòd non, ex tex. in l. cum alijs, C. de cura. furio. ibi: *Sed per interualla, quæ perfectiſſima ſunt, nihil curatorem agere*; per quem text. ita dicendum reputat Baëça de decima dict. c. 3. n. 45. vbi dicit, quòd ſi per ſex menſes ſanus ſit alijs verò ſex furore laboret, curator ſolùm habere debeat decimam fructuũ attingentium prædictos ſex infirmitatis menſes; quod ſi creſcentibus, & decreſcentibus Lunis furor accedat, & diſcedat, totius temporis anni decimam integram habere debeat, eò quòd ſemper in furore eſſe præſumitur, ſatiſque in hoc curator laboret, cùm de vna ad alteram Lunam ſe præmunire debeat, remedia præſeruatiua furori præparando, & medicos & medicinas tali infirmo applicando; non enim videtur furor diſcedere qui tam breui reuerſurus eſt; argum. l. diuortium, ff. de diuortijs, ibi: *Si breui reuerſa eſt vxor, nec diuertiſſe videtur.*

14 ITAQVE neque curatori ad litem dato decimam præſtandam arbitratur, & hoc ſatis maiori ratione ſuadetur; quia licèt curator ad litẽ teneatur agere & defendere, tàm in præſentibus, quàm in futuris litibus, vt in l. qui habet. §. *Si pupillus*. ff. de tutel. tamen negari non poteſt, quòd nullã habeat adminiſtrationem rei pupillaris, cuius cauſam ipſe defendit, & neque ipſe ſoluere, vel pro minore ſolutiones recipere poteſt, vt tenet Alexand. in l. nõ ſolum. ff. ſolut. matrim. per text. in l. hoc iure, vbi hoc notat Bart. ff. de ſolutionibus, neque etiam talis curator ad litem petere poterit, quod ſententia in fauorem ſui minoris lata executioni mandetur, vt in l. ſi procurator. §. 1. in fin. ff. de procurat. latè Bart. in l. hoc iure, Roderic. Suar. in l. poſt rem iudicatam, verſ. *Quia viſum eſt ſupra*, num. 3. Rebuf. 1. tom. tit. *De ſententiarum executione*, gloſ. 7. artic. 7. num. 8. & 9. Didacus Perez in l. 4. tit. 8. lib. 3. Ordina. vete. col. 1085. Et quod decimam talis curator ad litem habere non debeat latiſsimè proſequitur Baëça vbi ſup. cap. 17. num. 12. cum quatuor ſeqq.

12 quòd ſi beneficiatus, vel Prælatus Eccleſię per aliquod breue temporis ſpatium locum beneficij adminiſtrandi exeat animo citò redeundi, non defalcabitur illi decima fructuum pro tempore abſentiæ, idque expreſſè probatur in ſancto Concilio Tridentino ſeſſ. 23. cap. 1. ibi: *Quoniam autem qui aliquanti ſper tantùm abſunt, ex veterum canonum ſententia, non videntur abeſſe, qui ſtatim reuerſuri ſunt.*

15 SED modò in propoſito dubitatur, an curatori ventri dato decima fructuũ (ad illum qui in vtero eſt pertinẽtium) præſtari debeat. Et dicendum videtur, quòd omnino decimã habere debeat, cùm & tutoris officio vtatur; ex l. 1. §. *Item ſi periculum*. ff. de ventre in poſſeſſio. mittend. ibi: *Ita igitur curam hoc quoque officio adminiſtrauit, quo ſolent curatores, atque tutores pupillorum.* Et pro hac ſententia facit, quia curatori ventri dato non ſolum poſthumi, verum & bonorum ad illum pertinentium cura & ſolicitudo committitur, vt in dict. l. 1. §. *Item ait*. Rurſus facit, quia infans dum

13 PRÆTEREA dubitatur, an curatori bonis dato decima pro adminiſtratione fructuum ſit præſtanda. Et hanc quæſtionem problematicè diſputauit Baëça de decima cap. 16. ex num. 2. & tandem poſtquam hinc inde innumeras adducit rationes, in hac reſidet ſententia, vt decima illi non ſit præſtanda, etiam ſi fructus induſtria ſua percepe-rit. Sed quod illi congruum ſalarium (arbitrio iudicis iuxta rei naturam, perſonæ induſtriam, & rerum adminiſtratarum multitudinem) erit præſtãdum, prout cuilibet in re aliena laboranti, ex text. in l. idemque. §. *Idem Labeo*. ff. mandati, eò quòd æquum non eſt, vt labor ſit vacuus à mercede, & quod os nõ eſt alligandum boui trituranti.

16 in vtero matris eſt, captiuo aſſimilatur, vt in l. inter agnatos. ff. vnde legi. Igitur ſi curatori bonorum captiui decima

fructuum præſtanda eſt, vt in l. 4. tit. 29. Partit. 2. ibi: *Tomando mas para ſi de lo que deuieſſen*; quæ verba debent intelligi ſecundum dict. l. 2. Fori, quæ de iure Fori antiquiori legibus Partitarum præmiũ tutoribus conſtituit, vt aduertit Baëça de decima, cap. 1. num. 32. Quinimò ille, qui in vtero eſt, perinde habetur ac ſi
17 in rebus humanis eſſet, & non minus quàm pupillus cuſtoditur, vt in l. qui in vtero. ff. ſtatu hominum, ibi: *Qui in vtero eſt, perinde ac ſi in rebus humanis eſſet, cuſtoditur.*

Ex aduerſo autem dicendum videtur, illi decimam præſtandam non eſſe, quia iſte curator ventri datus, non habet plenam ſiue liberam adminiſtrationem bonorum eius qui in vtero eſt, ex text. in l. inter bonorum. ff. de adminiſtrat. tutor. quinimò cuſtodia matris, & eius qui naſcetur dumtaxat commiſſa ei videtur, quia poſthumus dum in vtero eſt, tutorem habere non poteſt, vt in l. 1. §. *Si quis*, quaſi de eo qui pro tutore negot. geſſit. Et ex hoc ad alijs fundamentis hanc ſententiam veram reputat Baëça de decima. cap. 16. num. 27. vſq; ad 36.

His tamen non obſtantibus, prior ſententia mihi magis arridet, vbi talis curator in ſeruando poſthumum & gubernanda eius ſubſtantia laboraſſet; ratione enim laboris decima fructuum huiuſmodi adminiſtratoribus conceditur, vt ſupra adnotauimus. Si igitur iſte ventris curator in quęrendis fructibus, & recuperandis creditis, & alijs ſimilibus laborauit, quis dubitare poterit, quòd illi decima ſit præſtanda? lex enim non eſt imponenda verbis, ſed rebus: l. 2. C. communia deleg.

Neque obſtat, ſi dicatur, quòd
18 ventri tutor non poteſt dari; quia & ſi propriè tutor non ſit, tamen lato modo tutor à legibus nũcupatur, vt in l. poſthumo ff. de tutel. & ratio. diſtr. ibi: *Poſthumo tutor datus*. Neque etiam obſtabit, ſi replices ex eodem text. quòd tutor poſthumi non poteſt eius negotia adminiſtrare, quia ibi loquitur de poſthumo interim quod natus non eſt, & ad hoc, vt aduerſus poſthumi hæredem non detur actio contraria tutelæ, pro expenſis factis ab iſto ventris adminiſtratore ſiue curatore; quia negari non poteſt, quod re & effectu tutoris vel curatoris officium adminiſtrauerit, prædia locando, vel colendo, & credita ſoluendo, & debita recuperando. Vnde cùm in his miniſterijs laborauerit, non minus ac ſi tutor re & effectu eſſet, decimam reportabit: quemadmodũ enim curator ventris actione directa tutelæ conueniri poteſt per poſthumum, qui natus eſt pro geſtis ante eius natiuitatem, vt in l. ſi nemo. §. *Teſtamento*. ff. de teſtamentaria tutel. eodem modo & è contra poſthumus iſte poſtquam natus eſt, conueniri poterit pro iuribus tutoribus competentibus ex diſpoſitione legali, & ſic pro decima, quæ ex dict. legis Fori diſpoſitione debetur, ex toto tit. ff. de contraria & vtili actione tutelæ; & hæc, meo iudicio, eſt æquior & humanior opinio.

Vlterius in propoſito dubitatur, an diſpoſitio dict. legis Fori de tutore loquens, locum habeat in tutore honorario, & an ei decima fructuum minoris ſit præſtanda, & pro parte negatiua facit, quia huiuſmodi honorarij tutores nulla adminiſtrandi neceſſitate aſtringuntur, vt in l. quod ſi fortè. §. *Sunt quidam*. ff. de ſolutio. ibi: *Sunt quidam tutores, qui honorarij appellãtur; quidam, qui in hoc dantur, vt gerant*: text. etiam in l. 3. §. *Tamundem*. ff. de admiſtr. tutor. ibi: *Cæteri ergo tutores non adminiſtrabunt, ſed erunt, quos honorarios appellamus*; & in tantum verum eſt, quod iſti honorarij non adminiſtrant, vt etiam ſi per teſtatorem, qui illos nominauit, cura tantùm exigendarum rationum iniungatur, eo ipſo honorarij dici non poſſent, l. iure noſtro. §. *Honoris*. ff. de teſtament. tutel. ibi: *Honoris cauſa tutor datus non videtur, quem pater cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit, rationes accipere voluit*. Vbi

hanc

hanc concluſionem Bart. & Alberic. notabilem dicunt. Facit pro hac ſententia; quia etiam ſi tutores, qui perſonæ & rebus dantur, iurare teneantur, quod benè & fideliter adminiſtrabũt minorum patrimonia, honorarius tamen huiuſmodi iuramentum facere non aſtringitur, vt in l. fin. §. *Sed cùm antiquitas.* C. de curato. furio. idque voluit Bald. dict. l. quod ſi forte. §. *Sunt quidam.* ff. de ſolutio. vbi dicit, quod licèt tutor teſtamentarius, vel datiuus iurare teneatur, ſe omnia rectè ad commodum, & vtilitatem minoris facturum, neque prætermiſſurum vtilia, ad hoc tamen honorarius tutor non tenetur, eo quia non datur vt gerat: quo fit, vt ſi aliquis habeat duas tutelas, vel curas, & alteram hono
19 rariam, & à tertia tutela perſonæ & bonorum excuſari non valeat, vt in l. ſi quis. §. *Quid ergo.* ff. de ritu nuptiarum.
20 Vltimò & finaliter pro hac ſententia facit, quia neque iſte honorarius authoritatem ſuam contractibus cum minore geſtis præſtare poteſt, vt in l. & ſi pluribus. ff. de authori. tut. Dicitur namque honorarius, quia datur vt eius reſpectu minor ab alijs magis honoretur, vt voluit Baëça de decima. cap. 6. num. 2. vbi ponit exemplum in Comite Benauentano in tutorem honorarium nominato (ô celeberrima & excellentiſſima Pi-
21 mentelorum familia, tãta virtutis & honoris gloria condecorata, & ampliſſima diuitiarum opulentia ornata, belliq́ue & pacis tempore, tuorum maiorũ glorioſiſſimis & heroicis trophœis illuſtrata, quod ſi & nobiles, & plebei, literati, vel milites noſtrarum Hiſpaniarum, quinimò & aliarum nationum, aliquem honoratiſſimum, illuſtriſſimum, & diuitiarum opulentiſsimũ eſſe, exag- 22
gerare velint, non alijs illuſtriſsimis varonibus huius Regni, ſed magis huic domino ac domino meo Benauentano Comiti comparandum exiſtimant. Quinimo & vbi aliquis rem aliquam magnam & memorabilem facit, faceréve intentat, mundi exaggerandi modus non alius eſt, quàm dicere, non poſſet plus facere Comes Benauentanus, vel Comitiſſa Benauentana, & hac de cauſa Baëça ſolitum Hiſpanorum morem ſequendo, ad exaggerandum honorem minori dandum, ratione ſui tutoris, Comitis noſtri Benauẽtani patrocinio adiunctum eſſe voluit) ibiq́ue refert quendam teſtatorem Remplublicam Florentinam in tutricem filio ſuo nominaſſe, & elegiſſe, eò quòd magis Reipublicæ huius Florentiſsimæ cauſa honoraretur, qua de cauſa talibus honorarijs tutoribus decimam præſtandã non eſſe arbitratur.

EIVS tamen ſententia ita ſimpliciter & indiſtinctè intellecta mihi placere nõ poteſt, quippè cùm iſti magnates filijs aliorũ ſimilium magnatum in honorarios nominari poſſent, quo caſu nulli dubium erit, quin etiam illis pars decimæ præſtanda foret, veluti alijs inferioribus pupillorum præſtari eſt rationi & æquitati conſentaneum; in multis namque laborat honorarius tutor, multiſq́ue & innumeris curis & ſolicitudinibus anxiatur. Primò, quia debẽt ita minores cuſtodire, ne ab alijs vexentur & paruipendantur, vt in l. 3. verſic. *Conſtat.* ff. de adminiſtrat. tutor. ibi: *Dati ſunt quaſi obſeruatores actus eius, & cuſtodes, & ne aliquis vexet pupillum iniuſtè*: ita gloſ. in l. quod ſi fortè. §. 1. verſ. *Honorarij.* ff. de ſolutio. & in propoſito dixit Odofre. in l. 1. C. de tuto. quod honorarius nõ ſolùm eſt tutor, verùm dux, oculus, & cintinela vigilans ſuper alios tutores, ne ab illis aliquo modo circunueniatur & defraudetur, quo fit, vt maiori plus quàm alij tutores labore afficiatur. Rurſus tenetur aſsiſtere inuentario aliorum tutorum faciendo. Item & ad illum pertinet periculum malæ adminiſtrationis. Item & communionem habet in tutela cum alijs tutoribus, licèt non mittat manum ad aratrũ (vt aiunt) néve adminiſtret re & effectu, vt voluit gloſ. in d. l. tutor qui repertorium, verb. *Feciſſe.* ff. de adminiſtrat. tutor. quam

ibi ſequuntur Bart. & Salicet. quos etiã refert & ſequitur Iacobus Mainerius in l. quo tutela, numꝰ. 70. ff. de reg iur. Item curare & ſumma ope niti debet, vt pecuniæ otioſæ minoris collocentur in emptionem annuorum reddituum, vel prædiorum, vt in l. 3. verſic. *Aſſiduè*. ff. de adminiſtr. tutor. Item ſi alios tutores pupilli perperam eius patrimonium ad miniſtrare cognouerit, & eos remouere ab adminiſtratione non faciat, de dã no ex hoc reſultante minori oneratur, vt tenet Iodocus Damaud. in tract. de tutore, cap. 1. num. 32. & 33. ex text. in l. 3. §. *Si parens*, verſic. *Dati ſunt*. ff. de adminiſtrat. tutor. ibi: *Imputabiturque eis quandoque, cur ſi malè eum conuerſaſſe videbant, ſuſpectum non fecerint*. Item & iſte honorarius tutor nondum finita tutela à tutoribus adminiſtrantibus relationem rationum pupillarium exigere debet, ſaltim extraiudicialem, vt ipſe ſcire poſsit, qualiter patrimonium pupilli adminiſtretur, ita gloſ. verb. *Exigere*, in dict. l. 3. Item & rationibus tutelæ diſpungendis in calce adminiſtrationis aſsiſtere tenetur, vt voluit Porcelinus in tract. de inuentario cap. 1. num. 5. Item (& quod durius eſt) ſi iſti tutores malè gerentes, ratione malègeſtionis, & deſidioſæ adminiſtrationis in aliqua quantitate fuerint à calculatoribus reliquati, & à iudice condemnati, in ſubſidium (illis excuſsis) pro huiuſmodi reliquis ipſe executabitur, vt in dict. l. 3. verſic. *Cæterum*. Damaud. loco ſup. citato. Vltimò & finaliter alio nõ minori anxiatur incommodo, ſi quidem ne dicam ſtuprare, vt in l. vnica. C. ſi quis eam cuius tutor, & in l. 2. ff. de adminiſtra. tutor. Sed neque filium ſuum vel filiam in matrimoniũ collocare cum pupilla vel pupillo ſuo poteſt, quod ſi de facto abſque voluntate propinquorum pupillæ ſuam pupillam in vxorem ducat, vel filio ſuo nuptui tradat, in omnes & ſingulas pœnas aduerſus malos & perfidos tutores ſtatutas non euadet? vt in l. tutor. ff. de ritu nuptiarum, & in l. 1. & per totum, C. de interdicto matrim. Bone (ergo) Deus, ſi iſte honorarius tutor tot, tãtiſque incõmoditatibus & laboribus anxiatur, quare etiam pro rata laboris (in adminiſtratione, ſeu ſaltim conſeruatione & augmento rerum pupillarium) impenſi prę mium itidem non reportabit! In propoſita igitur difficultate dicendum cẽſeo, quod ratione laboris ſupra relati tutor iſte honorarius non ſecùs quàm alij partem decimę regulariter cõſequi debeat, prout ſupra reſpectu omnium tutorum & curatorum fundatum & expeditum extat: opinionem tamẽ Baëç. eo caſu veriſimã reputo, quando teſtator filio ſuo plebeio, vel etiam nobili & fidalgo, aliquem illuſtriſsimum virum, vel Titulatum ſaltim in honorarium tutorem elegiſſet, ipſeque officium acceptaſſet, eo animo vt gratis, & ſola exercendæ nobilitatis ratione tali minori faueret, & honorificẽtiorem faceret: quod quidem ſemper erit præſumendum, cùm non ſpe præmij temporalis ſimile beneficium facere illi magnates conſueſcant, ſed eo vt eorum nobilitati grauamen impoſitum ſoluant, vt in cap. 1. de donationi. Si tamen ab aliquo magnate alius magnus dominus electus fuiſſet in honorarium filij ſui tutorem, iure decimę partem petere poſſet; quia non minor ratio verſatur in tutoribus & curatoribus illuſtrium, quàm in tutoribus & curatoribus aliarum particularium perſonarum, idque ex generalitate dict. l. Fori colligitur, ibi: *Y quien quier que los tenga, mantengalos de los frutos, y tome el diezmo para ſi*: hæc enim verba indefinita æquipollent vniuerſali, vt in l. ſi pluribus. ff. delegat. 1. & fortè hoc ipſum ſentire voluit Baëç. dum poſuit exemplum in magnate honorario tutore electo, & ita iudicatum vidi in hac regali Cancellaria, dum hanc partem 23 faueret celeberrimus ille noſtri temporis Iuriſconſultiſsimus Didacus à Salinis noſter Benauentanus Conciuis, qui quidem ſuo tempore tantum inter alios noſtræ Cancellariæ Iureconſultos

caput

caput extulit, quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi. Erit ergo decima fructuum pupilli diuidenda inter tutores adminiſtrantes, & honorarium pro rata, & iam de hoc in noſtro Pinciano Senatu ex tunc non dubitatur.

Ex quibus infertur, idem dicẽdum
24 eſſe de tutore adiũcto, vt etiam partem decimę fructuũ habere debeat: is enim in omnibus adminiſtrationem rei pupillaris concernentibus non ſecùs ac alij tutores laborat, vt in l. quæro. §. *Idem Paulus*. ff. de teſtam. tutel. gloſſ. in l. tutor qui repertorium, verb. *Feciſſe*. ff. de adminiſtrat. tutor. vbi idem dicendum de vno quod de alio exiſtimant: his enim omnibus æquè de iure ciuili alimenta de bonis pupilli præſtabantur, vt in l. 1. §. *Si pupillus*. ff. de tute. & ratio. diſtra. ibi: *Ergo & ſi ex inquiſitione propter rei notitiã fuerit datus tutor, eique alimenta conſtituerint contutores, debebit eorum ratio haberi, quia iuſta cauſa eſt præſtandi*. Cùm ergo alimenta ei in præmium curæ & ſolicitudinis rei pupillaris præſtari poſſint, 26
eadem ratione & decima, quæ propter laborem in rem pupillarem impenſum à lege præſtatur, concedenda erit, ſiquidem tutores cauſa notitiæ dati pari paſ
25 ſu (ferè in omnibus) cum honorarijs ambulent, eiſdemque regulis iudicentur, vt in dict. §. *Idem Paulus*. Quinimò & iſti tutores cauſa notitiæ conſtituti, maiori & fortiori ratione eſſent præmio afficiendi, ſiquidem vltra incommoda, quæ in honorario diximus, alio labore aſtringuntur: tenentur namque eſſe alijs tutoribus veluti pædagogi, & ideo conſtituuntur, vt alios inſtruant, qui qualitatem & ſubſtantiam, & ſtatum rerum pupillarium ignorant, illoſque tanquam cæcos ducant, l. 1. C. de peti. tutor.

Neqve huic ſententię obſtat text. pro contraria ſententia à Baëç. adductus, ex l. quod ſi forte. §. *Sunt quidam*. ff. de ſolutio. vbi Iuriſconſultus differentiam conſtituere videtur inter tutores cauſa notitiæ datos, & illos, qui patrimonium pupillorum adminiſtrãt; quia ſi benè aduertatur ibi Iureconſultus nõ agebat de præmio laboris magis vni quàm alteri præſtando, ſed ſolùm deſignare voluit vniuſcuiuſque principale miniſterium, cui intendere deberet: nõ tamen negare potuit, quin iſti tutores cauſa notitiæ dati, magni & ingentiſsimi laboris participes eſſent, ſiquidem prout cæteri adminiſtrantes conueniri poſſunt, vt in d. §. *Idem Paulus*, ibi: *Eum quoque, qui propter rerum notitiam datus ſit, perinde in omnibus & adminiſtrationis, & acceſſionis iure conueniri poſſe atque cæteros tutores, qui eodem teſtamento dati ſunt*: ſi igitur tot periculis corporis, & animi anxietatibus affecti ſunt; quare etiam præmium reſpectu laboris non conſequentur? cùm lege humana & diuina dignus ſit mercenarius mercede ſua. Quare indubitãter teneo, quod decima ſit diſtribuenda inter hunc & alios tutores pro rata; quando talis tutor, prout debuit, adminiſtrauit.

An autem coadiutori Epiſcopi, vel alterius Prælati decima fructuum Epiſcopatus, vel beneficij ſit pręſtanda, non minor dubitatio eſt. Et dicendum videtur quod non; cùm lex Fori ſupra relata ſolùm loquar de tutoribus & curatoribus minorum; à ſeparatis namque illatio fieri non debet, vt in l. ſcripturæ. C. de fide inſtrument. Sufficit enim quod loco ſalarij alimenta tali coadiutori prębeantur, vt in cap. de rectoribus, de cletic. ægrotan. ibi: *Quod eis dandus eſt coadiutor, qui curam habet animarum, & de facultatibus Eccleſiæ ad ſuſtentationem ſuam congruam percipiat penſionem*; & per iſtũ text. ita tenet Baëça de decima, cap. 9. n. 13. & hæc congrua præſtanda erit ſecundũ formam conſtitutam in ſancto Concilio Tridentino, ſeſ. 21. c. 6. & arbitrio iudicis determinabitur & aſsignabitur, vt tenet Gutier. de tutel. lib. 3. c. 21. per totum.

Partito tamen iure non minus quàm dimidia pars fructuum huiuſmodi coadiutori aſsignari videtur, in l. 18.

tit.

tit.16.part.1.ibi: *Y deuen viuir ambos de la renta de la Igleſia.* Quando enim duobus vel pluribus res vna & eadem adiudicatur, ſemper intelligitur adiudicata pro dimidio, vt in l.ſi pluribus.ff. deleg.2.

QVINIMO & huic coadiutori omnes fructus fore præſtandos, dummodò proprietario alimẽta neceſſaria impartiatur, probat text.in cap.tua nos, de clerico ægrotante, ibi: *Debet officio remoueri, ita quod iuxta facultates Eccleſiæ ſibi neceſſaria, quandiù vixerit, miniſtrentur.* Quod ergo ex talibus fructibus ſupererit, huic coadiutori præſtari debebit, vt illa diſtribuat inter pauperes prout proprietarius (retenta ſibi cõgrua pro ſua, ſuorumque diſpenſatione neceſſaria) diſtribuere iure erat obnoxius, vt in cap. quidquid.16.quæſt.1. latè Sarmiento de redditibus Eccleſiaſt.part.3.cap.1.num. 1.& 4.

EGO autem in hac iurium varietate reperio Abbatem in dict. cap. de rectoribus, diſtinguentem in hunc modum, quod aut infirmitas Epiſcopi, vel Rectoris Eccleſiæ impedit eum quominus & ſpiritualia & temporalia adminiſtrare poſſit, aut licèt ſpiritualia perſonaliter non poteſt adminiſtrare, poſſet tamen temporalia ſaltim per procuratores & adminiſtratores. Primo enim caſu, ſibi & proprietario congruam ex fructibus ſufficientẽ deducet, & quod ſupererit (prout quilibet bonus Dei diſpenſator) inter pauperes diſtribuet, & ita reputat intelligendum eſſe tex. in d. cap.tua nos, & in cap.1.& fin.de clericis non reſident. Si verò ſimus in ſecundo membro diſtinctionis, ipſe proprietarius integros fructus percipiat, & ex illis congruam portionem tali coadiutori ſubminiſtret. Et ita reputat intelligendum eſſe text.in dict.cap. de Rectoribus. 27

BAEÇA tamen vbi ſup.cap.19.n.14. & 15.aliâ vtitur diſtinctione, dicens, q̃ ſi decima æquiualet congruæ portioni, quæ coadiutori præſtanda venit ex tex. in dict. cap. de Rectoribus, coadiutori decima fructuum poſſit aſſignari, vt in cap. grandi de ſupplenda negligentia Prælator. vbi notant communiter Scribentes. Abbas in dict. cap. de Rectoribus, Philippus Francus in cap.1. de clerico.ægrot. Si verò decima eſt minor, & talis, quæ ad expenſas coadiutoris & eius familiæ ſufficere non valeat, hoc caſu habere debeat de fructibus congruã, etiam ſupra decimam, aut decima excedit congruam, & tunc iterum ſubdiſtinguit, dicẽs, quod ſi coadiutor datus fuerit propter animi morbum, talem qui omnem rationis vſum impediat, ad negotiorumque adminiſtrationem inutilem reddat, tũc integra decima ſit huic coadiutori præſtanda, quia verè curator eſt, & liberam adminiſtrandi poteſtatem habet; idque probare intendit ex doctrina Innocentij in dict.cap.grandi, & Corſet. ibi col.fin. Abba. in cap. de Rectoribus, ſup.relato, quod ſi talis coadiutor datus fuerit propter aduerſam valetudinem, non tamen elidẽtem ſanam mentem neque vſum rationis, hoc caſu, decima illi non ſit præſtanda, cùm omnimodam adminiſtrandi poteſtatem non habeat, ſed potius limitatã; idque ex Oldraldo facilè colligi conſil. 44.teſtatur, & ita prædicta contraria iura ad concordiam redigit.

EGO tamen neque vnam, neque alteram, Abbatis ſcilicet & Baëç. diſtinctionem admittendam reputo, quia nulla lege, vel canone cauetur, vt decima tali coadiutori tribuatur, quo circa tali coadiutori arbitrio iudicis certum ſalarium in initio adminiſtrationis conſtituendum reputo, licèt non diffitear cõgruam illi aſſignare (ex dict. ſancto Concilio & iuribus ſupra relatis) ciuile eſſe, minimè tamen decimam fructuum aſſignandam, tãquam cotitatiua pars fructuum, quia verba prædictæ legis Fori huic coadiutori non quadrant; & per conſequens nec eius diſpoſitio: cui enim verba non conueniunt, non conuenit earum diſpoſitio l.4. §. *Toties.* ff. de damno infecto.l.ſi ſeruum. §. *Non dixit*

xit Prætor. ff. de acquirend. hęredi. Mieres de maioratu. 2. part. quæſt. 2. col. 1.
28 num. 21. Bobadilla in Politica Prætorum, lib. 3. cap. 1. num. 127. Pontifex ergo Summus tali Epiſcopo coadiutorem præſtabit, iſque illi congruum pro victu & veſtitu, habitatione, & famulis ſalarium conſtituet, quod ſi coadiutor Rectori illiterato conſtituatur, Epiſcopus qui illum conſtituit, id ipſum ſeruabit, vt in dict. cap. 6. Concilij, ibi: *Epiſcopi etiam tanquam Apoſtolicæ Sedis delegati, eiſdem illiteratis & imperitis (ſi aliàs honeſtæ vitæ ſint) coadiutores aut Vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum eiſdem pro ſufficienti victu aſſignare, vel aliter prouidere poſſint.* Ex quibus finalibus verbis ſatis ſuperq; colligitur, totum hoc a prudenti iudicis arbitrio pẽdere; & ita erit 30
intelligendus text. in dict. cap. de Rectoribus, & in dict. cap tua nos. Hæc enim alimentorum præſtandorum materia tota ab arbitrio iudicis dependet, quo ad quantitatem pro alimentis conſtituendã, vt in l. 2. ff. vbi pupi. educari debe. notat Bald. in l. voluntatis, verſ. *Quæro num quid*, col. 2. C. de fideicõmiſ. Crauetta conſ. 189. Ripa reſpon. 14. num. 7. lib. 1. Menoch. de arbitra. caſu 169. n. 1. 31
& 9. lib. 2.

29 AN autem curatori conſtituto bonis alicuius propinqui abſentis, ſiue vagabundi, decimam pro adminiſtratione bonorum propinqui conſtituere debeamus, non ſine dubio eſſe poſſet. Et in hac difficultate pars negatiua magis emulcere videtur. Primo, quia vt inquit Conſultus in l. inter bonorum. ff. de adminiſtratione tutor. inter tutorem vel curatorem minoris, & eius qui fuit curator bonorum tantùm magna differẽtia eſt. Primus namque plenam bonorum adminiſtrationem habet cum libera, vt tenet gloſ. in l. procurator cui libera. ff. de procurat. Secundus verò, non plus quàm ſimplicem bonorum cuſtodiam habet. Cùm ergo cauſa tribuendi decimam ſit ille ingens labor, quem ſupra iſto capite multories (tutoribus & curatoribus perſonæ & bonorum) dixi mus, & hæc ratio in iſto curatore, ſiue bonorũ cuſtode deficiat, ceſſare debet etiam legis Fori diſpoſitio: potiùs enim cuſtos appellatur, quàm curator, vt tenet Gregor. in l. 14. tit. 14. Part. 3. ex text. in l. poſtquam. §. *Princeps bona.* ff. vt in poſſeſſio. legato. & l. 1. §. penul. ff. de col la. bonorũ, cum alijs compluribus: quo fit, vt iſti curatores ſiue cuſtodes bonorum abſentium, neque actiones mouere, neque aduerſus aliquem agere pro abſente poſſint, vt in l. creditor, & ibi notant Bart. & Alberic. ff. de bonis authoritate iudi. poſſiden. Idem Bart. Angel. & Imola in l. ſi quis inſtituatur. §. *Si conditioni.* ff. de hęred. inſtitu. Angel. in l. 2. ff. de curato. bonis dando.

RVRSVS pro hac ſentẽtia facit: quia iſti curatores bonorum non tam accedunt naturæ tutorum, quàm naturæ procuratorum cauſarum, vt in l. Imperator. ff. de cura. bonis dando, ſed huiuſmodi procuratoribus cauſarum decima præſtari non debet, cùm non comprehendantur ſub diſpoſitione dict. l. Fori, ergo neque huic adminiſtratori bonorum abſentis præſtari debebit. Præterea facit, quia iſti curatores bonorum abſentium non habent excuſationem a quarta tutela, eò quòd duas tutelas, & iſtam curam habeant, vt voluit Baëça de decima, cap. 16. num. 16. Deinde facit ratio ſatis vrgens, quia hæc bonorum adminiſtratio datur ſemper venientibus ab inteſtato, & ſic magis videntur adminiſtrare hæc bona pro ſuo intereſſe proprio, quàm curatario nomine, vt notat Moline. in conſuetud. Pariſtic. 1. §. 6. glo. 4. verb. *Commiſeris*, verſic. *Hinc eſt.* col. 2. Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu. 150. n. 20. verſic. *Tertio quando.* Et hęc ſententia placuit Baëç. vbi ſup. num. 20. vbi dicit, quicèt decima fructuum huic curatori præſtari non debeat, debet tamen illi præſtari ſalarium pro labore iuxta naturam rei, arbitrio iudicis, ſicuti datur laboranti in re aliena, ex text. in l. idemque. §. *Idem Labeo.* ff. manda. & hanc ſen-

ten-

tentiam perplures ſequentes numeros corroborare (pluribus rationibus adductis) intendit, & eam ſequitur nouiſsimè Gutier. de tutel. lib. 3. c. 17. n. 17.

SED prædictis non obſtantibus, contraria ſententia mihi magis arridet, ſcilicet quod huic adminiſtratori bonorũ
32 abſentis, decima fructuum ſit præſtanda. Quæ ſententia ex ſequẽtibus ſuadetur.
33 Primò, quia iſti venientes ab inteſtato, quibus hæc bonorum cura & adminiſtratio committitur, non minoribus laboribus afficiuntur, quàm cæteri tutores & curatores. Siquidem omnia tenentur diligenter adminiſtrare, vtilia agere, inutilia reſpuere. Item & iuramẽto (prout quilibet alius tutor) hoc promittere tenentur, ita Odofredus in tit. de curatore bonis dand. §. *Officium*, col. 1. Bald. in l. 2. verb. *Rata habebunt*. ff. eod. reprobata gloſ. ibi quatenus ſenſit contrarium, Platea in l. ſi quando. C. de bonis vacan. Item & inuentarium confice re ſunt obnoxij, vt voluit Guido Pap. cõ
34 ſil. 42. Vitalis Cambara in tract. clauſularum, pag. 190. Item & tenentur ſatiſdare, vt in l. 3. C. de captiuis & poſt limi. reuer. & in l. bonorum, de curatore furioſi, & ita tenet Gregor. Lupus in dict. l. 14. Part. licèt dicat, quod conſuetudine dantur bona propinquioribus cũ fideiuſsione, Menoch. vbi ſup. num. 25. Itẽ quia rationi ſatis conſentaneũ videtur, quod ſi tutor vel curator à minore electus ad adminiſtrandum, quæ fortè ipſe minor per ſe adminiſtrare potuiſſet, decimam fructuum pro labore adminiſtrandi percipit, eâdem vel etiam maiori ratione debeat illam habere curator bonorum illius, qui bagabundus, piger, & deſidioſus bona ſua quaſi pro derelicto, & arbitrio fortunę reliquit, vt in l. 1. ff. de vſucapio. Daretur enim aliàs occaſio iuuenibus & vagabundis, vt bona ſua deſererent, vt interim quod ipſi bagabundi exiſterent, propinqui à iudicibus ea adminiſtrare compellerentur pro modico ſalario, arbitrio iudicis, & non legis vel conſuetudinis æſtimãdo, quibus malitijs omninò eſt obuiãdum, vt in l. in fundo. ff. de rei vendica.

VLTIMÒ pro hac ſententia pondero text. in l. 4. tit. 29. part. 2. in illis verbis. *Tomando mas para ſi de lo que deuieſſen, deuenlo pechar*. Ecce igitur qualiter hæc lex Partitæ innuit, quod iſti curatores abſentium ſiue bonorum captiui, præmium adminiſtrationis ex lege noſtra Fori habebant; quod patet, quia tempore quo leges Partitarum conditæ fuerunt, nulla alia lege Iuris Ciuilis vel Regij cautum erat, quantum tutores vel curatores ex bonis adminiſtratis habere deberent, niſi in dict. l. 2. Fori, & pro hac ſententia pluries iudicatum vidi in hac Regali Cancellaria.

35 ET tenendo iſtam ſententiam, illam extende etiam ad patrem vel matrem bona filij abſentis adminiſtrantem, quia & illis decima fructuum præſtanda erit, vt patet ex dict. l. Fori. ibi: *E quienquier que los tuuiere, &c.* Sicut enim pater tutor
36 poteſt in rationibus tutelæ filij imputare quidquid de ſuo pro filio expendit, eodem modo & præmium laboris à lege alijs aſsignatum petere non prohibetur, cùm à pari procedat, pecuniam, vel laborem corporalem in alterius cõmodum expendiſſe, vt aduertit Iaſ. in l. ſi non ſortem. §. *Si certum*, num. 10. ff. de condictione indebiti; labor enim & pecunia diuiſionem recipiunt, vt in l. Seio amico. ff. de annuis legat. Quæ ſententia eo maximè caſu eſſet indubitabilis, ſi pater proteſtaſſet pro ſolito ſalario tutoribus conſtituto illa bona filij ſui abſentis adminiſtrare velle; non enim nouum eſt in iure, vt filius patri ſuo aliquid præſtet in remunerationem alicuius boni operis; videmus namque, filium in præmium emancipationis dimidietatem bonorum ſuorum aduentitiorum patri præſtare eſſe obnoxium, vt patet ex text. in l. vtrum turpem. ff. de verborum, & in l. 15. tit. 18. part. 4. & in l. 19. tit. 18. part. 3. & ita eſt limitãda ſentẽtia Baëç. de decima tut. c. 6. n. 6. & Ioan. Gutier. de tutel. lib. 3. c. 4.

VL-

37 Vlterius dubitari forte continget, an tutori Regio decima fructuum & emolumentorum Regni sit præstanda. In qua difficultate postquam hinc inde multa cumulauit Baëça de decima cap. 9. per tot tandem partem sustinet negatiuam, ea maximè fretus ratione, quia nullus labor admodum ingens esse potest, qui tanto præmio dignus sit; sed forte in puncto iuris cõtraria verior esset, nisi l. nostra Fori (hoc casu) per desuetudinem esset abrogata. Huiusmodi namque tutoribus solet supremum Consilium de assensu magnatum præmium instar laboris regulatum assignare, vt tenet Baëça vbi sup. Bobadilla in Polit. cap. 5. num. 61. lib. 4. Pro qua sententia & consuetudine facit, quia licèt ex statuto alicui debeatur triceſima pars pro labore, tamen si labor est paruus respectu præmij constituti potest præmium modificari, vt tenet Afflict. 39 in constitutione Siciliæ, incip. *Constitutionum*, num. 7. fol. 160. Et facit pro hac sententia doctrina Gregorij in l. 10. glos. fin. tit. 18. Part. 3. quatenus dicit; quod quando causa præmij non fuit magna, moderatur præmium & concessio respectu seruitiorum, vt in l. 15. tit. 10. lib. 5. Recopil. ibi: *Mas si no pusieron al Rey en tal necessidad, y le siruieron en ella, que se deue moderar atenta la causa y la necessidad, y el seruicio, y la calidad de la persona*, text. etiam in 40 l. 7. tit. 1. lib. 8. Recopilat. in finalibus verbis, & hanc sententiam sequitur nouissimè Gutierr. de tutel. lib. 3. cap. 11. num. 7.

38 An autem tutori vel curatori magnatis, vel alterius titulati, siue ditissimi minoris, decima concedi debeat pro labore, sæpissimè dubitatur. Et in hac difficultate Baëça loco supra proximè citato illi præstandam fore arbitratur, eò quod cesset admodum ingẽs excessus, de quo in tutore Regio diximus; licèt idem dicendum existimet, quando talis minor haberet in redditibus annuis centum millia ducatorum summam, cum nullum admodum ingens labor esse possit, qui tanto præmio affici mereatur.

Ego tamen hac in re (attenta generalitate dictæ legis Fori) vbi alia non esset consuetudo, distinguendum existimo, habito respectu ad personam tutoris; nam si alius etiam magnus Comes, vel Dux datus esset tutor alteri magnati pupillo, considerata vtriusque qualitate, & labore in administrando adhibito, non esset iustum vt talis magnus tutor, minori præmio quàm decima fructuum afficeretur: semper enim labor & pecunia recipiunt diuisionẽ & æqualem siue correspondentem retributionem exigit, & in his lex Fori non debet restringi, cùm pupillus & tutor sint pares qualitate & statu, & labor magis cõsiderari debeat respectu magnatis in re alterius magnatis laborantis. Si tamen magnati alius Titulatus, siue Titulato alius minoris qualitatis tutor datus esset, præmiũ modificari deberet, prout in tutore Regio prædiximus, ex rationibus & iuribus superioribus adductis, ita latè Tiraquel. de tempe. pœnis, in princ. idque regulariter obseruari solet in supremo Consilio, quando tutores vel curatores illustribus minoribus cõstituuntur; vt à peritissimis & iureconsultissimis aduocatis, quin & à iudicibus Supremis accepi.

Quid autem si mulieri luxuriosè viuenti curator datus sit, an huic curatori decima fructus sit præstanda. Et in hac difficultate Baëça loco supra citato cap. 14. num. 8. dicendũ existimat, quod si talis mulier non solum luxuriosè viuat, sed & simul bona sua dilapidet, & cum amasijs consumat, decima huiusmodi curatori sit præstanda, cùm hoc casu nõ solùm rebus, verum etiam personæ curator datus censeatur, vt supra dictum est, quo casu non minoribus curis & solicitudinibus, quàm tutor pupillæ vexatur. Quinimò & maioribus anxiatur, cùm peruersas inclinationes, & iniquam illius consuetudinem reformare necesse habeat: amor namq; nihil

mode-

moderabile suadet, vt refert Ouidius de arte amandi, & hanc sententiam sequitur Gutier. de tutel. lib. 3. c. 17.

41 VLTERIVS dubium non leue erit, an curatori certæ rei dato hæc decima præstari debeat pro labore. In qua difficultate dicendum videtur, quod sic, eò quòd pars regulanda venit respectu totius; argumen. l. quæ de tota. ff. de rei vendicatio. verum in proposita specie ita distinguendum erit, an datus fuerit certæ rei, veluti certo fundo, an certæ vniuersitati bonorum, extra locum domicilij tutoris existentium: primo namque casu decimam non consequetur, eò quia habetur tãquam quilibet particularis administrator, cui, vt supra pluries retulimus, salarium arbitrio iudicis præstatur; si verò vniuersitati bonorum detur, vt si minor nulla alia bona habeat, cùm saltim vnam legis Fori partem adimpleat, & in hoc laboret, scilicet recipiendo omnia bona minoris, vt patet ex dict. l. ibi: *Y à todos sus bienes*, æquum erit, vt decimam quoque fructuum bonorum administratorum percipiat, & hac distinctione vtitur Baëça vbi sup. cap. 16. num. 13. & 14. cuius opinioni libenter adhæret Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 18.

42 QVOD autem si tutor scribi fecit in instrumento tutelæ, quod finita tutela restituet bona in inuentario contenta cum fructibus & redditibus ex illis prouenientibus, an virtute huius clausulæ iuri decimandi fructus renuntiasse videatur. Qua in re Baëça de decima c. 18. Ioann. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 20. maximè vexantur: tenendum tamen censeo, quòd si tutor appensatè & animo remittendi decimam illa verba inseri fecit, proculdubio nullam decimã imputare debeat; quia magis illam remittere voluisse est iudicandum, deducto eo quod in rem pupilli gubernandam expenderit, remittentibus namque iura sua, amplius non est dandus regressus, vt in l. quæritur. §. *Si venditor*. ff. de ædilitio edicto, cap. 2. de renuntiatione; aut verò illa clausula fuit adiecta in tutela ex cõsuetudine tabellionum, & cùm nihil de hoc in præfationibus actum fuisset, & hoc casu minimè præsumenda est laboris donatio; quia nemo præsumitur iactare suum laborem, l. cùm de indebito. ff. de probatio. Rursus quia clausulæ, quæ de consuetudine, de stylo notariorum in contractibus inseri assuescunt, non in plus partibus præiudicant, nisi in quantum ipsi illi assentire voluerũt, ita Bart. in l. r. quæst. 6. num. 10. in fine. ff. de iure codicil. Barbatia cons. 42. col. 10. & cons. 48. col. 8. Nicol Boër. in tractat. de potestate legati à latere, num. 131. volum. 8. Et in tantum hoc est verum, quod si (in hoc secundo casu) tutor vel curator in rationibus decimam deducere vel imputare prætermitteret, non sibi præiudicaret, quominus illam ab adulto exigere posset; & hanc sententiam tenuit Mexia in pragmatica panis, conclus. 2. num. 92. ad finem.

43 44

45 VLTERIVS dubitatur, an si tutor finita tutela, connexa (quæ antea cœpta erant) administrauit, decimam fructuũ (ex talibus rebus administratis collectorum) habere debeat. In qua difficultate breuiter est distinguendum, aut enim administrauit connexa, quæ ex necessitate officij administrare debuit, de quibus loquitur titulus, vt causæ post puber. adsit tuto. & hoc casu proculdubio decimam partem fructuum illo tempore ex tali re perceptorum reportabit, ex glos. in l. tutores qui. ff. de administr. tuto. & in l. tres tutores. ff. eodem. Fulgos. cons. 128. decisio Delfinalis 455. in nouis. Et pro hac sententia facit, quia tempus prorogationis censetur idem cum tempore commissionis, & assumit omnes illius conditiones & qualitates, & ita tenet Tiraquel. de retract. conuentio. §. 1. glos. 7. num. 26. Petrus Surd. decisio. 226. num. 76. ex text. in l. sed si manente. ff. de precario. Si verò connexa non administrauit, sed morosus extitit in administratione, nolens rationem illius

46

lius reddere, nõ vtique decimam habiturus erit, ſed ſaltim veluti negotiorum geſtor reputabitur, nihilque niſi expenſas in adminiſtratione factas reportabit, & ita tenendum cenſet Baëça d. cap. 18. num. 1. & in hac Regali Cancellaria pro hac ſententia fuit iudicatum, me aduerſus tutorem patrocinante, & nouiſſimè tenet Ioann. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 19. per totum.

47 PRÆTEREA pone, quod tutor nõ collocauit pecuniam pupillarem, & hac ratione fuit oneratus de intereſſe illius, ipſe tamen allegat, quod ſibi debet excomputari decima illius intereſſe, de quo propter eius negligentiam oneratur, dubium facit, an ſuppoſito quòd non laborauit, ſed potius (vt remiſſus) in illo intereſſe condemnatur, decima illi ſit excomputanda. In qua difficultate dicendum videtur, quod cùm decima tutori tribuatur à lege Fori ratione laboris, & ipſe non laborauerit in adquirendo cum pecunia minoris, nullam decimam conſequi debeat, quia ille, qui non facit, quod debet, non debet conſequi, quod ratione illius facti conſequuturus eſſet, ita Bald. in cap. 1. qualiter proprio fœudo priuetur, & in l. poſt legatum. ff. de his quibus vt indig. & in Authent. dos data. C. de donatio. ante nupt. Maſcard. de probatio. concluſ. 1388. num. 16. vbi ferè in terminis di-

48 cit, quod qui debet aliquid dare, vel facere, vt ex inde aliquid conſequatur, nõ poteſt aliquid conſequi niſi prius dederit vel fecerit, quod promiſit. Et in propoſito plura etiam congeſſit Tiraq. ad leges connubiales, gloſ. 1. part. 13. n. 42. Et hanc ſententiam tenuit etiam Baëça pluribus rationibus pro ea (ſuo more) adducẽs, in tract. de decima, c. 14. n. 37. quem ſequitur Gutier. de tutel. lib. 3. c. 14. num. 33.

SED prædictis non obſtantibus contraria ſententia tenenda videtur: primò, quia text. in l. ſi tutor conſtitutus. ff. de adminiſtrat. tutor. dum tutori admonet, vt pecuniam collocet in emptionẽ prædiorum, vel annuorum reddituum, & quod aliàs ad intereſſe condemnabitur, eius quod non collocauit, videtur alternatiuè loqui, ſcilicet, vt vel fructus prædiorum vel annuorum reddituum in rationibus præſtet, vel legitimũ ſoluat intereſſe. Vnde cùm debi-

49 tor alternatiuè obligatus eligere poſſit, quid amplius ſoluere velit, vt in l. plerumque in fine. ff. de iure dotium, & ipſe minor commodum ſuæ pecuniæ cõſequatur, non abs re erit, vt tutor ſuam decimam imputet in rationibus illorum fructuum vel annuorum reddituum, quomodocumque ſuo minori acquiſitorum.

NEQVE huic ſententiæ obſtat ratio à Baëç. & alijs ſupra relatis adducta, dicens, quod eius quod non laborauit, non debet decimam conſequi; quia reſpondetur, quod decima à lege Fori tutori, vel curatori præſtita pro labore adminiſtrationis, non habet reſpectum ad iſtum vel illum actum adminiſtrationis rei pupillaris, ſed vniuerſaliter omnem adminiſtrationem in concreto reſpicit, & pro omnibus laboribus & incommoditatibus ex tali officio & miniſterio reſultantibus tribuitur, vt in d. l. Fori, ibi: *Por ſu trabajo.*

NEQVE etiam obſtat text. in l. quid autem, de excuſat. tutor. vbi tutor, qui malè adminiſtrat, nullo affi-ciendus eſt præmio, etiam ſi damnum ex ſua mala adminiſtratione prouenies, minori ſuo reſarciat, quia alle tex. licèt maximam vim Baëç. ſententiæ præſtiterit, pro contraria opinione loquitur, quando tutor dolo vel lata culpa adminiſtrationem rerum pupillariũ prætermiſit, maximè quia ſi ad illum text. benè attendamus, non agit de priuando tutore aliquo præmio à lege ſibi delato, in remunerationem laboris in adminiſtratione impenſi, fortè tamen opinio Baëç. ex illo tex. locum ſibi vendicaret, ſi tutor doloſè & animo fraudis committendi, in præiudicium fui minoris, pecuniam in proprios vſus

vertisset, ex regula text. in l. non fraudantur. ff. de regu. iuris, vbi debitor, qui non adquirit, quod potuit, non videtur fraudare suos creditores. Sed si pecuniam pupillarem palàm & bona fide acciperet pro suis traficis, scribendo in libro rationum tutelæ, qualiter illam pro suo risco & traficis accipiebat, quod quidem facere potest ex Cauallino de vsur. quæst. 76. Baëça de decima, cap. 18. num. 22. ne vtique decimam amitteret, & de hoc aliquid attingimus sup. cap. 14. n. 26. vide ibi.

50 RVRSVS dubitatur, an tutori decima sit præstanda de fructibus rerum pupillarium, vbi fructus vel redditus non suppetunt pro ipsius minoris, & suæ familiæ dispensatione. In qua difficultate Baëça multis rationibus adductis sustinet negatiuam, malè tamen eius opinio in hoc Pinciano Senatu, & ferè in toto Hispano Regno seruatur: quia de quibuscumque fructibus modò pro victu minoris sufficiant, modò non superfint, huiusmodi tutoribus decima tribuitur, ex generalitate dictæ legis Fori, quod mihi satis inhumanum videtur. Consulo tamen tutoribus, vt si pupillorum redditus non sufficiant ad illorum alimenta, illos ad seruiendum ponant, vt ex suo seruitio victum quærant, & fructus integri maneant in calce administrationis, & ita decimam illorum iure reportabunt, quod & si id facere detrectent, affirmati uam sententiam tenet Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 12.

51 AN autem receptori pœnarum cameralium decima condemnationum sit præstanda, remissis alijs altercationibus, vide l. 2. tit. 14. lib. 2. in noua legum Regni Collectione.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ fiscales per tutorem recuperatæ, an ab ipso possint decimari.*

2 *Pœnæ fiscales & confiscationes, siue mulctæ minori pertinentes, an tanquam fructus iurisdictionales reputari debeant.*

3 *Maritus, qui ex iuris dispositione fructus rei dotalis percipit pro sublenandis oneribus matrimonij, an pœnas & mulctas iurisdictionis (suæ coniugi pertinentes) pro oneribus matrimonij percipiat.*

4 *Fructuum appellatione omne illud continetur, quod salua rei substantia ex re colligitur.*

5 *Fructuum appellatione venit, quidquid ex terra nascitur, idque si renascatur.*

6 *Vxor tabellionis, quæ vsufructuaria bonorum mariti relicta fuit, an debeat habere exportulas scripturarum, quæ ex regestris mariti seu protocolis recolliguntur.*

7 *Dispositio loquēs simpliciter de fructibus, omnes & qualescumque obuentiones, & emolumenta comprehendit.*

8 *Curator clerici minorum ordinum, Diaconi, aut Subdiaconi an fructus beneficiorum talis minoris decimare possit.*

9 *Curator clerici nondum presbyteri, an possit litigare pro suo minore in causis beneficialibus ipsius minoris.*

10 *Clericus traficator decimam soluere tenetur gabellario, eius quod traficauerit.*

11 *Leges ciuiles circa res caducas & terrenas disponentes, clericos non minus quàm laicos comprehendunt.*

12 *Canonum iure si aliquid non sit dispositum, ad iura ciuilia recurritur.*

13 *Fructus, obuentiones, & distributiones Ecclesiasticæ, an sint quid spirituale.*

14 *Castrensis vel quasi castrensis peculij fructus an tutor decimare possit.*

15 *Curator clerici nō presbyteri an decimet distributiones ordinarias canonicatus vel præbēdæ sui minoris.*

16 *Fructuum appellatione an veniāt distributiones ordinariæ.*

17 *Tutor an decimet pecuniam ex soldatis & laboribus minoris sui adquisitam.*

18 *Dispositio generalis non extēditur ad extraordinaria.*

19 *Cōductor fructuum alicuius cōmendæ, an etiā spiritualia habere debeat.*

20 *Partus ancillarum an à tutoribus decimari valeant.*

Tu-

21 *Tutor an non ſolum decimam bonorum exiſtentium in loco, vbi minor cum eo viget, decimare poſsit, ſed etiam illius loci, vbi minor non commoratur.*

22 *Bona mobilia in diuerſis locis vel regionibus exiſtentia iudicantur non ſecundum conſuetudinem loci vbi exiſtunt, ſed ſecundum leges & conſuetudines loci vbi earum dominus commoratur.*

23 *Diſpoſitio loquens de capite, an ad membra extendi valeat.*

CAPVT XXIX.

Decima de quibus fructibus minorum ſit eorũ tutoribus vel curatoribus ſoluenda.

RESOLVTVM extat in præcedenti capite quibus tutoribus, vel curatoribus decima fructuũ minorum ſit ſoluenda; & ideo hoc in capite videre opus erit, ex quibus fructibus talem decimam habere
1 debeant. Et in primis dubitatur, an ex pœnis fiſcalibus decimam deducere liceat; & dicendum videtur, quòd illam omnino habere debeant, eò quia qualiſcunque vtilitas minori prouenies appellatione fructuum continetur, vt voluit Bald. in l. videamus. ff. de vſuris, Ioann. Garcia de expenſis, cap. 23. num. 1. Quo fit, vt ſi tutor ex lege 2. tit. 7. lib. 5. Fori fructus rerum pupillarium decimare poſsit, eadem etiam ratione iuriſdictionalia emolumenta, & obuentiones, & mulctas decimare poſsit.

2 ET in terminis hanc ſententiam tenet Baëça de decima, cap. 22. num. 3. vbi tenet, quòd tutori vel curatori omnes mulctas, confiſcationes, & obuentiones minori ſuo pertinentes decimare liceat; cùm & hæc loco fructuum habeantur: idque eleganter docuit Caſſaneus in conſuetudin. Burgund. rubr. 4. §. 17. verb. *Eſaneles fruct.* num. 16. fol.
3 148. col. 2. Molina, lib. 1. de Hiſpan. primogen. cap. 25. num. 22. Ex quibus inferri videtur, quod cùm maritus habeat fructus pro ſubleuandis oneribus matrimonij, vt in lege pro oneribus. ff. de iure dotium; habebit etiam mulctas, condemnationes & confiſcationes factas per iudices oppidorum dotalium, ad ſuam vxorem in proprietate perti-
4 nentium. Idque dicendum etiam reputat Baëça vbi ſup. in pedagijs, pontagijs, & vectigalibus vxori pertinentibus: non enim parum laboris impendit tutor in huiuſmodi rebus locandis, & percipiendis. Pro qua ſententia facit, quia nomine fructuum non tantùm quæ ex fundo colligi poſſunt, continentur, verũ & omne illud, quod re integra manente ex fundo colligitur, vt in l. item ſi fundi. ff. de vſufructu. ibi: *Quidquid ex fundo naſcitur, quidquid ve inde percipi poteſt, ipſius fructus eſt:* idque aduertit Ioan. Copius in tractat. de fructibus, cap. 4. n. fin. vol. 12. Molineus in conſuet. Pariſien. tit. 1. §. 1. gloſ. 1. num. 33. vbi hos reputat fructus eſſe ciuiles, & eorum appellatione omnes obuentiones, vtilitates, & commoda comprehendi exiſtimat; idque etiam firmauit Molin. in d. c. 25. n. 9. verſ. *Neque obſtat*, Ioan. Garcia in loco ſup. proximè citato.

SVPRADICTIS tamen obſtare vi-
5 detur tex. in l. diuortio. §. *Si vir.* ff. ſolut. matrim. vbi id dumtaxat appellatione fructuum cõtinetur, quod ex terra percipitur, idque ſi renaſcatur. Cuius deciſionis prætextu Bald. ibi animaduertit,
6 quod ſi maritus tabellio relinquat vxorem vſufructuariam ſuorum bonorum, talis vxor habere non debeat ſportulas ſcripturarum, quæ ex eius protocolis recolliguntur, eò quòd hæ ſportulæ fructus dici non debent, cùm non renaſcantur. Et hanc ſententiam firmauit Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 27. n. 35. & eo-

rum ſententia iuuari videtur ex textu in l.27.tit.11. part.4. vbi ſi lapidicina in dotem data non renaſcatur, quidquid maritus ex illa deducit, & percipit, ſibi non acquirit pro oneribus matrimonij ſubportandis, ſed lucro vxoris cedit, & tanquam capitale, & dos vxoris reputatur. Et quod vectigalia & pedagia appellatione fructuum non contineantur, tenet Nicol. Boërius deciſ.212. num.25. ergo nullo modo illa decimabit tutor, vel curator, cùm appellatione fructuum non contineantur.

SED prædictis non obſtantibus prior ſentẽtia veriſsima eſt: nam quamuis propriè & ſtrictè loquendo illud, quod renaſcitur, loco fructus habeatur, tamen impropriè & abuſiuè, & ſecundum communem loquẽdi modũ quidquid ex fundo percipitur, loco fructuum habetur, vel ſaltim obuentionis & emolumenti loco reputatur, vt in l. loci corpus. §.1.ff.ſi ſerui.vendice. & in l.fructus rei. ff. de reg.iur. fructibuſque naturalibus æquiparatur, vt docuit Molineus loco ſuperius citato, idque ſatis apertè colligitur ex text. in l. vſufructu legato.ff.de vſufructu, ibi: *Vt puta ædium vſufructu legato, quicumque redditus eſt, ad vſufructuarium pertinet, quæcumque obuentiones ſunt, ex ædificijs, ex areis, & cæteris quæcumque ædium ſunt.* Pro qua ſententia facit, quia qualisqualis vſus & commoditas rei loco fructus habetur, vt in l. fin.ff.de vſur.ibi: *Fructus rei eſt, vel pignori dare licere.* Ex quibus apparet malè ſenſiſſe Bart.in d.§. *Si vir*, quatenus tenuit, quod appellatione fructuum dũtaxat continetur, quod ex terra naſcitur, dummodò & renaſcatur; & ideo iuſtè reprehenditur à Paulo & Duareno, quos refert & ſequitur Molina d.n. 9. & à Ioanne Garcia d.c. 22. num. 48. quod tu nota perpetuò: & hanc ſententiam tenet nouiſſimè Gutier. de tutel. lib.3.c.24.per totum.

EX quibus inferri videtur, quod tu 8 tor clerici nondum presbyteri poſſit decimam deducere pro ſuo labore, ex omnibus fructibus ſiue redditibus & penſionibus ſuo minori debitis ſiue ab illo recuperatis, idque non obſcurè ſentit Caſſaneus in conſuetudin. Burgund. Rubrica. 4. §. 17. verb. *Eſaire*, num.67. quod dubio procul verũ erit, ſi talis tutor ſiue curator, vel locando prædia beneficijs annexa, vel colligendo fructus decimales, vel penſiones laborauerit, vel ſi ex fructibus qui ſuperſunt eleemoſynas in pauperes erogauit, vel prædia vel annuos redditus comparauit: iure enim Canonico & Diuino cauetur dignum eſſe mercenarium mercede ſua, vt refert diuus Paulus epiſtola 1. ad Timothæum, & Luc. cap.10. Et hanc ſententiam tenet Ioan. Gutier. de tutel. lib.3.cap.32.num. 6. caſu quo curator à iudice Eccleſiaſtico datus fuiſſet.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quod talis curator hos præbendarum fructus decimare non poſſit, tenuit Baëça de decima tutor. cap. 24. num.3. ea motus ratione, quia tutor datus à iudice ſeculari non habet poteſtatem in bonis ſpiritualibus ſui minoris, vt voluit Ancharran. in cap. ſi annuum, num. 4. verſic. *Sed hîc*, de iudicijs in 6. vbi Dominicus & Francus firmant, 9 quòd neque tutor teſtamentarius, vel datiuus alicuius clerici litigare poteſt pro beneficijs ſui minoris clerici, idque tenet Caſſaneus vbi ſupra rub.8.§.5.verſic. *Confirmatur*, num. 51. col. 2. deciſio Rotæ, 7.tit.de iudicijs, in nouis, num.6. ad fin. vnde inquit Baëça, cùm curatori deficiat facultas adminiſtrandi prædicta bona eccleſiaſtica, & per conſequẽs laboris ratio, in qua fundatur deciſio prædict. l. Fori, eadem ratione ceſſare debet diſpoſitio, arg.cap. cùm ceſſante, de appellat. cum complicibus.

SED Baëç. ſententia non obſtante, affirmatiua concluſio tenenda erit, eò quòd magis politica æquitate polleat, pro cuius corroboratione adduco ſequentia. Primò, quod vbi curator clerici eſt ſecularis, & coram ſeculari iudice

curam

curam acceptat, eâdem ratione & coram eo debet pro ratione reddenda cõ uenire, vt ſup. cap. 7. ferè per totum probauimus. Cùm igitur ratio fieri debeat in iudicio ſeculari, facienda erit ſecundum leges, ſtatuta ſiue conſuetudines ſeculares, & ciuiles, eáſque minor tam pro ſe, quàm contra ſe obſeruare tenebitur, ita colligitur ex Bart. in l. de quibus, num. 26. ff. de legi. & in l. omni innouatione. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & in l. 1. col. 2. C. de contrah. empt. Bald. conſ. 227. col. 2. volum. 1. Cuman. conſ. 8. Abbas in cap. Eccleſia S. Mariæ, n. 52. de conſti. & in cap. quod clericis, num. 6. de foro compet. & hanc concluſionẽ dicit ſingularem Philippus Francus in regula poſſeſſor. col. 3. de regul. iur. in 6. verſic. *Quinto fallit.* Dec. conſ. 452. col. 6. verſic. *Idem in ſtatutis*, num. 13. & 14. Ripa reſponſ. 4. num. 5. lib. 1. Caſtellus
10 in l. 70. Taur. num. 211. Facit quod eo ipſo, quòd clericus contrahit, & negotiatur tanquam ſecularis, non ſecùs ac ſi ſecularis eſſet, reputatur: & ſic de ſuis traficis decimam gabellario ſoluit, vt in l. 1. C. de iur. omni. iudi. notant Canoniſtæ in cap. quamquam, de cenſi. & in Clementina præſenti, & ibi Cardinalis, num. 9. eod. tit. Bertachinus de gabellis 2. part. quæſt. 1. & 7. part. quæſt. 7. Gregor. Lup. in l. 49. tit. 16. Partit. 1. Mexia plures referens in pragmatica panis, cõ cluſ. 5. num. 22. Parlador. lib. 1. rerum quotidian. cap. 3. num. 16. Et ſecundum conſuetudines laicorum debet iudicari, vt notat Abbas in cap. quod clericis, ex num. 6. de foro competen. facit ſententia Roderici Suarez in titulo *de las ganancias*, num. 42. vbi dicit, quod circa lucra diuidenda inter maritum & vxorem debet attendi conſuetudo loci, vbi maritus commora-
11 tur. Præterea pro hac ſententia facit, quia leges ſeculares & ciuiles, quæ circa res humanas & caducas diſponunt, clericos non minus quàm laicos comprehendunt, præterquam ſi lege canonicâ lex ciuilis fuerit abrogata, vt in cap. 1. de conſtitut. & ibi gloſſa, & vtrobique Doctores hanc concluſionem communem dicunt, vt firmat Menchaca de ſucceſsio. reſolutio-
12 ne. §. 10. num. 87. vbi tenet, quod vbi in re Canonico aliquid non eſt diſpoſitũ, recurrendum eſt ad leges & conſuetudines laicorum, & è contra: idque latè probat Plaça in Epythome delictorũ, cap. 1. num. 24. Cùm ergo lege Fori in Regno conſuetudine obſeruata tutoribus & curatoribus pro labore adminiſtrationis rerum ſuorum minorum decima pars fructuum ſit conſtituta, & in hoc ius canonicum nullam aliam contrariam diſpoſitionem habeat, procul dubio huic curatori res & beneficia ſimplicia minoris ſui adminiſtranti decima præſtari debebit, idque rationi eſt ſatis conſentaneum.

ET tenendo iſtam ſententiam non obſtat fundamentum Baëç. pro contraria ſententia adductum, quatenus ex Ancharrano probare intendit, quòd curator clerici non debet neque poteſt ſe intromittere in rebus beneficio ſui minoris attingentibus, quia Ancharran. loquitur ſine textu, indeterminatè, & ſub dubio, cuius contrarium verius eſt, vt oſtendit Barbatia eleganter in cap. ex ratione, num. 4. de ætate & qualitate, vbi dicit, quod licèt maior quatuordecim annorum poſsit habere beneficium Eccleſiaſticum, non tamen ſine curatore ad litem poteſt ſuper eo in iudicio experiri; & dicendum amplius exiſtimat, quod ſi Papa diſpenſauerit cum minore quatuordecim annorum ad obtinendum ſimplex beneficium, non videtur diſpenſare in hoc, vt ſine curatore eius adminiſtrationem habeat. Quam ſententiam ante eum tenuit Gofredus in c. indecorum de ætate & qualit. Abb. in cap. ex ratione, num. 12. ſupra relato, vbi tenet pro infallibili, quòd clericus non habet adminiſtrationem beneficij, niſi ad ætatem legitimam peruenerit: igitur ſi tutor, vel curator beneficiati decimas, redditus, & pro-

uentus, ſuo minori attingentes, adminiſtrare tenetur, & de dolo, lata, vel etiam leui, & aliquando leuiſſima culpa tenetur. l. tutori. C. de negot. geſt. l. contractus de reg. iuris, Damaud. de tutore cap. 7. num. 18. fol. 28. & latè ſupra iſto tractatu ſuo in loco adnotauimus, labor eius non debet eſſe vacuus à mercede, & illi rectè conuenit illud, quod boui trituranti os alligari non debet, & in propoſito plura adducit Octauian. Oſaſcus deciſ. 99. n. 22.

14 deric. Suarez vbi ſup. vnde cùm tutor vel curator fructus caſtrẽſis peculij decimare poſſit, vt reſoluit Baëça de decima, cap. 30. num. 16. & 17. eodem modo & fructus hos quaſi caſtrenſes decimare poterit, quia vbi eadem militat ratio, militat eadem iuris diſpoſitio, vt in lege illud. ff. ad legem Aquiliam. Rurſus, quia tutor decimat annuos reddi-tus ad vitam pupilli debitos, vt voluit Baëça de decima, vbi ſup. num. 18. & in tractat. de non meliorand. filiabus, cap. 4. num. 25. igitur & pari ratione decimabit hos fructus ad vitam minoris clerici deſtinatos.

NEQVE etiam obſtat text. in dict. cap. Sanctæ Mariæ, quatenus probat, quod clericus nõ habet diſpoſitionem rerum Eccleſiaſticarum, quia hoc eſt intelligendum de rebus merè ſpiritualibus Eccleſiæ, cæterum circa fructus & obuẽriones beneficij nõ ſe intromittit, quia in his (dubio procul) liberã adminiſtrationẽ & diſpoſitionem habet beneficiatus, eò quòd non ſint quid ſpirituale, ſed ſpirituali annexũ, vt in c. veſtra, 13 de locato, Abb. in c. fin. de rerũ permuta. idque teſte Octauiano Oſaſco iudicauit Senatus Pedemontanus deciſ. 32. num. 5. & licèt laico ſit interdictum, vt de huiuſmodi redditibus & prouentibus diſponere non poſſit, non tamen illi interdicitur adminiſtratio eorum. Sicque quotidie videmus laicos in adminiſtratores fructuũ & prouentuũ Eccleſiarum eligi: quinimò & in nõnullis Eccleſijs Hiſpaniæ ratione huius laboris habent fructus vnius canonicatus. Et quod illis laicis adminiſtratio ſit permiſſa, tenuit Rota deciſ. 8. tit. de procurat. in antiquis.

ET exſupradictis venit limitanda & intelligenda ſententia Roderici Suarez in cap. de maioratu, quatenus ibi, num. fin. dicit, quod pater, qui percepit fructus præbendæ ſui filij, debet illi rationem reddere & tradere omnes fructus à tali præbenda collectos; quia debet intelligi deducta decima fructuũ, cùm eam habere debeat ex ſupradictis pro labore in illis colligendis & adminiſtrandis impenſo, fructus nam- que præbendæ loco peculij caſtrenſis vel quaſi habentur, vt in lege Sacroſanctę. C. de Epiſcop. & Cleric. & notat Ro-

15 INSVPER dubitari poterit in propoſito, an diſtributiones ordinarias & quotidianas, quas iſte minor clericus lucratur, aſſiſtendo horis canonicis, tutor vel curator eius decimare poſſit. Et dicendũ videtur quod ſic, eò quòd quid-

16 quid ex hominis labore prouenit, fructus ciuilis reputatur, vt in l. mercedes. ff. de peti. hęred. Bart. in l. fin. in fin. ff. de iure fiſci, Bald. in l. ſi traditio, in fin. C. de actio. empti. Moline. in conſuetud. Pariſi. tit. 1. §. 1. gloſ. 1. n. 33. vbi tenet, quòd penſiones & ſalaria ratione perſonalis ſeruitij debita, fructus ciuiles reputantur: igitur ſi verum eſt, quod tutor poteſt decimare ſalaria minori ſuo debita, vt dixit in d. tractat. de decima. c. 22. n. 28. eodem etiam modo poterit decimare huiuſmodi diſtributiones ordinarias, quæ pro labore perſonali tali minori quotidie præſtantur.

RVRSVS pro hac ſententia facit doctrina Baldi in l. aduerſus, num. 1. C. de locato, vbi dicit, quòd licèt operarum merces non ſit fructus rei, dicitur tamen fructus laboris, cùm ergo fructus laboris minoris ex ſuperius adductis decimari valeat per tutorẽ vel curatorem, dubio procul dicendum videtur, quòd huiuſmodi diſtributiones à tutore decimari poſſint.

PRÆ-

PRÆDICTIS tamen non obſtanti-
17 bus contraria ſententia tenēda erit: primò, quia appellatione fructuum beneficij non veniunt diſtributiones ordinariæ, vt in cap. vnico, de cleric. non reſiden. in 6. tenet Couarr. lib. 3. variarum, cap. 13. num. 1. Oxeda de incompatibilitate beneficiorum, 1. part. c. 12. num. 8. Secundò, quia prædicta lex 2. Fori, dum loquitur de labore adminiſtratoris, & pro eo decimam curatori tribuit, non debet extendi ad ea, in quibus penitus nihil laborat tutor vel curator, prout non laborat in recuperatione harum diſtributionum offertarum, & eleemoſynarum, quæ breui (vt dicam manu) ab
18 ipſo minore ſingulis diebus pro quotidiano victu colliguntur, nullo mediante labore tutoris, vel curatoris. Deinde, quia licèt verum ſit, quòd operæ ſeruorum & ancillarum in fructu ſint, vt in d. l. mercedes, tamen liberi hominis opera non vtique in fructu habenda erit, & inter hominis liberi, & ſerui operas magnam differentiam conſtituit Accurſius in l. 1. verb. *Officium*. ff. de operis ſeruorum, qua anxius difficultate Baëça in dict. cap. 24. num. 19. tenendum exiſtimat, ſcilicet quod ſi adultus magnos fructus colligat ex ſua induſtria & labore, exercendo officium vel artificium, nullam ex illis decimam deducat eius curator, licèt contrarium paulò antea tenuiſſet in cap. 22. num. 28. vbi notabiliter dicit, quòd tutor poterit decimam ſalariorum ſui minoris percipere: & ſecundum hanc opinionem multoties vidi exoneratos tutores & curatores in rationibus rei pupillaris, & à iudicibus hæc opinio nonnumquam fuit obſeruata.

EGO tamen in hac difficultate diſtinguendum arbitror, an hæ diſtributiones, de quibus agimus, ſint illæ, quæ vulgò: *Pie de altar, ò entrada de la Igleſia*, nuncupantur, quæ quidem ab inuitis extorqueri non poſſunt, & hæc & ſimiles aliæ obuentiones, non tam fructuū, quàm donationum naturam ſapiunt, & ideo ex illis eleemoſynis decimam tutor vel curator non reportauit, cùm in fructu non habeantur, vt notat Oldradus conſil. 216. num. 1. Molineus in conſuetud. Pariſ. §. 37. gloſ. 10. num. 47. Quatenus affirmat, quòd cùm huiuſmodi diſtributiones extra ordinariæ ſint, & præſtētur ratione obituum, pro numero præſentium, & ſic ex arbitrio fortunæ quodammodo dependeant, nullatenus inter fructus computari debeant. Et hanc ſententiam tenet etiam Belencinis in tract. de charitatiuo ſubſidio, quæſt. 76. Ripa in cap. ad aures, n. 29. de reſcript. Rebuf. in tract. congruæ portionis, num. 86. Et confirmatur hæc ſententia, quia diſpoſitio generalis non debet extendi ad extraordinaria; l. Seio amico. §. *Medico*. ff. de annuis legat. & ſic diſpoſitio generalis dict. l. Fori, quatenus de fructibus loquitur, non debet ad extraordinarios fructus extendi.

AVT huiuſmodi diſtributiones ſunt præciſè præſtandæ, ratione aſſiſtentiæ in Eccleſia faciendæ, vt quia aſſiſtit horis canonicis: & licèt huiuſmodi diſtributiones non veniant appellatione fructuum, vt in dict. cap. vnico, & tenent Doctores ſupra proximè citati, tamen loco obuentionum & prouentuum habentur, cum quolibet anno (beneficiato volente) præbenda apta ſit prædictas diſtributiones tali præbendato reddere; quam diſtinctionem colligo ex his quæ notat Barboſa in lege diuortio. §. *Quod in anno*, num. 6 ff. ſolut. matrimon. vbi in propoſito ſupradicta adnotauit.

EX quibus inferri poſſe videtur, quòd ſi parochiani cenſuris compellantur, vt beneficiatis tales oblationes offerant in Dominicis vel alijs feſtiuis, ſiue Paſchalibus diebus, prout ſtante cōſuetudine poſſent compelli: vt tenet Couar. lib. 1. variar. cap. 17. num. 3. Octauia. Chaqueranus, deciſ. 99. num. 17. curator talis beneficiati prædictas etiam oblationes decimari poſſet, eò quòd ab inuitis extorquentur, & fructibus æquiparantur. Pro qua concluſione facit do-

ctrina Bertrandi consil.202.lib.3. vbi in ea est sententia, quòd si aliquis conduxerit omnes fructus iura & emolumenta alicuius commendæ, spolia & succes-
19 siones priorum tali commendæ subiectorum tempore talis locationis moriẽtium, ad prædictum conductorem spectent, cùm & hæc appellatione fructuũ comprehendantur: & hæc est notabilis conclusio secũdum Barbos. vbi sup. pro arrendatoribus commendarum Ordinum Militarium.

20 VLTERIVS quæritur, an tutor possit decimare partus ancillarum. In qua difficultate resolutiuè tenendum erit quòd non: & ratio est, quia huiusmodi partus in fructu nõ sunt, vt in l. in pecudum. ff. de vsur. & in l. 23. & 24. tit. 31. Partit. 3. idque voluit Connanus lib. 4. commentariorum, cap. 2. num. 2. Corras. lib. 5. Miscella. c. 8. num. 5. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu 49. à num. 7. & in terminis ita tenet Baëça de decima, c. 23. num. 4. Ex qua resolutione infertur, quòd si vxor adduxerit in dotem aliquas ancillas, quæ filios constante matrimonio dominæ suæ procreauerint, maritus non habebit earum partus tanquam fructus dotales vxoris, & ita tenet Baëça vbi sup. num. 7. Ioan. Garcia in tract. de coniugali aquestu, num. 167. Ioan. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 30. à n. 1. cum seqq. licèt aliquando contrarium iudicatum fuisse in Granatensi Cancellaria testetur ipse Baëç. dict. num. 3. Sufficit enim marito vel tutori, quod fructũ operarum talium ancillarum percipiat, quia hæc operæ loco fructuum reputãtur, vt in l. in hominis, & in lege fructus, ff. de oper. seruorum. In fœtibus autem pecorum proculdubio decimam illorum percipiet, quia huiusmodi partus verè fructus reputantur. *§. In pecudum*, instit. de rerum diuisio. & in l. 22. & 23. tit. 31. Partit. 3.

21 RVRSVS dubitatur, an si tutor administrauit tutelam alicuius pupilli in hac ciuitate Vallisoletana, in qua lex prædicta Fori, quæ de decima tutori præstanda loquitur, consuetudine obseruatur, ibique bona plura minor habebat, plura etiam alia Vlyssiponæ, vbi dicta lex Fori non custoditur, an non solùm decimam bonorũ Vallisoleto existentium, verum & Vlyssiponensium habere debeat. In qua difficultate dicendum videtur, quod non debeat habere decimam fructuum bonorum Vlyssiponæ existentium; cùm ibi lex Fori non seruetur. Vnde cùm leges Fori nullam vim habeant nisi quatenus in locis, vel prouincijs vbi obseruãtur, vt in l. 1. Tau. ibi: *En lo que son ò fueron vsadas y guardadas en los dichos lugares.* Consequens videtur, quod fructus bonorum Vlyssiponæ nõ decimet tutor Vallisoletanus. Quę sententia eo maximè suadetur, quia lex Fori de decima tutoris disponens, exorbitata iure communi, quo attento nullum salarium reportabat tutor pro labore administrationis bonorum pupilli, vt in dict. l. à tutoribus. *§. Principalibus.* ff. de administrat. tutor. & minimè ampliari debet, vt notãt communiter Scribentes in Authent. quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles. Bart. in l. omnes populi, num. 6. ff. de iustitia & iure, Anton. de Rosellis in tractat. de legitimatione. C. de causa finali, seu effectiua, num. 30. vers. *Vltimo pro ista*, per totum.

SED prædictis non obstantibus, contraria sententia probabilior apparet ex
22 sequentibus. Primò, quia mobilia in diuersis regionibus existentibus iudicantur non secundum locum, in quo sunt, sed secundum statuta prouinciæ vel ciuitatis, in qua dominus illorum bonorum mobilium residet, vt tenet Bald. in l. mercatores, per text. ibi. C. de commercijs & mercato. Alexand. in additionibus ad Bart. in l. 1. col. penult. C. de summa Trinit. & cons. 31. col. 2. vol. 2. & cons. 19. vers. *Secundo tamen*, lib. 6.

23 SECVNDÒ, quia quod de capite, idem de membris est iudicandum, vt in l. cùm in diuersis. ff. de religio. & sumpt. fune. & ferè in terminis hanc sententiã tenet Castrensis consil. 374. lib. 2. quate-

nus

nus dicit, quòd ſuppoſita conſuetudine, quæ viget in Cabodiſtria, quod tutores ſuperlucrentur fructus bonorum pupilli, non videt, cur nõ debeat etiam lucrari redditus impræſtitorum, quos percipere debebat minor ex impræſtitis Venetijs factis, & hac Pauli ratione motus hanc ſententiam in terminis tenuit Baëça de decima, cap. 34. n. 7. facit regula acceſſorium, de regul. iur. in 6.

TERTIÒ, quia finis legis Fori eſt, vt pro labore decima fructuum rerum minoris tutori præſtetur, cùm ergo pro labore tribuatur, & tutor etiam laborauerit adminiſtrando patrimonium extra vrbem & alijs in locis ſitum, ne vtique æquum erit, vt labor eius defraudetur: maior namque labor in adminiſtrandis bonis extra vrbem exiſtentibus, quàm in alijs bonis, quæ ſita ſunt intra vrbẽ verſatur, & ideo cum Baëç. tenendum erit. Pro cuius ſententia facit quod dicit Palat. Rub. in rubr. de donatio. inter vir. §. 62. num. 31. quatenus affirmat, quòd in quærendis lucris inter maritum & vxorem quæſitis, debet attendi conſuetudo domicilij mariti, etiam reſpectu lucrorum alio in loco adquiſitorum; idque tenet Bald. conſ. 208. volum. 3. Ioann. Garc. de coniugali aqueſtu, num. 146. vbi alios pro hac ſententia refert.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio rei, vbi ex legali diſpoſitione fieri debet, in duodecim partes fit diſtributio.*

2 *Pars rei, ſi debeatur ex diſpoſitione legis vel teſtatoris, per verba numeralia, diſtributio facienda erit in partes duodecim, ſecus ſi legatum fiat per verbalia nomina, dicendo lego Titio tertiam, vel quartam partem talis rei, quia tunc in tres vel quatuor partes diſtribuitur, ita vt ſi tertia legetur, in tres partes diuidatur.*

3 *Decima tutoris an præſtari debeat de qualibet re minori adquiſita in ratione fructus, an verò in pecunia præſtari ſatis ſit.*

4 *Pars quotitatiua alicuius rei ſi ex legis vel hominis diſpoſitione præſtari debeat, non eſt de qualibet re deducẽda, ſed iudicis arbitrio præſtanda erit.*

5 *Legitima licèt filijs debeatur ex bonis omnibus paternis, non tamen de qualibet re deduci debet, ſed iudex arbitratur, qualiter diuiſio facienda ſit.*

6 *Prælegatum tertij vel quinti an de qualibet re deduci debeat, ad intellectũ legis vigeſimæ Tauri.*

7 *Diſtinctio Authoris circa fructuum deductionem pro decima tutori ex bonis pupilli præſtanda.*

8 *Praxis adhuc à calculatoribus in deductione decimæ tutoris obſeruata.*

9 *Decima an ſit præſtanda tutori, deductis expenſis factis in fructibus colligendis pro rata.*

10 *Expenſum in fructibus pupilli redigendis, fructus ipſos minuit.*

11 *Tutor ſi mille quotãnis ex fructibus pupilli recollexit, quotãnſque centum ſoluit pro cenſu & annuo reditu ab ipſo minore debito, an adhuc integra mille decimare poſſit, nulla oneris facta deductione.*

12 *Inducta ad argumẽtum non debent operari diminutionem.*

13 *Tutor reſpectu decimæ ex fructibus minoris deducendæ, an loco vſufructuarij habeatur.*

14 *Tutor reputatur creditor minoris, reſpectu decimæ fructuum adquiſitorum ex rebus pupilli.*

15 *Fructus dicuntur deductis rei oneribus.*

16 *Vſusfructus fundi tributarij, ſi alicui legatus ſit pro certo tempore, an talis vſufructuarius tributa ſoluere debeat.*

17 *Decimam & expenſas executionis alguacellus an deducat, vbi bona non ſufficiunt executa, pro ſatisfaciendo creditore de principali, pro quo fuit facta executio.*

18 *Onus rei venditæ an debeat computari in pretio pro æſtimanda decima gabellario ſoluenda.*

19 *Decima alguacello debita pro executione an de illa pecunia tantum, quæ ex venditione*

rerum pro executione addictarum ſit, debeatur.

20 *Diſtinctio Authoris circa computationem decimæ faciendam, quãdo fundus venditus aliquibus oneribus eſt affectus.*

21 *Penſione ſuper beneficio Eccleſiaſtico impoſitâ, an beneficiatus & penſionarius pro rata onera beneficio affecta ſoluant.*

22 *Decima qualiter ſit deducenda per tutorem ex fructibus pendentibus tempore ſibi delatæ tutelæ.*

23 *Maritus an habere debeat pro oneribus matrimonij fructus pendentes in fundo vxoris tẽpore contracti matrimonij.*

24 *Intellectus ad text. in l. fructus pendentes. ff. de rei vendicatione.*

25 *Intellectus ad text. in l. in lege Falcidia. ff. ad legem Falcidiam.*

26 *Intellectus ad text. in l. cætera.* §. Sed ſi paratuit *ff. deleg. 1.*

27 *Legatum factum per teſtatorem executori teſtamenti, cenſetur factum in remunerationem laboris in executione impenſi.*

28 *Pars aliqua dotis ſi marito ab ſtatuto deferatur, & vxor marito legatum relinquat, an legatum imputari debeat in illa parte à lege vel ſtatuto marito delata.*

29 *Legatum factum tutori per patrem pupilli, an in decima debeat imputari.*

30 *Legatum factum à marito vxori, cenſetur relictum animo compenſandi cum arrhis à marito vxori debitis.*

31 *Legatum factum creditori per debitorem, quãdo animo compenſandi cum debito factum cenſeatur.*

CAPVT XXX.

Decima tutoribus præſtãda qualiter ex fructibus minorum ſit deducenda.

IN duobus capitibus præcedentibus adnotauimus, quibus tutoribus & curatoribus ſeu alijs adminiſtratoribus, & de quibus rebus decima fructuum eſſet præſtanda; modò autem videre libet, qualiter ſit per 1 calculatores hæc decima deducenda, & computanda. Et licèt ex legis diſpoſitione, vbi aliqua res in partibus eſt diuidenda, in duodecim partes diſtribui debeat, vt in l. qui non militabat, & in l. interdum. §. *Si pater.* ff. de hered. inſtit. §. *Hæreditas*, inſti. eod. tit. Et in qualibet diuiſione hanc regulam ſeruandam eſſe tradiderit Bartol. in dict. §. *Si pater*, & in l. codicillis. §. *Qui Sempronium.* ff. de vſufructu lega. In hac tamen decimæ fructuũ deductione in decem tantùm partes diſtributionem faciendam reputo, prout in decima Deo debita ſcripſit Abbas in cap. cùm homines, de decimis; vbi tenet, quòd quãdo alicui de aliqua re decima eſt præſtanda, non in duode- 2 cim, ſed in decem tantùm partes res diuidi debet; idque eleganter voluit Bart. in dict. §. *Si pater*, vbi dicit, quòd quando relinquitur alicui pars alicuius rei per verba numeralia, vt puta duas vel tres partes talis fundi, iſte fundus diſtribui debet in duodecim partes. Secùs tamen ſi legatum quotæ fiat, vtpote decimam, tertiam, vel quintam partẽ; quia hoc caſu in decem, vel tres, vel quinq; partes (dumtaxat) diuiſio & diſtributio rei fiet, & in hoc ſemper erit attendendus communis hominum vſus loquendi; quia hic præualet omni ſignificationi verborum, vt tenet gloſ. in l. liberorum. §. *Quod tamen*, Caſius. ff. de lega. 3. & in l. quod ſi nolit. §. *Qui aßidua.* ff. de ædilitio. edicto. & ita tenet Gutier. de tutel. lib. 3. c. 22. per totum.

3 QVIBVS ſic ad euidentiam præmiſſis, dubitari poterit, an decima ſit de quibuslibet fructibus minoris deducẽda, an verò ſufficiat quod in pecunia valor illius illi ſoluatur. In qua difficultate Bart. in l. ſuus quoque, num. 10. ff. 4 de hæred. inſtit. in ea eſt ſententia, vt ſi ex diſpoſitione legis vel teſtatoris pars quotitatiua alicuius rei alicui ſit præſtãda, non debeat deduci illa pars de qualibet re, ſed arbitrio iudicis diſtributio

fiat:

fiat: quam ſententiam fundare nititur ex text. in l. 2. C. quando & quibus quarta pars debeatur, lib. 10. vbi Bart. ſequendo gloſſ. ibi, affirmatiuè tenet, quòd ſi alicui quota rerum debeatur, non debet illa quota de ſingulis rebus deduci, & eum ſequitur Bald. in rubric. ff. de rerum diuiſ. Alex. in l. in quartam, num. 6. ff. ad legem Falcidiam. Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu 162. Pro qua ſententia facit, quia vbicunque pars aliqua bonorum legatur, licèt talis pars ſit in obligatione, hæredi tamē ſuccurritur, vt ſuo arbitrio partem rei, vel æſtimationem eius præſtet, vt in l. non amplius. §. *Cum bonorum*. ff. de leg. 1. & in l. fundi Trebatiani. ff. de vſufruct. lega.

5 RVRSVS quia licēt filijs debeatur legitima in bonis parentum, non tamē eſt deducenda ex qualibet re particulari hæreditatis, ſeu ex qualibet ſpecie; ſed diuiſio facienda erit arbitrio boniviri, prius animaduerſo an res commodam, vel incommodam diuiſionem habeat, vt tenēt Bald. Imol. & Alexan. in l. Marcellus. § *Res quæ*, num. 10. ad Trebellian. Baëça vbi ſup. num. 7. Menoch. caſu 163. num. 22. loquendo in deductione quartæ Trebellianicę, & caſu 164. loquendo in deductione Falcidiæ.

VERVM aduerſus prædictam ſentē
6 tiam vrget text. in l. 20. Tauri, vbi caſu quo quis melioratus fuerit in tertio vel quinto bonorum ex qualibet hæreditaria re, tertium vel quintum deducitur, vt patet ex ipſa lege, ibi: *En la parte de la hazienda que el teſtador dexare.* Et hoc tenent ibi communiter Scribentes, Baëça vbi ſup. num. 2. Lara de alimentis. §. *Si mater*, num. 58. vbi tenet hanc deductionem faciendam fore ſecundum antiquum ſtylum Curiæ, qui vſu forenſi iam diù receptus fuit: & hanc ſententiam ſequitur Gutier. de tutel. lib. 3. c. 40. n. 3.

PRO concordia tamen prædictarū
7 opinionum diſtinguēdum arbitror, an fructus per tutorem recollecti de bonis pupilli ſint ſtantes, & tales quod in partes diuiſi nullum incommodum adferant minori, & hoc caſu ex ipſismet fructibus decima, de qua agimus, deducenda erit, veluti ſi fructus conſiſterent in grege, tritico, vel oleo, & ſimilia. Cùm ergo hoc caſu pars tantam vtilitatē habeat reſpectu partis, quantam totū reſpectu totius, ex ipſismet fructibus deducenda erit; neque ſufficit vt æſtimatio illorum fructuum tutori detur, ex dict. l. Fori, ibi: *Mantengalos de los frutos, y tome el diezmo para ſi.* Quo fiet, vt ſi minor haberet tempore redditæ rationis mille amphoras vini ex fructibus vinearum recollectas, decima illarum in vino, & non in ęſtimatione petere poſsit, quia decima fructuum ſtatim quod fructus ex bonis minoris recolliguntur, ipſi tutori ipſo iure adquiruntur; ex d. l. Fori diſpoſitione, ſi tamen ſalua rei ſubſtantia decima deduci non poſſet, veluti quando ex equabus minoris duo vel tres equi producti ſunt, ſufficit vt æſtimatio decimę valoris talium equorum
8 ſoluatur, & ita diſtinguit Tellus Ferdinādus in d. l. 20. Tauri, num. 7. Aliter tamen ſe habet cōmunis ferè totius Regni praxis, ſolet namque per calculatores fieri cumulus omnium fructuum tam præſentium & exiſtentium, quàm conſumptorum, & his iuſto pretio æſtimatis, deducunt decimam totius æſtimationis, & hanc vel adiudicant tutori, vel ſi debitor appareat, quod illi pertinet in calculo recipiunt, ſed iudicio meo hoc non deberet fieri abſque voluntate & conſenſu tutoris vel curatoris, ſaltim reſpectu fructuum adhuc exiſtentium: cùm prædicta lex Fori expreſſē dicat, quòd recipiat decimam fructuum. Pro qua ſententia facit doctrina Bart. in l. eum qui, in fine principij. ff. de his quibus vt indig. vbi tenet, quòd quādo alicui debētur fructus, nō poteſt cōpelli, vt ęſtimationē recipiat; maximè vbi fructus extāt. Pluraq́; pro hac ſentētia congerit Baëça de decima. cap. 32. n. 2. cum ſeqq. vbi plura pro hac opinione recenſet fundamenta.

VL-

VLTERIVS dubitatur, an hæc decima fructuum tutori debita præſtari debeat deductis expenſis: & quidem quæſtio iſta difficillima viſa fuit Baëç. in ſuo tractat. de decima tutoris, cap. 29. per totum. Vbi poſtquam multa hinc inde aggregauit, tandem in ea reſidet ſententia, vt expenſæ deduci non debeant, hancque iuris inſtitutis magis cõgruere; affirmatiuam verò maiori æquitate fulciri aſſeuerauit, & hanc æquitatem probare conatur Barboſa in l. fructus, num. 21. ff. ſolut. matrimon. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 37. num. 2. latiſſimè. 9

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd neque in iure, neque æquitate negatiua ſententia fulciri poſſit, tenet Ioan. Garcia de expenſis, cap. 1. n. 20 cum tribus ſeqq. & quia vterque (ſuis in locis) & argutè & eruditè loquitur, reſecatis ſuperfluis, ego meam ſententiam hac in re proponere decreui. Et in propoſito dicendum exiſtimo, quòd tutor decimam partem expenſarum in colligendis & curãdis fructibus ſibi imputare debeat, alias verò nouem partes minori imputentur. Conſidero namque hos minores & tutores inſtar duorum ſociorum ſe habere, quorum alter operam, alter pecuniam tantum ponit, & in ſocietatem confert; vnde cùm hoc caſu, & in omnibus alijs, in quibus expẽdẽdum venit, ratione colligendorũ fructuum, quilibet pro parte lucri expenſas ponere teneatur, l. Mutius. ff. pro ſocio. l. non amplius. ff. deleg. 1. & nullus ſit caſus, qui hoc genus deductionis impediat, vt in l. fundus qui. ff. familiæ herciſcundę, & cùm non dicantur fructus, niſi deductis expenſis, vt in l. quod in fructibus. ff. de vſur. ibi: *Quod in fructibus redigendis expenſum eſt, non ambigitur, ipſos fructus diminuere debêre.* Si alter ſocius decimam partem lucri, ſiue fructuum reportare debet, illi etiam decima expenſæ attingere debebit, ſiquidem ratione expenſarum fructus etiam diminuuntur; & ſic erit intelligenda prædicta l. 2. Fori, ibi: *Mantengalos de los fructos, y tome el diezmo para ſi, por ſu trabajo.* Et ita in puncto concludo, quòd decima præſtari debeat tutori vel curatori & ſimilibus, deductis in computatione expenſis pro rata decimæ, quæ illi tribuitur, & prædictam rationem adduxit Baëça d. c. 29. n. 7. quæ mihi ſatis vrget. 10 11 12 13

SED modò pone, quòd ſuper bonis & patrimonio pupilli erat impoſitus & conſtitutus annuus redditus de centũ, & ex fructibus dictorum bonorum vel redditibus colligebantur ducentum quotannis, dubium erit, an tutor decimam deducere poſsit de illis ducentis, quę ipſe ex bonis pupilli percepit, an verò de ſolis illis centum, quæ ſuperſunt deductis oneribus patrimonio pupilli adiunctis. Et dicendum videtur, quòd illa ducenta decimare poſsit, ſi quidem ipſe laborauit in recollectione eorum: lex enim Fori, de qua agimus, pro labore à tutore impenſo in recolligendis fructibus minoris, & alijs oneribus adminiſtrationi annexis, decimam fructuum huic tutori conceſsit, non habito reſpectu ad onera rebus pupillaribus annexa. Quinimò & vltra recollectionis laborem, alius labor tutori accreſcit, ſcilicet in ſoluendis debitis minoris patrimonio iniunctis, aucto igitur labore non deberet decima diminui; quia inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, vt in Clementina, exiui de Paradiſo, & ibi Cardinalis, de verbor. ſignif. Albertus Brunus in tract. de augmento & diminu. concl. 6. n. 1.

SECVNDÒ pro hac ſententia facit, quia tutor reſpectu decimæ inſtar vſufructuarij habetur, vtpote, quia pro labore quotam fructuum percipiat, igitur cùm vſusfructuarius fructus integros fundi percipiat, non deductis oneribus rei, vt notat Bart. in l. fin. per text. ibi, num. 2. & in l. generali. §. fin. ff. de vſufruct. eodem modo tutor vel curator ratione æris alieni à minore vel ſuper eius bonis debiti, nullam diminutionem decimæ fructuum habere debebit.

TER-

TERTIÒ, quia iſte tutor loco etiam
14 creditoris habetur, reſpectu eius quod pro labore habere debet, ſed debitum vnius creditoris non diminuitur ratione alterius debiti, vbi bona debitoris vtroque creditori ſufficiunt; ergo neque decima tutori debita pro labore diminuenda erit, alijs inſtantibus creditoribus pupilli.

15 QVARTÒ, quia licèt verum ſit, quòd fructus dicantur deductis expenſis, vt ſup. latè probauimus, ex text. in l. quod in fructibus. ff. de vſur. tamen nulla lege cautum habemus, quòd fructus dicantur deductis rei oneribus. Pro quibus fundus, vel dominus fundi tenetur, non autem tenetur vſufructuarius, vt in Authent. de collato. *§. Nullus*, & in l. litibus, in fin. & in l. ij. penes C. de agricol. & cenſi. lib. 11. Octauia. Oſaſcus deciſ. 73. num. 3. Differunt namque multum expenſæ fructuum, & onera rei, & ideo à ſeparatis illatio fieri non debet, vt in l. fin ff. de calumnia. & in cap. 2. de translat. Prælato. Et pro hac ſententia
16 eſt text. phœnix in iure in l. qui concubinam, *§. Qui hortos.* ff. deleg. 3. quo cauetur, vt ſi alicui legatus ſit vſusfructus alicuius fundi tributarij, vſufructuarius integros fructus percipiat abſque deductione & ſolutione tributi, quia eius ſolutio competit domino fundi tributarij vel eius hæredi. Et pro hac concluſione facit ſententia Rebuf. in conſtitut. Regni Francorũ, tit. de litteris obligato. artic. 2. gloſ. vnica, num. 8. quate-
17 nus tenet. Quod decima ſiue expenſæ executionis debent deduci pro executoribus, etiam ſi non ſuperſint bona, ex quibus creditori ſatisfieri poſſit, & eum refert & ſequitur Auend. loquendo in decima executoris, 2. part. de exequẽd. manda. cap. 17. num. 10. verſic. *Et quod ex pẽſæ*: pari igitur ratione tutor integram decimam percipiet de fructibus rerum pupillarium, etiam ſi ea deducta, non ſuperſint fructus, ex quibus minor poſſit alimentari.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam tenet Baëça de decima tutor. cap. 27. n. 9. cum aliquibus ſeqq arguit namque à legitima filio debita, quæ tamen ære alieno minuitur, vt in l. Papinianus. *§. Quarta.* ff. de inoffic. teſtam. maiori ergo ratione in decima tutoris hoc ipſum dicendum erit, cùm aduerſus ius commune lex Fori fuerit conſtituta, & eum ſequitur Ioan. Gutier. lib. 3. de tutel. c. 34. num. 3.

SECVNDÒ mouetur ex regula tex. in l. Mucius. ff. pro ſocio, vbi illud tantùm ratione lucri ſocijs communicatur, quod ſupereſt deductis expenſis & ære alieno.

18 TERTIÒ mouetur ex doctrina Bald. in l. non amplius. ff. deleg. 1. quatenus dicit, quòd ſi ex quacumque re decima ſit ſoluenda, ſi res hæc vendita, ſolutioni alicuius annui redditus ſit affecta, hoc onus non debet computari in pretio pro decima deducẽda, ſed prius onus erit deducendum, deinde ex reliquis decima præſtabitur.

QVARTÒ fundatur ex doctrina
19 Auẽdañi vbi ſup. quatenus tenet, quòd decima executori debita deduci debet inſtar pecuniæ, quæ parti executanti ſoluitur; quam ſententiam tenuit etiam Mexia in pragmat. panis, concluſ. 2. n. 94. vbi plura alia ad corroborationem huius ſententiæ adducit, cui ego addere audeo, quod hæc decima alguacelli deduci debet tanquam expenſa in re vel quantitate debita facta, quæ omni caſu deduci debet, nullus enim eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat, l. fundus qui. ff. famil. herciſcundæ.

IN hac tamen difficultate iudicio
20 meo diſtinguendum foret, aut enim pẽſio ſoluenda venit præſtanda pro fructibus, qui ex fundo colligũtur, prout ſoluit emphyteota & ſimiles, & hoc caſu ſolutio talis penſionis ad dominũ proprietatis ſpectat, ita vt vſufructuarius huius rei emphyteoticæ ad nihilum teneatur. Aut penſio ſiue onus rei ſolui debet de ipſismet fructibus, & hoc caſu

vſu-

vſufructuarius pro rata vſusfructus; quem percipit, ſoluere onera rei erit obnoxius. Quam diſtinctionem colligo ex his, quæ notat Accurſius in d. §. *Qui hortos*, quem ſequitur Bart. Additio. in l. vſusfructus, la 2. verb. *Vſusfructus* ff. de vſufructu, & eam tenet Lara de alimentis. §. *Sed ſi filius*, num. 36. Ex qua diſtinctione dicendum erit, quod ſi minor teneretur aliquid quotannis ſoluere ex fructibus ſui patrimonij, pro cuius dubio vera ſit ſententia ex Baëç. ſup. relata. Si tamen vniuerſum patrimonium minoris, ex cuius bonis fructus percipiuntur, ſit hypothecatum alicui annuo redditus ſoluēdo, vel præſtationi annuæ pro dicendis aliquibus anniuerſarijs, tutor poſſit decimare omnes fructus collectos ex talibus bonis, dūmodò in omni euentu minor ex huiuſmodi fructibus alatur, hoc enim fuit præcipuum legis Fori intentum, vt capitale minoris eſſet ſemper intactum, vt patet ex eius verbis, ibi: *Mantengalos de los frutos, y tome el diezmo para ſi*: quòd & in Francia, & Cabodiſtriæ prouincia hoc ipſum ſolùm attenditur, vt capitale ſiue patrimonium pupilli ſit incolument empore redditæ rationis, vt ſupra cap. præcedenti, in princip. oſtenſum eſt.

21 Ex qua reſolutione colligitur, quòd ſi beneficium Eccleſiaſticum affectum ſit onere aliquid ſoluendi, vel patrono, vel alicui alij, aliquam partem fructuū debeat non ſolùm proprietarius, verùm & penſionarius pro rata fructuū ſibi attingentium huic oneri ſit obnoxius, vt in cap. conſtitutus, de religio. domibus. Et hanc cōcluſionem latè proſequitur Decius cōſ. 156. Caſſaneus in cōſuetud. Burgund. Rubr. 4. §. 6. num. 7. verſic. *Et ſuper*, Gigans in tractat. de penſio. quæſt. 38. Rebuf. de pacificis poſſeſ. 70. n. 120. Tiraq. de primogen. quæſt. 75. n. 10. Aluarus Valaſcus de iure emphyteo. q. 17. n. 9. vbi huiuſmodi ſententiam dicit notabilem ad deciſionem cauſarum, idq; ſine dubio procedere, niſi aliud ſuadeat longa & inueterata conſuetudo, in materia decimarij à Summo Pontifice Regi noſtro Philippo conceſſi. Concludit namque, quod Rex noſter pro rata illorum fructuum, quos percipit, teneatur contribuere in oneribus tali beneficio iniūctis. Si tamen ille, in cuius fauorem penſio conſtituitur, euitare velit ſimilē contributionem, conſulius faciet, ſi in bulla penſionis hanc clauſulam inſeri faciat, ſcilicet, quòd illam penſionem Papa concedit liberam ab omni penſione, collecta & tributo impoſito, ſiue imponendo, & ita practicatum fuiſſe per curiales peritos teſtatur Ioann. Garcia de expenſis, cap. 11. n. 58. aliàs enim dubiū non erit, quin tam beneficiato, quàm penſionario, pro rata fructuū, quos ex beneficio percipit, onus in dictum contingat. Et hanc ſententiam fouet nimis deciſio text. in l. 20. tit. fin. Partit. 3. ibi: *Deuen pechar cada vno comunalmente por lo que le viniere*: hinc etiam infertur intellectus ad text. in l. hactenus, & in l. ſi pendentes. §. *Siquid cloacarij*. ff. de vſufruct. ſic etiam venit intelligendus text. in l. 22. tit. 31. part. 3. ibi: *E ſi diezmo, ò otro tributo, ò pecho alguno viniere à ſalir de la coſa en que le otorgaren el vſufructo, el lo deue pagar del fruto que llenare ende*. Debet enim intelligi cum diſtinctione, de qua ſupra.

22 Vlterius controuerti poterit, qualiter tutor deducere debeat decimam ex fructibus tempore delatæ tutelæ pendentibus, in terris vel vineis, ſiue hortis minoris, & dicendum videtur, quòd nullam ex illis decimam deducere poſſit, ſed integraliter ad ipſum minorem pertineant, prout pertinent fundi, in quibus pendent fructus; cùm fructus pendentes pars integralis fundi cēſeantur, vt in l. fructus pendentes. ff. de rei vendi. Pro qua concluſione facit ſententia Alberic. 2. part. ſuorum ſtatutorum, quæſt. 226. vbi tenet, quòd fructus maturi, tempore quo finitur vſusfructus, non pertinent ad hæredem fructuarij, ſed omnino cedūt domino proprietatis. Rurſus, quia licèt hęres lucre-

tur

tur fructus hæreditatis, ita vt eos in Falcidiam imputare non debeat, vt in l. in ratione. ff. ad legem Falcidiam: tamen vbi fructus iam erant maturi tempore mortis teſtatoris, hæres illos non lucratur, ſed eos prout alias res hæreditarias reſtituere tenetur fideicommiſſario, & ſic pro Trebellianica vel Falcidia deducenda imputantur, vt voluit Iacobus de Arenis in l. ſiquis bonorũ. ff. delegat. 1. quem ibi ſequuntur Bald. Alexand. & Iaſo. Et hanc ſententiam tenent plures alij relati à Menoch. de arbitrar. caſu. 252. lib. 2. & hanc ſententiam in terminis tutatur Baëça pluribus alijs fundamentis adductis in tract. de decima, cap. 28. vbi indubitanter tenet, quòd ex fructibus pendentibus nullam tutor deducere poſſit partem.

SED prædictis non obſtantibus, affirmatiua ſententia magis emulcet, ſcilicet, quod ſaltim pro rata laboris impenſi in illis recolligendis, decimam habere debeat; lex enim Fori habet reſpectũ ad laborem dumtaxat in colligẽdis fructibus impenſum, prout ad laborem in ſeminandis, curandis, & conſeruandis adhibitum: cùm ergo tutor in dictis fructibus recolligendis laborauerit certo tempore anni, pro illius temporis rata decimam etiam deducet: quia æquum non eſſet, quòd illius labor vllo tempore vacuus eſſet à mercede: laboris namque ſui ſtipendium quilibet accipere debet, ita Lucæ cap. 10. Rurſus, quia vt habetur Deuteron. cap. 25. boui trituranti os alligari non debet: proportionabiliter enim ad laborem lucrum prçſtari oportet; prout loquendo in ſocijs mercatoribus tenet Conradus de contractibus, vbi dicit, quòd mercatores poſſunt aliquid lucrari proportionabiliter ad ſuas occupationes, quas habent, transferẽdo & exponendo mercesad commune forum, cui adſtipulatur, ꝙ dixit Apoſtolus. 1. ad Corinth. vbi vnuſquiſque ſecundum ſuum laborem mercedem recipiet, facit etiam text. in l. Seio amico. ff. de annuis legat. ibi: *Quia labor & pecunia diuiſionem recipiunt.*

23 RVRSVS pro hac ſententia facit, quia ſi vxor tradidit marito fundum cũ fructibus in illo pendentibus, maritus pro rata laboris impenſi in illis colligendis, ratam etiam fructuum ſibi acquirit, vt in l. diuortio, in princ. ff. ſolut. matrim. Quam concluſionem ibi deducit Paul. qui eam dicit menti tenendam, & eum ſequuntur ibi Cuman. Alex. & Iaſo. Scopus namque huius præmij marito ſcilicet, & tutori à lege præſtiti, eſt labor quod ab vtroque impeditur in colligendis & conſeruandis ac diſtrahẽdis huiuſmodi fructibus, & onus alimẽtandi pupillum ſiue vxorem, vt in l. pro oneribus. C. de iure dotium, & in dict. l. Fori. Et hanc ſententiam tenet etiam Gutier. (poſt hæc ſcripta viſus) in tract. de tutel. lib. 3. cap. 36. num. 13. & cap. 41. per totum: vbi agit, an tutori debeatur decima totius anni, in quo deceſſit, etiam ſi nõdum totus annus ſit elapſus.

ET tenendo iſtam ſententiam non obſtat text. à Baëç. pro contraria ſentẽ-
24 tia adductus, ex dict. l. fructus pendentes, quatenus probat quod fructus pendentes in fundo tempore ſententiæ cedunt ei in cuius fauorem ſententia lata fuit, eò quòd pars fundi reputentur, quia dupliciter reſponderi poterit. Primò, quòd non propriè pars fundi reputantur, ſed impropriè, cùm text. ipſe dicat, quòd videntur pars fundi: illud enim verbum, *Vidẽtur*, denotat improprietatem, vt in l. naturaliter. ff. de acquirend. poſſeſ. Vel ſecundò & melius reſpondetur, quòd illi fructus pendentes non cenſentur pars fundi integralis, numeralis vel quotitatiua, ſiue prædicamentalis, ſed eſt pars quædam integralis reſpectiua, habito reſpectu ad præſentem eiuſdem fundi ſtatum, ad hoc ſcilicet vt petitor in reſtitutione fundi, & fundum & pendentes fructus percipiat, quos ex natura rei vendicationis habere debet, & ita declarat Couarr. lib. 1. variar. c. 3. n. 2. & c. 15. n. 1.

NE-

25 NEQVE etiam obſtat, quòd fructus maturi augẽt hæreditatẽ, vt in l. in lege Falcid. pro contraria opinione à Baëç. adducta, quia ille text. loquitur vbi agitur de deductione Falcidiæ, quo caſu quilibet fundus hæreditarius, vel vniuerſa hæreditas iudicatur, & æſtimatur ſecundum præſentem ſtatum, tanquam vnum corpus integrale, ad hoc vt Falcidia vel Trebellianica deducatur, ex ipſismet rebus hæreditarijs, in quibus colẽdis vel beneficiandis ne vtique hæres laborauit, vnde periniquum eſſet, vt perciperet hæres fructus, quos non laboraſſet, qui enim non laborat, non manducat.

NEQVE etiam oberit aliud fundamentum à Baëç. adductum, in quãtum
26 dicit, quod fructus de proximo recolligendi habentur pro recollecti, ex text. in l. cætera. §. *Sed ſi parauit.* ff. deleg. 1. quia regula illius text. ſimpliciter & abſolutè ſumpta, non eſt vera, vt ex multis oſtendit Palatios Rubeus in rubr. de donation. §. 38. per tot. & maximè n. 11. vbi diſtinguit, an ſimus in fauorabilibus, vel odioſis. Quinimò & ſi quis vendiderit fundum fructibus pendentibus & iam maturis, non habebuntur pro recollectis, itavt venditori cedant, ſed pro rata emptori & venditori accedent, niſi aliter actum ſit inter partes: & hæc eſt vera & communis ſententia, vt elegantèr oſtendit Ioſephus Ludouicus deciſio. 79. per tot. Ex quibus concludo, quod cùm in caſu, de quo agimus, ſolùm attendatur ad laborem tutoris vel curatoris, ſi in fructibus colligendis, cõſeruandis, & diſtrahendis laborauit, omnino pro rata eius, quod laborauit, decimam habere debeat, ex ſupra relatis.

PRÆTEREA & in propoſito dubi-
27 tabitur, an ſi pater pupilli tutori, quem filio ſuo conſtituit, aliquid legauit, illud legatum debeat in decimam imputari. Et dicendum videtur, quòd debeat imputari, eò quòd animo compenſandi cum decima (ex diſpoſitione legali debita) conceſſum videatur, ex doctrina Angeli conſ. 163. vbi tenet, quòd ſi teſtator executori ſui teſtamenti aliquid re-
28 liquit, videtur relictum in ſatisfactionem laboris in executione teſtamenti impendendi. & eandem ſententiam tenet Alexand. in l. 1. num. 4. ff. deleg. 2. & eorum ſententia ſuffragatur ex doctrina Alberici, Bart. & Alex. in Authent. præterea. C. vnde vir. & vxor, vbi Salic.
29 & Iaſo, ſimul affirmant, quod ſi ex diſpoſitione ſtatuti ſuperſtiti coniugi pauperi quarta bonorum coniugis prædefuncti debeatur, ſi moriens aliquid ſuperſtiti legauerit, debet tale legatum in quartam ſibi debitam imputari, & hanc eandem ſententiam tenet Alexand. & Imola in l. ſi cum dotem. §. *Si pater*, per text. ibi. ff. ſoluto matrimo. facitque do-
30 ctrina Roderici Suarez in tit. *de las arras*, num. 36. verſic. *Item in debitore*, vbi dicit, quòd legatum vſusfructus vxori à marito relictum, cenſetur factum animo cõpenſandi cum arrhis, donatione propter nuptias, & alimentis anni vidualis, ſi ue etiam cum veſtibus lugubribus, & cum omnibus alijs, quæ vxori debebat, ex diſpoſitione legali, ſtatutaria, & conſuetudinaria, & hanc ſententiam ſequitur Franciſcus Marcus deciſ. 819. 1. part. Caualcan. de vſufructu mulieri relicto, num. 52. Simon de Prętis in tractat. vltimar. voluntat. lib. 4. dubitat. 6. & conſ. 182. Couar. in cap. officij, de teſtamentis, num. 8. & 9. Teilus Ferdin. Gomez. & Palat. Rubeus in l. 16. Tauri. Gregor. Lup. in l. 8. tit. 6. Partit. 6. gloſ. verb. *Le fina*, & in l. 16. tit. 9. part. 6. Peralta in l. Lucius, delegatis 2. num. fin. Baëça de nonmeliorandis filiabus, cap. 20. per tot. Palat. Rub. in repet. rubricę. §. 27. Matiẽço in l. 7. tit. 9. gloſ. 1. lib. 4. Recopil. Afflict. deciſ. 44. per tot. & deciſ. 138. Galdenſis de arte teſtandi, tit. 6. caut. 5. Campetius de dote 1. part. quæſt. 36. Boërius deciſ. 9. & 92. Et loquendo in indiuiduo noſtræ quæſtionis hanc ſententiam tenet Baëça de decima, cap. 5. num. 21. vbi expreſſè dicit, quòd legatum relictum à patre minoris eidem tutori, cum deci-

ma

ma ex diſpoſitione legali ſibi debita cõpenſari debet: ita vt tanto minus tutor ex fructibus & redditibus minoris recipiat, quantum ex cauſa legati à patre ſibi relicti percipit, & ita tenet etiam Gutier. de tutel. lib. 3. c. 5. n. 9. ſub certis tamen declarationibus.

PRÆDICTAM tamen Baëç. ſententiã veriſſimam reputo, vbi ex coniecturis, vel alio modo conſtitiſſet, eam fuiſſe patris voluntatẽ, vt cum decima cõpenſaretur: ſecùs tamen ſi non appareret de tali voluntate; hoc enim caſu, magis cẽſetur legatũ, vt alliciat illum ad melius adminiſtrandũ bona & patrimonium fi-
31 lij. Regula namque ſupradicta, qua cauetur, quòd ſi debitor ex diſpoſitione legali legatum aliquod ſuo creditori reliquerit, intelligitur factum legatum animo compenſandi cum debito, locũ habet quando ipſe debitor legat; ſed in noſtro caſu nõ debet decimam pater, ſed filius: & quando hæres eſt debitor, legatum à teſtatore creditori hæredis factũ nevtique cum debito hæredis compenſatur, vt notat Abbas in d. c. officij, n. 4. & ibi eum ſequuntur Anton. de Butrio & Imol. Iaſo. in d. Authen. præterea, n. 20. C. vnde vir. & vxor. idque mutata opinione, tenet idem Baëça vbi ſup. n. 39. vbi primam veram intelligit, quando eam fuiſſe patris voluntatem conſtiterit, quod animo cũ decima compenſandi legauit, aliàs ſecùs, ibique ad argumẽta pro cõtraria parte adducta argutè & eruditè ſuo more reſpondit.

HACTENVS in tribus capitulis præcedentibus aliqua, quæ ex tractatu de decima tutoris (eleganter à Baëça cõpoſito) deduximus, huic noſtro tractatui applicauimus, quæ frequentius in cauſis ratiociniorum verſari & agitari ſolent, qui tamen latiùs & diffuſius videre omnia ad decimæ materiam pertinẽtia affectauerit, ipſum legat, quia plura vtiliſſima & ſcitu digniſſima ad ſaturitatem congeſſit, quæ omnia nouiſſimè tranſcripſit Ioan. Gutier. in tract. de tutelis, 3. p. per totam.

SVMMARIVM.

1 *Rationes priuatim diſpunctæ & calculatæ, quando executioni mandari poſſint.*

2 *Rationes priuatim diſpunctæ inſtar priuati inſtrumenti habentur.*

3 *Inſtrumenta priuata interim quod in iudicio (præſente tabellione) non recognoſcuntur, minimè executioni mandantur.*

4 *Cõfeſſio reliquorum facta ab adminiſtratore, vel alio debitore coram tabellione, nihil nocet confitenti.*

5 *Rationes priuatæ parte reliquata recognitæ in iudicio, vel impactum deductæ, executioni mandari poſſunt, inſtar ſententiæ, vel inſtrumenti publici & guarentigij, etiam ſi à iudice non ſint approbatæ.*

6 *Rationibus priuatis coram iudice productis, quid à iudice ſit petendum, quidve ipſe prouidere debeat.*

7 *Executio liquidi an propter illiquidum retardetur.*

8 *Praxis in executione rationis de mandato iudicis diſpunctæ per calculatores â partibus nominatos.*

9 *Rationes diſpunctæ per calculatores à partibus electos, in eo quod ſunt concordes, & à iudice confirmantur, an ſe mot à appellatione executioni mandentur.*

10 *Iudex delegatus pro executione, & liquidatione alicuius chartæ executoriæ an prius quàm rationes exequatur, illas approbare debeat.*

11 *Executio liquidati virtute ſententiæ, quæ in rem iudicatam tranſiuit, in ipſamet ſententia, quæ executioni mandari debet, fundatur.*

12 *Condemnatus ad reddendum rationes, virtualiter eſt condemnatus ad ſolutionem reliquorum.*

13 *Condẽnato adminiſtratore ad hoc vt rationem reddat, reliquis apparentibus, abſque alia noua condemnatione pro illis executari poteſt.*

14 *Gerundium in oratione appoſitum, inducit cõditionalem diſpoſitionem.*

15 *Conditio ſi in ſpecifica forma nõ adimpleatur, reddit actum nullum.*

16 *Forma dat eſſe rei.*
17 *Liquidationis articulus cauſæ cognitionẽ (ſaltim ſummariam) requirit.*
18 *Fideiuſſor, qui præſtari debet in executione reliquorum, an debeat præſtari antequã præceptum de exequendo prouideatur à iudice.*
19 *Sententia eſt nulla, ſi omittantur ea quæ ſunt ordinis.*
20 *Ordine legis omiſſo, ordinabile vitiatur.*
21 *Rationes parte abſente diſpunctæ an aliquo ea ſu executari valeant.*
22 *Sententia lata contra adminiſtratorem poſiti, vel annonæ frumentariæ, ad hoc vt rationes reddat, an ratione factâ eo non citato, ad reliquorum executionem iure procedi poſsit.*
23 *Executio fieri poteſt abſque ſtrepitu, & figura iudicij, vbi notorie de debito conſtat.*
24 *Dictio, mox, quid importet in iure.*
25 *Confeſsi & conuicti damna recolliguntur.*
26 *Triticum ex publico horreo vel poſito vſurpatum an cum aliquo incremento reſtitui debeat ipſi poſito vel horreo publico.*

CAPVT XXXI.

Rationes legitimè diſpunctæ & calculatę, qualiter & quãdo executioni mandari poſsint.

RATIONES, de quibus agimus, dupliciter fieri ſolent, aliquando namque inter priuatos (vt aiunt) parietes ab ipſiſmet partibus accerſitis amicis diſpunguntur, aliquado etiam per modum iudicij contentioſi, & præcedente ſententia (qua iubetur, vt quælibet expartibus litigantibus ſuum rationalem nominet) ad calculandum, & ideo operæpretium erit, vt de forma exequendi huiuſmodi rationes nonnulla animaduertamus. Et in primis videndum erit, de rationibus bonorum Reipublicæ priuatim diſpunctis, & in propoſito dicendum erit, quòd ſi per priuatos calculatores diſpungantur, & quantum ſit reliquum finale appareat, etiam ſi coram tabellione à partibus fuerint ſubſcriptæ, & approbatæ, adhuc executioni mãdari non poterunt, donec coram iudice à partibus fuerint productæ, & recognitæ, vt voluit Bald. conſil. 134 vol. 3. quem refert & ſequitur Nicol. Boërius deciſio. 295. num. 14. Abiles in cap. Prætor. cap. 30. gloſſ. verb. *Faga pagar.* Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. 1. part. §. 6. num. 1. vbi tenent, quod huiuſmodi priuatæ rationes tunc demum executioni mandari poterunt, quando partes iam illis acquieuerint, eáſve coram iudice probauerint; nam & ſi extra iudicium approbẽtur (etiam præſente tabellione) adhuc niſi in iudicio fuerint recognitæ, executioni mãdari non poterunt, eò quòd interim quod rationes priuatim diſpũctæ non recognoſcuntur à partibus in iudicio, inſtar priuati inſtrumenti habentur: cùm huiuſmodi priuatis inſtrumentis nulla fides adhiberi debeat, donec in iudicio fuerint recognita, vt in l. inſtrumenta domeſtica. C. de fide inſtr. & in l. 5. tit. 21. lib. 4. Recopilat. idque in terminis noſtris firmauit Bart. in l. inſtar, num. 16. C. de iure fiſci, lib. 10. vbi dicit, quòd confeſſio facta à parte apud tabellionem officij nihil nocet confitenti, etiam ſi confiteatur ſe in quantitate per calculatores declarata eſſe reliquatum. Et in terminis dixit Bartol. in lege inſtar, num. 16. C. de iure fiſci, lib. 10. quod & ſi pars reliquata confiteatur ſe debitorem eſſe de reliquis apud tabellionem officij, adhuc executioni reliqua mandari non poſſint, niſi in iudicio rationes fuerint productæ, & à parte reliquata recognitæ. Secùs tamen ſi in contractum huiuſmodi rationes & reliqua tranſiſſent, quia hoc caſu, vt quilibet alius contractus executionem mereretur, vt tenet Girondas de

ga-

gabellis, 2. part. §. 1. num. 19. Gutier. in practicis, lib. 1. cap. 37. num. 2. Azeuetus in l. 22. tit. 6. lib. 3. Recopilat. Caſtel. à Bobadil. in Politic. Prætor. lib. 5. cap. 4. num. 84. Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 1. part. §. 6. num. 1. Pro qua ſententia adducit text. in l. 1. §. *Præterea*. ff. de contrario, & vtil. iudi. tute. ibi: *Sed ſi reprobata eſt hæc reputatio, & acquieuit, non debet index contrario iudicio id reſarcire*. Pro qua ſententia fâcit, quia actus alioqui nullus confirmari poteſt, ſi partis illi accedat conſenſus, vt tenet gloſ. in l. 2. C. communia vtriuſque iudi. idque tenet Bobadil. vbi ſup. verſic. *Como*
6 *tambien*. Confectis igitur huiuſmodi priuatis rationibus, parſique alteram reliquauit, petat, vt calculatores illas coram iudice producant, & illis productis rurſus petat à iudice, vt parti reliquatæ percipiat, vt & iuret an in tanta quantitate fuerit reliquata, quod ſi ita rem ſe habere declarauerit, & pars, cui reliqua debentur, executionem talium rationum petierit, inſtar inſtrumenti priuati recogniti ad petitionem creditoris executio fieri debet: ſi verò pars reliquata ſe grauatam dicat in rationibus, & à calculis appellauerit, appellationi deferendum erit, vt voluit gloſſ. in Authent. de ſanct. Epiſcop. §. *Æconomos*, verb. *Repetitionem*, niſi in cauſa de quo ibi, & ſimilibus, in quibus ſpeciali ratione, ſcilicet cultus diuini non minuendi, ſemota appellatione, ad executionem priuatarum rationum proceditur, vt patet ex text. ibi: *Non enim concedimus prædictis perſonis pro memoratis cauſis ante examinationem & exactionem debiti proprios Epiſcopos declinare, & ad alia venire iudicia*. Vbi Bart. dicit nota hîc caſum ſpecialem, in quo pendente appellatione mandatur ſententia executioni: regulariter tamen contra, & hæc eſt concors omnium Scribentium ſententia.

Si verò pars reclamauerit, & rationes reuideri per alterum calculatorem affectauerit, alius rationalis ad reuidendum rationes eligitur & nominatur per iudicem, ac demum quod iſte probauerit, iudex confirmabit, & executioni mandabit, vt voluit Parlador. vbi ſup. Si tamen à quibuſdam parcellis reclamauit, alijs verò aſſenſerit, quod ſine controuerſia ex præcedente iudicis confirmatione executabitur, quia
7 executio liquidi propter illiquidũ non retardatur; maximè ſi reus alicui quantitati iam acquieuerit, & ita voluit Socin. conſ. 24. col. 11. verſic. *Et primo*, vol. 1. & conſil. 256. col. 3. verſic. *Aliquando*, volum. 2. Cuius ſententia in hoc caſu ir refragabiliter erit intelligenda, cùm ceſſent inconuenientia, de quibus egimus ſup. cap. 21. dum tractabimus de executione introitus, antequam exitus recipe retur facienda.

Secvndo verò caſu, ſcilicet, quan-
8 do rationes fuerunt redditæ prætextu alicuius chartæ executoriæ, cuius virtute calculatores à partibus fuerunt nominati, & ipſi concordi iudicio in certa quantitate reum reliquatum eſſe iurauerint, productis coram iudice rationibus, copiam illarum partibus præſtabit, ipſique illas contradicent in his, in quibus ſe grauatos ſenſerint, ac demum figillatim & in ſpecie ſua grauamina explicabunt, non tamen generaliter & ſub inuolucro, quia ſi huiuſmodi allegaren tur grauamina, minimè retardanda foret executio, cùm generalitas confuſionem pariat, vt in l. legato generaliter. ff. delega. 3. Hieronym. Aumion. deciſ. 173. num. 6. & ſi pars quæ ſe grauatam dixerit, ad probandum ſe offerat, dato ſibi termino competenti (arbitrio iudicis) probationes ſuas faciet, & corã iudice producet, & publicatis probationibus concludetur, in cauſa arbitraria namq; redacta ſunt ad inſtar iudiciorum, vt in l. 1. ff. de arbitris, & neq; partes hæc ſubſtantialia iudicij remittere poſſent, vt tenet Bart. in l. ſocietatem. §. *Arbitrorum*, num. 9. ff. pro ſocio, & ita practicari in Cancellaria Valliſoletana teſtatur Monteroſus tractat. 5. n. 7. & 8. fol. 79.

col. 2. Ioann. Gutierr. Practic. quæſt. lib. 1. quæſt. 37. num. 3. & ſtatim iudex circa iniuſtitiam partium & errores à partibus allegatos ſententiam ſuam proferret, approbando, vel reprobando iſtorum calculatorum vota, prout ſibi de iure melius apparuerit, & ſtatim, 9 quod confirmatum fuerit, executioni mandabit, ſemota qualicumque appellatione, vel reclamatione, vt in l. 24. tit. 21. lib. 4. Recopilat. ibi: *Mandamos, que en lo que ſe conformaren los Contadores nombrados por las partes, ſiendo confirmado por ſentencia del juez que de la cauſa conociere, ſe execute ſin embargo de apelacion.* Ex cuius legis deciſione videtur approbata deciſio dicti §. *Æconomos*, in vniuerſum, & ita tenent Parlador. & Bobadilla, & reliqui ſupra citati, vbi ſup. interim tamen quod calculus à iudice confirmatus non fuerit, adminiſtrator debitor reliquatus non efficitur, vt tenet Bart. per text. ibi in l. inſtar. C. de iure fiſci. lib. 10. Petrus Surd. deciſ. 216. n. 47.

SED fortaſſè dubitabitur, an iudex 10 executor alicuius chartæ executoriæ ante quam rationes virtute eius confectas exequatur, illas approbare debeat. Et dicendum videtur, quod etiam ſi illas non approbauerit executioni mandare poſſit, quia executio 11 ſententiæ in ipſamet ſententia, & iudicis præcepto de exequendo dato fundatur, vt in l. 2. C. de vſur. & fructi. lega. Pariſ. conſil. 69. n. 30. & 32. lib. 1. Quinimo ex eo ſolo, quòd quis ad reddendum rationem fuit condemnatus, virtualiter cenſetur condemnatus ad reliquorum reſtitutionem, nullo alio ad- 13 miniculo vel ſententia iudicis interueniente, vt voluit Afflictis deciſ. 157. Azeuet. alios referens in l. 22. tit. 6. lib. 3. Recopil. num. 9.

ADVERSVS tamen ſupra relata facit text. in dict. l. fin. ibi: *Siendo confirmadas por el juez que de la cauſa conociere*, ge- 14 rundium namque illud, *ſiendo*, de quo in dict. l. Regia inducit conditionem, ſeu formam quandam in actu gerendo adhibendam, ex Bald. in l. fallus. C. de furtis, Bart. in l. 1. num. 36. ff. de condit. & demonſtrat. Gregor. Lup. in l. 27. tit. 5. Part. 5. gloſ. verb. *El precio*, circa fin. Cùm 15 ergo, conditione in ſpecifica forma nõ adimpleta, actus non ſubſiſtat, vt in l. Mæuius. ff. de cond. & demonſtr. vtpote, quia ſit ſine forma, quia forma dat 16 eſſe rei, vt in l. Scia, de auro, & argent. lega. executio nulla erit pronuntianda, eò quòd forma ſubſtantialis defuit, & hanc ſententiam veriſſimam reputo, vbi iudex iſte executor mixtus eſſet: articulus namque liquidationis & ratio- 17 nis diſpungendæ inſtantiam & cauſæ cognitionem quandam (ſaltim ſummariam) habet, vt notat Innoc. in cap. dudum, de præſump. Balb. in l. & ſi non cognitio. n. 1. C. ſi contra ius vel vtili. pub. Quilibet namque articulus cauſæ propriam inſtantiam & cauſæ cognitionem habet, ex Bald. in l. 1. C. de iuramen. calumniæ. Afflict. deciſ. 346. num. 2. vbi tenet, quod vbicumque eſt, vel eſſe poteſt rei contradictio, ibi eſt inſtantia. Et ex hoc infero, quòd ſi reus captus ſit à iudice executore, eò quòd ex introitu rationum eum debitorem inueniat, ſtatim per ſuperiorem iudicem relaxari debeat, vt colligitur ex notatis per Hieronym. Laurent. in deciſ. Auinion. 173. n. 2.

CREDEREM tamẽ, quòd hac in re diſtinguendum eſſet, an executor eſſet mixtus, aut merus: ſi enim mixtus eſſet, eò quòd cauſæ cognitionẽ habet, ex ſupra proximè citatis, ante executionem cõfirmatio præcedere deberet, ex d. lege Regia; cùm negari non poſsit, quòd iudex iſte aliqualem rei cognitionem habeat, ex ſupra relatis, & ſic illi conueniant verba dictæ legis, ibi: *El juez que de la cauſa conociere*. Si verò merus executor eſſet, vel mixtus cũ cõmiſsione, q̃ quidquid liquidauerit, exequatur (prout in multis commiſsionibus & ſententijs Cancellariæ appenſatè appoſitum vidi) approbatio non erit neceſſaria: ſiquidẽ facta

facta liquidatione, & exequendo commiſsionem ſuam (prout tenetur) illam ad litteram adimplet, quam adimplere debet, ex textu in lege diligenter. ff. mãdati. Benè tamen verum eſt, quod vbi huiuſmodi rationes non confirmatæ ad Cancellariam adducuntur, & de nullitate allegatur, nunquam nullitas attendi ſolet, ſed demum de meritis cuiuslibet capituli, ac de eius iuſtitia vel iniuſtitia tractatur, & cõfirmando, vel reuocando grauamina, cauſa terminatur, & ita multoties practicatum vidi, & huic praxi inhærendum erit, quidquid in propoſito ſentiat Gutier. in practi. c. 37. num. fin.

RVRSVS circa interpretationem
18 dictæ legis finalis Recopilat. videre obiter libet, an à creditore rationum executionem petente, datio fideiuſſoris legis Matritiæ præcedere executionem debeat. Et dicendum videtur quod ſic, ex verbis eiuſdem legis finalis, ibi: *La tal ſentencia ſe execute, haziendo obligacion, y dando fianças llanas y abonadas la parte en cuyo fauor ſe diere*: ex huiuſmodi enim gerundijs, ſcilicet, *haziendo*, & *dando*, conditionalis diſpoſitio redditur, ex ſupra relatis, num. 14. idque tenet Auend. de exequend. mand. 1. part. cap. 1. num. 29. vbi loquendo de explicatione l. 4. tit. 21. lib. 4. Recopilat. quæ prorſus eadem verba continet, tenet quod affirmatiua ſententia locum habet, ſi à parte executata petatur, vt non aliàs executio fiat, quàm ſi ante omnia creditor fideiuſſorem præſtiterit, argument. text. in l. 4. §. *Hoc autem iudicium.* ff. de damno infecto, & in hanc ſententiam inclinat Gutier. in l. nemo poteſt, num. 442. deleg. 1.

EGO tamen in caſu dict. l. 4. & huius legis finalis, de cuius interpretatione modò agimus, iudicem ex officio huiuſmodi fideiuſſorem præſtari iuſſurum exiſtimo, etiam ſi à parte non petatur, neque interim reliqua executioni mandaturum: & ratio ea eſt potiſsima; quia
19 prædicta verba, *dando fianças, &c.* reſpiciunt ordinem iudicij: & quando ea, quæ ſunt ordinis iudicij, omittũtur per iudicem, ſententia eſt ipſo iure nulla, vt tenet Brixianus in tract. directorium electionum, c. 33. n. 2. vol. 8. Bantius de nullitate proceſſus. num. 2. vbi dicit, quòd in quocunque iudicio quantũcunq; ſummario, & etiam inter quaſcunque perſonas, iuris ordo ſeruari debet, & cum refert & ſequitur Lancelot. de attentatis, 3. part. cap. 52. num. 3. Cùm igitur d. l. finalis formam, ſeu ordinem procedendi conſtituerit circa executionem reliquorum, & dationem fideiuſſoris, à forma recedendum non erit: & ita in terminis tenendum reputat Azeuetus in d. l. 4. num. 190. ad med. licèt Gutier. vbi ſup. hanc ſententiam firmare non auſerit, niſus in deciſione legis 19. tit. 21 lib. 4. Recopil. quatenus diſponit, fideiuſſorem inſtar legis Toleti dandum in fine litis, & in calce viæ executiuæ præſtari poſſe.

VERVM prædictæ legis Regiæ deciſio, in caſu de quo agimus, mihi parum vrget, eò quòd magna ſit ratio differentiæ inter iſtum & illum caſum. Et prima ratio differentiæ eſt, quia Legislator expreſſè in vtroque caſu diuerſam tribuit formam procedendi, eâ nixus forte ratione, quia quando executio fit virtute alicuius inſtrumenti guarẽtigij, vel priuati à debitore in iudicio recogniti, ex fide tabellionis, vel virtute cõfeſsionis manifeſtè patet de veritate contractus, & voluntate ſpontanea, quam habuit debitor tempore contractę obligationis, & nulla poteſt tergiuerſatione celari, niſi aliqua exceptio legalis fuerit oppoſita & probata. At verò in caſu, de quo agimus, non conſtant reliqua, niſi per arbitrorũ ſeu calculatorũ declarationes, nulluſq; cõſenſus partis reliquatę interuenit: quinimo ab illorũ calculatorũ votis, & iudicis cõfirmatione fortè eſſet appellatũ, & ſic propter incertũ finẽ litis æquum eſt, vt ſiquidem reus grauatur in hoc, vt rationis reliquatus, concordi calculatorum voto declaratus,

executioni mandetur, ſtatim quod à iudice eſt confirmatus, appellatione remota quo ad effectum ſuſpenſiuum in alio releuetur, ſcilicet, quòd prius actor præſtet hunc fideiuſſorem, de quo agimus, antequam executio fiat pro reliquis, in quibus fortè in via ordinaria iniuſtè grauatum fuiſſe appareret, ex quibus à ſententia Ioannis Gutier. libenter diſcedo; quia ordo legis in ſententijs & decretis exequendis omninò eſt ſeruandus, vt voluit Maranta de ordin. iudi.
20 cap. 1. num. 5. Aliàs autem ſi legis ordo omittatur, ordinabile corruit & vitiatur, vt tenet Bald. cõſ. de ſchiſmate. col. 2. quem refert & ſequitur Ioan. de Licerier in tractat. de primogenit. in præfat. num. 3. vbi dicit, quòd ordo eſt figura ſubſtantiæ cuiuſque rei, & nihil conſtat ſine ordinis compoſitione.

21 INSVPER dubitatur, an executio pro reliquis poſſit fieri, quando rationi non interfuit adminiſtrator. Et dicendum videtur, quòd non; quia citatio partis omni iure, ſcilitet diuino, naturali, & poſitiuo, in quocunque iudicio, etiam quantumcunque ſummario & executiuo requiritur, vt in l. de vno quoque. ff. de re iudic. cap. cùm olim, de teſti. gloſ. in c. cùm dilectis filijs, verb. *In dicenda*, de purga. cano. Innocen. in cap. tua, de cohabita. clerico. & mulie. & innumeros pro hac cõcluſione refert Philippus Portius lib. 1. concluſ. cap. 43. ampliat. 1. & quod aliàs fit, dicitur res inter alios acta, quam neque prodeſſe neque obeſſe debet, ex toto tit. *Res inter alios acta*; & multa pulcherrima in materia citationis tradit Caſtel. à Bobad. in Polit. lib. 2. c. 5. n. 36. loquẽdo in propoſito rationum conficiendarum.

IN contrarium tamen eſt text. fortiſ
22 ſimus in l. 2. §. *Quod de frumentaria*. ff. de adminiſt. rer. ad ciuit. perti. vbi ſententia lata aduerſus adminiſtratorem publicæ annonæ frumentariæ circa reliqua ex rationibus ſui libri liquidata, executioni mãdari poteſt, inquit enim: *Quod de frumentaria ratione in alium vſum conuerſum eſt, ſuæ cauſæ cum incremento debito reſtituatur, idque & ſi contra abſentem pronuntiatum eſt, inanis querela eſt.* Et hanc concluſionem probat Bart. ibi, & in l. inſtar, num. 8. C. de iure fiſci. lib. 10. loquendo in reuiſore quarumque rationum indifinitè, Paul. Caſtren. in l. nec quicquam. §. *Vbi decretum*. ff. de offic. Proconſul. Iaſo. in l. ſi quis arbitratu, num. 22. ff. de verb. Philip. Port. loco ſup. citato, limitat. 72. Auenda. de exequend. mandat. 1. part. cap. 9. num. 3. & licèt gloſ. in d. §. *Quod de frumentaria*, verb. *Inanis*, dicat, quòd ibi eſt caſus ſpecialis; tamen Iaſo. in dict. §. *Vbi decretum*, num. 45. idem in reuiſione rationum exequenda contra quoslibet adminiſtratores dicẽdum exiſtimat, etiam vbi pars non eſſet abſens per contumaciam. Quod ipſe verum intelligit, vbi certum eſſet, nullam exceptionem tali abſenti adminiſtratori competere, & ita ſe reſpondiſſe in facti contingentia teſtatur; & hanc cõcluſionem notabilem dicit, & pro ea adducit Abbatem in cap. 1. de cauſa poſſe. & proprie. & Romanum conſ. 499. num. 5 dicentẽ, quod quando patet, quòd quis nõ habet ius in beneficio, poteſt (quinimo & debet ordinarius) etiam eo non vocato abſque aliqua alia cauſæ cognitione ab illo beneficium auferre; & huic ſententiæ ſe ſubſcripſit Philip. Port. lib. 1. concluſ. concl. 43. limitat. 68. verſ. *Sub limita*. Bobadil. in Polit. lib. 5. cap. 4. num. 83. vbi dicit, quòd ex eo reliqua reſultantia ex ratione libri depoſitarij publicæ annonæ executari poſſunt, etiam vbi ipſe non interfuit rationibus; quia cùm ex ipſius libro rationis conſtare debeat de introitibus & exitis rationis communis, & nullam aliam defenſionem habere poſſit, hic eſt caſus ſpecialis, in quo & ratio diſpungi, & reliqua executioni mandari poſſunt, parte non citata. Pro qua ſententia vltra ſupra relatos, adducit Afflict. deciſ. 178. Belugam in ſpeculo Principum, rubrica. 37. §. *Inhumanum*. num 2. Conradum 1. part. n. 3. in Curiali Breuiario. lib. 1. cap. 9. §. 2.

pag.

pag. 23. & alios refert Redin. de maieſta. Princip. verb. *Sed etiam per legitimos*, n. 98. fol. 84.

MIHI tamen prædicta Doctorum ſententia ſatis non arridet, quinimò eã ex dict. §. *Quod de frumentaria*, deduci nõ poſſe arbitror; non enim verba illius text. aliquo modo innunt, quod rationes annonæ frumentariæ, abſente & non citato adminiſtratore, diſpungi vel executari poſſint: ſed hoc vnum decidere intendunt, ſcilicet, quod poſtquam ad rationem reddendam adminiſtrator citatus fuit, & ex eius libro rationum à ſe producto conſtiterit, aliquid ex frumentaria annona in alios vſus conuertiſſe, hoc annonæ reſtituatur ex bonis adminiſtratoris, etiam ſi ipſe abſens tempore ſententiæ reſtitutoriæ fuerit: & ratio huius deciſionis fuit, quia cùm ex libro adminiſtrationis, qui habetur tanquam probatio, probata notoriè conſtiterit, quòd triticum, vel pecunia ex triti co frumẽtariæ annonæ redacta in alios vſus conuerſum fuit, cùm hoc de facto
23 factum fuerit, de facto etiam reſtitutio fieri debet; in notorijs namque & manifeſtis ſpolijs de facto & abſque ſtrepitu & figura iudicij proceditur, vt voluit Roman. vbi ſup. ex text. in cap. venerabilem, & in cap. bonæ, de electio. vbi in facto notorio, in quo nulla poteſt defenſio competere, abſque citatione ad ſententiam, & eius executionem proceditur, & ita prædictum. §. *Quod de frumẽtaria*, intelligit Abbas in cap. cùm olim, num. 20. de re iudic. Felin. in cap. Sanctę Marię, num. 20. de conſtit. Philip. Port. vbi ſup. Parlador. lib. 2. rerum quotid. c. fin. 1. part. §. 6. num. 5. & hunc intellectũ etiam iuri regio cõgruere videtur, quatenus in l. 9. tit. 7. lib. 5. §. 8. Recopil. (loquendo in reſtitutione frumenti ex publica annona per publicos officiales ſuſcepti) cauetur in hæc verba, ſcilicet: *Que lo bueluan con el quatro tanto, y luego ſe executen en ellos las dichas penas*: quę dictio,
24 *luego*, quæ idem quod mox ſignificat, omne temporis interuallum excludit, vt notat Bart. in l. 1. ff. ſi cert. petat. Iaſo. latiſſimè in l. ſi arrogator, num. 10. ff. de adoptio. Et licèt huius dictionis terminus ex iudicis arbitrio regulariter pendeat, vt voluit Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſu 17. num. fin. tanta eſt vis huius dictionis, *mox*, quando à lege profertur, vt in terminis aliàs à lege conſtitutum concedi non permittat, vt tenet Bald. in l. quoniam nulli. C. de appellatio. Iaſ. vbi ſup. num. 10. Quinimò vt procedatur omiſſo omni ordine iuris ſuadere videtur ex text. in Authentic. ſi quis. C. ad leg. Iul. de adult. ibi. *Nulla ratione quæſita, habent puniendi licentiam*. Quod maximè procederet, quando ex libro ipſius depoſitarij, ſeu adminiſtratoris annonæ qualiter in alios vſus conuerſum fuit, conſtaret: quia ex quo per eius librum rationum, & ſic per depoſitarij confeſſionem, de vſurpatione appareret, iudex nullo alio ſpectato ad executionem & reſtitutionem procedere debet: in conuicto enim & confeſſo nullæ ſunt
25 partes iudicis, niſi ad exequendum, vt in l. poſtrem iudicatam, ff. de re iudicat. neque ſeruari ordinem iuris oportet, vt tenet Benedictus de Plumbino in l. diui fratres. §. 1. ff. de libera. cauſa, neque etiã curatur de ineptitudine proceſſus, vt voluit Felin. in cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ, num. 20. de conſti. Quinimò & iure regio iudicibus Cancellariæ inhibetur, ne appellationi deferant, néve attentata reuocent in rebus bonam Reipublicæ gubernationem concernentibus. Idque clarè innuere videtur tex. in l. 54. tit. 5. lib. 2. Recopil. ibi: *Porque ſomos informados, q̃ muchas vezes ſe ſiguen muchos inconuenientes de recibir nueſtro Preſidente todas las apelaciones indiſtintamente: y mandar ſobreſeer la execucion, mayormẽte en las coſas que ſe mandan en las ciudades, villas, y lugares cerca de la gouernaciõ dellas*, & ibi inferius: *cuentas y gaſtos de proprios y otras coſas ſemejantes. Ordenamos y mandamos, que quando ſemejantes cauſas vinieren à la nueſtra Audiencia en grado de apelacion, ò nulidad, ò por ſimple querella, antes que los dichos nueſtros*

Oîdores ſobre ello prouean, lo miren mucho: y que antes de inhibir, ò mandar ſobreſeer, manden à los dichos nueſtros Corregidores y officiales de las tales ciudades, villas y lugares, que embien la razon dello ante ellos, y la cauſa que les mouio à hazer lo que hizieron y mandaron, &c. Ex quibus manifeſtè colligitur, quòd vbi ex libro rationis ab ipſo adminiſtratore producto coram calculatoribus, vel confeſsione adminiſtratoris apparuerit, adminiſtratorem poſiti vel publicæ annonę, vel etiam minoris, aliquid ex bonis ſui principalis in alios vſus vertiſſe, ſtatim & incontinenti pro eo quod ita ex talibus bonis vſurpauit, debeat appellatione remota executari, quia (vt ſupra dictum eſt) quod de facto vſurpatum fuit, de facto etiam reſtitui debet, ex d. §. *Quod de frumentaria.*

26 VLTIMO & finaliter eſt aduertendum, quod vbi adminiſtrator annonæ, vel poſiti, vel alius officialis publicus ali quam tritici quantitatem ex publico horreo vſurpauit, vel in ſuos proprios vſus conuerſit, non ſolùm quod vſurpauit, verum etiam debitum incrementum tritici à ſe vſurpati reſtituere debet, ex tex. in dict. §. *Quod de frumentaria,* ibi: *Cum incremento debito reſtituatur.* Aduertendum tamen erit, quod hoc incrementum conſideratur in tritico dumtaxat, hoc frumentum enim in horreo reconditum creſcit ad rationem ſex fanecarum pro quolibet cento, prout probatum vidi pro parte villæ de Talabera in lite cum quodam depoſitario tritici eiuſdem villæ, ſecùs in alijs ſeminibus, quia amplius deſiccantur & decreſcũt, ideoque in aliquibus ciuitatibus & oppidis huius Regni, frequenter ſolent creſces iſti tritici pro ſalario adminiſtratoris poſiti conſtitui; quod ego non probo, cùm aliquando ob illorum adminiſtratorum auaritiam ipſi ſoleant immiſcere paleas & ſtercum cum tritico horrei, & iam ego vidi aliquos adminiſtratores ditiſsimos, eò quòd creſces pro ſalario ſibi fuerunt conſtitutæ: & contra decuriones & iudices, qui huiuſmodi creſces pro ſalario adminiſtratoribus poſiti conſtituunt, inuehit Bobadilla lib. 3. Politicæ, cap. 3. num. 46. vbi optima in propoſito cumulat, tu illum videas, quia ſuperfluum eſt aliorũ membranas tranſcribere.

SVMMARIVM.

1 *Ex diuerſitate corporum plerumque prouenit diuerſitas animarum.*

2 *Homines ob fragilitatis humanæ malitiam, etiam in rebus notiſsimis & euidentiſsimis inter ſe diſſentiunt.*

3 *Calculatores à partibus electi an ſi inter ſe diſſentiant in calculis, poſsint tertium rationalem eligere & nominare.*

4 *Fieri ſi aliquid per aliquem debeat, non poteſt per alium expediri.*

5 *Verba ſignificantia perſonalitatem importãt, vt actus non poſsit per alium expediri.*

6 *Commiſſa cauſa alicui iudici delegato, omnia ad eius expeditionem expectantia, tacitè & ex quadam iuris neceſsitate conceſſa etiam videntur.*

7 *Conſequens qui voluerit, debet etiam velle antecedens.*

8 *Tertius vbi nominari debet propter calculatorum diſcordiam, & aliqua ex partibus timet, ne iudex amicum alterius partis nominet, quid facere debeat.*

9 *Præſul Cancellariæ quo caſu nominare debeat tertios in caſu diſcordiæ calculatorum à partibus nominatorum eligendos.*

10 *Auditores Cancellariæ ſi dicant in ſententia litis ratiociniorum, quod reſeruant in ſe nominationem tertij, vel aliquid aliud, quid importent huiuſmodi verba.*

11 *Quidquid loquitur præſul Cancellariæ virtute alicuius reſeruationis in ſententia factæ, ab ipſomet Rege loquutum cenſetur.*

12 *Ordinarius iudex, ſi reſeruauit in ſentẽtia proceſſus rationum tertium in caſu diſcordiæ nominare, & eius ſententia fuit per ſupremos iudices confirmata, & coram ipſo ordinario virtute chartæ executoriæ rationes diſpungantur, ipſe nominabit tertium*

in

in caſu diſcordiæ nominãdum, quinimo & aliqua ex partibus calculatorem ſuum non nominante ipſe iudex in eius contumaciam calculatorem iſtum nominabit.

13 *Nominatio calculatoris à parte nominandi, & tertij in caſu diſcordiæ ad iudicem ordinarium, coram quo rationes diſpunguntur, pertinet.*

14 *Iuriſdictio ordinaria difficilius quàm delegata tollitur, vel ſuſpenditur.*

15 *Articuli dubiorum in rationibus emergentiũ, qualiter & à quibus formari debeat, ad hoc vt ad tertium in caſu diſcordiæ nominatum mittantur.*

16 *Tertius à iudice in caſu diſcordiæ nominatus an poſſit compelli acceptare terceriam.*

17 *Tertius licèt compelli non poſſit, ad hoc, vt votum ſuum informam ſententiæ proferat, tamen benè compelli poteſt, vt votum ſuum inſcriptis calculatoribus redigat.*

18 *Calculator, qui doloſè votum ſui animi exprimere recuſat, parti ex hoc læſſæ tenetur ad intereſſe.*

19 *Cacialupi ſententia in tractatu de arbitris taxatur.*

20 *Tertio iam à iudice in caſu diſcordiæ nominato, iudex interloquendo percipere debet, vt partibus litigantibus intereſſatis notificetur, qualiter talis perſona in tertium fuit nominata, & quo die ad illum proceſſum rationum mittit, vt ſi vellint, poſſint illum in cauſa inſtruere & informare.*

21 *Menſura agri ſi per iudicem alicui agrimenſori committatur, debet percipere, vt partibus notificetur, qualiter tali die vel hora menſuratio fieri debet per agrimenſorem à ſe nominatum.*

22 *Tertius in caſu diſcordiæ nominatus an ante quam animi ſui votum exprimat, iurare debeat, prout cæteri calculatores partium.*

23 *Tertius in caſu diſcordiæ nominatus, an huius vel illius calculatoris voto adhærere debeat an verò ſeparatum ab alijs calculatoribus votum proferre poſſit.*

24 *Partes ſi in initio rationum in hoc fuerunt concordes, vt iudex cõfirmare debeat vota ſuorum calculatorum conformia, an hoc nõ obſtante, iudex ab illis diſſentire poſſit, aliquid aliud præcipiendo.*

25 *Lis ſi magno tempore durauit, & eſt admodũ intricata quod difficillimè expediri poteſt, an iudex pro bono pacis poſſit compellere partes ad concordiam.*

26 *Partes ſi conuenerunt in hoc, vt iudex ad conſilium ſapientis ſententiam proferre debeat, an hoc non obſtante iudex à conſilio ſapientis deuiare poſſit, & aliam ſententiam ſeparatam proferre valeat.*

27 *Promittens quod approbauit alicuius ſententiam, intelligitur de ſententia iuſta, non verò de iniuſta vel inepta.*

28 *Iudex ſi dum rationes apud ſe producuntur per calculatores, alias parcellas approbauit, alias reprobauit vel modificauit, & alias omiſit, an hæ omiſſæ confirmatæ cenſeri debeant.*

29 *Caſus qui non inuenitur expreſsè permiſſus, ſubiacet regulæ prohibitiuæ.*

30 *Caſatio partis inducit confirmationem in reliquo.*

32 *Reclamatio circa aliquas parcellas inducit conſenſum in reliquis.*

CAPVT XXXII.

De tertio calculatoribus partium diſcordãtibus nominando.

1

VM plerumque ex diuerſitate corporum diuerſitas etiã proueniat animorum, vt innuit text. in cap. quia diuerſitatem, de præbend. hocque vitio ſit af-

2 fecta humana fragilitas, vt homines etiam in rebus clariſsimis & euidentiſsimis aliquando inter ſe diſſentiant, vt in l. item ſi vnus, §. *Principalibus*. ff. de arbitris, ita cum Poëta dicat Iureconſultus in l. quia poterat ad Trebellian. *Velle ſuum cuique eſt, nec voto viuitur vno.*

CAVTI iudices, dum in ſententia

condemnant litigantes ad hoc, vt ad ratiocinandum ſedeant, ſequentia verba inſerunt, ſcilicet: *Y mandamos que cada vna de las dichas partes para hazer las dichas cuẽtas nombre ſu Cõtador, y por el que no nombrare reſeruamos en nos el derecho de nõbrar, y tercero en caſo de diſcordia.* Interim tamen dubitari ſolet per iudices, qui ſimiles chartas executorias exequantur, an iſte tertius ab ipſis nominari poſſit, an verò ad iudices aulæ (ex qua executoria dimanauit) nominationẽ remittere de-
3 beant. Et dicendum videtur, quòd nominatio ad iudices aulę remitti debeat, virtute prędictæ clauſulæ reſeruatorię, quæ quidem perſonaliſſima videtur, & ſic iudicum perſonas egredi non debet, vt in Clementina 1. de vita & honeſtat. clericorum, vbi dicit Summus Pontifex, quod vbi aliqua res per aliquem ex-
4 pediri debet, non eſt iuris ſatisfactum, ſi fiat per alium, idque tenent gloſ. & Iaſo. in l. quod ſi in patris, num. 3. & ibi Ripa, num. 3. ff. ſolut. matrim. vbi dicunt,
5 quòd quãdo verba important perſonalitatem, faciunt vt actus per alium expediri non poſſit, & ita tenet Octauianus Oſaſcus deciſ. 113. n. 4.

Ex aduerſo tamen dicendum videtur, quòd hoc ius nominandi tertium ipſi iudici, qui chartam executoriam exequitur, competat, & ſuperfluum ſit ad iudices aulæ nominationem remittere, quia quando cauſa committitur alicui iudici delegato, om-
6 nia ad eius expeditionem expectantia, ex quadam iuris conſequentia neceſſaria delegata videntur, vt in cap. præterea. ff. de officio delegat. ibi: *Quia ex eo, quod cauſa committitur ſuper omnibus, quæ ad cauſam ipſam ſpectare noſcuntur, plenam recipit poteſtatem.* Et ratio eſt, quia qui
7 vult conſequens, neceſſariò cenſetur velle antecedens, l. ad rem mobilem. l. ad legatum. C. de procurato. Rurſus, quia de iure communi huiuſmodi tertij calculatoris nominatio ad iudicem, qui de cauſa cognoſcit, pertinet, vt ſentit Bart. in l. 2. C. de reſcindend. vendi-
tio. argum. text. in l. ſi vnus. §. fin. ff. de arbitris, & ita tenet Cagnolus ibi. n. 268. Pinel. ibi. 3. part. num. 4. Maſcard. de probation. concluſ. 603. num. 15. & 16. licèt fateatur in hac quæſtione Doctores varios eſſe.

ALIQVANDO tamen contingere ſolet, quòd ſi aliqua ex partibus litigantibus timet, quòd iudex executor prece vel pretio aliquem nominabit in tertium, quem pars aduerſa voluerit, pro euitandis huiuſmodi timoribus, dolis, & fraudibus, porrigit petitionem in aula originali, quâ petit, vt ipſius iudices talem nominẽt tertium, & eò quòd de colluſione iudicis & alterius partis timetur, idq; iudices aulæ libenter facere ſolent, data prouiſione ad hoc ſcilicet
9 vt iudex executor tali Aduocato proceſſum rationalem tradat, partibus ad hoc prius citatis, & hęc praxis aliquibus retro annis regulariter vigebat: at verò poſtquam dominus Hieronymus Mãricus Abulenſis Epiſcopus hãc Pincianam Cancellariam vilitauit, prædictam praxim reformauit, & ad Præſulem Cãcellariæ huius tertij calculatoris nominationem pertinere ſtatuit, quod vt à peritiſsimis & antiquiſsimis Aduocatis eius accepi, ſchedula etiam Regia fuit confirmatum, licèt ego illam inuenire non potui, attamen prædicti decreti ratio ex iuris inſtitutis fundari poteſt; quia quando iudices Supremi (prout ſunt iudices Cancellariæ) loquuntur
10 per verbum illud, *reſeruamos en nos*, illud verbum refertur ad Regem ipſum; vnde cùm ſuapte de Præſide dici poſsit, quod de Rege, reſpectu practicæ iuriſdictionis, & quo ad eius exercitium, vt tenet Roman. in cap. Romana, de appellatio. in 6. argum. cap. non putamus, de conſuetud. Quinimo & quod Cancel-
11 larius loquitur reſpectu reſeruationis, Rex ipſe pronuntiare videtur, vt voluit Nicolaus Boërius in tract. de authoritate magni conſil. num. 11. proculdubio reſeruatio facta per Auditores, qui Regem ipſum repræſentant, diſpoſitioni

Præ-

Præſulis remiſſa videtur, & non ad iudices aulæ; cùm in tertij nominatione faciliter poſſent diſſentire, in magnum partium litigantium diſpendium, ex rationibus ſupra iſto capite, num. 1. & 2. adductis. Ego tamen ſequẽtem praxim multoties experiui, ſcilicet, quòd ſi in aula originali nominatio & electio tertij petitur, ipſi iudices aulæ illum nominant, ſi tamen in acordio generali Petitio producta ſit, talem tertium Præſes Cancellariæ nominat, & hoc hodie infallibiliter obſeruatur.

CREDEREM tamen, quod ſupradicta locum habent, vbi reſeruatio facta fuit per Auditores Cancellariæ, & executio commiſſa fuit alicui iudici delegato, ſecùs tamen dicendum puto,
12 vbi charta executoria, licèt dimanauerit à Cancellaria, tamen coram iudice ordinario rei fuit producta, ad rationẽ diſpungendam, qui antea in prima inſtantia de cauſa cognouerat, & dictam tertij nominationem reſeruauerat, quę poſtea per ſupremos iudices fuit con-
13 firmata: vbi enim de iure aliter non eſt diſpoſitum, nominatio horum calculatorum ad iudicem ordinarium ſpectat, vt ſupra ex Cagnolo & alijs retulimus,
14 & ſic difficilius iuriſdictio ordinaria tolli vel ſuſpendi debet, quàm delegata, vt notat Barbatia in tract. de Cardinali legat. à late. q. 5. n. 14.

NOMINATO igitur tertio rationa-
15 li, iudex ſimul cum calculatoribus diſcordantibus à partibus nominatis, formauit dubia, in quibus diſſentiũt, vt ſuper quolibet dubio ſigillatim votũ animi ſui tertius exprimere poſsit, prout in duobus arbitris diſcordãtibus tenet Iaſo. in l. iuſiurandum. §. *Qui iuſiurandũ*, num. 5. ff. de iureiurãdo, & hoc erit partibus vtiliſsimum, ne aliàs votum calculatoris confuſè & intricatè reddatur, prout ego in propria cauſa iam experiui, & multis ob hanc rationem pecunijs expenſis, tãdem per iudices Supremos hoc actum fuit.

16 SED dubitari poſſet, an ſi iſte tertius per iudicem nominatus talem terceriam acceptare detrectauerit, poſsit per iudicem ad eam acceptandum compelli, & gloſ. in l. item ſi vnus, verb. *Pareatur*, in fin. reputat eum compelli poſſe; & ibi eam ſequitur Bart. ex deciſ. tex.
17 in l. ſancimus, C. de Aduocat. diuerſo. iudi. idque tenuit Cacialupus in tract. de arbitris, lib. 5. cap. 5. verſic. *Aut electus*, vbi dicit, quòd licèt tertius arbiter non cogatur votum animi ſui per ſententiam exprimere, benè tamen compelli poterit, vt illum in ſcriptis iudici redigat, vt de eius voto explicitè appareat.

SED prædictis non obſtantibus, hac in re diſtinguendum erit, an tertius iam acceptauerit, vel nondum acceptauerit. Primo enim caſu eo votum ſuũ reddere reluctãte, per omnia iuris remedia pronuntiare & votum reddere compelli poteſt, prout alij calculatores à partibus nominati compelluntur, vt ſup. c. 8.
18 retulimus. Quinimo & ſi per eius moram, dolum, cõtumaciam & malitiam aliquis ex partibus fuerit damnificatus, ipſe de ſuo damna reſarcire tenebitur, vt in l. ſi mandauero tibi, cum l. ſequenti. ff. mandati. Hieronym. de Montebrigiano in tractat. de finibus regen. c. 33. num. 1.

SECVNDO verò caſu, ſcilicet, quando terceriam nondũ acceptauit, minimè ad acceptandum compelli poterit, ex his quæ notat Bart. in l. 1. §. *Cura carnis*. ff. de officio Præfecti vrbis, & ita tenet Ioan. Garcia de expenſis, cap. 24. n. 24. alios plures pro hac ſententia referens.
19 Ex qua diſtinctione apparet malè ſenſiſſe Cacialup. in dict. tractat. de arbitr. cap. 9. verſ. *Tu tamen*, quatenus cenſet, quòd ſi aliquis fuerit nominatus in tertium inter arbitros diſcordantes, qui pro executione teſtamenti à teſtatore fuerunt ad diſtribuendum eius bona electi, talis tertius poterit à iudice compelli talem terceriam acceptare, nullo enim modo ab initio compelli poterit, vt tenet Iacobus a Canibus in tractat.

de

de executore vltim. volunt. 1. part. n. 37. Montal. in l. 12. tit. 5. lib. 3. Fori, verb. *No la puede dexar*, vbi prædictam approbant diſtinctionem.

20 TERTIO tamen acceptante, iudex (interloquendo) faciet monere partes, qualiter talis Aduocatus, vel alius in tertium eſt nominatus, & ipſe miſit proceſſum rationalem ad illum, cum dubijs articulis ex rationibus reſultantibus, ad hoc, vt ſi aliquid in iure allegare & dicere ipſi velit, intra certum tempus illum adeat, & informet. Et hoc quidem ex officio fiet, etiam ſi à partibus non petatur, cùm hoc expediat pro clariori & veriori rationum iuſtificatione, verificatione, & liquidatione; & ita admonet Speculat. in cap. de requiſitione conſilij, verſ. *Sed nunquid*. Bertachinus in tract. de Epiſcop. lib. 4. part. 4. num. 28. vol. 4. Ioan. Garcia dict. cap. fin. num. 27 vbi ad hoc vtiliſſimam reputat hãc partium certiorationem, ſcilicet vt ſi velint, vel ex cauſa inimicitiæ, vel imperitiæ, talem tertium recuſare poſſint: & ita in menſuratoribus agrorum electis
21 tenet Bart. in l. Theopompus, num. 11. ff. de dote prælega. vbi dicit, quòd quando iudex committit alicui tertio, vt mẽ ſuretur agrum, de cuius parua vel magna quantitate diſceptatur, partes, quibus intereſt, citari debent, vt tali die vel hora menſurationi faciendæ interſint, ad hoc vt de iure ſuo docere valeant, vel agrimenſorem (ſi expedierit) recuſent, argumen. l. 3. cap. finium regund. Hieronym. Brixianus vbi ſup. cap. 31. num. 1. qui allegat Bart. in l. qui bona. §. *Huic ſtipulationi*, num. 2. ff. de damno infecto: crederem tamen, quod & ſi hæ omitterentur certiorationes, non ex hoc rationes nullæ pronuntiari deberent, cùm poſtea poſſit ab illis reclamari vel appellari; congruit tamen vt hoc fiat, ratione bonæ politicæ, vt hæ cauſæ rationales (quæ admodum intricatæ ſolent eſſe) melius & rectius expediantur.

22 RVRSVS & hic tertius antequam votum ſuum exprimat iurare debet, q votum ſuum præſtat ſecundum quod eius conſcientia ſibi dictat, amore & timore partium ſpreto, & quod dolus, fraus, vel colluſio (illo reddẽdo) non interuenit, vt tenuit Specula. vbi ſup. ver ſic. *Item fac*, & hodie loquendo indiffinitè in calculatoribus iubet tex. in l. 51. tit. 5. lib. 2. Recop. ibi: *Y que anſi miſmo juren, que fielmente haran las dichas cuentas, y darán ſus pareceres ſin aficion alguna*. Quinimo & in præſentia partium hoc iuramentum faciendum fore firmauit Bart. in dict. l. Theopompus, laſo. in d. l. ſi quis arbitratu, num. 22. de verbor. licèt dicant quod non intereſt vt partes pronuntiationi aſſiſtant.

23 CONSEQVENTER dubitatur, an huiuſmodi tertius in diſcordiam nominatus debeat vnius, vel alterius calculatoris voto aſſentire, an verò ab vtroque diſſentire valeat, & tertium aliud votum proferre, & dicendum videtur, quod huius vel illius voto adhæreri debeat, nec in totum ab vtroque diſſentire liceat, quod videtur ex mente gloſſæ in l. item ſi vnus. §. *Si*, verb. *authoritate*. ff. de arbitris, idque ſentit Bald. in l. 1. n. 4. verſ. *Et eſt argumentum*. C. de his quæ pœnæ nomine, & in cap. cum ſpeciali, col. 2. de appella. vbi idem tenet Philip. Francus, Abbas in cap. ſuſpitionis, col. 1. de officio delega. Speculat. in tit. de arbitris. §. *Sequitur*. verſ. *Sed nunquid*.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd talis arbiter in tertium nominatus, ab vtroque poſsit diſſentire, & ſeparatum animi ſui votum (etiam omnino diuerſum) producere, tenet Bald. in dict. §. fin. in apoſtilla ſuper ſe: ũdam lecturam illius §. vbi pro hac ſententia refert Iacobum de Arenis, & Aretin. idem tenentes, in l. quod ſi fortè. §. 1. ff. de ſolutio. idque ſenſit idem Bald. in l. iubemus. C. de appella. vbi dicit, quòd quando iſte tertius fuit electus ex diſpoſitione ſtatuti, vel iudicis præcepto, poteſt ab vtroque diſſentire, & idem ante eos tenuit Speculat. vbi ſup. §. *Sequitur*, verſ.

verſ *Sed nunquid*, & verſ. *Sequenti*, Felin. in dict. cap. ſuſpitionis, col. 1. Bart. in l. ſi domum, ff. de furtis, Socin. conſ. 54. col. 2. verſ. *Tertius caſus*. Angel. conſ. 152. Corneus conſ. 120. col. 2. vol. 2. Paul. Caſtr. in l. in offerendis, cap. de appellat. Cardinalis & Barba. in dict. cap. ſuſpitionis, vbi diſtinguũt, vtrùm votum huius tertij ſit præſtandum poſtquam iam arbitri à partibus nominati vota ſua reddiderunt, an antea; quia primo caſu voto vnius vel alterius adhæreri debet, ſecùs verò quando antea fuit electus, & antea protulit animi ſui votum, & hæc diſtinctio placuit Philippo Portio lib. 2. concluſ. cap. 13. Horum tamen diſtinctionẽ reprehendunt Angel. in d. l. quod ſi fortè. §. 1. & Imol. in d. c. ſuſpitionis. Hippolytus ſingulari. 192.

EGO tamen tenendum cẽſeo, quòd ſi iſte tertius fuit electus de conformitate & voluntate partium, ad hoc vt diuerſitatem & contrarietatem priorum arbitrorum componeret, voto vnius vel alterius (quatenus iuri & æquitati expedierit) adhærere debeat, & ita ſentit Bald. in l. iubemus. C. de appell. Bart. in l. ſi domum. ff. de furt. num. 4. Angel. dict. conſ. 151. Caſtr. in dict. l. in offerendis, Felin. conſ. 161. & hæc ſententia æquitate pollet, vt non fiat confuſio & intricatio rationum contra voluntatem partium, ſecùs verò quãdo fuit electus à iudice, quia hoc caſu omnino ab vtroque in voto ſuo poterit diſſentire; quia tenetur omnino votum ſuum exprimere ſecundum quod dictant iura & conſuetudines, & ita intelligenda erit ſententia Bald. & aliorum in dict. l. item ſi vnus. §. fin. Neque in hoc multum intererit cùm adhuc iudex ipſe, qui rationes confirmat, poſſit modificare, approbare, vel reprobare vota omnium calculatorum, vt tenet Parla. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. §. 6. num. 3. 1. parte.

24 PONE tamen, quod partes pacto inito ſtatuerunt, vt iudex vota conformia calculatorum à ſe nominatorum confirmaret, ambitatur modò, an ſi votum horum calculatorum contra ius latum eſſet, iudex teneretur illud confirmare, an verò adhuc ipſe ſecundum quod ius diſponit, iudicare poſſet. Et dicendum videtur, quòd prædicta vota omnino confirmare teneatur; cùm hoc ex conuentione & voluntate partium fiat, quæ omnino legis deciſioni æquiualet, vt in l. contractus. ff. de reg. iur. Rurſus, quia nihil tam naturale eſt iudicis officio, quàm partes ad concordiam & ſimultatem redigere, vt in l. quidam exiſtimauerunt. ff. ſi cert. petat. quod maximè locum haberet, vbi rationes eſſent difficiles & intricatæ, multoque tempore agitata lis fuiſſet: argum. eorum quæ notat Felinus in rubrica de tregua & pa-
25 ce, n. 5. vbi dicit, quòd quãdo lis magno tempore durauit, & eſt adeò intricata, quòd difficillimè expediri poteſt, tali caſu iudex poterit compellere partes ad concordiam faciendam, licèt cauſa ſit ciuilis, ex text. in cap. placuit. 90. diſtinct. facit doctrina Baldi in cap. cum Eccleſia Vulterana, de electio. in fin. vbi dicit, quod ſi probationes ſunt hinc inde pares, & materia non eſt diuiſibilis, iudex poterit compellere partes litigantes ad compromittendum cauſam in manibus aliquorum amicorum communium, qui poſſint iudicare non adſtringendo ſe ad formam alicuius libelli; igitur ſi iudex hoc facere poteſt, multo maiori ratione his, quæ pacto litigantium expedita ſunt, aſſentire tenebitur.

VERVM contra prædicta facit ſententia Socin. conſ. 24. col. 2. verſic. *Vltrius in propoſito*, vbi tenet, quòd &
26 ſi partes conſentiant in hoc, vt iudex ſententiam proferat in cauſa ſecundum conſilium talis Aduocati, vel alterius perſonæ, adhuc hæc permiſſio, ſiue pactio intelligitur ligare iudicem quando conſilium illius ſapientis ſibi iuſtum & iuri conſentaneum apparuerit, & non aliàs. Quinimo & ipſæ partes licèt iurauerint ſtare conſilio alicuius, intelligi debet, ſi con-

consilium sit iuri consonum, vt in l. si libertus, la 2. ff. de oper. liber. ibi: *Si libertus* (inquit) *iurauerit dare sex tot operas, quot patronus arbitratus sit, non aliter ratum esse arbitrium patroni, quàm si æquum arbitratus sit*: idque tenet Socin. consil. 159. col. fin. 27 vbi dicit, quod siquis promittat, quòd ratam habebit alicuius sententiam, intelligitur, dummodò iusta, & iuri consona sit, facit text. in cap. Quintanallis, de iureiur. vbi qui promisit obedire alicuius præcepto, intelligitur si iustum sit; possent enim ipsi pascisscentes vel reclamare à voto calculatorum, vbi iniustũ fuisset, non obstante pacto supra relato, argum. text. in l. 24. tit. 4. part. 7. ibi: *Esi cosa desmesurada mandaße, deueße enderençar por aluedrio de homes buenos, è no seria el otro tenudo de fincar por ella, maguer el pleyto vuieße metido en su mano, è jurado de hazer lo que el por biẽ tuuieße*; quod etiã probat text. in l. 27. tit. 11. eâdem Part. Si ergo hæc vera sunt respectu partis pascisscentis & promittentis stare voto alicuius, quanto magis locum habebit in iudice, qui non tenetur sequi votum sapientis, etiam de consensu partium, vt ferè in terminis nostris notat Bald. in l. 1 ff. de iurisdict. omnium iudic. vbi dicit, quòd si partes consentiant, quòd iudex 29 ferat sententiam secundum consilium alicuius sapientis, adhuc iudex spreto illius consilio aliter iudicare poterit: & hanc sententiam tenuit etiam Ioan. Andre. in cap. nullum, de regul. iur. in 6. Speculat. in tit. de requisitione consilij, Cataldinus de Bõcompagnis in tracta. syndicatus, num. 163. vers. *Adde, quod si partes*, vol. 6.

Ego tamen in hac difficultate distinguendum arbitror, aut enim ab initio cœptę rationis, & antequam rationales vota sua proferrẽt, pactum fuit initum inter partes, vt rationalium voto starẽt, & à iudice confirmationem illius peterent, & hoc casu dicendũ censeo, quòd neque iudex neque etiam ipsimet partes illorum voto iniusto stare tenẽtur, cùm illa electio arbitratoris & consultoris habeat in se hanc implicitam conditionem, scilicet si æquum arbitratus sit, vt in iuribus supra relatis, aut verò partes viso voto calculatorum conformi à iudice petierunt, vt illud confirmaret, & hoc casu etiam si iniustissimũ sit votum illorum, illud confirmare tenebitur, argum. tex. celeberrimus in l. si conuenerit. ff. de re iud. ibi: *Si conuenerit* (inquit Vlpianus) *inter litigatores quid pronuntietur, non absreerit iudicem huiusmodi sententiam probare.* Et ratio est, quia scienti & volenti neque fit iniuria neque dolus, ex vulgata regula iuris, & hanc distinctionem innuit Boncompagnis vbi supra, per quinque numeros sequẽtes.

Vltimò pro complemento huius 28 capitis dubitatur de quadam ordinaria quæstione, pone quod rationes producuntur coram iudice, & ipse reprobat aliquas parcellas, & cæteras non approbauit, dubitatur modò, an videatur approbasse illas, quas expressè non reprobauit, an verò tanquam omissæ censeri debeant. Et videtur dicendum quod parcellæ illæ omissæ non possint executioni mandari, eò quòd nõ fuerint per iudicem approbatæ, iuxta text. in l. fin. tit. 11. lib. 4. Recopil. ibi: *Siendo approbadas por el juez.* Casus enim qui non inuenitur expressè permissus, subiacet regulæ prohibitiuæ, cap. consuluisti. 2. quæst. 5. cap. hoc tantum. 18. quæst. 2. l. 1. ff. de colleg. illicitis, idque expressè probatur in Clementina exiui de Paradiso, de verbor. signif. facit quia expressa nocent, non expressa non nocent. l. si vnus. §. *Illud*. ff. de pactis.

In contrarium tamen facit text. elegans in l. alumnæ. §. *Qui filias*. ff. de addiment. lega. ibi: *Respondi non à tota voluntate recessum videri, sed ab his tantum rebus, quas reformasset*, text. etiam in l. tribunus. §. fin. ff. de mili. testa. quem ibi ad hoc re 30 putat singularẽ Bald. quod casatio partis inducit confirmationem in reliquo, cuius sententiã refert & sequitur Albertus Brunus in tractat. de mutatione & transformatione, num. 70. volum. 11.

Auend.

Auend. de exequend. mand. cap. 1. n. 27 verſic. *Tertio deducitur.* Corn. conſil. 122. vol. 2. Aim. conſ. 111. num. 4. Et loquendo in materia rationum hanc ſententiam firmauit Rota Genuenſ. deciſ. 8. num. 7. vbi ita fuiſſe iudicatum apparet, quod ſiquis ab aliquibus parcellis reclamauit, & nihil circa alias dixit, in quibus tacuit, conſeſiſſe videatur, arg. l. cum Prætor. ff. de iudi. & l. ſi maritus. ff. de procurat. & in propoſito dixit Bald. de Periglis in tract. de exemptionibus, volum. 10. cap. 2. num. 14. quod quotieſcunque conditor legum aliquẽ ſtatum hominum reformat in quibuſdam, quoad reliqua videtur ipſum approbare, niſi proteſtetur de contrario, per notata in Clemen. attendentes, §. *Illud*, de ſtatu Monachorum. Facit, quia incluſio vnius eſt excluſio alterius, Surdus latè conſil. 25. ex num. 33.

31

SVMMARIVM.

1 *Votum calculatoris à iudice nominati in contumaciam non nominantis calculatorem, ſi cõforme ſit cum voto calculatoris ab altera parte nominati, & vtriuſque vota à iudice ſint confirmata, an executioni mandari poſſint.*

2 *Tertio cum altero ex calculatoribus à partibus nominato concordante, ſi eorum votum à iudice ſit confirmatum, an executioni mãdetur.*

3 *Caſus omiſſus cenſetur relictus ſub diſpoſitione iuris communis.*

4 *Diſpoſitio legis loquentis in certo caſu, alios caſus ſimiles in eâdem lege non expreſſos pro omiſſis habet.*

5 *Lex correctoria non debet extendi vltra caſum, in quo loquitur.*

6 *Iurans parituru̇ ſe arbitris, ſeu calculatoribus ab vtraque parte nominatis, non tenebitur parere ſententiæ ab vno illorum cum tertio latæ.*

7 *Calculatoris tertij votum ſi voto alterius ex calculatoribus partium adhæreat, an executioni mandari valeat ſi à iudice vtriuſque vota ſint confirmata.*

8 *Factum iudicis & partis æquiparatur.*

9 *Caſus duo ſi per legem æquiparentur, lex noua circa vnum ex illis diſponens, an ad aliorum diſpoſitionem ſuam extendat.*

10 *Tertio in caſu diſcordiæ nominato à iudice nũ minus quàm cæteris à partibus nominatis eſt obediendum.*

11 *Calculatores Regij ſi inter ſe diſſentiant in ratione alicuius parcellæ, quod vnus cum tertio (à Conſilio nominato) decreuerit, non obſtante appellatione executioni mandatur.*

12 *Forma certa & ſpecifica ſi à lege requiratur, in aliquo actu peragendo, non ſufficit ſi per æquipollens fiat.*

13 *Forma omnis in actu adhibenda cenſetur ſubſtantialis, & de eſſentia actus.*

14 *Appellatio à præcepto de exequendo reliquatum, ſi ſtatim, quod executio fit, non interponatur, vbi exequitur votum alterius calculatoris partium, & tertij, addictio locũ habebit, etiam ſi poſtea in oppoſitione appellatio ſit interpoſita.*

15 *Actus alioqui nullus, ſi is cuia intereſt non appellauerit, vel reclamauerit ab eo, totaliter conualeſcit.*

16 *Executio ſi fiat omiſſa forma, vel ordine procedendi à lege conſtituto, non eſt nulla ipſo iure, quando pars ab illa formæ omiſſione nõ appellauit, vel reclamauit.*

17 *Calculator communis dicitur, qui ab vtraque in ſimul parte fuit nominatus.*

18 *Iudex executor, ſi de facto mandauerit exequi, quod vnus ex calculatoribus partium cum tertio arbitratus fuit, & cauſa per appellationem ſuper hoc articulo ad curiam fuerit deuoluta, & circa hoc dè nullitate dicatur, non ſolet nullitas attendi, ſed circa iuſtitiam cauſæ principalis pronuntiatur.*

19 *Condemnatus ad reddendum rationem, virtualiter cenſetur condemnatus ad ſolutionẽ reliquorum, neque alia ſententia vel declaratione opus eſt.*

20 *Condemnatus ad ſolutionem fructuum qui liquidabuntur, liquidatione factà per inſtrumen-*

menta locationum, seu arrendamentorum, vel testium probationem, an quod ita liquidatũ fuerit semota appellatione exequi possit per delegatum ad exequendum reliquatũ nominatum.

21 *Sententia iudicis executoris, per quam declaratur tanta esse reliqua, an inferat nouum grauamen, ita vt ab illa appellari possit, & appellatione pẽdente, executionem reliquatus impediat.*

22 *Condemnatus in eo quod liquidabitur, an liquidatione legitimè factæ de reliquis executio statim locum habeat.*

23 *Debitor si quis sit, & pars sit liquida, pars verò liquidanda veniat, si viam executiuam vitare velit, soluat liquidum, & pro illiquido offerat se statim, quod liquidatio facta fuerit, soluere paratum esse.*

24 *Causa liquidationis habetur vt incidens in executione sententiæ, & assumit naturam causæ principalis.*

25 *Baldi, & Socini sententia taxatur, quatenus super liquidatis interloqui iudicem debere (declarando quanta sint reliqua) affirmant.*

26 *Liquidatio si commissa fuerit executori, & probationes factæ fuerint per partes in causa principali, illosmet testes executor examinet, qui antea de valore fructuum vel reddituum liquidandorum deposuerunt, ne alios examinando aperiat viam periurijs & subornationibus.*

27 *Promittens alicui certum quid, plus magis vel minus, prout apparuerit facto calculo, an possit pro illo certo executari, & illud magis vel minus sit in executione liquidandum.*

28 *Promissio pura quæ venit resoluenda sub conditione, vel ex alterius rei euentu, interim quod non resoluitur conditio, vel appareat de talis rei euentu, non habet executionem paratam.*

29 *Executio liquidi non dicitur attentata, quando calculatores condemnauerunt in certum quid, paulò plus vel minus, quod constiterit ex tali instrumento deberi.*

CAP. XXXIII.

Calculator à iudice nominatus, ob cõtumaciam partis nominare nolentis, vel tertius si cum altero ex calculatoribus concordet, an eorum vota per iudicem confirmata executioni mãdentur.

NONNVNQVAM contingere solet, quòd condemnatus ad reddendum rationem & calculatorem ex sua parte nominandum, subterfugiat rationes, & illum nominare detrectet, quo fit, vt iudex virtute clausulæ reseruatoriæ in sententia appositæ nominet calculatorem, ob partis contumaciam nõ nominatum, quare videndum erit, an quod iste calculator simul cum nominato ab altera parte reliquauerit, si à iudice confirmetur, executioni mandari possit, non obstante quod ille, qui non nominauit, ante executionem rationum suum calculatorem exhibeat, & appellet ab executione reliquorũ, quæ alij duo ex rationibus deduxerunt. Et dicendum videtur, quòd nullo modo horum calculatorum vota executioni mãdentur, quãtumcunque sint conformia, quia dispositio l. 24. tit. 21. lib. 4. Recopil. tantùm præcipit, quòd illud, quòd fuerit reliquatum per calculatores partium à iudice confirmatum executioni mandetur, vt patet ex text. ibi: *Loque declararen los Contadores nombrados por las partes confirmado por el juez se execute sin embargo de apelacion, &c.* Cùm ergo huic calculatori

ri in contumaciam non nominantis, à iudice electo, non conueniant verba legis, neque per conſequens conuenire poterit eiuſdem legis diſpoſitio: argumen. text. in l. 4. §. *Toties*. ff. de damno in fecto, & pro hac ſententia faciunt nota ta per Bald. in l. vnica, num. 5. verſ. *Præterea*. ff. de his quæ pœnæ nomi. vbi dicit, quòd ſibi nō placet dicere, quòd electus in tertium à iudice, idem ſit ac ſi à partibus eligeretur.

IN contrarium tamen faciunt ſequẽtia fundamenta: & in primis facit text. in l. ſi ob cauſam. C. de euictio. vbi Bald. & communiter Scribentes, eam ad hoc notãt, ſcilicet, quòd factum partis & iudicis æquiparantur, quando factum eſt, aliquo in contumacia exiſtẽte; & idem tenent communiter omnes Scribẽtes in l. properandum. §. *Et ſiquidem*. C. de iudi. Quę ſententia ex hoc maximè iuuatur, quia ſi calculator in contumaciam partis non nominantis, à iudice electus, eundem non operaretur effectum, ac ſi à parte nominatus eſſet, ſequeretur notabile inconueniens, & tale quòd nunquam rationes debitum exitum haberent, neque reliquæ executari poſſent in æternum, cùm quilibet reus nominationem recuſaret, & ſic aperiretur ampliſſima via fraudibus & malitijs, qui eorum debitores ſe reputarent, cum ſemper contumaces exiſterent, ne calculatores ſuos nominarent, vnde cùm malitijs non ſit indulgendum, vt in l. in fundo. ff. de reiuendica. ne quis ex proprio dolo & fraude commodum conſequatur. Sequitur manifeſtè, quòd idem dici debeat de calculatore à iudice (in contumaciam partis nominare nolentis electo) quod diceretur de calculatore ab ipſamet parte nominato: & hæc meo iudicio eſt veriſſima ſententia, & an iudicãdo & conſulẽdo amplectẽda, vt euitetur ſupradictum abſurdum, ab euitando namque abſurdo validum eſt argumentum, vt in l. nam abſurdum. ff. de oper. liberto. & in l. fin. in princip. C. de vſur. rei iudi. & circa hanc concluſionem de abſurdo euitando, plura notabilia cumulat Neuizanus in ſua ſylua nuptiali. lib. 1. num. 192.

2 SED in propoſito difficilior & inextricabilior vrget difficultas, ſcilicet an reliquatum per vnum ex calculatoribus à partibus nominatis, & tertium, ſi à iudice ſit confirmatum, executioni mandari poſſit. Et quòd executioni mãdari non poſſit à prædictis calculatoribus reliquatum probatur manifeſtè ex diſpoſitione l. fin. tit. 21. lib. 4. Recopil. conſiderata Regni petitione & Regis reſponſione facta in cap. 49. curiarum de Madrid, inquit enim in hæc verba petitio in curijs porrecta: *Suplicamos à vueſtra Mageſtad ſea ſeruido de mandar, que en los pleitos de cuentas, en aquello que eſtuuieren conformes los Contadores nombrados por las partes, ò vno dellos con el tercero, ſe execute ſin embargo de apelacion:* & ſtatim ſequitur Regis reſponſio contenta in dict. l. fin. qua cauetur. *Mandamos, que en lo que ſe conformaren los Contadores nombrados por las partes, ſiendo confirmado por ſentencia del juez que de la cauſa conociere, la tal ſentencia ſe execute ſin embargo de apelacion, &c.* Cùm ergo tertius non ſit nominatus à partibus, nec ipſi in eius votum conſenſerint, neque aliquo modo illi iuriſdictionem prorogauerint, ſed à iudice ſit electus, non poterit eius ſententia cum voto alterius dumtaxat conformis executioni mandari; cùm nullo modo dici poſſit, quòd nominatus in tertium à iudice videatur à partibus nominatus, cap. innotuit, de arbitris. Quod enim ſupradictum eſt, quòd factum iudicis & partis æquiparantur, debet intelligi, quando iudex ob contumaciam partis aliquid fecit, prout animaduertit Bald. & communiter omnes Scribentes in dict. l. ſi ob cauſam. C. de euictionibus, ideoque ſi iudex præceperit partibus, vt tertium nominarent, & ipſe in alicuius contumaciam cùm nominaſſet, fortè executio locum haberet, in eo quod iſte tertius cum altero calcula-

culatore partis eſſet conformis, aliàs ſecus, & ſic ceſſaret inconueniens, de quo ſupra num. 1. Et ferè in terminis dixit Bald. in dict. l. vnica, num. 4. de his quæ pœnæ nomine, & in l. fin. quęſt. 10. C. de contrahen. emptio. quod ſi electi ſunt à partibus arbitri adhibita periurij pœna, ſi eorum arbitrio non pareatur, dein de iudex ob eorum diſcordiam tertiũ eligat, & is ſimul cum vno ex duobus concordet: quod licèt ſententię non pareatur, pœna compromiſsi non committetur, quam ſentẽtiam tenet etiam Imol. in c. Quintauallis, n. 13. de iureiur. in terminis noſtris Azeuet. in dict. l. fin. quam ponit in lib. 10. fol. 39. n. 1. vbi praxi hoc receptum fuiſſe teſtatur.

RVRSVS pro hac ſententia facit, quia cùm Legislator non præbuerit reſponſum in caſu de quo agimus, licèt in petitione fuit comprehenſus, ſtandum erit iuri communi, quia reliquatu calculatorum appellationem admiſit, glo. in Authenti. de ſanctiſsimis Epiſcopis. §. *Æconomos*, verb. *Repetitionem*, collat. 9. & in dict. cap. innotuit, de arbitris. Bart.
3 in d. §. *Æconomos*. num. 11. Caſus enim omiſſus videtur relictus ſub diſpoſitione iuris communis. l. ſi cùm dotem. ff. ſolut. matrim. Bart. in l. inſtar. C. de iure fiſci, Petrus de Vvaldis in tractat. de Canonic. Epiſcopa. cap. 4. num. 7. vbi
4 dicit, quòd quando lex diſponit in certo caſu, alius caſus ſimilis in eadem lege non expreſſus habetur pro omiſſo, ita gloſ. in cap. nonne de preſumptio. Facit etiam, quia iudex concedendo vnum ex petitis, videtur alterum denegare, ita Becius conſ. 55. num. 11. Rolan. conſ. 61. n. 11. vol. 3. & ferè in diuiduo dixit Bart. in l. & ſi ſine. §. 1. num. 1. de minor. quod ſi interrogatus de duobus reſpondeat affirmatiuè ad vnum, videtur reſpondere negatiuè ad alterum: idque refert Petrus Surdus, deciſ. 69. num. 6. & 7. & 10. Vnde cùm lex non diſpoſuerit idem in hoc caſu quod in alio, & prorſus diuerſa militet ratio in vno quàm in alio, nõ eſt inferendum de vno ad alium, quia à ſepartis non fit bona illatio, nec argumentatio, vt in l. naturaliter. §. *Nihil commune*. ff. de acquir. poſſeſ. l. Papinian. exuli. ff. de mino. Franciſcus Poncinibij in tract. de Iamijs, n. 59.

PRÆTEREA facit fortiter, quia d. l. finalis eſt correctoria iuris ciuilis, quo attento regulariter reliqua exequi non poterant, appellatione poſtpoſita, vt tenent gloſ. & Bart. in Authent. de Sanct. Epiſcop. §. *Æconomos*, vnde cùm lex correctoria nõ debeat extendi vltra ca-
5 ſum in quo expreſſè loquitur, ex Bart. in Authẽt. ſed cùm teſtator, num. 4. C. ad leg. Falcidiam. Porcelinus de inuentario. cap. 6. n. 12. vol. 6. Neguſ. de pignor. membro. 4. 2. par. principalis, n. 102. minimè in hoc caſu extenſio facienda erit, etiam ſi dicatur, quòd eadem in vno, quàm in alio caſu militat ratio, quia in correctorijs deciſionibus nec etiam ex identitate rationis extenſio fieri debet, vt in l. præcipimus. C. de appellation. Et in propoſito dixit Bart. in l. 2. C. quorum appel. non recip. quòd iura, quæ prohibẽt appellationem, ſunt odioſa, & ideo ſunt ſtrictè intelligenda, quem etiam ſequitur Aim. cõſ. 183. circa fin. n. 4. Petr. Surd. conſ. 102. n. 1.

RVRSVS, quia ratio quę potuit mouere Legiſlatorem ad deciſionem dict. l. fin. quatenus ſtatuit, quod vota calculatorum partium conformia executioni mandarentur, ſi à iudice ſint approbata, illa dubio procul eſſe potuit, ſcilicet
6 quia præſumpſit, quòd calculator cuiuſlibet litigatoris non pręſtabit votum contra partem ſuam, niſi in illis parcellis, quibus iuſtiſſimè onerari deberet; & quia in dubio potiùs parcellam ad iudicem remitteret. Facit, quia ille qui aliquem in iudicem nominauit, minimè illum recuſare poteſt, eò quòd fidẽ eius approbauit, vt notauimus ſup. c. 8. n. 13.

7 PRO contraria verò parte, imò quod votum tertij cum voto alterius ex calculatoribus adęquatum executioni mã
8 dari valeat, ex eo dicendum videtur, quia

quia factum iudicis & partis æquiparan
tur in iure, vt in l. ſi ob cauſam. C. de eui
9 ctio. Et quando duo caſus per legem
æquiparantur, lex noua in vno ex illis
diſponens, ad alterum illi ſimilem diſ-
poſitionem ſuam extẽdit, l. ſiquis ſeruo
manumiſſo. C. de furt. Anton. Gomez
10 in l. 4. Tauri, num. 7. Rurſus, quia tertio
in caſu diſcordię nominato non minus
quàm cęteris calculatoribus â partibus
nominatis eſt obediendum per partes,
l. item ſi vnus. §. *Principaliter*. ff. de arbitr.
ibi: *Tertiam certam eligere perſonam, cuius ar
bitrio pareatur.* Et hanc ſentẽtiam tenet
Baldeſius in additio. ad Roderi. Suar. in
l. poſt rem iudicatam, notabili. 14. ver-
ſic. *Decimus octauus caſus*: Idque diſpoſi-
tum videtur in l. 27. tit. 5. lib. 9. Recopil.
11 vbi quãdo regij calculatores in calcula-
tione vel ratione alicuius parcellæ diſ-
cordant, quod aſſeſſor nominatus per
Conſilium ſimul cum altero ex illis fir-
mauerit (ſemotâ appellatione) execu-
tioni mandatur, vt patet ex text. ibi: *Y
lo que el con vno de los dichos Contadores a-
cordaren, ſe cumpla.* Et in hunc modum
me iudicatum vidiſſe in aliquibus au-
lis huius Cancellariæ (licèt in alijs con-
tra ſit obtentum) tanquam teſtis ocu-
latus firmare poſſum. Hoc vnum tamẽ
mihi ſatis compertum habeo, quòd in-
terim quòd Hieronymus à Corral, hu-
ius Cancellariæ Præſul meritiſsimus in
aulis aſsiſtebat, ſemper detulit appella-
tionibus, quando vnus calculator cum
tertio à iudice nominato erat confor-
mis, & ſemper executiones reuocauit,
eò quòd intentum illius l. agnouit, tan-
quam vnus ex Regijs Senatoribus, qui
eius cõſtitutioni, ni fallor, interfuit, vel
ſaltim in Regio Senatu expetiuit.

IDEOQVE prædictis non obſtanti-
bus, negatiua ſententia tenenda erit ex
fundamentis ſuperius pro ea adductis,
quæ ex ſequentibus corroboratur. Pri-
12 mò, quia vbi lex in aliquo actu peragen
do certam & determinatam formam
requirit, non ſufficit ſi id per æquipol-
lens fiat, ita Bald. in c. 1. de milite vaſſal-
lo, qui contumax eſt. Et in Authent. of-
feratur, num. 4. C. de litis conteſta. Bart.
in l. nõ ſunt liberi. ff. de ſtatu homi. ideo-
que & ſi factum iudicis & partis æquipa-
rentur, vt ſupra pro contraria ſententia
probauimus, cùm pro forma requira-
tur, & parcellæ (ad hoc vt exequi poſ-
ſint) per partium calculatores ſint pro-
batæ, minimè ad executionem illarum
proderit, quòd eas vnus cum tertio à iu
dice nominato firmauerit; quia lex ipſa
13 Regia non aliter executati rationes vo-
luit, quàm ſi calculatores partium in
diem placitum cõſenſerint. Facit, quia
omnis forma in actu adhibẽda cenſetur
ſubſtãtialis, & de eſſentia actus, ex Bald.
in l. comparationes. C. de fide inſtrumẽ.
Iaſ. in l. 1. ff. de lib. præte. Decio cõſ. 532.
Et hæc ſententia frequentiori noſtrorũ
Senatorum voto approbatur, & ita te-
net Azeuetus loco ſupra citato, vbi ita
practicatum fuiſſe teſtatur, num. 1.

NEQVE huic ſententiæ obſtat tex.
in dict. l. 27. Recopil. pro contraria ſen-
tentia adducta: primò, quia text. ille ſo-
lùm loquitur in illo caſu particulari, ſci
licet, quando iſte aſſeſſor fuit à Rege ip-
ſo electus, cuius integritati & pruden-
tiæ multum eſt tribuendum, militatq;
ibi fauor regij patrimonij, ſeu fiſci, cui
quamplurima priuilegia iure ſpeciali
competunt, vt in l. ſimile. ff. de iure fiſci,
& in l. benè à Cenone, & ibi Doctores,
C. de quadriennij præſcrip. prout etiam
militat fauor cultus diuini, in caſu d. §.
Œconomos. Quinimò & ſi ad verba d. l.
attendamus, ſolum loquitur in calculis
& reliquis exigui prędiudicij, in alijs autẽ
cauſis grauibus & põderoſis, nevtiq; ap
pellatione remota reliquatum à prædi-
cto aſſeſſore, & vno calculatorum exe-
cutioni mandari præcipit, vt in d. l. 27.
ibi: *Pero ſiendo coſa de importancia y calidad,
occurran al nueſtro Conſejo, para que ſe nom-
bre del ò fuera, ſegun les pareciere, quien ſe jũte
cõ los dichos Cõtadores y aſſeſſor, y ſe efectue
y cũplalo q̃ à la mayor parte pareciere.* Quin-
imo & in cauſis grauibus & pondero-
ſis ſententia à maiori parte lata non

exequitur, ſi à parte grauata fuerit ſup-
plicatio interpoſita, vt in dict. l. ibi: *Y que de la dicha determinacion en qualquier manera no aya ſuplicacion, ſino ante los miſmos.* Quæ autem dicatur cauſa parua vel magna, arbitrio iudicis relinquitur, ex Menoch. de arbitra. caſu. 72. n. 3. 5. & 6. & 10. & per totum.

14 Et tenendo hanc partem negatiuam, quam in puncto iuris intelligo veram & indubitabilem illam limita, præterquam ſi à parte reliquata intra legi-
15 timum tempus reclamatum appellatúmve non eſſet à mandato de exequendo; quia vbi actus eſt alioqui nullus, ſi is, cuia intereſt, non reclamauerit, vel appellauerit, totaliter conualeſcit, l. filio præterito. ff. de iniuſto rupto, Boërius deciſio. 96. num. 5. & 6. Tiraquel. in l. ſi vnquam, verb. *Reuertatur*, quos ad hoc refert & ſequitur Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. 5. part. §. 3. num. 6. vbi dicit, quod etiam ſi executio fiat omiſſa forma, vel ordine
16 à lege dato, eſt valida, ſi pars grauata, à tali executionis præcepto & grauamine non appellauerit, vel reclamauerit.

Secvndò prædictam ſententiam limito, in caſu quo iſte tertius ex conſenſu & voluntate ambarum partium nominatim electus fuiſſet; quia cùm hoc
17 caſu dicatur calculator communis partium, rectè illi conueniunt verba dict. l. finalis Recopilat. ibi: *Nombrados por las partes*: & per conſequens eius diſpoſitio, ex l. 4. §. *Toties*. ff. de damno infecto: quod enim commune eſt, meum eſt, l. ſerui electione. §. *Labeo*. ff. delegat. 1. Affli&. in tractat. de iure prothomiſeos, in rubric. num. 15. in fine, & in terminis ita tenendum reputat Azeuetus nihil pro hac ſententia adducens in l. 22. tit. 6. lib. 3. Recopilat. Ioann. Garcia de expenſis, cap. 24. num. 18. Licèt ſecùs exiſtima
rem, quando partes dediſſent calculatoribus commiſsionem vt tertiũ nominarent, quia nõ dicitur à partibus nominatus, argumẽto d. c. innotuit, de arbitris.

18 Tertiò, prædictam ſententiam indubitatam reputo, niſi rationes iſtæ calculatæ fuiſſent coram iudice executore, miſſo ad hoc, vt quidquid liquidatum apparuerit, executioni mandet, prout pluries huiuſmodi clauſula ſolet apponi in commiſsionibus ad liquidandum & exequendum liquidatum executoribus cõceſsis, vt teſtatur Ioan. Garcia de expenſ. cap. fin. num. 28. dicens, quòd ſi ex forma ſententiæ iuſſum ſit, vt executioni mandentur quidquid cõcordi iudicio æſtimatores protulerint, appellatio ſequuta nõ ſuſpendit executionem. Quinimo & ſi talis iudex executor reliquatum ab vno ex calculatoribus partium, & tertio de facto exequatur, de nullitate agi nõ poterit, & ſi actũ ſit de nullitate & attentato iudices ſupremi huius Pinciani Senatus non pronuntiant ſuper attentato vel nullitate rationum, ſed demum ſuper iuſtitia vel iniuſtitia parcellarum dati vel accepti, & ita quampluries vidi iudicatum, & in illis hæc verſatur iudicandi ratio, quia debent procedere attenta veritate, & non iuris ſcrupuloſa ſubtilitate, vt in l. fin. tit. 17. lib. 4. Recopilat. ibi: *Que los juezes que conocieren de los pleitos y los ouieren de librar, los determinen y juzguen ſegun la verdad que hallaren probada en los tales pleitos*, &c. l. 22. tit. 4. lib. 2. Recopilat. Decius conſ. 699. Bald. in l. ſolam. C. de teſtibus, Sylua nuptialis lib. 5. cap. *Quomodo in dubio iudicandum ſit*, Caſaneus in Cathalogo gloriæ Mundi. 5. part. conſiderat. 24. num. 21. Bobadilla lib. 5. Polit. cap. 1. num. 137. Et ſi in hoc caſu petitũ ſit, vt attentata ante omnia reuocẽtur, ſemper huiuſmodi querelæ pronuntiatio ad diffinitiuam vſque reſeruatur. Et tene prædicta cordi, quia nullibi ſunt ita digeſta.

Vlterivs dubitatur, an condem-
19 natus ſimpliciter ad reddendum rationes, etiam ſi nihil dictum ſit de reliquorum ſolutione, facto calculo, abſque noũa ſententia poſſit pro reliquis executari. Et in hac difficultate dicendum

dum videtur, quòd cùm debitor reliquatus, non fuerit in plus condemnatus, quàm vt ad ratiocinandum ſedeat, non poſſit pro reliquis executari, quia ſententia exequi non poteſt contra non condemnatum. l. 4. §. *Condemnatum*. ff. de re iudicat. Afflict. deciſio. 215. num. 4. Facit, quia cùm ſententia ſit ſtricti iuris, non debet intelligi aliter, quàm verba eius ſonant. Abbas in cap. dilectus, num. 2. de officio Ordin. Cepola in rubric. de verbo. ſignific. Iaſ. in l. centeſſimus. §. fin. num. 14. de verborum. Curtius Senior conſil. 74. & Iunior conſil. 159. num. 19. Et ratione confirmatur iuridica, quia quidquid in ſententia non eſt expreſſum, ſemper cenſetur omiſſum, ita Decius conſil. 442. num. 8. & 607. num. 7. Rurſus, quia hic actus reddendi rationem duo continet capitula ſeparata, ſcilicet rationem reddere, & reliqua ſoluere. l. cùm ſeruus. ff. de condition. & demonſtration. Afflict. deciſio. 157. num. 4. Aimo. conſil. 231. num. 14. Igitur ſi verum & indubitatum eſt in iure, quòd à ſeparatis illatio non eſt facienda, vt in l. Papinia. exuli. ff. de minor. minimè facienda erit hæc conſequentia: quidam fuit condemnatus ad hoc vt rationem redderet, ergo & ad hoc cenſetur condemnatus, vt reliqua ſoluat. Facit, quia non condemnatus ad ſoluendum debitum, non poteſt pro debito incarcerari, vt tenet Bart. in l. cum eo, num. 2. ff. ad legem Iuliam pecul.

SED prædictis non obſtantibus cõtraria ſententia tenenda erit, ſcilicet quòd eo ipſo quòd quis fuit condemnatus ad reddendum rationes, ex neceſſaria conſequentia videatur condemnatus ad reliquorum ſolutionem, quod manifeſtè patet ex ſententia Africani in l. quamuis. ff. de condit. & demonſtr. ibi: *Itaque cùm ſeruo ſub hac conditione libertas datur, ſi rationes reddiderit, non hanc ſolam ſignificationem habet, ſi cautiones, inſtrumentaque omnia actus ſui exhibuerit hæredi, ſed & ſi reliqua ſoluerit.* Et ita in terminis deciſum fuiſſe in Neapolitano Senatu per iſtum text. tenet Matthæus de Afflict. deciſio. 157. num. 2. eamque vt veriſſimam ſententiam celebrat Damaud. in tractat. de tutore. cap. 7. num. 23. fol. 57. Deciſ. Genuenſ. 209. num. 2. vbi refert ita etiam in Genuenſi Senatu pronuntiatum fuiſſe, Azeuetus in l. 22. tit. 6. lib. 3. Recopilat. & ideo dubio procul tenendum cenſeo, quòd hoc caſu, reliqua via executiua peti poſſint. Cùm condemnatio ſolutionis reliquorum virtualiter, & de natura ipſius condemnationis veniat: illud enim quod virtualiter in ſententia vel inſtrumento continetur, intelligitur in eodem expreſſè ſcriptum, l. à ſe toto. ff. de hæred. inſtit. l. ſi ita ſcripſero. ff. de condit. & demonſtr. & ideo executioni mandari poſſe tradit Roderic. Suarez in l. poſt rem iudicatam extenſione. 2. num. 2. & 3. Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. part. 1. §. 11. ampliat. 4 num. 19.

SED modò vlterius finge, quòd quidam fuit condemnatus ad ſolutionem intereſſe vel fructuum qui liquidabuntur, dubitatur modò, an liquidatio, hoc caſu facta per teſtes, vel inſtrumenta publica, vel ſyngrapha priuata & recognita, poſſit per iudicem (coram quo facta fuit liquidatio) exequi, appellatione remota. In qua difficultate Angel. in l. ſi cum exceptione. §. *Hæc actio*. ff. quod metus cauſa, in ea eſt ſententia, vt talis liquidatio abſque noua ſententia exequi non poſsit, ſed omnino ſit appellationi interpoſitæ deferendum, ea nixus ratione, quia per ſententiam executoris, qua pronuntiatur, tanta eſſe reliqua liquida infertur nouum grauamen, vt notat Felin. in cap. ad conſultationem, num. 3. de re iudicat. & ita tenet Additio. Vrſilis ad Afflictum, deciſ. 35. num. 2. & 175. num. 1. vnde, cùm à quolibet nouo grauamine irreparabili liceat appellare, vt in l. ab arbitro, & ibi notant Doctores, ff.

qui ſatiſdar. cogant. & in l. intra vtile, ff. de mino. Iacobus de Belloviſo in practica iudiciaria, num. 85. & de hoc etiam habemus regulam Cançellariæ 36. & in terminis ita tenet Galeſius de obligatione in forma cameræ, tit. de liquidatione, num. 18. Menoch. de adipiſcend. poſſeſsione, remed. 5. quæſt. 10. proculdubio appellationi deferendum erit.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam aduerſus Angel. tenet Bart. in l. 2. C. de ſententijs, quæ ſine certa quantitate num. 5. vbi dicit, quòd quando quis
22 eſt condemnatus in quantitate, quæ liquidatione liquidum apparuerit, executioni mandari poterit. Et in hunc caſum conſulit Aduocatis, quòd in initio liquidationis petant executionem pro his quæ liquidabuntur, & vt incontinenti forment articulos interrogatorij circa damna, vel intereſſe liquidandum, & quod non erit hoc caſu neceſſaria libelli oblatio, vel alia litis conteſtatio; idque refert & ſequitur Roderic. Suarez in l. poſt rem iudicatam, in declaratione legis Regni, limitat. 4. num. 5. & ibi Additio. Baldeſij plures alios pro hac ſententia refert, num. 1. & ibidem num. 4. dicit & conſulit exe-
23 cutatis, vt ſi viam executiuam ab initio vitare velint, quando pars eſt liquida & pars illiquida, ſtatim ſoluant liquida, & pro illiquidis offerant ſe ſoluere velle, quod facto calculo reliquatum apparuerit, idque probari videtur ex text. in l. ſtatu liber. ration. ff. de ſtatu liber. & tenet ita Afflictis deciſio. 157. Iaſo. in l. quod te mihi, num. 5. ſi cert. petat. Meliloquium in 2. parte, Cabalin. num. 625. Cephalus conſil. 195. Bonacoſa cautel. 3. littera. D. Cepola caut. 27. Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 1. part. §. 12. num. 32. Azeuet. in l. 1. tit. 21. lib. 4. Recopilat. ex num. 34. cum aliquibus ſequentibus. Et omnes iudices à Cancellaria miſi pro executione alicuius chartæ executoriæ hanc praxim obſeruare debent, & multoties vidi ab huiuſmodi liquidationibus appellatum ad aulam Cancellariæ, & in ea fit remiſsio executionis ad iudicem, donec reliquorum ſolutio fiat. Et ratio ea eſt potiſsima, quia articulus liquidationis habet ſe vt
24 incidens in executione ſententiæ, vt in Clementina diſpendioſam, de iudi. Socinus conſ. 300. num. 6. Octauian. Oſaſcus deciſio. 129. num. 10. cum ſeqq. & perinde liquidatum per executorem executioni mandatur, ac ſi in ipſa ſententia expreſſè vel virtualiter liquidatio contenta eſſet, & quidem hoc magna æquitate nititur, ne ſuper quolibet articulo nouo iudicio partes vexentur & moleſtentur, ſed cauſa per appellationem ſuper principali grauamine terminetur: qua motus ratione ita iudicauit Senatus Pedemontanus, vt refert Octauian. vbi ſup. ſpreta ſententia Baldi in l. 2. num. 11. C. de executio.
25 re iudic. quatenus tenuit, quòd antequam liquidatum executioni mandetur, prius iudex interloquatur, benè an malè fuerit facta liquidatio, cuius ſententiam ſequutus fuit Socin. conſil. 51. lib. 1. col. 3. hæc enim liquidatio in caſu de quo agimus, neceſſaria non eſt, quia totaliter & preciſè noceret expeditioni & executioni reliquati, & liquidati, & fortè appellatione interpoſita & admiſſa ſuper tali pronuntiatione, de executiua & ſummaria res iudicata efficeretur ordinaria, & ferè immortalis, & hac ratione motus Rodericus ab opinione Baldi & Socini diſceſsit vbi ſupra, num. 7. & Couar. lib. 2. variar. cap. 11. num. 1. verſic. *Primum ex his conſtat*, Octauianus loco ſupra citato. Et vt hæc iurgia euitentur Senatores huius Cancellariæ ſemper deberent apponere in commiſsione executoris hanc clauſulam, ſcilicet: *Y lo que anſi liquidaredes lo executeis y lleueis à pura y deuida execucion con effecto.* Et hanc praxim approbant Ioan. Garcia de expenſ. cap. fin. num. fin. in nouiori impreſſione, Aiora de partitio-

tionibus. 1. part. cap. 4. num. fin. Vrſilis in addition. ad Afflictum loco ſuperius citato, Aimo. conſil. 231. num 5. & 14. & fundamentum habet ex eo, quia quãdo duæ ſententiæ ſic ſe habent, quod ſecunda eſt executio primæ, ſi non poteſt appellari à prima, neque etiam appellari poterit à ſecunda, vt tenuerunt Bald. & Angel. in dict. l. ſi cum exceptione. §. *Hæc autem actio.* Capitius deciſ. 26. iudices tamen omnes monitos eſſe velim, vt ſi aliquo modo ex proceſſu cauſæ principalis aliquam quantitatem debitam deducere poſſint, explicitè rerum in illam condemnent, neque huiuſmodi iudicibus executoribus liquidãdam remittant, vel reſeruent, ſiquidem ex hoc magnum partium diſpendium euitabunt, & in hoc Legislatoris præcepto obtemperabunt, qui hoc ipſum præcipit manifeſtè; neque ſine myſterio in l. 52. tit. 5. lib. 2. Recopil. idque etiam admonet Ioan. Gutier. de iuramen. confir
26 ma. 1. part. cap. 1. num. 32. Si tamen liquidatio ad executorem fuerit remiſſa, ſit cautus Aduocatus, vt præcipiat parti, vt in executoria inſeri faciat dicta teſtiũ, qui circa valorem fructuum, vel damni, aut intereſſe in cauſa principali melius depoſuerunt, ne aperiatur porta teſtium ſubornationi, & ita cõſulit Afflictis deciſio. 35. n. 3. Ioan. Gutier. vbi ſup. num. 31.

27 FINALITER in propoſito dubitatur, an ſi quis inſtrumento guarentigio confecto, alij promiſit certam pecuniæ vel tritici quantitatem ſoluere, eò plus vel minus, quòd facto calculo debitum apparuerit, an tale inſtrumentum paratam executionem habeat, reſpectu ſaltim illius quantitatis in ipſo inſtrumento contentæ. In qua difficultate dicendum videtur, quòd executio locum nõ habeat, interim quod illud plus vel minus non ſit liquidatum, quia nulla adhuc quantitas certa ex inſtrumento apparet, ſiquidem factis calculis, aliquid
28 plus minúſve deberi poſſet. Et ratio eſt, quia quando diſpoſitio vel promiſſio pura venit reſoluenda per alicuius rei euẽtũ, interim quòd nõ fit reſolutio, nõ habet executionem paratam, vt in l. pecuniam, & ibi Socin. num. 9. ff. ſi cert. petat.

SED prædictis non obſtantibus, cõtraria ſententia tenenda erit, ſcilicet, quòd pro quantitate in inſtrumẽto explicitè declarata, executio fieri poſſit, idque ſenſit gloſ. in l. 2. ff. de in diem adiecto, Socin. loco ſupra citato, ſequendo gloſ. ibi, quatenus dicit, quòd ſi in inſtrumento ſit promiſſa certa quantitas, cum adiectione, quòd ſi facto calculo minus deberi apparuerit, tanto minus debitum intelligatur, interim quòd à promiſſore fit liquidatio, executio (pro quantitate ex inſtrumento liquido) fieri poterit, ibique pluries pro hac ſententia obſtinuiſſe teſtatur, idque probat Rebuf. in tract. de liter. oblig. art. 2. gloſſ. vnica. num. 31. licèt dicat, ſe rarò hanc controuerſiam in curia vidiſſe, & ita tenendum firmauit Villalobos in ſuo meliloquio comm. opi. lit. E. n. 250. Azeuet. in l. 1. tit. 21. lib. 4. Recopil. num. 45. Petr. Surd. conſil. 38. num. 25. poſt hæc ſcripta viſus. Et loquendo in ſententia arbitraria ſub dicta formaverborum lata, ita tenẽdum reputat Socin. in l. quibus diebus. §. *Quidam Titio*, in fin. ff. de cond. & demonſt. Bart. in l. iudex poſtea quam, circa fin. ff. de re iud. Dec. conſ. 618. vbi fundamentis pro contraria ſententia adductis ſufficienter reſpondit, & reſoluit, quòd hoc caſu laudum non eſt incertum, ſed liquidum, eò quòd in ſententia expreſſa eſt certa quantitas, & quòd licèt dicta quantitas poſſit alterari factis calculis, tamen inſpecto præſenti ſtatu dicitur certa & liquida, donec aliter rem ſe habere probatum fuerit, pro qua ſententia adducit text. in l. hæc venditio. §. fin. ff. de cõtrah. empt. vbi venditione facta pro centum, & quanti pluris reperiatur intra certum tempus, dicitur certa reſpectu illorum centum: facit ſententia Bald. in rubri. C. de depoſito. num. 6. vbi dicit,

quòd si mercator scripsit alij, qua itet ipse erat eius debitor in decem paulò plùs vel minùs, prout in suo Codice rationum contineretur, illa verba, *Plùs, vel minus*, non augent vel minuunt confessionem de decem, interim quòd non apparuerit plùs vel minùs deberi. Ex quibus concludendum erit, quòd pro dicta quantitate in instrumento contẽta, non obstantibus dictis verbis *plus vel minus*, &c. poterit fieri executio, appel-
29 latione remotâ, neque ex hoc executio attentata dicenda erit, vt in terminis cõcludit Lancelotus de attentatis, 2. part. cap. 4. limit. 28. num. 1. pag. 145. vbi refert resolutum fuisse, quòd si principale sit liquidum, cambia autem & recambia sint illiquida: poterit fieri executio pro principali, & si cambia & recambia non sint liquidata.

CAVTVS ergo debet esse reus, vt petita executione intra decem dies oppositionis incerta faciat liquidari, citato creditore, & eo apparere nolente, producat instrumentum vel probationes coram iudice, & petat, vt non aliàs addictio fiat, quàm detracta quantitate, quam ex talibus probationibus minus se debere creditori constiterit. Et hanc sententiã tenuerunt Corneus cons. 223. 2. part. Benintendis decis. 90. num. 3. Caualcan. de tutore, n. 214. vers. *Tamen magis*, decisio Genuen. 191. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Rationes calculatæ cum principali administratore an exequi possint contra eius fideiussorem.*

2 *Citatio non solùm in iudicialibus, verùm & in extraiudicialibus pro forma sæpè requiritur.*

3 *Fideiussor contractus (non tamen iudicij) citari debet, ad hoc vt sententia contra principalem lata, contra illum exequi possit.*

4 *Clausula guarentigia in contractu fideiussionis tutelæ apposita, an operetur, quod sententia lata contra principalem super reliquis, executioni mandetur contra fideiussorem rationibus non citatum.*

5 *Fideiussor tutoris, qui se obligauit, tam ratione contractus, quàm ratione iudicij, an possit executari pro reliquis, aduersus principalem eo non citato liquidatis.*

6 *Fideiussor tutoris an eò quòd authentico de fideiussoribus in tutela renuntiauerit, possit executari pro reliquis, cum tutore ipso dũtaxat liquidatis.*

7 *Fideiussor tutoris, qui apud acta interceßit, an censendus sit fideiussor iudicij, an verò contractus fideiussor dicatur.*

8 *Obligatus ad soluendum quidquid facto calculo administratorem debere constiterit, an tenebitur pro reliquis (cum hærede administratoris præmortui) liquidatis.*

9 *Intellectus ad text. in l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verb. oblig.*

10 *Executio an fieri possit cõtra tutoris fideiussorem pro reliquis eorum, quæ tutor post finitam tutelam administrauit.*

11 *Tempus prorogationis an idem sit, quod tempus commissionis.*

12 *Rationes calculatæ cum matre quæ transiuit ad secundas nuptias, non petito tutore filio suo, an possint exequi, tam contra vitricum, seu secundum ipsius maritum, quàm contra matrem ad secunda vota transeuntem.*

13 *Maritus secundus illius mulieris, quæ ad secundas nuptias non petito tutore filio migrauit, an tacitè videatur obligatus pro reliquis maternæ tutelæ, & tanquam fideiussor vxoris habeatur.*

14 *Maritus mulieris quæ ad secundas nuptias migrauit, antequam filio suo tutorem peteret, ad hoc vt præiudicetur respectu reliquorum vxoris, debet citari ad rationes tutelæ, vt illi parent præiudicium, quod de iure locum habuerit.*

15 *Testes qui idoneum tutorem prædixerunt, tempore decretæ tutelæ, quando possint pro reliquis conueniri, & quid de iudice, à quo tutela fuit decreta.*

CA-

CAPVT XXXIIII.

De executione reliquorũ aduerſus fideiuſſores tutorum facienda.

VM ferè in omniũ tutorum & curatorum nominatione fideiuſſores præſtari ſoleant, operæpretium erit, vt in hoc capite diſcutiamus, an ratione tutelæ cum tutore, vel curatore, alióve adminiſtratore diſpuncta, fideiuſſor in ſolidum obligatus pro reliquis executari poſsit. In qua difficultate dicendum videtur, quod nullo modo aduerſus hunc fideiuſſorem ad ratiocinandum non citatum locum habeat talis reliquorum executio, cùm ſit regula notiſsima iuris, quod res inter alios acta neque prodeſſe, neque nocere debet, vt in rubro & nigro, C. res inter alios acta. Rurſus, quia in omni actu, ex quo damnum vel præiudicium alicui reſultare poteſt, pars cuia intereſt, citari debet: l. de vno quoque, ff. de re iudic. l. nam ita Diuus. ff. de adoption. Quæ ſententia non ſolum locum ſibi vendicat in actionibus iudicialibus, verum & in extraiudicialibus, ex Innocen. & Ioanne Andrea in cap. ex ratione, de appellat. Bald. in cap. 1. §. *Sancimus*, el 2. quo tempore miles in vſibus fœud. Alexãd. in l. ſi quis arbitratu, col. 5. & ibi Iaſ. col. 9. ff. de verbor. plures alios pro hac ſententia refert Philip. Port. lib. 2. concluſ. cap. 43. ampliat. 7. Quo fit vt quocunq; modo ſiue iudicialiter, ſiue extraiudicialiter rationes ſint calculandæ, fideiuſſor adminiſtratoris ad ratiocinandũ citari debeat, aliàs neque in via ordinaria, neque in executiua præiudicari poſſit, ita Bald. in l. Authore laudato. C. de euiction. & ita concludit Petr. Surd. de cit. 256. num. 7. & 8. ſequendo Cuman. conſ. 155. n. 4. vbi dicit, quod cùm calculus nihil aliud ſit, quã cõfeſsio quædã inter partes emiſſa, non nocet tertio.

1

Ex aduerſo tamen dicendum videtur, quòd in caſu de quo agimus, etiam ſi fideiuſſor tutoris, vel alterius ſimilis adminiſtratoris ad ineundam & calculandam rationem citatus nõ fuerit, adhuc ſi in ſolidum fuerit obligatus (prout quotidie obligari ſolet) pro reliquis cum principali liquidatis executari poſſit fideiuſſor: quia factum cum vno ex duobus conreis debendi, perinde alteri nocet, ac ſi cum eo actum fuiſſet, vt in l. fin. C. de duobus reis: vbi agnitio facta per vnum ex conreis debendi, alteri conreo nocet. Præterea, quia cùm calculus ſit quædam confeſsio debiti, ſiue reliquati, vt ſupra retulimus, & confeſſio principalis noceat fideiuſſori, vt voluit Ruin. conſil. 140. num. 7. & 9. volumin. 1. Surdus deciſio. 218. num. 1. vbi dicit, quòd ex ſola confeſsione principalis probatur debitum contra fideiuſſorem, ne vtique neceſſarium erit, vt ad rationes principalis reddendas citetur eius fideiuſſor. Rurſus, quia cùm huic fideiuſſori principaliter non interſit, ſed ſecundariò, cùm ſemper habeat ius cedendarum actionum contra principalẽ, ex l. Modeſtinus. ff. de ſolution. quinimò & ex eodem proceſſu contra principalem agere poſsit, pro eo quod ſoluit, vt tenet Bart. in l. 1. num. fin. ff iudi. ſolu. Roder. Suar. in l. poſt rem iudicatam, notab. 9. num. 2. neceſſariò ad rationes citari non debebit; maximè vbi ipſe non haberet inuentarium, vel librũ rationum, aliáve inſtrumenta & cautiones ad ipſummet adminiſtratorem pertinentes; is enim cuia ſecundariò intereſt, citari ad cauſam non debet, ita gloſ. in l. de vnoquoque. ff. de re iudic. Bart. in l. in diem. ff. de aqua pluuia arcen. in prin. Bald. in l. ab eo, circa fin. C. quomodo & quando iud. ex quibus dixit Hippolyt. de Marſil. in l. patre vel marito, num. 117. de quæſtion ff. quod in taxatione expenſarum non debet citari fideiuſſor iudicij.

2

PRÆTERMISSIS tamen argumen
3 tis & rationibus hinc inde adductis, in
propoſita ſpecie diſtinguendum erit;
fuerítne fideiuſſor contractus, an iudi-
cij, ſi enim quis extitit fideiuſſor contra
ctus, tutelæ, vel curæ, non aliàs pro reli-
quis cum principali liquidatis executa-
ri poterit, quàm ſi ad ratiocinandum ci-
tatus fuerit, argum. text. in l. grege. §. *Si
à debitore*. ff. de pignor. & in l. à ſententia,
in princip. ff. de appellat. & in l. præſen-
ti. §. *Adijcientes*. C. de his qui ad ſtatuas
confugiunt, & hanc diſtinctionem pro
bauit Hippolyt. de Marſil. in rubric. de
fideiuſſo. quæſt. 49. num. 349. Balbus
de præſcrip. 3. part. 6. partis, num. 50. Ro
der. Suar. in repetit. l. poſt rem iudica-
tam, verſ. *Viſum eſt ſupra*, vbi Add. Bal-
deſij plures alios cumulauit, idque te-
net Couarr. pract. quæſt. cap. 39. num. 5.
Verùm quia Gregor. Lupus in l. 49. tit.
18. Partit. 3. gloſ. verb. *Por fiador*. Si verò
ſit fideiuſſor iudicij, ne vtique opus ſit
vt citetur, ad hoc, vt ſibi præiudicetur
ex actu facto cũ ipſo principali, ita gloſ.
in d. l. de vno quoq; , verb. *Perſoluere*, vbi
Bald. num. 5. idem Bald. in l. 2. C. de fide-
iuſſor. tuto. & in d. l. Authore laudato,
Maranta de ordine iudicio. 6. part. n. 32.
Anton. Gail. lib. 2. obſeruat. tit. de cita-
tione & concluſione, num. 300. Vin-
cent. de Franq. deciſio. 400. num. 1. fa-
ciunt notata per Couar. in practicis, c.
13. num. 6. & per Bart. in l. 1. num. 2. ff. de
iudi. ſolui. Petr. Surd. dict. deciſio. 218.
num. 11. & 13. prædictam diſtinctionem
magis communiter teneri tenet Min-
ſingerius ſing. obſeruat. centur. 4. deciſ.
96. quem refert & ſequitur Lancelot.
de attentat. 2. part. cap. 20. num. 13. & 14.

PRIOREM tamen partem huius di
ſtinctionis veram & indubitabilem re-
4 puto, niſi in contractu, in quo interceſ-
ſit fideiuſſor, clauſula guarentigia ſit ap
poſita; puta dedit poteſtatem omnibus
iudicibus exequendi contra eum reli-
qua ex tali contractu reſultantia, vt te-
net Bald. in l. 2. C. de fideiuſſor. tuto.
Suarez vbi ſup. Baëça de inope debito-
re, cap. 5. n. 9. & in terminis dixit Bald. in
l. ſancimus. §. *Et cùm antiquitus*, num. 2.
C. de vſur. rei iud. quod quando fideiuſ
ſor obligatur, dicẽs, quod ſoluet quid-
quid contra principalem fuerit liquida-
tum, etiam vbi is ad ratiocinandum ci-
tatus non fuerit, poterit pro reliquis
cum principali liquidatis executari, eò
quòd hoc caſu iam promittit ſoluere iu
dicatum contra principalem, non con-
tra ipſum fideiuſſorem tantùm.

5 SECVNDÒ prædictam concluſionẽ
limita, vbi fideiuſſor ſe obligaſſet, non
ſolùm ratione contractus, ſed etiam ra-
tione iudicij; hoc enim caſu dubio pro-
cul aduerſus talem fideiuſſorem non ci
tatum ad ineundam rationem, executio
pro reliquis fieri poterit, & ita in ter
minis tenet Bald. in l. fin. num. 3. C. de fi-
deiuſſ. tuto. quem refert & ſequitur Gre
6 gor. Lup. in d. l. 49. verb. *Por fiador*; vbi
addit pulchrum verbum dicens, quòd
etiam vbi fideiuſſor tutoris ſe obligaſ-
ſet ſimpliciter, ſi tamen renuntiaſſet Au
thentico de fideiuſſoribus, adhuc prin-
cipali non excuſſo, poſſet pro reliquis
executari, quam ſententiam ante eum
tenuit Salic. in dict. l. 2. C. de fideiuſſo.
turp. & Bart. in l. 1. num. fin. ff. iudicat.
ſolui.

7 SED modò in propoſito dubita-
tur, ſi fideiuſſor tutoris apud acta inter-
ceſſit, an dicatur fideiuſſor contractus,
an verò iudicij. Et videtur, quòd cùm
iſte fideiuſſor tempore quo tutela in iu-
dicio diſcernitur, tutori ſiue curatori
calore iudicij, & per modum conten-
tioſæ iuriſdictionis ſe obligauerit, dicẽ-
dus ſit fideiuſſor iudicij, ex tex. in l. cum
oſtendimus. §. fin. ff. de fideiuſſo. tuto.
ibi enim iudex apud acta ſtipulatur pro
minore, item & fideiuſſor rem pupilli
ſaluam fore promittit, ſeque reliqua, ſi
qua fuerint, ſoluturum profitetur. Si ta
mẽ extra iudicialiter facta ſit fideiuſſio,
vim contractus obtinebit, ac per conſe-
quens citandus erit fideiuſſor ad ratio-
cinia peragenda, quòd ſi citatus non
fuerit, minimè executari poterit pro re

liquis

liquis cum ſolo tutore, vel curatore calculatis & liquidatis, vt tenet Bald. in l. non ambigi. C. de fideiuſſo. tuto. Gregor. in d. l. 49. gloſ. verb. *Porſiador*, ſupra allegata & ita praxis noſtræ Cancellariæ obſeruare ſolet; & hæc eſt veritas infallibilis.

8 VLTERIVS dubitatur, ſiquis promiſit ſoluere, quod facto calculo cum adminiſtratore debere cõſtiterit, & adminiſtratore morte præuento, calculus factus fuerit cum eius hærede, & certũ quid reliquatum ſit, an talis fideiuſſor ſiue promiſſor ſoluere teneatur, quod cum hærede adminiſtratoris fuit reliquatum. In quo varij varia ſenſerunt, Bart. namque Paul. Angel. Imol. & Aretin. in l. qui Romæ. §. *Augerius*. ff. de verb. obligat. in ea ſunt ſententia, vt nõ aliàs pro reliquis teneatur fideiuſſor, quàm ſi reliqua cum ipſo adminiſtratore fuerint examinata; quam ſententiam probare nituntur ex text. in d. §. *Augerius*, vbi in hæc verba Conſultus inquit: *Augerius filiofamilias ſeruo Publi Mæuij ſtipulanti ſpondit, ſe daturum quidquid patrem ſuum Publio Mæuio debere conſtitiſſet, quæſitum eſt patre defuncto ante quam conſtitiſſet, quid quantumque deberet, an ſi aduerſus hæredem eius actum fuiſſet, aliúmve ſucceſſorem, & debito conſtitiſſet, Augerius teneatur. Reſpondi. ſi conditio non extitiſſet, ſtipulationem non eſſe commiſſam.* Et ratio decidendi huius text. ſecundum præfatos Doctores ea eſt, quia præſumitur promiſſorem ea motus ratione interceſsiſſe, quia credebat debitorem optimum computum redditurum, eò quòd arcana conficiendarum rationum melius cognouiſſet, & hoc fundamento motus Hug. Donelus in d. §. *Augerius*, exiſtimat, multum intereſſe, vtrum viuo patre, an eo mortuo rationes fuerint diſpunctę, cùm ſi eo viuo factę fuiſſent; pater, & ſic adminiſtrator potuiſſet habere aliquas exceptiones & defenſiones, quæ poſſent facillimè ab eius hæredibus ignorari, & ſic accidere poſſet, vt illud reliquaretur, quod re vera nõ deberetur, & per conſequens iſte promiſſor compelleretur ſoluere, quod ipſe non cogitauit, ex quibus rectè fuit reſponſum â I. C. in d. §. *Augerius*, mortuo debitore ſiue adminiſtratore, ante liquidationem reliquatus, conditionem non extitiſſe: & per conſequens ſtipulationem non eſſe commiſſam. Quam ſententiam his & alijs fortioribus rationibus exornat Bald. in cap. ad noſtram, col. 2. de iureiurand. vbi eam communem dicit, & eum ſequitur Decius in l. hæredem, num. 1. ff. de regul. iur. Tiraq. de retractu. §. 1. gloſ. 6. num. 15. Gomec. in §. *Actionum*, num. 7. inſtitut. de actio. Gerardus de Petraſancta, ſingul. 27. n. 4 vbi pro hac ſententia iudicatum vidiſſe teſtatur Hippolyt. de Marſil. ſingul. 304. Alciatus in l. ſi quis ſtipulatus. 112. num. 4. ff. de verb. Socin. Iunior conſil. 47. num. 18. vbi in tantùm hanc ſententiam verã reputat, vt etiam ſi talis promiſſor iuraſſet talem promiſsionem adimplere, adhuc ſi ratio cum ipſo debitore non eſſet calculata, etiam in animę iudicio, ad ſolutionem reliquorum nõ teneretur, eò quòd de natura talis promiſsionis ſit, vt ratio liquidetur cum ipſo debitore viuente; quia rationes in promptu habere præſumitur. Ex quibus inferũt Doctores ſupra relati, quòd ſiquis promiſerit pro mercatore, vel amico ſe ſoluturum quidquid illum debere conſtiterit facto calculo, non aliàs ad reliqua tenebitur, quàm ſi liquidatio & calculatio cum eodem debitore viuente facta fuerit.

ADVERSVS tamen prædictam ſententiam communem tenet idem Alciat. lib. 1. diſpunctionum, cap. 13. Conanus lib. 6. commentar. Duaren. in d. §. *Augerius*, vbi tenet prædictam communem contrariam eſſe & iuri & æquitati naturali, tenet quod Paul. Caſt. ibi: & eum ſequitur Anto. Gome. 2. tomo de contract. cap. 11. num. 37. & aduerſus illam in Granatenſi Senatu iudicatum fuiſſe teſtatur Coſta relatus & ſequutus à Ioan. Gutier. de iurament. confirm. in ad-

additione ad cap.31.1.partis,posita in fine primæ partis, & illam multis argumentis impugnat Couar.in practi. cap. 39.num.5.vbi asseuerat nihil posse dici, quod magis à vera mente& sensu I. C. Cepolæ abhorreat, quodque magis ab æquitate & à congruis tramitibus veritatis deuiet, nihilque quoad humana commercia,commutationes, & conuẽtiones magis alienum esse; & vlterius statim subdit, quod si verba cõuẽtionum prædictæ communis sententiæ nugas paterentur,forent mille aliæ calumniæ admittendę,& hi passim deciperentur, qui bona fide in contractibus versantur; quod valdè iniquum & perniciosum esset,idque ad argumenta pro contraria communi sententia adducta & 9 argutè &(suo more)eruditè respondit, quinque intellectus adducens ad text. in dict.§.*Augerius*,quos quilibet apud eum videre poterit, & alium non minus elegans intellectum cumulauit Anton. Gom. vbi sup. inhærendo verbis I.C. Cepolæ in dict. §. *Augerius*, alium etiam tradidit Ioan. Gutier. loco superius citato, dicens quod text. in dict. §. *Augerius*,nõ dicit quòd promissio fuit facta de eo quod constiterit patrem debere, & sic dicit, lapsos fuisse communis sententiæ sequaces,sed quod potiùs de eo fuit concepta stipulatio,quod pater administrator Publio Mæuio debere constitisset: quod quidem verbum, *constitisset*, cùm sit temporis plusquam perfecti,debet intelligi de eo,quod iam deberi constitisset,tempore quo facta fuit promissio, & sic de illa quantitate, quæ in vita debitoris fuerat liquidata; quia fuit conditio de præterito. Vnde cùm I.C.proponeretur, an deberet ꝙ in vita patris administratoris illum debere constitisset, rectè Cepola respondit,dicens:*Si conditio non extitisset stipulationem non esse commissam*:hoc est,si creditor in vita debitoris non demostrasset, quãtum deberetur, stipulationem non esse commissam: communis verò Doctorum loquitur in satis dissimili casu, scilicet quando obligatio fideiussoris fuit ita concepta,scilicet promitto me soluturum quidquid Titium debere cõstiterit. Et sic non ad liquidationem præteritam cum ipso debitore faciendam se astringere constat, quo casu rectè fundatur communis sententia,cùm re vera fideiussor, vel promissor illud 3 tantùm soluere voluerit, quod constiterit deberi,facto calculo cum ipsomet debitore,& non aliàs. Non tamen licitum fuit tantis & tam grauissimis Doctoribus tex.in dict.§.*Augerius*, pro sua opinione perstringere; cùm lõgè diuersa sit ratio decidendi in vno casu quàm in alio. Et certè si attento animi iudicio rem hanc consideremus,scopum veritatis primus omniũ attingit Accurs. in d. §.*Augerius*,verb.*Non extitisset*,dum inquit,non extitisset,quasi dicat,si nondũ tempore stipulationis cõstiterat de debito: & ex hoc conditionalis stipulatio in præteritum concepta non poterat cõmitti in æternum,quia falsa de præterito sunt impossibilia: & hic, meo iudicio,est verus intellectus ad text.in d.§. *Augerius*, & ita tenet Villadiego, post hæc scripta visus,in l.4.tit.5.lib.2.*Del suerojuzgo*,n.8.fol.141.

Ex quibus deducitur manifestè, in casu à communi sententia proposito, non solùm via ordinaria,sed etiam executiua talem fideiussorem siue promissorem conueniri posse, dummodò ad rationem cum hærede debitoris calculandam fuerit citatus; quia licèt verum sit,quod ius conditionis implendæ ad hæredem transeat,hoc est verum & procedit,dummodò non sic adhæreat personæ nominatæ, quod per alium æquè expediri non possit; cùm tamen rationes visis libris & chirographis alijsve cautionibus defuncti ab hærede etiam facilè dispungi possint,in casu in quo loquitur communis Doctorum opinio nimis fallitur,multumque ab scopo veritatis aberrat.

10 Vlterius dubitatur in proposito,an aduersus fideiussorem tutoris exe-

cutio

cutio fieri poſſit, pro reliquis reſultantibus ex adminiſtratione rerum pupillarium, poſt finitam tutelam peractam, quemadmodum fieri poſſet pro reliquis reſultantibus ex adminiſtratione ipſa tutelæ. Et dicendum videtur, quod minimè executari nec etiam conueniri poſſit pro reliquis adminiſtrationis peractæ finita adminiſtatione, hoc eſt finito tempore à lege ad adminiſtrandum tutelam conſtituto, ex tex. in l. Lucius. §. *Paulus*. ff. de adminiſtr. tutor. ibi: *Paulus reſpondit, propter ea quæ poſt pubertatem nulla neceſsitate cogente, ſed ex voluntate ſua tutor adminiſtrauit, fideiuſſor, qui ſaluam rem fore cauit, non teneri*. Et in l. 12. tit. 16. part. 6. & ibi Gregor. verb. *Deue durar*.

IN contrarium tamen vrget text. in l. ſi poſtea. ff. rem pupilli ſaluam fore, ibi: *Si poſtea quam pupillus ad pubertatem peruenerit, tutor in reſtituenda tutela aliquãdiù moram fecerit, certum eſt & fructuum nomine, & vſurarum medij temporis, tam fideiuſſores eius, quàm ipſum teneri*. Pro qua ſententia facit, quia tempus prorogationis idem reputatur cum tempore commiſſionis, vt in l. ſed ſi manente. ff. de precario. Sed pro concordia prædictorum iurium dicendum erit, quòd text. in d. §. *Paulus*, loquitur quando tutor finita tutela nouum negotium adulto attingentem inchoauit, nulla cogente officij neceſſitate, quo caſu ne vtique pro adminiſtratione illius negotij fideiuſſor tenebitur, cùm ipſe (tempore quo interceſſit) ad adminiſtrata tempore lege cõſtituto ſe aſtringere tantùm voluiſſet, vt in l. fin. C. de periculo tuto. Et pro hac ſententia facit text. in l. ſi cum Hermes. C. de locato, vbi qui fideiuſſit pro prima conductione, non tenetur pro conductione prorogata abſque eius voluntate, tex. etiam in l. non intellexit, §. *Cum in quinquennium*. ff. de iure fiſci; ſecùs tamen ſi proſecutus fuiſſet tutor adminiſtrationem cõnexorum, ad quorum aſsiſtentiam ex neceſsitate officij præciſè erat obnoxius, vt in l. 1. C. vt cauſæ poſt pubertatem adſit tutor, & in l. tutor poſt pubertatem. C. arbitrium tutelæ. Textus verò in dict. l. ſi poſtea, loquitur de rebus ante finitam tutelam adminiſtratis, in quibus reſtituendis finita tutela moram fecit tutor, quo caſu non ſolùm tutor, verùm & eorum fideiuſſores pro mala adminiſtratione tenentur. Et in hunc modum prædicta iura ad cõcordiam redigit Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. 1. part. §. 12. num. 57. Rurſus pro hac ſententia facit, quia fideiuſſor, qui pro iudice interceſsit, cenſetur intercedere pro geſtis in primo anno, qui eſt terminus à lege conſtitutus iudici ad iudicandum, quando ſimpliciter à Rege vel domino ad iudicandum fuit electus, vt in terminis tradit Bobad. lib. 5. Polit. c. 1. n. 90.

12 VLTIMO & finaliter dubitatur, an rationibus diſpunctis cum matre pupilli, quæ ad ſecundas nuptias migrauit, non petito prius tutore filio ſuo, cuius tutelam ipſa adminiſtrabat, reliqua, nõ ſolum aduerſus matrem, verum & aduerſus vitricum, exequi poſsint. Et dicendum videtur, quòd & ſi aduerſus matrem reliqua exequi poſsint, minimè tamen aduerſus vitricum executioni mandari valeant, quia & ſi verum ſit, quòd matre tutrice ad ſecundas nuptias conuolante bona ſecundi mariti
13 pro reliquis tutelæ ſint minori obnoxia, ſiue tacitè hypothecata, vt in l. ſi mater. C. in quibus cauſis pignus vel hypothe. tacitè contra. ibi: *Mariti quoque eius, præteritæ tutelæ ratiocinijs, bona iure pignoris tenebuntur obnoxia*, & in l. 5. tit. 16. & in l. 26. tit. 13. part. 5. idque communi omnium Doctorum calculo ſit receptum ex Philippo Portio lib. 5. concluſ. c. 5. Caualca. de tutore, num. 322. Gutier. de iuram. confirm. lib. 2. quæſt. 26. num. 11. tamen nullo iure cauetur, quod talis vitricus pro reliquis executari poſsit, & id iure fundatur, cùm ipſe non iniuſtè dicere poſsit, inſtrumentum non loquitur de me.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam in terminis noſtræ quæſtionis tenet Maranta

ranta de ordine iudiciorum, cap. de exe cutione ſententiæ, num. 33. pag. mihi 660. vbi dicit, quod ſi vxor mortuo viro, ſuſcepit tutelam filij, & tranſiuit ad
14 ſecunda vota, non petito prius tutore filio, redditis rationibus, poterit contra maritum fieri executio pro reliquis, virtute tacitæ hypothecæ, & hanc ſententiam reputat menti tenendam, & eam in propoſito ſingularem dicit, eò quòd quilibet contrarium facilè reſpõderet.

EGO tamen Marantæ ſententiam difficilem reputo, & eam eo ſolùm caſu veram crederem, ſcilicet ſi rationes cũ vitrico fuiſſent diſpunctæ & prius facta eſſet excuſſio in bonis matris, ea tamen excuſſa, maritus executari in bonis pro reliquis poſſet, vt tenet Hippolytus de Marſilis ſingul. 248. & ratio ea eſt potiſſima, quia & ſi bona mariti tacitè & ex legis diſpoſitione videantur pro vxore fideiuuere, vt fideiuſſor indemnitatis reputabitur, quæ non aliter quàm excuſo prius principali conuenitur, vt in l. fin. & ibi communiter Bart. & omnes. ff. ſi cert. petat. nõ enim negari poterit, quin vt ſimplex fideiuſſor habeatur, cùm beneficio excuſsionis tacitè vel expreſſè non renuntiauerit, & ſic remanet obligatio bonorum mariti in terminis Authent. præſent. C. de fideiuſſo. & ideo prius bona vxoris quàm mariti executienda erunt, quia iſta tacita hypotheca à lege inducta intelligitur ſeruato ordine iuris, ex his quæ notat Molina de primoge. lib. 1. cap. 3. num. 22. ad medium.
15 Qualiter autem aduerſus teſtes, qui aliquem in tutorem nominatum idoneũ affirmauerunt, & contra iudicem qui eos recepit, agi poſsit pro reliquis, vide per Azeuetum in l. 6. tit. 9. lib. 10. Reco pil. num. 8. & 9. vbi latè reſoluit.

VLTIMÒ & finaliter dic in propoſito, quod etiam ſi fideiuſſor tutoris teneatur pro mala adminiſtratione ad dãnum & vſuras, nõ tamen tenebitur pro vſuris, vel intereſſe ratione malæ adminiſtrationis reſtituendo aliorum adminiſtratorum fideiuſſor, neque incurret pœnas (ratione officij) per principalem incurſas, ex text. iuncta gloſſ. verb. *Paulus*, in l. Lucius. ff. ad municipal. & in l. conſtitutionibus, eod. titulo, vbi dicit plus, quòd quando adminiſtrator conuenitur ad reliqua reddenda & ob hoc condemnatur, non debet condemnari in vſuris pecuniæ ad cuius reſtitutionem condemnatur, neque per conſequens eiuſdem adminiſtratoris fideiuſſor condemnabitur.

SVMMARIVM.

1 *Tutor nobilis an ſi executatus pro reliquis, fideiuſſorem (vulgò de ſaneamiento) non præſtiterit, incarcerari poſsit.*

2 *Parentes vtriuſque ſexus pro reliquis tutelæ filiorum vel nepotum an incarcerari valeant.*

3 *Parentes ſunt filijs veluti Deus alter.*

4 *Mater, quæ fuit tutrix filij, etiamſi omni legũ auxilio in inſtrumento tutelæ renuntiauerit, non poterit pro reliquis tutelæ incarcerari, & quid in auia.*

5 *Priuilegio mulieribus à lege conceſſo, ne pro debitis ciuilibus incarcerentur, an renuntiari poſsit.*

6 *Auus vel auia pro reliquis tutelæ nepotis, quã adminiſtrauit, an incarcerari poſsit.*

7 *Socer à genero conuentus pro reliquis tutelæ vel curæ filiæ, an poſsit in carcerem detrudi.*

8 *Frater tutor fratris an pro reliquis tutelæ poſsit incarcerari.*

9 *Socius reliquatus in adminiſtratione ſocietatis, an pro reliquis poſsit incarcerari.*

10 *Comparatus non debet eſſe melioris conditionis comparato.*

11 *Frater pro reliquis tutelæ ſui fratris quod adminiſtrauit, an in ſolidum conueniatur.*

12 *Alimenta qui alicui præbere tenetur, an teneatur illa in proprietate conſtituere.*

13 *Socius poſſet pro reliquis ſocietatis incarcerari, quando ſocio reliqua petenti non remanerent alia bona, ex quibus alimentari poſſet.*

Socius

14 *Socius qui iurauit reliqua ſocijs reſtituere, ſi non reſtituat, capi poterit.*

15 *Socius reliquatus ob adminiſtrationem ſocietatis, ſi habet officium vel artificium, ex quo viuere poßit, poteſt conueniri vltra quæ facere poßit.*

16 *Nobilis, qui fuit maiordomus vel depoſitarius horrei, vel poſiti publici, an pro reliquis capi poßit.*

17 *Priuilegium conceſſum ordini, vel ſexui, an poßit renuntiari.*

18 *Nobilis reliquatus pro adminiſtratione regalium reddituum an capi poßit, ſi executatus pro illis fideiuſſorem indemnitatis non præſtiterit.*

19 *Poſiti adminiſtrator habetur inſtar depoſitarij.*

20 *Depoſitarius, qui velociter depoſitum non reſtituit, dicitur eſſe in dolo, & ratione perfidiæ ex quaſi delicto conuenitur, quinimo & vt fur habetur.*

21 *Hæres adminiſtratoris ſi inuentarium non confecit, an poßit capi pro reliquis ex adminiſtratione reſultantibus.*

22 *Maritus matris tutricis, quæ ad ſecunda vota tranſiuit, an pro reliquis aduerſus eius vxorem liquidatis & executari, & capi poßit.*

CAPVT XXXV.

De captura adminiſtratorum in executione reliquorum.

1 IVre Regio conſtitutum extat, in l. fin. tit. 21. lib. 4. Recopil. vt ſi executatus, fideiuſſorem indemnitatis (vulgò *de ſaneamiento*) non præſtiterit, interim quod illum præſtare diſtulerit, carceribus mancipetur. Et hæc regula in tantum eſt vera, & procedit, vt etiam ſi aliquis nobilis aliena bona adminiſtrauerit, vtpote tutelam vel curam, & quid ſimile, priuilegio nobilitatis non obſtante, pro reliquis executari & capi poſſit, vt in nobili tutore reliquato ſcripſit Bart. in l. 1. §. verſ. *Sic tutores*. ff. de falſis, cuius ſententiam ſequitur Additio. Caſtelli in l. 79. Tauri. Bobadilla in Politica lib. 3. cap. 5. num. 31. & non ſolùm pro reliquis capi poſſet, verum & antequam ſit reliquatus, ſi reddere rationem tutelæ, vel alterius ſibi commiſſæ adminiſtrationis ſubterfugeret, quòd manifeſtè probatur in l. 4. tit. 19. lib. 5. Recopilat. ibi: *Y lo miſmo mandamos que ſe guarde y cumpla con los recaudadores y mayordomos de los cõcejos ò otras qualeſquier perſonas que ſe alçaren.* Ex quibus verbis prædictam ſententiam indubitabilem reputat Bobadilla vbi ſup. in adminiſtratoribus bonorum publicorum, vel poſiti, & idem tenet lib. 5 Politic. c. 4. n. 80.

VERVM licèt prædicta concluſio regulariter locum habeat in omnibus adminiſtratoribus pro reliquis conuentis: tamen eam limitandam reputo ſequentibus modis. 2 Primò in parentibus vtriuſque ſexus, qui licèt pro reliquis tutelæ filij executentur, attamen fideiuſſore *de ſaneamiento* non præſtito, minimè carceribus emancipantur, vt tenuit Bartol. in Authent. matri, & auiæ, n. 13. C. quando mulier officio tutel. fungi poſſit, & in l. ſi quis ſub conditione, n. 20. ff. de teſtamenta. tutel. Idque propter naturalem reuerentiam à filijs parẽtibus debitam conſtitutum eſt. 3 Sunt enim filijs parentes veluti Deus alter, vt aduertit Cicero in oratione pro Geneo Plautio, ibi: *Quem venerentur vt Deũ, nec enim multo ſecus parentes liberis.* Et hanc ſententiam loquendo in matre tutrice communiter receptã dixit Couar. lib. 1. variar. cap. 1. num. 3. & latius, ac melius in repet. cap. Quamuis pactum, in initio. 2 part. num. 7. verſ. *Adhuc verò*, Plaç. in epythome delictorum, c. 34. num. 13. Anton. Gom in dict. l. 79. Taur. vbi hãc ſententiam in tantum veram reputat, vt dicat, quòd etiam ſi mater omni legum auxilio renuntiaſſet, adhuc pro talibus

libus reliquis capi non poſſet, & ita etiã tenuit Roder. Suar. in l. 2. tit. *de los gouiernos*, num. 10. verſic. *Additio.* Et ratio illa eſt potiſſima, quam reddit Iuſtinian. in Authen. de nupt. §. *Sed quod ſancitum*, collat. 4. ibi: *Erubeſcit lex caſtigatores filios genitoribus ſtatuere.* Et hanc ſententiam latè proſequitur Matien. in l. 9. tit. 3. gloſ. 5. num. 4. lib. 5. Recopilat. & eam in iudicando, & conſulendo tenendam fore firmauit Proſper. Farinat. in tom. criminalium, tit. de carceribus, quæſt. 27. n. 61. quem & alios pro hac ſententia refert & ſequitur Bobadilla vbi ſup. gloſ. lit. H. verſic. *Contraria opinio*, Mol. de iuſt. diſp. 571. verſic. *Dubium eſt.* Et in matre tutrice filiorum reliquata indubitatũ
4 reputo, ſiquidem in qualibet alia mulie re regulariter hoc iure conſtitutum eſt in l. 62. Taur. vt mulieres pro debitis ciuilibus non incarcerentur: ex cuius legis deciſio. hodie ceſſat opinio Iaſ. in l. ſi ego, num. 4. relata à Dueñ. in regul. 312. quatenus firmauit, quòd mulier poteſt incarcerari pro adminiſtratione tutelę; minimè namque eorum ſententia locũ haberet, etiam ſi mulier tutrix omni legum auxilio renuntiaſſet, niſi adminiſtratio habuiſſet admixtum delictum, quo caſu mulier perdidit priuilegium, vt in dict. l. Tauri, ibi: *Porque ninguna deu-*
5 *da que no deſcienda de delito.* Illud enim priuilegium, quod mulieres pro debito ciuili non incarcerẽtur, cùm ſit inſertum in corpore iuris, minimè poteſt renuntiari, & illius renũtiatio expreſſa, vel tacita eſſet ipſo iure nulla, vt notant Doctores in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pactis; cùm enim ſit conceſſum in fauorem totius feminei ſexus, & ob eius honeſtatem, minimè à particulari renuntiari valet, vt tenet Socinus in l. plerique, num. 40. ff. de in ius vocand. Dueñas dict. regula. 312. Menochius lib. 1. de arbitra. caſu. 88. num. 12. Abiles in prooemio cap. Prætor. num. 29. & plures etiã alios pro hac ſententia refert collega noſter Valdeſius, nuper in Auditorem Granatenſis Senatus electus, in additionibus ad Roderic. Suarez, in dict. num. 8.

6 Et quod in patre & matre retulimus, extẽde etiam ad auum vel auiam, cæteroſque aſcendentes, qui ſuorum nepotum vel pronepotum tutelam vel curam adminiſtrauerunt: ex text. in l. 1. tit. 15. Part. 5. Et hanc ſententiam tenet Iaſ. in §. *Sed & ſi quis*, num. 2. inſtitut. de action. vbi dicit hanc concluſionem extendi poſſe ad parentes vtriuſque ſexus
7 in infinitũ. Quinimò & ſi ſocer reliquatus eſſet à genero, non ſecus dicendum foret, cùm ſocer loco patris habeatur, in l. 15. tit. 11. Part. 4. ibi: *Porque los hijos y los yernos non deuen apremiar à ſus padres, ni à ſus ſuegros, aſsi como otros eſtraños.*

8 An autem frater, qui alterius fratris bona adminiſtrauit, pro reliquis incarcerari poſſit, vel vltra quam facere poſſit cõueniri valeat: maior dubitatio eſt. In qua difficultate Iaſ. in dict. §. *Sed ſi quis*, num. 1. ſequendo Albericum & Iacobum de Rauen. ibi, tenet, fratrem minimè pro huiuſmodi reliquis poſſe in-
9 carcerari, & eorum ſententia ex eo cõprobatur; quia quemadmodum ſocius pro reliquis ſocietatis incarcerari non poteſt, ea nempè ratione, quia ſocij ius quodammodo fraternitatis inter ſe habent, vt in l. verum ff. pro ſocio, multo maiori ratione ipſe frater pro reliquis adminiſtrationis fratris non poterit car
10 ceribus mancipari. Non enim debet eſſe melioris conditionis comparato, ex illo vulgari axioma: *Propter quod, vnũquodque tale, & illud magis.* Et ſecundum iſtam ſententiam in contradictorio iudicio obtentum fuiſſe teſtatur Anton. Theſaur. deciſio. 119. num. 1. vbi ita in Neapolitano Senatu iudicatum fuiſſe refert.

Contrariam tamen ſentẽtiam tenet gloſſ. in dict. l. verum, verb. *Fraternitatis*: vbi dicit Accurſius, quòd frater, qui bona ſibi & fratribus ſuis communia adminiſtrauit, pro reliquis carceribus poterit mancipari. Idque tenet Baëça, de inope debitore, cap. 17. à

num.

num. 80. Caſtell. in l. 66. Taur. verb. *Deſarraigar.*

11 MIHI tamen prior opinio verior & humanior videtur, ſcilicet quòd licèt frater non poſſit pro reliquis tutelæ fratris incarcerari, quando non conſtat doloſè adminiſtraſſe (quia hoc caſu non eſſet indulgẽdum malitijs, l. in fundo. ff. de rei vendi.) poſſit tamen in ſolidum pro reliquis à fratre conueniri, ita vt non ſit habenda ratio, egeat, nécne; cùm frater nõ ſit de perſonis connumeratis in l. ſunt, qui in id. ff. de regul. iur. quam canonizauit text. in l. 1. tit. 15. part. 5. & in l. 15. tit. 10. eâdem Partit. Quod tamen in ſocio ſecus erit, vt in dict. l. verum, vbi gloſſ. verb. *Fraternitatis*, aſſignat differentiæ rationem, dicens ideo ſocium pro reliquis ſocietatis à ſocijs conueniri in ſolidum non poſſe, quia præſumitur quod ab initio contractæ ſocietatis hæc honeſta conuentio præceſſit, ſcilicet, ne aliquis ab altero vltra quam facere poſsit, conueniretur; ne impediatur ſocietatis humanæ conſortium, & propter commodiorem vſum commerciorum. Quæ ſententia locum habet etiam vbi huic iuri eſſet renuntiatum, vt tenuit Iacobus Butricarius in tractat. de renuntiatione, cap. 10. volum. 12. & in fratre, & ſocio, & alijs tradit Petrus Surd. de aliment. 14 omnino videndus, quæſt. 78. fol. 71. quem vide, quia licèt ipſe ſit ſurdus, eius labores innumeros auditores facient, quia ſunt egregij. Quo fit vt omni caſu ſocio relinqui debeat tantùm in bonis, vt ſecundum eius qualitatem viuere poſsit, & ita eſt intelligendus text. in dict. l. 1. Partit. ibi: *O ſi fuere compañero, &c.* & rurſus inferius: *Cà entonces el juzgador deue dexar à cada vno destos tanta parte de ſus bienes, de que pueda viuir guiſadamente.* Quod vtique verum intelligo, ità vt neque ſufficiat ſocio relinquere tantùm de ſuis bonis quantum ad eius vitæ diſpenſationem ſufficiat, ſed demum tantùm in proprietate, ex cuius redditu poſsit ipſe ſimul cum ſua familia alimentari. Et ratio qua moueor ea eſt, quia quando aliquis alicui alimenta præſtare (ex legis diſpoſitione) tenetur, illa in proprietate conſtituere debet, vt voluit Bald. in l. 2. n. 1. ff. ſi quid in fraud. patro. vbi Paul. n. 6. & plures alios pro hac ſententia refert Molin. lib. 2. de Hiſpan. primogen. c. 15. n. 27.

13 PRÆDICTAM tamen concluſionem de ſocio non conueniendo, vel exigendo, vltra quam facere poſsit, veram intelligo, dummodò ſocius, qui eum reliquauit, aliàs habeat ſubſtantiam, & bona pro ſuo victu ſufficientiæ ſecus tamen ſi tantum haberet dumtaxat quantùm à ſocio reliquauit, quia hoc caſu in ſolidum pro reliquis poſſet conueniri ſocius reliquatus, vt notat Gregorius in l. 15. tit. 10. Partit. 5. gloſſ. verb. *Viuir*, quam ſententiam ego ſubintelligerem & veram putarem, ita vt ſi aliquid haberet ſocius, qui ſocium reliquauit, non tamen ad ſuam ſuorumque diſpenſationem ſufficeret, de bonis ſocij reliquati ſuppleri deberet, ita vt melioris ſit conditionis reliquator, quàm reliquatus; Charitas namque benè ordinata incipit à ſeipſo, vt in l. Præſes. C. de ſerui. & in propoſito charitatis benè ordinatæ plura cumulat Matth. de Afflict. deciſ. 90. per totam.

14 SECVNDÒ prædictam concluſionẽ limita, ſi ſocius reliquatus in initio contractæ ſocietatis iuraſſet & promiſiſſet integra reliqua ſocijs ſe ſoluturum, & ita hanc concluſionem limitat Gutierr. de iuram. confirm. 1. p. c. 17.

15 TERTIÒ limita, vbi iſte ſocius reliquatus haberet officium, vel artificiũ, ex quo laborando ſe alere poſſet, quia ei, qui habet, vnde ſe alere valeat, alimẽta relinqui, vel præſtari non debent, ex his quæ late tradit Molin. de primogen. d. c. 15. num. 46. Lara plures pro hac ſententia referens, in tract. de alimen. §. *Sed ſi filius*, n. 123. Gutier. in terminis d. c. 15. num. 5.

QVARTÒ limita, vbi ſocius dolo feciſſet, quo minus reliqua ſocijs ſoluere

uere poſſet, vt in dict. l. verum, in princ. & in §. *Tempus autem.* ff. pro ſocio, & ita tenet gloſſ. in §. *Si de dote,* inſtit. de actio. Molin. dict. diſputat. 571. verſic. *Quintò, ſocius.*

16 RVRSVS in propoſito dubitatur, an ſi aliquis nobilis poſiti, vel horrei publici adminiſtrationem peregerit, & in calce adminiſtrationis in aliqua tritici, vel pecuniæ quantitate fuerit reliquatus, & pro ea executatus, fideiuſſorem indemnitatis, vulgò, *De ſaneamiento,* non præſtiterit, poſſit in carcerem detrudi. Et dicendum videtur, quòd non; etiam ſi ipſe in initio ſuſceptæ adminiſtrationis priuilegio nobilitatis ſibi competenti renuntiaſſet: quia quando priuilegium cõceditur propter dignitatem perſonarum, minimè à priuilegiatis ipſis poteſt renuntiari, ex his quæ notant Anton. Gom. & Cifontanus in l. 79. Taur. Dueñ. dict. regul. 312. & prædictam ſententiam extendit Gom. vbi ſup. num. 3. etiam in caſu, quo talis nobilis renuntiaſſet huic nobilitatis priuilegio ſub iureiurando, quod non vteretur priuilegio ſibi competenti, & idem tenet 2. tom. variar. cap. 11. num. 54. & cap. 14. num. 24. Otalora de nobil. 3. part. princ. cap. 6. num. 3. & 2. part. 3. partis princip. cap. 9. num. 8. Burg. de Paz conſil. 10. num. 17. Azeuet. in l. 4. & 5. tit. 2. lib. 6. Recopil. verſ. *Contrarium,* num. 14. Pro qua ſententia facit, quia cum hoc ius nobilitatis ipſi nobilium ſanguini adhæreat, vt in l. 2. §. *Quæ omnia,* C. de veteri iure enucleand. neq; renuntiari, neque pacto remitti poterit, l. ius agnationis, ff. de pact. eſt enim tanquam character ſanguini impreſſum, & prædictis fundamentis hanc ſententiam tutantur Menchaca lib. 3. de ſucceſſion. creation. §. 22. à num. 74. Auenda. in dictionario, verb. *Caualiero,* verſic. *Sit ergo concluſio*; & loquendo in nobili tutore ita tenet Caualcan. de tutore, num. 322. cum ſeq. Didac. Perez in l. 1. tit. 2. lib. 4. Ordin. vete. col. 1365. Gutier. omnium latiſſimè, de iuram. confirmat. 1. part. cap. 16. num. 37. & in terminis noſtræ quæſtionis ita iudicatum fuiſſe in hoc Pinciano Senatu teſtatur Bobadi. in lib. 3. Politic. cap. 15. num. 21.

17 VERVM aduerſus prædictam ſententiam facit, quia etiam vbi priuilegium conceſſum fuit ſexui, vel ordini, à quocumque priuilegiato renuntiari poteſt, vt loquendo in priuilegio nobilium tenuit Barbatia in c. lator, de pignor. & in cap. ad Apoſtolicam, de regular. Oroſc. in l. ius agnationis, num. 4. ff. de pact. Greg. Lup. in l. 34. tit. fin. part. 7 Caſtellus in l. 79. Taur. gloſ. 1. & Doctores communiter in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. vbi Oroſc. fatetur vtramque ſententiam ſuſtineri poſſe, & hãc opinionem latiſſimo ſermone proſequitur Baëça de inope debitore, c. 16. num. 47. vbi fundamentis pro contraria ſententia adductis ſatisfacit vſque ad num. 91. Ion. Garſ. de nobil. gloſ. 6. in princ. n. 18. & 19. Mier. de maiora. 1. part. quæſt. 38. n. 2. vbi teſtatur varias de hoc in Granatenſi Prætorio ſententias latas fuiſſe, idque tenet Couar. in c. quamuis pactum. n. 5. de pact. lib. 6. Hanc etiam affirmatiuam ſentẽtiam in Cancellarijs & Supremo Regis Conſilio ſeruatam fuiſſe teſtatur Bobadilla in Polit. d. n. 21. loquendo in proprijs terminis noſtræ quæſtionis: quando maximè locum habere dicit, vbi talis renuntiatio fuiſſet iurata ex doctrina Menchac. ſupra relata, limitat. 32. n. 19. verſ. *& ſub hanc partẽ,* Baëça d. c. 16. n. 62. quos refert & ſequitur Gutier. loco ſupra citato, & nouiſſimè Molina de iuſtitia, diſput. 571. verſic. *Contraria verò,* tenẽdo contra Gomeziũ, & alios ſupra pro contraria opinione relatos.

INTER has tamen noſtrorum varietates, dicendum exiſtimo, quòd ſi renuntiatio nobilitatis ſit ſimpliciter facta, nullo modo noceat renuntianti, niſi in caſu quo eſſet nobilis ſiue fidalgus de priuilegio, quia priuilegium facilius perditur, quàm quod de iure commu-

munì competit, eius militis §. *Militiæ.* ff. de milita. teſtamento. Lautent. de Palat. de Fano in tract. de ſucceſsion. maſcul. excluſis femi. per ſtatu. 1. part. n. 82. poſt num. 54. iuratā verò renuntiationem valere arbitror, ex ſupra relatis.

18 Vel etiam limita vbi nobilis reliquatus fuiſſet pro collectione Regalium reddituum, quia hoc caſu etiam ſi ſimpliciter renuntiaſſet, poſſet pro reliquis incarcerari, eò quòd nobilis per huiuſmodi officij adminiſtrationē libertatem ſuā infringit, vt in l. 4. tit. 2. lib. 6. Recopil. ibi: *Porque en tal caſo el miſmo quebranta ſu libertad.* Et ex huius legis verbis affirmatiuam ſententiam firmauit Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. fin. 5. part. §. 6. num. 12. Bobadilla in Politica, lib. 3. cap. 3. num. 50. Molin. de iuſtitia, diſput. 571. verſic. *Si tamen,* loquendo in fidalgis adminiſtratoribus poſitorum, ſiue Montium Pietatis. Quinimo & idem ſeruandum exiſtimat, vbi fidalgus recepiſſet triticum, vt in pane cocto alicui Monaſterio, vel alijs perſonis præſtaret, num. 70. cum ſequenti, vbi rationem huius concluſionis latè refert, quod ego verum intelligo, etiam ſi talis panetarius iuri nobilitatis ſibi competenti non renūtiaſſet, propter delictum huic perfidiæ annexum, & ita in noſtra Pinciana Cancellaria iudicatum vidiſſe teſtatur. Idque rurſum ipſe firmauit lib. 5. cap. 4. num. 80. & licèt nihil pro hac ſententia referat, tamen ipſa fulciri poſſet ex eo, quia iſti adminiſtratores habentur inſtar depoſitarij, eò quòd illis datur in confidentia triticum, vt illud in pane cocto domino poſtulante reſtituant. Depoſitarius namque qui retardat depoſitum, & illud celeriter nō reſtituit, quodammodo eſt in dolo, quinimo & vt fur habetur, vt in cap. 1. de depoſito & in propoſito dicit Plotus de in litem iurando, num. 394. quòd vbi depoſitarius non vult reddere depoſitum, iuſta cauſa non interueniēte, vel litigat quominus illud reſtituat, dicitur eſſe in dolo, & fidem non ſeruare, & eſſe in perfidia, & ſi patiatur ſe condemnari ad reſtitutionem depoſiti, efficitur infamis, vt in l. 1. ff. de his qui notantur infamia, eò quòd depoſitum habeat executionem paratam, vt in l. penult. & ibi Bart. C. de poſiti, ideo contra tales in litem poſſe iurari nō ambigit, vt in l. 1. §. in depoſiti quoq;. ff. de poſiti: & prædicta ſententia probatur ex text. in l. 6. tit. 2. lib. 6. Recopil. qua cauetur, quòd nobilis pro debito decendenti ex delicto vel quaſi delicto iure poſsit incarcerari.

21 AN antem hæres adminiſtratoris capi poſsit pro reliquis eius cui ſucceſsit, videſupra iſto lib. cap. 9. n. 42.

22 AN maritus ſecundus matris tutricis, quæ non petito tutore ad ſecundas nuptias conuolauit, poſsit capi pro reliquis tutelæ, quam eius vxor adminiſtrauit, vide quæ diximus in cap. præcedenti, num. fin.

SVMMARIVM.

1 *Ratio nihil aliud eſt, quàm hinc inde compenſatio.*

2 *Liquidatio debiti, quod compenſari petitur, ſi in continenti offeratur, an debeat admitti.*

3 *Adminiſtrator pro reliqs vnius adminiſtrationis conuentus, creditum ex alia adminiſtratione compēſare deſiderans in reliquorum executione an audiri debeat.*

4 *Creditor de decem ex cauſa ſocietatis, an poſsit compelli illa compenſare cum alijs decem, quæ ex alia ſtatione ſuo debitori ſoluere tenetur.*

5 *Depoſitarius annonæ frumentariæ an poſsit in executione reliquorum obijcere compenſationem.*

6 *Socius, qui aliquid debet ſocietati, an volens compenſare, quod ſibi ab alio ex ſocijs debetur, audiri debeat.*

7 *Damnum, quod imputatur ſocio malè adminiſtranti, an compenſetur cum commodo, quod ipſe ſocietati acquiſiuit.*

CAPVT XXXVI.

De exceptione compẽsationis aduersus executionem reliquorum opposita.

ADMINISTRATOR pro reliquis administrationis executatus opponere solet compensationem de alijs parcellis ab executãte ex alia causa sibi debitis; ideo videre libet, quo casu simi lis compẽsatio admitti debeat, & in primis dicendum videtur, quòd compensatio cuiuscumque parcellæ liquidę nõ solùm in rationis redditione, verùm & in eius executione admitti debeat. Nihil enim aliud est ratio, quàm debiti & crediti hinc inde compensatio, vt scripsit Consultus in l. si quis ex argentarijs. §. *Rationes*. ff. de edendo, tenet Socin. cõsil. 149. versic. *Ex quibus infertur*. Angel. cons. 132. Alex. cons. 12. vol. 2. Guid. Pap. in tract. de compulsorijs, quæst. 5. vbi cõpensationem admittendam reputat supradictam, non solùm in ipso actu reddendæ rationis, verùm & in earum exe cutione; hocque more apud Gallos obtentum fuisse testatur, & plures pro hac sententia adducit Tiraq. de retractu linagier. glo. 3. n. 4. Menoch. lib. 2. de arbitrarijs cap. 14. num. 1. vbi addit, quod si incontinenti offeratur liquidatio debiti, quod compensari petitur, omnino sit admittenda, ex text. in l. ex causa. C. de compensat. ibi: *Eum verò, qui indicati conuenitur, compensationem pecuniæ sibi debitæ implorare posse, nemini dubium est*: pluraque in proposito refert Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. fin. 5. part. §. 11. num. 30.

1

2

SED modò in proposito dubitatur, an administrator pro reliquis vnius administrationis conuentus possit petere, vt sibi compensatio admittatur, de alio debito ex diuersa administratione (inter easdem tamen partes) prouenięti. Et dicendum videtur, quòd non, ideò quia à separatis non fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. l. scripturæ. C. de fide instrum. idque manifestè probari videntur ex text. in l. 11. C. de compensa. ibi: *Ita demum si eadem statio quid debeat*. & in l. 3. eod. tit. Per quæ iura hanc sententiam tutatur Afflictus decis. 19. n. 4. Caualcan. in terminis rationis reddendę, in tract. de tutore, num. 220. vbi tenet, quòd si ego debitor sim Titij in decem ex causa societatis, & Titius debeat mihi alia centum ex causa mutui, non sum compellendus compensare de vna ad alteram stationem diuersam, & penitus extraneam: & loquendo in administratore depositi frumentarij, siue Montis Pietatis hanc sententiam tenet Ripa in tract. de peste, tit. *De remedijs ad conseruandam vbertatem*, num. 33. & 34. & in quolibet depositario tradit Petr. Surd. decis. 117. n. 8. Pro qua sententia cõducit tex. in c. 2. de deposito, ibi: *Contra quod compensationi, vel detractioni locus non fuit, vt contractus qui ex bona fide oritur, ad perfidiã minimè referatur; licèt compensatio admittatur in alijs: si causa, ex qua postulatur, sit liquida*. Et in l. penul. C. de deposito, & in l. 27. tit. 14. p. 5. Idque tenet Mexia in pragmat. panis, cõclus. 7. n. 14. & in proprijs nostrę annonę frumentarię terminis est tex. formalis, in l. 2. §. *Ad frumẽti*. ff. de administ. rerum ad ciuita. perti. & in l. 26. tit. 14. Part. 5. & hãc cõclusionem firmat nouissimè Bobadilla in sua Politica, lib. 3. cap. 3. n. 45. & 50. Gutier. de iuram. confirm. 3. part. cap. 6. num. 4. & in administratoribus Regalis patrimonij hoc ipsum manifestè probatur in l. aufertur. ff. de iure fisci, vers. *Vt debitoribus*. ibi: *Vt debitoribus fisci, quod fiscus debet, cõpensetur, sæpè constitutum est. Excepta causa tributaria, & stipendiorum, item pretio rei à fisco emptæ, & quod ex causa annonaria debetur*. Quæ omnia sunt conducibilia satis ad intellectum l. 9. tit. 5. lib. 7. in noua legum Regni Collectione.

3

4

5

Po-

6 PONE tamen, quòd Titius fuit reliquatus in mille in ratione ſocietatis plurium ſociorum, & hanc quãtitatem à ſe debitam compẽſare deſiderat cum alia æquali quantitate, ſibi ab vno ex ſocijs debita; dubitatur modò, an iuſtam in hoc Titius foueat cauſam. In qua difficultate Cinus in l. in ea, in fine. C. de compenſat. in ea eſt ſententia, vt talis compenſatio admitti non debeat, & eius ſententiam ſequitur Bald. in l. eius, num. 3. C. eod. licẽt de Cino mẽtionem non faciat, & Bald. ſequitur Salicet. ibi num. 3. Socin. Senior conſ. 65. num. fin. lib. 4. Riminal. conſ. 69. poſt num. 10. & eos refert & ſequitur Rota Genuen. deciſ. 26. num. 29. & 30. vbi tenet, quod de bino particulari non debet fieri compẽſatio ad debita ſocietatis: & ratio ea eſt potiſſima, quia quando ſocietas agit aduerſus ſocium pro reliquis ſocietatis, ſi vnus ex ſocijs compenſare velit cum reliquis à ſe debitis, quod ſibi ab vno ex ſocijs debetur, non remanet conſultum corpori ſocietatis, eò quia poſſet cõtingere, quòd tali ſocio debitore adminiſtratoris nihil iam ex aceruo deberetur; vt pote, quia in ſocietate nullum adfuit lucrum, ſed fortè pars aliqua capitalis fuit amiſſa. Quo caſu compenſatio taliter facta in damnum & detrimentum omnium aliorum ſociorum cederet, ex quibus dixit Socin. Iunior conſ. 147. n. 4. lib. 3. quòd etiam ſi ſocius debitor cõſentiret huic compenſationi, ab adminiſtratore ſocietatis petita, adhuc non debeat admitti, & ita etiam tenuit Socin. Senior conſ. 66. num. 8. in fin. lib. 4. Nata conſ. 101. num. 16. Deciſ. Genuen. 28. n. 4. in fine, vbi teſtatur, quod Senatus Genuenſis nunquam admittit prædictã compenſationem, niſi id fiat per modũ ceſſionis iuris.

7 VLTIMÒ in propoſito dubitatur, an damnum ex negligentia adminiſtratoris proueniens, compẽſari debeat cum lucro ab ipſo adminiſtratore domino acquiſito. Et reſolutiuè dicendum erit, quòd non; eò quia de natura ſocietatis eſt, vt diligentia pro adminiſtratore in acquirendo adhibeatur, & eius negligẽtia puniatur, vt in l. cum duobus. §. *Venit*, & in l. Socius ſocio. ff. pro ſocio; & ita tenẽdum reputat Petrus de Vvaldis in tract. de duobus fratri. 7. p. principa. n. 3. Aiora de partitio. 1. p. c. 7. n. 7. Quod tamen eſt intelligendum verum, niſi damnum caſu emerſerit, quia tale damnum (ob caſum cui nõ præceſſit culpa) proueniẽs, deberet cum lucris ſocietati pertinentibus compenſari, vt in l. ſi negotia, ff. de nego. geſt. & in l. 28. & 33. tit. 12. part. 5. idq; tenet Petrus de Vvaldis loco ſupra proximè citato.

SVMMARIVM.

1 *Solutio reliquorum de centum an probetur per teſtes deponentes, quod viderunt numerari quinquaginta pro reſiduo, vulgò* de reſto de los ciento que ſe deuian *pro reliquis adminiſtrationis.*

2 *Solutio partis non inducit, vel probat ſolutionem totius, ſed eius tantùm quod fuit ſolutum.*

3 *Inſtrumentum cantans, quod quis ſoluit certum quid pro reſiduo, vel de reſto totius debiti, an ſolutionem totius debiti probet.*

4 *Solutio reliquorum probatur præſumptionibus & coniecturis.*

5 *Solutio reliquorum an ex diuturnitate temporis facta cenſeatur.*

6 *Intellectus ad l. Procula. ff. de probation.*

7 *Liberatio ex eo præſumitur, quod creditor ſit cõſanguineus debitoris, & diù diſtulit debitum petere, maximè ſi ſæpius inter eos ratio fuit calculata.*

8 *Diuiſio ſi ſemel inter fratres facta fuit de bonis communibus, habetur loco ſæpius calculatæ rationis.*

9 *Nepos reſpectu patrui intrat locũ patris ſui.*

10 *Debitor ſi præſumptionibus & indicijs, ex quibus ſolutio probatur ſe reliqua ſoluiſſe probauerit, tales præſumptiones habentur loco rationis ſæpius calculatæ, ad intellectũ l. Procula, de probat.*

11 *Tutor qualiter debeat conſequi liberationem*

à reliquis, ad hoc vt plenam, pleniorem & pleniſsimam liberationem conſequatur.

CAPVT XXXVII.

De exceptione ſolutionis aduerſus reliquorũ exe cutionem propoſita.

PROSITA exceptione ſolutionis ab adminiſtratore exe cutiuè pro reliquis conuento dubium non eſt, quin ſolutione probata per teſtes vel inſtrumẽta, quæ parem vim probationis obtinent, vt in l. in exercendis. C. de fide inſtrumẽt. executio nulla pronuntiari debeat. Quod maximè locũ habet & procedit, vbi debitor in iudicio produceret quitationem à creditore ſibi datam, vt voluit Maſcard. de probat. concluſ. 1319. n. 6. de cuius quitationis forma ſuo in loco aliqua perſtringam.

1 SED in propoſito dubitari poſſet, an ſi teſtes producti per adminiſtratorem depoſuerint, quod viderunt ſoluere creditori centũ pro reſiduo, cùm reliquatus fuiſſet adminiſtrator in ducentis, ex tali aſſertione probata ſit ſolutio ducentorum. Et dicendum videtur quòd nõ, quia ſolutio partis non inducit liberationem totius, ſed illius tantum quanti 2 tatis, quæ re vera ſoluta fuit, l. ſolutam. ff. de ſolutio.

SED prædictis non obſtantibus dicẽ dum erit, quod & ſi re vera ex tali depoſitione ſolutio totius debiti non probetur, probatur tamen ſaltim præſumptiuè; præſumitur namque, quod quando creditor confitetur ſe aliquid à debitore recepiſſe pro reſiduo (quod vulgò dicimus *de reſto*) totius quantitatis debitę ſolutio facta fuerit, vt tenet gloſ. verb. *Reliquum*, in l. ex pluribus, per text. ibi, in princ. ff. de ſolutio. vbi Paul. Caſtren. hãc veriſſimam ſententiam reputat, & in l. 2 num. 3. verſ. *Sed quæro*. C. de hęred. inſtit. & ibi Alex. num. 4. Decius plures alios pro hac ſententia adducens in l. creditori, num. 6 & 7. C. de pactis, neq; ab ea diſſentit Alciat. in l. poteſt, n. 3. de verbor. ſignif. Cepola caute. 1. & hanc ſententiam ſingularem dicit Roman. ſingul. 706. incip. *Verba illa*. Corneus conſ. 33. num. 24. vol. 2. vbi indubitanter affirmat, quòd quando in ſolutionis inſtrumento adſunt verba pro reſiduo, quod axiomate noſtro dicimus *de reſto*, intelligitur quod nihil amplius debetur, & eum ſequitur Laſo. conſ. 9. n. 1. & conſ. 100. n. 3. lib. 4. Burſatus conſil. 104. n. 15. lib. 1. & ita tenet Petr. Surd. nouiſſimè conſ. 80. num. 33. & in teſtibus & inſtru- 3 mento dicentibus aliquid pro reſiduo ſolutum fuiſſe, ita iudicauit Senatus Genuen. deciſ. 26. num. 31. & deciſ. 60. n. 6. vbi hanc dicit communem ſentẽtiam, eò quòd nullum habet cõtradictorem, ex qua communi ſententia in praxi dicendum erit, quòd ſiquis in iudicio petierit certum quid, quòd Titius ſibi debet ex reſiduo talis debiti præſumitur nihil aliud deberi, etiam ſi inſtrumentum ſit maioris quantitatis, & ita decre- 4 uit Senatus Genuenſ. deciſ. 26. n. 20. Et quod ſolutio reliquorum probari poſſit ex coniecturis & præſumptionibus tradit Calcaneus conſil. 22. col. 1. Quam concluſionem indubitabilem reputo, vbi creditor eſſet perſona cauta, & debitor talis & tam diues, quòd faciliter æs alienum ſoluere conſueuerat, & hanc ſententiam ita explicat & ampliat Riminald. conſ. 407. num. 12. & eum refert & ſequitur Maſcard. concluſ. 1319. num. 28. Parlad. lib. 2. cap. fin. 5. part. §. 1. num. 20.

5 ITEM & ſolutio reliquorũ facta præſumeretur creditori, vbi ipſe diuturno tempore diſtuliſſet reliqua petere à debitore, quia ex diuturnitate temporis, ſilentio & taciturnitate ſimul interueniente, ſolutio facta præſumitur, vt voluit Alexand. conſ. 122. col. fin. vol. 6. &

conſ.

conſil. 115. vol. 7. quod maximè verum eſſet ſi mortuo debitore creditor tacuiſſet, vt tenet Socin. conſ. 89. col. fin. vol. 1. Menoch. conſ. 121. vol. 1. Bertaza. conſ. 118. Boërius conſ. 19. num. 5. & 12. vol. 3. quos refert & ſequitur Maſcard. concluſ. 1319. n. 27.

QVOD autem vbi agitur deproban da liberatione ſola patientia cum tranſcurſu longi temporis non ſufficiat, probari videtur in l. liberis, quos teſtamento, §. 1. ff. de aliment. & cibar. legat. qua cauetur, quod alimenta debita, & non ſoluta poſſunt peti, tam pręterita, quàm futura; neque vllo modo præſumuntur ſoluta vel donata, etiam ſi longo tempore quis ea non petierit, niſi tantum tempus præceſſerit, ex cuius lapſu ſolutio de iure præſumatur, quod tempus ad præſcribendam actionem perſonalem, ad minus exigitur viginti annorũ, vt hodie conſtitutum extat in l. 63. Tauri, licèt de Iure ciuili minori quàm triginta annorum tranſcurſu præſcribi minimè poſſet. Vt in §. 1. inſtitut. de perpe. & tempo. & ita tenet Bart. in l. cum de in rem verſo. num. 7. verſic. *Si vero tractatur de præſumendo titulo liberatorio*, & in l. quæ dotis col. 2. ſub num. 4. ff. ſolut. matrim. vbi Iaſo. num. 17. & 18. Roman. ibi num. 10. Balb. de præſcript. 1. part. 3. partis princip. quæſt. 10. num. 13. verſic. *Tertio limitatur.*

6 EGO tamen in propoſita ſpecie dicendum cenſeo, quod ad probationem ſolutionis reliquorum præſumptiuam neceſſariò concurrere debeant, omnia adminicula ſignata à I. C. in l. Procula. ff. de probatio. Vbi in ſimul exigit, diuturnitatem temporis poſt rationem calculatam, ſanguinis affectionem, & multiplicatam rationum calculationem, ex quibus & non minoribus coniecturis, quitationem & realem reliquorum ſolutionem præſumit, idque firmauit Accurſius in l. liberis quos, §. 1. verſic. *Si conditio.* ff. de aliment. & cibar. lega. quam communiter Doctores ſequuntur, pręcipuè Bart. Bald. Salicet. & Romanus in dict. l. Procula, idem Bald. in l. 2. quæſt. 11. C. de iure dotium, & in l. cùm propo nas, la 1. ad fin. verſic. *Sed pro gloſſa facit.* C. de pactis, & in l. ſi certis annis, num. 15. ad fin. ibi: *Tam de præſumenda remiſſione.* Alexand. conſil. 46. viſis & cautè cõſideratis, in fin. num. 12. vol. 1. vbi addit aliud pulchrum verbum, ſcilicet quod ad præſumendam reliquorum ſolutionem, requiritur tranſcurſus longi tem poris, affectio ſanguinis, & calculatio rationis ſæpius facta, abſque eo quòd de huiuſmodi reliquatu referatur dubium, vel aliqua fuerit facta mentio. Quam cõcluſionem ſignauit Menoch. lib. 2. de arbitrar. caſu 88. n. 16. Affict. deciſio. 13. num. 11. Caſtell. in ſuo breuiſſimo tractello rationum vulgari idiomate compoſito, fol. 12. & 13. Maſcard. de probatio. concluſ. 1372. num. 102. tenendo contra Roman. in dict. conſil. 143. num. 2.

EX quibus apparet lapſum fuiſſe Imol. in dict. l. quæ dotis. ff. ſolut. matrim. quatenus firmauit, quòd ſi ſolum allegaſſet adminiſtrator reliquatus, ꝙ ſæpius inter ſe & creditorem rationes fuerũt calculatæ, abſque aliqua horum reliquorum mentione, ex hoc ſolo remiſſio debiti præſumenda foret, quia I. C. in dict. l. Procula principaliter nititur in ratione ſæpius calculata, & lapſum Imolam fuiſſe tenet Iaſo. in dict. l. quæ dotis, num. 18. Ferretus in d. l. Procula, Maſcard. vbi ſup. num. 102. vbi ex aduerſo omnes fatentur prædictam l. Procula, non niti in ratione ſæpius calculata, neque in diuturnitate temporis tantùm, idque tenet Alciat. præſumpt. 32. neque etiam in affectione ſanguinis ſolùm. Sed illud Papinianum mouiſſe arbitrantur, nempè quia Procula petebat fideicommiſſum ab hæredibus fratris ſui prædefuncti, à quo ipſa in vita nunquam petierat, ex qua taciturnitate per fraudem eo mortuo petere præſumpſit, eò quòd peteret fideicommiſſum ab hæredibus malè informatis: argum. eorum quæ notant Doctores in l.

qui Romæ. §. *Augerius*, exiſtimauit nãque quod ſi illi deberetur, non tandiu tacuiſſet, & petitionem illius retardaſſet, ex eo enim quod quis diu (pro debito ſibi præſtando) agere differt, præſumitur iam ſibi eſſe ſolutum, vel illud remittere voluiſſe, argum. text. in l. cap. 1. de frigidis, ibi: *Qui ſi proclamare voluit, cur tandiù tacuit*; quod maximè locum haberet, vbi quantitas reliquata magna eſſet, argum. text. in l. ſi quis forte. §. 1. ff. de pœnis, ibi: *Nec enim debebat rem tã magnam tandiù reticere.*

SED licèt Imola iuſtè à Doctoribus fuerit reprehenſus, attamen motu I. C. Papiniani non deguſtarunt, ad deciſionem dict. l. Procula; quia ibi proculdubio motus fuit, ex illis tribus ſupra relatis rationibus, in quibus communis ſententia fundatur, & ita tenet Anchar ran. conſil. 32. ſub num. 2. ver. *Ad huiuſmodi confirmat.* Socin. Iun. conſ. 128. verſ. *Secundo etiam reſpondemus*, vol. 1. & Senior. conſ. 25. verſ. *Non obſtat*, num. 10. vol. 4. & plures alios pro hac communi ſententia refert Maſcard. loco ſuperius citato, d. num. 102. neque vereor, quin rectè etiam facturus ſit iudex, ſi conſimilibus coniecturis impulſus, ita iudicium ſuum proferat, vt voluerunt Menoch. vbi ſupra & Maſcard. num. 303. vbi dicit idem iudicandum fore, ſi loco rationis calculatæ, diuiſio bonorum facta fuiſſet, nulla facta mentione talis debiti, & ita reſpondit, & conſuluit Decius conſ. 79. num. 4. verſic. *Et quia hoc*, col. pen. & in verſic. *Neque obſtat*, in lectura, dict. l. Procula, & conſ. 267. ſub num. 3. verſic. *Neque obſtat*, vbi dicit, quòd ad hoc, vt liberatio & quietatio præſumatur, ſufficit quòd vltra conſanguinitatem & temporis diuturnitatem, cum taciturnitate concurrat, quod facta fuerit diuiſio, eò quòd diuiſio ſubrogatur loco ſępius calculatæ rationis, imò plus operetur, quàm ſi ratio ſæpius fuiſſet calculata, quam ſententiam non ſolum verã reputat, vbi diuiſio iſta facta fuiſſet inter fratres, ſed etiam ſi facta fuiſſet inter patruos & nepotes, eò quòd nepos reſpectu patrui intrat locũ patris, vt in Authen. de hæred. ab inteſtat. veni. & hodie hoc ipſum cauetur in l. 8. Taur. quinimo Bart. & DD. in dict. liberis, quos. §. 1. dum videntur conſiderare cõ ſanguinitatem ſimpliciter ad inducendam quitationem & liberationem, dicunt, quod licèt in caſu dict. l. Procula non apparuiſſet rationem ſæpius fuiſſe calculatam, tamen ex aliquibus alijs circunſtantijs remiſsio reliquorum conſtare poſſet, cùm & hæc habeantur loco ſæpius calculatæ rationis. Et ita intelligenda venit ſententia Thom. Grammatic. deciſ. 103. crederem tamen, quod eſſet vrgentiſsima & fortiſsima præſumptio, quod quis non petijſſet reliqua in vita debitoris, qui diu vixit, ſi poſtea ab hæredibus fortè ignorantibus, & malè informatis exigere affectaſſet: argum. eorum quę notantur per DD. in dict. §. *Augerius*, & per Menoch. de arbitr. lib. 2 c. 187. n. 47.

QVALITER autem ſolutionis inſtrumentum de reliquis fieri debeat, ad hoc vt tutor vel curator plenam, pleniorem, & pleniſsimam liberationem conſequatur, vide quæ dicam inferius cap. 40. & Molin. nouiſsimè de iuſtit. diſput. 562.

SVMMARIVM.

1 *Reliquis liquidatis, nullæ ſunt partes iudicis, niſi ad hoc, vt reliquatum (ſi à creditore petãtur) executioni mandetur.*

2 *Calculatio erronea executioni mandari nõ debet docto de errore.*

3 *Exceptio erroris calculi, in executione reliquorum opponi poteſt.*

4 *Executio pro liquidatis eſt retardanda, quando ratio apparet malè ſummata, & error in calculo à parte allegatur, dicendo ſe eſſe paratum ad docendum calculi errorem in continenti.*

5 *Calculus error factus, habet in ſe quandam falſitatis ſpeciem.*

Cal-

6 *Calculatores non poſſunt ſe intromittere in parcellis in iure conſiſtentibus liquidandis.*

7 *Calculatio facta contra iuris diſpoſitionem, etiam ſi fuerit confirmata, habetur acſi cõfirmata non fuiſſet.*

8 *Error reſultans ex eo quòd calculatores aliquã parcellam per gratiam, aut ignorantiam onerauerunt, non debet retractari in via executiua, etiam ſi à parte opponatur.*

9 *Rationes ſi à parte reliquante exequi petantur, & iudex inueniat in calculo erratum fuiſſe, an ipſe iudex illum errorem retractare poſsit in addictionis ſententia, illam modificando quoad errorem ex illa reſultantem.*

10 *Errori rationum ſi à parte non reſiſtitur, an error à parte approbatus cenſeatur.*

11 *Exceptio quando naſcitur ex inſtrumento, quod executioni mandatur, etiam ſi à parte non opponatur, poteſt iudex ſuper illam pronuntiare, modificando addictionis ſententiam.*

12 *Clauſula peto ius & iuſtitiam mihi miniſtrari, cuius ſit effectus.*

CAP. XXXVIII.

De exceptione erroris calculi, in executione reliquorum oppoſita.

CALCVLI error aſſiduè in omnibus ferè rationibus verſatur, & ideo videndũ erit opportunè: an in via executiua (pro reliquis intentata) opponi poſsit, & in
1 propoſito reperio Bald. conſil. 151. lib. 3. in terminis dicentem, quòd liquidatis reliquis nullę ſunt partes iudicis, niſi ad hoc vt cogat partem ad ſoluendum, verum Platea in l. inſtar. C. de iure fiſci, lib. 10. contrarium ſtatuit, dicit inquam
2 erroneam calculationem per iudicem exequi non debere, docto de errore, & eum ſequitur Pariſius conſil. 89. num. 35 vol. 1. Fulgoſ. conſ. 142. verſic. *Rurſus.* Tobias Nonius conſil. 36. vbi prædictam Baldi regulam limitat, vbi non conſtaſſet de errore calculi, idque tenet Padilla in l. error, num. 17. C. de iuris & fact.
3 ignor. vbi dicit hanc exceptionem erroris calculi, etiam in executione inſtrumenti guarentigij & opponi poſſe, & admitti debere, idque tenet Lancelotus de attentatis, 2. part. cap. 4. limitat. 28. num. 5. idque confirmari videtur ex tex. de iure Regio in l. 4. tit. 26. par. 3. ibi: *O por algun yerro que vniesse hecho, en mayor quantia.*

VERVM nedum de errore agimus, errore labamur, in caſu propoſito diſtinguendum erit de errore, quia aut error cõſiſtit in ſummis parcellarum, vt quia rationales cùm deberent ſummare centum, ſummauerunt nonaginta, vel ducentum, & quidem ſimilis calculi error etiam in via executiua opponi poterit, ex text. in l. 1. C. de errore calculi, & ibi hoc notant communiter Scribentes, & in l. 19. tit. 22. part. 3. Et in hunc modum intelligi debet ſententia Lanceloti in loco ſupra citato, quatenus tenet, quòd
4 executio pro liquidis eſt retardãda, quãdo eſſet ratio male ſummata, & à parte allegaretur error calculi, & pars ipſa parata eſſet docere de errore calculatorũ, & ratio ea eſt potiſsima, quia calculus errore factus, continet in ſe quandam
5 falſitatis ſpeciem, quatenus à veritate facti deuiat, vt in l. 1. tit. 7. part. 7. vnde cùm exceptio falſitatis viam executiuam impediat, vt in l. 1. tit. 21. lib. 4. Recopilat. per conſequens & illam impedire debebit prædictus calculi error, à parte in via executiua allegatus & verificatus ex ipſiſmet rationibus, etiam vbi rationes eſſent conformi calculatorum partium voto confectę, & à iudice approbatæ, cùm hic error (ex Padilla vbi ſupra) etiam aduerſus inſtrumentum executioni mandatum opponi poſſit, & ratio huius concluſionis ea eſt, quia quando in aliquo actu error conſiſtit,

fiſtit, neque partes, neq; iudex illi actui conſentire videntur, vt in l. ſi per errorem. ff. de iuriſdict. omnium iudic. ibi: *Quid enim tam contrarium eſt cõſenſui, quàm error, qui imperitiam detegit.*

AVT verò error conſiſtit non in calculis & ſummis, ſed in parcellarum iure & ſubſtãtia, vt quia calculatores onerauerunt partem rationem reddentem de eo quòd onerare iure non debebãt. Et hoc caſu de iuris rigore etiam credere rem, quod talis error poſsit in via executiua per iudicem ad inſtantiam partis retractari, eò quòd exceſſerint in commiſ
6 ſione: quia calculatores partium non poſſunt eligi circa ea, quæ in iure conſiſtunt, ex text. in l. 50. tit. 5. lib. 2. Recopil. ibi: *No los nombren para ningun articulo que conſiſta en derecho, ni para otra coſa que ellos puedan determinar por el proceſſo, ſino que ſolamente ſe nombren para coſa que conſiſta en cuenta, ò taſſacion, ò pericia de perſona, ò arte.* Vnde cùm iſti calculatores ſimpliciter à partibus nominati, commiſsionem à iure ſibi in partitam exceſſerint, intromittendo ſe in articulis in iure conſiſtentibus, & ſic exceſſerint commiſsionem ſuam, etiam ſi reliquatum fuerit per iudicem confirmatum, executioni
7 mandari non poterit, ſi id à parte grauata opponatur, quia ea quæ ſunt iuri contraria, etiam ſi confirmentur, non cenſentur confirmata, vt voluit Rebufus de pacificis poſſeſſoribus, num. 156. Bertachinus de Epiſcop. 3. part. 2. partis princ. num. 20. Quinimo neque ſententia talia vota calculatorum confirmãs, dicitur tranſiſſe in rem iudicatam, neque contra eam currunt fatalia, quo minus grauamina aduerſus eam quocum-
8 que tempore allegari poſsint, quia quãdo iudex commiſſionis excedit, in commiſsione non currunt fatalia, vt tenet Bald. in l. ſi vt proponis, n. 2. C. de executione re iudicata, quod menti tenendum erit.

SED prædictis non obſtantibus in noſtro Hiſpaniæ Regno, vbi leges regię ſunt attendendæ, cõtraria ſententia tenenda erit, quinimô quod & ſi conſtiterit calculatores perperam contra ius, & per gratiam aliquam parcellam reo oneraſſe, de tali errore in via executiua oppoſito curandum non ſit, quia licèt verum ſit, quòd rationales aliquas parcellas contra ius, ſiue per gratiam onerauerunt, & mandatum in hoc exceſſerunt, ex text. in dict. l. 50. tamen iure Regio attento in l. fin. tit. 21. lib. 4. Recop. cùm eorum votum conformi iudicio latum per iudicem fuerit cõfirmatum omnino (ſub fideiuſsione de qua ibi) executioni effectualiter mandari debebit, quod manifeſtè patet ex verbis d. l. fin. ibi: *Mandamos que en lo que ſe conformaren los Contadores nombrados por las partes, ſiendo confirmado por ſentencia del juez, que de la cauſa conociere ſe execute, &c.* Quæ verba generalia Legiſlatoris dilationibus & moleſtijs partium obuiare nituntur, ne amplius vexentur, & litium anfractibus afficiantur. Secundò, quia licèt nullitas reſultet, ex eo quòd calculatores exceſſerint legis metam, & commiſsionem, cognoſcendo ſiue pronuntiando circa ea, quæ in iure conſiſtunt, attamen cùm nullitas iure Regio ſit in via executiua ſpernẽda, vt in l. 64. Taur. quæ hodie eſt l. 3. tit. 21. lib. 4. Recopil. ibi: *Sin embargo de qualquiera apelacion*; & ibi: *y de qualquiera nulidad que contra la execucion y remate ſe alegue*: minimè executio retardari debebit: quòd ego indubitatum reputo, vbi tempore quo data fuit copia partibus, de ratiocinijs à calculatoribus diſpunctis non fuit aduerſus exceſſum allegatum, appellatum, vel reclamatum, quia ex hac informi patientia inducitur quidam ſimplex & informis conſenſus, ex l. quam Tuberonis. ff. de peculio. Si tamẽ eo tempore, aduerſus rationis exceſſum, dictum, appellatum, aut reclamatum eſſet, per modum ſaltim ſimplicis querelę (dubio procul) iudex, qui de confirmandis, vel retractãdis rationibus agit, parcellas aduerſus legis diſpoſitionem per calculatores oneratas, vel exoneratas, reuocare, reſtringere

gere vel modificare poſſet, quòd ſi hoc facere grauatus detractaſſet & rationes (reclamatione non obſtante) iudex cõfirmaſſet, addictioni locus eſſet. Neque hoc caſu, ſi appellatio ad Curiam interpoſita fuiſſet, de nullitate proceſſus (ratione exceſſus) curandum foret, ſed tantum ſuper grauaminibus à partibus expreſſis ſententia ferenda eſſet, & hæc praxis infallibiliter in hoc Pinciano Senatu obſeruatur. Secus tamen facere deberent iudices appellationis inferiores, qui non cognoſcunt ſola facti veritate inſpecta, prout cognoſcunt Senatores Cancellariæ, & alij ſupremorum Conſiliorum Patres, vt in l. 10. tit. 17. lib. 4. Recopil.

SED & dubitari continget, an iu-
9 dex, qui calculi errorem agnouit, vbi contra illum à parte damnificata nihil fuit allegatum, poſſit ex officio in ſentẽtia addictionis dicere, quod addictio fiat pro tanto minus, in quantum erratum eſt in rationibus. Exemplum pono in parcella bis onerata, vel in ſumma errata: & pro parte negatiua dicendum videtur, quod iudex abſque partis petitione tales errores nullatenus modificare & reuocare poſſit. Iudex namque parte non petẽte nequaquam officium ſuum interponere debet, niſi ſit de iudicibus, qui attẽta facti veritate iudicare debent, vt in l. 4. §. *Hoc autem iudiciũ*. ff. de dãno infecto. Rurſus, quia vbi exceptio non opponitur, actio nõ impeditur, ita Maſcar. de probation. cõcluſ. 1326. n. 9. prẽterea, quia fatuus dicitur iudex, qui iudicat vltra petita: l. vt fundus. ff. cõmuni diuidun. cap. licet Eli, de ſimonia: deinde, quia ſuper calculis liquidis nullæ ſunt partes iudicis, niſi ad compellendum reum reliquatum, vt ſoluat, vt voluit Bald. conſ. 151. lib. 3. quod hodie comprobatum videtur ex dict. l. fin. tit. 21. lib. 4. Recop. Error namque
10 qui à parte non reſiſtitur, ab eadem approbatus cenſetur, vt tenet Neuizanus in Sylua nuptiali, lib. 4. num. 125. Vltimò & finaliter, quia iudex non debet iudicare ſecundum propriam conſcientiam, ſed ſecundum petita, allegata, & probata. l. illicitas. §. *Veritas*. ff. de officio Præſid. vnde cùm à parte non opponatur de errore calculi, neque iudex ſuper eo pronuntiare debebit, illúmve in ſententia executionis & addictionis reformabit.

PRÆDICTIS tamen fundamentis non obſtantibus, cõtraria ſententia mihi magis arridet, ſcilicet, quod iudex ex officio poſſit talem errorem in addictionis ſentẽtia reformare. Primò, quia in cauſis executiuis nõ proceditur per viam actionis, ſed magis iudicis officio implorato, vt notat Paul. in l. ſi Prætor. ff. de iudi. Roder. Suarez in repetitione legis poſt rem iudicatam, in princ. n. 10. vnde cùm error naſcatur ex eodem inſtrumento ratiociniorum, quod executioni mandatur, iudex ex officio poteritt taxare, emendare & modificare erro
11 res in eo contentos, quia quandò exceptio ex eodem inſtrumento, qui executioni mãdatur, reſultat, & euidenter apparet, & ſi à parte non opponatur, poteſt iudex ex officio ſuper illa pronuntiare executionem modificando, vt tenuit Roman. conſil. 244. num. 5. verſic. *Primo enim*, Caſſiodor. deciſio. 10. de reſcriptis, num. 2. Azeuetus in l. 4. tit. 21. Recop. num. 5. Parlador. rerum quotidian. 5. part. §. 11. num. 27. cap. fin. vbi dicit, quòd ſi ex eodem contractu prouenit actio pariter & exceptio, perinde eſt guarentigiata exceptio, ſicut & actio. Et hoc caſu iudex ex officio ſupplere debet partis ignorantiam, vt voluit Bart. in l. eum qui ita. §. *Qui ita*, num. 4. ff. de verborum, & in l. lecta, n. 21. ff. ſi cert. petat. & in l. ſi vnus. §. *Pactus ne peteret*, n. 20 ff. de pactis, Bald. Fulgoſ. & Decius in l. filiæ licet. C. de collatio. & omnium optimè hunc articulum reſoluit Roman. conſ. 244. num. 5. Iaſ. conſ. 9. n. 13. vol. 1. Maſcard. de probation. concluſ. 1388. num. 24. & pro hac ſententia ponderò text. meo iudicio mirabilem & ſingularem in l. 19. tit. 22. Part. 3. quatenus ibi dicitur

citur, quòd iudex poteſt retractare errores rationis, ſi à calculatoribus ipſis prouenient, ſecus tamen ſi à partibus.

12 Quod maximè verum reputo, vbi pars contra quam erratum fuit in calculo, ſaltim in aliquo libello poſuit clauſulam illam ſalutarem, peto ius & iuſtitiam mihi miniſtrari; eſt enim prædicta clauſula, tanquam herua vetonica, quæ medellam in omnibus infirmitatibus præſtat, omneſque ſupplet defectus, vt tenet Iaſ. in §. *Omnium*, num. 147. inſtitut. de actio. & in l. petens. C. de pactis, & prædictam ſententiam veriſſimam reputant Innocen. & Hoſtienſis in cap. dilectus de ordin. cogni. Antonius à Butrio, & Abbas in cap. fin. de iureiuran.

SVMMARIVM.

1 *Minores habent tacitam hypothecam pro reliquis tutelæ vel curæ in bonis ſuorum tutorum vel curatorum.*

2 *Hypotheca quam habet minor in bonis ſui tutoris non ſolum competit pro bonis in inuentario, & libro rationum deſcriptis, ſed etiã pro fructibus & redditibus ex illis perceptis, pro damnis & intereſſe intrinſeco & extrinſeco, ex adminiſtratione reſultantibus.*

3 *Bona curatoris ad litẽ an ſint minori hypothecata pro mala & culpoſa litis adminiſtratione.*

4 *Bona curatoris prodigi, furioſi, muti, vel ſurdi, an tacitè ſint hypothecata pro mala adminiſtratione.*

5 *Bona curatoris alicuius abſentis, vel capti ab hoſtibus, an tacitè ſint hypothecata, capto, vel abſenti, pro mala adminiſtratione & reliquis.*

6 *Reſpublica an habeat tacitam hypothecam in bonis ſui adminiſtratoris, vel decurionis, qui malè adminiſtrauit publica bona.*

7 *Intellectus ad tex. in l. 2. C. de iure Reipublicæ.*

8 *Fiſcus an habeat tacitam hypothecam in bonis adminiſtratorum regalis patrimonij.*

9 *Fiſcus an non ſolum bona ſui adminiſtratoris habeat hypothecata pro reliquis adminiſtrationis ſed etiam bona vxoris illius adminiſtratoris ſint pro reliquis obnoxia.*

10 *Officium primipilli, quod olim, quódve hodie ſit.*

11 *Bona dotalia vxoris, etiam ſi tacitè ſint hypothecata Regi vel Reipublicæ pro mala & doloſa primipilli adminiſtratione, non tamen obnoxia manẽt bona parafernalia, nec in eis cadit hypotheca.*

12 *Bona mariti quando hypothecata cenſeantur vxori, pro mala mariti adminiſtratione.*

13 *Bona adminiſtratoris Eccleſiæ an tacitè pro mala adminiſtratione & reliquis ſint hypothecata.*

14 *Bona adminiſtratoris alicuius hoſpitalis quando ſint tacitè hypothecata pro mala adminiſtratione bonorum hoſpitalis.*

15 *Vxori an competat priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis mariti pro bonis aliunde, quàm ex dote mulieri quæſitis, & à marito adminiſtratis.*

16 *Pupillus vel adultus an habeat tacitam hypothecam in bonis factoris, quem eius tutor vel curator conſtituit, pro eius patrimonio adminiſtrando.*

17 *Bona minoris, an ſint tutori vel curatori tacitè hypothecata pro reliquis tutelæ vel curæ.*

CAP. XXXIX.

De his qui tacitam hypothecam habent pro reliquis in bonis ſuorum adminiſtratorum.

PLERVMQVE adminiſtratores noſtri, de quibus agimus, interim quod alienam ſubſtãtiam prę manibus habẽt, explendidè opipare, vt aiunt, lautèque in cõuiuijs, ludis, & rei familiaris apparatu expendere ſolent, quo fit, vt in calce adminiſtrationis ſumma egeſtate laborent, & non ſoluendo reperiantur, qua de cauſa creditores

tores cuius bona fuerunt adminiſtrata, ab huiuſmodi adminiſtratoribus fallitis & decoctis, neceſſe habent, in creditorum concurſu reliqua ſua petere, & ideo operæpretium erit indagare, an huiuſmodi creditores, virtute alicuius tacitæ hypothecæ, alijs creditoribus ſint præferendi.

1 Et in primis nemo ambigit, quod minores tacitam habeāt hypothecam in bonis ſuorum tutorum & curatorum pro reliquis adminiſtrationis, vt in l. pro officio. C. de adminiſtr. tutor. l. 23. tit. 13. part. 5. ibi. *E aun dezimos, que los bienes de los guardadores de los huerfanos, que ſon menores de veinte y cinco años, ſincan toda via obligados à aquellos que ellos tienen en guarda deſde el dia que començaron à vſar del oficio de la guarda, haſta que les den cuenta y recaudo de las coſas que tuuieren dellos.* Et hæc ſententia non ſolùm locum habet, vbi extraneus bona minoris adminiſtraſſet, ſed etiam vbi pater tutelam vel curam filij geſſiſſet, vt in l. cum oportet. §. vlt. C. de bonis quæ libe. latè tenet Molin. in tractat. de iuſtitia. 2. part.
2 diſput. 536. col. 4. verſic. *Filius item*, Petr. Surd. in tract. de aliment. priuil. 49. n. 18 fol. 302. & deciſ. 271. num. 12. & non ſolùm prædicta hypotheca competit reſpectu bonorū in inuentario, & libro rationum cōſcriptorū, verum etiā ratione fructuū & reddituum illorū, vt in l. Lucius. ff. qui potio. in pigno. habean. vbi qui potior eſt in ſorte, prior eſt etiā in intereſſe ſortis. Et hanc ſententiam veram reputat Alexand. in l. ſi cum dotem. §. *Sin autem*, ff. ſolut. matrim. Octauianus Oſaſcus deciſ. 129. num. 11. Vincentius de Franquis deciſ. 374. num. 5. hinc eſt, quòd ſi poſt acceptam tutelam vel curam, tutor vel curator bona, quæ poſſidebat tempore ſuſceptę tutelæ vel curæ alienauerit, talia bona in emptorem tranſeunt affecta vitio hypothecæ, pro principali & redditibus, in ratione liquidādis, vt in l. vnica. C. rem alienam gerentibus, & ad illa recurſus habet minor, dummodò prius fiat excuſſio in bonis patris vel alterius adminiſtratoris, vt voluit Couarr. lib. 1. variar. cap. 8. n. 5. Molina de iuſtitia, loco ſupra proximè citato.

Et prædicta ſententia non ſolùm lo-
3 cum habet in bonis tutoris, vel curatoris, ſed etiam in bonis cuiuſcunque adminiſtratoris, qui pro tutore vel curatore geſſit, & adminiſtrauit, ex text. in l. fin. ff. de tutel. & ratio. diſtra. ibi: *Non ſolum priuilegium datur in bonis tutoris, ſed etiam eius, qui pro tutore negotium geſſit.* Et in l. dabimus. ff. de priuileg. credito. Quam ſententiam etiam reputo veram in bonis curatorum ad lites conſtitutorum, eò quòd etiam eorum bona tacitè pro mala adminiſtratione ſint hypothecata clientulo, vt tenet Neguſantius de pignor. 4. membro. 2. partis princip. n. 8 idque voluit Vincent. de Franq. deciſ. 321. num. 3. Banderanus in tract. de priui leg. credito. tit. *Quod priuilegium pupillus, &c.* Mainer. in l. quo tutela, num. 39. ff. de regul. iur. Quinimò & etiam reſpectu horum adminiſtratorum prædictū priuilegium competit pro damnis ex dolo, malitia vel negligentia prouenientibus, vt tenet Neguſantius in loco ſupra citato.

4 Et quod hæc hypotheca competat reſpectu bonorum curatoris furioſi, & aliorum curatorū, ſurdi ſcilicet & muti, in quorum bonis curator plenariam adminiſtrationem habet, tenet Banderanus vbi ſupra, & licèt ipſe pro hac ſententia nihil alleget, pro ea eſt text.
5 elegans in l. tutor adminiſtrationem. ff. de furtis, ibi: *Quod in tutore ſcriptum eſt, idē erit & in curatore adoleſcentis, cæteriſque curatoribus.* Eam tamen veram non intelligo, vbi curator datus eſſet bonis cauſa cuſtodiæ tantùm, vel bonis captis ab hoſtibus, vel aliàs vagantis per mundum, vel interim quod quis pro adeunda hæreditate deliberat, vt in l. idem priuilegium, ff. de priuileg. credito. ibi: *Sed ſi bonis datus ſit curator, vel abſentis, vel ab hoſtibus capti, vel dum deliberant ſcripti hæredes, non oportebit priuilegium dari, non enim eadē*

cauſa

cauſa eſt. Et quod iſte text. loquatur de priuilegio hypothecæ, tenet gloſ. in l. dabimus, verb. *Priuilegium*, eod. tit. & ibi communiter Scribentes.

6 An autem Reſpublica tacitam hypothecam habeat in rebus & bonis ſui adminiſtratoris, maior dubitatio eſt. Et dicendum videtur, quod penitus nullo hypothecæ titulo ſubueniatur, ex textu in l. 2. C. de iure Reipublicæ. ibi: *Reipublicæ cauſam ſineque beneficio ſibi conceſſo, ius nactæ eſt neque ſpecialiter in obligatione pignoris ſibi proſpexit, non ſeparari à cæteris creditoribus, qui habent perſonalem actionẽ.* Et corroborando iſtam ſententiam dixit Mexia in pragmatica panis, concluſ. 7. num. 14. Quod licèt regulariter Reſpublica non habeat tacitam hypothecam in bonis debitorum ſuorũ, fallit tamen in debitore ex cauſa frumẽtaria, quia contra adminiſtratorem publici horrei, tacitam hypothecam habet, idque probat text. in l. 2. §. *Item reſcripſerunt*. ff. de adminiſtrat. rerum ad ciuitat. pertinent. & ita ante Mexiam tenuit Ripa in tractat. de peſte. cap. de remedijs ad conſeruandam vbertatem, num. 37.

Contrariam tamen ſentẽtiam, imò quod Reſpublica tacitam habeat hypothecam in bonis ſuorum adminiſtratorum, tenet gloſ. in l. 2. verb. *Obnoxijs*. C. de debito. ciuita. lib. 10. quatenus dicit, quod obnoxia cenſentur corpora, quoquo modo à debitore ſiue adminiſtratore Reipublicæ alienata, ita vt virtute hypothecæ à quocumque poſſeſſore vendicari valeant, & licèt gloſſ. per verbum, *Fortè*, loquatur, id conſtanter tenet Platea ibi, Neguſantius de pignoribus membro. 4 num. 19. ex l. 1. & in fin. cap. de iure Reipublic. Auendañ. de exequend. manda. 2. parte, cap. 10. num. 36. Abiles in cap. 30. Prętorum, num. 5. verb. *Y acaben*, Gregor. Lupus in l. 23. tit. 13. Partit. 5. verb. *De los guardadores*. Rebufus ad conſtitutio. Galli. 2. tom. tit. de cõſtitutione redditũum, artic. 1. gloſ. 14. idem Rebufus in l. inter publica, fol. 151. ff. de verbor. ſignific. Gironda de gabellis. 4. part. §. 1. num. 5. Banderanus vbi ſup. cap. 10. circa fin. verſic. *Neque autem*, Bobadilla lib. 3 Polit. cap. 8. num. 91. & lib. 5. cap. 14. n. 8. quorum ſententia frequentiori Doctorum calculo recepta eſt, ex Azeuet. in l. 4. num. 37. tit. 5. lib. 7. Recopil.

Et tenendo prædictam ſententiam, quæ proculdubio veriſſima eſt, nõ obſtat text. in dict. l. 2. C. de iure Reipublicæ, quia alia fuit ibi mens Iuſtiniani, dũ enim ibi inquit, cauſam Reipublicæ nõ ſeparari à cæteris creditoribus, qui perſonalem actionem habent: eos creditores (non dubiè) intelligi voluit, quibus perſonalis actio competit, & ideo cùm de pignore quæſitum fuiſſet, ei prædictum priuilegium competere reſpondit, & ita hunc text. intelligit Banderanus vbi ſup. quo fit, vt non ſolùm Reſpublica tacitam hypothecam habeat, aduerſus horrei publici adminiſtratores, ſed etiam in bonis cuiuſcumque alterius, qui publica bona & patrimoniũ Reipublicæ adminiſtrauerit, & ita reſoluit Bobadilla in dict. Politica, lib. 3. c. 3. num. 5. & lib. 6. c. 4. n. 80. & cap. 6. n. 29. in fin.

7

In fiſco autem dubitari non poteſt, 8 quin tacitam hypotechã habeat in bonis eorum, qui pœnas camerales & fiſcales recuperant, vel quoquo modo regis bona adminiſtrant, vt in l. auferetur. §. *Fiſcus*. ff. de iure fiſci, & in l. ſiquis poſt hac, iuncta gloſ. verb. *Habuit*. C. de bonis proſcripto. l. 25. tit. 13. Partit. 5. Gregor. Lupus l. 23. eod. tit. verb. *De los guardadores*. Moltalu. in l. 6. tit. 19. lib. 3. Fori. Auend. de exequend. mandat. 1. part. c. 7. num. 14. & 2. part. cap. 11. num. 18. Abiles in cap. Prætor. gloſ. verb. *Camara*, n. 5. ad fin. Boſius in practic. crimi. tit. de fiſco, num. 23. quinimo & de iure digeſtorum nullus ſimile priuilegium habebat, vt in l. ſimile. ff. ad municipal. licèt partito iure iam hodie vxor fiſco parificetur & equiparetur, reſpectu huius tacitę hypothecę, vt in l. 33. tit. 13. part. 5. &

ibi

ibi Greg. verb. *Obligados por palabra*, Gutier. lib. 3. practic. queſt. 99. n. 17.

9 NONNVNQVAM etiam non ſolùm habet fiſcus tacitã hypothecam in bonis ſuorum adminiſtratorum, verum etiam in bonis vxorum eorum, vt in l. ſatis notum. C. in quibus cauſ. pig. vel hypot. taci. cõtra. vbi ſiquis rem primipillarem adminiſtrauerit, bona etiam dotalia vxoris pro huius muneris adminiſtratione hypothecæ ſubiecta cenſentur, quod etiam notauit gloſ. in cap. ex parte de conſuetudin. Verum cum circa huius officij adminiſtrationem, tam antiqui, quàm moderni, in magna ſint controuerſia, operæpretium erit, vt obiter hoc in loco examinemus, q̃ olim, quódve hodie huiuſmodi officium fuerit, & an circa alicuius rei adminiſtrationem conſiſtat. Et ſi ad Iuriſconſultorum & Imperatorum reſponſa & conſtitutiones animaduertamus, inueniemus apud Iuriſconſultos, illum primipillum nuncupari, qui adminiſtrationẽ & curam militaris annonæ habebat, vt in l. officiales. C. de Epiſcop. & Cleri. & in l. 3. C. de primipillo. l. ſpeciebus. C. de cohortalibus, lib. 12. & in l. 1. C. de priui legio fiſci. & in l. ſed & milites. §. *Vltimo.* ff. de excuſa. tuto. l. non ſolùm, §. *Qui primipillum*, eod. tit. l. pater. ff. de adimend. lega. l. pater. §. *Iulius*. ff. delegat. 3. & in l. vltima. §. *Patrimonium*, ff. de mune. & honori. & eo primipillus dicebatur, quia cùm primus legionis eſſet, totius legionis commoda & emolumenta ſiue ſpolia conſequeretur, militarẽ quoque annonam per capita militum diuidebat, vt tradit Vegetius de re milita. lib. 2. cap. 8. Alexãd. ab Alexandro lib. 1. dierum Genialium, cap. 5. Alciatus in 10 rubric. C. de primipillo. lib. 12. Corraſ. lib. 5. Miſcellane. cap. 4. Anton. Auguſtinus lib. 5. ſingulari ad Modeſti. tit. de excuſa. tut. cap. 8. quod latius proſequitur Couar. lib. 1. variar. cap. 16. num. 7. idq; nõ obſcurè colligitur ex l. 37. & 8. C. de cohortali. & ex l. 6. tit. 4. lib. 4. Codicis Theodoſiani, quapropter mirãdũ non erit, quod ob ſimilem adminiſtrationem, bona etiam dotalia vxoris tacitè obligata manerent, hoc ordine, vt tunc bona dotalia executi deberent, cum vniuerſis viri facultatibus excuſsis nihil reſiduũ remaneret, & ita eſt intelligendus text. in dict. l. ſatis notum: & ratio qua motus fuit Imperator Iuſtinianus, ea fuit, nempè, quia deficiente huiuſmodi annona militari, totius exercitus robur, ac neruus deficiebat, & ſic totius rei militaris, & Reipublicæ ſalus periclitabatur; vnde ne in re tanti momenti huiuſmodi primipillus doloſus, vel negligens eſſet, non ſolùm eius bona, verum & dotalia vxoris pro reliquis ex hac adminiſtratione reſultantibus (particulari priuilegio) huic cauſæ primipillari affecta fuere, & fuit vnum ex peculiaribus priuilegijs in fauorem militaris annonæ conceſſis in l. 1. & vltima. C. de primipillo. & hanc veram eſſe huius officij & adminiſtrationis cognitionem tradit Couartu. dict. cap. 16. n. 7 verſic. *Hæc ſanè*. Hanc tamen primipilli adminiſtrationem ſuis temporibus iam in vſu non eſſe teſtatur Paul. Caſt. in l. 1. C. de priuil. fiſci. & ſic d. l. ſatis notum deciſionem noſtris temporibus ad theſaurarios, vel ſtipẽdiarios exercitus adaptari exiſtimauit, qui dictim pabula militibus, & cæteris exercitus officialibus præſtare tenebãtur, cùm in illis eadem prorſus ratio militet: & eum ſequitur Bolognetus in l. 1. ff. ſolut. matrim. num. 202. in fin. Capitius deciſio. 129. Peregrin. de iure fiſci, lib. 6. tit. 6. num. 43.

DIONYSIVS tamẽ Halicarnaſ. lib. 9. de antiquitat. apud Romanos illum primipillum eſſe reputauit, qui præclariſſima legionis vnius fungitur præfactura, quam ſexaginta centuriæ eidem obſequentes, atque obtemperantes ſequuntur, quamobrem hunc primipillum comitem primi ordinis & præfectum legionis dici arbitratur, idque tenuit Põponius Lætus de magiſtratibus Romanorum. Nam & in prima acie legionis,

nis, quatuor centurias gubernabat primipillus, eiusque milites primipillares dicebantur, & summo in honore habebantur: magno siquidem honori ducitur, primæ exercitus parti præesse, & huius rei veritatem summa cum diligẽtia indagare conati sunt Couarruu. vbi sup. vbi alia scitu digna refert, & nouissimè Barbosa subtilissimus & vigilantissimus, & vtriusque iuris, & humanarum litterarum accerrimus indagator in l. 1. 7. part. num. 4. ff. solut. matrimon. vbi de hac re amplius deliberandum existimat.

Ego autem non possum non mirari, quòd huiusmodi patres admodum eruditi, huius rei veritatem ex legibus Partitis non decerpserint, siquidem quod olim, quódve hodie fuerit huius officij ministerium apertè cauetur in l. 16. tit. 9. Part. 2. ibi: *Otrosi, porque las gẽtes y los pueblos se acabdillassen, parando mientes à ellos, y guardãdoles, que era manera de guiarse de acabdillamiento. E teniendolo por honra mui señalada, llamaron à los que traen las señas de los Emperadores y de los Reyes primipillarius, que quiere tãto dezir en Latin, como oficial que lleua la primera señal del gran señor, è le llamaron* Præfectus legionis, *que quiere tanto dezir, como Adelantado sobre las compañas de las huestes, è esto era porque ellos juzgauan los grandes pleitos que acaecian en ellas. E en algunas tierras los llaman Duques, q̃ quiere tanto dezir, como cabdillos que aduzen las huestes, y estos nomes vsaron en España hasta que se perdio y la ganaron los Moros, cà desque la cobraron los Christianos, llamaron al que este oficio haze, Alferez: y assi ha oi dia nome.* Et in hunc modum interpretauit Platea in l. 1. post principium, C. de priuilegio fisci, vbi dixit illũ primipilli officium in bello administrasse, qui vexillum Regis in acie portabat, Alexan. ab Alexand. lib. 4. dierum Genial. cap. 2. Vegetus dict. cap. 8. Titus Liuius lib. 7. & 8. ab Vrbe condita. Huic etiam conuenit, quod Pomponius Lætus refert vbi sup. quatenus dicit, primipillum præfectilegionis officium primum exercitus esse, cuius sententiæ correspondet verba prædictæ l. Partitæ, ibi: *è le llamaron Præfectus legionis, &c.* Ex quibus verbis euidenter apparet, lapsum fuisse Couar. in dict. num. 7. versic. *Quainre*, quatenus dicit, se non dubitare legionis Præfectũ maiorem potestatem, & authoritatem habuisse, quam habuerit primipillus, siquidem ex d. l. Partitæ constat idem & re & effectu esse.

Ex quibus patet, opinionum illorum qui dicebant, primipilli officium administrationem pecuniæ stipendij militum continere, lapsos fuisse, & sic iniquè dicetur, quod d. l. satis notum, hodie extẽdi possit ad dotes vxorum thesaurariorum, qui stipendia militum soluere debent. Siquidem ex partito iure contrarium constat, neque æquum erit decisionem d. l. satis notum (quæ à iuris communis regulis exhortauit) extra casum in quo loquitur extendere, siquidem causa dotis semper & vbique præcipua est, vt in l. 1. ff. solut. matrim. particulari quodam priuilegio, scilicet vt non impediatur legitimæ sobolis procreatio, & humani generis propagatio, facit etiam totus titulus, C. ne vxor pro marito, odia enim restringi, fauores verò conuenit ampliari. l. odia. ff. de regul. iuris: l. commodissimè, ff. de liber. & posthum.

11 Rvrsvs & in proposita specie animaduertendum erit, quòd etiam si bona dotalia vxoris primipilli tacitè fisco sint hypothecata pro mala huiusmodi officij administratione, tamen non poterit fiscus habere recursum ex eo ad bona paraphernalia vxoris, cùm in illis maritus administrationẽ dumtaxat habeat, idque expressè cauetur in l. 1. C. de priuilegio fisci, quam ibi ita intelligunt glos. Angel. Paul. & Salicet. & Platea in l. vxorem, ad fin. C. de Decurio. lib. 10. Baldui. de pignor. c. 7. col. 4. quia dispositio odiosa loquens in vno casu, nõ debet extẽdi ad aliũ sibi similẽ, de quo plura tradit Decius cons. 591. & hanc sentẽtiam signauit Barbosa vbi sup. n. 4.

Est

12 EST etiam & alius caſus in iure, in quo maritus pro adminiſtratione vxoris ſua bona oneri tacitę hypothecę ſupponit, vtpote quando matrem filij tutricem ante redditam rationem tutelæ vxorem ducit, vt in l. 2. C. quando mulier officio tutel. fungi poteſt, & in l. 5 tit. 16. Partit. 6. inquit enim. *Caſando la madre de mientras que ſus hijos tuuieſſe en guarda, el juez del lugar do acaecieſſe deue ſacar los moços luego de ſu guarda è de ſu poder:* & rurſus inquit, *E ſi el juez hallare que alguna coſa deue dar la madre à los moços por razon de ſus bienes que tuuo en guarda, ò por otra manera qualquier, fincan por ende obligados los bienes della, como los de aquel que caſò con ella.*

DVBIVM tamen erit in propoſito an aduerſus huiuſmodi maritum ſecundum pro reliquis adminiſtrationis tutelæ vxoris locum habeat via executiua. In qua difficultate Marāta de ordine iudicio. c. de executione ſentent. n. 53. via executiua agi poſſe arbitratur, ſed eius opinioni aſſentire non audeo, eò quòd licèt ex matrimonio cum matre contracto tacita hypotheca pro reliquis adminiſtrationis filij ex legis diſpoſitione inducatur, non tamen guarentigiæ obligationis vim habere dicēdum erit, ex l. minor annis vigintiquinque, ff. de minor. Fortè tamē locum haberet executio pro reliquis aduerſus maritū, vbi ipſe rationibus vxoris præſens fuiſſet, tanquam intereſſatus ratione tacitę hypothecæ.

13 VLTERIVS dubitatur, an Eccleſia tacitam hypothecam habeat in bonis ſui adminiſtratoris, vel œconomi. Et dicendum videtur, quòd nō, quia nullibi in iure ſimile priuilegium tacitæ hypothecæ Eccleſiæ reperitur cōceſſum; vnde cùm priuilegia exorbitent à iure cōmuni, qui non reperitur priuilegiatus, ſubiacet regulis iuris. Rurſus pro hac ſententia facit, quia hypotheca non inducitur niſi in caſibus à iure expreſſis, ex gloſ. fundi in fin. ff. de priuilegijs credi. Ripa in l. damus, n. 9. eod. tit. Petrus Surd. deciſ. 271. num. 10. Et hanc ſententiam tenet Albericus in l. 2. C. in quibus cauſ. pign. vel hypothe. taci. contra. vbi firmiter tenuit, nullibi hoc priuilegiū tacitæ hypothecæ Eccleſiæ contra eius adminiſtratorem reperiri cōceſſum, & eum refert & ſequitur Greg. Lup. in l. 25. tit. 13. Part. 5. gloſ. verb. *obligadas*, idq; probari videtur ex tex. l. ſimile. ff. ad municipalem.

SED prædictis non obſtantibus, affirmatiua ſententia tenenda erit, imò quòd Eccleſia bona ſuorum adminiſtratorum tacitè habeat hypothecata pro mala adminiſtratione bonorum Eccleſiæ, quam ſententiā tenet gloſ. in c. ſimiliter. 16. quæſt. 1. ibi: *Vnde dico, quòd omnes res clerici ſunt obligatæ ſuæ Eccleſiæ ſicut res mariti vxori*, glo. etiam in cap. ex litteris, verb. *Obligata*, & ibi Abbas num. 11. de pignori. idque tenet Neguſan. de pignoribus. 4. memb. 2. partis princip. n. 120. Palat. Rubeus in reperit. rubricæ de donatio. §. 66. n. 21. vbi dicit, quod Prælatus reputatur tanquam maritus Eccleſiæ, vt in c. ſicut vir, & in c. ſicut alterius. 7. q. 1. Vnde cùm valeat argumētum de matrimonio carnali ad ſpirituale, vt in cap. inter corporalia, de tranſlatio. Epiſcop. eodem modo quo vxor carnalis habet tacitam in bonis mariti pro dote reſtituenda, & eius adminiſtratione à die contracti matrimonij, vt in l. aſſiduis. C. qui potio. in pigno. habe. eandem tacitam habebit Eccleſia in bonis Prelati, & cuiuſcunque alterius adminiſtratoris illius, pro damnis ob eius adminiſtratione in ſuis rebus illatis, à die acceptæ adminiſtrationis, non à die damni dati, ſiue malæ geſtionis, ita Neguſan. de pigno. 4. memb. 2. part. num. 17. Surdus de alimen. priuil. 49. num. 12, & 13. fol. 300. col. 4. Et hanc ſententiam tenet Felin. in c. accepimus, num. 9. de fide inſtrum. & in cap. 1. num. 12. de præſcriptio. Iaſo. in *§. Item Seruiana*, num. 76 inſtitut. de actio. Petrus Pequius in tract. de Eccleſijs reparan. c. 4. ex n. 3. vbi ex multis reſoluit, hac in re ſeruandum

fore ius Canonicum, Molina de iuſtit. 2.par.diſput.536.pag.1775. Et quod hoc caſu fauor Eccleſiæ præponderet fauori Reipublicæ, tenet Balb.de præſcript.2. part.princip. quæſt.5. num. 4. Azeuet. in l.2.tit.13.lib.9. Recopilat. num.5. & ita per iudices huius Cancellariæ acerrimi ingenij (me pro hac parte patrocinante) iudicatum fuiſſe, in fauorem Eccleſiæ loci de Sepulcol.iuriſdictionis de Sepulueda, teſtis ſum oculatus, licèt articulus iſte illis difficilis ſatis viſus fuerit.

NEQVE huic ſententiæ obſtat, quòd nullo iure expreſſè hoc deciſum reperitur. Sufficit namque ex identitate rationis valere argumentum de matriminio carnali ad ſpirituale, vt voluit Roderic. Suarez in l.1.tit. *de las ganancias*, lib.3.Fori. Tiraquel.in l.ſi vnquam, verb. *Libertatis*, num.945.C.de reuocan.donatio.vbi dicit, quòd in hoc caſu non dicitur pro priè extenſio, ſed comprehenſio, & eius concluſionem ex authoritate plurium aliorum Doctorum exornat Valdeſius in additio.ad Roder.d.n.3.

ET tenendo iſtam ſententiam, eam amplia, vt etiam locum habeat in admi-
14 niſtratore Hoſpitalis, ex Neguſantio vbi ſup.num.123. Aimo. conſil. 323. vbi dicit, quòd bona pauperum eiſdem gaudent priuilegijs, quibus & gaudent bona Eccleſiarum, & ita etiam tenet Plotus de in litem iurando, num. 745. vbi Hoſpitalia Eccleſijs, Reipublicis, ac mi-
16 noribus æquiparari firmauit Ioſeph. Ludoui.deciſ.30.n.7.vbi declarat, de quibus Hoſpitalibus hæc æquiparatio ſit intelligenda. Euerardus in cæturijs ſuis legalibus argumento ab Eccleſia ad pia loca, Corneus conſ.57.n.4.vol.3.vbi n.8 dicit, illud Hoſpitale Eccleſiæ æquiparari, quod fuit authoritate Epiſcopi conſtructum, quod ſi de authoritate Epiſcopi non conſtet, nunquam præſumitur, vt notat ibidem, n.20.

VLTIMÒ dubitatur, an vxor habeat
15 tacitam hypothecam in rebus & bonis mariti pro bonis paraphernalibus, vel eos, quos conſtante matrimonio ex ſucceſſione, donatione, vel aliter acquiſiuit, ſi maritus illa malè adminiſtrauit. Et breuiter dicendum erit, tacitam hypothecam habere, ex tex.in l.vltima. C. de pactis conuentis, & in l.vbi adhuc, iũcta gloſ.C.de iure dotium, & hanc ſententiam tenet Greg.Lupus per text.ibi in l.17.tit.11.Partit.4.gloſ.verb. *Auſiſon obligados*. Anton.Gom.in l.50.Taur.n.4 Couar.lib.1.variar.c.7.n.1. Gutier.de iuram.confirmat.1.p.c.46.n.2. quam ſententiam intelligit veram Greg. vbi ſup. quando mulier talia bona tradidit marito in adminiſtratione tacitè vel expreſſè; aliàs autem ſecùs, idque ex deciſione prædictæ legis Partitæ ſatis colligitur, ibi: *Cà luego que el marido recibe la dote, è las otras coſas que ſon llamadas paraphernа, ſon obligados por ende todos ſus bienes, tambien los que ha entonces, como los que aurà deſpues*. Et hanc ſententiam tenet nouiſſimè Molina de iuſtitia, diſput. 441. vbi hanc dicit communem ſententiam in Regnis tam Portugaliæ, quàm Caſtellæ, licèt addat, quòd non habebit tacitam cum prælatione, prout habet in dote, ſequendo gloſ.in l. ſi ego. §. *Dotis*. ff. de iure dotium. Et hæc eſt communis ſententia ex Gomezio & Gregor. in locis ſup.citatis, ex Bart.in Authent.de priui legijs dotalibus, collat. 8. & ita ſentit Grammat.conſ.122.n.8.

POSTREMÒ dubitatur, an tacita
16 hypotheca, quam habet minor in bonis tutoris vel curatoris, debeat etiam extendi ad bona actoris ſiue factoris ab ipſo tutore ad adminiſtrandum electi. In qua difficultate diſtinguendum erit, an talis actor ſit conſtitutus ad inſtantiã minoris, vel eius intuitu, & tunc minor habeat tacitam hypothecam in eius bonis. Secus tamen ſi intuitu tutoris conſtituatur; quia hoc caſu tutor ſolus aduerſus bona illius actione perſonali agere poterit, non verò iſte minor eius bona pro reliquis eius, q̃ adminiſtrauit, habebit obnoxia. Et ita diſtinguit Bart. in l.actor, num.7. ff. rem ratam haberi.

Ne-

Neguſant. de pignor. 4. memb. 2. part. num. 9. Angel. in §. *Præterea*, n. 41. inſtit. de excepr. & in §. fin. n. 7. inſtit. de curato. Iaſo. in l. properandum. §. fin. num. 4 & 5. C. de iudi. Ioſephus Ludoui. deciſ. 4. num. 2.

17 AN autem tutor habeat tacitam hypothecam in bonis minoris pro reliquis, tene quod non; & ita tenet Gregor. Lupus in l. 23. tit. 13. Partit. 5. Gutier. de tutel. lib. 2. cap. 16. num. 20.

SVMMARIVM.

1 *Liberatio ſiue quitatio tutoribus vel curatoribus præſtanda, plena, plenior, & pleniſſima eſſe poteſt.*

2 *Tutor conuentus à minore vel adulto pro reliquis, in iudicio antequam ſoluat, curam iudice opponere debet, qualiter ab illo pro talibus reliquis fuerit executatus, vel conuentus, quia ſi vltrò ſoluiſſet ei, admonitione & certioratione iudicis nõ præcedẽte, deinde minor reliqua ſibi tradita perderet vel dilapidaſſet, ne vtique tutor liberatus maneret, etiam ſi authore Prætore ſoluiſſet.*

3 *Solutio reliquorum an debeat fieri ſcriptura interueniente inter tutorem vel curatorem & minorem.*

4 *Minor vel quius, alius qui reliqua recepit, poteſt compelli, vt adminiſtratori inſtrumentum quitationis præſtet in forma conſueta, & eo reluctante, quod iudex facere poſſit.*

5 *Liberationis inſtrumentum à minore tutori dãdum, qualiter confici debeat, ad hoc vt tuto ri pleniſſimam ſecuritatem tribuat.*

6 *Verba hæc appoſita in inſtrumento quitationis tutoris, ſcilicet*, attento quod mihi tribuit veram & rectam rationem, *an probent rationem realiter redditam fuiſſe, abſque alia probatione, quóſ ve habeant effectus.*

7 *Dolus in generali liberatione an videatur remiſſus.*

8 *Tutor falſò aliquid in rationibus aſſeuerans, falſi crimen committit, & ob id infamis efficitur.*

9 *Verba quitationis, quibus minor confitetur ſe recepiſſe à tutore omnia bona ſua, quid importent.*

10 *Quitationes nimis generaliter confectæ, vt in plurimũ ſunt captioſæ & deceptoriæ, milleque periculis & fraudibus expoſitæ.*

11 *Quitationem generalem præſtare nemo compelli poteſt.*

12 *Quitationes ad hoc vt tutoribus & curatoribus ſint tutiſſimæ, per quæ verba confici ſoleant à callidis & peritis Aduocatis.*

13 *Quitatio quantumcunque compoſita ſit, cũ remiſſionibus & pactionibus etiã iuratis, ſi aliquid adſit tutori, & minori abſit, minimè prodeſt tutori, maximè ſi per obreptionem, inſidias, vel importunitatem eius ſit confecta, etiam ſi conceſſa ſit decreto, & authoritate Prætoris interueniente.*

14 *Baldi ſententia in Authentica ſacramenta puberum, num. 14. C. ſi aduerſus venditionem declaratur.*

15 *Quitatio doloſa, etiam iudice præſente, & authorante conceſſa nihil tutori prodeſt.*

16 *Quitatio, etiam ſi ſit quibuſcunque clauſulis liberatorijs abſoluta, nihil prodeſt tutori, ni ſi ratio reddita apparuerit.*

17 *Adminiſtrator ſi doloſè adminiſtrauit, & de hoc dolo in rationibus cognitũ fuit, talis dolus purgatur & eliditur virtute quitationis generalis, ita vt amplius de eo agi non poſſit.*

18 *Quitatio data à minore tutori, cum fideiuſſore de non contraueniendo rationi & quitationi cuius ſit effectus.*

19 *Quitationes conceſſæ Regijs adminiſtratoribus, qualiter confici ſoleant per Comites ſacrarum largitionum.*

20 *Quitatio facta in fauorem adminiſtratoris, remittendo ei omne ius, & quancunq; rem quam ratione adminiſtrationis abeo exigi potuiſſet, an extendatur ad adminiſtrationes, de quibus in illa ratione actum nõ fuit.*

21 *Quitatio data de omnibus datis & acceptis, vulgò*, de todos dares y tomares, *reſtringitur ad ea dumtaxat, de quibus in rationibus actum fuit.*

22 *Quitatio in dubio facta cẽſetur, habito reſpectu ad ea quæ in rationibus fuerũt vẽtilata.*

23 *Generalitas ſequens debet reſtringi & limi-*

tari ſecundum præcedentia.

24 *Verba generalia quitationum debent reſtringi ex mente contrahentium.*

25 *Adminiſtrator ſi duplicatam quitationẽ exhibeat pro reliquorum ſolutione, an præſumatur bis reliqua ſoluiſſe.*

26 *Dictio pro reſiduo, vulgò, de reſto, in quitatione appoſita, quid operetur.*

CAPVT. XL.

De liberatione, quitationéve adminiſtratori præſtanda, vulgò *finiquito.*

1 LIBERATIO ſiue quitatio reliquorũ vno de tribus modis tutori vel curatori præſtari ſolet. Contingit enim eſſe plena, aliquando plenior, nonnunquam etiam pleniſſima; ideò de effectu cuiuslibet quitationis agẽdum erit. Plena ergo dicitur liberatio, quando tutor minori reliqua ſoluit, abſque interuentu curatoris, vel iudicis: & hoc caſu tutor non ipſo iure, ſed ope exceptionis, à ſolutione dictorũ reliquorum dicitur liberari, vt tenet glo. in l. 1. C. ſi aduerſus ſolutio. verb. *Poſt.* Et ratio, quia non liberatur ipſo iure, ea eſt, quia adhuc vtra que obligatio, naturalis ſcilicet, & ciuilis remanet; vnde ſi pecunia minori ſoluta per tutorem fuerit in eius vtilitatẽ conuerſa, & iterum ab eodem minore petatur, eò quòd fuerit aduerſus talem ſolutionem reſtitutus minor, qui eam ſoluit ope exceptionis, à reiterata ſolutione liberatur, & ſic plenam liberationem conſequitur.

PLENIOREM autem liberationem tutorem conſequi dicetur, quando tutor reliqua minori ſoluit, interuentu curatoris ſaltim ad litem dati, & hoc caſu vtraq; actio & obligatio tollitur, eliſaque ipſo iure manet, verũ poſſet & reſtitui minor, ſi non habeat pecuniã ſaluã, vel tantundẽ per alterius rei ſubrogationem, vt in §. fin. inſtit. quibus alienare licet vel nõ, gloſ. in d. l. 1. C. ſi aduerſus ſolu. & latius tradit hæc Ioann. Gutier. de tutel. lib. 2. c. 22. ex num. 1.

PLENISSIMAM verò liberationem eo caſu tutorem adeptum fuiſſe dicimus, quando minori reliqua ſoluit iudicis authoritate interueniente, vt in l. ſancimus. C. de adminiſt. tuto. & in d. §. fin. & ita tenet Ancharran. conſil. 330. num. 1. Molina de iuſtitia, diſput. 562. in fin. & ad hoc partito iure eſt text. elegans in l. 14. tit. 14. part. 5. vbi in hæc verba cauit. *Apercebido deue ſer todo home que viniere de hazer la paga à menor de veinte y cinco años, para hazerla de manera que no aya de pagarla otra vez. E para ſer ſeguro deſto, deue pagar lo que deue à el, ò à ſu guardador, con otorgamiento, ò mandamiento del juez del lugar; cà ſi de otra guiſa lo fizieſſe, è deſpues jugaſſe los dineros que le fueſſen pagados, ò los malmetieſſe, ò los perdieſſe en alguna manera, no ſeria quito por ende del debdo. Antes dezimos que lo auia de pagar otra vez, mas faziendo la paga con otorgamiento del juzgador, anſi como ſobredicho es, como quier que fizieſſe deſpues ſu daño el menor de veinte y cinco años, no ſeria tenudo el otro de ge los pagar, ante dezimos que ſeria quito en todas guiſas dellos.* Ex cuius legis deciſione cautus debet eſſe quilibet minoris debitor, ne aliàs illi credita ſoluat, quàm de mandato, vel interuentu iudicis.

2 Quinimo ſi minor à ſuo debitore debitum petat, ſi debitor ſoluendo pleniſſimam liberationem conſequi velit, ſufficit certiorare iudicem, vt ſciat qualiter minor à ſe debitum exigit, & illum prouideat (prout debet) ſaltim de curatore ad litem, cui ſoluatur, quod ſi iudex hoc non fecerit, & debitor ſoluat minori, ipſeque minor talem pecuniam in ludis vel luxuria, aliiſve iuuenilibus deliramẽtis perdiderit, omnino liberatus maneret, & pleniſſimam liberationẽ cõſequeretur; aliàs ſi iudice id nõ mandante ſoluerit, & minor pecuniam

ſolu-

ſolutam perdiderit, iterum ſoluere cõpelli poterit, & ita ſuadet Bart. in d. l. ait Prætor, in princip. n. 2. Et hanc ſententiam extendit Iacobus à Canibus in tract. de executore vltim. volunt. 2. partic. n. 5. ad quoſcũque debitores Eccleſiarum vel aliorum piorum locor, ũcollegij, vel alterius miſerabilis perſonæ, Vincent. de Fran. deciſio. 206. n. 13. Anton. Gom. variar. lib. 2. c. 14. vbi dicunt, quod quamuis hæc deciſio dura videatur, ſeruanda tamen erit.

PRÆTEREA & huiuſmodi quitationes in ſcriptis redigi oportet, quia non aliter legitimè probantur, ex gloſ. notabili in l. 1. C. de ſolu. & liberatio. debitorum ciui. verb. *Aſſignantium*, quã ſequitur Guillerm. de Cuno. in d. l. ait Prętor. §. *Permittitur*, Imo. in l. vero pro curatori, cũ l. ſequẽti. §. fin. ff. de ſolutio. Greg. Lupus in d. l. 4. gloſ. verb. *Mandamiento*. Quinimo & ſi minor debitum recipiat, quitatione in ſcriptis nõ redacta, ad id cõpelli debet per iudicẽ, vt in l. puries apochis. C. de fide inſtrum. l. ſicut datã. C. de liberali cauſa. Decius conſ. 90. circa fin. Damaud. de tutore. C. de tutorũ & curatorum liberatione, n. 9. Roland. conſ. 49. vbi dicit, quod ſi illam reddere detrectet, iudex faciet reuidere rationes, & de reliquis ſolutis præſtabit quitationẽ adminiſtratori, nomine minoris vel alterius quitationẽ reddere nolẽtis, & hęc erit veluti à parte ipſa conceſſa, quia factum iudicis & partis æquiparatur: l. ſi ob cauſam. C. de euiction.

SED modò nõ abs re erit videre quibus verbis, quibúſve clauſulis huiuſmodi quitationes cõcipi debeãt, & formã huius quitationis & liberationis dictauit text. in l. 102. tit. 18. Part. 3. cuius verba hæc ſunt. *Sepan quantos eſta carta vieren, como Albar Perez, ſiendo mayor de catorze años, otorgò è vino conociendo, que Sancho Garcia que fue ſu guardador, le auia dado cuenta buena, leal, è verdadera de todos quantos bienes del tomara en guarda, muebles è raizes que vinieron à ſu mano, è à ſu poder. E que fiziera bien, è lealmente todo quanto deuiera fazer en los ſus fechos y en las ſus coſas. E otro ſi vino conociendo, que le auia entregado del todo quantos bienes del touiera, y de los frutos que dellos recibio, è todas las coſas que à ſu mano, è à ſu poder vinieron por razon de la guarda. E otorgoſe por bien pagado dellos: è ſobre todo prometio Aluar Perez al ſobredicho, que nunca le moueria pleito ni contienda, ni le demandaria otra cuenta ſobre eſta razon. E dixo y otorgò, que auia por firme todos quantos pleitos y poſturas fiziera el dicho guardador por el. Otro ſi, las pagas que fiziera, y eſcriuiera en nombre del. E otro ſi, Albar Perez ſe quitò de todo derecho è de toda coſa que pudiera demandar à Sancho Garcia y à ſus herederos, è ſeñaladamente, que dende adelante no pudieſſe dezir ni querellar, que por engaño ni por culpa, ni por negligencia del, perdiera ò menoſcabara alguna coſa de lo ſuyo. E todas eſtas coſas è cada vna dellas, prometio è jurò el dicho Albar Perez por ſi è por ſus herederos, y de nunca ir ni venir contra ellos, el ni otro por el en ningun tiempo por ninguna razon, ſo pena, &c.*

ET quoniam omnes prædictæ clauſulæ magnum habent iuris myſterium, ideo ſigillatim circa eas, quæ maiori indigent declaratione, nonnulla obſeruare opus erit. Et in primis dicitur in dict. quitatione, *le auia dado cuenta buena, leal, y verdadera*: non enim ſufficiens eſſet, qualemqualem rationẽ minori reddidiſſe, ſed talis de iure reddi oportet, quę & rectitudinem, & veritatem contineat, vt in l. 26. tit. 12. Part. 5. ibi: *Dandoles cuenta verdadera y derecha*. Vnde ſi rationes à rectitudine, vel veritate deuiaſſent, eò quòd aliquid doli, fraudis, vel machinationis & falſitatis continerent, non ſolùm rationes falſæ preſumuntur in alijs parcellis, vt notat Hieronym. Laurent. deciſ. 53. n. 3. Verum neque tutor ex tali quitatione iuuari poſſet, cùm in generali remiſſione non veniat dolus, vt in l. Põponius. ff. de negot. geſtis: verũ tutor ipſe vt falſus poſſet criminaliter accuſari & puniri, vt in l. 1. §. *Tutores*. ff. de falſis, ibi: *Perinde puniatur ac ſi falſitatem commiſ-*

ſiſſet. Et ita tenendũ reputat Greg. Lup. in d.l.6.verb *Cuenta*.tit.11.Part.6. Quinimo & perpetua notatur infamia, vt in l.1.ff.de his qui not.infam.

RVRSVS ſequuntur in dict.l.verba
9 illa, ſcilicet, *Todos quantos bienes el tomara en guarda*. Debet enim omnium illorum, & fructuum reddituum rationem reddere, quòd ſi aliqua occultaſſet, illa reſtituere deberet cum debito intereſſe, non obſtante quitatione quantumcũque generali, quia generalis quitatio nõ extenditur ad ignorata, vel per adminiſtratorem occultata, l. qui cum tutoribus.ff.de tranſactio.l.tres fratres. ff.de pactis. l.30.tit. 11. Part.5.ibi: *Oficio teniendo vn home de ſeñor, ò de concejo, ò de otro home qualquier, ſiquando le da la cuenta le encubrieſſe alguna coſa engañoſamente, maguer el ſeñor ſea pagado del, por razon de aquella cuenta, le dè carta de pagamiento, y le prometa que de aî adelante no le demandarà ninguna coſa, por razon de aquello que tuuo del, tal pleito ni tal promiſsion no vale, quanto en aquello que encubrio, como quier que vale en todas las demas coſas, de que dio verdadera cuenta*: & rurſus inferius in eadem lege cauetur. *Cà maguer ſe otorguen por pagados de la cuenta, è prometan de nunca tornar à ella, ſi fuere ſabido en verdad, que el que dio la cuenta, ò tuuo las coſas en guarda, encubrio alguna coſa engañoſamente, ò fizo otro engaño contra aquellos q̃ han parte en aquella coſa, tal pleito ni tal poſtura ni promiſsion no vale, antes dezimos que pueden demandar que les mejore aquel engaño que les hizo con todos los daños y los menoſcabos que vnieren por razon*
10 *del*. Cauendum tamen erit ab iſtis quitationibus generalibus, quia plerumque ſunt captioſæ & deceptiuæ, milleque fraudibus & machinationibus expoſitę, & ideo dixit Bart.in l.cum Aquiliana.C.de tranſact. quòd cùm iſtæ ge-
11 nerales quitationes manifeſtam fraudem continere ſoleant, nullus ad eas præſtandum compellitur, ex text.in l.3. §.*Contrarium*.ff.de contra.iudi. tutel. & eum ſequuntur Paul. & communiter Scribentes ibi, deciſio Genuen.95. n.4. eamque dicit communem Padilla in l. ſi de certa, num.4. C.de tranſactio. Oroſcius in d.l.cum Aquiliana, num. 2. Damaud.de tutore, cap.1. de tutorum & curatorum liberatione, fol.99.num.8. & 9.vbi hoc dicit menti tenendum, tanquam quotidianum, multumque frequens & vtile, inter homines cuiuſcunque generis & cõditionis, Anton. Theſaur.deciſ.74.n.1.

12 AD vitandum tamen prædictas amaritudines, Angel.in l.tres fratres, ff. de pactis, adminiſtratoribus ſuadet, vt in ſuis quitationibus ſequentia verba inſeri faciant, ſcilicet, quod viſis & cognitis rationibus talis adminiſtrationis, tam per ſe, quàm per calculatores, & quod ex illis conſtat, adminiſtratorem quitãdum & liberandum fore à nexu obligationis, ratione adminiſtrationis cõtractæ, eò quòd reliqua conſignauit, eum liberat & quitat. Et hîc addit alia pulchra verba Damaud. de tutore; dicens loco ſupra citato, quod inſignes & callidi Aduocati ſemper in prædictis quitationibus addere ſolent, quod creditor quitat tali adminiſtratori omne ius quod habet, quodque habere ſperat, ei remittit, etiam ſi ſit tale, quod liberans ignoret eum ſibi competere. Et hæc formalia verba inſerenda fore arbitratur, ad hoc vt aduerſus talem quitationem & liberationem amplius venire non poſſit, & eo non relato hanc eandem ſententiam tenet Maſcard. de probatio. concl.1253.n.11.

MIHI autem ſupradicta cautela ſatis non arridet, in caſu quo ex dolo vel
13 fraude adminiſtratori aliquid adeſſet, & minori abeſſet, ſed eam veram intelligo, vbi debitor eſſet adminiſtrator ratione negligentiæ, & malæ geſtionis, etiã doloſę & fraudulentę, quia eo caſu in generali etiam remiſſione dolus præteritus veniret, & remiſſus cẽſetur, maximè vbi prę ſumptio eſſet, q̃ creditor habuit animum remittendi dolum prętęritum, ex text.in l.30. Partitæ ſupra relata, ibi: *Fueras ende ſi ſeñaladamente le vnieſſe*

qui-

quitado el dolo que viuiſſe hecho. Et in hunc modum debet intelligi text. in l. ſiquis rationes ff. de liber. lega. Vbi hæres qui rationes exigere prohibetur, poteſt petere & reliqua, & quidquid ex dolo adeſt adminiſtratori, niſi expreſſim, vel ſaltim ex certiſſimis & euidentiſsimis cõiecturis ea remiſſa appaterent. Et ita illã intelligit Gregor. Lupus in d. l. 10. verb. *O fizo otro engaño.* Iodocus Damaud. loco ſup. citato, num. 12. & 13. Et pro hac ſententia eſt text. ſingularis in l. 14. tit. 18 Part. 3. ibi: *E como quier que tal carta tengan, no ſe pueden eſcuſar ſi alguna coſa tomaron, ò ſi cogieron marauedis demas que no dieron en cuenta.* Semper enim ſaluus manet ius creditoris, vbi agit de damno euitãdo, vt tenet Aimo. conſil. 221. num. 8. & in tãtum verum eſt, quod ſi aliquid adeſt adminiſtratori, illud in generali remiſsione non venit, vt etiam ſi liberatio iureiurando fuiſſet confirmata, adhuc abſque metu periurij peti poſſet reuiſio rationum, & reformatio erroris; idque voluit Socin. conſ. 18. col. 3. verſ. *Confirmatur*, Aimo. vbi ſup. verſ. *Neque obſtat iuramentum.* Rolandus conſ. 49. n. 57 Anton. Theſau. vbi ſup. num. 7. Gutier. de iurament. confirm. 1. part. cap. 40. num. 25. Et hæc ſententia eo maximè caſu locum ſibi vendicat, quando talis quitatio & liberatio conceſſa fuiſſet per inſidias, & ad inſtantiam importunam debitoris, vt in terminis voluit Corneus conſ. 258. & 263. col. fin. vol. 4. Calcaneus conſ. 11. Auenda. 2. part. de exequend. manda. c. 10. n. 4. Damaud. loco ſup. citato, Aimo. d. n. 41. verſ. *Decimò, quitatio.*

14 Et ſub huiuſmodi declarationibus & limitationibus eſt intelligenda ſentẽtia Baldi in Authent. ſacramenta puberum, num. 14. C. ſi aduerſus vendi. quatenus tenet, quòd valent refutationes per adultos ſuis tutoribus conceſſæ, ſub iure iurando de non contraueniẽdo, vel amplius rationem nõ petendo: debet enim intelligi, niſi intra tempora à lege præfinita conſtiterit, computationem erroneam, doloſam, vel non plene redditam fuiſſe, & ita limitat Anchar. vbi ſup. num. 7. Quod etiam verũ eſt & procedit, & ſi talis quitatio & liberatio authore Prætore facta fuiſſet, decreto præcedente, & etiam vbi de huiuſmodi ſolemnitate, vel alia, mentio facta fuiſſet in ipſo quitationis inſtrumento, vt addit Roland. vbi ſup. num. 96. Caſtren. conſ. 190. col. 3. in fin. Dec. conſil. 110. num. 9. Gutier. vbi ſup. num. 7. vbi hanc ſententiam multis argumentis iuridicis confirmat. 15

16 Concludo ergo, quod ſi contra quitationem allegetur quod fuit data, nõ prius viſo libro rationum (qui ex cõſequentia actus adminiſtratorij venit exhibendus) cùm hoc caſu non dicatur reddita ratio, ex Anchar. vbi ſup. liberatio ſiue refutatio adminiſtratori conceſſa per adultum & ſi qualemcũque clauſulam liberatoriam & renuntiatoriam contineat, minori, domino, principali, vel creditori non præiudicabit. Imò (quod magis eſt) ex abundantiã clauſularum, renuntiationum vel remiſsionũ, quitatio doloſè extorta præſumitur, & ſic & ſi ſub pœnis, quibuſdũque cautionibus ſit compoſita, nec vtique præiudicabitur creditor quominus ex ſupradictis cauſis illi contrauenire valeat. Secus tamen vbi ratione doli vel fraudis 17 nihil adeſſet ipſi adminiſtratori, quia etiam in tali remiſsione veniret doloſa adminiſtratio, & rerum domini amiſſio, & dilapidatio, & clauſulæ prædictæ omnimodum effectum haberent, ex Gregor. vbi ſup. Auendañ. dict. cap. 10. num. 39. Gutierr. dict. cap. 40. num. 10. idque manifeſtè probari videtur in l. 102. tit. 18. Partit. 3. ibi: *Ni por culpa, ni por negligencia del que perdiera, ò menoſcabara alguna coſa de lo ſuyo.* Habetur enim loco legitimæ tranſactionis, quæ poſtquã legitimè facta fuit, amplius retractari non valet, vt in l. cauſas vel lites. C. de tranſact. & ita debet intelligi Damaud. de tutore, cap. tutorum & curatorum liberatione, n. 11. fol. 100.

PONE tamen, quòd in tali quitatio-
18 ne fuit adhibitus fideiuſſor de non contraueniendo ratione doli, vel ex quacumque alia cauſa, dubitatur modò, an minore contraueniente tali refutationi & quitationi, eò quòd aliquid tetinuit adminiſtrator, fideiuſſor incidat in pœnam, vel ex tali fideiuſsione poſsit conueniri: & fideiuſſorem hoc caſu nō poſſe moleſtari ex tali fideiuſsione tenet Ancharran. conſ. 330. n. 9. ibi hanc quæſtionem latè diſputat, tu illum videas, quia nolo fur eſſe alieni laboris; mihi tamen eius opinio nimis arridet, ex ſuperius relatis, & ex text. in l. Græcæ. §. *Illud.* ff. de fideiuſſoribus.

19 QVITATIONES verò adminiſtratorum regalis patrimonij confici ſolēt per ſcripturam inſertis rationibus per adminiſtratorem redditis, vt perpetuò de erroribus & fraudibus conſtare poſſit, vt conſtat ex l. 19. tit. 5. lib. 9. Recopil. Quod vtique in omnibus alijs fieri expediret, licèt teſtibus rationem redditam fuiſſe, probari poſsit, etiam ſi in ſpecie non appareat de quo; dummodò cō ſtet ex quacumque cauſa calculatas: nō enim opus eſt, vt ſigillatim exprimat teſtis de quo calculus fuiſſet factus, & ita tenet Ferrara in ſua practica, tit. *de forma libri quo agitur, vt pacta ſeruentur*, C. incipienti, *diſcuſsis rationibus*, ex n. 3. fol. 332.

VLTERIVS ex verbis dict. l. Parti-
20 tæ, ibi: *E otroſi, ſe quitò de todo derecho, è de toda coſa que pudiera demandar*, dubitari poterit, an quitatio extendatur ad cæteras adminiſtrationes, de quibus expreſſè actum non fuerat inter partes. Et videtur dicendum, quod hæc clauſula (quæ vulgari idiomate ſonat, *de todos dares y tomares*) ad omnes & quaſcumque adminiſtrationes debeat extendi, quia qui totum dicit, nihil excludit, l. Iulianus. ff. delegat. 3. Catelianus Cota in memoriali, verb. *Filius renuntians*, vbi dicit, quod verba generalia omnia includunt implicitè. Facit, quia generalia verba generaliter debent intelligi. l. 1. §. *Et generaliter*. ff. delega. prę ſtan. l. regula. §. fin. ff. de iur. & fact. ignor. Bald. in l. ſub prætextu 27. de tranſact. n. 13.

21 SED prædictis non obſtantibus contrarium eſt tenendum; imò quod quantumcunque quitatio tutori vel alio adminiſtratori conceſſa loquatur per hæc verba generalia, ſcilicet, *De omnibus acceptis, & datis*; adhuc ſolum extendi debeat ad illam dumtaxat adminiſtrationem, de qua actum fuit inter partes, vel ſupra quam rationes fuerunt diſputatæ, quia quantumcunque quitatio ſit generalis, non porrigitur ad ſpecies in rationibus non comprehenſas, vel de nouo repertas, de quibus ſpecialiter actum non fuit; ex text. in l. tres fratres, vbi gloſſ. verb. *Poſſe*. ff. de pactis, & in l. ſi ita quis. §. fin. ff. de verbor. Bald. vbi ſup. n. 12. cū ſeqq. & in l. ſi de certa C. de
22 tranſactio. vbi dicit, quòd in dubio ſem per cenſetur habitus reſpectus ad cauſam, quæ vētilabatur, & non ad cauſam, quæ non fuit oppoſita. Et ita in terminis tenet Socin. conſ. 103. num. 4. vol. 3. Aimo. conſil. 221. n. 8. Maſcard. de proba
23 tion. concluſ. 1253. num. 41. Et ratio eſt, quia generalitas ſequens, debet reſtringi & declarari ſecundum præcedentia, l. non eſt nouum. ff. de legi. d. l. ſi de certa. C. de tranſactio. Afflict. deciſio. 319. num. 1. Aimo. d. conſ. 221. num. 17. verſi. *Decimò: quitatio*, & conſ. 43. num. 3. dixit,
24 quod & ſi verba quitationum ſint generalia, debent reſtringi & limitari ex mēte & intentione partium, ex tex. in l. emptor. §. Lucius, in fin. ff. de pactis, ibi: *Reſpondi: ſi tantum ratio accepti atque expenſi eſſet computata, cæteras obligationes manere in ſua cauſa*: l. in fideicommiſsi. §. *Cùm Polidius*. ff. de vſuris: l. ſi is qui animo. ff. de acquir. poſſeſ. & eſt text. de iure Partitarum in l. 14. tit. 18. Partit. 3. ibi: *Cà eſta carta no le quita, ſino de quanto nombra en ella aſeñaladamente, è de lo que dio verdadera cuenta*: & multa iura in propoſito cumulauit Paul. Caſtren. conſ. 332. lib. 1. & cōſil. 74. col. 2. lib. 2. Et facit, quia verba debent reſtringi ad ſuum cogitatum: l. ſi ita quis. ff. de teſtam. tutela. nec debēt operari

rari vltra agentium intentionem: l. non omnis. ff. ſi cert. petat. & ita in terminis reſpondit Baldus conſ. 159. col. 3. lib. 3. Benè tamen verum eſt, quòd ſi prædicta verba generalia ſalua ratione recti ſermonis poſsint aptè ad aliam ſpeciem adminiſtrationis adaptari, quam ad illam ſuper quam quitatio conceſſa fuit, tunc generaliter accipi debent, vt in l. pluribus. ff. de accepti lat. vt ita tenet Bart. in l. ſi de certa, ſup. relata: cuius ſententiam communiter receptam dicit Riminald. conſ. 54. num. 8. & 343. num. 18. & 161. & Nata conſ. 546. ponit nonnullas quitandi formulas, num. 20. alias addit Menoch. 496. ex num. 59. in dict. l. pluribus col. 2. verſ. *Aduerte quoniam:* & eam tam in pacto, quàm in tranſactione veram reputat Padilla in dict. l. ſi de certa, num. 3. in fin. & ita ſentit Catelianus vbi ſupra, & melius omnibus Petrus Surd. deciſ. 217. num. 14. quam omnino vide, quia melius omnibus de mũdo loquitur in propoſito, & ibi congerit plures formulas, quibus quitationes generales componi ſolent.

QVID tamen erit dicendum vbi adminiſtrator habet duas quitationes
25 diuerſis temporibus factas, de eadem re & ſumma, an ex hoc bis reliqua ſoluiſſe præſumatur, eo (conditione indebiti) pro vna ſolutione agẽte. In qua difficultate dicẽdum videtur, quòd vnam ex talibus ſummis repetere valeat, eò quòd bis ſoluiſſe præſumitur, vt tenet gloſ. in l. ne cauſa. C. de diſcuſſionibus, lib. 10 quam ſequitur Petr. Surd. plures Doctores pro ea referens in conſ. 80. num. 17. & 18. vbi dicit, quòd debitor, qui habet duo inſtrumenta quitatoria vnam ſolutionem poteſt repetere, quod autem in dubio non ſit præſumendum, quod creditor binam ſolutionem acceperit, tenet Maſcard. de probation. concl. 1250. num. 38. Quod ego veriſſimum credo, vbi vtraque quitatio in eiuſdem perſonæ fauorem facta fuiſſet; ſecus tamen vbi vna data fuiſſet patri adminiſtratori, & alia filio hæredi pro reliquis rationis conuento, quia hoc caſu bis reliqua ſoluta præſumi debent; eò quòd præſumitur quòd hæres bona fide credens patrem eius, vel anteceſſorem non ſoluiſſe, pro exoneranda conſcientia defuncti ſoluerit: iuſtam enim ignorantię cauſam habet, qui in ius alterius ſuccedit, ex vulgata regula iuris, qui in ius. Quod maximè verum eſſet, ſi finita adminiſtratione & reddita ratione adminiſtrator aliquibus annis vixit, & creditor nihil ab eo petiuit; argumẽt. eorum quæ notant Doctores communiter in l. Publia Mæuia. ff. de poſiti, in l. qui Romæ. §. *Augerius.* ff. de verborum.

26 QVID autem importent hæc verba, *de reſto*, in quitatione appoſita, vide ſup. c. 37. ex n. 1. cum tribus ſeqq. & adde Surdum conſ. 80. num. 33.

SVMMARIVM.

1 *Rationes ſemel calculatæ, iterum diſpungi nõ debent, maximè ſi primò redditæ fuerunt per modum ſyndicationis.*

2 *Cautela ad hoc, quod ſemel redditis rationibus adminiſtrator amplius non moleſtetur.*

3 *Rationes ſemel redditæ & calculatæ an denuo diſpungi poſsint, vbi iudex in approbationis ſententia reſeruauit dolum, vim, & fraudem in illis reddendis contentum.*

4 *Sententia iuris reſeruatiua cuius ſit effectus.*

5 *Sententia à calculatoribus ſuper parcellis in iure conſiſtentibus lata, & ſi ab ea non appelletur, nunquam tranſit in rem iudicatam.*

6 *Rationes ſemel redditæ non ſolùm poſſunt retractari, vbi error interuenit in calculis, verum & ſi in iure erratum fuerit, vt quia ad iudicatum fuit vni, quod re vera de iure ad iudicandum non erat, vel ſi collatio fuit facta cum eo, qui non habebat ius collationis.*

7 *Frater vtrinque coniunctus ſi in fata conceſſit, & frater illius vtrinque coniunctus, eius hæreditatem cum fratre vno latere tantum coniuncto diuiſerit, an & quando, quomodo vel talis diuiſio erronea retractari valeat.*

8 *Error calculi intra quãtum temporis ſpatiũ re tractari valeat.*

9 *Iudex delegatus ſi in commiſſione excedat, eius ſententia nunquam tranſit in rem iudicatam, neque aduerſus eam currunt fatalia, quo minus ſaltim per modum ſimplicis querelæ poſsit retractari.*

10 *Error calculatorum ſententia iudicis confirmatus an aliquo modo retractari valeat.*

11 *Error minimus iudicis ſententia confirmatus an debeat retractari.*

12 *Iudex de minimis non curat.*

13 *Sententia ritè lata, vbi fauor publicus verſatur, prætextu nouorum inſtrumẽtorum an poſsit retractari.*

14 *Iudex ordinarius loci quandocunque velit, poteſt reuidere poſiti rationes, & errores earum retractare.*

15 *Calculi error vſque ad quod tempus retractari valeat.*

16 *Dictio*, ſemper, *tempus infinitum comprehendit.*

17 *Dictio* ſemper, *aliquãdo tempus vnius anni, vel biennij comprehendit.*

18 *Dictio*, ſemper, *eſt intelligenda ſecundum naturam actionis, ſuper qua interponitur.*

19 *Intellectus ad text. in l. vnica. C. quando nõ peten. partes.*

20 *Intellectus ad text. in l. minor. §. pater. verſi.* qui ſtatu liberum. *ff. de euictio.*

21 *Dictiones*, ſemper, perpetuo, & quandocunque, *cuius temporis ſpatium comprehendant.*

22 *Ratio inter mercatores legitimè calculata poteſt (quandocunque alicui eorum placuerit) reuideri.*

23 *Iudices publicarum rationum reuiſores, qui à Regio Senatu mitti ſolent, eas dumtaxat rationes reuidere poſſunt, quæ à triginta annis retrò calculatæ fuerunt, calculari ve debuerunt.*

24 *Iudex rationalis à Conſilio Regio miſſus pro reuidendis rationibus populorum, an reuidere valeat etiam eas, quæ Regio Conſilio fuerũt approbatæ, vt ſciatur an dolus, vel ſordes in illis interuenerit calculandis, qualitérve errores in illis facti poſsint & debeant retractari.*

25 *Iudex rationalis an ſi dolo fuiſſe verſatum ad miniſtratorem, in adminiſtrando vium ad nes reddendo reperiat, poſsit illum el ratio- etiam ſi iam ſyndicatus fuiſſet punire, adminiſtrator.* ſuper illis

26 *Iudex delegatus ad reuidẽdum publicas rationes illas reuidere & taxare poterit etiam ſi adminiſtrator quitationem iuratam exhibuerit.*

27 *Quitatio ſi dolo fuit extorta, dolo etiam cenſe tur extortum iuramẽtum ad eius confirmationem interpoſitum.*

28 *Reuiſio rationum ſi petatur ex cauſa erroris in illis contenti, prius de errore in ſpecie doceri debet, neq; ſufficit generaliter dicere rationes erroneas fuiſſe, quinimò & de errore ex claris, & perſpicuis probationibus conſtare debet.*

29 *Reuiſio rationum an ſit concedenda, vbi dolus præſumitur in illis interueniſſe, an verò clarè & euidenter de dolo, vel fraude conſtare debeat.*

30 *Reuiſio rationis ſi ex cauſa erroris petatur, qualiter error probari debeat.*

31 *Pactum factum inter partes, vt perpetuò rationibus calculatis ſtetur, eò quòd confitentur, quod viſi fuerint libri rationum, & per calculatores explorati, an operetur q rationes non poſsint peti reuideri, ex cauſa erroris ex poſt facto apparentis.*

32 *Pactum, arbitramentum, vel ſententia iudicis, cum clauſula de ſtando rationibus, impedit ne deinceps rationes prætextu erroris retractentur.*

33 *Errore calculi probato, omnia pacta, conuentiones, & ſtipulationes in quitatione appoſitæ, eodem errore confectæ præſumuntur.*

34 *Decretum iudicis, etiam ſi in quitatione à minore tutori data interuenerit, ſi tamen fuit ſine cauſæ cognitione, ex abruto & præcipitanter interpoſitum, comprobando geſta per tutorem & computationem, eodem cõtextu, nullo dato temporis interuallo, omnia ſub dolo & fraude geſta præſumuntur.*

35 *Partes pacto facere poſſunt, vt ſi intra certum & præfinitum tempus de errore calculi actum non fuerit, amplius aduerſus rationes agi non poſsit.*

Qui-

36 *Quitationibus generalibus in iudicio productis, ſemper habenda eſt diligens conſideratio omnium in illis contentorum, ſcilicet, abſoluentis & liberantis, abſoluti & liberi.*

37 *Teſtator, qui cum alijs habuit ſocietatem, ſi declarauerit in teſtamento, quod Sempronius eius ſocius debet ſibi decem ex reliquis ſocietatis, & debitor in viginti reliquatus appareat, an videatur illi dare quitationem de decem, & quid ſi locutus fuit per dictionẽ taxatiuam, tantùm, vel,* dumtaxat.

38 *Teſtator ſi in teſtamẽto cauit ſibi Sempronium pro reſiduo vel de reſto rationum decem debere, an ex hoc videatur recepiſſe mediatem de viginti, in quibus fuit reliquatus.*

39 *Teſtator ſi in teſtamento dixerit, & iureirrãdo interpoſito declarauerit, ſibi deberi à Sempronio decem ex reliquis, & viginti in reliquis eſſe conſtiterit, an alia decem eidẽ Sempronio legare voluiſſe præſumatur.*

40 *Iuramentum habet vim geminati conſenſus.*

41 *Creditor ſi præſente fideiuſſore ſui debitoris declarauerit debitorem ſibi in decem pro reſiduo teneri, & fideiuſſor acceptauerit eius confeßionem, an debitore confitente ex poſtfacto, ſe in viginti debitorẽ eſſe, huic fideiuſſori præiudicetur, ad hoc vt pro viginti poßit conueniri.*

CAPVT XLI.

Rationes ſemel calculatæ quibus ex cauſis iterũ poſsint fieri reuideri, & retractari.

1 ILLVD iure & Ciuili & Regio ſatis cõſtitutum eſt, vt rationibus ſemel legitimè diſpunctis, iterum reiterari non debeant, vt in l. ſemel. C. de apochis publi. lib. 10. & ibi notat Bart. notantque Ioan. Monachus, Archidiac. & Ioann. Andre. in cap. vnico, de Clerico ægrotan. Socin. conſ. 92. num. 1. vol. 4. Pariſius conſ. 89. num. 1. vol. 1. deciſ. Genuenſ. 24. num. 1. idque lege Regia confirmatum extat, in l. 51. tit. 5. lib. 2. in noua legum Regni Collectione, ibi: *Y mandamos, que de aqui adelante en ningun pleito aya mas de vnas cuẽtas, que ſe ayan de hazer por Contadores.* Et hæc ſententia ſecundum Auendañ. de exequend. mandat. 1. part. cap. 9. num. 2 præcipuè locum habet, quando rationes redditę fuerunt primò per modum ſyndicationis, & quidem hoc iuſtiſſima ratione fuit conſtitutum, vt euitaretur proceſſus in infinitum, néve rationes immortales efficerentur: argum. l. properandum. C. de iudicijs, illud enim antiquum iudicum ſolebat eſſe axioma, vt ſi petitio fieret in iudicio, vt rationes redderentur alicuius adminiſtrationis, ipſi quaſi irridendo actorem reſponderent, detur copia nepotibus (ò ingens labirinthum, ò monſtrum ſeptem capitum, vbi vnum ſi conteras, ſeptem alia renaſcuntur!) & prædictam rationem decidendi ad text. in dict. l. ſemel tradit Ialo. in l. vnica. C. de errore calcu. num. 2. cuius infinitatis euitandæ gratia Ia-
2 ſo. vbi ſupra conſuluit reo, vt eo condemnato ad reddendum rationes, ſi velit, vt ſemel redditis amplius non molestetur, petat, vt illis liquidatis alius calculator nominetur, qui reuideat rationes, & demum ab illo reuiſa ratione à iudice petat, vt interloquatur, quod illius calculo teſtetur, donec dolo, vel fraude interueniente redditam fuiſſe ſpecificè non apparuerit. Et hanc eandem cautelam probauit Angel. in l. 1. §. *Tributio* ff. de tributoria. Abiles in cap. 30. Prætorum, gloſſ. verb. *Y acabendo tomar.*

PRÆDICTAM etiam generalem
3 regulam limita, niſi iudex in ſententia rationũ cõfirmatoria reſeruaſſet (prout cauti & diſcreti iudices reſeruare ſolẽt) vim, dolum, aut errorem in illis interuenientem quandocumque reformare &

cor-

corrigere,eo enim caſu quantumcunq; in rem iudicatam tranſierint rationes, adhuc prætextu vis, erroris, metus, vel fraudis reuideri iterum licebit: ſententia namque iuris reſeruatiua, ius partium vtique cõſeruat,ex Bald.in l. cùm
4 eorum,num.2.C. de ſentent. & interlocutio.omni.iudi. Aimo.conſ.29. num.8 Abilesin d.verb.*Y acaben de tomar*,verſi. *Quod intelligerem*. Quæ ſententia in tantùm vera eſt, vt etiam ſi tutor haberet quitationem à minore prętitam,præcedente authoritate curatoris & iudicis decreto, adhuc aduerſus illam venire poſſet, vt tenet Baëça de decima tuto.
5 cap. 2. num. 163. Et quod vbi erratum eſt in calculo,ſententia nunquam tranſeat in rem iudicatam, eſt text. in l. cum putarem ff.famil.herciſ.in fin. Azeuet. in l.22.tit.6.lib.3.Recopil. num.5. Greg. in l.14.tit.18.Part.3.vbi dicit,quòd ſi ratio non ſit ſufficienter reddita,vel legitimè diſpuncta, quitatione nõ obſtante, iterũ reddi debet:nõ tamen plus,quàm bis de iure ciuili diſpungitur, vt in l fin. §.fin.ff.de bonis authori.iudi.poſſidẽd. ibi:*Siquis tamen* (inquit) *iurauerit, non calumniæ cauſa ſe poſtulare, neque habere, quæ diſpunxerit, iterum ei faciendam poteſtatem nec amplius quàm bis.* Et ante eos tenet Bald.in l.ſi plures,num.17. C. de cond. inſertis,Ioan.Andreas,& alij c.1.de clerico.ægrotan.in.6.

6 Et non ſolùm rationes poterunt de nouo fieri reuideri, & retractari,vbi error in mathematicis conſiſteret, vt puta quando calculatores dixerunt, duo & tres eſſe octo,ſed etiam vbi erratum eſſet in iure,cò quòd oneratus fuit adminiſtrator de parcellis,quibus iure onerari non debuit,vel verſa vice non fuit oneratus de parcellis iure ab ipſo debitis. Tali enim caſu &ſi ex iuris diſpoſitione ratio retractari non deberet per modum actionis,ſaltim per officium iudicis iſte error retractandus foret, ex Bart.& Platea in l.inſtar.C.de iure fiſci, lib.10. Pariſio conſ.89.num.27. Maſcar.
7 concluſ.253.num.1. &13.Et hæc ſententia confirmari videtur ex tex.in l.ſi poſt diuiſionem.C.de iuris & facti igno. vbi ſi frater vtrinque coniunctus diuiſerit fratris hæreditatem cum fratre eidem fratri vno tantùm latere coniuncto, cò quòd exiſtimaſſet æqualance inter ambos diuidendam fore, ex iuris diſpoſitione talis ratio & diuiſio prætextu erroris (ſaltim officio iudicis) poterit retractari.Et hanc ſentẽtiam tenuit Bald. conſ.386 lib.1.Aimo.conſ.188.num. 10. Plotus de in litem iuran.num.527. Gutier. de iuram. confirm. c. 7. part.3.n.1. Petr. Surd.deciſ.239.num.1.& 2.Quam ſententiam veram reputat,vbi talis diuiſio ſententia iudicis,quę in rem iudicatam tranſiuit,non fuiſſet facta, ex text. in dict.l.cum putarem,& ita intelligendus eſt ſecundum eum text. in dict. l. ſi poſt diuiſionem, & eius ſententia probari videtur ex text. in l. 1. C. de condictio.indeb.l.fideiuſſor. §. *In omnibus.* ff. mandati;& de iure Partitarum eſt text. formalis in l.33.tit. 14. Part.5. vbi adijcit rationem prædictæ concluſionis. Ex quibus venit interpretandus text. in l. calculi error.ff.de adminiſtratio.rerum
8 ad ciuita.pertin. Quatenus ibi retractari poteſt error calculi intra decem, viginti, ſiue triginta annorum curricula, ſecundum diſtinctionem gloſſæ ſingularis,ibi:(de cuius interpretatione inferius agendum erit)huiuſmodi enim errores,de quibus in dict.l.minimè retractari poſſent, vbi error ſententia iudicis,quæ in rem iudicatã tranſiſſet, iam fuiſſet confirmatus,ex tex. in l.1. C.cõmunia vtriuſque iudi.& in dict.l.1. C.de cond.indebi.& in partitione & diuiſione bonorum hanc ſententiam tenet Bart.in dict.l.inſtar,num.7.in fin. Aiora de partition.3.part.queſt.7.num.15.Pię dictam tamen ſententiam veram reputo,vbi ſententia rationis erroneæ confirmatoria lata fuiſſet à iudice ordinario,ſiue appellationis;ſecùs tamen dicẽdum exiſtimo, vbi ſententia iudicis delegati ad rationes liquidandas conſtituti fuiſſet confirmata; quia licèt ab eius

ſen-

ſententiam non fuiſſet appellatum, quā documque poſſet talis error retractari; cùm exceſſerit in commiſſione erroneam rationem confirmādo. Quæ ſententia probatur ex ſingulari doctrina Baldi in l. ſi vt proponis, num. 2. C. de executione rei iudicatæ, vbi tenet, q̄
9 vbi iudex executor excedit in commiſſione, nunquam cōtra eius ſententiam currunt fatalia. Et hæc eſt ſingularis cōcluſio pro ſpoliatis à iudicibus executoribus, qui ad liquidandum rationes mittuntur, ideo illam tenemenți, quia aliquando mihi honorem tribuit.

QVOD autē dictum eſt ſupra, quòd
10 error ſententia confirmatus propter authoritatem rei iudicatæ retractari non debet, eſt indubitabile, quando error fuit paruulus, & in iure cōſiſtit, ex text. in l. quamuis, & ibi notant Scribentes communiter. ff. de condit. & demonſtr. & notat Bald. in l. 1. C. ſi aduerſus ſolutio. & in l. penult. verſic. *In tempore.* C. de condit. inſertis, Additi. Bartoli in d. l. inſtar, verb. *Non habet vim ſententiæ*, & ex Oldraldo refert Bald in l. 2. num. 5. C. de condi. inſert. Bobadilla lib. 5. Po-
11 lit. c. 4. n. 76. Et ratio potiſſima quare error paruulus in rationibus factus, & per iudicem approbatus in via executiua reuocari non debet, ea eſt, quia in via executiua non agitur iure actionis, ſed officio iudicis quis ad ſoluendum compel-
12 litur. Vnde cùm de minimis non curet Prætor, vt in l. Seio. ff. de in integrum reſtitut. iudex illum reuocare non debet propter authoritatem rei iudicatæ. Secùs tamen ſi error magnus eſſet, & iudici ponderoſus, & nimis conſiderabilis appareret, conſiderata qualitate damnum paſſi, & illius contra quem error reſultat, quia hoc caſu officio iudicis retractari poterit ex naturali ratione, quæ prohibet, vt nullus cum alterius iactura locupletetur, iuxta text. in l. nam hoc natura. ff. de condictio. indebi. & nullo adducto fundamento hanc ſententiam tenet Caſtellus in l. 27. Tauri. verſic. *Si verò*, Abiles dict. cap. 30. verb. *Y acaben.* Et ſecundum prędictam diſtinctionem iudicatum vidi per regios noſtræ Pincianæ Cancellariæ Senatores in cauſa poſiti villæ de Chinchon, quia licèt in rationibus fuit litigatum, an vna parcella ducentorum mille moropetinorum bis deberet in calculo recipi ad miniſtratori, & in fauorem adminiſtratoris fuit iudicatum, & lata executoria, adhuc cauſa executionis per appellationem ad curiam deuoluta, & ſuper eadem parcella ventilata, ad inſtantiam alterius adminiſtratoris, cui ius in prima lite fuerat reſeruatum, viſo errore manifeſto, & quod quantitas erat magna, non obſtante exceptione rei iudicatæ per adminiſtratorem oppoſita pronuntiatum fuit, vt ſemel tantum dicta parcella excomputaretur in calculo, quæ vt bis excomputaretur, iam fuerat iudicatum. Credo tamen, quod in caſu & exemplo propoſito magna fuit habita conſideratio ad hoc, quod ibi vertebatur fauor publicus pauperum & miſerabilium perſonarum. Vbi enim fa-
13 uor publicus verſatur, ſententia etiam ritè lata virtute nouorum inſtrumentorum poteſt retractari, vt in l. ſub ſpecie. C. de re iudi. cap. inter Monaſteriū. cap. ſuborta, de re iudicat. l. 15. tit. 11. Part. 3. & in l. 19. tit. 22. Part. 3. & ſic exonerauerunt prædicti adminiſtratoris conſcientiam, ſatis ex mala fide, & animo fraudandi læſam. Et quidem in fauorem prædictæ ſententiæ reuocatorię facit, quia iudices Supremi debent iudicare attenta rei veritate, vt in l. fin. tit. 17 lib. 4. Recopilat. Huic etiam ſententiæ ſuffragatur ratio text. in l. 9. tit. 15. lib. 7.
14 Recopil. ibi: *El Corregidor, ò Alcalde mayor del partido ſi fuere del ſeñorio, puedan reueer ſiempre que quiſieren las cuentas de ſu officio, ò à inſtancia de alguna perſona, y deſagraviar al poſito en lo que eſtuuiere agraviado.* Et in terminis parcellæ bis oneratæ hāc concluſionem veram reputat Bart. in d. l. inſtar. num. 7. C. de iure fiſci, lib. 10 vbi illum ſequitur Platea, laſ. in l. errorem, num. 3. C. de errore calculi, Caſtel. dict.

l. 27.

l.27.n.20.vers. *Vndecima particula*, Bobadilla vbi sup.n.77.

25 SED modò videre oportet, intra quantum tempus huiusmodi errores calculi possint retractari. Et videtur dicendum, quod semper & quandocumque huic remedio locus sit, ex text.de iure Regio in l.9. tit 15.lib.7.Recopilat.

26 ibi: *Siempre que quisieren*; Dictio enim illa, *semper*, rugulariter tempus infinitum comprehendit, ex Bart.in l.1. num.21. ff.solut.matrim. Socin. consil.11. col.2. vers.*Et insuper*, vbi dicit, quòd hæc dictio, *semper*, facit regulam, & æquipollet vniuersali, & denotat perpetuitatem, Nevizanus in Sylua nuptiali, verb. *Non est nubendum*, num.18.

27 BARTOLVS tamen hac in re fuit sibi contrarius, quia in l.aduersus, in fine, vltimo notabili, C.de vsuris, dicit, quod prædicta dictio *semper*, non vtique tempus infinitum comprehendit, sed tempus dumtaxat biennij, decennij, & ad plurimum tempus viginti annorum.

28 IN qua difficultate dicendum arbitror, quod hæc dictio, *semper*, debeat extendi, vel restringi, secundum naturam & vitam actionis super qua imponitur, quod probari videtur ex rubrica. C. de perpetuis & tempo. action. vbi licèt de actionibus perpetuis mentio fiat, tamen omnes actiones ibi dinumeratæ tempore quadraginta annorum ad summum finiuntur, & ita tenet Couarr. lib. 1. variar.cap.9.num.4.vnde cùm de iure ciuili hæc actio erroris calculi vsque ad viginti annos possit opponi, quando per gratiam calculatoris erratum apparet, vt quia admisit aliquam expensam, quã admittere non debuit, vel onerauit administratori, quod de iure onerandum non esset, vt tenet glos. & communiter Scribentes in l.calculi error. ff.de administrat.rerum ad ciuita. perti. Bart. in l. instar.num.7.C.de iure fisci, lib.10. Bobadilla in Politic. lib. 5.cap.4. num.77. eodem etiam tempore durabit actio, siue officium iudicis, quod cõpetit pro reuocando errore calculi, & ita erit intelligendus text. in l. vnica. C. quando non peten.part.quatenus probat, quod ius immiscendi durat perpetuò: nam cùm iuri immiscẽdi per tempus triginta annorum præscribatur, secundum glos & communiter Scribentes in l. licet. C.de iure delib. non amplius quàm triginta annis elapsis prædictæ actioni præscribi poterit. Et in terminis addictionis hæreditatis ita tenet Alex.in d.l. vnica, Roderic. Suar.in l.8.tit. *De las herencias*, lib.3. Fori, num.44. & 45. & ita erit etiam intelligẽdus text.in l.minor. §. *Pater*, vers. *Qui statu liberum*.ff.de euictio. ibi: *Euictionis nomine perpetuò obligatur*, & in proposito est glos. celebris in cap. ea enim. §. *Perpetua*, 10.quæst.2. quæ exponit illam dictionem, *perpetua*, id est, vsque ad triginta annos, & in terminis dictionis, *quandocumque*, in dict.l.Regia apposita, ita tenet Bald.in l.1.C.de fœudo dato in vicem leg. cõmisso. in vsib. fœudorum, glos.etiam in l.1.verb. *Præscriptionem*.C.de bonis mater.ex quibus venit intelligendus text. in l.12. tit.19. lib.9.Recopil.verb. *Cada y quando fueren requeridos*. Tiraquel. latissimè, de vtroq; retractu, tit.2.§.1.glos.2.n.9.vbi loquendo de dictionibus, *Semper*, *perpetuo*, & *quandocumque*, idem scripsit Couar. loco superius citato, Gutier. de iuram. confirmat.3.part.cap.1.num.10. Petr. Surd. decis.2.num.10.& 12.& 22.vers. *Neque mouet*; & hoc modo intelligi debet sententia Bart.& Angel.in dict.l.1.C.de errore calcu. quatenus tenent, quòd licet inter mercatores sit faldata & summata ratio, adhuc creditor vel debitor petere poterit, vt iterum reuideatur, vt appareat erratum fuerit necne: debet enim hoc peti intra spacium decem, viginti vel triginta annorum, secundum distinctionem traditam per glos. singularem in dict.l.calculi error, & doctrinam Bartoli in dict.l.instar.num.7. Et supra dicta sunt notatu digna aduersus iudices rationales à Consilio Regio missos pro reuidendis publicis populorum rationibus:

nibus: his enim &ſi regia prouiſione cõmittatur, vt reuideant omnes rationes præteritas bonorum publicorum: non competit ius videndi vel reuidendi, niſi illas quæ à triginta annis retro redditæ, vel non redditæ fuerunt, has tamen reuidere licebit, etiam ſi ſub quibuſcũque clauſulis liberatorijs, quitationibus, & remiſsionibus doli, culpæ, & fraudis compoſitæ fuerint, eaſque poterunt reformare & retractare. Quam ſententiam extende, etiam ſi tales rationes redditæ fuerint per modum ſyndicationis, vt tenet Bobad. vbi ſup. quod ſanè æquum eſt ſatis; cùm vt ipſe experiuit in ſyndicatu errores, negligentiæ, dolus, & culpa adminiſtratoris, non lentè, & ſeriatim annotentur, ſed perfunctoriè, & quaſi per tranſenam videantur & iudicentur, propter temporis anguſtiam, quæ iudices ſyndicatores arctare ſolet: ac rurſus propter negotiorũ implicationem & intricationem, ſeu vt melius dicam, confuſionem iudicum, qui tot, tantiſque negotijs anxiantur, vt cum Terentio dicere poſsint: *Tot res circumuallant me, vt demergi non poßim.* Quinimo & ſi prædictæ rationes iam ſint reuiſæ, & in Regio Senatu approbatæ, & quibuſcumque quitationibus partium abſolutę, eas tales iudices commiſſarij reuidere poterunt, ad hoc ſaltim, vt decooperiatur an dolus, vel ſordes in illis reddendis interuenerit, & in ſimul, vt examinet an reliqua fuerint ſoluta, & Reſpublica fuerit de illis ſatisfacta; quòd ſi in aliquo erratum fuiſſe apparuerit, errores reformabit, & reliqua executioni mandabit. Crederem tamen, quod &ſi doloſè in adminiſtrando ſe geſſerint adminiſtratores, contra eos ratione doli procedere non poſsit, cùm doli pœna fuerit per ſyndicationẽ purgata, ex text. in l. 23. tit. 7. lib. 3. Recopilat. ibi: *Que la haga treinta dias y no mas:* & ita tenet Bobadilla lib. 5. Politic. cap. 4. num. 76.

24

26 RVRSVS præcedens concluſio locum habebit, vbi adminiſtrator produxiſſet quitationem iuratam, quia adhuc contra eum procedi poſſet, vt latè cap. præcedenti, num. 13. prædiximus: & vltra Doctores ibi pro hac ſententia adductis, eandem ſententiam tenet Pariſius conſ. 88. vol. 1. Paul. conſ. 42. Baberius de viribus & virtute iuram. n. 29.

27 Aimo. conſ. 142. num. 27. Et ratio ea eſt potiſsima, quia vbi dolus in quitatione interuenit, eodem dolo quo quitatio fuit extorta, præſumitur extortum iuramentum confirmatoriũ, Bobadilla loco ſupra citato.

ADVERTENDVM tamẽ erit, quòd ad hoc vt rationes ex cauſa erroris ad petitionẽ partis reuideri poſſint, prius conſtare debet iudici, qualiter in eis erratum fuerit, idque in ſpecie allegatis erroribus, nõ enim ſufficeret dicere, quòd in illis reddendis fuit erratum, vt notãt Doctores communiter in l. 1. C. de erro re calculi, Neuizan. conſil. 94. Roland. conſ. 49. plures pro hac ſententia refert Maſcard. de probatio. cõclu. 253. n. 24. & 25. Gutier. de iuram. confirm. 1. part. cap. 40. num. 15. Bobadilla dict. num. 76. ad fin. Et quod de tali errore conſtare debeat ex claris & perſpicuis probationibus, tenet Decius conſ. 46. num. 4. verſic. *Non obſtat*; idque tenuit in l. 1. in fin. C. de errore calculi. Aimo. conſ. 198 num. 3. Et ratio huius concluſionis eſt in promptu, quia cùm rationes ſemel calculatæ habeant pro ſe præſumptionem, quod ritè & rectè diſpunctæ fuerunt, qui contrarium dicere intendit, perſpicuis & clariſſimis probationibus de errore, dolo, fraude, aut colluſione (quam dicit in illis interueniſſe) docere debet, vt docuit Socin. Senior, conſ. 92. lib. 4. Roland. conſil. 49. num. 22. Menoch. loco ſup. citato, vbi notanter tenet, quòd ad hoc vt reuideantur rationes, non ſufficit probare dolum præſumptiuè, ſed opus eſt, vt de vero dolo conſtet. Et hanc concluſionem probauit Maſcard. loco ſupra citato, num. 27. vbi aliud pulchrum verbum addit, dicens, quod vbi rationum reuiſio poſtu-

28

latur,

29 latur,ad hoc vt concedatur reuiſio,cau-
ſæ cognitio præcedere debet, & per ta-
les teſtes de errore doceri oportet, qui
ſint tantæ fidei,vt de eorum veritate du
bitari non poſsit,neque præſumi,quod
falſum iurare voluerit;idq; tenet Alex.
conſ.99.n.fin.vol.3.

30 PROBABITVR autem error ra-
tionis, ſi doceatur aliquam parcellam
fuiſſe oneratam vel exoneratam, quæ
iure onerari vel exonerari non debue-
rat,ex Bart.in dict.l. inſtar. dict. num.7.
C.de iure fiſci,lib.10.vbi Rebufus, n.2.
Pariſius latiſsimè conſ.89.incipienti,*Ra-
tiones & computa ſocietatis*, num.27.verſ.
De errore,lib.1.ex l.poſt diuiſionem.ff.de
iur.& facti.igno.idque tenet Socin.cõ-
ſil.25.num.3.lib.4.Pariſius dict. conſ.89.
num.27.& 35.Maſcard.de probatio. cõ
cluſ.253.num.1.& 13.vbi tenet,quòd cal
culatio per electos facta contra verita-
tem eſt retractanda, & denuo repeten-
da officio iudicis. Emanuel Suarez in
Theſauro recept. ſentent. verb. *Error
calculi*,fol.279.Gutier.de iuram. confir-
mat.3.part.cap.7.num.1.& huiuſmodi
error calculi pluribus alijs modis poteſt
probari,quos enumerant Socin. conſ.
92.num.12.vol.4.Pariſius conſ.89. Maſ
card.dict. concluſ.253. per tot. Aduer-
tendum tamen erit, quòd conſtito de
errore alicuius parcellæ, non tota ratio,
ſed dumtaxat illa erronea parcella reui
deri & retractari debet,vt in l.30. tit.11.
part.5.

SED vlterius pone, quòd viſis libris
33 rationum,& factis calculis, & conſtito
de reliquis,inter partes fuit initum pa-
ctum, vt talibus calculis perpetuò ſta-
reut,ita vt nullo modo aduerſus calcu-
lum veniri poſſet, dubitatur modo, an
eo pacto non obſtante prætextu erro-
ris aduerſus prædictam erroneam ra-
tionem veniri poſsit.Et in hac difficul-
tate Bart.in d.l.inſtar.num 11.C.de iure
32 fiſci,lib.10.Socin.conſ.92. Menoch. de
arbitra. lib. 2.caſu.209. n.37. in ea ſunt
ſententia, vt ſi vltra calculationem in-
teruenit ſententia rationum confirma-
toria,arbitramentum,tranſactio,vel pa-
ctum,de ſtando calculo, non poſsit præ
textu erroris huic rationi contraueni-
ri;argum.text. in l.emptor, *§. Lucius*.ff.
de pactis,& eandem ſententiam tenet
Pariſius conſ.89. num. 6.& 11. Azeuet.
in l.22.tit.6.lib.5.Recopilat.num.4.Pro
qua ſententia facit, quia contractus ex
conuentione partium legem accipiũt,
etiam ſi conuentio fiat contra ſubſtan-
tiam contractus, vt in l.1. §. *Si conuenat*.
ff.de poſiti.Et hanc ſentẽtiam in termi-
nis aliquibus alijs fundamẽtis adductis
exornat Anton.Theſaurus, deciſ.260.
num.1.Aiora de partitio.3.part.quæſt.7
num.15.Et pro hac ſententia facit deci-
ſio text.in l.Lucius,ff.de libe.lega.vbi re
nuntiatio erroris nocet renuntianti, vt
patet ex text.ibi: *Reſpondi; Errorem ex ea
cauſa,quæ proponeretur libertatem petere non
poſſe,niſi & hoc ſpecialiter ei remiſſum eſſet*.
Et pro hac opinione in Pedemontano
Senatu fuit iudicatum,ex Theſauro vbi
ſup.Quæ ſententia nedum vbi expreſſè
fuit renuntiatum huic errori locum ha
bet,verùm etiam vbi renuntiatio gene
ralis præceſsiſſet qualiſcunque actionis
ſibi competentis, ex text. in l. ſub præ-
textu ſpecierum,& ibi notat Bald.C.de
tranſactio.Bart.in l.Aurelius.*§.Caius*.ff.
de libe.lega. Imola in cap. 1. de tranſa-
ction. & in hoc reſidere Senatum Pe-
demontanum teſtatur Anton.Theſaur.
vbi ſup. num. 10. in caſu quo pactum
fuiſſet inter partes,vt intra certum tem
pus de errore calculi,& non amplius a-
geretur.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam
tenet Pariſius conſ.89.num.39.Corneus
conſ.62.vbi tenent,quòd quãdo in qui-
tatione factum fuit pactum de non cõ-
traueniendo rationibus ſemel calcula-
tis,tale pactum dicitur fallax,& ratione
pacti fraudulenti præſumpti, liberatio
eſt irrita, & talis, quòd eius occaſione
non prohibentur contrahentes calcu-
lum reuidere,& eius errores retractare:maximè dolo in eo intercedente,& hanc ſententiam ſequitur Maſcard. de

pro-

probatio. concluſ. 253. num. 17. Et ratio huius concluſionis eſt, quia eo ipſo
33 quòd apparet erratum fuiſſe in calculis; ſtipulationes, conuentiones, renuntiationes, & pacta in quitationibus ſcripta eodem errore ſcripta & appoſita cẽ ſentur, vt voluit Pariſius dict. conſil. 92. vol. 4. Quo fit, vt adhuc prędictis pactis & conuentionibus non obſtantibus errores in rationibus contenti poſsint iure optimo retractari, etiam ſi in tali quitatione authoritas iudicis interuenerit; cum eodem dolo, errore, & cauillatione cẽſeatur renuntians inductus ad ponendum prædictas clauſulas, quibus & iudicis decretum, & alias ſimiles cautiones & iuris ſolẽnitates appoſitæ fuerunt, ex Bart. in l. doli mali. §. *Diuerſum.* ff. de nouatio. & in l. fin. C. de nõ nume. pecun. & in l. ſiquis cum aliter, num. 4. ff. de verborum. Pariſius vbi ſup. n. 58. Quod maximè verum eſſet, vbi decretum iudicis non eſſet adhibitum cum cauſæ cognitione, vt voluit Pariſius vbi
34 ſup. num. 58. vbi dicit, quod quando decretum iudicis interuenit in quitatione, à minore tutori præſtita ſine cauſæ cognitione, ſed ex abruto, præcipitanter, inconſulto, & ſolum comprobãdo rationem, ſiue geſta per tutorem, nullo dato tẽporis interuallo, omnia & ſingula præſumũtur fraudulẽter facta, & ideo decretũ eſt nullũ. Ex quibus dicendum erit cꝑ ſi in ſpecie de dolo præterito remiſſio facta nõ fuerit, neq; error, prout neq; dolus remiſſus cenſeatur, quominus aduerſus rationes erroneas veniri poſſit, ex tex. in l. 30. tit. 11. Part. 5. ibi: *Fueras ende ſi ſeñaladamente ſe le vuieſſe quitado el dolo que vuieſſe hecho.* Neque minori ratione locum habebit in errore; cùm errantis nullus cenſeatur conſenſus & voluntas, vt in l. cùm teſtamẽtum, cum l. ſequenti. C. de iur. & facti ignor.

VERVM prædictæ opiniones contrariæ fœdere diſtinctionis ad concordiam redigi poſſunt in hunc ſanè modum, vt opinio negatiua locum habeat, quando quitatio facta fuit ab homine callido, ſagaci, & in negotijs verſato, qui alios contractus maturo perpenſo conſilio inire cõſueuerat, hoc enim caſu renuntiatio erroris etiam per verba generalia facta illi noceret, quominus amplius ad retractandum errores rationum agere non poſſet; maximè vbi error nõ eſſet magnus, & multum notabilis, ab his enim diſcretis, verſutis, & callidis hominibus quiratio præſtita, & renũtiatio facta ex certa ſcientia facta prę ſumitur, vt firmauit Anton. Theſaur. de ciſ. 260. n. 10. Vbi dicit hoc maximè verum eſſe, quando inter partes fuit actũ, vt intra certum tempus & non vltra, rationis errores poſſent retractari; ſicut enim lege fieri poteſt, vt error rationis intra certum tempus peti debeat: aliàs de eo agi nõ poſsit, vt in l. calculi error. ff. de adminiſt. rerum ad ciuita. pertinẽtium; eodem modo poterit fieri ex conuentione partium, quæ legis diſpoſitioni aſsimilatur, l. contractus, de regu. iur. Rurſus, quia quando contractus quita
35 tionis ſuſpendit erroris calculi reuiſionem, ſub aliqua temporis præfinitione, excluſio iuris partium pendet à temporis tranſcurſu, quod in vim conditionis fuit contractui adiectũ, vt voluit Bald. conſil. 317. lib. 4. & eum refert & ſequitur Anton. Theſaur. vbi ſup. dicens hãc ſententiam locum habere ſine dubio, quando tale pactum fuiſſet iuramento firmatum.

SECVNDA verò opinio affirmatiua procedat, quando ille, qui quitationem firmauit, erat minor, mulier, ruſticus, vel alia ſimilis perſona, quæ ex ſua ignorantia & facilitate facilè potuiſſet circumueniri; quia hoc caſu etiam ſi expreſſè errori calculi (ſub generalitate verborum) renuntiaſſet, licèt iuramento renuntiationem confirmaſſet, non obſtante dicta renuntiatione iurata, conſtito de errore, ad illum retractandum admitti deberet, ex rationibus ſupra proximè pro hac affirmatiua ſententia adductis. Et hanc ſententiam tenet Roma. conſ. 89. num. 39. Couar. lib. 2. va-

riar.c.4.num.3.& 4.Gutier.1. part.de iuram.confirmat.cap.23 n. 3. & ita diſtin-
36 guit Damaud.de tutore, fol. 100.cap.1. de tutorum & curator. liberatio. Vbi dicit, quod in ſimilibus quitationibus generalibus minorum, & in omnibus ſimilibus, ſemper habenda eſt diligens ratio perſonarum, ſcilicet, abſoluentis, 37
& liberantis, abſoluti & liberi, & quod conſiderari debet per partem, & iudicem eorum ſimplicitas, inſcitia, & iners bonitas; & è contra, ipſorũ verſutia, calliditas, fraudandi & nocendi vaſicies; nam ſicut alicuius ſolemnitatis omiſſio ſiniſtram inducit præſumptionem, ex gloſ. eleganti in l. iubemus. C. de teſtamen. ita & eodem modo abundans, ſuperflua, & inſolita cautela (ab homine callido & aſtuto) contractui adhibita, fraudis arguit præſumptionem; cùm huiuſmodi perſonæ prope ſemper curent ſibi fieri quitationes omnibus viribus abſolutas, quæ ſibi ipſis culpæ, fraudis alicuius machinandi ſunt conſcij, quo fit, vt ad hoc conſulãt Aduocatos verſutos nimis & aſtutiſſimos, qui tales quitationes generales omni ex parte abſolutiſſimas faciãt, ordinéntve, quibus ſeſe vndique defendãt aduerſus omnes & ſingulos, & contra omnium & ſingulorum oppoſitiones, obiectiones, & cõtradictiones, & ſub prædicta diſtinctione erit intelligenda ſententia Felini, in cap. 2. in fin. de probation. quatenus tenet, quod vbi in huiuſmodi quitationibus iuramentum interuenit, omnino ſeruari debet, quam ſequitur Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. 4. num. 3. vbi dicit, quòd liberationes ſiue refutationes, quas minores faciũt in fauorem ſuorum tutorum, ſi iuramento firmatæ fuerint, roborem habent firmitatis, niſi dolo, blandicijs, vel adulationibus ad id allectus fuerit minor, ſequendo glo. in §. *Sacramenta*, de pace tenenda; & eius viol. in vſibus fœudo. Et ita etiam venit intelligenda gloſſ. in l. 3. §. *Contrarium*. ff. de contra. iudi. tute. & plures coniecturas ex quibus iudex poterit facilè percipere & arbitrari, an minor inductus fuerit dolo aduerſarij ad iſtas quitationes præſtandas, ſub dictis clauſulis admodum pernicioſis cumulat Socin. conſ. 159. verſ. *Neque prædictis*, & cõſil. 92. vol. 4. n. 12.

VLTERIVS in propoſito dubitatur, an ſiquis habuit ſocietatem cum Titio, & dicat in ſuo teſtamento, quod Titius debet ſibi ex reliquis rationis ſocietatis mille, prout ex illis cõſtat: & ex reliquis duo millia ſibi deberi conſtiterit, an hoc caſu teſtatorẽ erraſſe ſit præſumendũ, an verò præſumatur illa mille reſidua Titio legare, vel remittere voluiſſe, ita vt nihil ratione erroris poſtulari poſſit. In qua difficultate gloſ. in l. 2. verb. *Reliquũ*. ff. de ſolution. dicit, quòd in ampliorem illam quãtitatem, quam mille, quæ ſibi deberi teſtator firmauit, præiudicat hæredibus, quominus amplius quàm decem repetere poſsint. Et hanc eandem concluſionem firmauit Salice. Rimin. Iacobinus, & Iaſo. in l. ſi quidẽ. C. de tranſactio. & à pluribus Doctoribus & legum peritis ita reſpõſum fuiſſe teſtatur Alciatus ibi n. 5. & eos refert & ſequitur Padilla ibi, n. 4. vbi prędictã gloſſam vt pulcherrimã cõmendat.

PRÆDICTAM tamen ſententiam veram reputat Alcia. vbi ſup. niſi per hęredes probatum fuerit teſtatorem errore lapſum id dixiſſe, exiſtimans, mille tãtùm ex reliquis rationis ſibi deberi, ne fortè aucupatione illius verbi illuſus teſtator maneat. Pro cuius ſententia eſt text. elegans in l. cum Aquiliana. ff. de tranſactio. ibi: *Liberalitatem enim captioſam, interpretatio prudentium fregit.* Et hæc ſententia non obſcurè probatur ex gloſſa in l. Rationes, verb. *Quitationem*. C. de probatio. cuius ſententiam ſequuntur ibi Bart. Bald. Paul. & Salic. & eam etiã probauit Gutier. de iuram. confirmat. 2. part. cap. 6. num. 1. vbi tenet quòd ſi teſtator dicat ſibi à Titio decem deberi, cùm re vera viginti deberentur, patefacto errore per hæredem, illa erronea declaratio non releuat

leuat debitorem. Idque manifeſtè probatur ex text. in l. fin. tit. 18. part. 3. ibi: *Otroſi dezimos, que ſi el home en tiempo de ſu finamiento, dize è manda eſcriuir, que fulano es ſu deudor, y que le deue cierta quantia, anſi como diez marauedis, è fueſſe verdad que le deue veinte marauedis, pudiendo eſto prouar los herederos del finado, no les empece la eſcritura ni la palabra del finado, antes dezimos, que pueden demandar è cobrar los veinte marauedis ſi quiſieren, y eſto es porque todo home puede ſoſpechar, que por yerro hizo la eſcritura, ò dixo la palabra el finado, pues que prueuan ſus herederos que ſon veinte los marauedis.* Quam ſententiam veram reputat gloſ. in dict. l. rationes, quando ſimpliciter declaraſſet teſtator decem ſibi per Titium deberi, ſecùs tamen, vbi loquutus fuiſſet per dictionem taxatiuam, dicens quod Titius debet illi ex reliquis decem tātùm, & eam ſequuntur ibi Bald. & Salic. num. 2. verſ. *Vel forte verius*, Bartol. in l. ſiquidem, num. 3. C. de tranſactio. Et hanc ſententiam ſequuntur etiam plures alij relati & ſequuti à Padilla in d. l. ſiquidē, vbi ipſe illam cōmunem dixit: & ratio eſt ſecūdum eos, quia hæ dictiones, *tantùm, ſolùmmodo*, & *dumtaxat*, habēt implicitam negatiuam, vt voluit Iacobus de Arenis in tract. poſitionum. §. 4. n. 12. vol. 1.

38 CONTRARIAM tamen ſentētiam tenuit in hoc de dictione taxatiua gloſ. in d. l. rationes vbi refert Azonem dicētem, quod etiam ſi teſtator loquutus fuerit per dictionem taxatiuam, *tantùm, ſolùmmodò*, &c. cùm tamen in rei veritate plus deberi apparuerit, non obſtante tali declaratione, debitor poterit cōueniri pro quantitate, quæ inſtrumentis vel rationibus debita cōſtiterit, niſi per debitorē probetur, quòd teſtator ſcienter & appenſatè illud pro exoneranda cōſcientia declarauerit, quia hoc caſu, quod vltra deberi apparuerit, ſaltim ex cauſa legati ei pertinebit. Et hanc ſentētiam tenet Paul. in d. l. rationes, n. 2. in princ. licèt tandem in fine illius membri ei ſatis acquieſcere non videatur. Eam tamen tenet Baberius de viribus & virtute iuramen. num. 5. volum. 5. fol. 20.

IOANNES tamen Gutier. de iuram. confirm. 2. p. cap. 6. n. 3. verſ. *Præcedens tamen*, opinionem communem tenēdam exiſtimat, & ab ea in iudicādo & cōſulendo recedendum non fore firmauit. Quam tamen ipſe limitat, niſi ex perſpicuis probationibus conſtaret errore ductum teſtatorem verba ſupradicta protuliſſe, & non fuiſſe eius intentionis liberationem in alia decem legare, quo caſu periniquum eſſet excludere hęredem à petitione illorum: tacita nāque coniectura, quæ ex dictione taxatiua reſultat, per probationem contrariæ voluntatis eliſa manet ex alia præſumptione iuris, quod non præſumitur quis iactare ſuum, ex l. cùm de indebito. ff. de probatio.

39 PRÆDICTA tamen communis ſententia amplari poſſet, quando declaratio teſtatoris iureiurando fuiſſet confirmata, quia iuramētum habetur loco dictionis taxatiuæ, vt notat Paul. in d. l. rationes, num. 2. Gutier. loco ſup. citato. Pro qua ſententia adducit text. in l. fin. tit. 18. part. 3. Verum hæc ampliatio ex dict. l. Partitæ minimè ſuadetur, quinimo ad hoc vt remiſſio facta cenſeatur, non ſolum dictionem taxatiuam, ſed & iuramentum ſimul interuenire in declaratione oportere dicit, vt patet ex verbis dict. l. ibi: *O juraſſe que no le deuia mas*: illa enim dictio, *magis*, iuncta dictioni negatiuæ, *non*, quæ præcedit, facit dictionem taxatiuam, *non plus*, & ideo tenendum cenſeo contra Gutierrez, ſcilicet quod ſi teſtator iurauerit Titium ſibi decem debere, ſi tamen non adijciat, *& non plus*, adhuc hæres petere poterit à debitore quidquid eum re vera debere conſtiterit. Si verò loquatur per dictionem taxatiuam, & confirmauerit ſuam declarationem iuramento, in tantum remanet preclusa hæredi actio ad petendum, quod magis deberi ex reliquis conſti-

terit,quod & ſi ad probandum teſtatorem errore ductum,id dixiſſe & iuraſſe velit admitti,adhuc audiri non debet, & omnino ſuper exceptione hac dilatoria ante omnia debeat pronuntiari. Quod manifeſtè colligitur ex tex. in d. l.fin.Partitæ,ibi:*O juraſſe é̃ no le deuia mas, entonces ſus herederos no le puedan demandar mas de aquello que el dixera que le deuia, maguer que los herederos quiſieſſen prouar que el debdo era mayor.* Habet enim hoc caſu iuramentum cum dictione taxatiua con
40 iunctum vim ſecundi & geminati conſenſus, vt notat gloſ.in cap. cùm contingat , verb. *Debent* , de iureiurando, quam in propoſito reputat ſingularem Palat.Rub.in rubrica de donatio.§. 17. num.15.quo geminato conſenſu in quitatione interueniente , minimè error poteſt allegari, vt tenet Corneus conſ. 228.num.6.col.2.verſ.*Ex quibus*,Aimo. conſ.114.num.18.Et hæc concluſio vera erit, etiam ſi huiuſmodi geminatus conſenſus extraiudicialiter præſtitus fuiſſet, vt notat Bald. in l. cum ſcimus, num.6.C.de agricol.& cenſ.lib.11. Laſo. in repet.l.admonendi, num.145. de iureiurand. Oroſcius in l. tale pactum, num.27.ff.de pactis, Hippolyt. de Marſil.in rub.de probatio.num.91.& plures pro hac ſententia refert Philip. Portius lib.1.concluſio.cap.22.in.princ.Gutier. alios etiam referens,1.part.de iura.confirmat.c.54.n.6.& 7.

Et licèt in hoc,quod dicimus de geminata confeſſione,contrarium tenuerit Decius in l.1.col.2.notabili.4. C. de errore calculi, tamen prior opinio eorum,qui dicunt haberi loco geminati conſenſus, mihi magis arridet , ex his quæ notat Alexãd.in l.baliſta.ff.ad Trebel.& ita tenet gloſ. in l. non ſolum. §. *Liberationis verba*,verb.*Debitoris*, ff. de liberatio.lega.Quam ſententiam ex Bal. & alijs communem dicit Menchaca de ſucceſ.creat.§.23.num.29.Hippolyt.de Marſil.in rubrica de probat.n. 90.& 91. & hęc communis ſententia eo maximè caſu improbari non poſſet, quando facta fuiſſet iſta declaratio taxatiua & iurata, præſente debitore vel alio pro eo accedente,& acceptante, vt tenuit Gutier. loco ſuperius citato, num. 8. & 9. Quinimo & debitori prodeſſet hęc acceptatio alterius tertij,& ſi non habuiſſet mãdatum ad acceptandũ illam, dũmodò poſtea debitor acceptationē ratam habeat, & ita tenet Hippolyt. vbi
41 ſup. Alexand.conſ.131.n.7.vol 4. Quinimo ſi talis confeſsio facta fuiſſet præſente fideiuſſore debitoris,ſi iſte fideiuſſor talem confeſsionem acceptaſſet, in tantum ipſi fideiuſſori prodeſſet, quod ab illo nihil hæredes petere poſſent ratione fideiuſsionis, etiam principali ratam eam habere nolente , ex Hippolyt. vbi ſup.num.96.Gutier.loco ſup.proximè citato.

Secvndo prædicta ſententia communis limitatur, vbi teſtator dixiſſet quod debet Titius ſibi decem pro reſiduo,hoc eſt *de reſto* : quia hoc caſu etiã ſi viginti deberi ex ratione librorum conſtitiſſet, adhuc decem illa tantùm exigi poſſent ab hæredibus, ex gloſ.in l. ſi ex pluribus,verb.*Reliquum*. ff. de ſolutio.Padilla in l.ſiquidem num.4. C. de tranſactio. Cepola cautel. 177. & plura in propoſito huius clauſulæ adnotauimus ſup.cap.37.num.3.

SVMMARIVM.

1 *Domini vaſſallorum an poteſtatem habeant mittendi iudices commiſſionis ad reuidendum rationes ſuorum populorum.*

2 *Conſuetudine an introduci poſsit,quòd rationes cõmunes Reipublicæ ſemel redditæ,iterum non reuideantur.*

3 *Rex fundatam habet ſuam intentionẽ in iuriſdictionalibus Regni.*

4 *Ius negatiuũ an & qualiter præſcribi poſsit.*

5 *Iura negatiua præſcribuntur à tempore prohibitionis.*

6 *Rationes populorum quibus expenſis reuideri debeant.*

7 *Pœnæ debent ſequi ſuos authores.*

8 *Petens, vt aliquid fiat, quod in illo facto expẽditur, ſoluere eſt obnoxius.*

9 *Menſuratio agrorum communium an fieri debeat expenſis menſurationem petentis.*

10 *Correctores & alij iudices ordinarij quid facere debent, ad hoc ne grauentur in reuiſione rationum ſibi ipſis ſubiectorum.*

11 *Reges & inferiores domini vaſſallorum debent ſe habere circa vaſſallos tã quam pater erga liberos, & auus circa nepotes.*

12 *Incommoda illum ſequi debent, quem & commoda ſequuntur.*

13 *Iudices commiſſarij ad reuidendum publicas rationes electi an eos adminiſtratores punire poſſint, quos malè & fraudulenter adminiſtraſſe compererint.*

14 *Tutores etiam ſi aliquid in rationibus ſuorum minorum occultaſſe compertum ſit, licèt in duplo condemnentur eius quod celauerint, tamen non vt fures puniri debent.*

15 *Tutor, ſi fuit condemnatus pœna dupli, eò quòd aliquid occultauit in rationibus ſui pupilli, hæc pœna duobus annis elapſis peti non poteſt.*

16 *Actio de dolo non durat vltra biennium, & currit abſenti & ignoranti.*

17 *Adminiſtratores, qui aliquid in rationibus ſubtraxerunt, & occultauerunt pœnâ l. Iuliæ peculatus, quinimò & corporali puniri poſſunt.*

18 *Iudex, qui pœnas camerales retinuit, & in rationibus illarum eas non manifeſtauit, qualiter debeat puniri, & quando ex illis ditatus præſumatur.*

19 *Adminiſtrator condemnatus ad reſtitutionẽ reliquorum, ſi intra annum illa reſtituat, ne vtique punitur.*

20 *Dolus præſumitur in adminiſtratore, qui aliquid in rationibus celauit & retinuit ex bonis adminiſtratis, & ideo aduerſus illum in defectum probationis iuramentum in litem defertur.*

21 *Iudex delegatus ad reuidendum rationes publicas, an doloſos adminiſtratores puniri poſſit.*

22 *Parcella aliqua ſi reperiatur doloſè calculata, prius deuenitur ad bona adminiſtratoris, deinde ad bona calculatoris, ſi dolum in calculis commiſit.*

23 *Pœnâ corporali quis puniri an poſſit, quando pœna delicti ex legis diſpoſitione arbitrio iudicis committitur.*

CAPVT XLII.

Quorum expenſis publicæ, priuatæq; rationes ſint computandæ & reuidendæ, quibúsve ex cauſis doloſi adminiſtratores puniendi.

QVIA dictum eſt ſup. cap. præcedenti, qualiter publicæ rationes per iudices reuiſores rationũ à Regio Cõſilio miſsis poſsint reuideri, videamus modò, an & hos iudices commiſsionis poſsint creare Comites, Duces, & Barones pro reuidendis rationibus ſuorum locorum & villarum. Et in primis ſuppono, quòd cũ huiuſmodi Magnates, vel alij inferiores domiceli, merum & mixtum imperiũ habeant, circa ea quæ adminiſtrationem iuſtitiæ reſpiciũt in terris ſibi ſubditis, & in his non minorem quàm Rex poteſtatem habeant, vt in l. 12. tit. 1. part. 2. ibi: *E ha poderio cada vno dellos en ſu tierra, en hazer juſticia y en todas las demas coſas que han ramo de ſeñorio*. Et facit quod in propoſito dixit Roland. conſil. 4. num. 42. quòd vbi quis creatur Dux vel Marquio, in eo (ipſo iure) cenſentur tranſlata omnia iura, omniq́ue Imperialis poteſtas, & ea quæ Imperatori reſeruata ſunt in ſignum imperialis coronæ, Surdus deciſio. 1. num. 2. quod ego intelligo verum in Ducibus Sabaudiæ, Mantuę & ſimilibus, & ita intellig t Ba-

badilla in Politica lib.2.c.16.n.19 quem in hoc videas, iure optimo tales iudices commiſſarios, ſeu reuiſores rationum eligere & nominare poterunt Idque tenet Auend.1.part.de exequen. mand.c. 9.n.1. Menoch.de arbitrarijs lib. 2. c.28. & plures alij, quos refert & ſequitur Bobadi.in ſua Polit. lib.5.c. 4.n.2.& lib. 2. c. 6.n.50. vbi fatetur prædictas rationes per tales commiſſarios iudices reuideri poſſe, etiam ſi per modum ſyndicationis fuerint redditæ, & in Regio Conſilio approbatæ.

2 HANC tamen ſententiam limita, niſi aliter ſe habet Regni vel loci conſuetudo, vt voluit Aimo.conſ.238. num.4. Prædicta tamen conſuetudo tunc legitimè introducta eſſet, quãdo per ciues, ſiue concilium loci (domino rationes reuidere volente) prohibitum fuiſſet, quominus reuiſio fieret per iudicem cõmiſſionis, & ſenatus vel domini illum mittentes huic prohibitioni acquieuiſſent. 3 Cùm enim Rex fundatam habet ſuam intentionem reſpectu iuriſdictionis in toto Regno, vt in l. deprecatio. ff. ad l. Rodiam, de iactu. & in l. bene à Zenone. C. de quadrienn. præſcrip. & notat Guido. Pap. deciſio. 631 num.12. verſic. *Nunc igitur*, & ciuitas vel villa (prætextu conſuetudinis) prætendat ius negatiuum, 4 hoc eſt ne iterato rationes ſemel legitimè diſpunctæ reuideantur: in probatione talis conſuetudinis negatiuæ duo neceſſariò ſimul concurrere debent, videlicet contradictio ex parte populi, & pacientia ex parte iudicis, vel domini; ſi enim alter ex huiuſmodi requiſitis deficeret, nullo modo talis conſuetudo poſſet ſuſtineri. Iura 5 namque incorporalia negatiua ne vtique præſcribi & acquiri poſſunt, niſi à tempore prohibitionis, & pacientiæ aduerſarij, ita gloſ. ordinaria & communiter approbata in l. qui luminibus. ff. de ſerui. vrbano. & ita debet intelligi ſentẽtia Aimo. vbi ſup.

SED modo intrat difficultas, vbi ra- 6 tiones iure reuideri poſſunt, quibus expenſis huiuſmodi reuiſio fieri debeat. In qua difficultate dicendum videtur, quòd & ſi expenſis eorum quibus intereſt fieri debeant, vtpote quando vnus contra alterum & alter contra alium ad inuicem actionem directam & contrariã habent, vt in l.1. ff. de contra. & vtili actio. tutel. & tenet Gregor. loquendo in eo qui communem agrum menſurauit in l.8. tit.7. part.7. gloſ. verb. *á ſabiẽdas*: ſi tamen Comes, Dux, vel etiam Rex ipſe rationes populorum ſibi ſubiectorum proprio motu, & ex neceſſitate officij reuidere affectauerit, hanc reuiſionẽ ſuis expenſis facere debeat, quia quãdo aliquis aliquid fieri deſiderat, proprijs expenſis id facere debet: ita gloſ. in l. fi. C. de erõga. milita. anno. lib.12. Boërius deciſ.303. Pure de ſyndicatu, verb. *Salarium*, c.4.n.1.& 2. fol.286. Vincẽt. de Franquis deciſ.332.n.3. part.2. Menoch. de arbitra. lib.2. caſu.228. num.18.& 19. idque partito iure probari videtur in l. 7. tit.17. Partit.3. ibi: *Que el Rei ſe las deue dar*. Quo fit, vt ſi ad ciuitatis, vel particularis inſtantiam, talis iudex petitus fuerit, expenſis talis petentis reuiſio fieri debeat, & ita tenet Petrus Surd. de alimentis, tractat.1. quæſt.47. num.10. vbi dicit, quod ſi reddita ſemel ratione à tutore vel poſtquam ſe obtulit paratum illam reddere diſcedat à loco, non cogitur ad eundem locum venire iterum pro reddenda vel reuidenda ratione, niſi expenſis ipſius minoris, licèt hoc malè obſeruatum fuiſſe exclamauerit Menoch. vbi ſup. dum Chacherij, Charigna ni, & Bruſij rationes reuiſę fuiſſent, quia expenſis ipſorum populorum redditas & reuiſas fuiſſe teſtatur, & ſi ex officio reuiſæ fuerint. Aimo. autem conſ.236. num.15. in præſenti diſputatione ita diſtinguit, quòd aut adminiſtratores, de quorum rationibus reuidendis agitur, reperiũtur in dolo, eò quòd aliquid mala fide ſubtraxerunt, vel occultauerunt in rationibus, vel quia adhuc reliquatyrãnicè retinebãt, & reſtituere Reipublicæ detrectabãt, & ꝙ hoc caſu expenſis

mo-

moroſi & deſidioſi adminiſtratoris reuiſio fieri debeat; quia hoc caſu iniquum eſſet grauare Rempublicam in expenſis, etiam ſi ad eius inſtantiam iudex reuiſor rationum impetratus fuiſſet; cùm mora & remiſſio adminiſtratoris præceſſiſſent, quia pœna debet ſequi ſuos
7 authores, vt in l. ſancimus. C. de pœnis: neque alteri per alterum iniqua conditio inferri debeat, vt in l. non debet. ff. de regul. iur. & eius ſententiam reperio tenuiſſe Caſtren. conſ. 423. col. 5. lib. 1. Si verò iudex hic reuiſor rationum datus fuiſſet ad inſtantiam alicuius particularis, qui eum tanquam vnus ex populo impetrauit, eius expenſis reuiſio fieri debeat, donec exitus cauſæ aliud moneat,
8 quia hîc intrat regula ſupra relata, quòd quando aliquis aliquid fieri efflagitat, eius expenſis fieri debet: ex tex. in l. quoniam liberi, C. de teſti. Bald. in l. 3. §. *Defendi*, in fin. ff. quibus ex cauſis in poſſeſ. eatur, & in l. ſi poſtulauerit. ff. ad l. Iul. de adulter. licèt Hieronymus de Monte Brixiano aliud ſuadeat, loquendo in expenſis eorum, qui agros menſurantur, dicens, quòd vbi agitur de menſu-
9 ratione agrorum, expenſis eius cuia intereſt agros menſurari, non verò ſolius agri menſorem petentis, menſuratio fieri debet. Idque aliquibus fundamentis probat cap. 26. num. 11. Si verò (dicit Aimo. loco ſup. citato) iudex ex officio rationes publicas reuidere velit, vel etiam poſiti, pauperum pabulo deſtinati (quas quandocumque videre aut reuidere licet) vt in l. 9. tit. 5. lib. 7. Recop. verſ. 13. hoc caſu iudex de ſuo expenſas facere debeat, vſque ad exitum cauſæ; cùm aliàs ad viſitandum loca publica ſui territorij proprijs expenſis teneatur, vt in l. 6. tit. 6. lib. 3. Recop. Idque ſentit Auenda. de exequend. mand. 1. part. c. 4. n. 45. per totum.

10 CONSVLVIT tamen Aimo. Prætori, vt ſi tale diſpendium vitare velit, iubeat, vt huiuſmodi rationes ad locum ſui domicilij afferantur, vt ipſe ibi (citatis citandis) illas reuideat, errores retractet, reliqua, ſi qua ſunt, cum effectu reſtituat; & ſic Rempublicam illuſam & defraudatam per eius adminiſtratores, alijſve fraudibus circumuentam, illæſam & incolumen conſeruet.

SI tamen iudex, qui habet commiſſionem à Regio Conſilio, mittatur ex officio, tunc Regijs expenſis militare debeat, prout ſcripſit Menoch. vbi ſup. ipſi enim Regi ratione officij ſuſcepti conuenit & incumbit bonorum publicorum tuitio & conſeruatio, cùm bona communia Reipublicæ habeantur vt nerui ipſius, vt aduertit Cicero pro lege Manilia, & ita probat tex. in l. 9. tit. 19 part. 3 vbi Gregor. gloſſa fin. & hoc ipſum obſeruandum erit quoties domini vaſſallorum rationes ſuorum populorum ex officio reuidere faciunt, quia in hoc vt Reges ipſi reputabantur, ex l. 12. tit. 1. Partit. 2. & in l. 9. tit. 5. lib. 7. Recopil. Burgos de Paz. in l. 3. Tauri, num. 451. & quod ita praxis obſeruat, tenet Guido. Pap. deciſ. 631. Petrus Antiboli in tractat. de mune. & hono. 3. part. prope finem. Marinus Frecius in tractat. de ſub fœud. varonum, lib. 2. authorita. 18.
11 Debent namque Reges, & alij vaſſallorum domini erga ſubditos ſe habere tãquam pater erga liberos, & auus iuxta nepotes. In hoc tamẽ caſu Regius Senatus iudices prouidere cõſueuit in commiſſione, vt ſalarium ſibi aſſignatum ex condẽnationibus factis huiuſmodi adminiſtratoribus percipiant, quod ſatis inhumanum videtur Caſtello à Bobadilla lib. 5. Politicæ, cap. 1. num. 251. mihiq; parum huiuſmodi praxis arridet, eò quòd iſti iudices cõmiſſionarij ne pro eorum ſalarijs deficiat, ſubditos (ob leuiſſimam etiam culpam) excoriare ſoleãt, quod nonnihil melius verſuti & practici Senatores Regij Conſilij, æquum
12 enim eſt vt quem futura ſequuntur cõmoda, præcedentia ſequantur incommoda.

13 SED in propoſito maior dubitatio eſt, an huiuſmodi iudices commiſſionis pro rationibus publicis reuidendis

electi criminalibus afficere poſsint pœnis quos reos, doloſos, colludentes, fraudatores & vſurpatores publici patrimonij repererint. In qua difficultate dicendum videtur, quod nullatenus corporalibus ſiue criminalibus pœnis plecti poſſint. Adminiſtratores namque Reipublicæ inſtar tutorum & curatorum habentur, l. Rempublicam, C. de iure Reipub. Euerardus loco 28. arguendo à minore ad rempublicam, Plotus de in litē
14 iuran. num. 745. Vnde cùm tutores & curatores ob dolum vel fraudem in adminiſtratione commiſſum ſola pœna dupli puniri poſſint, vt in l. 5. tit. 14. Par tit. 7. ibi: *Los guardadores de los huerfanos, maguer tomaſſen encubiertamente alguna coſa de los bienes de los huerfanos, que tuuieſſen en guarda, con todo eſſo non ſe la podrian demandar en manera de furto, porque ſon como ſeñores, è tienen lugar à los huerfanos como de padres. Pero tal maldad como eſta no deue quedar ſin pena, cà deuē pechar doblado à los huer*
15 *fanos todo quanto les tomaron.* Quinimò actione de dolo ſimilis pœna ab illis extorqueri non poterit, lapſo biēnio poſt
16 tutelam depoſitam, cùm actio de dolo vltra biennium exerceri non poſsit, l. fin. C. de dolo. l. 6. tit. 16. Partit. 6. vbi Greg. verb. *deſde el dia*, tenet, quod hoc biennium & currit abſenti & ignoranti: licēt contra lapſum competat reſtitutio, ex cauſa abſentię vel ignorantię. Idque tenet eleganter Caſtren. in d. l. fin. Conſequens ergo erit, vt nō alijs acrioribus pœnis Reipublicæ adminiſtratores ob dolum cōmiſſum in adminiſtratione puniantur.

17 SED prædictis non obſtantibus in propoſita ſpecie dicendum erit, huiuſmodi publicos vel Regios adminiſtratores corporalibus pœnis (ob dolos & fraudes in adminiſtratione commiſſos) puniri poſſe: & loquendo in regio theſaurario vel tributorum exactore, eſt text. elegans in Authent. de mandatis principum, §. *Coges*, vbi theſaurarius vel exactor, qui aliqua bona, vel pecunias à ſe collectas vel receptas occultauit, doloſéve retinuit nō reddendo rationem illarum, pœna amputationis manus punitur, & ita tenet Accurſ. ibi verb. *Manus amputationem*, quam ſequitur Socin. conſ. 56. verſ. *Quintò & vltimò*, repetito in conſ. 213. lib. 1. Oſaſcus deciſ. 70. n. 9. in fin. Et loquendo in Decurionibus Reipublicę plumbatorum ictibus fuſtigandos fore voluit Iuſtinianus in l. quilibet, 40. C. de Decurio. lib. 10. Quinimo & ciuili & partito iure theſaurario vel iudici Regio, qui aliquid ex Regio patrimonio ſibi doloſē occultauit, & appropriauit, nec in rationibus intulit, pœna mortis imponitur, vt in §. *Item lex Iulia peculatus*, inſti. de publi. iudi. & in l. 18. tit. 14. Partit. 7. ibi: *Oficial del Rei, que tuuieſſe del algun teſoro en guarda, ò que vuieſſe de recaudar ſus pechos ò ſus derechos, è le encubrieſſe algo à ſabiendas, ò el juzgador que hurtaſſe los marauedis del Rei, ò de algun Concejo, mientre eſtuuieſſe en el oficio, quienquier deſtos ſobredichos à quien fuere prouado, que fizo hurto con alguna deſtas maneras, deue morir porē de.* Quinimo & triplici etiam pœna punitur, vt in l. 18. tit. 5. lib. 9. Recop. loquendo in adminiſtratoribus Regijs fautoribúſque vel conſilium præſtantibus, receptoribuſque eorum, eandem mortis pœnam infligendam fore prædicta iura proclamant, & ita teſtatur Bobadilla lib. 5. Polit. cap. 4. num. 86. vbi dicit, quòd nō ſolùm iſti vſurpatores bonorum publicorum, regaliúmve, pœna arbitraria corporali caſtigari poſsint, verum & pœna mortis (per prædicta iura) puniri debeant: & loquendo in iudicibus vel receptoribus pœnarum cameralium vſurpatoribus pœna ſeptupli mulctandos fore ſuadet l. 11. tit. 6. & l. fin. tit. 9. lib. 3. Recopil. quod verum intelligas præterquam in caſibus, in quibus aliter iure cautum reperitur, aliquā do namque ſeptupli, nōnumquā etiam tripli ſiue quadrupli pœna puniuntur, vt in l. 35. tit. 6. & in l. 19. tit. 7. lib. 3. & melius in l. 13. tit. 14. num. 18. verſ. *Otro ſi dezimos*, lib. 2. Recop. & in legibus ſupra relatis, cùm enim in vno caſu diuerſa pœna

quàm

quàm in alio ſtatuitur, illud quod ſpecialiter eſt diſpoſitum cuſtodiri debet, cùm generi per ſpeciem derogetur, vt in l. aufertur. §. fin ff. de iure fiſci, tenet Auend. 2. part. de exequen. mand. c. 24. n. 1. Azeuet. in d. l. 11. gloſ. *Con el quatro tã to.* Bobadilla d. c. 6. n. 28. Quinimo & vltra pœnas ſupradictas, ad reſtitutionem eius, quod vſurpauerũt, cum maiori intereſſe ſunt condemnandi, ex gloſ. in l. cũ quidam. §. *Eos qui*, verb. *Notum eſt.* ff. de vſur. quam ſequitur Bobadilla lib. 5. Polit. c. 4. n. 86. Quinimo & ſi officialis horrei vel poſiti publici aliquid tritici vel pecuniæ vſurpauerit, vel in ipſius propriosvſus conuerterit, aliquídve ex hoc lucrauerit deportationis pœnæ ſubijcitur, & in totius ſubſtantiæ ſuæ amiſſionem condemnatur, vt in l. 3. C. de condi. in publi. horreis: ac rurſus tale lucrum huiuſmodi poſito applicabitur, ex Platea in l. 1. C. de auro publi. perſequen. Idque tenet Auend. d. cap. 24. n. 3. Bobadilla d. n. 81. Non enim huiuſmodi adminiſtratoribus publicis adminiſtratio bonorum publicorum, vel poſiti committitur, vt ipſi diuites efficiantur, ſed magis vt ſua induſtria Reipublicæ vel Regium patrimonium conſeruetur & augeatur. Quinimo hæc pœna pro prima vice imponenda eſſet. Si verò ſemel atque iterum in huiuſmodi crimẽ incidiſſet, corporaliter puniẽdus eſſet, vt voluit Bobadi. d. n. 38. Quo circa, ſi huiuſmodi adminiſtratores tẽpore officij ſuſcepti paupertate laborabant, & finito officio diuites & opulenti exiſtant, aduerſus eos præſumitur, quòd ex bonis Regijs, Reipublicæ vel poſiti, quæ adminiſtrauerunt, ditati fuerint, & huiuſmodi augmentum poſſet tali Reipublicæ poſito, vel fiſco applicari, vt notat Bald. in l. 1. ante finem. C. de hæredi. vel actio. vendi. Neuiza in ſylua nuptiali, lib. 5. n. 110. verſ. *Sit etiam*, & loquendo in Senatoribus vel Correctoribus & etiam Præſidibus Regijs idem præſumendum reputat Vulcatius Gallicanus in Auidio Caſio, ibi: *An ego Proconſules, an ego Præſides putem, qui ob hoc ſibi Prouincias datas credunt, vt luxurientur? vt diuites fiant? Audiſti Præfectum noſtri Prætorij, ante triduum quam fieret, mendicum, & pauperem, ſed ſubitò diuitem effectum; vnde quæſo, niſi de viſceribus Reipublicæ, Prouincialiumque fortunis?* Idque tenet Accurſ. in l. defenſionis facultas, gloſ. fi. in fin. C. de iure fiſci. Bald. loco ſupra proximè citato, & in Authẽ. licentiam, col. fin. C. de Epiſcop. & Cleri. vbi hoc notandũ exiſtimat contra theſaurarios Regios, & adminiſtratores Rei publicæ: & in Eccleſiæ adminiſtratoribus ita tradit Euerardus loco ab Eccleſia ad fiſcum, & plures coniecturas ex quibus de bonis ſuorum principalium iſti adminiſtratores ditati præſumũtur, cumulat Aimo. conſ. 129. n. 3. Sylua nuptialis lib. 4. n. 20. Rolandus conſ. 49. n. 24. Caualca. de tutor. n. 223. & latè per Gutierr. de tutel. lib. 3. c. fin. per totum, idem Aimo. loquendo in adminiſtratoribus ditatis conſ. 191. n. 8.

PRÆDICTAM tamẽ gloſſę & aliorum ſequatiũ ſententiã reprobat Bald. in l. cùm oportet, n. 22. & 13. C. de bonis quę liber. & in l. ſi defunctus. C. arbitriũ tutelæ, & latius in c. 1. col. 2. verſic. *Item oppono*, de controuer. inter domi. & fid. & cõtra eam dicit eſſe communem Doctorum ſententiã Boſius in practica, tit. de fiſco, n. 49. Salice. in Additio. ad Bernar. Diaz, reg. 9. fol. 4. verb. *Acquiſita.*

CREDEREM tamẽ in propoſito diſtinguẽdum fore inter adminiſtratores Regios, publicos & poſiti, & eos qui priuatam adminiſtrationem exercent, veluti tutores, curatores, ſocios, hoſpitalarios & ſimiles: aduerſus enim illos gloſſæ ſententia locum habebit, ſecùs verò aduerſus hos, qui priuatam adminiſtrationem exercent, & ita erit intelligendus tex. in d. l. ſi defunctus, & in l. etiam, C. de donatio. inter vir. & in l. cura. verſic. *Deficientium.* ff. de muner. & honor. & in cap. 1. 2. reſpon. de fœudo guardiæ, in vſibus fœud. & in c. 1. 12. quæſt. 4. quatenus hæc iura talem ſubmouẽt præſumptionẽ, & ita diſtinguit Caſtellus in l. 27

Tauri,fol.112.vers.*Decimo tertio fuit*,quẽ sequitur Bobadilla lib. 2. Politicæ,c.11. num.5.& 6.vbi refert,quod Imperator Antoninus Pius statuit, vt in introitu officij cuiuslibet gubernatoris eius bona describerentur, vt eo finito appareret quid quantumve durante administratione quæsisset,quod si multum acquisiuisse inuentum fuisset , aduersus eos præsumeretur,quando rationes publicæ in aliquo deficerent,& de hoc vide Gutier. qui latè prosequitur intellectum d.l.si defunctus,in tract. de tutel. lib.3.c. 46.per totum, & ibi ad saturitatem quæstionem hanc ad vtranque partem controuertit. An tutor qui pauper ad tutelam administrandam accessit, & postea in calce administrationis diues reperitur,præsumatur ditatus ex bonis sui minoris,Mascard.concl.1094.

18 SI verò aliquis Regius administrator dolosè prætermiserit se onerare de aliqua parcella,vel in datis computauerit illam,quam re vera nondum soluisset,pœna tripli punitur,& hæc pœna iudicibus regij patrimonij applicatur, & fisco,pro æquis portionibus, & hãc pœnam tripli constituit aduersus similes administratores,l.18.tit.5.lib.9. Recop. & licèt illam durissimam reputet Bobadilla d.n. 28. tamen non egreditur delicti seu doli culpam & perfidiam.

19 ADVERTENDVM tamẽ erit,quòd prædicta pœna non punitur administrator,dummodò per annum ad minus nõ steterit in occultandi dolo à die rationis calculatæ,vt in l.cum eo.ff.ad l. Iuliam pecula.& ita tenet Faber.in dict.§. *Lex Iulia peculatus*,institu.de publi. iudi. & hanc sententiã refert & sequitur Gregor. Lup.in l.18.tit.14.Partit.7.verb. *Mientras estuuiere en el oficio*:quod ego intelligo, cùm adhuc in administratione persisteret, secus verò si iam totius administrationis rationem reddidisset, &
20 apocham quitationis recepisset, quam vulgò dicimus *finiquito*,quia ex hoc dolus & vsurpandi animus probatur. Si tamen sola præsumptio vsurpati patrimonij subsisteret,non detur aduersus illos conditio furtiua, propter administrationis velamen, sed dumtaxat actio de rationibus distrahendis ad interesse,ex text.in l.6.tit.16. part.7.quod in terminis tenet Gregor.Lup.in l.5.tit.14. Part. 7.vbi loquendo in tutore detinẽte seu occultante aliquam parcellam in rationibus pupillaribus dicit, quòd ob dolum præsumptum solum possunt isti tutores & curatores in duplum & expensis condemnari,si tamen de dolo & animo contrectandi constasset , actio furti etiam competeret,ex text. in l.actione, ff.de tutel.& ratio distrahendi ibi: *Quod si furandi animo fecit,etiam furti tenetur*. Si tamẽ administrator publici horrei esset, qui triticum in proprios vsus cõuersit, arbitrio iudicis punitur, & hoc arbitrium , non vltra pœnam deportationis, & totius substantiæ iacturam progreditur,vt in l.nulli.C.de condi.in publi.horreis,lib.10. Si tamen reperiatur frumentum horrei publici terra , palleis,vel tamo miscuisse & vendidisse,in setenis condemnandus venit, vt in l.3. tit.5.lib.1.Recopil.quam omnino circa hoc vide, & probatio in hoc relinquitur arbitrio iudicis , vt in l.5.tit.25.lib.5. Recopilat.§.7.& 8.quę adhuc ambulat in quaternello legum siue nouarũ pragmaticarum.

21 VLTIMÒ & finaliter dubitatur, an calculatores, qui dolosè vel per gratiã rationes falsas dispunxerunt, animo aliquem intercipiendi, actione ciuili tantum conueniri, an etiam criminaliter puniri possint. Et in primis est præsupponendum, quòd præsumptio est pro calculatoribus quod legitimè sine dolo & fraude calculauerint,vt tenet Socin. cons.90.in fin.vol.4. & alij relati à Mascard.de probatio.cõcl.253. n.20. si autẽ in dolo reperiãtur actio ad interesse aduersus tales falsos vel dolosos calculatores competit,ex text. in l.fin. ff. si mensor.fal.mod.dixer.ibi: *Ego etiam aduersus tabularium puto actiones dandas,qui in computatione fefellit*. Quinimo & lege Iulia

de

de falſis puniri poterit, ex tx in l. 8. tit. 7. Part. 7. ibi: *Que ſi el Contador fiziera à ſabiẽ das yerro en la cuenta, que faria falſedad, è ſi aquel que ſe fallaſſe perdidoſo por tal cuenta, no pudieſſe recibir enmienda del otro, de aquello que menoſcabare, dezimos que el Contador es tenudo de ge lo refazer de lo ſuyo, por la falſedad que fizo. E aun dezimos demas desto, que le deue poner en pena por ello el juzgador ſegun ſu aluedrio.*

22 QVOD autẽ prædicta lex Partitæ innuit, ſcilicet quòd debeat fieri diſcuſſio in bonis illius, qui commodum falſæ & doloſæ computationis reportauit, antequam ad calculatorem perueniatur, verum intelligas, quando rationes fuerunt priuatim inter ſocios, vel alios diſpũctæ, prout ipſa lex præloquitur; ſecùs tamen eſſet, vbi rationes iudicialiter diſpunctæ fuiſſent, quia hoc caſu directè aduerſus falſum calculatorem pro damno ex mala calculatione reſultante agi poſſet, vt voluit Abb. in cap. quia indicãte, num. 10. de præſcriptio. ex text. in l. ſi duobus, §. *Idem Pomponius.* ff. ſi menſor fal. mod. dixe. Quam ſententiam refert & ſequitur Felin. ibi num. 2. vbi refert Florianum teſtantem ſe ita praxi vidiſſe receptum. Et hanc ſententiam ſequuntur etiam Angel. & Iaſo. in §. *Quædam*, num. 81. inſtit. de actio. Et loquendo in calculatoribus & agrimenſoribus hanc ſententiam tenet Hieronym. de Mõte-Brixiano in tit. de finibus regun. cap. 33. num. 1. Vbi hanc ſententiam extendit, etiam vbi culpa ſola interuenien te damnum emerſiſſet alicui ob ignorãtiam & imperitiam eius, qui calculandi officium ſuſcepit: & ratio eſt; quia maxima culpa eſt aſſumere aliquem officiũ ad ſe non pertinentem, quia hæc culpa dolo æquiparatur, ex l. magna negligentia. ff. de reg. iur.

23 ADVERTENDVM tamẽ erit, quòd licèt prædicta l. Partit. aſſerat, quod iſte doloſus calculator poteſt arbitrio iudicis puniri, tamen pœna non poterit eſſe corporalis, quia vbi pœna iudicis arbitrio relinquitur, non habet locum pœna ordinaria, neque per conſequens pœna corporalis, ex deciſio. text. in l. 3. C. de conditis in publi. horreis, lib. 10. ibi: *Hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ ſubiectus, totius ſubſtantiæ cogatur ſubire iacturam.* gloſ. in §. *Inſumma*, inſtit. de publi. iudi. Grammaticus deciſio. 23. num. 20. Bobadilla lib. 2. Politic. cap. 10. num. 21. & 22. Salazar de vſu & conſuetu. cap. 5. à num. 6. vſque ad num. 13. & an hoc ſimpliciter ſit verum, declarat Menoch. lib. 1. de arbitra. cap. 86. per totum, & conſil. 94. num. 28. Segura in directorio iudicum, 2. parte, cap. 10. num. 11. in fin. vbi dicunt, quòd vbi non habet locum pœna ordinaria, non habet locum pœna corporalis, ex cuius deciſione apparet malè ſenſiſſe Bart. in l. ob fœnus, ff. de adminiſtrat. tutor. quatenus tenet, quod ſi tutor non poteſt ſoluere intereſſe minori, reſultans ex eo, quòd pecunias pupillares non collocauit (argument. illius text.) corporaliter puniri poſſit. Verbum enim illud, *extra ordinem*, de quo in dict. l. ob fœnus, non de corporali pœna, ſed de exilio vel relegatione debet intelligi ex ſupra relatis.

HACTENVS, candide Lector, quę de ratiocinijs adminiſtratorum ingeniolum noſtrum penetrauit, tibi libentiſſimo animo oſtendit, ſi quid tamen labe aut vituperio dignum in præſenti tractello protulerim (proferam autem plura) ſi quidem doctior euaſiſti, pro acerrimi ingenij tui facultate cenſurabis. Ignarus autem aut taceat, aut melius edat opus.

Vale.

VARIA-

VARIARVM EX CÆSAREO, REGIO, ET PONTIFICIO IVRE COMPVTATIONVM

TOMVS SECVNDVS.

AD LECTOREM.

VM adhuc variæ ſint computationes in iure difficiles, quæ in diſcurſu tractatus de ratiocinijs adminiſtratorum minimè congruis in locis adaptari potuerunt, ideò illas, quas ex varijs Doctorum tractatibus collegi, hic tibi, amantiſſime Lector (quaſi faſciculo quodam) annectere curabo: vt deinceps iam non per vaga Scribentium volumina anxiatus diuageris, ſed ea in promptu (quandocunque opus fuerit) habeas. Sume igitur opuſculi noſtri ſingulare proficiendi Reipublicæ deſiderium, & lucubrationculam noſtram æqui boniq́ue conſule, maiora deinceps ſpectaturus, ſi huius noſtri laboris detractor non fueris: huiuſmodi enim generis homines, tametſi Authoribus parum obſint, cùm ab improbo vituperari laus ſit, nonnunquam faciunt, vt multi, contra bonum commune Reipublicæ, abſcribendi inſtituto calamum cohibeant. Verum mihi non tam infirma mens eſt, vt detractores tales, aut eorum occulta linguæ iacula metuam, cùm aſſiduè huius ſordidi muneris participes eſſe ſoleant, qui vix primoribus labrijs legalis philoſophiæ dulcedinem deguſtarunt, & tandem ex abruto, temerè, & nonnunquam inuerecundè, aut ſupremos Iuriſprudentiæ Patres, clanculum mordere, non verentur. Recipe igitur, candide Lector, has noſtras ineptias, ſi magis huiuſmodi eas dicere quàm amoris primitias velis, quoniam aliquando eas attento animo perlegiſſe, non pœnitebit. Vale.

SVM.

SVMMARIVM.

1 Meliorationes tertij vel quinti non deducuntur de dotibus, vel donationibus ſimplicibus à parentibus factis.

2 Reſiduum tertij vel quinti qualiter ſit deducẽdum, vbi prius donatum aliquid fuerat in ratione tertij vel quinti.

3 Tertio & quinto donatis quis eorum prius detrahi debeat.

4 Melioratio tertij, quæ præceſſit, minuit meliorationem quinti poſteriorem.

5 Donatum à patre filijs in vita inſtar ſupremi iudicij habetur.

6 In deductione tertij & quinti inſpicienda ſunt bona, quæ defunctus reliquit tempore mortis.

7 Donatum à parentibus in vita, cenſetur donatum pro ratione tertij, vel quinti, vel vtriuſque.

8 Tertium, vel quintum ab aliquo in vita, vel morte donatum, debet deduci conſideratis bonis ab ipſo donante tempore mortis relictis.

9 Iudicium familiæ herciſcundæ non debet extendi ad ea quæ ſunt extra patrimonium defuncti.

10 Pater ſi donauit in vita ſeptem millia, & in morte octo millia tantùm reliquit, ſuppoſito quod illa prior donatio facta fuit in ratione tertij vel quinti, qualiter facienda erit deductio ſiue computatio talis tertij, vel quinti.

11 Pater ſi fecit in vita donationem irreuocabilem pro ratione tertij vel quinti, vel vtriuſque, deinde fecit alias donationes oneroſas, vel ob cauſam, an tertium illud vel quintum deduci debeat de prædictis donationibus iunctis cum reliquis bonis exiſtentibus tempore mortis,

12 Contractus ex conuentione partium legem accipiunt.

13 Patre donante tertium vel quintum irreuocabiliter bona eius manent affecta defalcationi illius tertij vel quinti.

14 Tertium vel quintum qualiter ſit deducendũ, vbi coniux ſuperuiuens habitura eſt quartam, ex diſpoſitione Authenticæ præterea. C. vnde vir & vxor.

15 Quarta, in qua ſuccedit coniux ſuperuiuens habetur inſtar iuris alieni.

16 Libra quot Caſtellanos faciat.

17 Caſtellanus cuius fuerit valoris.

18 Mater cui datæ fuerunt arrhæ, ſi alicui filio tertium prælegauit, an prædictæ arrhæ accumulari debeant cum aceruo cæterorum bonorum, producendo prædicto tertio.

19 Mater an poſſit meliorare aliquem ex filijs reſpectu arrharum, quæ à marito accepit.

20 Computatio qualiter ſit facienda, vbi filius primi matrimonij, qui alteri fratri eiuſdem matrimonij ſucceſſit, diſpoſuit de tertio, relinquendo illud alicui extraneo: & an ad illius deductionem debeat æſtimari proprietas bonorum illius filij prædefuncti, caſu quo pater, vel mater ad ſecundas nuptias tranſierit.

21 Parentes ad ſecunda vota tranſeuntes ſtatim & ipſo iure priuantur proprietate bonorum à filijs primi matrimonij acquiſitorum.

22 Filius primi matrimonij, qui ob parentis binubium in proprietate bonorum fratris præmortui ſucceſſit, liberè de illa proprietate diſponere poteſt.

23 Exceſſus donationis inofficioſæ an ad collocationem adduci debeat pro deductione tertij, vel quinti, vel vtriuſque.

24 Exceſſus illius quod pater inofficioſè donauit, non cenſetur eius poteſtatem egrediſſe.

25 Donationes minutæ an in quinto debeant computari.

CAPVT I.

De computatione facienda in deductione tertij & quinti.

LLVD maximè inter legum Taurinarum Scriptores controuerti & dubitari ſolet, qualiter ſit facienda tertij vel quinti deductio & computatio, & maximè vbi teſtator

ſtator in vita aliquid alicui donaſſet,& poſtea in teſtamento reſiduũ quinti vel tertij legaſſet,vel prælegaſſet.Et pro eui dentiori horũ dubiorũ explicatione in
3 primis erit præmittenda legis 25.Tauri deciſio,qua cautũ extat,quod meliorationes tertij & quinti non detrahantur de dotibus,vel donationibus ſimplicibus.Et ratio decidendi illius textus ſecundum communiter Scribentes ibi, ea fuit,quia ſimiles donationes quæ præceſſerunt,licèt ad collationem adducũtur,verè tamen in bonis teſtatoris tempore mortis manſiſſe, dici non poſſunt, vt ibi voluerunt Palatius Rubeus, & Tellus Ferdin.& Angulus de meliorationibus,l.9.gloſ.2.n.1.

2 QVO fundamento præſuppoſito, videndum erit, qualiter reſiduum(quod calculatores dicunt, *remanente de tercio ò quinto*)deduci debeat, vbi aliquid prius donatũ fuerat in ratione tertij vel quinti.Et Cifontanus in dict.l. 25. num. 5. in ea eſt ſententia,vt prius tertium,deinde quintum deducatur,eò quòd quintum minui non poſſit per tertij deductio-
3 nem, vt in l.214.ſtyli, vbi prius quintũ quàm tertium deducendum fore cauetur.Idque tenent Palat.Rube. & cæteri Scribentes in l. 29. Tauri, Aiora de partitionibus,2. part. quæſt. 5. num. 9. Matienç.in l.1. gloſ.1.num.2. tit.5.lib.5. Recopil.

VERVM licèt prædictæ legis ſtyli deciſio vſu forenſi recepta ſit, vbi vtraque melioratio in eodem teſtamento facta fuit,aut ſi in diuerſis, præceſſit tamen melioratio quinti irreuocabilis.

4 ADHVC ſi melioratio tertij præceſſit,minuit meliorationem quinti poſteriorem, eò quòd hoc caſu melioratio quinti fieri nõ potuit,niſi ſaluo iure tertij prius irreuocabiliter donati. Et hãc ſententiam tenet Angulus de melioratio.l.9.gloſ.2.Gutier.in pract.quæſt.lib. 2.quæſt.42.num.1. Quorum ſententia confirmari videtur ex eo, quia tali caſu melioratio tertij iam deducitur tanquã æs alienum,quod ante omnia eſt deducendum,ex text.in l.ſubſignatum.§. *Bona*.ff.de verbor. ſignific. Vnde cùm in computanda ſubſtantia paterna prius deducẽda ſint debita paterna, vt ex inde appareat quantum veniat in legato quinti,vel tertij prælegato,vt dixit Bart. in l.fundi Trebatiani.ff.de vſufruct. legat.& in l.denique,in fin.& l.cohæredibus.C.de compẽſatio. neceſſariò prius erit tertium deducendum, quando ante teſtamentum alicui filio fuiſſet donatum,ne aliàs perfecta donatio reuocari in totum, vel ſaltem minui contingat, cõtra regulam l.perfecta donatio. C. de donatio.quæ ſub modo.

5 HÆC tamen Anguli ſententia ex eo periculoſa videtur, quia datum à patre filijs in vita,vim ſupremi iudicij habet, & perinde haberi debet, ac ſi in morte datum & relictum eſſet,ex text.in l.ſi filia.§.*Si pater*.ff.familiæ herciſcundæ.ibi: *Non videri donationem.ſed potiùs ſupremi iudicij diuiſionem*.Et hanc difficultatem ſenſit Molina de Hiſpan.primog.lib.1. cap. 12.num.1.& 2.& 7.ex Celſo conſil.120. num. 43. Igitur ſi donatio tertij in vita facta habet vim legati in teſtamento relicti,& in tantum aſſumit naturam vltimæ voluntatis,vt vſque ad mortem reuocari poſsit,eò quòd voluntas donantis ſit deambulatoria vſq; ad mortem, vt in l.cum duobus.§. *Idem reſpondit*. ff. pro ſocio, non maius ius habebit melioratus per cõtractum in tertio, quàm ſi in teſtamento tertium prælegatum fuiſſet;igitur cùm ad deductionem tertij & quinti inſpicienda ſint bona, quæ relicta fuerunt à teſtatore tempore mortis,vt in d.l.29.& 23.Tauri,ſemper quintum prius erit deducendum,ex diſpoſitione dictæ legis ſtyli.

PRO ſedanda tamen hac difficultate,diſtinguendum erit, fuerit tradita poſſeſsio rei, in qua fuit facta melioratio necne. Primo enim caſu ſi verè vel etiam ſi ficto modo(vt per traditionem inſtrumenti vel clauſulam conſtituti) tradita fuiſſet poſſeſsio tertij ex cauſa oneroſa donati, prius tertium quàm quin-

quintum deducendum erit, veluti ſi donatum eſſet filio ratione matrimonij, vel etiam patrimonij, vt filius ad ſacros ordines promoueretur; quia & hæc cauſa oneroſa dicitur, ſaltim reſpectu Epiſcopi; cùm aliàs quam dato per patrem patrimonio filio, illud non ordinaret, ne aliàs neceſſitate illum alendi adſtringeretur, caſu quo inopia laboraſſet, ex text. in cap. Epiſcopus, & cap. tuis quæſtionibus, de præbend. & ita in propoſito tenent Cifontanus, & Tellus in l. 17. Tauri, Couar. in cap. Rainaldus. §. 2. n. 7 Angulus de meliorationibus dict. l. 9. gloſ. 10. num. 7. Talis enim donatio oneroſa ex quacumque cauſa facta, tãquam æs alienum reputatur, & vt debitum de aceruo bonorũ ante omnia deducitur. Secundo verò caſu, hoc eſt, quando nõ fuerat tradita poſſeſſio, ſecus erit; quia tanquam bona tempore mortis à teſtatore relicta, reputat quælibet donatio de tertio, vel quinto in vita facta, ſi poſſeſſio non fuerit tradita, & ideo prius deducetur quintum, quàm tertium.

SECVNDA tamen huius diſtinctionis pars procedit, niſi inter partes actũ fuiſſet, vt talis donatio ſuum effectum ante mortem donãtis ſortiretur (quod fieri poteſt ſecundum Tell. in l. 25. Tauri, num. 3. verſic. *Ad primum igitur*) quo caſu non eſſet in computatione & deductione tertij vel quinti tempus mortis attendendum, nec procederet diſpoſitio prædictarum legum. 19. & 23. Tau.

QVIBVS ſic præmiſſis accedo ad dubium illud, de quo Tellus in dict. l. 25. n. 4. tãtum feſtum facit, vt eum quaſi rem magnam, ſubtilem & difficilem exordiatur, dicens. Nunc autem inſtat tempus, vt promiſsionem quam feci, in l. 23. adimpleam, an ſi pater aliquid in vita donauit (quod donatum cenſetur pro ratione tertij vel quinti) vt in l. 26. Tauri, & poſtea in teſtamẽto reſiduum eiuſdem tertij vel quinti eidem vel alij legauit, vel prælegauit, an in deductione huius remanentis tertij vel quinti debeat haberi reſpectus ad illã rẽ prius donatam ſimul coacernãdo illam cum bonis tempore mortis per teſtatorem relictis, an verò res illa in computatione talis tertij vel quinti attendi & conſiderari non debeat, ſed dictum legatum vel prælegatum remanentis, de bonis tempore mortis relictis tantùm detrahatur.

PRO cuius difficultatis explicatione, in primis ſciendum erit, quod tertiũ vel quintum ab aliquo in vita vel morte donatum, debet deduci conſideratis bonis ab ipſo donante tempore mortis relictis, vt in l. 19. Tauri, ibi: *Con tanto que no exceda el dicho tercio de lo que montare y valiere la tercia parte de ſus bienes al tiempo de ſu muerte.* Et rurſus in eadem l. ibi: *Que la tal mejora aya conſideraciõ à lo que ſus bienes valieren al tiempo de ſu muerte, y no al tiẽpo que ſe hizo la dicha mejora.* Rurſus prędictum tertiũ vel quintum deduci nõ debet de dotibus vel donationibus propter nuptias, nec etiam de alijs donationibꝰ quas filij reduxerint ad collationẽ, vt inferius in dicta lege cauetur, ibi: *El tercio y quinto de mejoria hecho por el teſtador, noſe ſaque de las dotes y donaciones de las nupcias, ni de las otras donaciones que los hijos y decendientes traxeren à colacion y particion.* Quibus regulis pro conſtanti habitis, nulla quidem difficultas oriri poterit. Si ad deductionem huius remanentis tertij vel quinti capias omnia bona à teſtatore tempore mortis relicta, & ex illis (ſecũdum diſtinctionem in quæſtione præcedenti propoſitam) tertium vel quintum deducas, quod ſi decem fuerunt in vita donata, & tertium vel quintum, vel tertium & quintum ſimul alicui donatum, ad duodecim ſummam aſcendat, illa duo quæ ſuperſunt, præſtanda erunt legatario, vel ei qui in teſtamento fuit melioratus, & hæc computatio eſt facienda, vbi poſſeſsio donationis primæ tradita fuerat in vita donantis. Si tamen poſſeſsio tradita non fuerit verè, vel fictè, vt tradit Matienç. contra Tellum in l. 11. gloſ. 3. tit. 5. lib. 6. Recop. illa bona prius in ratione tertij,

vel

vel quinti,donata realiter & verè coacet uari debent cũ bonis à teſtatore relictis tẽpore mortis, & ex omnib⁹ illis deducetur reſidua tertij vel quinti melioratio,& hæc eſt cõmunis omniũ ſentẽtia.

TELLVS tamen rem hanc à terra ad cœlum,ſeu vt melius dicam, ad aëtis regionem extollens,maturius cogitando & ſemper ſecum hoc reuoluẽs, in huiuſ modi computatione dicendum cenſet, habendam eſſe rationem non ſolùm bonorum,quę defunctus tempore mortis reliquit,ſed & rei prius donatæ, non tamen vt ex ea aliqua defalcatio fiat in dã num primi donatarij, & adeò hoc verũ cenſet,vt dicat in dict.l.25.num.4.verſ. *Sed maturius*,quod aliud ſentire vel affirmare eſſet infirmitas intellectus, idque, vt ipſe dicit,viua & aſpirãte ratione demonſtrare (euidentia quadam mathematica)intendit, ita quòd aut fatẽdum ſit neceſſariò eius opinionem eſſe putã veritatem, aut ex dictis legibus Taurinis ſit concedendum, parentes vltra tertium & quintum poſſe donare, in præiudicium legitimæ filiorum,vel ſaltim eoſdem parentes non poſſe de integro tertio,& quinto diſponere, quæ vltima duo eſſent contra diſpoſitionem apertam dictarum legum Taurinarum.

ET ad huius ſuæ opinionis(admodũ aſſiduis lucubrationibus abſolutè) fingit exemplum in hunc modum. Pone quod parentes in prima donatione de tertio vel quinto decẽ conſumpſerunt, poſtea verò tempore mortis eundem filium ſeu alium deſcendentem in reſiduo dicti tertij vel quinti meliorauerũt, & tempore mortis centum & viginti in bonis reliquerunt.Cęteri cohæredes ex l.19. & 23. Tauri prætendunt, tertium & quintum extrahendum eſſe tantùm ex bonis, quæ defunctus tempore mortis reliquit,quæ cùm fuerint centum & viginti,cõſequetur iſte melioratus pro integro tertio & quinto quinquaginta & ſex.

ET ſecũdum prædictã computationem , patrem vltra præmiſſum legibus Taurinis diſponere palàm docere intẽdit,cùm de aceruo bonorum paternorum pro vna parte deducãtur illa quinquaginta & ſex, & pro alia reliqua decem quæ prius in vita fuerant donata, & ita in propoſito caſu & figura impoſſibile putat , quod attendatur tempus mortis.

RVRSVS ſi ex bonis tempore mortis à patre relictis extrahantur illa quinquaginta & ſex,quæ faciunt & comprehẽdunt integrum tertium & quintum, & ex illis extrahantur illa decem , quæ prius pater in vita donauerat, & illa reincorporentur cum aceruo bonorum, exiſtimat aliud ſequi incõueniens,ſcilicet quòd parentes non poſſent de integro tertio & quinto diſponere, ꝙ hoc modo demonſtrare intendit. Dicit inquam,illa quinquaginta ſex,eſt tertium & quintum,quæ defunctus reliquit,ſed illud omne quod ſimpliciter pater in vita donauit, dicitur in ratione tertij & quinti donaſſe,ex l. 26. Taur. & illud ꝙ iam donauit ſecundum præcedentem computationem,extrahitur ex tertio & quinto,& fit ſolutio ex bonis extra patrimonium defuncti exiſtentibus,vnde ſecundum hoc pater tantum diſponit de quadraginta & ſex in ratione melioris ; cùm de quinquaginta & ſex poſſet diſponere, habita conſideratione ad bona quæ reliquit tempore mortis,& ſic non diſponit,quoniam decem quæ prius legauerat,non ſunt ex hac diſpoſitione:& ideo cùm ex ſupradictis cõputationibus vtrũque inconueniens,& impoſsibilitas ſequatur,dicendum exiſtimat, nullã ex ipſis computationibus eſſe iuridicam. Ex quibus ipſe computationem noſtram aliter faciẽdam arbitratur dicens,quod habito reſpectu ad tẽpus mortis ſecundum diſpoſitionem l. 23.Tauri,illud quod prius donatũ erat in ratione tertij & quinti verbaliter accumuletur cum bonis tempore mortis relictis , & ex eis extrahatur tertium & quintũ,nihil tamen diminuẽs primę donationi , & ex hoc tertio & quinto ex-

trahantur illa decem, quæ prius donata fuerant. Et ſecundum hanc computationem vnuſquiſque cõſequetur quod ſuum eſt, quia melioratus in tertio & quinto conſequetur ſexaginta & partem illius numeri qui ſupererit, quæ cõprehenduntur in tertio & quinto vniuerſorum bonorum. Ex eis tamen extrahentur decem, quæ prius donauerat in eiſdem rebus quibus prima donatio de decem confecta fuit.

In hac tamen difficultate dum noſter Tellus per æthera & aërea diuagaſſet, & ſuper pennas ventorum volitaſſet, Hycarei pelagi aquas (miſerè cadens) deguſtauit, & quædam quaſi mera ægrotantium ſomnia typis mãdauit, & quod peius eſt, quod dum ſuæ opinionis inconuenientia nota habuiſſet, pertinaciter illam defendere non dubitauit. Quid enim quæſo magis à mente dictarum Taurinarum legum eſt, quàm ad deductionem tertij & quinti alia bona aliena, & extra patrimonium teſtãtis exiſtentia accumulare, præter illa quæ defunctus pater tẽpore mortis reliquit: ſiquidem manifeſtè in d.l. 19. cauetur, *Que la tal mejora aya conſideracion à lo que ſus bienes valieren al tiempo de ſu muerte.* Certè aut fatendum eſt, quod illa decem prius donata & tradita erant in proprietate filio acquiſita, aut ſi ad computationem adducantur, non conſequetur melioratus integrum tertium & quintum, reſpectu bonorum tempore mortis relictorum; cùm tantum quinquaginta & partẽ illius numeri, qui ſupereſt, recipiat, cùm inſpectis bonis tempore mortis exiſtentibus (in exemplo à Tello relato) quinquaginta ſex capere deberet. Et licèt huic difficultati Tellus conetur reſpondere, tamen eius reſpõſio friuola & ſine fundamento eſt: cùm de iure ſit indubitatum, quòd iudicium
9 familiæ herciſcundæ non debeat extendi ad ea quæ ſunt extra patrimonium defuncti, de cuius bonorum diuiſione agitur, vt in l. hæredes. §. *Quod pro emptore.* ff. de petitio. hæredita. fiet igitur in caſu propoſito cõputatio in exemplo ſuperius ex Tello relato, computatis tantùm bonis à defuncto relictis, & erit tertium & quintum de quinquaginta & ſex. Et hæc demptis illis decem prius donatis in vita tradentur ipſi legatario, & ſic ſupra decem habebit quadraginta ſex, & per conſequens quinquaginta & ſex, ad quæ aſcendit tota donatio tertij & quinti: & cùm exemplum à Tello propoſitum in tertio & quinto poſſit intricare aliquantulum hanc computationem, ego in ſolo quinto donato & legato pono exemplum in hũc modũ. Sempronius in vita donauit Titio octo, & in morte reliquit quinquaginta, & legauit eidem vel alteri reſiduũ quinti, certè ad deducẽdum iſtud quintum vel reſiduũ quinti de quinquaginta tempore mortis relictis, quintũ erit deducendũ: & ſic melioratus in remanẽte habebit duo tantùm, quę deficiebant ad implendum totum quinti valorem, quod eſt de decem; & hæc eſt clara, & veriſſima computatio, & eam tenet Angulus de melioratio. l. 9. gloſ. 3. vbi communem tutatur ſententiam. Quinimò & ipſe Tellus vbi ſupra, dictam communem vbique iudicum & aduocatorum conformi iudicio approbatam fuiſſe teſtatur, & ingenuè confitetur, eam ab omnibus aduocatis & iudicibus vſque ad ſua tempora fuiſſe canonizatam; ita vt cùm ſæpè ipſe articulum iſtud in praxi habuiſſet, nunquam pro ſua opinione obtinere potuit: quod quidem iuſtiſſimè factum fuit, quia communis opinio in ſimplicitate dictarum legum Taurinarum fundatur, & ex ea nullum reſultat inconueniens, ex illis quos Tellus ponderauit vbi ſup. Quinimo pater diſponit de quinto vel tertio integro illorum bonorum, quæ reliquit tempore mortis, & melioratus itidem totum tertium & quintum recipiet, & filiorum legitimæ nõ diminuerentur aliquo modo, prout fieret in exemplo à Tello Fern. relato, vt clara & euidenti demõſtratione mathema-

thematicus quilibet (& ſi cæcus) videre, & manibus contrectare poterit. Ex quibus manifeſtè patebit Gomezium, & Tellum in hoc ab ſcopo veritatis aberraſſe, quatenus ſenſerunt, donationem prius factam coaceruandam eſſe cum bonis tempore mortis relictis pro deductione tertij, vel quinti, vel vtriuſque vel reſidui illorum: nimis enim ex tali accumulatione legitimæ filiorum decreſcerent, & tertium & quintum augeretur, contra mentem legis 23. Taur. quæ (vt inquit Ioannes Gutier. in lib. 2. practicarum, quæſt. 60. num. 1.) fauore cæterorum filiorum, qui ex donatione præiudicantur, facta fuit. Et hanc noſtram ſententiam (licèt aliquantulum ſub nube) tenere voluit Aiora de partitio. 2. part. queſt. 3. 4. par. fol. 222. & Angulus loco ſup. citato, vbi ad obiectiones Telli ſufficienter ſatisfacit, & hæc eſt communis praxis, à qua in iudicando & conſulendo recedere eſſet defectus & infirmitas intellectus.

VLTERIVS in propoſito dubitá-
10 tur, ſi pater donauit & tradidit in vita ſeptem millia, & in morte ſolum octo millia reliquit (ſuppoſito quod illa prima donatio cenſetur pro ratione tertij & quinti ex l. 26. Tauri) qualiter illud tertium & quintum deduci debebit, ad hoc ne cæteri filij grauentur in legitimis. Et certè hæc computatio videtur prima facie difficilis, ſed luce meridianâ clarior exſequentibus redditur. Fiet igitur in hunc modum, quod computatores deducant tertium & quintum ex illis octo mille ducatis tempore mortis relictis, & illud abſoruet. iiijj. D. ducatos cũ certis alijs marapetinis, vnde ſi filius recepit in vita ſeptem millia, donatio illa tempore mortis reperitur inofficioſa in alijs iijj. D. ducatis qui ſuperſunt, accepto tertio & quinto, & eos talis donatarius reddet, vt coaceruãdo illos cum alijs octo mille relictis à patre, ex vndecim millibus & quingentis ducatis, fiat deductio tertij & quinti, quæ aſcendet ad vjcccxx. ducatos, cũ certis alijs marapetinis, & ſic ſupra ſummã de iijj. D. ducatis qui remãſerunt in poteſtate donatarij, accipiet melioratus in remanente reſiduum vſque ad complementum tertij & quinti, quod erit vjjDcccxx. ducatos cum certis alijs marapetinis, & ita efficietur computatio ex mente dictarum legum Tauri.

11 PRÆTEREA pone, quod pater fecit filio donationem in vita irreuocabilem in ratione tertij & quinti, vel alterius ex illis, deinde ipſe pater ex cauſa oneroſa, dotis, vel donationis propter nuptias, vel alterius ob cauſam, quæ ad collationem & diuiſionem trahitur, aliquid donauit, dubitatur modò (attenta diſpoſitione legis 25. Taur. quâ cauetur, vt tertium vel quintum non deducatur de dotibus vel donationibus propter nuptias, vel alijs quæ ad collationẽ adducuntur) an quintum vel tertiũ ſolùm ſit extrahendũ de bonis relictis tẽpore mortis teſtatoris ex d. l. 23. an verò & de prędictis donationibus poſterioribus ſimul. Et videtur dicẽdum, quòd prædicta melioratio tertij & quinti nõ ſit deducenda de dotibus, &c. cùm hoc in d. l. Taur. prohibitum ſit.

SED prædictis non obſtantibus, calculatores ad deductionẽ tertij & quinti faciẽt cumulum omniũ donationũ poſt dictã meliorationem factarũ, & iunctis cũ bonis tempore mortis patris relictis deducetur ex illis tertiũ & quintum, niſi tempore donationis tertij & quinti actum eſſet, vt illa donatio ſortiretur effectũ ſecundũ tempus in quo facta fuit, nõ tamẽ in morte teſtatoris, q̃ quidem partiũ conuẽtione fieri poſſet, ex Tel. in d. l. 23. n. 3. cùm contractus ex partium
12 conuentione legem accipiant, vt in l. contractus. ff. de reg. iur. alias autem ſequeretur notabilis incõueniens in prę-iudicium illius meliorati, quia pater ad nihilum poſſet redigere donationem tertij & quinti, donando alijs ex cauſis oneroſis quidquid ſibi placeret. Et hanc ſententiam veriſſimam reputauit Tel. in l. 25. Taur. num. 3. Matienç. in l. 9. tit. 6.

lib.5.Recopil.gloſ.3. num. 2. Angul. de
13 meliora.l. 9. gloſ. 3. num.3. in fin. Ioan. Gutier.lib.2.pract.quæſt.62.num. 1. vbi dicit,quòd eo ipſo quòd pater facit donationem irreuocabilem tertij & quinti,vel alterius ex illis,bona donatoris remanent affecta defalcationi, & ſic cùm reliquum ſit legitima filiorum,omnino debet de donationibus quibuſcunque poſterioribus extrahi,niſi alię donationes meliorationem præceſsiſſent.

PRÆTEREA hoc in propoſito prę-
14 termittendum non eſt,ſcilicet,qualiter ſit deducendum tertium & quintum melioration is, vbi alter ex coniugibus ſuperviuens quartam bonorum relictorum à coniuge mortua habere debet,ex diſpoſitione Authen. præterea. C.vnde vir.& vxor.& l.7.tit.13.Part. 6. In qua difficultate dicendum videtur, quòd prius quarta ſit deducenda, deinde quintum vel tertium ſit menſurandum. Quæ ſententia ex eo ſuaderi videtur, quia quarta illa, in qua ſuccedit
15 ſuperviuens coniux,habetur inſtar æris alieni, quod ante omnia eſt deducendum, vt in l. ſubſignatum. §. *Bona*. ff. de verbor. ſignificat. & in propoſito dixit 16
Bart. in dict. Authent. præterea, quòd quarta,quæ debetur coniugi ſuperſtiti, 17
eſt debitum legale, quòd contrahitur tempore contractus matrimonij abſq; dote,ſiue patrimonio coniugis pauperis,& eum ſequitur Curtius Iunior ibi, num.19.dicens, hanc ſententiam communem Tellus Fernandez in l.9. Taur. num.32. Et pro hac ſententia pondero text.in dict. Authent. præterea, quatenus compenſat legatum à coniuge diuite mortuo,coniugi viuo factum,cum dicta quarta. Non enim aliter prædicta compenſatio locum haberet,quàm ſi ex diſpoſitione legali debitor exiſteret,coniux dies præmoriens, coniugi pauperi ſuperexiſtenti, vt in l. ſi cum dotem, §. *Si pater*. ff.ſoluto matrimon. & in l. huiuſmodi. §. *Si pater*. ff. delegat.1.& vtrobique notant Bartol.& Paulus,Simon de Prætis lib.4. vltimar. volunt.dubit.6.Et ſic dicendum videtur, quartam coniugi pauperi debitam inter ęs alienum extrahendam fore de cumulo, & aceruo bonorum, & ex alijs bonis,quæ ſupererunt, extrahetur melioratio tertij & quinti, vel quæ ex illis facta fuerit. Et hanc ſententiam tenet Angul. de meliorat. in l. 13. gloſſ. 3. ex num. 31. vſque ad 35.vbi expreſſè idem dicendum exiſtimat, vbi tertium fuiſſet alicui ex deſcendentibus prælegatũ, quia ſemper prius quarta, quàm tertiũ erit deducendum.

VNVM tamen in propoſito omittere non libet,quod illa quarta, quæ coniugi ſuperexiſtenti debetur, non debet excedere ſummam cẽtum librarum auri,vt in l.7.tit.13.Part.6.quarum librarũ computatio difficilis viſa fuit aliquibus,& Couar.in tractat.de collat.veter. numiſma.dicit,quod iſtę centum libre auri debent intelligi de Romanis, de quibus loquutus fuit Iuſtinian.in l.quo ties.C.de ſuſcepto.& arquiar. & in Authen.vt liceat matri & auię.§.*Quia verò*, el 2.& dicit,quod quælibet ex dictis libris facit ſeptuagintaduos Caſtellanos, vel ſolidos aureos,quorum quilibet cõmuniter aſcendit & valet ad rationem, *de quatro cientos y cincuenta maraudis comunes*, ex his quibus noſtro tempore vtimur,idque ſequitur Matienç.in l.8. tit. 10.lib.5.gloſ.6.n.12.& in l.4.tit.24.lib.5. num. 8. in noua legum Regni collect. gloſ.1.num.9.& ſic ex ſupradictis nõ poterit aſcendere prædicta quarta vltra *tres cuentos y duzientos y quarenta mil maranedis*. Ego tamen prædictam computationem veram non eſſe arbitror, quippè cùm tempore legum Partitarum ſolidus cui aſsimilatur Caſtellanus ſeu aureus marapetinus,valebat.485.marapetinos æreos,quibus nunc vtimur, vt notat Otalora de nobilitate 1.part. cap. 4. n.13. Couar. lib.1.variar.c.11.n.3.de quo latius dicemus in cõput.26.& ex ibi dictis poteris deducere computationem huius quartæ ad interpretationem dictæ legis Partitæ.

VL.

18 VLTERIVS dubitatur an ſi mater, cui datæ fuerunt arrhæ ab ſponſo in limine matrimonij alicui ex filijs tertium prælegauit, prædictæ arrhæ debeant accumulari in aceruo bonorum maternorum, vt ex omnibus ſimul tertium deducatur. Et videtur dicendum, quòd non: quia arrhæ debent diuidi ex diſpoſitione legali inter omnes filios illius matrimonij, in quo fuerunt conceſſæ, vt in l. 1. tit. 2. lib. 3. Fori, ibi: *Pueda dar por ſu alma la quarta parte de las dichas arras à quien quier, è las tres partes finquen à los hijos de aquel marido de quien las vuo.* Et confirmatur hæc ſententia ex doctrina Ro-
19 der. Suar. in l. 1. tit. 2. lib. 3. Fori, vbi tenet matrem non poſſe meliorare vnum ex filijs vel deſcendentibus reſpectu arrharum à marito ſibi donatarum, etiam ſi filius, cui facta fuit melioratio, ſit de filijs eiuſdem matrimonij, in quo arrhæ donatæ fuerunt; idque tenet Palacius Rub. in rub. de donatio. §. 27. num. 1. Gomez Arias in l. 51. Tauri in fin.

CONTRARIAM tamen ſententiam, imò quòd arrhæ debeant cumulo bonorum coaceruari pro deductione talis tertij vel quinti, tenuit Tellus Ferdin. in l. 10. Tauri, num. 12. ea nixus ratione, quia prædicta lex Fori pro opinione Roderici, & aliorum adducta non reperitur vſu recepta; vnde qui ex ea ſe iuuare voluerit, vſum illius probare debebit; cùm aliàs nec nomen quidem legis habeat, nec per conſequens legis effectum, vt teſtatur ipſe Rodericus in Proœmio legum Fori, num. 2. Gregor. Lup. in l. 7. tit. 2. Part. 1. verb. *Paladino*, & in l. 42. tit. 13. Part. 5. gloſ. verb. *ò treinta*, & in l. 28. tit. 15. Part. 7. gloſ. verb. *fructo*, & in Regio Conſilio in cauſa ardua hoc practicatum fuiſſe teſtatur Oroſcius in l. de quibus, num. 4. ff. de legibus, Rojas de ſucceſſion. cap. 18. n. 5. Gutier. eos referens de iurament. confirmat. 1. part. c. 3. n. 25. & in Authentica Sacramenta puberum, n. 66. C. ſi aduerſus vēditorem. Matienç. in l. 2. tit. 9. lib. 5. Recop. gloſ. 2. num. 16. Roder. Suar. in tit. *de las ganancias*, num. 41. Azeuetus in l. 3. tit. 14. lib. 4 Recopil. Maſcard. de probat. 1. part. cōcluſ. 78. num. 22. ex quibus omnibus in puncto concludo, quòd vbi lex Fori ſupra relata vſu non fuerit recepta, omnino arrhæ ſint coaceruandę cum cæteris bonis, pro deductione cuiuſcunq; melioratiōnis, ſiue tertij, ſiue quinti, & ita tenuit etiam Gutier. in pract. lib. 2. q. 18. num. 4.

VLTERIVS dubitatur in propoſito; qualiter ſit facienda deductio tertij, vbi pater vel mater, quæ duos filios ex primo matrimonio procreauit, contracto ſecundo matrimonio, vni ex illis ab inteſtato ſucceſſit, ſi poſtea alter filios ſuperſtes (cui de iure debuit ſeruari proprietas bonorum fratris præmorientis) dum vitam cum morte cōmutaſſet, fa-
20 cto teſtamento, tertium alicui legaſſet, an proprietas bonorū (à patre per mortem primi filij defuncti acquiſitorum) debeat exiſtimari; & hæc æſtimatio ſit coaceruanda cum bonis ab iſto vltimo filio relictis pro deductione dicti tertij. Et in primis pro euidētiori declaratione ſciendum erit, quod pater vel mater ad ſecundas nuptias ſe conferens, quidquid à filijs primi matrimonij habuerit, ex ſucceſsione abinteſtato illud in proprietate filijs eiuſdem primi matrimonij reſeruare tenetur, vt in l. 15. Tauri, illaque per trāſitum ad ſecundas nuptias amittit, vt in Authentico de nuptijs. §. *Si vero*; & in hoc æqualis eſt conditio viri & vxoris tranſeūtis ad ſecundas nuptias, vt aduertit Tellus Ferdin. in d. l. 15. Tauri, vbi dicit, quòd omnes leges, quę ſtatutæ ſunt contra mulieres ſecundo nubentes, præterquam quæ imponuntur propter feſtinationem nuptiarum, procedūt reſpectu virorum; quam ſententiam tenuit ante eum Bertran. conſ. 89. num. 1. vol. 2. & loquendo in patre ad ſecundas nuptias tranſeunte ita tenet Petr. Surd. conſ. 116. n. 30. idque verū eſſe reſpectu cuiuslibet aſcendentis.

QVIBVS ſic in iure præhabitis, dicendum videtur, quod proprietas taliū

bonorum fratris prædefuncti reputari debeat tanquam alia bona filij vltimò morientis,& per cõsequens debeat ęsti mari,& valor illius coaceruari cum cæteris bonis pro deductione tertij legati; & hæc sententia ex sequentibus suaderi videtur.

21 PRIMÒ, quia eo ipso quòd pater, vel mater ad secundas migrauerit nuptias, statim ipso iure priuatur proprietate bonorum, quæ à filio primi matrimonij habuit, & ex inde vsumfructum formalem tantùm retinet. Quæ sententia manifestè probatur in dict. §. *Si vero expectet*, in versic. *Si vero sit soboles*, ibi: *Et generaliter dicendum est, quod omnis eam deserit proprietatis modus, in his quæ à priori viro in eam venerunt, & filij ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus, mox quo vxor coniuncta est alij viro, & hæc communis mulieris & viri mulcta sit posita.* Et rursus, ibi: *Et hi quoque filij, licèt in potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium erunt, venientium mox in eos simul cum secundæ vxoris coniunctione.* Idque manifestè etiam probatur in §. *Hinc nos*, eiusdem Authent. vers. *Sed quasi*, per quem text. ita tenet Bald. in Authent. in donatione. C. de secundis nuptijs.

SECVNDÒ pro hac sententia facit; quia filius qui ob parentis binnubium
22 in proprietate bonorum primi matrimonij successit, potest de illa proprietate liberè disponere, & etiam extraneis hæredibus relinquere, vt in Authent. de nuptijs. §. *Cùm igitur*, ibi: *Siquidem filius masculus aut femina fortè testetur secundum legem venire ad scriptos hæredes.* Ex cuius tex. decisione manifestè colligitur, quòd si filius de proprietate per binnubiũ parentis quęsita, de illa testauerit, & disposuerit, parens secundo nubens nõ succedet in proprietate, & si nullus filius primi matrimonij supersit. Et hanc sententiã latissimo sermone prosequitur Ioan. de Garronibus in Authent. ex testamento. C. de secundis nuptijs, à n. 50. vsque in finem. Bologninus in additionibus ad Matheselln. in tract. de successio. ab intest. art. 2. n. 22.

TERTIÒ prædicta sententia confirmatur ex eo, quia coniux transiens ad secunda vota de proprietario bonorum acquisitorum ex successione filij primi matrimonij efficitur vsufructuarius, existentibus alijs liberis primi matrimonij, & in terminis ita tenet Aimo. cons. 37. num. 1. Quinimo, vt dicit Corneus consil. 309. volum. 4. quod ipso iure, & absque sententia illis priuatur, vt tenuit Bald. in Authen. in donatione. C. de secundis nuptijs, idque ex d. versic. *Et hi*, manifestè probatur, ibi: *Venientium mox in eo simul cum secundæ vxoris coniunctione.* Et hæc sententia probatur per Ioan. Nicol. in l. generaliter, C. de secundis nuptijs, & eam dicit communem Anton. Gabriel lib. 3. conclusio. tit. de secundis nuptijs, num. 10. Cùm ergo filius ratione proprietatis ipso iure sibi acquisitæ ius alienandi, & in testamento de ea disponendi habuerit, tanquam de re propria, libera, & exempta, nulloque restitutionis onere sit affecta, vt tenet Bart. in l. feminæ. §. *Illud*. C. de secundis nuptijs, & in l. siquis vi. §. *Differentia*. ff. de acquirend. possess. dubium non erit, quin tanquam aliæ res propriæ filij, qui tertium legauit, debeat illa proprietas siue eius valor coaceruari cum valore aliorum bonorum pro deductione prædicti tertij ab ipso legati.

CONTRARIA tamen sententia, imò quòd valor talis proprietatis pro deductione dicti tertij coaceruari non debeat cũ cæteris bonis filij ex his quæ sequuntur maximè suaderi videtur. Primò, quia eo ipso quòd iste filius vltimus primi matrimonij decessit, vsusfructus qui propter binnubiũ solus remanserat patri, statim resoluitur in plenã proprietatẽ, cùm in ipso mortis articulo vltimi filij cesset fauor filiorũ primi matrimonij, in cuius fauorẽ transmissio proprietatis propter binnubium ipso iure fuerat facta: idque ex hoc fundamento tenet Matheselln. loco sup. citato, artic. 2. num.

num.22. quem ſequitur Angel. Aretin. §. *Proferuntur*, 2. col. in fin. num. 3. verſic. *Item dubitari poteſt*, & conſ. 40. n. 4. verſ. *Quarto quia*. Pro qua ſententia adducit text. ſuo iudicio mirabilem in Authen. de nuptijs. §. *Quoniam infirmas*, quo cauetur, quòd ſi pater vel mater alienauerit aliquid ex bonis filij primi matrimonij ab inteſtato prædefuncti, & mortuus fuerit ſuperſtite alio filio eiuſdem primi matrimonij, infirma erit talis alienatio. Si verò in vita pater alienauit, poſtea verò moriantur omnes filij illius primi matrimonij, firma omnino maneat alienatio, & tunc ex affectu ratũ erit, quod alienatum eſt, itaq; ſi mors vltimi filij induxit ratificationem alienationis ea ratione, quia ſolum ius reuocandi fuit filijs conceſſum, quis inficiari poterit, ꝙ & ſi teſtetur filius, eiuſdem morte finiatur proprietas, & ſit parentis, ex cuius tex. deciſione omnes rationes Bologneti, & aliæ ſuperius relatę conuinci videtur, quia teſtamẽtum vltimi filij moriẽtis ſolũ habet vim reſpectu iuris, quod poſt mortem durare debebat; ius verò morte finitũ non cadit ſub diſpoſitione teſtamenti, cùm teſtamentũ habeat tantùm vires poſt mortẽ, vt in l. 1. ff. de teſtamentis, & in l. 1. §. *Sed cùm exhæredatio*. ff. de bonorũ poſſeſſione contra tabu. Quam ſententiam alijs etiã rationibus exornauit Socin. conſ. 34. n. 11. vol. 1. Et rurſus ex eo iuuatur, quia pater vel mater ſecũdo nubens priuatur illa proprietate bonorũ filij primi matrimonij propter iniuriam quam infert filijs primi matrimonij ſecundo nubendo, vt in Authent. de non alienando ſecundo nubẽtes. §. *Gregoria*. igitur cùm in ipſomet inſtanti mortis vltimi filij primi matrimonij extinguatur ſoboles eiuſdem primi matrimonij, & ſic ceſſet fauor filiorum, per conſequens ceſſabit etiam pœna paterna, hoc eſt priuatio proprietatis, & pater vel mater habebit talia bona pleno proprietatis iure; & hanc ſententiam firmat Bald. in d. l. feminæ. §. *Illud etiam*. verſ. *Item ſucceſſionem*.

PRÆTEREA pro hac ſententia Nicolaus Arlera à Tello relatus & ſequutus in l. 6. Tauri. n. 67. adducit rationem ſuo videri ſatis concludentem, ſcilicet, quòd ad incurrẽdam pœnam priuationis proprietatis duo in patre vel matre concurrere debent, primum quod tranſeat ad ſecunda vota, ſecũdum quod ſũ perviuant liberi primi matrimonij tali coniugi ſecũdo nubenti; nec ſolùm ſufficiat, quòd parentes ad ſecundas tranſierint nuptias, eamq́ue ſententiam ex prædicta ratione abſque vllo dubio tenendam credit.

SED prædictis nõ obſtãtibus prior opinio mihi magis arridet, ſcilicet, quòd omnino illa proprietas ſit æſtimanda & coaceruanda cum alijs bonis, & ex ea tertium debeat deduci, quia vbi pœna infligitur propter delictum, ipſo iure committitur; ex ſentẽtia gloſſæ melior de iure ſecundum Iaſonem in l. ſi arrogator, n. 10. ff. de adoptionibus, & in l. Imperatores. ff. de iure fiſci, ibi: *Tu te ipſe pœnæ ſubdidiſti*. In Authent. de inceſtis nuptijs, in princ. verb. *Mox*, quę propriè loquitur in patre, cui pœna infligitur ipſo iure propter delictum factum in præiudicium filiorũ primi matrimonij, & ſatis ſunt fortia, quæ pro hac opinione adduximus, iura & argumenta.

ET tenendo iſtam ſententiam cõtra Tellum, ad eius fundamenta faciliter reſpondetur: & in primis non obſtat ꝙ dixit, quòd pœna binnubij fuit parentibus appoſita in fauorem filiorum, & ſic mortuis filijs ceſſat cauſa priuationis, quia reſpondetur, quòd nõ ſolum fuit illa pœna appoſita fauore filiorũ primi matrimonij, ſed etiam coniugis prædefuncti, & in odium ſecũdo nubentis, vt in d. §. *Gregoria*: & ſic cùm adhuc duret cauſa priuationis & odij reſpectu coniugis delinquentis, & eius cui iniuria facta fuit, non ceſſabit morte filiorũ: quia quãdo quid tollitur duobus potiſſimis de cauſis, & ſi vna ceſſet, nõ ceſſabit diſpoſitio alia cauſa ſubſiſtẽte, & in vulgato. §. *affinitatis*, inſtitu. de nup. tenet Sali-

cetus in l.ſi ſerui.C.de noxal. Alexander in l.ſi conſtante,col.1.ff.ſolut.matrimo. Alciatus de præſumptionibus, præſump.24.n.3.

NEC etiam obſtat ſecundum fundamentum ex text.in dict.§.*Quoniàm infirmas*,quia diſpoſitio illius text.ſolum locum habet, quando filius primi matrimonij mortuus fuiſſet nō facta diſpoſitione de prædictis bonis in proprietate per delictum patris ſibi acquiſitis, & ſic vbi ab inteſtato deceſſiſſet, vt conſtat ex dict. §. *Cùm igitur*, vnde cùm in caſu, de quo agimus, de prædicta proprietate ſimul cū reliquis bonis diſpoſuiſſet, proculdubio habebit locum deductio tertij reſpectu illi⁹ proprietatis, vel eius æſtimationis.

NEC etiam oberit tertium fundamentum exNicolao Arleta per Tellum relatum, quatenus voluit, quod ad incurrendam priuationem duo ſimul cōcurrere debeant,ſcilicet, quod parens ſecundo nubat,& quod filij prioris matrimonij ſuperexiſtant,quia hoc ſecundum requiſitum iure nō probatur, nec vllibi cautum reperitur, quod ad inducēdam priuationem horum bonorum filius primi matrimonij parenti ſupervi uere debeat. Licèt requiratur, quod de illis diſponat,ſi tamen de illis diſpoſuerit,pleno iure eos in hæredem tranſmittit,vt in dict.§.*Cùm igitur*, & hæres eius perſonam repræſentat, vt in Authent. de iureiurando,à morien.præſti.in principio.& in l.hæreditas.ff.de reg. iur. ſufficit namque,quòd filius patri ſuperexiſtat,vt voluit Bologninus vbi ſup.n.23. & hæc eſt pura veritas,ſalua meliori deliberatione.

VLTERIVS quæro. Pone, quod dos à patre filiæ data fuit inofficioſa, eò quòd exceſsit legitimam, & tangit tertium vel quintum,vel vtrumq;, in quibus filia non potuit tacitè vel expreſſè meliorari,ex text.in l.1.tit.2.lib.5. Recopilat. & tandem filia dote contenta ad collationem bonorum patris accedere recuſat,alter tamen frater in tertio, vel quinto,vel in remanēte melioratus inſtanter petit, vt filia illud exceſſum pro deductione ſui tertij,vel quinti ad collationem adducat;dubitatur,an ille exceſſus donationis inofficioſæ ad collationem ſit adducēdus pro prædicta deductione facienda. In qua difficultate dicendum videtur, quòd talis exceſſus ad collationem adduci nō debeat,cùm tertium & quintum deduci, & commē ſurari debeat attētis bonis à patre tempore mortis relictis, vt in l.19.& 23.Tauri ſuperius relatis: vnde cùm ille exceſſus tēpore mortis patris ſit extra patrimonium,non debet attendi in hoc iudicio familiæ herciſcundæ, vt in l. hæres.§.*Quod pro emptore*.ff.familiæ herciſcundæ. Quinimo & ſi ille exceſſus ad collationem fuiſſet adductus,ex eo non eſſet deducendum tertium,vel quintū, ex text.in l.25.Taur.vbi tertiū vel quintum non deducitur de dotibus vel donationibus propter nuptias.

SED prædictis non obſtantibus contraria ſententia in propoſito tenenda erit,imò quòd ille exceſſus legitimè ad collationem ſit adducendus pro deductione tertij vel quinti, vel reſiduo eorum; quia cùm ille exceſſus fuerit datus lege reſiſtente, non cenſetur exiſſe paternum patrimonium, ſed adhuc in eius bonis cōſideratur, & poteſt per filios quandocumque reuocari, vt in l. 3.tit.8.lib.5.Recopilat. Et ita tanquam nomen hæreditarium debet conſiderari,vt reſoluit Angul.de meliora.in l. 9. gloſ. 6.n.fin. An autem debeat conferri hic exceſſus cū fructibus, vide Matiēç. in l.3.tit.8.lib.5.gloſ.7.n.6.

QVID autem ſi pater vel mater alterum ex filijs in quinto ſuorum bonorum meliorauit, & in partitionibus alij fratres probant, quod pater in vita plures minutas donationes fecit, eaſque in quinto imputandas fore inſiſtunt; dubitatur,an inſti fratres iuſtitiam foueant. Et in hac difficultate varij varia ſenſerunt:præſertim Roder. Suar. in l. quoniam in prioribus,quæſt. fin.n.27. verſ.

Vbi

Vbi autem pater, in ea eſt ſententia, quòd prædictæ donationes non minuãt quintum bonorum tempore mortis patris relictorum, maximè vbi in vita non donauit pater per modũ quotæ, quia hoc eſſet quodammodo ligare manus patris & tolleretur patri diſtributio, & libera bonorum adminiſtratio, quod ab iniquitate procul non eſſet, & eum ſequuntur Greg. in l. 8. tit. 4. Part. 5. Baëça de non meliorandis filiabus, c. 27. per tot. Tellus tamen Ferdin. in l. 28. Tauri, n. 4. contrariam reſoluit ſententiam, & ibi intrepidè firmauit, quòd quocumq; modo pater in vita donauerit, ſiue per modũ quotæ, ſiue minutatim, ſemper ſit harum donationum habẽda ratio in computatione quinti facienda.

CVM autem Neoterici & modernio res hos duos fortiſſimos ac litterarum peritiſsimos viros admodum in hoc ſibi aduerſari cõſiderauerint, eorum opiniones contrarias fœdere diſtinctionis ad cõcordiam aliquibus modis redigere conantur. In primis namque Matiẽç. in l. 12. tit. 6. lib. 5. in noua leg. Regni Collect. gloſ. 3. num. 3. dicendum exiſtimat, quòd aut tales donationes minutæ factæ fuerunt alicui ex filijs, & vltra eas pater alterum ex filijs in tertio vel quinto vel vtroq; meliorauit, & hoc caſu illas in quinto computãdas eſſe arbitratur, ne aliàs detur occaſio parẽtibus metam à lege 28. Tauri præfinitam tranſcendẽdi, in damnum & perniciem legitimarũ aliorum; ſecùs verò vbi donationes iſtæ minutæ factæ fuiſſent aliquibus extraneis. Et hanc ſententiam firmauit Gutier. lib. 2. pract. quæſt. q. 68. n. 2. & certè hæc eſt ſingularis & iuris conſentanea conciliatio.

ANGVLVS autem in tractat. de meliora. l. 12. gloſ. 1. num. fin. dicendum putat, quòd ante omnia dolus parentis ſit excludendus, ita vt nec donatio immodica ſit, aut cauſa fraudandi legitimas aliorum filiorum fiat. Cæterum in his, quæ diligens prudẽnſve paterfamil. pro modo ſubſtantiæ, & qualitate perſonæ donaret, rationem haberi & in quintũ imputari contra omnem rationem, & mẽtem legis eſſe arbitratur. Idque exẽplis demoſtrare nititur, veluti quando famulæ pro matrimonio contrahendo aliquid vltra ſalarium donauit, vel ſi colono remiſit, vel vtique ſi moderatas eleemoſynas fecit: quia in prædictis caſibus opinioni Roderi Suarez adhæret: & huic opinioni Anguli accedant quæ notat Aiora de partitio. 2. part. quæſt. 25. vbi dicit, quòd quando pater admodũ modicè donauit, & perſonis admodum egentibus & benè merentibus, quod ſine eius dedecore donationem euitare non poſſet, ſecundum eius qualitatem, hoc caſu etiam ſi iſtæ donationes annuæ eſſent, adhuc in quinto computari non deberent, quia hæc & ſimiles donationes nõ ſunt propriè liberalitates, ſed magis ex charitate quadam politica fieri ſolent, vt notatur in l. cum plures. §. fin. ff. de adminiſt. tutor. Et pro hac ſententia allegat Bart. quem omnes communiter Scribentes ſequuntur in l. contra iuris ciuilis regulas. §. *Si filius*. ff. de pactis, dicẽtem, quòd in ſimilibus caſibus non dicitur mera donatio, eò quòd ad donandum cogitur ſecundum mores Ciuitatis, & ideo vt parcat pudori donare debet, ex text. in l. quintus. ff. mandati: in neceſsitatibus namque nemo liberalis exiſtit, l. rem legatam, ff. de adimendis legatis: quod maximè locum haberet, vbi qui tales donationes facit, eſſet nobilis: huic enim liberalitatem exercere non ſolum conceditur, verũ quod ſponte tribuit quaſi debiti ſolutio reputatur, vt in cap. 1. de donatio. Secùs tamen ſi donationes fuiſſent magnæ, & quas ſine dedecore recuſare poſſet, & ita intelligitur ſententia Telli.

EGO autem totũ hoc ex iudicis prudentis arbitrio pendere arbitror, ipſe namque conſiderata qualitate, & patrimonio donantis, & donatarij neceſsitate, vel libertate donandi, dolo aut ſimplicitate parentis, rectè perpendet, an parua vel magna fuerit donatio, & ita

in propoſito donationum à parẽtibus factarum tenet Boërius, deciſ. 42. Bald. conſ. 3. lib. 5. Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu 144. num. 19. & 20.

SVMMARIVM.

1 *Computatio legis hæreditatum ff. ad l. Falcidiã, an fieri debeat, vbi ille qui arrhas promiſit, non habebat niſi bona maioratus, & agitur de computando quantum pro arrhis dare potuit tempore contracti matrimonij.*

2 *Computatio l. hæreditatũ, an in omnibus actibus hominum, vbi agitur de cõputando aliquid ad vitam, locum habeat.*

3 *Computatio legis hæreditatum, habet locum in caſu ibi deciſo dumtaxat.*

4 *Computatio legis hæreditatũ, in alijs actibus hominum ſit arbitrio iudicis.*

5 *Computatio pro inueſtigando quantum potuerit nomine arrharum promittere ſponſus, qui ſolum maioratus bona poſſidebat, qualiter ſit facienda.*

6 *Computatio pro deductione iocalium qualiter fieri debeat, vbi poſſidens maioratus bona tantum iocalia ſuæ ſponſæ dedit, vel promiſit.*

7 *Cenſus ſiue redditus ad vitam qualiter debeat computari in his Hiſpaniarum Regnis.*

8 *Computatio annui redditus ad vitam de iure communi, qualiter debeat fieri.*

CAPVT II.

Qualiter ſit facienda computatio bonorum maioratus, vbi illius poſſeſſor arrhas vxori promittit, & nulla alia bona quàm fructus maioratus habebat.

DVBITARI ſolet aſſiduè inter calculatores, qualiter ſit facienda computatio, & deductio arrharum à marito (bona dumtaxat maioratus poſſidente) promiſſarum. Videtur enim dicendum, quòd cùm dominium bonorum maioratus ſit penes illũ maioratus poſſeſſorem, & ad eius vitam tantum reſtrictum, æſtimari debeat cum eius qualitate, & reſtrictione, prout quælibet alia bona ſeu redditus, qui ad vitam tantùm conceduntur, æſtimari ſolent, ſernandamque in hac computatione regulam legis hereditatum. ff. ad l. Falcidiam.

1 Illius enim legis ratio nõ ſolùm quoad legis Falcidiæ æſtimationem, ſed etiam quoad æſtimationem omnium aliarũ rerum, quæ ad vitam conceduntur, ſeruari debet, vt tenet Bart. in d. l. hæreditatum, in princ. gloſ. in l. omnium, verb. *Bonorum*. ff. de vſufructu. gloſ. etiam in l. cum hi. §. *Modus*. ff. de tranſactio. verb. *Cum inuene*, quas ſequitur Paulus in l. ſi pater puellæ, num. 2. & ibi Laſo. num. 8. C. de inofficioſo teſtam. Roder. Suar. in l. quoniam in prioribus, ampliat. 3. n. 9. & 10. verſic. *Mihi videtur*, vbi dicit, quòd cùm illius legis vitæ cõputatio iuſta viſa fuerit Legislatori, in illo caſu, quoad alios omnes rectè poterit adaptari, cùm contrarium non inueniatur diſpoſitũ, idque tenuit Palac. Rub. in rubr. de donation. §. 25. num. 2. Pinelus in l. 2. 3. part. cap. 4. num. 32. C. de reſcind. vendit. Padilla in Authen. res quæ, num. 3. C. quoniam delega. Lara de alimen. in §. *Sed ſi filius*, num. 108. & 109. Gutier. lib. 2. practic. quæſt. c. 17. num. 3. vbi dicit, quòd

2 prædicta computatio legis hæreditatũ non ſolum in Falcidiæ deductione ſit facienda, verum etiam generaliter in omnibus actibus hominum, & per conſequens in deductione decimę arrharum à maioratus poſſeſſore promiſſarum.

3 CONTRARIAM tamen ſententiam, imò quòd diſpoſitio dict. l. hæreditatũ, & eius computatio ſolùm locum habet in caſu eiuſdem legis, tenuerunt Caſtrẽſis & Imola ibi, eò quia in aliis caſibus quilibet præſumitur viuere vſque ad centum annos, vt tenent communiter Scribentes in l. fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ.

cleſ. per tex. ibi, & in l. an vſusfructus. ff. de vſufruct legato, & in l. 2. §. *Si dubitetur.* ff. quemadm. teſtam. aper. quorum ſententia ex prædictorum iurium authoritate placuit Alex. ibi in fin. & Afflict. deciſ. 34.

4 INTER has tamen Doctorum varietates Couar. hoc arbitrio iudicis reliquit, lib. 3. variar. c. 9. num. 8. dicitque, iudicem ex negotij qualitate diſcernere poſſe, an eadem ætatum dinumeratio extra caſum deductionis Falcidiæ ſeruari debeat, & hanc concluſionem ante eum tenuit Caualinus de vſuris, q. 72 Medina de reſtitutio. c. de cenſu ad vitam, & eã probauit Molina de Hiſpan. primog. lib. 1. cap. 19. num. 39. verſic. *Sed quamuis hæc opinio.*

5 SED ne deinceps in hoc calculatores errare poſſint, computationem hãc arrharum (quæ non debet excedere decimam partem bonorum mariti: vt in l. 50. Tauri, quæ hodie eſt lex 2. tit. 2. lib. 5 Recop.) huiuſmodi facere debent, æſtimabunt enim valorem vſusfructus & eius commoda & emolumenta, attendendo quanti æſtimari & vendi tempore promiſſionis arrharum potuiſſet ad vitam ipſius maioratus poſſeſſoris, deinde decimam illius valoris, & æſtimationis erit ex bonis mariti vxori pro arrhis præſtanda, & ita in terminis noſtris tenet Greg. Lup. in l. 4. tit. 15. Partit. 2. Molina de Hiſpan. primog. lib. 1. cap. 19. n. 40. Palat. & Meneſius in locis ſup. proximè citatis. Gomez Arias in l. 48. Tau. Baëça de non melior. filiab. cap. 8. n. 24. Aluar. Valaſcus conſultat. 6. num. 11. &
6 12. Aiora de partit. 1. part. cap. 7. num. 26 & hęc eadem computatio facienda erit pro deductione iocalium, cùm eadem prorſus militet ratio, vt tenet Molina vbi ſup. num. 41. & nouiſſimè Molin. de iuſtit. tractat. 2. diſput. 431. pag. 1166. col. 2.

ET licèt Palat. Rub. & cæteri relati à
7 Molina vbi ſup. vitam iſtius poſſeſſoris maioratus taxauerint ad rationẽ octo annorum pro vna vita, tamen hodie ad rationem ſeptem computatio facienda erit, ita vt ſi maioratus quolibet anno mille reddat in fructu, decima pars de ſeptem millibus ſit valor arrharum. Idque probatur ex text. in l. 8. tit. 15. lib. 5. Recopilat. qua in anno 1585 fuit conſtitutum, vt iuſtus valor annui redditus ad vitã æſtimetur ad rationem ſeptem pro milliario, ibi: *Y q̃ el precio juſto de la dicha vida ſe entienda ſer y ſea à ſiete mil marauedis el millar.* Et ita in praxi receptum fuiſſe teſtatur Molina dict. num. 40. Gutier. in pract. quæſt. q. 17. n. fin. & ita me aliquãdo vidiſſe iudicatum in hac Regali Cãcellaria non diffiteor.

8 VERVM licèt in noſtro Regno prędicta computatio modo ſupra relato ſit facienda, tamen vbi prædicta lex Regia non viget, vel annui redditus ad vitam præfinitionem certam non habẽt, opinio Didaci de Couar. & aliorum ſeruanda foret, quatenus arbitrio iudicis hanc computationem vitæ faciendam exiſtimãt, hoc tamen arbitrium legum periti facere debent, attento more Prouinciæ, & conſiderata breuitate, vel lõgitudine vitæ hominum Regionis, & negotij qualitate inſpecta.

SVMMARIVM.

1 *Parentes in caſu quo tenentur relinquere alimẽta filijs illegitimis, non debent illis præſtare vltra quintum ſuorum bonorum alijs legitimis exiſtentibus.*

2 *Filio illegitimo an quintum bonorum paternorum omni caſu præſtari poſſit, & debeat.*

3 *Quintum an ſit legitima filiorum.*

4 *Legitima portio filiorum legitimorum eſt, quidquid ſupereſt, deducto quinto bonorũ patris.*

5 *Vtendo quis iure ſuo, nemini iniuriam facit.*

6 *Moderator & arbiter quilibet in re ſua dicitur.*

7 *Luxuria non debet eſſe melioris conditionis, quàm caſtitas.*

8 *Filio illegitimo, cui quintum à patre relictum eſt,*

eſt, non eſt præſtãdum ratione quinti, pluſquam alteri ex filijs legitimus, cui minus relictum ſit.

9 *Permißio à lege inducta, quid operetur reſpectu eius, cui permittitur.*

10 *Coniugi ſuperſtiti & pauperi non poteſt præſtari ratione quartæ pluſquàm vni ex filijs cui minus relictum eſt.*

CAPVT III.

Computatio quinti filio illegitimo à patre relicti, qualiter ſit faciẽda, vbi talis parens pluſquàm quatuor filios legitimos reliquit.

AVTVM fuit in l. 10. Tauri, quod in caſibus in quibus parentes tenentur præſtare alimenta filijs illegitimis, virtute talis obligationis non poſſint illis præſtare pluſquàm quintam ſuorum bonorum partem; & circa hoc contingere ſolet, quòd pater qui pluſquàm quatuor filios legitimos habet,
2 ſpurio filio ſuo quintum relinquat; quo circa dubitatur, an hoc caſu integrum abſq; vlla diminutione iſte illegitimus quintum hoc habere debeat in rationibus. In qua difficultate dicendum videtur, quòd cùm pater ex diſpoſitione legali poſsit tali ſpurio quintum pro alimentis relinquere, & ſi pater mille filios habeat, ſpurius integrum quintum reportare debeat pro ſuis alimentis. Cùm
3 quintũ dicatur legitima reſpectu illegitimorum filiorũ, vt in d.l.10. Tauri, quę hodie eſt l.8.tit.8.lib.5. Recopilat. Et reſpectu legitimorum legitimam reputentur aliæ quatuor partes bonorum à
4 patre legitimo relictorum; igitur cùm pater dederit filio illegitimo illud quod pro anima relinquere potuit, etiam ſi mille filios legitimos haberet, quinimo & cuilibet extraneo legare licuit, nullo modo filij legitimi querelare potuerũt teſtamentum patris, & ſi doceant, quod plus habet baſtardus vel naturalis quàm
5 legitimus; qui enim vtitur iure ſuo, nemini iniuriam facit: l.iniuriarum. §. *Primo*. ff. de iniurijs, c.cum Eccleſia, de electio.
6 Quilibet enim in re ſua eſt moderator & arbiter, l.in re mandata. C. mandati, l. ſiquis. §. *Sicut*. ff. de petition. hæred. quod ſiquis dicat, durum eſt quod baſtardus plus habeat, quàm legitimus de bonis patris, reſponderi poſſe videtur cum Conſulto in l. proſpexit. ff. qui & à quibus; *dura eſt lex, ſed ita ſcripta eſt*. Minus enim malum videtur, quòd ſequatur prædictum incõueniens, quàm vt ſine diſpoſitione & prouiſione maneamus circa alimenta filiorum illegitimorum, vt in alio propoſito reſpondit Caſtrenſis in l. hęreditatum. ff. ad legem Falcid. & his & alijs argumentis hãc ſententiam decorauit Matien. in l.7.tit.8. lib.5. Recopil. gloſ.4.num.5. Tellus in l. 9. Tauri, num. 30. in fin. loquendo in quinto alicui extraneo relicto, ſtãtibus plus quàm quatuor filijs legitimis, & eã intrepidè tenet Gutierr. lib. 2. practic. quæſt. q.107.n.2.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam tenuit in propoſito Roderic. Suar. in l. quoniam in prioribus, limit.12. num. 1. ex text. in Authen. quibus modis natur. effici. ſui. §. *Et quoniam variè*. collat.7. ibi: *Ita vt non amplius habeat vno eorum, qui ab initio legitimi ſunt, & inter omnes minus habente*; vbi Angel. dicit, quòd filio legitimato pater non poteſt relinquere plus quàm vni ex legitimis; ergo à maioritate rationis idem dicendum erit in naturali, vel ſpurio, & licèt ille text. loquatur in legitimato per oblationẽ curiæ, idem erit etiam dicendum in legitimato per reſcriptum Principis. vt poſt Angel. ibi tenuit Romanus in l. neceſſarijs. ff. de acquirẽd. hæredit. Molineus in tit.

de

de materia fœdali.§.8.glos.1.num.46.& plures alij, quos pro hac sententia adduxit Tellus vbi sup.n.28.Anton. Gom.in l.9.Tauri.num.68.Pro qua sententia facit doctrina Molinę de Hispan.primog. lib.2.cap.15.n.51.vbi dicit,quòd non de-
7 bet esse melioris conditionis luxuria, quàm castitas;qua fretus ratione in proposito dixit,quòd dispositio d.l.9.Tauri sit intelligenda,dūmodo pater nō haberet plus quàm quatuor filios legitimos; & sic dicendum existimat, quod isti filio illegitimo non sit danda (ratio-
8 ne quinti) in partitionibus maior portio,quàm vni ex cæteris filijs legitimis, cui minus relictum fuit. Pro qua sententia adducit doctrinam Alber.in l. communium.§.final.C.de natura.libe. Vbi ex decisione illius text. deducit, quòd vncia,quam debet habere filius naturalis pro alimentis,ex text. in Authentica licet,C.eod.tit debet intelligi, dummodò naturalis non sit melioris conditionis,quàm aliquis ex legitimis filijs: quia cum d.l.Tauri disponat permittendo, vt constat ex eius verbis,ibi:*Pero bien permitimos,&c.*illa permissio non debet esse in aliorum legitimorum filiorum op-
9 probrium, præiudicium,vel dispendiū, neq; terminos bonæ politicæ & rationis moralis excedere debet,vt in termino legis permittentis animaduertit Albertus Brunus in tract.de augmen.& diminut.concl.8.princ.n.3. Et hanc sentē tiam alijs exornat Aluarad. de coniect. lib.2.cap.2.num.30.Ioan. Garcia de expen.cap.3.num.9. Et ita in contingētia facti iudicatum fuisse testatur Gregor. Lup.in l.10.tit.7.Part.6.glos. verb. *Non valdria*,versic.*Et quid si pater tendens*, Velazquez de Auendaño noster condiscipulus amātissimus & Aduocatus in nostra Regali Cancellaria meritissimus in l.9.Tauri,glos.4.num.5.& in hoc calculatores & diuisores bonorum passim errare solent. Facit, quia ratione quartæ coniugi superstiti debitæ,nō debet præstari plus quàm vni ex filijs cōiugis præmortui, cui minus relictum est, vt in l. hac edictali.C.de secund.nup. tenet Petrus Surd.de aliment.quæst.9.fol.347. num.1. vbi dicit,quod si secus factum sit, potest illud plus repeti cum fructibus vel interesse, & ita testatur iudicatum fuisse in Mantuano Senatu post quam illa scripsit.

SVMMARIVM.

1 *Computatio alimentorum qualiter sit faciēda, vbi impuberi relinquuntur, quo vsque ad pubertatem peruenerit.*

2 *Masculi completo decimo quarto anno, feminæ verò duodecimo ad pubertatem peruenisse dicuntur.*

3 *Alimenta impuberibus vsque ad pubertatem relicta,masculo vsque ad decimumoctauū, feminæ verò vsque ad quatuordecimū præstantur.*

4 *Plena pubertas nō dicitur,donec masculus decimumoctauum adimplet annum,femina verò quatuordecim.*

CAPVT IIII.

Computatio alimentorum qualiter sit facienda, vbi alimenta relicta sunt impuberibus vsque ad pubertatem.

1 EMEL controuersum vidi inter magnos Iurisperitos, qualiter esset faciēda computatio alimentorum,vbi alicui impuberi alimenta fuerunt relicta,donec ad pubertatem peruenirет,& hoc nonnulli quasi indubitatum censuerunt, ex vulgata regula text.in §.1.institut.quibus modis
2 tutela finitur, vbi masculo completo deci

decimoquarto anno, feminæ verò duo decimo adimpleto ad pubertatem peruenisse dicuntur, quo fit, vt statim tutela finiatur, & curatores nominare & eligere possint, in l. si arrogator, §. *Non tantum*. ff. de adoptio.

3 Sed prædictis iuribus non obstantibus, contrarium in proposita facti specie dicendum erit, scilicet quòd alimenta debeant æstimari vsque ad decimum octauum annum respectu masculi, respectu verò feminæ alimentandæ computentur vsque ad decimumquartum suæ ætatis annum. Idque pietatis intuitu factum & constitutum fuisse docet eleganter Modestinus in l. Mela, versic. *Certè*. ff. de alimen. & ciba. legat. ibi: *Certè si vsque ad pubertatem alimenta relinquantur, & siquis exemplum alimentorum, quæ dudum pueris & puellis dabantur, velit sequi, sciat Adrianum constituisse, vt pueri vsque ad decimumoctauum, & puellæ vsque ad quatuor decimum annum alantur, & hanc formã ab Adriano datam obseruatam fuisse, Imperator noster rescripsit*. Idque tenuit ex hoc text. Cremẽsis singul. 78. vbi dicit, quòd hoc fauore specialissimo alimentorum sit constitutum; hocque notat Xuarez in l. quoniam in prioribus, ampliat. 3. in fin. C. de inoffic. testam. Nemausensis in tractat. clausularum, pag. 948. Angel. Agambelion. in tractat. de testament. glos. 45. num. 9. Polybius in tract. de substitut. in rubrica de compendiosa, n. 34. Corrasius in l. precibus, num. 18. cap. de impuberum, & huius decisionis rationem subiecit ipse Modestinus, ibi: *Sed etsi generaliter pubertas non sic definiatur, tamen pietatis intuitu, in sola specie alimentorum hoc tempus ætatis esse obseruandum*. Et quidem hic fauor istis minoribus hoc casu iustissima ratione fuit concessus; quia ante eam ætatem, vt in plurimum videmus, nõ sufficere pueris suam ipsorum artem, vel industriam ad hoc vt se alere possint, & sic meritò in id tempus fauor alimentorum porrigitur, vt tenuit Corrasius in dict. l. precibus, dict. num. 18. Quinimo & ex rigore verbi pubertatis, vsque ad prædictos annos differri deberi alimentorum præstationem exi-

4 stimo, cùm vsque ad decimumoctauũ annum plena pubertas dici non possit, vt in l. si arrogator, §. *Non tantùm*. ff. de adoptio. quæ plena pubertas in hac alimẽtorum specie desideratur, vt tenuit Accursius in dict. §. *Non tantùm*, gloss. verb. *Plena*; quam sequitur Oroscius ibi num. 2. propterea quæque hęc dicitur plena pubertas, quia illi qui tardius pubescũt, tanto tempore ad pubertatis habitudinem deuiant, vt voluit Costa. lib. 2. selectarum interpretat. cap. 12. Lara de alimentis, in §. *Sed vtrum*, num. 8. Prædictã tamen principalem cõclusionem verã reputat Petrus Surdus post hæc scripta visus in tractat. de alimentis, priuil. 58. num. 8. cum seqq. quando alimenta fuerunt relicta pauperi; secùs verò vbi diuiti pupillo essent relicta, licèt eius rationes parum mihi suadeant.

SVMMARIVM.

1 *Computatio fructuum dotis ad collationẽ per sororem adductæ qualiter sit facienda, & à quo tempore ratio fructuum haberi debeat in collatione.*

2 *Soror an à die mortis patris fructus dotis conferre debeat.*

3 *Soror an nulla etiam mora præcedente dotem cum fructibus ad collationem adducere debeat.*

4 *Soror non antea fructus vel dotis redditus ad collationem adducit, quàm si prius in mora per fratrum interpellationem fuerit constituta.*

5 *Fructus ex donatione propter nuptias quæsiti post mortem patris, ante moram non debẽt ad collationem adduci.*

6 *Donatione reuocatâ fructus non censentur reuocati, nisi vbi donatarius iam in mora fuerit constitutus, non reddendo vel tradendo rem donatam.*

7 *In collatione ad commissionem moræ requiritur interpellatio, & opus est, vt in interpellatione dies incipiendæ collationis assignetur,*

netur, aliàs non dicitur quis in mora.

8 *Mora vera vbi per ſororem fuit commiſſa, nõ afferendo dotem ad collationem debito tempore, qualiter ſit facienda computatio reddituum dotis.*

CAPVT V.

Computatio fructuũ dotis ad collationem adductæ per ſororẽ qualiter ſit facienda.

1 FREQVENS & aſſidua eſt dubitatio inter calculatores & bonorum diuiſores, qualiter ſit facienda computatio fructuũ dotis ad collationẽ per ſororem adductæ, & à quo tempore horum fructuum ratio haberi debeat, à quóve tempore fructus rei dotalis cũ 2 ipſa dotali re debeant conferri. In qua difficultate in primis dicendum videtur, quòd talis ſoror à die mortis patris dotem cum fructibus conferre debeat: & ratio eſt ea potiſſima, quia ſi fructus bonorum paternorum à die mortis patris capere debet ex aceruo bonorum, quæ diuiduntur; eodem modo & fructus ſuę portionis ad collationem adductæ, ab illa die alijs fratribus communicari debent, vel ſaltim tantò minus quãtum dotis fructus ex illa die valuerint, accipiet: hocque ex æquitate l. curauit, C. de actionibus empti locum ſibi vendicat (quàm optimè explicat Barboſa in l. de diuiſione, num. 14. ff. ſoluto matrimonio) & in terminis hanc ſententiam tenuerunt Bart. & Alberic. in l. filius emancipatus, §. *Filia*, per text. ibi. ff. de collatio. dotis, vbi hanc ſententiam veriſſimam reputant, in caſu quo talis filia moram collationi feciſſet, idque tenet Ioan. Copius in tract. de fructibus, tit. 3. n. 4.

CAVALINVS tamen in tractat. de 3 vſuris, quæſt. 88. non ſolum vbi ſoror fuiſſet in mora, ſed etiam nulla mora pręcedente, dotem cum fructibus à die mortis patris ad collationem afferre debere arbitratur: dicit inquam, quòd iſta ſoror non ſolùm vbi fuit à fratribus ad diuiſionem prouocata, & conferre dotem diſtulit, fructus conferre debet; verum etiam vbi fratres illam non prouocaſſent, ſaltim bona cum intereſſe conferre ſit obnoxia: maximè quando bona multo tempore pro indiuiſo extitiſſent, ne aliàs inæqualitas inter fratres reſultaret, eò quòd collatio ratione æqualitatis ſeruandæ fuerit introducta, vt in l. illud. §. *Adhæc*. C. de collatio. & inl. 4. tit. 15. Part. 6. ibi: *Y eſto es porque ſe guarde igualdad entre ellos.* Et pro hac ſententia iudicatum fuiſſe teſtatur Additionator Monteroſi, ſiue quiſquis ille (doctiſſimus & praxis nimis peritus) fuerit, in libro quem de notis tabellionum ſcripſit, fol. 182. verſic. *Y porque la dicha particion.* Additio. etiam ad Palat. Rub. in repetitione rubricæ de donationibus inter virum & vxor. §. 49. lit. F. vbi alios etam pro hac ſententia adducit; licèt ab ea relati ſolum loquantur reſpectu fructuum ante mortem patris ex dotalibus bonis perceptorum; qui quidem minimè ſunt conferendi, cùm illi fructus dicantur profectitij, & ex proprio labore & induſtria quæſiti, eoſque habeat filia præcipuos tanquam fructus dotis deſeruientes oneribus matrimonij, vt tenent Doctores ſuperius citati, & pro hac ſententia facit text. in l. quod ſi minor. §. *Scæuola*, ff. de mino.

4 SED aduerſus dictam Caualini ſententiam vrget text. in dict. §. *Filia*, vbi non antea ſoror fructus, vel dotis reddi tus ad collationem adducit, quàm ſi prius in mora (per fratrum interpellationem) fuerit conſtituta, vt manifeſtè ex eo tex. colligitur, ibi: *Moram collationi fecit, viri boni arbitratu cogetur, vſuras quo-*

quoque dotis conferre: non enim contrahitur mora collationis ante interpellationem, vt in l. ſiquis. §. *Stipulatio*. ff. de collatio. ibi, *Stipulatio autem collationis tunc cõmittitur, cùm interpellatus cum aliquo ſpatio, quo conferri potuit, non facit*: & in terminis ita tenet Vitalis Nemauſenſis in tract. de collatione, num. 25. vol. 2. Et ſic quãtumcunque iſta ſoror diſtulerit collationem & ad eam non prouocauerit alios fratres, fructus dotis ſuos faciet. Pro qua ſententia facit; quia dos & donatio propter nuptias dicuntur ob cauſam donatæ, l. fin. C. de dotis promiſ. vn
5 de cùm fructus ex tali donatione propter nuptias percepti ante moram non debeant ad collationem adduci, vt in l. in ædibus, §. *Fructus*. ff. de donat. ibi: *Ex rebus donatis fructus percepti, in ratione donationis non computantur*; nec per conſequẽs fructus ex dotalibus bonis acquiſiti.

6 Et prædictis accedit ſententia Galiaulæ in l. Centurio, concl. 13. ff. de vulgari, vbi dicit, quod ſi donatio reuocatur, fructus donationis non reuocãtur, niſi à tempore moræ, cùm antea donatarius habeat bonam fidem: & hanc ſententiam ferè in noſtris terminis ſequitur Baëça in tract. de non melior. filiab. cap. 33. n. 5. Rurſus prędicta Caualini ſententia confunditur ex eo, quia nullo iure filia dotata neceſſitatur ad petẽdum collationem; ergo nunquam cenſetur eſſe in mora collationis, niſi interpellata debuerit ad collationem dotem adducere, vt patet ex dict. §. *Filia*, ibi: *Dotẽ conferre debuit*. Quod quidem verbum, *debet*, importat neceſſitatem præciſam, eò quòd per interpellationem iam conſtituitur in mala fide, & dolo, cui nõ eſt indulgendum, vt in l. in fundo. ff. de rei
7 vendicat. Quinimò & in propoſita facti ſpecie dixit Bart. in l. ita ſtipulatus, n. 54. ff. de verbor. quod in collatione ad commiſſionem moræ neceſſariò requiritur interpellatio, & opus eſt, vt dies collationi deſignetur, nec ante diem deſignatum mora committitur, idque manifeſtè probatur ex d. l. ſiquis, §. *Stipulatio*, ibi: *Cùm aliquo ſpatio, quo conferre potuerit, non facit*: vbi gloſſa, verb. *Spatio*, dicit, quòd hoc ſpatium non debet eſſe minimum, vel maximum; erit ergo arbitrio iudicis conſtituendum, cùm viri arbitratu collationem faciendam fore edicto Prætoris inſertum ſit, in d. §. *Stipulatio*, & ita tenet Nemauſenſis in loco ſupra citato. Cõcludo ergo in ſpecie propoſita, tunc demum dotis collationem eſſe faciendam cum fructibus, quando ſoror per interpellationem fuit in vera mora conſtituta, vel dolo fecit, quominus interpellaretur, quia ratione doli, & fraudis etiam non interpellata, dotem cum fructibus vel debito intereſſe ad collationem adducat, vt in d. §. *Stipulatio*, ibi: *Siue quis non conferat ex hac ſtipulatione, ſiue dolo fecerit, quominus cõferat, quãta ea res erit, in tantam pecuniam condemnabitur*. Et hæc eſt vera & indubitabilis concluſio.

Nec obſtat huic ſententiæ, quod de æquitate legis curauit ſuperius ex Bart. & Caualino adnotauimus pro fundamento contrariæ ſententiæ, quia reſpõdetur quod licet æquitas ſuadet, vt qui vult habere fructus bonorum patris, cõferat etiam bona ſua cum fructibus, tamen iſta æquitas eſſet ſeruanda, vbi non haberemus deciſionem expreſſam, ex qua contrarium tenendum fore non ignoteſceret, prout habetur in dict. §. *Stipulatio*, iuncto d. §. *Filiæ*; ex quibus manifeſtiſsimè deducitur, quòd ad hoc, vt ſoror dotem cum fructibus, vel intereſſe conferre debeat, conſtitui debet in vera mora, vel in vero dolo, quod ex iudicis arbitrio æſtimabitur.

8 Sed pro complemento huius quæſtionis modò videre libet in caſu veræ moræ, qualiter intereſſe pecuniæ dotalis (debito tempore ad collationem non adductæ) debeat computari. Et in hac difficultate Caualinus loco ſup. citato ita diſtinguit, an ſcilicet ſoror fuerit in vera mora (quæ incurritur ſtatim, quod ad diuiſionem prouocata intra tempus à iudice ſibi præfinitum non adduxerit

do-

dotem ad collationem) vt ſupra reſolui mus, & hoc caſu iudicem poſſe vſque ad ſemiſſes vſuras, hoc eſt ad rationem maioris intereſſe, arbitrari; quod eſt hodie ad rationem quatuordecim, ſecùs tamen ſi non fuit legitimè prouocata, & in vera mora conſtituta; quia tali caſu, etiam ſi ipſa ſoror ſciret & ignorare non poſſet, qualiter bona paterna erant pro indiuiſo, & ad diuiſionem etiam per multum temporis ſpatium non prouocabit, ſufficit, ſi computatio talis intereſſe fiat ad rationem trientis vſuræ, hoc eſt ad rationem minoris vſuræ vel intereſſe, quod hodie in noſtris Hiſpaniarum Regnis ſolet computari ad rationem decem & ſeptem, ſiue decem & octo, prout iudici arbitrari libet: hoc eſt ſi attendatur opinio Caualini, quam ſuperius improbauimus; ſi verò noſtra ſententia ſequatur, nihil ratione intereſſe illi imputari debet. Ego tamen totum hoc ex iudicis arbitrio pendere arbitror: ipſa namque (ſi dos conſiſtebat in poſſeſsionibus, & alijs rebus immobilibus) æſtimabit valorem dotis, conſiderato tempore mortis paternæ, & ex inde attentis dotis redditibus annuis, patriæ, loci & temporis cõ ſuetudine, & ſtatu rerum arbitrabitur, quantum æquum ſit filię moroſę pro tali intereſſe imputare, ſi talis ſoror in vera mora fuit conſtituta, aliàs nihil ei imputabitur.

SVMMARIVM.

1 *Differentia inter enormiter, & enormiſſimè læſſum, quæ ſit.*

2 *Enormiter an enormiſſimè quem læſſum fuiſſe in venditione vel alio contractu ex quibus dignoſcatur.*

3 *Antiqui & moderni, legeſque Partitarum in maxima ſunt differentia circa computationem enormis læſionis.*

4 *Azonis & Accurſij ſententia circa computationem enormis læſionis magis praxi eſt recepta.*

5 *Antinomia legum Partitarum circa computationem enormis læſionis excuſpatur.*

6 *Pineli opinio circa computationem enormiſſimæ læſionis.*

7 *Gregorij Lopez opinio circa computationem enormiſſimæ læſionis.*

8 *Opinio Didaci de Couarruuias, & praxis Granatenſis Prætorij circa enormiſſimæ læſionis computationem refertur.*

9 *Graſi opinio circa enormiſſimæ læſionis computationem.*

10 *Computatio enormiſſimæ læſionis iudicis arbitrio relinquitur.*

11 *Iudex ex quibus poſſit ſumere arbitrium ad faciendum computationem enormiſſimæ læſionis.*

12 *Senatus Pincianus circa enormiſſimam læſionem, & eius computationem, quam ſententiam fuerit adhuc ſequutus.*

CAPVT VI.

Computatio qualiter ſit facienda ad videndum vtrùm quis enormiter, an enormiſſimè fuerit læſſus.

1 MAXIMA eſt differentia inter enormiter & enormiſſimè læſſum, hic enim intra quatuor annos tantum poteſt contractum reſcindere vel ad ſupplendum pretium agere, vt in l. 2. C. de reſcindenda venditio. & in l. fin. tit. 19. Partit. 6. ille verò qui enormiſſimè læſſus fuit, intra triginta annos contractum nullum dicere poterit, vt in dict. l. fin. Quo præmiſſo videre libet qualiter fieri debeat computatio, vt ſciri poſſit, quando enormiter, quando verò enormiſſimè
2 læſſus quis dicatur. Et in primis ſciendum erit, quod tunc quis enormiter læſſus eſt, quando vltra dimidiam iuſti

pretij, vel accepit pro re vendita, vel
3 pro re empta præſtauit. Et in hac computatione Doctores tam antiqui, quàm moderni in maxima ſunt controuerſia, quinimo & Partitarum legibus inter ſe in hoc diſſentienbus moderni noſtri varios accommodant intellectus, varij enim varia ſenſerunt. Pluribus namque iuris profeſſoribus placuit, vt in emptore conſideretur an plus duplo iuſti valoris pro pretio rei emptæ præſtiterit, veluti ſi rem, quæ iuxta communem æſtimationem valet viginti, pro quadraginta vno emerit. Quam ſententiam tenuerunt Cinus, & Rofredus in dict.l.2. Abb.in cap.cum dilecti.num.2. de emptione & venditione, Molineus, Forcatulus, Conanus, Duarenus, & alij à Pinelo relati in dict.l.2. 1.part.cap. 2. num. 6. cum pluribus ſeqq. & eius computationis ratio eſt ſecundum præfatos Doctores; quia ſcopus veræ computationis eſt, an emptor, vel venditor dimidiam ſaltem eius, quod dedit, acceperit, vel dederit dimidium eius, quod accepit; nam in venditore fit computatio ex iuſto pretio rei, quam tradidit, in emptore verò ex quantitate quam pro rei pretio tradidit, & ita in emptore oportet pretium conuentum plus duplo ſupervalere rei emptæ. Quæ ſententia partito iure fuit comprobata ex text.in l. 16. tit.11.Partit. 4. ibi: *Y eſto ſeria como ſi alguno vendieſſe la coſa que valia veinte marauedis por quarenta y vno, ò la que valia quarenta por diez y nueue.*

4 CONTRARIAM tamen ſententiam tenuit Azon.in ſumma, tit.de emptio. & vendit.& Accurſius in dict.l.2.gloſſ. verb.*Iudicis*, gloſſ.etiam in cap.cùm cauſa, extra, de emptio. & vendit. vbi exiſtimant in emptore & venditore ita faciendam eſſe computationem: in emptore, vt ſi pro re valente decem pluſquàm quindecim emptor dederit, in venditore verò ſi rem valentem decem, pro minus quinque vendiderit. Quæ ſententia iure etiam partito comprobatur in l.56.tit.5. Part.5. per quem text.dicit Gregor.ibi, reprobatam fuiſſe ſententiam Cini, & aliorum, de quibus ſupra mentionem fecimus. Idque tenet Anton.Gom.2.tom.variar.cap.2. num.22.idem Gregor.in l.16.tit.11. Part tit.4.gloſſ.verb.*Eſto ſeria*.Couarr.lib.2. variar.cap.3.num.8.vbi hanc dicit communem ſententiam, eamque receptiorem dicit Padilla in dict.l.2.num.40. quorum ſententia Regio iure fuit canonizata in l.1. tit. 11. lib.5. Recopilat. vbi Matienç. gloſſ. 3. num.2.Gutierr.in pract.quæſtio. quæſt.133. eam receptiſſimam dicunt, eamque tam iure communi quàm regio veriorem dixit Couarr.vbi ſup.& illam in iudicando & cõſulendo abſque controuerſia tenẽdam reputat.

5 ET tenendo iſtam ſententiam, quæ proculdubio veriſima eſt, non obſtat antinomia, quam ex text. in dict. l.16. Part.celebrãt vtrobique moderni, quia licèt ei vix congruum reſponſum præſtari poſſe videatur, neque ei conuenire videantur reſponſiones à Gomezio adductæ in loco ſupra citato, poterit tamen fortaſſe dici, quòd in Curia legum conditorum modò hæc, modò illa opinio fuit ſequuta, & ita in propoſito reſpondet Padilla in dict.l.2.dict.num.40. hocque per obliuionem contingere potuit, maximè in hoc Partitarum libro, qui vel totius Iuris ciuilis arcana continet, eiuſque comprehenſiuum & collectiuum eſt: nec hoc mirum cum omnium habere memoriam potiùs diuinitatis, quàm humanitatis ſit, & quidem in hoc legum Partitarum diſcrimine prædicta l.1. Recopilat. finem Iuriſconſultorum Hiſpanorum curis impoſuit, licèt adhuc apud exteros in viridi ſit controuerſia, & maxima quidem ratione ſequuta fuit deciſio.dict.l. 56.Partit.cùm illa ſuo proprio, & ſolido titulo fuerit ſituata & collocata: credendum eſt enim, quòd ibi accuratius, & maturiori perpenſo conſilio quàm in d. l. 16. fuerit res hæc animad-

uer-

uerſa. Idque Gutier. vbi ſup. arbitratur, & hæc quoad enormem læſſionem ſufficiant. Modò verò de computatione in enormiſſima læſſione facienda accedat tractatus, quæ quidem non minus apud Veteres iuris Interpretes, quàm apud Neotericos fuit, & eſt controuerſa: adhuc enim ſub iudice lis eſt, & hæc vetus querela viget, quo fit, vt in forenſibus huius Regni tribunalibus modò hæc, modò illa computatio ſequatur, in magnum litigantium detrimentum; & quidem cùm res hæc admodum ſeriosa, contingibilis, & practicabilis ſit lege lata diffi-
6 nienda foret. Pinelus namque in dict. l. 2. 3. Partit. num. 8. C. de reſcind. vendit. eam enormiſsimam læſsionem iudicauit, quæ dimidium rei valorem excedit, idque ſentit Gama deciſio. 232. in princip. Ferrara in ſua praxi tit. de libello, quo agitur ad pœnam compro-
7 miſsi. num. 4. Gregor. tamen in dict. l. 56. gloſſ. verb. *Mayor de catorze años*, tunc enormiſsimâ læſſione quem fuiſſe deceptum arbitratur, quando rem valentem quindecim, pro quatuor vel
8 quinque venderet, Couarr. autem lib. 2. variar. cap. 4. num. 5. ſolum dixit, quòd in Granatenſi Prætorio ideo quandam venditionem enormiſsima læſsione affectam eſſe fuit iudicatum, quia res quę iuſto pretio bis mille & ter centum aureos valebat, mille tantum
9 fuit vendita. Graſus tamen conſil. 88. volum. 1. quem refert Parlad. lib. 2. rer. quotid. cap. 4. num. 51. pro indubitato tenuit, quòd ſi læſsio excedat triplum, vel quadruplum pretij, vel valoris rei, enormiſsima læſſio ſit iudicanda.

10 EGO verò cùm Doctores noſtros, & exteros admodum inter ſe diſſentientes viderim, huius quæſtionis deciſionem ex prudentis iudicis arbitrio pendere arbitror, cùm certa regula adhuc conſtituta non inueniatur, & ita dicendum exiſtimauit Abbas in cap. Quintauallis, verſic. *Ego tantorum*, de iure iurand. quem refert & ſequitur Caſſiodor. deciſio. 2. num. 5. Couar. lib. 1. variar. cap. 3. num. 11. Molina de Hiſpano. primog. cap. 13. num. 18. lib. 2. Parlad. in d. num. 51.

11 QVALITER autem, & ex quibus iudex ſumere debeat arbitrium, optimè aduertit Abbas dict. num. 33. dicens, quòd licèt non poſsit dari certa regula in hoc, an & quando euidens iniquitas, & enormiſsima læſsio in contractu interuenerit, tamen iudex ex varijs circunſtantijs arbitrabitur: & ponendo exempla dicit, quòd facilius induci debet arbitrator ad dandum de iure vnius alteri, quando non poteſt aliter ſequi bona pax: quia ſi hæc ratio pacis conſequendæ ceſſaret, item aliter quando ius eſt dubium, obſcurum, & inuolutũ, quàm quando eſt euidens vel clarum, item aliter quando deceptus eſt diues, quàm quando fuit deceptus pauper, argum. tex. in l. 1. ff. de rebus dubijs.

12 NOSTER tamen Pincianus Senatus contractibus correſpectiuis venditionis & ſimilium regulariter illam enormiſsimam læſsionem arbitratur, quando emptor pro re valente decem, triginta præſtauit venditori, vel è contra quando venditor vendidit rem valentem triginta, pro minus decem, & in hoc ſequitur opinionem Gregorij ſuperius relatam, in dict. l. 56. verb. *Mayor de catorze años*, & illa in iudicando & conſulendo ſequenda erit, cùm ſufficiat authoritas noſtri Senatus, quæ licèt non habeatur pro lege, tamen iſta communis obſeruantia habetur pro ſtylo Curiæ, qui omnino vt lex eſt ſeruandus, ex pluribus quæ in propoſito adducit Anton. Theſau. deciſ. 1. num. 9. quem videas.

AVT loquimur in enormiſsima reſpectu contractus gratuiti, veluti donationis; & hoc caſu tunc demum quem enormiſsimè læſſum fuiſſe conſideramus, ſi probatum ſit, quod reſpectu reſidui patrimonij, quod ſibi remanſit tempore donationis, vel fideiuſſoriæ obligationis ipſo donatori vel fide-

iuſſori non remanſit, ex quo viuere potuiſſet, inſpecta qualitate ſuæ perſonæ, vt in donatore animaduertit Socinus conſil. 266. vol. 2. relatus & ſequutus à Greg. Lupo in l. fin. verb. *que fueſſe enagenada*, tit. fin. Part. 6. & idem ſentit Afflict. deciſio. 312. num. 2. Anton. Theſau. deciſio. 223. num. 13. licèt Ioann. de Imola ſequutus à Neapolitano Senatu ex Afflicto deciſio. 312. num. 2. dicat, quòd non ſufficit, quòd tempore contractus donans nõ habeat bona, ex quibus ſibi cõſuli poſsit, imò ſufficit, quòd non habeat tempore quo conuenitur pro obligatione à ſe facta.

SVMMARIVM.

1 *Communitas paſcuorum ex immemoriali, vel antiquo tempore contracta, an aliquibus ex cauſis ſeparari, & diſſolui poſsit.*

2 *Si de parte quam quilibet populus poſuit in communione paſcuorum, tempore quo communio diſſoluitur non conſtiterit, an diuiſio fieri debeat, habito reſpectu ad capita animalium, quæ exiſtunt tempore deſſolutæ ſocietatis in quolibet ex populis communitatem diuidentibus.*

3 *Vſus paſcui ſi duobus legatus ſit, qui ſufficiat pro decẽ equis, & vnus habeat tres equos, alter verò ſeptem qualiter fiet computatio & diuiſio paſcui.*

4 *Paſcui vſus ſi legetur duobus, & vnus habeat decem equos, alter verò centum, qualiter fiat diſtributio illius paſcui.*

5 *Communio ſi non appareat quibus ex partibus fuerit contracta pro æquis portionibus facta cenſetur.*

6 *Computatio diuiſionis paſcuorum eſt iudicì arbitraria, vbi non conſtat quam partem quilibet habeat.*

7 *Pauper non poteſt tot ligna ſcindere ex montibus vniuerſitatis, quot poteſt diues.*

8 *Iuſtitia diſtributiua tanto plus alicui de bonis communibus tribuit, quanto quis habet maiorem principalitatem & dignitatem in communitatem.*

CAPVT VII.

Computatio terminorũ qualiter ſit facienda, vbi plures populi, qui non ſunt æquales in vicinia, communitatem diuidunt, & ignoratur quantam quilibet partem in communitate habeat.

SÆPENVMERO contingere ſolet, quòd plures populi communitatem paſcuorum (de antiquo) habentes, compaſcua illa diuidere, & diſtincta habere conentur, & cùm ignoretur, quis plus, quiſve minus termini in dicta communitate ab initio contulerit: dubitari ſolet, qualiter hæc compaſcuorum computatio & diſtributio fieri debeat, an pro modo poſſeſſionum, & vicinorum & pecorum, an verò pro æquis portionibus ſit facienda. Et antequam ad quæſtionem hanc perueniamus, videre opus erit, an communitas paſcuorum ex immemoriali, vel antiquo tempore contracta, 1 aliquibus ex cauſis ſeparari & diſſolui poſſit. In qua difficultate reſolutiuè dicendum erit, quòd communitas diuidi poſsit, etiam ſi à tempore immemoriali exiſtere probatum fuerit, idque latè reſoluunt Afflictis deciſ. 290. Pariſius conſil. 134. Plotus in tract. de in litẽ iurand. in parua impreſ. §. 49. num. 37. Caſtel. in l. 68. Tauri, Mexia in l. 5. tit. 3. *De los propios y rentas del concejo*, Part. 9. num. 2. Couarr. lib. 1. variar. cap. 17. n. 11. Auenda. de exequen. mand. 1. part. cap. 4. Vincent. de Fran. deciſ. 301. n. 6.

Anton.

Anton. Theſau. deciſ. 71. Gutier. de iuram. confirm. 1. part. cap. 48. quo fundamento ſic præſuppoſito in principali quæſtione noſtra variæ ſunt Doctorũ ſententiæ.

2 IN primis namque dicendum videtur, quòd ſi de parte, quam quilibet populus in communione poſuit, non conſtiterit, computatio terminorum & diſtributio fieri debeat habito reſpectu ad capita animalium ſiue ad vicinos cuiuslibet ex populis compaſcuis: argum. tex. in l. quærebatur. ff. ad l. Falcidiam, ibi: *Eius quod exigi poteſt, pro rata fit diſtributio.* Pluri enim egent decem pecora & perſonę quam quinque, & in diuiſione communium paſcuorũ plus habet, qui plura bona & prædia poſſidet, vt in l. teſtatrix. §. fin. ff. ſi ſæuit. vendicetur, & loquendo in aquarum diuiſione ita dicendum reputat Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu 128. num. 2. Calcaneus conſ. 34 col. 3. ex text. in l. pecoris cum l. ſeq. ff. de ſeruitut. ruſtic. Franciſ. Marcus deciſio. 223. Odofred. in l. vſus pars. ff. de
3 vſu & habitatione, vbi tenuit, quòd ſi duobus legatus ſit vſus paſcui, qui ſufficiat pro decẽ equis, & vnus habet tres equos, alter verò ſeptem, vnus habere debeat tres, alter verò ſeptem reliquas partes.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd cuilibet vico ęqualis pars termini ſit in computatione applicanda, non habito reſpectu ad ouium vel vicinorum maiorem vel minorem quantitatem, colligit Albericus in l. vſus pars,
4 per tex. ibi: ff. de vſu & habitat. vbi dicit, quòd quãdo paſcuum legatur duobus, & alter habet decem equos, alter verò centum ęqualiter cuilibet ſunt paſcua præſtanda, non habito reſpectu ad maiorem vel minorem numerum equorum. Et ratio ea eſt potiſſima ſecundum eum, quia ita abſorbẽt totum paſcuum decem, ſicut centum pecora, & in terminis hanc eandem ſententiam tenet Gregor. Lup. in l. 26. tit. 31. Part. 3. verb. *Poblaſſen deſpues.* Vbi dicit, quòd ſi conſtat quantam quiſque partem in communione contulerit, eadem pars illis ſit præſtanda, ſi verò conſtare non poſſit omnes admittantur pro virili.

5 RVRSVS pro hac ſententia facit ferè in indiuiduo, quia vbi aliter non apparet communio, ſemper pro æqualibus portionibus facta præſumitur, vt in l. etiam partis. ff. de vſufructu. idque reſpectu coniugalis aquæſtus conſtitutum fuit in l. 103. ſtyli, vbi quando non apparet quale fuerit vtriuſque coniugis capitale, pro æquis portionibus diuiduntur bona tempore mortis relicta, idque lege Regia comfirmatur ex text. in l. 1. tit. 9. lib. 6. in noua legum Regni collect. & hanc ſententiam tenuit Anton. Theſ. in terminis noſtris deciſ. 72. n. 3.

6 BERTRANDVS tamen conſil. 37. lib. 1. & conſil. 75. num. 15. lib. 2. & conſil. 1. lib. 3. hanc computationem totam ex iudicis prudentis & circunſpecti arbitrio pendere arbitratur, idque tenuit Afflict. in conſtit. Neapolit. rubric. 85. num. 8. quos refert Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu. 245. num. 14. & 15. vbi dicit, quod in hoc arbitrio iudex conſiderabit paſcuorum qualitatem, incolarum quantitatem, conditionem, & æquititatem; nam extant agricolæ pauperes, quibus liberius concedere paſcua, quàm opulentis tutum ac bonum eſt.

INTER has tamen Doctorum varietates, illa maioribus & fortioribus nititur fundamentis, quæ pro rata poſſeſſionum & pecudum diuidenda fore compaſcua prædixi; eaque manifeſtè probari videtur in l. Imperatores. ff. de ſeruitut. ruſticorum prædiorum, vbi Antonius & Verius Auguſto Cæſari in hæc verba reſcripſerunt: *Aquam de flumine publico pro modo poſſeſſionum ad irrigandos agros diuidi oportere, niſi proprio quis iure plus ſibi datum oſtenderit.* Et hanc ſententiam tenet Petr. Surd. conſ. 65. num. 25. Quæ ſententia eo maximè caſu locum haberet, quando aliquis ex con-

ſocijs populis, inter quos communio diſſoluitur, aliqua ſpeciali dignitate ſiue prærogatiua fulgeret, argum. text. in l. plenum. §. *Equitij*, & rurſus in §. *Iubentius*. de vſu. & habitatione, ibi: *Aliquando enim largius cum vſurario agendum eſt, pro dignitate eius, cui relictus eſt vſus.*

7 Et pro hac ſententia facit doctrina Rebuſi in l. 1. C. de apochis publ. lib. 11. vbi dicit, pauperem nequaquam poſſe tot ligna ſcindere ex nemoribus vniuerſitatis, ſicut diuitem, quod etiam palàm ibi tenuit Platea, Burgos de Paz in conſ. 42. num. 12. Et ratio eſt, quia in iu-
8 ſtitia diſtributiua tãtò plus alicui de bonis communibus datur, quantô quis habet maiorem principalitatem, & dignitatẽ in communitate, vt tenuit D. Thomas 2. 2. quæſt. 61. art. 2. Et pro hac ſententia facit optimè, quod notat Hieron. de Monte-Brixiano in tract. de finib. regund. c. 72. n. 20 & 21. Greg. Lup. in l. 9. tit. 28. Part. gloſ. verb. *como à los ricos*, di-
9 cens, quòd vniuerſitatis paſcua inter vniuerſitatis homines, & eorum dominos diuidi debent pro modo facultatum, & poſſeſſionum; & quod ſinguli homines debent pro rata ſuarum facultatum mittere eorum animalia in paſcuis, ita quòd neque ipſi domini, nec incolæ totum abſorueant territorium, ſed ſecundum patrimonij qualitatem poſſideant; quia ille, qui habet minores poſſeſſiones, debet etiam vti minus paſcuis, vt tenuit Bertrãdus d. conſil. 37. & conſi. 202. vol. 2. num. 6. & de hac quæſtione latius dicam in tract. de iure paſcendi, cap. 18.

SVMMARIVM.

1 *Lucra interueniſſe in matrimonio non dicitur, niſi ære alieno prius ſoluto.*

2 *Computatio qualiter ſit facienda, vbi agitur de dotibus primæ & ſecundæ vxoris reſtituẽdis, ſi in primo matrimonio nihil lucratum apparet, in ſecundo verò ſic.*

3 *Computatio Aioræ inanis & ſine effectu eſt circa traditionem dotium primæ & ſecundæ vxoris.*

CAPVT VIII.

Qualiter ſit facienda cõputatio, vbi agitur de reſtituendis dotibus primæ & ſecũdæ vxoris; ſi in primo matrimonio nihil reperitur lucratũ, in ſecundo verò ſic.

Nvllvs ferè dubitabit vnquã, quin vbi primæ vxoris hæredes cum ſecunda vxore concurrunt pro ſatisfactione & ſolutione dotiũ, prius dos primæ vxoris ſit ſoluenda, deinde ſecundæ vxori ſit ſatisfaciendum, ex vulgata regula, *qui prior eſt tempore, potior eſt iure*; de qua in l. 1. C. qui potiores in pig. habeantur. Et hæc ſententia locum etiam habere videtur vbi in primo matrimonio nihil fuit lucratum, in ſecundo verò lucra & coniuga-
1 les aquæſtus ſubſiſtunt, non enim lucra interueniſſe dici poſſunt, niſi prius æs alienũ exoluatur, l. omne æs alienũ, & in l. Muti⁹. ff. pro ſocio: illud enim in bonis eſſe dicitur, ꝙ ſupereſt deducto ære alieno, l. ſubſignatũ. §. *Bona*. ff. de verb. ſignif. l. princeps bona. ff. eod. tit. Ex quibus omnibus ſupra relatis dicendũ videtur, quòd calculatores hoc caſu prius adiudicare debeãt dotẽ primæ vxoris, quàm dotẽ & lucra ſecundę, quod quidem fieri debet, vbi bona matiti ſoluendo non eſſent. Si tamen huiuſmodi bona vtique ſoluendo ſint, tũc intrat noſtræ quæſtionis dubitatio. Et quidẽ multum intereſſe videtur, an dos primæ vxoris ex aceruo bonorũ prius deducatur, quàm dos ſecũdæ vxoris cum
2 lucris. Si enim prima dos ex aceruo prius deduceretur, ſecunda vxor fortè magno afficeretur damno, & incõmodo, vt apertè patebit ex ſequẽti exẽplo. Pone quòd prima vxor dedit marito in dotem 400. ducatos, & in hoc matri-

monio

monio nullus fuit coniugalis aquęſtus. Deinde maritus ſecundas nuptias contraxit, cùm iam non habuiſſet in bonis pluſquam 200. ducatos, vel primā dotem non integrāilli ſecunda vxor quingentos ducatos, & in dotem tradidit, & in iſto ſecundo matrimonio quingẽtorum ducatorum ſumma fuit lucrata, certè ſi in caſu huius exempli & ſimilium de aceruo mariti, qui tempore diuiſionis & adiudicationis dotium ẽ mille & ducentorum ducatorum prius deducerentur illi quatuorcẽti ducati pro dote primæ vxoris, ſecunda vxor non haberet dotem ſuam integram cum dimidietate lucrorum ſecundi matrimonij, quæ medietas erat ducentorum & quinquaginta ducatorum, ſed tantùm haberet pro lucris quinquaginta ducatos; & ſic amitteres ducentos ducatos de lucro dotis. Quod manifeſtè patet; quia ſi prius capitalia omniũ coniugũ deducerentur de illis mille & ducentis ducatis à marito relictis, cõſumũtur mille & centum ducata, quatuorcenta ſcilicet de dote primæ vxoris, & quingenta de dote ſecũdæ, ducenta de patrimonio & capitali mariti. Vnde cùm in ſecundo matrimonio eſſent quingẽti ducati ſuperlucrati, ſecunda vxor ſolum quinquaginta pro ſua medietate lucrorum capit. Ecce igitur apparet qualiter ſecundum prædictam computationem ſecunda vxor defraudatur in ducentis ducatis ex lucris ſibi ex l. Fori pertinentibus, & huic ſecũdæ mulieri nullo modo mederi poſſet, cùm lucra non dicantur, niſi prius deductis capitalibus, vt in l. cum duobus. §. *damna*, & in dict. l. Mutius. ff. pro ſocio, & in l. 1. tit. 3. lib. 3. Fori, Aiora de partio. 1. part. c. 29. in fin.

IN hac tamen prædicta difficultate Aiora de partitionibus 1. cap. 7. num. 2. qui primus omnium hanc quæſtionem excitauit, hanc computationem in hũc modum faciendam reputauit, ſcilicet vt ex aceruo bonorum mariti, quę tempore mortis continet mille & ducẽtos ducatos in exemplo ſupra poſito deducatur prius dos ſecundæ vxoris, quæ erat quingentorum ducatorum, & ſtatim capitale quod maritus poſuit in ſecundo matrimonio, quod erat de ducẽtis ducatis, quæ duo capitalia facient ſummam ſeptingentorum ducatorũ, deinde quingenti illi ducati, qui ſuperſunt vſque ad quantitatem mille & ducentorum ducatorum, quia marito fuerunt relicti, diuidantur inter maritum & ſecundam vxorem, cùm in eodem ſecundo matrimonio fuerint lucrati, & ſic habebit hæc ſecunda vxor pro dote & lucris ſummam ſeptingentorum & quinquaginta ducatorum; maritus autem pro capitali, & lucris ſecundi matrimonij habebit quatuorcentum & quinquaginta ducatos reſtãtes ad ſummam dictorum mille & ducentorum ducatorũ, & de hac parte mariti: deinde deducantur quatuorcenti ducati pro ſatisfaciẽdis hæredibus primæ vxoris, de dotis quantitate, quam ab ea maritus accepit, & ita quælibet vxor habebit quod ſibi debetur integraliter, & ſine aliqua diminutione & marito vel eius hæredibus ſolum quinquaginta ſupererunt, hãcque computationem dignam ſuo ingenio reputauit Aiora, & aliam factam ſecundum primam ſupra relatam reuocari feciſſe in Granatenſi Prætorio teſtatur: & ideò hanc nouam computationem menti tenendam reputat, eò quia quilibet diceret contrarium, ſi de hoc interrogatus eſſet, multoſque graues & peritos viros in ea erraſſe teſtatur, eò quòd illam primo modo confecerunt.

3 SED parcat mihi ingens calculator Aiora, quia ex hac computatione ſua non reſultat diuerſus effectus ab illo, qui ex prima computatione & adiudicatione reſultat, ſed idem penitus, quia ſi facias primam computationem, deducendo prius quatuorcentum ducatos pro prima dote, & deinde quingentos pro ſecunda, & patrimonium mariti, quia fuit de ducentis ducatis in ſecũdo matrimonio, eodem modo habe-

bit hæc ſecunda vxor dotem & lucra vſque ad quantitatem ſeptingentorum & quingenta ducatorum, & vxor prima quatuorcentos ducatos & marito ijdem quinquaginta tantum ducati ſupererunt,eò quòd hoc caſu lucra, quæ deficiunt ſecundæ vxori, deducuntur de capitali & lucris mariti, cùm maritus debitum primæ dotis ex aceruo bonorum deduxerit, & ſic tanto minus accipiet,quantũ pro ſuo debito perſoluit,& ideo dicendum erit,quod ex cõputatione admodum ab Aiora lucubrata,nullus penitus effectus diuerſus reſultat,nec vllus quantumcunque mathematicus demonſtratione & euidentia mathematica rationem differentiæ demonſtrabit,ideò nihil Aioram feciſſe reputo,dum primã computationem impugnauit, oleumque & operam eum & iudices (dum illam reuocauerunt) perdidiſſe arbitror.

SVMMARIVM.

1 *Vxor medietatis lucrorũ ſtatim acquirit proprietatem.*
2 *Fundans ſe in qualitate temporum tenetur illã probare.*
3 *Qui dicit anteafactum fuiſſe,niſi illud probauerit,non obtinebit.*
4 *Bona acquiſita per Prælatum durante prælatura præſumuntur acquiſita tam ex bonis patrimonialibus,quàm ex bonis prælaturæ.*
5 *Pecunia relicta à marito,vbi non poteſt conſtare lucrata conſtante matrimonio, vel eo in viduitate exiſtere,qualiter fieri debeat diuiſio huius pecuniæ lucratæ.*
6 *Legatum ſi quid ſit duobus, non tamen conſtat quantum cuilibet teſtator legare voluerit,qualiter fiet diuiſio rei legatæ.*
7 *Iudicibus an liceat in dubijs quæſtionibus ſecundum iuris rationes,& naturalem æquitatem arbitrari.*
8 *Affectio in nummis non conſideratur.*
9 *Pecunia redacta ex mercatura,ſiue fructibus communibus,non efficitur communis.*
10 *Societas inter coniuges contracta non dicitur omnium bonorum.*
11 *Vxor ſtatim bona lucrata conſtante matrimonio videtur in proprietate acquiſiſſe,quando bona in ſpecie conſiſtunt.*

CAPVT IX.

Computatio qualiter ſit facienda inter filios primi,& vxorem ſecundi matrimonij, vbi conſtat patrem multam pecuniam lucraſſe, non tamen patet in quo ex illis matrimonijs fuerit lucrata.

NON rarò contingere ſolet, quòd hi (quos vulgò *hombres de negocios*, appellamus) multam pecuniam lucrauerint in primo & ſecundo matrimonio,& tãdem illis mortuis, filij tam primi, quàm ſecundi matrimonij lucri illius partem (tanquam matrum hæredes)expoſtulant, cùm nõ pateat quanta ſit quantitas in vno vel altero matrimonio lucrata; dubitari ſolet inter calculatores, qualiter talia lucra inter filios primæ, & ſecundam vxorem & eius filios diuidi debeãt. In qua difficultate dicendum videtur, quòd omnia illa lucra cenſeantur facta in ſecundo vel vltimo matrimonio,non tamen in primo, & per conſequens filij primæ vxoris fruſtra partem dictorum lucrorum petant,ſi euidentiſſimis probationibus non conſtiterit, quanta ex illa pecunia in dicto primo matrimonio fuerit lucrata, & ſic medietas illorum pertinebit ad ſecundam vxorem

&

& altera medietas hæredibus patris, quæ ſententia ex ſequentibus ſuaderi videtur.

1 PRIMÒ: quia ſecunda vxor reperitur in poſſeſſione lucrorum, vel ſaltim medietatis, quinimò & vxor medietatis lucrorum cenſeatur habere proprietatem, vt in l. 47. tit. 28. Part. 3. ibi: *Otroſi dezimos, que toda la ganancia que qualquiera dellos faga, que el ſeñorio dellos paſſa à los otros, tambien como ſi cada vno dellos la vuieſſe fecho.* Et quod ſtatim & in ipſo actu acquiſitionis vtroque coniugi acquiratur, tenuit Caſaneus in conſuetud. Burgund. rubr. 4. §. 2. num. 2. Molineus in conſuet. Pariſi. 1. part. §. 25. num. 2. Tiraquel. de retractu. §. 1. lib. 2. gloſ. 9. n. 63. Couar. in 4. 2 part. cap. 7. num. 36. & lib. 3. variar. cap. 19. num. 2. Pinelus in l. 1. C. de bonis maternis, 1. part. n. 36. & plures alij relati à Ioan. Garcia in tract. de expenſis, cap. 13. num. 21. & in tract. de coniugali aquæſt. num. 21. cùm ergo ſecunda vxor in poſſeſſione horum lucrorũ reperiatur, & ſic cenſeatur tanquam reus in hac controuerſia, & filij primi matrimonij reputentur actores illis intentionem & petitionem ſuam non probantibus, reus erit abſoluendus, hoc enim eſt vnum ex commodis poſſeſſionis, vt in §. *Commodum*, inſtitut. de interdictis, & in l. fin. C. de rei vendicat.

2 SECVNDÒ hæc ſententia fundatur ex deciſ. tex. in l. 1. tit. 9. lib. 5. Recop. cuius deciſio fuit canonizata per l. 203. ſtyli, quatenus dicit, *Que los bienes que hã marido y muger ſon de ambos por medio.* Illud enim verbum, *que han*, de quo in dict. l. quod Latino ſermone diceretur, *quæ habent*, dicit exiſtentiam & poſſeſſionem actualem de præſenti; & ſic tempore diſſoluti matrimonij: ergo cùm ſecunda vxor iam habeat medietatem, qui contrarium aſſeuerauerit, grauatur onere contrariæ probationis, cùm ſecunda vxor, quæ reperitur in poſſeſſione, habeat iuris præſumptionem pro ſe, ex notatis per Roland. conſ. 90. num. 11. Maſcard. concluſ. 202. num. 2. qui enim ſe
3 fundat in qualitate temporis, debet illã probare, aliàs ſuccumbit, l. ſi verò. §. *Qui pro rei qualitate.* ff. qui ſatiſd. cogantur, & in terminis hanc ſententiam tenet Aiora de partit. lib. 3. quæſt. 13. à num. 40. & eius ſuadetur opinio ex eo, quia qui dicit aliquid antea factũ fuiſſe niſi id probauerit, non obtinebit: l. quoties, C. de rei vendic. Pala. Rub. in rubr. de donatio. §. 60. n. 16.

PRÆDICTIS tamen non obſtantibus contrariam ſententiam tenendam reputo, imò quod etiam vbi nihil probatum eſſet, & ſtaremus in puris terminis præſumptionis, lucra illa, quæ tempore mortis patris exiſtunt, diuidi debeant inter filios primi & ſecundi matrimonij pro rata temporis, quo vtrũq; matrimonium durauit, ex quantitate dotis cuiuslibet mulieris; non enim eſt maior præſumptio pro ſecundo, quàm pro primo matrimonio. Quæ ſententia probari videtur argum. tex. in cap. 1.
4 12. quæſt. 4. vbi dicit, quod ſi Prælatus durante prælatura aliqua bona acquiſiuit, præſumitur ea acquiſiuiſſe tam de bonis patrimonialibus, quàm de bonis prælaturæ, vbi aliter nõ apparet. Idque etiam probatur in cap. vt vnus, de pecul. cleric. vbi Abbas num. 3. idem Abbas in cap. cùm eſſes, num. 24. prope fin. verſ. *Aut dubitatur & tunc*, de teſtamentis, quem refert & ſequitur Socinus Senior conſ. 91. col. 4. verſ. *Confirmatur & tertiò*. lib. 3. Roma. conſil. 346. num. 4. ver. *Aut dubitatur*: & ante omnes Baldus in Authent. licentiam, num. 3. verſic. *Sed reuoco in dubium*, C. de Epiſcop. & cleric. Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu 195. num. 7. Et loquendo in Prælatis & Clericis dixit Caualcanus deciſ. 44. num. 120. part. 2. quod Prælatus, Clericus, & Religioſus ſi habet bona propria in dubio præſumitur illa acquiſiuiſſe de bonis proprijs, & fructus Eccleſiæ prius conſumpſiſſe pro ſuis alimentis, niſi fructus ſuperarent alimenta, quia hoc caſu pro rata bona præſumerentur acquiſita tam ex

bonis intuitu Eccleſiæ, quam ex patrimonio ad illum peruẽtis, vbi refert Rodanum de rebus Eccleſię non alien. fol. 331. num. 7. Beroi. conſ. 7. num. 23. vol. 2. Et in terminis ferè noſtris dixit Palac. Rub. in repetit. rubr. de donatio. §. 60. num. 16. quod vbi non poteſt conſtare, an maritus lucratus fuerit pecuniam à ſe tempore mortis relictam, durãte matrimonio, an ſoluto prædicto matrimonio conſiderandum ſit tempus quod vixit in viduitate, qualitas perſonæ, negotiorum & bonorum mariti, & ex his arbitrare poterit quantum tempore viduitatis acquiſiuit, & illud maritus præcipuum & tãquam proprium habebit, aliud verò diuidetur inter eum & vxorem vel eius hæredes, tanquam conſtante matrimonio lucratum. Facit etiam pro hac ſententia text. in l. Titiæ textores, ff. de legatis. 1. vbi quando duobus aliquid fuit legatum, & non cõſtat quãtum cuilibet ſit præſtãdum, ratione incertitudinis pro dimidio legatum diuiditur, atque in dubijs quæſtionibus iudicem rem per medium diuidere poſſe, tenet Bald. in l. ſi pater, ff. de hæred. inſtit. & ita iudicauit Tiberius Cęſar, vt cõſtat ex l. & hoc Tiberius, ff. eod. tit. & Sũmus Pont. in cap. afferte mihi gladium, de præſumptio. & in materia finium regundorum hanc ſententiam ex multis alijs tutatur Hieron. de Monte Brix. in tract. de finib. regund. cap. 101. per tot. vbi num. 6. dicit, quod hoc maximè decet iudicibus qui habent ſupremam poteſtatem, nec ex hoc diceretur iudiciũ ruſticorum, de quo per gloſ. in l. Ner. ſenius. ff. de negot. geſt. vt tenendo prædictam ſententiam tenuit Boërius deciſ. 239. num. 3. Et quidem cùm liceat iudicibus in dubijs quæſtionibus ſecũdum iuris, rationis, & æquitatis dictamen arbitrari, vt tenet Menoch. latè lib. 1. de arbitr. caſu 13. num. 15. etiam cauſam per medium ſcindendo, maximè vbi litigatur inter cognatos, præſertim ſi vterque tractat de lucro captando, vt eleganter aduertit Anton. Theſau. deciſ. 89. num. 3. præcipuè in hoc caſu licebit, cùm filij primi matrimonij matrem ſuam dotẽ aliquam patri tuo tradidiſſe liquidauerint, quãtumque matrimonium duraſſet probauerint, & quòd in eo pater eiſdem in rebus traficaſſet; ſi enim vtraq; vxor pro rata quo eius matrimonium durauit, ſuam pecuniam in poteſtate mariti habuit, & ipſe cum ea negotiauit, ipſaque vxor pro rata ſui matrimonij pro conſeruandis pecunijs mariti vigilauit, non vtique æquum eſſet ſi pro rata capitalis ſui, & laboris in ea re impenſi (in caſu dubij) lucra non perciperet; labor enim & pecunia diuiſionem recipiũt, vt in l. Seio amico, ff. de annuis legatis.

Et tenendo iſtam ſententiam, quæ proculdubio veriſſima eſt, & maioribus iuris inſtitutis fulcitur, non obſtat argumentum pro contraria ſententia adductum, quo dicebamus vxorem ſecundã eſſe in poſſeſſione lucrorum, & ea ex cauſa filios primæ vxoris grauatos eſſe onere probandi ſuam intentionem, eò quòd actores ſint pro lucris materni matrimonij; quia reſpondetur, quòd imò iſti filij cùm patrem ſuum repræſentent, & vna eademque perſona cum eo cenſeantur, & in eis ſit continuatum dominium, quòd penes patrem exiſtebat, vt in l. in ſuis. ff. de liberis & poſthumis, mortuo patre tanquam neceſſarij & ſui hæredes ſtatim in eius bonis ſuccedunt, & vxor ſecunda dotem & lucra de eorum manibus recipere debet, & ita nõ ſunt actores, ſed rei & per conſequens prædicto probandi onere non aſtringuntur, plus quàm illa ſecunda vxor: quod enim dictum fuit, quod dominium medietatis lucrorum ſtatim vxori acquiritur, verum erit, quando lucrata, & comparata fuit aliqua ſpecies ſiue res immobilis, quod tamen locum non habet in pecunijs cum in eis non cadat affectio, vt in l. nummis. ff. de in litem iurando. Rurſus, quia pecunia redacta ex mercatura, ſeu fructibus communibus nõ eſt communis ex ſen-

ten-

tentia Accurſij in l. ſi patruus. C. communia vtriuſque iudicij, verb. *Ex communibus*, iuncto tex. ibi: & ibi tenet Bald. num. 6. Matienç. in l. 2. tit. 9. lib. 5. Recop. num. 40. quod maximè locum habet inter coniuges, cùm ſocietas inter eos contracta non ſit omnium bonorum, ſed lucri dumtaxat, vt latè contra Seguram in l. 1. § ſi vir, num. 20. ff. de adquir. poſſeſſ. probauit idem Matienç. in l. 4. gloſ. 1. tit. 9. lib. 5. num. 1. in noua legum Regni Collect. & gloſ. 2. in princ. Et ex his remanet reſponſum ſecundo fundamento l. 1. tit. 9. lib. 5. Recop. verb. *que han*, habere enim dicitur vxor bona lucrata quando conſiſtunt in ſpecie, nõ verò quando in quantitate conſiſtunt, donec ſibi tradãtur, ex ſuperius relatis; tu tamen cum otio vacaueris rem hanc maturiori conſilio perpende.

SVMMARIVM.

1 *Homines plus de ſe expectare ſolent, quàm habeant in facultatibus ſuis.*
2 *Legata à teſtatore relicta an ab ordine litteræ ſint ſoluenda, etiam ſi pro omnibus legatarijs bona non ſufficiant.*
3 *Ordo denominationis deſignat ordinem dilectionis.*
4 *Teſtator præſumitur habuiſſe æqualem affectionem ad omnes legatarios.*
5 *Computatio quando teſtator in legando modum exceſſit, & legata excedunt vires patrimonij, qualiter ſit facienda.*
6 *Deductio tertij vel quinti qualiter ſit faciẽda, quando legata vires excedunt patrimonij.*
7 *Filius qui parentes reliquit, ſi in legando modũ exceſſit, qualiter fiet legatorum computatio, & defalcatio.*
8 *Defalcatio an locum habeat in legatis pijs, quãdo teſtator in legando modum exceſſit.*
9 *Defalcatio an debeat fieri de ſpeciebus legatis, vbi hæreditas fuit exhauſta legatis, vel teſtator modum in legando exceſſit.*
10 *Legatum ſpeciei rectâ viâ tranſit ad legatariũ à morte teſtatoris.*
11 *Legatum liberationis, ſeu nominis debitoris an cenſeatur legatum ſpeciei, an verò ſit legatum quantitatis.*
12 *Affectio teſtatoris quando ſit conſideranda iuxta ordinem ſcripturæ legatorum.*
13 *Ordo non eſt attendendus, vbi agitur de annullando.*

CAPVT X.

Computatio pro ſatisfaciendis legatarijs qualiter ſit facienda, quãdo legata excedunt vires patrimonij defuncti.

1 CVM frequẽter plus de ſe expectent homines, quàm habeãt in facultatibus ſuis, vt in l. in fraudem, la 1. ff. qui & à quibus, teſtatoribus accidere ſolet, vt ſubſtantiam ſuam, de qua diſponere poſſunt, in pluribus legatis, tam pijs, quàm gratioſis diſtribuant, multumque vires patrimonij in ſimilibus diſpoſitionibus excedant. Quo fit, vt inter ipſos legatarios lis oriatur, in hoc ſcilicet an primo nominatis prius ſit ſatisfaciendũ, quàm alijs, an verò debeat vnicuique pro rata portionis ſibi relicta legatum perſolui.

2 In qua difficultate dicendum videtur, quod hoc ſint ſoluenda legata ab ordine litteræ teſtamenti; talis enim cenſetur eſſe mens teſtatoris, qualis eſt ordo ſcripturæ: l. quoties. ff. de vſufructu: l. cùm pater. § *A te peto*. ff. de lega. 2. l. generaliter. § *Quid ergo*. ff. de fideicõmiſſ. libert. Rurſus, quia ordo denominationis deſignat ordinẽ dilectionis, & charitatis, l. qui ſoluendo, la 2. & ibi Angel. & imola de hæred. inſtituen. Bald. in l. penult. 3. oppoſit. C. de verb. ſignific. & in l. 1. C. de edicto diui Adriani tollend.

3

SED

4 Sed prædictis non obſtantibus contrarium tenendum erit, cùm æqualem affectionem omnibus legatarijs teſtatorem habuiſſe ſit præſumendum, iuxta diſpoſitionem tex. in l. ſi quis teſtamento. §. *Apud Iulianum*. ff. de legat. 1. vbi Iaſo. facit computationem in hoc caſu dicens, quòd quando legata excedunt vires patrimonij defuncti, ita vt non poſſit integrè omnibus ſatisfieri legatarijs, iuxta quantitates à teſtatore taxatas, tunc fiat diſtributio legatorum ad quotam minorem, habita tamen ratione ad quotam ſcriptam in teſtamento, ita vt in iſta quota minori quilibet legatarius in tanto alium excedat, quantum in quota maiori excedebat, & ſic cuilibet legatario fiet diminutio pro rata, iuxta voluntatem teſtatoris, donec reducatur ad vires patrimonij, vnde cùm teſtator voluerit, quòd legatarius de triginta, habeat plus decem quàm legatarius de viginti, & legatarius de viginti decem plus quàm ille, cui decem tantùm fuerunt legata, vt in d. §. *Apud Iulianum*, vbi gloſ. alia iura complicia refert, & hãc computationem mathematica demonſtratione veriſſimam reddit Iaſo. dicens, quòd ſi cùm teſtator qui habebat viginti in bonis fecit legata aſcendentia ad quadraginta, & ſic in duplo illius quod haberet, cuilibet fiat diminutio pro dimidia ſui legati, idque manifeſtè docuit Conſultus in dict. §. *Apud Iulianum*. ibi: *Apud Iulianum libro 32. digeſtorum, Marcelus notat, is qui ſola triginta reliquerat, Titio triginta legauit, Seio viginti: Mæuio decem; Maſurius Sabinus probat, Titium quindecim, Seium decem, Mæuũ quinque conſequuturos*. Et hanc etiam computationem probauit Triphonius Iuriſconſ. in l. ſi verò compoſita. §. *Primo*. ff. de militari teſtam. & Caius Iuriſconſ. in l. in quantitate. §. fin. ff. ad legem Falcidiam, Vincent. de Fran. deciſ. 336. n. 1. Parlad. lib. 1. rerum quotid. cap. 18. vbi dicit, quòd cùm defunctus in legando modum exceſſit, ſupputandus eſt exceſſus, qui tertiam & quintam bonorum partem excurrit, & quantum fuerit exceſſus, tantum cuilibet legatario pro rata detrahendum erit, vt puta ſi tertia pars excedat, tertia quoque pars cuiq; legato ſit detrahenda. Et loquendo in legato ſiue in prælegato tertij vel quinti ponit ſequens exemplum. 6 Dicit inquam, pone quòd tertium vel quintũ hæreditatis teſtatoris valebat quadringenta, teſtator verò ſexcenta legauit, quo caſu exceſſus conſiſtit in tertia parte illius quod legare potuit, tertia igitur pars ſingulis legatis detrahẽda erit, cui igitur ſexaginta legata ſunt, quadraginta tantùm debentur, cui triginta viginti, atq; eo pacto fiet, vt deducto ſingulis quod ſupereſt, omnia legata, vel prælegata tertiam vel quintam partem non excedant.

7 Hæc tamen computatio, de qua ſupra, facienda erit, vbi teſtator liberos reliquit, at verò ſi filius non liberos, ſed parentes reliquiſſet, & plus quàm tertium bonorum ſuorum legaſſet, cùm filius plus quàm de tertio bonorum diſponere non poſſit in præiudicio parentum, vt in l. 1. tit. 8. lib. 5. Recopil. ad tertiam hæreditatis partem legatà erunt redigenda, quod ſi neque liberos, neque parentes reliquerit, tunc ſequenda erit computatio, de qua in §. fin. inſtit. de lege Falcidia, vt tenet Parlador. vbi ſupra.

Et prædicta defalcatio & computa 8 tio non ſolùm locum habet in legatis gratioſis, verum etiam & in pijs facienda erit, vbicumque teſtator in legatis modum & taxam legis exceſſerit, & ita in terminis tenet Bartol. in Authentica ſimiliter. C. ad legem Falcidiam, vbi dicit, quòd licèt legata detrahantur, vt æs alienum, per legem ſi ſeruus. ff. ad legẽ Falcidiam, tamen hoc procedit quantum ad detractionem Falcidiæ, ſed vbi non ſuppetunt vires patrimonij, diminuuntur ſicut alia gratioſa legata, quẽadmodum etiam diminuuntur in teſtamento militis facta, in quo licèt ceſſet Falcidia, tamẽ diminuũtur legata propter

ter affectum patrimonij, & hoc etiam in legatis videmus ad pias cauſas factis, minuuntur namque propter debitum iure naturæ, vt notãt communiter Doctores in l. ſiquis ad declinandam. C. de Epiſcop. & Cleric. Tiraquel. de priuileg. piæ cauſæ, priuileg. 72. Vincent. de Franc. deciſ. 236. n. 1. Parlad. loco ſup. citato.

9 In propoſita tamen noſtræ computationis ſpecie illud maximè dubitari ſolet, an hæc computatio, & defalcatio pro rata, de qua ſup locum habeat non ſolùm vbi quantitas fuit legata, verùm etiam vbi legatum conſiſtebat in ſpecie, & hunc articulum dixit pulchrum Paulus in l. quærebatur. ff. ad legem Falcidiam, & Angelus ibi dicit hanc eſſe pulchram quæſtionem, & quod idem etiam, vbi legata fuit ſpecies, ſit dicendum, videtur probari ex textu in dict. l. quærebatur, ff. ad legem Falcidiam, ibi: *Quare cùm nomen minus ſoluendo eſt in hæreditate, eius quod exigi poteſt, pro rata fiet diſtributio reſidui, venditio facienda eſt, & id demum in hæreditate computetur quanti nomen diſtrahi poteſt.* Et per iſtum tex. ita tenuerunt Angelus, Paulus, & Cumanus verſic. *Si ergo habes.* Et hanc ſententiam, non facta mentione de ſupradictis, dixit communem Alexand. ibi in fin. & eam ſequitur Tiraquel. loco ſup. citato, & Parlad. d. cap. 18. idem Alexand. in l. 2. ff. de condit. indeb. per text. ibi, vbi etiam Bald. indiſtinctè tenet, quòd faciẽda ſit deductio etiam quando legatum eſt in ſpecie. Paulus in l. 1. num. 3. 11 verſic. *Secundo quæritur.* C. commun. de leg. & in l. procuratoris. §. *Si plures*, verſ. *Facti etiam.* ff. de tributoria, & eos ſequitur Neguſant. de pignor. 2. part. memb. 4. limitat. 4. Pariſius in l. 1. ff. delegat. 1. num. 139. Petr. Surd. de alimen. priuil. 30. n. 1 fol. 290. Et eorum ſentẽtia ex eo comprobatur, quia poſtquam debentur eadem legata ex eodem teſtamento, æquum videtur, vt eandem fortunam legatarij omnes ſequãtur. Et æqua lance regulata volũtate teſtatoris, quilibet ſuum legatum percipiat, argum. l. cùm pater. §. *Fideituæ.* ff. deleg. 2. ibi: *Nã ordo ſcripturæ non impedit cauſam iuris & voluntatis.*

Contrariam tamen ſentẽtiam, imò quòd legatum ſpeciei nullo modo diminutionem reſpectu exceſſus recipiat, probari videtur ex tex. in l. fideicõmiſſorum. ff. vt in poſſeſſ. legato. & ex hoc tex. iſtam ſententiam tenuit Accurſius in l. ſi vero compoſita. ff. de militari teſtam. verb. *Si vero*, quam ibi ſequũtur Bald. Paul. & Iaſo. in dict. §. *Apud Iulianum*, num. 7. Et hanc ſententiam confirmatam eſſe ex ſentẽtia gloſſæ Bald. Angel. Iaſ. Croti, tenet Vincent. de Franc. in loco ſup. citato, num. 5. in fin. eamq; duobus rationibus corroborare intendit Iaſ. in d. §. *Apud Iulianũ.* Prima, quia ille cui legata eſt ſpecies, dicitur eſſe legatarius illius ſpeciei indiuiduê, quæ omnino diuerſa eſt à legato quantitatis, quia is dicitur legatum generis, vt in l. in ratione. §. *Incertè.* ff. ad legem Falci- 10 diam. Secunda, quia legatum ſpeciei recta via tranſit in legatarium à morte teſtatoris, vt in l. Titio. ff. de furtis, quod ſecùs eſt in legato quantitatis, cùm debeat capi de manu hæredis cum defalcatione, quam ex legis diſpoſitione habere poteſt, ideoque legatum ſpeciei melioris eſſe conditionis in terminis noſtræ quæſtionis tenuit in l. 1. ff. delegat. 1.

Pro veritate tamen huius articuli prius videndum, & examinandum erit, an text. in dict. l. quærebatur, opinionẽ affirmatiuam ſupra relatam probet, cuius rei vera cognitio pendet ex hoc, an verum ſit, quod legatum liberationis vel nominis debitoris, de quo in dict. l. quærebatur, dicatur legatum ſpeciei, an verò ſit quantitatis legatum. Et quòd ſit legatum ſpeciei reſpectu ipſius debitoris, cui relicta eſt liberatio, tenet Angel. & Paul. in d. §. *Apud Iulianum*, quos etiam ſequitur Cumanus ibi Alexand. in dict. l. quærebatur. Paul. tamen Caſtren. in dict. §. *Apud Iulianum*, tenet, loqui

qui in legato quantitatis, non verò in legato ſpeciei, eò quòd legata liberatione virtualiter legatur quantitas, & perinde eſt ac ſi pecunia breui manu ſoluta eſſet teſtatori, & poſtmodum eſſet legata; quo caſu dubium non erit quin legatum ſit quantitatis, & fieri debeat diſtributio pro rata, prout in vero legato quantitatis diximus, vnde ſi teſtator, cui quatuorcentum debentur, debitori illam ſummam legaſſet, & alteri centum legaſſet, ſi teſtator non haberet in bonis plus quam illa quatuorcẽta, quæ ei debebantur, erit facienda defalcatio pro rata, ita vt debitor cui quatuorcenta fuerunt legata, quintam partem minus habeat, & alteri legatario ſoluat, & ita fiet iuridica computatio, & defalcatio ſecundum iura ſuperius relata.

In hac tamen difficultate Vincent. de Fran. vbi ſup. num. 11. poſtquam hinc inde plures anfractus hanc pati difficultatem confitetur, cum Neapolitano Senatu, ibi tenendum reputat, quatenus voluit, & iudicauit, quod vterque legatarius, ſpeciei ſcilicet, & quantitatis cõmodum pro ea parte, qua hæreditas eſt ſoluendo conſequatur, non apparente in contrarium teſtatoris voluntate, & ſic approbauit ſententiam Angeli, Cumani, & Cornei, qui pertinaciter illam defendũt. Ibique decreuit, vt legatum factum hoſpitali ſancti Iacobi Hiſpanorum non diminueretur, eò quòd hanc eſſe teſtatoris voluntatem apparuit ex aliquibus coniecturis, & circunſtantijs, quæ in dicto teſtamento interuenerũt, ex quibus non difficiliter coniecturari potuit eam fuiſſe teſtatoris volũtatem, vt hoſpitale abſque defalcatione aliqua ſuum legatum haberet, & ita eſt intelligendus textus in d. l. cum pater. §. *A te peto*. ff. delegat. 2.

Nec obſtat textus in d. §. *Quid ergo*, vbi primo nominatus, primo conſequitur legatum abſque aliqua defalcatione; quia ibi fuerat legata pecunia pro libertatibus certorum ſeruorum comparandis, vnde cùm pro omnibus non ſufficeret, non vtique fit diminutio pro
12 rata, iuxta tex. in d. §. *Apud Iulianum*, ſed affectio teſtatoris conſideratur iuxta ordinem ſcripturæ legati, ita vt primo nominato, prius libertas comparetur, eò quòd factum erat in diuiduum, & aliter impoſsibile erat aliquem ex ſeruis conſequi poſſe libertatem, iuxta dictũ §. *Quid ergo*, quem textum ita declarat Curtius Iunior in l. more maiorum, n. 103. ff. de iuriſdict. omn. iudic. & eum ſequitur Vincentius de Franchis vbi ſup. num. fin.

Nec etiam obſtat text. in d. l. quoties, quia ideo ibi primo nominatus, prius quàm cæteri ad vſum fructuum admittitur: quia ex tali admiſsione ius alterius nominati non tollitur, ſed differtur & ſuſpenditur: at verò in caſu noſtro, ſi primo nominatus admitteretur ad recipiendum quantitatem ſibi legatam, ius ſecundi penitus euaneſceret, & ideo in d. §. *Apud Iulianum*, ordo ſcripturæ non attenditur, ſed omnes pro rata diminutionis ad ſua legata admittuntur: vbi enim agitur de annullando, or-
13 do non attenditur, vt in l. quidam. ff. de peculio, & ita interpretatur hunc articulum Iaſo. in dict. §. *Apud Iulianum*, num. 5. verſic. *Contra iſtum*.

SVMMARIVM.

1 *Hæreditas quælibet in duodecim vncias diuiditur.*

2 *Duodecim vnciæ aſsis quibus nominibus dignoſcantur.*

3 *As regulariter in duodecim vncias diuiditur, vbi aliter non diſpoſuit teſtator.*

4 *Teſtator ſi alimenta mulieri prægnanti relinquat dicens, quod ſi filius ex ea naſcatur, habeat octo, & ipſa mulier quatuor, ſi verò filia naſcatur, habeat mater octo, & filia quatuor, maſculo & femina ſimul natis, qualiter facienda ſit computatio inter matrem & filios.*

5 *Quando ſit tranſitus ad dupondium, in quibus vncijs ſit hæreditas diuidenda.*

CAP.

CAPVT XI.

Computatio qualiter ſit facienda, vbi teſtator alimenta alicui mulieri pręgnanti legauit, ita vt ſi filius naſceretur, haberet octo partes fructuum hæreditatis, & mater quatuor, ſi filia quatuor, & mater octo & tandem filius, & filia nati fuerunt.

PRo huius computationis explicatione in primis præſupponẽdum
1 erit, quod quælibet hæreditas diuiditur in duodecim vncias, & hæ duodecim vnciæ ſimul coaceruatæ à iuris profeſſoribus as appellantur, vt in l. interdum. §. *Pater*. ff. de hæredibus inſtitu. & in §. *Hæreditas*, inſtit. de hæredibus inſtit. l. 16. tit. 3 Part. 6. aliquando etiam pondus ſiue libra nuncupatur, vt in l. 19. tit. 3. ſup. relato. Et quoniam ad intelligentiam multarum legum & noſtræ quęſtionis opus
2 eſt videre, qualiter quælibet ex dictis duodecim vncijs appelletur, ſciendum erit, quòd vna vncia dicitur vncia, vna verò & dimidia ſexcuns: ſexta autem pars aſis dicitur ſextans (& facit duas vncias) tertia tamen dicitur quadrans, quaſi ſit quarta pars aſis: quarta verò dicitur triens, quia ex quatuor vncijs, quę faciunt tertiã aſis partem, conſtat: quinta dicitur, quincuns, quia cõtinet quinque vncias: ſexta, ſemis, quia habet ſex vncias: ſeptima, ſeptimus: octaua veſis, quia continet duas ex tribus partibus aſis: nouena dodrans, & nouem vncias continet: decima dextans, & habet decem vncias: vndecima decuns, & facit vndecim vncias; duodecima tandem dicitur, as, libra, ſiue pondus, quaſi omnes duodecim vncias contineat. Et li-
3 cèt verum ſit, quòd regulariter as in duodecim diuiditur vncias, tamen hoc intelligi debet, vbi aliter teſtator diuidi non voluit, vt in d. §. *Hæreditas*, de quo aliqua diximus ſupr. in tract. de ratiocinijs, c. 30. à n. 1. vſque ad 4.

VIDEAMVS igitur in caſu propoſi
4 to, ſi teſtator mulieri prægnanti alimenta legauit, in hunc modum, vt ſi filius naſceretur octo vncias, ſiue partes fructuum ſuorum bonorum habeat, & mater quatuor, ſi verò filia naſcatur, filiæ quatuor, & matri octo vnciæ legatæ ſint, ſi filius, & filia ſimul naſcantur, qualiter harum vnciarum fiet diſtributio, & computatio harum vnciarum, ita vt omnino voluntati teſtatoris ſatisfiat: & quidem hoc caſu hæreditatem non in duodecim vncias, ſed in ſeptem tantùm diuidendas fore dixit Conſultus Iulianus in l. ſi ita ſcriptum. ff. de liberis & poſthumis, & regulanda erit diſtributio ſecundum voluntatem teſtatoris, ita vt filius altero tanto plus quàm mater habeat, item vxor altero tanto plus quàm filia recipiat, cùm hoc in dicta diſpoſitione voluiſſe ſatis euidenter appareat, vt ibi voluerunt Cuiatius, n. 1. Conanus num. 2. Sarmien. lib. 4. ſelect. num. 1. vbi hanc computationem alij mathematicam, alij geometricam eſſe fatentur, & eam tanquam difficilem, & extraordinariam mathematica demonſtratione oſtendit Moya in ſua ſubtili & eleganti Arithmetica, lib. 3. c. 3. & quia ipſe ibi inſtar ſui inſtituti illam propoſuit, eamque breuiter fecit, refert eius computationem libet, eodem materno ſermone, quo ipſe vtitur, dicit inquam in hæc verba.

Para hazer eſta cuenta pondras tres numeros, qualeſquiera que te parezca, que ſe excedan en dupla proporciõ, como. 1. 2. 4. vel. 2. 4. 8 y otros

y otros anſi, por razon que la voluntad del teſtador fue, que la madre vuieſſe doblado que la hija, y el hijo doblado que la madre, toma pues el 1.2.y 3.numeros y ordena vna regla, diziendo: Tres hazen compañia, el primero puſo 100. el ſegundo 200. y el tercero 400. han de partir 1400. pido, que viene a cada vno? Sigue la regla de compañia ſin tiempo que mas te agradare, y anſi daràs à la hija dozientos, à la madre 400. y al hijo 800.

SED quid ſi filia naſcitura, duas vncias habere debuiſſet, mater quatuor & filius octo, certè cùm hoc caſu diſtributio facta à teſtatore excedat numerum de ſeptem, fit tranſitus ad dupondium, & diſtribuenda erit hæreditas in quatuordecim partes, & ita habebit filius octo, mater quatuor, & filia duas, & nõ propterea neq; plus, neque minus (eius quod voluit teſtator) quilibet accipiet, & in hunc modum fieri poterunt quælibet aliæ computationes, habitu reſpectu ad teſtatoris voluntatem, quando enim hæreditatem teſtator diuidit in ſeptem partes, plus vel minus vſque ad duodecim, hæc partes faciunt aſen: ſi vero in plus quàm duodecim diuidat, faciet quilibet calculator dupondium, & ſi excedat dupondium, fiet tranſitus ad tripondium & ſic de ſingulis, neque in hoc alia certior regula conſtitui poterit, cùm hoc dependat à facto hominis teſtantis, vbi autem aliam fuiſſe diſpoſitionem, & voluntatem teſtatoris non apparuerit, ſemper hæreditas erit diuidenda in duodecim vncias, vt in dict. §. *Hæreditas*, & alijs iuribus ſuperius adductis, vbi ita tenet Faber.

SVMMARIVM.

1 *Iure canonico inſpecto nemo poteſt impetrare reſcriptum, quo quis aliquẽ vltra duas dietas ad iudicium trahat.*

2 Dietæ, *dictio in reſcriptis, bullis, & legibus appoſita qualiter ſit computanda.*

3 *Dieta an ſecundum locorum cõſuetudinem debeat computari.*

4 *Dietæ ſecũdum ius ciuile ſingulis diebus viginti milliaria tribuuntur.*

5 *Dietarum computatio an & quando arbitrio iudicis ſit relicta.*

6 *Regio iure qualiter fuit dietarum computatio.*

7 *Leges Regiæ de leucis mentionem facientes, intelligi debent de leucis vulgaribus, non verò ciuilibus.*

8 *Leuca tribus millibus paßibus conſtat.*

9 *Paſſus, qualiter ſit metiendus.*

10 *Menſura pedis qualiter fieri debeat.*

11 *Digitus quilibet quatuor ordeacea grana continere debet, vbi de eius menſura agitur.*

12 *Duo dietæ, de quibus in l.18.tit.17.lib.1. Recop. qualiter debeant computari.*

13 *Viæ obliquæ non debet haberi ratio in dinumeratione & computatione leucarum.*

CAPVT XII.

Cõputatio dietarũ (quas nos *jornadas* appellam⁹,) qualiter ſit facienda.

1 IVRE canonico cõſtitutum extat, ne cui liceat impetrare reſcriptum, quo aliquam intra duas dietas ad iudicium trahat, in cap. nonnulli de reſcript. & in Bulla Innocentij Octaui, quam Regibus Catholicis conceſſit, cuius verba ad litteram trãſcripſit Azeuetus in l.18.tit.17.lib.1. Recop. ideoque pro intelligentia prædictorum iurium, & aliarum legum regalium vi-
2 dendum erit, hæc dictio, *dieta*, in reſcriptis, bullis, legibuſque appoſita, qualiter ſit intelligenda & computanda: & in primis, gloſ. in dict. cap. nonnulli, verb. *Vltra duas dietas*, quam ibi communem dicit, Abbas dietam hãc ſecundum lo-
3 corum conſuetudinem eſſe computandam affirmat, cuius quidem gloſſæ ſententia rectè locum haberet, quo-

ties

ties de conſuetudine clarè conſtaret.

4 DECIVS tamen in cap. olim, num. 2. de exceptio. & in cap. cum ſit Romana. §. *Notabili*, de appellatio. dietam de qua agimus ſecundum ius ciuile interpretandam arbitratur, hoc eſt vt ſingulis diebus viginti milliaria (quæ vulgò *millas* dicuntur) tribuantur. Cuius ſententia probatur ex text. in l. 1. §. 1. ſiquis cautioni, & in l. 3. ff. de verb. ſignificat. Catelianus Cota in memoriali, verb. *Dietæ*, in fine.

5 ALII verò huius dietæ computationem arbitrio iudicis relinquere ſolent, præſertim Hoſtien. & Abb. in d. c. nonnulli. num. 6 Barbacia, conſ. 22. n. 6. prope fin. lib. 2. Gomez. in commentarijs ad regulas Cancellariæ, regula de veriſimili notitia obitus, quæſt. 5. vbi dicit in Romana Curia arbitrio procerum hanc cõtrouerſiam terminatam fuiſſe, conſiderato eo temporis ſpatio, intra quod notitia obitus illius, cuius beneficium fuit impetratum, haberi potuit, idque ſignauit Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu 206. num. 4. dicens, quod prudẽs iudex perſonarum, locorum, & viarum qualitatem, & diſtantiam conſiderare debet, & vbi nihil eum dimouet a communi aliorum ſtatu, vigintimilliaria ſingulis diebus conficienda ſtatuit hoc inter iuris ciuilis, & canonici conditores & eorum interpretes diſcrimen eſt conſtitutum.

6 NEC iure Regio hoc adhuc ſine controuerſia eſt, quia text. in dict. l. 18. §. 2. ſingulis dietis denas leucas præſcribit, ibi: *Y que eſtas leguas ſean de à diez leguas y no mas.* Cuius contrarium conſtitutum extat in l. 6. tit. 22. lib. 2. Recopilat. vbi octenas tãtùm leucas ſingulos dies peragendas definit, ibi: *A razon de ocho leguas cada dia*, idque etiam probatur in l. 2. & 3. tit. 10. lib. 6. & in l. 6. tit. 11. lib. 9. Recopil.

7 PRO prædictorum tamen iurium explicatione in primis videndum erit, an leges Regiæ de leucis mentionem facientes, intelligendæ ſint de leucis ciuilibus, an verò de vulgaribus, & in hoc dicendum erit, nullibi in iure ciuili vel canonico harum leucarum mentionem factam reperiri, præterquam in cap. ex parte, de foro compet. ibi: *Quæ à Turonenſi nequaquam duodecim leucas diſtat.* Vbi Doctores communiter non ſatis conueniunt, quot leuca milliaribus paſſuũ conſtet, vbi ibi refert Abbas dicens ei in Francia longas, in Burgundia longiores, longiſsimas verò leucas eſſe Anglicas: quæ verò ad noſtram Hiſpaniam attinet, leuca tribus millibus paſſuum cõſtat, vt ſatis apertè patet ex text. in l. 25. tit. 26. Part. 2. & in l. 3. tit. 16. eadẽ Part. vbi Gregor. hoc notat ad intelligẽtiam textus in l. 2. tit. 25. lib. 8. Recopil. quatenus loquitur de Curia Regia, cum quinque leucis in circuitu.

8

HORVM autem paſſuum menſura 9 qualis eſſe debeat, qualiſue eorum debeat eſſe computatio, aperit elegantèr gloſſa ſingularis in cap. ſicut antiquitus 17. quæſt. 4. vbi refert Iſidorum dicen- 10 tem, quod paſſus ſit menſura quinque pedum, pes autem ſpatium quindecim digitorum; & quidquid contra eum teneat Hieronym. de Mõte Brixiano in tract. de finibus regũdis, cap. 26. n. 3. qui latè de his menſuris agit, id etiã lege Regia fuit conſtitutum in l. 4. tit. 13. Partit. 1. ibi: *Que en la paſſada aya cinco pies, y en el pie quinze dedos de trauieſſo.* Idque tenuit etiam Bart. in Authentica de oper. nouinuntia. num. 3. Columella lib. 1. cap. 5. 11 Parlador. lib. 2. rerum quotid. cap. 19. num. 6. & ibi num. 7. aperit quod quilibet digitus quatuor ordeacea grana cõtineat, idque aperit Moya in ſua Arithmetica, lib. 8. cap. 24. Hodie tamen in noſtra Hiſpania iã ceſſat prædicta menſurationis leucarum controuerſia, cùm vbicumque in legibus regijs de leucis fuerit facta mentio, intelligi debeat de leucis communibus & vulgaribus, vt euidenter conſtitutum extat in l. 8. tit. 25. lib. 5. in noua legum regni Collectione, ibi: *Ordenamos y mandamos, que todas y qualeſquier leyes y pragmaticas, cedulas*

y prouiſiones nueſtras de qualquier calidad que ſean que hablan y hazen mencion de leguas y hablaren de aqui adelante, ſe ayan de entender y entiendan de leguas comunes y vulgares, y no de las que llaman legales, y anſi ſe ayan de juzgar y juzgue por los del nueſtro Conſejo, Preſidente y Oidores de las nueſtras Audiencias y Chancillerias, y por todas las otras juſticias en los pleitos que de aqui adelante ſe mouieren, y en los que al preſente ai pendientes, y no eſtuuieren fenecidos.

REDEVNDO tamen ad prædictarum legum recollectarum antinomiã, reſpectu computationis dietarum, pro earum concordia, ita diſtinguendum erit, vt ſi de itinere peragendo agatur octonas leucas (proficiſcenti) in ſingulos dies dinumeremus, vt in dict. l. 6. cum ſimilibus, & hoc aſſiduè practicatur in noſtra Pinciana Cancellaria, quia curſoribus pedeſtribus ſoluitur ſalarium ad rationem octo leucarum pro qualibet die, quia hæc dicitur vulgò *vna jornada*, tex. autem in d. l. 18. loquatur vbi agitur de percipienda dietæ diſtantia, quia ibi denas leucas in ſingulos dies numeramus.

QVALITER autem iſtæ duo dietæ de quibus in dict. l. 18. debeant com-
12 putari, poſuit text. in dicta l. 18. §. 2. ibi: *Contandolas deſde la ciudad de Salamanca haſta el fin de la dioceſi del que fuere conuenido.* Quod etiam antea ſtatutum fuerat in cap. nonnulli, de reſcriptis, & clarè id tenet Decius in cap. olim. 3. notabili, de exceptio. & ibi Pariſius num. 15. vbi dicunt, quod iſti viginti leucæ, quibus hę duæ dietæ conſtant, computandæ ſunt non à loco habitationis rei, ſed à fine Diœceſis, in qua moratur, & ita tenet Menoch. dict. caſu 206. num. 5. ita vt ſi hæ viginti leucæ attingant fines Epiſcopatus, in quibus eſt reus, eo ipſo fori declinatoriam non habeat, & in dinumeratione harum leucarum non debet haberi ratio viæ obliquæ, ſed iudex dies ſtatuet pro modo viæ rectæ, & ſolutæ, vt tenet Felinus in dict. cap. olim, num. 6. Paul. Caſtren. in l. 1. in fin. ff. ſi quis cautio. Hieronym. Brixienſis in dict. tract. de finib. regun d. cap. 26. num. 13. & 14. ex quibus poteris deducere intellectũ ad plura iura diuerſimodi de dietis & leucis diſponentia, & ſi in propoſito alia latius videre voluerit, recurrendum erit ad ea, quæ notauit Rebufus in tractat. de priuileg. ſcholarium, vbi prædictam legem. 18. Recopil. allegat, & Otoſcium in dict. l. 1. num. 4. §. *Si quis cautio.* Villalobos in ſuo Ærario mille cõmunium opinionum, verb. *Dieta*, num. 83.

SVMMARIVM.

1 *Computatio fructuum cum meliorationibus qualiter ſit facienda, vbi quis ad reſtitutionem fundi cum fructibus (ſolutis ſibi meliorationibus à ſe in eo factis) fuerit condemnatus.*

2 *Fructus meliorationum an cum ipſis meliorationibus debeant compenſari.*

3 *Bonæ fidei poſſeſſor, qui fecit meliorationes in re aliena, irreuocabiliter lucratur fructus ipſarum meliorationum ratam reſpicientes.*

4 *Poſſeſſor tenetur computare cum melioratione fructus quos fundus reddebat ante factam meliorationem, non tamen illos, quos ex melioratione percepit.*

5 *Mala fides non aufert melioranti meliorationes extantes, neque per conſequens earum fructus.*

6 *Bonæ fidei poſſeſſor reſpectu fructuum, quos non facit ſuos, & reſtituere tenetur, ſimilis eſt malæ fidei poſſeſſori.*

7 *In computatione fructuum cum meliorationibus facienda, duo tempora ſunt attendenda.*

8 *Opinio Didaci de Couarruuias, & Barboſæ circa computationem fructuũ cum meliorationibus, verior in puncto iuris reputatur.*

9 *Praxis eſt ſcientia digeſtiua.*

10 *Rotæ Deciſiones tanquam ius ſcriptum in aulis cuſtodiuntur.*

CAP.

CAPVT XIII.

Cõputatio fructuũ cũ meliorationibus, quo caſu & qualiter ſit facienda.

XTAT nunc dubia ſatis & inextricata quęſtio, ſcilicet quo caſu & qualiter ſit facienda computatio fructuum cũ meliorationibus, vbi quis ad reſtitutionẽ rei cũ fructibus (ſolutis tamẽ ſibi meliorationibus in re reſtituenda factis) fuerit cõdemnatus. In qua difficultate Couar. lib. 1. variar. c. 8. n. 8. maximè inſudauit, & loquendo in malæ fidei poſſeſſore (quaſi in bonæ fidei quæſtio noſtra controuerſa non eſſet, ex tex. in l. ſumptus, ff. de rei vendicatione, & in l. 41. tit. 28. Part. 3.) in ea eſt ſentẽtia, vt nõ ſolùm fructus ipſius rei, verum & meliorationum fructus teneatur poſſeſſor victori reſtituere, neq; meliorãs fructus perceptos ex ipſis meliorationibus, cum eiſdẽ meliorationibus cõputare & compenſare poſſit, ex text. in l. fructus. ff. de operis ſeruorum, vbi ſi vendicato homine operas habiturus ſis expenſæ neceſſariæ cum ſeruo illo facte, operarum eſtimationem minuunt, & hanc ſententiam ante Couarruuiam tenuit gloſſa in l. quòd ſi artificem, verbo, *Penſari*. ff. de rei vendicat. & clarius & expreſsius in l. centum, verb. *Potuerunt*. ff. eod. tit. Quam Accurſij ſententiam ſequuti fuerunt Angelus, Fulgoſius, & Bart. in l. ratio. §. *Quod ſi*. ff. de actionibus emption. & alij à Couarru. relati dict. num. 8 eamque ſequuti ſunt Menochius de recuperanda poſſeſſione, remed. 15. num. 610. & in Luſitano Senatu ita iudicatum fuiſſe teſtatur Gama deciſ. 364. num. 11. Hieron. Gabriel, conſil. 51. Greg. Lup in l. 41. tit. 28. Partit. 3. verb. *Que ſe deſcuente*, in fin. Barboſa nouiſsimè in l. diuortio. §. fin. 1. part. num. 49. vbi hanc opinionem, & menti & generalitati iurium in propoſito loquentium conſonatiorem videri profitetur, ibique ad fundamenta, quæ in contrarium adduci poſſunt, reſpondet à n. 50.

ADVERSVS tamen prædictam ſententiam tenuit Afflict. deciſ. 87. num. 7. Carolus Molineus in conſuetud. Pariſienſ. §. 1. gloſ. 5. num. 86. vbi teſtatur ſe
2 pluries vidiſſe iudicatum in Senatu Pariſienſi, vt fructus ipſarum meliorationum cum ipſiſmet meliorationibus nõ compenſentur: idque teſtatur Aluarus Baëz de iure emphyteo. quæſt. 25. n. 26. vbi aſſerit Senatum Luſitanum quotidie iudicare, non venire in compenſationẽ fructus, quos quis ex ipſamet melioratione percepit, eo quia iniquum eſſet, vt fructus propria induſtria & labore adquiſiti computarẽtur in pretio & eſtimatione meliorationis, & ſic meliorans de ſuo ſibi ſoluetet. Et pro hac opinione etiã iudicatum vidiſſe in eodẽ Luſitano Senatu teſtatur Gama vbi ſup. idq; in fin. illius deciſionis defendit aduerſus nouiores Collegas deciſio. 94. in fin. Caualcan. deciſio. 28. in additione quam ad eam fecit, num. 8. vbi reſoluit, q̃ ſi res meliorata antea erat aquoſa, vel arenoſa, non tenetur meliorans aliquos fructus reſtituere, neque cum meliorameniis compẽſare. Et plures alios ibi pro hac ſententia refert, & idem defendit Valaſcus vbi ſup. quæſt. 2. n. 19. Boërius, quæſt. familiari 19. num. 3. Iulius Clarus in §. *Emphyteoſim*, quæſt. 45. num. 2. Philippus Portius conſil. 92. num. 105. Inſurgeret enim iniquitas manifeſta, ſi bona propria ipſius meliorantis, qualis eſt melioratio cum fructibus ab ipſa melioratione perceptis, compẽſare & excomputare teneretur, & hanc
3 etiam rationem adducit Neguſantius de pignoribus. 4. memb. 5. partis, num. 20. vbi reſoluit, quod ſi ille, qui fecit meliorationes, eſt bonæ fidei poſſeſſor, irreuocabiliter lucratur fructus reſpicientes

tes ratam ipſarum meliorationum, & huic opinioni tanquam indubitabili ſe ſubſcripſit Rodoanus in tractatu de rebus Eccleſiæ, pag. 411. Ioſephus Ludouic. deciſ. Lucana. 7. num. 13. Gama vbi ſup. deciſ. 364. Vincent. de Fran. deciſ. 109 num. 4. & deciſ. 112 num. 12. Valaſcus ſibi contrarius conſultat. 38. à num. 20. Gutier. 3. parte ad legem Regni, quæſt. 68. num. 17. ſequendo Ioannem
4 Garciam de expẽſis, & melioratio. c. 23. num. 54. dicẽtem receptum eſſe, quod poſſeſſor teneatur compenſare & computare fructus perceptos, quos fundus reddebat ante factam meliorationem, non tamen ipſos, quos ex ipſa melioratione percepit, & quod aliàs manifeſta inſurgeret iniquitas ſi ex ſua melioratione, & eius fructibus teneretur compenſationem facere, & quaſi ex ſuo ſibi ipſi ſoluere, & quia deſtricto iuris rigore, fructus percepti ex melioratione nũ quam ad vindicantem pertinuerunt. Et
5 hæc ſententia corroboratur ex eo, quia mala fides nunquam aufert melioranti meliorationes extantes; ergo neque fructus ex ipſa melioratione perceptos, & cõſumptos. Rurſus, quia licèt quis poſſeſſor malæ fidei dicatur reſpectu rei poſſeſſæ, non tamen habebit malam fidem reſpectu meliorationũ, quas ipſe ſuo labore, induſtria & expẽſis fabricauit, quas interno & externo animi iudicio ſuas eſſe certo ſcit, & ſic earum non tenetur facere reſtitutionem, quarum neque vera neq; ficta mala fides eſt. Vl-
6 timò, quia bonæ fidei poſſeſſor reſpectu fructuũ, quos non facit ſuos, & reſtituere tenetur, ſimilis eſt malę fidei poſſeſſori, vt tenet gloſ. in l. ex diuerſo. ff. de rei vendicatione, & in l ſiquis à non domino, verb. *Fructus*, eod. tit. at verò ſi iure dominij prędictos fruct? habeat, vt quia vſu cœpit illos reſtituere non tenetur, gloſ. Paulus, & Imola hoc veriſſimum eſſe profitẽtur, etiam ſi poſſeſſor factus ſit ex illis fructibus locupletior: ergo bene ſequitur, ꝙ neque malæ fidei poſſeſſor rei, de qua lis mota eſt, fructus meliorationis non reſtituet, neque illos cum meliorationibus computabit, cùm illos iure dominij habeat, non verò ſolius poſſeſſionis.

7 ERVNT ergo in hac computatione facienda duo tempora conſiderãda, bonæ ſcilicet & malæ fidei, id eſt ante & poſt litis conteſtationem, ita vt ſi bonæ fidei poſſeſſor ſit, fructus ipſius reiſque ad litis conteſtationem ſuos faciat, ſi bonæ vel malæ fidei poſſeſſor ſit, fructus omnes ex ſua melioratione perceptos lucretur; fructus verò ex ipſa re à litis cõteſtatione perceptos deductis expenſis reſtituat, & hi fructus computandi erũt cum melioramentis, qui percipiebãtur ex fundo ante meliorationẽ, & nõ alijs. Quod manifeſtum ex ſequẽti exemplo fiet. Pone quod fundus ante melioratio nem à poſſeſſore factam decem quotãnis reddebat, & cum melioratione centum valet, certè ſi poſt litis conteſtationẽ reus decẽ annis rem poſſedit, & fructus percipit, fructus illi compenſantur cum ipſa melioratione. Si verò magis fructus aſcendant, quàm melioratio valeat, tunc malæ fidei poſſeſſor vltra meliorationem exceſſum in fructibus conſiſtentem reſtituit, & ita hunc articulũ explicant præcitati Doctores: & licèt opinio affirmatiua ab eruditiſsimo Præ
8 ſide, & Barboſa multis rationibus & argumẽtis fulcita in pũcto iuris verior videatur, tamen cõcluſio negatiua in iudicãdo & conſulendo tenẽda erit, cùm in forẽſibus noſtræ Hiſpaniæ tribunalibus frequentius fuerit obſeruata, vt ex authoritate multorum probauimus. Erit enim nimis fortis exculpatio dicere: *Sic inueni Senatũ cenſuiſſe*, vt dixit Conſultus Paulus in l. filius emãcipatus, ff. ad legẽ Corneliã, de falſis, & Imperator Iuſtinianus in §. *vltimo*, inſtituta de ſatiſdationibus, ibi: *Omnia apertius à quotidiano vſu ipſis rerum documentis appare re.* Et in propoſito dixit Pomponius in l. Labeo. ff. de ſtatu liberis, *Quod morem agentium ſequi debemus*, quod vtique iudex omnino ſequi deberet, ex Decio conſil. 131. col. fin.

maxi-

maximè ſi producerentur aliæ ſententiæ ſuperiorum, in quibus taliter pronunciatum fuiſſe apparuiſſet, ex text. in l. 3. C. de ædificijs priuatis, ibi: *Probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem genere controuerſiarum probata ſunt.* Praxis
9 namque eſt ſcientia digeſtiua, vt dixit Bald. in l. Æmilius, num. 11. in fin. ff. de minoribus, & ſub prætextu prædictarum authoritatum quotidie noſter Senatus maximè in dubijs & intricatis quæſtionibus animaduertit qualiter alternis vocibus per eius Senatores fuerit in ſimili genere cauſarum iudicatũ. Quinimò & deciſiones (maximè Ro-
10 tæ) tanquam ius ſcriptum in aulis cuſtodiuntur: & ſupradicta tenementi pro enucleatione eorum, quæ notat Ioſephus Ludouicus, deciſio. 34. numer. 20. & 21.

SVMMARIVM.

1 *Computatio fructuum a creditore de bonis debitoris collectorum qualiter fieri debeat cum intereſſe pecuniæ, pro qua addicta fuerunt bona debitoris.*

2 *Compenſatio ipſo iure fit ad impediendum curſum vſurarum in omnibus contractibus.*

3 *Compenſatione etiam ab homine non oppoſita fit ipſo iure compenſatio, ad impediendum curſum vſurarum.*

4 *Compenſatione ipſo iure factâ, ſi debitor ſoluerit debitum poteſt illud condictione indebiti reputare.*

5 *Compenſatio, quando inducitur per factum hominis, poteſt fieri de ſpecie ad quantitatem.*

6 *Compenſatione factâ à lege ipſo iure habet locum, etiam de ſpecie ad quantitatem.*

7 *Fructus extenuant ſortem ipſo iure in prætorio pignore.*

8 *Compenſationis exceptio in hoc ab alijs differt exceptionibus, quod reliquæ exceptiones non elidunt actionem, niſi in iudicio proponantur, & ab eo tempore quo ſententia lata fuit in fauorem excipientis, ea verò extra iudicium, vbi primum oppoſita fuerit, ipſo facto debitum extinguit aduerſarij.*

9 *Creditor ſi petat debitum compenſatum, incidit in pœnã petentis, quod ſibi non debetur.*

10 *Debitor ſi ſoluat debitum, quod iam compenſauerat, ipſo iure condictione indebiti repetere poteſt.*

11 *Compenſatione inducta per proteſtationẽ extra iudicialiter factam ſibi debitum adhuc ſoluatur, habet locum ſoluti repetitio.*

12 *Compenſatio iure opponi poteſt extra iudicium.*

13 *Proteſtatori & ſi tutius eſſet, quãdo opponitur compenſatio, proteſtare quod deinceps vſuræ nõ currant, tamen proteſtatione opus non eſt, quando agitur de euitanda pœna, vſuris, vel intereſſe incurrendo.*

14 *Compenſatio non fit debitæ quantitatis, eo ipſo quod fructus bonorum debitoris ad creditorem perueniunt.*

15 *Creditor nullo modo de rigore iuris particulares ſolutiones recipere tenetur.*

16 *Compenſatio eſt quædam imaginaria ſolutio.*

17 *Cõcluſio legis 1. & 2. C. de pignoratitia actione, qualiter ſit intelligenda.*

18 *Fructus rei pignoratæ quando cenſeantur retẽti per creditorem loco pignoris.*

19 *Fructus rei pignoratæ tunc demum extenuant ſortem, quando iam ſunt conſumpti, vel ad pecuniam redacti, aliàs ſecus.*

20 *Bona debitoris ſi addicta ſint creditori pro debito vini, tritici, aut olei, ſi creditor ex bonis aliàs ſimilis ſpeciei perceperit, an fiet ipſo iure ſpecierum conſimilium compẽſatio.*

CAPVT XIIII.

Computatio fructuũ bonorum debitoris qualiter ſit facienda cum intereſſe pecuniæ creditori debitæ, vbi creditor poſſidens bona debitoris condemnatur, vt tradita ſibi pecunia cum intereſſe ad ratio-

nẽ quatuordecim reddat debitori bona à ſe poſſeſſa cũ fructibus.

ASSIDVE in Hiſpanię ſupremis tribunalibus creditoribus bona debitorum ex cauſa iudicati (pro cẽſu) poſſidentibus creditores iſti debitoribus conueniri ſolent, petendo, ꝙ accepto debito, pro quo fuit facta addictio cũ intereſſe, creditores ad reſtitutionem taliũ bonorum cũ fructibus, qui facto calculo ſupererũt, condẽnentur, ex praxi text. in l. 1. C. ſi benedicto pignori agat. & l. ſi minori. C. de iure fiſci, lib. 10. Gama deciſ. 232. n. 4. & de hac praxi plura teſtatur Parlad. lib. 2. rerum quotid. c. fi. §. 16. n. 7. & 8. Florez in addi. ad deciſ. Gamę, deciſ. 40. col. 3. ad fin. verſ. *In his tamen Regnis*, ꝙ de iure aliter locũ non habet, quã ſi debitor ante omnia principale debitũ cũ expenſis offerat, ex d. l. 1. Petr. Surd. conſ. 39. n. 24. & 25. Rolãd. conſ. 32. n. 16. vol. 1. quo caſu cũ res addicta fuit creditori in pignus prętoriũ etiã poſt triginta annos poterit debitũ cũ expenſis & redditibus creditori offerri, maximè ſtante enormiſſima leſſione, ex his quæ notat glo. & Doctores cõmuniter in l. cum notiſſimi. §. *Eodẽ iure*, verb. *Opponere*. C. de præſcript. trig. vel quadrag. annorũ, in fine. Et regulariter iudices noſtri quadam prætoria humanitate moti hoc caſu ſentẽtiã proferunt, condemnando creditorem, vt tradito ſibi principali debito cum intereſſe, ad rationem quatuordecim pro milliario talia bona ipſe creditor cum fructibus à die acceptæ poſſeſſionis, vel ſaltem litis conteſtationis reſtituat, ad cuius rei liquidationem, calculatores
1 per partes nominari præcipitur; ideoque videndum erit, qualiter computatio fructuum, cum principali debito, & eius intereſſe hoc caſu fieri debeat.

ET in primis dicendũ videtur, quod prius liquidandum ſit, quantum aſcendat quolibet anno intereſſe pecuniæ creditoris, deinde quatenus fuerit valor fructuum illius anni, & facta cõpenſatione in concurrentibus quantitatibus, ſi aliquid de valore fructuum in poteſtate creditoris remanſerit, ſtatim & ipſo iure fiat compenſatio, cũ alia ſimili quantitate principalis debiti, ita vt tanto minus ſit exinde in principali debito anno ſequenti, quãtum in poteſtate creditoris permanſit, ſoluto intereſſe vel cenſu anni præcedentis, & ſic de ſingulis deinde annis fiat, quæquidem cõputatio ſequentibus ſuadetur rationibus.

PRIMÒ; quia eo ipſo, quòd penes creditorem aliqua pecunia vltra intereſſe remanſit, pro rata illius pecuniæ ipſo iure cenſetur facta compẽſatio cum principali debito, ex text. in l. cum alter, cùm l. ſeq. ff. de compenſat. & in l.
2 ſi conſtat, C. eod. & in l. 21. tit. 14. Partit. 5. vbi ad impediendum curſum vſurarum fit ipſo iure compenſatio, quod non ſolùm locum habet in contractibus bonæ fidei, ſed generaliter in omnibus contractibus, vt in l. inter tutores 37. ff. de adminiſtrat. tutorum, & in l. poſteaquam 21. ff. de compenſat. & in l. eius. C. de ſolution. Igitur cùm debitor ſoluere debeat ſortem cum intereſſe, dicendum videtur, quod pecunia illa ex fructibus redacta, & à creditore iam imburſata ex eo tempore quo illam imburſauit, ſortem principalem minuerit, & extenuauerit, & tandem ipſo iure cẽſeatur ex illo die facta compenſatio cum alia ſimili quantitate, etiã ſi ab homine oppoſita non fuerit ab ini-
3 tio. Cùm enim hoc caſu lex ipſa perimat debitum ipſo iure ad impediendũ curſum vſurarum, non erit opus vt cõpenſatio ab homine opponatur, argum. tex. in l. quæ ſub conditione. §. fin. ff. de conſtitutio. inſtitutionum; & ita tenet in terminis Socinus in l. Iulianus, num. 10. ff. de condition. & demonſtrationib. num. 10. Barboſa nouiſſimè in

l. di-

l.diuortio. §. *Ob donationes*, n. fin. ff. ſoluto matrimo. vbi plus dicit, quod in tantum ſupradicta concluſio nititur veritate, vt ſi facta compenſatione à lege ipſo iure debitor ſoluiſſet, illam quãtitatem compenſatam creditori poſſet illam condictione indebiti repetere.

PRÆTEREA non ſolùm vbi creditor in pecunia fructus bonorum creditoris redigiſſet, compenſatio fieret ipſo iure, verumetiam ſi adhuc creditor penes ſe fructus in ſpecie retineret, & ſua negligentia illos non diſtraxiſſet, quia licèt verum ſit, quòd quando compenſatio inducitur per factum hominis, non admittatur compenſatio de ſpecie ad quantitatem, vt in l. diuortio. §. *Ob donationes*. ff. ſolut. matrim. vbi hoc tenet glo. verb. *Compenſationes*, tamen quando compenſatio fit ipſo iure ex legis diſpoſitione, etiam fiet compenſatio de ſpecie ad quantitatem, vt tenet Alber. in l. filium quem habentem. C. famil. herciſcund. col. 5. ante med. Cuius ſententiã firmauit Decius in Authen. præterea, num. 10. & ibi Fabian. de Monte, n. 47. C. vnde vir & vxor, per text. in l. in quartam. 90. ff. ad legẽ Falcidiam: cùm igitur in noſtro caſu ad impediendum curſum vſurarum compenſatio miniſterio legis fiat, quæ non permittit vt alter alterius pecunia ſine compenſatione vtatur, hocque inducat æquitas legis curauit. C. de action. emption. neceſſarium non erit, vt talis compenſatio à parte opponatur.

RVRSVS, quia cùm iudex profert ſententiam, de qua agimus, videtur innuere, creditorem illum ſimplicem à tẽpore acceptæ poſſeſſionis iure pignoris bona debitoris poſſediſſe, nonverò titulo venditionis, quia ſi hoc titulo poſſediſſe cenſeretur, non vtique locum haberet tale quid pronuntiare, neque hoc vllo iure fundaretur: vnde cùm inſtar pretorij pignoris iudicetur, & in prætorio pignore fructus ipſo iure extenuent ſortem, vt in l. Titia. ff. de ſolution. creditor, de quo agimus, facta compenſatione fructuum concurrentium cum intereſſe ſibi debito, quod illi in burſa ſupererit de fructibus, tanquam iam ſibi non deberetur, ſtatim computare debet in ſortem principalem ad impediendum curſum vſurarũ, vt manifeſtè probatur in d. l. Titia, ibi: *Sed ſi fortè vſurarum quoque rationem arbiter dotis recuperãdæ habêre debuerit, ita computandum, prout quodque ad mulierem peruenerit, non vt ex vniuerſa ſumma decedat, ſed prius in eam quãtitatem, quam vſurarum nomine mulierem conſequi oportebat, quod non eſt iniquum.* Quod maximè locum haberet, ſi vel extraiudicialiter debitor coram creditore proteſtaſſet, vt ex tunc haberet illam reſiduam quantitatem pro ſatisfactione ſortis principalis, vt in fortioribus terminis tenet Nauar. in tractat. de vſur. quæſt. 39. vbi dicit, quòd cenſus redimi poſſit per compenſationem debiti liquidi, ſi debitor opponat creditori coram iudice competenti, qualiter creditor debet ſibi tantum liquidè, quantum valet ſors principalis cenſus, & petat iudici, vt iubeat creditori, quod habeat cenſum pro redempto, vel ſi eum extraiudicialiter conueniat, & ei proteſtetur, quod ex tunc habeat cenſum à ſe illi debitum pro redempto, proteſtãdo, quod virtute talis compenſationis intendit ſe amplius obligatum non remanere cenſus ſolutioni, nec velle vt vltra duret, ſed vt extinguatur mediãte dicta compenſatione, ex hac ſola proteſtatione cenſeatur cenſus redemptus. Quam ſententiam probare intendit argum. legis vlt. & earum quæ ibi notant Doctores, ff. de compenſatio. Et quod curſus vſurarum & reddituum ceſſet vſque ad concurrentem quantitatem, à tempore quo illud reſiduum in burſa creditoris permanſit, probatur manifeſtè in l. cum alter, ff. de compenſat. vbi oppoſita exceptione compenſationis per debitorem ſtatim concurrentis quantitatis fit compenſatio: ergo idem & in noſtro caſu dicendum erit.

8 RVRSVS pro prædicta ſententia facit, quia exceptio compenſationis in hoc ab alijs exceptionibus differt, quod reliquæ exceptiones oppoſitæ in iudicio tantùm elidunt actionem, vt in l. ſi vnus. §. *Pactus ne peteret*. ff de pactis; neq; eam perimunt quouſque ſententia fuerit lata in fauorem excipientis, vt tenet Bart. in l. Iulian. num. 34. ff. de condictio. indebiti, ſed exceptio compẽſationis eam habet naturam, vt vbi primum oppoſita ſit, ipſo facto debitum extinguat aduerſarij, & cõſequenter actionẽ, etiam antequam feratur ſententia, vt in §. *In bonæ fidei*, inſtitut. de action. l. fin. C. de compenſation. notat Bart. in l. ſi plures, num. 4. ff. de fideiuſſo. Bald. in l. ſi conſtat, num. 3. C. de compenſat. Affict. deciſio. 121. n. 2. Et hæc eſt veritas, quidquid in contrarium voluerit Paul. in d.
9 l. ſi conſtat. Quod in tantum verum eſt, vt ſi oppoſita exceptione compẽſationis adhuc perſiſtat creditor in petendo debito, iudicialiter incidit in pœnam petentis illud quod ſibi non debetur, de qua in l. eum quem temerè. ff. de iudicijs, & in cap. 1. de plus petitio. & ita
10 tenet Barboſa vbi ſup. & pariter ſi debitor illam quantitatem ſemel compenſatam ſoluat, habeat locum eiuſdem repetitio, argumen. l. quod dicitur. §. fin. ff. de impenſis in rebus dotal. fact. tradit Bart. in l. ſi cum dotem, num. 1. ff. rerum amotarum, loquendo in ſimplicis debiti compenſatione. Et hanc ſententiam tenet gloſ. in l. Stichum. §. *Creditor*, verb. *Liberari*, in fin. ff. de ſolution. Barboſa in dict. §. *Ob donationes*, num. 32. cir-
11 ca fin. dicens amplius, quod ſiquis oppoſuerit compenſationem etiam extra iudicialiter habeat locum prædictus effectus, eò quòd cùm compenſatio per proteſtationem ipſo iure inducatur, non eſt opus facto iudicis, idque refert ex Bart. in l. verum, ff. de compenſation.
12 Albericus in l. ſiquid à fideiuſſore, ff. eod. tit. vbi expreſſè tradit, compenſationem opponi poſſe extra iudicium. Butricar. in l. debitor, ff. de negotijs geſtis, & in propoſito dixit Tiraquel. de retract. 1. part. §. 3. gloſ. 3. num. 10. quod & ſi tutius eſſet proteſtationem fieri, &
13 hoc communiter teneatur, tamẽ opus non eſt proteſtatione, vbi ageretur de euitanda pœna vſuris, vel intereſſe, ex text. in dict. l. ſi conſtat, & ita tenet Abbas in cap. bona fides, num. 11. de depoſito, Raphaël Cuma. conſ. 196. col. 2. lib. 7 num. fin.

PRO contraria verò parte, imò quòd compenſatio illius reſidui fructuũ nullo modo fiat, ex ſequentibus ſuaderi videtur. Primò, quia cùm creditor iuſto titulo iudiciali præcedente habeat poſſeſſionem bonorum debitoris, proculdubio fructus omnes ex illis collectos (& maximè conſumptos) ſuos facit, vt probat Bart. in l. à D. Pio. §. *Si ſuper rebus*. ff. de re iudicata. Bald. in l. cõſentaneũ. C. quomodo, & quando iudex, Marinus Frecius de præſentatione inſtrumẽtorum, quæſt. 5. part. 16. & ideo nullo modo locum habebit compenſatio ſupradicta, cùm debitor nullos fructus debitoris habeat: non entis namque nullæ ſunt qualitates, l. nam & ſi ſub cõditione. ff. de conditio. inſtitutionum.
14 Quinimò & ſi talia bona creditor pignori haberet, adhuc per ſolam peruentionem fructuum ad creditorem non fieret ipſo iure compenſatio, cùm talia bona habeat reuocabiliter, vt in l. Stichum. §. *Si creditor*. ff. de ſolutio. ibi: *Neque enim ipſum ſoluiſſe pecuniam credendum eſt, à quo hæreditas euincitur*. Rurſus, quia licèt verum ſit, quòd vbi aliqua pars pecuniæ, vel eius rei, quę pondere & menſura conſiſtit, ſoluitur creditori, valeat & teneat ſolutio, & pro ea parte debitor liberetur, vt in l. 2. §. *Et harum*, vbi gloſ. & communiter Scribentes, & in l. Stichum, ff. de ſolutio. Hoc tamen debet intelligi quando eo animo à creditore fuit accepta, vt eidem videretur ſoluta, ſecus tamen ſi creditor id recuſa-
15 ret. Nullo enim modo de rigore iuris cogitur creditor particularem ſolutionem recipere, l. Tutor. §. *Lucius*. ff. de

vſu-

yſuris,l.quidam exiſtimauerunt,ff.ſi certum peratur,l.fiſtulas,§. *Qui fundum,* ff. de contrah.empt.notat Anton.Gom.2. tom.variar.cap.10.num.2.verſ.*Tertio caſu:* & ratio eſt ſecundum prædicta iura, quia hæ particulares ſolutiones quam plura incommoda afferunt creditoribus, vt in præcitatis iuribus cauetur.

17 PRÆTEREA, quia ſi creditor teneretur compenſare reſiduum fructuum debitoris in ſortem, ſtatim quod illos 18 percepit vel conſumit, vt iam ex inde ceſſaret intereſſe alterius ſimilis quantitatis principalis in anno ſequenti, efficeretur, vt creditor fructus per ſe retentos cum intereſſe reſtitueret: quod patet, quia ſi ob retentionem, quam fecit de centum ducatis, alterius ſimilis 19 quantitatis ſuæ intereſſe non percipit, perinde eſt ac ſi fructus cum intereſſe reſtitueret, cùm tanto minus de intereſſe ſuæ pecuniæ percipiat. Compenſatio
16 namque idem eſt, quod quædam imagi 20 naria ſolutio, effectu ſaltem conſiderato, vt in l.ſi debitor.§. fin. ff. qui potiores in pigno.habean.l. deducta. §. *Nummis,* ff. ad Trebellianum, Bart. in l.amplius nõ peti.ff.rem ratam haberi.Bald. in l.fin.ff.de compenſat.Tindarus in tract.de compenſat.in princ.

IN hac tamen difficultate ego diſtinguendum exiſtimo, in hunc ſanè modum; quòd aut fructus per creditorem de bonis debitoris quantitatis percepti extant in ſpecie in eius poteſtate tempore quo rationes calculantur, & tali caſu etiam ſi debitor antea proteſtauerit, vt illos pro ſoluto haberet, & vt ex eorum pretio ſors principalis extenuetur, adhuc creditore reluctante compenſationi locus non ſit, cùm illos iure pignoris habere cenſeatur, eò quòd de quantitate ad ſpeciem non habeat locum compenſatio, vt in l. diuortio, & ibi gloſ. & communiter Scribentes. ff. ſoluto matrim.quod nõ ſolùm locum haberet in pignore prætorio, verumetiam in pignore conuentionali, vt aduertit Bart.in l.ſi cui.§. *Quæri poterit,* per text.ibi,ff.vt in poſſeſſ.legato, & Barboſa, in dict. §. *Ob donationes,* num.26.vbi ad intelligentiam legis 1.& 2.C.de pignor. actio.dicit, quòd concluſio dictarum legum, quatenus probat, fructus perceptos ex re pignorata extenuare ſortem principalem, intelligenda ſit poſtquam fructus fuerint conſumpti, vel ad pecuniam redacti: nam aliàs de fructibus ad quantitatem minimè fiet compenſatio, ſed fructus cenſentur retẽti per creditorem loco pignoris, ex l.3.C.in quibus cauſis pig.& in l.ſi conuenerit.ff.de pignorat.actio.ibi: *Ergo ſi id nomen pecuniarum fuerit exactam pecuniam tecum penſabis, ſi verò corporis alicuius, id quod acceperis, erit tibi loco pignoris:* & Bart. in l. neque ſcriptura, num.5.& in l.ſi propter. ff. de compenſat.tunc demum fructus ſortẽ principalem extenuare firmat, quando iam ſunt conſumpti, vel ad pecuniam redacti: ſi verò bona debitoris addicta fuiſſent creditori pro debito frumenti, olei aut vini, & creditor percepiſſet ex bonis debitoris alias ſimiles ſpecies, tali caſu ipſo iure compenſatio fieret, ſi debitor proteſtaſſet, vt compenſatio fieret, aliàs non; cùm compenſationis proteſtatio, vbi primum propoſita ſit, extinguat debitum ipſo iure, aliàs nõ, vt per Vincent.de Fran.deciſio. 53. n.2.1.part. Et hoc ſuperius probauimus, niſi eſſemus in caſu in quo ex natura contractus, vel ex legis diſpoſitione, vſuræ vel intereſſe, hinc inde deberentur, vt in d. l.cum alter,& in d.l.ſi cõſtat, & lege Partitæ ſup.relata.

SI tamen compenſationes non fuiſſent oppoſitæ quolibet anno reſpectu cuiuslibet reſidui fructuum, & lata fuiſſet ſententia modo ſupra propoſito, calculatores prius liquidabunt quãtum aſcendat principale cum omnibus redditibus, deinde valorem fructuum, & ex illorum fructuum pretio, quo diſtractos fuiſſe apparuerit, prius fiet ſolutio principalis, deinde fructuum cum intereſſe fiet computatio, & compenſatio, vt ſup. num. 1. prædi-

ximus. Supradicta tene menti, quia rarò ea ſcripta reperies.

SVMMARIVM.

1 *Creditor cenſualiſta an quod receperit à debitore pro liberanda aliquam ex rebus hypothecæ ſuppoſitis recipere in calculo ſortis debeat, tempore redemptionis principalis.*

2 *Subrogatus ſapit naturam illius, in cuius locũ ſubrogatur.*

3 *Malitijs non eſt indulgendum.*

4 *Ratione periculi quod timeri poteſt, quis pretium recipere valet.*

5 *Creditor ſi ratione pecuniæ mutuatæ notabilẽ ſubijt laborẽ, rectè ei licebit fructus in ſortem non computare.*

6 *Creditor ſi ſubijt magnos labores in re pignorata cultiuanda, fructus eius ſuos facit, neque eos in ſortem computare tenebitur.*

7 *L. periculi pretium. ff. de nautico fœnore, explanatur.*

8 *Fideiuſſor cenſualis ſi aliquid dedit creditori, vt illum à nexu obligationis fideiuſſoriæ liberaret, an tempore redemptionis, quod ita accepit, de ſorte principali excomputare debeat.*

9 *Argumentum de re ad perſonam validum eſt in iure.*

10 *Datum ab alio quàm debitore creditori pignoratitio vltra ſortem ex poſt facto nõ cenſetur datum vel acceptum propter ipſam mutationem.*

11 *Repeti an poſſit à principali, quod fideiuſſor dedit creditori cenſuali, vt illum à fideiuſſione liberaret.*

CAPVT XV.

Creditor cenſuarius ſi aliquid à cenſualiſta accepit, vt aliquam ex hypothecis liberaret, an quod ita recepit, tempore redemptionis teneatur in ſortem computare.

EXTAT nunc in terminis ventilata quæſtio, vtrùm illud, ꝙ creditor cenſualiſta à debitore cenſus recipit, eo pacto vt vnam ex hypothecis cenſui ſuppoſitis à nexu hypothecę liberet, tempore redemptionis cenſus, illud in calculo ſortis principalis recipere teneatur, vt ſuper eo debeat fieri cõputatio & redemptio. In qua difficultate dicendum videtur, quòd ſumma pecuniæ pro tali liberatione hypothecæ accepta debeat excomputari de ſorte tempore redemptionis annui redditus, quod ex ſequentibus ſuadetur. Primò; quia illa pecunia creditori data pro pignoris remiſſione & relaxatione loco eiuſdem hypothecæ habetur, & ſubrogatur ad indemnitatem creditoris, & amplius inter vſurium illius pecuniæ recipit, itaque cum annuo cẽſu redempto hypothecę ipſo iure ad debitorem reddant, eodem modo pecunia ſubrogata loco hypothecæ reddere, vel ſaltim excomputare debet: cùm ſubrogatum ſapiat naturam eius in cuius locũ ſubrogatur, l. 1. §. *Hoc*. ff. ſiquis teſtamento liber eſſe, & in l. 1. §. *Similique modo*, C. de bonis, quæ lib.

SECVNDÒ; quia ſi dicta excomputatio non fieret, proculdubio tempore redẽptionis creditor aliquid vltra permiſſum intereſſe percepiſſet, quod vtique iure non eſt permiſſum, vt in Extrauag. Martini, de emptio. & venditio. & ſic ratione iniuſtitiæ contractus cenſualis poſſet reſcindi, vel ſaltẽ repeti quod ita datum fuit, ne locupletaretur creditor cum aliena iactura legibus non permiſſa: & hanc ſententiam in terminis no-

noſtris tenuit Cauali. de vſuris. num. 255 cum ſeq. vbi dicit, quod ſi ſummam illam à creditore ea ex cauſa receptam, ſaltem in intereſſe annuorum reddituũ non computaret, procul dubio diceretur aliquid vltra ſortem recepiſſe. Rurſus & tertiò; quia ſi hæc ſententia vera non eſſet, manifeſta aperiretur via fraudibus, & malitijs fœneratorum, & eorũ qui pecunias ſuas in emptiones annuorum reddituum collocare ſolent, cùm ſub ſimilibus pactis, & non aliàs, pecuniam ſuam mutuarent, & ſic aliquid vltra ſortem acciperent; cùm ergo malitijs non ſit indulgendum, vt dixit Conſultus in l. in fundo. ff. de rei vendicatione, procul dubio dicendum videtur, quòd cenſualiſta iuſtam in hoc foueat cauſam, vt talis pecunia ſaltem ex reddi tibus excomputari debeat. 3

CONTRARIA tamen ſentẽtia multis etiam iuris inſtitutis fulcitur. Primò; quia cùm per remiſſionem & liberationem vnius hypothecæ non poſſit negari, quin minus ſit cautũ creditori, cùm aliæ poſſent interim perire igne, caſmate, vi vẽtorum, vel tempeſtatis, ſiue belli cauſa, ratione futuri periculi, quod in ſe ſuſcipit, aliquid accipere inciuile nõ erit; ratione enim periculi quod timeri poteſt, quis pretium accipere valet, vt in l. periculi pretium, & ibi gloſ. fin. & communiter Scribentes, ff. de nautico fœnore. 4

SECVNDÒ pro hac ſententia facit doctrina ſingularis Hoſtien. in Sũma de vſuris, §. *In aliquo*, verſ. 10. quatenus dicit, quòd quando creditor ratione pecuniæ mutuatæ notabilem ſubijt laborem, vel periculum iuſtè poteſt nõ computare fructus in ſortem principalem, & eius ſententiam ſignauit Ioan. Andreas in cap. conquæſtus, de vſuris, Neguſan. de pign. memb. 5. part. 2. num. 3. Accedat etiam ſententia ſingularis Baldi in l. quamuis, C. quibus modis pigno. taci. contr. vbi dicit, quòd & ſi creditor teneatur fructus pignoris in ſortẽ principalem computare, tamen id facere non erit obnoxius, quando ſubijt magnos labores in ipſa recultiuanda; quia tunc cedunt ſibi lucro, neque aliquid in ſortem computare tenebitur. Quam ſententiam refert & ſequitur Nicolaus Boërius deciſ. 44. num. 24. ex quibus quæſtio noſtra ſatis difficilis apparet. 5 6 7

Sed prædictis non obſtantibus ſententia Caualini ſup. relata tenẽda erit, cùm fortioribus nitatur iuris inſtitutis; & eã tenẽdo non obſtat text. in d. l. periculi pretiũ, pro cõtraria ſentẽtia adductus, quia deciſio illius tex. locum habet quãdo à communiter accidentibus ex pacto aliquod imminẽs periculum timeri poſſet, ſecus tamen ſi periculum eſſet de raro contingentibus, prout in exemplis ſuperius propoſitis; eo enim caſu periculi pretium recipi nõ poteſt, quia non eſt expectandus triſtis euentus, vt in l. inter ſtipulantem. §. *Sacram*, ff. de verborum, & ita colligitur ex Hoſtien. & alijs, quos pro contraria ſententia adduximus. Nec etiam obſtat ſentẽtia Bald. quia eius ſententia ex iudicis arbitrio pendet.

QVID tamen dicendum erit, ſi fideiuſſor pro annuo redditu datus aliquid dedit creditori cenſuali vt eum ab obligatione fideiuſſoria eximeret; an, quod ita datum fuit, debeat cõputari in principali tempore redemptionis & reſtitui fideiuſſori. Et dicendum videtur, quòd idem ius in hac, quod in præcedenti quæſtione verſetur, ſiquidem in omni caſu iſte creditor tempore redemptionis vltra principale cum redditibus reperitur locupletatus, & vltra ſortem & redditus aliquid recepiſſe conſtat: contra text. & in l. ſi pignore, ff. de pignor. actione. Ex cuius text. deciſ. hæc noſtra ſententia omnino probari videtur; ibi enim creditor pignoratitius computat in ſortem quidquid accipit à fure pignoris, de quo ibi, ratione duplæ: ergo eodem modo creditor noſter recipere debet, quidquid accepit à fideiuſſore, vt illum à nexu fideiuſſionis liberaret. Rurſus, quia ſi id facere tenetur quando 8

do accepta pecunia rem hypothecatã remiſit & liberauit, vt ſup probauimus, eâdem ratione quando perſonam fideiuſſoris liberauit ab obligatione interueniente pecunia, quia validum eſt argumentum de re ad perſonam, vt in l. ſingulis, cũ l ſeq. ff. de vulg. Bartholom. de Hutio in tract. de ſubſtitutionibus, c. 5. verſ. 15. vol. 5.

CONTRARIA tamen ſentẽtia, imò quod à fideiuſſore pro eo liberando receptum in ſortem computari non debeat, ex eo ſuadetur; quia cùm tale pactum non fuerit factum in limine contractus, ſed noua, vera & efficaci cauſa ex poſt facto interueniente, iuſtiſsimè creditor cenſuarius illud certum quid accipere potuit pro liberando fideiuſſore à vexationibus, & periculis, quæ inſunt huic oneroſo fideiubendi officio. Magis enim creditor præmium remiſſæ actionis conſequutus videtur, quàm aliquid vltra ſortem, vnde cùm actiones & cedi & vendi poſsint, vt in rubro & nigro de hæreditate vel actione vendita, ius ſuum accepto pretio rectè potuit remittere, neque illud pretium tẽpore redemptionis accepto ferre tenebitur, cùm ius ſuum ex tali remiſsione periculo deteriorationis poſuerit.

RVRSVS: quia datum ab alio quàm debitore creditori pignoratitio vltra ſortem ex poſt facto non dicitur datum pro ipſa mutuatione, ſed magis pro vexationis redemptione. Ex quo reſultat quidam contractus innominatus: facio vt des, quo caſu ceſſat vſuræ periculũ, & præſumptio, vt tenet Iacob. Butricar. in l. 1 C. de nautico fœnore, Bald. in l. cunctos populos, num. 4. verſic. *Item do.* C. de Summa Trinitate, idque tenet Caualinus vbi ſup. quæſt. 3. num. 93. vbi hãc communem Theologorum ſentẽtiam reputat.

EGO tamen in propoſita quæſtione ita diſtinguendum exiſtimo, an creditor ex tali remiſsione, & liberatione fideiuſſoris alicui periculo ius ſuum exponat, necne. Primo enim caſu abſque crimine vſuræ licitè aliquid pro tali liberatione recipere poterit, cùm non ſolum ipſe liberet fideiuſſorem à periculo fideiuſsionis, verum etiam ius ſuum manifeſto periculo exponat: & ſic erit intelligendus tex. in l. periculi pretium, ff. de nautico fœnore. Quinimò & in ſimplici mutuante hanc ſententiam veram exiſtimat Caualinus vbi ſup. quæſt. 46. num. 257. eâ nixus ratione; quia non recipit illam quantitatem nomine principalis debitoris, nec de bonis ipſius, nec eius occaſione, ſed potiùs vt ipſe fideiuſſor ſuam redimat vexationem, quam veriſimiliter expectare & timere potuiſſet. Quo caſu licitum eſt creditori aliquid vltra ſortem recipere, vt tenet D. Thom. in tract. de vſuris, cap. 9. Conrad. de contract. quæſt. 39. Sylueſt. in Summa, verb. *Vſura*, el 10. quæſt. 34. Couar. lib. 3. variar. cap. 2. num. 6. ad medium.

NEQVE his obeſt, ſi dicatur, quòd tex. in dict. l. periculi pretium, tantùm loquitur in nautico fœnore; quia poteſt reſponderi, quòd vera ratio deciſ. illius tex. ad omnes alios contractus (ex identitate rationis) adaptari valet, ſiquidem ea eſt potiſsima, quia periculum inſtabat conſiderabile tempore receptionis pecuniæ: vnde cùm in noſtro caſu verſetur ſupradictum periculum ex parte creditoris, iure tale quid recipere poterit, neque in ſortem aliquo modo computare debuit, & ſi poſtea iſte creditor reperiatur indemnis à periculo quod timuit, ceſſante tamen periculo, prout ceſſat ab initio, in caſu quo creditor pecuniam loco hypothecæ recipit à debitore, ſecùs eſt; quia nunquam poteſt timeri de aliquo periculo imminẽti de præſenti, vel de futuro, vt tenui in caſu præcedenti, tenetque Couar. lib. 3. variar. cap. 2. num. 6. ad medium, verſic. *Et præſertim.*

RESTAT modò videre, caſu quo periculum aliquod timeri non potuit per creditorem tempore receptæ pecuniæ pro liberando fideiuſſore, cui competeret ius repetendi, vel excomputandi ip-

di ipsi debitori principali, an fideiussori, qui pecuniam pro libertate prestauit. Et in hoc articulo resolutiuè est tenendum, quòd ipse principalis vel compensare, vel repetere possit, cùm ei intersit, vt eius fideiussor indemnis à fideiussione omnibus modis maneat, ac demum ab ipso debitore repetet fideiussor, vel cedi poterit actio à principali fideiussore, vt ipse à creditore repetat; argum. tx. in l. creditore, ff. de euictio. ibi: *Cui enim non æquum videbitur, vel hoc saltem consequi emptorem, quod sine dispendio creditoris futurum est.* Et ita respondet Caualinus loco sup. proximè citato, num. 258.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussor si aliquid pro fideiubendo à principali accepit, ipso indemne existẽte, an illud principali reddere, vel excõputare teneat, de eo quod principali soluit.*

2 *Donatum à principali eius fideiussori pro bono opere fideiubendi, magis videtur datum in pignus futuræ indemnitatis, quàm vt suum absolutè faciat.*

3 *Fidem non iubens pro proximo suo, an dicatur facere contra charitatem, & num quis ob id peccet.*

4 *Turpiter pro faciendo quis recipit, si id gratis facere tenebatur.*

5 *Fideiussor, qui certo scit in limine fideiussionis se ex illo actu fideiubendi nullum damnum incursurum, nihil potest recipere pro actu ipso fideiubendi.*

6 *Fideiubens licitè & absque criminis labe pro actu fideiubendi mercedem recipit.*

7 *Datum ratione periculi subeundi ob honestam causam acceptum censetur.*

8 *Fideiubendi actus est nimis periculosus, onerosus, & damnificatiuus, quinimo & stultitiam sapit.*

9 *Fidemiubens dicitur malè vti substantia sua.*

10 *Generale mandatum cum libera habens ad administrandum non ex eo habet licentiam nomine domini fideiubendi, eò quia hic actus fideiubendi magis potest dici dissipatio, quàm administratio.*

11 *Assecuranti periculum nauis an aliquid pro assecuratione recipere liceat.*

12 *Perpetuum nihil est sub Sole.*

13 *Pecuniam parere immediatè pecuniam, lege diuinâ, naturali, Canonicâ & Ciuili prohibetur.*

14 *Debitor quodãmodo dicitur seruꝰ creditoris.*

CAPVT XVI.

Fideiussor qui aliquid recepit pro actu fideiubendi, si virtute lastri apprehendit possessionem bonorum principalis debitoris, an eo indẽne existẽte, quod recepit pro fideiubendo debeat recipere in calculo, eius quod soluit pro principali debitore.

QVÆSTIONEM nostram satis fuisse cõtrouersam in facti contingentia me patrocinante certo scio, & ideo illam (quasi computationem quandam contineat) hic inserere libet: quidam enim Ferdinandus à Mendaña interceßit pro Roderico Perecio pro certo annuo redditu, centum ducatis à Roderico pro hoc actu fideiubendi acceptis, deinde fideiussor iste aliquibus annis fuit executatus pro redditibus & annuum redditum soluit, & cessis sibi actionibus à creditore possessionem bonorum dicti Ferdinandi fuit assequutus. Cùm autẽ

Fer-

Ferdinandus prætenderet de fructibus & alijs quantitatibus pecuniæ à se Roderico datis satisfactum fuisse de principali cum redditibus, eumque indemne extitisse, computatis illis centum quæ
1 sibi pro fideiussione tradidit, dubitatur, an accepta pro fideiubēdo debeāt per fideiussorem istum in calculo recipi. In qua difficultate dicendum videtur, quod illa centum à fideiussore pro actu fideiubendi accepta computari debeāt in ratione illius principalis, quod fideiussor redemit, & reddituum quos soluit, idque ex sequentibus cōclusionibus innotescere videtur.

2 Primò, quia illud quod datur fideiussori pro bono opere fideiubendi, videtur datum in pignus futuræ indemnitatis; ergo si tempore redēptionis reperiatur indemnis, nullo modo illud re
3 tinere poterit, cùm causa retinendi cesset: hic enim actus fideiubēdi est admodum charitatiuus, quod si quis pro suo proximo non fideiubet, dicitur facere contra charitatem, & peccat, teste Abbate disputat. 16. quæst. 2. num. 2. versic. *Quintus casus*, Archidiac. in cap. sicut 11. quæst. 1. num. 2. Romano in l. non solū. §. *Morte*. ff. de noui. ope. nunt. vbi omnes affirmant, quod licèt laicus iure Ciuili vel Canonico attento non teneatur pro suo proximo fideiubere, id tamen iure naturali inspecto facere est obnoxius, aliàs contra charitatem peccaret: quod si laici hoc opus bonum facere non velint, clerici ad id adstringantur. Et hanc sententiam sequitur Ioannes de Selua in tract. de iureiurand. 3. part. num. 24. volum. 1. tractatorum. Si ergo naturaliter ad fideiubendum erat obligatus, turpiter faceret si pecuniam pro fideiubēdo acceptam (eo indemne existente) sibi retineret: argum. tex. in l. fin. & ibi notant Bart. & communiter omnes Scribentes. ff. de cond. ob turpem
4 caus. vbi dicunt, quod quando aliquis aliqua iusta ratione inspecta aliquid facere tenetur, turpiter faceret, si pro eo faciēdo aliquid reciperet, idque improbat Caualin. de vsuris, quæst. 31. n. 251. & à simili pactione abstinēdum fore suadet Couar. lib. 3. variar. c. 2. n. 6.

5 Secundò prædicta sententia confirmatur, quia si fideiussor sciret in limine contractus fideiussionis se nullum damnum incursurum pro tali fideiussione, non posset aliquid recipere pro fideiubendo, vt notant Doctores in l. periculi pretium. ff. de nautico fœnore, Gutier. in pract. lib. 2. cap. 142. num. 4. plures pro ea referens: ergo eodem modo receptum non poterit retinere, si tempore redemptionis, se nihilo accepto, indemnem reperit: casus enim impediens ab initio si superueniat, tollit iam factū, vt in l. pro parte, ff. de seruit. l. si sub vna. §. *Siquis via*. ff. de verb. peruenit enim hîc res ad casum, à quo incipere non potuit, huc etiam illud conuenit, quod cessante causa retinendi debet cessare retentionis effectus; argum. cap. cum cessante, de appellation.

Sed prædictis non obstantibus, cōtraria sententia tenenda erit, imò quod nullo modo fideiussor (quod pro fideiubendo accepit) vel restituere, vel in casu proposito computare debeat, quod ex sequentibus luce meridiana clarior
6 efficitur. Primò, quia fideiussor licitè & absque criminis labe potest pro fideiussione mercedem accipere, ex text. in l. si remunerandi. §. *Marius*, ff. mandati, ibi, *Mercedem pactus propter fideiussionem*, tex. etiam in l. hoc iure. §. *Labeo*. ff. de donation. vbi ex sententia Labeonis dicit Vlpianus: *Labeo ait extra causam donationis esse talium officium, mercedes, vt puta si tibi affuero, si saltus pro te defendero*; & ibi Bart. & Paul. hoc expressè tenent, & eos sequitur Decius consil. 7. num. 1. Palat. Rub. in repetit. cap. per vestras, de donatio. §. 9. num. 10. & 11. Couarr. lib. 3. variarum, cap. 2. num. 6. Gregor. Lup. in l. 1. tit. 12. Part. 5. gloss. verb. *Ruego*. Et hanc sententiam dicit communem Auend. 2. part. de exequend. mand. cap. 12. num. 22. Barbos. in l. 1. 3. part. num. 54. ff. solut. matrimon.

Ne-

NEQVE ab eis diſſentiunt Theologi, præcipuè Caiet. 2.2. quæſt. 78. art. 2. ad 4. Sot lib. 3. de iuſt. & iur. quæſt. 1. art. 2. ante reſponſionem ad 6. Conrad. de contract. quæſt. 40. Nauar. in Manuali, cap. 17. num. 285. & in commentarijs de cambijs, in princ. Medina de rebus per vſuram acquiſitis, quæſt. 4. ad primum principale, & nouiſſimè Molina de iuſtitia dicit hanc eſſe communem Theologorum ſententiam, tract. 2. diſput. 319 verſic. *Communis Doctorum*, in princ. dicens eam veram eſſe, non ſolum quando veriſimiliter poteſt timeri, quod ſoluet pro principali, verum & quando nihil tale timetur. Si ergo licitè recipere potuit neque computare in ſortem tenetur, neque ab eo repeti poterit.

NEQVE huic ſententiæ obſtat, quod hic actus fideiubendi, de quo agimus, eſt quoddam charitatis opus, ad quod proximus proximo tenetur, vt ſupra retulimus: quia non ex eo ſequitur, quod ratione periculi, quod propter fideiuſſionem fideiuſſor in ſe recipit, non poſſit aliquod præmium accipere: quod enim huius periculi ſubeundi ratione præſtatur, datur ob cauſam honeſtam, vt notant communiter Doctores in d. l. periculi pretium, vnde cùm illud, q̃ ob cauſam honeſtam datur, repeti non poſſit, vt in l. 1. & ibi notat Bart. ff. de condictio. ob turpem cauſam, neque per conſequens illud computare tenebitur in ſortem, quam pro principali debitore ſoluit. Eſt enim hic actus fideiubendi nimis periculoſus, oneroſus & dãnificatiuus, vt in l. ait Prætor. §. *Nunc ſolum*, el 1. & ibi glo. verb. *Doceat*. ff. de minori. in tantum vt fidem pro alio iubere ſtultitiam ſapiat, vt oſtendit Sapiẽs Prouerbiorum, cap. 17. ibi: *Stultus homo plaudit manibus, cùm ſpondit pro amico ſuo*; & rurſus cap. 22. dicit: *Noli eſſe cum eis, qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis*: vbi noua editio habet. *Ne ſis cum eis, qui ſtipulata manu fidem iubent*: Quæ omnia in propoſito adducit Couar. dict. num. 6. Caualin. quæſt. 31. & 34. vbi refert etiam in propoſito aliud Sapientiæ locum dicentem: *Tolle veſtimentum eius, qui fideiuſſor extitit alterius, & pro extraneis aufert pignus ab eo*. Plura etiã iuxta huius actus periculum adducit Barboſa in dict. l. 3. part. num. 38. & in tãtum eum damnoſum, & oneroſum reputat Angelus in l. in perſonam. §. *Non ſolum*. ff. de pactis, vt dicat, quod fidem- 9
iubens dicatur malè vti ſubſtantia ſua, & eum refert & ſequitur Laſ. ibi num. 3.
Alexand. in l. ſi conſtante, num. 14. ff. ſo- 10
luto matrim. vbi addit, quod habens generale mandatum cum libera ad adminiſtrandum non cenſetur habere mãdatum ad fideiubendum, quia hic actus fideiubendi magis dicitur diſſipatio, & ita etiam tenet Angelus in dict. l. in perſonam, num. 2. Paul. & Curtius Iunior ibi poſt princip. idq́ue colligitur ex mẽte I. C. in l. 3. §. *Filius*, ff. de peculio; & ex tex. in l. ſeruus inſcio, ff. de fideiuſſor. & hanc ſententiam latiſſimè proſequitur Catelianus Cota in memorialibus, verb. *Fideiuſſor*. Propriè igitur cum fideiuſſor ratione huius interceſsionis, & fideiuſſionis admodum vrgentibus, & veriſimilibus periculis ſe, ſubſtãtiamq́; ſuam exponat, iuſtiſsima quidem ratione poterit quidquid pro fideiubendo accepit retinere, etiam ſi in effectu fuerit ſeruatus indemnis, nihilq́ue ex ſuis bonis ratione fideiuſsionis amiſerit.

CONFIRMATVR præcedens ſententia ex eo, quia ſicut aſſecuranti periculum nauis, ratione illius periculi, licitum eſt accipere pecuniam, eò quòd in ipſo actu lateat imminens periculum, vt in l. in naue Sauſeri, ff. locati; & ibi notat Paul. num. 4. Paris de Puteo in tract. de ludo, verſic. *An & quando ſit licita ſponſio*. Palat. Rub. in repet. cap. per veſtras. §. 9. num. 5. Santerna Luſitanus in tract. de aſſecuratio. 1. part. n. 10. eodem modo licitum eſt fideiuſſori ratione imminentis periculi fideiubendi aliquid accipere, cùm quaſi certo periculo ſe exponat, eiq́; illud Ouidij Naſonis ſatis conueniat: *Latet anguis in herba*.

NE-

NEQVE obſtat, quod ſupra pro contraria ſententia adduximus de fideiuſſore, qui in initio contractus fuit aſſecuratus, quod nihil ex fideiuſſione amitteret: quia adhuc etiam ſi opulentiſſimos fideiuſſores haberet pro ſua ſecuritate obnoxios, aliquid pro illo actu fideiubendi poſſet accipere, eo quòd nulla tam efficax & ſufficiens indemnitas in initio præſtari poteſt, quæ adhuc deficere nõ poſſit, poſſent enim facultates aſſecurantium fideiuſſorem interim labi, quia vt inquit Horatius.

Omnia ſunt homini tenui pendentia filo.
Et ſubitò caſa, quæ valuere, ruunt.

12 NIHIL enim eſt perpetuum ſub Sole, vt in l. eum debere columna. ff. de ſeruitutibus vrbano. idque variarum hiſtoriarum demonſtratione ſatis manifeſtè conſtat. Neque etiam obſtat, quod de mutuante dicebamus, qui & ſi ſuas pecunias mutuatas periculo illas non recipiendi exponat, adhuc mutui ratione aliquid accipere non poteſt, vt in l.
13 rogaſti. ff. ſi certum petat. quia immediatè pecunia pecuniam parere ex mutuo, diuina, & humana lege improbatur, cùm ex hoc prorſus exularetur charitas, vt in cap. 3 & 4. de vſuris, & in l. 1. tit. 6. lib. 4. Recopilat. quod latiſſimo ſermone proſequitur Nauar. in cap. ſi fœneraberis, in princ. 14. quæſt. 3. ceſſaret namque & refrigeſceret charitas, liberalitas & officioſitas proximi erga proximum, omniumque familiæ vſuris implicarentur, quod maximè indecorum, & detrimento ſum eſſet, vt eleganter aduertit Caualinus de vſuris, num. 447. ad medium. At verò in fideiuſſoribus longe diuerſa militat ratio,
14 quippè cum fidemiubens nõ ſolum bona, verumetiam perſonam quodammodo ſeruituti creditoris ſubijciat, debitor enim quodammodo ſeruus creditoris eſt, gloſ. fin. in l. 3. C. de nouatio. Ex quibus in puncto concludo, à communi opinione per Auendañum ſupra relatam recedendum non fore, quatenus habet, quod fideiuſſor irreuocabiliter, & ſine conditionis & reſtitutionis periculo, mercedem propter bonum opus fideiubendi poteſt accipere, ſpreta opinione Cauali. in d. num. 251. quæſt. 31. de vſuris.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſor qui emit hypothecas à principali cẽſui ſuppoſitas, creditore illas poſſidẽte ex cauſa iudicati, an fructus earum vel ſaltim annuum redditum habere poſſit, & debeat.*

2 *Fideiuſſor, vt indemnis à fideiuſſione maneat, omne, quod ſibi intereſt, ſolui debet.*

3 *Capere quod non poteſt fideiuſſor vt fideiuſſor, an poſſit capere vt quilibet.*

4 *Fideiuſſor pignora principalis emens tenetur illa principali debitori reddere cum fructibus, ſoluta ſibi ſorte principali cum intereſſe.*

5 *Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.*

6 *Actiones & vendi & cedi poſſunt.*

7 *Fideiuſſor eo ipſo quòd titulo vniuerſali, ſiue particulari, lucratiuo, aut oneroſo iure creditoris fœneratitij vult vti, & intereſſe ſuæ pecuniæ recipere, ſe vicißim obligat (quandiu debitor principalis voluerit) ſortem abſque lucro retinere, etiam ſi habeat cautionem indemnitatis.*

8 *Fideiuſſor emendo pignora à principali hypotheca dicitur eſſe in dolo, ſi redditus cenſuales ab illo petat.*

9 *Commodum nullus ex dolo percipere debet.*

10 *Fideiuſſor pignora luere, non verò emere poteſt.*

11 *Mandatum de fideiubendo ſuſcipiens, videtur etiam ſuſcepiſſe mandatum de ſoluendo, & redimendo annuum redditum, prò quo interceßit.*

12 *Fideiubendi actus ex gratia, & amicitia originem trahit.*

CAP.

CAPVT XVII.

Fideiuſſor cenſualis ſi cēſum à creditore emit, vel redemit, & creditor ei tradidit bona à debitore hypothecata, quę poſsidebat, iudicis authoritate, pro redditibus decurſis, an fructus ex illis à ſe collectos in ſortem principalem computare debeat.

SOLENT ſæpiſſimè fideiuſſores cēſuales, pro euitandis vexationibus reſultantibus ex annua conuentione, & vexatione pro redditibus, cenſum à creditore emere, illúmve redimere aſſueſcunt, dummodò ius vel poſſeſſio hypothecarum, quam fortè creditor ex cauſa iudicati habebat, ſibi ipſis transferant, ac demū iſti principales debitores prætendunt, quod ex fructibus ab ipſo fideiuſſore perceptis, tam de principali, quàm redditibus fideiuſſor ſit ſatisfactus. Ex aduerſo tamen fideiuſſor fructus omnes à die emptionis annui redditus ſuos feciſſe contendit, virtute ceſſionis iuris, quam habet à creditore cenſuali. Dubitatum autem in facti contingentia vidi, an iſte fideiuſſor tales fructus com-
1 putare debeat in ſortem principalem, an verò illos ſuos faciat, vel ſaltim illos reddere debeat, ſoluto ſibi intereſſe pecuniæ, quam pro emptione vel redemptione cenſus præſtauit creditori.

ET in primis ſuſcipio cauſam fideiuſſoris, qui redditus petit ſuæ pecunię, & eos cum fructibus compenſare intēdit, & eius exceptionem iuſtam eſſe ex ſequentibus apparet. Primò, quia quocumque modo fideiuſſori ratione fide-
2 iuſſionis aliquid interſit, vt indemnis ex fideiuſſione maneat, illud quod intereſt ſibi ſoluendum erit, aliàs enim amitteret de ſuo, & indemnis dici non poſſet, vt in cap. 2. de fideiuſ. ergo ſi propriam pecuniam fideiuſſor pro redimenda ſua annali vexatione dedit, interimque cùm aliàs eſſet negotiator, vel talis qui pecuniam ſuam ſoleret in comparatione annuorum reddituum collocare, cum ea non negotiauit, ſaltim vt quilibet homo ſolitus negotiari, inter-
3 eſſe ſuæ pecuniæ habebit: quia quod non poteſt capere vt fideiuſſor, poterit capere vt quilibet: argum. tex. in l. ſi pater. §. *Qui duos*. ff. quod cuiuſque vniuerſitatis nomine, Salicet. in l. 1. num. 4. C.
4 de dolo, vbi tenet, quod ſi fideiuſſor pignora principalis debitoris emerit à creditore, teneatur illa cum fructibus eidem principali debitori reddere, ſi ſors cum vſuris ſibi reſtituatur, ex text. in dict. l. 1. & in l. ſi verò, §. *Si tibi mandauero*, ff. mandati, & in l. Paul. ff. de fideiuſſo. & in l. ſi fideiu. ff. de diſtractione pignor. idque notat Caual. de vſuris, quæſt. 29. num. 245. & quæſt. 49. num. 341. & ita concludendum reputat, vbi fideiuſſor habuit ceſſionem à creditore, num. 341. Secundò; quia fideiuſſor ratione boni operis, quod in fideiubendo fecit, non debet peioris conditionis eſſe, quàm alij homines, cùm offi-
5 cium fideiubendi non debeat illi eſſe damnoſum. l. aduerſus. §. *Tutoribus*. ff. de inofficioſo teſtam. vnde cùm quilibet alius emptor illius actionis cenſualis virtute talis ceſſionis intereſſe
6 & redditus pecuniæ creditori datæ poſſit recipere, ſiquidem nomina debitorum & cedi, & vendi poſſunt, vt in l. ſi nomen, cum l. ſeq. ff. de hæreditat. vel actione vendita. eodem modo fi-

iuſſor, de quo agimus, intereſſe pecuniæ a ſe in emptione, vel pro redemptione annui redditus præſtitæ iure conſequi poterit, & ita tenet Rodriguez in tract. de annuis redditibus, lib. 2 quæſt. 17. num. 11.

SED prædictis non obſtantibus in caſu propoſito contraria ſententia tenenda erit, imò quòd liberè debeat pignora, vel hypothecas cum fructibus fideiuſſor principali reſtituere, tradito ſibi prius quod ſoluit creditori, virtute ceſſionis. Quæ ſententia probatur manifeſtè ex text. in l. ſi mandato. §. *Paulus.* ff. mandati, vbi Paulus reſpondit: *Fideiuſſorem qui rem pignori iure obligatam à creditore emit, mandati iudicio conuentum ab hærede debitoris (oblato omni debito) reſtituere cum fructibus cogendum, neque habendum ſimilem extraneo, cùm in omni contractu bonam fidem præſtare debeat.* Idque manifeſtè etiam probatur in l. 1. C. de dolo, ibi: *Si fideiuſſor à creditore pignora emit, oblata quantitate ſortis & vſurarum, tibi dominium cum fructibus, quos bona fide percepit, conſultius reſtituet, ne fidei ruptæ gratia de dolo poſſit actio exerceri:* & ita venit intelligendus text. in l. 45. tit. 13. Partit. 5. ibi: *Quandoquier que el ſeñor del peño le dieſſe lo que pagò, tenudo ſeria el fiador de ſe lo deſamparar*; vbi loquitur in fideiuſſore, qui authoritate prætoria pignus debitoris à creditore accepit, ſoluta prius ſorte principali cum vſuris: adhuc enim ille fideiuſſor fructus ex pignoribus redactos tenebitur reſtituere, vel in ſortem, quam perſoluit, computare, idque tenet Caual. vbi ſupra num. 245. Et ratio eſt ſecundum eum, quia eo ipſo, quod fideiuſſor iſte, ſiue titulo vniuerſali, ſiue particulari, lucratiuo, aut oneroſo, iure creditoris fœneratitij vult vti, & intereſſe ſuæ pecuniæ recipere, ſe viciſſim obligat quandiu debitor voluerit ſortem in ſe abſque alio lucro retinere. Iniquum enim eſſet & vſurarium, quem poſſe fructus fundi alioquin iuſto pretio empti lucrari, & tamen quandocumque vellet cogere poſſe principalem debitorem ad remedium annuum redditum, pro quo ipſe interceſſit, & ſorte redempta fructuum reſtitutionem non facere, vel in principalis debiti rationem non cõputare. Incompatibilia quippè ſunt hæc duo iura, ſcilicet ius redditus percipiendi, & quandiu valeat ius ſortis repetendæ (propter indemnitatem) habere. Eſſet enim hæc realis, mera & propria vſura, vt tenet Conrad. de contracti. quæſt. 48. concluſ. 5. Cauali. d. quæſt. 29. num. 245. & quæſt. 55. & 58. Couarruu. lib. 3. variar. cap. 9. num. 4.

8 Rurſus pro hac ſententia facit, quia fideiuſſor emendo pignora à principali hypotheca, dicitur eſſe in dolo, vt in l. 1. C. de pigno. actio. nemo au-

9 tem ex dolo commodum percipere debet, l. ne ex dolo. ff. de regul. iu-

10 ris, fideiuſſor namque magis luere pignora, quàm ea emere debet, & ſic illa emendo, bonam fidem frangit, & tanquam doloſus poteſt conueniri, vt in iuribus ſuperius relatis, idque tenet Bald.

11 in dict. l. 1. C. de dolo, vbi dicit, quod ille, qui ſuſcipit mandatum de fideiubendo, videtur etiam ſuſcepiſſe mãdatum de ſoluẽdo & redimendo annuum redditum, cùm ergo iure pignoris & hypothecæ per ſatisfactionem vel redemptionem creditori factam ſoluatur, vt in toto titulo quibus modis pignus vel hypotheca ſoluitur: & bona hypothecata antea per redemptionem libera in poteſtate fideiuſſoris maneant, fructus ab eo percepti in ſortem debent computari vſque ad concurrentem quantitatem, & ſi aliqui ſupererunt principali debitori debent abſque vllo intereſſe reſtitui, vt tenet Caualin. vbi ſupra num. 246. Parlador. 2. part. rerum quotidian. cap. fin. 3. part. §. 16. n. 17. vbi

12 dicit, quod cùm actus fideiubendi ex gratia & amicitia originem trahat, & amicus alter ego dicatur, fideiuſſor non ageret bona fide, ſi ratione redemptio-

ptionis, vel emptionis hypothecarum aliquid percipere voluisset, cum ea ex natura contractus potiùs luere, quàm emere debeat, vt in dict. §. *Paulus*, & in l. fin. ff. de contrahenda emptione, & ita tenet Accursius in l. fideiussor, verb. *Alteri*. ff. de distractio. pigno. & ibi Bart. Ex quibus constat malè sensisse Caualinum in dictis quæstionib. 29. & 49. sup. relatis, quatenus contrarium firmauit. Et hanc sententiam non solùm veram reputo fideiussore censum redimente, verum & si quilibet alius tertius illum redimeret, & ita tenet Felician. de censibus, cap. vnico, de redemptione census, fol. 234. n. 10. Poterit tamen actione negot. gesto. aduersus principalem agere pro sorte principali, & redditibus à se solutis, ex Bart. in l. Sthicum, §. fin. ff. de donatio. quia statim, quod soluit pro principali, habuit actionem ad hoc, vt illum ab obligatione fideiussoria liberaret, ex tex. in l. Lucius. ff. mandat. & in l. 14. tit. 12. Partit. 5. & latè de hoc per Felicianum de censib. c. de fideiussore in censu, num. 9. fol. 217.

SVMMARIVM.

1 *Collatio bonorum pro æqualitate inter fratres seruanda fuit inuenta.*
2 *Concordia ex æqualitate inter fratres conseruatur.*
3 *Dotis collatio effici potest tanto minus accipiendo.*
4 *Dos loco legitimæ subrogatur.*
5 *Filia si sine culpa sua dotem amisit, tantũ quantum quilibet frater ex bonis paternis in partitione recipit, nõ computata dote quam recepit, & sine culpa amisit.*
6 *Filia qualiter actionem inanem cõferre debeat, vbi dotem amisit eius maritus.*
7 *Filia semel à patre dotata, si sine sua culpa dotem amisit, an redotari debeat à parte.*
8 *Filio si à patre legitima fuit assignata & tradita, & eam absque culpa amisit, non imputatur filio in legitima tempore collationis.*
9 *Culpa amissionis dotis ex quibus imputari possit vxori.*
10 *Vxori constante matrimonio (si maritus ad inopiam vergat) qualiter & quando succurratur, & referuntur in hoc vetera & noua.*
11 *Vxori hodie exactio & repetitio dotis constante matrimonio competit, eo ipso quod maritus malè vtitur substantiâ suâ.*
12 *Vxor cui dos aliqua ex causa constante matrimonio tradita fuit, illam in administratione habere debet, pro supportandis oneribus matrimonij.*

CAPVT XVIII.

Filia à patre dotata ad collationem bonorum patris veniens, an imputare teneatur in suâ legitimam dotem à se receptam, etiam si dos per maritum fuit amissa, & ab eo tempore collationis recuperari non possit.

VENIRE sæpènumero solet, quod filia sit à patre dotata, & gener dotem illã amittat, & hac ratione ab eo repeti non possit, & tali patre mortuo filia illa ad collationem cum alijs fratribus concurrit, & demum computatores faciunt portionem filiæ computando in ea dotem sibi à patre datam, ipsa verò illius dotis amissæ à marito rationem habendam non esse contendit, sed integram & æqualem, prout cæteris fratribus, por-

tionem ſibi præſtandam (prout ſi dotata non fuiſſet) expoſtulat. Dubitatur modò, an iſta filia iuſtitiam foueat. In
1 qua difficultate dicendũ videtur, quod filia inciuilem rem deſideret, ad hoc enim inuenta fuit collatio, vt ſeruetur æqualitas inter ſuccedentes: argumen.
2 tex. in l. vt liberis. C. de collationibus, & in l. fin. C. communia vtriuſque iudicij, ex æqualitate namque concordia inter fratres conſeruatur, vt pluribus adductis tradit Anton. Gomez in l. 29. Tauri, ibiq́ue expreſſè cauetur, quòd dotes & donationes propter nuptias debeant ad collationem per filios & filias adduci. Quod ſi dicas, malè poterit filia ad collationem adducere dotem, quę non extat in rerum natura, reſpondetur,
3 quod dotis collatio fieri poteſt tanto minus accipiendo, ex text. in l. dotis quidem petitio. C. de collatio. ibi: *Cùm eo minus in partem tibi delatæ ſucceſſionis patris auferre potueris.* Quæ ſen-
4 tentia comprobatur ex doctrina Decij conſil. 106. verſic. *Decimo & vltimo*, vbi dotem loco legitimæ ſubrogari demonſtrat: ſi ergo habetur loco legitimæ, ſaltim partem illam pro dote receptam in legitimam imputari tenebitur, aliàs autem collatio non haberet æqualitatis effectum, de quo ſupra. Conrad. l. meminimus, C. de legi. & text. in Authent. de hæred. ab inteſt. venient. §. 1. & §. *Nullam verò*, collat. 9.

5 SED prædictis non obſtantibus, contraria ſententia tenenda erit, imò quòd ſi filia ſine culpa ſua dotem amiſit, de bonis paternis præſentibus tantum quantum quilibet frater habere debeat, habita conſideratione in hoc, vt computetur in legitima illud quod maritus eo tempore facere potuerit. Idq́ue manifeſtè probatur in l. 1. §. *Cùm dos.* ff de collatio. dotis, ibi: *Quod ſi iam diuortium factum eſt, & maritus non ſit ſoluendo, non debebit integra dos computari mulieri, ſed id quod ad mulierem poteſt peruenire, hoc eſt quod facere maritus*
6 *poterit.* Quinimo ſufficit quod filia illam actionem licèt inanem conferat, vt in Authent. de æqualitate dotis. §. *Illud quoque*, & in Authent. quod locum, C. de collation. vbi Bald. & Salicetus communiter tenent, quòd ſufficit, quòd ſoror cedat fratribus ſiue aceruo bonorum actionem quam ipſa habet, contra maritum inopem, & non ſoluendo effectum, & ita tenet gloſſ. in dict. §. *Cùm dos*, verb. *poteſt*, Guillerm. Benedict. in repetit. cap. Rainuntius, verb. *Dotem, quam*, num. 20. de teſtam. & ita fuiſſe iudicatum in Neapolit. Senatu teſtatur Affict. deciſ. 247. num. 1. verſ. *Quæritur*, Baëça de non meliorand. filiab. ratione dotis, c. 16. num. 34. Aiora nullum pro hac ſententia referens 3. part. quæſt. 14. num. 49. Et hæc actio ex officio, & humanitate iudicis ad collationem adducitur, maximè quando res dotales ſine dolo vel culpa vxoris perierunt, ex tex. in l. 2. §. *De illis.* ff. de collat. bonorum, ibi: *Et pleriq; putant, ea quæ ſine dolo, & culpa perierunt ad collationis ius nõ pertinere, & hoc ex illis verbis intelligẽdum eſt, quibus Prætor boni viri arbitratu iubet bona conferri: vir autem bonus non ſit arbitraturus conferendo id quod nec habet, neq; dolo, neque culpa deſijt habere:* tex. etiam in l. ea demũ, C. de collation. regulariter filij conferre tenẽtur, quod receperunt in vita patris, vel alterius ad cuius collationem veniunt, ſi illud habeant, aliàs tantumdem, Vitalis vbi ſup. quæſt. 18. num. 21. volum. 2. tractatorum.

7 ET prædicta ſentẽtia cõprobatur ex eo, quia quando filia ſemel à patre dotata, ſine eius culpa indotata remanet, patet tenetur eam iterum dotare, vt in Authẽt. quod locũ, C. de collation. Capella Toloſana, deciſ. 290. Boërius deciſ. 131. col. 2. & 3. Scribentes communiter in l. ſi cum dotem, vbi Bart. n. 6. Paul. conſi. 80. verſ. *Licet enim*, lib. 1. in antiquiori impreſ. Socin. conſil. 75. col. 3. verſic. *Primo quia*, & plures alios pro hac ſentẽtia adducit Baëça dict. cap. 16. num. 17. & 22. vbi dicit, quod in hoc caſu ſi facta cõputatio-

tatione primæ dotis excedatur legitima, nihil ad rem, quia cum absque culpa filiæ fuerit amissa, non imputatur sibi in legitimam, neque facit partem: & pro hac sententia adducit Baldum Nouellum, in repetition. l. 2 §. 1. soluto matrim. & ibi Vincent. de Herculanis, Guillerm. Bened. vbi sup. num. 20. Vitalis Nemauſ. loco supra citato, quæst. 18. num. 24.

8 RVRSVS ex eo prædicta sententia confirmatur, quia si pater assignauit & tradidit filio legitimam in vita, & illa absque culpa filij fuit deperdita, non imputatur filio in legitimam, sed adhuc in tegram legitimam, prout cæteri filij, cõsequitur, ita Bart. Bald. Alexand. in l. si cum dotem. §. 1. soluto matrimon. & ibi latè Barbosa. Bald. etiam in Authen. contra rogatus, num. 8. versic. *Et facit.* C. ad Trebel. & in l. scimus, num 11. versic. *Sexto quæro.* C. de inoffic. testam. Iaso. in Authent. quod locum, n. 7. C. de collatio. Palac. Rub. in repetition. cap. per vestras. §. 27. num. 9. Baëça vbi sup. num. 18. & 33.

9 QVA opinione retenta, modò videre libet, ex quibus (non culpa filiæ vel filij) dos vel legitima censeatur amissa, ad hoc vt illis sufficiat actionem saltim inanem conferre, & Bald. in d. Authen. quod locum, num. fin. in ea est sententia, vt tunc demum in culpa censeatur vxor, si dum maritum videret constante matrimonio malè vti substantia sua, hocque notorium erat euidentia facti, vt quia publicè assiduè ludebat, meretricabat, vel se commensationibus opulentis immiscebat, vel pro alijs fidemiubebat, fuit in mora repetendi dotem suam.

10 SED in proposito aduertẽdum erit, quod iure Ciuili huic mulieri tribus temporibus fuit cõsultum. Prius enim non antea mulier ad dotis repetitionẽ admittebatur, nisi vbi constasset, iam bona mariti ad dotis exactionem, & restitutionem non sufficere, vt in l. si constãte. ff. soluto matrim. iure tamen Codicis aliter per Iustinianũ fuit prouisum in l. vbi adhuc, C. de iure dotiũ, vbi constitutum fuit, quod quãuis maritus haberet bona sufficiẽtia ad restitutionem & exactionem dotis, si tamen ære alieno deducto non remanerent ei bona ad sustinenda onera matrimonij sufficientia, admitteretur vxor ad dotis exactionem. Iure verò Authenticorum diuersimodè constitutum fuit, in Authentic. de æqualitate dotium. §. *Illud quoque*, collatio. 8. Inquit enim ibi Iustinianus, quod licèt maritus habeat bona sufficientia ad dotis exactionem & ad sustinenda onera matrimonij (etiam deducto ære alieno) nihilominus vxor admittatur ad exactionem dotis, vbi primùm maritus cœpit malè vti substantia sua: ex quibus dicit Bart. in d. l. si constante iure Digestorum (mulieri) plenè, iure Codicis plenius, iure verò Authenticorum plenissimè fuisse prouisum: quam sententiam signauit Crotus in d. l. si constante, Corrasius in l. 2. in princ. num. 2. ff. solut. matrimon. Rogerius in tract. de dote. §. 14. num. 11. Anton. Gom. in l. 50. Tauri, num. 33. ad medium, Palat. Rubeus d. cap. per vestras. §. 4. fol. 137.

11 HODIE tamen mulieri repetitio & exactio dotis competit, ex eo solùm quòd maritus malè vti substantia sua incipiat, & hanc sententiam tenet Benintendis, decis. 68. n. 5. Bursat. cons. 56. n. 1. ad fin. lib. 1. facilius nãque, & vtili[e] quis priuatur iure administrationis, quando dissipat bona, & illa recuperari possunt, quàm vbi iam semel dissipata difficiliter possunt recuperari, vt voluit Bart. in d. l. si constante, num. 63. & in l. Imperator, num. 1. ff. ad Trebel. & in l. fin. num. 2. C. de sentent. passis. Et hæc est recepta sententia teste Aretino cons. 72. n. 5. Boërio decis. 61. n. 14. & hæc sententia iuuatur ex eo, quia melius est in tempore occurrere, quàm post vulneratam causam medelam quærere, vt in l. fin. C. in quibus casibus in integrum restitutio non est necessaria.

ITEM facilius recurritur mulieri, quando vir incipit malè baratare & disperdere res ipsas dotales, quàm si expectetur, vt proprias etiam perdat, vt in l. si cũ dotem. §. *Sin autem*, vers. *Sic vero*. ff. soluto matrimon. ex ratione text. in §. *Si maritus*. dict. l. si constante, & l. etiam. §. *Licet*. ff. eod. idque tenet Bart. in dict. l. si constante, num. 5. & 71. Bald. Nouellus de dote, priuil. 7. quod si alterum ex prædictis deficiat, standum erit regulæ dict. l. si constante, qua cauetur, vt tunc demum vxor exigere dotem possit constante matrimonio, si deducto ære alieno remanerent bona marito, ex quorum redditibus onera matrimonij sustineri possent: idque latissimo sermone prosequitur Barbosa in dict. l. si constante, à num. 1. vsque ad 13. vbi prædictorũ iurium discrepantiam ad concordiam modo supradicto redigit.

12 OBITER tamen omittendum non erit, quòd licèt mulieri per dotis exactionem hoc casu sit à lege prouisum, si marito vergente ad inopiam, ipsi mulieri bona dotalia restituantur, hæc tamen restitutio non est ad hoc, vt mulier ex illis bonis, prout de proprijs absolutè disponere possit, sed ad hoc tantũ, vt semota administratione à marito, ipsa ea administret, veluti quidam curator bonorum, & ex fructibus illorum onera (in quãtum sit possibile) sustineat matrimonij, ita Paul. Castren. in dict. l. si constante, num 3. Ancharran. cons. 119. num 6. Alexand. cons. 142. num. 13. lib. 5 Gozad. cons. 42. num. 14. quos refert & sequitur Barbosa in dict. l. si constante, num. 8. dicens, hanc esse memorabilem sententiam, Petrus Surdus de aliment. quæst. 25. num. 18. & 19. fol. 275.

QVINIMO & si maritus timeat, quòd mulier dotem hoc casu sibi restitutam perdat, poterit illã deponere penes aliquem mercatorem ad honestam partem lucri, vt tenet Bald. in l. vbi adduc, num. 26. C. de iure dotium, Afflict. decis. 221. & eos refert & sequitur Petr. Surd. decis. 289. num. 3.

SVMMARIVM.

1 *Computatio fructuum pendentium in fundo dotali, tempore contracti matrimonij qualiter sit facienda eo soluto.*

2 *Fundum plenum fructibus tradens, fructus etiam tradidisse videtur.*

3 *Fructus pendentes sunt pars integralis ipsius fundi.*

4 *Maritus respectu rei dotalis æquiparatur emptori.*

5 *Vsusfructus si alicui concedatur in fundo, qui pendentes fructus habebat, & vsufructuarius fructibus perceptis statim decedat, hi fructus tanquam sui fuerint effecti per perceptionem, eius hæredibus competunt.*

6 *Fundus dotalis quando inæstimatus fuit traditus marito, & erat fructibus plenus, pro diuisione horum fructuum recurrẽdum est ad ius commune.*

7 *Fructus pendentes in fundo dotali tempore dissoluti matrimonij, æstimari debent considerato dubio euentu.*

8 *Maritus lucratur fructus fundi dotalis pro rata onerum.*

9 *Coniuges si lucris renuntiauerint, societatis ratio cessat.*

10 *Fundus si plenus fructibus datus fuerit in dotem marito, & tempore dissoluti matrimonij talis fundus steterit locatus colono, qualiter sit faciẽda computatio, vbi matrimonium per tres vel quatuor menses durauit.*

11 *Lex 26. tit. 11. Part. 4. explicatur.*

CAPVT XIX.

Computatio fructuum inter maritum & vxorẽ qualiter sit facienda soluto matrimonio, quando alter ex coniugibus adduxit ad matri

mo-

monium fundum fructibus plenum.

1 DVBITARI frequenter ſolet à calculatoribus, qualiter ſit facienda computatio fructuum pendentium in fundo dotali, tempore contracti matrimonij: & ideo non ſine commodo erit hanc attingere computationem. In qua difficultate calculatores ex varijs iurium deciſionibus maximè variare ſolent: quidam enim integros fructus marito eſſe adiudicandos concertantur, ex l. diuortio, in princ. ff. ſolut. matrimon. vbi Accurſ. verb. *Probari*, quam ibi ſequitur Alex. num. 44. Cuma. Caſtren. & Iaſ. dicens, hanc concluſionem memoratu dignam. Idque ex mente Papiniani manifeſtè ex dict. l. deduci profitetur Vincent. de Herculan. n. 7. Cuiat. lib. 4. fœudorum, tit. 30. col. fin. Baëça de decima tu-
2 tor. cap. 28. n. 1. & 7. Quorum ſententia ex eo comprobari videtur, quia qui tradit fundum fructibus plenũ, non ſolùm fundi, ſed & fructuũ pendentium videtur dominium tranſtuliſſe, vt in l. fin. §. penult. ff. quæ in fraud. credit. Fructus namque pendentes pars integralis fundi, cui cohærent, cenſentur, l. fructus pẽdentes. ff. de rei vendic. Si ergo fructus iſti in maritum ſemel fuerunt tranſlati, ſuccedit regula, idque noſtrũ. ff. de reg.
4 iuris. Secundò facit, quia maritus reſpectu rei dotalis æquiparatur emptori, vt in l. ex promiſsione. ff. de actio. & obligati. ergo ſi fructus pendentes in fundo vendito efficiuntur emptoris ex l. Iulianus. §. *Si fructibus*. ff. de actio. empt. eodẽ modo fructus pendentes in fundo dotali marito tradito erunt eiuſdem mariti.
5 Tertiò, quia ſi alicui cõcedatur vſusfructus fundi, qui habeat fructus pendentes, & his fructibus perceptis, ſtatim decedat, hi fructus tanquam iam ſibi quęſiti per perceptionem ad eius hæredes pertinent, non verò domino proprietatis, l. ſi pendentes. 14. ff. de vſufruct. §. *Si verò*, inſti. de rer. diuiſ. Ergo cùm etiam maritus per perceptionem dictorũ fructuũ effectus fuerit dominus eorũ, eos ſibi retinere licebit, etiam ſi ſtatim poſt perceptionẽ ſolutum ſit matrimoniũ.

ALII tamen calculatores diuerſam computationem ſequuntur, dicentes, quòd fructus in fundo ſeminati ſi tempore contractus matrimonij, & traductionis vxoris ad domũ viri appareãt, diuidi debeant ſoluto matrimonio inter maritum & vxorem, vel eorum hæredes, quam concluſionem eliciuntur ex tex. in l. 10. tit. 4. lib. 3. Fori, & argum. huius tex. ita tenet Palac. Rube. in rubric. de donatio. §. 62.

SED ad veritatem huius difficultatis diſtinguendum erit, an fundus, de quo agimus, datus fuerit in dotem tali æſtimatione æſtimatus, quæ faciat emptionem, an verò ſimpliciter ſit in dotem traditus marito. Primo enim caſu, proculdubio maritus omnes illos fructus pendentes tempore matrimonij ſuos facit, & ita loquitur text. in dict. §. *Si de fructibus*, aliàs enim ſi æſtimatus nõ fuiſſet, in materia noſtra non valet, neque procedit argumentatio de emptore ad maritum, vt voluit gloſſ. in l. diuortio, verb. *Debebatur*; & ratio differentiæ eſt, quia emptor præſtat pretium attento præſenti rei ſtatu, hoc eſt, conſideratis fructibus pendentibus, qui tanquam pars rei integralis cenſentur emptori venditi: quæ ratio in marito ceſſaret, vbi bona ei inæſtimata tradita fuiſſent; nam reſpectu illorum bonorum onera matrimonij ſuccedunt in locum pretij, vt voluit Cuman. in l. de diuiſione, num. 1. & ibi Iaſ. num. 2. ff. ſolut. matrim. Socin. in dict. l. diuortio, in princ. num. 7. Tiraquel. lib. 2. de retract. in fin. n. 70.

6 SECVNDO verò caſu, quando fundus inæſtimatus traditus fuit marito fructibus plenus, recurrendum erit ad

ius commune, cum l. Fori in hoc caſu nihil diſponat, & diuidentur inter maritum & vxorem, vel eius hæredes, computando valorem quod ſpes illorum fructuum habebat tempore traditionis fundi, & ille valor adiudicabitur vxori, tanquam pars integralis fundi dotalis, vt in l. per hoc. §. *Planè*. ff. commun. diuid. & ita tenet Aiora de partitio. 1. part. cap. 9. num. 3. quem ſequitur Azeuet. in l. 4. tit. 9. lib. 5. Recopila. num. 27. & Barboſa nouiſsimè in l. diuortio, in princ. 2. parte, num. 6. ad med. & idem Barboſa ibi, in princ. 1. part. num. 27. pag. 920. verſic. *Pone igitur*, vbi tenet cõtra Aioræ ſententiam vbi ſup. num. 1. quæ vt ipſe dicit communiter ſeruatur in praxi, aſſerens, quod à paritate ratio-
7 nis eadem computatio ſit facienda, reſpectu fructuum pendentium in fundo vxoris, tempore diſſoluti matrimonij, quia æſtimari debent conſiderato eorum dubio euentu, & iſta æſtimatio diuidetur inter coniuges pro rata temporis, quo illo anno durauit matrimoniũ, quod autem deducto hoc creuerit valor fructuum, adiudicabitur illi coniugi, cuius eſt fundus. Et hanc computationem in terminis noſtris faciendã fore ſentit Campetius de dote, quæſt. 10. vbi dicit; quòd ſi fundus ſit datus plenus fructibus inſpicitur tempus locationis, vt ſciamus quota parte anni vir fructus lucretur, & expreſsius tenet Gutier. in quæſt. canonica. 35. num. 16. in fin. Et tenendo iſtam ſententiam non obſtabit dicere, quod qui tradidit fundum cum fructibus in eo pẽdentibus, non ſolùm fundi, verùm & fructuum pendentium dominium tranſtuliſſe videtur, vt ſup. proximè in fauorem mariti profitebar, quia reſpondetur, quod illud reſpectu mariti debet intelligi, vt dominium fructuum trãsferatur in maritum, iuxta fructuum dotalium naturam, argum. l. ſi ſtipulatus, de vſuris, &
8 l. ſi vno. ff. locati. Fructuum autem dotalium natura hæc eſt, vt pro rata onerum maritus illos lucretur, ita vt non ratione dominij, ſed ratione onerum illos ſuos faciat, vt tenet eleganter Bart. in d. l. diuortio, in princ. num. 11. Socin. n. 7. Barboſa num. 4. verſic. *Et tenendo*.

NEC obſtat ſecundum argumentum ſuperius adductum de emptore ad maritum, quia ex his quæ ſupra proximè retulimus, magna inter emptorem, & maritum (inæſtimatam dotem recipientem) differentia eſt, vt ſuperius collegimus.

NEQVE obſtat 3. fund. de vſufructuario, qui fructus pendentes omnes ſuos facit; quia reſpondetur, quod quatenus attinet ad acquiſitionem fructuum, titulus dotis habet diuerſam naturam ab alijs quibuſcumque titulis: nam titulus dotis quoad prædictum effectum videtur habere cauſam ſucceſſiuam, & ſic maritus non facit fructus ſuos irreuocabiliter, ſed tantùm pro rata onerum ſupportatorum, vt ex ſupra relatis ſatis colligitur, alij autem tituli, quo ad effectum acquiſitionis fructuũ habent cauſam inſtantaneam, vt videmus in vſufructuario, qui vbi primum percipit fructus, ſtatim irreuocabiliter ſuos facit, & ſic quamuis eius titulus poſtea irritetur, tamẽ acquiſitio fructuum iam perfectè facta conſeruatur, vt in l. ſi quis hæredem. C. de inſtitoria, & in l. fi. in fin. ff. vnde liberi, & in argumentum eſt text. elegans in l. 2. ff. de itinere, actuque priuato, & ita reſpondit prædictæ obiectioni Bald. in dict. l. diuortio, col. 1 ad fin. & ibi Angelus, num. 5. Caſtrenſ. num. 6. Socin. & Zaſius vterque num. 7 Pontanus num. 3. & ſic iuſta ratione approbatur ſententia gloſſæ ibi, quatenus tenet in hac lucrorum materia nõ ſubſiſtere ſupradictum argumentum, & ita manet euidenter exploſſa & reprobata ſentẽtia Baëç. vbi ſup. quatenus tenuit, ad maritum omnes iſtos fructus pendẽtes pertinere. Debuit enim aduertere doctiſsimus ille I. C. Papinianus in dict. l. diuortio, in qua ipſe fundatur, reprobare voluiſſe opinionem tenentium, fructus, de quibus ibi, cedere lucro mariti;

riti;& ita contrarium ſuæ opinioni decidiſſe, imo voluit, quòd tantùm eos pro rata oneris,quæ ſupportauit,lucretur;& hæc, vbi coniux non renuntiauit lucris,locum habent.

Si tamen coniuges lucris renuntiaſ-
9 ſent,quod pacto fieri poſſet, vt in l.9. tit.9.lib.5. Recopil. & tenet Gregor.in l.26.tit.11.Part.4.gloſ.fin.cùm hoc caſu ſocietatis ratio ceſſet,non deberet fieri computatio prædictorum fructuũ modo ſupra relato,hoc eſt,ad inſtar ſocietatis,ſed recurrendum erit ad computationem, de qua per Conſultum, in d.l.
10 diuortio,verſic.*Itaque*,vbi dicit,quod ſi vxor fundum fructibus plenum marito in dotem dedit, deinde tempore ſoluti matrimonij ille fundus alteri locatus exiſtat,ita facienda ſit fructuum, & penſionis computatio, ſcilicet, vt aſſumas valorem vindemiæ, quæ erat pendens tẽpore matrimonij,item aſſumas quartam partem mercedis locationis,quę attento ſuo initio per tres tantùm menſes durauit ſecundum caſum illius extus,quæ ſunt quarta pars anni, & hanc quartam partem commiſce cum illo valore vindemiæ in duodecim partibus diſtributo, & ita efficiẽtur ex omnibus illis fructibus & penſionibus commixtis quindecim partes, & ex illis aſſumes tertiam partem, & eam marito præſtabis,ſiquidem per quatuor menſes,& ſic per tertiam anni partem onera matrimonij ſupportabit, quo fiet vt maritus ex illis quindecim partibus quinq; partes recipiat. Et ita illam computationẽ Papiniani explicat Accurſius ibi, verb. *Tertia portio*,cui ſe ſubſcribunt Bald.ibi, col.1.ad med.Angel.num.2. Zaſius n.3. Ruinus num.7.& hanc eſſe veram computationem illius legis diuortio,firmat Gofredus ibi,num. 1. ad fin.Duaren. in dict.verſ.*Itaque*,poſt princ. Campet. de dote,2.part.quæſt.19. Ioann. Copius in tract.de fructi.lib.3.tit. 2. cap. 6. Coſtanus in tract.de dotibus,cap.6. num.20. & hãc computationem etiam defendit Cuiatius in notis ad Vlpianum,cap.22. & in lib.14. obſeruatio. cap. 22. & rurſus lib.4.fœudorum,tit.30 col fin. Lotiotus in l. fruct⁹. ff.de reg.iur.pag.693. Carond. lib.1. veriſimilium, cap. 10. & hanc computationem litteræ conuenire fatetur Othomanus in tract.de dote, charta antepen.& tenendo hanc ſententiam hos & alios refert & ſequitur Barboſa ibi.num.10.vbi hanc computationem latiſſimo, & eruditiſſimo ſermone(prout ſui moris eſt) proſequitur, firmat,ac multis rationibus & argumentis confirmat, aliorum obiectionibus reſpondendo. Et ita erit intelligendus text.in l.26.tit.11. Partit. 4. & nullo pro hac ſententia adducto ita tenet Aiora de partit.part.1. cap.9.num.5.Azeuet.in l.4.tit.9.lib.5.Recop. num.27. quod tu tene menti, quia non eſt minus quotidianum,quàm difficile.

SVMMARIVM.

1 *Computatio fructuum vltimi anni,quo poſſeſſor maioratus deceſſit,qualiter ſit facienda inter eius hæredes, & futurum ſucceſſorem.*

2 *Fructibus in fundis pendentibus tempore mortis vltimi poſſeſſoris,an ſuos faciat ſucceſſor in maioratu.*

3 *Mortuo poſſeſſore maioratus,in qualibet parte anni fructus pendentes pertinent in ſolidum ſucceſſori in maioratu.*

4 *Fructus pendẽtes in fundo legato à morte teſtatoris in legatarium tranſeunt.*

5 *Fructus vltimi anni quo vixit poſſeſſor maioratus, diuidi an debeant inter hæredes defuncti & nouum ſucceſſorem pro rata.*

6 *Poſſeſſores maioratus attenta conſuetudine Hiſpaniæ cenſentur conſtituti in dignitate.*

7 *Fructus quando ex neceſſitate ſunt reſtituendi,ſunt pro rata diſtribuendi.*

8 *Fœudatarius qui deceſſit fructibus rei infœudatæ pendentibus,pro ea parte anni qua vixit,fructus ſaltim induſtriales ſuos facit.*

9 *Diſtinctio Aioræ circa computationem fructuum maioratus,in quo poſſeſſor deceſſit,*

in Caſtellæ tribunalibus eſt frequentiſſimè ſequuta.

10 Opinio Gomezij circa diuiſionem fructus maioratus vltimi anni quo poſſeſſor deceſſit, ſeruatur communiter in Regno Portugalliæ.

11 Opinio Didaci de Couarru. & Molinæ, quatenus de fructibus maioratus vltimo anno pro rata diuidendis loquitur, communiter obſeruatur.

12 Bartoli ſententia in l. diuortio, n. 10. ff. ſoluto matrimonio, taxatur.

13 Socini ſententia in conſil. 42. num. 6. lib. 3. taxatur.

14 Commoda ſequi debent eum quem ſequuntur incommoda.

15 Cuiatij opinio lib. 4. fœudorum, tit. 30. quatenus fructus vltimi anni quo fœudatarius moritur, pro rata diuidendos fore arbitratur, in puncto iuris vera non eſt.

16 Fructus induſtriales videntur percipi tempore quo curantur.

17 Fructus vltimi anni quo fœudatarius moritur, qualiter ſint diuidendi, caſu quo fœudũ trãſeat ad ſequentem in gradu, vel ſi fœudum ad dominum reuertatur.

18 Finita emphyteoſi qualiter ſit facienda computatio fructuum vltimi anni inter emphyteotam, & dominum directum.

19 Hæredem vſufructuarij, non debere percipere partem fructuum pendentium, eius anni quo vſusfructus fuit finitus, an ſit ſimpliciter verum.

20 Fructus qui colliguntur ex arboribus, prædijs vel penſionibus certa parte anni percepti videntur (hoc eſt tempore præfinitæ ſolutionis) penſiones verò ex locationibus ſeruorũ obuenientes, quolibet die percipi videntur.

21 Fructus quando percepti ab vſufructuario dici poſſint.

22 Beneficiato decedente fructibus pendentibus, qualiter fieri debeat fructuum computatio inter eius hæredes & ſucceſſorem in beneficio.

23 Acquiſita per clericum intuitu Eccleſiæ, ipſi Eccleſiæ mero iure acquiruntur, quidve ſit de conſuetudine generali Hiſpaniæ.

24 Conſuetudo epiſcopatuum ſemper eſt attẽdenda, circa diuiſionem fructuum inter prædeceſſoris hæredes, & ſucceſſorem.

25 Statutum diſponens qualiter fructus ſint diuidendi, ſi beneficium, quod vacat per mortem, non debet extendi ad beneficium, quod vacat per reſignationem.

26 Fructus commendæ qualiter diuidantur inter prædeceſſorem, & ſucceſſorem in cõmenda.

27 Fructus ſi non appareant tempore ſoluti matrimonij qualiter diuidantur inter coniugem ſuperſtitẽ, & hæredes cõiugis præmortui.

CAPVT XX.

Fructus bonorum maioratus quomodo ſint diuidendi inter ſucceſſorem & hæredem prædeceſſoris, vel inter maritum & vxorem, ſi alter eorum durante matrimonio maioratus fuit acquiſitus.

1 VETVS querela eſt inter ſucceſſores maioratuum, & hęredes vltimi poſſeſſoris, qualiter ſit facienda computatio & diuiſio fructuum vltimi anni, quo poſſeſſor maioratus deceſsit, & ideò operæpretiũ erit, ſi huic admodum difficillimæ controuerſiæ finem iam impoſuerimus. In primis enim dicendum videtur, quòd fructus omnes in fundis pendentes ſuos faciat ſucceſſor in maioratu, eò quòd fructus pendentes in fundo pars fundi cenſeri debeant, ex text. in l. fructus pendẽtes. ff. de rei vendi. Satiſque ſit ſi hæredi vltimi poſſeſſoris, quod impendit, in

2 ter-

tertis, vineis, oliuetisve cultiuandis soluatur; cùm nullus sit casus, qui hoc genus deductionis impediat, l. fund⁹ qui, ff. familiæ herciscundæ. Et ex supra dicto fundamento, & alijs ita tenent Anton. Gom. in l. 40. Tauri, num. 74. vbi indistinctè tenet, quòd mortuo possessore maioratus in qualibet parte anni, fructus pendentes pertineāt insolidum successori in maioratu, & non hæredibus vltimi possessoris. Cuius sentētiam amplexus fuit Costa de successione Regni. 3. part. num. 14. vbi ita in Lusitano Senatu iudicatum fuisse testatur, & idem testatur Gama decis. 356. & hanc sententiam communiter in Lusitania seruari firmauit decisio. 308. idque tenet Mieres de maioratu, lib. 4. quæst. 24. num. 2 Ioan. Garc. de expensis cap. 16. num. 6. & hanc esse communem sententiam tenet Nauar. in Apologia de redditibus Ecclesiasticis, quæst. 2. monitu. 15. n. 1. Pro qua sententia facit regula accessorum, de reg. iur. Item, quia cùm fructus censeantur pars fundi integralis, impossibile est, quòd transeat possessio fundi (ministerio legis 40. Tauri) statim mortuo vltimo possessore, & fructus aliquo modo penes hæredes ipsius permaneāt, vt in l. siquis sciēs, & ibi Bald. in princ. C. de rei vendic. & in cap. 1. n. 26. an agnatus, vel filius in vsib. fœudorum, Ruinus cons. 117. lib. 1. cùm enim possessor maioratus aliquo modo censendus sit vsufructuarius, quantumcunque dominiū dicatur habere saltim reuocabile, & vsusfructus statim mortuo vsufructuario extinguatur, & consolidetur cum proprietate, fructus pendentes tempore consolidationis, vel vsusfructus finiti, necessariò pertinebunt ei, ad quem res ipsa fructificans pertinet, fructus in ipsa re pendentes, vt in §. *Is vero*, instit. de rerum diuisio. ex l. defuncta. ff. de vsufructu. Facit etiam pro hac sententia
4 text. in l. Hærennius Modestinus. ff. de vsuris, vbi probatur, quòd fructus pendentes in fundo legato à morte testatoris in legatarium transeunt, prout transit ipse fundus, etiam si fructus sint nimis proximi collectioni, quem tex. pro hac sententia expendit Iaf. consil. 231. col. fin. lib. 2. Cagnolus in l. 2. num. 100. fin. C. de pactis inter emptorem.

5 Alii autem pro rata temporis anni, quo vixit vltimus possessor, fructus diuidendos fore concertant inter hæredes defuncti, & nouum successorem, iuxta dispositionem l. diuortio, supra relatæ, idque tenet Bartol. ibi n. 10. Vincent. de Herculanis, num. 22. Couar. lib. 1. variar. cap. 15. ad fin. vbi pro hac o-
6 pinione in Granatensi Prætorio ita iudicatum fuisse testatur, ea nimirum ratione, quia possessores maioratus attenta consuetudine Hispaniæ censentur constituti in magna dignitate, ac proinde magnam solent alere familiam, pauperesque cognatos iuuare, Regem in bello sequi, atq; magna alia onera supportare: ideoque iustissimè prædictā æquitatem induxerunt, ad instar fructuum qui marito concedūtur respectu onerū matrimonij. Auendañus tamen respons. 5. n. 4. non solùm æquitate niti hanc computationem existimat, sed inspectis iuris institutis, ex stricto iuris rigore ei concedendam esse ratam fructuū profitetur; ex eo, quia possessor maioratus præcisè & necessariò post mortem maioratum restituere teneatur sequenti in gradu, vel vocatione, vt in l. vnum ex familia. ff. delegatis 2. Vnde cùm quā do restitutio fit ex necessitate, fructus sint pro rata restituendi, vt voluit Bart,
7 communiter receptus in dict. l. diuortio, num. 10. existimans, quod inter hæredes prædecessoris & successorem fructus maioratus pro rata sint diuidendi, & hanc sententiam eandem nixus ratione tenuit Greg. Lup. in l. 26. tit. 11. Partit. 4. glos. verb. *Quantos*, ad fin. Burgos de Paz in proœmio legum Tauri, num. 74. Gutier. quæst. canonica 53. n. 31. Aiora de partitionib. 1. part. cap. 9. n. 6. Molina de primogen. lib. 3. cap. 11. à num. 12. vbi dicit, quod aliter asseuerare iniquissimum esset, cùm defunctus,

qui

qui per totum ferè annũ ſuſtinuit onera maioratui annexa, fructibus eiuſdem anni non potiretur, præſertim, quando in primo anno, quo ſucceſſit, mortuus fuit. Pro qua ſententia facit doctrina Andreæ de Iſernia in cap. 1. §. *His conſequenter*, num. 20. ad med. hîc finitur lex Conradi, in vſibus fœudorum, vbi dicit, quod ſi fœudatarius deceſſit fructibus rei infœudatæ pendentibus, pro
8 ea parte temporis, quo vixit, fructus induſtriales ſaltim ſuos facit; quia dum haberet vtile dominium, fundum coluerit, & ſeruitia præſtiterit, honoremque ei exhibuerit, quia videtur in eo militare, prorſus eadem ratio quæ militat in marito ſupportante onera matrimonij, & quia ſaltim fructus induſtriales videntur percipi toto tempore quo coluntur, vt in d. l. diuortio, §. *Non ſolũ*, Socin. in l. qui Romæ, in princ. num. 22. ff. de verborum.

INTER has tamen Doctorum varie
9 tates, Aiora in d. num. 6. dicendum reputat, quod prima opinio fundata in deciſione text. in l. Hærennius Modeſtinus, procedat in primo ſucceſſore, ſeu primo vocato ad maioratum, vel fideicommiſſario bonorũ maioratus, quia hic omnes fructus rei ſibi legatæ, vel reſtitutioni ſubiectæ ſuos faciet, poſt acquiſitum dominium ex cauſa fideicõmiſſi, tãquam acceſſorij ſint ipſis rebus legatis, vel fideicommiſſo ſubiectis. Cùm habeat voluntatem tacitam inſtitutoris maioratus vel teſtatoris, vt dominiũ rei ad eum pertineat, ex die mortis eius, neque defunctus aliter diſpoſuerit.

OPINIO verò contraria ex Didaco de Couartu. ſupra relato procedat vbi maioratus vel fideicommiſſum ex antiquo fuit fundatum, ita vt iam in eo non ſuccederetur ex voluntate ſucceſſoris tantùm, ſed ex neceſſitate appoſita à primo fundatore, & vbi non fuiſſet in poteſtate vltimi poſſeſſoris & ſucceſſoris, de fructibus aliquid diſponere, ſicut licuit primo maioratus inſtitutori, ideoque ſuccurrendum ſit illis vt partem fructuum habere poſsint, ſaltẽ pro rata temporis quo prædicta bona poſsiderunt, & dominium eorum (ſaltim reuocabile) habuerunt, fundoſque maioratus bona fide ſeminauerint, & coluerint: & hæc diſtinctio Aioræ crebriori Doctorum ſententia recepta eſt in hoc noſtro Caſtellæ Regno, & præſertim in hac Regali Cancellaria frequentiſsimè à iudicibus noſtris obſeruatur, prout ego teſtis ſum oculatus, & à grauiſsimis huius Regni & Cancellarię Aduocatis cognoui. Quo fit, vt cum Couarru. de praxi Granatenſis prætorij & de Cancellarię Pincianæ obſeruatione teſtemur. Barboſa fortè malè informatus dixerit in d. l. diuortio, in princ. 2. part. num. 5. & 8. quòd contraria ſententia magis communiter fuerit recepta in noſtris Caſtellæ Regnis, in eiſque frequentius iudicari, vt fructus pendentes indiſtinctè ad ſucceſſorem maioratus pertineant, ex l. 45. Tauri, cuius legis miniſterio mortuo vltimo poſſeſſore, ſtatim maioratus tranſit in ſequentem ſucceſſorem, non ſolùm quoad dominium, verùm & quoad poſſeſsionẽ
10 ciuilem & naturalem. Cæterum in Regno Portugalliæ, vbi prædicta lex 45. Tauri non ſeruatur, ſed iure Regni Luſitani iudicatur opinio Gometij ſeruanda erit, cùm lege Regia fuerit canonizata in lib. 2. tit. 5. ordinationum, vt ipſemet Barboſa teſtatur, d. num. 8. licèt Coſta vbi ſup. n. 13. diſtinguendũ innuerit, fuerítne maioratus in vltima voluntate vel in cõtractu inſtitutus, ꝙ ſi in vltima volũtate, fructus pẽdẽtes ſucceſſor ſuos faciat, cùm ipſo iure in ipſum tranſeat dominium rerum maioratus, ex l. fin. C. de legat. & l. 1. C. communia delegati; cùm in ſimili maioratu locum habeat deciſ. d. l. Hærennius Modeſtinus, ſi tamen in contractu conſtitutus fuerit fructus omnes ad hæredes vltimi poſſeſſoris pertinere integraliter arbitratur: & ita Coſta loco ſup. citato, num. 13. non verò vt in toto, vel in parte ſucceſſo-

ceſſori adſcribatur, ipſe tamen Barboſa in d.l.diuortio, in princ. ab hac Coſtæ diſtinctione diſcedit, num.9. veriuſque eſſe exiſtimat, quòd etiam vbi maioratus fuit in contractu inſtitutus, fructus pendentes ad ſucceſſorem in maioratu pertineant, ex Gama deciſ.350. A diuerticulo tamen redeundo inter prædictas duas opiniones contrarias dicendum arbitror, quòd opinio Præſulis Couarruu. & Molinæ, quatenus de rata loquitur, in praxi regulariter obſeruetur in Regno, & iſta ſententia pertinaciter in forenſibus Tribunalibus erit amplectenda: minimè enim mutanda ſunt, quæ certam interpretationem habuerunt, l. minimè. ff. de legibus. Alia tamē ſententia Gometij tenentis, quod hæres vltimi poſſeſſoris omnis fructus collectos habere debeat, verior ſit in puncto iuris, ex rationibus ſuperius adductis.

ET tenendo iſtam Gometij ſententiam in puncto iuris non obſtant fundamenta ex d.l.diuortio, à Couar. & Molina adducta, quia reſpōdetur, quòd onera maioratus magis habēt figuram oneris, quàm vim & effectum, facta compatatione cum oneribus matrimonij, vt reſpondet Coſta in d. tract. de ſucceſſ. Regni, pag. 144.3. part. num. 15. ad fin. Nauar. in d. Apologia de redditibus, quæſt. 2. motu 15. ad fin. vbi dicit, quòd rarò reperiuntur maioratus, quorū poſſeſſores teneantur ad magnas expenſas neceſſariò faciendas, cùm in bello & pace Regi deſeruiant, nulla neceſsitate cogente, immediatè ab ipſo maioratu inducta, & ideo de prędictis oneribus maioratus ad onera matrimonij pręciſè & neceſſariò ſubeunda non benè poſſe argumātari, idque latè proſequitur Ioan. Garſ. de expenſis, cap. 16. num. 6. verſic. *Neque*. Iuuaturque prædicta ſententia ex eo, quia commoda maioratus, vt in plurimum excedunt onera maioratui annexa, quod tamen in dote ferè ſemper, & vbique contrarium contingit, exſuperant namque onera commoda, vt in cap. ſalubriter, de vſur. non ergo licebit de oneribus maioratuum ad onera matrimonij illationem facere, & in ſpecie hanc ſententiam tenet Corneus conſ. 158. col. fin. lib. 3. Bart. in d.l. diuortio, in princ. num. 11. Faber in §. *Is vero*, num. 2. inſtit. de rerum diuiſ. Oldrald. conſil. 112. num. 3. Alexand. in l. qui Romæ, in princ. num. 9. ff. de verbor. obligat. Fulgoſ. in dict. l. Hærennius Modeſtinus.

11

12 NEQVE obſtabit ſecundum fundamentum deductum ex Bart. in dict. l. diuortio, n. 10. quatenus conſtituit differentiam inter reſtitutionem voluntariam & præciſam: nam reſpōdetur eius ſententiam veram non eſſe ex ſententia Papiniani ibi; quia deciſio illius text. non fundatur in hoc quod dotis reſtitutio fiat per maritum ex neceſsitate, vt falsò Bart. præſupponit, ſed potiùs quia ratione onerum fructus rerum doralium ſuos facit maritus, quare extra terminos illius text. ſiue reſtitutio ſit neceſſaria, ſiue voluntaria, non habet locū eius deciſio, vt aduerſus Bart. reſoluit Couar. vbi ſup. num. 6. ad fin. idque in ſpecie colligitur ex text. in d.l. Hærennius Modeſtinus, vbi hæres ex neceſsitate fideicommiſſum reſtituit, & tamen fructus pendentes non diuiduntur, ſed in ſolidum ad fideicommiſſarium pertinent poſt acquiſitum fideicommiſſi dominium. Hincque deducitur malè ſenſiſſe Socin. conſ. 42. num. 6. lib. 3. dum ſe curè arbitratur, quòd fructus fideicommiſsi ſint diuidendi inter hæredem & fideicommiſſum ex neceſsitate pro rata anni. Loquitur namque contra expreſſam iuris diſpoſitionem in d. l. Hærennius, & ideo ab eo cauendum erit. Cauendumque erit Auendaño, qui eum fuit ſequutus d. reſponſo 5. num. 4. & à Ioan. Gutier. d. quæſt. canonica. 33. & ita contra Socinum conſuluit Iaſo. conſ. 231. col. fin. lib. 2. Corneus conſ. 158. col. fin. lib. 3. idque etiam cōtra Socinum tenuit Alciatus in l. Centurio, num. 48. ff. de vulgari.

13

NEC

NEC etiam obſtat tertia argumentatio pro opinione praxi recepta adducta, quia ad eam eleganter reſpondit Nauarr. vbi ſup. quatenus dicit, quod ſi maioratus habet onera annexa neceſſariò ſubeunda, & poſſeſſor maioratus illa iam ſuſtinuit abſque fructuum collectione illius anni, in quo mortuus fuit, poſſent hæredes eius ex æquitate prætoria impetrare, vt ſucceſſor in maioratu illud ſoluat hæredibus vltimi poſſeſſoris, cùm ſucceſſor illa onera ſoluere debuiſſet, ſi prædeceſſor illa non ſoluiſſet, argument. text. in cap. qui ſentit, de reg. iur. in 6. Nihil enim tam naturale eſt, vt
14 quem ſequuntur commoda ſequantur incommoda, vt in l. nihil tam naturale, ff. de regulis iur. aliàs enim ſucceſſor locupletaretur cum iactura aliena, quod eſſet contra naturalem æquitatem, vt in l. nam hoc natura. ff. de condictione indebiti, & in l. planè. ff. de petitione hæreditat.

NEQVE obeſt ſententia Andreæ de Iſernia in fauorem communis ſentẽtiæ adducta: quia reſpondetur, quod de ſtricto iuris rigore etiam in fœudis computatio fructuum contra ſententiam
15 Didaci, & Molinæ facienda foret, vt latiſſimo ſermone defendit Barboſa in d. l. diuortio, 2. part. num. 15. reprobata opinione Culatij, lib. 4. fœudor. tit. 30. quatenus dicebat, fructus pendentes diuidendos fore pro rata anni inter dominum & hæredes vaſſalli, quãdo proprietas conſolidatur cum vſufructu. Quinimo & Iſernia dixerit, hac in re diſtinguendum eſſe inter fructus naturales & induſtriales, ita vt naturales ſucceſſor omnes habeat, induſtriales verò pro rata, inſpectaque æquitate legis diuortio diuidantur. Tamen prædicta differentia iure non probatur, nam §. *Non ſolũ*, 17
d. l. diuortio, ex quo Iſernia fundare nititur, quòd fructus induſtriales videntur percipi tẽpore quo curantur, quod
16 etiam exiſtimauit Socin. in l. qui Romę in princ. num. 22. & dict. conſ. 42. num. 6. lib. 3. & alij quos ſuperius retulimus, minimè id probat, ſed hoc tãtùm quod in fructibus non ſolùm attenditur tempus, quo percipiuntur, ſed & tẽpus quo curantur, ita vt de illis participare debeat, qui eos curauit & coluit, licèt illos non perceperit, & ita declarat Paulus ibi, num. 2. Aretinus in §. *Quod in anno*, 3. notab. Duaren. in §. *Item ſi meſſes*, eiuſdẽ legis. Quod ſi replicetur adhuc ſecundum iſtum ſenſum probati ibi intentum Iſerniæ, poterit reſponderi deciſionem dict. §. *Non ſolum*, non eſſe generaliter accipiẽdam, ſed potiùs reſtringendam ad cauſam dotis, de qua loquitur, in qua verum eſt non ſolùm attendi tempus quo fructus percipiũtur, ſed & tempus quo curantur, cùm in cauſa dotis ſolùm ad onera per maritum ſupportata debeat haberi reſpectus: at verò extra cauſam dotis ſolùm attenditur tempus, quo fructus percipiuntur, vt in l. defuncta. ff. de vſufructu, & ita tenet Socin. conſ. 100. num. 2. lib. 1. Pendentes nãque fructus regulariter ſe qui ſolent eum, cui dominium rei acquiritur, vt tenet Bald. in cap. 1. num. 26 agnatus vel filius, in vſibus fœudorum, & in l. 1. num. 19. C. de vſuris, & fructi. legato. Ex quibus in puncto iuris ſatis defenſata manet opinio Antonij Gometij & aliorum tenentium, quòd ſucceſſor in maioratu omnes fructus pendentes habere debeat, licèt in praxi receptior ſentẽtia ſit, quòd fructus iſti pro rata temporis, quo quis bona maioratus poſſedit, diuidantur inter ſucceſſorem & hæredes defuncti: & hæc omnino erit obſeruanda in iudicando & cõſulendo, cùm ſatis ſit dicere poſſe, *Sic inueni Senatum cenſuiſſe*; prout reſpondit Conſultus in l. filius emancipatus, ff. ad l. Corneliam de falſis.

ET eadem computatio obſeruanda erit in fœudis, maximè vbi poſt mortẽ vaſſalli fœudum non debet reuerti ad dominum ſed ad ſequentem agnatum, iuxta formam inueſtiturę; & ratio ea erit potiſſima, quia fœuda concedunturpropter ſeruitia, & ſic propter one-

ra

ra fœudo annexa, vt in cap. 1. §. fi. in fin. quibus ex cauſis fœud. amitta. in vſibus fœudorum, & in hoc præcipuè caſu ita concludunt Alexan. & Cuman. in d. l. diuortio, num. 3. Brunus conſil. 106. poſt med Coſta de ſucceſſione Regni. 3. par. n. 15. ad fin.

Si tamen fœudum ad dominum reuertatur, & conſolidentur dominia, faciendæ erit computatio tradita in §. *His conſequenter*, hîc finitur lex Conradi, in vſibus fœudorũ: vbi cauetur, quod omnes fructus pendẽtes ad dominum pertinent, præterquam ſi vaſſallus moriatur à Kalen. Martij, vſque ad finem Auguſti, tunc enim omnes fructus pendentes ad hæredes vaſſalli defuncti pertinent. Et ratio huius concluſionis eſt, ſecundum Alexand. in d. l. diuortio, quia à menſe Martij, vſque ad menſem Auguſti ſolent vaſſalli magnos ſumptus facere in equis & armis, & alijs militaribus præparamentis pro ſequendis & comitandis dominis ſuis in bello. Hæc tamen Alexand. ratio nimis generalis eſt, licèt aliquantulum ſit perſuaſiua à communiter accidentibus, & fortè mouit Alexandrum ad ita dicendum.

Molineus tamen in cõſuetudin. Pariſienſ. tit. 1. §. 1. glo. 8. num. 11. etiam in fœudis prædictis ſeruandam exiſtimat computationem, de qua in l. defuncta. ff. de vſufructu, eò quòd fœudatarij vſufructuarijs æquiparentur, vt in cap. 1 in fin. quibus modis fœud. amittatur, dicens, quod text. in dict. §. *His conſequenter*, non probat Alexandri ſententiam, & eius opinionem; quinimo eam videtur tacitè reijcere, cùm ſtatim ſubiungat, ſecundum opinionem exiſtimantium, quod vbi fœudum conſolidatur cum proprietate, fructus pendentes ad dominum pertineant, quaſi tacitè innuat tam collectos ad hæredes vaſſalli prædefuncti pertinere, & Molineum in d. num. 11. ſequuntur Couar. lib. 1. variar. cap. 15. num. 13. Gama, deciſ. 130. num. 2. quatenus ibi reputat, hanc ſecundam opinionem veram & rationabilem, primam verò quæ de rata loquitur, irrationabilem & non ſeruandam, niſi in locis vbi conſuetudine recepta fuiſſet.

Ex quibus facilè deducitur lapſum fuiſſe Cuiatium lib. 4. fœudorum, cap. 30. quatenus voluit inter dominum, & hæredes vaſſalli defuncti fructus pẽdentes diuidendos fore pro rata anni, ductus ex eo, quòd ita diuidebat inter dominum proprietatis, & hæredes fructuarij, cùm contrarium conſtet ex text. in d. §. *His conſequenter*, ex quibus admittenda erit diſtinctio ſuperius relata, quã etiam admiſit Barboſa vbi ſup. n. 6.

18 An autem eadem computatio & diuiſio fructuum ſit faciẽda inter emphyteotam & dominum directum, vbi emphyteoſis fuit finita, quæ fieri debet in fructibus bonorum maioratus, vel fideicommiſſi, nonnunquam dubitari ſolet. Et in hac difficultate Socin. in d. l. diuortio, num. 8. tenet, quod vbi per mortem emphyteotæ fundus emphyteoticarius reuertatur ad dominũ, fructus pẽdentes diuidi debeant iuxta formam præſcriptam in dict. §. *His conſequenter*, hîc finitur l. Contradi, in vſibus fœudorum, licèt poſtea dicat, quòd cùm deciſio d. §. *Exorbitet*, à iuris rationibus tutius erit, ſi pro rata anni diuidãtur inter hæredes emphyteotæ & dominum, incipiendo computationem anni à tempore quo emphyteota incipiebat colere & curare fundum emphyteoticum: idque manifeſtè colligi videtur ex text. in d. l. diuortio. §. *Non ſolum*, ff. ſolut. matrim. per quem in terminis noſtris loquendo, ita tenet Tiraquel. lib. 2 de retractu. §. 1. glo. 4. n. 2. Molina lib. 5. de Hiſpa. prim. c. 12. n. 7.

Sed prædicta ſententia ex eo difficilis redditur, quia emphyteota potius regulari debet inſtar vſufructuarij, quia eodem modo quo conſolidatur vſusfructus cum proprietate, vt in d. l. defuncta, & in d. §. *Is verò*, ſic & vtile dominium (& ſic ius vſusfructus) conſolidatur cum proprietate rei emphyteoticę, vt tenuit Iaſ. in l. 2. num. 100. C. de iure em-

emphyteo. Gratus consil. 79. n. 7. lib. 1. Ergo cùm militet eadem ratio, validũ erit argumentum de emphyteota ad vsumfructuarium, & ita tenet Iaso. vbi sup. & in præludijs fœudorum, num. 18. Decius in Authent. qui rem, num. 5. C. de sacrosanct. Eccles. & ante eos Specul. in tit. de emphyteosi, num. 19. & ita tenet Molina lib. 1. de Hispan. primog. c. 7. n. 8. Barbosa vbi sup. n. 19.

19 VLTERIVS quæritur, an quod superius de vsufructuario diximus, scilicet, quòd hæres vsufructuarij non debeat habere partem fructuum pendentium tempore mortis vsufructuarij, sit simpliciter verum. In qua difficultate (reiectis Doctorum altercationibus) breuiter & resolutiuè distinguendum erit, inter fructus in arboribus pendentes, & domorum pensiones, siue annuis redditibus & obuentionibus, ex illis namque fructibus pendẽtibus, nullam hæredes vsufructuarij partem consequi debent. Sed omnes fructus pendentes tempore mortis ad dominum proprietatis fundi integraliter pertinent, ex text. in §. *Is verò*, instit. de rerum diuis. ibi: *Is verò ad quem vsusfructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficitur, quàm si ipse eos acceperit, & ideo licèt maturis fructibus nõdum tamen perceptis deceserit, ad hæredes eius non pertinent, sed domino proprietatis acquiruntur.* Si verò agatur de cõputatione pẽsionũ domorum, annuorũ reddituum, vel obuentionum, idem est prorsus quod de fructibus pendentibus, quia de pensionibus vrbanorum idem est, quod de fructibus pendentibus in rusticis prædijs, vt in l. diuortio, §. *Non solùm*, vers. *De pensionibus.*

SI verò loquamur de pensionibus seruorum, proculdubio diuidi debeant pro rata temporis, vt in dict. §. *Nõ solùm*, & in §. *In seruo*, & est tex. apertus in vsufructuario loquens in l. si operas, ff. de vsufructu, vbi pro rata tẽporis quo vsusfructus durat, diuiditur emolumẽtum stipulationis inter proprietariũ & vsufructuarium, idque probatur in l. si communis seruis. §. fin. ff. de stipulat. seruor.

20 Et ratio differentiæ ea est, quia fructus ex arboribus vel prædij tam vrbanis, quàm rusticis non percipiũtur, nisi certa parte anni, hoc est tempore præfinitę solutionis, & ideo in illis tempus perceptionis attẽditur, vt in dict. l. defuncta. ff. de vsufructu. Operæ verò seruorum quolibet die percipi videntur, vt in l. 1. ff. de oper. libert. quolibet enim die eadem vtilitas proportionabiliter ex illis quæritur, & ideo pro tempore, quo durauit vsusfructus (ac si realiter percepti fuissent) ad fructuarium pertinebunt, & pro reliquo tempore ad proprietarium. Ex qua distinctione colligitur explicatio ad id quod Othomanus dixit in dict. §. *His consequenter*, col. 2. ad fin. hîc finitur lex Conradi, in vsibus fœudorum, quatenus indistinctè tenet, pensiones locationum diuidendas esse inter dominum, & hæredes fructuarij, & hanc distinctionem latissimo sermone, plurimusque alijs rationibus adductis, exornat Barbosa in dict. l. diuortio, 2. part. num. 22. cum quatuor seqq. efficiẽtur igitur fructus vsufructuarij, non aliter quàm si per ipsum iam sint percepti,

21 vt voluit Iaso. consil. 231. col. fin. lib. 2. Quando autem fructus dicantur percepti obscurè docet Consultus in l. si fructuarius messem. ff. de vsufructu; & ideo text. ille varios & difficillimos patitur intellectus, licèt verior sit quem ibi refert Accursius, verbo. *Sed vt verum*, quem ibi communiter sequuntur Scribentes Alberic. in dict. l. diuortio, num. 12. Bald. in l. cum plures, §. *Messem*, in fin. ff. locati. Card. cons. 100. Albert. & Paul. in l. si fur. ff. de vsufruct. Iaf. cons. 131. Cephal. cons. 181. Gutier. quæst. canon. 33. n. 4. Barbosa vbi sup. n. 27.

BENEFICIATO etiam decedente fructibus pendentibus videndum erit,

22 qualiter eius hæredes fructus computationem facient, cum successore in beneficio. Quam difficultatem forsitan aliquis dicit superuacaneam esse, eò quòd beneficiati hæredes de fructibus benefi-

cij nihil prorſus habere debeant, cùm acquiſita per clericum intuitu Eccleſiæ
23 ipſi Eccleſiæ mero iure acquirantur, vt in cap. ad hæc, & in cap. cùm in officijs, de teſtam. & in cap. fin. de officio Ordin. Abb. in dict. cap. ad hęc, num. 12. Iaſ. conſil. 76. col. fin. lib. 3. Coſmas in pragmat. ſanctione, tit. *De annatis.* §. *Item quod ſi Eccleſiæ*, verb. *Acquiſitos.* Couarr. in d. cap. cùm in officijs, num. 6. Nauarr. in Apologia de redditibus, quæſt. 3. motu. 1. num. 2.

VERVM prædicta difficultas nullatenus in noſtra Hiſpania ſuperuacanea erit, cùm ex generali horum regnorum conſuetudine obtentum ſit, vt clerici de bonis, & fructibus etiam intuitu Eccleſiæ acquiſitis diſponere poſſint, ac in illis abinteſtato ſuccedatur, vt oſtendit Couar. lib. 1. variat. cap. 15. num. 12. deciſio. Peruſin. 33. num. 1. & 15. Faber. in §. *Is verò*, num. 2. de rer. diuiſ. vbi hac ſubſiſtente conſuetudine, idem quod in vſu fructuario dicendum reputat Coſmas vbi ſup. & hanc conſuetudinem validam eſſe probauit Bellamera in cap. cùm venerabilis, num. 47. de exceptio. Couar. in dict. c. cùm in officijs, num. 9. Bellonus conſ. 3. à num. 9. Sarmient. de redditibus Eccleſiaſticis, cap. 1. num. 8. Burſat. conſ. 178. num. 5. lib. 2. licèt in Rota contrauenientes abinteſtato iudicatum fuiſſe teſtetur deciſ. Rotę. 41. num. 4. in tit. *De probat.* & teneat Card. conſil. 110. num. 2. quod hæredes inſtituti tantùm in talibus bonis ſuccedere poſſint. Tamen verius & probabilius eſt, cõſuetudine inductum fuiſſe in omnibus Hiſpaniarum Regnis, vt tam abinteſtato, quàm ex teſtamento, in bonis clericorum, etiam intuitu Eccleſiæ quæſitis ſuccedatur, excluſa Eccleſia, idque firmat audacter Prob. in cap. fin. num. 1. de officio Ordin. Couar. loco proximè citato, num. 9. Molina de Hiſpan. primog. lib. 1. cap. 10. num. 54. Auenda. reſpon. 19. num. 8. Sarmient. vbi ſup. 2. part. cap. 6. & 4. part. cap. 1. num. 8. Matien. in l. 13. tit. 8. lib. 5. Recop. gloſ. 4. per tot. Pelaëz à Mieres de maioratu 1. par. quæſt. 1. n. 15 idque lege lata in hoc Caſtellano Regno fuit conſtitutum in l. fin. tit. 8. lib. 5. Recopil. vbi communiter Moderni. Idque latiſſimo ſermone tutatur Spinus in ſuo ſpeculo teſtament. gloſſ. 14. à num. 13.

QVIBVS ſic in puncto præſuppoſitis ad noſtram quæſtionem principalem deueniendo, dicendum videtur, diſtinctionem l. defuncta. ff. de vſufructu, ſeruandam fore, videlicet an fructus fuerint iam percepti, vel non fuerint, vt primo caſu ad hæredes beneficiati defuncti pertineant, ſin minus tamen ad ſucceſſorẽ in beneficio in totum acquirantur, quam diſtinctionem ſequutus fuit Accurſ. in l. 1. gloſ. fin. C. de anno ciuili, lib. 11. quam ibi ſequuntur Bart. & Paul. Ac rurſus idem in l. diuortio. §. *nõ ſolùm.* ff. ſolut. matrim. Rota deciſio. vnica, de translat. Prelat. in antiquis. Corſetus ſingula. 49. & ſecundum iuris traditiones id eſſe indubitatum dicit Calderi. conſ. 2. in princ. de pecul. clericorum; & ita pro conſtanti tenet Bart. conſ. 231. num. 2. Faber. in d. §. *Is verò*, num. 2. Peruſinus in c. fin. in princ. n. 11. de officio Ordin. Coſmas in d. pragmat. de annatis, §. *Item quid ſi Eccleſia*, verb. *Acquiſitos*, Alex. conſil. 15. num. 3. lib. 2. Bellonus conſ. 3. num. 11. & hanc eſſe communem ſententiam firmauit Alber. in d. l. diuortio. num. 12 Couar. lib. 1. variat. c. 14. n. 21. & aduerſus moderniores defendit Nauar. in d. Apologia de redditibus, quæſt. 2. monitu. 13. & conſ. 61. ſub tit. de præbendis, à num. 5. Anton. Theſaur. diciſio. Pedemont. 143. Caualcan. de ciſio. 44. num. 1. & pro conſtanti tenet Ioſeph. Ludou. deciſio. Peruſ. 33. num. 1. Gutier. plures alios referens q. canon. 33. à n. 1.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd fructus decimales tempore mortis beneficiati pẽdentes diuidi debeant pro rata inter eius hæredes & nouum ſucceſſorem in beneficio, tenuit Alber. in d. l. diuortio, num. 12. licèt ſub dubio, & non firmãdo pedes, cùm dicat

vel fructus istos esse diuidendos pro rata, vel recurrendum fore ad decis. dict. l. defuncta, & hanc opinionem veluti indubitatam tenet Sarmient. de reddit. Eccles. lib. 4. cap. 6. num. 13. Couarr. vbi sup. Molina lib. 3. de primog. cap. 11. num. 4. & Gutier. vbi sup. num. 9. Quibus in locis præfati Doctores testantur in nostra Hispania ita passim obseruari, vt pro rata tales fructus diuidantur, idque asseuerantius & vehementius defendit Sarmient. in defensione à morsibus Nauarri, circa dict. tractatum de reddit. Eccles. 2. quæst. monitu 13. tenentque alij relati à Boërio consil. 23. num. 7. Et pro hac opinione facit, quia cùm valeat argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, vt in cap. inter corporalia, de translat. Episcop. debet obseruari indistinctè in hoc decis. text. in dict. l. diuortio, vbi maritus pro rata anni fructus rerum dotalium percipit, vt latè isto cap. sup. retulimus. Beneficiatus namque interim quod viuit, onera tuæ Ecclesiæ supportat, administrando Sacramenta, mortuos inferendo, & omnia alia faciendo ad eius administrationem pertinentia, qua ratione fructus beneficiorum beneficiatis applicantur, vt in cap. cum secundum Apostolum, de præbend. alias enim maxima resultaret iniquitas, cùm beneficiatus per aliquod tempus anni Ecclesiæ inseruisset absque aliquo emolumento, quod nimis absurdum videtur, & contra illud: *Dignus est mercenarius mercede sua.* Et hæc sententia indubitanter tenenda erit, propter magnam congruentiam & similitudinem, quam habet beneficiatus, cum marito onera matrimonij supportante, quidquid in contrarium dixerit Barbosa in d. l. diuortio, num. 57. vbi contrariam opinionē pro viribus & posse ab impugnationibus aliorum contrariam sententiam tenentes, defendit.

24 Crederem tamen, quòd in hoc semper sint attendendæ Episcopatuum consuetudines, variæ enim variis in Episcopatibus esse solent, quod ita existimauit Barbosa vbi supra in calce huius articuli, quatenus dicit in hoc standum esse consuetudinibus regionum, & secundum eam vel diuidendos esse fructus pro rata, vel integros reseruandos esse successori, vt in Extrauag. Ioann. XXII. incip. *Suscepti regiminis*, quam ita declarat Ioann. And. in regula, nemo plus iuris, de regul. iuris, in 6. Afflictis in supradicto §. *His consequenter*, num. 8. hîc finitur lex Conradi, Nauarr. consil. 61. sub tit. de præbend. vbi subdit vnum notabile verbum dicens, quod statutum, vel consuetudo disponens qualiter fructus sint diuidendi, si beneficium vacat per mortem, non debet extendi ad beneficium, quod vacauit per resignationē. Quam sententiam probat ex text. in cap. susceptum, de rescrip. in 6. & loquendo in Commendatoribus Ordinum Militarium, ita tenet Gama decis. 128. num. 2. vbi tenet, quod si Commēdatarius moriatur ante festum sancti Ioannis Baptistæ, nihil lucratur ex fructibus, sed integri ad successorem in commenda pertinent, si verò post diem sancti Ioannis moriatur, omnes fructus ad eius hæredes pertineant, hoc tamen locum non habebit in Comendatario renuntiante. An autem hoc verum sit, nec ne, pro nunc non disputatur, tu tamen ex Bart. l. de quibus, num. 6. colligere poteris, quatenus agi an statutum habeat interpretationem extensiuam.

25

26

In hac ergo fructuum computatione resolutiuè regulam constituo, quòd dispositio l. diuortio, generaliter locum habeat in omnibus casibus, in quibus labor & onus sunt causa præcipua & immediata acquirēdi fructus. Nam cùm tunc videatur militare ferè eadem ratio, quæ in marito militat, proculdubio admittenda erit eadem computatio, & diuisio, de qua in d. l. diuortio, scilicet vt fructus pro rata onerum diuidantur: in alijs verò casibus, in quibus diuersa acquirendi ratio militaret,

taret,ſecus erit; & ſic recurrendum erit ad deciſionem dict.l.defuncta,vt reſoluit Baptiſta de ſancto Blaſio in tractat. de priuilegijs dotal. centur. 3. num. 7. Oldrald. conſil.112. ad fin. idque ita reſoluit Barboſa in dict.l.diuortio.2.part. num.fin.

27 Si tamen fructus non apparent tempore quo diſſoluitur matrimonium, ſeminatus tamen eſſet fundus, vel cultus, diuiſio fructuum illorum, qui virtualiter inſunt, faciēda erit hoc modo, vt coniux cuius eſt proprietas fundi, vel terræ,vel vineæ iam cultæ ſuum fundum percipiat,eo modo, quo extat cultus,ſeminatus vel inſtructus, dummodo alteri coniugi dimidietatem expenſarum ad id factarum exſoluat, vt in l. 10.tit.4.lib.3.Fori, & ibi ita tenet Montal.Palac.Rub.in repetit.rubric. de donatio.§.62.num.10.Aiora de partitio.1. part.c. 9.num.1.Anton.Gomez in l.50. Tauri,num.72. Matien. in l. 4. gloſſ. 1. num.4.lib.5.Recopilat.vbi idem in fœtu pecorum,quod in terris ſeminatis dicendum reputat,eò quòd etiam in ventre communicantur, idque tenet Valdeſius in additio. ad Roderic. Suar. in tit.*De las arras*,num.62.vbi Molinā,Mieres & alios pro dicta cōcluſione refert, hoc enim totum prouenit à iure ſocietatis,quæ inter maritum & vxorem tacitè contrahitur,vt in c. cùm ſocietas, 27.quæſt.2.& in c.2. de ſponſal.

SVMMARIVM.

1 *Anni computatio variè apud antiquos, nec non apud modernos fieri conſueuit.*

2 *Eræ Cæſaris computatio à triginta & octo annis retro ante Chriſti Natiuitatem fieri debet.*

3 *Exemplo euidentiſſimo computatio eræ Cæſaris(reſpectu Natiuitatis Chriſti Redemptoris noſtri)demonſtratur.*

4 *Annum dupliciter conſiderari poſſe (quoad partitionem & diuiſionem bonorum)oſtenditur.*

5 *Annus naturaliter conſideratus quibus conſtet diebus, & à quo die incipiat.*

6 *Annus ſecundum caſus contingentiam conſideratus qualiter computari debeat.*

7 *Annus reſpectu vindemiæ ab vna ad alteram vindemiam computatur.*

8 *Annus quoad meßium collectionem qualiter computari debeat.*

9 *Romani annum cōtingentem circa vindemiam diuerſo modo quàm Hiſpani conſiderant & computant.*

CAPVT XXI.

Anni,vel erę computatio qualiter ſit faciēda, vbi de fructibus lucrādis, vel hiſtorijs intelligendis agitur.

1 LIM Romani per Conſules, Græci per Olympiades annorum ducebant rationem, alij verò aliter. Sic quoque & hodie Chriſtiani,alij à Natiuitate Domini noſtri IESV Chriſti, alij ab illius Incarnatione rationem illorum ineunt,vt notat gloſſ. in rubrica, C. de indictio. in fin. lib. 10.gloſſ.etiam in rubrica, vt præponatur nomen Imperatoris,& gloſſ.etiam in Extrauagan.vnica, de cenſi. Angel. in l. diuortio, §. *Quod in anno*, in fin. ff. ſolut. matrim. Couarru.lib. 1.variarum,cap.21.num.1. Molina lib.3.de Hiſpan. primog.cap.11. num.8.& rationem differentiæ aſſignat Catelian. Cota in memoria.verb. *annus*: quid verò cæteræ obſeruent nationes conſultò omitto. Verum quod ad nos Hiſpanos attinet olim apud maiores noſtros moris erat,vt annorum computatio fieret ab era Cæſaris, & hæc quidem computatio obtinuit vſque ad tempo-

ra Regis Ioannis Primi; is enim anno 1383. ea computatione antiquata nouiſſimè ſanxit, vt à DOMINI IESV CHRISTI natali die annorum iniretur computatio, ſicuti ex illius appareret Chronico, vt notat Couarr. vbi ſup. Venerus in Inchirid. tempor. ſub princ. Gregor. Lup. in l. 45. tit. 28. Partit. 3. gloſ. verb. *La era*, Hieronym. Roman. in commentarijs *de las Republicas*, 2. part. lib. 9. cap. 6. Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. 20. num. 3. Chaues in ſuo repertorio, tit. 59. fol. 55.

2 HABVIT autem illius Cæſareæ eræ computatio initium per triginta & octo annos ante IESV CHRISTI natiuitatem, ſicuti præfati Doctores animaduertunt, & hoc manifeſtè appareret ex procœmio Partitarum, in fin. proinde diligentiſsimè à nobis obſeruandum erit, cùm forſan in vetuſta aliqua monumenta inciderimus, in quibus ſub huius eræ annotatione annumeretur annus, quo geſta res eſt, vt 3 animaduertamus ad ſubducendam veram rationem, quæ cùm hodierna computatione congruat, diſpungendos nobis eſſe ipſius eræ numero illos triginta & octo annos, qui inter eram & natalem Domini diem influxere: nam eo pacto facilè percipiemus, & quoto anno Domini res geſta eſt, & quot inde ad nos vſque effluxerint anni, & ad hoc vt rem hanc veluti digito demonſtremus, facienda erit computatio, ad inſtar ſcilicet duarum inæqualium virgularum, quia ſi eas æquales facere velis, aut longiori detrahes, aut breuiori addere debebis, itaque vbi era Cæſaris ſcripta fuerit, intelligas quod eræ Domini noſtri IESV Chriſti, vel eius Natiuitati addere debes illos triginta & octo annos, & ſic vbi hoc anno 1599. rationem eræ Cæſaris facere quis voluerit, addere debet eræ Domini illos triginta & octo annos, & ſic reperiet quod in hoc anno de 1599. à Natiuitate Domini noſtri IESV Chriſti, numerabit 1637. ab era Cæſaris: neque hoc contemnendum erit; memini enim nõ paucos eoſdemque pereruditos viros eius rei ignorantia nonnumquam allucinatos fuiſſe, vt recenſet Parlador. loco ſup. citato, num. 6.

4 QVANTVM autem attinet ad fructuum diuiſionem vel perceptionem anni dupliciter conſiderari ſolet, conſideratur namque aut ſecundum curſum naturalem Solis, aut ſecundum caſus contingentiam, annus autem na- 5 turaliter conſideratus conſtat 365. diebus, vt in l. ita vulneratus, & ibi gloſ. ff. ad l. Aquil. & in l. cùm hæres, §. *Stichus*. ff. de ſtatu liber. Hic autem annus apud Romanos olim incipere ſolebat à Kalendis Ianuarijs, & de hoc multa tradit Robertus lib. 1. ſententiarum, cap. 2. ſed poſt Aduentum Domini noſtri IESV Chriſti incipit ab eius feliciſſima Natiuitate, vt ſupra proximè 6 retulimus. Incipit tamen annus (ſecundum caſus contingentiam conſideratus) ab eo tempore, quo caſus emergit, & ab illo die numerandus eſt per 365. dies continuos, ad inſtar anni naturalis, vt colligitur ex gloſſ. in cap. quam ſit, verb. *Menſem*. de electio. in 6. & ita tenet Bald. in l. 3. ff. ſoluto matrimon. Vincentius de Herculan. in l. ſi ante nuptias, num. 2. eod. tit. Aiora de 7 partit. 1. part. cap. 9. num. 6. & ita videmus, quod circa vindemias ab vna ad alteram annus computatur, hoc eſt ab vno die ſancti Michaëlis Archangeli ad alterum diem eiuſdem Archangeli.

8 CIRCA collectionem verò meſſium ab vno die Aſſumptionis ſemper 9 Virginis Mariæ ad alium. Inter Romanos tamen huiuſmodi annus contingens, computabatur vindemia à decimo Kalend. Septembris, vſque ad Idus Octobris, vt in l. 2. C. de feſtis: tempus verò meſsis incipiebat ab octauo Kalend. Iulij vſque ad Kalend. Auguſti, idque refert Plin. in ſua naturali hiſtoria, lib. 18. cap. 31. Duarenus in l. diuortio, ff. ſolut. matrimon. quæ omia conducunt

ducunt ad faciliorem intelligentiam eorum, quæ dixit Aiora de partitio. part. 1. cap. 9. num. 6. & nonnulla etiam de hoc dicemus in computatione 26. quam vide.

SVMMARIVM.

1 *Pactum factum inter ſocios, reſpectu amiſſionis capitalis in pecunia vel operibus conſiſtentis, illud omnino ſeruari debet.*

2 *Socius, an teneatur reſarcire ſocio damnum & ſibi ſuperuenit ratione ſocietatis.*

3 *Socius operam ſuam tantùm ponens in ſocietate, nullum ſentit damnum ſi capitale ab altero ſocio in pecunia immiſſum perdatur.*

4 *Pecunia ab altero ex ſocijs in communione & ſocietate immiſſa, ſi perdatur, nõ ſentit partem damni ſocius qui operas poſuit neque è conuerſo.*

5 *Opera à principio ſocietatis non eſt tanti æſtimanda, quanti eſt amiſſio capitalis in pecunia conſiſtentis & interuſurium ipſius.*

6 *Res propria vni⁹ ex ſocijs ſi pereat occaſione ſocietatis, perijt vniuerſi ſocietati.*

7 *Opera ſocij, ſi æquiualeat amiſſioni capitalis in pecunia, & interuſurio eius ſimul operam ponens nihil pro capitali pecuniæ deperditæ, domino pecuniæ contribuere tenetur.*

8 *Operam ſiquis effectualiter poſuit in ſocietate, & operæ ſint amiſſæ, amiſſionis periculum alteri ſocio communicabitur.*

9 *Æqualitas eſt vaſis & fundamentum ſocietatis.*

10 *Opera vnius ſocij pretioſior eſſe ſolet, quàm pecunia alterius.*

11 *Amiſſio operarum nõ conſideratur inter damna ſocietatis.*

12 *Operarum amiſſio in ſocietate qualiter conſiderari debeat.*

13 *Opera ſocij non debet reputari capitale, reſpectu ſortis alterius ſocij, in pecunia conſiſtẽtis, ſed reſpectu commodi, & interuſurij medij temporis.*

14 *Operam in ſocietate ponens, ſi non moriatur durante ſocietate, non dicitur capitale ſuũ amittere.*

15 *Pecunia de per ſe, vel ex natura ſua, facta non fuit vt aliquid lucretur, ſed propter commutationem.*

16 *Lucrum ſocietatis magis dicitur cauſatum ab opera & induſtria, quàm à pecunia in ſocietate immiſſa, quæ de per ſe pecuniam vel aliquod lucrum non parit.*

CAPVT XXII.

Cõputatio dãni qualiter ſit faciẽda inter ſocios, quãdo vnus poſuit pecuniã, & alius operam & induſtriam, & nihil lucratum reperitur in calce ſocietatis.

DVBIA quidem, & nimis controuerſa eſſe ſolet quæſtio hæc, ſcilicet qualiter ſit facienda computatio, ſeu diſtributio damni, ſeu amiſſionis operarum inter ſocios, quando vnus poſuit pecuniam, alius verò operam & induſtriam, nihil tamen in tali ſocietate lucratum inuenitur, & operæ ſine mercede manent, pecunia tamen ab altero ſocio appoſita integra reperitur. Pro cuius computationis euidentia illud præmittendum erit, quòd ſi inter ſocios ſuper hoc pactum aliquod effluxit, vel in patria circa hoc erat conſuetudo faciendi computationem tali, vel tali modo, illud pactum vel conſuetudo ſeruari debet, vt loquendo in pacto tenet Salicet. in l. 1. C. pro ſocio, num. 2. & loquendo in pacto & conſuetudine ſimul tenet Bald. ibi num. 6. verſic. *Tu dic*, Petrus de Vvald. in tractat. de duobus fratrib. 4 part. num. 7. verſic. *Nam inter artifices*, Palat. Rub. in repetit. cap.

per veſtras, §. 11. num. 10. Gregor. in l. 10. tit. 10. Partit. 5. gloſſ. verb. *Perdiendoſe.* Molina de iuſtitia, diſputation. 416. Si verò nihil pacto vel conſuetudine dictum, vel introductum fuerit, tunc noſtræ computationis difficultas magna eſt, & quidem ex eo pendere vide-
2 tur, an ſocius ſocio perdenti aliquid in ſocietate, damnum illud reſarcire teneatur, pro parte quam habito lucro ſibi lucrum contingeret. In qua difficultate gloſſ. in l. 1. C. pro ſocio, dicendum exiſtimat, quòd ſi pecunia hoc caſu fuit amiſſa, non ſit commune periculum amiſſionis, ita vt qui operas poſuit pro rata damni & amiſſionis contribuere debeat, & eam ſequuntur ibi Petrus de Bello Pertic. Cinus, Bald. An-
3 gel. & Paul. vbi tenent, quod ille ſocius, qui operam ponit, nullum ſentit damnum capitalis in pecunia amiſsi; quando ille, qui capitale in pecunia poſuit, non communicauit illam effectualiter, ita vt finita ſocietate, ſi capitale integrum permaneat, diuidatur cum eo qui operam tantùm poſuit, ſed vult illud prçcipuum deducere. Quam
4 ſententiam ante illos tenet gloſſ. in l. ſi non fuerit, verb. *Solus*, ff. pro ſocio, vbi dicit, quod ſi perdatur pecunia per alterum ex ſocijs appoſita, periculum non eſt commune, niſi ſpecialiter hoc actũ eſſet, quam ſententiam tenent etiam Sotus de iuſtitia & iure, quæſt. 6. art. 1. Nauarr. in Manuali, cap. 17. num. 251. Sylueſt. verb. *Societas*, quæſt. 6. Molina de iuſtitia, diſputat. 416. verſic. *Poſtea verò*. Sicut enim neque damnum commune eſſet, ſi ille qui operas poſuit, laborando in ſocietate moreretur. Et eandem ſententiam tenet Bald. in dict. l. 1. num. 6. verſic. *Tu dic*, quem præfati Doctores pro contraria opinione allegant, eò quòd verba illius attento animi iudicio non colligerunt. Dicit enim ibi Baldus, quod ratio gloſſæ in dict. l. 1. ea eſt, quia regula iuris naturalis eſt, quod quatenus quis lucrum ſentit, eatenus & damnum ſupportare debeat, iuxta text. in l. manifeſtiſſimi. §. *Sed cùm in ſecunda*, C. de furt. ibi: *Vbi enim periculum, ibi lucrum*; & in regula ſecundum naturam, ff. de regul. iuris, ſed operam ponens, nihil de capitali in pecunia ab altero ſocio appoſito lucratur: ergo nullum damnum ſentire debet ex eius amiſſione, Bald. recitata hac opinione gloſſæ, & aliam Iacobi de Arenis ſubdit, & ideo tenet primam: igitur manifeſtè apparet, quòd gloſſæ ſententiam ſequitur in dict. l. 1. dum ſubdit verbum illud, *Quatenus eſt commune lucrum, &c.* loquitur enim non de lucro ſupra capitale, ſed de lucro ipſius met capitalis, & hanc ſententiam ſequitur Odofredus in dict. l. 1. & cum eo tranſit Palat. Rub. in reperit. cap. per veſtras. §. 11. num. 10.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam, imò quòd amiſſo capitali in pecunia appoſito, ſocius, qui operam poſuit, pro rata amiſſionis contribuere debeat, tenet Bart. in tractat. de duobus fratribus, num. 20. ex text. in l. cum duobus, §. *Si in coëunda*, ff. pro ſocio, vbi refert Iacob. de Arenis ita tenentem, in dict. l. 1. C. pro ſocio, vbi dicit, quòd ſi replicaretur, quòd ex hac opinione reſultaret iniquitas, cùm eo caſu operam ponens non ſolùm operam ammitteret, verum etiam dimidium capitalis in pecunia conſiſtentis, nulla quidem iniquitas reſultaret, eò quòd opera illa in ſocietate appoſita iam erat communis, & ſic nihil perditur, quod non ſit commune vni ſicut alteri. Et hanc ſententiam tenuerunt Oldrad. & Ricard. de Malumbris in d. l. 1. quos ibi refert & ſequitur Salicet. num. 3. dicunt enim ipſi, quòd ſatis eſt, quòd propter capitale lucrum ſperare potuit, & quod hæc eſt veritas: fundantur autem præfati Doctores ex text. in l. cum duobus, §. *Quidam ſagariam*, ff. pro ſocio.

INTER has tamen Doctorum varietates, & Iuriſconſultorum controuerſias poſtquam hanc quæſtionem valdè diffi-

difficilem reputat Socin. conſi. 265. col. 3. verſic. *Ex quibus*, vol. 2. fœdere diſtinctionis eas conciliare nititur. Dicit inquam, quòd in hoc caſu conſiderandum ſit, quod aliquando opera à principio non eſt tanti affirmanda, quanti eſt amiſsio capitalis in pecunia conſiſtentis, & interuſurium ipſius, ſed tanti quanti eſt amiſſio interuſurij, aut opera immittenda in ſocietate, eſt tanti æſtimanda quanti æſtimatur periculum capitalis & interuſurij. Et primo caſu conſiderandum eſſe quod aliquando capitale ab initio ſocietatis fuit effectualiter cõmunicatum, vtpote quando fuit traditum ei, qui operas ponebat (ad trafican dum cum eo) vt declarat Salicet. in dict. l. 1. num. 3. & hoc caſu, ſi totum perdatur indubitanter vtrique ſocio amiſſio hæc adſcribitur, & ſecundum eum ratio eſt clara: nam tunc perijt res communis vtriuſque ſocij, vt in l. quæ fortuitis, C. de pigno. actione. & in cap. 1. extra de commodato. Quæ ſententia principaliter procedit, quando capitale in pecunia conſiſtens effectualiter fuit communicatum, eo pacto adiecto, vt finita ſocietate inter ſocios æqualiter vel alio modo diuideretur, ex quo enim ſocietate finita, dimidiũ vel partem tertiam vel quartam lucratur, ille ſocius qui operas ponit, illa pecunia amiſſa, pro parte lucri quod eſſet habiturus, damnum etiam ſentiet, ex d. l. ſecundum naturam.

ALIQVANDO verò capitale non eſt communicatum effectualiter, ſed totum dominium pecuniæ eſt retentũ per immittentem, ita vt cum ſocio ponenti operas prorſus non communicetur, & hoc caſu proculdubio totum capitale peribit periculo immittentis, ex quo neque effectualiter, neque quoad translationem dominij fuit communicatum, quod intelligit verum, niſi ipſa ſocietas eſſet cauſa peremptionis, vt quia aliàs pecunia non perijſſet, ſi ſocietas illa contracta non fuiſſet, vt in l. ſi ꝙ *§. Idem Celſus*, ff. pro ſocio. Et huius conclu-

6 ſionis eam eſſe veram rationem affirmat, quia etiã quando res propria vnius ex ſocijs perijt occaſione ſocietatis, perit vniuerſi ſocietati, vt in dict. §. *Quidã ſagariam*, idque tenuit Bald. in d. l. num. 6. & in d. l. cum duobus. §. *Damna*, eod. tit. & in l. 1. C. de fructi. & litiũ expenſis.

ALIQVANDO verò dubitatur, an talis pecunia fuerit effectualiter communicata, & tunc aut vterque ponit pecuniam & operam, & cenſetur pecunia communicata, & procedit de plano gloſ. in d. l. 1. C. pro ſocio, & in d. l. ſi non fuerit, & tunc damnum eſt commune, & de hoc vllus vnquam dubitabit; aut ſumus in caſu dubij, ſcilicet quando ſimpliciter fuit contracta ſocietas, ponendo vnus pecunias, alter verò operam, & tunc pecunia nõ cenſetur communicata, vt in dict. §. *Damna*, & ita perijt immittenti, ſi verò fit communicata, eò quòd conſumpta fuit in emendis mercantijs, vel alijs rebus ſocietati neceſſarijs, non tamen effectualiter fuit communicata, quia finita ſocietate integra extrahẽda erat per eum, qui illam poſuit, tali caſu proculdubio perijt periculo immittentis, ex quo operam ponens nihil de illo capitali erat habiturus, finita ſocietate, & in hoc caſu loquitur gloſ. in dict. l. ſi non fuerit, & in dict. l. 1. C. pro ſocio, & ita tenet nouiſsimè Fachineus lib. 2. controuerſ. iur. cap. 95. verſ. *Contrariam*.

7 SECVNDO verò caſu, quando opera æquiualet interuſurio pecuniæ, & periculo capitalis ſimul, operam ponens pro capitali pecuniæ deperdito contribuere non tenetur domino pecuniæ, cum ipſe perdiderit etiam operas ſuas, eidem pecuniæ & eius interuſurio æquivalentes, & ita intelligendam putat Socin. vbi ſup. gloſ. in dict. l. ſi non fuerit, & in dict. §. *De illa*, inſtituta pro ſocio, & ſub ijs diſtinctionibus ſeruandam reputat opinionem gloſſæ in dict. l. 1. C. pro ſocio, & horum qui illa ſequũtur, eamque magis communem dicit, æquitatemque contineri affirmat ſecundum

arbitrium boni viri, & Socin. ſequitur Gregor. Lup. in dict. l. 10. verb. *Perdiendo ſe*. Eam tamen temperare intendit, quatenus dicit, quòd ſi res ſocij reſpectu ſocietatis perierit, & ſocietas fuerit cauſa peremptionis, periculo amborum ſociorũ pereat, ex tex. in dict. l. ſi id quod, §. *Idem Celſus*, ff. pro ſocio dicit inquam quod ſi in hoc dictum Socini verum eſſet, deſtrueretur tota communis opinio, quatenus habet, quòd capitale perijt immittenti; nam ſemper dici poſſet perijſſe occaſione ſocietatis, cùm ſi illã pecuniam in arca recondiſſet, ne vtique perijſſet; quod in effectu eſſet dicere cõtra communem, quatenus habet, quòd ad hoc vt iuſtum ſit lucrum capitale, debet immitti in ſocietate periculo immittentis. Ex quibus in hoc ſententiam Socini falſam reputat. Neque his obſtare dicit text. in dict. §. *Item Celſus*: illi enim reſpondet, quòd in caſu illius tex. pecunia non erat vnius tantùm, ſed vtriuſq; & iam erat in communi collata. Neque etiam obſtare tex. fortiorem in dict. §. *Quidam ſagariam*: & in l. ſecundum Iulianum, ff. pro ſocio, quia aliud eſt perdere res proprias vnius ſocij reſpectu & occaſione ſocietatis, aliud eſt perdere capitale æſtimatum, ſeu in ſocietate immiſſum, nam primo caſu damnum contingit extra res ſocietatis, ſecundo verò in ipſo capitali ſocietatis, quo caſu debet perire immittenti, vt ſic iuſtificetur lucrum, quinimo exiſtimat, quod dict. §. *Quidam ſagariam*, non debet intelligi in omnibus rebus proprijs vnius ex ſocijs, quæ perierunt tatione exercitij ſocietatis, ſed de illis tantùm, quas habuit neceſſe ſecum ferre, qui operas poſuit pro exercendis negotijs trafici & ſocietatis, quas ipſe alias non tuliſſet, vt in ſeruo vel equo, quos emerat pro meliori ſocietatis & trafici expeditione, qui aliàs penes dominum ſtantes non perijſſent, idq́ue verè cantat text. in dict. §. *Item Celſus*.

SI verò vterque poſuiſſet pecuniam ex opera, quia tunc cenſetur pecunia communicata, argum. l. 1. & 2. ff. pro ſocio, proculdubio damnum ſit commune, quod intelligit Gregor. quandoquidem in capitalibus, quàm etiam in operibus
8 eſſet æqualitas, ex quibus reſolutiuè dicẽdum videtur, quòd ſiquis poſuit operas effectualiter, alteri ſocio damnum communicabitur, operibus in fine ſocietatis amiſſis, pro dimidio æſtimatio-
9 nis operarum, vt ſic qualites (quæ eſt finis, vaſsis & fundamentum ſocietatis) ſeruetur, vt in l. ſi non fuerit, ff. pro ſocio, quid enim magis refert, pecunia deperdita fuerit, an opera pecunia æſtimata; cùm idem prorſus vterque dicatur, vt in l. cum duobus, §. *In coëunda*, ff. pro ſocio, ibi: *Pretium enim artis eſt velamentum*; facit text. in l. Scio amico, ff. de annuis legatis, ibi: *Labor & pecunia recipiunt diuiſionẽ*. Quinimo & ſæpiſsimè
10 opera ſocij pretioſior ſolet eſſe, quàm pecuniam alterius, vt in §. *De illa*, inſtit. de ſocietate, ibi: *Quia ſæpè quorundam ita prætioſa eſt opera in ſocietate, vt eos iuſtum ſit cõditioni meliori in ſocietatem admitti*. Cùm ergo non minus opera, quàm pecunia in ſocietate appoſita æſtimetur; non iniquè dicendum erit in propoſito, vt operarum etiam amiſsio communicetur ſocio, qui pecuniam tantùm in ſocietate appoſuit, vnde ſi capitale in pecunia ab vno immiſſum ſubſiſtat, opera tamẽ ab alio appoſita ſit amiſſa, computatio erit facienda in hunc modum, vt dimidium capitali in pecunia ſubſiſtentis recipiat, qui operas ſuas penitus amiſit, quo facto vterque participauit de damno pro æquali parte, prout participaſſet de lucro, ſi lucrum in ſocietate factum fuiſſet, ex dict. l. ſi non fuerit, & ita tenet Couar. lib. 3. variar. cap. 2. num. 2. Contrariam tamen ſententiam videtur te-
11 nuiſſe Gregor. Lup. in l. 10. tit. 10. Part. 5. gloſ. verb. *Perdiendoſe*, quatenus dicit, quòd inter damna ſocietatis non conſideratur amiſsio operarum, ſed capitalis tantùm, & ideo ſi alter ex ſocijs operas poſuit, eaq́ue amiſit, nihil ab alio ſocio illi reſarcitur, quod ante eum tenuit

Bart.

Bart. in tract. de duobus fratribus, num. 20. vbi dicit, quod ſi opera in ſocietate appoſita ſit, ſtatim communicetur, & ſit communis vtriuſque ſocij: quia nihil perditur, quod non ſit commune, idem tenet Bald. in l. ſi Patruus. C. communia vtriuſque iudicij.

Ego tamen veritatem huius com-
12 putationis in eo conſiſtere arbitror, ſcilicet, vt æſtimetur, qualiter debeat conſiderari illa operarum amiſsio: qua in re
13 diuerſi diuerſa ſenſerunt. Salicetus tamen in dict. l. 1. num. 3. dixit, quòd opera ſocij non debet reputari capitale reſpectu ſortis alterius ſocij in pecunia cõſiſtentis, ſed reſpectu commodi, & interuſurij medij temporis illius pecuniæ, & ſic pretium operæ ſit quaſi commodum & interuſurium ipſius pecuniæ, non autem reputetur vt ſors, quod mẽti tenendum reputat, & ideo Fulgoſius
14 in eadem l. 1. dixit, quòd ſi is, qui operas poſuit, non moriatur durante ſocietate, non dicetur amittere ſuum capitale. Ex quibus manifeſtè deducitur, quod capitale immittentis operam in ſocietate, non conſiſtit in opera tantùm, ſed in induſtria perſonæ, & in eo ſimul quod ſe exponat periculis ſocietatis, nauigando, ſiue huc & illuc eundo, vel aſsiſtendo in apotheca trafici, pro augenda ſocietate, vt in dict. l. ſi non fuerit, §. *Si in coëunda*, ff. pro ſocio, ibi: *Pretium enim operæ artis eſt velamentum*; vbi gloſ. verb. *Pretium*, in fin. dixit, quòd pretium artis & opere eſt velamentum ipſius artis vel operis; & ideo labor & induſtria à ſocio appoſita quaſi pretium & capitale reputatur. Quam ſententiam pulchrè exornat Socin. omnino videndus in conſil. 265. col. 6 verſic. *Confirmatur*, vnde rectè dicendum puto, quòd ille, qui operam & induſtriam ſuam amiſit, capitale ſuũ (pecunia æſtimabile) amiſiſſe dicatur, & per conſequens ſocius, qui pecuniam poſuit, dimidietatem æſtimationis operatum, & induſtriæ amiſſæ alteri ſocio reſarcire teneatur; aliàs enim æqualitas, de qua in dict. l. ſi non fuerit, non ſeruaretur: opera namque & induſtria effectualiter (ipſo facto) communicatur. Quinimo maiori ratione ſocio, qui poſuit operam & illam culpa ſua præcedente amiſit, ſocius, qui poſuit; pecunias contribuere deberet; cùm in ſocietate maioris conſiderationis ſit opera & induſtria vnius ſocij, quàm pecunia ab
15 alio ſocio appoſita. Pecunia namque de per ſe, vel ex natura ſua, ſiue ex legali diſpoſitione facta non fuit, vt aliquid lucretur, ſed demum propter commutationem, vt dicit Ariſtot. 5. ethicorum, &
16 in l. 1. ff. de contrahẽd. empt. & in l. ſi ita fideiuſſorem accepero, ff. de fideiuſſor. & ſic lucrum ſocietatis magis dicetur cauſatum ab opere & induſtria, quàm ipſa pecunia, quæ de per ſe & immediatè pecuniam vel aliquod lucrum non parit, niſi ratione periculi, vt in l. periculi pretium, ff. de nautico fœnore, & in l. rogaſti, §. 1. ff. ſi certum petatur, quare æquiſsimum erit, vt laboris in ſocietate amiſsi ratio habeatur, proinde ac ſi pecunia effectualiter communicata fuiſſet: in harum tamen operarũ amiſsione multum poterit arbitrium iudicis, quod in ſimilibus ſocietatibus maximè locum habet, vt in l. in propoſita, ff. pro ſocio, ibi: *Arbitrio boni viri eſtimo ſequendum eſſe*. Et ita tenet Couar. lib. 3. variar. c. 2. n. 2. circa fin. & in propoſito dixit Socin. loco proximè citato, quòd ſi opera & induſtria ſocij plus valeret, plu tíve æſtimari poſſet, quàm pecunia ab altero ſocio appoſita, iudex conſiderare debet, quantum dicatur in ſocietate contuliſſe, & eatenus arbitrari debeant partes damni & lucri, ex text. in d. §. *De illa*, & in d. l. ſi non fuerit, quæ iura planè probãt, quòd operę amiſſę debeãt comparari amiſsioni capitalis in pecunia cõſiſtentis, & nõ interuſurio pecuniæ, vt Salicet. exiſtimauit. Ex quibus cõtraria ſententia Fachinei lib. 2. controuerſ. iuris, c. 96. tenenda non erit, quantumcũque ipſe illam probabiliorem reputet. Quid verò in foro poſit, ponit Molina vbi ſup. per duas concluſiones.

SVMMARIVM.

1 *Computatio graduum apud veteres vtriuſque iuris interpretes in magna fuit controuerſia.*

2 *Computatio graduum ſi ſit facienda ad cognoſcendum gradus affinitatis, vel conſanguinitatis ad matrimonia ex duobus tranſuerſalibus, vnicus gradus conſtituatur.*

3 *Computatio graduum quoad ſucceſſiones qualiter ſit facienda.*

4 *Computatio graduum, quoad contractus & alios ſimiles actus, qualiter fieri debeat.*

5 *Computatio graduum ſi ſit facienda quoad cõtractus & alios humanos actus extra matrimonium, debet fieri ſecundum ius commune.*

6 *Regulæ ad cognoſcendum qualiter vtroque foro graduum computatio fieri debeat.*

7 *Rationem differentiæ inter ius Canonicum & Ciuile quo ad graduum computationem aſſignat text. in c. 2. 35. q. 5.*

CAPVT XXIII.

Cõputatio graduũ tã quo ad matrimonia, quàm quo ad contractus qualiter ſit facienda.

1 MAGNA fuit apud veteres iuris Interpretes controuerſia; qualiter eſſet facienda computatio graduũ quo ad conſanguinitatem & affinitatem, & an facienda foret ſecundum computationem iuris ciuilis, de qua in l. 1. ff. de gradibus, an verò ſecundum computationem traditã in cap. contradicimus 35. quæſt. 3. & tandem à Gregorio Summo Pontifice quæſtio noſtra latè fuit definita in cap. ad ſedem 35. quæſt. 5. & per totam illam quæ-

2 ſtionem ex quibus iuribus deducitur, quod ſi computatio ſit facienda quoad cognoſcendum gradus affinitatis vel conſanguinitatis ad matrimonia, ex duobus tranſuerſalibus, vnicus gradus conſtituatur, idque quoad coniugia etiam ius Ciuile probauit ita gloſ. in arbore conſanguinitatis, gloſ. etiam in §. *Hactenus*, inſtit. de gradibus, Francus in cap. 2. de arbitr. in 6. notat Decius in

3 cap. 2. col. 2. de teſtibus. Quo ad ſucceſſiones verò legalis computatio ſequenda eſt, quam facit tex. in d. l. 1. ff. de gradibus, vbi vnica conſtituitur regula pro omnibus lineis, ita vt quot ſunt perſonæ (vna dempta) tot ſint gradus, ex Ioan. And. Præpoſ. & Stephano Coſta. in expoſ. arboris conſanguin. quã Gregor. Lup. etiã probauit in cõputatione, quã de gradibus poſuit, poſt l. 2. tit. 6. Part. 4.

4 In alijs autem contractibus, prout in retractu Linagier, & ſimilibus quilibet forus (ſcilicet Canonicus & Ciuilis) ſuam propriam computationem ſeruauit, vt tenet Ioan. Andre. in additio. ad Specul. tit. de ſucceſſio. abinteſtato. §. 1. in fin. magnæ additionis, & eum ſequitur Præpoſit. in interpretat. dict. arboris, col. 19. & 20. quos refert & ſequitur Couar. in 4. 2. part. c. 6. n. 8.

CONTRARIAM tamen ſentẽtiam in hac vltima parte tenet gloſ. & Doctores in dict. §. *Hactenus*, Cinus, Bald. Salicet. Alexand. & Iaſo. in l. fin. C. de ſucceſſorio edicto, vbi dicunt, quòd quando computatio graduum eſt facienda quoad contractus, & alios ſimiles actus, debet fieri ſecundum ius ciuile, etiam in terris Eccleſiæ, quia computatio facta per ius canonicum, quoad matrimonia dumtaxat locum habet, non tamen quo ad alia, in quibus ius ciuile tã tùm diſponit, & hanc ſententiam tenet Felin. in cap. litteris, num. 4. de conſtitut. vbi eam communem ſententiam dicit, & eum refert & ſequitur Cifuentes in l. 73. Tauri, verſic. *Tertio dubitatur*, circa finem.

6 AD faciendas autem prædictas computa-

putationes aſſumo regulas traditas per Couarru. vbi ſup. inquit enim. Iure Ciuili & Canonico aſcendentium & deſcendentium linea, quot ſunt perſonæ, vna dempta, tot ſunt gradus: filius ergo primo gradu patri coniungitur, ac nepos auo ſecundo, pronepos proauo tertio, abnepos abauo quarto, quod intelligendum erit quoad matrimonia.

SECVNDA regula in linea tranſuerſa æquali, id eſt, quando vterque diſtat eodem gradu ab ſtipite, quoto gradu alter diſtat à communi ſtipite, totum diſtant inter ſe, & ſibi attinent.

TERTIA regula in linea tranſuerſalium inæquali, ideſt, quando alter diſtat à communi ſtipite gradu remotiori quàm alter: quo gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eodem diſtant inter ſe; neque in hoc eſt controuerſia, iure verò ciuili vnica conſtituitur regula pro omnibus lineis, quia quot ſunt perſonę vna dempta, tot ſunt gradus, ijs equidem regulis graduum computatio diſtinguitur, eaſque ſumma cum diligentia exponunt Ioan. Andr. Præpoſit. & Stephan. Coſta in arbore conſanguinitatis.

7 EX quibus conſtat inter ius Ciuile & Canonicum circa hanc graduum computationem maximum eſſe diſcrimen, & rationem differentiæ aſſignat text. in cap. 2. 35. quæſt. 5. dicens quod canones, quoad matrimonium gradus diſtinguunt, eò quòd inter duas perſonas matrimonium contrahitur, & ideo ex duobus tranſuerſalibus vnicum gradum conſtituunt; at vero ius Cæſareũ modo ſupra relato computat gradus, eò quòd ſucceſſio ab vno ad alterum defertur, quo fit vt quoad coniugia promiſcuè in vtroque foro canonum computatio probanda ſit. Si autem latius de hoc, & ad ſaturitatem videre velis, conſule Loriotum in ſua eleganti diſputatione ad titulum de gradibus, ex eo enim poterit Lector nouas hac in re traditiones inquirere.

SVMMARIVM.

1 *Computatio qualiter ſit facienda quando ex aliquibus diſparibus ſpeciebus, vel ſummis, aliquæ præſtari debent, dummodo non ſint de maioribus vel minoribus, ſed de mediocribus tantùm.*

2 *Operarios ſiquis conduxit, pro eo pretio quo eius vicini ſuis operarijs ſoluerent, & vicini pro varijs pretijs operarios conduxerint, qualiter fieri debeat computatio, ad hoc vt iſti qui incerto pretio conducti ſunt, quod iuſtum fuerit, recipiant, attento pacto à domino ſecum inito.*

3 *Teſtes ſi varij ſint in æſtimãdo vel computando pretio alicuius rei, pro cuius pretij exceſſu, vel paruitate ad reciſſionem venditionis agitur, qualiter fieri debeat computatio per iudicem ad cognoſcendum certum rei valorem, ex depoſitionibus inæqualibus teſtium.*

4 *Æſtimatoribus diſcordantibus in æſtimatione rei, coaceruandæ erunt ſummæ diſpares, & in tot partibus fiet diſtributio, quot ſunt æſtimationes & vna ex illis partibus reputabitur vera rei æſtimatio.*

CAPVT XXIIII.

Computatio qualiter ſit facienda quando ex aliquibus diſparibus ſpeciebus, vel ſummis, aliquæ præſtari debent, quæ non ſint ex maioribus vel minoribus.

1 HIVS capitis computatio valdè difficilis viſa fuit quibuſdam Iuriſcõſultiſſimis viris, dum in praxi de ea fuiſſet nimis diſceptatum, ſtante ſententia, quæ in hæc verba con-

condemnationem faciebat, ſcilicet, *condeno al dicho R. &c. à que dentro, &c. dè al dicho A. ochẽta vaſſallos q̃ no ſeã de los mas ricos, ni de los mas pobres, ſino de los medianos, en pecheria y diezmeria, &c.* Calculatores nãque nimia anxietate laborabãt, Iuriſconſulti varij exiſtebãt. Iudex verò hãc cõputationẽ difficillimã reputabat, ex qualibet enim computatione, quam fecerant, mille incõuenientia reſultabãt. Cùm tamen ego hac de re cõſultus fuiſſem, ſequenti modo hanc computationem faciendam fore cõſului, nempè vt omnes illi vaſſalli populi ex quibus octoginta deducendi erant, coaceruarentur, minimi ſcilicet, mediocres & ditiores, & illis ita coaceruatis, liquidaretur quantum omnes illi Parochiani regulariter in decimis redderent, & illam ſummam quam conſtitiſſet quotannis reddere diſtribueretur per quaſdã *cañamas* octuaginta parochianorum, donecque omnes illi parochiani in *cañamas* æquales conſumerentur, & tantum quãtum cuilibet cannamæ ſeu parti octuaginta parochianorũ pertineret de dictis fructibus, tantum pertinebit dicto actori quolibet anno, de decimis illorũ parochianorum, & ita aſsignari & præſtari illi oportebit octuaginta parochiani, qui ſecundum præſentẽ ſtatum, ex mediocribus tantum decimarent, quantum quilibet ex prædictis partibus attingeret, vt ſi vni parti attingerent octo, octo itidem decimarent illi octuaginta parochiani, qui dicto actori aſsignarentur. Quam computationem facilè quilibet iuriſperitus deducet, ex deciſione text. in l. ſi fundum, cum l. ſequenti, vbi gloſ. verb. *Ita coaceruet*, ff. mandati, vbi cùm quæſitũ fuiſſet à Neratio & Iaboleno, qualiter faciẽda foret computatio, vbi quinque cohęredes vnam domum pro indiuiſo poſsidebãt pro æquis portionibus, & quidã qui omnes partes illius domus emere voluit, alteri ex cohæredibus rogauit, vt partes aliorum fratrum emeret, ſub pacto q̃ tantum illi præſtandum eſſet pro ſua parte, quantum cuilibet cohæredi datum fuiſſet, & pro diſparibus pretijs aliæ partes comparatæ eſſent, quantum pro parte illius mandatarij præſtandum foret, fuit dubitatum, & tandem, vt iuſtum pretium reportaret deciſum fuit, vt omnes aliorum partes ſiue omnia pretia coaceruarentur, & tantum huic procuratori præſtandũ foret pro ſua parte non appretiata, quãtum cuilibet ex alijs quatuor cohæredibus (diuiſa ſumma coaceruata in quatuor partes) attingeret, quo facto computo, iuſtum pretium conſequi palàm eſt, quod mathematica euidentia ex ſequentibus demonſtratur. Pone enim, quod vnus ex dictis cohæredibus partem ſuam pro quatuor vendidit, alius pro octo, alius pro nouem, alius verò pro vndecim, quæ omnes quatuor ſummæ coaceruatæ aſcendunt ad numerũ de triginta duobus: diſtribuendo ergo hanc ſummam in quatuor partes cuilibet ex dictis cohæredibus octo (dubio procul) attingunt, & ſic illi ſocio, qui aliorum partes comparauit, octo pro ſua parte pro pretio aliarum vendita præſtãdæ erunt, vt neque maius, neque minus pretium recipiat. Et hanc computationem fecit etiam gloſ. fin. in l. cùm in eo, ff. de pact. & facit gloſ. in l. legato generaliter, ff. deleg. 3.

2 Ex quibus infertur, quòd ſiquis cõduxit operarios ad laborandum in ſua vinea, & promiſit illis tantum ſe daturum, quantum quilibet ex ſuis vicinis eius operarijs præſtitiſſet pro opere diurno; & vicini ex diſparibus pretijs ſoluerunt, vt illi operarij quod iuſtum eſt (ex lege cõuentionis) accipiant, ſummæ alijs operarijs daræ coaceruentur modo ſupra relato, & quod vni attingerit aceruo in plures partes æquales diuiſæ, hoc erit iuſtum pretium reputandum, & hæc eadem computatio faciend
3 da erit, quando teſtes variè deponunt de pretio & valore alicuius rei venditæ, vbi ad reciſsionem vẽditionis agitur, licèt contrariũ ſentiat Salicet. in l. 2, n. 35. C. de reſcind. vendi. vt in eſtimatoribus

&

& appretiatoribus alicuius rei tenuit idem Salic. in l. hac edictali. §. *Is illud*, n.
4 3. in fin. C. de ſecund. nupt. vbi tenet, quòd ſi tres æſtimatores in alicuius rei æſtimo diſcordent, omnes æſtimationes coaceruentur, & ex tota ſumma eligatur tertia pars, quæ erit vera rei æſtimatio, & licèt hoc dictum, computatióve dubia Alexandro viſa fuerit in d. §. *Is illud*, tamen vt ſingulare tenendam fore firmauit Catelia. Cota in memoria li, verb. *Æſtimatores*, vbi eam fuiſſe de mente Baldi exiſtimat, in l. 1. q. 6. ſi ſeruus exterus, & eſt memoratu digna pro intelligentia eorum, quæ dicit Bart. in l. arbitro. ff. qui ſatiſda. cogantur, Aretinus & Felin. in teſtibus loquendo, in cap. ſignificaſti, el 2. de homicidio: & tu eam digito ligabis, quia ad multa prodeſſe poterit.

SVMMARIVM.

1 *Iure primæuo codicis donatio quæ excedebat tercentos ſolidos inualida (quoad exceſſũ) iudicabatur.*

2 *Iure Codicis nouiori donatio abſque inſinuatione valet vſque ad quingentos ſolidos, & reſiduum non ſuſtinetur.*

3 *Donatio tercentos ſolidos excedens, adhuc quoad exceſſum reuocatur, ſi non inſinuetur, in Portugaliæ Regno.*

4 *Donatio à femina facta in Portugaliæ Regno non valet abſque inſinuatione, ſi excedat cẽtum quinquaginta cruciatorum valorem, ſed exceſſus irritatur.*

5 *Solidi, de quibus loquuntur leges Iuſtiniani, valorem vnius Caſtellani aurei aſcendebant.*

6 *Moropetinus aureus qualiter tempore legum Partitarum æſtimabatur.*

7 *Donatio facta apud Indos, ſi quingentorum ponderum aureorum excedat (quos vulgò peſos de oro nuncupamus) quoad exceſſum inualidatur, ſi non legitimè inſinuetur.*

8 *Caſtellani moropetini aurei valor, & ſolidi antiqui de quo per Iuſtinianum, idem prorſus eſt valor, licèt in hoc noſtri Hiſpani variauerint.*

9 *Caſtellanum (de quo per leges Partitarum) cõputandum fore ad rationem quingentorum moropetinorum, quibus hac tempeſtate vtimur, iudicatum fuit per nonnullos Pinicianæ Cancellariæ Senatores.*

10 *Caſtellanorum, de quibus in legibus Partitæ agitur, valor quis olim, quiſve hodie ſit.*

11 *Valor ſi lege, pacto, aut ſtatuto alicui rei ſit cõſtitutus, ſi res habita fide pretio vendita ſit, & interim valor pecuniæ, in qua pretiũ ſoluendum erat, creſcat, vel diminuatur, non erit plus vel minus præſtandum, quàm æſtimatio de qua tempore legis vel pacti.*

12 *Leges ſolidorum mentionem facientes in iure ciuili explicantur.*

13 *Leges vel canones de moropetinis commemorantes intelliguntur.*

CAPVT XXV.

Qualiter ſit facienda computatio, ad cognoſcendum an donatio (quæ indiget inſinuatione) quingentos ſolidos excedat.

1 IVRE codicis primo ſtatutum fuit, vt donatio facta abſque inſinuatione, vſque ad trecẽtos ſolidos, valida eſſet, ſi verò illos excederet, quoad exceſſum inualida maneret, vt in l. ſancimus, C. de donatio. Poſtea verò recen-
2 tiori iure cautum fuit, vt donatio, quæ quingentos ſolidos non excederet, ſine inſinuatione valeret, inualida tamen quoad exceſſum pronuntiaretur. Idq; partito iure fuit canonizatum in l. 9. tit. 4. Part. 5. ibi: *Faſta quinientos ſueldos de oro*:
3 in Luſitaniæ tamen Regno cautum eſt, vt donatio ſine inſinuatione valeat vſq; ad trecentos aureos cruciatos, quando
4 donatio à maſculo facta reperitur, & ſi à fe-

à femina facta dicatur, ſufficit quod ſine inſinuatione excedat valorem centum quinquaginta cruciatorum, vt in princ.tit.25.lib.4. Ordinationum.

MAGNA tamen inter iuris interpretes orta eſt controuerſia, circa computationem valoris horum ſolidorum aureorum, moropetinorúmve, aut cruciatorum aurei, & quidē huius veteris querelæ adhuc ſub iudice lis eſt, tamen vt quæ noſtri ſunt inſtituti laborem non ſubterfugiam, breuiori quam potuero compendio vetera & noua in propoſito referam, & vſque ad Indos (ſiue Antipodas) meam iuriſdictionem extēdam, explicando quæ ex Indicis aureis monetis huic ſolidorum aureorum ſpeciei æquiualeat.

ET in primis, horum ſolidorum valorem explicauit latiſſimè Otalora de nobilit.2.part.cap.4.num.13. Iulius Clarus lib.4.recept.ſentent.§.*Donatio*.q.15. Dueñas reg.224. Matien. in l.8.tit.10. gloſ.6.num.12.lib.5. Gutier. de iuram. confirm.1.par.cap.7.à num.4. Plaça de delict.par.1.c.2.per tot. Quibus in locis varij varia ſenſerunt. Sed aliorum prætermiſſis opinionibus, hac in re cum Couar.tenendum eſt, qui poſt hinc inde longam diſputationem lib.1. variar. cap.num 13.& de numiſmatis, cap.3. n. 3.& 4.reſolutiuè tenendum arbitratur,
5 quòd quilibet ſolidus temporis Iuſtiniani ad valorem vnius Caſtellani aſcendat, idque & in praxi receptum fuiſſe in Hiſpaniæ tribunalibus teſtatur, & eum ſequitur Dueñas vbi ſup. Matien. loco ſup.relato, num.12. qui quidem Caſtellanus aureo moropetino (de quo in d.l.9 Partitæ) æquiualet, vt notat Gregor.ibi gloſ.verb. *Maravedi de oro*, Couar.d.c.11. num.3.& de collat.veter. numiſm. illat. 11.vbi hanc eſſe communem interpretationem in hoc Regno teſtatur; idque tenet Plaça de delict.lib.1.cap.2. num. 11. cum ſeqq. Oroſcius in l.imperium, n.2. ff.de iuriſdict.omni.iudic.& ibi num.1.
6 animaduertit, quòd licèt alius ſit huius moropetini aurei valor, tamen communis & vulgaris Senatus interpretatio Caſtellani, & moropetini aurei valorem adæquauit. Ex quibus patet iam non eſſe dubitandum deinceps, quod cùm Caſtellani & moropetini aurei valor vnus penitus & idem ſit; ea enim quæ certam interpretationem habuerunt, minimè mutanda ſunt, l. minimè. ff. de legib. idque firmauit Otalora dict. c.4. n.13. verſ. *Et ex hac*.

7 QVINIMO & ſi donatio facta fuerit apud Indos Hiſpaniæ, & quingētorum ponderum aurei (quos vulgò *peſos de oro enſayados* dicimus) excedat, & donatio non ſit inſinuata, quoad exceſſum quingentorum pōderum reuocabitur. Cùm idem penitus valeat quilibet pōdus aurei, quod valeat in Hiſpania quilibet Caſtellanus ſiue moropetinus aureus, vt animaduertit Matien. in l.4. gloſſ.1. num.6. tit.24. lib.5. in noua legum Regni collect. vbi pro hac ſententia refert quendam Ioan. Diez Freyle in ſummario rationum, prope finem.

8 QVIS autem fuerit olim, & ſit hodie huius Caſtellani iuſtus valor, qualiſve moropetini, & ſolidi antiqui, variè etiam apud iuris vtriuſque interpretes accipitur, in tantum, vt Regis Senatores propter huius valoris incertitudinē nihil certum iudicare auſerint, vt notat Anton.Gom.2.tom.variar.C. de donation. num.4. vbi dicit, quod prætextu huius dubij Pincianæ Cancellariæ Auditores non fuerunt auſi harum pecuniarum valorem exprimere, donec Regius Senatus illum prius declaraſſet, adhuc tamen ſub iudice lis eſt. Monterroſus tamen, ſiue quiſquis ille ſit, in ſua arte notariatus, in practica, tract.7.fol.114 & in alia impreſſ.fol.117. refert in hac Pinciana Cancellaria, anno 1546. iudicatū & declaratum fuiſſe, vt quilibet ex his ſolidis computaretur ad rationē quingētorum moropetinorum, quibus modò vtimur, ita vt donatio abſque inſinuatione non valeret, quoad reſiduum ducentorum quinquaginta millium moropetinorum, qui eſt verus valor quin-

gen-

gentorum ſolidorum Caſtellanorum, ſeu aureorum moropetinorum, ponderúmve, quos *peſos enſayados de oro* dicimus, computando illos ad prædictam rationem quingentorum moropetinorum.

VERVMTAMEN cùm vſque ad dictum annum 1546. in quo prædicta ſententia lata fuit, valor Caſtellani aurei nõ aſcenderit pretium quadrigentorum octuaginta quinque moropetinorum ætis, vt patet ex text. in l. 6. tit. 18. lib. 6. in noua legum Regni collect. non video qua ratione illi quindecim moropetini, qui vſque ad quingentos per dictos iudices fuerunt additi, cuilibet Caſtellano iure exiſtere poſſint, cùm tempore legis Partitæ quilibet Caſtellanus aureus ſiue moropetinus valorem quatuorcentorum & octuaginta quinque moropetinorum tantùm aſcenderet, vt ſup. retulimus.

10 QVAPROPTER in propoſita ſpecie concludo, quòd ad hoc vt vera horum ſolidorum ratio fiat, Caſtellani, & moropetini aurei debẽt computari ad rationem dictorum quatuorcentorum octuaginta quinque moropetinorum, & non vltra. Cùm hic fuerit iuſtus Caſtellani, ſeu aurei moropetini valor, tempore quo conditæ fuerunt leges Partitæ, vt ex Couar. lib. 1. variar. cap. 11. num. 3. & de collat. veter. numiſm. cap. 3. n. 4. in fin. & Otalora dict. num. 13. clarè colligitur, quo fiet, vt tunc donatio quingentos ſolidos excedat quando exceſſerit ſummam de 224500. moropetinorum, quibus hac era vtimur. Et ratio potiſſima, qua moueor, eſt; quia quando lege, pacto, ſiue ſtatuto conſtitutum fuit, vt pro aliquo delicto ſoluerentur tot ſolidi, ſeu tot ſcuta, variatio pretij, quæ poſtea fit illius monetę, nihil addit vel detrahit valori ſeu exiſtimationi illius monetæ, in qua pœna ſoluẽda erat: quam ſententiam tenuit Abbas in cap. quando, de iure iurand. num. 12. Couar. de collatio. veter. numiſm. cap. 7. §. *Vltimo*, Socus de iuſtit. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 2. Medina de reſtitut. quæſt. vlt. Molina de iuſtit. diſput. 278. col. 4. verſ. *Hæc tamen ratione*, & rurſus diſput. 312. col. 1. verſic. *Prima eſt*, vbi tenent, quòd quando in contractu, ſententia, vel alia diſpoſitione non fuit expreſſum, vt solueretur talis pecunia, vel talis formæ, ſoluendus eſt valor quem pecunia habebat tempore contractus, ſententiæ, vel alterius diſpoſitionis, idque ſiue pecuniæ creuerint, ſiue decreuerint, & hæc eſt pura veritas ex Boërio deciſio. 327. Mercado in tract. *De tratos y contratos*, fol. 91. col. 2. verſ. *Que dado*, loquendo in eo, qui ad tẽpus aliquid reddere tenebatur. Anton. Theſau. deciſ. 226. n. 3. loquendo in locatore ad longum tẽpus & emphyteota, quidquid in contrarium ſenſerint Bart. in l. Paul. ff. de ſolutio. & Nauarr. in Manuali. cap. 17. n. 294 & in tract. de cambijs, à num. 48. quorũ fundamentis eruditè reſpondet Molina in dict. diſputat. 312. verſic. *Noſtra concluſio*.

12 ET ex ſupradictis venit intelligendus text. in §. *Nos autem*, inſtit. de Ariliano tutore, & c. conquerente, de officio Ordina. vbi Abbas & Felin. latè de ſolidorum materia diuagauerunt, dum de eorum valore & qualitate egerunt, intelligenduſque venit tex. in dict. l. 9. tit. 4. part. 5. vt quod ibi dicit de moropetinis aureis, intelligatur de Caſtellanis ad rationem 485. moropetinorum æris, ex ſupra relatis.

13 VNVM tamen in propoſito animad uertendum erit, quòd leges antiquæ de aureis, vel moropetinis aureis ſimpliciter loquentes, prout eſt text. in l. nonnulli. ff. de acculatio. & text. in l. 1. ff. de varijs & extraordinarijs cognitio. & in l. 2. tit. 1. part. 7. non fuerunt loquutæ de prædictis moropetinis aureis, ſolidis, & Caſtellanis æquiparatis, quia illi aurei, de quibus in prædictis legibus erãt quidam alij peculiares numi, quorum cuiuslibet valor aſcendebat ad valorem mille moropetinorum, quibus modò vtimur, vt obſeruat Otalora vbi ſup. d.

31 num.

num.13. verſ. *An autem.* Verum cùm ratione temporum, Imperatorum ſiue Iuriſcõſultorum, harum antiquarum monetarum valor fuerit mutatus, qui aliarum monetarum verum valorem indagare conauerit, quo tempore fuerint cõdita iura de illis loquentia prius ſcire debebit; quia hoc non prętermiſſo, parum, vel nihil ab ſcopo veritatis aberrabit, ex l. ſi certum. ff. de auro & argento legato.

SVMMARIVM.

1 *Venditor fundi cum pacto de retrouendendo, ſi illum reemit omnes fructus tempore reemptionis pendentes habere an debeat, non habita ratione tẽporis quo emptor illos curauit.*

2 *Ager ſi fructibus iam maturis diſtractus fuit, fructus inter emptorem & venditorem pro rata an diuidi debeant.*

3 *Fructus pendentes qualiter pars rei dicantur.*

4 *Emptor qui venditori reemit reddere fundum ex pacto de retrouendendo tenebatur, ſi requiſitus per venditorem, vt pretium rei emptæ recipiat & fundũ reſtituat, ſi adhuc reddere detrectet, & fructus pendentes percipiat, fructus à tempore requiſitionis & moræ perceptis reſtituere tenebitur.*

5 *Emens cum pacto reuendendi fructus rei venditæ lucratur, interim quod non eſt in mora rei reſtituendæ oblato ſibi pretio.*

6 *Reemptor an teneatur ſoluere cenſum totius anni in quo reemit, ſi res reẽpta cenſum ſoluere erat obnoxia.*

7 *Fructus rei emptæ ex pacto de retrouendendo, an ſint diuidendi inter emptorem & venditorem, pro rata temporis quo quis ex illis rẽ poſſedit & coluit.*

8 *Res quando ex neceſſitate eſt reſtituenda, aliquo certo & determinato tempore, vel etiã ſine tẽporis præfinitione, fructus rei illius pro rata temporis, quo quis rem poſſidet, diuiduntur.*

9 *Computatio anni qualiter ſit facienda, vbi fructus pro rata anni ſunt reſtituendi, & non quolibet anno duodecim menſium, ſed quolibet biennio, aut triẽnio, fructus colligũtur.*

CAPVT XXVI.

Computatio fructuum pendentium in fundo vendito, cum pacto de retrouendendo, qualiter fieri debeat inter emptorem & venditorem, quando venditor rem venditam ex pacto reemit.

1 DVBITARI conſueuit qualiter ſit facienda fructuum cõputatio, ſi vendito fundo cum pacto de retrouendendo, venditor fructibus pendentibus illum reemat, qua in re varij varia ſenſerunt: alij namque tenuerunt, quod venditor, qui fundum reemit, omnes fructus pendentes tempore reemptionis habere debeat, non habita ratione ad ratam temporis quo emptor fundũ poſſederit. Et primus omnitũ fuit Alex. in l. qui Romæ, in princip. ff. de verbor. Bald. conſ. 383. lib. 4. Caſſan. in conſuet. Burgund. rubr. 5. §. 1. num. 25. Ægydius Thom. in tract. de collectis. §. *Vendentes ſub pacto*, num. 1. charta. 576. & mouentur ex text. in l. Iulianus. §. *Si fructibus*, ff. de actio. empti. vbi ſi fructibus iã maturis ager diſtractus ſit, fructus inter emptorem & venditorem non debent diuidi, & ita ſentit Petrus Surdus deciſ. 291. num. 2. vbi dicit, idem eſſe in fundo dato in ſolutum, ex Aretin. conſ. 160. n. 6. pluresque alios peculiares caſus cumulat, in quibus conceſſo fundo fructus etiam conceſſi cenſentur, qui eo tempore in illo pendent.

2 SECVNDO mouentur ex text. in l. fin. §. *Fructus*. ff. quæ in fraud. credito. & in l.

in l.fructus pendentes,ff.de rei vendica. quibus iuribus cauetur,fructus pendē-
3 tes partem rei eſſe, ſi ergo pars rei ſunt, nimirum ſi fundo reēpto ipſum ſequā-tur,cùm pars nō poſſit à toto ſeparari, abſq; rei diminutione vel interitu: nullo ergo modo pro rata erunt diuidendi.

4 TERTIO iuuatur prædicta ſentētia, ex text.in l.2. C. de pactis inter emptorem, quo iure cauetur, quod ſi emptor qui reementi venditori fundum reddere tenebatur,fuit requiſitus à venditore,vt pretium reciperet, & ipſe, nihilominus fructus pendentes percepit, condemnetur ad reſtitutionem omnium fructuum(poſt talem oblationem)perceptorum.

5 QVARTO hæc opinio fomentatur ex doctrina gloſſæ in cap.illo vos, de pigno. vbi vendens cum pacto retrouendendi,fructus rei venditæ lucratur,interim quod non eſt in mora reſtituendi reemptori pretium offerenti,ergo à tē-
6 pore moræ reemptori pertinebunt. Et hanc ſententiam tenet Guido. Pap. deciſ. 271. quatenus ibi ſentit, quod ille, qui fundum à ſe alij venditum reemit, integrum fundi cenſum illius anni in quo reemit ſoluere debeat, & cùm in hoc ſequitur Molina de iuſtitia,diſput. 368.col.1.

7 SECVNDA opinio fuit,vt huiuſmodi fructus pendentes pro rata anni, quo quilibet fundum poſſedit, recipiat, ſecundum diſpoſitionem legis diuortio. ff.ſolut.matrimo. & author huius ſententiæ fuit Cuma.in d. l. qui Romæ, in princ.& ibi eum ſequitur Socin. n. 20. idem Cuman.in l.1.ff.de iure fiſci.Tiraquel.de retractu, lib.2.§.5.gloſ.3. Cagnol.in l.2.n.45.C. de pact.inter empt.& vendi.& ibi Gozadin.n.130.& hanc quę ſtionem communiter in praxi ita diffinitam dixit Couar.lib.1.variar.c.15.n.7. eamque communem, quinimo & magis communem, dixit Rolan. à Valle conſ.27.num.6.lib.2. Caualcan. de vſufructu mulieri relicto,num.244. vbi eā etiam magis communem dixit,& ſecūdum eam pluries iudicatum vidiſſe teſtatur, & in ciuitate Firmiana ita etiā iudicatum fuiſſe fatetur Petr.Ioan. Anchar. quæſt. famil. 13. n.11. Ioſeph. Ludouic.deciſ. 79. num.7. vbi ad fundamenta pro contraria ſententia adducta ſubtiliter ſuo more reſpondet. Et huius ſententię ratio ea potiſsima eſt: quia in caſu de quo agimus, ille primus emptor ratione præcedentis contractus de retrouendendo neceſsitatur reuendere rem emptam venditori eam reeme-
8 re volenti, pretio ſibi ſoluto, quod dedit, & de iure quando res aliquo tempore vel caſu euenienti ex neceſsitate eſt reſtituenda, fructus pro rata temporis quo quis rem poſſederit, lucratur: ergo & pro rata erunt diuidendi, ita Bart. communiter receptus in dict. l. diuortio,num.10. Gregor.in l.26.tit.11. Part. 4.gloſ.verb. *Quantos*, Burgos de Paz in procœmio legum Tauri,num.74. Gutier. quæſt.canon.33.num.31. Aiora de partition.1.part.cap.9. idq; latius retulimus ſup. comput. 20. num. 7. & hæc eſt humanior opinio,licèt cōtraria ſententia in puncto iuris ſit conducibilior in caſu de quo agimus, eò quia negari non poteſt, quin iſte reemptor rem iure dominij habet, nullo habito reſpectu ad onera rei. Et hanc ſententiam tenet Anton. Theſaur. poſt hęc ſcripta viſus,deciſ.56. per totam, quem omnino videas.

ET tenendo iſtam ſententiam tanquam in praxis magis receptam,eam intelligo veram & indubitabilem, quando retrouenditio facienda foret pro eodem pretio, ſecus tamen ſi hæc conditio primæ venditioni non fuiſſet adiecta, quia tali caſu non deberent tradi fructus pendentes pro eodem pretio, ſed pro pretio currenti tempore retrouenditionis arbitrio boni viri, & ita declarant Doctores in locis ſupra proximè citatis.

9 VT autem errare non poſsis in hac computatione fructuum rei reemptæ

pro rata facienda, cape regulam appoſitam per Ioſeph. Ludou. d. deciſ. 79. n. fin. vbi ita computationem noſtram faciendam reputat, videlicet, vt ſi ſint poma, eò quòd pomarij ſingulis annis fructum producunt, annus computetur ad rationem duodecim menſium. Si oliuę & ſingulo biennio ferant fructum, annus erit vigintiquatuor menſium, quia biēnium pro vno anno habetur & computatur.

Si verò ſit terra magenſatica, quæ quolibet anno cū dimidio fructus reddit, annus erit decem & octo menſium, ſi triennio quolibet vel quinquennio, triennium, vel quinquennium pro vno anno computabitur. Facies igitur duodecim partes fructuum, & habita ratione iſtius anni, & temporis retrouenditionis, facies tot partes quot menſibus tu poſſediſti, & reemptor eſt poſſeſſurus, nam ſi tu tenuiſti terram magenſaticam duodecim menſibus, deinde venditor illam reemit, ex quo ad finiendū annū ſex menſes deficiunt, diuides fructus in tribus partibus & duas pro te retinebis, alteram verò reemptori attinebit, ex quo pro tertia parte, qua fructus naſcuntur, & maturantur, terram retinuit, ſiue poſſedit, refectis expēſis illius tertiæ partis: quam computationem deduxit ex Bald. in l. ædem, C. locato. col. 1. Alex. & Iaſo in d. l. diuortio. §. *Quod in anno*, n. 5. & eam refert & ſequitur Caualc. de vſufruct. mulie. relicto, n. 245. re ctèque reſpondiſſe Roland. conſ. 87. n. 29. vol. 1. conſtat, quatenus conſuluit non cecidiſſe à iure ſuo emphyteotam propter canonem non ſolutum intra biennium, de bonis & rebus voſcatis & ſyluatis; cùm ſingulo quinquennio ſoleant fructus ex illis colligi, quo fit vt in ſimili caſu commiſſum non incurratur, niſi vltra decennium ſteterit in mora ſoluendi canonem, ſiue penſionem.

FINIS.

IN-